KEMÂL PAŞAZÂDE'NİN YÛSUF U ZELİHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN ve İŞLEVSEL SÖZLÜK.

Gülçin BARMANBAY

(Doktora Tez)

Eskişehir, 2023

KEMÂL PAŞAZÂDE'NİN YÛSUF U ZELİHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN ve İŞLEVSEL SÖZLÜK

Gülçin BARMANBAY

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
DOKTORA TEZİ

Eskişehir, 2024

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gülçin BARMANBAY tarafından hazırlanan KEMÂL PAŞAZÂDE'NİN YÛSUF U ZELİHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN ve İŞLEVSEL SÖZLÜK başlıklı bu çalışma Savunma Sınavı 03/01/2024 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK	
Üye (Danışman) Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU	
Üye Prof. Dr. Ahmet KARTAL	
Üye Prof. Dr. Melike GÖKCAN	
Üye Dr. Öğr. Üyesi Bekir BELENKUYU	

ONAY

.../... /202..

Prof. Dr. Oytun MEÇİK

Enstitü Müdürü

…….//……/….

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu dönem projesinin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Gülçin BARMANBAY

ÖZ

KEMÂL PAŞAZÂDE'NİN YÛSUF u ZELİHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN ve İŞLEVSEL SÖZLÜK.

BARMANBAY, Gülçin

Doktora Tezi, 2024

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU

Kemâl Paşa-zâde'nin Yûsuf u Zelîhâ Mesnevi'sinin İncelenmesi, Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlüğü başlıklı tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinin dış yapı özellikleri, dil ve üslup özellikleri, iç yapı özellikleri, diğer motifler, deyimler, atasözleri, ayetler, fiiler, isimler, bağlaçlar, edatlar, arkaik kelimeler hakkında incelemede bulunduk çalışmamızın ikici bölümüde eserin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğünü ortaya koymak için TEBDİZ veri tabanına eserin ihtiva ettiği tüm kelime ve kelime gruplarının işlenmiştir. Bu kapsamda 7777 beyit, 15.554 mısradan müteşekkil eserde toplam 100.000'e yakın kelime ve kelime grubu bulunmaktadır. 100.000'e yakın kelime ve kelime grubu anlamlandırılmış ve TEBDİZ veri tabanına işlenmiştir. Çalışma dâhilinde müstakil kelimeler ile deyimler ve kalıp ifadelerden oluşan kelime grupları ayrı ayrı dizinlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yûsuf u Zelîhâ, Kemâl Paşazâde, Mesnevi, Tebdiz.

ABSTRACT

KEMÂL PAŞAZÂDE'S YÛSUF u ZELİHÂ:THESİS TEXT, CONTEXT, CONCORDANCE and FUNCTIONAl DICTIONARY.

BARMANBAY, GÜLÇİN

Ph. D.-2024

Department of Turkish Language ant Literature

Supervisor: Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU

The study titled "Examination of Kemâl Paşazâde 's Yûsuf u Zelihâ Masnavı, Contextual Index and Functional Dictionary" consists of two main parts. In the first part, we examined the external structure features, language and style features, internal structure features, other motifs, idioms, proverbs, verses, verbs, nouns, conjunctions, prepositions and archaic words of the Yûsuf u Zelîhâ masnavi. In the second part of our study, we included the contextual index and functional dictionary of the work. In order to reveal this, all words and word groups contained in the work were entered into the TEBDIZ database. In this context, there are nearly 100,000 words and word groups in total in the work consisting of 7777 couplets and 15,554 lines. Nearly 100,000 words and phrases have been interpreted and entered into the TEBDIZ database. Within the scope of the study, individual words, idioms and word groups consisting of formulaic expressions were indexed separately.

Keywords: Yûsuf u Zelihâ, Masnavı, Kemâl Paşazâde, Concordance, Functional Dictionary, Tebdiz.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana rehberlik yapan ve öğrenciliğim boyunca desteğini esirgemeyen çok değerli danışman hocam **Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU'**na sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Bu çalışmanın hazırlanmasında danıştığım her konuda sabır ve gayretle yardımlarını esirgemeyen, teşvik ve destekleri ile beni yalnız bırakmayan çok kıymetli hocalarım **Prof. Dr. Ahmet KARTAL**'a ve **İsmail Hakkı AKSOYAK**'a müteşekkirim. Yol göstericiliği ve çalışmlarıyla ile tezime ışık tutmuş olan **Prof. Dr. Melike GÖKCAN** ve **Doç. Dr. Bekir BELENKUYU** hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve Yüksek lisans, Doktora öğrenimim boyunca kıymetli fikirlerine her ihtiyaç duyduğumda tecrübesi ve ilmiyle bana yolumu aydınlatan, dersini alma şerefine nâil olduğum, üzerimdeki emeklerini saymakla bitiremeyeceğim muhterem hocam **Prof. Dr. Metin AKAR'a** teşekkürlerimi sunarım**.** Bu süreçte beni destekleyen, yardımlarını esirgemeyen bütün arkadaşlarıma ve TEBDİZ ailesine teşekkür ederim.

Bu çalışma sürecinde maddî ve manevî her zaman yanımda duran ve bana destek olan aileme şükranlarımı sunar, teşekkürlerin en kıymelisini onlara ithaf ederim.

Gülçin BARMANBAY

Eskişehir, 2023

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ iii

ÖZ.....iv

ABSTRACT.....v

TEŞEKKÜR.....vi

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ.....ix

KISALTMALAR x

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM YÛSUF U ZELİHÂ MESNEVİSİNİN İNCELENMESİ 4

1. 1. Yûsuf u Zelihâ Dış Yapısı.....4

1.1.1. Mesnivî Nazım Şekilleri ve Bölümleri 4

1.1.3.Ahenk Unsurları.....16

1.1.3.1. Vezin 16

1.1.3.2. Kafiye.....16

1.2. Dil ve Üslup Özellikleri 22

1.2.1. Arkaik Kelimeler.....22

1.2.2. İsimler.....32

1.2.3. Zamirler 33

1.2.4. Sıfatlar 34

1.2.5. Fiiller 37

1.2.6. Edatlar.....38

1.2.7. Bağlaçlar.....40

1.2.8. Ünlemler 44

1.2.9. Deyimler 45

1.2.10. Atasözleri 94

1.2.11. Kelam- Kibar.....99

1.2.12. Arapça/Farsça İbâreler 101
1.2.13. Âyetler 103
1.2.14. Hadisler 106
1.2.15. İkilemeler 106
1.2.16. Yinelemeler ve söz tekrarı 107
2.2. İç Yapı Özellikleri 111
2.2.1. Kemal Paşâde'nin Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisinin Olay Örgüsü 111
2.2.2. Zaman 134
2.2.3. Mekân 138
2.2.4. Kemâl Paşazâde'nin Yûsuf u Zelîhâsı'nda Motifler 142
SONUÇ 184
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ 187
KAYNAKÇA 196
İKİNCİ BÖLÜMYÛSUF U ZELÎHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK 205

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Mesnevinin Nazım Şekilleri ve Vezinleri 6
Tablo 2:Eserin Başlıkları 8
Tablo 3: Arkaik Kelimeler 23
Tablo 4: İsimler 32
Tablo 5: Zamirler 33
Tablo 6: Sıfatlar 35
Tablo 7: Fiiller 37
Tablo 8: Edatlar 38
Tablo 9: Bağlaçlar 40
Tablo 10: Ünlemler 44
Tablo 11: Deyimler 46
Tablo 12: Atasözleri 94
Tablo 13: Kelam- Kibar 99
Tablo 14: Arapça İbâreler 101
Tablo 15: Âyetler 103
Tablo 16: Hadisler 106
Tablo 17: İkilemeler 106
Tablo 18: Yinelemeler Ve Söz Tekrarı 107

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviri
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
G.	Gazel
Hz.	Hazreti
K.	Kaside
S.	Sayı
M.	Mesnevi
N.	Nazm
Prof.	Profesör
T.	Tarih
TDK.	Türk Dil Kurumu
TEBDİZ	Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü
vb.	Ve Benzeri
vs.	Vesaire
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Osmanlı devleti 16 yüzyılda sınırların Asya Afrika'ya kadar genişletmiştir. Asrın başında Yavuz Sultan Selim tahttadır.

Osmanlı Devleti Asya, Avrupa ve Afrika'ya kadar uzanmaktadır. İran padişahı Şah İsmail'in inanç propagandası Yavuz Sultan Selim'in harekete geçmesine sebep olmuştur. Bundan sonra Şah İsmail'in üzerine yürümüştür. Şah İsmail 1514 yılında yapılan Çaldıran Savaşı'nda yenilmiştir.[1]

Yavuz Sultan Selim'den sonra tahta Kanunî Sultan Süleyman geçmiştir. Kanunî zamanında ülke toprakları Suudî Arabistan'dan Viyana'ya kadar genişlemiştir. Afrika'nın kuzeyi ise bütünüyle Türk egemenliğine girmiştir. 26 Ağustos 1526'da Mohaç Zaferi ile 1538'de Preveze Deniz Zaferi kazanılmıştır. Kanunî' nin 46 yıl süren hükümdarlığından sonra tahta oğlu II. Selim geçmiştir. II. Selim, yönetimi Vezir Sokullu Mehmet Paşa'ya bırakmıştır. 1579 yılında Sokullu'nun ölümüyle ülke topraklarındaki genişleme durağanlaşmıştır.

XVI. yüzyıl Kalsik Türk Edebiyatının zirve dönemlerindendir. Osmanlı devletinde XVI. yüzılyıl edebiyat alanında birçok şairin yetiştiği asırdır. Bilim, kültür, sanat ve edebiyatta zirve dönemlerindendir. Osmanlı padişahları diğer yüzyıllarda olduğu gibi XVI. yüzyılda da sanat ve sanatçının yanında olmuştur.

Klasik Türk şiiri bu dönemde kendine has bir üslûp meydana getirir. Klasik üslûbun zirveye çıktığı bu yüzyılda şiir dili daha önceki asırlara nazaran daha süslü ve sanatlıdır. Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsça kelimelerle uzun tamlamalar ve deyimler başarılı bir üslûpla kullanılmıştır. [2] Böylece yabancı kelimelerin fazla olduğu fakat söylenişi Türkçe olan bir şiir dili ortaya konulmuşur. Aruz vezni ile mazmunlar derin ve ince bir dille işlenmemiştir. Neredeyse üslûpta mükemmele yakın ürünler ortaya çıkmıştır.[3]

[1] Şentürk Ahmet Atilla, KARTAL Ahmet. *Eski Türk Edebiyatı* Tarihi, İstanbul, Dergah Yay., İst., s. 326-327, 2017.
[2] İsen Mustafa, Macit Muhsi, Okyucu Cihan, Öztoprak Nihat, Aksoyak İsmail (a.g.e) s.11-14.
[3] İsen Mustafa, Macit Muhsi, Okyucu Cihan, Öztoprak Nihat, Aksoyak İsmail (a.g.e) s.11-14.

İstanbul başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin eski başkentleri Bursa ve Edirne, şehzadelerin görev yaptıkları Konya, Amasya, Manisa, Trabzon ve Kütahya'da edebiyat muhitleri bu asırda da varlığını sürdürmüştür.[4]

XVI. yüzyılda Türk edebiyatı Anadolu, Azerbaycan ve Çağatay sahalarında gelişimini sürdürür. Osmanlı sahasında Bakî, İstanbul aydınlarının dilini divan şiirinin ortak dili hâline getiren isimlerin başında yer alır. Bu yüyılda Zati, Hayalî, Hayretî, Nev'î, Tacizade Cafer Çelebi, Kara Fazlı ve Bağdatlı Ruhî başta olmak üzere pek çok şair yetiştir.

Kültür, edebiyat ve sanat alanında önemli gelişmeler olduğu XVI. yüzyıl padişahları ile devrin ileri gelenleri, sanatçıları ve bilim adamlarını gözetip korurlar. Padişahlar da sanatın çeşitli kolları ve edebiyatla ilgilenirler.

Kemal Paşazâde'nin eserin de medhiyeler yazdığı II. Bayazıt (Adni) ve Yavuz Sultan Selim, III. Murat ve Kanunî de bu asırda şiirler yazmıştır.

Tasavvuf edebiyat sahasında ise Pir Sultan Abdal, Şah Hatayî mahlasıyla Türkçe şiirler yazan Şah İsmail, bu yüzyılın en gözde şairlerindendir. Azeri sahasında Fuzûlî Türk edebiyatının en güzel eserlerini ortaya koymuştur.

Yûsuf u Zelihâ şairi olana Kemal Paşazâde'nin asıl adı Şemseddin Ahmed bin Süleyman'dır.[5] Fatih Sultan Mehmet döneminin ileri gelen devlet adamlarından Kemal Paşa'nın torunudur.[6] Bu nedenle İbn-i Kemal[7] olarak tanınmıştır.3 Zilkade 873'te (15 Mayıs 1469) dünyaya geldi. [8] Doğum yerine dair kaynaklarda farklı yerler bildirilmektedir. [9] Edirne, Amasya ve Tokat illerinden olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Babası, Fatih devri kumandanlarından Süleyman Beydir; annesiise, Fâtih Sultan Mehmed dönemi kazaskerlerinden Küpelioğlu Muhyiddin Mehmed'in

[4] İsen Mustafa, Macit Muhsi, Okyucu Cihan, Öztoprak Nihat, Aksoyak İsmail (a.g.e) s.15.
[5] Şerafettin Turan, *TDVİA,* "Kemal Paşazade" C.25, s.240-242.
[6]Şerafettin Turan, *TDVİA*, "Kemal Paşazade". C.25, s.240-242.
[7] Kemal Paşazade ile ilgili bilgiler şu kaynaklarda mevcuttur: Latifi Tezkiresi (matbu), Ist. 1314, 5. 79-82. ; Aşık Çelebi Tezkiresi, Ankara Genel Ktp. Eski Eserler Böl. No. 218, Yk. 53 a-57b.; Hasan Celebi Tezkiresi, Ankara Genel Ktp. Eski Eserler Böl. No. 97, yk. 37b -41a.; Ali, Künhü'l-Ahbâr, Nuruosmaniye Ktp. No. 3407, M.F.A. No. 38, yk. 265 vd.; Mecdi, Şakayık Tercümesi, C. 2, s. 381-385, Ist. 1269. ; Faik Resat, Tarih-i Edebiyat Osmaniye, C. 1, s. 253-259. ; Hamid Vehbi, Meşahir-i İslâm, Cüz 49, s. 1551-1683, Ist. 1301. ; İ. Hakki Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, 6. 668-671, Ankara 1964. ; İsmet Parmaksizoglu, "Kemal Paşazade". *İslâm Ansiklopesi*. ; Şerafettin Turan, Ibn Kemal, Tevärih-i Al-i Osman VII. Defter, Ankara 1954.
[8] Şerafettin Turan, TDVİA, "Kemal Paşazade", C.25, s.240-242.
[9] Şerafettin Turan, TDVİA, "Kemal Paşazade", C.25, s.240-242.

kızıdır.[10] Süleyman Çelebi İstanbul'da vefat etmiş ve babası Kemal Paşa'nın Eski Odalar civarındaki türbesine defnedilmiştir.[11]

Tezkirelere Göre Kemal Paşazade'nin Yûsuf u Zelihası:

Sehi, Şairliğinden ve yazarliğından da şöyle söz eder: "Eş'ārı vāfir ve gazeliyyat mütekāsir. Onbiñ beyt mikdāri Yûsuf u Züleyhā hikâyesin nazm idüp gāyet lātif ü matbû' u mergûb u masnû itmisdür. Ve Tevārih-i Al-i Osman'i Türki dilde inşā idüp yazup begāyet güzel, bi-mānend ü bi-bedel yazmişdur".[12]

Aşk Çelebi, Kemal Paşazade'yi türlü yönlerden uzun uzun anlattiktan sonra sanatçılık yönüni belirtir: "Fenn-i inşā' ü inşāda māhirdür". "Gāh inşā yazup gāh şi'r dirlerdi. Kassa-i Yûsuf u Züleyhā-y nazm-ı can-bahş ü rûh-bahşāyı nazm itmişdür"... Kissa-i Yûsuf ü Züleyhā'da güzel ma'nalar ve bikr edalari vardur"[13]

Hasan Çelebi Tezkiresinde: "Es'ār-ı pür-safasi 'alel-husus kissa-i Yûsuf ü Züleyhā'sı nazm-ı can-bahş ü rûh-bahsāsi meşhûrdur. Ol kitab-ı müstetābun ebyāt-ı belagāt-nisābina hadd ü hisāb yokdur" diyerek şairlik gücünü ve Yûsuf u Züleyhā'sını över, az örnek verebildigini belirtir.[14]

Şakāyık Tercümesi Mecdi'ye göre, eski alimlerin sogu bir "Zebān-ı Türkide Yûsuf ü Züleyhā nām bir kitab-ı mu'ciz-nizām nazm eyledi", Şairimizin eserleri, bütün Arap, Acem meleketlerinin alimleri ve Rum memleketinin önde gelen kisileri yanında büyük bir ilgi ve itibar görmüştür.[15]

[10] Şerafettin Turan, , "Kemal Paşazade". *TDVİA* C.25, s.240-242.
[11] Şerafettin Turan, , "Kemal Paşazade". *TDVİA* C.25, s.240-242.
[12] https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hestbihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=7EC9BC211AFA60EC70ACB6E69E36AF5EF07A Sehi Beg Heşt Bihişt. (20/08/2023)
[13] https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.htmlÂşık Çelebi-Meşâ'irü'ş-şu'arâ Aşık Çelebi Tezkiresi, Ankara Genel Kitaphg: Eski Eserler Böl. No. 218. (20/08/2023)
[14]https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-s-uara.html Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü'ş-ş u'arâ. (20/08/2023)
[15] https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/e680f6b1-9a86-4a64-ae1d-1c3cdc541307 Şakayık-ı numaniye tercümesi/TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu. (20/08/2023)

BİRİNCİ BÖLÜM YÛSUF U ZELİHÂ MESNEVİSİNİN İNCELENMESİ

1. 1. Yûsuf u Zelihâ Dış Yapısı

1.1.1. Mesnivî Nazım Şekilleri ve Bölümleri

Arapça bir sözcük olup "s-n-y" kökünden türemiş ve "ikişer ikişer" mânâsına gelir ve Arapça bir kelime olmasına karşın önce Fars Edebiyatında daha sonra Türk Edebiyatında kullanmılmış; Araplar "müzdevice" ve "urcûze" kelimeleri ile adlandırmışlardır.[16] Edebiyat terimi olarak ise, her beyiti kendi arasında kafiyeli iki beyitten binlerce kadar uzanan bir nazım şeklidir. "aa bb cc dd " şeklinde kafiyelenir.[17] Mesnevilerde her beyitin ayrı kafiyeli olması nedeniyle şairler için büyük bir yazma kolaylığı vardır. Bu yüzden anlatım esasına dayanan, hikâye niteliği taşıyan destanlar, uzun aşk hikâyeleri, şehrengizler, didaktik(öğretici), dini-ahlaki konular mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

Kemâl Paşazâde'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı "*mesnevî*" nazım biçimiyle yazılmıştır. Mesnevide 3 *kasîde*, 25 *gazel* bulunmaktadır. Mesnevilerde, özellikle giriş kısmında bulunan çeşitli nazım şekillerinde kaleme alınmış şiirler, şairin diğer nazım şekillerinde de hünerli olduğunu gösterme ve monotonluğu azaltma amaçlarıyla eklenir (Ünver, 1986b, ss. 437-438). Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinin vezni *Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün'dür.* Esas veznin dışında farklı nazım biçimlerinde 8 vezin kalıbı kullanılmıştır.

Klasik bir mesnevi giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş (hâtime) olmak üzere üç ana bölümden meydana gelir. İncelediğimiz Kemâl Paşâzade'nin Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinde aşağıya sıralayacağımız bölümler yer alır:

A. Giriş Bölümü
1. Besmele (1)
2. Tevhîd (3 tevhid 44-90/ biri kaside (91-105)
3. Münâcât (1-43)
4. Na't (biri kaside 282-355)
5. Mi'râc
6. Mu'cizât
7. Medh-i Çehâr-yâr
8. Padişah İçin Övgü
9. Devlet Büyüğüne Övgü (Padişaha övgü /kaside 477-524)

[16] Ahmet Ateş, "Mesnevî", *İA*, c. 8, 1988, s. 127.
[17] İsmail Ünver, "Mesnevi", *TDİA*., Türk şiiri özel sayısı II: Divan Şiiri, LII/415-417 (1986), s. 415-417.

10. Sebeb-i Te'lîf (568-652)
B. Konunun İşlendiği Bölüm
C. Bitiş Bölümü[18] (Ünver, 1986b, ss. 432-434)

Kemal Paşazade'nin Yûsuf u Zelîhâ'sı Türkçe olarak yazılmış Yûsuf u Zelîhâ'sı mesneviler arasında beyit sayısı bakımından ve hacimce diğer mesnevilere göre fazladır. Eser II Beyazid devrinde yazılmış 7777 beyittir.

Eser şu beyitle başlıyor:

İlâhî gonça -i ümmîdümi aç

Yüzine ebr-i rahmet şebnemin saç (1. beyit)

Bu beyit de dahil;

Münacat (1-43. beyit)

Üç tevhid (44-90) 11 biri kaside (91-10)

Varlığın delilleri (106-160)

Münacat (161-281)

İki nat " biri kaside " (282-355)

Nasihat (356-476)

Padişaha övgü ve nasihat-kaside (477-524)

Padişaha methiyye (525-567)

Matla-ı Destan (865-942)

Sebeb-i te'1if (568-652)

Eserin konu başlıkları Farsçadır.Yedi bolluk ve yedi kıtılık yıllarında, Yûsuf'un kardeşleriyle olan münasebeti ve kardeşlerinin Mısır' a zahire almaya geliş ve gidişleriyle ilgili bölümler yer almamaktadır.

1207/1213 gazel Zeliha'ya hayranlarının ağzından,1330/1336 gazel Zelih ağzından, 1379-1385 (gazel) Zeliha ağzından,1456/1461 gazel Zeliha ağzından,1501/1507 gazel Zeliha ağzından,1784/1788 gazel Zeliha ağzından,1837/1841 gazel Zeliha ağzından, 1976/1983 gazel Zeliha ağzından, 2472/2478 gazel Zeliha ağzından, 4133/4139 gazel Zeliha ağzından, 4569/4600 gazeli Zeliha ağzından, 4625/ 4629 gazel Zeliha ağzından, 4657/4663 gazel Zeliha ağzından, 4725/4760 gazel Zeliha ağzından, 4754/ 4760 gazel Zeliha ağzından, 4795/499 gazel Zeliha ağzından, 4830-4836 gazel Zeliha ağzından, 6409-6413 gazel Zeliha ağzından, 6996-7002 gazel şair ağzındandır.

[18] bkz. Ünver, 1986b, ss. 434-437.

Eserde asıl veznin dışında farklı nazım biçimlerinde 8 vezin kalıbı kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda bu vezinler verilmiştir:

TABLO 1: MESNEVİNİN NAZIM ŞEKİLLERİ VE VEZİNLERİ		
NAZIM ŞEKLİ	**VEZİN**	**BEYİT SAYISI**
Gazel 1	Mefʿūlü Mefāʿi̯lü Mefāʿi̯lü Feʿūlün	14
Gazel 2	Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿi̯lü Fāʿilün	12
Gazel 3	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün	14
Gazel 4	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	12
Gazel 5	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün	14
Gazel 6	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün feʿūlün	10
Gazel 7	Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	10
Gazel 8	Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿi̯lü Fāʿilün	10
Gazel 9	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	10
Gazel 10	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün feʿūlün	14
Gazel 11	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	14
Gazel 12	Mefʿūlü Mefāʿi̯lü Mefāʿi̯lü Feʿūlün	10
Gazel 13	Feʿilātün mefāʿilün feʿilün	10

Gazel 14	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	14
Gazel 15	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	14
Gazel 16	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	14
Gazel 17	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün feʿūlün	12
Gazel 18	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	10
Gazel 19	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	14
Gazel 20	Mefʿūlü Mefāʿi̯lü Mefāʿi̯lü Feʿūlün	14
Gazel 21	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	8
Gazel 22	Mefāʿi̯lün mefāʿi̯lün feʿūlün	12
Gazel 23	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	10
Gazel 24	Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	14
Gazel 25	Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿi̯lü fāʿilün	14
Kaside 1	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	32
Kaside 2	Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿi̯lü Fāʿilün	46
Kaside 3	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	256

1.2. Eserin başlıkları

TABLO 2:ESERİN BAŞLIKLARI
ʿAleyhiʿr-raḥmetü veʿl-ġufrān. **(B 1-286)**[19]
Hurma gibi ṭatlı yazılar yazan ḳalemin süslenmesi ve iyilerin efendisi (Hz. Muhammed) nin naatının yazılması. **(B 287-322)**
Güzel sözün çehresini hiṭap sözüyle bezeyebilme ve saadet mührünü son peygamberden isteme. **(B 323-328)**
Kemalinin özeti "Ben peygamberken, Âdem daha su ve balçık arası bir şeydi" sözünde ifadesini bulan peygamberin övgüsüne ait kaside, ilk ve son kuşakların efendisinin mübarek halinin beyanı. **(B 328-351)**
Şeriat sarayının dört duvarı ḳonumunda olan Hz. peygamberin dört arkadaşı (Dört halife) nın menaḳıbı haḳḳında. **(B 352-376)**
İbadet çeşitleri, arınma ve kanaat haḳḳında iflas etmiş nefse nasihat etme. **(B377-480)**
Hz. Ömer adaletli yüce padişaha övgü içeren nasihat yollu bir kaside. **(B 481-609)**
Güneş gibi cihanı aydınlatan padişah hazretlerine, Ṭanrıʿ nın gölgesi olması dolayısıyla övgü. **(B 610- 706)**
Saltanat ve egemenliğin var olması için ebediyen devletin korunmasını istemek. **(B 663- 706)**
Bu değerli kiṭabın yazılışının sebebi ve ḳaleme alnışının esası, dönemin kötü günlerinin şiḳayet ve zor günlerinin olaylarını hikâye etmektir. **(B 707-815)**

[19] Başlıkların hangi beyit numaraları arasında geçtiğini gösterir.

Varlıkların her birinin aşk ve güzellik kuşu gibi birlik yuvasından uçması (Allahın birliğinden meydana gelmesi) ve çoklugun zahirî dalına konmuş olanlarının açıklanması hakkında. Zaten izzet ve aşk nuru Allahʿtan meydana gelmiş ve aşk mihnetinin iniltisi ondan doğmuştur. **(B 816-873)**
Aşkın güzelligi ve şiir yazmanın fazileti hakkında. **(B 874- 920)**
Manzum sözün fazileti hakkındadır ki "şiirin bazısında hikmet vardır" sözü, onun hikmetāmiz olmasındandır ve "Beyanda bir tür sihir vardır" ifadesi de sözün büyüleyici olmasına işaret etmektedir. **(B 921-1043)**
Yūsuf'un cemal şem'ini gayıp hareminde aydınlatmak ve Âdem'in gönül pervanesini onun aydınlığının müşahedesiyle yakmak **(B 1044-1087)**
Yūsuf'un güzellik fidanının hareminin bahçesine gelmesi ve Yakup' un gözyaşı ile Züleyhā'nın aşk havası içinde yetişmesi. **(B 1088-1211)**
Zeliha'nın doğmasıyla mağribin meşrika dönüştüğü, belki de ondan bin derece daha güzel olan Zeliha'nın sıfatı hakkında. **(B 1212-1297)**
Zeliha'nın güzelliğinin vasfı hakkında **(B 1298-1442)**
Zelihaʿnın gecenin ilk saatlerinde Yusūf'u rüyasında görmesi ve onun parlak şuasının Zelihāʿyı manen öldürmesi **(B 1443-1583)**
Seher yelinin Zeliha üzerine esmesi, uykulu gözünün açılması, gece gördüğü hayalden gonca gibi gönül kanını içmesi ve sükût etmesi. **(B 1584-1651)**
Sözün tamamlanması ve durumun anlatılması, geriye kalan kısmı **(B 1652-1702)**
Zelihaʿnın halindeki bu değişiklik cariyeleri hayrete düşürmüş, dadısı bunun sebebini ondan sorarak bu düğümü çözmüş. **(B 1703-1747)**
Dadının Zelihaʿya durumunun değişmesi ve üzüntüsünün sebebini sorması. **(B1748-1830)**

Zeliha'nın dadıya cevap vermesi. **(B1831-1842)**
Dadının Zelihaʿya yalvarması. **(BC1843-1869)**
Zelihāʿnın dadıya tekrar cevap vermesi. **(B 1870-1884)**
Dadının Zelihaʿya nasihat etmesi. **(B 1885-1905)**
Dadının Zelihaʿya tekrar nasihat etmesi. **(B 1906-1913)**
Zeli̱haʿnın dadıya tekrar cevap vermesi. **(B 1914-1925)**
Dadının Zeliha'ya nasihat etmesi. **(B 1926-1935)**
Zeli̱haʿnın annesinin kızının durumundan haberdar olması **(B 1936-1965)**
Yūsuf (a.s)ʿu ikinci defa rüyada görmesi ve aşkı artarak kendisini cinnet uçurumuna sürüklemesi. **(B 1966-2007)**
Gayıp şahidinin Zelihaʿya cevap vermesi. **(B 2008-2027)**
Sabahın vasfı ve Zeli̱haʿnın uykudan yaralı bir sine ve gözü yaşla dolu uyanması **(B 2028-2070)**
Zeli̱haʿnın babasının ḳızının durumundan haberdar olması. **(B 2071-2081)**
Zeli̱haʿnın babasıyla ḳonuşması. **(B 2082-2116)**
Yūṣuf (a.s) un üçüncü defa Zeli̱haʿnın rüyasına girip ona ismini ve makamını bildirmesi ve Zeli̱haʿnın tekrar akıl ve şuuruna sahip olması. **(B 2117-2159)**
Hikâyenin başlangıcı. **(B 2160-2199)**
Zeli̱haʿnın cinnet bağından kurtulması. **(B 2200-2265)**

Zeli̱haʿnın bakıcılar ve emsalleriyle bir arada oturması. **(B2266-2329)**
Zelihaʿyı istemek için Mısır hariç, çevredeki bütün padişah elçilerinin gelmesi ve ümitsizlik nedeniyle Zelihaʿnın gönlünün daralması. **(B 2330-2413)**
Zelihaʿnın babasının Mısır Azizʿine bir elçi göndermesi, Zelihaʿ yı ona sunması, onun da bunu kabul etmesi. **(B 2414-2466)**
Elçinin Mısırʿa varması ve elçilik vazifesini yerine getirmesi. **(B 2467-2505)**
Kabul rüzgarının Mısır ṭarafından esmesi ve Zelihaʿyı gül tahtırevanı gibi Mısırʿa çekmesi. **(B 2506-2585)**
Mısır Azizʿinin Zeli̱haʿnın gelişinden haberdar olması ve karşılamaya gitmesi, Mısır askerlerinin en güzel şekilde süslenmesi. **(B 2586-2643)**
Zelihāʿnın Mısır Azizʿini çadırının aralığından görmesi ve "bu benim rüyada gördüğüm ve yıllardır sıkıntısını ve sevgisini çektiğim kişi değildir" diye feryat etmesi. **(B 2644-2753)**
Zelihaʿnın Mısırʿa girmesi, Mısırlıların karşılamaya çıkması, saygı ve ağırlama ādetinin yerine getirilmesi. **(B2754-2881)**
Zeli̱haʿnın Yūsuf (a.s) ṭan ayrı yaşaması ve gece gündüz üzüntü içinde kıvranması **(B 2882-2933)**
Zelihanın aya seslenmesi. **(B 2934-2961)**
Zelihaʿnın sabır rüzgarına seslenmesi. **(B 2962-3023)**
Kardeşlerin haset etmeye başlamaları Yūsuf (a.s) u Kenanʿdan atmaları. **(B 3024-3084)**
Yusuf (a.s)'un rüyasında güneşin, ayın ve on bir yıldızın kendisine secde ettiklerini görmesi kardeşlerinin bunu işitmeleri ve kıskançlıklarının daha artması. **(B 3085-3159)**
Hangi yolla Yûsuf (a.s)'u babalarının yanından uzaklaştırmaları konusunda kardeşlerin birbiriyle istişare etmeleri. **(B 3160-3203)**
Kardeşlerin babalarının yanına gidip Yûsuf (a.s)'u kendileriyle birlikte sahraya götürmek istemeleri. **(B 3204-3265)**
Kardeşlerinin Yûsuf (a.s)'u babasının yanından alıp götürmeleri ve doğru yoldan ayrılarak sapıklık kuyusunu kazmaları ve masum kardeşlerini kuyuya atmaları. **(B 3266-3317)**

Yûsuf (a.s)'un kuyusunun vasfı. **(B 3318-3350)**
Cebrail'in gelmesi ve Yûsuf (a.s)'u teselli etmesi. **(B 3351-3375)**
Kervanın kuyuya gelip Yûsuf (a.s)'u kuyudan dışarı çıkarması ve âlemi tekrar onun güzelliğinin güneşi ile aydınlatması. **(B 3376-3426)**
Yûsuf (a.s)'un Nil nehrine girip yıkanması ve Mısır padişahının huzuruna çıkmak için deve üzerindeki hevdece binmesi. **(B 3427- 3495)**
Zelîha'nın gezinti için sahraya gitmesi ve Yûsuf (a.s)'u görmesi. **(B 3496-3566)**
Dadının Zelîha'nın halini soruşturması. **(B 3567- 3595)**
Yûsuf (a.s)'u köle pazarına getirmesi ve Zelîha'nın onu görmesi. **(B 3596-3674)**
Âd neslinden Baziga isimli kızın hikayesi. **(B 3675-3715)**
Baziga'nın Yûsuf (a.s)'a güzeliğinin sırlarını sorması. **(B 3716- 3730)**
Baziga'nın Yûsuf (a.s)'a cevap vermesi. **(B 3731-3813)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'un elbiselerini hazırlaması. **(B 3814-3864)**
Yûsuf (a.s)'un çektiği meşakkati ve kuyuya atılışını Zelîha'ya hikâye etmesi, Zelîha'nın da o günlerdeki ıstırabının sebebini anlaması. **(B 3865-3907)**
İlkbaharın vasfı ve Yûsuf (a.s)'un çobanlığı istemesi. **(B 3908-3948)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'a kavuşma talebi. **(B 3949-4030)**
Zelîha'nın büyülenmesi ve çeşitli kınamalara maruz kalmış gönlüne seslenmesi. **(B 4031-4044)**
Gazap ve hışımlı gözle seslenmesi. **(B 4045-4063)**
Yûsuf'un güzelliğinin aydınlığı karşısında Zelîha'nın yanıp eridiğini gören dadısının bunun sebebini ondan sorması. **(B 4064-4082)**
Zelîha'nın dadısını Yûsuf'a göndermesi ve ondan görüşme talebinde bulunması. **(B 4083-4116)**
Zelîha'nın dadıdan Yûsuf'a kavuşmak için yardım istemesi. **(B 4117-4147)**
(Yūsuf (a.s)'un dadının nasihatını reddetmesi. **(B 4148-4165)**
Yûsuf (a.s)'un cevabını dadının Zelîha'ya ulaştırması. **(B 4166-4169)**
Zelîha'nın Yûsuf'un yanına varıp yalvarması. **(B 4170-4204)**
Yûsuf (a.s)'un Zelîha'ya cevap vermesi ve özür beyan etmesi. **(B 4205-4213)**

Zelîha'nın tekrar Yûsuf (a.s)'a yalvarması. **(B 4214-4236)**
Zeli̯ḫā'yā.Yûsuf (a.s)'un Zelîha'ya tekrar cevap vermesi. **(B 4237-4247)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'a yine yalvarması ve Yûsuf'un ona cevap vermesi. **(B 4248-4263)**
İlkbaharın vasfı ve Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u gül bahçesi tarafına göndermesi. **(B 4264-4353)**
Zelîha'nın cariyeleri göndermesi. **(B 4354-4377)**
Gece olması ve cariyelerin güzelliğini Yûsuf (a.s)' sunmaları. **(B 4378-4416)**
Yûsuf (a.s)'un cariyelere nasihat etmesi ve onlara doğru yola girmeleri hususunda yol göstermesi. **(B 4417-4456)**
Cenāb-ı Ḥaḳ tarafından o sapık insanlara hidayetin ulaşması. **(B 4457-4503)**
Tekrar Zelîha'nın yalvarması Yûsuf (a.s)'un cevabı. **(B 4504-4516)**
Zelîha'nın sorusu ve Yûsuf (a.s)'un cevabı. **(B 4517-4535)**
Ayrılık gecesinin vasfı. **(B 4536-4558)**
Ayrılık gecesinde Zelîha'nın durumu. **(B 4559-4580)**
Yangın ve dertli Zelîha'nın lacivert renkli feleğe hitabı. (B 4581-4610)
Zelîha'nın muma hitabı. **(B 4611-4644)**
Zelîha'nın pervaneye hitabı. **(B 4645-4670)**
Zelîha'nın dadının önünde yalvarması ve Yūsuf (a.s)'a kavuşmak hususunda ondan çare bulmasını istemesi. **(B 4671-4721)**
Yūsuf (a. s) ve Zeli̯ḫā kerde būd. Mimarın, içinde Yûsuf ve Zelîha'nın resimleri yapıldığı sarayın yapılışının hikayesi. **(B 4722-4818)**
İlk odanın resim ve tasvir edilmesinin tertibi. **(B 4819-4824)**
İkinci odanın tasvirinin açıklanması. **(B 4825-4831)**
Üçüncü odanın tasvirinin açıklanması. **(B 4832-4895)**
Sabahın vasfı ve Zelîha'nın kendisini süslemesi. **(B 4896-4971)**
Zelîha'nın meclis kurması. **(B 4972-4994)**
Yûsuf ve Zelîha'nın kasrı temaşası için gelmesi. **(B 4995-5007)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u yüz hile ve düzenle birinci odaya getirmesi. **(B 5008-5020)**

İlk odada ressamın Yûsuf (a.s)'a seslenmesi. **(B 5021-5052)**
Zelîha'nın ikinci odada Yûsuf'a (a.s)'a seslenmesi ve vefasını göstermesi. **(5053-5076)**
Üçüncü odada Zelîha'nın, Yûsuf'un vefasızlığından şikâyet ederek seslenmesi. **(B 5077-5118)**
Dördüncü odada Zelîha'nın Yûsuf (a.s) ile konuşması. **(B 5119-5145)**
Beşinci odada Zelîhan'nın Yûsuf (a.s) ile konuşması. **(B 5146-5187)**
Altıncı odada Zelîha'nın Yûsuf (a.s) ile konuşması. **(B 5188-5219)**
Yedinci odada Zelîha'nın Yûsuf (a.s) ile konuşması. **(B 5220-5350)**
Yûsuf (a.s)'un Zelîha'ya nasihat yoluyla cevap vermesi. **(B 5351-5382)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'a yalvarması ve yemin etmesi. **(B 5383-5401)**
Yûsuf (a.s)'un Zelîha'ya cevap vermesi. **(B 5402-5495)**
Yusûf (a.s)'un kaçmasının sebebi ve Zelîha'nın teessüf bağında kalmasının açıklanması. **(B 5496-5518)**
Az bulunan bir temsil. **(B 5519-5527)**
Yûsuf (a.s)'un Aziz'i görmesi ve gizli sırrı örtmesi. **(B 5528-5586)**
Mısır Azizi'nin Yûsuf (a.s)'u azarlaması. **(B 5587-5764)**
Kınayıcı Mısır kadınlarının ağızlarını açıp kınama dilinden, kınama okunu Zelîha'ya çekmeleri. **(B 5765-5833)**
Sabahın vasfı ve Zelîha'nın Mısırlı kadınları toplaması. **(B 5834-6000)**
Zelîha'nın dışarı çıkması için Yûsuf (a.s)'a yalvarması. **(B 6001-6056)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u süslemesi Mısır kadınlarına göstermesi. (6057-6153)
Mısır kadınlarının Yûsuf' (a.s)'un cemalini görünce kendilerinden geçmesi. **(B 6154-6175)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'a karşı olan arzusunun artması kadınların durumunu mazur görmeleri. (**B 6176-6245)**
Mısırlı kadınların nasihat tarzında Yûsuf (a.s)'la konuşmaları. B (6246-6388)
Mısır kadınlarının Yûsuf (a.s)'u zindana atması konusunda Zelîha'yı teşvik etmesi. **(B 6389-6411)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u hapse atması için Mısır Aziz'ini teşvik etmesi. **(B 6412-6466)**
Aziz'in Yûsuf (a.s)'u hapse atması konusunda Zelîha'ya muvafakat etmesi. **(B 6467-6480)**

Zelîha'nın tehdit yoluyla Yûsuf (a.s)'a kavuşmak istemesi. **(B 6481-6496)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u zindana göndermesi. **(B 6497-6556)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'un hapsinden dolayı pişman olması. **(B 6557-6747)**
Gecenin vasfı ve Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'u görmek için zindana gitmesi. **(B 6748-6838)**
Sabahın vasfı. **(B 6839-6844)**
Zelîha'nın serzeniş yollu feleğe seselenişi. **(B 6845-6862)**
Gündüzün vasfı ve Yûsuf (a.s)'a olan sevgisinden dolayı Zelîha'nın kararsızlığı. **(B 6863-6961)**
Yûsuf (a.s)'un sâkî ve sofrabaşının rüyasını yorumlaması. **(B 6962-6995)**
Gecenin vasfı ve Mısır sultanının rüya görmesi. **(B 6996-7066)**
Yûsuf (a.s)'u sultanın huzuruna çağırması. **(B 7067-7101)**
Sakînin zindana gidip Yûsuf (a.s)'un kurtuluş müjdesini vermesi**. (B 7102-7122)**
Sakînin Yûsuf (a.s)'un cevabını sultana ulaştırması. **(B 7123-7154)**
Yûsuf (a.s) ayının kuyunun derinliklerinde yücelik ve makam zirvesine çıkması. **(B 7155-7204)**
Mısır Azîzinin vefatından sonra Zelîha'nın durumunun açıklanması. **(B 7205-7311)**
Sonbaharın vasfı ve Zelîha'nın güzellik bahçesinin solması. **(B 7312-7404)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'un geçeceği yol üzerine gelmesi ve kamıştan bir ev yaptırması. **(B 7405-7430)**
Zelîha'nın kendisine ibadet ettiği sahte putunu kırması. **(B 7431-7500)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'un yanına gelmesi ve onun duasıyla yeniden gençliğine güzelliğine ve göz nuruna kavuşması. **(B 7501-7564)**
Allah taâlânın emriyle Yûsuf (a.s)'la Zelîha'nın nikahlanması. **(B 7565-7587)**
Zelîha'nın Yûsuf (a.s)'a karşı olan sevgisinin artması. **(B 7588-7700)**
Eserin tamamlanmasından dolayı şükür, İslam padişahının devleti için duâ. **(B 7701-7777)**

1.1.3.Ahenk Unsurları

1.1.3.1. Vezin

Aruz vezni, hecelerin açıklık ve kapalılığına, başka bir söyleyişle uzunluk ve kısalığına dayanmaktadır. Arap edebiyatında doğmuş, oradan İran edebiyatına geçmiştir. Arûz kelimesinin çeşitli sözlük mânaları vardır.[20] Aruz vezninin doğuşuna dair çeşitli rivyetler bulunmaktadır.[21] Aruz sözü ahenkli ve ritimli kılmak amacıyla önemli bir araçtır. Şiirde musiki sağlamak isteyen şairin aruzu şiire uygularken karşısına zorluklar çıkmıştır. Arap edebyatından İran edebiyatına geçen aruz kullanımı Fars dilinde yeni bahir ve kalıplar ile Fars şiirinin cümle yapısına adabte edlimiştir. (İsen, 1994: 119) Fars şiirinde aruz vezni adeta yeni bir hüviyet bulmuştur. Fakat Türk edebiyatında kullanılmaya başlanılan aruz Türkçenin ses ve söyleyiş özelliklerine tam uymaması sebebi ile Türk şairleri zorlamış, şairler de bu zorlukları gidermek amacıyla aruz uygulamaları olan imâle, zihâf, med ve ulama gibi yöntemleri kullanmışlardır. Uygulamalar ile şairler aruzu tatbik ederken imla ve telaffuzda da bazı tasarruflarda bulunmuşlardır.[22]

1.1.3.2. Kafiye

Kafiye şiirde mısra sonlarında bulunan sözcüklerin son heceleri arasındaki ses benzerliğidir. Şiirde uyak, dize sonlarında bulunan farklı görevlerdeki ekler veya anlamları ayrı sözcükler arasında görülür. [23] Kemâl Paşazâde Yûsuf u Zelîha Mesnevi'sinde redifler genellikle Türkçe kelime ve kelime gruplarıyla oluşturulmuştur. Türkçe ek ve kelimelerle yapılan rediflerde kafiyeyi ses açısından desteklemiştir. Kafiyede Türkçe ile Farsça ve Arapça kelimeler kullanılmıştır. Türkçe kelimelerle daha çok yarım ve tam kafiye, Arapça ve Farsça kelimelerle çoğunlukla zengin kafiye oluşturulmuştur. Arapça- Arapça; Arapça-Farsça; Farsça-Farsça, Türkçe- Türkçe; Türkçe-Arapça ve Türkçe-Farsça kelimelerle kafiye yapıldığı görülmektedir. Bu kafiye örneklerini yansıtan beyitler aşağıdadır

[20] Nihad M. Çetin (1991). "Arûz", TDV İslam Ansiklopedisi, C: 3, s.s. 424-437.
[21] Nihad M. Çetin (1991). "Arûz", TDV İslam Ansiklopedisi, C: 3, s.s. 424-437.
[22] Bu uygulamar için bkz. AKSOYAK, İ. Hakkı (2008). "Osmanlı Şairlerinin 'Aruz Tasarrufları' ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume: 3/6, p. 59-74.
[23] Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, Ankara,* 1996, 83.

Türkçe isimlerle yapılmış kafiyeler:

Biter dām-ı cihānda dāne andan
İrişür ḳūt-ı cān ḥayvāna andan (29)

Bir eyleyüp gice vü gündüzini
Ḳamusı maḳsada tutmış yüzini (136)

Tutup ḫidmet kapusına yüzümüz
Umaruz merḥamet açup gözümüz (182)

Girüp ol şehre salim iden özin
Gerek kim ol kapuya tuṭa yüzin (372)

Bu gamdan uralar ḥarflime parmaḳ
Ḳoyaram hat bigi başuma topraḳ (237)

İnās işitdi çünkim isbu sözi
Yüreġi acıdı ṭoluḳdı gözi (1179)

Bize açdun kerāmet kapusını
Ki gösterdün ʿibādet ṭapusmı (179)

B Türkçe fiillerle yapılmış kafiyeler:

,
İlāhi ġonça-i ümmidümi aç
Yüzine ebr-i raḥmet şebnemin ṣaç (01)

Gözümden ġaflet uyḫusın ıraġ it
Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma ṭuraġ it (09)

Görüp her naḳşı "hāzā Rabbı" dime
Bu levhun naḳşını yanlış oḳıma (144)

Şu yazu kendüden yazıldı dinmez
Disen de kimse sözüne inanmaz (154)

Ne-durur ṣunʿ-ı Haḳkʿun sırrın anla
Haḳāyıḳ sırrını anla vü ṭanla (123)

Ne cürm itdüm ise ʿafv eyle sorma
Yüzüm karasını yüzüme urma (282)

Biri yolında yorılmaz arılmaz
Bu yola pāy-ı ʿaḳl ile varılmaz (139)

C) Türkçe isim ve fiillerle yapılmış kafiyeler:

Şu tertib-ile yola yüridiler
Toz-ıla gök yüzini büridiler (2782)

Firāvān tuhfeler alup revān ol
Diyār-ı Mışrʿa çünkim iltesin yol (2419)

Bir nefes ney gibi güldürmedün ü niçeye dek
Ḫār-ı gamda yüregüm gonca gibi kan idesin (1988)

Meġer bir māh-rü urdı sana yol
Eyit bana ne burcun māhıdur ol (1846)

ʿĀşık-ı dı̣dār olup sahrā-yı hayretde gezer
Gark olup gözi yaşma Nı̣l ü Ceyhun u Aras (100)

Ç) Türkçe ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Sarāy-ı din yapıldı çün cihanda
Bu dördi çār-divār oldı anda (373)

Çü şaldı luṭf u ḳahrun yüzi pertev
Zuhūr itdi ıḳi yüzden iki ev (193)

Bahāsına alaydı kişi nānı
Ne bum ḳordı şatmaduk ne anı (31)

Gözet bu kār-gāhun issin iy yār
Ser-i kārun anadur āhır-ı kār (163)

Elünde var-ısa ger ol kerimnahl gibi
Vʿeger-ni el çeküp āzāde ol çü serv ü çenār (530)

Dilinden ötrü kesildi benefşenün başı
Dilüni şaḳla gerekse sana başun zinḫār (554)

D) Türkçe ve Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Vücūdı baḫt-ıdı vü ẕātı mutlaḳ
Cihān yoġ-ıdı Haḳ var idi ancaḳ (047)

Bilür bu sırrı kim ehl-i naẓardur
Ki her basṭun sorunda ḳabż vardur (045)

Her işde ihtiyar anundur el-haḳ
Kalan mecbur u Cebbār oldur ancaḳ (092)

Gel iy dil ġāfil olma kendüni bil
Bilüp kendüni ol ‘ilm-ile ʿāmil (377)

Revān it ḳaṭra ḳaṭra dıdeden kan
Kʿola ten rişte si tesbi̯h-i mercān (386)

Pervi̯n yüzinde kebkebenün naḳşıdur senün
Başdukda sen güneş felegün farḳına kadem (343)

E) Arapça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Nesim-i lüṭf-ile şerḥ eyle ṣadrum
Müyesser ḳıl saʿādet birle emrüm (02)

Ne istiʿdād var-ıḳen ne aʿdād
Cihānı bir söz-ile ḳıldı ʿi̯cād (18)

Bu keŝret kim deli̯l-i vaḥdetidür
Anun āŝārı ʿilm u ḳudretidür (26)

Göresin Haḳkʿı ḳamu yirde hāzır
Olasın cümle işde ana nāzır (35)

Pes ol yig kişi ger ümmi̯d ü ger bım
İde işini iş issine teslim (94)

Vuzü ‘ābıyla var eyle zirāʿat
Ki hāsıl idesin tohm-ı saʿādet (384)

F) Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Bu söz fıḳrinde ʿaḳla gösterür rüy
Hezārān nükte-i bārik çün müy (19)

Zemi̯nün şofrasın ṭoldurmaġa nān
Ḳılupdur āsiyāb-ı çarḫı gerdān (30)

Dilersen kʿolasın gül gibi rengin
İgen olma benefşe gibi hod-bin (393)

Gerek ki āyi̱ne-i cana ʿışk ura saykal
Hevā-yı nefs ile tutdukça yüzini jengār (507)

Hevā yiline virdüm hırmenümi
Heves odına yaḳdum dāmenümi (244)

Nice can olmaṣun bülbül bigi zar
Dil-i ġonça bigi pür-hün u efgār (225)

G) Arapça ve Farsça kelimelerle yapılmış kafiyeler:

Çü naḳş-ı nāmım gösterdi nāme
Dıḳıldi başmun üstine ḫāme (17)

Hidāyet meşʿalinden bahş ḳıl nūr
Dalālet ẓulmetin üstümden it dür (07)

Ḳılupdur ḳudreti saḳkā sehābı
Ki virür kişt-zār-ı dehre ābı (28)

Şuvarsa dehri luṭfınun sehabı
Cihānda teşne-dil ḳomaz serābı (88)

Gönül āyi̱nesin ḳıldun mücellā
Kʿola naḳş-ı maʿārif anda peyda (172)

Bu iki perde ki ḳurmış-durur sefid ü siyāh
Ne naḳşlar geçer ardından eylemez izḫār (483)

Ḳaṭı ẓāhir-durur yoḳ ihtifası
Zuhūrından-durur ġāyet ḫafāsı (25)

Yarım kafiye:

Geçeyin söz diyü bir sihr-i Bābil
Ki eyde Cāmi li ʿİlāh derr-i kāyil (959)

Çıḳa çün perdeden bu naḳş-ı dil-keş
Cihānun defterün ide münaḳkaş (13)

Bu şāneyle açar müdan girihler
Ṭaʿālā şānuhü Allāhu ekber (21)

Pes andan eyle illā-y-ıla iŝbāt
Şu ẕātı kim şebih olmaz ana ẕāt (38)

Vücūdı baḫt-ıdı vü ẕātı mutlaḳ
Cihān yoḫ-ıdı Haḳ var idi ancaḳ (47)

Bu vech-i aḥsen-ile yidi iklim
Cemālinün yüzinde noḳṭa-i cim (56)

ı)Tam kafiye:

Ḳılurdı özgelerle gerçi bāzi
Gönülden yāre iderdi niyāzi (1633)

Boyını ʿışk derdi eyleyüp çeng
Virür āvāzına gözi yaşı reng (1642)

İçini almış-ıdı ʿışk derdi
Gönül āyi̯nesin tutmışdı gerdi (1718)

Ne şerḥ idem anı ki şerḥ olınmaz
Niçe vaşf ideyin ġāyet bulmmaz

Çıḳup zülfı gibi başına sevdā
Gönül şehrine ṭolmış şür u ġavġā (1975)

Aṭardı düd-ı āhından hadengi
Ḳılurdı çarḫ-ı gerdün-ile cengi (1978)

Kime toḳunsa-y-ıdʿol āteş-i germ
Demür olsa iderdi mümdan nerm (2055)

Yazar züln kadinden cim ü nüm
Oḳur yüzin gören naḳş-ı cünüm (2074)

Didi zülfün gibi itme kerri ü kast
Eyitdi oḳ gibi sözümdeyin rāst (2084)

i) Zengin kafiye:

Dilümi ḥamdün-ile ẕakir eyle
Çü niʿmet rüzi ḳıldun şākir eyle (04)

Niçün zülfün kemendin şaldun elden
Meġer bir bend-ile kaldun ʿamelden (1827)

Nesim-i lüṭf-ile şerḥ eyle ṣadrum
Müyesser ḳıl saʿādet birle emrüm (02)

Uyar ol nūr-ıla ʿaḳlum çerāġın
Münevver eyle cānumun ṭuraġın (08)

ʿIşk sāzm depreden āh u fiġānumdur benüm
Germ iden gam bezmini süz-ı nihānumdur benüm (1646)

Nedür iḥsān ʿibādet eylemekdür
Anun haḳḳın riʿāyet eylemekdür (34)

Çü kāf nūn çün ey itdi keremden
Çıḳardı bunca mevlüdı ʿademden (61)

Uyan iy dil bu ġaflet uyḫusından
Haberdār ol dalālet ḳorḥusından (111)

Dime kim gitmedün fermānum üzre
Ḳalem çek defter-i ʿişyānum üzre (235)

Çi-ger şüretde aġyārın görürdi
Ne naḳşa kim baḳa yārin görürdi (1632)

Lebi şevḳıyla gözden kan dökerdi
Ne kan geh laʿl ü geh mercān dökerdi (1638)

1.2. Dil ve Üslup Özellikleri

1.2.1. Arkaik Kelimeler

Yûsuf u Zelîha mesnevisinde Eski Anadolu Türkçesi özellikleri ve bu döneme ait Türkçe kelime ve fiiller dikkat çeker. Bunlardan bazıları şöyledir: yaġlu ballu, kimsene, kimesne, irgür-, ḳamu, ḳandan, niçe, , ṫur-, ur-, yaña, bilesince, ṫamu, şol, dür-, uş-, ṫaş (dış), işbu, key, eyü, yavuzluk, yazı (kır), , od, öñ, tolu, ayruḳ, yaraḳ (hazırlık, silah), bur-, yastan-, oñat, ḳut, ügü, yegrek, aġaç, ḳıġır-, duruş-, döy- , eylük, ṫaña ḳal- (sabahla-), kiçi, añul añul, yarġu, aśśı, uşat-, fayide, uġur (ön, yön, yol), aş, sere, üşde, eylet-, alda-, gel- , tek (gibi), egrilik, düz, yig, tırmık ḳıl -, ul, diril- (toplan-), yile ver-, yile var-, bil, va, alu, ḳat-, aśśı ḳıl-, artuḳ, met, ne aşşı (ne fayda), sin-, ḳıs-, śıġur-, yaġı, , ar-, uġırlayın (gizlice, hırsız gibi), śuvar- (sula-, yıka-), arḳun arḳun, ṫoġru, kendülerden, ṭapuň ol- (hizmet etmek), der (topla-), yügür- (koş-), el yu- (vazgeç-), eş- (koş-), gözsüz, dep-, ayak götür- (çabucak çekilip git-), yañaḳ, ḳorħu, bilesinde, ötür- (terk et-), tuş ol- (yönel-), aġdur- (yukarı çık-, kaldır-), degin, ṭuru,

öküş, yigit, yazuḳ (günah, suç), ḳanı, [ser] götür- (başını yukarı kaldır-), gerü, deg- (eriş-, ulaş-), (şarap), unut-, śan (sanki, güya) , śalıvir-, seyl, yarın, issi, yaña, ḳarañu, güneş, söyün- (pişir-, parlaklığı git-), çıġır-, menzil kıl- (makam ol) ulu, śor-, śı-, der (ter), ḳandur-, süñü, birle, yavuz, bay, açlıḳ, ṭopraġ ol-, gözgü, gök ol (gök rengi olmak), ḫam eyle (eğri hale gelmek), demür, śu, , yuḳaru, ilerü, ıraḳ, âl (hile), göre, kış u yay, ḳaraňu... Aşağıdaki tabloda 101 adet arkaik kelime bulunmaktadır.

TABLO 3: Arkaik Kelimeler

ḳış u yay: Kız yaz	Bularuňla sürüp ẕevḳ ü ṣafāyı Geçerdi ʿiş içinde **ḳış u yayı** (1409)
yig ol: Daha iyi, daha üstün olmak.	Çü dün geçdi bilinmez nʿola yarın **Yig** oldur kim bugün bitüre kārın (1429)
ṭaña ḳal: Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek.	**Ṭaña ḳaldı** māh gördi mihr-i ruḫsārum benüm Eyledi deryāyı şeydā şevḳ-ı dḭdārum benüm (5172)
yad ol: Yabancı kalmak.	Hevā-yi çin-i zülfüñ eyleyüp yād Vaṭandan nāfe gibi **olmışam yad** (5325)
pes andan: Şimdi, imdi, öyleyse, sonra.	**Pes andan** başdı anı sinesine Safa virdi dil-i bi-kinesine (1086)
gizlik-i tiz: Keskin bıçak.	Elümüzde turunc u **gizlik- i tiz** Yüzini görmeyince kesmezüz biz (5984)
āl id: Aldatmak, hile yapmak.	Zeliḫā'nuñ ögine düşdi der-ḥāl Ki bunlardan ala kinin **ide āl** (5940)
āl-ile kin al: Hile ile öç almak.	Yüzi alı gibi elini rengin İdüp bunlardan aldı **āl-ile kin** (5942)
şimden girü: Bundan sonra.	Çekmezem **şimden girü** kuḥl-i Ṣıfāhān minnetin Ḫāk-i pāyüñden gözüme tūtiyā eksük degül (6063)

āb u gilden yu: Dünya ile ilgisini kesmek.	Yoluñda geçmişemdür cān u dilden Elümi yumışamdur **āb u gilden** (6790)
bir daḫı: Bir daha, artık, bundan sonra.	Gülşen-i kūyuña **bir daḫı** girem gibi gelür Vaṣluñuñ güllerini yine direm gibi gelür (7306)
ne aṣṣı: Ne faydası var.	**Ne assı** ḳılmadın şerr işi teʿhır Çün olmaz ẕerrece ṭaḳdire ṭaġyir (2116)
ne fāyide: ***ne fāyide: Ne fayda; elden ne gelir.***	**Ne fāyide** aṭasın toprağı hevā yüzine İrişe ʿālpbet andan gözüne gerd ü ġubār (525)
giñ tut: Ferah, geniş tut.	Gelür ne kʿoldı mukadder ferāhı vü tengi Gerekse gönlüni **gin tut** gerekse derd-ile ṭar (537)
ıraġ it: Uzaklaştırmak.	Gözümden ġaflet uyḫusın **ıraġ it** Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma ṭuraġ it (09)
ṭuraġ it: Durulacak, durulan yer, makam, mekân eylemek	Gözümden ġaflet uyḫusın ıraġ it Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma **ṭuraġ it** (09)
her nesne kim	Eġer niḳ ü eġer bed ger kem ü kāst Olur **her nesne kim** ol ide der-hʿāst (93)
aňla vü ṭaňla: ***İdrak ve tercih etmek.***	Ne-durur ṣunʿ-ı Haḳḳʿuň sırrın aňla Ḥaḳāyıḳ sırrını aňla vü **ṭaňla** (123)
ne deňlü: Ne kadar, ne ölçüde.	Anun kʿolmaya aşlı pāk gevher Düzüp ḳoşmaḳ **ne denlü** ziḫnet eyler (1006)
arı ḳıl: ***Temizlemek.***	Dilümi şaḳla yā Rab nā-sezādan Bilümi **arı ḳıl** sehv ü hatādan (231)
kāmuň ol: Hevesli, istekli olmak.	Eger mülk-i ʿAcem olursa **kāmuň** ʿIrāḳ u Isfahān ola maḳāmuň (2377)

ḳo: Koymak	**Ḳo** bu sengin dili kim bı-bāŝārdur Ne hayr umarsın andan bed-güherdür (752)
ḳuru ġavġa: Boş kavga, anlamsız mücadele.	Beni ḳurtar çürük sevdālarumdan Ḫalās eyle **ḳuru ġavġālarumdan** (232)
öňdin: Önce, evvel	Ecel düzdi yoluň urmazdan **öňdin** Zamāne defterüň dürmezden öňdin (379)
yaraġ u yat: ***Hazırlık ve teçhizat.***	**Yaraġ u yatuňı** eyle müheyyā Yola olġıl revān çün diyeler hā (380)
aňul aňul: Yavaş yavaş.	**Aňul aňul** alagör menzilüňi Ḫarāmiden ṣaḳınġıl maḥmilüňi (381)
eyü ol: Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan insan olmak.	**Eyü ol** kim bulasın ilden eylük Bilürsin kim ḳomaz üstüňde il yük 397
kanda : Nerede?	Velį **ḳanda** olur dil-dār-ı ṣādıḳ Bulınmaz degme yirde yār-i ṣādıḳ (456)
gözüňüň gözesi: Gözünün pınarı.	Bilüň çün bār-ı ʿişyān ide dolāb **Gözüňüň gözesi** ṭolmaḳ gerek āb (468)
kim	Güzel ki olmaya anun vefāsı hayf ola **kim** Cemāline kişi aldana derd-ile ola zār (496)
andan ṣoňra: Ondan sonra, bir süre sonra.	Söz altundur göňül dürcinde derc it Terāzūye ur **andan ṣoňra** ḫarc it (930)
gökçek eyle: Güzelleştirmek.	Yüzi gülgüne gerçi **gökçek** eyler İder çirkin yüz olsa daḫi bed-ter (1010)

bay u yoḫṣul: Zengin ve fakir.	Eġer şāh u gedā ger **bay u yoḫṣul** Gelüp karşuda ṭurmışlardı ḳol ḳol (1051)
ol zamān: Eski zamanı belirten anlatım ifadesi II Hz. Yûsuf'un döneminde.	Dimiş rāvį̄ idüp naḳl-i ḥikāyet Bu-y-ıdı **ol zamān** ḥükm-i şerį̄ʿat (1197)
imdi: Şimdi	Vir **imdi** buna ne lāyıḳ görürsen Kabül itdük neyi kim sen virürsen (1078)
ṭaň mı: Şaşılır mı.	Bu hüsn ü şüret ü luṭf-ı şemāyil Cihān halḳını ḳorsa **ṭan mı** bi-dil (1507)
yavuz dil: ***Kötü söz.***	Bu ḥüsne degmesün diyü **yavuz dil** İdinmiş boynına zülfin ḥamāyil (1498)
içi vü ṭaş: İç ve dış II Gönlü ve bedeni.	**İçi vü ṭaşı** ṭoldı derd ü ġamdan Fiġān ü nāle itdi zį̄r ü bemden (1644)
irdi mi: Erişti mi, ulaştı mı?	Güler yüzüňe **irdi mi** yavuz göz Ki şemʿ-i lāle-veş olduň ciger-sūz 1784
ṭuru geldi: Ayağa kalkmak, hazırlanmak.	**Ṭuru geldi** yirinden ol gül- endām Varup ḫalvetgehine ḳıldı ārām (1963)
aşşı it: Kar etmek.	Maḥabbet ehline söz **aşşı itmez** Ṣıġamaḳ ḳaṭı ṭaşı yaşşı itmez (1965)
yu: temizlemek	Benüm diyü niçe bir yorṭasın cihān **yurdın** Ki irte ġayrun olur ger bugün senünse bu dār (557)
yaşşı it: Düzleştirmek.	Maḥabbet ehline söz aşşı itmez Ṣıġamaḳ ḳaṭı ṭaşı **yaşşı itmez** (1965)

yāre ur: ***Acısını içine işlemek, dert ve keder sahibi olmak.***	Düşümde ol ki **urdı** baňa **yāre** Degüldür bu görmen āşikāre (2667)
yile vir: Heba etmek, havaya gitmek, boşa gitmek.	Ne bilem anı kim aġyāra irdüm Elümle dāmenümi **yile virdü** (2672)
gözi ṭuş ol: Gözü ilişmek, birdenbire veya istemeden görmek.	İderken gönli cān mülkini seyrān **Gözine tuş olur** bir māh-ı tābān (1471)
yüzini dür: Surat asmak, yüz buruşturmak.	Baş üzre bitürürdi ḫāme gibi **Yüzini dürmez-idi** nāme (2903)
(germ)-bāzar id: Bir şeyi beğenmek ve ona rağbet göstermek.	İdelden mih-rūň-ile **germ-bāzar** Şafaḳ gibi olupdur içi pür- nār (2943)
çūbān: **Çoban**	Ne urmış ayaġına balta devrān Ne dökmiş berg-i şāḫın çūb-ı **çūbān** (3038)
şol ḳadar: Şu kadar, o denli, öyle.	Dökilür yir yüzine **şol kadar** dür Kʿolur dürr-ile dürc-i āsmān pür (2819)
aḳça aḳça ol: Beyaz beyaz (ak ak) olmak.	Şaçılur ber ü baḥre şöyle **aḳça** Kʿolur üsti balıġuň aḳça **aḳça** (2802)
digergūn Ḳıl: Değişmiş, başkalaşmış, bozuk olmak	Şu demde kim **diger-gün** ola ḥālet Ḳoma cānumda gam dilde melāmet (248)
kendülikden boşal: Kendi varlığını, özünü oluşturan özelliklerini yitirmek.	Yitürdi kendüyi yārini buldı Boşaldı **kendülikden** yāri ṭoldı (3550)
uyḫuya var: Uyumak.	Uyan iy dil bu ġaflet **uyḫusından** Haberdār ol dalālet ḳorḥusından (111)

berį ol: Uzak durmak, kaçmak.	Ḫalāṣ olup anuñ ġavġālarından **Berį** olurdı dil sevdālarından (3963)
her ḳanġu: Herhangi bir kimse.	Velį ol lāle-ruḫ serv-i gül- endām Gice **her ḳanġuñuzla** ḳılsa ārām (4361)
uġrı ol: Hırsız olmak II Aklı çelmek, yoldan çıkarmak.	Ki esbāb issi **uġru**sın bulınca Aluban kul idinūrmiş ölince (1198)
Ḳara günlü: Kara günlü ll Kara bahtlı, bedbaht, talihsiz kimse.	**Ḳara günlülerüñ** baḫtına beñzer Ḳara göñüllüler saḫtına beñzer (4547)
bulavuz mı: Ulaşır mı?	Bu ẓulmetden **bulavuz** mı rehāyı Gözümüze görinür rūşenāyį (4597)
ayyūḳa irgür: (Ses için) çok yükselmek veya çok fazla çıkmak II Âşığın feryadının her taraftan duyulması; herkesçe bilinir olması.	Niçe bunuñ gibi feryād u nāle İder **ayyūḳa irgürüp** ʿalāle (4599)
yüregi şu sepil: Duyduğu üzüntüyü hafifletecek bir haberle karşılaşmak, ferahlamak.	Görür hem-dem degül ne ol u ne bu **Sepilmedi** yüregi odına şu (4666)
bilişlik it: Bilmek, tanımak.	**Bilişlik** itmeyecek cān-ıla dil Buluşmaḳdan ne ḥāṣıl āb- ıla dil (4690)
göñli dölen: Gönlü huzura kavuşmak.	Naẓar ḳılduḳça'aña aġzı şulana Gözi ögrene vü göñli **dölene** (4712)
ṭuş ol: Rast gelmek, karşılaşmak.	İderken gönli cān mülkini seyrān Gözine **tuş olur** bir māh-ı tābān (1471)

paşmaġı ṭama atıl: Kendisinden üstün bir başkasının ortaya çıkmasıyla değer ve saygıdan düşmek, kıymetini yitirmek.	Çü ṭoġdı gün gibi bedri cemālüñ **Ṭama atıldı paşmaġı** hilālüñ (102)
serd ḳıl: Soğutmak.	Hevā ṭabʿın ḳılur āhum yili **serd** Felek āyi̱nesin ʿaks-i ruḫum zerd (104)
ḳoruḳ ḥelvā ola: Ham üzüm zamanla helva olur II Sabretmesini bilen kişi olmayacak gibi görünen işlerde bile başarı kazanır.	Eger ṣabr idesin iy naḫl-ı zi̱bā **Ḳoruḳ ḥelvā ola** vü ḫār ḫurmā (5377)
yavuzlıḳ it: Kötülük, fenalık etmek.	Senüñ ḥaḳḳuñda ne **yavuzlıḳ** itdüm Budur ben bildügüm kim uzlıḳ itdüm (5588)
uzlıḳ it: Yumuşak davranmak, uyuşmak, barışmak.	Senüñ ḥaḳḳuñda ne yavuzlıḳ itdüm Budur ben bildügüm kim **uzlıḳ itdüm** (5588)
kişilik ol: İnsanlık olur/uşat	**Kişilik** ancaḳ olur ne ḫoş itdüñ Yidüñ ṭuzın u ṭuzluġın uşatduñ (5596)
and ol: Yemin etmek.	Beli̱ çünkim ola daʿvāsı tezvi̱r Güvāhı bi̱-güvāhuñ **and olur** dir (5647)
ive ive: Hızlı hızlı, acele acele.	İşin fikir itmez işler **ive ive** Süleymān'uñ virür mührini di̱ve (5751)
Ögin divşür: Aklını başına toplamak.	**Ögin divşürdi** ʿaḳlın cemʿḳıldı Ḫaṭā-y-idügin ol itdügi bildi (5691)
nirde ol: Nerede olur?	Işkun **nirde** olsa biledür ġam-ı mihnet Yiler kanda ki şāh olsa olur anda siyāhı (1400)
dürlü dürlü: Çeşit çeşit.	Virür mizācınʿanun **dürlü dürlü** keyfiyyet Yazar ʿizārına yüz naḳş u şad-hezār nigār (488)

gögüz germiş: Göğüs germek II Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.	Kenār-ı Nḭl'i ṭutmiş sebze düpdüz **Gögüz germiş** ü otlar iki öküz (7029)
ḳızlıḳ ol: Kıtlık olmak.	Çü ḫūşe ḫuşk ola vü öküz arıḳ Ekin olmaya vü il ola **ḳızlıḳ** (7086)
arıḳ: zayıf, güçsüz.	Çü ḫūşe ḫuşk ola vü öküz **arıḳ** Ekin olmaya vü il ola ḳızlıḳ (7084)
yazı yüzi: Kır, ova.	Ekinler şöyle ṭola **yazı yüzi** Ki anbāruñ ṭola göñli vü gözi (7088)
ḳaydın yi: İsteğini, emrini yerine getirmek.	Şular kim her işüñ **ḳaydın** yimişler Er ol baş yar tek iş bitür dimişler (7076)
gögsini döger: Acıyla bağrını yumruklamak, feryat etmek, çok üzülmek.	Ele alup iki ṭaş mihr ü mehden **Dögerdi gögsini** gerdūn çü ḫırmen (7645)
sḭl eyle: Sel eylemek.	Bulutlar göz yaşını **eyleyüp sḭl** Düşe ṭura yürürdi āh idüp Nḭl (7049)
bilesince	**Bilesince** virür bir kizlik-i tḭz Güzeller ġamzesi mānendi ḫūn-rḭz (5946)
işbu: İşte bu	Seḥerden giceye dek **işbu** ḥāli Çeküp gitmezdi göñlinden melāli (1652)
dek: gibi	Seḥerden giceye **dek** işbu ḥāli Çeküp gitmezdi göñlinden melāli (1652)
söyün-	İder derd-ile dehr-i pḭre-zen āh Ki āhından **söyinür** meşʿal-i māh (4548)
gök ol: ***Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi olmak.***	Cemālüñ lālezārı n'oldı şoldı Niçün sūsen gibi cāmeñ **gök oldı** (1822)

issi: Sahip	Pes ol yig kişi ger ümmi̱d ü ger bım İde işini iş **issine** teslim (94)
yazuk: günah	Gül-i nāzük-beden lāle- ʿiẕāra **Yazuḳdur** kʿola pister ḫār u ḫāre (1679)
ḳoçuşurlar	Olurlar leb-be-leb çün bāde vü cām **Ḳoçuşurlar** yaturlar çün elif-lām (4865)
key	Cefā-yı dehrin elinden ayaḳlara düşdi Zamirüm içre **key** ebkār perde-i efkār (600)
oñat: sağlam, doğru, uygun.	Yaḳın vardı birez ol gül- ʿiẕāre Oñat ḳıldı cemāline neẕāre (1894)
ilt: İletmek.	Eger Hārūt-ıla ṭura oṭura Ṣuya **iltüp** yine ṣusuz getüre (1752)
artuḳ: Artık.	Celi̱süm yoḳ ġamun odından **artuk** Enisüm yoḳ anun düdından artuk (2184)
karaňu: Siyah.	Öňüm **karaňu** atum leng yolum dūr Hidāyet şubesinden baḫş ḳıl nūr (243)
ulayu	Bir ay oldı **ulayu** ʿiş ü şādi̱ Dolar şādi̱-y-ile şehrüň sevādı (1272)
birle: ile	Gelüp meşşāṭalar yüzin düzerler " Yüzinʿaltun şuyı **birle** yazarlar (2869)
gezendi ḳıl: Zararı, ziyanı, hasarı olmak.	Yavuz göz ḳılmasun dirseň **gezendi** İdingil kirpügüňde çeşm-bendi (1765)
gözgü: Ayna	Göňül bir **gözgüdür** pāk ü mücellā Hezārān naḳş olur anda hüveydā (1892)
eyit: Demek, söylemek	Didi şerḥ it bize ol ġam ne ġamdur **Eyitdi** perde-i ʿışḳa naġamdur (2083)
aġ: Yükselmek.	**Aġup** zülfi gibi başına sevdā Bulandı ṣu gibi göňli oldı şeydā (3702)

üş: toplanmak, üşüşmek.	İlüñ aġzına kimse düşmesün hiç Başına kimsenüñ il **üşmesün** hiç (6452)
suvar	**Şuvardı** göz yaşı ġam sebzezārın Bitürdi derd ü ḫasret lālezārın (2681)
epsem	Yumuban aġzını gonca-veş **epsem** Oṭurdı ṭıfl-ı süsen gibi ebkem (2751)
içre	Ḳafes **içre** ana ṭaʿlīm ḳıldun Cihān esrārını tefhim ḳıldun (171)

1.2.2. İsimler

Arapçaya, Türkçe ve Farsça kelimeler sayıca fazladır.

Tablo 4: İsimler

İsim	Yapısı	Örnek Beyitler
melek	Basit	Bu levhı oḳıyımaz ādemi-zād **Melek** ol kim felekden alasın dād (480)
derd	Basit	Figān u nāle süz u **derd** haḳḳı Dem-i germ ile āh-ı serd haḳḳı (270)
gül	Basit	Ki kaldum **gül** gibi ḫār orṭasında Perişān-ḥāl aġyār orṭasında (224)
kanlu	Türemiş	Didi vü dökdi gözden **kanlu** yaşı Ki laʿl itdi yaşı degdügi ṭaşı (1883)
vefāsız	Türemiş	**Vefāsız**dur bilürsin bu zamāne Sana ʿözr itmeġe ister baḫāne (429
beglik	Türemiş	Gözetmekdense **beglik** muktezāsın Yeg ol kim gözleyesin Haḳ rızāsın (690)
yeraltı	Birleşik	Yaṭurlar şimdi **yir altında** ebter Kara toprağa olmışlar ber-ā-ber (429)

gözyaşı	Birleşik	Aḳan **göz yaşlandur** dürr ü mercān Ciġerler kanıdur laʿl-i Bedahşān (436)

1.2.3. Zamirler

Zamir, cümlede varlıkların adları yerine kullanılabilen ve adların yerine getirdiği bütün işlevleri yerine getirebilen ad soylu sözcük. Ben, sen, o, biz, siz, onlar; kendim, kendin, kendi, kendimiz, kendiniz, kendileri; bu, şu, o; kim, ne ve biri gibi kelimeler zamir olarak kullanılır. Yûsuf u Zelihâ Mesnevisi'nde zamirler, Türkçe kelimeler ile kullanılmıştır. Aşağıdak, tabloda zamir örnekleri verilmiştir:

TABLO 5: ZAMİRLER

ZAMİR	TÜRÜ	ÖRNEK BEYİTLER
Ben	şahıs zamiri	**Ben**i şevḳ-ıla sana tālib eyle Gönülden ḫidmetüne lāyıḳ eyle (229)
Biz	şahıs zamiri	**Biz**i mahrum ḳoma raḥmetünden Ṭaleb bizden hidāyet hazretünden (273)
Sen	şahıs zamiri	**Sen** vahy-i āsmān-ıla itdügüni ʿiyān Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam Mil (348)
anlar	şahıs zamiri	Olṣun şalāt ana vü ashabına müdām Kim **anlar** oldı rāfiʿ-i dı̱n dāfıʿ-i zulem (351)
kendü	dönüşlülük zamiri	Dinilse **kendü** ʿaybun dinle güş ol Göricek ġayn ʿaybin perde-püş ol (403)
Bu	işaret zamiri	Cihān put-ḫānesinde gözleme reng Seni aldamaṣun bu naḳş u nıreng (417)
işbu	işaret zamiri	Niçe yol-ıdı **işbu** yol ki gitdüñ ʿİvaż bu mıydı ol iḥsāna kʾitdüñ (26)

anda	işaret zamiri	Olıcaḳ lezzet-i nefse mübāşir Bil **anda** hādimü ʿl-lezẕāt hāzır (443)
O	şahıs zamiri	**O** müy içün zebānı şāne ḳıldı Güherlerden ana dendāne ḳıldı (20)
Ol	işaret zamiri	Ṣudūr andan bulupdur cümle eşyā Girü **ol** cümle eşyādan müberrā (68)
Şu	işaret zamiri	**Şu** yazu kendüden yazıldı dinmez Disen de kimse sözüne inanmaz (154)
biri	belirsizlik zamiri	Cemālünden biri envar ṭolmış Celālünden **biri** pür-nār olmış (195)
cümlesi	belirsizlik zamiri	Ṭururlar c**ümlesi** kim piş ü kim pes Ḳamu ālāyiş-i tenden mukaddes (99)
kim	soru zamiri	Bu mihrāb içre **kim** mihr ana kandil Pür olmış ġulġul-i teşbih ü tehlilniçün (1057)
n'içün	soru zamri	**Niçün** āşüfte vü derḥem olursın Dem-ā-dem derd-ile hem-dem olursın (1808)
Ne	soru zamiri	Ruh-ı Yūṣuf görindi gözine māh **Ne** meh hurşıd-i evc-i ʿizzet ü cāh (1059)
kanda	soru zamiri	Veli **kanda** görür kimi sever bu. Meġer uyḫuda gördi bir peri-rü (1754)

1.2.4. Sıfatlar

Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle kurulu tamlamaların tercih edildiği sıfatlar iki kelimeden teşekkül etmiştir. Ayrıca üç kelime ile oluşturulmuş sıfatlar da mesnevide karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde gözlemlenen sıfat türleri, Kemâl Paşazâde Yûsuf u Zelîha Mesnevi'sinde de görülmektedir.

TABLO 6: SIFATLAR

SIFAT	TÜRÜ	ÖRNEK BEYİTLER
bir	Asıl sayı sıfatı	Meġer **bir** dāyesi vardı füsün-ger Zarife çābüke cüst u sühan-ver (1748)
iki	Asıl sayı sıfatı	Ki ʿışk ahvālinün **iki** yüzi var Biri gül gösterür biri ṣaçar ḫār (1946)
Üç	Asıl sayı sıfatı	Yatup ḳaldurmadı başını **üç** gün Geçen bilmezdi gün midür yaḫud dün (7659)
altıncı	Sıra Sayı sıfatı	ʿİmāret oldı çün **altıncı** ḫāne Yine ol iki naḳş oldı nişāne (4853)
sekiz	Asıl sayı sıfatı	Toḳuz gök baḥr-ı cūdınun ḥabābı **Sekiz** cennet cemālinün nıḳābı (55)
On	Asıl sayı sıfatı	Çün irdi **on** yaşma ol perį̄-zād Boyma bende oldı serv-i āzād (1288)
on bir	Asıl sayı sıfatı	Görürken mihr-ile māhı münevver Daḫı bunlaruñ-ıla **on bir** aḫter (457)
on iki	Asıl sayı sıfatı	Felek gibi **on iḳi** burcı vardı Her iki dürrinün bir dürci vardı (1119)
on dört	Asıl sayı sıfatı	Çün **on dördine** irdi ol meh-i bedr Yüzi ʿid oldı züln leyle-i kadr (1289)
on altı	Asıl sayı sıfatı	Didiler virdügi nesne coġ u az **On altı** dirhem idi ol da geçmez (167)

yüz	Asıl sayı sıfatı	Bile yanınca **yüz** seyyare-i nūr Güneş tek perde-i nūr içre mestur (47)
bin	Asıl sayı sıfatı	Gönül murġına büy-ı dām-ı müşḳın Ki bend olmış ana **bin** cān-ı miskin (1298)
bu	İşaret sıfatı	Yüri zülf ḳılıyla olma demsāz **Bu** ipde oynayamaz deġme cān-bāz (1310)
şol	İşaret sıfatı	Sapıtma sözüni geh şaġ u geh **şol** Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol (1581)
ne nakş	Soru sıfatı	**Ne naḳşa** kim baḳam meftūn oluram Ne leylā kim görem mecnūn oluram (220)
biri	Belirsizlik zamiri	**Biri** yolında yorılmaz atılmaz Bu yola pāy-ı ʿaḳl ile varılmaz (139)
nice	Miktar sıfatı	Yile anı **nice** teşbih ide dil Ki tozın görmeye yil yilse bin yıl (2805)
dürlü hayal	Niteleme sıfatı	Kenizekler görüben iŝbu ḥāli İder her biri bir **dürlü hayāli** (133)
gizli	Niteleme sıfatı	Açuban **gizlü** rāzın dāyesine Didi nāz u niyāzm dāyesine (1868)
kanlu	Niteleme sıfatı	Şafaḳ-veş **kanlu** yaşa eyledün gark Ki giceden günümi itmezem fark (1983)
kara	Niteleme sıfatı	Meġer başında **kara** yazu vardı Anunʿçün üstine toprak saçardı (2038)

zer	Niteleme sıfatı	Bu kerre bend-ile tedbir itdi Gümüş sāḳına **zer** zencir itdi (2140)

1.2.5. Fiiller

Eylemler, genel olarak bilindiği üzere kılış, kılınış bildiren ve zamanı belirleyen sözcüklerdir. Türkçede ve dünaynın pek çok dilinde yapma sözcükleri olan eylemler, çekimlerde "kip, görünüş, kişi" kategorilerinde belirlenmektedir (Eker, 2006: 401)

TABLO 7: FİİLLER		
FİLLER	**ÖRNEKLER**	
FİİL TÜRLERİ		
BASİT	tut	tanla
	gel	giy
	örün	döşe
	yarat	aç
	vir	sar
	iriş	kal
	düş	gör
TÜREMİŞ	kurıl	söylen
	düzil	bilür
	açıl	yapıl
	bilür	görün
	eksilür	çekil
	yidür	gezidir
BİRLEŞİK	tezekkür eyle	yapabil
	hayāl ol	ḫidmet ḳıl
	varıp gel	aşina ol
	uçup git	safa bul
	ırağ it	vefa ḳıl
	şāne ḳıl	endişe ir

1.2.6. Edatlar

Tek başlarına bir anlam taşımayan, kendisinden önceki kelimeyle ilgi kurarak cümle içinde anlam kazanan sözcüklere edat denir.[24] Mesnevide "gibi, kadar, ile, için, vü, mı/mi, yalnız, ancak, tek, üzere, sanki, -e göre, sanki, -san, bile, misl, çün, bile,…" en çok kullanılan edatlardandır. Aşağıdaki tabloda 18 adet edat türü mevcuttur.

TABLO 8: EDATLAR

EDAT	**ÖRNEK BEYİTLER**
İle	Sarup ḳolmı boynına kemer-vār Öper mihr-**ile** alnında peder-vār (1087)
bile	Bile gelmişdi yaḳın ḫişi--idi **Bile** büyümiş-idi eşi—idi (80)
çün	Saçın sihriyʿle **çün** mār ide ḳıl ḳıl Görüp hayran kala Ḫārüt-ı Bābil (1753)
gibi	Zelihāʿyı severdi cām gibi Saḳmurdı anı imānı **gib**i (1757)
bigi	Pür-ehvām-ı hayālem ḫāme **bigi** Ol işde rü-siyāham nāme gibi (236)

[24] https://www.tdk.com.tr/Turk-Dil-Kurumu-Eski-Turkiye-Turkcesinde-Edatlar-Baglaclar-unlemler-ve-Zarf-Fiilleri_5596.html (16/07/2023)

mi	ʿAceb **mi** nızesi olsa ser-effāz Kʿolur öninde meydān içre ser-bāz (626)
meger	Güce uġramadı kimse **meġer** yay Figān eylemedi kimse meġer nāy (631)
tek	Anuñ ölmekligi bize ne maḳṣūd **Tek** olmasun bizümle bile maʿdūd (978)
misl	Bulınmaz **miŝli** Şām u Mışr içinde Ne Mışr u Şām belki ʿaṣr içinde (903)
be	Gidüben göç-**be**-göç menzil-be-menzil Yaḳın iltediler çün Mışrʿa mahmil (2586)
ber	Şānevber baġlayaldan kaddine dil Kalupdur dest **ber**-dil pāy-der-gil (86)
kadar	Velīkin bu **kadar** bilür her ādem Ki ʿışk-ıla zuhūra geldi ʿālem (884)
e göre	Eġer cürm**e göre** ola ʿukubet Bu kulda yoḳ-durur hışmla tāḳaṭ (238)
dek	Seherden giceye **dek** iŝbu ḥāli Çeküp gitmezdi gönünden melāli (1652)

sanki	Gelürler māh-rülar halvetine Dirilür sanki Ülker meh ḳaṭına (1598)
tek	Yigitlikde semen-**tek** p̱îr oldum Diken gibi nişān-ı t̤îr oldum (765)
için	Meh-i nev çin-i züln ḫasretinden Ḳılupdur şām **için** kendüye mesken (2438)
ez	Biḫār-ı luṭfına ḳıldı seni gark Ḫudāʿnun luṭfısın **ez**-pāy tā-fark (682)

1.2.7. Bağlaçlar

Bağlaç, cümlede aynı işlevde olan veya anlamca birbiriyle ilgisi olan sözcükleri, sözcük gruplarını, mana bakımından birbiriyle alakalı cümleleri bağlayan sözcüklerdir. Şairlerin dil ve üslubunda, anlam ve ahenk oluşturmasına ve diğer kelimelerin anlamını daha etkili halle getirmede önemli bir rol üstlenir. Eserde geçen "meger, meger kim, ve, velî, veyâ, vü, vü yâ, zîrâ, zîrâ ki, zîrâ kim, zîrâ çün kim, geh...geh, ger, gerçi, yohsa, bârî, belki, nite, nite ki, nitekim, ile, yâ, yâ...yâ,, yâ...vü...yâ, yâ...yâhûd, yâhûd, bile, çün, çün ki, çün kim, çü, ne...ne, hem...hem, hôd, dahı, dahı...dahı, daki, -de, u-ü, ü hem, yâ, kim, ki, illa, niçe kim, san kim" bağlaçlarıdır. Aşağıdaki tabloda 40 adet edat mevcuttur:

Tablo 9: Bağlaçlar

BAĞLAÇ	BEYİT ÖRNEKLERİ

ile	İnās **ile** tutup üns oldı munis ʿUtārid oldı şān mihre mücānis(1157)
ya	**Bile** bu aferinişden ġaraż ne Niye halk oldı cevher ya ʿaraż ne (82)
yâ...yâ	Ḳuru yaşın elümdedür diyen baş **Ya** kara topraḳ olur yā ḳuru ṭaş (430)
yahud	Bulara zer gerek-durur **yahud** zür Zer ü zür olmayanundur şer U şür (755)
bile	Ḫudāʿnun kullıġında baġlayup bil **Bile** İsḫāk-ıla olmış niçe yıl (1182)
çün	Toġar **çün** gün gibi ol meh-pāre Anası cān göziyleʿder nezāre (1259)
çün ki	Neciyyuʿllāh Nühʿun hāceti ʿçün Ki maḳbul oldı anun hāceti ʿçün (253)
çün kim	Zamānun bulmadun **çün kim** vefasın Güler yüzine nice aldanasın (730)
Çü	**Çü** mevc urdı anun deryā-yı cūdı Maḳarr-ı keşti-i Nüh oldı Cūdi (300)
ne ne	Cāndan neʿam diyenlere ne ġussa vü ne ġam (44)
hem hem	Müsellem oldı iy ṣultān-ı ʿālem Sana **hem** bezm-i Cem **hem** rezm-i Rüstem (701)
hod	Eğer **hod** sebze-i ter gibi yek-ser Zebān olaydı bu cismüm musavver (2486)

dahı	**Dahi** olṣun selām ana fırāvān Ki görse gölgesin kaçardı şeytān (360)
Da	Nice ki anlara kalmadı sana da kalmaz Sana **da** kalmaya gayra da kalmaz āhir-i kār (559)
u/ü	Hayāl-i yārı-y-ıla ʿişret eyler Yaşı gülgūn şarāb **u** çeşmi sāġar (2218)
kim	Zeli̱hā gerçi **kim** āşüfte-y-idi Güher-veş bağrı gamdan süfte-y-idi (2330)
ki	Saçından ʿāleme ṭolmışdı āşüb **Ki** çevgānına olmış mihr ü meh tob (2335)
meger	Dökülmedi deminde hün nā-haḳ **Meġer** dökdiyse sāġar dökdi ancaḳ (30)
meger kim	Ṣaçılmaduk güher kalmadı yeksān **Meġer kim** dürr-i eşk elmās-ı müjgān (2826)
meger ki	**Meġer ki** lafz-durur bağruna kulaġ urmış Ki oldı sine-i eşdāf pür-dür-i şehvār (585)
ve	Ḳamu fānī beḳā anun-durur pes Olur bāḳı ṭaʿālā **ve** tekaddes (164)
veli	**Veli** sen ṭaşra ḳomadun birimüz Ḳamu ḫidmetde gösterdün yirimüz (181)
vü	Sehavet güllerinün gül-şenidür Haya **vü** hilm ü ʿilmün maʿdenidür (366)
zira	Ki **zira** bi̱-nişāndur şānı ʿışkun Sığışmaz bardaġa ummanı ʿışkun (833)
geh geh	**Geh** itdi maʿden ü gāhi̱ nebat u **geh** ḥayvan Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār (487)

geh…gâh	İki yüzlü-durur çarḥ-ı dil-effüz Ki **geh** dem-sāz olur u **gāh** dil-süz (419)
eger…ger	Budur bir resm dahi dehr içinde **Eġer** köyde ola **ger** şehr içinde (458)
ger	Ne diyem **ger** zemi̱n ger āsmāndur Biri leb-ḫuşk u biri teşne-cāndur (87)
gerçi	Kulun **gerçi** işi cürm u hatādur Ḫudāvendʿe düşen ʿafv u ʿatādur (208)
gerçi ki	Geçer **gerçi ki** lezzet cām-ı mülden Bu maʿnā lezzeti geçmez gönülden (1566)
gerçi kim	Zeli̱hā **gerçi kim** āşüfte-y-idi Güher-veş baġrı gamdan süfte-y-idi (2330)
bârî	Hele **bāri** bu denlü oldı rüşen Ki bir vechidür anun heşt gülşen (318)
belki	Bulınmaz miŝli Şām u Mıṣr içinde Ne Mıṣr u Şām **belki** ʿaṣr içinde (903)
nite ki	**Nite k**ʿola felek çetr ü zemi̱n ṭaḫt Cihān mülkinde şāh olġıl cüvān-baḫt (703)
nitekim	Ḳaṭı şād oldı ṣultān bu haberden **Nitekim** teşne-leb cüllāb-ı terden (1268)
niçe kim	**Niçe kim** nūr alur ḫurşi̱dden māh Güzellikde o bizden ʿāriyet-ḫ∨āh (566)
veli	**Veli** hām olmaṣun diyn fesāne Vireliim ʿışk nārından zebāne (915)
velikin	**Veli̱kin** bu kadar bilür her ādem Ki ʿışk-ıla zuhūra geldi ʿālem (884)

li̱k	Çi-ger bülbül gibi iderdi ġulġul Tekellüm eylemezdi **li̱k** çün gül (967)
ile	Göz **ile** aġız olmış ser-ā-ser Ki tā yüzin görüp ide ŝenālar (2850)

1.2.8. Ünlemler

Ünlem, tek başına tanımı olmayan, fakat seslenmeleri; korku, sevinç, şaşkınlık, acıma gibi ruh hallerini; yasaklama, tasdik, gösterme gibi hususları ifade eden kelime türü." şeklinde tanımlanabilir (Topaloğlu, 1989, 149).

İncelediğimiz eserde 10 farklı ünlem kullanılmıştır.

TABLO 10: Ünlemler

ÜNLEMLER	**ÖRNEK BEYİTLER**
ey	Söz oldur kim yir ide cān içinde Ebed devr **ey** ley e devrān içinde (799)
hayf	Güzel ki olmaya anun vefāsı **hayf** ola kim Cemāline kişi aldana derd-ile ola zār (496)
hey	Ṣūḫlıḳda şöhre-i şehr olduñ **i**y şekker-dehen **Hey** ne şi̱ri̱n-kār-ımışsın böyle bilmezdük seni (928)
iy	Gel **iy** dil ġāfil olma kendüni bil Bilüp kendüni olʿilm-ileʿāmil (377)
ya	**Ya** iki nev-resʿıde nār-pistān ʿİzār u ber gülistān ber-gülistān (1349)

zihi	Ṭaʿālāʿllāh **zihi** maʿşük u ʿāşıḳ Ki olmış biribirine muvāfıḳ (1022)
hee	Anun sözʿüstine söz ḳonsa olmaz **Hee** bes didük ayruk dönmek olmaz (2403)
zinhar	Ne luṭfını bulıban ol emin belāsından Ne ḳahrını işidup eylegil ibā **zinhar** (573)
sakın	**Şaḳın** bi-hüde sanma sen bu kārı Ḳoyup kān gözetgil kār-dān (162)
işte	Girü her berg olmışdur nüvişte Ki Haḳkʿa şāhid istersen baḳ **işte** (159)

1.2.9. Deyimler

Deyimler, gerçek anlamın dışında başka bir mecaz anlamın öne çıktığı kalıplaşmış söz ve söz öbekleridir. En uçucu kavramlar, en ince hayaller, en güzel benzetmeler, çeşit çeşit mecazlar ve söz ustalıkları mini mini bir deyimin yapı harçları arasında parlar (Aksoy, 1988, 146). Atasözleri gibi deyimler de sadece o dilin sözvarlığını ortaya koyan öğeler olmakla kalmaz, kültürüne dair de önemli ipuçları verir.[25] Dîvân şiirinde ilk örnekleri 15. yüzyılda görülen şiir dilinde atasözü ve deyimlere başvurma geleneği 19. yüzyıla kadar devam etmiş, atasözleri ve deyimler dîvân şairinin dilinde ayrı bir önem kazanmıştır. (Öztürk Doğan, 2022, 142). Kemâl Paşazade Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinde taranan deyimler şunlardır:

[25] Doğan Aksan*, Anadilimizin Söz Denizinde***,** İstanbul 2006, s.97

“Ḥarfine barmaḳ ur” , ʿiṣmet perdesi, göñül murġı giriftār ol, ḳılıçdan iti ḳıldan ince, mārsuz māl olmaz, ḳıṣṣa uza, söz ucın kes, baş ḳoş (Ö.Asım Aksoy’da var; K. Edip Kürkçüoğlu’nda yok), kām al, āl-ile kı̱n al, cihānı barmaḳ üzre oynad, bād al, āb u gilden yu, devlet el vir, kem ol, hevā-yı loḳma-ḫāyī, çarḫ-ı ʿālem-efrūz, ḥarfine barmaḳ baṣ, ʿaḳl u fi̱kr ü pi̱şe ir, derḫōr ol, ḳıl ḳıl şerḥ ḳıl, ḳaddi kemāna dön, ṣabr eteġine ayaġın çek, elini yüz ṣuyından yu, ṣayyād-ı ḫ∨āb, gice gündüz yanından kesilme, ġam cübbesin çāk ḳıl, yirüñ bir ḳatı semāya ḳatıl, yanından kesil, çarḫ-ı perniyān-pūş, bi̱-ser ü pā ol, işüñi puḫte iken ḫām id, göñli dölen, ḳoruḳ ḥelvā ola, çöregümde çigim yoḳ, çeşmi ḳan çanaġı ol, fitne başı altındadur, engüşt-i ḥayret aġızlarda ḳal, germ bāzār ol, deriye ṣıġmaz ol, demür bende çek, ṣabr etegine ayaġı çeküp, āḳil-bāliġ ol, dehre bünyād ur, devri döndi…

Bu deyimleri E. Kemal Eyüpoğlu’nun “*Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*” ve Ömer Asım Aksoy’un “*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*” adlı eserlerinde bulumadık. Aşağıdaki tabolda 667 adet deyim mevcuttur:

TABLO 11: Deyimler

(ışḳ-ıla) başı ḫoş degül: *Aşktan yana pek iyi değil.* Anuñ’çün merdüm-i çeşmüm döker yaş Ki ʿışḳ-ıla degül-durur başı ḫoş (4206)
āb u āteş ol: *Su ve ateş olmak.* Ki bir yirde olıcaḳ āb u āteş İder birbirinüñ ḥālin müşevveş (6247)
āb u gilden yu: *Dünya ile ilgisini kesmek.* Elümi yumışamdur āb u gilden Eger cān ister-iseñ der- miyāndur (7301)
acı diller vir: *Acı sözler söylemek.* Urup cānum regine zaḫm-ı neşter Şeker lebden viresiz acı diller (5952)
ādem deñizi: *İnsan topluluğu.* Ṣadef gibi açılmış ceyb ağızı Ṣaçar gevherlerin ādem deñizi (2855)
adına ḫuṭbesin oḳı: *Adıyla meşhur etmek.* Oḳıdum ḫuṭbesin şol şāh adına Ki ʿadli virdi revnaḳ mülk-i di̱ne (1041)

adına ur: *Ad koymak.* Atası adına urmışdı Ṭaymūs Öñine ṭurmaz-ıdı Rüstem ü Ṭūs (1216)
adum söylenil: *Adım çıktı II Adım dilden dile geçti.* Ol oġlan-ıla adum söylenildi Zeli̱ḫā aña ʿāşıḳdur dinildi (6435)
ağır gel:*Gücüne gitmek, onuruna dokunmak.* Ağır gelmez ne deñlü çökse endūh Çeker yükini olsa kūh-ber-kūh (6185)
ağız bir id:*Ağız birliği etmek, söz birliği yapmak, birlikte hareket etmek.* Dirilüp cümle ağız bir iderler Bu düşüñ yoḳ-durur taʿbi̱ri dirler (7062)
ağıza düş:*Halk içinde ağza düştü, ayıplandı anlamına gelen kalıp ifade.* Düşüben dil gibi her ağıza ben İşitdüm dürlü söz yad u bilişden (6137)
ağızlara düş: *Dilden dile konuşulmak.* Düşüp ağızlara bed-nām oldum ʿAceb rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām oldum (6438)
ağu diller vir:*Hoşa gitmeyen söz söylemek, acı konuşmak.* Elin ḳalduruban urur dizine Virürdi ağu diller kendüzine (6618)
ağzı açuḳ ḳal:*Hayretten şaşmak, şaşırıp kalmak.* Görüp sāḳi̱ cemālin bāde rūşen Açuḳ ḳalmışdı ağzı ḥayretinden (7890)
ağzı dadın bil:*Güzel şeylerden anlamak.* İşitmemişler-idi ʿışḳ adın Biri bilmezdi daḫı̱ ağzı dadın (5786)
ağzı ölçisini al: *Hattini bilmek.* Görür çün pertev-i ḫaddini güller Alur ağzʿölçisini ġonça-i ter (1414)
ağzı şulan:*Hoşlanılan, beğenilen bir şeyi edinme isteğini duymak.* Görüp şekker lebin ağzı ṣulanur Gidemez çevre yanını ṭolanur (4877)
ağzı şulan:*İmrenmek, beğenmek, gıpta etmek.* Leb-i laʿline ḳarş'ağzı ṣulanur Olup ser-geşte bezm için ṭolanur (5904)

ağzından ḫaber al:*Başkasını konuşturarak istenilen haberi onun ağzından almak.* Alınmaz-ıdı ağzından ḫaber hiç Dili elmāsı delmezdi güher hiç (1132)
ağzını aç: *Söze başlamak, acı sözler söylemek.* Ḳapuyı yapdı vü ağzını açdı Güher dürcini yār üstine ṣaçdı (5117)
ağzını aç:*Çok şaşırmak, şaşakalmak, ağzı açık kalmak.* İrince ḳapuya ol māhtābān Ḳapu ağzını açup ḳaldı ḥayrān (2833)
ağzını açdı vü gözini yumdı:*Öfkelenip bütün kaygıları bir yana bırakarak ağzına geleni söylemek.* Gözini yumdı vü ağzını açdı Zeliḫā'ya dilinden zehr ṣaçdı (5719)
ağzını boz: *Kötü sözler söylemek.* Gözini süzmiş ü ağzını bozmış Ṣaçınuñ her ḳılın bir ḥile düzmiş (6415)
ağzınuñ ṣuyın aḳıd: *İmrendirmek.* Aḳıdup ağzınuñ ṣuyın çü bāde Ḳıla sāġar gibi ağzı küşāde (59)
ağzum aç:*Ağzımı açmak II Konuşmak.* Ki ağzum açmaġa yoḳdur mecālüm Yitürdüm ġonca gibi ḫil ü ḳālüm (6433)
ağzuma bal çal: *Ağzına bal çalmak: Bir kimseyi tatlı sözlerle, vaatlerle oyalamak, ümit vermek.* Gözüñ mekr itdi cāna ruḫlaruñ āl Lebüñüñ ṣevḳı çaldı ağzuma bal (5254)
āh it:*Acı ile içini çekmek II beddua etmek; şikayet etmek.* Ben āh itsem ṭutar ṣuʿlem cihānı Boyar odum duḫānı āsmānı (4660)
ahd ü sevgend-i ʿazimi İd: *Yemin etmek.* İdüp buʿahd ü sevgend-i ʿaẕimi İçüp yād itdi Dādār-ı ḳadim'i (5361)
āhı göge rāh id: *Ahı göğe kadar çıkmak.* Dem-ā-dem ṭurmaz-ıdı āh iderdi Göñülden āhı göge rāh iderdi (1727)
āḳil-bāliġ ol:*Büluğ yaşına ulaşmak.* Kişi yaşıyla ʿāḳil-bāliġ olmaz Olur çoḳ pir-i ʿāḳil bāliġ olmaz (6574)

aḳl tag̱ıl: *Aklı başından gitmek, akılsız kalmak.*

Ḳara zülfi gibi gitdi ḳarārı
Ṭag̱ıldı ʿaḳl u ṣabr u kār-bārı (3558)

aḳl u fi̱kr ü pi̱şe ir: *Anlayabilmek.*

Kemāl-i ḥüsnine endişe irmez
Bu sırra ʿaḳl u fi̱kr ü pi̱şe irmez (3558)

aḳlı zāyil ol:*Aklını yitirmek, aklı başından gitmek.*
Görünmişdi çün ol şekl [ü] şemāyil
Bularuñ olmış-ıdı ʿaḳlı zāyil (6114)

aḳlın dir: *Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendisini kurtarmak.*

Yaḳın ḳaldı ki diyem virdi ʿaḳlın
Girü zi̱reklik-ile dirdi ʿaḳlın (3534)

aḳlum al: *Aklını (başından) almak: Bir kimseyi düşünemeyecek duruma getirmek, aklını kaybettirmek.*

Benüm uyḫuda ʿaḳlum alan oldur
İçümden çıḳmayuban ḳalan oldur (3573)

āl id: *Aldatmak, hile yapmak.*

Zeli̱ḫā'nuñ ögine düşdi der-ḥāl
Ki bunlardan ala ḳi̱nin ide āl (5940)

āl-ile ḳi̱n al: *Hile ile öç almak.*

Yüzi alı gibi elini reng̱in
İdüp bunlardan aldı āl-ile ḳi̱n (5942)

ale'r-reʾs:*"Baş ve göz üstüne" başüstüne, peki II Baş üstüne, istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.*

Bitürem işüñi senüñ ʿale'r-reʾs
Murāduñ ḥāṣıl ola eyleme yeʾs (6989)

alnuma ḳara yazu:*Kötü yazıldığına inanılan alın yazısı, kara talih, kara baht.*

Yiter ḳaḳ başuma ol egr-i rāyı
Ḳara yazudur alnuma Ḫudāyi̱ (1920)

and iç:*Yemin etmek, ant içmek.*

Veli̱ şol şart-ıla direm anı ben
Ki and içüp olasın mültezim sen (7528)

ār id: *Utanmak, hicap duymak; çekinmek, sakınmak.*

Ḳamu kavmum olup bizār benden
Görüp ḥālüm iderler ʿār benden (2185)

germ bāzār*:* *Pazarlığın kızışması.* Bu kez kim oldı Yūsuf germ bāzār Görenler ʿışḳına oldı ḫārı̇dār (6197)
ardına düş:*Bir kimseyi tâkip etmek, peşinden veya yolundan gitmek, arkasına düşmek.* Zeli̇ḫā ardına düşdi vü gitdi Yidinci ḳapunuñ içinde yitdi (5512)
arşa çıḳ: *Çok yükselmek, göklere kadar çıkmak.* Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā- mekāna varur Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār (508)
arż it: *Sunmak, takdim etmek; göstermek.* Gice irişdi çarḫ-ı perniyān-pūş Mehüñ ḫalḫālini ʿarż itdi ber-dūş (4379)
āteş düş:*Ateş düşmek, yakmak, ızdırap vermek.* Tamām itdi sözin çün ol perı̇- veş Zeli̇ḫā'nuñ içine düşdi āteş (5634)
āteş ol:*Ateş olmak.* Ṣaḳın iy sāye-perver serv-i ser- keş Yirüñ zindān içinde olur āteş (6290)
āteş ur:*Ateş vurmak. Yakmak, ateşe vermek II Keder, sıkıntı vermek.* Eline cām alınca oldı ser-ḫoş İçine āb u bāde urdı āteş (4982)
āteş-i cāna boyan:*Gönül ateşiyle yanmak.* Fırāḳuñ āteş-i cāna boyandı Ciger bu derd-ile ḳana boyandı (5034)
ayaġa düş: *Ayağa düşmek, değerini ve önemini kaybetmek.* Saña hem-serken ol zülf-i müselsel Niçün düşüp ayaġa ḳaldı mürsel (4235)
ayaġa düş:*İş yapamaz hale gelmek, kuvvetten, itibardan düşmek.* Elüm ṭutmaz-ısañ düşdüm ayaġa Lebüñ ṣunmazsañ irdi cān ṭudaġa (4235)
ayaġı ṭutmaz:*Bacakları tutmaz olmak; yürüyemeyecek duruma gelmek.* Gözi farḳ eylemezdi ṣol u ṣaġı Eli durmazdı ṭutmazdı ayaġı (6916)
ayaġına balta ur:*Ayağına balta vurmak II işine engel olmak.* Ne urmış ayaġına balta devrān Ne dökmiş berg-i şāḫın çūb-ı çūbān (3038)

ayaġına baş ḳo: *Ayaklarına kapanmak, bağlılık bildirmek; bir kimse uğruna canını feda etmek.* Ŝenā-ile olup lebden şeker-pāş Ayaġına ḳodılar Yūsuf'uñ baş (4466)
ayaġına dolaş:*Ayağına dolaşmak; iş yapmakta olan birine engel olmak.* Geçer sāye gibi ṣaġ u ṣolına Dolaşur ṣaçı gibi ayaġına (5799)
ayaġına ser ḳo:*Ayaklarına kapanmak, bağlılık bildirmek; bir kimse uğruna canını feda etmek.* Niçün ḳorsın şu büt ayaġına ser Ki öñinde ser ü pādur berāber (4440)
ayaġına yüz sür:*Ayağına yüz sürmek; saygı ifade etmek için birinin huzurunda eğilmek.* Benüm maʿbūdum oldur gice gündüz Ayaġına sürerem dem-be-dem yüz (5498)
ayaḳ baṣ:*Ayak basmak.* Görürler kim el irmez dāmenine Ayaḳ baṣmaġa ḳomaz gülşenine (6357)
ayaḳ çek:*İlgiyi kesmek, gitmez olmak.* Bu meydānda niçe bir pūte vü tek Rikāb-ı zindegānı̱den ayaḳ çek (326)
ayaḳ götür:*Ayak götürmek II İlerlemek, çekip gitmek.* Bu fikr-ile ṭurur ayaḳ götürür Görür bir yirde bir şehbāz oturur (5220)
ayaḳda ḳal: *İşini ilerletmeyip yarıda bırakmak.* Eger itmezse lüṭfuñ dest-yārī Ayaḳda ḳaldı ādem kār ü bārı (326)
ayaḳda ḳo: *Ezilmesine, yok olmasına göz yummak.* Ayaḳda ḳoma bizi ʿāciz ü ḫ̬ār Elümüz ṭut saña ümmīdümüz var (328)
ayaḳlara düş-: *Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek, kıymetini kaybetmek, hakir olmak.* Hemı̱şe baġlu-durar hüsn-i nazını içün dil Niteki nazm-ı dil-āvı̱z çün dür-i şehvār (601)
ayyūḳa irgür:*(Ses için) çok yükselmek veya çok fazla çıkmak II Âşığın feryadının her taraftan duyulması; herkesçe bilinir olması.* Niçe bunuñ gibi feryād u nāle İder ayyūḳa irgürüp ʿalāle (4599)

bād al: *Savrulup gitmek, yok olmak.* Eger alaydı ʿömrüm ḫırmenin bād Ḳomazdum zülfüñ elden iy perī̃-zād (7297)
bağrı ḳarar: *Bağrı kararmak II Üzülmek.* Ḳararmış bağrı ḫāl-i yār gibi Ṣararmış ʿārīż-ı bī̃mār gibi (690)
bağrı yağın erit:*İçinin yağını eritmek II Çok büyük üzüntüyü neden olmak.* Eritmiş bağrı yağın ʿışḳ nārı Aḳıtmış yüz ṣuyın gözi bıñarı (4603)
bağrın yaḳ: *Çok acı çektirmek.* Yaḳup bağrın kül itmiş nār-ı ḥasret Dimāġına pür olmış dūd-ı miḥnet (4563)
bağrına baş: *Kucağına almak, kollarıyla sıkıca sarmak, birini sevgi ve şefkatle yanına alıp korumak, ilgi göstermek.* Alup bağrına başdı cānı gibi İdüp göñlinde yir imānı gibi (5551)
bağrını toğrar: *Bağrını doğramak, yüreğini parçalamak II Derinden yaralamak.* Niçe müflis düşinde gence uġrar Uyanur bağrını ḫasretle toğrar (1877)
bağrum ḳarar: *Bağrı yanmak, çok susamış olmak II Çok istemek, özlemek.* Yüzüñ mihri-y-ile beñzüm ṣarardı Beñüñ derdi-y-ile bağrum ḳarardı (1897)
bağrumdan başlu: *Bağrı başlı; Ciğeri, kalbi yaralı.* Ḳanlu yaşumdan ḳabağumda şarābum var benüm Başlu bağrumdan ocağumda kebābum var benüm (277)
baḫş it:*Bahşetmek, hediye etmek II İhsan; bağış.* Yüzüñ şevḳıyla şeydā eyle ṣuyı Yüzüñden ṣuya baḫş it āb-ı rūyı (3433)
barmaḳ ṭut: *İşaret etmek.* Ṭutup barmaḳ çörek şükre elini Duʿāya ağız açmış ḫalḳa çī̃nī̃ (5871)
baş aç:*Korkusuz. pervasız.* Baş açup el götürmişdi duʿāya Dil olmış-ıdı her berg ŝenāya (3035)
baş aş:*Başını kaldırıp düşünmek.* Bulaydum diyo ol gevher yitügin Baş aşmışdı arardı yaʿnī̃ öñin (7397)

baş aşaġa:*Başı aşağı gelmiş, ters yüz II Yenilen düşmanın bayraklarının siyah bir beze sarılı ve baş aşağa getirilmesi.* Ṣalar geh baş aşaġa gün benefşe Olur gül-ruḫları gül-gūn benefşe (6813)
baş çek:*Çıkmak.* Yaḳardı şevḳ odıyla baġrını ṭaş Çekerdi şuʿle-i āteş göge baş (2845)
baş çek:*Liderlik etmek II İsyan etmek, itaat etmemek.* Çeküp ġaflet yaḳasın içine baş Yaturlar bir gice bu iki yoldaş (6972)
baş çek:*liderlik etmek. II isyan etmek, itaat etmemek.* Aġaçlar her niçe kim baş çekerler Seni gördükde başların egerler (2967)
baş eg:*Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.* Yüzümi sebze gibi eyledüm ḫāk Baña baş egmedi bu serv-i çālāk (532)
baş gösterdi:*Belirmek.* Ufūl itdi güneş çün kim ufuḳdan Ḳamer gösterdi baş çiḫi tutuḳdan (4378)
baş ḫoş it: *Anlaşma; sevişme.* Hevā-yı nefse uyup baş ḫoş itme bādeyle Ki hırmenüni virür bāda ol hevā zinḫār (5358)
baş in:*Baş eğmek, boyun eğmek.* Nihāl-i gül gibi indürmeyüp baş Zeliḫā serv gibi oldı ser-keş (7604)
baş ḳoş: *Baş başa vermek, birlikte hareket etmek.* Gel imdi baş ḳoşalum olmaġıl ferd Yanalum bir arada iki hem-derd (3618)
baş ḳoy:*Bir amaca yönelmek, bütün varlığıyla kendini vermek.* Ġamuñ pervānesine ḳoyalı baş Dehānuñ şemʿ-veş oldı pür-āteş (5035)
baş ṭut: *Kafa tutmak, karşı gelmek.* Ne deñlü tevsen-ise çarḫ-ı ser- keş Licāmuñ emrine ṭutmış-durur baş (637)
baş vir:*Canını feda et.* Ölürsem ḳılmayam ben rāzumı fāş Ki dirler virmeñüz rāzı virüñ (4641)

başa belā: *Bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek.* Belādur ʿışḳ işi başa belādur Bilür bu ḥāli ol kim mübtelādur (4051)
başa çıḳ:*Şımartmak.* Görüñ n'itdi bu pīr-i sāl-ḫōrdı O ṭıfla yüz virüp başa çıḳardı (3129)
başa gel: *Zor, meşakkatli bir durumla karşı karşıya kalmak.* Viriser ʿömr gibi yile āḫir Ne geldügin başa kim bile āḫir (4529)
başa Ḫaḳ ur:*Başına toprak koymak (Bir durum karşısında duyulan keder ve üzüntüyü ifade etmesi bağlamında).* Ne başa kim ura Ḫaḳ tāc-ı devlet Olur menzil-gehi taḫt-ı saʿādet (3080)
başa var:*Başa çıkmak, galip gelmek.* Yavuzlıḳdan bu yorulmaz arılmaz Aña eylük-ile başa varılmaz (6380)
başda yazu böyle-y-imiş: *Ezelden hakkında böyle kader yazılmış.* Didi ḳılmış seni kej-rā ol ebrū Eyitdi böyle-y-imiş başda yazu (2086)
başdan aş: *Çok fazla, haddinden fazla olmak.* Göñül deryāsı cūş itdi vü ṭaşdı Gelüben ʿışḳ mevci başdan aşdı (1531)
başdan ayaġa: *Baştan aşağı;Bütünüyle, tamamıyla.* Çimenler başdan ayaġa dil olmış Ḫudāʿnun birligine ḳāyil olmış (325)
başdan çıḳ: *Kötü yola sapmak, doğru yoldan ayrılıp uygunsuz işlere yönelmek.* Çıḳar başdan kişi yavuzlıġ-ıla Çıḳar ṭaşdan güher ḫoş uzlıġ-ıla (6490)
başdan şav:*Başından savmak II Bir kimseyi bahane bularak yanından uzaklaştırmak, atlatmak, defetmek.* Dil-i miskīni alınca iversin Alup ṭurrañ gibi başdan ṣavarsın (4444)
başı devletlü:*Uğurlu, talihli, bahtı açık kimse.* İçinden bir başı devletlü ṭurur Ṣu ḳaṣdına leb-i çāha yügürür (3387)
başı ḫoş:*Anlaşma, sevişme.* Yaraşmaz penbe-i ḫuşk-ile āteş Degül müşküñ hevā-y-ile başı ḫoş (5358)

başın şal: *Başını yere eğmek.* Ṭutup yiñin yüzine her semen- ber Ṣalar başın aşaġa āstiṉ-vār (5968)
başına aġ:*Başına düşmek, başına gelmek.* Veliḳin başına aġmışdı sevda Ṣu gibi olmış-ıdı göñli ṣeydā (3497)
başına and içer: *Adına yemin etmek.* Bize ṭoġrı görindi ol ney-i ḳand İçerüz ṭoġrulıḳla başına and (7138)
başına çıḳ:*Sarhoş olmak.* Başına çıḳdı çünkim nār-ı bād Ṣavurdı ḫırmen-i ʿaḳlını bāde (4983)
başına gel:*İyi karılanmayan bir duruma düşmek.* Ki kendü başına gelmişdi nā- gāh Anuñ sırrından olmamışdı āgāh (3887)
başına ḫāk ol: *Kendi kendine yok olmak.* Şu genci kim kişi ṣarf itmeye pāk Yil alsun anı olṣun başına ḫāk (793)
başına ur: *Başına koymak, giymek.* Ururṣa başına biň tāc-ı zer-keş Bişürmez ḫām sevdāsın ol āteş (411)
başına ur:*Başına giydirmek.* Urup başına tāc-ı gürcüvāniṉ Ḫaciṉil eyler ṣaḳiṉk-ı ercüvāniṉ (2872)
başına üş: *Başına üşüşmek; yanına toplanmak, her tarafını sarmak.* Dir iy cānum gibi oda ṭutuşmış Belā pervānesi başına üşmiş (4612)
başından şav: *Defetmek, göndermek.* Başından ṣavmayan kendü belāsın Niçe defʿ eyleye ġayrüñ ḳażāsın (4444)
başını dög:*Başını (taştan taşa) vurmak.* Zeliḫā'yı çü dāye gördi pür-sūz Dögüp başını çün şemʿ-i dil- efrūz (4064)
başum belāsı: *Başa bela olan, zor iş.* Helāk itdi beni nefsüm hevāsı Hevā-yı nefsdür başum belāsı (246)

başum gid: *Başı gitmek, başı kesilmek || Öldürülmek.*

Dimeyem rāzuñı başum giderse
Nʿola sır ṣaḳlayan ser terk iderse (1860)

başum göge iriş: *Beklenmeyen bir mutluluğa ermek.*

İşigüñe yüz sürelden başum irişdi göge
Māh-ı nev kim görinür perr-i külāhumdur benüm (4578)

başum üzre id:*Başım üzre (Baş üstüne) olmak II Buyurduğunuzu yaparım, emredersiniz, peki efendim. "Başımla beraber."*

Düzüp dün gün yirüñüz başum üzre
Idem ḫidmetlerüñüz başum üzre (6221)

başuma ḳaḳ: *Karşısındakinin bir yanlışını, işlediği bir kusuru ya da ona yaptığı bir iyiliği ikide bir onun yüzüne vurarak utandırmak.*

Yiter ḳaḳ başuma ol egr-i rāyı
Ḳara yazudur alnuma Ḫudāyi̱ (2219)

başuma ṭoprāḳ ḳoy: *Ölmeyi istemek.*

Bu ġamdan uralar ḥarflime parmaḳ
Ḳoyaram ḫaṭ bigi başuma ṭoprāḳ (237)

başumuza binmek:*Şımarmak.*

Ki şimdi başumuza binmek ister
Bizi kendüye ḳul idinmek ister (3142)

başuña belāyı al:*Başına dert almak.*

Güç-ile istedüñ bulduñ ḳażāyı
Elüñle başuña alduñ belāyı (6620)

belālar çek: *Bela çektirmek; Sıkıntı çekmek, tasalanmak.*

Belālar çekdürür fazl ādemine
Yanında gāv u har ne ādemi ne (734)

belāya düş: *Sıkıntıya düşmek.*

Görür kʿol gül-ʿi̱zār uymış hevāya
Hevāya uymış u düşmiş belāya (1888)

beni bu derd alısar:*Beni bu dert öldürecek.*

Beni bu derd āḫir alısardur
Ḫayālüm gözlerüñde ḳalısardur (6446)

bıçaḳ üstüḫ∨āna irişdi:*Bıçak kemiğe dayandı.Çekilen zahmet artık dayanılamayacak bir duruma gelmek, artık katlanılmaz olmak.*
Kül oldı hecr odıyla yana yana
Bıçaḳ irişdi çünkim üstüḫ∨āna (6686)

bi̱-ser ü pā ol:*Sefil ve başarısız olmak; başsız ve ayaksız olmak.* Olaldan ḥalḳa-i zülfüñle şeydā Dil oldı ḥalḳa gibi bi̱-ser ü pā (4392)
bilin bük: *Zulüm görmek, eziyet çekmek.* Felek dāyim bilin büksün ṭapuñda Saʿādet gün gibi ṭoġsu ḳapuñda(5976)
bir araya gel:*Bir yerde buluşup görüşmek, toplanmak.* Bir araya gelicek iki kişi Añarlar ben ġari̱be olan işi (3160)
bir elden:*Topluca, tamamıyla.* İşidince düşi bular birelden Aruġ öküz gibi ḳaldı ʿamelden (7060)
bir içim şu:*Bir kadının çok güzel olduğunu belirten söz.* Çü degmez bir içim şu teşne cāna Ne aṣṣı irmeden āb-ı revāna (4091)
bir id: *Aynı yapmak, eşit yapmak.* Bu söz üzre çü aġız bir iderler Dirilüp bir yire tedbi̱r iderler (3155)
bir sözini İki itmezdi:*Birinin her istediğini hemen yerine getirmek.* İki itmezdi hergiz bir sözini Bir isterse getürürdi yüzini (2904)
biri birine ṭolaş: Birbirine sarılmak. Yaturlar biri birine ṭolaşmış Ṣanasın cism-ile cāndur ulaşmış (5300)
biş vaḳt ḳāyim ol:*Günün belirli beş vaktinde namaz kılmak.* Olan biş vaḳt ḳulluġında ḳāyim Bulur bāḳi̱ cihānda ʿizz-i dāyim (3738)
boynı bağlu: *(Birinin)Buyruğu altında.* Öñüñde boynı bağlu bir ḳul-idi Cemāl-i gülşeninde bülbül-idi (2901)
boynın bur:*Boynunu burmak, çaresiz bırakmak.* Olar ġonca gibi yüzin dürerdi Benefşe gibi bu boynın burardı (2897)
boynın pi̱ç it:*Boynunu bükmek.* O rişte gibi boynın itmedi pi̱ç Egerçi ḫāmdur ṭutmaz dikiş hi̱ç (4169)

boynına yük ol: *Yaptığı kötülüklerin günahlarını çekmek.* Saña yavuz sanan bulmasun eylük Belālu başı olsun boynına yük (5974)
boyun egüp: *Razı gelmek, kabul etmek.* Çemende göricek serv ü çenārı Boyun egüp iderdi āh ü zārį (1635)
boyun ṭut: *İtaat etmek, rıza göstermek.* Boyun ṭutmış-durur emrine şemşįr Nire dirse özin pertāb ider tįr (527)
boyun vir: *Teslim olmak, itaat etmek.* Ola kim māyil ola nuṣḥ u pende Boyun vire ol āhū bu kemende (6217)
bu ipde deġme cān-bāz oyna: *Her kurnaz adam bu işi yapamaz.* Yüri zülfi ḳılıyla olma demsāz Bu ipde oynayamaz deġme cān- bāz (1310)
bu yüzden: *Bu nedenle.* Bu yüzden bir niçe pend ü naṣįhat Didi işitdi ki olmaya faẓįḥat (1933)
būy-ı müşk: *Misk kokusu.* Ara yirinde nāzük farḳ bulmış Ki būy-ı müşk anuñla farḳ olmış (1301)
cāhil-i dūn: *Bilgisiz, alçak.* Ne gör her cāhil-i dün irtifāʿm Ne işit şahn-ı ʿizzetde semāʿın (758)
cān gözi:i*nsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.* Olurken cān gözi bu veche giryān Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān (4203)
cān göziyle'de: *Gönül gözü ile (seyredeyim) söyler.* Ṭoġar çün gün gibi ol meh-pāre Anası cān göziyle'der neẓāre (1259)
cān güşı-y-ıla işit: *Can kulağıyla, içtenlikle dinlemek.* Gel imdi aç gözüni hvāb-ı ġafleti terk it İşit bu sözleri cān güşı-y-ıla ol bidār (563)
cān u dilden: *Büyük bir samimiyetle; can ve gönülden.* Ne cān kim el yudı bu āb u gilden Sürer cānān ṣafasın cān u dilden (1470)

cān vir:*Çok istemek.* Buña cān virmeyen ṣanma beşerdür Beşerden ṣūretā maʿnen ḥacerdür (6236)
cāna boyan: *İçine işlemek, çok tesir etmek.* Maḥabbet derdi çün cāna boyandı Göz yaşı-y-ıla ḳana boyandı (2039)
cāna cān bağışla: *Cana can katmak, mutlu etmek, yaşama gücünü artırmak.* Söze gelse iderdi cān-feṣānį Söze başlasa cāna cān bağışlar (1391)
cāna minnet bil:*Bir iyilik karşısında kendini borçlu bilmek.* İdüñüz Yūsuf'a cān-ıla ḫįdmet Bilüñüz ḫidmetini cāna minnet (4355)
cāndan el yu: *Hayattan el çekmek, vazgeçmek.* Bu ṣuda niçeler el yudı cāndan Giren çıḳmaz ne dipsüz göl- durur ʿışḳ (6936)
cāndan geç:*Kendinden geçmek.* Görüp cānān yüzini geçdi cāndan Gözi yaşıyla el yudı cihāndan (3810)
cānı ḳayna:*İçten, yürekten sevmek.* Belürdi āşnālıḳlar nişanı Yüregi oynadı ḳaynadı cānı (3531)
cānı ḳılca ḳal: *Bedeni kıl kadar kalmak II İncecik kalmak, çok zayıflamak.* Gözinden uyḳu gitdi fikre ṭaldı Ṣabāḥ olınca cānı ḳılca ḳaldı (7056)
cānı vir:*Can vermek, ölmek; bir şeyi, hayatını onun uğruna feda edecek kadar çok istemek.* Eger biñ kez yolında vire cānı Gine dirdi ki bulduñ rāygānı (6195)
cānı vir:*Can vermek, ölmek.* Eline Yūsuf'uñ çün ṣundı anı Alup ḳoḳdı hem-ān-dem virdi cānı (7636)
cānı yan: *Canı yanmak; çok acı duymak, aşk acısı çekmek.* Bayaġı od-ıla yanmışdı cānı Ol eski derde boyanmışdı cānı (7231)

cānın ḳurbān it: *Canını, kendisini feda etmek.* Hilāl ebrūları ḳurdı kemānın Görenler aňa ḳurbān itdi cānın (1143)
cānına kār it:*Çok etkilenmek, bir şeyden çok çekmek.* Zeli̱ḫā oldı bu işden ḫaberdār Bu acı sözler itdi cānına kār (5834)
cānına ḳıy: *Canını feda etmek, kendini feda etmek.* Ḳıyar cānına çün cānān dileyen Cihān virmek gerekdür cān dileyen (2354)
cānını ḳurtar: *Canına kıymak, kendini öldürmek.* Vücūdı naḳşını levḥ-i beḳādan Yuyup cānını ḳurtara belādan (6691)
cānum çıḳar: *Ölürüm, can veririm.* İrişince aġzuma şi̱ri̱n lebüň cānum çıḳar Pes ne maʿnādan dimeyem aňa cānumdur benüm (1650)
cānum çıḳar:*Ölürüm, can veririm.* Çıḳarsa ʿışḳuñuñ derdiyle cānum Bite mihr-i giyā si̱nemde ḫānum (5062)
cānum vir:*Can vermek; ölmek.* Göñül almaġa yiter çatma ḳaşuñ Vireyim cānum al tek çatma ḳaşuñ (5238)
cānuñ evi: *Can evi; Kalp, yürek.* Niçe aldaya seni çarḫ-ı ser-keş Niçe cānun evine ura āteş (727)
cefā çek: *Sıkıntı çekmek.* Bir gün belā-yı ʿışḳun aňup nāle ḳılmaya Biň yıl çekerse hecrüň elinden cefā göňül (1521)
cefā eyle: *Üzmek, eziyet etmek, azap vermek.* Meger bir dem ki bu devr-i zamāne Cefā eylerdi döne döne cāna (4896)
ciġer ḳanı:*Aşık ciğer kanını aşkın neden olduğu büyük üzüntü sonucunda gözünden ağlarken akıtır.* Yirümi laʿl gibi eyledüň seng Yüzüm ḳıldum ciġer ḳanıyla gül reng (2684)
cihān durduḳça dur: *Sonsuzluğa dek, ebediyyen devam etmek.* Cihān durduḳça dursun ol cihān-gi̱r Livā-yı ‘adli olsun āsmān-gi̱r (1777)

cihān el yu: *Dünyadan ümidini kesmek, vazgeçmek.* Zeliẖā gerçi geçmişdi cihāndan Cihān nʿolur ki el yumışdı cāndan (2915)
cihānı Ādem'e ṭar eyle:*Cennette Âdemi sıkıntıya sokmak.* Cihānı Ādem'e ṭar eylediler Siyāvūş'uñ yirin nār eylediler (5753)
cihānı barmaḳ üzre oynad: *Dünyada her zaman istediklerini kolayca yaptırmak.* Füsūn u siḥr digin ḳaynadurlar Cihānı barmaḳ üzre oynadurlar (6054)
çalmadın oyna:*Bir işe çok istekli görünmek.* Gözet bi-ṣabr olup hergāh n'eyler Hevā sāzendesi çalmadın oynar (6731)
çarḫ-ı perniyān-pūş: *Nakışlı atlas giyen dünya.* Gice irişdi çarḫ-ı perniyān-pūş Mehüñ ḫalḫālini ʿarż itdi ber-dūş (4379)
çarḫ-ı ʿālem-efrūz: *Cihanı, dünyayı aydınlatan felek.* Meger bir gün ki çarḫ-ı ʿālem- efruz Şeb ü rūz olmış-ıdı miḥnet-endūz (708)
çeşmi ḳan çanaġı ol:*Kaderden dolayı gözü çok kızarmış olmak, çok ağlamak.* Olup ḫışmıyla çeşmi ḳan çanaġı Eli ditredi ṣarardı yañaġı (5654)
çoġu gitdi vü azı ḳaldı:*"Yapılmakta olan işin en güç, en önemli, en büyük bölümü yapıldı, geriye pek bir şey kalmadı, iş kolaylaştı" anlamında söylenir.* Çoġu gitdi vü azı ḳaldı ṣabr it Birez gün ol ṣınuḳ göñlüñe cebr it (3880)
çöregümde çigim yoḳ:*Işinde hile yok.* Ḳamer gibi yüzüm aḳ alnum açuḳ Güneş gibi çöregümde çigim yoḳ (5610)
dāstāne gir:*Destana başlamak.* Geh efsūn oḳıyaraḳ geh fesāne Ḳoyup destānı girer dāstāne (3880)
dāyir ol: *Dönmek, devretmek.* Felek-vār ola çün meydānda dāyir Hilālinden olur seyyāre ẓāhir (7418)
defterüň dür: *Öldürme.* Ecel düzdi yoluň urmazdan öňdin Zamāne defterüň dürmezden öňdin (379)

dehānı açuḳ ḳal:*Şaşa kalmak, ağzı açık kalmak.* Meger kim ay yüzini gördi rūşen Açuḳ ḳaldı dehānı ḥayretinden (3333)
dehre bünyād ur:*Hiç ölmeyecekmiş gibi davranmak, âleme bir kural, esas koymak.* Didi Yūsuf idüp evvel ḳasem yād Anuñ adına k'urdı dehre bünyād (7531)
dem ur: *Ferahlatmak, nefes vermek.* Yanup mihri odı cānda dem-ā- dem Ururdı ṣubḥ gibi ṣıdḳ-ıla dem (2894)
dem ur:*Nefes almak.* Benüm ol oddur uran cānuma dem K'anuñ bir şuʿlesi-y-idi cehennem (4628)
demür bende çek:*Kelepçe vurmak, zincirle bağlamak.* Demür bende çekeler sim sāḳın Daḫı ne dirse ṭutalar yasaḳın (6502)
deng ü ḥayrān ḳal: *Şaşkın ve sersem olmak.* Olup itdükleri işe peşimān Bu ḫātūnlar ḳalurlar deng ü ḥayrān (5967)
derd çek: *Sıkıntıya düşmek, zorluklar yaşamak.* Elüñle başuña alduñ belāyı Yiridür çek bu derd ü ibtilāyı (4051)
derdine düş: *Verdiği üzüntü veya düşünce yüzünden sadece onunla meşgul olmak, onunla aşırı derecede ilgilenmek.* Cemālinden çü ḫurşid aldı pertev Düşüp derdine inceldi meh-i nev (849)
derḫōr ol: *Layık, hoş. olmak.* Felek gehvāresine virdi ziver Bu meh yatmaġa tā kim ola derḫōr (1276)
deriye ṣıġmaz ol: *Çok kibirli olmak anlamında bir deyim.* Ḫayāl-i dil-ber-ile cānı ṭoldı Deriye ġonca gibi ṣıġmaz oldı (2475)
dest çek: *El çekmek, vazgeçmek.* Ne var ḥācet seni ḳılmadı'sa pest İgen ḥācetlülerden çekme gel dest (6269)
destūr al: *İzin almak.* Çün irdi menzile dil-şād ü mesrūr Varup dergāh-ı şāha aldı destūr (2506)

devlet el vir: *Talihin yadım etmesi.* Gerçi ayaḳdayım illā ḳad-i bālāña senüñ Devlet el virür-ise yine irem gibi gelür (7306)
devletden düş: *Servet ve mutluluğunu yitirmek.* Ne gücdür devlete ögrenmiş ādem Düşe devletden ola ḫ∨ār u pür- ġam (6664)
devr-i zamāne: *Zamanın dönemi.* Meger bir dem ki bu devr-i zamāne Cefā eylerdi döne döne cāna (707)
devri döndi:*Zaman geçmek.* Anuñ çarḫı bozıldı devri döndi Berāt-ı ʿazli aña dehr ṣundı (7198)
dikiş ṭut: *Çok istenilen bir işin umulan şekilde gerçekleşmeyeceğini anlatan bir söz.* O rişte gibi boynın itmedi piç̣ Egerçi ḫāmdur ṭutmaz dikiş hiç̣ (4169)
dil uzad: *Haddini aşarak birinin aleyhine söz söylemek.* Saña dil uzadan iy şāh-ı ʿālem Olursa sūsen-i ter olsun ebkem (6358)
dil ü cān:*Gönül ve can.* Zeliḫā görmedin Yūsuf cemālin Dil ü cān içre ṣaḳlardı ḫayālin (3978)
dilden düşür: *Diline dolamak; hep o kişinin ya da şeyin sözünü etmek.* Gice sırrını keşf itdügiʿçün nār Düşürmez dilden anı şemʿ her- bār (405)
dile al:*Bir şey hakkında konuşmak.* Bileydüñ āteş-i ʿışḳuñ ṣafāsın Dile almaz-ıduñ anuñ belāsın (4635)
dile düş: *Hakkında dedikodu yapmak.* Ṣaḳın iy dost düşmen-kām olursın Düşer aduñ dile bed-nām olursın (405)
dile gel: *Konuşmak, konuşmaya başlamak.* Ezelde kim yoġ-ıdı resm-i ʿālem Dile gelmiş degüldi ism-i Ādem (1088)
dile getür:*Anlatmak, söylemek.* Ṭabaḳdan örtüyü açup götürdi

Dile göñlinde olanın getürdi (5091)
dili lāl ḳal:*Dili tutulmak, konuşamamak.* Birez dem ḳaldı sūsen-veş dili lāl Giderek çünki buldı şemme-i ḳāl (3713)
dilin baġla:*"Dilini bağlamak"; Bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söyleyemez duruma getirmek, susmak zorunda bırakmak.* Dillin baġlar virür nefs ārżūsın Pes andan açdurur zindān ḳapusın (6798)
dilini aç:*Konuşmaya başlamak.* Zeliḫā'nuñ görüp sūz-ı dilini Açar ʿöẕr itmege Yūsuf dilini (4204)
dillerin kes: *Susmak, konuşmamak.* Keseler dillerin bir pāre benden Ḳulaġum dinç ola rāḥat olam ben (6464)
dilüñden düşürmez: *Sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak.* Sen ol odı düşürmezsin dilüñden Ulaşduñ daḫı ḳomazsın elüñden (4637)
dimāġın al: *Aklını başından almak; düşünemez, ne yaptığını bilmez duruma getirmek.* İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf (2893)
diş ur: *Dişine vurmak. Isırmak, dişlemek.* Niçe bir ben dişüm ṣuyın ṣorayın Ḳo laʿlüñ şekkerine diş urayın (5269)
diş ur:*Isırmak, tadına bakmak.* Henüz düşdi lebüm ḫurmāsına beñ Bilüdüñ niçe şīrīndür diş ursañ (5169)
diş(ler) bile:*Öc almak için elverişli durumu kollamak.* Ḳaçan müşkīn ṣaçını şānelerdi O miskīn şāneye dişler bilerdi (3841)
döne döne: *Döne döne, tekrar tekrar.* Meger bir dem ki bu devr-i zamāne Cefā eylerdi döne döne cāna (707)

döşege düş: *Yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.* Yaḳın ḳaldı ki düşüp döşege zār Olam nergislerüm mānendi bi̱mār (6445)
duʿāya el götür:*Dua etmeye başlamak.* Baş açup el götürmişdi duʿāya Dil olmış-ıdı her berg ŝenāya (3035)
dünyā ḳaç bucaḳ: *Dünyada insanın başına neler gelebileceğini öğrenmek, zorluklarla karşılaşmak, tecrübe kazanmak.* Bu kez bildi ki dünyā ḳaç bucaḳdur Ṭoḳunan yire geh baş geh ayaḳdur (1716)
düşe dura: *Düşe kalka, güçlükle varmak.* Gidersin yola şöyle düşe dura Baḳarken gözlerüñ beñzer uyura (1792)
düşe ṭura yürü:*Güçlükle yürümek.* Ḫazān yapraġı gibi yıl öñince Düşe ṭura yürür ol tāze ġonca (3874)
düşin taʿbi̱r ḳıl:*Rüya yorumlamak.* Ne ḥāl olacaġın bunlara bildi Düşin ol veçh-ile taʿbi̱r ḳıldı (6979)
ebrūların çat: *Öfkeyi belli edecek durum takınmak, kaşları birbirine yakınlaştırmak.* Kemān ebrūların peyveste çatar Dile müjgān ı hışm oḳını atar (4108)
el bir id:*Birlikte davranmak, dayanışmak.* Gelüñ imdi berü el bir idelüm Bunuñ defʿine bir tedbi̱r idelüm (3146)
el çek:*İlgisini kesmek, vazgeçmek.* Yaḳi̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān (7632)
el götür:*Dua için ellerini, açmak.* Kabūl-i ḥācet-içün el götürdi Tażarruʿ itdi yüzin yire sürdi (7613)
el iriş: *Ulaşmak.* Bize ol ʿuḳde gördük olmadı ḥal İrişmez vaṣlınuñ dāmānına el (5979)
el irür: *Elini uzatmak II. Sevgiliyle fiziksel olarak yakınlaşmak, elde etmek.* Kişi Ḳurʿānʿdan olmaġa ḫaberdār Gerek ebced ḥurūfın ide tekrār (907)

el şun:*El uzatmak, el sürmek, dokunmak, yaklaşmak, sahip olmak.* İçüñüzden kime el ṣunsa ol gül Daḫı el virmeden eyleñ taʿallül (4362)
el u ayaḳ ʿamelden düşüp ḳal:*Eli ayağı tutmamak, bir iş yapamayıp yığılıp kalmak, beklemek.* Zeliḫā gördi ṣaydı çıḳdı elden Düşüp ḳaldı el u ayaḳ ʿamelden (5515)
el ucu: *Küçük temas.* El ucuyla ṭutarsın ol odı sen Bu odı cān içinde saḳlaram ben (4638)
el ur:*El vurmak, değmek II Bir işi yapmaya yanaşmak, girişmek.* Ḳaçup yil gibi çün taʿcil ḳıldı Ne ḳapuya ki el urdı açıldı (5510)
el uzat: *Bir işe girişmek, bir işe kalkışmak.* Maḥabbet od bıraġup ḫırmenine El uzatmışdı miḥnet dāmenine (2331)
el üşür: *El birliği yapma, işe el atma.* Gelüñ aġız bir eyleñ el üşürüñ Bu murġ-ı vaḫşiyi dāma düşürüñ (6215)
el vir: *El vermek; yardımcı destek olmak.* Ne ḫoşdur devlet el virmek kişiye Saʿādet nā-gehān irmek kişiye (4049)
el yu: *Ümidini kesmek, vazgeçmek.* Görüp cānān yüzini geçdi cāndan Gözi yaşıyla el yudı cihāndan (7598)
elde ḳal: *Elinde kalmak, bulunmak.* Kişinüñ elde ḳalmaz çün murādı Yeg ol kim söylene dillerde adı (801)
elden cıḳar: *Yitirilmek, kaybedilmek; elinden gitmek.* Viṣāl-i dāmenin elden cıḳardı Yaḳasın hecr eline kendü virdi (6591)
elden çıḳ: *Kaybetmek II Elinden gitmek.* N'ola çıḳdıysa elden dürc-i gevher Elüme girdi çün burc-ı pür- aḫter (3671)
elden ḳo: *Bırakmak, terk etmek.* Cüvān-iken ki ʿışḳa düşdi cānı Çü pir oldı ḳomadı elden anı (1020)

elden şal: *Kötü bir alışkanlıktan vazgeçmek, uzaklaşmak.* Niçün zülfüñ kemendin ṣalduñ elden Meġer bir bend-ile ḳalduñ ʿamelden (1827)
ele gir:*Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.* Ele çün girdi furṣat iy perį̄-gį̄r Kerem ḳıl eyleme ḫayr işi teʾḫį̄r (5392)
ele vir:*Suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak.* İşi sen perde ardından bitürdüñ Dili virdüñ ele ebsem oturduñ (4049)
eli altında ol: *Bir şeyin her zaman kolayca kullanılabilecek yerde ve yakınlıkta olması.* Egüp fermānına baş ḫāme gibi Eli altında oluñ nāme gibi (4095)
eli durmaz:*İş yapabilecek durumda olmamak.* Gözi farḳ eylemezdi ṣol u ṣaġı Eli durmazdı ṭutmazdı ayaġı (6916)
eli ir: *Elin ermesi, gücün yetmesi, bir şeyler yapabilmeye muktedir olmak.* Beni kaddüñ hevāsı sāye gibi ḳara yir itdi Eli irmedügi yire giriftār olmasun kimse (1693)
eli ir: *Elin ermesi, gücün yetmesi, bir şeyler yapabilmeye muktedir olmak.* Ne müşkildür ki ola kişi nā-çār Eli irmedügi yire hevā-dār (1687)
elin al: *Yardım et, destek ol.* Nesim-i lüṭfün elin almasaydı deryānun ʿArüs-ı gülşen-i kasru idemezdi kenār (585)
elin yu:*Vazgeçmek, el çekmek.* Yuyup ʿışḳ-ı mecāzį̄den elin pāk Ḥaḳį̄ḳı ʿışḳ yolında olur ḫāk (7598)
elinden çıḳ:*Elden kaçmak, sahip olamamak.* Elinden çıḳdı çünkim ḥüsn-i Yūsuf Gülistānını ṣoldurdı teʾessüf (6593)
elinden gelmez:*Gücü yetmez, yapamaz.* Anuñ gelmez elinden ẕerrece iş Bizümdür ḫayr u şer her neyse teşvį̄ş (3137)
eline düş: *Egemenliği, buyruğu altına girmek; Birinin eline düşmek.* Dilerdüm kim irişem yār iline Umar mıydum düşem aġyār eline (2673)

eline geç:*Kazanmak, edinmek, elde etmek, rastlamak, bulmak.* Eline geçdi yüz destān u n̲ireng Ki s̲im-i ḥām oldı laʿle hem- reng (4929)
eline gir:*Eline geçmek, elde etmek.* Eline girmese naḳd-i viṣāli Ṭolar dil küncine genc-i ḫayāli (3952)
elini yüz ṣuyından yu: *Utanmamak, utanması olmayanlar için söylenir.* Elini çünki yudı yüz ṣuyından Cihānı ġarḳa virdi göz ṣuyından (2036)
elüm al: *Elinden tutmak, yardım etmek.* Düşüpdür murġ-ı dil müşkil duzaġa Elüm almaz-ısañ düşdüm ayaġa (4678)
elümden gel: *Gücüm yettiğince yapmak.* Elüñ öpmek gelür şöyle elümden Ki eyde āsṯ̲inüñ duymadum ben (5272)
elümden geldügince eyle: *Gücüm yettiğince yapmak.* Ne ḫidmet ki diseñ fermān- berrem ben Elümden geldügince eylerem ben (4356)
engüşt-i ḥayret aġızlarda ḳal:*Hayretle parmağını ısırmak.* Deger çün nevbet-ile nāya furṣat Aġızlarda ḳalur engüşt-i ḥayret (5916)
eŝer gördi: *Herhangi bir iz, işaret görmek; bir şeyle ilgili bir belirtiyle karşılaşmak.* O maʿn̲iden eŝer gördi Zeli̲ḫā Ki oldı sūret-i Yūsuf'la şeydā (854)
fāl aç:*Fal bakmak.* İçüp ş̲i̲r ü şeker ş̲i̲r̲i̲n sözinden Mübārek fāl açarlar gün yüzinden (6530)
fermānına baş indür:*Emrine uymak, itaat etmek.* Zeli̲ḫd ḳulluġınd'anuñ ḳaravaş Ol indürmez bunuñ fermānına baş (5803)
feryād it: *Bağırıp çağırmak, yüksek sesle haykırmak.* Cihān ʿadliyle şöyle oldı ābād Ki v̲i̲rān bolmayup būm itdi feryād (614)
feryād ḳop:*Bağırıp çağırmak.* Ṭolundı çün gözinden ol per̲i̲- zād Zeli̲ḫā'nuñ içinden ḳopdı feryād (3557)

feṯḥ-i bābı eyle: *Kapı açmak II Sevgiliye ulaşmak.* Oḳıyup ḫatm ider çün bu kitābı Bir evden daḫı eyler feṯḥ-i bābı (5146)
fitne başı altındadur:*Bozgunculuğun çıkmasına o sebep olmuştur.* Bu egrilik işidür ol kemānuñ Bu fitne başı altındadur anuñ (5718)
fitne ḳop:*Bozgunculuk yapmak.* Gözi yaşlar döküp ḳopardı fitne Ki Yūsuf'dan ḳopupdur gerd-i fitne (5645)
ġam cübbesin çāk ḳıl: *Tasalanmamak, kederlenmemek.* Zeliḫā işidüp oldı feraḥnāḳ Ḳılup dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk (2510)
ġam çek:*Tasalanmak, üzülmek.* Çekerken hecr-i yār-ile göñül ġam Ola mı vāṣıl aġyār-ile maḥrem (2886)
ġam yir: *Dertlenmek, kederlenmek.* Sen ölürseñ zamāne ṣanma ġam yir Niçe mātem görüpdür bu zen-i pīr (466)
geldi yit:*Gelip ulaşmak.* Hevā yağmacısı çün geldi yitdi Metāʿ-ı ṣabr u dil yağmaya gitdi (3553)
germ bāzār ol:keş Didiler pend idüp iy serv-i ser-keş Zeliḫā ābdur sen olma āteş (6197)
gice gündüz yanından kesilme: *Yanından hiç ayrılmamak.* Kesilmeyüp yanından gice gündüz Mehüñ eṭrāfmı ṭutardı yılduz (2315)
gice gündüz: *Daima, sürekli.* Gice gündüz dimedi sürdi gitdi Gelüp maġrib-zemīn mülkine yitdi (2505)
gögsin döger:*Acıyla bağrını yumruklamak, feryat etmek, çok üzülmek.* Deñiz gibi döküp göz yaşlarını Kimi göksin döger kimi başını (7642)
göñli açıl: *Ferahlamak, huzur bulmak.* ʿAzīz andan işitdi çün bu sözi Açıldı göñli güldi yüzi gözi (6467)

göñli dölen:*Gönlü huzura kavuşmak.* Naẓar ḳılduḳça'aña aġzı ṣulana Gözi ögrene vü göñli dölene (4712)
göñli gözi ṭol: *Gözü tok olmak, iyice doymak.* Ekinler şöyle ṭola yazı yüzi Ki anbāruñ ṭola göñli vü gözi (7088)
göñlin baġlaya: *Gönül bağlamak; hayran olmak.* Şu nefs-i dün ki zer ü sime baġlaya gorilin Yüreġi ġonça gibi hün olur yiri pür-ḫār (533)
göňlümi al: *Aşık etmek, kendine bağlamak.* Metāʿ-ı ġam virüp göňlümi aldı Benümle ṭurfe bāzār itdi devrān (2705)
göñül al:*Birini kendine aşık etmek, gönlünü çelmek.* Göñül almaġa yiter çatma ḳaşuñ Vireyim cānum al tek çatma ḳaşuñ (5238)
göñül alçaḳlıġın eyle:*Kibirli gösterişsiz olma, mütevazi olma.* N'ola pāyuñ bülend-ise ʿalem- vār Göñül alçaḳlıġın eyle ḳıdem- vār (6263)
göňül āyi̱nesi mücellā eyle: *Gönülden her tür kötülüğü atmak.* Göňül āyi̱nesin eyle mücellā Ki ola sāde maʿnā anda peydā (1577)
gönül baġla: *Candan bağlanmak, sevmek, âşık olmak, gönül vermek.* Bu devr çün güzerāndur sen andan eyle güzer Yüzine eyle naẓar baġlama gönül zinḫār (495)
göňül gözi: *Kalp gözü, manevi olgunluğun insana verdiği uyanıklık hali, gerçeği görme, idrak kabiliyeti.* Yumup ten gözini devrān yüzinden Göňül gözini açdı cān yüzinden (1465)
göňül murġı giriftār ol: *Gönlün tutsak olması.* Göňül murġı giriftār olmaz-ıdı bend-i ṣūretde Eger görmese-y-idi anda āb u dāne maʿni̱den (1574)
göňül sāzı: *Mutluluk duygusu.* Göňül sāzına çek ʿışḳ-ıla evtār Pes eyle zi̱r ü bemden nāle vü zār (873)
göynüklü ḫālin göynüklü bilür:*Yananın hâlinden yanan anlar; acı çekenin hâlini ancak acı çeken anlar .* Saña şerḥ ideyim ḫālüm zevālin

Ki göynüklü bilür göynüklü ḥālin (4619)
göz bağı:*Sihir, büyü.* Bu māh efsānesin şöyle uzatdı Ki dün göz bağı efsūnın düketdi (6837)
göz dik:*Göz koymak; bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.* Diküp nergis gibi gül yüzine göz Daḫı bir yüze döndürmezdüñüz (3131)
göz göze: *(Bir varlık ile) karşı karşıya gelmek.* Virüben göz göze ḳurda ḳuzumı Benüm gice idesiz gündüzümi (3256)
göz ṭut: *Bir kimsenin gelmesini beklemek.* Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur Gönül kimi severse ḫūb oldur (2882)
göz yum:*Göz kapamak, yummak.* Ṭutarlar ḳıble-i ervāḥa çün yüz Yumarlar ʿālem-i eşbāhdan göz (4478)
gözden bırak: *Gözden düşürmek, önceden gösterilen ilgiyi kesme.* Göñül mülkin niçün gözden bıraḳduñ Niçün cān ḫırmenini oda yaḳduñ (778)
gözden düş:*Sahip olduğu sevgi, itibar ve güveni yitirmek.* Görüp ṣarrāf laʿlḭn leblerini Düşürdi gözden eski gevherini (3480)
göze ekmege toz bulın *Hiç toz toprak bulunmaz, tertemiz.* Ol arada aranur olsa düpdüz Göze ekmege bulınmaz-ıdı toz (2813)
göze gel:*Göz önüne gelmek, gözde canlanmak.* Gelüp göze ḫayāl-i zülf-i merġūl Olurdı ġam siyāhından ḳaravul (128)
göze görin:*Göze görünmek, açık olmak.* Dehānundan alur dil vaʿdeler çoḳ Ne ḥāṣıl çünki göze görinür yoḳ (5389)
gözi çıḳ:*Gözü çıkmak, içerden dışarıya varmak.* Egerçi kendü düşen aġlamazdı Bunuñ giryeyle gözi çıḳayazdı (6665)

gözi dört ol: *Çok dikkatli ve uyanık olmak.* Yüreġi ṣuya döndi gözlemekden Gözi dört oldı şeş sū gözlemekden (2950)
gözi göñli ṭoy:*Aç gözlü davranmamak, kanaat etmek.* Gözi göñli ṭoyup şād otururken Yimek fikrinde āzād otururken (5523)
gözi görmez:*Görü görmez, ilgilenmez.* Ṭoyınca gözi görmez ʿiş̱ u şādı Tamām olamaz anuñ göñli murādı (3974)
gözi ḳarar:*Başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek.* Gehį̄ nesrį̄n gibi gözi ṣarardı Gehį̄ nergis gibi gözi ḳarardı (3873)
gözi ṭuş ol: *Gözü ilişmek, birdenbire veya istemeden görmek.* ʿAzız-i Mıṣrʿa oldı çün gözi ṭuş Ṣanasın zehr-i ḳātil eyledi nūş (2659)
gözi yollarda ḳalupdur:*Hasretle beklemek.* Ḳalupdur nergisüñ yollarda gözi Anunʿçün zaʿferāna döndi yüzi (3016)
gözin aç: *Uyanık, dikkatli olmak.* Anun devrinde raḥat oldı ādem Uyıdı fitne gözin açdı ʿālem (632)
gözin dik: *Dikkatlice bakmak.* Çü girdi ḳaṣra ol serv-i semen- ber Gözin dikdi gözine naḳş̱-ı dį̄vār (5115)
gözin yum:*Görmezden gelmek.* Gözin yumdı ḳalan oġlanlarından Anuñla çeşm-i cānı oldı rūşen (3069)
gözinde ḳal:*İstediğini elde edememenin üzüntüsü içinde olmak.* Ḳalup gözinde her ḫāli sevādı Yüzin görmek-idi göñli murādı (3979)
gözine gir: *İlgisini çekmek.* Zelį̄hā derd-ile olmışdı dil-saḫt Gözine girmez-idi tāc-ıla taḫt (2876)
gözine girme: *Gözüne girmek II Sevgi ve ilgisini kazanmak.* Gözine girmeyince görmez-idi Başı ṭoḳunmayınca ṭurmaz-ıdı (2056)

gözine girmez ol: *Gözüne görünmedi, hiçe saydı.* Gözine girmez oldı dār ü deyyār İçinden çıḳmaz oldı ṣūret-i yār (5829)
gözine girmez:*Uykusunun gelmemesi, uyuyamaması.* Yüzin gülgūn ider gülgūne-i nāb Veli̱ girmez gözine sürme-i ḫ∨āb (4570)
gözine görin: *Bir değeri olmak, umursamak II İstemek, arzu etmek.* Çü girdi ʿandeli̱büñ göñline gül Görinmez gözine reyḥān ü sünbül (2887)
gözini dik: *Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.* Diküp gözini nergis gibi aña Naẕar itmez ne saña vü ne baña (3131)
gözini süz:*Baygın ve anlamlı bakmak.* Gözini süzmiş ü aġzını bozmış Ṣaçınuñ her ḳılın bir ḫi̱le düzmiş (6415)
gözüm ṭoymaz:*Çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra daha çoğunu istememek.* Gözüm ṭoymaz yüzüñe baḳsa yüz gün Gedānuñ gözi ṭoymaz olsa Ḳārūn (5030)
gözüñ aç ol: *Aç gözlü olmak.* Özüni̱ eyleme kimseye muḥtāc Gözüñ aç olma igende gözi ac (759)
gözün aç: *Uyanık; dikkatli olmak.* Ne ṭurfe-dār olur baḳ bu günbed- i devvār Gözün açınca sana gösterür (481)
gözüñüñ ucı-y-ıla baḳ:*Başını çevirmeden yandan bakma.* Ḳıyarsañ bini öldürmege nā-ḥaḳ Gözüñüñ ucı-y-ıla bir ḳıya baḳ (5095)
güş ol:*Dinlemek.* Bu gül söylerdi dāye güş olurdı İşidüp sözlerin medhüş olurdı (4698)
güş ur: *Kulak vermek.* Urup bülbül diline gül gibi güş Kimi ber-düş ider kimi der-āġüş (324)
güller bitür: *Güller bitirmek, güller açtırmek.* Güller bitürmez-idi gelüp gülbün-i vücūd İrüp nesīm-i lüṭfuñ eger virmese neşem (334)

gün göster: *Mutlu etmek, huzura kavuşturmak.* Gözlerümden gizleyen gül yüzüñi zülfüñ degül Baña gün göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur benüm (4577)
gün yüzi:*Parlak yüzü.* Ṣalāh envār-ı sīmāsında ẓāhir Felāḥ āŝārı gün yüzinde bāhir (3611)
günden güne: *Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.* Olup günden güne ḥāli digergūn İşinde ġuṣṣa vü gam oldı efzūn (2410)
günlerde bir gün: *Geçmiş zamanda bir gün, vaktiyle, herhangi bir gün anlamına gelir.* Risālet ḳaydını çün gördi elçi Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi (167)
ḫār ur: *Diken batırmak II Can yakmak, üzüntü vermek.* O gül-ruḫ kʿurdı benüm içüme ḫār Muṣavver nūr-iken ḫāṣā kʿola nār (1903)
ḫāra düş: *Dikene düşmek II Derde, eleme düşmek.* Dirīġā gül dilerken ḫāra düşdüm Ararken ṣemʿ nūrın nāra düşdüm (2674)
ḫarām ol: *"Nasip olmasın, hayrını görme" anlamında olumsuz bir temenni sözüdür.* Dimeyüp gizler-iseň rāzuňı sen Ḥarām olsuň ne süd emdüňse benden (1864)
ḫarfine barmaḳ baṣ: *Söze parmak basmak II Söze dikkat etmek.* Arasında görürse lafz-ı nā-haḳ Ḳalem-veş başmaya ḫarfine barmaḳ (1028)
ḫarfine barmaḳ ur: *Söze dikkat etmek.* Ne bālā dest olur bu ʿışḳ el-ḥaḳ Ki urmışdur cihān ḫarfine barmaḳ (237)
ḫayrān ḳal: *Hayran olmak.* Ṭavāf eylerdi etrāfın melekler Görüp ḳalmış aňa ḫayrān felekler (2627)
ḫayrān ol: *Çok beğenmek, kendinden geçmek, gözü kamaşmak.* Ṣaçı reyḥanına olmışdı ḫayrān Ne emr eylerse olur bende- fermān (2902)
ḫayret al:*Hayrete düşmek,şaşkınlık içinde kalmak.*

Birez dem ġonca-veş dem-beste ḳalup Tururlar öglerini ḥayret alup (3472)
ḥayret aldı:*Şaşırıp kalmak, hayrete kapılmak.* Bu ḫātūnlar içini ḥayret aldı Ḳamusı şerm deryāsına ṭaldı (6225)
hevā-yı loḳma-ḫāyī: *Lokma çiğneme arzusu.* Dişüñ buldıysa aġzuñdan cüdāyī Çıḳar başdan hevā-yı loḳma- ḫāyī (475)
hezārı bir pula degmez:*Bini bin para etmez, pek çok , pek bol.* Balıḳ ki bir pula degmez hezārı Güherlerden taḳandı gūşvārı (2823)
ḥırmenini yile vir:*Boşuna harcamak; harmanını savurmak.* Eliyle ḫırmenini yile virdi Gözi yaşıyla varın seyle virdi (6654)
ḫoş gel:*Yeni gelen birini karşılamak için söylenen bir sözdür.* Didi ḫoş geldüñüz zaḥmetler oldı Dil ü cāndan bize minnetler oldı (5892)
içini yaḳ: *Gönlünü yakmak II Çok üzmek.* İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf (2893)
iki yüzlü: *İçi dışı bir olmayan kişi.* İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz Ki geh dem-sāz olur u gāh dil- sūz (419)
işmet perdesi: *Ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık duygusu.* Zeliḫāʿyı bu cām itdi ṭarabnāk Ki ʿişmet perdesini eyledi çāk (1557)
işi perde ardından bitür: *İşi gizliden gizliye yapmak.* İşi sen perde ardından bitürdüñ Dili virdüñ ele ebsem oturduñ (4049)
ışḳ-ıla başa çık: *Aşka gücü yetmez.* Çıḳamaz ʿışḳ-ıla ʿār ehli başa Başını ṣaḳlayan varmaz ṣavaşa (5770)
ışḳa düş: *Sevdalanmak, aşık olmak.* Cüvān-iken ki ʿışḳa düşdi cānı Çü pīr oldı ḳomadı elden anı (1020)

İçini ʿışḳ derdi al: *İçini aşk derdi kaplamak II Aşık olmak.* İçini almış-ıdı ʿışḳ derdi Göñül āyīnesin ṭutmışdı gerdi (1718)
iki yüzlü: *İki taraflı II Riyakâr.* Yār ṣandum seni aġyār işin itdüñ sen bana İki yüzlü yār-ımışsın böyle bilmezdük seni (5105)
il çek: *El çekmek II İlgisini kesmek, vazgeçmek.* Dilin benden dilerseñ kim çeke il Sarāyı ḳıl aña zindāna tebdīl (6456)
ilācı ol: İlaç olmak II Bir sıkıntıdan kurtarmak, rahatlatmak, huzura kavuşturmak. Egerçi ṣabr olur aġudan acı Velī derd ehlinüñ olur ʿilācı (6723)
istiḳbāle çıḳ: *Karşılamaya çıkmak, karşılamak.* Hemān-dem bindi istiḳbāle çıḳdı Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı (2590)
işüñi puḫte iken ḫām id:*Yapılmış işi bozmak.* İşüñi puḫte iken ḫām idersin Niçün ʿāṣıḳları bed-nām idersin (4651)
ḳaddi kemāna dön: *İki büklüm olmuş, beli bükülmüş.* Murādı oḳı irmezdi nişāna Bu ġamdan ḳaddi dönmişdi kemāna (1248)
ḳadem baṣṣan: *Ayak basmak, adım atmak II Gelmek, buyurmak, teşrif etmek.* Ne yire kim ḳadem baṣṣan ser- ā-ser Ser-i ḫākān-durur yā tāc-ı ḳayser (431)
ḳalb-i müştāḳ:*Sağlam yürek.* Şafaḳ pür-tāb olup çün ḳalb-i müştāḳ Şeb irdi yaʿnī dūd-ı āh-ı ʿuṣṣāḳ (4381)
ḳalem çek: *Çizmek, çıkarmak.* Maʿānī mülkini feṯḥ it ḳalem çek Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek (927)
kām al: *İstediğine kavuşmak, elde etmek.* ʿAdūdan intiḳām almaḳ ne ḫoşdur Cihāndan kişi kām almaḳ ne ḫoşdur (5943)
ḳan dere bat: *Kan ter içinde kalmak, çok yorulmak.* Şafaḳ degül görinen kan dere batupdur çarḫ Ṭavāf-ı Kaʿbe-i kuyunda gör ne saʿyi var (583)

ḳan id: *Kan dökmek, cinayet işlemek.* Bir nefes ney gibi güldürmedüñ ü niçeye dek Ḫār-ı ġamda yüregüm gonca gibi ḳan idesin (1988)
ḳan şaçıl:*Çokça kan dökülmek.* Ne yire kim ḳolınadn ḳan şaçıldı Ḳalemsüz Yūsuf'uñ adı yazıldı (6925)
ḳan yud: *Pek çok sıkıntı, ıstırap çekmek.* Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān (6735)
ḳan yut: *Fazla eza ve cefa çektirmek.* Dem-ā-dem ġona gibi yutdurup ḳan Yirümi eyledüñ ḫār-ı muġaylān (2688)
ḳana boyan:*Kan içinde bırakmak, yaralanmak.* Fırāḳuñ āteş-i cāna boyandı Ciger bu derd-ile ḳana boyandı (5034)
ḳanını dök:*Öldürmek.* Yire ḳanını dökmek ṣol ḳuluñ ḥaḳ K'urur ṣāhuñ nemekdānına barmaḳ (4243)
ḳanlu yaşa boyan:*Kanlı yaş içinde kalmak, kıpkırmızı olmak.* Niçün ṣubḥuñ yüregi oda yandı Şafaḳ ḳanlu yaşa n'oldı boyandı (7693)
ḳanum boynuña al:*Ölümünün vebalini üzerine almak.* Yigitsin alma ḳanum boynuña gel Ḳoluñ ḳıl ḫaste cān boynına heykel (4236)
ḳanum ḳaynadı:*Gönlün yakın hissetmesi.* Görince yüzini ḳaynadı ḳanun İşidince sözini sevdi cānum (3650)
ḳapu ḳulı:*Görevli kimseler.* Çü bir ḳapu ḳulıyuz cümle düpdüz Ṭutalum ol ḳapu ḳulluġina yüz (4429)
ḳapuyı bağlarsaň bacadan Çıḳ: *Kişiden beklenmediği davranışları ısrarla tekrarlamasıdır.* Açar kendüyi alçaḳdan yüceden Çıḳar ḳapuyı bağlarsaň bacadan (830)
ḳara baḫt: *Kötü talih, şanssızlık.* Ḳılup geh ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet İder geh ḳara baḫtından şikāyet (2682)

ḳara gey:*Matem elbisesine bürünmek.* Meger mātem-zede olmışdı ʿālem Ki geymişdi ḳara ṭutmışdı mātem (4546)
ḳara günlü: *Kara günlü ll Kara bahtlı, bedbaht, talihsiz kimse.* Ḳara günlülerüñ baḫtına beñzer Ḳara göñüllüler saḫtına beñzer (4547)
ḳara yazu: *Kara yazı; kötü yazıldığına inanılan alın yazısı, kara talih, kara baht.* Meger başında ḳara yazu vardı Anuñʿçün üstine ṭoprak̟ ṣaçardı (2038)
ḳarañluḳ çök: *Bir şey görememek.* Gözine dūd-ı āhı sürme çekmiş Ḳarañluḳ gözine göñlline çökmiş (4026)
ḳavs-i ʿanber-efşān:*Anber saçan yay.* Çün ol Mirriḫ-çeşm ü ṭir-müjgān Hilāl ebrūsı ḳavs-i ʿanber-efşān (199)
ḳaydın yi:*İsteğini, emrini yerine getirmek.* Şular kim her işüñ ḳaydın yimişler Er ol baş yar tek iş bitür dimişler (7076)
kem ol: *Değersizleşmek.* Dürülmeyince bu ṭūmār-ı ʿālem Bu defter ara yirden olmasun kem
kendü dir ü kendü işid: *Kendi kendine söylenir.* Veli kendü dir ü kendü işidür Beli bu ʿāşıḳuñ dāyim işidür (4665)
kendüye gel: *Kendine gelmek, aklı başına gelmek.* Birez demden gelür kendüye bu māh Olur ten ʿāleminden cānı āgāh (7660)
kendüzinden geç:*Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak.* Çün oldı dūr yārüñ gün yüzinden Meh-i nev gibi geçdi kendüzinden (6866)
kendüzine gel:*Aklın kendine gelmesi, ayılmak, şuursuz halden şuurlu hale geçmek.* Ne ādem kim naẓar ṣalsa yüzine Niçe gün gelmez-idi kendüzine (7660)
kendüzine gel:*Ayılmak, aklı başına gelmek.*

Üçünci gün gelür çün kendüzine Ṣorup ḥāli baḳar ḫalḳuñ yüzine (7660)
ḳıl ḳadar:*Kıl kadar II Hiç denecek kadar az, çok az.* Yoġ-iken ḳıl ḳadar cisminde āhū Olur āhū gibi endāmı pür-mū (3790)
ḳıl ḳıl şerḥ ḳıl: *Tek tek açıklamak.* İdüp diḳḳaṭle şāne mū-şikāfį̄ Ki ḳıl ḳıl ṣerḥ ḳılmış anı kāfį̄ (1709)
ḳıl ucı: *Kıl kadar.* Anuň yolında urmasa ḳılıcı Ḳılıcın ṣımaya kimse ḳıl ucı (644)
ḳılca ḳal: *İpince, incecik kalmak, kıl kadar kalmak II Sevgilinin ince beli kılın inceliğine benzetilmiş.* Dilemez kʿola ġayri ilde bānū Diler kim işigüňde ola cārū (390)
ḳılca ḳıl:*Kıl (tüy) gibi inceltmek, kıl hâline getirmek.* Ne deňlü var-ısa taʿẓį̄m ü iclāl İderler ḳılmayup bir ḳılca ihmāl (2875)
ḳılıçdan iti ḳıldan ince: *Pek dikkat edilmesi gereken şey.* Ṣapıtma sözüňi geh ṣaġ u geh ṣol Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol (1581)
ḳıṣṣa uza: *Hikâyeyi uzatmak.* Görür uzadı ḳıṣṣa mār gibi Söz ucın kesdi zülf-i yār gibi (5110)
ḳıyāmet ḳop:*Bir yerde çok gürültü ve telaş olmak.* Zelį̄ḫā pes didi iy serv-ḳāmet Ḳopar sen ḳıyām itseñ ḳıyāmet (4342)
kibr sat: *Kibirlik taslamak.* Tevāzu it ki diye Haḳ halaḳtühū min tin Oḳıma kibr satuban halaḳtenį̄ min nār (521)
kişi ḳulına ḳul olmaḳ:*Kula kulluk etmek.* Gehį̄ kendüye eydür olma bį̄-ʿār Kişi ḳulına ḳul olmaḳ zihį̄ ʿār (4054)
ḳol ḳol: *Bölük bölük.* Eġer şāh u gedā ger bay u yoḫṣul Gelüp karşuda ṭurmışlardı ḳol ḳol (1051)

ḳoruḳ ḥelvā ola: *Ham üzüm zamanla helva olur II Sabretmesini bilen kişi olmayacak gibi görünen işlerde bile başarı kazanır .* Eger ṣabr idesin iy naḫl-ı ẕībā Koruḳ ḥelvā ola vü ḫār ḫurmā (5377)
ḳulaġ ur: *Kulak vermek, dinlemek.* Ḳulaġ uralı sözüñ dürlerine Ṣadefdür sine ʿışḳuñ gevherine (4177)
ḳulaġa gir:*Duyulmak.* Yalan gerçek işidildi bu ḳıṣṣa Bu sözden her ḳulaġa girdi hıṣṣa (6449)
ḳulaḳ ṭut: *Dinlemek.* Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ pādişāhı Ḳulaḳ ṭut dinle āh-ı dād-h∨āhı (4135)
ḳuru efsāne: *Asılsız rivayet, gerçekliği kanıtlanmamış şey, söylenti.* Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād Ḳuru efsānelerden eyleme yād (877)
ḳurudı ḳal:*Hareketsiz kalmak.* Kime görindi-y-ise ol perī-vār Ḳurudı ḳaldı oldı naḳş-ı dīvār (3457)
külāhı göge at: *Külahını havaya atmak II Çok sevinmek.* İnāsʿa virdiler çünkim bu māhı Sevincinden göge atdı külāhı (1154)
maḥmillerin baġla:*Yokluk diyârının yolcusu olmak, oraya yüzünü çevirmek.* Çün urdı kūs-ı rıḥlet zengī-i şeb Revān maḥmillerin baġladı kevkeb (2754)
mātemini tut:*Yas tutmak.* Ṭutardı hecr-i dil-ber mātemini Yeñiler dem-be-dem eski ġamını (6613)
mekānı ṭut:*Yerleşmek, yer edinmek.* Veli şol şarṭ-ıla kim alan anı Bu iḳlīm içre ṭutmaya mekānı (3412)
menzil al: *İlerlemek, mesafe almak.* Haḳiḳi ʿışka ölmaduñsa menzil Meczāzīden de bārī olma ġāfīl (905)
merḥem ur: *Merhem sürmek, çare bulmak.* Didi niçe yiyesin yāre-i ġam Eyitdi vaṣl-ı yār urınca merḥem (2103)

meydān ṭut:*Meydana çıkmak. Guy u çevgan oynamak üzere oyun meydanına gelmek.* Bu meydānda bizümdür ṭop u çevgān Aña düşmez bizümle ṭuta meydān (6303)
miŝāl iḳl̤imi: *Rüyâlar âlemi.* Miŝāl iḳl̤imine çün oldı nāẓır Gelüp evlād öñinde oldı ḥāżır (1048)
miyānı baġla: *Güvenmek, bel bağlamak.* Çü bu tedbi̱re baġladı miyānı Kuşatdı Yūsuf'a anı nihāni̱ (1190)
müşevveş id:*Dağınık, perişan halde olmak.* Ki bir yirde olıcaḳ āb u āteş İder birbirinüñ ḥālin müşevveş (6247)
naḫl-i şeker-bār:*Şeker saçan hurma ağacı.* Didi iy serv-ḳad si̱mi̱n-beden yār Cinān bāġındaki naḫl-i şeker-bār (5149)
ne çāre id: *Ne yapmak, ne etmek || Elden bir şey gelmemesi.* Didi ne çāre idem ben bu ḥāle Eyitdi eyle ṭaḳdire ḥavāle (2110)
nedāmet çek: *Pişman olmak.* Olacaḳ nesneyi fıkr it Nedāmet çekmeyesin tā ṣoñında (695)
nedāmet ṭaşına başını ur: *Yaptığı işin yanlış olduğunu anlatmak.* Nedāmet ṭaşına urdı başını Ciġer ḳanıyla boyayup yaşını (2661)
nefse uy:*Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.* Girü Yūsuf didi kim ḫāşe li'llāh Kim olam nefse uyup şöyle güm-rāh (5424)
nigārı görmege cān vir:*Sevgiliyi görmek için her şeyi hatta can bile vermek.* Virürlerd'ol nigārı görmege cān Gören ṣūret gibi olurdı ḥayrān (4806)
nūn çek: *"Nun" harfi yazmak II Beyitte "nass" kelimesindeki nun harfinin yazılışına atıf var.* Getürmiş naṣṣ anı iŝbāta üstād Ki çekmiş nūn u yazmış altına ṣād (1316)
od ur:*Ateşlemek, ateşe vermek.* Od urmış mezraʿ-ı eflāke dihḳān Ki ḳalmış dūd içinde kendü devrān (4543)

ortaya ḳo:*Açıklamak.* ʿAziẕ'üñ geldi diz çökdi öñinde Ḳodı ortaya ne varsa öginde (6416)
ögin divşür:*Aklını başına toplamak.* Ögin divşürdi ʿaḳlın cemʿḳıldı Ḫaṭā-y-idügin ol itdügi bildi (5691)
ögüt vir:*Birine kötülük gelmesin diye söylenen nasihat sözü.* Ururdı başını diẕvāra ol büt İşitmezdi ne virürlerse ögüt (6667)
öñinde yüz yire ḳo: *Önünde secde etmek, çok eğilmek.* Varup ol büt ayaġında ḳodı baş Öñinde yüz yire ḳodı döküp yaş (7538)
öñine düş:*Öne düşmek: birine yol göstermek için kılavuzluk yapmak.* Öñine düşdiler erkān-ı diẕvān Yanınca kimi atlu kimi yayan (7192)
pervāne ol:*Büyük bir bağlılıkla yanından hiç ayrılmamak, her isteğini yapmaya hazır olmak.* Gelüp Yūsuf ḳatına oldılar cemʿ Olur pervāne Yūsuf ortada şemʿ (3209)
piyāde ḳal:*Yaya kalmak.* Piyāde ḳaldı dil çün ṣabr atından Ḳodum sen şāh öñinde ruḫlarum ben (5444)
pür-tāb ol:*Işıkla dolmak, ışık saçmak.* Şafaḳ pür-tāb olup çün ḳalb-i müştāḳ Şeb irdi yaʿniẕ dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ (4381)
rāh id:*Yol inşa etmek II Yolunu yapmak, bir işin istediği gibi olması için uygun zemin hazırlamak.* Görüp zülfi buḫārı āh iderdi Ki dūd-ı āhı göge rāh iderdi (2854)
rām ol:*Uymak, boyun eğmek.* Niçün sen emrine rām olmayasın Anuñla cān ṣafāsın sürmeyesin (6249)
rāzı virme:*Sırrı vermemek, gizli tutulması gereken şeyi kimseye söylememek.* Ölürsem ḳılmayam ben rāzumı fāş Ki dirler virmeñüz rāzı virüñ baş (4641)

rū döndür:*Yüz çevirmek.* Zamāne çünki bizden döndüre rū Ḫalef olup yüzümüzde ḳala bu (3660)
rū ur: *Yüz sürmek. Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.* Murādı bu kʿişigüňe urup rū Yüzini ferş ide zülfini cārū (2457)
rüsvā-yı ḫāş u ʿām ol: *Avama ve havassa rezil etmek; herkese rezil etmek.* Düşüp ağızlara bed-nām oldum ʿAceb rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām oldum (6438)
ṣabr etegine ayaġı çeküp:*Sabır eteğini ayağına giymek II Sabretmek.* Niçe šābit-ḳademdür gözle ṭaġı Çeküpdür ṣabr etegine ayaġı (6730)
ṣabr eteġine ayaġın çek: *Sabır eteğini ayağına giymek II Eteği giyindiğinde içi görünmediği gibi Zelîhâ'nın gönlündekini saklaması ile bağlamsal bağ kurularak ifade edilmiş.* Cigerden ṣaḳlar-ıdı ʿışḳ dāġın Çekerdi ṣabr eteġine ayaġın (1721)
ṣafāsın sür: *Bir durumun getirdiği, sağladığı olanaklardan yararlanmak.* Sürenler gülşen-i vaṣlun ṣafāsın Ne bilsün ḫār-ı hicrānuñ belāsın (4621)
sancaḳ çöz: *Sancak açmak, bayrak çekmek.* Hemān-dem bindi istiḳbāle çıḳdı Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı (5290)
sāye ṭut:*Gölge etmek, ışığa engel olmak.* Ṭutup yir yüzini sāye ser-ā-ser Yanınca sürinür cānṣuz bedenler (2847)
ṣayyād-ı ḫvāb: *Uyku avcısı.* Şu yüzin görmez ü yimek yimezdi Gözin sayyād-ı hvāb avlayımazdı (2177)
sefer çek:*Yolculuğa etmek.* Ruḫ-ı ʿāşıḳ gibi ayva yüzi zerd Sefer çekmiş ü gelmiş yüzi pür-gerd (4317)
serden çıḳar: *Baştan çıkmak, kötü yola sapmak, ahlakı bozulmak.* Niçe ṣulṭānı efserden çıḳarduň Niçe serverleri serden çıḳarduň (2138)
serv-i ḫırāmān: *Salınarak yürüyen servi || Hz. Yûsuf.* Ḳo ser-keşligi iy serv-i ḫırāmān Yürek acısıyla varını yoğunu bitirmek (179)

sevdāsı düş:(Gönle) bir kişinin aşkının yerleşmesi ve ona karşı arzu oluşması. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine Cihānı ṯi̯re ḳıldı cān gözine (6062)
seyyāre ol:*Yürüyen, sabit olmayan yıldız, gezegen olmak.* Niŝār oldı yine dürr ü cevahir Güneş yüzine seyyārʿoldı ẓāhir (2859)
sinesine baş: *Bağrına basmak.* Pes andan başdı anı sinesine Ṣafā virdi dil-i bi̯-ki̯nesine (1086)
si̯nesine baş: *Bağrına basmak.* Alup cān gibi başdı si̯nesine Ṣafā virdi dil-i bi̯-ki̯nesine (5286)
sipāriş ḳıl: *Bir şeyin alınmasını, yapılmasını bir kimseye bırakmak, ısmarlamak, devretmek.* Ṣafā-yı ṣoḥbetüñ göñlini aldı Miyānı gibi cānı ḳılca ḳaldı (2462)
si̯r-āb ol: *Susuzluğu gidermek.* Didi nergislerüñ si̯r-āb olmış Yüzüñden cūy-ı ḥüsne āb ṭolmış (4521)
söz aç:*Bahis konusu etmek, söylemek.* Bu yüzden çoḳ söz açd'ol ṭi̯r- ġamze Düşünmedi ʿAzi̯z itdügi remze (2656)
söz başdan aş:*Gereğinden fazla konuşmak.* Çü bunlar Yūsuf'a uydı ulaşdı Üzüp uladılar söz başdan aşdı (6350)
söz ol:*Dedikodu yapılmak veya bir iş hoş karşılanmamak.* Düşüp aġızlara söz oldı adı Ḳamu dillerde yavuz oldı adı (5790)
söz ucın kes: *Susmak, sözünü bitirmek.* Görür uzadı ḳıṣṣa mār gibi Söz ucın kesdi zülf-i yār gibi (5110)
söz uzad: *Gereğinden fazla konuşmak.* Ne ḥaddidür ḳuluñ şāh adın aña Sözin bilmeye söz uzada aña (3210)
sözden ḳapu aç:*Konu olan sözden bahsetmek.* Zeli̯ḫā çün bu sözden ḳapu açdı

Ḳodı ṣūret sözin maʿnāya geçdi (4514)
söze gel: *Söylemek, konuşmaya başlamak.* Söze geldi Zeliḫā oldı bülbül Ḳulaġ urdı bular şevḳ-ıla çün gül (5965)
sözin ṭut:*Sözünü tutmak, sözünde durmak.* Veli yārānınuñ ṭutardı sözin Gül-i ter gibi açup luṭf yüzin (2918)
sö*zü üstine söz ḳonsa ol*: *O söz üzerine başka söz edilmemek.* Anuñ sözʿüstine söz ḳonsa olmaz Hee bes didük ayruḳ dönmek olmaz (2403)
sözüñden çıḳma: *Bütün davranışlarda birinin isteklerine, öğütlerine, sözlerine uymak.* Ne dirseñ sen sözüñden çıḳmayanlar Senüñ yapduġuñ işi yıḳmayalar (7182)
şuyı ṭurna gözidür şan:*Duru, berrak su.* Feraḥdan çeşmi ḥavżuñ yaş-ıla pür Ṣafāda ṣuyı ṣan ṭurna gözidür (4783)
şeker dil: *Güzel söz, tatlı dil.* Şeker dilden idüp şirin ḫiṭābı Virür ol ḫasteye şāfi cevābı (2008)
şeref bul:*Şeref bulmak, şereflenmek.* Seref buldı yüzinden çünki eyvān Görüş reşk itd'aña eyvān-ı Keyvān (5222)
şerḥ id:*Açıklamak, etraflıca anlatmak.* Saña şerḥ ideyim ḥālüm zevālin Ki göynüklü bilür göynüklü ḥālin (4619)
tāba düş: *Acı, sıkıntı, kedere düşmek.* Baḳ ol pervāneye kim düşdi tāba Ḳoyup şemʿi baḳar mı āftāba (2884)
ṭāḳat getür:*Dayanmak.* İrişdi başlarına çün bu ḥālet Getürmedi kimi ol ḥāle ṭāḳat (6159)
ṭaşa çal: *Taşa vurmak.*

Degüldi sırça göñlüm seng ü ḫāre Ki çalduñ ṭaşa ḳılduñ pāre pāre (4054)
ṭaşdan göñül: *Katı, merhametsiz gönül.* Niçe yaḫdan yüregi germ ider söz Niçe ṭaşdan göñüller nerm ider söz (944)
ṭatlu dil: *Gönül alıcı söz, tatlı söz.* Cihāna ṭatlu dilden ol şeker-riz Ki telḫ ola niçe şīrīn ü perviz (974)
terāzūye ur: *Ölçmek, tartmak.* Söz altundur göñül dürcinde derc it Terāzūye ur andan ṣoñra ḫarc it (930)
terkini ur: *Terketmek, vazgeçmek.* Anuñʿçün ḫānumān terkini urdum Düşüp yollara yil gibi yügürdüm (2669)
tıġın çeker: *Kılıcı kınından çıkarmak.* Ḳamer raḳsa girer sen bezm iderseñ Güneş tıġın çeker sen rezm iderseñ (700)
ṭoprağı şuyı çek: *Memleketi insanın kendisini çekmesi.* Ya ṭoprağı çeker anda yā ṣuyı Çi-ger eyvān-ı ḥüsne ḳaşıdur ṭāḳ (2455)
ṭūmār-ı derd:*Üzüntü tomarı, üzüntü yükü.* Beşinci beyte girür yāri-y-ile Oḳur ṭūmār-ı derdin zāri-y-ile (5148)
Ṭuru geldi: *Ayağa kalkmak, hazırlanmak.* Ṭuru geldi yirinden ol semen- ber Nihāl-i gülde ṣān kim ġonça-i ter (1605)
uṣṣı gid:*Aklı gitmek; çok beğenmek, ona bayılmak.* Kemer koçduḳça bilin reşk iderdi Elin öpdükçe yiñ uṣṣı giderdi (3837)
uyḫuya var: *Uyumak.* Varınca uyḫuya ol nergis-i ter Yanında giceler efsāne söyler (3835)
yüzini döndür:*Yüzünü çevirmek, ilgilenmemek.* Beni maḥrūm gönderme bu kerre Kerem yüzini döndürme bu kerre (6012)

varı yoġı: *Bütün varlığı, sahip olduğu her şey.* Yir ü gök ʿışḳ-ıla ṭutar ḳarārı Cihānuñ ʿışḳ-durur yoġı varı (888)
vaṣl-ı yār: *Sevgiliye kavuşma.* Dilerseñ kʿaça vaṣl-ı yār gül-zār Gerekdür kim çekesin zahmet-i ḫār (2728)
vecde var: *Kendini kaybedecek derecede ilâhî aşka dalmak.* Varurdı māh-ı nev gördükçe vecde Ḳılurdı ḳaşı miḥrābına secde (1636)
yaġlu ballu ol: Araları çok iyi olmak. Yanında olmış-iken ḥāli bellü Zeliḫā-y-ıla oldı yaġlu ballu (5739)
yaḳasın al: *Kendini kurtarmak.* Yaḳasın almaġa miḥnet elinden Uzadurdı ecel tiġına gerden (6695)
yalan yañlış:*Yanlış şeylerle dolu.* Daḫı gösterme bunlaruñ yüzini İşitdürme yalan yañlış sözini (6339)
yandı ṭutış: *Derin bir aşk ile sevmek.* Göz ucında göñül derdine düşdi Maḥabbet odına yandı ṭutışdı (1512)
yanına kal: *Cezasız kalmak.* Duyulur ʿāḳıbet kiẕb ü ḫaṭāsı Hemiñ yanma kalur yüz ḳarası (1004)
yanından kesil:*Yanından ayrılmak.* Diküp nergis gibi gül yüzine göz Kesilmezdi yanından gice gündüz (3842)
yāre ur: *Acısını içine işlemek, dert ve keder sahibi olmak.* Düşümde ol ki urdı baña yāre Degüldür bu görmen āşikāre (2667)
yāre ur: *Yaralamak.* Eger ḳılmaz iseñ derdüme çāre Ḳo bāriẕ yārem üzre urma yāre (1902)
yaş dök:*Ağlamak.* Yüregüñde nedür bu dāġ-ı āteş Döker gözüñ giceden ṣubḥa dek yaş (4070)

yavuz dil: *Kötü söz.* Bu ḥüsne degmesün diyü yavuz dil İdinmiş boynına zülfin ḥamāyil (1498)
yile aldanma:*Herkese güvenme.* Güzellik ʿahdine ṣaḳın inanma Yile aldanma vü ṣuya ṭayanma (5190)
yile var:*Boş yere geçmek, çabucak geçip gitmek.* Yigitligüm yoluñda yile vardı İrişdi pi̱rlik derdi çökerdi (7511)
yile vir:*Mahvetmek, savurmak, boşa harcamak.* İder teʿşi̱r bir gün āh-ı bülbül Virür evrāḳ-ı ḥüsnüñ yile iy gül (4139)
yimekden içmekden kesil:*İştahı kalmamak, üzüntüden yemek yiyemez duruma gelmek.* Geçüp ḥayvān gibi ten beslemekden Kesilmiş-idi içmekden yimekden (6162)
yir dibine geç: *Çok utanmak.* Ḳonup zindāna bu māh oldı mihmān Utandı yir dibine geçdi zindān (6527)
yir it: *Yer etmek. İyice yerleşmek; iz bırakmak.* Ẓuhūra gelmemiş ḫaṭṭı vü ḫāli Yir itmemiş göñüllerde ḫayāli (6527)
yir baş:*Yere basmak; Sevinçten çok hızlı gitmek.* Feraḥdan yir mi başardı ayağı Giderdi bir idüp iki ḳonaġı (3423)
yire yüz ur:*Yere yüz sürmek, bir şey istemek için huzura çıkmak.* Duʿā vü medḥ idüp urdı yire yüz Didi görmeye gül yüzüñ yavuz göz (4673)
yiri gögi bir araya getür:*Aşırı telaş yaratmak, ortalığı telaşa vermek.* Getürüp yiri gögi bir araya İderken ser-zeniş ḫurşi̱d ü aya (4600)
yirini ṭut: *Bir şeyin yerini almak, doldurmak.* Çü hvānı daʿvetinden ṭoydı āfāk Gidüben ol yirini ṭutdı İsḥāḳ (1110)
yirüñ bir ḳatı semāya ḳatıl: *Yer gök belirsiz bir hale gelmek.* Çıḳup at ayaġından toz hevāya Ḳatıldı bir ḳatı yirüñ semāya (2604)

yol aç: *Bir şeye sebebiyet vermek II Ulaşmayı sağlamak.* Ṭi̱r-i āhum kim açar pervāze-i eflāke yol ʿIşḳ kūyından ṭapuña ṭoġru āhumdur benüm (4579)
yol bul: *Bir menzile ulaşmak için uygun yolu, yöntemi bulmak; vesile, araç bulmak.* Çü maḳṣūdına yol buldı Zeli̱ḫā Feraḥla ṭoldı şād oldı Zeli̱ḫā (7517)
yol göster: *Kılavuzluk, rehberlik etmek.* Didi anuň ḥaḳı kim gösterüp yol Bize bildürdi ṭoġru egriyi ol (1915)
yol göster:*Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek.* Bilür kim Yūsufʾuñ taʿli̱midür ol Bu yüzden gösterüpdür anlara yol (192)
yol gözle:*(Sevgilinin) gelmesini beklemek.* Gözi nergis gibi yol gözlemekde Dem-ā-dem gül yüzini gözlemekde (2987)
yol kes:*Yolundan etmek, durdurmak.* Yaḳi̱n bildi ki ol gündüz hemān ol Ki kesmiş-idi miḥnet kendüye yol (3889)
yol sür: *Bir yoldan devamlı yürümek.* Ne vaḳt olam diyü yāre muḳābil Giderdi yol sürüp pür-mihr ü bi̱-dil (2611)
yol ur: *Yol kesmek.* Meġer bir māh-rū urdı saňa yol Eyit baňa ne burcuň māhıdur ol (1846)
yol yoḳ: *İzin yok, müsade yok, imkansız.* Didi yol yoḳ ḳızı virmege size Ki zi̱rā nām-zed oldı ʿAzi̱zʿe (2401)
yola gir: *Yola çıkmak, yolculuğa başlangıç yapmak.* Risālet ḳaydını çün gördi elçi Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi (2465)
yolı ṭut: *Belli bir istikamette gitmek, ilerlemek.* Yaḳi̱n bildi ki Mıṣrʿuň yoḳ resūli Didi beňzer ṭutıldı Mıṣr yolı (2560)
yolı uğra:*Yolu düşmek, o yerden geçmesi gerekmek.* Yolı uğradı çün bāzār içine Düşer ṣan ehl-i sükūn nār içine (3477)

yolın az:*Yolunu şaşırmak.* Ḳarañu gicede azmışdı yolın Ne ṣaġın farḳ idebilmiş ne ṣolın (3383)
yolını ṭut: *Bir yere doğru gitmeye başlamak.* Ṭutup Mıṣrʿuň yolını ol şeker- bār Revān oldı çü mürġ-ı tīz-reftār (2560)
yolını ur: *Yolunu kesmek.* Diyürek söyleyürek iderek āh Yolını uyḫu düzdi urdı nā-gāh (1991)
yollar gözetmek: *Bir kimsenin gelmesini beklemek.* Ṣarardur gül yüzi yollar gözetmek Ḳor uyḫusuz gözi yollar gözetmek (3015)
yüregi oyna:*Heyecanlanmak, kalbi çarpmak.* Ki dāyim gördügince Yūsuf anı Yüregi oynaya ṭalbına cānı (4711)
yüregi ṣu sepil:*Duyduğu üzüntüyü hafifletecek bir haberle karşılaşmak, ferahlamak.* Görür hem-dem degül ne ol u ne bu Sepilmedi yüregi odına ṣu (4666)
yüz aç:*Yüz açmak II yüz göstermek. Ortaya çıkmak, belirmek, baş göstermek; anlamak, idrak etmek.* Açaldan gülşen-i vaṣlı baña yüz Ruḫ u zülfin görelden gice gündüz (4093)
yüz berkid: *Katı yüzlülük etmek, bir eylemi yaparken utanma ve haya duygularından yoksun olmak.* Lebiyʿçün ḳand-bāra berkidüp yüz Dimiş çün telḫ ü şīrīn bir niçe söz (2341)
yüz bul:*Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımararak daha çoğunu istemek.* Atasından ṣu deñlü yüz bulupdur Ki söyler bulduġın yüzsüz olupdur (3128)
yüz çevir: *İlgiyi kesmek, önemsememek, uzaklaşmak.* Aceb ol ġoncadan daḫı ne gördi Benefşe gibi bizden yüz çevirdi (3130)
yüz döndür: *Yüz çevirmek, vazgeçmek, terk etmek, ilgiyi kesmek.* Cefālar eyleseñ biñ biñ degül yüz Birinden incinüp döndürmezem yüz (6148)

yüz dür:*Surat asmak, yüz buruşturmak.*

Egüp emrine boyun ḫāme gibi
Sözinden dürmezem yüz nāme gibi (4153)

yüz göster: *İlgili görünmek, iltifat etmek, yüz vermek.*

Aceb ne fikr ider bilsek atamuz
Ki bizi ḳoyup aña gösterür yüz (3135)

yüz ṭut: *Yönelmek, meyletmek.*

Ḫarāba yüz ṭutar evrāḳ-ı ḥüsnüñ
Anuñ naḳş u nigārı böyle ḳalmaz (136)

yüz ur: *Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.*

Gelüp öpdi elini yāre fiʿl-ḥāl
Yüz urup ayaġını öpdi ḫalḫāl (7376)

yüz ur:*Makamına, kapısına ulaşmak.*

Şu deñlü urdılardı yolına yüz
Kʿolur at başduġı yir aġız u göz (2849)

yüz vir: *İlgi göstermek, şımartmak.*

Gül-i tāze degül gül-deste-i nūr
İgen yüz virmiş ü baḳmış yüzine (43)

yüz vir: *İlgi, alaka göstermek.*

Şu denlü yüz virüpdür nā- sezāya
Ki döndürmez yüzin bir kez semāya (735)

yüze yüz ḥāzır ol: *Karşı karşıya gelmek.*

Ki aňmazlar kişiyi görmeyince
Yüze yüz ḥāzır olup ṭurmayınca (459)

yüzi gül: *Feraha kavuşmak.*

Vefāsuz yār-ıla ol ḫurrem olmaz
Açılmaz göñli gözi yüzi gülmez (5810)

yüzi ḳalma:Yüzü kalmamak, bir kimseye karşı pek mahcup bulunmak ve ondan artık bir şey isteyecek hâli kalmamak.
Naẓar ḳıldı İrem bāġı o yüze
Yüzi ḳalmadı görinmege göze (6082)

yüzi ḳara:*Utanmaz, ayıplı, kusurlu.*

Dir-idi kendüye iy yüzi ḳara
Elüñle sen saña itdüñ ne çāre (7239)

yüzi şuyın yire dök: *Yüzünün suyunu yere dökmek, utandırmak, onurunu zedelemek.*

Zeliḫā ʿarż idince Nįlʿe rūyın Yire dökmişdi Mıṣrʿuň yüzi ṣuyın (2830)
yüzi yoḳ:*Yaptığı kötü bir işten dolayı bir şey isteyememe, cesareti yok.* Perį öykündügi-y'çün gül yüzüñe Yüzi yoḳdur görünmege gözüñe (4215)
yüzin aç:*Yüzünü göstermek II Gülün kendisinin güzeliğini göstermek için açıldığı gibi yüzünü göstermek.* Velį yārānınuň ṭutardı sözin Gül-i ter gibi açup luṭf yüzin (2918)
yüzin dür: *Surat asmak, yüz buruşturmak.* Göricek ġonca-veş yüzin dürerdi Benefşe gibi boynını burardı (2897)
yüzin ṭut: *Bir işe, mekana doğru yönelmek.* Girüp ol şehre sālim iden özin Gerek kim ol ḳapuya ṭuta yüzin (372)
yüzin ur: *Yüz sürmek.* Gice kapunda felek pāsbān-ı hindüdur Ki māh-ı nevle çekilmiş yüzinde dāġı var (587)
yüzine gül-: *Dostmuş gibi görünmek veya birinin yüzüne karşı tebessüm etmek, iyi davranmak.* Ne var şimdi yüzine gülse bir dem Niçe sinüň gibiye güldi ʿālem (421)
yüzine ur:*Kabahatini, kusurunu yüzüne karşı söyleyip kendisini ayıplamak.* Meger itdüklerini dehr-i ġaddār Yüzine urdı bir bir āḫir-ı kār (7376)
yüzini döndür: *Yüzünü çevirmek, ilgilenmemek.* Yüzini döndürür andan semāya Tażarruʿ eyleye tā kim Ḫudāʿya (735)
yüzini dür: *Surat asmak, yüz buruşturmak.* Baş üzre bitürürdi ḫāme gibi Yüzini dürmez-idi nāme gibi (2903)
yüzini dürdi bük:*Yüzünü buruşturmak, surat asmak.* Yüzini dürdi bükdi nāme gibi Öñine ṣaldı başını ḫāme gibi (6352)
yüzini tut: *Bir amaca doğru yönelmek.* Bir eyleyüp gice vü gündüzini Ḳamusı maḳṣada tutmış yüzini (6352)

yüzini ṭut:*Yüzünü çevirmek, yüzünü dönmek; yönelmek.* İşidüp bunlaruñ bir bir sözini Dönüp Ḥaḳ'dan yana ṭutdı yüzini (6325)
yüzsüzlük id: *Yüzsüzlük etmek, arsızlık yapmak, yakışmayacak şekilde davranmak.* Ki yüzsüzlük idüp çıḳmış dizine Meger āyi̯ne almış ʿaks andan (1365)
yüzüm aḳ alnum açuḳ:*Çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmamak.* Kamer gibi yüzüm aḳ alnum açuḳ Güneş gibi çöregümde çigim yoḳ (5610)
yüzüm döndür:*Vazgeçmek, bırakmak, terk etmek.* Yüzüm döndürmezem yüz yıl yolından Baña birdür bu yolda ḫār u gül-şen (6148)
yüzüm ḳarası: *Utanç verici durumum.* Ne cürm itdüm ise ʿafv eyle ṣorma Yüzüm ḳarasını yüzüme urma (7239)
yüzüm sür:*Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek.* Ḳo yüzüm süreyin pāyuña iy gül Bilürsin gül ayaġında gerek kül (5126)
zamān el vir: *Vakit bulmak.* Zamān el virdügince eyle ʿişret Geçürme vaḳt furṣatdur ġani̯met (6314)
zebanı uzat:*Dilini uzatmak.* Çü sır açmaġa uzatdı zebanı Pür oldı od-ıla ṣemʿ yaşın (3118)
zenci̯re çek:*Zincirle bağlamak, zincire vurmak.* Delürdi ay yüzin gördi meğer ṣu K'anı zenci̯re çekdi ʿanberi̯n mū (3445)
zevāle ir: *Sona ermek, bozulup yok olmak, çökmek.* Meger ʿömrüm güni irdi zevāle Ki döndi ḫüsnümüñ bedri hilāle (1982)
ʿaleʿr-reʿs: *"Baş ve göz üstüne" ; başüstüne, peki II Baş üstüne, istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.* Ḳabūl-i luṭf-ı Şehʿden itmeyüp beʿs İrişmek ḫidmete meşyen ʿaleʿr- reʿs (2491)

ʿ***ömri geç:*** *Yaşamak, hayatın akıp gitmesi.* Olur ʿışḳ ehli dāyim ibtilāda Geçer ʿömri güni derd ü belāda (3972)

1.2.10. Atasözleri

Atasözleri, ilk söyleyeni belli olmayan ancak zamanla halka mal olan öğüt verici nitelikte sözlerdir. Şairleri, şiirlerindeki anlatımı kuvvetlendirmek ve güzelleştirmek için atasözlerine de yer vermişlerdir. Kemâl Paşazade Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinde anlamı kuvvetlendirmek için atasözlerini de kullanmıştır.

"ʿĀlemde ad ḳalur u ādem gelür gider, ne aṣṣı ḳılur çün ecel ire nā-çār, Özüni̱ kimseye muḥtāc eyleme, yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz, açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ oḳınmaz, ḳażā irdükde baṣi̱ret baġlan, bir mescidde iki mi̱ḥrāb olmaz, kişi bulduḳça bunar, reng ü būdan muşg ü gül dūr olmaz, meyve meyveden reng alur, güzel yüze ne düzgün, meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ, bulardan dūr olan Ḥaḳḳ'a yaḳındur, yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz, küfrden küfrān eşeddür, öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar, cehennem kişinüñ kendü ḫūyıdur, ḳara yüz yunmaġ-ıla aġarmaz" …Bu atasözleri E. Kemal Eyüpoğlu'nun "*Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*" ve Ömer Asım Aksoy'un "*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*" adlı eserlerde taranmış fakat bulunamamıştır.

TABLO 12: Atasözleri

ʿ***Ālemde ad ḳalur u ādem gelür gider:****İnsan fani, ancak dünyada bıraktığı eserleri bâkîdir. İnsan eserleriyle anılır.* Ādem gerek ki adını ʿālemde añdura ʿĀlemde ad ḳalur u ādem gelür gider (7700)
ne aṣṣı ḳılur çün ecel ire nā-çār:*Ecelden kaçmak boşuna; korkunun ecele faydası yoktur.* Ṭaleb ne fayide eyler çü nzk ola maḳsüm Hazer ne aṣṣı ḳılur çün ecel ire nā-çār (539)
az söyle öz söyle:*Bir şeyin özünü anlatmak; az sözle çok şey söylemek.* Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikşār (550)

yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz:*İki kişinin yapacağı işi tek kişi yapamaz.* Yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz Yaluňuz el bilürsin virmez almaz (450)
bir göz iki göz yirini ṭut(ar mı): *Hayatta güç birliği yapmak gerek, iki kişinin yapacağı işi bir kişi yapamaz.* İki kişi işin görmez yaluňuz İki göz yirini ṭutar mı bir göz (449)
gözden dūr olan dilden ıraḳdur: *Gözden uzak olan gönülden de uzaktır .* Bu söz kim söylenür dillerde çoḳdur Ki gözden dūr olan dilden ıraḳdur (4826)
özüni̱ kimseye muḥtāc eyleme: *Kendini kimseye muhtaç etme.* Özüni̱ eyleme kimseye muḥtāc Gözüň aç olma igende gözi ac (2176)
şuya iltüp yine şusuz getüre: *Herhangi bir işte akıl, zekâ, deneyim ve kurnazlıkla bir diğerini alt etmek.* Eger Hārūt-ıla ṭura oṭura Şuya iltüp yine şusuz getüre (1752)
egri oṭur ṭoġru söyle:*"Durum ne olursa olsun, doğru olan, gerçek olan söylenmeli" anlamında kullanılır.* Budur söz bilmezem ben şöyle böyle Dimişler egri oṭur ṭoġru söyle (7133)
niçe er var ki ʿavratdan beterdür:*Çok erkek var ki kadından daha kötüdür .* Niçe ṣūretde zen maʿni̱de erdür Niçe er var ki ʿavratdan beterdür (2071)
şoňında her inişüň bir düzi var: *Her yokuşun bir inişi vardır.* Şoňında her inişüň bir düzi var Gice ne deňli uzarsa gündüzi var (2209)
bir iḳli̱me sıġışmaz iḳi sulṭān:*İki hükümdar bir ülkede bulunmaz.* Olımaz bir göňülde iki cānān Bir iḳli̱me sıġışmaz iḳi sulṭān (2889)
gönül kimi severse ḫūb oldur: *Güzel veya güzellik kişiye göre değişir; gönül kimi severse güzel odur .* Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur Gönül kimi severse ḫūb oldur(2882)
ḳażā irdükde başi̱ret bağlan: *Birtakım sevimsiz olaylardan sonra hâlâ gerçekleri görememek büyük hatadır .* Bu söz kim söylenür ḥaḳdur ḥaḳi̱ḳat Ḳażā irdükde bağlanur başi̱ret (3265)

gönülden göñüle yol var:*İnsanları bir araya getiren huy, zevk, alışkanlık, fikir ve inanç birliğidir. Dolayısıyla bu insanların gönüllerinde de bir duygu birliği vardır. Biri öteki için ne düşünüyor ve ne hissediyorsa, öteki de beriki için benzer şeyi düşünür ve hisseder .* Meger kim göñline maʿlūm-ıdı ol Ki dirler var gönülden göñüle yol (3890)
bir mescidde iki miḥrāb olmaz: *Kişi iki dinli, iki yüzlü olmamalı.* Göñül birdür gerekmez iki dem-sāz Ki bir mescidde iki miḥrāb olmaz (5342)
göñülden göñüle rāh var:*Gönülden gönüle yol var olmak; gönüllerin birbirini tanıması, birbirine aşina olması.* Belį̄ her cān olur bu sırdan āgāh Ki var-durur göñülden göñüle rāh (3890)
kişi bulduḳça bunar:*Bazı açgözlü kişiler bulduğuyla yetinmez, hep daha çoğunu ister.* Meŝeldür kim bunar bulduḳça kişi Ṭamaʿ-durur hemįşe nefsüñ işi (3961)
reng ü būdan muşg ü gül dūr olmaz:*Renksiz gül kokusuz misk olmaz.* Ne ḫoş dimişdür ol ʿışḳ-ıla rencūr Ki reng ü būdan olmaz muşg ü gül dūr (4062)
meyve meyveden reng alur:*İnsanlar birbirinden kötü huylar kaparlar.* ʿAceb olmaya kim iy serv-ü gül-reng Meŝeldür meyve alur meyveden reng (4496)
güzel yüze ne düzgün:*Güzel yüze allık, makyaj gerekmez.* Gerekmezdi çi-ger yüzine düzgün Meŝeldür bir güzel yüze ne düzgün (4907)
bugün bitür işüm ferdāya ṣalma:*Bugünün işini yarına bırakma.* Bugün bitür işüm ferdāya ṣalma Güneşsin sen viṣālüñ aya ṣalma (5394)
meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ:*Doğruluğunda şüphe olmayan bir şey için söylenen bir tabirdir.* Degüldür ḥaḳ bularuñ sözi muṭlaḳ Meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ (5605)
bulardan dūr olan Ḥaḳḳ'a yaḳındur:*İyi dost edinmek gerek, kötülerden uzak olanlar Allah'a yakın olurlar.* Ki mekri muḥkem ü keydį meṭįndür Bulardan dūr olah Ḥaḳḳ'a yaḳındur (5746)

yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz:*Değerli varlıklardan yakınları yararlanamaz.* Kişinüñ ḳadri eldeyken bilinmez Yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz (6193)
küfrden küfrān eşeddür:*Gördüğü lütuf ve insaniyeti unutmak, küfürden daha kötüdür.* Dimişler küfrden küfrān eşeddür Maʿāṣi içre bu ʿıṣyān eşeddür (6569)
kendü düşen aġlamaz:*"Kendi zararına kendisi neden olanın yakınmaya hakkı olmaz" anlamında kullanılan atasözü.* Egerçi kendü düşen aġlamazdı Bunuñ giryeyle gözi çıḳayazdı (6655)
öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar:*Bir şeyin öncesini bilmeyen sonunu garip bulur.* Öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar Bu sözde maʿnį çok añlayan añlar (6559)
cehennem kişinüñ kendü ḫūyıdur:*Cehennemlikler ateşlerini kendi huysuzlukları yüzünden bulmuşlardır.* Yaḳar bed-ḫūyuñ için āteş-i ġam Kişinüñ kendü ḫūyıdur cehennem (6565)
egri otur ṭoġru söyle:*"Durum ne olursa olsun, doğru olan, gerçek olan söylenmeli" anlamında kullanılır.* Dimişler ṭoġru söyle egri otur Bugün dünyāysa yarın āḫiretdür (7133)
ḳara yüz yunmaġ-ıla aġarmaz:*Bilerek yapılan hatalar sonradan düzeltilmez.* Meŝeldür söylenür illerde düpdüz Ki Yunmaġ-ıla aġarmaz ḳara yüz (735)
kār-ı Hind-i bāzgūne: *Hint'in işi terstir.* Meŝeldür kār-ı Hind-i bāzgūne Ol işlerden bu daḫı bir nümūne (7372)
akar su yanar od ıla cem olma: *Su ile ateş bir arada. Bulunmaz* Ṭutamaz ʿāṣıḳ olan ṣabr-ıla ḫū Yanar od-ıla cemʿ olmaz aḳar ṣu *(6747)*
bir gönüle iki canan olmaz: *bir gönüle iki secgili olmaz.* Olımaz bir gönülde iki cānān Bir iklime sıġışmaz iḳi ṣultān2889
bir mescidde iki miḫrāb olmaz: *Kişi iki dinli olmaz.* Göñül birdür gerekmez iki dem-sāz Ki bir mescidde iki miḫrāb olmaz (5342)

eşeğinden çulı yeg: *Örtüsü eşşekten daha iyi, daha pahalı. Her şeyin aslı önemlidir.*

Geyer zerrin kabā olur adı beg
Gören eydür eşeğinden çulı yeg (740)

eyü ṣanduġuñı ṣor yoldaşından: *Kişinin iyi olup olmadığını arkadaşından sor.*

işinüñ içi bilinmez ṭaşından
Eyü ṣanduġuñı ṣor yoldaşından (3526)

gözi ancaḳ ṭopraḳ ṭoyurur dirler: *Gözünü toprak doyursun sözü. Ne kadar çok şeyi olursa olsun yetinmeyene söylenir.*

Cihānuñ māliki olursa muṭlaḳ
Gözi ṭopraḳ ṭoyurur dirler ancaḳ (3995)

her işüñ başıdur ṣabrdur: *İnsanlar sabırla başarıya ulaşır.*

Ṣabır ḳıl kim her işüñ başıdur ṣabr
Maḥabbet ḫastesinüñ işidür ṣabr (6737)

her inişlin bir düzi var: *Sıkıntılar kalıcı değildir.*

Şonında her inişlin bir düzi var
Gice ne denlʿuzarsa gündüzi var (2209)

iḥsān ekdüm ü küfrān bitürdüm: *İyilik ettim kötülük gördüm.*

Ben iḥsān ekdüm ü küfrān bitürdüm
Çü bi̯-ḫāṣıldı pür-toḫmum yitürdüm (5598)

işümü bugün bitür ferdāya ṣalma: *Bugünün işini yarına bırakma.*

Bugün bitür işüm ferdāya ṣalma
Güneşsin sen viṣālüñ aya ṣalma (5394)

ḳara yüz yunmaġ-ıla aġarmaz: *Bilerek yapılan hatalardan sonra telafisi olmaz.*

Meŝeldür söylenür illerde düpdüz
Ki Yunmaġ-ıla aġarmaz ḳara yüz (735)

ḳulaġuzsız ḳuş uçmaz: *Önder gerek, öndersiz bir iş yapılmaz.*

Bu yol bir yol-durur issüz ḳuş uçmaz
Bilürsin ḫod ḳulaġuzsız ḳuş uçmaz (6456)

pi̯r-i nā-bāli̯ġ muḳarrer: *Büluğ çağına ulaşmış.Yaşı olan fakat çocuksu hareket eden insanlar için söylenir.* Ḳomaz oğlanlığını pi̯r olur er Meŝeldür pi̯r-i nā-bāli̯ġ muḳarrer (6573)
sen ağlardun gülerdi halk-ı ʿālem: *Çocuk doğarken ağlar, yakınları ise güler. Yaşamı öyle geçmeli ki ölümü onun için bayram diğer insanlar için yas olmalıdır.* Cihan zindanına habs olduġun dem Sen aġlardun gülerdi halk-ı ʿālem (400)

1.2.11. Kelam- Kibar

Kelam-ı kibar, kadim zamanlarda büyükler tarafından söylenmiş ve atasözü hükmüne girmiş hikmetli sözler. Şairler söylemek istediklerini az sözle ifade etmek için bu kıymetli sözleri kullanmışlardır. Bu sözlerin zamanla söyleyeni unutulmuş ve söylenen sözler halka mal olmuştur. Aşağıdaki tabloda 17 adet kelam-ı kibar mevcuttur:

TABLO 13: Kelam- Kibar

Meyvesiz ağaç kokusuz güle benzer	Bu maʿrifetle ʿamel ḳıl ki ʿilm-i bi̯-ʿamelün Nazi̯rdür gül-i bi̯-bü diraht-i bi̯-eşmār (564)
yol āḫir-durur u menzilüñ ıraḳ	ʿAmel gerek ki reh-i āhiretde zādun ola Ki yol āhir-durur u menzilün ıraḳ iy yār (565)
yaluñuz el bilürsin virmez almaz	Yaluñuz ṭaş-ılan dīvār olmaz Yaluñuz el bilürsin virmez almaz (450)
iki kişi işin görmez yaluñuz	İki kişi işin görmez yaluñuz İki göz yirini ṭutar mı bir göz (449)
ʿadūnuñ ḳalbi ider kendüye yir	Kemān-ile kaçan el bir ider tir ʿAdūnuñ ḳalbi ider kendüye yir (451)

şoňında her inişüň bir düzi var	Şoňında her inişüň bir düzi var Gice ne deňli uzarsa gündüzi var (2209)
ḳuruda yaşda yil gibi sebük-ḫi̱z	Ḳuruda yaşda yil gibi sebük-ḫi̱z Ṭaş üzre berḳ gibi āteş-engi̱z (2530)
göňül birdür andan ikilik gelmez	Göňül birdür ikilik gelmez andan İkilik gelse eylük gelmez andan (2890)
ikilik gelse andan eylük gelmez	Göňül birdür ikilik gelmez andan İkilik gelse eylük gelmez andan (2890)
başını ṣaḳlayan ṣavaşa varmaz	Çıḳamaz ʿışḳ-ıla ʿār ehli başa Başını ṣaḳlayan varmaz ṣavaşa (5770)
ilüñ aġzına kimse düşmesün hi̱ç	İlüñ aġzına kimse düşmesün hi̱ç Başına kimsenüñ il üşmesün hi̱ç (6452)
çü ağzından çıḳa söz dönmez ayruḳ	Çü ağzından çıḳa söz dönmez ayruḳ Girü döner mi yaydan atılan oḳ (3112)
beni benden al	Şu demde kim alasın beni benden Ayırmaġıl ilāhi beni senden (283)
söz altundur	Söz altundur göňül dürcinde derc it Terāzūye ur andan ṣoňra ḫarc it (930)
biri biñe yazıl	Demidür ben ġari̱be luṭf iderseñ Biri biñe yazılur her n'iderseñ (5327)

yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz	Yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz Açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ oḳınmaz (2976)
başda yazu böyle-y-imiş	Didi ḳılmış seni kej-rā ol ebrū Eyitdi böyle-y-imiş başda yazu (2086)
göynüklü bilür göynüklü	Saña şerḥ ideyim ḥālüm zevālin Ki göynüklü bilür göynüklü (4619)
gözi ṭopraḳ ṭoyurur	Cihānuñ māliki olursa muṭlaḳ “Gözi ṭopraḳ ṭoyurur” dirler ancaḳ (3995)

1.2.12. Arapça/Farsça İbâreler

Aşağıdaki tabloda 24 adet kalıp ifade mevcuttur:

TABLO 14: Arapçave Farsça İbâreler

Âferîn-bâd: Hoş, güzel, bravo. Oḳıyanlar ideler hayr-ıla yād *İşidenler ideler âferîn-bâd* (1026)
Ahsent şâbâş: Ne güzel, çok yaşa, bravo. *Bularuň naḳşına aḥsent ü sābāş* *Velį bunlar degül bu naḳşa naḳḳāş (142)*
‘Alâ hayri’l-enâm: Hz. Muhammed (sav)için söylenen bir sözdür. İnsanların hayırlısı üzerine olsun. Ṣalāt-ı bi-nihāyet faẓl-ı bį-ʿad ʿAlā ḫayriʿl-enām āl-i Muḥammed (375)
Cezâke’llâh: Ne hak ettinse Allah onu sana versin. Cezâke’llâh *ki cânum gözin açdun* Gözüme ḳarşu cānān yüzin açduñ (3768)
Da‘ hâzâ’t-ta‘allül ve‘t-tüvanî: Bahane aramayı ve zorluk çıkarmayı bırak. *Getür ol âb-ı âteş rengi sâkî* *Ve da‘hâzâ’t-ta‘allül ve‘t-tüvanî* (1802)
El-‘ayşü bâkî:Yıllar boyunca çok yaşa. *Şarāb-ı laʿlüñe ḳıl bini sāḳį* *Şeker dilden disün el-‘ayşü bâkî* (5270)

Elâ fe'şreb 'alâ ragmi'l- 'avânî: Bilmiş ol, bak dinle orta yaşlı olmana rağmen onu (şarabı) iç, safa bul. *Bilürsin ruhâ râhat -bahşdur râh* *Elâ fe'şreb 'alâ ragmi'l- 'avânî* (1803)
El-leylü hublâ: Geceler gebedir, yarın güzel veya kötü şeyler olabilir. *Olur bir tāze dāġ her ṣubḥ peydā* *Anunçün didiler elleylü hubâ* (6767)
El-makdûr kâyin: Ne yazıldıysa o olur, İlâhî taktir ne ise yerine gelir. *Dime Hakk'un kazasını savayım* *Ana ne çâre el-makdûr kâyin* (1882)
Ente'llezî tevahhade bi'l-'izzi ve'l-'ulâ/ Ente'llezî teferrede bi'l-fazlı ve'l-kerem: (Ya Muhammed) Sen ki büyüklük ve yücelikte teksin; erdem ve cömertlikte eşin ve benzerin yoktur. *Enteʿllezį tevaḥḥade biʿl-ʿizzi veʿl-ʿulā* *Enteʿllezī teferrede biʿl-faẓlı veʿl-kerem* (330)
Fi't-te'hîri âfât: Gecikmekte felaketler vardır; mümkünse yapılacak işi bir an önce yapmak hayırlıdır. *Bilürsiz muhtelifdür hükm-i evkât* *Dimişleedür ki fi't-te'hîri âfât* (3199)
Hamsü'l-mübârek: Mübarek beş, el ile yemek yemekten kinaye olarak ince alay yoluyla kullanılır. *Beyâz-ı ârzın 'arz itdi çörek* *Yazıldı üstine hamsü'l-mübârek* (5870)
Hayre-makdem: Hoş geldiniz, gelişiniz hayırlıdır. *Didi elçiye iy nâmûs-ı a'zam* *Kadem rencinde kıldun hayre-makdem (2476)*
Hâşâ sümme hâşâ: Asla, kat'iyen. Bir durum ya da davranışın kesinlikle kabul edilmediğini anlatır. *İren etrâfına eyler temâşâ* *Gören eydürdi hâşâ sümme hâşâ* (6516)
Kurretü'l- 'ayn: Göz nuru, göz aydınlığı. *Yüzine hāli virmiş zįnet ü zeyn* *Ki oldı cân gözine kurretü'l- 'ayn* (4924)
Kün fe-kân: (Allah) ol dedi ve oldu. *Anun ḥaḳḳı ki fermānı revādur* *Çerâg-efrûz-ı bezm-i kün fe-kân* (5362)
Mâ-'arafnak: Seni tanıyamadık, senin hakikatini gerektiği gibi bilemedik. Bu söz Allah için söylenir.(2229)
Nâkısu'l- 'akl ve'd-dîn: Aklı ve dini noksan. *Bulardur nâkısu'l- 'akl ve'd-dîn* (5750)
Nûrun 'alâ nûr: Nur üzerine nurdur. Yahüd ıḳı ḥabābı ʿayn-ı kāfür K'anun vasfındadur nûrun 'alâ nûr (1348)

Ve me’l-ihsânü illâ bi’t-temâm: İyilik yapıldığı zaman tam yapılmalıdır. Bizi mest itdi çün ihsânı câmı Ve me’l-ihsânü illâ bi’t-temâm (2499)
Va’allahu aʿlem: *Allah daha iyi bilir. İnandık imân ettik.* Girü yoġ olısar bu cümle ʿālem O ḳalısar-durur va’allahu aʿlem (4367)
ḫāşe li’llāh: Allah korusun anlamında iyi dilek sözü. Girü Yūsuf didi kim ḫāşe li’llāh Kim olam nefse uyup şöyle güm-rāh (5124)
bāreke’llāh: *Allah mübarek etsin!* Cemālüñ gibi rūşen reʾyüñ iy māh Eyü fikr eylemişsin bāreke’llāh (6470)

1.2.13. Âyetler

Âyet; müslümanların kutsal kitabı olan Kuran’ın her bir cümlesi için söylenir. Kur’ân-ı Kerim, Türk-İslâm edebiyatının en mühim kaynağıdır. Aşağıdaki tabloda 20 adet âyet mevcuttur:

TABLO 15: Âyetler
“ayne’l yakîn”
Halîl-âsâ açup “ayne’l yakîn”i *Okgıl “lâ-ühibbü’l-âfilîn”i* 145/ (Tekâsür suresi, âyet 7) Sonra onu yakîn gözüyle (açıktan açığa) göreceksiniz.
“ekrimî mesvâhü” *Çü nûş itdi Zelîhâ şevk hamrin* *Eyitdi “ekrimî mesvâhü” emrin* 3818/ (Yûsuf suresi, âyet 21) Mısır’da onu satın alan (Azîz, hazine bakanı) karısına: Ona (Zelîhâ’ya) iyi bak, belki bize yararı dokunur, ya da onu evlad ediniriz” dedi.
“ev ednâ” *Şeref kânı vü kevneynün şerîfi* *Makâm-ı kurb-ı “ev ednâ” harîfi* 293/ (Necm suresi, âyet 9) Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı.

“ ezgâsü ahlâm” *Niçe düş var ki olur nefse ol dām* *Ḥakḳm eydür aña eżġāsü aḥlām* 1896/**(**Yûsuf suresi, âyet 44) (Kralın başına toplanmış olan en ünlü rüyâ tabircileri dediler ki: “ bu karışık hayallerden ibarettir. Biz hayalleri tâbir etmeyi bilmeyiz ”
“fa‘tebirû yâ üli‘l-ebrsâr” *Gel imdi ‘ibret-i Hakk’a kıl i’tibâr iy dil* *Gözüni aç u okı “fa‘tebirû yâ üli‘l-ebrsâr”* 493/ (Haşr suresi, âyet 12) Ey akıl sahipleri ibret alın.
“Fe ersülhü gaden yerta ‘ü yel ‘ab” 52. başlık *Fe ersil hü ġaden yertaʿ ü yelʿab* *Ḳılalum seyr-i ṣaḥrā rūz tā şeb* (Yûsuf suresi, âyet 12) Yarın onu da bizimle beraber (kıra) gönder , gezsin oynasın; biz onu elbette koruruz.
“Fenzurû ilâ-âsâr” *Çemende dil uzadur nergise bakup susen* *Okur bu âyeti kim* “Fenzurû ilâ-âsâr” 494/ (Rûm suresi, âyet 50) Allah’ın rahmetinin eserlerine bakın ki, yeri ölümünden sonra diriltiyor. Şüphe yok ki o ölüleri de diriltecektir, o her şeye kâdirdir.
“Halektenî min nârin” *Tevâzu it ki diye Hâk halektühû min tînin* *Okıma kibr satuban “halektenî min nârin”*. 521/ (Sad suresi, âyet 76) Dedi ki: “Ben ondan iyiyim. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yrattın”.
Hashasa’l-hak 136. *İder cürmine çün ikrâm-ı mutlak* *Tolar ‘âlem sadâ-yi “hashasa’l-hak”* (Yûsuf suresi, âyet 51) Aziz’in karısı da: İşte şimdi hak yerini buldu dedi. Ben onun nefsinden murad almak istemiştim. O tamamen doğrulardandır.
“ Hâza Rabbî” *Görüp her nakşı “hâza Rabbî” dime* *Bu levhun nakşını yanlış okıma* 144/ (En‘ am suresi, âyet 78) Güneş doğarken görünce: “Budur Rabbim, bu daha büyük” dedi. (o da) batınca dedi ki : “ Ey kavmim , ben sizin (Allah’a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım”.
“Keydî metîn” *Ki mekri muhkem ü “keydî metîn”* *Bulardan dûr olan Hakk’a yakındur* 4746/ (Kalem suresi, âyet 45) Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım metîndir (kimse bozamaz onu).
“Lâ- ühibbü’l-âfilîn” *Ḫalīl-āsā açup ʿayneʿl-yaḳīni* *Oḳıġıl “lā-uḥibbüʿl-āfilīni”* 145/ (En‘âm suresi, âyet 76) Üzerine gece basınca (İbrâhim) bir yıldız gördü: “ Budur Rabbim” dedi. Yıldız batınca: Batanları sevmem dedi.

“ ʿayneʿl-yaḳīni” *Ḫalīl-āsā açup ʿayneʿl-yaḳīni* *Oḳıġıl lā-uḥibbüʿl-āfilīni* 144/ (Tekâsür suresi, ayet 7) Sonra onu yakîn gözüyle (açıktan açığa) göreceksiniz.
“Len terânî” Yüzinün olmamış Mûsâ beyânı Dahı Mûsâ’ya dirdi “len terânî” 1487/(A‘râf suresi, âyet 143) Mûsa tâyin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de Rabb’i ona konuşunca Rabb’im bana (kendini) göster, saa bakayım dedi. (Rabb’i) buyurdu ki: “Sen beni göremazsin; fakat dağa bak, eğer o yerinde dururs a, sen de beni göreceksin”.
“Limeni’l-mülk” *Cihâna çün “limeni’l mülk” diye ire hitâb* *Cevâb virmeye illâ ki “vahidü’l-kahhar”* 562/ (Mü‘min suresi, âyet 16) O gün onlar, ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz (Ve onlara sorulur): Bugün mülk kimindir? O, tek ve kahhar olan Allah’ın.
“Vâhidü’l-kahhâr” *Cihâna çün “limeni’l mülk” diye ire hitâb* *Cevâb virmeye illâ ki “vahidü’l-kahhar”* 563/ (Mü‘min suresi, âyet 16) O gün onlar, ortaya çıkarlar. Onlardan hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz (Ve onlara sorulur): Bugün mülk kimindir? O, tek ve kahhar olan Allah’ın.
“Mâ-hâzâ beşerâ” *Ne göze kim görinse ol perî-gîr* *Beşer midür bu “mâ-hâzâ beşerâ”* 6108/ (Yûsuf suresi, âyet 31) Kadınlar Yûsuf’u görünce onu (gözlerinde) büyüttüler (ona hayranlıklarından ötürü) ellerini kestiler ve “Allah için, hâşâ bu insan değildir; bu ancak güzel bir melektir” dediler.
“Nûrun ‘alâ nûr” *Yahûd iki habâb-ı ‘ayn-ı kâfûr* *K’anun vasfındadur “nûrun ‘alâ nûr”* 1348/ (Nûr suresi, âyet 35) (Bu ışık da) nûr üzerine nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir. Allah insanlara misaller verir.Allah her şeyi bilir.
“**Rabbi zidnî”** *Ne cân kim oldı mest-i câm-ı ma‘nî* *Dem-â-dem nûş idüpdir “Rabbi zidnî”* 1565/ (Tâhâ suresi âyet 114) “Rabbim ilmimi arttır” de
“Veccehtü vechiye” *Bu sözün gözle vech-i hikmetini* *Okı “veccehtü vechiye” âyetini* 146/ (En‘âm suresi, âyet 79) Ben, yüzümü tamâmen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben ona ortak koşanlardan değilim.

1.2.14. Hadisler

TABLO 16: Hadisler

Küntü nebiyyen ve Âdem beyne'l-mâ'i ve't-tîn: "Ben peygamberken, Âdem daha su balçık arası bir şeydi" [26]
"Bi-eyyi iktedeytüm ihtedeytüm": Eshâbım yıldızlar gibidir, onlardan hangisine uyarsanız hidayete ermiş olursunuz.

1.2.15. İkilemeler

Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisi içinde tespit edebildiğimiz ikilemeler şunlardır:

TABLO 17: İkilemeler
aça aça
ber-ā-ber
biñ biñ
bir bir
biri biri
cev cev
çiṇ çiṇ
dāne dāne
dāne dāne
deste deste
döne döne
dürlü dürlü
eger ger
ev ev
geh geh
gūne gūne
hem hem
ive ive
ḳol ḳol
leb-be-leb
leb-ber-leb ü siṇe-be-siṇe
ne ne
pāre pāre
riẕe riẕe
ṣaça ṣaça:
ṣaf ṣaf
yā yā
yan yana
yāre yāre
yir yir

[26] Tirmizi, Sünen, Menakıb-I; İbn Hanbel, C.4, S.66.

yük yük
zāġ u zaġan
zārį zārį
ʿįde ide
sürāḫ sürāḫ

1.2.16. Yinelemeler ve söz tekrarı

TABLO 18: Yinelemeler Ve Söz Tekrarı

Ṣapıtma sözüñi **geh** ṣaġ u **geh** ṣol Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol (1116)
Geh muʿtekif-i deyrem ü **geh** sākin-i mescid Yaʿnį ki seni isterem uş ḫāne-be-ḫāne (679)
Gehį ṭāvūs gibi cilve eyler **Geh** oynar döne döne çün kebūter (1289)
Gönlümi **geh** cevr-i düşmendür yaḳan **geh** cevr-i dōst Mübtelā-yı ʿışḳa ḳandaysa belā eksük degül (1798)
Geh itdi maʿden ü **gāhį** nebat u **geh** ḥayvan Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār (4567)
Gehī pür-nūr olur bu ṭāḳ-ı eflāk **Geh**ı pür-dūd olur bu günbed-i ḫāk (5689)
Geh urur ḫırmenine dehrüñ āteş Bisāṭın **geh** ḳılur çarḫuñ münaḳḳaş (6679)
İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz Ki **geh** dem-sāz olur u **gāh** dil-sūz (3456)
Anunʿçün dehr-i pür-efsün u nireng **Geh**ı ṭarṭar güher **gāhį** virür seng (2341)
İder **geh** terbiyede sengi gevher **Geh** eyler gevheri senge ber-ā-ber (1789)
Bize **geh** yār olur gāh aġyār **Gehį** gül gösterür gāhį ḫār (2156)
Degül dāyim bizümle ḥāli düpdüz **Geh** arḳa döndürür bize **gehį** yüz (1145)

Gehį şādį̇den olup leb şeker-pāş **Gehį** endūh-ile gözden aḳar yaş (4590)
Meger kim sāyesi ol daḫı **geh gāh** Ḫaṭā didüm bu sözi ben ol aya (6433)
Çi-ger bülbül-veş eylerdi tekellüm Ḳılurdı ġonca-veş **geh geh** tebessüm (368)
Lebi şevḳıyla gözden ḳan dökerdi Ne ḳan **geh** laʿl ü **geh** mercān dökerdi (122)
Bu kez bildi ki dünyā ḳaç bucaḳdur Ṭoḳunan yire **geh** baş **geh** ayaḳdur (1567)
Maḥabbet yolma yilmiş yüpünmiş **Gehį** ʿāşıḳ **gehį** maʿşūḳ olmış (4590)
Ḳalursın gül gibi **geh** ḫār içinde **Gehį** bülbül-veş āh u zār içinde (6789)
Geh olur gül gibi ter-dāmenüň ḫāk Yaḳañı **geh** ḳılursın ġonca-veş çāk (145)
Elā iy ʿışḳ-ı pür-efsūn-ı nį̇reng Ki işüň **gāh** ṣulḥ oldı **gehį** ceng (2678)
Sipihr-i ten-güdāz u dehr-i cān-sūz **Geh** arḳa döndürür bize **gehį** yüz (2679)
İdüp **geh** ney gibi derd-ile zārį̇ Mey-i şevḳ-ıla **geh** gider ḳarārı (2680)
Gehį eylerdʿat üstinde seyāḥat Olurdı **geh** ʿamārį̇ içre rāḥat (2681)
Ḳılup **geh** ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet İder **geh** ḳara baḫtından şikāyet (3451)
Ḳılur bülbül-veş anlarla tekellüm İderdi ġonca-veş **geh geh** tebessüm (136)
Gezersin şehr şehr itmezsin ārām Olur **geh** menzilüň Rūm u **gehį** Şām190
Gehį ṣaḥrāda eylersin seyaḥat

Gehį deryāda eylersin sibāḥat (2606)
Gehį ḳoyun südüni idelüm nūş **Gehį** ḳuzu kebabın yiyelüm ḫoş (2430)
Daḫı ḳaçar mısın diyü dögerler **Gehį** dögerler ü **gāhį** sögerler (4560)
Şeġabla **geh** ṭolardı içine şevḳ Ṭarabdan **geh** olurdı göñli pür-ẕevḳ (1786)
Gezerdi **gāh** sebzisitān içinde **Gehį** sākin olurdı şeh-nişįnde (410)
Geh efsūn oḳıyaraḳ **geh** fesāne Ḳoyup destānı girer dāstāne (1468)
Gehį nesrįn gibi gözi ṣarardı **Gehį** nergis gibi gözi ḳarardı (1002)
Ne yire istese göñli giderdi **Gehį** deşt ü **gehį** seyr iderdi 98
Ümįd ü vaṣl-ıla **geh** derd ü ġamda **Gehį** bįm-i firāḳ-ıla elemde (47)
Ṭolaşup **geh** zemįne **geh** zamāne Dönüp ḳıldı ḫiṭābı āsmāne (2144)
Yazarlar birbiri yanında dāyim **Geh** oturmış olalar **gāh** ḳāyim (4803)
Başından düşmiş-idi kelle-pūşı İderdi vecd olup geh geh ḫurūşį (1720)
Gehį daʿvācı oluñ gāh ḳāḍį Ola kim söze uya ola rāżį (4039)
Geh aġlamsındı vü **geh** āh ḳıldı Ruḫı şemʿi gibi yandı yaḳıldı (2390)
Siler **geh** dāmenine gözi yaşın Sürer **geh** başmaġı altına başın (2114)
Geh açar mühresini **gāh** gizler Sipihrüñ dāmenin pür-mühre eyler (2909)
Ṣapıtma sözüñi **geh** ṣaġ u **geh** ṣol Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol (3437)

Geh muʿtekif-i deyrem ü **geh** sākin-i mescid Yaʿnį ki seni isterem uş ḫāne-be-ḫāne (1900)
Düzer her **biri** bir sözde terāne Oḳur her **biri** bir yüzden fesāne (1678)
Biri birisine āyįne olmış **Biri** birinde kendüzini bulmış (422)
Olup **birbiri**nüñ laʿline sāḳį İderler **birbiri**yle ʿayş-i bāḳį (1296)
Birinüň mürşidi ṣultān-ı ebrār **Biri**nüň reh-beri sālār-ı füccār (3567)
Cemālüňden **biri** envār ṭolmış Celālüňden **biri** pür-nār olmış (3987)
Birine didi sen ber-dār olursın **Biri**ne didi ber-ḫurdār olursın (543)
Düzer her **biri** bir sözde terāne Oḳur her **biri** bir yüzden fesāne (1467)
Kimi bülbül gibi eyler teġannüm **Kimi** ṭūṭį-veş eylerdi tekellüm (876)
Kimi şeb-dįz çün zülf-i dil-āvįz **Kimi** gülgūn çü çeşm-i yār-i ḫūn-rįz (32)
Kiminüň yüki dibā-yi kirāmį **Kimi** Rūmį kimi Mıṣrį vü Şāmį (456)
Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur Gönül **kimi** severse ḫūb oldur (567)
Kimi lāle-ʿizār u kimi gül-fām Siyeh-çerde **kimi** çün ʿanber-i ḫām (890)
Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur Gönül **kimi** severse ḫūb oldur (89)
Urup bülbül diline gül gibi gūş **Kimi** ber-dūş ider **kimi** der-āġūş (678)
Bulurlar çün iderler cidd-i ġāyet **Kimi** daʿvā ider **kimi** şehādet (1056)
Bi-ʿaynih nergis olmış çeşm-i dildār **Kimi** maḫmūra beñzer **kimi** bįmār (155)
Çelįpāyı idüp tesbįḥa tebdįl **Kimi** tekbįr eyler **kimi** tehlįl (3431)

Kimi maʿşūḳ ḳıldı **kimi** ʿāşıḳ **Kimi**ni ṣubḥ-veş mihrinde ṣādıḳ (6532)
Kimi büt-ḫāne-i Çi̱n dir ü ḳordı **Kimi**si ṣuḥf-ı Engelyūn oḳurdı (2344)
Dimezler ki ʿaceb oldı mı gerçek Yalan dirse **kimi** dir **kimi** gerçek (2140)

2.2. İç Yapı Özellikleri

2.2.1. Kemal Paşâde'nin Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisinin Olay Örgüsü

Ne Hz. Yûsuf gibi maşuk gibi sadık vardır. Zelîhâ, aşkında verdiği karardan ve sözden dönmeyen, alemde aşkın sembolü olandır. Zelîhâ daha küçükken aşk ile beslenmiş. Hasret kılıcı göbeğini kesince dadısı Zelîhâ'ya aşk sütünü içirmişdi. Genç iken âşık oldu yaşlanınca aşkından vazgeçmedi. Ben size bunların kıssasını ve gamlı maceralarını anlatayım. Kıssanın içi hikmet sılarıyla dolu olsun. Okuyanlar hayır ile hatırlasınlar. Duyanlar taktir etsinler. Hak Teâlâ keremiyle Hz. Âdem'i yaratınca misal ikliminde Hz. Âdem'in önüne enbiya evliyaya, padişah, köle, zengin fakir yana yana dizildi. Bazılarının başında padişah tacı bazıları bilgi hazinesi ile övünür bazısnın da başında güzellik tacı var. Hz. Âdem, Hz. Yûsuf 'un nurlu yüzünü görünce hayretinden parmağını ısırdı ve ona hayran kaldı. Ve sordu: "Ya Rab bu hangi burcun ayıdır" "Bu, gözümün nuru, neşe veren kederli gönüldür, Hz. İbrahim'in ovasının ceylanıdır. Onun başına padişah tacı konsa, güzellik ülkesi Mısır'ın sultanı olur. Zuhal yıldızı ona padişah sarayı olur. "Sen ona neyi layık görürsen onu ver, ki kabul edeceğiz." dendi. Hz. Âdem ise "Güzelliğimin iki parçasını buna verilsin, üçte biri de kalan halka bölüştürülsün" dedi. Bu cihanda biri gider yerini başka biri alır. Sırayla Hz. Âdem, Hz. Şit, Hz. İdris, Hz. Nuh, Hz. İshak, Hz. Yakub peygamber olur. Allah Yakub'a Yûsuf'u ihsan eder. Hz. Yakub'un malları ve davarları sayılamayacak kadar çoktu. Yûsuf Yakub'un on iki oğlunun içinde de en güzeliydi. Hz. Yûsuf iki yaşındayken anası ölür ve yetim kalır. Annesi ölünce Hz. Yakub gözünü ondan hiç ayırmaz olur. Yakub Yûsuf 'u amcasının kızı İnase'ye verir. İnase. Hz. Yûsuf'u şefkatle öz anası gibi büyütür. Gölgesi gibi onunla her yere sürünürdü. Yûsuf 'un adeta üzerine tirerdi. Onun gül yüzünü kötü bakıştan korurdu. Hz. Yakub'un Hz. Yûsuf'a olan hasreti dayanılmaz

oldu ve artık onunla kalmasını istedi. İnas bu duruma çok üzüldü ve Onu vermemek için bir hile yaptı. İnas, babası Hz. İshak'tan kalan kemeri gizlice Hz. Yûsuf'a doladı ve onu Yakup'a gönderdi. Bu kemeri hasta kuşansa şifa bulur. İnas daha sonra kemeri Yûsuf çaldığını söyledi ve ona iftira attı. Şeriate göre hırsızlık yapan kişi ölene kadar malını çaldığı kişinin kölesi olurdu. İnas öldükten sonra Hz. Yakub Hz. Yûsuf'a kavuşma fırsatı buldu. Mağrib'te ulu bir şah vardı. Atası ona Taymus adını vermişti. Kılıcının dalgaları avucunun içinde galip olup, batı denizi elinin altında kalmıştı. Hükmettiği yerlerde hükmü su gibi geçerdi. Sınırsız malı askeri ve hazinesi vardı. Zekâtını verseydi her dilencinin Karun hazineleri kadar hazinesi olurdu. Eğer istese savaşa girip cihan şahını dize getirirdi ve göğü lacivert ederdi. Tabiati Adaletli ve cömertti. Emrine tüm âlem itaat etmişti. Sözüne kimse karşı duramazdı. Dünyadaki her insan gibi Taymus'un da bir derdi vardı. Taymus Hak'tan gece gündüz bir evlat isterdi. Bu uğurda o yurdunda muhtaç koymaz giydirir yedirirdi. Bir türlü nasip olmazdı bir evlat. Bir gün şahın talihi açıldı ve karısı hamile kaldı. Gül yüzlü bir evlat dünyaya getirdi. Taymus'a gelip bir kızının olduğunun müjdesini verdiler. Taymus bu habere çok sevindi. Kızının adını Zelîhâ koydu. Zelîhâ'nın dadılarını aslı temizlerden buldular. Bu dadılar onun eksiğini koymadılar; onu naz ile büyüttüler. Sanki Zelîhâ sedef içindeki inci gibi. Zelîhâ'nın günden güne güzelliği ve talihi artttı. Yüzünü dün görenler bugün acele ederdi görmek için. Zelîhâ yaş aldı. Görenler güzelliğine hayran kaldı. Zelîhâ'nın cemali sanki cennet bahçesinden bir misaldi. Öyle ki Zelîhâ güzellik ülkesinde nam salmıştı. Saçı İrem bağında misk kokulu salkım gibi kokar. O güzel yüzlü ve tatlı sözlü cariyeleriyle yaz kış sefa edip eğlenirdi.

Bazen gül bahçesinde gezinir bazen kubbe altında sohbet eder. Yılın çoğunu neşe içinde eğlenerek geçirirdi. Bir gün uykuya daldı ve melekten daha güzel birisinin suretini gördü. Gönlüne ateş vurdu ve yüreğinde hasret yarası açtı. Gönlüne gam tohumu ekti. Bağında aşk bostanı bitti. Sakinliği gitti ve bulut gibi gözünün yaşını döktü. Aşk ateşinde yanıp tutuştu. Zelîhâ kendisini kaybetti, ciğerindeki kanlar gözyaşıyla dışarı taştı. Eğer ki Zelîhâ bu suretten manaya yol bulabilseydi vuslat ehli olurdu. Dış görünüşü bırak zira o suyla topraktır, manaya bak ki o can ve gönüldür. Can ve gönül manadan etkilenir. Suretten maksat manadır. Ey gönül sureti bırak manaya ulaş. Suret, toprak ve sudan olduğu için ne kadar sağlam görünürse bile yel olur gider. İnsan, sureti bir iki gün sever ve hevesi geçtiğinde de bıkar bırakır. Mana kadehinin sarhoşu olan her an "Allahım daha da artır." der. Seher vakti horozlar

bağırdı ve bülbüller inledi. Zelîhâ da gece içtiği şaraptan kendindenn geçmiş bir vaziyette uyandı. Yardımcıları yanına geldi. Kimi yüzündeki teri, gülsuyuyla sildi. Kimi elini, kimi ayağını ovuşturdu. Bir süre sonra kendine geldi. Gözleri mahmur, yüzü kızarmış, yüzünde tane tane ter vardır. Yerinden ayağa kalktı Zelîhâ gülümseyip sevinçle örtüsünü açtı. Gül yüzlü yârini göremediğinde bülbül gibi ağladı. Gördüğünün rüya olduğunu anlayınca gönlü hüzünle doldu. Eliyle yakasını yırtmayı arzuladıysa da halktan utanıp kendini tuttu ve aklını başına topladı. Zelîhâ cariyeleriyle zevk u sefa etti. Kimseye ne olduğunu söylemedi. Yarinin hayalini ise bağrına yara yaptı. Cariyelerle sohbet ederken bağrını hasret ateşi yakıyordu. Gülerken içi kan ağlıyordu. Sabahtan akşama kadar hüznü hiç gitmedi. Gece olduğunda gönlündeki dert ile yalnız kaldı. Gecedir aşkın sırrını gizleyen. Gecedir aşığın dostu. Âşıkların derdi ve gamı geceleri artar. Âşıklar yakıcı nefesiyle ah eder. Aşıklara gece gündüz birdir. Gece aşk ehli hasta olur. Zelîhâ yarin hayaliyle pazarlık eder ve geceleyin yârine "Nerde bulayım hangi yerde isteyeyim bana bildir." Dedi ve ona yalvarmaya başladı. Sabaha kadar gözyaşları akıttı. Günleri böyle sıkıntıyla geçmeye başladı. Aşk yayı âşığa bir kere ok atdığında oka siper yapmak mümkün olmaz onu ciğerde tutmak da mümkün değildir. Aşk ehli sırrını ne kadar saklasa da sonunda yakarışı onu ele verir. Zelîhâ aşık olmadan önce sanki uykudaydı uyandı aşkın esiri oldu. Nedir bilmezdi aşk derdi. Dünyanın kaç bucak olduğunu uyanınca gördü. Zelîhâ'nın gönül ayinesini toz toprak kaplamıştı. Ama sırrını söylemek istemezdi. Kimse halinden haberdar değildi ve derdiyle ve gözyaşıyla arkadaş olmuştu. Bükük başını gizlese de gözyaşını gizleyemiyordu. Gözyaşları sırrını halka gammazlıyordu. Onu görenler benzinin sarı olmasından içinde ateş olduğunu anlardı. Cariyeleri onun bu halini görünce birçok şey söylediler. Kimisi "nazar değmiştir" dedi. Kimisi "Bu cinler periler işidir"; kimisi "buna sihir yapmışlar." dedi. Kimisi ise "bu kesinlikle aşkın işidir" dedi. Aşk kişinin başında ateş yakar, bu sebeple benzini sarartır. Zelîhâ"nın becerikli ve kurnaz bir dadısı vardı. Hile ve oyunda üstattı. Mumu taş eder taşı da mum gibi yumuşatırdı. Kişiyi su ile götürüp susuz getirirdi. Zelîhâ'yı canı gibi sever ve onu imanı gibi sakınırdı. Küçüklükten beri gölgesi beslemişti onu. Zelîhâ'nın halini kederli görünce dadısı bu kederin nedenini sorar ona "Ne oldu halin perişan? Bizimle sohbet etmezsin Gecen gündüzün belli değil. Yemeden içmeden kesildin, rengin soldu, bakışların dalgınlaştı"diye. Bana bu sebebini bildir ki çaresini bulalım. Yüreğinin yarasını saralım." dedi. Zelîhâ yaşlı gözler ile cevap verdi: "Gönül acısını ve hikâyesini sana nasıl anlatayım? Şifası olmayan derdimin sıkıntısı. Anlatsam açıklayamam derdimi".

Bırak bana hatırlatma yüreğimin yarasını tazeleme." Dadısının yüreğini yağı eridi ve yüreğinde gönlü bağlanmış olduğunu anladı. Zelîhâ'ya yalvararak şöyle söyledi: "Senin gönlüne giren ay yüzlüyü bana söyle. Hangi ay yüzlü ile sohbet ettin? Bana söyle Kimin tuzağına düştün, kimin ateşine yandın, hangi aslan avcısı seni esiri etti, söyle hangi bahçenin bülbülü oldun? Söyle ki o kim olursa olsun onu hileyle sana meftun edeyim. Ölsem bile sırrını kimseye demem. Eğer bu sırrını gizleyip bana söylemezsen benden ne kadar süt emdinse haram olsun." Bu sözler işitince ister istemez Zelîhâ ağlayarak gizli sırrını söyledi: "Uykumda bir peri yüzlü gördüm. Melekden bile daha güzeldi. Beni aşık etti. Uyanınca yüreğim parçalandı. Ne adını işittim ne aslını bilirim." Bu sözleri duyan dadısı kendini kaybetti. Dadının üzüntüden yüreği dağlandı. Zelîhâ'nın aşık olduğunu anladı ve Zelîhâ'ya öğüt verdi: "Ey güzel Zelîhâ, deli olma, gördüğün suret ile dolma, ayna gibi acımasız olmalısın, gönül cilalı bir aynadır ki onda her resim görünür. Bu bir hevestir, peşine düşme. Çünkü aynadaki resmin zevki olmaz. Kişi her gördüğüne gönül vermemeli. Bu suret şeytan işidir." Zelîhâ, dadısından bu sözleri işitince hışımla ona şunları söyledi: "Ey dadı! sözlerin şeytan sözü gibidir, hileyle engel olmak istiyorsun. Eğer derdime çare olmazsan. Bırak bari yaramın üstünde daha da yara açma. Nurdan iken hâşâ nasıl ateş olabilir? Melek yüzlü olan birisi şeytan olabilir mi?" Dadısı tekrar nasihat etti. Zelîhâ yolunu şaşırdı. Dadısı cevap verdi: "Gördüğünün aslı yoktur, aklını topla, perişan olursun." dedi. Zelîhâ, o gencin yüzünü gördüğünü söyledi. Dadısı ona "Senin hepimizden yüce aklın var. Aklını, kendini toplamasını söyledi. Dadı, ona sabırlı olması gerektiğini anlatıp ve nice nasihatler verdi. Ne söylerse söylesin Zelîhâ duymak istemedi. Dadı, Zelîhâ'nın gizlice durumu annesine bildirmek durumunda kaldı. Haberi alan anne üzüldü ve kızının yanına vardı. Biraz nasihat verip kızını yola gelmesi için ikâz etti. Dillere düşüp rezil olmaması söyleyip teselli etti. Annesi Zelîhâ'nın karşısında konuşurken Zelîhâ sustu ve başını yere indirdi. Nasihat fayda etmedi. Zelîhâ, daha sonra odasına çekildi ve derin düşüncelere daldı. Aşka düşene söz kâr etmez. Zelîhâ aklı ve sabrı kalmamış, yemeden içmeden kesilmiş ve ağlıyordu. Bu vaziyette feleğe sitem ederken uykuya daldı. Zelîhâ yarini tekrar görünce kendini kaybetti. Yüzünü ayağına değdirip ona şöyle yalvardı: "Hangi gül bahçesinin gülüsün? Peri misin? Melek misin? Bana sırlarını açıkla." Bu sözü duyan yari ise şunu söyledi: "Beni peri sanma, ben insanım. Gerçekte ben aciz bir toprakdım. Ama gülün sohbetinde bulunarak aziz oldum ve yüceldim. O gülün rengi ve kokusu bana sirayet etti. İşte sen, o kokuyu alınca mest olup kendinden geçtin. Bende görülen Hakk'ın cemalidir, seni

çılgına çeviren de yine onun şevkidir. Beni gül bahçesi yapan da senin içinide ateşle dolduran da onun nurudur. Beni gül, seni bülbül eden odur." dedi. Zelîhâ sabah uyandı. Uyandığında yine ne yarı vardı ne ağyarı vardı. Gözlerinden akan suyla elini yıkadı ve ağlamaya devam etti. Yüreğindeki ateşle demire dokunsa onu eritip muma çevirirdi. Onun işi Mecnun'un işi değildi. Çünkü Mecnun ona göre uslu kişiydi. Mecnun vahşilerle sohbet etmişti. Ama bu vahşileri bile korkutacak bir vahşeteydi. Mecnun'un başı üzerinde kuşlar yuva yapmıştı. Ama bu yuvadaki kuşu uçurmuştu. Mecnun, Necid Dağı'na secde için gitmişti. Ama bu her yerde yârine secde ederdi. Bu aşk sanatında Ferhad bile onu taklit edemezdi. Zira o kötü bir talebeydi. Bu ise kâmil bir üstattı. O kazmasını dağa vurmuştu. Bu dilsiz dağı konuşturmuştu. Onun hüznü Bisutun Dağını yakmıştı, bununki ise bütün bir varlığı. O elbisesini yırttıysa, bu tenini yırtmıştı. O elbiselerinden kurtulmuşsa, bunu gören mezardan çıktı sanırdı. Çünkü bütün teninden kurtulmuştu. O canını sevda yolunda vererek mutluğa ulaştı, bu ise gam ve mutluluktan uzaktı. Zelîhâ yüzündeki hayâ perdesini açtı ve utanma süsünü sözlerinden giderdi. Deliliğin resmi yüzünden okunmaya başladı. Ona bakanlar, onu sefil görüp babasına "kızın delirmiş. Aşk mumunun pervanesi olmuş. Git kızına sahip çık, ona öğüt ver, aksi taktirde ayağına zincir geçirmek zorunda kalırsın." diye tembihte bulundular. Kızının aşk ateşine düştüğünü öğrenen babasının yüreğine ateş düştü. Zelîhâ'nın yanına gitti, ona merhametli konuştu. Babası "Rüyada gördüğün bu hayalden vazgeç." dedi. Zelîhâ "Beni yalnız bırak, bu sevdadan geçmem." dedi. Babası onu zindana atacağını söylese de faydası omadı. Babası Zelîhâ'nın yola gelmeyeceğini anlayınca onu karanlık bir yere kapattı. Bu şekilde zindanda iki yıl geçirdi. Zelîhâ yine bir gece rüyasında yârini gördü. Yarine adını, sanını, nerede bulunduğunu sordu. O da "Ben Mısır'ın aziziyim." dedi. Zelîhâ çok sevindi. Onun bu sevinçli halini görenler babasına iletirler. Müjdeyi alan baba, kurbanlar keserek, insanlara ikramda bulunup Allah'a şükredip Zelîhâ'yı zindandan çıkardı. Gece gündüz sohbetle vakitler geçirildi eğlence meclisler kuruldu. Gece gündüz sohbetle geçti. Günlerini ya yârini ve Mısır diyarını anarak geçirirdi. Zelîhâ'nın gönlü aşkı yüzünden perişan olsa da yüzü güzellikte güneş gibi parlıyordu. Güzelliğinin şöhreti her yere ulaşmıştı. Cihan sultanlarının her birisi bu ay yüzlü güzelin taliplisi olmuştu. On ulu padişahın elçileri, değerli hediyelerle gelip Zelîhâ'ya talip olmuştu. Zelîhâ ise "Mısır'dan gelen var mı? diye sorardı. Bir gün babası gelip söyledi: "Ey kızım tac u taht sahibi hükümdar saçlarının esiri olmuş. Irak'ın, Rum'un, Şam'ın, Hind'in sultanları sana taliptir. Babasının karşısında yaprak misali titredi, ağladı ve şunları söyledi: "Ne çıkardı hiç

doğmasaydım. Bu dünyanın ne acısını bileydim ne tatlısını.” Babası Zelîhâ’nın Mısır Azizi’ne olan bekleyişini görünce, kızını istemeye gelen elçileri gönderdi. Babası kızının bu haline daha fazla dayanamayarak kızını Aziz ile kavuşturmayı uygun gördü. Akıllı, bilgili, firasetli bir elçiyi birçok hediyelerle birlikte Mısır diyarına gönderdi. Ona “Mısır azizinin yanına ulaştığında bizim selamımızı ilet ve kendisi ile akraba olmayı arzuladığımızı söyle. Günahsızlık sarayı içinde yaşayan dünyalar güzeli bir kızım var. Rüzgârdan başka saçını okşayan, elbiselerinden başka tenine dokunan olmadı. Rüzgâr gibi birçok beyler, yağmur gibi nice elçiler kapıma gelip kızımı istediler ancak o bunları istemedi. Toprağı mı çekti, suyu mu çekti bilemiyorum ama onun gönlü Mısır’dan yana, o size eş olmayı arzuluyor.” demesini söyledi. Seher vakti yola çıkan elçi Mısır’a ulaşabildi. Aziz mektubu alıp okudu. O Mektubun satırlarını okudukça gönlü miraca kadar çıktı. Bu güzel habere çok sevindi ve külahını göğe attı. Elçiye şöyle dedi: “Layık olmadığım halde benim gibi değersiz bir kuluna sultanın damatlığı teklif etmesi, bahar bulutunun toprağa inci saçması aynı gibidir. Sürünerek kapısına varmak bize farz oldu. Ama Mısır sultanının heybetinden korkuyorum. Onun hizmetinden bir nefes uzakta kalan kişi mazur kabul edilemez. Şah, bizzat gelemeyeceğim için özrümü kabul görsün.” dedi. Şaha bir mektup yazdı ve elçiyi gönderdi. Elçi Mağrip topraklarına vardı. Güzel haberleri iletince Şah sevinip, müjdeli haberi Zelîhâ’ya verdi. O da gam cübbesini yırttı, gönlü gül gibi açılıp mutlu oldu.

Zelîhâ, bin tane birbirinden güzel cariye ve köleyle, birbirinden gösterişli bin tane atla ve mücevherlerle, kumaşlarla dolu yükleri taşıyan bin tane deveyle birlikte Mısır’a doğru yol aldı. Zelîhâ’ya bir otağı hazırladılar. Sürekli durmadan yol gidiyorlardı. Gündüz gece sohbet ederek sonunda Mısır’a ulaştılar. Kervan Mısır’a yaklaştığında müjdeciler Aziz’e haber verdiler. Zengin fakir ne kadar Mısırlı var is hürmeti göstererek Zelîhâ’yı karşıladılar. Temizlikçiler ve hizmetliler adeta bulut ve rüzgâr gibi dağı taşı sulayıp süpürdüler. Her tarafa insan denizinden dalgalar vuruyordu, askerler bölük bölük karşılamaya gitmişti. Aziz ve Mısır erkânı otağı görünce sevindiler. Her bir çadırın dışında erkek hizmetçiler, içinde huriler vardı. Aziz atından inip Zelîhâ’nın otağına doğru yürüdü. Hizmetçiler gelip onu karşıladılar. Aziz dinlenmek üzere bir yere çekildi. Zelîhâ’nın ise sabrı kalmamıştı ve “Sözünü duymam belki mümkün değil bari yüzünü uzaktan görsem.” diye dadısına yalvardı ve dadısı çadırın bir kenarını yırtıp çadırın yırtık yerinden yârini gösterdi. Zelîhâ’nın gözü Mısır Azizinin olduğu tarafa bakınca öldürücü zehir içmiş gibi oldu. Ağlayıp sızlayarak

şöyle dedi: “Bu benim gördüğüm yârim değildir. O gül kokulu bu dikene benzemez. O peri yüzlüydü, bu deve benzer. Kara bahtım bana neler etti, beni perişan etti. Yâre erişiyorum diye sevinerek buraya geldim. Ama ağyarın eline düştüm. Ey felek senin elinde bir an mutlu olamadım. Gonca iken beni gül bahçemden ayırdın, derdime çare vereceğini zannederdim ama sen yaramın üstünde yara açtın. Ey dönen felek, göz oluklarımı suyla doldurdun, döne döne kanlı yaşlarımı akıttın. Boyumu gam yayı yaptın. Sen benim ahımın oklarından çekinmez misin? Ahımdan bu cihanı duman bürür, yıldızların gözü kanlı yaşlara bürünür.” Zelîhâ gamlı şiirler okudu. Başını taşlara vurdu ve yüzünü toprağa sürdü. Vücudu ateşler içinde kaldı, kendinden geçmiş bir vaziyette yerde yattığı sırada gayb meleğinden şu sesi duydu: “Huda’nın lütfundan ümidini kesme. Acele etme, her ayrılığın bir kavuşması vardır. Hakka tevekkül et, ağyarın sıkıntılarına tahammül et. Yârine kavuşmak istersen Mısır Aziz’ine hizmet etmen gerekir. Her ne kadar gönlünün muradı o değilse de o olmadan da mutluluğun kapısı sana açılmaz. Belasız bal, yılansız mal olmaz. Aziz ne emrederse yerine getir, onunla sohbet et. Onun elinde demir anahtar yokken evinin kilidini o hiç açabilir mi? Goncaya o taze dikenden zarar yok. Zelîhâ bu sözleri işitdiğinde ölümsüzlük suyu içmiş gibiydi. Gönlü, gamdan kurtulup tekrar huzur buldu. Dilsiz çocuk gibi ağzını yumup bir kenara oturdu. Bakalım zaman neler doğuracak, diyerek çekeceği sıkıntıların sonunu ümitle beklemeye koyuldu. Kösler çalındı ve Doğu hükümdarı Aziz, atına bindi. Doğunun ay yüzlü güzeli Zelîhâ çadırından çıkıp ömür menziline doğru yol aldı. Biraz yol gittikten sonra Mısır’ın siyahlığı ile Nil’in beyazlığı görüldü. Mısır, sanki gözün beyazı içindeki siyah gözbebeği gibiydi. Nil sayesinde mamur olmuş bir şehirdi. Mısır’ın ulu kadınları Zelîhâ’yı hürmetle karşıladılar. Hizmetliler Zelîhâ’ya gelip “Güneş gibi cemalini dünyaya göster.” dediler. Zelîhâ bu sözü uygun buldu ve huriler gibi giyindi. Duvağının altından yüzünü gösterdi. Zelîhâ’yı görenler ona hayran oldu. Şehre bir mil kala Mısır halkı sel gibi aktı. Yoluna altın dokumalı ipekler serildi. Mısır’da herkes ve her şey onu görebilmek arzusundaydı. Üzerine inci ve mücevherler saçıldı. Sarayın kapısına gelip attan inince ne kadar hizmetli varsa karşısında hazır vaziyette bekleyip hürmetle yeri öptüler. Aziz bütün bu hizmetlileri ona hediye etti. Yere ipekler döşediler ve Zelîhâ onun üzerinden geçti. Gelin süsleyiciler gelip altın sularıyla onu süslediler. Başına mücevherden bir taç giydirdiler. Altın tahta oturtup üzerine mücevherler saçtılar. Zelîhâ gözyaşlarından hiçbir şeyi görmüyordu. Gönlü rüyasında gördüğü yârinin şevki ve zevki ile yanıyordu. Zelîhâ, Aziz ile sohbet etmezdi. Aziz ise Zelîhâ’nın aşkından onun bir dediğini iki etmezdi.

Zelîhâ'nın etrafında, peri yüzlü hizmetçiler vardı. Onlarla konuşurdu zaman geçirirdi. Fakat geceleri sabaha kadar ağlardı. Seher vakti kalkıp sabah rüzgârına hâlini arz ederdi. Zelîhâ, çiçeklerle de konuşurdu, Nil'e derdini anlatırdı. Zelîhâ'nın derdini kıyamete kadar anlatsak bitmez. Hz. Yûsuf'un kıssasına bakalım. O kardeşlerinin elinden ne zahmetler çekti, yoluna nasıl kuyu kazdılar, onu kim köle etti, Kenan'ın ay yüzlü güzelinin yolu Mısır'a nasıl düştü, biz ona bakalım. Bu kıssayı yazanlar Hz. Yakub'dan bir keramet aktarırlar. Hz. Yakub, Kenan'a yerleştikten sonra Huda, onun evinin avlusunda eşsiz bir ağaç yarattı. Bu ağaca hiç balta değmemiş ve evin her köşesine gölge yapan büyük bir ağaçtı. Hz. Yakub'un bir çocuğu doğduğu zaman ağaç yeni bir budak verirdi. O budak yeni çocukla büyürdü. Çocuğun ayağı yere basdığı zaman Hz. Yakub budağı asa yapıp o çocuğa verirdi. Çocuk asası ile belaları defederdi. Gelenek böyle süregelirken bu gelenek Hz. Yûsuf'ta devam etmedi. Huda ona bir çubuk yaratmadı. Bunda bir hikmet vardı. Ama bu durum Hz. Yûsuf'a tuhaf geldi. Bir gece babasını yalnız iken ona hâlini arz etti ve "Bana dua et, bana da Hak bir asa versin. Cennet bahçelerinin ağaçlarından bir asa olsun. Bütün asalardan üstün olsun. Ben bu asa ile kardeşlerimden farklı olayım. Bu asa hem elim hem ayağım olsun." dedi. Hz. Yûsuf "u dinleyen babası onun bu isteğinin hâsıl olması için dua etti. Hz. Cebrail ona, dünyada eşi olmayan, tek parça zebercetten bir asa getirdi. Balta vurulmamış olan asa dümdüzdü. Cilalanmadan parlaktı. Asa Hz. Yûsuf'a el kuvveti oldu. Bu asa Hz. Yûsuf kardeşlerinin kıskançlığına sebep oldu. Hz. Yûsuf gün geçtikçe güzelleşti. Hz. Yakub'un gönlü ona meyletti. Hz. Yûsuf'u gözünden ayırmadı. Bir gece Hz. Yûsuf babasının yanında uyurken rüya gördü. Hz. Yakub oğlunun inci gibi terler döktüğünü gördüğünde rüya gördüğünü anladı. Rüyasını sordu. Hz. Yûsuf da "Ayın ve güneşin on bir yıldızla birlikte bana hürmet ettiklerini ve önümde secde ettiklerini gördüm." dedi. Hz. Yakub "Bu rüyanın tabiri açık ama sakın rüyanı kimseye anlatma. Böyle bir rüyanın anlatılmasından dertler doğar. Kardeşlerin duyarlarsa sana bir oyun yaparlar." dedi. Hz. Yakub ona öğüt verdi. Hakkın takdiri Hz. Yakub'un tedbirine muhalif geldiği için onun tedbiri fayda etmedi. Hz. Yûsuf sırrını bir arkadaşına açtı. Arkadaşı da Hz. Yûsuf 'un kardeşlerine söylediklerini anlattı. Kardeşleri, Hz. Yûsuf'un bu rüyasını işitince hasetleri iyice arttı. "Bu çocuğa babası yüz verip utanmadan her şeyi söylüyor. Babamız da o çocuğa yüz verip iyice başımıza çıkardı. Onun yüzünden artık bize bakmaz oldu. Koyunlarına gündüz bakan bizleriz, evinin gece bekçisi bizleriz. O çocuğun elinden hiçbir şey gelmez. Gelin şimdi iş birliği yapıp bunu nasıl başımızdan defedeceğimize karar verelim. Götürelim, yüzünü dahi açmadan kellesini uçuralım."

diye söylediler. Birisi "Ney gibi bağrını söküp kanını dökelim, onu öldürelim. Biz bunu öldürürsek sırrımız gizli kalır" dedi. Birisi "Bu sözleri bir kenara bırakın. Bizim isteğimiz onun yanımızdan uzak olmasıdır. Onu kimsenin ulaşamayacağı bir ovaya bırakalım. Biz kan akıtmamış oluruz." dedi. Aralarından birisi biz onu kuyuya atalım. O kuyuya bir yolcu ulaşdığı zaman onu çeker ve köle edinir." dedi. Kardeşleri bu düşünceyi onayladılar. "Sabah olunca babamızdan izin isteyelim" dediler. Sabah olduğu zaman hepsi Hz. Yûsuf'un yanına geldiler. Gönülleri kinle, dilleri ise sevgiyle doluydu. İçleri kurt, dışları koyun gibiydi. Hz. Yûsuf 'a dağları, ovaları, baharı çiçekleri, ağaçları, doğayı anlattılar. Çıkıp çiçek bahçelerini gezelim. Gâh koyun sütü içip gâh kuzu kebabı yiyelim." dediler. Hz. Yûsuf'un kardeşleriyle gitmeyi istedi. Hepsi toplanıp Hz. Yakub'un yanına geldiler ve "Onu yarın bizimle gönder, yesin içsin, gitsin." dediler. Hz. Yakub "Bu isteği çıkarın aklınızdan çıkarın. Yûsuf'u bu yola götürmeyin. Siz istiyorsanız gidin dağda bayırda sefa eyleyin. Oğulları: "Ey baba, aslanın yolunu kesen bunca oğlun varken hangi canına susamış kurt onu kapabilir ki? Ne kadar fazla kurt olursa olsun bizim asalarımızı görünce ejderha gördüğünü sanır. Değil kurt, kudurmuş aslan bile gelse bizi görünce titremeye başlar." dedi. Hz. Yûsuf'un ağlayıp dışarı görmeyi istediğini söyledi. Hz. Yakub'un içi elvermezse de onu göndermeye rıza gösterdi. Hz. Yûsuf'u da alıp yola gittiler. Sahra varınca onu toprağa attılar, yakasını yırtıp dövdüler. Hz. Yûsuf'u babasına seslenerek "Ey baba gel halimi gör ki hain kardeşlerim bana neler yaptılar. Boyumu çevgen gibi büküp beni çevgen topu gibi yuvarladılar. Daha sonra cehennem gibi bir vadiye ulaştılar. Issız bir vadide içi karanlık, ağzı dar bir kuyu bulunuyordu. Hz. Yûsuf'un kardeşleri gömleğini üzerinden çıkardılar ve bu kuyuya attılar. Hz. Cebrail kuyuya inip ona bir zarar dokunmadan Hz. Yûsuf'u tuttu. Hz. Yûsuf kurtulamayacağını anlayınca ağladı. Kuyunun ortasındaki bir taşı kendisine yer edindi. Bu hikâyeyi anlatanlar bir olay rivayet ederler: Nemrut, Hz. İbrahim'i ateşe attığında Hz. İbrahim'in üzerinde bir gömlek vardı. O gömleği Rıdvan, cennetten getirmişti. Bundan dolayı ateş ona gülistan oldu. Hz. İbrahim ölünce o gömleği Hz. İshak almış, o da öldüğünde gömlek Hz. Yakub'a kalmıştı. Hz. Yûsuf yürüme çağına geldiğinde de Hz. Yakub onu kolye yapıp Hz. Yûsuf'un boynuna takmıştı. Kuyuya düştüğünde o kolye boynunda idi. Hz. Cebrail onu boynundan alıp açmış ve Hz. Yûsuf'a giydirmiştir. Hz. Cebrail kuyuda Hz. Yûsuf'a yoldaş oldu. Hz. Cebrail Hz. Yûsuf'a kuyuda sabrederse kardeşlerinin ona muhtaç olacaklarını ve kendisine köle olacaklarını haberini verdi. Hz. Yûsuf kuyuda üç gün ve üç gece kaldı. Dördüncü gün ise seher vakti, Medyen'den Mısır'a giden bir

tacir karanlık bir gecede yolunu kaybetti. Kervan bu ıssız vadide gezip bir kuyunun yanına geldi. Biri, kuyuya gitti ve su almak için kovasını sarkıttı. Hz. Yûsuf buldu. Mâlik Hz. Yûsuf'u on altı dirheme kardeşlerinden satın aldı. Mısır'a gitti. Hz. Yûsuf ile Mâlik şehre gelip, pazara ulaştılar. Bu sırada Zelîhâ, Nil'de dolaşmaya çıktı ve eve dönmeye koyuldu. Herkes Hz. Yûsuf'un başında toplanmıştı. Zelîhâ, orada ne olduğunu sordu. "Bir köle getirildiği halkın da başına toplanıp ona odaklandığı" söylendi. Zelîhâ da merak bir merak uyandı ve öğrenmenin peşine düştü. Dilberinin yüzünü görüp, onun kokusunu alınca yüreği yerinden oynadı ve aklını oynatacak gibi oldu. Çünkü bu dilber yariydi. Zelîhâ'nın içinde ağlayarak, bayıldı. Onu saraya götürdüler. Zelîhâ' yı gizlice odasına götürdüler. Kimseye bir şeyi anlamadı. Sabah uyandı ve kendine geldi. Dadısı yanına gelip durumunusordu. Zelîhâ; "Dadı, sana hâlimi nasıl arz edeyim. O gördüğümüz köle benim yarimdir. Yıllardır aradığım yarimi buldum" dedi. Dadısı: "Sakın bu sırrı kimseye deme. Hz. Yûsuf, pazara vardığında zengin fakir herkes pazara geldi. Herkes Hz. Yûsuf 'a müşteri oldu. Bir ravi rivayet etti ki: " Fakir, yaşlı bir kadın vardı. O yaşlı kadın, ipini alıp pazara gelmiş ve Hz. Yûsuf'a müşteri olmuştu. Kadın: "Bu güzeli almam mümkün değil, biliyorum; ama onun müşterisi olmak bile bana yeter. Beni de onun müşterisi olanlardan saysınlar, o bana yeter." dedi. Münadiler Hz. Yûsuf'u övdü. Zelîhâ da diğer müşterilerinin iki mislini vermeyi teklif etti. Zelîhâ Aziz'e: "Ey iyi hükümlü, kölenin kıymetini Mâlik'e ver." dedi. Aziz ise "Bende onu alacak kudret yok. Bütün mülkümü satıp nakit parama katsam bu bedelin yarısının bile imkanı olmaz." dedi. Bunun üzerin Zelîhâ "Benim içi mücevherle dolu hazinem var. Oradaki her bir inci Mısır'ın yıllık haracına eşittir. O hazinemden ne kadar istiyorsan al ve bu köleyi satın al." dedi. Aziz şaha gidip ondan rıza aldı ve Hz. Yûsuf'u aldı. Onu Zelîhâ'ya verdi ve "Bunu iyi gözet, zira bunun yüzünde mutluluk nurları var. Zaman, bizden yüz çevirince belki yerimize onu bırakırız." dedi. Zelîhâ gözünü Hz. Yûsuf'tan ayırmadı. Cami'den şu hikâyeyi de rivayet etmiş: Mısır diyarında çok güzel bir kız vardır. Güzelliği dillerdeydi. Ad kavmi içinde şöhretliydi. İrem bağı, onun güzel yüzünün adıydı. Adı Baziga idi. Beyler güzelliğine hayrandı. Ama bu, onların hiçbirisi ile ilgilenmezdi. Hz. Yûsuf'un güzelliğini duydu ve içine aşk ateşi düştü. Nefsine uydu onu görmeye gitti. Mısır'a gitti. Hz. Yûsuf'un yüzünü gördüğü anda kendisinden geçti. Hz. Yûsuf'tan güzelliğinin sırrını sordu. Güzelliğini sayarak "Kim seni güzel kıldı?" diye sordu. Hz. Yûsuf cevap verdi: "Ben o sanatkârın eseriyim ki dünya onun emriyle döner. Onu, akıl nasıl idrak edebilsin ki? Gökler ve yerler onundur. Sekiz cenneti ve bu yüce gök

kubbeyi yaratan odur. Her kim beş vakit ona kulluğa devam ederse sonsuz hayatta sürekli izzet bulur. Onun zatında ikilik yoktur, o birdir. Ona üç diyenler kâfirdir. Onun kudretinin sonu yoktur. Onun hikmet denizinin sınırı yoktur. Yer gök kudretiyle durur. Cihan onun nuruyla mamur olsa da o kendi nurunda gizlidir. Âlem, onun nuruyla var olmuştur. Mevcut olan ne varsa, onun güzellik nurunun aynasıdır. Görünen her şey onun güzelliğinin aksidir. Eğer sonsuzluk istersen gönlünü asıl olana bağla." Baziga cevabı dinledi. Hz. Yûsuf'a "Ey parlak güneş, ay yüzünün vasfını işitince seni görmeden âşık oldum. Gelip sözlerine kulak verince içimdeki aşk denizi coştu mana Şarabından içtim. Dudağın bana içi dolu bir kadeh verdi ki o kadehten maceramın sırrı görüldü. Yolumu aydınlattın, dalaletin karanlığından kurtardın. İyi bildim ki senin aşkın mecâzîdir. Sen beni mecâzî aŞktan kurtarıp hakiki aşkta derinleştirdin. Bu sebeple vücudumdaki her kılın dili olsa ve bunların her biriyle sana bin yıl teşekkür etsem yine de bu nimetin teşekkürünün binde birini bile eda edemem." Baziga bu sözlerden sonra ağladı ve uzaklaştı. Varı yoğu dağıttı. İbadet ederek ömrünü tamamladı. Aziz Hz. Yûsuf'a oğlu misali davranırdı. Zelîhâ"ya sürekli bak." derdi. Zelîhâ sarayın en güzel odasını onun için ayarladı. Her ne eksiği varsa hepsini giderdi. Onuyanından ayrılmaz, elbiselerini giydirir, yemeğini yedirirdi. Zelîhâ, ona hizmet ederdi. Zelîhâ, Hz. Yûsuf için kuzu kebabı hazırlatır, ona şerbetler içirirdi. Ama hayvan etini yemezdi. Yüzünde peygamberlik nuru belirdi. Peygamberlik sırrı gereği içine çobanlık yapma sevdası düştü. Peygamberler çobanlık yapmışlardır. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un çobanlık yapmak istediğini gerçekleştirdi. Çoban kıyafetlerini, asasını, kuzu sürüsünü, çıkınını, altından olan asasını hazırlattı. Zelîhâ gece gündüz Hz. Yûsuf'a kavuşmayı arzuluyordu. Sabrı kalmamıştı. Ne kadar gözyaşı dökse de o, kendisine meyletmezdi. Zelîhâ derdinin çaresinin bilmezdi. Her ne kadar onun gülden taze yüzünü görse, Şekerden tatlı sözünü duysa da bunlara kanaat etmezdi. Yüzünü yüzüne sürmek isterdi. Dudağının şekerine diş bilerdi. Dudağının kadehini içmek isterdi, belini kemer gibi sıkmak isterdi. Ama Hz. Yûsuf itaat etmezdi. Zelîhâ'ya dadı üzüntülü görünce gözyaşlarının sebebini sorar. Zelîhâ cevap verdi: "Gülbahçesine girip de gülleri dermedikten sonra bahçenin uzaktan seyri insana sefa vermez. Benim arzum onun dudağına kavuşup susuzluğumu gidermektir. O yâr ne zaman dudağını suyla yıkasa benim ağzım sulanır. Kemeri ince beline dolanınca benim de boyum kemer gibi eğrilir. Benimle tatlı tatlı konuşmaz, bana merhamet edip güler yüz göstermez, kaşlarını çatar. Göz görmezken gönül sabreder ama göz görürken sabretmek zordur. Ey dadı, bana yardım et. Benim adıma o yâre şunları söyle: Zelîhâ sana sırılsıklam

âşıktır. O dertliye merhamet et, o kederli âşığa şefkat göster, güzelliğinin zekâtını vererek ona bir nazar kıl." Dadısı, Zelîhâ'nın sözlerini Hz. Yûsuf'a aktardı ama Hz. Yûsuf bu sözlerle yumuşamadı. Zelîhâ dadısına cevap verdi: "Ey dadı, sözlerin hilelidir. Şeytan gibi beni doğru yoldan ayırmak istersin. Günahsızlık kaleme taş atma. Zelîhâ benim efendimdir, ben gece gündüz onun hizmetindeyim. O bana sayısız ikramda bulunmuştur. Ben onun emirlerine itaat ederim fakat bu teklif ettiği işte alçaklık vardır. Hz. İbrahim'in ve Hz. İshak'ın torunuyum, Hz. Yakub'un oğluyum, rehberim Hz. Cebrai, ben nasıl bu teklifi kabul edebilirim. Sapıklığa uymaktan Allah'a sığınırım." Dadı bu cevap üzerine Zelîhâ'ya şunu söyledi. "Ey Zelîhâ, bu hevesten vazgeç." dedi. Zelîhâ ağlayarak Hz. Yûsuf 'un yanına gitti, ayağına yüz sürdü ve yalvardı. Hz. Yûsuf'un gözlerinden yaş geldi. Hz. Yûsuf'un gözyaşlarını Zelîhâ görüdü ve mahzunlaştı. "Benim ahımdan mı yüreğin yandı, ağlarsın?" dedi. Hz. Yûsuf cevaben şöyle dedi: "Beni affet, bu gözyaşları hikmetten dolayıdır. Ben sevgi yüzünden rahat görmedim. Halam beni sevdi ve bana hırsızlık iftirası atıp adımı kötüye çıkardı. Atam çok sevdi. Kardeşlerim hasetle düşmanlık etti. Beni yurdumdan uzak kıldılar. Her kim tarafından sevildiysem yüreğime ateş düştü. Muhabbet bir beladır. Kime ulaşırsa onun başını beladır." Zelîhâ yine yalvardı. "Ayağa düştüm elimi tutmaz mısın?" diye sordu. Hz. Yûsuf cevapladı: "Ey Zelîhâ, beni kendi başıma bırak haddimi bileyim. Yoksul kişiye padişahlık yapmak yaraşmaz. Bana, sana yoldaş olmak, Aziz'in sofrasına ortak olmak yaraşmaz. Bir kölenin değeri ne kadar yüce olursa olsun, efendisinin tabağından yemek yemez. Ne hizmet isterseniz yaparım fakat bu işi bana söylemeyin. Çünkü bu işten size de ayıp bulaşır." Zelîhâ, ona "Sana kulluk yaraşmaz ki sen güzellik ülkesinin şahısın. Gümüş göğsüm tahtın olsun, baldan tatlı dudağımdan iç." dedi Hz. Yûsuf: "Aşkında sadıksan sözüme muhalefet etme. Hizmetinde olayım. Eteğimi nefis ateşinle yakma. Zelîhâ yârinin rızasını gözetip nefsine sahip çıkar ve mecbur kalıp sabır gösterir. Bahar gelmiş ve güller, sümbüller açmıştı. Bülbüller şarkılar söylüyordu. Hz. Yûsuf Zelîhâ'ya meyletmez, onunla sohbet bile etmez ve kendini ibadetle meşgul ederdi. Zelîhâ, güzel bir bahçe yaptırmıştı. Bu bahçeye hasta girse sapasağlam çıkardı. Mis kokulu, birbirinden güzel çiçeklerle ve ağaçlarla süslüdür. Bu bahçe İrem bağından güzel ve büyülü bir bahçe. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u bu bahçeye çağırdı. Zelîhâ iki havuz arasına Hz. Yûsuf'un oturması için bir taht kurdu. Bu bahçenin bahçıvanlığını Hz. Yûsuf oldu. Yüz tane çok güzel bakire cariyeyi emrine verdi. Hz. Yûsuf'a cevap verdi: "Ey servi boylu güzel beni kendine yakıştırmadın, bu ay yüzlülerden hangisini istersen kendine eş yapasın. Bu devranda gücün kuvvetin

yerindeyken sefanı sür. Bu devran böyle kalmaz, geçer." Zelîhâ, cariyelere Hz. Yûsuf'a hizmet etmelerini ve ne isterse yapmaları emrini verdi. Gece olduğunda içinizden biriyle olmayı arzu ederse o size elini uzatmadan bir bahane bulun ve hemen bana haber gönderin." Zelîhâ o cariyenin yerine geçecekti. Bu sayede Hz. Yûsuf'un yanına kendisi gelerek muradına erecekti. Ancak Hz. Yûsuf, güzel cariyeleri, bahçede bırakıp ibadet etmeye odasına gitti. Akşam olduğunda Hz. Yûsuf odasından çıktı. Cariyeler etrafına dolaştılar. Her bir güzel tatlı sözler ile tebessümlerle gönlünü almaya çabaladılar. Öyle güzel sözler söyleyip öyle hileler ettiler ki onları Harut görse hayran kalıp kendinden geçerdi. Hz. Yûsuf, onlara nasihat etti: "Herkesi ve her şeyi Hakk'ın yarattığını, herkesin onun kulu olduğunu ve ona kulluk etmesi gerektiğini söyledi. Cansız putların, kendilerine gelen zararı bile defetmeye kudretleri yoktur. Aciz taşların ibadete layık değildir." dedi. Sabaha kadar cariyelere nasihat etti. Cariyeler dalalet yolunu bırakıp hidayete ulaştılar. Cehalet uykusundan uyanıp şirkten kurtuldular. Başlarını Hz. Yûsuf'un ayağına koyup "Bize dini anlat, bizi şüpheden kurtar ve Hakka yakınlaştır." dediler. Hz. Yûsuf, onlara kelime-i şehadeti söylettirdi. Cariyeler putlarını kırarak Müslüman oldular. Zelîhâ ise cariyelerin, zünnarlarını kesmiş, putlarını kırmış vaziyette Hakkı zikrettiklerini gördü. Hz. Yûsuf yanına gelip "Yüzünün güzelliği artmış, acaba güzellerle sohbet ettiğin için mi güzelliğin arttı? Nitekim meyve meyveden renk alır, derler." Dedi. Hz. Yûsuf hiç konuşmuyordu. Zelîhâ Hz. Yûsuf 'a "Niçin bizi hesaba almaz ve bir söz söylemezsin? Aşkın dilencisi olduysak ne var? Dilencinin de Huda'sı var. Günahımız seni sevmek mi? Sevdiysek ne olmuş, kâfir olmadık ya. Hasta gönlüm dudağından bir cevap bekler. Güzelliğinin mürşidi sayesinde azgın gönlüm hidayet bulsun." dedi. Hz. Yûsuf cevap verdi. O cevap verdikçe Zelîhâ da söz açmaya devam etti ve bir süre konuştular. Zelîhâ, tatlı tatlı sorduğu sorulara acı acı cevaplar alınca gönlü gamla doldu, ağlayarak odasına gitti. Zifiri karanlık bir gecede Zelîhâ ağlıyordu. Zelîhâ dertleşeceği bir arkadaş aradı. Feleğe, muma ve pervaneye seslendi. Feleğin karalığını kendi kara bahtına benzetti. Mum başına değen ateşle eriyor, pervane de ateşe doğru uçuyordu. Onların bu halini başta kendi haline benzettiyse de sonra her birinde bir kusur buldu. Bunların gerçek âşık olamayacağına kanaat getirdi ve kendine uygun arkadaş aramaktan vazgeçti. Zelîhâ, dadısını huzuruna çağırdı, ağlayarak ondan derdine çare bulmasını talep etti. Hz. Yûsuf'un artık sözle yola gelmeyeceğini bilen dadısı onun aklına girebilsin diye eşi benzeri olmayan bir saray yaptırmasını ve bu sarayın duvarlarına kendisinin Hz. Yûsuf ile sarmaş dolaş resimlerini çizdirmesini söyledi. Bu zevk ü sefa resimlerini

gören Hz. Yûsuf'un dayanamayıp günahsızlık perdesini yırtacağını söyledi. Bu yeni fikri Zelîhâ beğendi ve böyle bir hile yapmaya karar verdi. Öyle usta bir mimar buldular ki bu mimar aynı zamanda nakkaş idi. Eşi benzeri yoktu, yaptığı eseri gören hayran kalırdı. Çizdiği resimler gerçeğinden daha canlı olurdu. Zelîhâ, mimara saray için ne kadar para istediyse verdi. Usta mimar bir ay hiç ara vermeden çalışarak birbiri içinde yedi haneden oluşan bir saray inşa etti. Her yerini süsledi, içine güzel kokular serpti. Sarayın önüne, içinden sular akan güzel bir bahçe yaptı. Usta mimar sarayın içindeki evlerin her birine Hz. Yûsuf ile Zelîhâ'nın vuslat resimlerini çizdi. Birinci hanedeki resimde birbirlerine bakarken; ikinci hanedeki resimde ellerini birbirlerine uzatmış; üçüncü hanedeki resimde elele, birinin eli diğerinin belinde; dördüncü hanedeki resimde birbirlerinin dudağından öperken; beşinci hanedeki resimde kolları boyunlarına dolanmış, sarmaş dola halleri ve dudak dudağa; altıncı evdeki resimde Zelîhâ, elini Hz. Yûsuf "un beline dolamış, o da Zelîhâ'nın şeftalilerine diş geçirmiş, kucak kucağa; yedinci evdeki resimde ise çıplak vaziyette, ikisi bir elbise olup kucaklaşıp uzanmış halde, çizmişti. Zelîhâ saraya gelip resimleri gördüğünde kendinden geçti. Sanki duvar, parlak bir aynaydı da gönlündekileri gösteriyordu. Usta mimara çok değerli bir kaftan giydirdi ve pek çok hediyeler ve ikaramlar verdi. Sarayın döşemeleri yapıldı. Zelîhâ makyaj yapıp renkli renkli elbiseler giydi, güzel kokular süründü, mücevherlerini takındı. Acı Şarabı, sanki şerbet içer gibi içti, sarhoş oldu. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u yanına çağırdı. Zelîhâ sarayın bahçe kapısını açtı, Hz. Yûsuf'u içeri aldı. Hz. Yûsuf saraya girdiğinde gözüne duvarlara nakşolunan resimler takıldı. Bu resimladeta canlıydı. Hz. Yûsuf gözünü ne tarafa çevirse, o tarafta kendisiyle Zelîhâ'nın resimlerini görüyordu. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un mum gibi erimesi için, ona olan aşkını şehvetli sözlerle anlattı. Bülbül gibi inledi, Onu ikinci haneye iletti. Daha sonra sarayın üçüncü hanesine getirdi. Sonra dördüncü evee girdiler. Zelîhâ yalvardı, gazeller okudu. Beşinci eve girdiler. Zelîhâ kendi güzelliğini sayıp ortaya döktü, güzelliğini anlatan gazeller okudu. Altıncı bölüme girdiler. Hz. Yûsuf, bir taş gibiydi. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'ya nasihat etti: "Sakın güzelliğe aldanma. Parlak ay tutulup görülmez olur. Güneş tutulunca da gözden kaybolur. Kıymetli olan şeylerin vakti geçince kimse onlara rağbet etmez. Bu dünya vefasızdır, sonunda ne gülü bırakır ne bülbülü. Ey Zelîhâ, senin güzelliğin de böyle kalmaz. Güzelliğinle mağrur olma; çünkü güzellik baharı geçicidir. İyi gönlünde kötü fikir tutma, kötü bakışlı olma." Yedinci bölüme getirdi ve ona "Bana yaptığın bunca cefalar! Senden uzak kaldığım için perişan oldum. Ey peri yüzlü, benim günei yüzüme meylet; çünkü sen aysın, ay ile güneş

birlikte ne güzel olur." dedi ve gazeller okudu. Hz. Yûsuf utandı ve yanağından gül gibi terler döküldü. Zelîhâ'nın iradesi kayboldu ve Hz. Yûsuf'u çekip göğsüne bastı. Elini, kemer gibi beline doladı. Dudağından öptü demem, gönül çocuğuna tatlı verdi. Can bağına girmesini istedi fakat bahçıvan buna razı olmadı ve gül bahçesinin kapısını açmadı. Hz. Yûsuf, utancından ve hayâsından yere baktı. Yerde Zelîhâ ile kendisinin sarmaş dolaş, birbirlerine girmiş vaziyette yatan resmini gördü. Hemen yerden başını kaldırıp duvara bakınca, aynı vaziyetteki resmi orada da gördü. Başını dua etmek için tavana kaldırsa ve aynı resimi gördü. Bu resimler, gönlünde yer etti ve ister istemez Zelîhâ'ya meyli oldu. Nefsi galip geldi ve bakışları tebessüme doldu. Hz. Yûsuf: "Heva rüzgârıyla gül yüzünü açma, heva ateşinde kendini yakma. Gel, günahsızlık perdesini yırtma. Birgün, gül yüzün toprak olacak. Masiyetten uzak dur ki parlayan mumun sönmesin. Nasihatimi yerine getirirsen canın rahat eder." Dedi. Hz. Yûsuf yüce yaratıcıyı anlattı. Onun âşıkları başta ayırsa bile sonra kavuşturacağını, her şeyin onun elinde olduğunu ve onun hükmünün dışına çıkmaması gerektiğini ifade ederek şunları dedi: "Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz İbrahim, Hz. İshak ve babam Hz. Yakub hatırına sabret ki bana kavuşasın. Sabret ki ham hurma koruk olur, yenmez. Bilirsin ki önce diken, sonra gül olur. Sabret ki daha gülün vakti gelmedi. Acele etmek şeytanın işidir. Düşünerek ve sabırla hareket etmek ise rahmanîdir." Zelîhâ; "Niçin benimle zevk etmekten kaçarsın, sana mâni olan Şey nedir?" diye sordu. Hz. Yûsuf: "Kahhar olan Allah'ın helak etmesi, Aziz'in kahrına uğramaktır. Kıyamet zamanı cezaya uğrarım." dedi. Zelîhâ şunu dedi "Aziz'den korkma, onun işi kolay. Aziz'in kadehine zehir koyayım. Sen her zaman Huda'nın kerim olduğundan bahsederek onu översin. Senin sultanın kerim ise neden gam çekersin ki? Benim, içi hazine dolu sandığım var; onu sana vereyim, günahına karşılık onu Hak yolunda halka bağışla. Bağışladığın bu mallarla başına gelecek kazaları defet." Hz. Yûsuf: "Hâşâ, nefse uyup yolumu mu şaşırayım? Önce zina ederek isyan edip ardından da kan dökülmesine razı mı olayım? Nefsinin hevasına uyup bir canı öldüren nasıl Müslüman olabilir ki? Hele bir de Aziz gibi yetimlerin anası babası olan iyilik sahibi birini öldüren nasıl müslüman olabilir? Birçok iyiliğini gördüğüm Aziz'in katline asla razı olmam. Hakk'ın katında rüşvet geçmez ki malını vererek canını kurtarasın. Kıyamet gününde insan, yaptıklarını bir bir karşısında bulur." Dedi. Zelîhâ dayanamayıp "Yeter artık! Sözlerle, mazeretlerle vaktimi talan etme. Ya benim ol, ya da hançeri kalbime saplarım. Aziz, senin önünde beni cansız bulunca, o da seni kurban eder." dedi hançerini çekti. Hz. Yûsuf şimşek gibi yetişip bileğinden tuttu ve "Kendine kıyma, taze gülsün; yazık, açılmadan solma.

Hançeri susuz canına vurma, visalimin şerbetiyle canını doyur." dedi. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'tan bu tatlı sözleri işitip onun sevgi yüzünü görünce yüreği yerinden oynadı. Bu izni alınca yüz buldu ve boynuna elini sürüp dudaklarından öptü. Ama Hz. Yûsuf'un içine Hz. Yezdan'ın korkusu düştü ve eli titremeye başladı. Hz. Yûsuf, kurtulmak için yol aradığı sırada bir köşede duran ve üzeri örtülmüş bir şey gördü. "Bu örtünün altındaki şey nedir?" diye sordu. Zelîhâ: "O benim ibadet ettiğim putumdur. Ondan utandım da beni bu işi yaparken görmesin diye üzerini örttüm." dedi. Hz. Yûsuf: "Sen işitmeyen ve görmeyen bir taş parçasından utanırsın da ben işiten ve gören Rabbimden nasıl utanmam?" dedi ve rüzgâr gibi aceleyle kaçmaya başladı. Allah, parmağını kilitli kapılar için anahtar kıldı ve kapılar teker teker açıldı. Zelîhâ arkasından koştu ve yedinci kapıda yetişerek gömleğini çekip yırttı. Gömleğin parçası Zelîhâ'nın elinde kaldı ve Hz. Yûsuf yedinci kapıdan koştu çıktı. Kapıda Azizle karşılaştı. Aziz, Hz. Yûsuf'un yüzündeki ifadeyi, saçındaki dağınıklığı görünce "Ne oldu?" dedi. Hz. Yûsuf olan olayları anlatmadı. Edeple konuştu, olanlardan bahsetmedi ve saraya doğru yürüdüler. Zelîhâ'nın yanına vardılar Zelîhâ, ikisini birlikte gördüğünde Hz. Yûsuf'un bütün olayları anlattığını düşünüp telaşlandı ve ağladı. Aziz'e: "Evinde sana hıyanet edenin cezası nedir? Odamda uyurken bu İbrani köle hırsız gibi sokularak benden muradını almak istedi. Gözümü açtım ve ona zehir saçtım. O da rüzgâr gibi kaçtı. Onu kaçınca peşinden koştum. Vahşi kuş misali uçup gitti ve yırtılan eteği elimde kaldı. Bu sözümde yalan yoktur, yırtılan eteği benim doğruluğuma işaret eder. Bu köleye ceza vermezsen yine bu kötülükleri yapar. Bu köleyi bağlayıp döv, ayağına pranga vurup zindanın bir köşesine sal." dedi. Aziz çok öfkelendi. Hz. Yûsuf'a "Ben sana ne yaptım da sen bana böyle davrandın, sana her türlü iyiliği yapana bu mu yapılır?" dedi. Hz. Yûsuf: "Ey Aziz, acele etme, benim bir günahım yok. İşin aslını bilmeden Zelîhâ'nın sözüne uyma. Kadınların aklı ne ki? Erkek adam kadın sözüne uymaz. Bunların Hak birdir ve yoğurt beyazdır." dediğinden başkasına inanmayacaksın. Yalan söyleyen Zelîhâ'dır. Zelîhâ beni kendi halime bırakmadı. Ben ona itaat etmedim. Zelîhâ yeminler etti, ağladı. Akılsız erkeği ise ona inandı. Hz. Yûsuf'u cezalandırmak istedi. Bir adamına "Yûsuf'u tut ve ona cezasını ver, ayağına ağır prangaları geçir ve zindana at." dedi. O adam, Hz. Yûsuf'u tutup onu zindana götürürken Hz. Yûsuf yüzünü semaya kaldırıp dua etti. Mevla'dan kendisini kurtarmasını ve işin aslını ortaya çıkarmasını diledi. Sarayda Zelîhâ'nın arkadaşı olan bir kadın vardı. Huda, daha kendini bile bilemeyen üç aylık çocuğuyla birlikte o kadını oraya sevk etti. O çocuk, bu hâli görünce gözünü Aziz'e: "Ey akıllı adam, acele etme, düşünerek hareket et.

Yûsuf, ceza görmeye layık değil. Onun hakkında sadece iyilik düşün."dedi. Aziz çocuktan bu sözleri işitiğinde şaşırdı. Hatasını anladı. Aziz baktı ki Allah, ona "Bu işi bize iyice açıkla, bu fitneyi kim çıkardı?" dedi. Çocuk: "Ben fitneci değilim. Bu işi sen teftiş et. Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtıldıysa Zelîhâ'nın eteği temizdir, Yûsuf hilecidir. Gömlek arkadan yırtıldıysa Yûsuf'un eteği temizdir, Zelîhâ fitnecidir." Aziz, Hz. Yûsuf'un etrafında dolandı ve gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu gördü. Aziz Hz. Yûsuf'un doğru söylediğini Zelîhâ'nın yalancı söylediğini idrak etti. Zelîhâ'ya söylendi. Ona, "Bu hileyi sen ettin. Niçin adını kötüye çıkardın. Utan, yüzünü resim gibi duvara vur, tövbe et, gözyaşlarınla kara yüzünü temizle." dedi. Hz. Yûsuf'a "Ey eteği temiz olan, ne olur bu olaydan kimseye bahsetme" dedi. Aziz, odasına girdi ve Zelîhâ ile sohbet etmeye başladı. Zelîhâ'nın hâli kendine belli olmasına rağmen onunla yağlı ballı oldu. Kadınların hileleri çok sağlamdır ki bunlardan uzak olan Hakka yakındır. Yeryüzünde ilk kan kadınlar yüzünden döküldü. Bunlardan dolayı Kâbil katil, Hâbil maktul oldu. Bunların aklı ve dini kısadır; dışları doğru ve temiz, içleri kinle doludur. Her işte acelecidirler, düşünmezler, Hz. Süleyman'ın mührünü şeytana bunlar vermiştir. Gerçi bunlar Şeytana bile hile öğretirler. Cenneti Hz. Âdem'e dar eden de bu kadınlardır. Bunların dışı nur içleri ateş oldu. Bunlara uyanın başı gider, bunların hilesi dipsiz kuyudur. Bunlar, nice aslanları ceylana çevirirler. Bunların iyisi yoktur demem, bunların da iyisi iyidir; iyisi işte şudur denemez. Erkek olsun kadın olsun. Şu iyidir, bu kötüdür demek çok zordur. Çünkü kişinin içi, dışından bilinmez. Nasıl ki eldeki parmaklar düz değildir, bugünün insanlarının da hepsi düzgün değildir. Kınanmışlık âşığa üzüntü vermez. Kınanmışlık aşk ehli için övünç kaynağıdır. Zelîhâ'nın bu sırrı Mısır'a yayıldı. Mısır'ın kadınları bunu işitti. İçlerinde aşk şerbetini içenler Zelîhâ'yı kınamadılar. Aşktan habersiz olanlar ise Zelîhâ'yı kınadılar. Mısır"ın kadınlar tarafından Zelîhâ'nın kölesine tutulduğu ve kölenin onu redettiği şaşkınlıkla karşılandı. Zelîhâ"nın yerinde biz olsaydık o köle bize meftun olurdu." Dediler. Zelîhâ bu hatunların sözlerini işittiği zaman bu hatunlardan intikam almak istedi. Bir meclis tertip etti Mısır'ın bilinen hatunlarını çağırttı. Hatunlar süslü ve özenli bir şekilde hazırlanıp meclise iştirak ettiler. Her bir hatun, bir yıldız gibi parlıyordu; ancak nasıl güneş doğunca yıldızlar belirsiz olursa Zelîhâ gelince de bunlar sönük kaldı. Çeşitli t yemeklerle, içeceklerle ve tatlılarla donatılmış sofrada yediler içtiler. Zelîhâ, bu hatunlara iltifat edip onları hoş karşıladı ve selamlaştı. Yemekten sonra eğlenceye geçildi. Bu hatunların eline; dışı sarı, içi acı bir turunçla keskin bir bıçak verdi. Zelîhâ kadınlara, "Benim hakkımda dedikodular yaptınız, arkamdan sözler söylediniz." Dedi.

Kadınlar yaptıklarına pişman olup başlarını öne eğdiler ve ondan Hz. Yûsuf'un güzelliğini göstermesini istediler. Zelîhâ, dadısını gönderip Hz. Yûsuf'u çağırttı. Fakat Hz. Yûsuf, dadının sözlerine kulak asmadı, yerinden kımıldamadı. Dadısının, Hz. Yûsuf'un sözünü dinlemediğini ve gelmediğini söylemesi üzerine onu çağırmaya bu defa Zelîhâ gitti. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un ayağına kapandı, ağlayarak yalvardı: "Senin yüzünden memleketimden Mısır'a geldim, gurbete düştüm; senin aşkın yüzünden dillere düşüp herkese rezil oldum. Sen ise kenara çekilip bu hâlime bakıp durursun. Senin aşkına düştüğümden beri herkes bana gülüyor. Beni bu kadınların yanında utandırma, daha da hor ve hakir etme." Zelîhâ' nın ağlayıp yalvarması, Hz. Yûsuf'un gönlünü yumuşattı. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un yumuşadığını görünce onu iyice süsledi. Siyah saçının üzerine beyaz bir sarık koyup ona birbirinden güzel elbiseler giydirdi, beline mücevherlerle süslü altın bir kemer taktı, hırkasını giydirdi. Eline altından bir ibrik verdi. Cariyelere ise eline gümüş bir leğen almasını emretti. Hz. Yûsuf'un ardından gölgesi gibi geliyordu. Hz. Yûsuf, salınarak meclisten içeri girdi ve Zelîhâ'nın eline su dökmek istedi. Onu gören kadınlar turunç yerine ellerini doğradılar, elleri kan içinde kaldıo. Zelîhâ, hilesiyle turuncu nara çevirdi. Kimisi parmağını öyle bir dişledi ki parmakları Hz. Yûsuf'un güzelliğini yazabilmek için kalem oldu, akan kanları da mürekkep misali oldu. Hatunlarlar: "Bu bir beşer olamaz; bu ya bir peridir ya da melektir." dediler. Zelîhâ "İşte aşkına düştüğüm köle budur. Ne kadar yalvarsam da o bana yüz vermedi." dedi. Hz. Yûsuf'un güzel yüzünü gören kadınlar kendilerinden geçti. Onu gören kadınlar, aşkının müşterisi olunca pazar iyice kızıştı. Hz. Yûsuf'un aşkı, Zelîhâ'nın gönlünde iyice arttı. Zelîhâ kadınlara Şöyle dedi: "Yûsuf'un yüzünü ve güzelliğini gördünüz. Aşkımda beni mazur sayın ve artık beni ayıplamayın. Ben belaya düştüm, bu bela anında bana yâr olun. Zira gerçek yâr, bela zamanında kişinin yanında olur. Gelin el birliği edelim ve bu vahşi kuşu tuzağa düşürelim. Ona öğüt verin, beraber bu ceylana kement geçirelim. Şayet dediğimi yaparsanız başım üzerinde yeriniz olur ve iyiliğinize yüz misliyle karşılık bulursunuz. Eğer sizden bana bir iyilik gelmeyecekse bari beni kendi halime bırakın derdimin üstüne dert vermeyin." Kadınlar utançla özür dilediler ve Zelîhâ'ya "Biz daha önce bilmeden seni kınadık, bizi bağışla. Böyle bir yâr köle bile olsa sevilir; seven değil, sevmeyen kınanır." dediler. Zelîhâ hatunlar rahat konuşsunlar diye oradan ayrıldı. Hatunlar Hz. Yûsuf'a: "Ey dik başlı! Zelîhâ sudur, sen sakın ateş olma. O sana meftundur ve senin emrindedir, sen de onunla sefanı sür. O, seni sevdiği için her cefana katlanıyor. Ona itiraz edip cefa etme ki bir gün yüzünü senden çevirirse, gül bahçen

diken olur. Seni zindana attırır. Karanlık zindanlarda kalırsın. Bu dik başlılığı artık bırak. Güzel yüzlüye sert huy yaraşmaz. Zelîhâ'yı beğenmediysen bizler Zelîhâ'dan daha güzeliz. Bırak onu, bizimle zevk u sefa kıl. Senin vaslına biz erelim, cânı da cihanı da unutalım. Gençken bu cihanının lezzetini sür, sevgililerinle sohbet et. Güçlü kuvvetli dönemlerin her zaman kalmaz, kaybedince gençlik geri gelmez. Zaman el verdikçe, elinde fırsatın oldukça eğlen." Hz. Yûsuf, bu hatunların laflarını duyuduğunda ağzını bile açmadı ve yüzünü Hakka çevirerek "Ey hikmetli Padişah, beni bu kadınların hilelerinden emniyette kıl. Gönlümde her daim senin zikrin ve fikrin taht kursun. Eteğimi heves ateşiyle yakma. Bu kadınlara da sen insaf ver. Beni onların ellerinden kurtar. Beni bunların arasından kurtar ve yüzlerini bir daha bana gösterme. Bunlarla gül bahçesi bana gerekmez, bunlar olmadan zindan bile bana gül bahçesidir." diye dua etti. Bu durumdan kurtulmak için Hz. Yûsuf, Cenabı Haktan zindan istedi. Huda da duasını kabul edip onun yerini zindan eyledi. Eğer Hak'tan afiyet isteseydi zindana girmezdi. Ne kadınların sıkıntısını görür ne de zindanın zahmetini çekerdi. Kadınlar ona el uzatılamayacağını, bu gül bahçesine ayak basılamayacağını gördüklerinde ona dil uzattılar. Zelîhâ'nın fitne ateşini körüklediler. Zelîhâ'ya: "Ey peri, sana yazık, Hak sana vefasız bir yâr vermiş. Güzelliğine diyecek yok ama o vefasızın biridir. Bu dik başlı serviye ne kadar söz söylesek beyhude, bize cevap bile vermedi. Bununla, iyilikle baş edemezsin. Demir ne kadar sert olursa olsun ateş onu yumuşatır. Onu zindana koyup yerini ateş eyle ki bu demir gönüllü peri yanarak yumuşasın. Çelik bile hararetle yumuşamazsa, en mahir üstad bile ondan kılıç yapamaz." diye söylendiler. Zelîhâ, bu sözlere kandı, Yûsuf'u zindana atmaya karar verdi. Zelîhâ, Aziz'in yanına gelerek önünde diz çöktü ve ağlamaya başladı. Aziz, onun bu üzgün hâlini görünce sebebini sordu. Zelîhâ da "Ağzımı açıp söz söyleyecek mecalim yok, adım o oğlan ile anılır oldu. Zelîhâ ona âşık olmuş, denildi. Adım kötüye çıktı. Benimle onun aynı evde durması uygun olur mu? Onu zindana göndererek cezalandır. Münadiler, şehirde dolaşsın ve Evine hıyanet edenin cezası budur!" diye bağırsın. Benim öfke ateşimin yandığını görenler, söylentilerin iftira olduğunu anlayıp dillerini benden çekerler. Ben de rahat ederim, senin de üstünden bu utanç gider." dedi. Aziz bu sözlere ona hak verdi ve "Yûsuf'u sana teslim ediyorum. Nasıl cezalandırmak dilersen öyle cezalandır." dedi. Bu ruhsatı alan Zelîhâ, muradına ermek için fırsat bulduğunu düşünerek çok sevindi ve Hz. Yûsuf'u yanına çağırdı. "Bana ram olmazsan boynuna zincir geçirir zindana attırırım. Benim vaslımın sefasını süresin, zindanın cefasını çekmeyesin diye nasihat ediyorum." Zelîhâ sözünü bitirince Hz. Yûsuf her

zamanki gibi yine onu reddetti. Zelîhâ iyice öfkelendi ve "Elbiselerini çıkarın ve onu demirlerle bağlayın." dedi. Bu sözü işiten hizmetçiler, onun güzel elbiselerini çıkardılar ve boynuna zincir geçirdiler. Bu zincirlerle onu Şehirde dolaştırdılar. Münadiler "Sahibinin sofrasına göz dikenin, onun haremine gizlice girenin cezası budur." diye bağırdılar. Onu görenler "Hâşâ sümme hâşâ, bu peri yüzlü kötü huylu olamaz, bu söze kimse inanmaz." dediler. Hz. Yûsuf, bütün gün şehirde gezdirildi ve sonunda onu zindana attılar. Onu hüzünler kulübesine koydular. Zindandakiler onun ay yüzünü görünce bütün dert ve kederlerini unuttular. Gece gündüz bayram ettiler, zindan mutluluk evine dönüştü. Zelîhâ gizlice zindancıya haber salarak Hz. Yûsuf'un ayağından zincirleri çıkarmasını, güzel elbiseler giydirmesini, ona ibadet edeceği bir yer hazırlamasını ve hizmetini görmesini istedi. Hz. Yûsuf, Kulluk makamında namaz kılıyordu. Zelîhâ Hz. Yûsuf'un gezdiği yerlerde gezerdi. Hz. Yûsuf'un elbiselerini öpüp bağrına basardı. Zelîhâ'a çok ağladı. "Ayrılık acısına dayanmaktan ölüm yeğdir." dedi. Hançerini saplamak içi eline aldığı sırada dadısı içiri girdi ve onu caydırdı. Dadısı ona öğüt verdi. "Sabır zehri, acı da olsa, dert ehlinin tek ilacı odur." dedi. Zelîhâ, biraz ferahladı. Zelîhâ gece Hz. Yûsuf'u düşünmekten sabrı kalmadı ve kendinden geçti. Dadısını alıp zindana gitti. Zelîhâ, Yûsuf'u uzaktan izledi. Sabah olmaya baŞlayınca Zelîhâ"nın içine keder doldu ve feleğe sitem etti. Zelîhâ sabah saraya döndü. Zelîhâ, geceleri zindana gidip Hz. Yûsuf'u seyrediyordu. Gündüzleri zindanın duvarları ile sohbet ederdi. Zelîhâ saçından assalar veya etini kesseler hissetmezdi. Yemekten, içmekten kesildi. Hz. Yûsuf zindana girince zindan halkı dertlerini unutup mutlu oldu. Eşkem ve Ebkam adında, birisi saki, diğeri çeşnici olan iki kişi vardı. Sultana yakın kimselerdi. Şah bu ikisine de öfkelenip zindana attırdı. Hz. Yûsuf ile tanışıp güneş yüzünden nur alırlar. Bir gece misal ülkesine girdiler. Birisinin rüyasında kurtuluşa, birisinin de ise hayatın sona ermesine işaret olurdu. Hz. Yûsuf'a gelip gördükleri rüyaları olduğu gibi anlattılar. Hz. Yûsuf birisine asılacağını, diğerine de selametle kurtulup mutlu olacağını söyledi. Hz. Yûsuf kurtulacak olana: "Ey vefalı, senin yanında bitecek bir işim var. Fırsatını bulunca şaha benim zulme uğradığımı, suçsuz yere zindana atıldığımı söyle." dedi. Kurtulacak olan da "Eğer kurtulursam ne emrettiysen yerine getiririm. Üzülme, senin işini görüp muradını hâsıl ederim." dedi. Zindandan kurtulup sultanın has adamı oldu. Ama verdiği sözü unuttu. Bir gün Mısır sultanı, uykuya daldı. Rüyasında Mısı'ın etrafının cennet gibi olduğunu, Nil ırmağına Kevser sularının dolduğunu gördü. Fil gibi iri ve semiz yedi öküzün Nil'in kenarındaki otları yediğini, ardından Nil'in sularının tamamen kuruduğunu; kuruyan topraktan

yedi zayıf ineğin çıktığını ve bu zayıf ineklerin semiz inekleri yiyip tümüyle yok ettiğini gördü. Şaşkınlıkla bu olayı izlerken yedi tane taze ve dolgun buğday başağı gördü. Bu başakları seyrederken iyice solmuş, içinde tanesi kalmamış yedi kuru başak ortaya çıktı ve dolgun taze başakların etrafında dolaşarak onları da kuruttu. Şah, dehşetle uykusundan uyandı, düşüncelere daldı. Sabah olduğunda hemen divanı topladı, ardından da Mısır'da ne kadar rüya tabircisi varsa sarayına çağırdı. Düşünü bunlara anlatıp tabirini sordu. Fakat hiçbiri cevap vermeye kâdir olamayıp düşün tabirinin olmadığını söylediler. Bu sözlere sultan öfkelendi ve hepsini huzurundan kovdu. Nerde bir rüya tabircisi varsa, bulunup saraya getirilsin, diye emir verdi. Bu sırada sakinin aklına Hz. Yûsuf ve kendisinin ona verdiği söz geldi. Bu sözü geciktirmesine çok üzüldü. Hz. Yûsuf'u hatırlar hatırlamaz sultana, zindan içinde bir tabirci olduğunu söyledi. Tabirini sormak için zindana gitmeye sultandan izin istedi. Saki, Hz. Yûsuf'a gelip düşü anlattı. Hz. Yûsuf "Bunun tabiri açıktır. Sultanın gördüğü öküzlerle başakların aslı maişet ve azıktır. Semiz öküzler ve yeşil başaklar ucuzluk ve bolluğa, zayıf öküzler ve kuru başaklar da ekinin olmaması ve kuraklığa iŞarettir. Ġlk yedi yıl ucuzluk ve bolluk olur, ambarlar ekinle dolar. Sonraki yedi yıl gözyaşından başka su olmaz, o da toprağın bağrını yumuşatmaz." diyerek rüyayı tabir etti. Genç saki, duyduklarını sultana iletti. Sultan: "Var zindana, o kemal sahibini alıp yanıma getir. Rüyanın tabirini bir de onun ağzından işitelim. Saki, yine zindana gidip Hz. Yûsuf'a müjdeyi verdi. Sultanın kendisini beklediğini söylemesine rağmen Hz. Yûsuf ona kulak asmadı. Hakka tevekkül edip sakiye şöyle söyledi: "Şaha var ve hürmetlerimizi ilet. Vatandaşlarının hakkına riayet etmek böyle mi olur, adalet böyle mi olur, diye sor. Eğer sultanda gayret varsa benim hâlimi araştırsın. O kadınların hepsini bir araya toplasın zindana kapatılamama sebep nedendir öğrensin." dedi. Şah, bu sözlerden incindi ve Zelîhâ' yı ve kadınları huzurunda topladı. Şah, olayı teftiş ederek kadınlara "Ne oldu ise doğruyu söyleyin." dedi. Kadınlar: "Ey Şah, biz Yûsuf'tan hiçbir kötülük görmedik, kötülük bizdeydi; onda iyilik vardı. Yüzü gibi sözü de, huyu da doğru ve düzgündür onun. Ayda bile eğrilik vardır, onda yoktur." dediler. Şah, Hz. Yûsuf'un doğru ve haklı olduğuna sevindi. Kadınları kınayıp huzurundan kovdu. Hz. Yûsuf'un da zindandan çıkarılmasını emretti. Onu hürmetle zindandan çıkarıp saraya getirdiler. Sultan onu karşıladı. Düşünü anlatıp onun tabirini ondan dinledi. Sultan, "Yokluk zamanları için nasıl bir çareye başvurmalı?" dedi Hz. Yûsuf, "Şimdiden tedbirini almak gerekir. Bu işin tedbiri, münadilerle her yere haber salınması ve bolluk yıllarında memleketin her bir yanına bol bol ekim yapılması; elde

edilen buğdayların az bir kısmının yenilip çoğunluğunun saklanıp korunmasıdır. Bu işleri çekip çevirecek işinin eri olan bilgili bir kimse gereklidir." dedi. Şah: "Ey müjdeci, bu işleri sen gerçekleştir, işlerin hepsi senin emrinle olsun. Ne emredersen işler öyle olsun." dedi. Hz. Yûsuf işi kabul etti. Hz. Yûsuf'u bütün devlet erkânının başına verdi ve herkesten onun emrine itaat etmelerini istedi. Hz. Yûsuf'u her türlü nimetle bezeli bir saraya yerleştirdiler. Mısır Aziz'i hastalandı ve öldü. Aziz sayesinde bolluk ve zenginlik içinde yaşıyordu. Felek Aziz'i ayaklar altına alınca Zelîhâ da baht atından inip yaya kaldı. Aziz gidince mihnet ve belalar geldi. Zelîhâ'nın baharı güze döndü. Beli büküldü, yüzü sarardı ve buruştu. Saçı, kaşı ve kirpikleri döküldü. Kalan saçı, kaşı ve kirpikleri de iyice beyazladı. Gözü görmez oldu. Yola çıkar, gelenden geçenden Hz. Yûsuf 'un haberini sorardı. Hz. Yûsuf'tan haber ulaştırana malını mülkünü verirdi. Zelîhâ, bütün malını mülkünü bitirdi. Hz. Yûsuf , askerleri ile birlikte saraya giderdi. Zelîhâ onun yolu üstüne kamıştan bir bekçi kulübesi inşa etti. Hz. Yûsuf 'un alaca renkte bir atı vardı. Çok hızlı giderdi. Zelîhâ onun sesini kulübesinde duyduğunda dışarı çıkar ve yol üzerinde ağlardı. Zelîhâ'nın taştan yontulmuş, mücevherlerle süslü bir putu vardı. Gece gündüz ona ibadet ederdi. Zelîhâ, putunun önünde yüzünü yere sürdü ve ağlayarak on yalvardı: "Ey ibadet ettiğim, derdime derman ol. Sürekli sana ibadet ettim, bir gün bile iyilik görmedim. Başıma büyük büyük belalar geldi. Gurbete düştüm, hasret ateşiyle yanıp tutuştum. Gözüm görmez oldu, gözlerimi bana tekrar ver. Gözümü ver de Yûsuf'u bir kez daha görebileyim." Zelîhâ Hz. Yûsuf'un atının sesini işitti. Hz. Yûsuf'un yoluna çıkıp feryat etti fakat atların kişnemesinden onun sesi hiç duyulmadı. Zelîhâ ağladı, kara bahtına ah etti, hüzünle kulübesine girdi. O an anladı ki taşa ibadet etmenin faydası yoktur. Putunu ortaya çıkardı "Başıma bunca mihnet senden geldi." dedi ve yere çaldı ve onu. Yüzünü Hakkın yüce dergâhına çevirip ona secde etti ve yalvardı: "Ey padişahlar padişahı olan Allah'ım, bana merhamet et. Her şeyin anahtarı senin elindedir. Ya Rabbi, senin ortağın yoktur. Yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi senindir. Bize çok nimetler ihsan ettin, bana göz nimetini tekrar ihsan et. Yârin cemalini tekrar görebileyim." Tekrar bir gün Hz. Yûsuf geçerken Zelîhâ yola çıktı ve şunu dedi: "Gizli sırlara vâkıf olan Huda'ya hamd olsun ki kimini köle iken şah eyler, kimini şah iken köle eder." Hz. Yûsuf bu sözü duydu ve bu içten sözler ona çok etki etti. Hz. Yûsuf, kölelerinden birine, bu sözleri söyleyeni bulup onu yanına getirmesini emretti. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u görünce hamd u senalar etti, dua etti. Hz. Yûsuf onu tanıyamadı ve "Kimsin, adın nedir? Bize derdini anlat." dedi. Zelîhâ "Ben, senin yolunda her sıkıntıyı çeken, cihan

mülkünü senin yoluna terk edenim. Seninle aşinalığımız evvelden vardır." dedi. Hz. Yûsuf kim olduğunu bildi. Hâline ağlayarak merhametle "Sana ne oldu ey Zelîhâ, güzel yüzün niçin böyle soldu?" diye sordu. Hz. Yûsuf "Gençlik servetine ne oldu?" diye sordu, Zelîhâ "Onu ayrılık eşkıyası aldı." diye cevap verdi. Hz. Yûsuf "Lale yanaklarına ne oldu?" diye sordu, Zelîhâ "hasret ateşiyle soldu." dedi. Hz. Yûsuf "Gözlerin niçin kurudu? diye sordu, Zelîhâ: "Senden uzak olduğu için." diye cevap verdi. Hz. Yûsuf : "İsteğin her ne ise durmadan, çekinmeden bana söyle." dedi. Zelîhâ: "Arzumu yerine getireceğine yemin etmen şartıyla söylerim." dedi. Hz. Yûsuf, arzusunu yerine getireceğine yemin edince Zelîhâ: "Benim senden isteğim, Hakka dua edip benim güzelliğimi ve gençliğimi bana geri vermesini niyaz etmendir." dedi. Hz. Yûsuf gönülden Huda'ya dua etti ve duasını Hak Teâlâ kabul etti. Zelîhâ önceki halinden daha güzel oldu. Hz. Yûsuf: "Başka muradın var mıdır?" diye sordu. Zelîhâ: "Benden başkasını kendine eş edinme." dedi. Hz. Yûsuf bu sözleri duyduğunda ne evet ne de hayır dedi, baını öne eğip ilahi vahyin gelmesini bekledi. Hz. Cebrail gelerek Hakkın selamını Hz. Yûsuf'a iletti ve Hak Teâlâ'nın onu nikâhlamasını emrettiğini tebliğ etti. Hz. Yûsuf, Hakkın muradının Zelîhâ ile evlenmesi olduğunu duyunca öyle bir düğün yaptı ki dünya bunun bir benzerini görmedi. Hz. İbrahim'in dini, İsrailoğullarının âdeti üzere nikâhı kıyıldı. Gelin süsleyiciler Zelîhâ'yı süslediler. Akşam oldu ve yalnız kaldılar. İki seven birbirine kavuştu. Hz. Yûsuf gözlerini Zelîhâ'nın gül yüzünden ayıramazdı. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'ya âşık olduktan sonra Zelîhâ mecâzi aşktan ilahi aşka geçti. Bir gece Hz. Yûsuf, Zelîhâ'ya vuslatı arzuladı. Hz. Yûsuf ne kadar ısrar etse de Zelîhâ ona rağbet etmedi ve yanından kaçtı. Hz. Yûsuf peşinden koştu. Zelîhâ'nın eteğini çekince, etek yırtıldı. Zelîhâ tebessüm ederek "Bundan önce ben senin eteğini yırtmıştım. Şimdi de sen benim eteğimi yırttın. Bu işte ikimiz de bir olduk." dedi. Hz. Yûsuf, onun Hak aşkıyla yandığını görünce onun için bir ibadethane yaptırdı. Zelîhâ, bu ibadethanede kendini Hakka verdi. Bu şekilde yıllar geçti. Hz. Yûsuf ata binerken, bir ayağını atın üzengisine bastı. Hz. Cebrail gelerek ona acele etmemesini; zira diğer ayağını üzengiye basmasının nasip olmayacağını haber verdi. Hz. Yûsuf'a ölüm müjdesi geldi. Yerini alacak birisini bulup kendi yerini ona bıraktı ve ona adaletten ayrılmamasını vasiyet etti. Hz. Cebrail yanında bir elma getirdi. Elmayı Hz. Yûsuf'a uzattı. Hz. Yûsuf elmayı koklayınca ruhunu teslim etti. Ansızın ölüm hâli gelince herkes feryat etti, gözyaşları deniz oldu. Zelîhâ'nın bu olayı duyduğunda titreyip inledi. Üç gün baygın yattı. Hz. Yûsuf'un mezarına geldi. Yere düşüp can verdi.

2.2.2. Zaman

Yûsuf u Zelîhâ Mesnevi'sinde zaman bildiren sözcükler ve zaman kipleri önemlidir. Geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve duyulan geçmiş zaman kipleri şairin tercih ettiği kipler olarak mesnevide karşımıza çıkar. Şair, anlatıcı bakış açısı ile eserdeki bütün zamana hâkimdir. Bundan dolayı en fazla görülen geçmiş zaman kipini kullanır. Kimi olaylar için ise duyulan geçmiş zamanı kullanır. Fakat bu kip daha sınırl kllanılmıştır. Vak'a zamanı, eserde konu edilen hikâyenin gerçekleştiği zaman dilimini ifade eder. Anlatılan hikâye yazarın hayal âleminin bir ürünü olsa bile okuyucunun zihninde anlaşılabilir bir zaman dilimi oluşturulmak zorundadır.

Anlatma zamanı yani yazıya geçirme zamanı da, yazarın hikâyesinde anlatacağı olayları tasarlaması, öğrenmesi ve netice kaleme almasını ifade eder.

Vak'a zamanı: Yûsuf u Zelîhâ hikâyesinin gerçekte ne zaman olduğunu bilmiyoruz. Kur'an'da ve daha önce İncil ve Tevrat'ta olay anlatıldığına göre çok eski bir hikâye olduğu bilinmektedir.

Anlatma zamanı: Kemal Paşazade eserini II. Beyazid'e sunmuştur. Yani diyebiliriz ki anlatma zamanı XVI. yüzyıl (1389-1402)'dır.

Aşağıdaki listede, zaman kavramıyla ilgili ifadeler sıralanmıştır. En fazla kullanılan kelimeler "gice, l dem, bugün" gibi ifadelerdir. Bu ifadeler takvimle ölçülebilen belli bir zaman dilimini değil, vak'a etrafında oluşan bir zaman kesitini ifade eder.

Hikâyenin geçtiği dönemlere dair mutlak bir tarih söz konusu olmayıp zaman belirsizdir. Bakıldığında, zaman kavramı mevsim, ay, hafta veya gün gibi terimlerle karşılanır.

Zamanla ilgili sık tekrar edilen kelimeler

Gice:	213
hemân:	1
imdi:	17
şimdi:	13
Gün:	56
bir iki gün	2

birkaç gün	1
bugün:	21
Her gün	7
otuz gün	1
günden güne	4
birez gün	3
yüz gün	1
niçe gün:	1
üçüncü gün:	1
vakt:	6
zaman:	8
dem:	109
dem-a-dem:	17
dem-be-dem:	7
kaçan:	30
pes andan (sonra):	24
diger-gün:	1
ay u gün.	5
dün u gün:	12
gice vü gündüz:	13
seḥergāh:	9
ezelde:	7
ardınca:	5

Kemâl Paşazâde'nin eserinde de zaman unsurunu vak'a etrafında takip edilebilmektedir. Buna rağmen eserde yer yer olayların oluş zamanına dair işaretler verilmiştir.

Yûsuf iki yaşındayken annesi ölür:

İki yaşa girüp çün serv-i gülşen
Iraġ oldı kenār-ı gülşeninden (1144)

Ecel düzdi uruban nā-gehān yol
Anası öldi vü kaldı yetim ol (1145)

Zelîhâ'nın ilk defa Hz. Yûsuf'u rüyada gördüğünde kaç yaşında olduğu belli değildir. Metnin anlatımından, bir genç kız olduğu anlaşılan Zelîhâ, rüyasında Yûsuf'u görür ve âşık olur. Aşkın verdiği acılarla zayıf düşen Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf'u tekrar rüyada görmesinin zamanını vermemiştir. İkinci defa rüyada sevgilisini gören Zelîhâ, mecnuna döner ve zincire vurulur. İki yıl bağlı kaldıktan sonra üçüncü defa rüyasına giren sevgilisinin kim olduğunu öğrenerek kendine gelir:

Çeküp ol mihr-i ṭalʿat iş bu ḥāli
Zevāl ile geçürdi māh u sāli (2197)

Bu vech-ile ıḳi yıl ol peri-çihr
Ne gice meh görür ne gündüzin mihr (2198)

Yûsuf, kardeşleri tarafından atıldığı kuyuda üç gün kalmıştır:

Ḳılur gerdūn-ı dūn ḥālin digergūn
Ḳalur ol çāhda üç gice üç gün (3379)

Olur dördünci gün vaḳt-i seḥergāh
Bu resme muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh (3381)

Hz. Yûsuf, kervan tarafından kuyudan çıkarılıp Mısır yakınlarına getirildiğinde, kervan, yol yorgunluğunu atmak burada bir süre konaklamıştır. Hz. Yûsuf dördüncü günde kuyudan çıkarılmıştır:

Olur dördünci gün vaḳt-i seḥergāh
Bu resme muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh (3381)

İçinden bir başı devletlü ṭurur
Ṣu ḳaṣdına leb-i çāha yügürür (3387)

Ṣalar ṣu ḳaṣdına çāha ḳoġayı
Çeker ṣu yirine çehden bu ayı (3388)

Hz. Yûsuf'un zindandayken rüyasını yorumlayarak kurtuluş müjdesi verdiği ve çıktığında hükümdara kendisinden bahsetmesini istediği sâki, kendisini unutmuştur. Kemâl Paşazâde Hz. Hz. Yûsuf'un zindanda kaç yıl geçirdiğini bildirmez:

Birez müddet daḫı maḥbūs ḳaldı
Nihāl-i vaʿdden meʾyūs ḳaldı (6995)

Böylece o nasihat hayalinden çıktı ve yıllar boyunca hatırına gelmedi.

Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf'tan ayrı kaldığını ifade eden şu beyitler de yıllarca Hz. Yûsuf'un zindan da olduğunu gösterir:

Çi-ger yıllar-durur kim olmışam dūr
Viṣālinden anuñ maḥrūm u mehcūr (7261)

Yûsuf, Zelîhâ'ya kavuştuğunda mutluluk günleri sona erer ve bir gece Cebrail bir elma getirir ve onu koklar ölür. Yaşı ve zamanı belirtilmez:

Elinde Cebreʾil'üñ vardı bir sı̱b
Anuñla bāġ-ı Ḫuld olmışdı pür-sı̱b (7635)

Eline Yūsuf'uñ çün ṣundı anı
Alup ḳoḳdı hem-ān-dem virdi cānı (7636)

Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un ölüm haberini aldığında üzüntüsünden kendini yerlere atar ve üç gün yerde baygın kalır:

Yatup ḳaldurmadı başını üç gün
Geçen bilmezdi gün midür yaḫud dün (7659)

Üçünci gün gelür çün kendüzine
Ṣorup ḥāli baḳar ḫalḳuñ yüzine (7660)

Yatur üç gün yine bi-ʿaḳl u medhūş
Gelür üç gün geçicek şemme-i hūş (7662)

(*Bu olayın üzüntüsüyle o servi, bir gölge gibi üç gün toprağa düştü, Dördüncü günde kendine geldi ve olayı duyunca tekrar kendinden geçti, Böyle üç defa, sinesinin yakıcı ateşiyle üç gün kendinden geçti).*

Hz. Yûsuf'un masumluğuna şahitlik eden bebek üç aylıktır:

Elinde bile üç aylıḳ bir oġlan
Daḫı kendüyi bilmez ṭıfl-ı nādān (5680)

Yûsuf zindanda iken Mısır Sultanı bir rüya görür. Onun rüyasını yorumlayan Yûsuf, Mısır'da yedi bolluk ve yedi kıtlık dönemi olacağını elçi ile padişaha bildirir:

Bu düş ḥükmi bu-durur key işitgil
Ki ucuzlıḳ ola evvel yidi yıl (7087)

Ekinler şöyle ṭola yazı yüzi
Ki anbāruñ ṭola göñli vü gözi (7088)

Şu deñlü ola āb u dāne efzūn
Ki ṭola niʿmet-ile ṭās-ı gerdūn (7089)

Bu yıllar ḥükmi çün bula nihāyet
Yidi yıl daḫı ḳaḥṭ ola be-ġāyet (7090)

Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf'un resimlerini nakletiği sarayın yedi odasının olması:

Yapar birbiri içinde yidi ṭāḳ
Felek ṭāḳı gibi manẓūr-ı āfāḳ (4762)

2.2.3. Mekân

Anlatma esasına bağlı metinlerde incelenmesi gereken unsurlardan biri de mekândır.[27] Yazarın anlattığı olaylar bir zaman ve mekân içerisinde gerçekleşir. Böylece yazar olayların geçtiği mekânı da tanıtmak durumundadır. Mesnevilerde yapılan edebî tasvirler yalnızca olayın geçtiği zemini tanıtmakla kalmaz, aynı zamanda şairin maharet ve ustalığını göstermek için de imkân hazırlar. Tasvirden yoksun mesneviler, sanat değeri düşük, tesir gücünden mahrum mesnevilerdir [28] Kemal Paşazâde, metni edebî bakımdan güçlendirmek için mekân tasvirleri de yapmıştır.

Hz. Yûsuf için yaptırılan saray: Zelîhâ'nın emriyle dadısı tarafından yaptırılan saraydır. Ülkenin en mahir mimarı tarafından inşa edilmiştir. Bahçesi saadet bağıydı, zemini mermer döşenmişti. İç içe girilen birbirinden farklı renklerde yedi odası vardı. Yedinci odası, yedinci gök gibi eşsiz renk ve nakışlarla bezeliydi. Altından yapılmış kırk sütun yükseliyordu. Sarayın içinde altından tavuslar bulunuyordu. Dallarında zümrüt kanatlı ağzında la'l olan kuşlar vardır. Sarayın duvarları Hz. Yûsuf ile Zelîhâ'nın tasvirleriyle süslenmişti. Bu tasvirlerden bazıları iki sevgiliyi kucaklaşırken, bazıları öpüşürken ki tasvirlerdir. Tavanda ise ay ve güneş, sevgililer gibi sarmaş dolaştır. Sarayda nereye bakılsa sevgilileri temsil eden iki kişi birbirine sarılmış halde görülmektedir. Kıymetli mücevherler ve çeşitli nakışlarla inşa edilmiştir. Hz. Yûsuf, bu o nakışlı odada kalmak istememiştir. Yine Zelîhâ Hz. Yûsuf'a olan aşkını ve sabrının kalmadığını bu evde ona haykırmıştır. Ayrıca Hz. Yûsuf'un gömleğini de bu evde yırtmış ve ona iftira atmıştır.

Eserden Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf için yaptırdığı sarayın tanıtıldığı bölümden birkaç beyit aşağıdadır:

Kemâl Paşazâdede

Gelüp işlerdi Mıṣr'uñ ḫāṣ u ʿāmı
Olınca yapılup ḳaṣruñ tamāmı (4750)

Ṭaşurdı ŝevr-i gerdūn-ile her-gāh
Felekler mezraʿından keh-keşān kāh (4751)

[27] Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara, 2000, 127; Mehmet Tekin, Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları), İstanbul, 2002, 132.
[28] Ahmet Atillâ Şentürk, *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler*. İstanbul, 2002, 39.

Zemi̱n ü āsmān gāvın idüp cüft
Gelüp işlerdi dihḳān-ı cihān müft (4752)

Döşendi ferş-i si̱mi̱n niçe ferseng
Dehān-ı yār gibi derzi dil-teng (4753)

Ser-ā-ser si̱m ü zer di̱vār ḫışt
Gilinüñ gül ṣularıyla sirişti (4754)

Eler ġırbi̱l-ile ṭopraġın eflāk
Giderüp ṭaşların encüm ḳılur pāk (4755)

Ŝevābit kim aña yoḳ ḥadd u ṣaġış
Uvaḳ ṭaşdur ki ġırbi̱l içre ḳalmış (4756)

İki kerpiç içinde mihr-ile māh
Ḳonurken ḫışt meh yirine nā-gāh (4757)

Yapışmış iki balçıḳlı eliyle
Yüzin kir eylemiş bennā giliyle (4758)

Gice vü gündüz ol üstād-ı kāmil
Bir ay ulayu oldı anda ʿāmil (5759)

Ururdı ṭi̱şesin çün bi-müdārā(4760)
Ḫami̱r-i mūm olurdı seng-i ḫārā

Dağılur ṭi̱şesi ḍarbıyla mermer (4761)
Ṣuyı ṣarṣar sanasın bād-ı ṣarṣar

Yapar birbiri içinde yidi ṭāḳ (4762)
Felek ṭāḳı gibi manẓūr-ı āfāḳ

Veli̱ her biri bir naḳş-ile zi̱bā (4763)
Kiminüñ rengi sürḫ ü kimi ḫaḍrā

Biri biri içinde heft-ḫāne (4764)
Çü heft-evreng bi̱-miŝl-i zamāne

Degül nāḳış birisi cümle ecvef (4765)
Felek ṭāḳı olaruñla mużāʿaf

Mübārek demde bir ḳaṣr itdi ābād (4766)
Ki ṭāḳ-ı çarḫ didi āferi̱n-bād

Çü tekmi̱l itdi ol merd-i mükemmel (4767)
Felekler ṭāḳı oldı ʿaşr-ı kāmil

Ṣafāsı ṣuffesinüñ ṣubḥ-ı iḳbāl (4768)
Feżāsı ḫānesinüñ künc-i āmāl

İşigi secdegāhı māh u mihrüñ (4769)
Deri püşt ü penāhı nüh sipihrüñ

Memerri mermer idi liḵ nūri (4770)
Mürūr idenlere virür sürūrı

Olınmaz diḵḵat-ile derzi maʿlūm (4771)
Nitekim saṭḥ içinde ḫaṭṭ-ı mevḫūm

Güneş ṭāḵında olmış şemme-i zer (4772)
Ḳapusında meh-i nev ḥalḳa-i der

Şafaḳ çiniḫ ṭabaḳda sürḫ ezmiş (4773)
Anuñla ṭāḳınuñ naḳşını yazmış

İdüp ḥall lāciverdin çarḫ-ı aḫḍar (4774)
Şuʿā-ı ḫūr düzetmiş ḳıl ḳalemler

Cilāsı Rūmiḫ-y-idi naḳşı Çiniḫ (4775)
Cilā ṭaşını ṭutmış naḳş içini

Ḫayāliḫ naḳşla olup içi tezyiḫn (4776)
Olur her beyti şiʿrüm gibi renḫgin

Yazılur naḳş-ı ḫāl ü ḫadd-i dil-keş (4777)
Olur dil ḫānesi gibi münaḳḳaş

İçinde her direk bir siḫm servi (4778)
Ki ḳonmış üstine laʿliḫn tezervi

Düzüp ṣaḥnında bir ṭāvūs-ı zerriḫn (4779)
Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin

İçin ṭoldurdılar müşk-ile ʿanber (4780)
Ki ṣalınduḳça ḳaṣr ola muʿaṭṭar

Muraṣṣaʿ dümm-ile eyler tebaḫtür (4781)
Ṣalınduḳca ṣaçar eṭrāfına dür

Düzeldi cā-be-cā billūrdan ḥavż (4782)
Ki vaṣfına anuñ ʿaḳl idemez ḫavż

Feraḥdan çeşmi ḥavżuñ yaş-ıla pür (4783)
Ṣafāda ṣuyı ṣan ṭurna gözidür

Öñinde zeyn iderler bir güzel bāġ (4784)
K'içine ṣayru girerse ola ṣaġ

Hz. Yûsuf'un atıldığı kuyu: Vadinin adı cehennemdir. Hayvanlar bile ayak basmazdı. Cahillerin kalbi gibi dar ve karanlıktır. Öyleki cihana karanlık o kuyudan

bağışlanmış. Ağzı ejderhanın ağzı gibi zehirli. Derinliğine erişme çok güçlük ister. Yolu karınca yolu gibi incedir. Çok bulanık ve pis kokuludur. Sanki kuyu iki yüzlünün mezarı gibi kapkaradır. Bu olumsuz özellikler Hz. Yûsuf'un kuyuya atılmasıyla değişir. Hz. Yûsuf'un üzerine oturduğu taş cevhere dönüşür. Göz yaşıyla taşı temizleyip, suyu gül suyu gibi oldu. Suyu, Hz. Yûsuf'un dudağının etkisiyle tatlılaşır; ufunetli kokusu, zülfünün kokusunu alır. Yüzünün nuruyla karanlık, aydınlığa dönüşür.

Miyān-ı mūr gibi yolı bārįk
Dili cahil gibi key teng ü tārįk (3322)

Dehānı tenh güya ḳalb-i ʿāşıḳ
Ḳarañu içi çün gūr-ı münāfıḳ (3323)

Sevād-ı ẓulmet-ile içi ṭolmış
Cihāna ẓulmet andan baḫş olmış (3324)

Cihānda varsa oldur ṭūl-ı bį-ʿarż
Ki ʿarżın idemezdi ʿaḳl anuñ farz (3325)

Ḥisāb-ı ṭūlı anuñ çoḳ ʿameldür
İrişmek ʿumḳına ṭūl-i emeldür (3326)

Zelîhâ'nın Kamıştan kulübesi: Yaşlı ve yalnız bir kadın olan Zelihâ, Yûsuf'un geçeceği yola kamıştan bir gömelte yapar. Zelîhâ ney gibi çıplak kalmıştı. Aşk hevesinden inleyip ağlardı. Kamışlar atılmış oka benzer. Her ok ona şeker kamışı olmuş. Zelîhâ'nın âhı ney içinde yol bulurdu. Ney kalem gibi yanıp çok dumanlı olurdu. Zelîhâ ne zaman Hz. Yûsuf un atının sesini işitse kamış kulubesinden ok gibi fırlardı.

Zelįḫā ḳaldı çün ney gibi ʿuryān
Hevā-yı ʿışḳ elinden zār u giryān (7405)

Çü tenhālıḳdan oldı cānı maḥzūn
Elif ḳaddini ḳıldı bār-ı ġam nūn (7406)

Şu arada ki Yūsuf gāh u bį-gāh
İderdi leşker-ile ʿazm-i dergāh (7407)

Ḳamışdan bir gömelte itdi bünyād
Çü mūsįḳār pür-zārį vü feryād (7408)

Hz. Yûsuf'un Zelîhâ için yaptırdığı saray: Sevgililer birbirine kavuşup nikâhlandıklarında Hz. Yûsuf, hakikat yolunu bulmak isteyen Zelîhâ için bir ibadethane yaptırır. Geceleri ibadet ederdi.

Anuñ'çün başḳa bir kāşāne yapdı
Ne kāşāne ʿibādet ḫāne yapdı (7611)

Girür bir gūşede ol menbā-ı nūr
Olur sāye gibi giceyle mestūr (7612)

Çü buldı cān beher āsāyişinden
Elin çekdi cihān ālāyişinden (7613)

Nil: Zelîhâ seher vakti kalkıp sabah rüzgârına hâlini arz ederdi. Zelîhâ, çiçeklerle de konuşurdu, Nil'e derdini anlatırdı. Mâlik Hz. Yûsuf'u pazara götürmeden önce Nil'de temizlenmesini istedi.Yûsuf pazara götürülürken Zelîhâ da Nil'de dolaşmaya çıkmıştır.Ve son olarak Nil Nehri hikâyede Mısır Sultan'ın rüyasında karşımıza çıkmaktadır. Mısır Sultanı rüyasında Mısır'ın etrafının cennet gibi olduğunu, Nil ırmağına Kevser sularının dolduğunu gördü. Fil gibi iri ve semiz yedi öküzün Nil'in kenarındaki otları yediğini, ardından Nil'in sularının tamamen kuruduğunu; kuruyan topraktan yedi zayıf ineğin çıktığını gördü.

Bahçe: Yûsuf'un gezip dolaşması ve kimselerin onu görmemesi için Zelîhâ'nın yönlendirdiği yerdir

Köşk: Zelîhâ'nın kendi hakkında gıybet yapan kadınlara ziyafet verip onlara ders verdiği yerdir.

Zindân: Mesnevide iki farklı zindan yer alır. İlki aşkından deliye dönen kızı Zelîhâ'yı attırdığı Taymus'un zindanıdır. İkincisi ise birçok olaya sahne olan Yûsuf'un düşmüş olduğu zindandır. Hz. Yûsuf'un içinde bulunduğu zindan mesnevide uzun süre göz önünde durur. Hz. Yûsuf adaletin yerini bulması için sâkîden ona yardım etmesini istemiştir. Ve sâkînin vesilesi ile zindandan çıkmıştır.

2.2.4. Kemâl Paşazâde'nin Yûsuf u Zelîhâsı'nda Motifler

1. Gömlek: Gömlek, Hz. Yûsuf u Zelîhâ hikâyelerinde önemli bir motiftir. Kemal Paşa'nın eserinde gömleğin tılsımlı bir eşya ile ilişkilendirilidiğini görüyoruz. Kemal Paşazade eserde şunu aktarır: Bu hikâyeyi anlatanlar bir olay rivayet ederler: Nemrut,

Hz. İbrahim'i ateşe attığında Hz. İbrahim'in üzerinde bir gömlek vardı. O gömleği Rıdvan, cennetten getirmişti. Bundan dolayı ateş ona gülistan oldu. Hz. İbrahim ölünce o gömleği Hz. İshak almış, o da öldüğünde gömlek Hz. Yakub'a kalmıştı. Hz. Yûsuf yürüme çağına geldiğinde de Hz. Yakub onu kolye yapıp Hz. Yûsuf'un boynuna takmıştı. Kuyuya düştüğünde o kolye (tavk) boynunda idi. Hz. Cebrail onu boynundan alıp açmış ve Hz. Yûsuf'a giydirmiştir.

Bu ḳıṣṣa aṣlın idenler ḥikāyet
Bu yirde böyle ḳıldılar rivayet (3351)

Ki atduḳda Ḫaliḫ'i oda Nemrūd
Teninde pi̯rehen ki vardı mevcūd (3352)

K'anuñ ḥıfẓ itmege Rıḍvān tenini
Getürmiş ravżadan pi̯rāhenini (3353)

Getürmişdi cinândan anı Rıḍvān
Anuñ'çün āteş olmışdı gülistan (3354)

Ḫaliḫ oldükde anı İsḥāḳ almış
Ölicek ol daḫı Yaʿḳūb'a ḳalmış (3355)

İricek Yūsuf'uñ serv-i revānı
Büküp tavḳ eylemiş boynına anı (3356)

Düşicek çāha ol boynında ḳalmış
Ḥaḳ'uñ emri-y-ile Cibri̯l gelmiş (3357)

Alup boynından anuñ açmış için
Düzüp ḳoşup gidermiş tāb u pi̯çin (3358)

Geyürmiş Yūsuf'uñ cismine anı
Semen-pūş itmiş ol serv-i revānı (3359)

Ṣanur ol göñlegi üstinde gören
Semen pi̯rāhen itmiş berg-i gülden (3360)

Nihāl-i serv olsa yāsemen-ber
Gerek pi̯rāheni berg-i gül-i ter (3361)

2. Kemer: Kemer motifi mesnevide şu şekilde geçmektedir: İnas Hz. İshak'tan kalan kemeri gizlice Hz. Yûsuf'a doladı ve onu Hz. Yakup'a gönderdi. Bu kemeri hasta kuşansa şifa bulur. İnas daha sonra kemeri Hz. Yûsuf çaldığını söyledi ve ona iftira

attı. Şeriate göre hırsızlık yapan kişi ölene kadar malını çaldığı kişinin kölesi olurdu. İnas öldükten sonra Hz. Yakub Hz. Yûsuf 'a kavuşma fırsatı buldu.

Görür cānmdan ayrılmaḳ görindi
Ne mekr ü hile eyler bir gör imdi (1180)

Kuşānsa ḫasteler bulurdı sıhhat
Bili çekmezdi ayruk bār-ı mihnet (1185)

Kemerden buldı āhir derde çāre
Miyānın çekdi anurila kenāre (1189)

Kemer-beste ḳılup serv-i revām
Viribir ḫidmete Yaʿkübʿa anı (1191)

Kemer-bend-ile gitdi çünki
Yūṣuf Bilin bunun büken bār-ı teʿessüf (1192)

Düzetdi perde-i telbısde sāz
Uġurlandı kemer diyʿitdi āvāz (1193)

Kemer-bend orṭa yirden oldı çün güm
Düşer her kişiye andan tevehhüm (1194)

3. Asâ: Bu kıssayı yazanlar Hz. Yakup'dan bir keramet aktarırlar. Hz. Yakup, Kenan'a yerleştikten sonra Huda, onun evinin avlusunda eşsiz bir ağaç yarattı. Bu ağaca hiç balta değmemiş ve evin her köşesine gölge yapan büyük bir ağaçtı. Hz. Yakub'un bir çocuğu doğduğu zaman ağaç yeni bir budak verirdi. O budak yeni çocukla büyürdü. Çocuğun ayağı yere basdığı zaman Hz. Yakub budağı asa yapıp o çocuğa verirdi. Çocuk asası ile belaları defederdi. Gelenek böyle süregelirken bu gelenek Hz. Yûsuf'ta devam etmedi. Huda ona bir çubuk yaratmadı. Bunda bir hikmet vardı. Ama bu durum Hz. Yûsuf'a tuhaf geldi. Bir gece babasını yalnız iken ona hâlini arz etti ve "Bana dua et, bana da Hak bir asa versin. Cennet bahçelerinin ağaçlarından bir asa olsun. Bütün asalardan üstün olsun. Ben bu asa ile kardeşlerimden farklı olayım. Bu asa hem elim hem ayağım olsun." dedi. Hz. Yûsuf 'u dinleyen babası onun bu isteğinin hâsıl olması için dua etti. Hz. Cebrail ona, dünyada eşi olmayan, tek parça zebercetten bir asa getirdi. Balta vurulmamış olan asa dümdüzdü. Cilalanmadan parlaktı. Asa Hz. Yûsuf'a el kuvveti oldu. Bu asa Hz. Yûsuf kardeşlerinin kıskançlığına sebep oldu.

Ḫudāʿdan bir ʿaşā itdi temerınā
Kabul itdi duʿāsm Haḳ ṭaʿālā (3056)

Getürdi defʿ-i peyk-i mülk-i sermed

ʿAşā resminde yek-pāre zeberced (3057)

4. Kuyu: Vadinin adı cehennemdir. Hayvanlar bile ayak basmazdı. Cahillerin kalbi gibi dar ve karanlıktır. Öyleki cihana karanlık o kuyudan bağışlanmış. Ağzı ejderhanın ağzı gibi zehirli. Derinliğine erişme çok güçlük ister. Yolu karınca yolu gibi incedir. Çok bulanık ve pis kokuludur. Sanki kuyu iki yüzlünün mezarı gibi kapkaradır. Bu olumsuz özellikler Hz. Yûsuf'un kuyuya atılmasıyla değişir. Hz. Yûsuf'un üzerine oturduğu taş cevhere dönüşür. Göz yaşıyla taşı temizleyip, suyu gül suyu gibi oldu. Suyu, Hz. Yûsuf'un dudağının etkisiyle tatlılaşır; ufunetli kokusu, zülfünün kokusunu alır. Yüzünün nuruyla karanlık, aydınlığa dönüşür.

Miyān-ı mūr gibi yolı bārįk
Dili cahil gibi key teng ü tārįk (3322)

Dehānı tenh güya ḳalb-i ʿāşıḳ
Ḳarañu içi çün gūr-ı münāfıḳ (3323)

Sevād-ı ẓulmet-ile içi ṭolmış
Cihāna ẓulmet andan baḫş olmış (3324)

Cihānda varsa oldur ṭūl-ı bį̃-ʿarż
Ki ʿarżın idemezdi ʿaḳl anuñ farz (3325)

Ḥisāb-ı ṭūlı anuñ çoḳ ʿameldür
İrişmek ʿumḳına ṭūl-i emeldür (3326)

5. Kova: Hz. Yûsuf kuyuda üç gün ve üç gece kaldı. Dördüncü gün ise seher vakti, Medyen'den Mısır'a giden bir tacir karanlık bir gecede yolunu kaybetti. Kervan bu ıssız vadide gezip bir kuyunun yanına geldi. Biri, kuyuya gitti ve su almak için kovasını sarkıttı. Cebrail Hz. Yûsuf'a kovaya binmesini söylüyor. Kovayı çeken talihli kişi Hz. Yûsuf'u kuyudan çıkarıyor.

6. Taş: Kuyunun ortasındaki bir taşı kendisine yer edindi.

Çehüñ var-ıdı ortasında bir seng
Yir idindi anı ol serv-i gül-reng (3348)

8. Satış Akdi: Mâlik Hz. Yûsuf'u on altı dirheme kardeşlerinden satın aldı. Mısır'a gitti.

Bu gitdügi dem ol ḫussād-ı bį̃-bāk
Gelürler yine çāha çüst ü çālāk (3399)

Arayup çehde bulmazlar bu māhı
Virüp cānları bu resme güvāḥi̱ (3403)

Virüp bir niçe dirhem aldı anı
Ḳul itd'āzād-iken serv-i revānı (3416)

Didiler virdügi nesne coġ u az
On altı dirhem idi ol da geçmez (3417)

9. Yedi Odalı Saray: Hz. Yûsuf'un artık sözle yola gelmeyeceğini bilen dadısı onun aklına girebilsin diye eşi benzeri olmayan bir saray yaptırmasını ve bu sarayın duvarlarına kendisinin Hz. Yûsuf ile sarmaş dolaş resimlerini çizdirmesini söyledi. Bu zevk ü sefa resimlerini gören Hz. Yûsuf'un dayanamayıp günahsızlık perdesini yırtacağını söyledi. Bu yeni fikri Zelîhâ beğendi ve böyle bir hile yapmaya karar verdi. Öyle usta bir mimar buldular ki bu mimar aynı zamanda nakkaş idi. Eşi benzeri yoktu, yaptığı eseri gören hayran kalırdı. Çizdiği resimler gerçeğinden daha canlı olurdu. Zelîhâ, mimara saray için ne kadar para istediyse verdi. Usta mimar bir ay hiç ara vermeden çalışarak birbiri içinde yedi haneden oluşan bir saray inşa etti. Her yerini süsledi, içine güzel kokular serpti. Sarayın önüne, içinden sular akan güzel bir bahçe yaptı. Usta mimar sarayın içindeki evlerin her birine Hz. Yûsuf ile Zelîhâ'nın vuslat resimlerini çizdi. Birinci hanedeki resimde birbirlerine bakarken; ikinci hanedeki resimde ellerini birbirlerine uzatmış; üçüncü hanedeki resimde elele, birinin eli diğerinin belinde; dördüncü hanedeki resimde birbirlerinin dudağından öperken; beşinci hanedeki resimde kolları boyunlarına dolanmış, sarmaş dola halleri ve dudak dudağa; altıncı evdeki resimde Zelîhâ, elini Hz. Yûsuf "un beline dolamış, o da Zelîhâ'nın şeftalilerine diş geçirmiş, kucak kucağa; yedinci evdeki resimde ise çıplak vaziyette, ikisi bir elbise olup kucaklaşıp uzanmış halde, çizmişti.

Gelüp işlerdi Mıṣr'uñ ḫāṣ u ʿāmı (4750)
Olınca yapılup ḳaṣruñ tamāmı

Ṭaşurdı ŝevr-i gerdūn-ile her-gāh
Felekler mezraʿından keh-keşān kāh (4751)

Zemi̱n ü āsmān gāvın idüp cüft
Gelüp işlerdi dihḳān-ı cihān müft (4752)

Döşendi ferş-i si̱mi̱n niçe ferseng
Dehān-ı yār gibi derzi dil-teng (4753)

Ser-ā-ser si̱m ü zer di̱vār ḫıştı
Gilinüñ gül ṣularıyla sirişti (4754)

10. İki Havuz: Zelîhâ sarayın bahçesine iki havuz yaptırdı.

İçinde vardı iki ḥavż-ı ʿālį̱
Ki ṭutar ḥavż-ı Kevŝer'den miŝāli (4320)

Bi-ʿaynih ikisi birdi naẕarda
İki göz gibi farḳ az ara yirde (4321)

Müdevver şekili vü yüzi düz-idi
ʿArūs-ı gülşenüñ görür göziydi (4322)

Degül ẓāhir yüzinde zaḫm-ı tį̱şe
ʿAceb düzmiş anı üstād-ı pį̱şe (4323)

Derūnı sāde diller gibi ṣāfį̱ 4324
Şarāb-ı vaṣl gibi ṣuyı ṣāfį̱

Ruḫı dil-ber gibi ṣāf u muṣaffā
Yüzinde zülfi ʿaksi ebr-i sevdā (4325)

İçinde ṣūret-i ʿālem görinür
Meger āyį̱ne-i ʿālem-nümādur (4326)

Kenārında açılmış ḫūb ter sebz
Leb-i dil-ber gibi eṭrāfı ser-sebz (4327)

Güzeller yüzi gibi şād u ḫandān
Velį̱kin ṭolu yaş çün çeşm-i giryān (4328)

Çemen seyrine geldükc'ol perį̱-gį̱r
Birin pür-şehd ider birin ṭolu şį̱r (4329)

Dem-ā-dem anda ol māh-ı felek-mehd
Birinden şį̱r ü birinden içer şehd (4330)

Çü Yūsuf istedi kim ḫurrem ü şād
Zelį̱ḫā ṣoḥbetinden ola āzād (4331)

Zelį̱ḫā sözine nā-çār ḳāyil
Olup bu bāġı ḳıldı aña menzil (4332)

İki ḥavż arasında ḳurdı bir taḫt
K'oturdı anda bu şāh-ı cevān-baḫt (4333)

Çü virdi ḥüsn-i Yūsuf bāga zį̱net
Gülistān içi oldı ʿayn-ı cennet (4334)

11. Bıçak: Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf'a olan aşkı Mısır'a yayıldı. Mısır'lı kadılar tarafından Zelîhâ kınandı. Zelîhâ bu hatunların sözlerini işittiği zaman bu hatunlardan intikam

almak istedi. Bir meclis tertip etti Mısır'ın bilinen hatunlarını çağırttı. Hatunlar süslü ve özenli bir şekilde hazırlanıp meclise iştirak ettiler. Zelîhâ, bu hatunlara iltifat edip onları hoş karşıladı ve selamlaştı. Yemekten sonra eğlenceye geçildi. Bu hatunların eline; dışı sarı, içi acı bir turunçla keskin bir bıçak verdi. Hatunlar Hz. Yûsuf'un güzelliğini görünce ellerindeki bıçakla ellerini kesip kendilerinden geçti.

12. Kamıştan Kulübe: Zelîhâ Aziz gidince mihnet ve belalar geldi. Zelîhâ'nın baharı güze döndü. Beli büküldü, yüzü sarardı ve buruştu. Saçı, kaşı ve kirpikleri döküldü. Kalan saçı, kaşı ve kirpikleri de iyice beyazladı. Gözü görmez oldu. Yola çıkar, gelenden geçenden Hz. Yûsuf 'un haberini sorardı. Hz. Yûsuf'tan haber ulaştırana malını mülkünü verirdi. Zelîhâ, bütün malını mülkünü bitirdi. Hz. Yûsuf, askerleri ile saraya giderdi. Zelîhâ onun yolu üstüne kamıştan bir bekçi kulübesi inşa etti.

13. Çadır: Zelîhâ'nın ise sabrı kalmamıştı ve "Sözünü duymam belki mümkün değil bari yüzünü uzaktan görsem." diye dadısına yalvardı ve dadısı çadırın bir kenarını yırtıp çadırın yırtık yerinden yârini gösterdi. Zelîhâ'nın gözü Mısır Azizi'nin olduğu tarafa bakınca öldürücü zehir içmiş gibi oldu. Ağlayıp sızlayarak şöyle dedi: "Bu benim gördüğüm yârim değildir.

15. Put: Mesnevide put birkaç yerde geçmektedir. Hz. Yûsuf, güzel cariyeleri, bahçede bırakıp ibadet etmeye odasına gitti. Akşam olduğunda Hz. Yûsuf odasından çıktı. Cariyeler etrafına dolaştılar. Her bir güzel tatlı sözler ile tebessümlerle gönlünü almaya çabaladılar. Öyle güzel sözler söyleyip öyle hileler ettiler ki onları Harut görse hayran kalıp kendinden geçerdi. Hz. Yûsuf, onlara nasihat etti: "Herkesi ve her şeyi Hakk'ın yarattığını, herkesin onun kulu olduğunu ve ona kulluk etmesi gerektiğini söyledi. Cariyeler putlarını kırarak Müslüman oldular.

Zelîhâ'nın taştan yontulmuş, mücevherlerle süslü bir putu vardı. Gece gündüz ona ibadet ederdi. Zelîhâ, putunun önünde yüzünü yere sürdü ve ağlayarak on yalvardı: "Ey ibadet ettiğim, derdime derman ol. Sürekli sana ibadet ettim, bir gün bile iyilik görmedim. Başıma büyük büyük belalar geldi. Gurbete düştüm, hasret ateşiyle yanıp tutuştum. Gözüm görmez oldu, gözlerimi bana tekrar ver. Gözümü ver de Yûsuf'u bir kez daha görebileyim." Zelîhâ Hz. Yûsuf'un atının sesini işitti. Hz. Yûsuf'un yoluna çıkıp feryat etti fakat atların kişnemesinden onun sesi hiç duyulmadı. Zelîhâ ağladı, kara bahtına ah etti, hüzünle kulübesine girdi. O an anladı ki taşa ibadet etmenin

faydası yoktur. Putunu ortaya çıkardı "Başıma bunca mihnet senden geldi." dedi ve yere çaldı ve onu.

16. İbadetgâh: Hz. Yûsuf, onun Hak aşkıyla yandığını görünce onun için bir ibadethane yaptırdı. Zelîhâ, bu ibadethanede kendini Hakka verdi. Bu şekilde yıllar geçti.

17. Zindan: Kızının aşk ateşine düştüğünü öğrenen babası Zelîhâ'nın yola gelmeyeceğini anlayınca onu karanlık bir yere kapattı. Bu şekilde zindanda iki yıl geçirdi.

Mısırlı hatunlar ve Zelîhâ'dan kurtulmak için Hz. Yûsuf, Cenabı Haktan zindan istedi. Huda da duasını kabul edip onun yerini zindan eyledi.

18. Zincir: Bir gün Zelîhâ, Yûsuf'u yanına çağırdı. "Bana ram olmazsan boynuna zincir geçirir zindana attırırım. Benim vaslımın sefasını süresin, zindanın cefasını çekmeyesin diye nasihat ediyorum." Zelîhâ sözünü bitirince Hz. Yûsuf her zamanki gibi yine onu reddetti. Zelîhâ iyice öfkelendi ve "Elbiselerini çıkarın ve onu demirlerle bağlayın." dedi. Bu sözü işiten hizmetçiler, onun güzel elbiselerini çıkardılar ve boynuna zincir geçirdiler. Bu zincirlerle onu Şehirde dolaştırdıla

Eserde Geçen Diğer Eşyalar: Bu unsurlar dönemin sosyal hayatını, geleneklerini ve kültürünü yansıtır.

1. Giyim:

faḳr ʿabası: *Fakir elbisesi.*

Ne buna faḳr ʿabası müdām olur baḳı
Ne ana fahr kabasını ḳorlar āhir-i kār (490)

dibā-yi kirāmį̇: *Kıymetli canfes kumaş.*

Kiminüñ yüki dibā-yi kirāmį̇
Kimi Rūmį̇ kimi Mıṣrį̇ vü Şāmį̇ (2537)

sebz-i dį̇bā: *Yeşil kumaş.*

Göğüñ yüzini ṭutmış naḳş-ı zį̇bā
Döşenmiş yir yüzine sebz-i dį̇bā (2623)

Ḥarīr-i sebz: *Yeşil ipek kumaş.*

Ḥarīr-i sebz iken altında bister
Döşendi ṭoprağı ol sebze-i ter (3794)

ferş-i sitebraḳ: *(İstebrak: kumaş) Sırma ile dokunmuş bir cins kalın kumaşlı yer.*

Açılmış sebze-i ter tāze yapraḳ
Döşemiş ṣaḥnına ferş-i sitebraḳ (4296)

çarḫ-ı aṭlas: *İpekli kumaştan olan elbise.*

Nuḳūṣa ḳābil olsa çarḫ-ı aṭlas
Çıḳup ṭāḳını eylerdi muḳarneṣ (4744)

dībā-yı Çīn: *Çin ipeğinden dokunmuş kumaş.*

Ururlar yire bütler gül yüzini
Döşerler yaʿnī kim dībā-yı Çīnī (4887)

dībā-yı zer-keş: *Altınla işlenmiş kumaş.*

Geyüp levzīnden dībā-yı zer-keş
Pilāv olmışdı bir maḥbūb-ı ser-keş (5262)

Ḥarīr-i sebz: *Yeşil ipek kumaş.*

Ṣarup başına nūrānī ʿimāme
Ḥarīr-i sebzden geydürdi cāme (6059)

pelengi ol: *Çizgili ya da benekli kumaştan veya kaplan derisinden olmak.*

Tenin naḳş itdi dāġ u dūd rengi
Ol āhū oldı ṭaġı ġam pelengi (6683)

ḫırḳa ḳıl: *Hırka yapmak II Örtü yapmak.*

Gamından örtinür nāfe kara çul
Giyer miskīn olup ḳıl ḫırḳa sünbül (2446)

Çul: Kıldan ve kenevirden yapılmış kaba örgülü dokuma

Döşendi ḳuru ṭoprak bāġ u būstān
Dikenden geydi çul bāġ u gülistān (7322)

ʿabā: Yünden dokunmuş, çok sağlam, eskiden daha ziyâde küçük esnafın ve fakir kimselerin giydikleri potur, hırka, cepken, palto, terlik vb. şeyler yapılan, çoğunlukla deve tüyü renginde bir çeşit kaba kumaş, kaba çuha.

kabā: Üste giyilen elbise, önü dâima açık duran kaftan, cüppe.

Fazilet ehli bulmazken ʿabāyı
Geyer her gāv u har atlas kabāyı (739)

Dügme: Giyilecek şeylerin, çarşaf vb. eşyânın birbirine kavuşması istenen yerlerine dikilerek bir ilikten geçirilmek sûretiyle bağlayıcı vazîfesi gören veya süs için kumaş, deri vb. eşyâya, giyeceklere dikilen kemik, sedef, mâden, tahta gibi sert şeylerden yapılmış ufak ve genellikle yuvarlak nesne.

Olur her dögmesi bir baġrı başı
Düzülür dügme gibi gözi yaşı (6633)

efser: Taç, iklil:

Urunup lāle gibi laʿl efser 3826
Ḳuşanur zer kemer çün nergis-i ter (3826)

güş-vāre ol: *Küpe olmak.*

Ayaġından atılsa na'l-pāre
Olurdı güş-ı çarḫa güş-vāre (7420)

ḫalḫāl-ı hilāl: *Hilalin halhalı.*

Ṭaḳar sāḳına ḫalḫāl-ı hilāl
Ki māh-ı nev ṭutar andan miŝāli (4951)

ḫırḳa ḳıl: *Hırka yapmak II Örtü yapmak.*

Alamaz kimse zülfinden nişāne
Meġer bād-ı ṣabā yā dest-i şāne (1386)

delḳ: *Hırkası.*

Ḳoyup ortaya derd-i dil ġamını
Ururdı Nil ʿe delḳ-ı mātemini (3010)

nūr-ı ʿimāme: Sarık nuru (Eskiden müslümanların başlarına sardığı, bugün ise, sadece din görevlilerinin namaz kıldırırken ve dînî vazîfeleri yerine getirirken giydikleri başlık üzerine sarılan sarık).

Felek şarmış başa nūr-ı ʿimāme
Ẕiyā virmiş yüzinden Rūmʿa Şāmʿa (133)

kabā-yı aṭlas-ı şāhid: *Güzel atlas elbise.*

Kabā-yı atlas-ı şahide gösterür kimini
ʿAbā-yı faḳr içinde kalur kimisi hvār-zār (489)

diŝār: *elbise.*

Beden kabāçesini ḳo ki müsteʿār-durur
Geyür fazāyil-ile nefsüile şiʿār u disār (519)

ḳara gey: *Matem elbisesine bürünmek.*

Meger mātem-zede olmışdı ʿālem
Ki geymişdi ḳara ṭutmışdı mātem (4546)

câme-i dı̤bā: *İpekli elbise.*

Görindi câme-i dı̤bā içinde
Şanasın naḳş-ı Çı̤n dı̤bā içinde (4938)

büt-i zerrı̤n-ḳabā: *Altın elbiseli sevgili*

Büt-i zerrı̤n-ḳabā sı̤mı̤n-bināgūş
Gül-i nāzük-beden serv-i ḳabā-pūş (4904)

siyeh-pūş ol: *Siyah elbiselerle örtünmek II Yas tutmak.*

Dem-i şādı̤de ʿışretde hemı̤şe
Siyeh-pūş olmaġ-ıdı aña pı̤şe (7368)

pı̤rehen-çāk:*Yırtık gömlek*

Çi-ger gül gibi oldum pı̤rehen-çāk
Velı̤kin dāmenümdür serv-tek pāk (5609)

Damen: Etek

Çi-ger gül gibi oldum pi̯rehen-çāk
Veli̯kin dāmenümdür serv-tek pāk (5609)

Olursa vādi̯-i Kenʿānʿda pirehen pür-hün
Mısırʿda Yūṣufʾa satma anı ziyām var (527)

di̯bā-yı zer-keş: *Altınla işlenmiş kumaş.*

Geyüp levzi̯nden di̯bā-yı zer-keş
Pilāv olmışdı bir maḥbūb-ı ser-keş (5862)

kemer-beste kıl:*Beline kemer kuşanmak II Hizmete hazır olmak.*

Kemer-beste kılup serv-i revānı
Viribir ḫidmete Yaʿḳūb anı (1191)

Kemerbend: Beli kemerli

Peri̯-rūlar ḳaṣab-pūş u kemer-bend
Ser-ā-pā ḫūb u şiri̯n çün ney-i ḳand (2909)

Sündüs**:** Dokumasında altın ve gümüş teller bulunan, parlak renkli ve değerli bir ipek kumaş çeşidi.

Melekdür aña sündüs mifreş itsün
Sitebraḳ'dan bisāṭın dil-keş itsün (6546)

mifreş: ipek

Melekdür aña sündüs mifreş itsün
Sitebraḳ'dan bisāṭın dil-keş itsün (6546)

ṭac-ı şāhi̯: *Padişah tacı.*

Kiminüñ var başında ṭac-ı şāhi̯
Kimisi genc-i ʿilmiyle mübāhi̯ (1052)

ṭavḳ-ı gerden: *Boyun gerdanlığı, kolyesi.*

Berį olmaġa ḥüsnüñ çeşm-i bedden
İdin meftūl-i zülfüm ṭavḳ-ı gerden (4399)

kefş-i zerrįn: *Altından ayakkabı.*

Meh-i nev ben olaydum kefşi dirdi
Kevākib kebkebine reşk iderdi (3850)

niḳāb ol: *Örtü, peçe olmak.*

Yüzin göstermeyüp kevkeb gözine
Şafaḳ gülgūn niḳāb oldı yüzine (7580)

Yün: Koyun, keçi, deve vb. hayvanların vücûdunu örten, dokuma sanâyiinde, yatak, yastık ve yorgan yapmakta kullanılan tüylere verilen isim.

Semend-i āhenįn-süm kim giderdi
Yoluñ ṭaşını yün gibi diderdi (2843)

19. Savaş Aletleri:

ʿalem çek: *Sancak, bayrak dikmek.*

Maʿānį mülkini feṭḥ it ḳalem çek
Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek (927)

ḫançer-i tįz: *Keskin hançer.*

Gözümden mest-durur eyle perhįzc
Ki ṭutar ġamzelerden ḫançer-i tįz (5166)

tįr-i bį-peykān: *Sivri demirsiz ok.*

Żarar yoḳ ġoncaya ol ḫār-ı terden

Geçer mi ṯ̱ir-i bi̱-peykān siperden (2741)

kemān-ı rüstem: Rüstem'in (Şehname'de adı geçen İranlı efsanevi yiğit kahraman) yayı.

Sinān-ı Gi̱v ol müjgān-ı ḫūn-ri̱z
Kemān-ı Rüstem ebrū-yı dil-āvi̱z (1320)

ṯi̱ġ-ı pūlād:*Çelik kılıç.*

Sögüt yapraġı çekdi ṯi̱ġ-ı pūlād

Ṣuya giderdi si̱mi̱n cevşenin bād (7317)

ṯi̱ġ-ı āheni̱n: *Demir kılıç.*

Eger olmasa ṯi̱ġ-ı āheni̱n sed

Kim eylerdi fitne Yeʾcūcını red (7707)

ṭabl-ı şāhi̱: *Şahi davulu, büyük davul.*

Çü oldı mālik-i mülk-i ilāhi
Gilim altında çaldı ṭabl-ı şāhi̱ (305)
tıġ u teber: *Kılıç ve balta.*

Bu iki kim adı göňülle gözdür
Kişinüň ḫırmenine od u közdür (1514)

20. Ev eşyası:

āyi̱ne-i ḫüsn: *Güzellik aynası, güzelliği yansıtan ayna.*

Ṭoġru baḳmaduġım'āyi̱ne-i ḫüsnüñe bu kim

Göricek yüzüñi kendüm yitürem gibi gelür (7008)

girde bāliş id: *Yuvarlak yastık etmek.*

Yaṭur çün ḳurd gice yaz eger ḳış

Ḳoyun kuyruġın ider girde bāliş (620)

beşik: Yatak, beşik.

Beşik düzüp bu vech-ile müzeyyen
Ḳılur örtü ana gül-gün şafaḳdan (1280)

bisāṭ: Halı, kilim, keçe, minder gibi yere yayılan şey, yaygı:

Geçdüñ hezār kerre hezārān ḥicābdan
Başduñ serīr-i ḳurb bisāṭına çün ḳadem (345)

micmer ol:*İçinde tütsü yakılan kap, buhurdan olmak.*

Başum şevḳ odına ḫākister oldı
Buḫār-ı ʿışḳa cānum micmer oldı (4085)

devātı ol: *Divit olmak, içine mürekkep konan ufak hokka, kap olmak.*

Çü oldı ser-nigūn çarḫuñ devā
Midād-ı şeb boyadı kāyinātı (4541)

delv: kova

Revān ṣu gibi eyler delvi münzil
Olur ṣan burc-ı delve māh nazil (3390)

Gözgü: ayna

Olurdı gözgüsi aña muḳābil
Ḳılur birbirinüñ naḳşını ḥāṣıl (4875)

ḳufl-i sı̄m: *Gümüş kilit.*

Yacanma ṣoḥbetinden düşme bı̄me
Ki yoḳ andan żarar ol ḳufl-i sı̄me (2739)

zerrı̄n ḳapu

ḳufl-ı āhen: *Demir kilit.*

Geçüp evvel o bir **zerrīn ḳapu**dan
Ḳapuya urdı muḥkem **ḳufl-ı āhen** (5017)

miftāḥ-ı āhen: *Demir anahtar.*

Elinde yoġ-iken miftāḥ-ı āhen
Açа mı ḳufl ümīdi ḫānesinden (2740)

Perde:

Görür cānān yüzin cāna muḳābil
Hicāb u perde yoḳ ortada ḥāyil (1528)

bālīn ü pister ḳıl:*Yastık ve yatak olmak.*

Düzüp ḳavs-ı ḳuzaḥdan aña çenber
Meh ü mihri ḳılur bālīn ü pister (4918)

Yorgan ve yastık:

Ben olaydum añan'olaydı
Ḳolum yaṣduḳ ṣaçum yorġan olaydı (6788)

Sūzen: iğne

Dilümi sözde ḳıldum sūzen-i tīz
Dimedüḳ söz ḳomadum fitne-engīz (6003)

ḫ∨ān-ı iḥsān: *İhsan sofrası, bağışlama sofrası.*

Ḳıla ol vaʿde-i luṭfa vefāyı
Ṭoyura ḫ∨ān-ı iḥsāna gedāyı (2498)

21. Diğer Eşyalar

asâ

Getürdi defʿ-i peyk-i mülk-i sermed
ʿAsā resminde yek-pāre zeberced (3057)

***saḳfi**:* Tavan, çatı, dam olmak.

Der ü dı̈vār u saḳfi oldı gülşen
Zeli̊ḫā ile Yūsuf ṣūretinden (4847)

bar: Yük
Sipihr-i şuʿbede-bāz u cihān-ı çābük-dest
Gözet ki bize ne bāzı̈çeler geçer her-bār (482)

çeng: Kanuna benzer bir çeşit müzik aleti.

Öñinde tutdı bir dem çenge sāzı
Maḳam itdi ṣıfāhān u ḥicāzı (41)

çetr-i siyāhı̈: *Siyah çadır.*

Siper olmasa ol çetr-i siyāhı̈
Felek baġrın delerdi tı̈r-i āhı (7271)

çevgan:

Ḳılup zülfini çevgān ġabġabın ṭop
Bıraġur Şām'a fitne Rūm'a āşūb (4960)

devātı ol: *Divit olmak, içine mürekkep konan ufak hokka, kap olmak.*

Çü oldı ser-nigūn çarḫuñ devātı
Midād-ı şeb boyadı kāyinātı (4541)

evtār: *Saz telleri, yay yapmak.*

Gözi yaşı idiip ol çenge evtār
Ḥazi̯n āvāzı-y-ıla iñledi zār (1643)

eyvan: Köşk, kasır, kemerli yüksek binâ, çardak.

Çi-ger eyvān-ı hüsne kaşıdur tāk
Veli̯kin size çüft olmaġa müştāk (2455)

ḫalḳa-i der: *Kapı halkası.*

Güneş ṭāḳında olmış şemme-i zer
Ḳapusında meh-i nev ḫalḳa-i (4772)
ney-i ḫāme: *Kamış kalem.*

Eger kāġıtda taṣvi̯r eylese od
Ney-i ḫāme yanup olurdı pür-dūd (4742)

hevdec*:* Kadınlar için deve üzerinde yapılmış mahfe II İşve, cilve mahfesi.

Maḳamı her birinüñ hevdec-i nāz
Peri̯ler perde içre naġme-perdāz (5670)

mermer:

Ruḫı tābıyla ol ḫurşi̯d-i raḫşān
İder mermerleri laʿl-i Bedaḫşān (4996)

ney:

Bize ṭoġrı görindi ol ney-i ḳand
İçerüz ṭoġrulıḳla başına and (7138)

pergār: Pergel etmek.

Yanında olmasa pergār-ı dürgār

İki barmağını iderdi pergār (4734)

revzen: pencere

Yaḳardı mihr ü māhuñ ḫırmenini
Yapardı ṣubḥgāhuñ revzenini (7268)

sāyebānı ol: *Gölgesi olmak, koruyucusu olmak.*

Olur şöyle evinüñ sāyebānı
Ki görüp müntehā dir Sidre anı (3029)

tāc u taḫt: Taç ve taht II Mal, mülk.

Olısar tāc u taḫtuñ ʿāḳıbet bād
Ḳalısardur yanuñda itdügüñ dād (697)

tesbīḥ-i mercān: Mercan tesbih.

Revān it ḳaṭra ḳaṭra dīdeden ḳan
Kʿola ten rişte̊si tesbīḥ-i mercān (386)

22. Bitkiler

1. Ağaç: Hz. Yakub, Kenan'a yerleştikten sonra Huda, onun evinin avlusunda eşsiz bir ağaç yarattı. Bu ağaca hiç balta değmemiş ve evin her köşesine gölge yapan büyük bir ağaçtı. Hz. Yakub'un bir çocuğu doğduğu zaman ağaç yeni bir budak verirdi. O budak yeni çocukla büyürdü. Çocuğun ayağı yere basdığı zaman Hz. Yakub budağı asa yapıp o çocuğa verirdi. Çocuk asası ile belaları defederdi. Gelenek böyle süregelirken bu gelenek Hz. Yûsuf'ta devam etmedi. Huda ona bir çubuk yaratmadı. Bunda bir hikmet vardı. Ama bu durum Hz. Yûsuf'a tuhaf geldi. Bir gece babasını yalnız iken ona hâlini arz etti ve "Bana dua et, bana da Hak bir asa versin. Cennet bahçelerinin ağaçlarından bir asa olsun. Bütün asalardan üstün olsun. Ben bu asa ile kardeşlerimden farklı olayım. Bu asa hem elim hem ayağım olsun." dedi. Hz. Yûsuf'u dinleyen babası onun bu isteğinin hâsıl olması için dua etti. Hz. Cebrail ona, dünyada eşi olmayan, tek parça zebercetten bir asa getirdi. Balta vurulmamış olan asa

dümdüzdü. Cilalanmadan parlaktı. Asâ Hz. Yûsuf'a el kuvveti oldu. Bu asa Hz. Yûsuf kardeşlerinin kıskançlığına sebep oldu.

2.Buğday: Bir gün Mısır sultanı, uykuya daldı. Rüyasında Mısır'ın etrafının cennet gibi olduğunu, Nil ırmağına Kevser sularının dolduğunu gördü. Fil gibi iri ve semiz yedi öküzün Nil'in kenarındaki otları yediğini, ardından Nil'in sularının tamamen kuruduğunu; kuruyan topraktan yedi zayıf ineğin çıktığını ve bu zayıf ineklerin semiz inekleri yiyip tümüyle yok ettiğini gördü. Şaşkınlıkla bu olayı izlerken yedi tane taze ve dolgun buğday başağı gördü. Bu başakları seyrederken iyice solmuş, içinde tanesi kalmamış yedi kuru başak ortaya çıktı ve dolgun taze başakların etrafında dolaşarak onları da kuruttu.

3.Turunç: Zelîhâ'nın bu sırrı Mısır'a yayıldı. Mısır'ın kadınları bunu işitti. İçlerinde aşk şerbetini içenler Zelîhâ'yı kınamadılar. Aşktan habersiz olanlar ise Zelîhâ'yı kınadılar. Mısır"ın kadınlar tarafından Zelîhâ'nın kölesine tutulduğu ve kölenin onu redettiği şaşkınlıkla karşılandı. Zelîhâ"nın yerinde biz olsaydık o köle bize meftun olurdu." dediler. Zelîhâ bu hatunların sözlerini işittiği zaman bu hatunlardan intikam almak istedi. Bir meclis tertip etti Mısır'ın bilinen hatunlarını çağırttı. Hatunlar süslü ve özenli bir şekilde hazırlanıp meclise iştirak ettiler. Her bir hatun, bir yıldız gibi parlıyordu; ancak nasıl güneş doğunca yıldızlar belirsiz olursa Zelîhâ gelince de bunlar sönük kaldı. Çeşitli yemeklerle, içeceklerle ve tatlılarla donatılmış sofrada yediler içtiler. Zelîhâ, bu hatunlara iltifat edip onları hoş karşıladı ve selamlaştı. Yemekten sonra eğlenceye geçildi. Bu hatunların eline; dışı sarı, içi acı bir turunçla keskin bir bıçak verdi. Zelîhâ kadınlara, "Benim hakkımda dedikodular yaptınız, arkamdan sözler söylediniz." Dedi. Hz. Yûsuf, salınarak meclisten içeri girdi ve Zelîhâ'nın eline su dökmek istedi. Onu gören kadınlar turunç yerine ellerini doğradılar, elleri kan içinde kaldı. Zelîhâ, hilesiyle turuncu nara çevirdi.

4. Elma: Hz. Yûsuf ata binerken, bir ayağını atın üzengisine bastı. Hz. Cebrail gelerek ona acele etmemesini; zira diğer ayağını üzengiye basmasının nasip olmayacağını haber verdi. Hz. Yûsuf'a ölüm müjdesi geldi. Yerini alacak birisini bulup kendi yerini ona bıraktı ve ona adaletten ayrılmamasını vasiyet etti. Hz. Cebrail yanında bir elma getirdi. Elmayı Hz. Yûsuf'a uzattı. Hz. Yûsuf elmayı koklayınca ruhunu teslim etti.

5. Eserde Geçen Diğer Bitki Adları

Müellif, tabiat unsurları dâhilinde hayvan isimlerinin yanısıra çok sayıda bitki isminden de bahsetmektedir. gül, sünbül, yasemin, erguvan, benefşe, nesrin, nergis, reyhan ve lâle gibi çiçekleri zikretmektedir.

Cihān bāġında bir tāze gül olṣun
Zamāne halḳı ana bülbül olṣun (984)

Semenler bitdi vü dirildi sünbül
Açıldı gök çemende bu şaru gül (1588)

Ber ü dūşı ter ü tāze **semen**den
Ṣafāsı ṭaşra urur pırehenden (1345)

Büründi ġonca-veş ol **verd**-i handān
Peri-veş il gözinden oldı pinhān (2759)

Tuvaġ altına alup gül yüzini
Büridi **gonca** gibi kendüzini (2798)

Tudaġun gonca gibi derḫem oldı
Benefşe gibi kaddün pür-ham oldı (1812)

Neden iy bāġ-ı cānun tāze verdi
Gül-i **nesrin** gibi benzün sarardı (1810)

Bu gül yüzlü şu defilü nāle ḳıldı
Ki **nergis yāsemin**in **lāle** ḳıldı (2046)

Oluban şeb-nem-i eşk-ile pür-āb
Gice **nergis** gibi görmez gözi hvāb (2981)

Ṣaçı r**eyhan**ına olmışdı hayran
Ne emr eylerse olur bende-fermān (2902)

Yire ṣalduḳça sāye ol perį-zād
Biterdi sāyesinde **serv ü şimşād** (1413)

Çemende göricek **serv ü çenārı**
Boyun egüp iderdi āh ü zārį (1635)

Kiminüň nāfe-i müşk-i Tātārį
Kiminüň ʿanber ü ʿūd-ı Ḳumārį (2539)

ʿAmūdı ḫaymesinüň şāḫ-ı **Ṭūbā**
Ṭınābı rişţesi gį̈sū-yı ḥavrā (910)

Gönül bāġında dıḳdüm **naḫl-i ḫurmā**
Dirįġā ḫār-ı miḥnet oldı peydā (2679)

Ruḫ-ı **gülnār** ʿaksi-y-ile ol gün
Hevānuň cāmesi olmışdı gülgūn (2597)

Şeker-sib olmış ol simin zenahdan
Şeker-hurmadur ol lal-i dür-efşān (1337)

Boyayup ḳana barmaḳ oḳlarını
Ḳılur ʿ**unnāb**gūn **funduḳlarını (**4932)

Niçe gül aça devrān ola gülzār
Bite sįneňde sinüň **ḫāre vü ḫār (**1439)

Didi iy serv-i naḫl ü nāz-perver
Ḳo nāzüklügi bize **bār u ber** vir (6481)

23. Hayvanlar

1. Kurt: Kardeşleri, Hz. Yûsuf'un bu rüyasını işitince hasetleri iyice arttı. hepsi Hz. Yûsuf'un yanına geldiler. Gönülleri kinle, dilleri ise sevgiyle doluydu. İçleri kurt, dışları koyun gibiydi. Hz. Yûsuf 'a dağları, ovaları, baharı çiçekleri, ağaçları, doğayı anlattılar. Çıkıp çiçek bahçelerini gezelim. Gâh koyun sütü içip gâh kuzu kebabı yiyelim." dediler. Hz. Yûsuf'un kardeşleriyle gitmeyi istedi. Hepsi toplanıp Hz. Yakub'un yanına geldiler ve "Onu yarın bizimle gönder, yesin içsin, gitsin." dediler. Hz. Yakub "Bu isteği çıkarın aklınızdan çıkarın. Yûsuf'u bu yola götürmeyin. Siz istiyorsanız gidin dağda bayırda sefa eyleyin. Oğulları: "Ey baba, aslanın yolunu kesen bunca oğlun varken hangi canına susamış kurt onu kapabilir ki? Ne kadar fazla kurt olursa olsun bizim asalarımızı görünce ejderha gördüğünü sanır. Değil kurt, kudurmuş aslan bile gelse bizi görünce titremeye başlar." dedi. Hz. Yûsuf'un ağlayıp dışarı görmeyi istediğini söyledi. Hz. Yakub'un içi elvermezse de onu göndermeye rıza gösterdi.

2. Sığır: Bir gün Mısır sultanı, uykuya daldı. Rüyasında Mısır'ın etrafının cennet gibi olduğunu, Nil Irmağı'na Kevser sularının dolduğunu gördü. Fil gibi iri ve semiz yedi

öküzün Nil'in kenarındaki otları yediğini, ardından Nil'in sularının tamamen kuruduğunu; kuruyan topraktan yedi zayıf ineğin çıktığını ve bu zayıf ineklerin semiz inekleri yiyip tümüyle yok ettiğini gördü. Şaşkınlıkla bu olayı izlerken yedi tane taze ve dolgun buğday başağı gördü. Bu başakları seyrederken iyice solmuş, içinde tanesi kalmamış yedi kuru başak ortaya çıktı ve dolgun taze başakların etrafında dolaşarak onları da kuruttu.

Zelīhāʿya ʿaceb bend eyledi dehr
Ki yārin **mār** ḳıldı şekkerīn zehr (2159)

3. At: Zelîhâ, bin tane birbirinden güzel cariye ve köleyle, birbirinden gösterişli bin tane atla ve mücevherlerle, kumaşlarla dolu yükleri taşıyan bin tane deveyle birlikte Mısır'a doğru yol aldı. Hz. Yûsuf "un alaca renkte bir atı vardı. Çok hızlı giderdi. Zelîhâ onun sesini kulübesinde duyduğunda dışarı çıkar ve yol üzerinde ağlardı.

4. Deve: Zelîhâ, tane deveyle birlikte Mısır'a doğru yol aldı.

Düzüp ṣaḥnında bir ṭāvūs-ı zerrīn
Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin (4779)

Şu deñlü cūd-ı faẓl itdüñ İlāhī
Ki sayılmaz şayılur **mür u māhi (**178)

Senüñdür şeh-nişīn-i ḳaṣr-ı eflāk
Ḫar u **gāvuñ** yiridür menzil-i ḫāk (118)

Gezer ṭaġlarda arslan-ıla āhū
Uçar şahrāda **şah-bāz**-ıla tıhū (618)

Nice can olmaṣun **bülbül** bigi zar
Dil-i ġonça bigi pür-hün u efgār (225)

Hümā-yı nefsi heves mahbesinde eyleme habs
Ne yaraşur kʿola külhende bülbül-i gül-zār (512)

Horös āvāzın işitdükde şeb-gır
Getürür dilkü in içinde tekbir (621)

Ne **öküz** her biri bir pīle beñzer

Zemı̱n-peymā zamān-rev kūh-peyker (7030)

İşitmedi cevān u görmedi pı̱r

Ki **būm**-ı şūm ala zāġdan yir (7353)

Görelden ḳahrı arslanmda kı̱ne
Cihān **dilküsi** girmişdür inine (622)

Ḳapusına urur ḳufl-ı Semerḳand
Ġazāl-i Çı̱n'i ister k'eyleye bend (5181)

Niçe bed-mihr olur kim bu ḳara yir
Kedi gibi doġurduġın ṭutar yir (424)

Geyik ṭavşan ḳovalum cüst ü çālāk

Ḳılalum **gürg** ü şı̱rüñ zehresin çāk (3225)

Ne deñlü **gürg** olur-ısa bahādur

ʿAṣāmuz görse ṣanur ejdehādur (3260)

Eyü nāz eyledüñ kebg-i derı̱-vār

Yiter kibr it **peleng**-i Berberı̱-vār (5236)

Olup **pervane**-i şemʿ-i cemali
Yaḳarlar şevḳ odına perr ü bāli (3476)

Görelden ḳahrı arslanmda kı̱ne

Cihān **dilküsi** girmişdür inine (622)

Kanat açdı vü uçdı şāhin-i rüz
Hevāda **zāġ**-ı şeb oldı belürsüz (1585)

Lebümden **ṭūti-**i cān ṭuʿmesin al

Şeker ʿaḳdini eyle şı̱rle ḥal (4388)

Ḳanat açdı vü uçdı **şāhin**-i rūz
Hevāda zāġ-ı şeb oldı belürsüz (1585)

Düzüp ṣaḥnında bir **ṭāvūs**-ı zerrīn
Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin (4779)

Cihān gülzārınuñ zībā **tezervi**
Saʿādet bāġınun azade servi (1267)

24. Olağanüstü Yaratık:

Motif olmasa da eserde geçen yaratık adları şu beyitlerde mevcutur.

Bana niçe ider çarḫ-ı felek riv
Ki ʿarz eyler Ṣüleymān yirine dīv (2668)

Halās ister-isen vādi-i dalāletden
Bu **nefs ġüline** uyma yoluna toġru var (567)

Hümā-yi baḫt nā-gāh urdı pervāz
Sürūş-ı ġaybdan irdi bu āvāz (2714)

Ne oġlan besledi bu māder-i ḫāk
Kʿanı yutmadı-yı eflāk (7650)

Çü sen **sīmurġ-ı Kāf**-ı lā-mekānsın
Hümā-yı ḳuds-ile hem-āşiyānsın (115)

25. Rüyâ:

Eserde Yûsuf kıssasının bilinen rüya motiflerine yer verilmiştir. Bu konuda eserin en dikkat çeken özelliği, Kur'ân rivayeti dışına çıkılmamış olmasıdır.

Hz. Yûsuf'un, güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini gördüğü rüyası kısaca yer alır. Eserde geçen bu olay Kur'ân'da geçen olay ile aynıdır.

Zindanda şaha yakın olan iki mahkûm da rüya görmüş, Hz. Yûsuf'a anlatmışlardır.

Mısır hükümdarı, rüyasında yedi semiz öküz, yedi yeşil başak; yedi zayıf öküz ve yedi kuru başak görür. Zayıf öküzler semizleri yer, kuru başaklar yeşilleri kurutur. Şahın emrindeki tabirciler karışık bir düş olduğunu, unutmak gerektiğini tavsiye ederler. Yûsuf, rüyaları bilinen şekilde yorumlar.

Rüyada Görüp Aşık Olma

Zelîhâ üç defa rüyasında Hz. Yûsuf'u görür. İlk olarak gördüğünde Hz. Yusuf'a aşık olur. Aradan geçen bir yıl boyunca Hz. Yusuf'un hayaliyle söyleşerek yaşar. İkinci defa gördüğünde aşkı ilerler ve Zelîhâ mecnun olur, bir yıl boyunca zincire vurulmuş olarak yaşar. Üçüncü defada ise Hz. Yûsuf'un Mısır'da olduğunu öğrenir ve bu rüyadan sonra aklı başına gelir.

26. Mucizevî Meyve

Hz. Yûsuf bir sabah atına binmek üzere bir ayağını atın rikabına atmışken diğerini atmaya fırsat bulamamış, Cebrail seslenerek acele etmemesini söylemiş, sonra cennetten getirdiği bir elmayı kendisine vermiştir. Hz. Yûsuf bu elmayı koklayarak ruhunu teslim etmiştir. Bu motif daha ziyade halk hikâyelerinde kendine yer bulur ve elma zürriyeti temsil etmektedir.

27. İnsan Olmayan Varlıkla Konuşma

Hikâyede putun bir taştan ibaret olduğunu anlayan Zelîhâ, inandığı putun iki dünyasını da heba ettiğini söyleyerek eline aldığı taşla kırmıştır. Mesnevi edebiyatında çok kullanılan bu motif, kahramanların iç dünyalarını ifade etmekte çok elverişlidir.

28. Yardımcı Dâye

Zelîhâ'nın dâyesi çocukluğundan itibaren onun yanındadır. Zelîhâ'ya annesinden daha yakındır. Zelîhâ her derdini onunla paylaşır. Câmî'nin eserinde yer alan dâye karakteri aynı zamanda mahir bir efsuncudur. Zelîhâ aşkı yüzünden divane olduğunda, bunun devlerin işi olduğuna kanaat getirmiş, tedavi için efsun yapmıştır. Fakat sebebin aşk olduğunu anladığında başka yollar denemiştir. Zelîhâ'nın Yûsuf için saray yaptırma fikrini dâye ortaya atmış ve sarayın yaptırılmasını sağlamıştır.

29. Dinî Motifler

1. Allah ile ilgili beyitler/ Hidayete Erme

Baziga, Hz. Yûsuf'un yüzünü gördüğü anda kendisinden geçti. Baziga, Hz. Yûsuf'tan güzelliğinin sırrını sordu. Güzelliğini sayarak "Kim seni güzel kıldı?" diye sordu. Hz. Yûsuf cevap verdi: "Ben o sanatkârın eseriyim ki dünya onun emriyle döner. Onu, akıl nasıl idrak edebilsin ki? Gökler ve yerler onundur. Sekiz cenneti ve bu yüce gök kubbeyi yaratan odur. Her kim beş vakit ona kulluğa devam ederse sonsuz hayatta sürekli izzet bulur. Onun zatında ikilik yoktur, o birdir. Ona üç diyenler kâfirdir. Onun kudretinin sonu yoktur. Onun hikmet denizinin sınırı yoktur. Yer gök kudretiyle durur. Cihan onun nuruyla mamur olsa da o kendi nurunda gizlidir. Âlem, onun nuruyla var olmuştur. Mevcut olan ne varsa, onun güzellik nurunun aynasıdır.

Görünen her şey onun güzelliğinin aksidir. Eğer sonsuzluk istersen gönlünü asıl olana bağla." Hz. Yûsuf Allah'ın sıfatlarını Bazigaya cevap verirken sıralamıştır.

Yine Hz. Yûsuf, Zelîhâ'nın cariyelerine Allah'ın sıfatların şu sözlerle tebliğ ediyor: "Herkesi ve her şeyi Hakk'ın yarattığını, herkesin onun kulu olduğunu ve ona kulluk etmesi gerektiğini söyledi. Cansız putların, kendilerine gelen zararı bile defetmeye kudretleri yoktur. Aciz taşların ibadete layık değildir." dedi. Cariyeler dalalet yolunu bırakıp hidayete ulaştılar. Cehalet uykusundan uyanıp şirkten kurtuldular.

Tevekkül eyleyüp **fażl-ı İlāh'a**
Ḫaber bu vech-ile gönderdi şāha (7112)

Didi Yūsuf ki var bu derde dermān
ʿİnāyet eyler-ise **fażl-ı Yezdān (**7174)

Yüzin ʿacz-ile sürdi ṭıre ḫāke
Ŝenā oḳıdı ol **Ḳuddūs-ı pāke (**7491)

Ḳabūl itdi duʿāsın **Ḥaḳ taʿālā**
Gül-i ter gibi açıldı Zeliḫā (7542)

Nidā-yı ġayba gūşı ḥāżır oldı
Gözi **dergāh-ı Ḫaḳḳ'a** nāẓır oldı (6789)

Peyāmį buña iy şāh-ı şerefnāk
Selām eyler saña ol **Ḫzį̈d-i pāk (**7559)

Çü Yūsuf bildi kim **emr-i Ḫudāvend**
Budur k'ide Zeliḫā-y-ıla peyvend (7565)

Çü gördi Yūsuf'uñ vardur ferāġı
Yanupdur **nūr-ı Ḫaḳḳ**-ıla çerāġı (7600)

Yaḳį̈n bildi ki irdi **emr-i Yezdān**
Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān (7632)

Güneşden yigdür ol **ẓıll-ı İlāhį̈**
Giderme sāyesin bizden İlāhį̈ (7725)

Ḳanı Mecnūn gibi ʿākıl ki ġurbet eyleye ḥāṣıl
Kemāl-i ṣunʿ-i Mevlāʿya cemāl-i ḥüsn-i Leylį̈ʿden (1570)

Ṭutup himmet demin ehl-i duʿādan
Ümįdüñ kesmegil **luṭf-ı Ḫudā**ʿdan (2720)

Felek yaġdursa ger seng-i belāyı
Başından düşmez ol **tāc-ı Ḫudāyį̈** (4567)

İsm-i Muḥammed idi ki resm oldı evvelā
Levḥ-i ezelde **ḳudret eli** çekdi çün raḳam (338)

Sen **vaḥy-i āsmān**-ıla itdügüñi ʿiyān
Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam (348)

Cihān hicābım mıḳrāz-ıla eyle çāk it
Ki keşf ide sana sim **hazret-i Settār (**513)

Elünde dāne-i teşbih içünde dām-ı hayāl
Dilünde **kavl-i Ḫudā** vü başunda fıi-i humār (515)

Nedür bildüñ mi **sırr-ı lafẓatullāh**
Degül vāḳıf bu sırra degme āgāh (41)

Açılmış **dest-i ḳudret pençesidür**
Kʿolur āŝār-ı basṭ-ıla cihān pür (43)

Girü çün **maẓhar-ı ḳahrın** aça Haḳ
Yoġ ide ʿālemüñ varını muṭlaḳ (51)

Ṣuver āyīnesine baḳ kemā-hī
Temāşā eylegil **ṣunʿ-ı İlāhī (**123)

2. İmân-Küfr:

İmân durumu eserde birkaç yerde görülmektedir. Baziga'nın Hz. Yûsuf ile konuşmasından sonra malını mülkünü bağışlayıp kendini ibadete vermesi ve imana gelmesi.

Zelîhâ'nın cariyeleri Hz. Yûsuf'un nasihatinden dalalet yolunu bırakıp hidayete ulaştılar. Cehalet uykusundan uyanıp şirkten kurtuldular. Hz. Yûsuf, onlara kelime-i şehadeti söylettirdi. Cariyeler putlarını kırarak Müslüman oldular.

Güzel yüz nūrı cāna cān bağışlar
Ḳadi̯m-i kāfire i̯mān bağışlar (121)

3. Kader:

Hz. Yûsuf bir rüya görür ve babasına anlatır. Hz. Yakub "Bu rüyanın tabiri açık ama sakın rüyanı kimseye anlatma. Böyle bir rüyanın anlatılmasından dertler doğar. Kardeşlerin duyarlarsa sana bir oyun yaparlar." dedi. Hz. Yakub ona öğüt verdi. *Hakkın takdiri* Hz. Yakub'un tedbirine muhalif geldiği için onun tedbiri fayda etmedi. Hz. Yûsuf sırrını bir arkadaşına açtı. Arkadaşı da Hz. Yûsuf 'un kardeşlerine söylediklerini anlattı.

Hz. Yakub'ın kaderi ise Hz. Yûsuf'a hasret kaldı. Zelîhâ'nın kaderinde Mısır'a gitmek ve aceleci de olsa sabretmeyi öğrenerek Hz. Yûsuf'a kavuşmak vardı.

4. Gaybdan Gelen Ses:

Zelîhâ yine bir gece rüyasında yârini gördü. Yarine adını, sanını, nerede bulunduğunu sordu. O da "Ben Mısır"ın aziziyim." dedi

Zelîhâ Mısır'a vardığında Aziz'i gördü. Bu, Zelîhâ'nın gördüğü yârideğildir. Başını taşlara vurdu ve yüzünü toprağa sürdü. Vücudu ateşler içinde kaldı, kendinden geçmiş bir vaziyette yerde yattığı sırada gayb meleğinden şu sesi duydu: "Huda'nın lütfundan ümidini kesme. Acele etme, her ayrılığın bir kavuşması vardır. Hakka tevekkül et, ağyarın sıkıntılarına tahammül et. Yârine kavuşmak istersen Mısır Aziz'ine hizmet etmen gerekir. Her ne kadar gönlünün muradı o değilse de o olmadan da mutluluğun kapısı sana açılmaz. Belasız bal, yılansız mal olmaz. Aziz ne emrederse yerine getir, onunla sohbet et. Onun elinde demir anahtar yokken evinin kilidini o hiç açabilir mi? Goncaya o taze dikenden zarar yok.

5. Cebrâil

Hz. Yakub ve Hz. Yûsuf peygamberliklerinden dolayı Cebrail meleğiyle konuşmaları olur.

Hz. Yûsuf'a diğer kardeşleri gibi asa gelmeyince bir gece babasını yalnız iken ona hâlini arz etti ve "Bana dua et, bana da Hak bir asa versin." dedi. Hz. Yûsuf "u dinleyen babası onun bu isteğinin hâsıl olması için dua etti. Hz. Cebrail ona, dünyada eşi olmayan, tek parça zebercetten bir asa getirdi.

Hz. Yûsuf kuyuya atıldığında. Hz. Cebrail kuyuya inip ona bir zarar dokunmadan Hz. Yûsuf'u tuttu.

Hz. Yûsuf yürüme çağına geldiğinde Hz. Yakub atsından kalan gömleği kolye yapıp Hz. Yûsuf'un boynuna takmıştı. Kuyuya düştüğünde o kolye boynunda idi. Hz. Cebrail onu boynundan alıp açmış ve Hz. Yûsuf'a giydirmiştir. Hz. Cebrail kuyuda Hz. Yûsuf'a yoldaş oldu. Hz. Cebrail Hz. Yûsuf'a kuyuda sabrederse kardeşlerinin ona muhtaç olacaklarını ve kendisine köle olacaklarını haberini verdi.

Zelîhâ gençlğine kavuştuğunda Hz. Cebrail gelerek Hakkın selamını Hz. Yûsuf'a iletti ve Hak Teâlâ'nın onu nikâhlamasını emrettiğini tebliğ etti.

Hz. Yûsuf ata binerken, bir ayağını atın üzengisine bastı. Hz. Cebrail gelerek ona acele etmemesini; zira diğer ayağını üzengiye basmasının nasip olmayacağını haber verdi. Hz. Yûsuf'a ölüm müjdesi geldi. Yerini alacak birisini bulup kendi yerini ona bıraktı ve ona adaletten ayrılmamasını vasiyet etti. Hz. Cebrail yanında bir elma getirdi. Elmayı Hz. Yûsuf'a uzattı. Hz. Yûsuf elmayı koklayınca ruhunu teslim etti.

6. Dua-Beddua

6.1. Hz. Yakub'un Duası:

Hz. Yakub'un bir çocuğu doğduğu zaman ağaç yeni bir budak verirdi. O budak yeni çocukla büyürdü. Çocuğun ayağı yere basdığı zaman Hz. Yakub budağı asa yapıp o çocuğa verirdi. Çocuk asası ile belaları defederdi. Gelenek böyle süregelirken bu gelenek Hz. Yûsuf'ta devam etmedi. Huda ona bir çubuk yaratmadı. Bunda bir hikmet vardı. Ama bu durum Hz. Yûsuf'a tuhaf geldi. Bir gece babasını yalnız iken ona hâlini arz etti ve "Bana dua et, bana da Hak bir asa versin. Cennet bahçelerinin ağaçlarından bir asa olsun." dedi. Hz. Yûsuf'u dinleyen babası onun bu isteğinin hâsıl olması için dua etti.

6.2. Hz. Yusuf'un Duası:

Zelîhâ makyaj yapıp renkli renkli elbiseler giydi, güzel kokular süründü, mücevherlerini takındı. Acı Şarabı, sanki şerbet içer gibi içti, sarhoş oldu. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u yanına çağırdı. Zelîhâ sarayın bahçe kapısını açtı, Hz. Yûsuf'u içeri aldı. Hz.

Yûsuf saraya girdiğinde gözüne duvarlara nakşolunan resimler takıldı. Bu resimladeta canlıydı. Hz. Yûsuf gözünü ne tarafa çevirse, o tarafta kendisiyle Zelîhâ'nın resimlerini görüyordu. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'un mum gibi erimesi için, ona olan aşkını şehvetli sözlerle anlattı. Bülbül gibi inledi, Onu ikinci haneye iletti. Daha sonra sarayın üçüncü hanesine getirdi. Sonra dördüncü evee girdiler. Zelîhâ yalvardı, gazeller okudu. Beşinci eve girdiler. Zelîhâ kendi güzelliğini sayıp ortaya döktü, güzelliğini anlatan gazeller okudu. Altıncı bölüme girdiler. Hz. Yûsuf, bir taş gibiydi. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'ya nasihat etti: "Sakın güzelliğe aldanma. Parlak ay tutulup görülmez olur. Güneş tutulunca da gözden kaybolur. Kıymetli olan şeylerin vakti geçince kimse onlara rağbet etmez. Bu dünya vefasızdır, sonunda ne gülü bırakır ne bülbülü. Ey Zelîhâ, senin güzelliğin de böyle kalmaz. Güzelliğinle mağrur olma; çünkü güzellik baharı geçicidir. İyi gönlünde kötü fikir tutma, kötü bakışlı olma." Yedinci bölüme getirdi ve ona "Bana yaptığın bunca cefalar! Senden uzak kaldığım için perişan oldum. Ey peri yüzlü, benim günei yüzüme meylet; çünkü sen aysın, ay ile güneş birlikte ne güzel olur." dedi ve gazeller okudu. Hz. Yûsuf utandı ve yanağından gül gibi terler döküldü. Zelîhâ'nın iradesi kayboldu ve Hz. Yûsuf'u çekip göğsüne bastı. Elini, kemer gibi beline doladı. Dudağından öptü demem, gönül çocuğuna tatlı verdi. Can bağına girmesini istedi fakat bahçıvan buna razı olmadı ve gül bahçesinin kapısını açmadı. Hz. Yûsuf, utancından ve hayâsından yere baktı. Yerde Zelîhâ ile kendisinin sarmaş dolaş, birbirlerine girmiş vaziyette yatan resmini gördü. Hemen yerden başını kaldırıp duvara bakınca, aynı vaziyetteki resmi orada da gördü. Başını dua etmek için tavana kaldırsa ve aynı resimi gördü.

Zelîhâ'nın yanına vardılar Zelîhâ, ikisini birlikte gördüğünde Hz. Yûsuf'un bütün olayları anlattığını düşünüp telaşlandı ve ağladı. Aziz'e: "Evinde sana hıyanet edenin cezası nedir? Odamda uyurken bu İbrani köle hırsız gibi sokularak benden muradını almak istedi. Gözümü açtım ve ona zehir saçtım. O da rüzgâr gibi kaçtı. Onu kaçınca peşinden koştum. Vahşi kuş misali uçup gitti ve yırtılan eteği elimde kaldı." Dedi. Bunun üzerine Hz. Yûsuf zindana götürülürken Hz. Yûsuf yüzünü semaya kaldırıp dua etti. Mevla'dan kendisini kurtarmasını ve işin aslını ortaya çıkarmasını diledi. Sarayda Zelîhâ'nın arkadaşı olan bir kadın vardı. Huda, daha kendini bile bilemeyen üç aylık çocuğuyla birlikte o kadını oraya sevk etti.

Zelîhâ Mısır'ın bilinen hatunlarını çağırttı. Hz. Yûsuf, bu hatunların laflarını duyuduğunda ağzını bile açmadı ve yüzünü Hakka çevirerek "Ey hikmetli Padişah,

beni bu kadınların hilelerinden emniyette kıl. Gönlümde her daim senin zikrin ve fikrin taht kursun. Eteğimi heves ateşiyle yakma. Bu kadınlara da sen insaf ver. Beni onların ellerinden kurtar. Beni bunların arasından kurtar ve yüzlerini bir daha bana gösterme. Bunlarla gül bahçesi bana gerekmez, bunlar olmadan zindan bile bana gül bahçesidir." diye dua etti. Bu durumdan kurtulmak için Hz. Yûsuf, Cenabı Haktan zindan istedi. Huda da duasını kabul edip onun yerini zindan eyledi.

Hz. Yûsuf Zelîhâ'yı tekrar gördüğü zaman Zelîhâ; "Arzumu yerine getireceğine yemin etmen şartıyla sana arzumu söylerim." dedi. Hz. Yûsuf, arzusunu yerine getireceğine yemin edince Zelîhâ; "Benim senden isteğim, Hakka dua edip benim güzelliğimi ve gençliğimi bana geri vermesini niyaz etmendir." dedi. Hz. Yûsuf gönülden Huda'ya dua etti ve duasını Hak Teâlâ kabul etti.

6.3. Zeliha'nın Duası:

Zelîhâ Hz. Yûsuf'un atının sesini işitti. Hz. Yûsuf'un yoluna çıkıp feryat etti. Zelîhâ Putunu ortaya çıkardı "Başıma bunca mihnet senden geldi." dedi ve yere çaldı ve onu. Yüzünü Hakkın yüce dergâhına çevirip ona secde etti ve yalvardı: "Ey padişahlar padişahı olan Allah'ım, bana merhamet et. Her şeyin anahtarı senin elindedir. Ya Rabbi, senin ortağın yoktur. Yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi senindir. Bize çok nimetler ihsan ettin, bana göz nimetini tekrar ihsan et. Yârin cemalini tekrar görebileyim." Tekrar bir gün Hz. Yûsuf geçerken Zelîhâ yola çıktı ve şunu dedi: "Gizli sırlara vâkıf olan Huda'ya hamd olsun ki kimini köle iken şah eyler, kimini şah iken köle eder." Hz. Yûsuf bu sözü duydu ve bu içten sözler ona çok etki etti. Hz. Yûsuf, kölelerinden birine, bu sözleri söyleyeni bulup onu yanına getirmesini emretti. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u gördüğü hamd u senalar etti, dua etti. Hz. Yûsuf, kölelerinden birine, bu sözleri söyleyeni bulup onu yanına getirmesini emretti. Zelîhâ, Hz. Yûsuf'u görünce hamd u senalar etti, dua etti.

7. ibadet:

Bahar gelmiş ve güller, sümbüller açmıştı. Bülbüller şarkılar söylüyordu. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'ya meyletmez, onunla sohbet bile etmez ve kendini ibadetle meşgul ederdi.

Zelîhâ, cariyelere Hz. Yûsuf'a hizmet etmelerini ve ne isterse yapmaları emrini verdi. Gece olduğunda içinizden biriyle olmayı arzu ederse o size elini uzatmadan bir

bahane bulun ve hemen bana haber gönderin." Zelîhâ o cariyenin yerine geçecekti. Bu sayede Hz. Yûsuf'un yanına kendisi gelerek muradına erecekti. Ancak Hz. Yûsuf, güzel cariyeleri, bahçede bırakıp ibadet etmeye odasına gitti. Akşam olduğunda Hz. Yûsuf odasından çıktı. Hz. Yûsuf, onlara nasihat etti: "Herkesi ve her şeyi Hakk'ın yarattığını, herkesin onun kulu olduğunu ve ona kulluk etmesi gerektiğini söyledi. Cansız putların, kendilerine gelen zararı bile defetmeye kudretleri yoktur. Aciz taşların ibadete layık değildir." dedi. Cariyeler dalalet yolunu bırakıp hidayete ulaştılar. Cehalet uykusundan uyanıp şirkten kurtuldular. Başlarını Hz. Yûsuf'un ayağına koyup "Bize dini anlat, bizi şüpheden kurtar ve Hakka yakınlaştır." dediler. Hz. Yûsuf, onlara kelime-i şehadeti söylettirdi

Zelîhâ gizlice zindancıya haber salarak Hz. Yûsuf'un ayağından zincirleri çıkarmasını, güzel elbiseler giydirmesini, ona ibadet edeceği bir yer hazırlamasını ve hizmetini görmesini istedi. Hz. Yûsuf, Kulluk makamında namaz kılıyordu.

Zelîhâ'nın taştan yontulmuş, mücevherlerle süslü bir putu vardı. Gece gündüz ona ibadet ederdi. Zelîhâ, putunun önünde yüzünü yere sürdü ve ağlayarak on yalvardı: "Ey ibadet ettiğim, derdime derman ol. Sürekli sana ibadet ettim, bir gün bile iyilik görmedim. Başıma büyük büyük belalar geldi. Gurbete düştüm, hasret ateşiyle yanıp tutuştum. Gözüm görmez oldu, gözlerimi bana tekrar ver. Gözümü ver de Yûsuf'u bir kez daha görebileyim." Zelîhâ Hz. Yûsuf'un atının sesini işitti. Hz. Yûsuf'un yoluna çıkıp feryat etti fakat atların kişnemesinden onun sesi hiç duyulmadı. Zelîhâ ağladı, kara bahtına ah etti, hüzünle kulübesine girdi. O an anladı ki taşa ibadet etmenin faydası yoktur. Putunu ortaya çıkardı "Başıma bunca mihnet senden geldi." dedi ve yere çaldı ve onu.

Hz. Yûsuf, Zelîhâ'nın Hak aşkıyla yandığını görünce onun için bir ibadethane yaptırdı. Zelîhâ, bu ibadethanede kendini Hakka verdi. Bu şekilde yıllar geçti.

8. Hz. İbrahim'in Şeriati:

Hz. Yakub ve Hz. Yûsuf ataları Hz. İbrahim 'in şeriatini devam ettirmişlerdir. İnas, babası Hz. İshak'tan kalan kemeri gizlice Hz. Yûsuf'a doladı ve onu Yakup'a gönderdi. Bu kemeri hasta kuşansa şifa bulur. İnas daha sonra kemeri Yûsuf çaldığını söyledi ve ona iftira attı. Şeriate göre hırsızlık yapan kişi ölene kadar malını çaldığı kişinin kölesi olurdu.

30. Sosyal Hayatla İlgili Motifler

1. Ticaret:

Kervan bu ıssız vadide gezip bir kuyunun yanına geldi. Biri, kuyuya gitti ve su almak için kovasını sarkıttı. Hz. Yûsuf buldu. Mâlik Hz. Yûsuf'u on altı dirheme kardeşlerinden satın aldı. Mısır'a gitti. Hz. Yûsuf ile Mâlik şehre gelip, pazara ulaştılar. Hz. Yûsuf, pazara vardığında zengin fakir herkes pazara geldi. Herkes Hz. Yûsuf 'a müşteri oldu. Bir ravi rivayet etti ki: "Fakir, yaşlı bir kadın vardı. O yaşlı kadın, ipini alıp pazara gelmiş ve Hz. Yûsuf'a müşteri olmuştu. Kadın: "Bu güzeli almam mümkün değil, biliyorum; ama onun müşterisi olmak bile bana yeter. Beni de onun müşterisi olanlardan saysınlar, o bana yeter." dedi. Münadiler Hz. Yûsuf'u övdü. Zelîhâ da diğer müşterilerinin iki mislini vermeyi teklif etti. Zelîhâ Aziz'e: "Ey iyi hükümlü, kölenin kıymetini Mâlik'e ver." dedi. Aziz ise "Bende onu alacak kudret yok. Bütün mülkümü satıp nakit parama katsam bu bedelin yarısının bile imkânı olmaz." dedi. Bunun üzerin Zelîhâ "Benim içi mücevherle dolu hazinem var. Oradaki her bir inci Mısır'ın yıllık haracına eşittir. O hazinemden ne kadar istiyorsan al ve bu köleyi satın al." dedi. Aziz şaha gidip ondan rıza aldı ve Hz. Yûsuf'u aldı. Eserden ticaretle ilgili birkaç beyit örneği aşağıdadır:

Ticāret eyle deminde kemāl-i kisb ide gör
Dime ki **germ-durur** böyle her zamān **bāzār (**517)

Anuň ḳulluġına oldı **ẖarīdār**
Anuňʿçün müşterį **germ itdi bāzār (**645)

Ne māh-rū itdi böyle **germ bāzār**
Ki olduň sen güneş böyle ẖarīdār (1847)

Virüp bir **niçe dirhem** aldı anı
Ḳul itd'āzād-iken serv-i revānı (3416)

Didiler virdügi nesne coġ u az
On altı dirhem idi ol da geçmez (3417)

Pes andan didiler kim bu ḳulı biz
Şataruz ʿayb-ıla alur mısız siz (3410)

H̱arāc-ı Mışr bir dīdārı anuñ
Metāʿ-ı cān deger güftārı anuñ (3421)

Eyitdiler ki bir **bāzārgāndur**
Ticāret yolına peyk-i revāndur (3521)

Metāʿın her diyara varup almış
Ticāret itmek içün Mıṣr'a gelmiş (3524)

Anuñ her dürr-i şeh-vārı bahası
Ḫarāc-ı Mıṣr dutar ḳıl ḳıyāsı (3638)

2. Mimarlık ve Mühendislik

Hz. Yûsuf'un sözle yola gelmeyeceğini bilen dadısı onun aklına girebilsin diye eşi benzeri olmayan bir saray yaptırmasını ve bu sarayın duvarlarına kendisinin Hz. Yûsuf ile sarmaş dolaş resimlerini çizdirmesini söyledi. Bu zevk ü sefa resimlerini gören Hz. Yûsuf'un dayanamayıp günahsızlık perdesini yırtacağını söyledi. Bu yeni fikri Zelîhâ beğendi ve böyle bir hile yapmaya karar verdi. Öyle usta bir mimar buldular ki bu mimar aynı zamanda nakkaş idi. Eşi benzeri yoktu, yaptığı eseri gören hayran kalırdı. Çizdiği resimler gerçeğinden daha canlı olurdu. Zelîhâ, mimara saray için ne kadar para istediyse verdi. Usta mimar bir ay hiç ara vermeden çalışarak birbiri içinde yedi haneden oluşan bir saray inşa etti. Her yerini süsledi, içine güzel kokular serpti. Sarayın önüne, içinden sular akan güzel bir bahçe yaptı. Usta mimar sarayın içindeki evlerin her birine Hz. Yûsuf ile Zelîhâ'nın vuslat resimlerini çizdi. Birinci hanedeki resimde birbirlerine bakarken; ikinci hanedeki resimde ellerini birbirlerine uzatmış; üçüncü hanedeki resimde elele, birinin eli diğerinin belinde; dördüncü hanedeki resimde birbirlerinin dudağından öperken; beşinci hanedeki resimde kolları boyunlarına dolanmış, sarmaş dola halleri ve dudak dudağa; altıncı evdeki resimde Zelîhâ, elini Hz. Yûsuf "un beline dolamış, o da Zelîhâ'nın şeftalilerine diş geçirmiş, kucak kucağa; yedinci evdeki resimde ise çıplak vaziyette, ikisi bir elbise olup kucaklaşıp uzanmış halde, çizmişti. Zelîhâ saraya gelip resimleri gördüğünde kendinden geçti. Sanki duvar, parlak bir aynaydı da gönlündekileri gösteriyordu. Usta mimara çok değerli bir kaftan giydirdi ve pek çok hediyeler ve ikaramlar verdi.

Bulurlar bir mühendis ʿibret-ārā
Ki hem naḳḳāş u hem üstād- bennā (4728)

Naẓirin görmemişdi çeşm-i devrān
İşin gören ḳalurdı deng ü ḥayrān (4729)

Yanında olmasa pergār-ı dürgār
İki barmaġını iderdi pergār (4734)

Biter her bir ḳılıyla kār-ı ḫāme
Olur her ṭırnaġı bir kār-ı ḫāme (4737)

Balıḳ şeklini ṣuda resm iderdi
Görüp ḳullāb-i engüştin ḳaçardı (4741)

Yapışmış iki balçıḳlı eliyle
Yüzin kir eylemiş bennā giliyle (4758)

Gice vü gündüz ol üstād-ı kāmil
Bir ay ulayu oldı anda ʿāmil (4759)

Cilāsı Rūmį--idi naḳşı Çįnį
Cilā ṭaşını ṭutmış naḳş içini (4775)

3. Hukuk

Hz. Yakub ve Hz. Yûsuf ataları Hz. İbrahim 'in şeriatini devam ettirmişlerdir. İnas, babası Hz. İshak'tan kalan kemeri gizlice Hz. Yûsuf'a doladı ve onu Yakup'a gönderdi. Bu kemeri hasta kuşansa şifa bulur. İnas daha sonra kemeri Yûsuf çaldığını söyledi ve ona iftira attı. Şeriate göre hırsızlık yapan kişi ölene kadar malını çaldığı kişinin kölesi olurdu.

Hz. Cebrail gelerek Hakkın selamını Hz. Yûsuf'a iletti ve Hak Teâlâ'nın onu nikâhlamasını emrettiğini tebliğ etti. Hz. Yûsuf, Hakkın muradının Zelîhâ ile evlenmesi olduğunu duyunca öyle bir düğün yaptı ki dünya bunun bir benzerini görmedi. Hz. İbrahim'in dini, İsrailoğullarının âdeti üzere nikâhı kıyıldı.

Yukarıdaki örnekler hukukun uygulanmasına örneklerdir.

4.Devlet Düzeni

Babası Zelîhâ'nın Mısır Azizi'ne olan bekleyişini görünce, kızını istemeye gelen elçileri gönderdi. Babası kızının bu haline daha fazla dayanamayarak kızını Aziz ile kavuşturmayı uygun gördü. Akıllı, bilgili, firasetli bir elçiyi birçok hediyelerle birlikte Mısır diyarına gönderdi. Devlet elçisinin akıllı bilgili feraseetli kişilerden seçilmesi örneği önemlidir.

Aziz Zelîhâ'nın babasının mektubunu okudu. Elçiye şöyle dedi: Sürünerek kapısına varmak bize farz oldu. Ama Mısır sultanının heybetinden korkuyorum. Onun hizmetinden bir nefes uzakta kalan kişi mazur kabul edilemez. Şah, bizzat gelemeyeceğim için özrümü kabul görsün." dedi. Mısır sultanı ve onun hazinedârı ile olan ilişkileri yukarıda eserden aldığımız konuşmada görülmektedir.

5. Aile ve Akraba İlişkileri

Hz. Yûsuf annesini iki yaşındayken kaybetmiştir. Annesi ölünce Hz. Yakub gözünü ondan hiç ayırmaz. Yakub, Yûsuf 'u amcasının kızı İnase'ye verir. İnase, Hz. Yûsuf'u şefkatle öz anası gibi büyütür. Gölgesi gibi onunla her yere giderdi. Yûsuf 'un adeta üzerine tirerdi.

Hz. Yûsuf büyüdükçe güzelleşir Hz. Yakub'un Hz. Yûsuf'a olan özlemi giderek artar. Fakat İnase türlü hilelerle Hz. Yûsuf'u bırakmaz.

İnase ölünce Hz. Yakub Hz. Yûsuf'a kavuşur. Daha sonra Hz. Yûsuf'u kardeşleri kıskanır. Kardeşleri Hz. Yûsuf'u kuyuya atar. Senelerce Hz. Yûsuf ailesini göeremez.

Zelîhâ ise memleketinden Mısır'a savrulur ve gurbette yaşar. Zelîhâ'nın babası ve annesinin kızlarına düşkünlüğü önemlidir. Babası kızının isteği ile Mısır'a elçi gönderir ve onu gurbete gelin eder.

6. Gelenek

Zelîhâ güzelliğinin şöhreti her yere ulaşmıştı. Cihan sultanlarının her birisi bu ay yüzlü güzelin taliplisi olmuştu. On ulu padişahın elçileri, değerli hediyelerle gelip Zelîhâ‟ya talip olmuştu. Bir gün babası gelip söyledi: "Ey kızım tac u taht sahibi hükümdar saçlarının esiri olmuş. Irak'ın, Rum'un, Şam'ın, Hind'in sultanları sana taliptir." der. Babası Zelîhâ'nın Mısır Azizi'ne olan bekleyişini görünce, kızını istemeye gelen elçileri gönderdi. Babası kızının bu haline daha fazla dayanamayarak kızını Aziz ile kavuşturmayı uygun görür. Adetlerde erkek tarafı görüye giderdi. Fakat eserde adetlere zıt bir durum söz konusudur.

Aziz elçiye şöyle dedi: Sürünerek kapısına varmak bize farz oldu. Ama Mısır sultanının heybetinden korkuyorum. Onun hizmetinden bir nefes uzakta kalan kişi mazur kabul edilemez. Şah, bizzat gelemeyeceğim için özrümü kabul görsün." Erkek gelini almaya gitmesi geekirken. Burada Aziz şahdan uzaklaşamayacağını söyleyerek Zelîhâ'yı almaya gitmez.

Zelîhâ, bin tane birbirinden güzel cariye ve köleyle, birbirinden gösterişli bin tane atla ve mücevherlerle, kumaşlarla dolu yükleri taşıyan bin tane deveyle birlikte Mısır'a doğru yol aldı. Zelîhâ çeyizi ile Mısır'a varır.

31. Sayılar

Masal, efsane, destan vb. anlatılarda sıkça geçen sembol sayılardan Kemâl Paşazâde'nin eserinde söz konusu olanları bazı beyitlerle şöyle örneklendirmek mümkündür.

Bir

Kalan halka ola bir bahşı ṭaḳsim
Nasibi her kişiye ola teslim (1082)

Etegüm sen de ḳılduñ çāk işde
İkimüz daḫı **bir** olduḳ bu işde (7022)

Niçe **bir** ten yoluñda ola nālān
Ḳo itsün sebzezār-ı ḳudsi seyrān (6199)

Aña her **bir** gice **bir** ḳara gündür
Bu yılduzlar yüreginde dögündür (3568)

İki

Hz. Yûsuf'un annesi öldüğünde iki yaşındaydı.

Göñül birdür **ikilik** gelmez andan
İkilik gelse eylük gelmez andan (2890)

İki mimi ki **iki** tāc-ı serdür
Birisi ṭavk u birisi kemerdür (316)

İçinde vardı **iki** ḥavż-ı ʿāliḳ
Ki ṭutar ḥavż-ı Kevŝer'den miŝāli (4320)

İki yaşa girüp çün serv-i gülşen
Iraġ oldı kenār-ı gülşeninden (1144)

Üç

Hz. Yûsuf, Zelîhâ'nın rüyasına üç defa girmiştir. Hz. Yûsuf kuyuda üç gün ve üç gece kaldı. Huda, Hz. Yûsuf'un şahidi olması için daha kendini bile bilemeyen üç aylık çocuğuyla birlikte o kadını oraya sevk etti. Zelîhâ, Hz. Yûsuf öldükten sonra üç gün üç gece baygın kaldı.

Ḳılur gerdūn-ı dūn ḥālin digergūn
Ḳalur ol çāhda üç gice üç gün (3379)

Elinde bile üç aylıḳ bir oġlan
Daḫı kendüyi bilmez ṭıfl-ı nādān (5680)

Yatup ḳaldurmadı başını üç gün
Geçen bilmezdi gün midür yaḫud dün (7559)

Yatur üç gün yine bi-ʿaḳl u medhūş
Gelür üç gün geçicek şemme-i hūş (7662)

Dört

Hz. Yûsuf kuyuda üç gün ve üç gece kaldı. Dördüncü gün ise seher vakti kuyudan çıkarıldı.

Olur dördünci gün vaḳt-i seḥergāh
Bu resme muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh (3381)

Bu dört ezdādı bir yirde idüp cemʿ
Cihān bezminde cām eyledi şemʿ (74)

Beş

Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf için yaptırdığı sarayın beşinci odası.

Beşinci ḫāne çün oldı müzeyyen
Yine ol iki naḳş oldı mübeyyen (4846)

Altı

Zelîhâ'nın Hz. Yûsuf için yaptırdığı sarayın altıncı odası

ʿİmāret oldı çün altıncı ḫāne
Yine ol iki naḳş oldı nişāne (4853)

Yedi

Zelîhâ Hz. Yûsuf için yedi oldalı saray yaptırmıştır.

Bir gün Mısır sultanı, uykuya daldı. Rüyasında Mısır'ın etrafının cennet gibi olduğunu, Nil ırmağına Kevser sularının dolduğunu gördü. Fil gibi iri ve semiz yedi öküzün Nil'in kenarındaki otları yediğini, ardından Nil'in sularının tamamen kuruduğunu; kuruyan topraktan yedi zayıf ineğin çıktığını ve bu zayıf ineklerin semiz inekleri yiyip tümüyle yok ettiğini gördü. Şaşkınlıkla bu olayı izlerken yedi tane taze ve dolgun buğday başağı gördü. Bu başakları seyrederken iyice solmuş, içinde tanesi

kalmamış yedi kuru başak ortaya çıktı ve dolgun taze başakların etrafında dolaşarak onları da kuruttu.

Yedi yıl ucuzluk ve bolluk olur, ambarlar ekinle dolar. Sonraki yedi yıl gözyaşından başka su olmaz, o da toprağın bağrını yumuşatmaz.

Yidi yaşında oldı ġayret-i hūr
Yüzinden baḫş ururdı ʿāleme nūr (1287)

Yidi baḥriin şuyı olsa mürekkeb
Zamān ṭurdukça yazılsa müretteb (1836)

Çıḳar **yidi** öküz Nı̱l'ün dibinden
Kişi yidmege yigrenür ipinden (6787)

Bu ḥālet ḥayretindeyken şehenşāh
Görinür **yidi** buġday başı nā-gāh (6733)

Sekiz

Toḳuz gök baḥr-ı cūdınun ḥabābı
Sekiz cennet cemālinün nıḳābı (55)

Dokuz

Nedür gör bu **toḳuz çarḫ-ı muṭabbaḳ**
İçinde bu yidi top-ı muʿallaḳ (124)

On Bir

Hz. Yûsuf ayın ve güneşin on bir yıldızla birlikte ona hürmet ettiklerini ve önünde secde ettiklerini gördü.

Görürken mihr-ile māhı münevver
Daḫı bunlaruñ-ıla **on bir** aḫter (457)

On iki

Yıluñ **on iki** ayın gice gündüz
Sürerdi ʿişret ü z̲evk-ile düpdüz (987)

Felek gibi **on iki** burcı vardı
Her iki dürrinüñ bir dürci vardı (1119)

On Dört

Çün on dördine irdi ol meh-i bedr
Yüzi ʿid oldı züln leyle-i kadr (1289)

On altı

Didiler virdügi nesne coġ u az
On altı dirhem idi ol da geçmez (167)

Yüz

Virür mizācınʿanun dürlü dürlü keyfiyyet
Yazar ʿizārına **yüz** naḳş u şad-hezār nigār (488)

Üç Yüz On Üç

Ol **üç yüz on üç aḫyāruň** ḥaḳı-yʿçün
Bu biň biň ʿabd-i muḫtāruň ḥaḳı-yʿçün (263)

Bin

Ādem irişmemiş-idi bin erbaʿın-ile
Sen bir gicede irdügüne bil ki dahi kem Bili (344)

On sekiz biň

Anuň ḥaḳḳı ki baḫş itdi ḥayātı
Yaratdı on sekiz biň kāyinātı (1858)

Yedi bin yedi yüz yetmiş yedi/ 7777

Bu dürc-i naẓm içinde derc olan dür
Yidi biñ yidi yüz yitmiş yididür (7777)

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatını besleyen kaynaklar içinde önemli bir yere sahip olan peygamber kıssalarının Türk edebiyatındaki mesnevicilik geleneğine büyük katkıları olmuştur. Bu peygamber kıssaları sayesinde birçok mesnevi kaleme alınmıştır. Bu kıssalardan biri de Kur'ân-ı Kerîm'in 12. suresinde dile getirilen Yûsuf suresidir. Türk Edebiyatında 13. yüzyıldan itibaren Yûsuf kıssasını konu edinen mensur ve manzum şekillerde telif ve tercüme pek çok eser kaleme alınmıştır. Yûsuf u Zelîhâ Türk Kültürü bakımından da üzerinde önemle durulması gereken bir eserdir.

İlahi metinlerde ibret verme amacı üstlenen Yûsuf kıssası, edebî metinlerde Yusuf ve Zelîhâ'nın başından geçen aşk macerasını beşerî aşktan ilahi aşka yükselen bir aşkın tahkiyesi hâlini almıştır.

Yusuf ve Zelîhâ mesnevisi aşk hikâyesi olsa da bir peygamberin hayatı üzerinden çerçevelendiği için mesnevilerde hikâye Hz. Yusuf'un hayatı üzerinden ilaâhi metinlere bağlı kalınarak işlenmiştir. Şairlerin ilahi metinlere bağlı kalmakla beraber gerekli gördükleri yerlerde tefsirlerdeki, tarih metinlerindeki ayrıntıları da eserlerine dâhil ettikleri ve yine her şairin belli ölçülerde de olsa hikâyenin ana metin kurgusuna yardımcı olabilecek bazı hadiseleri kendi duyuş, görüş ve muhayyileler doğrultusunda eserlerine yansıttıkları söylenebilir.

Kemâl Paşazâde'nin *Yûsuf u Zelîhâ* Mesnevi'sinin İncelenmesi, Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlüğü başlıklı çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü Kemâl Paşazâde'nin *Yûsuf u Zelîhâ'sı* üzerine yapılan ayrıntılı inceleme oluşturmaktadır. Bunun neticesinde ise özetle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucu hüviyetinde olan bu bölüm aynı zamanda *Yûsuf u Zelîhâ*'nin edebiyat tarihimizdeki yeri ve önemine dair tespitleri de ihtiva etmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünü ise eserin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğünü ortaya koymak için TEBDİZ veri tabanına eserin ihtiva ettiği tüm kelim ve kelime gruplarının işlenmesidir ibarettir. Bu kapsamda 7777 beyit, 15.554 mısradan müteşekkil eserde toplam 100.000'e yakın kelime ve kelime grubu bulunmaktadır. Söz konusu çalışma dâhilinde 100.000'e yakın kelime ve kelime grubu teker teker anlamlandırılmış ve TEBDİZ veri tabanına işlenmiştir. Çalışma dâhilinde müstakil kelimeler ile deyimler ve kalıp

ifadelerden oluşan kelime grupları ayrı ayrı dizinlenmiş olup çalışmanın bu faslı tamamlanmıştır.

Kemâl Paşa-zâde II. Bayezid, döneminde kaleme aldığı Yûsuf u Zelîhâ eserinde bugün kullanmadığımız birçok Türkçe kelime, deyim, atasözlerine yer vermiştir. Mustafa Demirel' ın eserin yedi nüshasına dayanarak hazırladığı tenkitli metninin esas alındığı bu çalışmamızda, bağlamsal dizin ve işlevsel sözlük çalışması ile Kemâl Paşa-zâde' nin *Yûsuf ü Zelihâ* mesnevisi üzerine yapılan çalışmaları ileri bir aşamaya götürmek hedefledik.

İşlevsel sözlük, sözcüklerin kullanıldıkları bağlama göre kazandıkları anlamın tespitini ifade etmektedir. Bu doğrultuda;

1. Sözcüklere anlam verilirken de başvurulan kaynaklar, kısaltmalar her maddede belirtilmiştir.
2. Sözcüklerin kullanım sıklıklarının belirlenmesi, şairlerin sözcük tercihlerine yönelik üslûp özelliklerinin sağlam ve somut verilerle mukayese edilmesini sağlanmıştır.
3. Kemâl Paşa-zâde' nin *Yûsuf u Zelihâ* mesnevisindeki söz varlığı ortaya konmuş ve bu sözvarlığı tanıkları ve açıklamaları ile verilmiştir.
4. Bu eserdeki deyimler, söz kalıpları, aktarmalar ve Kemâl Paşa-zâde' nin üslûbunun önemli bir unsurunu oluşturan kimi terkiplerin alfabetik dökümü yapılmıştır.
5. Bütün bu malzemeler üzerine yoğunlaşılarak işlevsel anlamlar tespit edilmiştir.
6. Böylece bu mesnevideki herhangi bir sözcüğün, hangi bağlamda ve hangi anlamda kullanıldığı saptanmıştır.
7. Bulunan anlamların var ise tasavvufî karşılıkları da kaynaklardan tespit edilebildiği kadarıyla aktarılmıştır.
8. *Yûsuf u Zelîhâ*, XVI. asırda telif edildiği için dil özellikleri noktasında Eski Anadolu Türkçesinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Gerek ses olayları hususunda gerekse isim türleri bağlamında Eski Anadolu Türkçesinin ihtiva ettiği neredeyse tüm gramatikal hususiyete dair eser içerisinde pek çok örnek bulunmaktadır. Bunlara ses olayları noktasında yuvarlaklık ve yuvarlaklaşma, düzlük ve düzleşme, göçüşme, ikizleşme, tekleşme, ötümlüleşme, sızıcılaşma, geçişme ve birleşmeye dair ve sözcük türlerine dair ise zamirler, sıfatlar, zarflar, edatlar ve fiil çekimlerine dair pek çok örnek gösterilebilir. Zira çalışma

içerisinde tüm bu hususlara dair eserden numuler, kullanıldıkları beyitler ile ortaya konmuştur.

9. *Yûsuf u Zelîhâ*'da deyimlerin bir kısmı dönem içerisinde devrin farklı müellifleri tarafından kaleme alınmış diğer eserlerde de sıklıkla karşılaşılan bir hüviyette oldukları gözlemlenmektedir. Bulunan deyimler , XVI. asrın söz varlığı, kültür hayatı ve muhayyilesi noktasında önemli bir konumu teşkil etmektedir.
10. Müellif, tasvirlerde, kahramanların karakterlerini çizmede, hatta yer yer onların psikolojik hallerini ifadede ayrıntılara kadar inmiş bu da eserin üslubunu bize yansıtmıştır.
11. *Yûsuf u Zelîhâ*, Divan şiirinin sanatkârane İran şiiri tesiri altında klasik bir mükemmelliyete doğru gittiği devirlerde yazıldığı için dönemini dil ve üslup özelliklerini yansıtmıştır. Kemâl Paşa-zâde eserde aruz veznini kullanırken çokça aruz kusurları yapmıştır. Zaman zaman da müellif vezin ve kafiye kaygısıyla mesnevide gelişigüzel kelimeler kullanmıştır.

Tüm bunlardan hareketle bu çalışmanın önceki çalışmalardan farkı öncelikle eserin bağlamsal dizin ve işlevsel sözlüğünün çıkarılmış olmasıdır. Ayrıca çalışmamızda *Yûsuf u Zelîhâ*'nın ihtiva ettiği hususiyetlerle bir bütün olarak daha geniş kapsamda incelenmesine gayret edilmiştir.

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

‘Acem: Arapların Arap olmayanlara verrdikleriad, İranlı 2377.

Âd: Kur'an-ı Kerimde geçen ve Nuh kavmi gibi Allah'ın gazabına uğrayarak yok olan eski bir Arap kabilesidir. Kavmin atası olan Âd, Nuh'un torunlarından Avs'ın oğludur 3680.

Âdem: İbrahimî dinlere göre Tanrı tarafından yaratılan ilk insandır. Bunun yanı sıra Âdem, tüm insanlığın ve onların yaratıcılarıyla olan ilişkilerinin bir sembolü olarak da görülebilir 212, 252, 262, 297, 303, 339, 1079, 1106, 2538, 5373, 5572.

Aden: Güney Arabistan’da Aden Körfezine açılan şehirdir 2538.

Ahmed: Hz. Muhammed’in adlarından biridir 612, 321, 322, 376, 597.

Allah: Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ. 4633,7183.

Âli: İslam’ın dört halifesinden dördüncüsüdür 370.

Alim: Allah 190.

Arş: Gökyüzü, sema 3342.

Aziz: Mısır’da hazineden sorumlu bakan 2326, 2327, 2328, 2866, 2401, 2402, 2423, 2425, 2558, 2620, 2659, 2726, 2730, 2761, 28996, 3634, 3640, 3654, 3814, 4241, 5403, 5404, 5409, 5412,5461, 5531, 5547, 5553, 5580, 5599, 5601, 5643, 5684, 5690, 5713, 6298, 6412, 6418, 6419, 6467,6484, 7197, 7205, 7224, 7227, 7229, 77234.

Babil: Irak'ta Firat'in doğu kiyisinda bulunan, Mezopotamya'nın en büyük şehirlerinden biri, Bâbil'li sülalelerin idare merkezi. Masallarda adı geçen Babil Kulesinin bulundugu, ilk çagdan kalma bir şehir 959, 1753, 5755.

Bãri (A.): Yaratan, yaratici, Allah 6158.

Bâyezid (1447-1512): Bayezid, Fâtih Sultan Mehmed'in en büyük oğlu olan II. Bayezid. 35 yaşında iken tahta cıkmış, 31 yıl süren padişahlık devri 25 Nisan 1512'de sona ermistir 612.

Baziga: Eski çaglarda Mısır'da yaşamiş bir kız, Baziga 3691.

Bedahşan: Afganistan'da eyalet, Hidikus' un kuzeyinde. Bedahşan'ın ünlü lacivert taşı, Kökçe Nehri'nin yukarı yatagında çıkar ve burada bakır madenleri de bulunur 436, 2538, 34, 81, 6735, 7157, 7714.

Behişt (F.): Cennet, uçmak 3475.

Behrâm (F.): İran hükümdarlarındandır. Yaban eşeği cok sevdiği için Behram-ı Gur diye adlandırılmıştır 670.

Berberi (A.): Afrika'nın kuzeyinde oturan halktan olan, Berberî kavmine mensup olan 3236.

Beytül-Harām (A.): Mukaddes ev, Kâbe 4345, 4376.

Bisütün (F.): Ferhat'n sevgilisi Şirin'in emriyle Kermanşah civarında deldigi dağ, gökyüzü 2064.

Bübekr (A.): İslâm'in dört halifesinden ilki, Hz. Ebûbekir 356.

Buzürcimihr: Nûşirvan, cok akıllı ve tedbirli vezir 2415.

Büzürgümmid: Hüsrev Perviz'in hocası, bir hâkim 2416.

Cămi: İran'da 15. yüzyılda yetişmis büyük mutasavvıf, düşünür, alim ve şâirdir. Asil adı Nureddin Abdurrahman'dır. Birçok manzum ve mensur eserleri vardır. Câmi adıyla şöhret bulan eseri Arap nahvine ait Kâfiye'nin şerhi olup vaktiyle medreselerde okunuyordu 959, 3675.

Cebbâr (A.): Kuvvet kudret sahibi Allah 92.

Cebra'il: Peygamberlere emir ve vahye memur olan dört büyük melekten biri, Cebril 7635.

Cem: Şark mitolojisine göre içki ve şarab icâd eden; Süleyman peygamberin lakabı 665, 667, 701, 2023, 5167, 5174.

Cemşid (F.): Cemsasb'ın babası, Cemşid 2542.

Cevza (A.): İkizler burcu, semanın kuzey yarım küresinde görünen iki parlak yıldızlı bir burç olup güneş Mayıs ayında bu burca girer 6074.

Ceyhûn: Ceyhun nehri 100, 5257.

Cibril (A.): bkz. Cebra'il. 3334, 3335, 3336, 4158, 7625.

Cûdi (A.): Şırnak'ın altı kilometre güneydoğusunda bulunan bir dağın adı; Hz. Nûh'un gemisinin bu dağ üzerine oturduğu Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmıştır 300.

Çin: Cin 979, 1482, 2317, 2337, 2340, 2376, 3452, 3456, 3723, 2569, 2570, 2621, 2624, 3940, 4107, 4790, 4792, 4808, 4811, 4812, 4869, 4938, 4954, 4959, 5001, 5012, 5181, 5701, 6811, 6917, 6953, 7433.

Dadâr (F.): Allah, Tanrı 5361.

Dahhâk: Cemşid'in yerini almış olan İran' ın zalim ve gaddar bir hükümdar 4757.

Dâna (F.): Allah 57.

Dicle: Dicle nehri 4562.

Ebkâm: Hz. Yûsuf zamanında Mısır şahının samîmi adamı 6962.

Engelyûn (F.): İncil 2571, 4808.

Eskem: Hz. Yûsuf devrinde Mısır şahının samimi adamı 6962.

Eyyûb (A.): Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen ve kendisinden "kulum" diye bahsedilen ve sabırlı insan örnegi olarak gösterilen, İsrâil oğullar peygamberlerinden biri 1178.

Erjeng: İran rivayetlerine göre ünlü ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmua 6222, 3061, 4813.

Ferhâd: Ferhât ve Şîrin adıyla meşhur eski bir hikâyenin erkek kahraman olup Şirin'in aşkıdır 570, 862, 1651, 2158, 852, 1854, 2062.

Ferhâr (F.): Süsü, güzel, meşhur puthâne 501, 541.

Feridûn (F.): Pişdûdilerin altıncı kraldır. Cem sülâlesinden demirci Gave'nin yardımıyla Dahhâk-i Mân'yi öldürmüştür 665, 666, 2158.

Fettâh (A.): Kulları için hayırlı kapılar açan Allah 5511.

Fırât: Fırât nehri 4562.

Giv (F.): Farsların masal kahramanlarından biri, Rüstem'in üvey oğlu 1320.

Habes (A.): Habeşistan 677, 7352.

Habil (A.): Hz. Adem'in oğullarından Kâbil'in kardeşi

Hacert'l-Esved (A.): Kara taş, Kâbenin duvarinda bulunan ve müslümanlarca kutsal sayılan kara taş. Bugün Kâbe'nin doğu köşesinde 1.5 metre kadar yükseğe konulan bu taş oldukça parlak ve kara, yumurta biçiminde hafif sarı ve kırmızı damardır. Kâbe'ye Hz. İbrahim tarafindan kondugu söylenir.

Hakk (A.): Allah, Tanrı 123, 44,53, 85, 51, 278, 313, 356, 357, 3033, 593, 521, 568, 571, 688, 689, 690, 818, 860, 861, 871, 900, 1046, 1047, 1072, 1093, 1173, 2015, 1156, 2725, 367, 3372, 3374, 5746, 3050, 3056, 3080, 3102, 3336, 3357, 3958, 4161, 4411, 4416, 4418, 4426, 4467, 4470, 7470, 1245, 5120, 5395, 5422, 5430, 5605, 6131, 6297, 6347, 6349, 6362, 6325, 6343, 6554, 6555, 7184, 7462, 7536, 7539, 7542, 7557, 7600, 7610.

Halık (A.): Allah 1245, 5666.

Halil (A.): İbrahim peygamber 145, 301, 1112, 3352, 3355, 3352, 4160, 4472, 7569.

Halilu'llah (A.): İbrahim peygamber, Allah'ın dostu 105, 1074, 1109, 1125, 4128, 5373.

Halluh: Türkistan'da güzelleri ve musikîsiyle bilinen bir şehir 5180.

Hayder (A.): İslâm'ın ilk dört halifesinden dördüncüsü, Hz. Ali, arslan 369.

Hârut (A.): Harut adı bir melek. Mârutla beraber sihir yaptıklarından Bâbil kuyusunda asılmışlardır 1752, 1753, 4446, 5755.

Hıta: Çin'in kuzey kısmında bulunan ve Türklere ait bu bölgenin miski meşhurdur 4107, 4954, 4955.

Hıtâyi: Hitâ ülkesine ait 4459, 5009.

Hızır (A.): Ölümsüzlüge peygamber, kul darda ve sıkıntıda kaldığı zaman imdadına yetiştiğine inanılır.

Hind (A.): Hindistan 2371, 2340, 5857, 7344, 7372.

Hilâl (A.): Hilâl 5671.

Hoten (F.): Türkistan'ın doğusunda büyük bir şehir 1303, 3940, 4790.

Hudâ (F.): Allah, Tanri, Rab, yaratıcı 89, 324, 515, 520, 682, 1182, 2720, 3334, 4248, 4507, 4674, 4811, 5304, 5506, 5635, 5764, 6327, 6345, 6652, 7537, 7541, 7729,

Hudâvend (F.): Allah, Tanrı 3028, 3040, 3046, 3919, 4238, 6346, 7492, 7565.

Hudâyı (F.): Allah, Allah'a ait 1924, 6949.

Huld (A.): Sekiz cennetten biri 6889, 7635.

Irak: Dicle nehrinin asağı kısmını oluşturan, Sat suyunun iki tarafina verilen isim 2371, 2377, 5118.

İbrani (A.): Yahudi kavminden olan kimse, Yahudi 5792.

İbri (A.): İbrâni, Yahudi 559.

İdris (A.): İdris peygamber 255, 1108, 1107.

hãh (A.): Mâbud, Allah 7112.

İlâhi (A.): Allah, Allah'ın 248, 252, 276, 283, 305, 954, 1266, 5021, 5137, 5689, 6336; 7472, 7587, 7720.

İnâs (A.): Hz. Yûsuf'un halası, süt anesi ve İshak peygamberin kızı 1151.

İrem (A.): Ad kavmi zamanında, Şeddâd tarafından sözde cennete benzetilerek yapılan bir bahçe, Şam'da veya Yemen'de olduğu söylenir 1307, 1479, 1667, 2572, 3990, 4289, 4815, 6082, 6321, 7222.

İsa, Isi (A.): İsa peygamber, kendisine vahiy yoluyla İncil nazil olmustur 261, 803, 665, 3672, 3673.

İshak (A.): Ishak peygamber 1110, 1126, 1459, 3355,

Kur'ãn (A.): Peygamberimiz Hz. Muhammed'e indirilen İlâhi kitap, Kur'ân-ı Kerim 367.

İslam (A.): İslamiyet, Müslümanlık 6770.

İsrã'il (A.): Yakup peygamberin lakabı, İsrâil 7569.

Izid (F.): Allah 3362, 5405, 7559.

Ka'be (A.): Mekke'de Haremigrifin hemen hemen ortasinda bulunan kutsal bina 2735, 6551, 7311.

Kabil (A.): Âdem peygamberin oğullarindan birinin adı, Habin'in kardesi 5749.

Kadir (A.): Allah 4810, 5511.

Kadr (A.): Kadir gecesi, kıymet, değer, itbar 5160, 6969, 6063, 7727, 7235.

Kaf: Masallarda Zümrid-i Anka kuşunun yaşadığı rivayet edilen yer, Kaf dağı, Şark kavimlerine göre arzin etrafını çepeçevre kuşatan dağın adı 115, 814.

Kãrun (A.): İsrailoğullarından zenginliği ile meşhur olan kişi 1220, 5030.

Kayser (A.): Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı, Kayser 2375.

Kayyum (A.): Allah 57, 5511.

Ken'ãn: Kenan ili, Yakup peygamberin memleketi 527,1113, 3023, 3927.

Kevser (A.): Cennette bir havzun adı 4294, 4319, 4320,

Keyvãn (F.): Zühal (Satürn) gezegeni 5222.

Kisrã, Kisri (A.): Eski İran hükümdarlarından Nusirvanı 'Adli'nin unvanı olup kendisinden sonra gelenler de bu unvanla anılmışlardır 665, 668, 2442.

Kuddüs (A.): Allah 3371, 7491.

Kudret (A.): Allah, Allah'ın ezelî gücü, kuvveti 60, 2231.

Kumãri (A.): Hindistan'ın güneyinde Kumar burnundan çıkarılan en güzel od 2539.

Leyla, Leyli (A.): Leyla ile Mecnun hikãyesinin kadın kahramanı 985, 1093, 1209, 1290, 1941, 2346, 5368, 1036, 1542, 1570, 2057, 3901.

Maçin (A.): Çin ülkesinin güney bölgesine verilen bir ad 5869.

Magrib (A.): Garp, batı tarafında olan memleketler, Afrika'nın Mısır ötesindeki kuzey kısmı 6015.

Mãlik (A.): Hz. Yusuf'u kardeşlerinden satın alan bezirgan, kervancı 3414, 3430, 3431, 3460, 3517, 3633, 3656.

Mâni: Meşhur Çin'li bir nakkaş, Behram Şapur zamanında İran'a gelip Zerduş-Isã dinleri karışımı olan mezhebini yaydığı için idam edilmiştir. Erjeng adlı eseri ünlüdür 1568, 2622, 4813, 3061, 5012.

Mecnun (A.): Leyla ile Mecnin hikayesinin erkek kahramanı 862,152, 093, 1570, 1651, 2058, 2134, 3902, 5143, 5368.

Medyen (A.): Akabe körfezinin doğu sahilinde bulunan bir şehir 3382.

Mekke (A.): Hicaz'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve Kâbenin bulunduğu şehir 4888.

Mesih (A.): İsa peygamber 514, 4128, 4294.

Mesîha (A.): İsa peygamber 302, 4461.

Mevlã (A.): Allah 1570.4245

Mısr, Mısır (A.): Mısır 654, 1077, 2240, 2241, 2318, 2319, 2320, 2322, 2324, 2325, 2328, 2357, 2358, 2260, 2380, 2381, 2383, 2384, 2385, 2399, 2402, 2413, 3419, 2420, 2421, 2423, 2453, 2454, 2466, 2467, 2469, 2492, 2537, 2560, 2564, 2585, 2586, 2587, 2591, 2593, 2607, 2620, 2631, 2659, 2726, 2730, 2761, 2784, 2785, 2787, 2797, 2810, 2830, 2831, 2866, 2896, 2926, 3022, 3023, 3196, 3382, 3421, 3422, 3424, 3425, 3455, 3456, 3515, 3524, 3599, 3608, 3610, 3638, 3654, 3677, 3686, 3704, 3814, 3862, 4219, 4704, 4869, 5328, 5579, 5580, 5643, 5781, 5837, 6015, 6034, 6298, 6841, 6906, 7058, 7190, 7197, 7224, 7227, 7229, 7234.

Mirib (A.): Dünyadan sonra günese en yakın olan gezegen 147.

Muhammed (A.): Hz. Muhammed, tekrar tekrar övülmüş olan, bu kelime, peygamberimizin adı olup kendisinden önce bu adi almış kimse yoktur 375, 376, 1484.

Muhammed (A.): Padisah Fatih Sultan Mehmed 612.

Müsa, Müsi (A.): Musa peygamber 95, 258, 1482,1488, 1572, 4665, 6163.

Mustafa (A.): Hz. Muhammed'in adlarindan biri, seçilmiş anlamina gelir 693.

Müşteri: Jübiter gezegeni 1224, 5175.

Nahid (F.): Zühre gezegeni 5081.

Nahseb (F.): Mamur bir sehir; El-Mukanna ismiyle meşhur Hekim bin At burada sanatla bir ay sureti göstermiştir 3392, 3188, 6528.

Nahs-i Ekber: Zühal (Satürn) gezegeni 5658.

Necd (A.): Arap yarimadasının orta bölgesi 2061.

Neciyyu'llãh (A.): Nûh peygamber, Allah'ın sırdaşı 253, 5372.

Nemüd: Babil'in hükümdar olup Hz. İbrahim'i ateşe attıran, Babil kulesinin bunun zamaninda yapıldığı söylenir 3352.

Nev-rüz (F.): İlkbaharin başlangiç, yeni gün, Neruz 1256, 1410, 3908, 4785, 7235.

Nil (A.): Nil nehri 100, 2241, 2323, 3513, 3010, 3451, 2360, 2439, 2452, 2784, 2787, 2788, 2791, 1818, 2818, 2821, 2830, 2831, 2425, 3432, 3434, 3435, 3448, 3449, 7028, 7029, 7035, 7036, 7039, 7649.

Nizãmi: İran'ın en büyük şairlerindendir 964, 965.

Nũh (A.): Nuh peygamber 253, 299, 300, 1108, 1109, 5367.

Nuşinrevãn: Nuşirvan, âdil unvanıyla tanınan, İran hükümdarlarındandır 2441.

Osmãn (A.): İslâmIn üçüncü halifesi, Hz. Osman 365.

Osmãni: Osmanlılara ait, Osmanoğullarıyla ilgili 575.

Perviz (F.): İran hükümdar Hüsrev'in unvanı 852.

Rab, Rabb (A.): Allah, sahip, terbiye eden 327, 1042, 1070, 1667, 1360, 3664, 5507, 7727, 7727, 776.

Rahmãn (A.): Allah 681, 5382.

Rıdvân (A.): Cennetin kapicisi olan büyük melek 3336, 3353, 3354, 4336, 4995.

Rühu'llãh (A.): Isa peygamber 106.

Rum (A.): Anadolu 1485, 2317, 2321, 2371, 2375, 2537, 2936, 2939, 3689, 4539, 6859, 6860, 4960, 7352.

Rumi (A.): Süsleme nev'i ve süslemedeki motiflerden her biri 2517, 4775.

Rus: Rus 2595.

Rusi: Rus, Rus'a ait 2517.

Rüstem: İran'ın ünlü pehlivanı ve savasçısı 701, 1320,1216.

Safiyyu'llãh: Âdem peygamber, Allah'ın pak, temiz kulu 5372.

Sãni' (A.): Allah, yaratan 49, 67, 89, 161, 3733.

Semerkand: Semerkant 5181.

Semerkandi: Semerkantlı 5081.

Settãr (A.): Allah, kulların suçların gizleyen Allah 190.

Sifãhan: Tarihi bir İran şehri, İsfahan 5884, 5918, 6023.

Sidre (A.): Ars'ın sağ yanında bir agaçtır ki ötesine hiçbir varlık geçemez, Allah'ın zat ãlemidir 3029.

Sikender: İskender, Makedonya kral Phyippenin oğlu olup Aristo'dan ders almış ve yirmi yaşında hükümdar olmuştur. Anadolu'yu, İran'ı ve Hindistan' ı istila eden bu ünlü kumandan 33 yaşında ölmüştür 671, 5743.

Siyãvuş: Siyavuş 4158, 5753.

Sühã: Büyük Ayıyıldızı kümesinden en küçük yıldız 6190.

Süheyl (A.): Yemen hükümdarının oğlu, Süheyl ü Nevbahar hikayesinin erkek kahramanı 2808.

Süleymãn (A.): Peygamber Süleyman 1683, 2668, 2504, 5751, 7331.

Süreyyã (A.): Ülker yıldızı 2312, 7121, 7703, 7719.

Şãm: Şam şehri 133, 654, 1113, 1485, 2317, 2321, 2371, 2378, 2468, 2537, 2926, 2936, 2939, 3610, 4960, 6859, 6860, 6841.

Şeddad (A.): Yemen'de Ad kavminin hükümdarı, Şeddat 3690.

Şehenşãh (F.): Hz. Yusuf zamanında Mısır'ın padişahı, en büyük padişah 7047, 7051.

Şeyhi: Şeyhi, Germiyan'lı olan bu asıl adı Sinan'dır. Divan'ından başka Hüsrev ü Şîrin ve Harnâme adlı mesnevi tarzındaki eserleri meşhurdur 963.

Şeyhoğlu: 14. yüzyıl divan şirinin gelişmesinde büyük bir yeri olan şîrin asıl adı Mustafa'dır. Manzum Hurşidnâme adlı eseriyle ünlüdür 963.

Şirin: Ferhad ile Şirin hikãyesinin kadın kahramanı 936, 974, 986, 1555.

Tañrı: Tanrı, Allah 3018, 3134, 5135.

Tatar: Tatar 2539, 4291, 5106, 7545.

Taymus: Taymus, Yûsuf u Zelîhâ hikayesinin kadin kahramanı Zelîha'nın babası 1216.

Tãzi (F.): Arap 982, 1325.

Türk: Türk 1325.

Tuba (A.): Cennette bulunan ve dallar bütün cenneti gölgeleyen İlâhî bir agaç 1571, 2627, 2370, 2978, 3036, 5021, 5173, 6081.

Tur (A.): Dağ, Sîna dağı, Allah'ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ 1572.

Ummãn: Okyanus, büyük engin deniz, Umman 365.

'Utãrid: Güneşe en yakın gezegen (Merkür) 649, 1761, 2519, 4672.

Hz. Ya'kub (A.): Yakup peygamber, Hz. Yûsuf'un babası 1074, 1111, 1127, 1146, 1152, 1166, 1178, 1204, 3026, 3040, 3043, 3054, 3091, 3231, 3236, 3257, 3271, 3355, 4159, 5374.

Yezdãn (F.): Allah 2237, 3039, 4490, 5491, 5694, 7632, 7174.

Hz. Yûsuf (A.): İsrail kullarından Yakup peygamberin oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılmıştır. Bir kervancı tarafindan kuyudan çıkarılarak Mısır'a götürülüp köle diye satılan Yûsuf Zeliha'nın sevgisine karşılık göstermediği için zindana atılır. Mısır hükümdarının rüyasını yorumlamakla zindandan çıkıp Mısır'ın idaresini ele alan bu ünlü peygamber, güzelligin sembolü, Yûsuf u Zelîha hikayesinin erkek kahramanı 527, 987, 1014, 1015, 1016, 1037, 1059, 1069, 1121, 1123, 1149, 1152, 1153, 1165, 1166, 1169, 1173, 1175, 1186, 1190, 1192, 1196, 1199, 1203, 12005, 2893, 3018, 3047, 3054, 3063, 3068, 3070, 3071, 3085, 3095, 3372, 3427, 3431, 3517, 3599, 3627, 3698, 3708, 3866, 3878, 3125, 3156, 3160, 3201, 3204, 3209, 3228, 3232, 3237, 3242, 3247, 3263, 3268, 3271, 3356, 3359, 3377, 3731, 3757, 3761, 3912, 3925, 3941, 3942, 3945, 3978, 4000, 4015, 4015, 4168, 4194, 4204, 4237, 4254, 4286, 4331, 4334, 4353, 4355, 4382, 4384, 4410, 4466, 4470, 4484, 4487, 4504, 4515, 4694, 4701, 4706, 4711, 4821, 4826, 4833, 4840, 4847, 4854, 4861, 4876, 4989, 4992, 4993, 5046, 5225, 5284, 5320, 5351, 5402, 5424, 5470, 5489, 5494, 5503, 5528, 5535, 5542, 5587, 5599, 5645, 5656, 5662, 5664, 5665, 5707, 5707, 5709, 5710, 5715, 5731, 5993, 5998, 6006, 6049, 6058, 6084, 6088, 6154, 6171, 6189, 6197, 6200, 6202, 6202, 6204, 6207, 6244, 6245, 6324, 6345, 6351, 6367, 6367, 6393, 6410, 6453, 6468, 6474, 6480, 6497, 6549, 6549, 6587, 6593, 6748, 6778, 6778, 6779, 6925, 6944, 6954, 6978, 6987, 6994, 7068, 7077, 7079, 7095, 7111, 7124, 7131, 7145, 7150, 7158, 7174, 7183, 7185, 7187, 7191, 7195, 7217, 7399, 7407, 7413, 7453, 7458, 7490, 7495, 7499, 7501, 7404, 7506, 7514, 7517, 7517, 7519, 7520, 7525, 7531, 7540, 7548, 7555, 7565, 7582, 7583, 7590, 7592, 7596, 7602, 7607, 7610, 7624, 7624, 7631, 7636, 7639.

Hz. Yunus (A.): Yunus, uzun müddet bir balığın karnında kalan peygamber 3347.

Zebih (A.): Kesilmiş veya kesilecek kurban; Hz. İsmail ile Hz.

Muhammed'in babasI Hz. Abdullah'In lakabı 257.

Zelîha: Zelîha, meşhur Yûsuf u Zeliha hikayesinin kadın kahramanıdır 854, 987, 1014, 1015, 1016, 1269, 1499, 1541, 1591, 1756, 1970, 2159, 2215, 2242, 2276, 2285, 2330, 2399, 2510, 2553, 2764, 2786, 2318, 2355, 2379, 2408, 2540, 2614, 2656, 2830, 2915, 3017, 3816, 3818, 3831, 3866, 3496, 3520, 3525, 3528, 3555, 3557, 3627, 3632, 3637, 3645, 3655, 3658, 3661, 3885, 3912, 3925, 3942, 3978, 4000, 4008, 4017, 4116, 4138, 4151, 4154, 4194, 4197, 4204, 4214, 4248, 4254, 4262, 4285, 4286, 4288, 4331, 4332, 4342, 4370, 4479, 4504, 4514, 4516, 4559, 4706, 4713, 4718, 4724, 4726, 4746, 4821, 4826, 4833, 4840, 4847, 4854, 4861, 5015, 5046, 5113, 5114, 5116, 5226, 5220, 5284, 5295, 5299, 5320, 5383, 5409, 5455, 5478, 5493, 5496, 5515, 5540, 5541, 5556, 5592, 5602, 5612, 5624, 5634, 5677, 5708, 5711, 5717, 5719, 5730, 5739, 5776, 5784, 5787, 5790, 5803, 5814, 5827, 5833, 5834, 5845, 5848, 5891, 5891, 5940, 5965, 5992, 5993, 6001, 6005, 6048, 6057, 6084, 6093, 6133, 6133, 6174, 6175, 6189, 6201, 6204, 6206, 6245, 6246, 6253, 6267, 6275, 6286, 6295, 6300, 6300, 6302, 6360, 6390, 6400, 6400, 6409, 6427, 6435, 6477, 6499, 6538, 6550. 6587, 6749, 6751, 6771, 6791, 6800, 6815, 6842, 6863, 6865, 6879, 6829, 6944, 7127, 7139, 7213, 7344, 7382, 7385, 7405, 7409, 7434, 7458, 7490, 7503, 7504, 7515, 7517, 7517, 7534, 7534, 7542, 7560, 7565, 7571, 7573, 7581, 7582, 7590, 7595, 7597, 7597, 7602, 7604, 7607, 7620, 7652, 7656, 7656.

Zengbãr: Zengibar 2340.

Zühal (A.): Satürn gezegeni, Zühal 640, 1225, 2440, 2755, 5220.

Zühre (A.): Çobanyıldızı 646, 647.

KAYNAKÇA

Ahmet Vefik Paşa (2000). Lehce-i Osmânî. hzl. Recep Toparlı. Ankara:TDK.

Aktaş, Hasan (2006). "Abdurrahman Gubârî Yûsuf u Züleyhâ: İnceleme-Metin" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Akdağ, Soner (2009). "Klâsik Türk Edebiyatında Adına Mesneviler Yazılan Kadın: Züleyha". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. S: 40, 59-74.

Akar, M. (2019). Şeyhî"nin Bir Beyti Üzerine Tâhir Olgun ile Ali Nihat Tarlan'ın Yazışmaları. *Aydın Türklük Bilgisi*, 5 (1), 15-36.

Akış, Ö. Tuba (2003). "Köprülü-zâde Esâd Paşa'nın Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ Adlı Eserinin Bilimsel Yayını İle Eserin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi". Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Aksoy, Ö. A. (1968). *Atasözleri ve Deyimler El Kitabı*. Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Aktaş, Şerif (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Aksoyak, İ. Hakkı (2007). "Manastırlı Celâl'in Hüsn ü Yûsuf"u". *Dil ve Edebiyat Yazıları: Ankara*, 7-16.

Aksoyak, İ. Hakkı (1995). "Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, I, 81-94.

Aksoyak, İ. Hakkı (2016). *Söylenmemiş Sözler*. Grafiker Yayınları. Ankara.

Aksoyak, İ. Hakkı (2018). "XVII. Yüzyıl Şâirlerinden Vardarlı Fazlî'nin Mahzenü'l-Esrâr (Dâfi'ü'l-Hüzn) Mesnevisi". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 2 Sayı. 2, 78-137.

Ata, Aysun (1997). "Nâsırüddîn Bin Burhânü"d-dîn Rabgûzî, *Kısasü"l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları")*, 2 Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ateş, Ahmed (1977). "Mesnevi*", İslam Ansiklopedisi*, C., 8, 127-133.

Ayan, Hüseyin (1972). "Hamdullah Hamdi ' nin: Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisindeki Gazeller". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı: 5. Erzurum.

Ayan, Gönül (1983). "Lâmi' nin Vâmık u Azrâ Mesnevīsi (İnceleme-Metin)" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), 2 cilt, Erzurum.

Ayan Gönül (1997). "Ahmed Yesevî Etkisiyle Yazılan İki Yûsuf u Züleyhâ". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, Konya, 31-38.

Ayan, Gönül (2003). "Gubari ve Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi", I. Akşehir Sempozyumu/Bildirisi, Konya.

Azamat, Nihat (1998). "Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf ü Zelîha, EsrarnâmeTercümesi", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 7-8, 348, 351, 357.

Âteş-zâde Mehmed İzzet ve Yûsuf u Züleyhâ'sı", IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu, Ankara, 393-396.

Çavuşoğlu, Mehmed (1979). *"Yahya Bey, Yûsuf ve Zelîhâ*", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Çelebioğlu, Âmil (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar)*. Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Çeri, Ahmet (2010). "Tebrizli Ahmedî"nin Yûsuf u Zelîhâ İsimli Eseri (vr. 35b-70b), (İnceleme-Metin-Dizin)", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Çetin, Nurullah (2008). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap Yayınları. Ankara.

Çiftoğlu, Arzu (2006). "Muhammed b. Muhammed Altıparmak' ın Mensur Yûsuf ve Zelihâ'sı, Transkripsiyonlu Metin-İnceleme-Sözlük". Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul.

Demir Halis, Çatılı Kemal (2019) "İbn Kemal Üzerine Yapılan İlmi Çalışmalar". Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi Tokat Gaziosmanpasa University Journal of Faculty of Theology* Yıl/Year: 2019, Cilt/Volume: VII, Sayı/Issue: 1,151-178.

Demir, Recep (2006). "Hatâyî-i Tebrizî ve Mollâ Câmî' nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme (İnceleme-Metin)". Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van.

Demirel, Mustafa (1979). "Kemâlpaşa-zâde'nin Yûsuf ve Zelîhâ' sı ve Dil Hususiyetleri". İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmış Doktora Tezi), İstanbul.

Demirli, Ekrem (2004). "Kâşnī Abdürrezzâk' ın Tasavvuf Sözlüğü". İz Yayıncılık. İstanbul.

Deniz, Rasim (1998). "Halil Oğlu Ali' nin Yûsuf ve Zelihâ Kıssası". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ.

Derleme Sözlüğü (2019). I.-VI. Ciltler Ankara: TDK.

Develioğlu, Ferit (2000). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat. Aydın Kitabevi Yayınları. Ankara.

Dihhudâ, A. E. (1373). *Lugatnâme-i Dihhudâ*, Tahran. Tahran Üniversitesi Yayınları.

Dilçin, Cem (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dili Kurumu Yayınları. Ankara.

Dilçin, Dehri (1946). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Züleyhâ*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Istanbul.

Dolu, Halide C. (1952). “Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. Cilt: IV, 419-445.

Dolu, Halide C. (1953). “Menşeinden Beri Yûsuf Hikâyesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları”. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Dolu, Halide (1954). “Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yusuf Hikâyesi”. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi* S. 5, 51-58.

Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.

Ertaylan, İ. Hikmet (1948). “Türk Dilinde Yazılan İlk Yûsuf ve Züleyhâ”. *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, III/1-2, 211-230.

Ertaylan, İ. Hikmet (1960). *Yûsuf ile Züleyhâ*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Eyüpoğlu, E. Kemal (1973). *(On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar) Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler. 1*. Cilt. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

Eyüpoğlu, E. Kemal (1975). *(On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar) Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler. 2*. Cilt. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

FURAT, Ahmed Suphi (1997). “Yûsuf”, İslâm Ansiklopedisi, Sayı: 13, Eskişehir.

Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1989). *Mesnevi ve Şerhi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Güllüce, Hüseyin (2008). “Mesnevî' de Temsîlî Anlatım ve Hikâye ve Temsîllerle Kurân Âyetlerinin Açıklanması”. *Erdem Dergisi,* 129-159.

Gümüş, Hüseyin (1989). *Roman Dünyası ve İncelemesi*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Gökcan Melike (2008). "Yûsuf u Züleyhâ Mesnevilerinde Sosyal HayatınYansımaları". *Atatürk Üniversitesi Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* Sayı: 38, 51-70, Erzurum.

İZ, Mahir (2000). *"Ahmet Cevdet Paşa Kısas-ı Enbiyâ*". 6 Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kanar, Mehmet. (2016). Büyük Farsça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Say Yayınları.

Kartal, Ahmet (2018). Doğunun *Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

Kavcar, Cahit (1969). Kemâl Paşazade"nin Şairliği ve Yûsuf u Züleyhâ' sı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. Ankara, 227-249.

Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. MEB Yayınları, İstanbul.

Kırkkılıç, Ahmet ve SANCAK, Yusuf (2009). *Ahterî Mustafa Efendi Ahterî-i Kebir*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, (l976) (Tevrat ve İncil) İstanbul.

Koncu, Hanife (2007). "Yûsuf ve Züleyhâ Bibliyografyası". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi:* V/10, 617-630, İstanbul.

Korkmaz, Zeynep (1968). "Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyhâ Mesnevîsinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı". *Türk Dili Edebiyatı*. III/1, s. 7-48.

Köktekin, Kâzım (1996). "Bir Yusuf ve Zelîhâ Şairi Süle Fakih ve Eseri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 4, s.176-177. Erzurum.

Kurnaz, Cemal (1996). *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*, MEB Yayınları, İstanbul.

Kültüral, Zuhal (2001). *Şerîfî: Yûsuf u Zelîhâ*, Bayrak Basım Yayım, İstanbul.

Kürkçüoğlu, Kemâl Edib (1994). *Tahir-ül-Mevlevî; Edebiyat Lügatı*. Enderun Kitabevi, İstanbul.

Levend, Agâh Sırrı (1968). "Divan Edebiyatında Hikâye". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 71-117, Ankara.

Levend, Agâh Sırrı (1969). "Kemâl Paşa-zâde' nin Yûsuf u Züleyhâ' sı". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 251-281. Ankara.

Levend, Agâh Sırrı (1980). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. Enderun Yayınları. İstanbul.

Macit, Muhsin (2005). *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Mazıoğlu, Hasibe (2003). "Yûsuf u Züleyhâ Yazarı Sulı Fakîh' in Adı Sorunu". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*. 1999/I-II, 169-176.

Mermer, Ahmet (1998). *Yusuf ile Zelîhâ*. Türk Dili Edebiyatı Araştırmaları. C., VIII, Dergâh Yayınları, 619-621, İstanbul.

Mermer, Ahmet-KESKİN, Neslihan K. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Akçağ Yayınları, Ankara.

Mimir, Damla (2012). "Ahmedî' nin İskender-nâme' sinde XIV. Yüzyıl Sosyal Hayatı". Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon.

Muş, Züleyhâ (2000). "Arap ve Türk Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyelerinin Mukayesesi". Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Nurbaki, Haluk (2000). *Sure-i Yusuf'un Yorumu*, Damla Yayınevi, İstanbul.

Onay, Ahmet Talât (2007). *Açıklamalı Divan şiiri Sözlüğü-Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. hzl. Cemal Kurnaz. İstanbul:H Yayınları.

Onur, M. Naci (1982). "Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdî Yûsuf u Züleyhâ. İnceleme-Metin". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Erzurum.

Öçal, Şamil (2000). *Kemâl Paşazade' nin Felsefi ve Kelami Görüşleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Öz, Yusuf (1996). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

Öztürk D., A. (2022). "Azmî-Zâde Hâletî Divanı'nın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü". Yayımlanmış Doktora Tezi. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara.

Özkan, Mustafa. Dekayıku'l-Hakâyık, *TDİA*, C: IX, s. 111.

Öztürk, Furkan (2007). "Baki Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara.

Özyiğit, Nuran (1963). "Erzurumlu Darir' in Kıssa-ı Yusuf Mesnevisi Üzerinde Bir İnceleme". (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Pakalın, Zeki (1946 – 1956). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. 3 cilt, İstanbul.

Pala, İskender (2004). Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.

Parlatır, İ. (2007). Atasözleri ve Deyimler I. Atasözleri. Ankara: Yargı Yayınevi.

Seratlı, Tahir. G. (2005). *Giritli Sırrı Paşa Güzel İnsan Yûsuf: Yûsuf Sûresi Tefsiri*. Selis Kitap, İstanbul.

Saraç, M. Yekta (1995). *Şeyhu'l-İslam Kemâl Paşa-zâde*. Şule Yayınları, İstanbul.

Şen, Fatma Meliha (2002). "Tâcîzâde Ca'fer Çelebi Divanı' nda XV. ve XVI. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı". İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul.

Şenödeyici, Özer (2011). "Naili Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)". Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

Şentürk, Ahmet Atilla. "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Günlük Hayattan Sahneler". *Türk Dili*, S. 495, Mart 1993, 175-188.

Şentürk, Ahmet Attila (2002). *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevīlerinde Edebī Tasvirler*. Kitabevi Yayınları. İstanbul.

Şentürk, A. A. (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu (1-2-3-4-5.Ciltler).* İstanbul: Osedam.

Şentürk, Ahmet Atilla ve KARTAL, *Ahmet (2017). Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Dergâh Yayınları. 12. Baskı. İstanbul.

Uluhan, Çoban Hıdır (2007). *Nevrûzî Muhammed Yûsuf u Züleyhâ, İnceleme-Metin*. Ankara.

Tabbara, Afif Abdülfettah (2018). *Kur'an' da Peygamberler ve Peygamberimiz* (Çeviren: Ali Rıza Temel-Yahya Alkın). Gonca Yayınevi. İstanbul.

Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yay.

Tarama Sözlüğü (2019). I-VIII. Ciltler. Ankara: TDK.

Tekin, Talat, (1981). "13. Asır Anadolu Şairlerinden Şeyyâd Hamza'nın Destan-ı Yûsuf Mesnevisi Üzerinde Dil Tetkikleri. *Türkiyat Enstitüsü*, İstanbul.

Tekin, Mehmet (2002). *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları).* Ötüken Yayınevi. İstanbul.

Tokmak, Naci (2001). *Telaffuzlu Türkçe Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü*. Simurg Yayınları, İstanbul.

Topaloğlu, Ahmet (2018). *XIV. Yüzyılın Ortalarında Yapılmış Satırarası Kur'an Tercümesi 2 (Sözlük)*. Dergâh Yayınları. Ankara.

Toparlı, Recep (2000). *Ahmed Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Turan, Lokman-Rıfat Kütük (2009). “Türk Mesnevi Geleneğinde Gazelin Kullanımı”. *Turkish Studies*. Volume 4/7, 636-682.

Turan, Şerafettin (1991). *İbn Kemâl Tevarih-i Al-i Osman VII. Defter*. II. Baskı. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

Turani, Adnan (2000). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Uludağ, Süleyman (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. Marifet Yayınları. İstanbul.

Ünver, İsmail (1986). “Mesnev”i. Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı: 430, 415-417.

Vural, Mehmet (2003). *İslâm Felsefesi Sözlüğü*. Elis Yayınları. İstanbul.

Yazır Elmalılı Hamdi (1996). *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*. İstanbul.

Yurtbaşı, Metin (1996). *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*. Özdemir Yayıncılık, Ankara.

Zavotçu, Gencay (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü*. Aydın Kitabevi, Ankara.

İKİNCİ BÖLÜMYÛSUF U ZELÎHÂ MESNEVİSİ: İNCELEME, BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜK

Dizin

şubḥ-ı ruḥ:

şubḥ-ı ruḥ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sabahın yüzü.

1. İy ṣubḥ-ı ruḫuň maṭlaʿ-ı envār-ı İlāhį̇
2. Sen mihri bu maṭlaʿ niçe keşf itdi kemāhį̇

---

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Açmak, göstermek.

1. İy ṣubḥ-ı ruḫuň maṭlaʿ-ı envār-ı İlāhį̇
2. Sen mihri bu maṭlaʿ niçe keşf itdi kemāhį̇

---

fehm it:

fehm it: Kalıp İfade
Mısra: **4**
İdrak etmek, düşünmek.

3. Māhi gibi dil ʿārżuň ābında yüzerken
4. Māhiyyetin anuň niçe fehm itdi kemā-hį̇

---

cān-ı cihān:

cān-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Dünyanın canı.

7. ʿAks-i ḫad ü zülfi-durur ol cān-ı cihānuň
8. Bu çeşm-i cihān-bį̇nde sefį̇di vü siyāhį̇

---

maṭlaʿ-ı envār-ı İlāhi:

maṭlaʿ-ı envār-ı İlāhį̇: Kalıp İfade
Mısra: **1**
İlahi nurların doğduğu yer.

1. İy ṣubḥ-ı ruḫuň maṭlaʿ-ı envār-ı İlāhį̇
2. Sen mihri bu maṭlaʿ niçe keşf itdi kemāhį̇

ʿaks-i ḫad ü zülfi:

ʿaks-i ḫad ü zülfi: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Saçının ve yanağının görüntüsü.

7. ʿAks-i ḫad ü zülfi-durur ol cān-ı cihānuň
8. Bu çeşm-i cihān-bį̇nde sefį̇di vü siyāhį̇

---

kaṣr-ı cemāl:

ḳaṣr-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Güzellik köşkü.

9. Baḳup yukaru ḳaṣr-ı cemāline degerken
10. Ṭurmaz egilür māh-ı nevüñ başda külāhı

ḳaṣr-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Güzellik köşkü.

13. Bu düzd-i dilʿol ḳaṣr-ı cemāle çıḳamazdı
14. Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa āhı

---

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Hilâl, yeni ay.

9. Baḳup yukaru ḳaṣr-ı cemāline degerken
10. Ṭurmaz egilür māh-ı nevüñ başda külāhı

ṭarf-ı ʿiẕār:

ṭarf-ı ʿiẕār: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Yanağın çevresi.

11. Müşkiṉ ṣaçını ṭarf-ı ʿiẕārında gören dir
12. Kim ṭutdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

çetr-i siyāh:

çetr-i siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Kara çadır.

11. Müşkiṉ ṣaçını ṭarf-ı ʿiẕārında gören dir
12. Kim ṭutdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

---

düzd-i dilʿol:

düzd-i dilʿol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gönül hırsızı o.

13. Bu düzd-i dilʿol ḳaṣr-ı cemāle çıḳamazdı
14. Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa āhı

---

zülf-i siyeh:

zülf-i siyeh: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Günahkâr sevgili.

13. Bu düzd-i dilʿol ḳaṣr-ı cemāle çıḳamazdı
14. Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa āhı

---

kemend ol:

kemend ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Bir cismi çekmek amacıyla atılan ucu ilmikli kalın ip. II Sevgilinin kıvrımlı saçı.olmak.

13. Bu düzd-i dilʿol ḳaṣr-ı cemāle çıḳamazdı
14. Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa āhı

ʿömr-i ʿazi̯z:

ʿömr-i ʿazi̯z: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Kıymetli ömür.

19. Bilüp ʿömr-i ʿazi̯züñ
ḳıymetini
20. Alurdı bir demüñ biñ
leẕẕetini

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç, hem ... hem ... karşıtı.

21. Bile yanınca ol zi̯bā
güzeller
22. Ne görmiş gözler ü ne
degmiş eller

ter ü tāze:

ter ü tāze: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Yeni ve taze.

23. Ter ü tāze ḳamu maḥbūb u
merġūb
24. Seḥer vaḳtinde berg-i gül
gibi ḫūb

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Gül yaprağı.

23. Ter ü tāze ḳamu maḥbūb u
merġūb
24. Seḥer vaḳtinde berg-i gül
gibi ḫūb

ṭuru vü pāk:

ṭuru vü pāk: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Duru ve arınmış.

27. Aḳar ṣudan ṭuru vü pāk
idiler
28. Her işde yil gibi çālāk
idiler

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Taze gül.

29. Gül-i ter gibi cümle
nāzeni̯n-ten
30. Nihāl-i serv gibi pāk-
dāmen

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Selvi ağacının fidanı II Selvi boylu sevgili.

29. Gül-i ter gibi cümle
nāzeni̯n-ten
30. Nihāl-i serv gibi pāk-

dāmen

---

zevḳ ü ṣafā:

ẕevḳ ü ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Zevk ve mutluluk.

31. Bularuñla sürüp ẕevḳ ü ṣafāyı
32. Geçerdi ʿiş içinde ḳış u yayı

---

kış u yay:

ḳış u yay: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kış ve yaz.

31. Bularuñla sürüp ẕevḳ ü ṣafāyı
32. Geçerdi ʿiş içinde ḳış u yayı

---

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Dolunay.

33. Güni Nev-rūz idi vü gicesi Ḳadr
34. Bular yılduzlar-ıdı ol meh-i bedr

çeşm-i cihān-binde:

çeşm-i cihān-bi̯nde: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Dünyayı gören göz.

7. ʿAks-i ḫad ü zülfi-durur ol cān-ı cihānuñ
8. Bu çeşm-i cihān-bi̯nde sefi̯di vü siyāḥi̯

---

sefidi vü siyāhi:

sefi̯di vü siyāḥi̯: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Beyaz ve siyah.

7. ʿAks-i ḫad ü zülfi-durur ol cān-ı cihānuñ
8. Bu çeşm-i cihān-bi̯nde sefi̯di vü siyāḥi̯

---

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Açılmış gül olmak.

35. Bahār irse olup gül gibi ḫandān
36. Ḳılurdı menzilin bāġ u gülistān

---

bāġ u gülistān:

bāġ u gülistān: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Bahçe ve gül bahçesi.

35. Bahār irse olup gül gibi ḫandān
36. Ḳılurdı menzilin bāġ u gülistān

---

menzilin ḳıl:

menzilin ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Makam olmak.

35. Bahār irse olup gül gibi ḫandān
36. Ḳılurdı menzilin bāġ u gülistān

---

serv-i gül-bār:

serv-i gül-bār: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Güller saçan servi ‖ Sevgili.

37. Yüzi ʿaksi-y-ile ol serv-i gül-bār
38. Ḳılurdı geçdügi yolları gülzār

---

gülzār ḳıl:

gülzār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Gül bahçesi olmak.

37. Yüzi ʿaksi-y-ile ol serv-i gül-bār
38. Ḳılurdı geçdügi yolları gülzār

---

serv ü şimşād:

serv ü şimşād: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Serv ve şimşad ağacı.

39. Yire ṣalduḳça sāye ol perį-zād
40. Biterdi sāyesinde serv ü şimşād

---

pertev-i ḥadd:

pertev-i ḥadd: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Yanağın parlaklığı.

41. Görür çün pertev-i ḥaddini güller
42. Alur aġzʿölçisini ġonça-i ter

ġonça-i ter:

ġonça-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Taze gonca.

41. Görür çün pertev-i ḥaddini güller
42. Alur aġzʿölçisini ġonça-i ter

ṭār ol:

ṭār ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Dar olmak II Sıkılmak.

43. Olur reşk-ile göñli ġonçanuñ ṭār
44. Ḫacālet güllerüñ eyler yirin ḫār

---

hār eyle:

ḫār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Diken etmek.

43. Olur reşk-ile göñli ġonçanuñ ṭār
44. Ḫacālet güllerüñ eyler yirin ḫār

ḳalb-i şitā:

ḳalb-i şitā: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Kış ortası.

45. Yaḳardı āteşi ḳalb-i şitāda
46. Virürdi ḫırmen-i sermāyı bāda

---

hırmen-i sermā:

ḫırmen-i sermā: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Kışın harmanı.

45. Yaḳardı āteşi ḳalb-i şitāda
46. Virürdi ḫırmen-i sermāyı bāda

---

hoş ol:

ḫoş ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Hoş ve güzel olmak.

47. Şitā ḳalbinde āteş olmaġın ḫoş
48. Şitā ḳalbine lāzım oldı āteş

---

lāzım ol:

lāzım ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Gerekmek.

47. Şitā ḳalbinde āteş olmaġın ḫoş
48. Şitā ḳalbine lāzım oldı āteş

---

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.

49. Cemāline muḳābil oldı çün nār
50. Ruḫınuñ pertevinden oldı gülzār

---

gülzār ol:

gülzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Gül bahçesi olmak.

49. Cemāline muḳābil oldı çün nār
50. Ruḫınuñ pertevinden oldı gülzār

gülzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Gül bahçesi olmak.

91. Niçe gül aça devrān ola gülzār
92. Bite sịneñde sinüñ ḫāre vü ḫār

serv-i sim̱in ol:

serv-i sim̱in ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Gümüş servi olmak.

51. Açılup gözlerinden verd-i laʿḻin
52. Zebān-ı şuʿle olur serv-i sim̱in

zebān-ı şuʿle:

zebān-ı şuʿle: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Alev dili.

51. Açılup gözlerinden verd-i laʿḻin
52. Zebān-ı şuʿle olur serv-i sim̱in

taḳrīr it:

taḳrīr it: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Anlatmak, ifade etmek.

53. Ruḫı şevḳını nār itmege taṣvīr
54. Zebānın uzadup itdükçe taḳrīr

germ id:

germ id: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Isıtmak, hararetlendirmek.

55. Yanında kim olursa germ iderdi
56. Yaḳup sengīn dilini nerm iderdi

kim ol:

kim ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Her kim, kim ki, kim olursa olsun.

55. Yanında kim olursa germ iderdi
56. Yaḳup sengīn dilini nerm iderdi

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yumuşatmak.

55. Yanında kim olursa germ iderdi
56. Yaḳup sengīn dilini nerm iderdi

ʿişret ü ʿiş:

ʿişret ü ʿiş: Kalıp İfade
Mısra: **61**
zevk, safa ve uğraş, meşguliyet.

61. Hemişe ʿişret ü ʿiş idi işi
62. Geçerdi ṣoḥbet-ile yaz u ḳışı

yaz u ḳış:

yaz u ḳış: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yaz ve kış.

61. Hemişe ʿişret ü ʿiş idi işi
62. Geçerdi ṣoḥbet-ile yaz u ḳışı

---

on iki ay:

on iki ay: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Yılın on iki ayı, yılın tamamı.

63. Yıluň on iki ayın gice gündüz
64. Sürerdi ʿişret ü ẕevk-ile düpdüz

ʿişret ü zevk:

ʿişret ü ẕevk: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Zevk ve sefa içinde eğlenmek.

63. Yıluň on iki ayın gice gündüz
64. Sürerdi ʿişret ü ẕevk-ile düpdüz

---

dil-şād ol:

dil-şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Gönlü sevinçle dolu olmak.

67. Olurdı furṣat el virdükçe dil-şād
68. Alurdı gerdiş-i bi̱-dāddan dād

---

el vir:

el vir: Kalıp İfade
Mısra: **67**
İzin vermek.

67. Olurdı furṣat el virdükçe dil-şād
68. Alurdı gerdiş-i bi̱-dāddan dād

el vir: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Yardım etmek, fırsat vermek.

69. Eger bir dem saňa el vire furṣat
70. Ġanı̱met bil ki furṣatdur ġanı̱met

---

gerdiş-i bi-dād:

gerdiş-i bi̱-dād: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Zalim dünya.

67. Olurdı furṣat el virdükçe dil-şād
68. Alurdı gerdiş-i bi̱-dāddan dād

---

bil ki:

bil ki: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Bil ki, idrak et ki, kavra ki.

69. Eger bir dem saňa el vire furṣat
70. Ġanı̱met bil ki furṣatdur

ġanı̇met

taşvir it:

taşvı̇r it: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Anlatmak, tasvir etmek, betimlemek.

53. Ruḫı şevḳını nār itmege taşvı̇r
54. Zebānın uzadup itdükçe taḳrı̇r

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Daha iyi, daha üstün olmak.

71. Çü dün geçdi bilinmez nʿola yarın
72. Yig oldur kim bugün bitüre kārın

çarḫ-ı ser-keş:

çarḫ-ı ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **73**
İnatçı dünya II Başıboş.

73. Bilürsin bı̇-vefādur çarḫ-ı ser-keş
74. Niçe ḫırmenlere urmışdur āteş

āteş-i çarḫuň mizācı:

āteş-i çarḫuň mizācı: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Dünya ateşinin yaradılışı.

75. Budur bu āteş-i çarḫuň mizācı
76. Yaḳar sini olursaň ʿūd aġacı

ʿūd aġacı ol:

aġacı ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Ud ağacı olmak.

75. Budur bu āteş-i çarḫuň mizācı
76. Yaḳar sini olursaň ʿūd aġacı

ʿiş ü nūş:

ʿiş ü nūş: Kalıp İfade
Mısra: **79**
zevk, safa ve yiyip içmek.

79. Bu dem kim ḳudretüň var ʿiş ü nūşa
80. Ciger ḳanın getür mey gibi cūşa

cām-ı ṭarab-nāk:

cām-ı ṭarab-nāk: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Neşe veren kadeh.

81. Getür sāḳı berü cām-ı ṭarab-nāk
82. İde dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

dest-i ferah:

dest-i feraḥ: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Sevinç eli.

81. Getür sāḳį berü cām-ı ṭarab-nāk
82. İde dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Yırtmak, parçalamak.

81. Getür sāḳį berü cām-ı ṭarab-nāk
82. İde dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

baḫt u devlet:

baḫt u devlet: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Talih ve mutluluk.

87. Bu dem kim baḫt u devlet oldı hem-dest
88. Ola gör bāde-i ẕevk-ıla sermest

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
El ele, birlikte olmak.

87. Bu dem kim baḫt u devlet oldı hem-dest
88. Ola gör bāde-i ẕevk-ıla sermest

bāde-i zevk:

bāde-i ẕevk: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Keyif şarabı.

87. Bu dem kim baḫt u devlet oldı hem-dest
88. Ola gör bāde-i ẕevk-ıla sermest

ola gör:

ola gör: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Olmaya bakmak, olmaya çalışmak.

87. Bu dem kim baḫt u devlet oldı hem-dest
88. Ola gör bāde-i ẕevk-ıla sermest

zār u mehcūr kʿol:

zār u mehcūr kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Ağlayan ve ayrı düşen olmak.

89. Gele bir dem kʿolasın zār u mehcūr
90. Yatasın nefḫ-ı ṣūr irince maḫmūr

nefh-ı ṣūr:

nefḫ-ı ṣūr: Kalıp İfade
Mısra: **90**
İsrafil'in kıyamette çalacağı borunun üflemesi, kıyamet kopması.

89. Gele bir dem kʿolasın zār u mehcūr
90. Yatasın nefḫ-ı ṣūr irince maḫmūr

---

hāre vü hār:

ḫāre vü ḫār: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Çalı ve diken.

91. Niçe gül aça devrān ola gülzār
92. Bite sịneňde sinüň ḫāre vü ḫār

---

toprag̀ ol:

ṭoprag̀ ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Toprağa karışmak, ölmek.

93. Niçe yapraġ açıla bāġ içinde
94. Tenüň ṭoprag̀ ola yapraġ içinde

---

bād-ı bahār:

bād-ı bahār: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Bahar rüzgarı.

95. Niçe kez toza ʿālem sebzezārı
96. Tozuňı görmeye bād-ı bahārı

---

var it:

var it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Yoktan var etmek, yaratmak.

5. Dil vechi var itse ruḫı devrinde tevaḳḳuf
6. Çün gördi ṣaçı silsilesin nā-mütenāhị̇

---

verd-i laʿlin:

verd-i laʿlịn: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Lal renkli gül.

51. Açılup gözlerinden verd-i laʿlịn
52. Zebān-ı şuʿle olur serv-i sịmịn

---

ag̀zı ölçisini al:

ag̀zı ölçisini al: Deyim
Mısra: **42**
Hattini bilmek.

41. Görür çün pertev-i ḫaddini güller
42. Alur ag̀zʿölçisini g̀onça-i ter

Dizin

mübtelā ol:

mübtelā ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Aşık olmak, belaya uğramak.

1. ʿIşḳuň belāsına olalı mübtelā göňül
2. Derd ü ġam-ıla oldı muṣavver belā göňül

mübtelā ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün olmak.

9. ʿIşḳuň hevāsına düşüp olduḳda mübtelā
10. Bilmezdi nʿitdügin daḫı ʿışḳ u hevā göňül

---

derd ü ġam:

derd ü ġam: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Dert ve üzüntü.

1. ʿIşḳuň belāsına olalı mübtelā göňül
2. Derd ü ġam-ıla oldı muṣavver belā göňül

---

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Biçimlendirilmiş, süslenmiş.

1. ʿIşḳuň belāsına olalı mübtelā göňül
2. Derd ü ġam-ıla oldı muṣavver belā göňül

---

derd ü belā:

derd ü belā: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Dert ve sıkıntı.

3. Bālā ḳadüň hevāsıʿla ṣūrḫidedür yine
4. Derd ü belā vü miḥnet-ile mübtelā göňül

---

hāk-i pāy:

ḫāk-i pāy: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Ayağının toprağı.

5. İster ki ḫāk-i pāyine yüz süresin şehüň
6. Müşkil budur ki ḥālini bilmez gedā göňül

---

yüz sür:

yüz sür: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek.

5. İster ki ḫāk-i pāyine yüz süresin şehüň
6. Müşkil budur ki ḥālini bilmez gedā göňül

---

başa belā ol:

başa belā ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Çok sıkıntı ve üzüntü vermek,

dert kesilmek, başına belâ olmak.

7. Ḳaddüñ hevāsına düşürelden göñül beni
8. Bildüm bunı ki başa olurmış belā göñül

ʿışḳ u hevā:

ʿışḳ u hevā: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Aşk ve arzu.

9. ʿIşḳuñ hevāsına düşüp olduḳda mübtelā
10. Bilmezdi nʿitdügin daḫı ʿışḳ u hevā göñül

---

belā-yı ʿışḳ:

belā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Aşk belası.

11. Bir gün belā-yı ʿışḳun aňup nāle ḳılmaya
12. Biň yıl çekerse hecrüň elinden cefā göñül

---

nāle ḳıl:

nāle ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **11**
İnlemek, feryat etmek.

11. Bir gün belā-yı ʿışḳun aňup nāle ḳılmaya
12. Biň yıl çekerse hecrüň elinden cefā göñül

---

göz ḳoya mı:

göz ḳoya mı: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Bir kimseyi ya da bir şeyi ele geçirmeyi ister mi?

17. Güzel yüz gözlemesün göz ḳoya mı
18. Güzel yüze baḳuban göz ṭoya mı

---

göz ṭoya mı:

göz ṭoya mı: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Çok istenen bir şeyin yeterli miktarda elde edilmesi.

17. Güzel yüz gözlemesün göz ḳoya mı
18. Güzel yüze baḳuban göz ṭoya mı

---

cāna cān baġışla:

cāna cān baġışla: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Cana can katmak, mutlu etmek, yaşama gücünü artırmak.

21. Güzel yüz nūrı cāna cān baġışlar
22. Ḳadīm-i kāfire īmān baġışlar

---

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **24**

Seyretmek.

23. Göñül göziyle gördi cān gözini
24. Temāşā eyledi cānān yüzini

---

hicāb u perde:

hicāb u perde: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Engel ve örtü.

25. Görür cānān yüzin cāna muḳābil
26. Hicāb u perde yoḳ ortada ḥāyil

ḫavf-i aġyār:

ḫavf-i aġyār: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Başkalarının korkusu.

27. Biri birine irişdi iki yār
28. Ne mekr-i müddeʿį̄ ne ḫavf-i aġyār

---

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç, hem ... hem ... karşıtı.

27. Biri birine irişdi iki yār
28. Ne mekr-i müddeʿį̄ ne ḫavf-i aġyār

---

vāḳıf ol:

vāḳıf ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İdrak etmek, kavramak.

29. Ne ḫoşdur iki yār irmek viṣāle
30. Kimesne vāḳıf olmadı bu ḥāle

---

cūş it:

cūş it: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Coşmak, taşmak.

31. Göñül deryāsı cūş itdi vü ṭaşdı
32. Gelüben ʿışḳ mevci başdan aşdı

---

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Gözyaşı.

33. Ciger ḳanın gözi yaşıyla yazdı
34. Bu ṣūret naḳşını levḥinde yazdı

---

muṣavver ḳıl:

muṣavver ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Tasvir etmek, tasavvur etmek.

35. Ḳılup cān levḥine naḳşın

muṣavver
36. Hecā-yı ʿışḳı dil ṭıflʿitdi ezber

---

hecā-yı ʿışḳ:

hecā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Aşk hecesi.

35. Ḳılup cān levḥine naḳşın muṣavver
36. Hecā-yı ʿışḳı dil ṭıflʿitdi ezber

---

pīr-i ḫıred:

pīr-i ḫıred: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Bilge ihtiyar.

37. Ḳalur pīr-i ḫıred bu işde ḥayrān
38. Ki dil ṭıflı ḳatında oldı nādān

pīr-i ḫıred: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Bilge ihtiyar.

39. Çi-ger pīr-i ḫıreddür dānişefrūz
40. Bu mektebde olur ṭıfl-ı nev-āmūz

---

nā-dān ol:

nā-dān ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Cahil olmak || Bilmezlikten gelmek.

37. Ḳalur pīr-i ḫıred bu işde ḥayrān
38. Ki dil ṭıflı ḳatında oldı nādān

ṭıfl-ı nev-āmūz ol:

ṭıfl-ı nev-āmūz ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Öğrenmeye yeni başlayan çocuk olmak.

39. Çi-ger pīr-i ḫıreddür dānişefrūz
40. Bu mektebde olur ṭıfl-ı nev-āmūz

---

ferid-i ʿālem:

ferīd-i ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Dünyada tek.

41. Ferīd-i ʿālem ü ʿallāme-i dehr
42. Bu dānişden olar bulmadılar behr

ʿallāme-i dehr:

ʿallāme-i dehr: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Dünyanın bilgini.

41. Ferīd-i ʿālem ü ʿallāme-i dehr
42. Bu dānişden olar bulmadılar behr

---

mekteb-i ʿuşşāḳ:

mekteb-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Aşıklar okulu.

43. Cüvānlar mekteb-i ʿuşşāḳa geldi
44. Elif bi ti maʿānį̇sinde ḳaldı

---

kitāb-ı ʿışḳ:

kitāb-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Aşk kitabı.

45. Kitāb-ı ʿışḳ birḳaç ḥarf-i ḥaḳdur
46. Kʿanuň bir ḥarfi biň cāna sebaḳdur

ʿarş u ferş:

ʿarş u ferş: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Gökyüzü ve yeryüzü.

47. Bu ʿArş u Ferşʿden ol ḥarf uludur
48. Cihānuň defteri andan ṭoludur

---

dest ol:

dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Destek olmak, yardım etmek.

49. Ne bālā dest olur bu ʿışḳ el-ḥaḳ
50. Ki urmışdur cihān ḥarfine barmaḳ

---

meftūn ol:

meftūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

53. Bu ṣūret naḳşı-y-ıla oldı meftūn
54. Egerçi Leylį̇-y-idi oldı mecnūn

---

mecnūn ol:

mecnūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Mecnûn II Deli olmak.

53. Bu ṣūret naḳşı-y-ıla oldı meftūn
54. Egerçi Leylį̇-y-idi oldı mecnūn

---

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
El ele, birlikte olmak.

55. Bu ṣūret cāmı-y-ıla oldı hem-dest
56. Velį̇ maʿnā meyinden oldı mest

---

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

55. Bu ṣūret cāmı-y-ıla oldı hem-dest
56. Velį maʿnā meyinden oldı mest

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Haberdar olmak.

57. Çi-ger ṣūretde vardur maʿnāya rāh
58. Olamaz degme cān bu sırdan āgāh

ehl-i vuṣlatdan ol:

ehl-i vuṣlatdan ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Kavuşma ehli olmak.

59. Bu ṣūretden bulaydı maʿneye yol
60. Olurdı ehl-i vuṣlatdan biri ol

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade
Mısra: **61**
İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

61. Ne ḫoşdur kişi aça cān gözini
62. Baḳup naḳşa göre maʿnā yüzini

cān gözi: Kalıp İfade
Mısra: **65**
İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

65. Gerekdür sende cān gözi küşāde
66. Ki bu ṣūretden baḳa maʿnāya sāde

maʿnā ol:

maʿnā ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Mana alemine ait olmak.

63. Çi-ger ṣūretsüz olmaz sāde maʿnā
64. Bu ṣūret cām olupdur bāde maʿnā

maʿnā ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Mana alemine ait olmak.

63. Çi-ger ṣūretsüz olmaz sāde maʿnā
64. Bu ṣūret cām olupdur bāde maʿnā

cām olup:

cām olup: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Kadeh olmak.

63. Çi-ger ṣūretsüz olmaz sāde maʿnā

64. Bu ṣūret cām olupdur bāde maʿnā

yol ol:

yol ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Yol göstermek, kılavuzluk, rehberlik etmek.

67. Olur her naḳşdan naḳḳāşına yol
68. Ḥaḳīḳaṭ ṣūrete maʿnā yiter ol

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Su ve toprak.

71. Ḳo ṣūret naḳşını kim āb u gildür
72. Maʿānį gözlegil kim cān u dildür

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Su ve toprak.

91. Şu ṣūret kʿola āb u gilden ābād
92. Ne deňlü muḥkem ise tįz alur bād

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Can ve gönül.

71. Ḳo ṣūret naḳşını kim āb u gildür
72. Maʿānį gözlegil kim cān u dildür

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Gönül ve can.

73. Maʿānįden eŝer alur dil ü cān
74. Ḳalur pes ten gözi ṣūretde ḥayrān

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Çok beğenmek.

73. Maʿānįden eŝer alur dil ü cān
74. Ḳalur pes ten gözi ṣūretde ḥayrān

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Esir olmak.

75. Bu ṣūret virmese maʿnādan āŝār
76. Kim ola bend-i ṣūretde giriftār

dil-i mecnūn:

dil-i mecnūn: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Mecnun' un gönlü II Deli gönül.

77. Bu maʿnı̇den eŝer gösterdi Leylı̇
78. Dil-i Mecnūnʿuň oldı aňa meyli

---

meyli ol:

meyli ol: Kalıp İfade
Mısra: **78**
İstemek, yönelmek.

77. Bu maʿnı̇den eŝer gösterdi Leylı̇
78. Dil-i Mecnūnʿuň oldı aňa meyli

---

ferḫād-ı miskin:

ferḫād-ı miskı̇n: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Zavallı Ferhad.

79. Bu şūretden ṭadar Ferḫād-ı miskı̇n
80. Ki Şı̇rı̇n cāna virdi cān-ı şı̇rı̇n

---

cān-ı şirin:

cān-ı şı̇rı̇n: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Tatlı can.

79. Bu şūretden ṭadar Ferḫād-ı miskı̇n
80. Ki Şı̇rı̇n cāna virdi cān-ı şı̇rı̇n

---

reng ü būy:

reng ü būy: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Renk ve koku.

81. Bu reng ü būydan var gülde āŝār
82. Anuňʿçün bülbül ider nāle vü zār

---

nāle vü zār id:

nāle vü zār id: Kalıp İfade
Mısra: **82**
İnleyen ve ağlayan olmak.

81. Bu reng ü būydan var gülde āŝār
82. Anuňʿçün bülbül ider nāle vü zār

ṭarabnāk it:

ṭarabnāk it: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Mutlu etmek.

83. Zelı̇ḫāʿyı bu cām itdi ṭarabnāk
84. Ki ʿışmet perdesini eyledi çāk

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **84**

Yırtmak.

83. Zeḷihāʿyı bu cām itdi ṭarabnāk
84. Kiʿışmet perdesini eyledi çāk

---

baḥr-i zülāl:

baḥr-i zülāl: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Tatlı su denizi.

87. Şu kimse kim bula baḥr-i zülāli
88. Ḳaçan yād ider ol köhne sifāli

---

yād id:

yād id: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Hatırlamak.

87. Şu kimse kim bula baḥr-i zülāli
88. Ḳaçan yād ider ol köhne sifāli

---

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Ey gönül!

89. Çü ṣüretden ġaraż maʿnādur iy dil
90. Ḳo ṣūret naḳşın ol maʿnāya vāṣıl

ābād kʿol:

ābād kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Mâmur, şen, bayındır olmak.

91. Şu ṣūret kʿola āb u gilden ābād
92. Ne deñlü muḥkem ise tiz alur bād

---

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Ne kadar, ne ölçüde.

91. Şu ṣūret kʿola āb u gilden ābād
92. Ne deñlü muḥkem ise tiz alur bād

ṣūret ü naḳş:

ṣūret ü naḳş: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Şekil ve nakış.

93. İrer ol ṣūret ü naḳşuñ zevāli
94. Bir iki gün ḳalur gözde ḫayāli

---

bir iki gün:

bir iki gün: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Kısa bir zaman dilimi, bir kaç gün.

93. İrer ol ṣūret ü naḳşuñ zevāli
94. Bir iki gün ḳalur gözde

ḫayāli

bir iki gün: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.

97. Olar ki ḫūbı ṣūret-naḳş ṣānur
98. Bir iki gün sever ṣoňra uṣanur

---

bu deňlü:

bu deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Bu kadar, bu kadar çok.

95. Geçicek ol geçer dilden hevāsı
96. Hemi̱n bu deňlüdür ṣūret ṣafāsı

---

mest-i cām-ı maʿni̱ ol:

mest-i cām-ı maʿni̱ ol: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Mana şarabının sarhoşu olmak.

99. Ne cān kim oldı mest-i cām-ı maʿni̱
100. Dem-ā-dem nūş idüp dir Rabbi zidni̱

---

cām-ı mül:

cām-ı mül: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Şarap kadehi, şarap.

101. Geçer gerçi ki leẕẕet cām-ı mülden
102. Bu maʿnā leẕẕeti geçmez göňülden

---

gerçi ki:

gerçi ki: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Her ne kadar ki.

101. Geçer gerçi ki leẕẕet cām-ı mülden
102. Bu maʿnā leẕẕeti geçmez göňülden

---

cām-ı ḫoş-güvār:

cām-ı ḫoş-güvār: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Hoş içimli lezzetli şarap.

103. İçerseň iç bu cām-ı ḫoş-güvārı
104. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

---

rūz-ı maḥşer:

rūz-ı maḥşer: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Mahşer günü, kıyamet günü.

103. İçerseň iç bu cām-ı ḫoş-güvārı
104. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

Kadim-i kāfir:

Ḳadi̱m-i kāfir: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Öteden beri Allah'ın varlığını inkâr eden II Kâfirin; örten anlamı da mevcuttur.

21. Güzel yüz nūrı cāna cān bağışlar
22. Ḳadi̱m-i kāfire i̱mān bağışlar

---

mekr-i müddeʿi:

mekr-i müddeʿi̱: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Davacının hilesi.

27. Biri birine irişdi iki yār
28. Ne mekr-i müddeʿi̱ ne ḫavf-i aġyār

ḥarf-i ḥaḳ:

ḥarf-i ḥaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Hak söz, doğru söz.

45. Kitāb-ı ʿışḳ birḳaç ḥarf-i ḥaḳdur
46. Kʿanuň bir ḥarfi biň cāna sebaḳdur

---

bend-i ṣūret:

bend-i ṣūret: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Suret kafesi.

75. Bu ṣūret virmese maʿnādan āŝār
76. Kim ola bend-i ṣūretde giriftār

ḥarfine barmaḳ ur:

ḥarfine barmaḳ ur: Deyim
Mısra: **50**
Söze dikkat etmek.

49. Ne bālā dest olur bu ʿışḳ el-ḥaḳ
50. Ki urmışdur cihān ḥarfine barmaḳ

ʿışmet perdesi:

ʿışmet perdesi: Deyim
Mısra: **84**
Ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık duygusu.

83. Zeli̱hāʿyı bu cām itdi ṭarabnāk
84. Ki ʿışmet perdesini eyledi çāk

---

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade
Mısra: **100**
İçmek, yudumlamak.

99. Ne cān kim oldı mest-i cām-ı maʿni̱
100. Dem-ā-dem nūş idüp dir Rabbi zidni̱

---

rabbi zidni:

rabbi zidnį: Ayet
Mısra: **100**
Rabbim ilmimi artır (Tâhâ suresi, âyet 114)

99. Ne cān kim oldı mest-i cām-ı maʿnį
100. Dem-ā-dem nūş idüp dir Rabbi zidnį

---

ez-ber it:

ez-ber it: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Ezberlemek.

35. Ḳılup cān levḥine naḳşın muṣavver
36. Hecā-yı ʿışḳı dil ṭıflʿitdi ez-ber

---

başdan aş:

başdan aş: Deyim
Mısra: **32**
Çok fazla, haddinden fazla olmak.

31. Göñül deryāsı cūş itdi vü ṭaşdı
32. Gelüben ʿışḳ mevci başdan aşdı

---

cefā çek:

cefā çek: Deyim
Mısra: **12**
Sıkıntı çekmek.

11. Bir gün belā-yı ʿışḳun añup nāle ḳılmaya
12. Biñ yıl çekerse hecrüñ elinden cefā göñül

Dizin

şūret-perest ol:

şūret-perest ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Dış görünüşe değer verip görüntünün ardındaki hakikate eremeyen kimse olmak, madde düşkünü olmak.

1. Göñül ṣūret-perest olma ḫaber-dār ol bu maʿnįden
2. Ki maʿnā olmasa ḥāṣıl ne leẕẕet naḳş-ı Mānīʿden

ḫaber-dār ol:

ḫaber-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Bilgi sahibi olmak.

1. Göñül ṣūret-perest olma ḫaber-dār ol bu maʿnįden
2. Ki maʿnā olmasa ḥāṣıl ne leẕẕet naḳş-ı Mānīʿden

---

naḳş-ı māni:

naḳş-ı māni: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Çinli ressam Mani'nin çizdiği resim.

1. Göñül ṣūret-perest olma ḫaber-dār ol bu maʿnįden
2. Ki maʿnā olmasa ḥāṣıl ne leẕẕet naḳş-ı Mānīʿden

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Meydana gelmek, doğmak.

1. Göñül ṣūret-perest olma ḫaber-dār ol bu maʿnīden
2. Ki maʿnā olmasa ḥāṣıl ne leẕẕet naḳş-ı Māniʿden

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Meydana gelmek, doğmak.

9. Nʿider ṭurraň ucın göñlüm cemālüň ṣalmasa pertev
10. Tecellī olmasa ḥāṣıl ne olur Ṭūr-ı Mūsīʿden

lezzet-i cān:

lezzet-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gönül lezzeti.

3. Kaçanlar ṣohbet-i tenden irerler lezzet-i cāna
4. Bulurlar maʿniyi bāḳı geçerler naḳş-ı fānīden

sohbet-i ten:

sohbet-i ten: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ten sohbeti II Muhabbet.

3. Kaçanlar ṣohbet-i tenden irerler lezzet-i cāna
4. Bulurlar maʿniyi bāḳı geçerler naḳş-ı fānīden

naḳş-ı fānī:

naḳş-ı fānī: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gelip geçici suret II Dünya.

3. Kaçanlar ṣohbet-i tenden irerler lezzet-i cāna
4. Bulurlar maʿniyi bāḳı geçerler naḳş-ı fānīden

ḥāṣıl eyle:

ḥāṣıl eyle: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Ortaya çıkarmak.

5. Ḳanı Mecnūn gibi ʿākıl ki ġurbet eyleye ḥāṣıl
6. Kemāl-i ṣunʿ-i Mevlāʿya cemāl-i ḥüsn-i Leylīʿden

sāye-i zülfüň ol:

sāye-i zülfüň ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Saçın gölgesi olmak.

7. Alursaň leblerün dadın dil aňmaz kevŝerüň adın
8. Olursa sāye-i zülfüň gerekmez gölge Ṭūbīʿden

Ṭūr-ı mūsī:

Ṭūr-ı mūsī: Kalıp İfade
Mısra: **10**

Hz. Musa' nın Tûru.

9. Nʿider ṭurraň ucın göňlüm cemālüň ṣalmasa pertev
10. Tecellį olmasa ḥāṣıl ne olur Ṭūr-ı Mūsį̄ʿden

---

ne olur:

ne olur: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Ne olur, şaşılmaz.

9. Nʿider ṭurraň ucın göňlüm cemālüň ṣalmasa pertev
10. Tecellį olmasa ḥāṣıl ne olur Ṭūr-ı Mūsį̄ʿden

---

bāde-i maʿnā:

bāde-i maʿnā: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Mana içkisi.

11. Bu ṣūret cāmı ṣınmadın açılmaz bāde-i maʿnā
12. Bu söz açılmaz illā ki cevāb-ı len terāną̄'den

---

cevāb-ı len terāni:

cevāb-ı len terāną̄: Ayet
Mısra: **12**
"(Musa dedi ki:) Yâ Rab bana kendini göster de sana bakayım. (Allah) Beni göremezsin." Araf suresi, 143. ayet.

11. Bu ṣūret cāmı ṣınmadın açılmaz bāde-i maʿnā
12. Bu söz açılmaz illā ki cevāb-ı len terāną̄'den

---

illā ki:

illā ki: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Muhakkak, kesinkes.

11. Bu ṣūret cāmı ṣınmadın açılmaz bāde-i maʿnā
12. Bu söz açılmaz illā ki cevāb-ı len terāną̄'den

---

bend-i ṣūret:

bend-i ṣūret: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Suret kafesi.

13. Göňül murġı giriftār olmaz-ıdı bend-i ṣūretde
14. Eger görmese-y-idi anda āb u dāne maʿną̄den

āb u dāne:

āb u dāne: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Su ve ekmek II Kısmet, rızık.

13. Göňül murġı giriftār olmaz-ıdı bend-i ṣūretde
14. Eger görmese-y-idi anda āb u dāne maʿną̄den

---

feṯḥ ḳıl:

feṯḥ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**

Fethetmek, açmak.

15. İlāhį̈ feṯḥ ḳıl maʿnā ḳapusın
16. Öñümüzden gider ṣūret yapusın

---

perde-i ṣūret:

perde-i ṣūret: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Dış görünüş (sahte görüntü) perdesi.

17. Naẓardan perde-i ṣūret açılsun
18. Maʿānį̈ nev-ʿarūsı cilve ḳılsun

---

cilve ḳıl:

cilve ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Görünmek, ortaya çıkmak.

17. Naẓardan perde-i ṣūret açılsun
18. Maʿānį̈ nev-ʿarūsı cilve ḳılsun

---

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

19. Göñül āyį̈nesin eyle mücellā
20. Ki ola sāde maʿnā anda peydā

---

naḳş u ṣūret:

naḳş u ṣūret: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Görüntü ve tasvir.

21. Geç iy dil naḳş u ṣūret perdesinden
22. Getür maʿnālaruñ perverdesinden

---

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Ey gönül!

21. Geç iy dil naḳş u ṣūret perdesinden
22. Getür maʿnālaruñ perverdesinden

---

beyān ol:

beyān ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Söylenmek, dile getirilmek.

25. Bu ṣūretden beyān olmaz maʿānį̈
26. Ṣāña düşmez bu esrāruñ beyānı

---

kemāl-i ṣunʿ-i mevlā:

kemāl-i ṣunʿ-i mevlā: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Allahı'ın kudretinin mükemmelliği.

5. Ḳanı Mecnūn gibi ʿākıl ki ġurbet eyleye ḥāṣıl
6. Kemāl-i ṣunʿ-i Mevlāʿya cemāl-i ḥüsn-i Leylį̈ʿden

cemāl-i ḥüsn-i leylį:

cemāl-i ḥüsn-i leylį: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Leyla'nın yüzünün güzelliği.

5. Ḳanı Mecnūn gibi ʿākıl ki ġurbet eyleye ḥāṣıl
6. Kemāl-i ṣunʿ-i Mevlāʿya cemāl-i ḥüsn-i Leylį̈ʿden

kim ol:

kim ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Her kim, kim ki, kim olursa olsun.

23. Ḥaḳāyıḳ sırrını kim bildi kāfi
24. Kim ola işbu rāzuň mūşikāfi

sözüňi Şapıt:

sözüňi Şapıt: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Sözü olduğundan başka bir anlama taşımak.

27. Ṣapıtma sözüňi geh ṣaġ u geh ṣol
28. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kimi zaman, bazen, zaman zaman.

27. Ṣapıtma sözüňi geh ṣaġ u geh ṣol
28. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol

saġ u ṣol:

ṣaġ u ṣol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Sağ ve sol || Her taraf

27. Ṣapıtma sözüňi geh ṣaġ u geh ṣol
28. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol

göňül murġı giriftār ol:

göňül murġı giriftār ol: Deyim
Mısra: **13**
Gönlün tutsak olması.

13. Göňül murġı giriftār olmaz-ıdı bend-i ṣūretde
14. Eger görmese-y-idi anda āb u dāne maʿnį̈den

göňül āyįnesi mücellā eyle:

göňül āyįnesi mücellā eyle: Deyim
Mısra: **19**
Gönülden her tür kötülüğü atmak.

19. Göñül āyi̱nesin eyle mücellā
20. Ki ola sāde maʿnā anda peydā

göñül āyi̱nesi mücellā eyle: Deyim
Mısra: **19**
Kalpten her türlü kötü fikir ve düşünceyi atmak.

19. Göñül āyi̱nesin eyle mücellā
20. Ki ola sāde maʿnā anda peydā

Ḳılıçdan iti ḳıldan ince:

Ḳılıçdan iti ḳıldan ince: Deyim
Mısra: **28**
Pek dikkat edilmesi gereken şey II Kılıç iti kıldan ince.

27. Ṣapıtma sözüñi geh ṣaġ u geh ṣol
28. Ḳılıçdan iti ḳıldan incedür ol

Dizin

germ id:

germ id: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Isıtmak, hararetlendirmek II Aşırı derecede duygulanmak.

1. ʿIşḳ sāzın depreden āh u fiġānumdur benüm
2. Germ iden ġam bezmini sūz-ı nihānumdur benüm

sūz-ı nihān:

sūz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Gizli âteş. ‖ Yürek yangını.

1. ʿIşḳ sāzın depreden āh u fiġānumdur benüm
2. Germ iden ġam bezmini sūz-ı nihānumdur benüm

sūz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gizli ateş.

3. Şemʿ-veş sūz-ı nihānum ẓāhir olmazsa ne var
4. Kim oda micmer gibi yanan cenānumdur benüm

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak

3. Şemʿ-veş sūz-ı nihānum ẓāhir olmazsa ne var
4. Kim oda micmer gibi yanan cenānumdur benüm

ne var:

ne var: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Şaşılır mı, tuhaf mı?

3. Şemʿ-veş sūz-ı nihānum ẓāhir olmazsa ne var
4. Kim oda micmer gibi yanan

cenānumdur benüm

çetr-i müşk:

çetr-i müşk: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Miskli, misk kokulu gölgelik II sevgilinin misk kokulu saçları.

5. Ṣaldı devlet sāyesin zülfı hümāsı başuma
6. Dūd-ı āhum çetr-i müşkiṉ sāye-bānumdur benüm

---

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Çekilen ateşli ahlardan çıkan duman ‖ Yürek yangını.

5. Ṣaldı devlet sāyesin zülfı hümāsı başuma
6. Dūd-ı āhum çetr-i müşkiṉ sāye-bānumdur benüm

---

zeyn id:

zeyn id: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Süslemek II güzelleştirmek, anlam kazandırmak.

7. Eşk-i perver ile ḥüsnüň āsmānın zeyn iden
8. Ay yüzüňe ḳarşu çeşm-i dür-feşānumdur benüm

çeşm-i dür-feşān:

çeşm-i dür-feşān: Kalıp İfade
Mısra: **8**
İnci gibi gözyaşı akıtan göz.

7. Eşk-i perver ile ḥüsnüň āsmānın zeyn iden
8. Ay yüzüňe ḳarşu çeşm-i dür-feşānumdur benüm

---

cānum çıkar:

cānum çıḳar: Deyim
Mısra: **9**
Ölürüm, can veririm.

9. İrişince aġzuma şiṟiṉ lebüň cānum çıḳar
10. Pes ne maʿnādan dimeyem aňa cānumdur benüm

---

eşk perver:

eşk perver: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Gözü yaş dolu.

7. Eşk-i perver ile ḥüsnüň āsmānın zeyn iden
8. Ay yüzüňe ḳarşu çeşm-i dür-feşānumdur benüm

Dizin

metāʿ-ı ġam:

metāʿ-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gam sermayesi, üzüntü varlığı.

1. Metāʿ-ı ġam-durur ʿışḳuň ḫariḏār olmaşun kimse
2. Belā dāmı-durur zülfüň

giriftār olmasun kimse

ḫarīdār ol:

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Müşteri olmak II Talep etmek, (bir şeye) eğilim göstermek.

1. Metāʿ-ı ġam-durur ʿışḳuň
ḫarīdār olmaṣun kimse
2. Belā dāmı-durur zülfüň
giriftār olmasun kimse

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Esir olmak.

1. Metāʿ-ı ġam-durur ʿışḳuň
ḫarīdār olmaṣun kimse
2. Belā dāmı-durur zülfüň
giriftār olmasun kimse

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Esir olmak.

5. Beni kaddüň hevāsı sāye
gibi ḳara yir itdi
6. Eli irmedügi yire giriftār
olmasun kimse

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Esir olmak.

7. Senüň ol bend-i zülfüňe
giriftār olmasun bir dil
8. Benüm bu ḳara baḫtumdan
siyehkār olmasun kimse

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Esir olmak.

11. Görelden ʿışḳ derdini
dilegüm Ḥaḳʿdan oldur kim
12. Düşüp göňli belāsına
giriftār olmasun kimse

zencir-i sevdā:

zenc̣ir-i sevdā: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Sevda zinciri.

3. Beni dı̣vāne kılmışdı ṣaçuň
zenc̣ir-i sevdāsı
4. Senüň efkār-ı ʿışḳuňla dil-
efgār olmaṣun kimse

dı̣vāne kıl:

dı̣vāne kıl: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Delirtmek, kendinden geçmek.

3. Beni dı̣vāne kılmışdı ṣaçuň
zenc̣ir-i sevdāsı
4. Senüň efkār-ı ʿışḳuňla dil-
efgār olmaṣun kimse

efkār-ı ʿışḳ:

efkār-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Aşk düşünceleri, fikirleri, dertleri.

3. Beni dı̣vāne kılmışdı ṣaçuň

zenc̲ir-i sevdāsı
4. Senüñ efkār-ı ʿışḳuñla dil-efgār olmaṣun kimse

dil-efgār ol:

dil-efgār ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gönlü yaralı olmak.

3. Beni dı̤vāne kılmışdı ṣaçuñ zenc̲ir-i sevdāsı
4. Senüñ efkār-ı ʿışḳuñla dil-efgār olmaṣun kimse

eli ir:

eli ir: Deyim
Mısra: **6**
Elin ermesi, gücün yetmesi, bir şeyler yapabilmeye muktedir olmak.

5. Beni kaddüñ hevāsı sāye gibi ḳara yir itdi
6. Eli irmedügi yire giriftār olmasun kimse

bend-i zülf:

bend-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Saçın bağı.

7. Senüñ ol bend-i zülfüñe giriftār olmasun bir dil
8. Benüm bu ḳara baḫtumdan siyehkār olmasun kimse

siyehkār ol:

siyehkār ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Kötü talihli II Suçlu, günahkar.

7. Senüñ ol bend-i zülfüñe giriftār olmasun bir dil
8. Benüm bu ḳara baḫtumdan siyehkār olmasun kimse

kara baht:

ḳara baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Kötü talih.

7. Senüñ ol bend-i zülfüñe giriftār olmasun bir dil
8. Benüm bu ḳara baḫtumdan siyehkār olmasun kimse

raḥm eyle:

raḥm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Acımak, merhamet göstermek.

9. Görüben ḥālümi aġyār raḥm eyler sen itmezsin
10. Senüñ gibi vefāsuz yār-ile yār olmasun kimse

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sevgili olmak, dost olmak, candan arkadaş olmak.

9. Görüben ḥālümi aġyār raḥm

eyler sen itmezsin
10. Senüñ gibi vefāsuz yār-ile yār olmasun kimse

göñli belāsına düş:

göñli belāsına düş: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Aşk derdine düşüp, tutulmak.

11. Görelden ʿışḳ derdini dilegüm Ḥaḳʿdan oldur kim
12. Düşüp göñli belāsına giriftār olmasun kimse

fiġān u āh:

fiġān u āh: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Feryat ve inleme.

13. Fiġān u āh u nālemden uyımaz murġ-ıla māhį̄
14. Benüm gibi ġam-ı ʿışḳa düşüp zār olmasun kimse

ġam-ı ʿışḳ:

ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Aşk derdi, gamı.

13. Fiġān u āh u nālemden uyımaz murġ-ıla māhį̄
14. Benüm gibi ġam-ı ʿışḳa düşüp zār olmasun kimse

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ağlayıp inlemek.

13. Fiġān u āh u nālemden uyımaz murġ-ıla māhį̄
14. Benüm gibi ġam-ı ʿışḳa düşüp zār olmasun kimse

yir it:

yir it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Yer etmek. İyice yerleşmek, iz bırakmak.

5. Beni kaddüñ hevāsı sāye gibi ḳara yir itdi
6. Eli irmedügi yire giriftār olmasun kimse

sen itmezsin:

sen itmezsin: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sen (merhmet) etmezsin II Sen; ikinci teklik şahıs zamiri III Hz Yûsuf.

9. Görüben ḥālümi aġyār raḥm eyler sen itmezsin
10. Senüñ gibi vefāsuz yār-ile yār olmasun kimse

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Yakıcı, sıcak nefes.

15. Giceden ṣubḥa dek bu derd içinde

16. Dem-i germ-ile āh-ı serd içinde

āh-ı serd:

āh-ı serd: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Soğuk feryat II İnsanın içini ürperten inilti.

15. Giceden ṣubḥa dek bu derd içinde
16. Dem-i germ-ile āh-ı serd içinde

---

sūz u tāb:

sūz u tāb: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Elem ve Ateş. II Âşığın aşk ateşiyle yanan gönlü.

17. Bu gül yüzlü çekerdi sūz u tābı
18. Aḳıdup nergisinden ter gül-ābı

---

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan II Zelîhâ.

17. Bu gül yüzlü çekerdi sūz u tābı
18. Aḳıdup nergisinden ter gül-ābı

---

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan II Zelîhâ.

19. Seḥer sildükçe nergis-veş gözini
20. Gül-āb-ıla yur idi gül yüzini

çeşm-i hūn-feşān:

çeşm-i ḫūn-feşān: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Kan saçan göz.

21. Meger kim defʿ içün ḫalkuň gümānın
22. Yaşıyla yurdı çeşm-i ḫūn-feşānın

āh u zāri İd:

āh u zārį İd: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ağlayıp ve inlemek.

23. İderdi ġoncʿelinden āh u zārį
24. Geçerdi miḥnet-ile rūzigārı

Dizin

ferāġ-ı ṣoḥbet:

ferāġ-ı ṣoḥbet: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sohbetten uzak kalma.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i

cüvāniٔ
2. Kenār-ı ḫāliٔ vü yārān-ı cāniٔ

emn-i cüvāni:

emn-i cüvāniٔ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gençliğini korkusuzluğu.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvāniٔ
2. Kenār-ı ḫāliٔ vü yārān-ı cāniٔ

yārān-ı cāni:

yārān-ı cāniٔ: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Can dostları.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvāniٔ
2. Kenār-ı ḫāliٔ vü yārān-ı cāniٔ

eyyām-ı gülistān:

eyyām-ı gülistān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gül bahçesinin zamanı.

3. Rebiٔ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-māniٔ

rebiٔ-i ʿömr:

rebiٔ-i ʿömr: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ömür baharı.

3. Rebiٔ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-māniٔ

zamān-ı zevk:

zamān-ı ẕevk: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Eğlence zamanı.

3. Rebiٔ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-māniٔ

vaḳt-i şād-māni:

vaḳt-i şād-māniٔ: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sevinç, mutluluk zamanı.

3. Rebiٔ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-māniٔ

cām-ı ṣaḥbā:

cām-ı ṣaḥbā: Kalıp İfade
Mısra: **5**
İçki kadehi.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemٔin ola cihānda zindegāniٔ

kenār-ı cūybār:

kenār-ı cūybār: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Irmak kenarı.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemi̱n ola cihānda zindegāni̱

---

zindegāni ol:

zindegāni̱ ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Dirilik, hayat olmak, yaşamak.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemi̱n ola cihānda zindegāni̱

āb-ı āteş-reng:

āb-ı āteş-reng: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Ateş renkli su II Kırmızı şarap.

7. Getür ol āb-ı āteş-rengi sāḳi̱
8. Ve daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvāni̱

---

daʿhāzā't-ṭaʿallül veʿt-tüvāni:

daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvāni̱:
Kalıp İfade
Mısra: **8**
Bahane aramayı ve zorluk çıkarmayı bırak.

7. Getür ol āb-ı āteş-rengi sāḳi̱
8. Ve daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvāni̱

---

elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavāni:

elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavāni̱:
Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bilmiş ol, bak dinle orta yaşlı olmana rağmen onu (şarabı) iç, safa bul.

9. Bilürsin rūḥa rāḥat-baḫşdur rāḥ
10. Elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavāni̱

---

vaḳt-ı furṣat ol:

vaḳt-ı furṣat ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Fırsat zamanı olmak.

11. Kişiye dāyim olmaz vaḳt-ı furṣat
12. Gerekmez vaḳt-i ṣoḥbetde melālet

---

vaḳt-i ṣoḥbet:

vaḳt-i ṣoḥbet: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Sohbet vakti.

11. Kişiye dāyim olmaz vaḳt-ı furṣat
12. Gerekmez vaḳt-i ṣoḥbetde melālet

---

kūh ol:

kūh ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Dağ gibi (kuvvetli) olmak.

13. Eger olursa ādem āheniñ kūh
14. Eridür şemʿ gibi nār-ı endūh

---

nār-ı endūh:

nār-ı endūh: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gam ateşi.

13. Eger olursa ādem āheniñ kūh
14. Eridür şemʿ gibi nār-ı endūh

---

bār-ı ġam:

bār-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gam yükü.

15. Bilürsin ġam yükini çekmez ādem
16. Felek ḳaddini eyler bār-ı ġam ḫam

ḫam eyle:

ḫam eyle: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Eğri hale getirmek.

15. Bilürsin ġam yükini çekmez ādem
16. Felek ḳaddini eyler bār-ı ġam ḫam

---

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

19. Niçün āşüfte vü derhem olursın
20. Dem-ā-dem derd-ile hem-dem olursın

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

27. Ṭudaġuň ġonca gibi derhem oldı
28. Benefşe gibi ḳaddüň pür-ḫam oldı

---

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

19. Niçün āşüfte vü derhem olursın
20. Dem-ā-dem derd-ile hem-dem olursın

---

nesim-i cān-feşān:

nesim-i cān-feşān: Kalıp İfade
Mısra: **21**

Can veren rüzgâr.

21. Niye esmez nesi̯m-i cān-feşānuň
22. Ne-y-içün gülmez ol gonca dehānuň

---

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Can bahçesi.

23. Neden iy bāġ-ı cānuň tāze verdi
24. Gül-i nesri̯n gibi beňzüň ṣarardı

---

gül-i nesrin:

gül-i nesri̯n: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Yabani gül.

23. Neden iy bāġ-ı cānuň tāze verdi
24. Gül-i nesri̯n gibi beňzüň ṣarardı

---

pür-ham ol:

pür-ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kıvrımlı olmak.

27. Ṭudaġuň ġonca gibi derhem oldı
28. Benefşe gibi ḳaddüň pür-ḫam oldı

---

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Yakıcı, sıcak nefes.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

serd ol:

serd ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Soğumak.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

gül-i sürh:

gül-i sürḫ: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kırmızı gül.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

zerd ol:

zerd ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Sararmak.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle

30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

zeyn it:

zeyn it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Süslemek.

33. Niye meşşāṭa zeyn itmez gülüňi
34. Ne-y-içün şāne dirmez sünbülüňi

---

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gece ve gündüz.

35. Aḳar şeb-nem dem-ā-dem ʿanberüňden
36. Gül-āb aḳar dün ü gün güllerüňden

---

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bu kez, bu defa.

37. Güzel yüzüň ki şāfį̄ āba beňzer
38. Neden oldı bu kez gird-āba beňzer

---

neden ol:

neden ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Hangi sebepten, niçin oldu.

37. Güzel yüzüň ki şāfį̄ āba beňzer
38. Neden oldı bu kez gird-āba beňzer

---

taḫte-i ʿāc:

taḫte-i ʿāc: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Fildişi tahta.

39. Cebįnüň ġurresiyken taḫte-i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

---

ne-y-içün ol:

ne-y-içün ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Neden olmak.

39. Cebįnüň ġurresiyken taḫte-i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

āb-ı mevvāc:

āb-ı mevvāc: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Dalgalanmak.

39. Cebįnüň ġurresiyken taḫte-i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

zülf-i müselsel:

zülf-i müselsel: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Zincire benzeyen saç.

41. Saňa hem-serken ol zülf-i müselsel
42. Niçün düşüp ayaġa ḳaldı mürsel

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim
Mısra: **42**
Ayağa düşmek, değerini ve önemini kaybetmek.

41. Saňa hem-serken ol zülf-i müselsel
42. Niçün düşüp ayaġa ḳaldı mürsel

kebūd ol:

kebūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Gök rengi,mavi olmak.

43. Kebūd oldı lebüň yāḳūt rengi
44. Niçün gizlü degül ġamzeň ḫadengi

Ġazāl-i cān:

Ġazāl-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gönül ceylanı.

45. Ġazāl-i cān alur şīrāne gözler
46. ʿAceb nʿoldı ki āhūvāne gözler

gök ol:

gök ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi olmak.

47. Cemālüň lālezārı n'oldı ṣoldı
48. Niçün sūsen gibi cāmeň gök oldı

mātem-zede ol:

mātem-zede ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Yaslı, yasa tutulmuş olmak.

49. Meger zülfüň gibi mātem-zedʿolduň
50. Şeker-teng-idüň ammā nem-zedʿolduň

nem-zede ol:

nem-zede ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Islanmak, nemlenmek.

49. Meger zülfüň gibi mātem-zedʿolduň
50. Şeker-teng-idüň ammā nem-zedʿolduň

bād-ı ḫazān:

bād-ı ḫazān: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Sonbahar rüzgarı

51. Bahāruñ irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuñ zaʿferānı

---

irdi mi:

irdi mi: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Erişti mi, ulaştı mı?

51. Bahāruñ irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuñ zaʿferānı

---

zaʿferānı ol:

zaʿferānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Safran sarısı renginde olmak.

51. Bahāruñ irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuñ zaʿferānı

---

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Gezmek, gezinmek ‖ Temaşa etmek.

53. Niçün seyr eylemezsin iy ġazāle
54. Meger bir şi̱r-vār saña ḥavāle

ṣayd eyle:

ṣayd eyle: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Avlamak.

55. Niçün ṣayd eylemezsin cihān-gi̱r
56. Seni ṣayd itdi beňzer özge naḫçı̱r

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Avlamak.

55. Niçün ṣayd eylemezsin cihān-gi̱r
56. Seni ṣayd itdi beňzer özge naḫçı̱r

---

elden ṣal:

elden ṣal: Deyim
Mısra: **57**
Kötü bir alışkanlıktan vazgeçmek, uzaklaşmak.

57. Niçün zülfüň kemendin ṣalduň elden
58. Meġer bir bend-ile ḳalduň ʿamelden

---

kenār-ı ḫāl:

kenār-ı ḫāl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
(Vücudun) benin kenarı.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvānį̇
2. Kenār-ı ḫālį̇ vü yārān-ı cānį̇

Dizin

ferāġ-ı ṣoḥbet:

ferāġ-ı ṣoḥbet: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sohbetin rahatlığı.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvānį̇
2. Kenār-ı ḫālį̇ vü yārān-ı cānį̇

---

emn-i cüvānį̇:

emn-i cüvānį̇: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gençliğini korkusuzluğu.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvānį̇
2. Kenār-ı ḫālį̇ vü yārān-ı cānį̇

---

yārān-ı cānį̇:

yārān-ı cānį̇: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Can dostları.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvānį̇
2. Kenār-ı ḫālį̇ vü yārān-ı cānį̇

---

eyyām-ı gülistān:

eyyām-ı gülistān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gül bahçesinin zamanı.

3. Rebį̇ʿ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-mānį̇

---

rebiʿ-i ʿömr:

rebį̇ʿ-i ʿömr: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ömür baharı.

3. Rebį̇ʿ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-mānį̇

---

zamān-ı ẕevk:

zamān-ı ẕevk: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Eğlence zamanı.

3. Rebį̇ʿ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān
4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şād-mānį̇

---

vaḳt-i şād-mānį̇:

vaḳt-i şād-mānį̇: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sevinç, mutluluk zamanı.

3. Rebį̇ʿ-i ʿömr ü eyyām-ı gülistān

4. Zamān-ı ẕevk ü vaḳt-i şādmānį

---

cām-ı ṣaḥbā:

cām-ı ṣaḥbā: Kalıp İfade
Mısra: **5**
İçki kadehi.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemįn ola cihānda zindegānį

---

kenār-ı cūybār:

kenār-ı cūybār: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Irmak kenarı.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemįn ola cihānda zindegānį

---

zindegāni ol:

zindegānį ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Dirilik, hayat olmak, yaşamak.

5. Kenār-ı cūybār u cām-ı ṣaḥbā
6. Hemįn ola cihānda zindegānį

āb-ı āteş-reng:

āb-ı āteş-reng: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Ateş renkli su II Kırmızı şarap.

7. Getür ol āb-ı āteş-rengi sāḳį
8. Ve daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvānį

---

daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvāni:

daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvānį:
Kalıp İfade
Mısra: **8**
Bahane aramayı ve zorluk çıkarmayı bırak.

7. Getür ol āb-ı āteş-rengi sāḳį
8. Ve daʿhāẕā't-ṭaʿallül veʿt-tüvānį

---

elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavāni:

elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavānį:
Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bilmiş ol, bak dinle orta yaşlı olmana rağmen onu (şarabı) iç, safa bul.

9. Bilürsin rūḥa rāḥat-baḫşdur rāḥ
10. Elā feʿşreb ʿalā raġmi'l-ʿavānį

---

vaḳt-ı furṣat ol:

vaḳt-ı furṣat ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Fırsat zamanı olmak.

11. Kişiye dāyim olmaz vaḳt-ı furṣat

12. Gerekmez vaḳt-i ṣoḥbetde melālet

---

vaḳt-i ṣoḥbet:

vaḳt-i ṣoḥbet: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Sohbet vakti.

11. Kişiye dāyim olmaz vaḳt-ı furṣat
12. Gerekmez vaḳt-i ṣoḥbetde melālet

---

kūh ol:

kūh ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Dağ gibi (kuvvetli) olmak.

13. Eger olursa ādem āheniṉ kūh
14. Eridür şemʿ gibi nār-ı endūh

---

nār-ı endūh:

nār-ı endūh: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gam ateşi.

13. Eger olursa ādem āheniṉ kūh
14. Eridür şemʿ gibi nār-ı endūh

---

bār-ı ġam:

bār-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gam yükü.

15. Bilürsin ġam yükini çekmez ādem
16. Felek ḳaddini eyler bār-ı ġam ḫam

ḫam eyle:

ḫam eyle: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Eğri hale getirmek.

15. Bilürsin ġam yükini çekmez ādem
16. Felek ḳaddini eyler bār-ı ġam ḫam

---

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

19. Niçün āşüfte vü derhem olursın
20. Dem-ā-dem derd-ile hem-dem olursın

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

27. Ṭudaġuň ġonca gibi derhem oldı
28. Benefşe gibi ḳaddüň pür-ḫam oldı

---

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

19. Niçün āşüfte vü derhem olursın
20. Dem-ā-dem derd-ile hem-dem olursın

---

nesim-i cān-feşān:

nesi̯m-i cān-feşān: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Can veren rüzgâr.

21. Niye esmez nesi̯m-i cān-feşānuň
22. Ne-y-içün gülmez ol gonca dehānuň

---

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Can bahçesi.

23. Neden iy bāġ-ı cānuň tāze verdi
24. Gül-i nesri̯n gibi beňzüň ṣarardı

---

gül-i nesri̯n:

gül-i nesri̯n: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Yabani gül.

23. Neden iy bāġ-ı cānuň tāze verdi
24. Gül-i nesri̯n gibi beňzüň ṣarardı

---

pür-ham ol:

pür-ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kıvrımlı olmak.

27. Ṭudaġuň ġonca gibi derhem oldı
28. Benefşe gibi ḳaddüň pür-ḫam oldı

---

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Yakıcı, sıcak nefes.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

serd ol:

serd ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Soğumak.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

---

gül-i sürḫ:

gül-i sürḫ: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kırmızı gül.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

zerd ol:

zerd ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Sararmak.

29. Dem-i germüň neden serd oldı böyle
30. Gül-i sürḫuň neden zerd oldı böyle

zeyn it:

zeyn it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Süslemek.

33. Niye meşşāṭa zeyn itmez gülüňi
34. Ne-y-içün şāne dirmez sünbülüňi

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gece ve gündüz.

35. Aḳar şeb-nem dem-ā-dem ʿanberüňden
36. Gül-āb aḳar dün ü gün güllerüňden

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bu kez, bu defa.

37. Güzel yüzüň ki şāfį̄ āba beňzer
38. Neden oldı bu kez gird-āba beňzer

neden ol:

neden ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Hangi sebepten, niçin oldu.

37. Güzel yüzüň ki şāfį̄ āba beňzer
38. Neden oldı bu kez gird-āba beňzer

taḫte-i ʿāc:

taḫte-i ʿāc: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Fildişi tahta.

39. Cebį̄nüň ġurresiyken taḫte-i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

ne-y-içün ol:

ne-y-içün ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Neden olmak.

39. Cebį̄nüň ġurresiyken taḫte-

i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

āb-ı mevvāc:

āb-ı mevvāc: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Dalgalanmak.

39. Cebi̯nüň ġurresiyken taḫte-i ʿāc
40. Ne-y-içün oldı şimdi āb-ı mevvāc

zülf-i müselsel:

zülf-i müselsel: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Zincire benzeyen saç.

41. Saňa hem-serken ol zülf-i müselsel
42. Niçün düşüp ayaġa ḳaldı mürsel

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim
Mısra: **42**
Ayağa düşmek, değerini ve önemini kaybetmek.

41. Saňa hem-serken ol zülf-i müselsel
42. Niçün düşüp ayaġa ḳaldı mürsel

kebūd ol:

kebūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Gök rengi,mavi olmak.

43. Kebūd oldı lebüň yāḳūt rengi
44. Niçün gizlü degül ġamzeň ḫadengi

Ġazāl-i cān:

Ġazāl-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gönül ceylanı.

45. Ġazāl-i cān alur şi̯rāne gözler
46. ʿAceb nʿoldı ki āhūvāne gözler

gök ol:

gök ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi olmak.

47. Cemālüň lālezārı n'oldı ṣoldı
48. Niçün sūsen gibi cāmeň gök oldı

mātem-zede ol:

mātem-zede ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Yaslı, yasa tutulmuş olmak.

49. Meger zülfüň gibi mātem-zedʿolduň
50. Şeker-teng-idüň ammā

nem-zedʿolduň

nem-zede ol:

nem-zede ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Islanmak, nemlenmek.

49. Meger zülfüň gibi mātem-zedʿolduň
50. Şeker-teng-idüň ammā nem-zedʿolduň

bād-ı ḫazān:

bād-ı ḫazān: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Sonbahar rüzgarı

51. Bahāruň irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuň zaʿferānı

irdi mi:

irdi mi: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Erişti mi, ulaştı mı?

51. Bahāruň irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuň zaʿferānı

zaʿferānı ol:

zaʿferānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Safran sarısı renginde olmak.

51. Bahāruň irdi mi bād-ı ḫazānı
52. Ki oldı erġavānuň zaʿferānı

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Gezmek, gezinmek ‖ Temaşa etmek.

53. Niçün seyr eylemezsin iy ġazāle
54. Meger bir şīr-vār saňa ḫavāle

ṣayd eyle:

ṣayd eyle: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Avlamak.

55. Niçün ṣayd eylemezsin cihān-gīr
56. Seni ṣayd itdi beňzer özge naḫcīr

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Avlamak.

55. Niçün ṣayd eylemezsin cihān-gīr
56. Seni ṣayd itdi beňzer özge naḫcīr

elden ṣal:

elden şal: Deyim
Mısra: **57**
Kötü bir alışkanlıktan vazgeçmek, uzaklaşmak.

57. Niçün zülfüñ kemendin şalduñ elden
58. Meger bir bend-ile ḳalduñ ʿamelden

---

kenār-ı ḥāl:

kenār-ı ḥāl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
(Vücudun) benin kenarı.

1. Ferāġ-ı ṣoḥbet ü emn-i cüvāniẓ
2. Kenār-ı ḥālıẓ vü yārān-ı cāniẓ

Dizin

giryān id:

giryān id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Ağlatmak.

1. İy felek niceye dek çeşmümi giryān idesin
2. Miḥnet ü derd oḳına bağrumı biryān idesin

---

miḥnet ü derd:

miḥnet ü derd: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Sıkıntı ve dert.

1. İy felek niceye dek çeşmümi giryān idesin
2. Miḥnet ü derd oḳına bağrumı biryān idesin

---

biryān id:

biryān id: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Kebap etmek II Yakıp kavurmak, acı vermek.

1. İy felek niceye dek çeşmümi giryān idesin
2. Miḥnet ü derd oḳına bağrumı biryān idesin

---

cevr eli:

cevr eli: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Cevir, eziyet eli.

3. Cevr eliyle buruban gūşumı ṭanbūr gibi
4. Bezm-i ġamda niçe bir ney gibi nālān idesin

---

nālān id:

nālān id: Kalıp İfade
Mısra: **4**
İnletmek.

3. Cevr eliyle buruban gūşumı ṭanbūr gibi
4. Bezm-i ġamda niçe bir ney gibi nālān idesin

---

bezm-i ġam:

bezm-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gam, keder meclisi II Dünya III Üzüntü, keder meclisi ortamı.

3. Cevr eliyle buruban gūşumı ṭanbūr gibi
4. Bezm-i ġamda niçe bir ney gibi nālān idesin

Hār-ı ġam:

Ḫār-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Gam dikeni II Mihnet, keder, ızdırap.

5. Bir nefes ney gibi güldürmedüñ ü niçeye dek
6. Ḫār-ı ġamda yüregüm gonca gibi ḳan idesin

---

cem‘ eyle:

cem‘ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Toplanmak.

7. Nice bir ḫāṭır-ı āvāremi cem‘ eylemeyüp
8. Zülf-i dil-ber gibi göñlümi perişān idesin

---

hāṭır-ı āvāre:

ḫāṭır-ı āvāre: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Serseri gönül.

7. Nice bir ḫāṭır-ı āvāremi cem‘ eylemeyüp
8. Zülf-i dil-ber gibi göñlümi perişān idesin

---

zülf-i dil-ber:

zülf-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Sevgilinin saçı.

7. Nice bir ḫāṭır-ı āvāremi cem‘ eylemeyüp
8. Zülf-i dil-ber gibi göñlümi perişān idesin

---

perişān id:

perişān id: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Perişan etmek.

7. Nice bir ḫāṭır-ı āvāremi cem‘ eylemeyüp
8. Zülf-i dil-ber gibi göñlümi perişān idesin

---

peykān id:

peykān id: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Ok temreni etmek.

9. Miḥnet oḳlarına iy çarḫ ḳılup beni nişān
10. Gonca-veş baġrumı niçe ṭolu peykān idesin

---

nişān ḳıl:

nişān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Hedef tahtası yapmak, nişan olarak koymak.

9. Miḥnet oḳlarına iy çarḫ ḳılup beni nişān
10. Gonca-veş baġrumı niçe ṭolu peykān idesin

ḳan id:

ḳan id: Deyim
Mısra: **6**
Kan dökmek, cinayet işlemek.

5. Bir nefes ney gibi güldürmedüñ ü niçeye dek
6. Ḫār-ı ġamda yüregüm gonca gibi ḳan idesin

Dizin

āvāre eyle:

āvāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Avare yapmak, başıboş gezen serseri haline getirmek.

1. Zülfüñ ġamıyla göñlümi āvāre eyledüñ
2. Ġamzen oḳıyla yüregümi yāre eyledüñ

āvāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Şaşkın, derbeder bir hale sokmak, başıboş hale getirmek.

9. Zülfüñ hevāsı-y-ıla şikeste-dil eyleyüp
10. Bād-ı ṣabā gibi beni āvāre eyledüñ

yāre eyle:

yāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yaralamak, yara açmak.

1. Zülfüñ ġamıyla göñlümi āvāre eyledüñ
2. Ġamzen oḳıyla yüregümi yāre eyledüñ

yāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yaralamak, yara açmak.

3. Yārʿeyledüñ yüregümi tīġ-ı fırāk-ıla
4. Aġyāra idecek işi sen yāre eyledüñ

yāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yaralamak, yara açmak.

3. Yārʿeyledüñ yüregümi tīġ-ı fırāk-ıla
4. Aġyāra idecek işi sen yāre eyledüñ

tīġ-ı fırāk:

tīġ-ı fırāk: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ayrılık kılıcı.

3. Yārʿeyledüñ yüregümi tīġ-ı fırāk-ıla
4. Aġyāra idecek işi sen yāre eyledüñ

idecek iş:

idecek iş: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yapılacak iş, eylem, şey.

3. Yārʿeyledüñ yüregümi ṯiġ-ı fırāk-ıla
4. Aġyāra idecek işi sen yāre eyledüñ

çārem ol:

çārem ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
İlaç, deva olmak.

5. Derdüme çāre istemege çārem olmadı
6. Gör kim beni ne vech-ile bi-çāre eyledüñ

bi-çāre eyle:

bi-çāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Perişan etmek, çaresiz bırakmak, darmadağın etmek.

5. Derdüme çāre istemege çārem olmadı
6. Gör kim beni ne vech-ile bi-çāre eyledüñ

ṯiġ-ı hecr:

ṯiġ-ı hecr: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Ayrılık kılıcı.

7. Baġrumı pāre pāre idüp ṯiġ-ı hecr-ile
8. Her pāresin dutup gine biñ pāre eyledüñ

pāre pāre id:

pāre pāre id: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Parça parça etmek.

7. Baġrumı pāre pāre idüp ṯiġ-ı hecr-ile
8. Her pāresin dutup gine biñ pāre eyledüñ

pāre eyle:

pāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Parçalara ayırmak, paramparça etmek.

7. Baġrumı pāre pāre idüp ṯiġ-ı hecr-ile
8. Her pāresin dutup gine biñ pāre eyledüñ

şikeste-dil eyle:

şikeste-dil eyle: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gönlü kırık eylemek.

9. Zülfüñ hevāsı-y-ıla şikeste-dil eyleyüp
10. Bād-ı ṣabā gibi beni āvāre eyledüñ

bād-ı ṣabā:

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sabah rüzgarı.

9. Zülfüñ hevāsı-y-ıla şikeste-dil eyleyüp
10. Bād-ı ṣabā gibi beni āvāre eyledüñ

Dizin

āh u fiġān:

āh u fiġān: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Ağlayıp inlemek.

1. Gül yüzüñ şevḳı ile āh u fiġānum söylenür
2. Şöhre oldum şehr içinde dāstānum söylenür

---

gül yüz:

gül yüz: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gül gibi güzel yüz II Hz Yûsuf.

1. Gül yüzüñ şevḳı ile āh u fiġānum söylenür
2. Şöhre oldum şehr içinde dāstānum söylenür

Şöhre ol:

Şöhre ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Şöhret olmak, her yerde herkesçe tanınmak, bilinmek.

1. Gül yüzüñ şevḳı ile āh u fiġānum söylenür
2. Şöhre oldum şehr içinde dāstānum söylenür

---

naḳl ol:

naḳl ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Anlatılmak, söylenilmek.

3. Dostāne naḳl olalı derd ü ġuṣṣam ḳıṣṣası
4. Her ağızda söz olupdur dāsitānum söylenür

---

derd ü ġuṣṣam:

derd ü ġuṣṣam: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Keder ve üzüntü.

3. Dostāne naḳl olalı derd ü ġuṣṣam ḳıṣṣası
4. Her ağızda söz olupdur dāsitānum söylenür

---

söz ol:

söz ol: Deyim
Mısra: **4**
Dedikodu yapılmak veya bir iş hoş karşılanmamak.

3. Dostāne naḳl olalı derd ü ġuṣṣam ḳıṣṣası
4. Her ağızda söz olupdur dāsitānum söylenür

---

ağzum aç:

ağzum aç: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Ağzımı açmak II Konuşmak.

7. Bu ne sırdur kim ben ağzum açmadın düşmiş dile
8. Laʿl-i şi̯rinün olan rāz-ı nihānum söylenür

---

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gizli tutulan sır.

7. Bu ne sırdur kim ben ağzum açmadın düşmiş dile
8. Laʿl-i şi̯rinün olan rāz-ı nihānum söylenür

---

laʿl-i şi̯rinün ol:

laʿl-i şi̯rinün ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Tatlı dudak olmak.

7. Bu ne sırdur kim ben ağzum açmadın düşmiş dile
8. Laʿl-i şi̯rinün olan rāz-ı nihānum söylenür

ḥüsn-i bediʿ:

ḥüsn-i bedi̯ʿ: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Eşi görülmemiş güzellik.

9. İdüben ḥüsn-i bedi̯ʿumdan maʿāni̯ler beyān
10. Çünki destān oldı dillerde beyānum söylenür

---

beyān İd:

beyān İd: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bildirmek, anlatmak, söylemek.

9. İdüben ḥüsn-i bedi̯ʿumdan maʿāni̯ler beyān
10. Çünki destān oldı dillerde beyānum söylenür

---

dillerde ol:

dillerde ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Konuşulmak, dilden dile gezmek.

9. İdüben ḥüsn-i bedi̯ʿumdan maʿāni̯ler beyān
10. Çünki destān oldı dillerde beyānum söylenür

---

mihr-i ṭalʿat:

mihr-i ṭalʿat: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Parlak güneş II Sevgili (Hz Yûsuf) nin güzel yüzünün parlaklığı.

11. Çeküp ol mihr-i ṭalʿat iş bu ḥāli
12. Zevāl ile geçürdi māh u sāli

---

māh u sāl:

māh u sāl: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ay ve yıl.

11. Çeküp ol mihr-i ṭalʿat iş bu ḫāli
12. Zevāl ile geçürdi māh u sāli

---

iki yıl:

iki yıl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
İki sene.

13. Bu vech-ile iki yıl ol perį-çihr
14. Ne gice meh görür ne gündüzin mihr

---

bedr ol:

bedr ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Dolunay olmak.

15. Hilāli ol mehüň bedr olmadı hįç
16. Güni ʿįd ü düni ḳadr olmadı hįç

ḳadr ol:

ḳadr ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Kadir gecesi (gibi) olmak.

15. Hilāli ol mehüň bedr olmadı hįç
16. Güni ʿįd ü düni ḳadr olmadı hįç

---

dile düş:

dile düş: Deyim
Mısra: **7**
Kötü şöhret bulmak, kötülüğü yayılmak.

7. Bu ne sırdur kim ben aġzum açmadın düşmiş dile
8. Laʿl-i şįrinün olan rāz-ı nihānum söylenür

Dizin

ḫār it:

ḫār it: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Çalılık, dikenlik etmek.

1. Gül isterdüm yirüm ḫār itdi devrān
2. Beni bülbül gibi zār itdi devrān

ḫār it: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Çalılık, dikenlik etmek.

13. Ḥabįb isterdüm uġradum raḳįbe
14. Gül isterdüm yirüm ḫār itdi devrān

---

zār it:

zār it: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ağlatmak, inletmek.

1. Gül isterdüm yirüm ḫār itdi devrān

2. Beni bülbül gibi zār itdi devrān

zār it: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Ağlatmak, inletmek.

bend it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Bağlamak, hükmü altına almak.

3. Dili bend itdi miḥnet şeşderinde
4. Beni nerd-i ġama zār itdi devrān

nerd-i ġam:

nerd-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gam tavlası.

3. Dili bend itdi miḥnet şeşderinde
4. Beni nerd-i ġama zār itdi devrān

dil-teng Ḳıl:

dil-teng Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Gönlü kederli, ıztıraplı, kederli olmak.

5. Ḳılup ġonca gibi dem-beste dil-teng
6. Başuma ʿālemi ṭar itdi devrān

3. Dili bend itdi miḥnet şeşderinde
4. Beni nerd-i ġama zār itdi devrān

bend it:

ṭar it:

ṭar it: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Karanlık etmek, ışığın görünmesini engellemek.

5. Ḳılup ġonca gibi dem-beste dil-teng
6. Başuma ʿālemi ṭar itdi devrān

nār it:

nār it: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Yakmak, ateşe vermek

7. Belā pervānesi başuma üşdi
8. Yirümi şemʿ-veş nār itdi devrān

metāʿ-ı ġam:

metāʿ-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gam varlığı, gam eşyası.

9. Metāʿ-ı ġam virüp göñlümi aldı
10. Benümle ṭurfe bāzār itdi devrān

bāzār it:

bāzār it: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Alışveriş yapmak, pazarlık etmek.

9. Metāʿ-ı ġam virüp göñlümi aldı
10. Benümle ṭurfe bāzār itdi devrān

ṣarf id:

ṣarf id: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Harcamak.

11. Bu bāzār içre cān naḳdin idüp ṣarf
12. Cihāndan beni bi̯zār itdi devrān

bizār it:

bi̯zār it: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Bıktırmak, usandırmak.

11. Bu bāzār içre cān naḳdin idüp ṣarf
12. Cihāndan beni bi̯zār itdi devrān

eşʿār-ı dil-sūz:

eşʿār-ı dil-sūz: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Dilsiz şiirler.

15. Niçe bunuň gibi eşʿār-ı dil-sūz
16. Oḳurdı derd-ile ol şemʿ-i şeb-efrūz

şemʿ-i şeb-efrūz:

şemʿ-i şeb-efrūz: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Geceyi ışıklandıran mum.

15. Niçe bunuň gibi eşʿār-ı dil-sūz
16. Oḳurdı derd-ile ol şemʿ-i şeb-efrūz

āh ü zārį̇ İd:

āh ü zārį̇ İd: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ağlayıp ve inlemek.

17. İdüp devrān elinden āh ü zārį̇
18. Aḳıtdı göz yaşından cūybārı

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Göz yaşı.

17. İdüp devrān elinden āh ü zārį̇
18. Aḳıtdı göz yaşından cūybārı

hākister ol:

ḫākister ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Kül, ateş külü olmak.

21. Bu miḥnet āteşi boyandı ḳana
22. Teni ḫākister oldı yana yana

yana yana:

yana yana: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Yanarak.

21. Bu miḥnet āteşi boyandı ḳana
22. Teni ḫākister oldı yana yana

āteş-ālūd ol:

āteş-ālūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ateşli bir şekilde olmak.

23. Olup ḫākister-i ten āteş-ālūd
24. Yaturken sāye gibi yirde bi̯-ḫod

hākister-i ten:

ḫākister-i ten: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ten, beden külü II Gönlündeki aşk ateşiyle yanıp kül haline gelmiş beden.

23. Olup ḫākister-i ten āteş-ālūd
24. Yaturken sāye gibi yirde bi̯-ḫod

pervāz ur:

pervāz ur: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kanat çırpmak, uçmak.

27. Hümā-yi baḫt nā-gāh urdı pervāz
28. Sürūş-ı ġaybdan irdi bu āvāz

hümā-yi baht:

hümā-yi baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Baht, talih hüması.

27. Hümā-yi baḫt nā-gāh urdı pervāz
28. Sürūş-ı ġaybdan irdi bu āvāz

sürūş-ı ġayb:

sürūş-ı ġayb: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gayb meleği, Cebrail.

27. Hümā-yi baḫt nā-gāh urdı pervāz
28. Sürūş-ı ġaybdan irdi bu āvāz

āh ü zārı ḳıl:

āh ü zārı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **29**

Ağlayıp inlemek.

29. Ki iy bi̯-çāre ḳılma āh ü zārı
30. Dil ü cān ḫırmenine urma nārı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Gönül ve can.

29. Ki iy bi̯-çāre ḳılma āh ü zārı
30. Dil ü cān ḫırmenine urma nārı

pür-tāb ol:

pür-tāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Parlamak.

33. Niçe bir lāle-veş pür-tāb olasın
34. Niçe nergis gibi bi̯-ḫ∨āb olasın

bi̯-h∨āb ol:

bi̯-ḫ∨āb ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Uykusuz kalmak.

33. Niçe bir lāle-veş pür-tāb olasın
34. Niçe nergis gibi bi̯-ḫ∨āb olasın

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Dağınık olmak.

35. Niçe bir ġonca gibi yudasın ḳan
36. Niçe gül gibi olasın perişān

berg-i bid ol:

berg-i bi̯d ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Söğüt yaprağı (gibi) olmak II Eğilmek, iki büklüm olmak.

37. Niçe lerzān çü berg-i bi̯d olasın
38. Viṣāl-i yārdan nevmi̯d olasın

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Sevgiliye kavuşma.

37. Niçe lerzān çü berg-i bi̯d olasın
38. Viṣāl-i yārdan nevmi̯d olasın

nevmi̯d ol:

nevmi̯d ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Karamsar olmak, ümitsizliğe düşmek.

37. Niçe lerzān çü berg-i bi̯d

olasın
38. Viṣāl-i yārdan nevmiḏ olasın

ehl-i duʿā:

ehl-i duʿā: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Dua ehli, dua eden.

39. Ṭutup himmet demin ehl-i duʿādan
40. Ümiḏüñ kesmegil luṭf-ı Ḫudāʿdan

kesme:

kesme: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Kesmek, ayırmak, koparmak.

39. Ṭutup himmet demin ehl-i duʿādan
40. Ümiḏüñ kesmegil luṭf-ı Ḫudāʿdan

luṭf-ı Hudā:

luṭf-ı Ḫudā: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Allah'ın ihsanı/yardımı.

39. Ṭutup himmet demin ehl-i duʿādan
40. Ümiḏüñ kesmegil luṭf-ı Ḫudāʿdan

ivmek ol:

ivmek ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Acele etmek.

41. Her işüñ ivmek olmaz aṣlı vardur
42. Ṣoñında bu fırāḳuñ vaṣlı vardur

rāciʿ olsa:

rāciʿ olsa: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Münasebeti, ilgisi olmak.

43. Ḳayurma ger sitāreñ olsa rāciʿ
44. Kʿolur burc-ı şerefde yine ṭāli

tāli ol:

ṭāli ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Doğmak.

43. Ḳayurma ger sitāreñ olsa rāciʿ
44. Kʿolur burc-ı şerefde yine ṭāli

burc-ı şeref:

burc-ı şeref: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Ululuk, azamet burcu; yüce saltanat.

43. Ḳayurma ger sitāreñ olsa rāciʿ
44. Kʿolur burc-ı şerefde yine

ṭāli

kef

derd-i hecr:

derd-i hecr: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Ayrılık derdi.

45. Bulursın derd-i hecre çāre āḫır
46. İrişürsin viṣāl-i yāre āḫır

viṣāl-i yāre:

viṣāl-i yāre: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Sevgiliye kavuşma.

45. Bulursın derd-i hecre çāre āḫır
46. İrişürsin viṣāl-i yāre āḫır

viṣāl-i yāre: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Sevgiliye kavuşma.

59. Viṣāl-i yāre şevḳ oldıysa ġālib
60. ʿAzīz-i Mıṣr-ıla olgıl müṣabīḥ

müşerref ol:

müşerref ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Şereflenmek.

47. Olursın vaṣl-ı yār-ile müşerref
48. Öñüñde dost urur sīneye

vaṣl-ı yār:

vaṣl-ı yār: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sevgiliye kavuşma.

47. Olursın vaṣl-ı yār-ile müşerref
48. Öñüñde dost urur sīneye kef

vaṣl-ı yār: Deyim
Mısra: **55**
Sevgiliye kavuşma.

55. Dilerseñ kʿaça vaṣl-ı yār gül-zār
56. Gerekdür kim çekesin zahmet-i ḫār

tevekkül id:

tevekkül id: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Allah'tan gelene razı olmak.

49. Bu şarṭ-ıla kʿidüp Ḥaḳḳa tevekkül
50. Ḳılasın cevr-i aġyāra taḥammül

taḥammül Ḳıl:

taḥammül Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Dayanmak, katlanmak.

49. Bu şarṭ-ıla kʿidüp Ḥaḳḳa tevekkül

50. Ḳılasın cevr-i aġyāra taḥammül

cevr-i aġyār:

cevr-i aġyār: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Rakibin eziyeti, cefası.

49. Bu şarṭ-ıla kʿidüp Haḳḳa tevekkül
50. Ḳılasın cevr-i aġyāra taḥammül

viṣāl-ı yār:

viṣāl-ı yār: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Sevgiliye kavuşma.

51. Viṣāl-ı yār-ile bulmaġa ʿizzet
52. Gerek ḳılmaḳ ʿAziz-i Mıṣrʿa ḫidmet

hidmet ḳıl:

ḫidmet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Birine hizmet etmek, iş görmek, çalışmak.

51. Viṣāl-ı yār-ile bulmaġa ʿizzet
52. Gerek ḳılmaḳ ʿAziz-i Mıṣrʿa ḫidmet

ḫidmet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Birine hizmet etmek, iş görmek, çalışmak.

53. Sebebdür ḥürmete ḫidmet bilünler
54. Anuňʿçün cān-ıla ḫidmet ḳılurlar

ʿaziz-i mıṣr:

ʿaziz-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

51. Viṣāl-ı yār-ile bulmaġa ʿizzet
52. Gerek ḳılmaḳ ʿAziz-i Mıṣrʿa ḫidmet

zahmet-i ḫār:

zahmet-i ḫār: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Diken(in) sıkıntısı. II. Bir kişinin istediği şeyi yapmasına engel olan şey/durum.

55. Dilerseň kʿaça vaṣl-ı yār gül-zār
56. Gerekdür kim çekesin zahmet-i ḫār

vaṣl-ı ḥabiḇ:

vaṣl-ı ḥabiḇ: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Sevgilinin vuslatı.

57. Gerek bir yıl taḥammül ʿandeliḇe
58. Ki birḳaç gün ire vaṣl-ı ḥabiḇe

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Üstün, baskın gelmek.

59. Viṣāl-i yāre şevḳ oldıysa ġālib
60. ʿAzi̯z-i Mıṣr-ıla olgıl müşabi̯h

murādı
62. Veli̯ ansuz açılmaz bāb-ı şādi̯

ʿaziz-i mıṣr:

ʿazi̯z-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

59. Viṣāl-i yāre şevḳ oldıysa ġālib
60. ʿAzi̯z-i Mıṣr-ıla olgıl müşabi̯h

viṣāl-i dil-ber:

viṣāl-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Aşığın sevgiliye kavuşması.

63. Vesi̯ledür viṣāl-i dil-bere ol
64. Anuñla kūy-ı yāre feṭḥ olur yol

müşabi̯h ol:

müşabi̯h ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Benzemek.

59. Viṣāl-i yāre şevḳ oldıysa ġālib
60. ʿAzi̯z-i Mıṣr-ıla olgıl müşabi̯h

feṭḥ ol:

feṭḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Ele geçirilmek, zaptedilmek.

63. Vesi̯ledür viṣāl-i dil-bere ol
64. Anuñla kūy-ı yāre feṭḥ olur yol

bāb-ı şādi̯:

bāb-ı şādi̯: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Sevinç kapısı.

61. Egerçi ol degül gönlüñ

kūy-ı yāre:

kūy-ı yāre: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Sevgilinin oturduğu yer.

63. Vesi̯ledür viṣāl-i dil-bere ol
64. Anuñla kūy-ı yāre feṭḥ olur yol

müdāre id:

müdāre id: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Bir şeyin arkasından yetişmek.

65. Gerekdür idesin aňa müdāre
66. Ki anuňla iresin vaṣl-ı yāre

vaṣl-ı yāre:

vaṣl-ı yāre: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Sevgiliye kavuşma.

65. Gerekdür idesin aňa müdāre
66. Ki anuňla iresin vaṣl-ı yāre

ḫār-ı muġaylā:

ḫār-ı muġaylā: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Deve dikeni II Zorluk, kötülük, eziyet.

69. Sürem diyen kişi Kaʿbe ṣafāsın
70. Çeker ḫār-ı muġaylānuň cefāsın

sūd ol:

sūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Fayda olmak, kar olmak.

73. Ziyānsuz ḳanda olur dünyede sūd
74. Cihānda var mıdur ḥelvā-yı bi̯-dūd

ḥelvā-yı bi-dūd:

ḥelvā-yı bi̯-dūd: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Dumansız, pişmiş helva.

73. Ziyānsuz ḳanda olur dünyede sūd
74. Cihānda var mıdur ḥelvā-yı bi̯-dūd

var mı:

var mı: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Mevcut mu?

73. Ziyānsuz ḳanda olur dünyede sūd
74. Cihānda var mıdur ḥelvā-yı bi̯-dūd

emr eyle:

emr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Emir etmek, buyurmak.

75. Ne emr eylese rām ol bi̯-tevaḳḳuf
76. Müṣāḥib ol anuňla bi̯-tekellüf

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Uymak, boyun eğmek.

75. Ne emr eylese rām ol bi̯-tevaḳḳuf
76. Müṣāḥib ol anuňla bi̯-tekellüf

müṣāḥib ol:

müṣāḥib ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Sohbet arkadaşı olmak, dost olmak.

75. Ne emr eylese rām ol bi̯-tevaḳḳuf
76. Müṣāḥib ol anuñla bi̯-tekellüf

kufl-i sim:

ḳufl-i si̯m: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Gümüş kilit.

77. Yacanma ṣoḥbetinden düşme bi̯me
78. Ki yoḳ andan żarar ol ḳufl-i si̯me

miftāh-ı āhen:

miftāḥ-ı āhen: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Demir anahtar.

79. Elinde yoġ-iken miftāḥ-ı āhen
80. Aça mı ḳufl ümi̯di ḫānesinden

aça mı:

aça mı: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Açmak.

79. Elinde yoġ-iken miftāḥ-ı āhen
80. Aça mı ḳufl ümi̯di ḫānesinden

ḫār-ı ter:

ḫār-ı ter: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Taze dikensiz gül II Yumuşak huylu, merhametli genç sevgili.

81. Żarar yoḳ ġoncaya ol ḫār-ı terden
82. Geçer mi ti̯r-i bi̯-peykān siperden

tir-i bi-peykān:

ti̯r-i bi̯-peykān: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Sivri demirsiz ok.

81. Żarar yoḳ ġoncaya ol ḫār-ı terden
82. Geçer mi ti̯r-i bi̯-peykān siperden

geçer mi:

geçer mi: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Geçer mi, girer mi?

81. Żarar yoḳ ġoncaya ol ḫār-ı terden
82. Geçer mi ti̯r-i bi̯-peykān siperden

şemşir-i hūn-riz:

şemşīr-i ḫūn-rīz: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Kan döken kılıç.

83. Gerek ḳan dökmege şemşīr-i ḫūn-rīz
84. Güher delmeklige elmās-ı ser-tīz

elmās-ı ser-tiz:

elmās-ı ser-tīz: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Keskin elmas.

83. Gerek ḳan dökmege şemşīr-i ḫūn-rīz
84. Güher delmeklige elmās-ı ser-tīz

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Ne kadar, ne ölçüde.

85. Bitürmez rişte sūzen işini hīç
86. Ne deñlü tāb virürseñ olur pīç

piç ol:

pīç ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Kıvrılmak.

85. Bitürmez rişte sūzen işini hīç
86. Ne deñlü tāb virürseñ olur pīç

Hiṭāb-ı hātif:

Ḫiṭāb-ı hātif: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Gaibden haber getiren ses.

89. Ḫiṭāb-ı hātifi çün gūş ḳıldı
90. Ṣanasın āb-ı ḥayvān nūş ḳıldı

gūş kıl:

gūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Dinlemek.

89. Ḫiṭāb-ı hātifi çün gūş ḳıldı
90. Ṣanasın āb-ı ḥayvān nūş ḳıldı

nūş kıl:

nūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **90**
İçmek.

89. Ḫiṭāb-ı hātifi çün gūş ḳıldı
90. Ṣanasın āb-ı ḥayvān nūş ḳıldı

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade
Mısra: **90**
İçildiğinde ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi

hayat suyu.

89. Ḫiṭāb-ı hātifi çün güş ḳıldı
90. Ṣanasın āb-ı ḥayvān nūş ḳıldı

yaḳīn bil:

yaḳīn bil: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

91. Yaḳīn bildi ki raḥmāniḍür anı
92. Ḥayāt-ı tāze buldı mürde cānı

Ḥayāt-ı tāze:

Ḥayāt-ı tāze: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Taze hayat, yenilik, canlılık.

91. Yaḳīn bildi ki raḥmāniḍür anı
92. Ḥayāt-ı tāze buldı mürde cānı

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Mutlu olmak.

93. Açıldı göñli oldı gül gibi şād
94. Boyı servi gibʿoldı ġamdan āzād

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Serbest bırakılmak, kurtulmak.

93. Açıldı göñli oldı gül gibi şād
94. Boyı servi gibʿoldı ġamdan āzād

sebze ol:

sebze ol: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Yeşillik, çimen olmak.

95. Olup sebze gibi şād-āb u ḫurrem
96. Açıldı ġoncasından ʿuḳde-i ġam

ʿukde-i ġam:

ʿuḳde-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Keder düğümü.

95. Olup sebze gibi şād-āb u ḫurrem
96. Açıldı ġoncasından ʿuḳde-i ġam

Taşa çal:

Ṭaşa çal: Deyim
Mısra: **98**
Kırmak, parçalamak.

97. Kesüp dil nāyınuñ efġān u sūzın

98. Ṭaşa çaldı uşatdı ġam ḳopuzın

maḳām-ı rāst:

maḳām-ı rāst: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Rast makamı.

99. Muḫālif naġme āhengini bozdı
100. Maḳām-ı rāstda sāzını düzdi

ṭıfl-ı sūsen:

ṭıfl-ı sūsen: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Susam çocuğu.

101. Yumuban aġzını ġoncaveş epsem
102. Oturdı ṭıfl-ı sūsen gibi ebkem

Ḫayāl-i dil-ber:

Ḫayāl-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Gönül alan sevgilinin hayali.

103. Ḫayāl-i dil-beri idüp der-āġūş
104. Cihān u cānı ḳılmışdı ferāmūş

der-āġūş id:

der-āġūş id: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Kucaklamak.

103. Ḫayāl-i dil-beri idüp der-āġūş
104. Cihān u cānı ḳılmışdı ferāmūş

ferāmūş ḳıl:

ferāmūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Unutmak II Vazgeçmek, peşini bırakmak.

103. Ḫayāl-i dil-beri idüp der-āġūş
104. Cihān u cānı ḳılmışdı ferāmūş

Ümid-i intiẓār:

Ümiḍ-i intiẓār: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Bekleme umudu.

105. Ümiḍ-i intiẓār-ile çeküp ḳahr
106. Deňerdi ne ṭoġurur māder-i dehr

māder-i dehr:

māder-i dehr: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Dünyanın/zamanın annesi.

105. Ümiḍ-i intiẓār-ile çeküp ḳahr
106. Deňerdi ne ṭoġurur

māder-i dehr

gönlümi al:

gönlümi al: Deyim
Mısra: **9**
Aşık etmek, kendine bağlamak.

9. Metāʿ-ı ġam virüp gönlümi aldı
10. Benümle ṭurfe bāzār itdi devrān

mārsuz māl olmaz:

mārsuz māl olmaz: Deyim
Mısra: **71**
Servet insana her zaman dost değildir, bazen düşman olur.

71. Belāsuz bal olmaz mārsuz māl
72. Biledür genc ü renc idbār ü iḳbāl

Dizin

hırmen-i eflāk:

ḫırmen-i eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gök harmanı.

1. Od bıraġan ḫırmen-i eflāke āhumdur benüm
2. Göge boyayan yüzin dūd-ı siyāhumdur benüm

dūd-ı siyāh:

dūd-ı siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Kara duman II Âşığın içindeki acı, kederin ah ederek çıkması.

1. Od bıraġan ḫırmen-i eflāke āhumdur benüm
2. Göge boyayan yüzin dūd-ı siyāhumdur benüm

kevkeb-i eşk:

kevkeb-i eşk: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gözyaşı yıldızı II Âşığın yıldıza benzeyen gözyaşı.

3. Ġam sipihrin kevkeb-i eşkümle her şeb zeyn ider
4. Evc-i burc-ı ḥüsnde gün yüzlü māhumdur benüm

zeyn id:

zeyn id: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Süslemek.

3. Ġam sipihrin kevkeb-i eşkümle her şeb zeyn ider
4. Evc-i burc-ı ḥüsnde gün yüzlü māhumdur benüm

evc-i burc-ı ḥüsn:

evc-i burc-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Güzellik burcunun en yüksek noktası.

3. Ġam sipihrin kevkeb-i eşkümle her şeb zeyn ider

4. Evc-i burc-ı ḥüsnde gün yüzlü māhumdur benüm

baḫt-ı siyāh:

baḫt-ı siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Kara baht, kötü talih.

7. Gözlerümden gizleyen gül yüzüñi zülfüñ degül
8. Baña gün göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur benüm

başum göge iriş:

başum göge iriş: Deyim
Mısra: **9**
Beklenmeyen bir mutluluğa ermek.

9. İşigüñe yüz sürelden başum irişdi göge
10. Māh-ı nev kim görinür perr-i külāhumdur benüm

perr-i külāh:

perr-i külāh: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Külah tüyü.

9. İşigüñe yüz sürelden başum irişdi göge
10. Māh-ı nev kim görinür perr-i külāhumdur benüm

tīr-i āh:

tīr-i āh: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Ah oku II Âşığın ahı oka benzetilmiş.

11. Tīr-i āhum kim açar pervāze-i eflāke yol
12. ʿIşḳ kūyından ṭapuña ṭoġru āhumdur benüm

yol aç:

yol aç: Deyim
Mısra: **11**
Bir şeye sebebiyet vermek II Ulaşmayı sağlamak.

11. Tīr-i āhum kim açar pervāze-i eflāke yol
12. ʿIşḳ kūyından ṭapuña ṭoġru āhumdur benüm

tūtiyā ol:

tūtiyā ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Sürme olmak II Sevgilinin ayak tozu.

13. Öldügümden soñra ṭopraġum olurdı tūtiyā
14. Ger dise dil-ber bir avuç ḫāk-i rāhumdur benüm

hāk-i rāh:

ḫāk-i rāh: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ayak toprağı, tozu.

13. Öldügümden soñra ṭopraġum olurdı tūtiyā

14. Ger dise dil-ber bir avuç ḫāk-i rāhumdur benüm

gül yüzü:

gül yüzü: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Gül gibi güzel yüzlü.

7. Gözlerümden gizleyen gül yüzüñi zülfüñ degül
8. Baña gün göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur benüm

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Hilâl, yeni ay II Hz Yûsuf.

9. İşigüñe yüz sürelden başum irişdi göge
10. Māh-ı nev kim görinür perr-i külāhumdur benüm

pervāze-i eflāk:

pervāze-i eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Göğün pervazesi.

11. Ṭīr-i āhum kim açar pervāze-i eflāke yol
12. ʿIşḳ kūyından ṭapuña ṭoġru āhumdur benüm

gün göster:

gün göster: Deyim
Mısra: **8**
Mutlu etmek, huzura kavuşturmak.

7. Gözlerümden gizleyen gül yüzüñi zülfüñ degül
8. Baña gün göstermeyen baḫt-ı siyāhumdur benüm

İşigüñe yüz sür:

İşigüñe yüz sür: Deyim
Mısra: **9**
Sözü geçer bir kişiye yalvarmağa gitmek.

9. İşigüñe yüz sürelden başum irişdi göge
10. Māh-ı nev kim görinür perr-i külāhumdur benüm

Dizin

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Bakmak.

1. Kūyuña naẓar ḳılalı gülşenden uṣandum
2. Sen cān yüzini göreli ben benden uṣandum

ġam-ı hicrān:

ġam-ı hicrān: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Ayrılık gamı, tasası.

5. Ölince çekem derdüñi

uṣanmayam iy dost
6. Ṣanma ġam-ı hicrān-ile ben benden uṣandum

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

9. Kūyuñda görelden berü gül ruḫlaruñ iy dōst
10. Gül yüzine baḳmadum u gülşenden uṣandum

āteş-i germ:

āteş-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Kızgın, yakıcı ateş.

11. Ṣaçar dilden Zeliḫā āteş-i germ
12. Dil-i Yūsuf ola tām mūm-veş nerm

dil-i yūsuf:

dil-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Hz. Yusuf'un gönlü.

11. Ṣaçar dilden Zeliḫā āteş-i germ
12. Dil-i Yūsuf ola tām mūm-veş nerm

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Erimek, yumuşamak II Merhamet etmek, acımak.

11. Ṣaçar dilden Zeliḫā āteş-i germ
12. Dil-i Yūsuf ola tām mūm-veş nerm

zāri ḳıl:

zārį̄ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Ağlamak.

13. Birez bülbül gibi çün ḳıldı zārį̄
14. Pes andan aldı ol gül yüzlü yāri

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ondan sonra.

13. Birez bülbül gibi çün ḳıldı zārį̄
14. Pes andan aldı ol gül yüzlü yāri

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan.

13. Birez bülbül gibi çün ḳıldı zārį̄
14. Pes andan aldı ol gül yüzlü

yāri

şerḥ it:

şerḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Açıklamak, izah etmek.

21. Yine şerḥ itdi derdi ḳıṣṣasını
22. Yeñiledi ol eski ġuṣṣasını

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Bu defa, bu kez.

23. Bu kez yapdı ol açduġı kitābı
24. Vefā yüzinden itdi fetḥ bābı

feth it:

fetḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Açmak.

23. Bu kez yapdı ol açduġı kitābı
24. Vefā yüzinden itdi fetḥ bābı

kiş-i ġamze:

kiş-i ġamze: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gamze oku II Sevgilinin oka benzeyen süzgün bakışı.

15. İkinci ṭāḳa gird'ol ṭir-ġamze
16. Ḳaşı yayına girdi kiş-i ġamze

rām id:

rām id: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İtaat etmek, boyun eğmek.

19. Girü gösterdi ol naḳş u nigārı
20. Umar kim rām ide anuñla yārı

cānānı ol:

cānānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Sevgilisi olmak.

7. Uṣandı ṣanursın ola cānānı senden
8. Ṭoyınca yüzüñ görmemişem ḳandan uṣandum

Dizin

vefāsuz id:

vefāsuz id: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Vefasız hale getirmek.

3. Ṭāliʿümdür seni vefāsuz iden
4. Ben anı ṣanma kim ṣınam senden

ʿadū ol:

ʿadū ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Düşman olmak.

5. Senden ötrü cihān ʿadū olsa
6. Ḫavf idüp ṣanma yaṣınam senden

dem-i vaṣl:

dem-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kavuşma zamanı.

7. Dem-i vaṣluñla ḫoş geçer ʿālem
8. Derd ü miḥnet çeken benem senden

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Dert ve sıkıntı.

7. Dem-i vaṣluñla ḫoş geçer ʿālem
8. Derd ü miḥnet çeken benem senden

Ṣubḥ-ı vaṣl:

Ṣubḥ-ı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Kavuşma sabahı.

9. Ruḫlaruñ şevḳı-y-ıla şemʿ gibi
10. Ṣubḥ-ı vaṣluña dek yanam senden

Ḫavf id:

Ḫavf id: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Korkmak.

5. Senden ötrü cihān ʿadū olsa
6. Ḫavf idüp ṣanma yaṣınam senden

Dizin

her bir:

her bir: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Her bir.

3. Ṭurreñün her bir ḳılı biñ baş keser her gūşede
4. Hey niçe ṭarrār-ımışsın böyle bilmezdük seni

işin it:

işin it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Yaptığını yaptın.

5. Yār ṣandum seni aġyār işin itdüñ sen baña
6. İki yüzlü yār-ımışsın böyle bilmezdük seni

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Can ve gönül.

7. Ġāret itdi cān u dil mülkini ḫūnį gözlerüñ
8. Yaġmacı Tātār imişsin böyle bilmezdül seni

Ġāret it:

Ġāret it: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yağmalamak, talan etmek.

7. Ġāret itdi cān u dil mülkini ḫūnį gözlerüñ
8. Yaġmacı Tātār imişsin böyle bilmezdül seni

şöhre-i şehr ol:

şöhre-i şehr ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Şehrin meşhuru, tanınmışı olmak.

9. Ṣūḫlıḳda şöhre-i şehr olduñ iy şekker-dehen
10. Hey ne şįrįn-kār-ımışsın böyle bilmezdük seni

didügince var:

didügince var: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Söylediğin kadar varmışsın. Anlattığın gibiymişsin.

13. Bį-vefālıḳda seni dil bį-bedeldür dir-idi
14. Didügince var-ımışsın böyle bilmezdük seni

zülf-i yār:

zülf-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Sevgilinin saçı.

15. Görür uzadı ḳıṣṣa mār gibi
16. Söz ucın kesdi zülf-i yār gibi

āḫir ḳıl:

āḫir ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Son vermek.

17. Ṣaḳındı k'olmaya imlāl-i ḫāṭır
18. Şikāyet ḳıṣṣasını ḳıldı āḫir

gül-çihre-i ḫurşįd-ṭalʿat:

gül-çihre-i ḫurşįd-ṭalʿat: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Güneş kadar parlak, gül yüzlü II Hz Yûsuf.

19. Pes ol gül-çihre-i ḫurşįd-ṭalʿat
20. Girüp dördünci ḳaṣra virdi zįnet

temāşā id:

temāşā id: Kalıp İfade
Mısra: **24**

Görmek, izlemek, seyretmek.

23. Bilesince Zeli̯ẖā'nuñ nigārı
24. Temāşā ider ol naḳş u nigārı

nakş-ı di̯vār:

naḳş-ı di̯vār: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Duvardaki resim.

25. Çü girdi ḳaṣra ol serv-i semen-ber
26. Gözin dikdi gözine naḳş-ı di̯vār

gözin dik:

gözin dik: Deyim
Mısra: **26**
Dikkatlice bakmak.

25. Çü girdi ḳaṣra ol serv-i semen-ber
26. Gözin dikdi gözine naḳş-ı di̯vār

temāşā ḳıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme.

27. Bayaġı naḳşı gösterdi Zeli̯ẖā
28. Bu anı ḳıldı ol naḳşı temāşā

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Göğsü yasemin gibi beyaz olan servi boylu (sevgili) II Hz Yûsuf.

25. Çü girdi ḳaṣra ol serv-i semen-ber
26. Gözin dikdi gözine naḳş-ı di̯vār

imlāl-i ẖāṭır ol:

imlāl-i ẖāṭır ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gönlü usandırmak.

17. Ṣaḳındı k'olmaya imlāl-i ẖāṭır
18. Şikāyet ḳıṣṣasını ḳıldı āẖir

aġzını aç:

aġzını aç: Deyim
Mısra: **29**
Söze başlamak, acı sözler söylemek.

29. Ḳapuyı yapdı vü aġzını açdı
30. Güher dürcini yār üstine ṣaçdı

İki yüzlü:

İki yüzlü: Deyim
Mısra: **6**
İki taraflı II Riyakar.

5. Yār ṣandum seni aġyār işin itdüñ sen baña
6. İki yüzlü yār-ımışsın böyle bilmezdük seni

13. Ben hevā yolına ṭoġru varduġum'çün ṭı̇r-vār
14. Egdi boynum ya gibi ebrū-yı kej-rālar benüm

ḳışşa uza:

ḳışşa uza: Deyim
Mısra: **15**
Hikâyeyi uzatmak.

15. Görür uzadı ḳışşa mār gibi
16. Söz ucın kesdi zülf-i yār gibi

cūşa gel:

cūşa gel: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Coşmak, galeyana gelmek.

3. Gözlerümden çeşmeler aḳıtdı nālem gördi kūh
4. Cūşa geldi acıyup ḥālüme deryālar benüm

söz ucın kes:

söz ucın kes: Deyim
Mısra: **16**
Susmak, sözünü bitirmek.

15. Görür uzadı ḳışşa mār gibi
16. Söz ucın kesdi zülf-i yār gibi

muḥayyer eyle:

muḥayyer eyle: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Seçmek, beğenmek.Şaşkınlığa düşüren, şarkı makamı.

5. Ġam nevāsıyla ki ʿuşşāḳı muḥayyer eyleyen
6. Nāleme demsāz olur murġ-ı ḫoş-āvālar benüm

Dizin

ebrū-yı kej-rā:

ebrū-yı kej-rā: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Eğri kaş.

1. Egdi boynum ya gibi ebrū-yı kej-rālar benüm
2. Ne ḳara yazu-y-ıdı başa bu sevdālar benüm

ebrū-yı kej-rā: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Eğri kaş.

murġ-ı hoş-āvā:

murġ-ı ḫoş-āvā: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Güzel sesli kuş.

5. Ġam nevāsıyla ki ʿuşşāḳı muḥayyer eyleyen
6. Nāleme demsāz olur murġ-ı ḫoş-āvālar benüm

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

5. Ġam nevāsıyla ki ʿuşşāḳı muḥayyer eyleyen
6. Nāleme demsāz olur murġ-ı ḫoş-āvālar benüm

kıyāmet Kopar:

ḳıyāmet Ḳopar: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kıyamet gününü getirmek II Aşırı gürültüye, kargaşaya yol açmak.

7. Ḳoparur ḳaddüñ ḳıyāmet ṣorsam aġzuñdan ḫaber
8. Ne belādur başuma yoḳ yire ġavġālar benüm

yoḳ yire:

yoḳ yire: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gereği yokken, boşu boşuna.

7. Ḳoparur ḳaddüñ ḳıyāmet ṣorsam aġzuñdan ḫaber
8. Ne belādur başuma yoḳ yire ġavġālar benüm

mecnūn-ı dil:

mecnūn-ı dil: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Mecnūn gönüle.

9. Düşeli leylį ṣaçuñ sevdāsına Mecnūn-ı dil
10. Gözlerüme girdiler āhū-yı ṣaḥrālar benüm

āhū-yı ṣaḥrā:

āhū-yı ṣaḥrā: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Çöl ahusu.

9. Düşeli leylį ṣaçuñ sevdāsına Mecnūn-ı dil
10. Gözlerüme girdiler āhū-yı ṣaḥrālar benüm

āh-ı ʿāşık:

āh-ı ʿāşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Âşığın ahı.

11. Ne ḳadar āhen-dį̈l-iseñ āh-ı ʿāşıḳdan ṣaḳın
12. Kim erir sį̈nem odından seng-i ḫārālar benüm

seng-i ḫārā:

seng-i ḫārā: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Çok sert, kara taş || Rakibin gönlü.

11. Ne ḳadar āhen-dį̈l-iseñ āh-ı ʿāşıḳdan ṣaḳın
12. Kim erir sį̈nem odından seng-i ḫārālar benüm

boynum eg:

boynum eg: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Güçlü olanın emrine uymayı kabul etmek, itâat etmek.

13. Ben hevā yolına ṭoġru varduġum'çün ṭi̱r-vār
14. Egdi boynum ya gibi ebrū-yı kej-rālar benüm

ne ḳadar:

ne ḳadar: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Ne ölçüde.

11. Ne ḳadar āhen-di̱l-iseñ āh-ı ʿāşıḳdan ṣaḳın
12. Kim erir si̱nem odından seng-i ḫārālar benüm

ḳara yazu:

ḳara yazu: Deyim
Mısra: **2**
Kara yazı; kötü yazıldığına inanılan alın yazısı, kara talih, kara baht.

1. Egdi boynum ya gibi ebrū-yı kej-rālar benüm
2. Ne ḳara yazu-y-ıdı başa bu sevdālar benüm

Dizin

mihr-i ruḫsār:

mihr-i ruḫsār: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Yanağının güneşi.

1. Ṭaña ḳaldı māh gördi mihr-i ruḫsārum benüm
2. Eyledi deryāyı şeydā şevḳ-ı di̱dārum benüm

Taña ḳal:

Ṭaña ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Şaşırıp kalmak, hayrete düşmek.

1. Ṭaña ḳaldı māh gördi mihr-i ruḫsārum benüm
2. Eyledi deryāyı şeydā şevḳ-ı di̱dārum benüm

şevḳ-ı di̱dār:

şevḳ-ı di̱dār: Kalıp İfade
Mısra: **2**
(Sevgilinin) yüzünü görme arzusu.

1. Ṭaña ḳaldı māh gördi mihr-i ruḫsārum benüm
2. Eyledi deryāyı şeydā şevḳ-ı di̱dārum benüm

şeydā eyle:

şeydā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Deli etmek.

1. Ṭaña ḳaldı māh gördi mihr-i ruḫsārum benüm
2. Eyledi deryāyı şeydā şevḳ-ı di̱dārum benüm

ser-nigūn ol:

ser-nigūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ters dönmüş, baş aşağı, tepetaklak olmak II Talihsiz, bahtsız olmak.

3. Ser-nigūn oldıysa ger Ṭubā öñümde vechi var
4. Müntehādur Sidreʿden naḫl-i şeker-bārum benüm

naḥl-i şeker-bār:

naḫl-i şeker-bār: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Şeker saçan hurma ağacı.

3. Ser-nigūn oldıysa ger Ṭubā öñümde vechi var
4. Müntehādur Sidreʿden naḫl-i şeker-bārum benüm

her ne:

her ne: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Neyi, hangisi.

5. Her ne dil ṣorsa lebüm cāna cihān sırrın ṭuyar
6. Cām-ı Cem'dür gūyiyā laʿl-i dürer-bārum benüm

cām-ı cem:

cām-ı cem: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Şarabın mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi.

5. Her ne dil ṣorsa lebüm cāna cihān sırrın ṭuyar
6. Cām-ı Cem'dür gūyiyā laʿl-i dürer-bārum benüm

laʿl-i dürer-bār:

laʿl-i dürer-bār: Kalıp İfade
Mısra: **6**
İnci yağdıran lal II Sevgilinin dudakları.

5. Her ne dil ṣorsa lebüm cāna cihān sırrın ṭuyar
6. Cām-ı Cem'dür gūyiyā laʿl-i dürer-bārum benüm

nerd-i ʿışḳ:

nerd-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Aşk tavlası.

7. Nerd-i ʿışḳumda ḳalupdur şeşder içre Müşterį
8. Ṭās-ı gerdūnda olaldan mihrüme zārum benüm

Tās-ı gerdūn:

Ṭās-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Dünya taşı, gökyüzü.

7. Nerd-i ʿışḳumda ḳalupdur şeşder içre Müşterį
8. Ṭās-ı gerdūnda olaldan mihrüme zārum benüm

zārum ol:

zārum ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ağlamakta olmak.

7. Nerd-i ʿışḳumda ḳalupdur şeşder içre Müşterį
8. Ṭās-ı gerdūnda olaldan mihrüme zārum benüm

Āşiyān ol:

Āşiyān ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yuva, mesken olmak.

9. Āşiyān olsa hümā-yi ʿarşa zülfüm tañ mıdur
10. Oldı çün ṭāvūs ḳudsį murġ-ı gülzārum benüm

hümā-yi ʿarş:

hümā-yi ʿarş: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Arşın talih kuşu II Talih, baht.

9. Āşiyān olsa hümā-yi ʿarşa zülfüm tañ mıdur
10. Oldı çün ṭāvūs ḳudsį murġ-ı gülzārum benüm

tañ mı:

tañ mı: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Şaşılır mı?

9. Āşiyān olsa hümā-yi ʿarşa zülfüm tañ mıdur
10. Oldı çün ṭāvūs ḳudsį murġ-ı gülzārum benüm

murġ-ı gülzār:

murġ-ı gülzār: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Gül bahçesinin kuşu.

9. Āşiyān olsa hümā-yi ʿarşa zülfüm tañ mıdur
10. Oldı çün ṭāvūs ḳudsį murġ-ı gülzārum benüm

kudsį ol:

ḳudsį ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Kutsal, muazzez, mukaddes olmak.

9. Āşiyān olsa hümā-yi ʿarşa zülfüm tañ mıdur
10. Oldı çün ṭāvūs ḳudsį murġ-ı gülzārum benüm

serv-i nā-revān:

serv-i nā-revān: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Yürümeyen uzun boylu sevgili.

11. Ḳaldı serv-i nā-revān oldı ḳadį̄d-i nārven
12. Ḥüsn bāġında görüp nāz-ıla reftārum benüm

sāye-i zülf-i siyeh-kār:

sāye-i zülf-i siyeh-kār: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Günah işlemiş saçın gölgesi.

13. Ḥüsnümüñ mecmūʿasın yazmaġa gül-evrāḳına
14. Çekdi miṣtar sāye-i zülf-i siyeh-kārum benüm

miṣtar Çek:

miṣtar Çek: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Mıstar çekmek; çizgi çekmek II Mıstar ve saç arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur.Saç teli gibi ince, zayıf çizgi.

13. Ḥüsnümüñ mecmūʿasın yazmaġa gül-evrāḳına
14. Çekdi miṣtar sāye-i zülf-i siyeh-kārum benüm

tamām id:

tamām id: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Tamamlamak.

15. Tamām idince şiʿrin ʿāşıḳāne
16. Düzer bir beytde daḫı terāne

şāh-ı Ḫalluḫ:

şāh-ı Ḫalluḫ: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ḫalluḫ'un şahı, Türkistan'da güzelleri ve musikisiyle bilinen bir ülke.

17. Varur altıncı ṭāḳa şāh-ı Ḫalluḫ
18. Bile ol müşteri̱-ṭalʿat ḳamer-ruḫ

kufl-ı semerḳand:

ḳufl-ı semerḳand: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Semerkant kilidi.

19. Ḳapusına urur ḳufl-ı Semerḳand
20. Ġazāl-i Çi̱n'i ister k'eyleye bend

Ġazāl-i Çin:

Ġazāl-i Çi̱n: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Çin ahusu.

19. Ḳapusına urur ḳufl-ı Semerḳand
20. Ġazāl-i Çi̱n'i ister k'eyleye bend

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Bağlamak.

19. Ḳapusına urur ḳufl-ı Semerḳand
20. Ġazāl-i Çi̱n'i ister k'eyleye bend

şeşder Ḳıl:

şeşder Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Tavla oyununda altı kapıyı almak.

21. Maḥabbet nerdini zār-ıla oynar
22. Ḳılur bir bend-ile yārini şeşder

seyr it:

seyr it: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Gezmek, gezinmek, temaşa etmek.

23. Yine seyr itdürür naḳş u nigārı
24. Umar k'anuñla ṣayd ola nigārı

ṣayd ol:

ṣayd ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Av, avlanma.

23. Yine seyr itdürür naḳş u nigārı
24. Umar k'anuñla ṣayd ola nigārı

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Bu defa, bu kez.

27. Yine söz riştesine tāb virdi
28. Bu kez bir kārgāha daḫı girdi

dürr-i pend:

dürr-i pend: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Nasihat incisi.

31. Aṣar gūşına anuñ dürr-i pendi
32. Ḳılur pend-ile aña naḳş-bendi

naḳş-bendi Ḳıl:

naḳş-bendi Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Süsleme yapmak, nakşetmek.

31. Aṣar gūşına anuñ dürr-i pendi
32. Ḳılur pend-ile aña naḳş-bendi

kadid-i nārven ol:

ḳadi̯d-i nārven ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Kara ağaç kurusu olmak.

11. Ḳaldı serv-i nā-revān oldı ḳadi̯d-i nārven
12. Ḥüsn bāġında görüp nāz-ıla reftārum benüm

Dizin

cevr eyle:

cevr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Eziyet etmek.

3. İgen cevr eyleme bülbüllerüñe
4. Güzellik nev-baḫarı böyle ḳalmaz

bi̯zār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Usanmak, bıkmak.

5. Görüp zārı̯ vü āhum olma bi̯zār
6. Geçer bu āh u zārı̯ böyle ḳalmaz

bi̯-ḳarār ol:

bi̯-ḳarār ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Kararsız ve huzursuz olmak.

9. İgende bi̯-ḳarār olma bizümle
10. Bu devrānuñ ḳarārı böyle ḳalmaz

evrāḳ-ı ḥüsn:

evrāḳ-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Güzellik yaprakları.

11. Ḫarāba yüz ṭutar evrāḳ-ı ḥüsnüñ
12. Anuñ naḳş u nigārı böyle ḳalmaz

yüz ṭut:

yüz ṭut: Deyim
Mısra: **11**
Yönelmek, meyletmek.

11. Ḫarāba yüz ṭutar evrāḳ-ı ḥüsnüñ
12. Anuñ naḳş u nigārı böyle ḳalmaz

rengin ol:

rengi̯n ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Renkli, hoş olmak.

13. N'ola olduñ-ısa gül gibi rengi̯n
14. İgende olma nergis gibi ḫod-bi̯n

İgende ol:

İgende ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Çok fazla, bu kadar.

13. N'ola olduñ-ısa gül gibi rengi̯n
14. İgende olma nergis gibi ḫod-bi̯n

belā-engiz ol:

belā-engiz ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Bela karışmak, bela saçmak, belalı.

15. Boyuñ gibi belā-engiz olma
16. İgen ġamzeñ gibi ḫūn-riẕ olma

ḫūn-riz ol:

ḫūn-riẕ ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Kan dökücü olmak, kan dökmek.

15. Boyuñ gibi belā-engiz olma
16. İgen ġamzeñ gibi ḫūn-riẕ olma

tiġ-ı peygār:

tiġ-ı peygār: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Savaş kılıcı.

19. Virüp kirpüklerüñden tiġ-ı peygār
20. Gözüñ merdümlerin ḳılma dil-āzār

dil-āzār ḳıl:

dil-āzār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gönlünü kırmak, incitmek.

19. Virüp kirpüklerüñden tiġ-ı peygār
20. Gözüñ merdümlerin ḳılma dil-āzār

ele al:

ele al: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Elinde tutmak, eline almak.

21. Gerekmez kişi yıḳmak yār göñlin
22. Ele almaḳ gerek ġam-ḫ∨ār göñlin

dil-efgār ḳıl:

dil-efgār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Gönlü yaralı olmak.

23. Ṣabā ḳıldıġı'çün ṣuyı dil-efgār
24. Ṭolaşur dāmenine her ḫās ü ḫār

hās ü ḫār:

ḫās ü ḫār: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Çerçöp ve diken.

23. Ṣabā ḳıldıġı'çün ṣuyı dil-efgār
24. Ṭolaşur dāmenine her ḫās ü ḫār

seng-i cefā İd:

seng-i cefā İd: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Eziyet taşı etmek.

25. Ṣuyı gör yaḳdıġı'çün yār içini
26. İder seng-i cefā efgār içini

dil-āzār ol:

dil-āzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kalp kırmak, gönül incitmek.

27. Zebān-ı tiġ çün oldı dil-āzār
28. Ġılāfında olur dāyim nigūnsār

zebān-ı tiġ:

zebān-ı tiġ: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kılıcın dili.

27. Zebān-ı tiġ çün oldı dil-āzār
28. Ġılāfında olur dāyim nigūnsār

nigūnsār ol:

nigūnsār ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Ters dönmek, baş aşağı olmak.

27. Zebān-ı tiġ çün oldı dil-āzār
28. Ġılāfında olur dāyim nigūnsār

lāle-i bāġ:

lāle-i bāġ: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Bağın lalesi.

29. Vefā būyını virmez lāle-i bāġ
30. Anuñ'çün oldı yiri ṭaġ içi dāġ

kāyim ol:

ḳāyim ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Ayakta durmak, yıkılmamak, güçlü ve sağlam olmak.

31. Vefā yolında çün serv oldı ḳāyim
32. Ṣafā-y-ıla ṭurur ser-sebz dāyim

vefādār ol:

vefādār ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Vefalı olmak, sadık olmak.

33. Çün olmaz ʿandelībe gül vefādār
34. Yirini bāġbān-ı dehr ider ḫār

bāġbān-ı dehr:

bāġbān-ı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Dünya bahçıvanı.

33. Çün olmaz ʿandelībe gül vefādār
34. Yirini bāġbān-ı dehr ider ḫār

hār id:

ḫār id: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Diken etmek.

33. Çün olmaz ʿandeli̱be gül vefādār
34. Yirini bāġbān-ı dehr ider ḫār

āteş-i ti̱z:

āteş-i ti̱z: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Keskin, yakıcı ateş.

35. Diyüp çoḳ dürlü sözler ʿibret-āmi̱z
36. Urur di̱g-i füsūna āteş-i ti̱z

di̱g-i füsūn:

di̱g-i füsūn: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Büyü çömleği.

35. Diyüp çoḳ dürlü sözler ʿibret-āmi̱z
36. Urur di̱g-i füsūna āteş-i ti̱z

dāġ ol:

dāġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Yara olmak.

29. Vefā būyını virmez lāle-i bāġ
30. Anuñ'çün oldı yiri ṭaġ içi dāġ

eyü ol:

eyü ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
İyileşmek.

17. Eyü olmaz kişi bed-pi̱şe olmaḳ
18. Eyü göñli yavuz endi̱şe ṭutmaḳ

bed-pi̱şe ol:

bed-pi̱şe ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Kötülük peşinde olmak.

17. Eyü olmaz kişi bed-pi̱şe olmaḳ
18. Eyü göñli yavuz endi̱şe ṭutmaḳ

Dizin

bend ur:

bend ur: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Kalın ve kuvvetli iplerle bağlamak.

1. Bend urupdur boynuma zülf-i girih-gi̱rüñ senüñ
2. Anca Mecnūn uṣladup-durur bu zenci̱rüñ senüñ

bend ur: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sıkıca bağlamak, kilit vurmak, kilitlemek.

47. Kili̱d-i ġam baña bend urdı müşkil

48. Yüzüme ḳapu yapdı ṣādi̯-i dil

zülf-i girih-gir:

zülf-i girih-gi̯r: Kalıp İfade
Mısra: **1**
(Sevgilinin) dolaşık ve düğümlü saçı.

1. Bend urupdur boynuma zülf-i girih-gi̯rüñ senüñ
2. Anca Mecnūn uṣladup-durur bu zenci̯rüñ senüñ

ḫāliṣ Ḳıl:

ḫāliṣ Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Arıtmak, temizlemek.

3. Ḳıldı ḫāliṣ ḳalbümi ʿışḳuñ riyā vü zühdden
4. Ben ḳara ṭopraġ-ıdum zer ḳıldı iksi̯rüñ senüñ

zer ḳıl:

zer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Altına dönüştürmek.

3. Ḳıldı ḫāliṣ ḳalbümi ʿışḳuñ riyā vü zühdden
4. Ben ḳara ṭopraġ-ıdum zer ḳıldı iksi̯rüñ senüñ

eşk-i ḥasret:

eşk-i ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Hasret gözyaşı.

5. Eşk-i ḥasretle ṣuvarur bāġbānı çeşmümüñ
6. Si̯nem üzre bir nihāl-i tāzedür ti̯rüñ senüñ

nihāl-i tāze:

nihāl-i tāze: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Taze, yeni fidan.

5. Eşk-i ḥasretle ṣuvarur bāġbānı çeşmümüñ
6. Si̯nem üzre bir nihāl-i tāzedür ti̯rüñ senüñ

Kara yir ol:

Ḳara yir ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Toprak olmak.

7. Ḳara yir oldı göñül ti̯rüñ nişānı olmaġa
8. Bilmez ol üftāde kim düşmez yire ti̯rüñ senüñ

nişānı ol:

nişānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Hedef olmak.

7. Ḳara yir oldı göñül ti̯rüñ nişānı olmaġa
8. Bilmez ol üftāde kim düşmez yire ti̯rüñ senüñ

12. Girü efsānesine ḳıldı āġāz

cān vir:

cān vir: Deyim
Mısra: **9**
Ölmek, ruhunu teslim etmek.

9. Dil-berüñ yolında cān virmek dilermişsin göñül
10. Ḥaḳ muvāfıḳ eylesün taḳdīre tedbīrüñ senüñ

muvāfıḳ eyle:

muvāfıḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Uygun, münasip.

9. Dil-berüñ yolında cān virmek dilermişsin göñül
10. Ḥaḳ muvāfıḳ eylesün taḳdīre tedbīrüñ senüñ

tamām id:

tamām id: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Tamamlanmış, bitmiş.

11. Tamām idüp bu şiʿri ol füsūn-sāz
12. Girü efsānesine ḳıldı āġāz

āġāz ḳıl:

āġāz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Söze, konuşmaya başlamak.

11. Tamām idüp bu şiʿri ol füsūn-sāz

nāzenin-i nāz-perver:

nāzenīn-i nāz-perver: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Naz eden sevgili II Hz. Yûsuf.

13. Didi iy nāzenīn-i nāz-perver
14. Yiter nāzüklik eyle çün gül-i ter

nāzüklik eyle:

nāzüklik eyle: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Nâzik, ince ve zarif bir durum almak.

13. Didi iy nāzenīn-i nāz-perver
14. Yiter nāzüklik eyle çün gül-i ter

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Taze gül II Hz. Yûsuf.

13. Didi iy nāzenīn-i nāz-perver
14. Yiter nāzüklik eyle çün gül-i ter

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Taze gül.

67. Ḥicāb-ı şerm açup ol gül-i

ter
68. Döker bülbül dilinden şehd ü şekker

nāzüklük id:

nāzüklük id: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Nâzik, ince ve zarif bir durum almak.

15. Ruḫuñ nāzüklük idüp güne güne
16. Yaḳar bağrum kebābın döne döne

güne güne:

güne güne: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Rengârenk, türlü türlü.

15. Ruḫuñ nāzüklük idüp güne güne
16. Yaḳar bağrum kebābın döne döne

döne döne:

döne döne: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Döne döne , durmaksızın.

15. Ruḫuñ nāzüklük idüp güne güne
16. Yaḳar bağrum kebābın döne döne

gönlümi al:

gönlümi al: Deyim
Mısra: **17**
Aşık etmek, kendine bağlamak.

17. Gözüñ göñlümi aldı eyledi āl
18. Bu kez şun leblerüñi cānumı al

āl eyle:

āl eyle: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Kırmızı yapmak II Kana bulamak.

17. Gözüñ göñlümi aldı eyledi āl
18. Bu kez şun leblerüñi cānumı al

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Bu defa, bu kez.

17. Gözüñ göñlümi aldı eyledi āl
18. Bu kez şun leblerüñi cānumı al

cānumı al:

cānumı al: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Canını almak, öldürmek.

17. Gözüñ göñlümi aldı eyledi āl
18. Bu kez şun leblerüñi

cānumı al

peykān-ı ġamzeñ:

peykān-ı ġamzeñ: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Yan bakış oku II Başkışın etkisi.

19. Ciger peykān-ı ġamzeñle ṭolupdur
20. Ṣanasın vādį-i elmās olupdur

vādi-i elmās ol:

vādį-i elmās ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Elmas vadisi olmak.

19. Ciger peykān-ı ġamzeñle ṭolupdur
20. Ṣanasın vādį-i elmās olupdur

kāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Rıza göstermek, kabul etmek.

21. Viṣālüñ naḳdine cān cevherin dil
22. Ṣatup ṣarrāf-ı dį̇deñ oldı ḳāyil

ṣarrāf-ı dide:

ṣarrāf-ı dį̇de: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Göz Sarrafı.

21. Viṣālüñ naḳdine cān cevherin dil
22. Ṣatup ṣarrāf-ı dį̇deñ oldı ḳāyil

mekr it:

mekr it: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hile yapmak, aldatmak.

25. Gözüñ mekr itdi cāna ruḫlaruñ āl
26. Lebüñüñ şevḳı çaldı aġzuma bal

aġzuma bal çal:

aġzuma bal çal: Deyim
Mısra: **26**
Ağzına bal çalmak: Bir kimseyi tatlı sözlerle, vaatlerle oyalamak, ümit vermek.

25. Gözüñ mekr itdi cāna ruḫlaruñ āl
26. Lebüñüñ şevḳı çaldı aġzuma bal

laʿl-i şeker-ḫand:

laʿl-i şeker-ḫand: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Tatlı gülümseyen dudak.

27. Ben oldum ney-şeker-veş bend-ber-bend
28. İçümden çıḳmaz ol laʿl-i

şeker-ḫand

deryā ol:

deryā ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Göl olmak, birikmek, çoğalmak.

29. Ṣaçuñdan başuma sevdā ṭolupdur
30. Gözümüñ yaşları deryā olupdur

cūy-ı ḫūn:

cūy-ı ḫūn: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kan ırmağı II Çok fazla ıstırabın sebep olduğu gözyaşı.

31. Gözümüñ yaşları Ceyḥūn'a beñzer
32. Niçe Ceyḫūn ki cūy-ı ḫūna beñzer

tūtiyā-yı dide-i cān:

tūtiyā-yı dįde-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Can gözünün sürmesi.

35. Tozuñdur tūtiyā-yı dįde-i cān
36. Gözüñ zaḫmı göñül derdine dermān

belā-yı şaḫne:

belā-yı şaḫne: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Şahne, inzibat memurunun belası.

39. Belā-yı şaḫne ġavġā-yı ʿases yoḳ
40. Benümle senden artuḳ hįç kes yoḳ

ḫavf eyle:

ḫavf eyle: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Korkmak.

41. Neden ḫavf eyleyüp perhįz idersin
42. Cigerde derdüñ odın tįz idersin

perhiz id:

perhįz id: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Kendisine yasaklanan şeyleri yapmamak, uzak durmak.

41. Neden ḫavf eyleyüp perhįz idersin
42. Cigerde derdüñ odın tįz idersin

tiz id:

tįz id: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Acele etmek, çabuk davranmak.

41. Neden ḫavf eyleyüp perhįz idersin

42. Cigerde derdüñ odın tiz idersin

teb-i ʿışk:

teb-i ʿışk: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Aşk ateşi.

43. Teb-i ʿışkuñ içümi ḳıldı pür-tāb
44. Demidür ki ṣaça luṭfuñ eli āb

pür-tāb ḳıl:

pür-tāb ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Ateşli, hararetli kıl.

43. Teb-i ʿışkuñ içümi ḳıldı pür-tāb
44. Demidür ki ṣaça luṭfuñ eli āb

sir-āb eyle:

şir-āb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Suya kandırmak II
Canlandırmak, güzelleştirmek; sevindirmek, mutlu etmek.

45. Cemālüm gülşenin şir-āb eyle
46. Yañaġum güllerin pür-tāb eyle

pür-tāb eyle:

pür-tāb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Aydınlatmak, ışıklarla doldurmak.

45. Cemālüm gülşenin şir-āb eyle
46. Yañaġum güllerin pür-tāb eyle

kilid-i ġam:

kilid-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Dert, sıkıntı kilidi.

47. Kilid-i ġam baña bend urdı müşkil
48. Yüzüme ḳapu yapdı şādi-i dil

şādi-i dil:

şādi-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Gönül mutluluğu.

47. Kilid-i ġam baña bend urdı müşkil
48. Yüzüme ḳapu yapdı şādi-i dil

dil-i ġam-dide:

dil-i ġam-dide: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Gam çekmiş gönül.

49. Dil-i ġam-didenüñ vardur ümidi
50. K’aça miftāḥ-ı vaṣluñ ol

kiliḏi

miftāḥ-ı vaṣl:

miftāḥ-ı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Kavuşma anahtarı.

49. Dil-i ġam-dḭdenüñ vardur ümḭdi
50. K'aça miftāḥ-ı vaṣluñ ol kiliḏi

ebter ol:

ebter ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Bir işe yaramayan, faydasız, kötü.

51. Cemālüñ bāġı açmış tāze güller
52. Direyin ḳo anı olmadın ebter

meyl it:

meyl it: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Eğilim göstermek.

53. Boyuñ naḫline meyl it kim ireyin
54. Lebüñ ḫurması irişmiş direyin

diş ur:

diş ur: Deyim
Mısra: **56**
Dişine vurmak. Isırmak, dişlemek.

55. Niçe bir ben dişüm ṣuyın ṣorayın
56. Ḳo laʿlüñ şekkerine diş urayın

Ṣarāb-ı laʿl:

Ṣarāb-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Kırmızı şarap II Sevgilinin dudağı.

57. Ṣarāb-ı laʿlüñe ḳıl bini sāḳḭ
58. Ṣeker dilden disün el-ʿayşü bāḳi

sāḳi kıl:

sāḳḭ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Kadeh, içki sunan olmak.

57. Ṣarāb-ı laʿlüñe ḳıl bini sāḳḭ
58. Ṣeker dilden disün el-ʿayşü bāḳi

el-ʿayşü bāḳi:

el-ʿayşü bāḳi: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Yıllar boyunca çok yaşa.

57. Ṣarāb-ı laʿlüñe ḳıl bini sāḳḭ
58. Ṣeker dilden disün el-ʿayşü bāḳi

elümden gel:

elümden gel: Deyim
Mısra: **61**
Gücüm yettiğince yapmak.

61. Elüñ öpmek gelür şöyle elümden
62. Ki eyde āstiṉüñ duymadum ben

haber-dār ol:

ḫaber-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Haberli olmak, bilgi sahibi olmak.

63. Ḳoçayın bilüñi şöyle kemer-vār
64. Ki ḳılca göñlüñ olmasun ḫaber-dār

dil-bend ol:

dil-bend ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Gönül bağlayan, seven olmak.

65. Kemer-bendüñe dil-bend oldı cānān
66. Ki ḫoş virür nişān ol biṉ-nişāndan

Ḥicāb-ı şerm:

Ḥicāb-ı şerm: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Haya perdesi.

67. Ḥicāb-ı şerm açup ol gül-i ter
68. Döker bülbül dilinden şehd ü şekker

şehd ü şekker:

şehd ü şekker: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Bal ve şeker.

67. Ḥicāb-ı şerm açup ol gül-i ter
68. Döker bülbül dilinden şehd ü şekker

hoş vir:

ḫoş vir: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Hoşluk, güzellik, tatlılık vermek/katmak.

65. Kemer-bendüñe dil-bend oldı cānān
66. Ki ḫoş virür nişān ol biṉ-nişāndan

kanlu şudur ol:

ḳanlu şudur ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Kanlı su olmak.

33. Şaḳın gözüm yaşından tünd-ḫūdur
34. Niçe merdümler olmış ḳanlu şudur

ben ol:

ben ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Ben olmak II Zelîhâ.

27. Ben oldum ney-şeker-veş bend-ber-bend
28. İçümden çıḳmaz ol laʿl-i şeker-ḫand

Dizin

cūş id:

cūş id: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Coşmak, taşmak, kaynamak.

5. Cūş idüp seylāb-ı eşk ü çarḫ urur dōlāb-ı ten
6. Acı ṣu üzre ḳurulmış āsiyābum var benüm

seylāb-ı eşk:

seylāb-ı eşk: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Gözyaşı seli.

5. Cūş idüp seylāb-ı eşk ü çarḫ urur dōlāb-ı ten
6. Acı ṣu üzre ḳurulmış āsiyābum var benüm

dōlāb-ı ten:

dōlāb-ı ten: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Ten değirmeni.

5. Cūş idüp seylāb-ı eşk ü çarḫ urur dōlāb-ı ten
6. Acı ṣu üzre ḳurulmış āsiyābum var benüm

çarḫ ur:

çarḫ ur: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Dönmek.

5. Cūş idüp seylāb-ı eşk ü çarḫ urur dōlāb-ı ten
6. Acı ṣu üzre ḳurulmış āsiyābum var benüm

Şerbet-i vaṣl:

Şerbet-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kavuşma şerbeti.

7. Şerbet-i vaṣluñı içüp ḳanmasam ben teşne-leb
8. N'ola kim çoḳdan teb-i hecrüñle tābum var benüm

teb-i teb-i hecr:

teb-i teb-i hecr: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ayrılığının sıtması.

7. Şerbet-i vaṣluñı içüp ḳanmasam ben teşne-leb
8. N'ola kim çoḳdan teb-i hecrüñle tābum var benüm

şimden girü:

şimden girü: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bundan sonra.

9. Yanmasun şimden girü şemʿ-i dil ü ḳandi̯l-i āh
10. Çün cemālüñ gibi rūşen āftābum var benüm

<u>şemʿ-i dil:</u>

şemʿ-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gönül mumu.

9. Yanmasun şimden girü şemʿ-i dil ü ḳandi̯l-i āh
10. Çün cemālüñ gibi rūşen āftābum var benüm

<u>ḳandi̯l-i āh:</u>

ḳandi̯l-i āh: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ahın mumu.

9. Yanmasun şimden girü şemʿ-i dil ü ḳandi̯l-i āh
10. Çün cemālüñ gibi rūşen āftābum var benüm

<u>keşf ol:</u>

keşf ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Keşfedilmek.

11. Baña keşf oldı bugün esrār-ı āyāt-ı cemāl
12. Her süāʾle müfti̯-i ʿışḳam cevābum var benüm

<u>müfti̯-i ʿışḳ:</u>

müfti̯-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Aşk hakkında fetva veren , soruları yanıtlayan kimse.

11. Baña keşf oldı bugün esrār-ı āyāt-ı cemāl
12. Her süāʾle müfti̯-i ʿışḳam cevābum var benüm

<u>tarik-ı ʿışk:</u>

tari̯ḳ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Aşk yolu.

13. İctidāhumda tari̯ḳ-ı ʿışḳı ben gördüm ṣavāb
14. Ger ḫaṭā itdümse iy zāhid ṣevābum var benüm

<u>haṭā it:</u>

ḫaṭā it: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Yanlışlık yapmak, yanılgıya düşmek.

13. İctidāhumda tari̯ḳ-ı ʿışḳı ben gördüm ṣavāb
14. Ger ḫaṭā itdümse iy zāhid ṣevābum var benüm

<u>germ kıl:</u>

germ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sıcak tutmak.

15. Zeli̱ḫā ḳılduġınca āteşi̱n germ
16. Döker der gül gibi Yūsuf idüp şerm

<u>şerm id:</u>

şerm id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Utanmak.

15. Zeli̱ḫā ḳılduġınca āteşi̱n germ
16. Döker der gül gibi Yūsuf idüp şerm

<u>iḫtiyārı elden git:</u>

iḫtiyārı elden git: Kalıp İfade
Mısra: **17**
İradesi elinden gitmek; iradesi üzerindeki kontrolünü kaybetmek.

17. Diyürek gitdi elden iḫtiyārı
18. Żarūri̱ çekdi yanına nigārı

<u>dil-i bi-kine:</u>

dil-i bi̱-ki̱ne: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Kinsiz, temiz gönül II Sabreden, boyun eğen gönül.

19. Alup cān gibi baṣdı si̱nesine
20. Ṣafā virdi dil-i bi̱-ki̱nesine

<u>Şarāb-ı cām-ı laʿl:</u>

Şarāb-ı cām-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Sevgilinin dudak kadehinin şarabı.

21. Kemer gibi bilin ḳıldı der āġūş
22. Şarāb-ı cām-ı laʿlin eyledi nūş

<u>nūş eyle:</u>

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **22**
İçmek.

21. Kemer gibi bilin ḳıldı der āġūş
22. Şarāb-ı cām-ı laʿlin eyledi nūş

<u>būse ḳıl:</u>

būse ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Öpme, bir kere öpme.

23. Dimezven kim lebinden būse ḳıldı
24. Gönül ṭıflına bir senbūse virdi

<u>bāde-i cām:</u>

bāde-i cām: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Kadehteki şarap.

25. İçinde bāde-i cām pür-

feraḥdan
26. Yitürdi kendüzini bir ḳadeḥden

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gönül kuşu.

27. Yüzinden zülfinüñ dāmın giderdi
28. Beñinden murġ-ı cāna dāne virdi

ṭūṭi-i cān:

ṭūṭi-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Can papağanı.

29. Lebinde ṭūṭi-i cān buldı ḳandı
30. ʿİzār-ı ābını içdi vü ḳandı

ʿİzār-ı āb:

ʿİzār-ı āb: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Hoş yanak.

29. Lebinde ṭūṭi-i cān buldı ḳandı
30. ʿİzār-ı ābını içdi vü ḳandı

güstāḫ Ḳıl:

güstāḫ Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Saygısızlık etmek.

31. Ḳılur ol āb u dāne anı güstāḫ
32. Uçup ḳonmaġa başlara şāḫ-ı maḥabbet

şāh-ı maḥabbet:

şāḫ-ı maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Sevgili.

31. Ḳılur ol āb u dāne anı güstāḫ
32. Uçup ḳonmaġa başlara şāḫ-ı maḥabbet

şāḫ-ı maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Sevgili.

33. Diler bunlara kılmaya kana'at
34. Dike cān bāġına şāḫ-ı maḥabbet

kanāʿat ḳıl:

ḳanāʿat ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Yetinmek.

33. Diler bunlara kılmaya kana'at
34. Dike cān bāġına şāḫ-ı maḥabbet

rāzi ol:

rāzį ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Razı olmak, kabul etmek.

35. Velį̇kin rāzį̇ olmaz bāġbānı
36. Dilemez k'aça bāb-ı gülsitānı

bāb-ı gülsitān:

bāb-ı gülsitān: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gül bahçesinin kapısı.

35. Velį̇kin rāzį̇ olmaz bāġbānı
36. Dilemez k'aça bāb-ı gülsitānı

zāri ḳıl:

zārį̇ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Ağlamak.

37. Müsāʿid bulmayup gül yüzlü yāri
38. Zelį̇ḫā ḳıldı bülbül gibi zārį̇

piç-der-piç ol:

pį̇ç-der-pį̇ç ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Kat kat, büklüm büklüm olmak.

39. Velį̇ açılmadı ol ġonca-leb hį̇ç
40. Ṣaçı mānendi oldı pį̇ç-der-pį̇ç

Hicāb-ı şerm:

Ḥicāb-ı şerm: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Haya perdesi.

41. Ḥicāb-ı şermi ḳaldurmadı yüzden
42. Utandı ḳatı küsteḫāne sözden

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Resmedilme, çizilme.

43. Ḥayādan yire baḳdı ol gül-i ter
44. Görür kim iki naḳş olmış muṣavver

tevfik kıl:

tevfį̇ḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Yardım etmek.

45. Zelį̇ḫā'dur birini bildi taḥḳį̇ḳ
46. Birin öz naḳşı-y-ıla ḳıldı tevfį̇ḳ

verd-i aḥmer:

verd-i aḥmer: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Kırmızı gül.

49. Diyeydüñ nā-şüküfte verd-i aḥmer

50. Olupdur ġonca-i hem-ser

ġonca-i hem-ser ol:

ġonca-i hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Gonca ile bir olmak.

49. Diyeydüñ nā-şüküfte verd-i aḥmer
50. Olupdur ġonca-i hem-ser

leb-ber-leb ü sine-be-sine ol:

leb-ber-leb ü sẖne-be-sẖne ol:
Kalıp İfade
Mısra: **51**
Dudak dudağa ve göğüs göğüse olmak.

51. Olup leb-ber-leb ü sẖne-be-sẖne
52. Yatur gūyā girişmiş birbirine

nāẕır ol:

nāẕır ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Bakmak.

53. Dönüp yirden olur dịvāra nāẕır
54. Görür anda daḫı bu vaż'ı ẓāhir

yüzini döndür:

yüzini döndür: Deyim
Mısra: **55**
Yüzünü çevirmek, ilgilenmemek.

55. Yüzini döndürür andan semāya
56. Taẖarru' eyleye tā kim Ḫudā'ya

taẖarru' eyle:

taẖarru' eyle: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yalvarmak, yakarmak.

55. Yüzini döndürür andan semāya
56. Taẖarru' eyleye tā kim Ḫudā'ya

münaḳḳaş ol:

münaḳḳaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Süslenmiş, nakşedilmiş olmak.

57. Görür sāḳfi daḫı olmış münaḳḳaş
58. Yazılmış bu iki taṣvịr-i dil-keş

taṣvir-i dil-keş:

taṣvịr-i dil-keş: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Gönül çeken, gönül cezbeden resim.

57. Görür sāḳfi daḫı olmış münaḳḳaş
58. Yazılmış bu iki taṣvịr-i dil-

keş

meyl ol:

meyl ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Meyl etmek, yönelmek.

61. Żarūrį meyl olur göñline ẓāhir
62. Olur ol şemʿ-i rūşen nerm-ḫāṭır

nerm-ḫāṭır ol:

nerm-ḫāṭır ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yumuşak kalpli.

61. Żarūrį meyl olur göñline ẓāhir
62. Olur ol şemʿ-i rūşen nerm-ḫāṭır

şemʿ-i rūşen:

şemʿ-i rūşen: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Parlayan mum.

61. Żarūrį meyl olur göñline ẓāhir
62. Olur ol şemʿ-i rūşen nerm-ḫāṭır

efsūn-ı dāye:

efsūn-ı dāye: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Dadının büyüsü.

63. Meger teʾṣįr ider efsūn-ı dāye
64. Düşer mihri bu ḫurşįdüñ ol aya

teʾşir id:

teʾşįr id: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Etki etmek.

63. Meger teʾṣįr ider efsūn-ı dāye
64. Düşer mihri bu ḫurşįdüñ ol aya

ġālib gel:

ġālib gel: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Üstün gelmek, baskın çıkmak.

65. Gelür ʿaḳla hevā sulṭānı ġālib
66. Olur nefsi viṣāl-i yāre ṭālib

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
İstemek, talep etmek.

65. Gelür ʿaḳla hevā sulṭānı ġālib
66. Olur nefsi viṣāl-i yāre ṭālib

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Sevgiliye kavuşma.

65. Gelür ʿaḳla hevā sulṭānı ġālib
66. Olur nefsi viṣāl-i yāre ṭālib

naẕarlar İd:

naẕarlar İd: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Acıyarak, merhamet ederek bakmak.

67. İder āhūya şi̱rāne naẕarlar
68. Ḫadeng-i ġamzesi ṭoġrar cigerler

Hadeng-i ġamze:

Ḫadeng-i ġamze: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Sevgilinin yan bakış oku.

67. İder āhūya şi̱rāne naẕarlar
68. Ḫadeng-i ġamzesi ṭoġrar cigerler

tiz İd:

ti̱z İd: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Acele etmek, çabuk davranmak.

69. İderken ġamze ti̱gın ḫışm-ıla ti̱z
70. Tebessümle lebi olur şeker-ri̱z

şeker-ri̱z ol:

şeker-ri̱z ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Şeker saçan olmak, tatlı olmak.

69. İderken ġamze ti̱gın ḫışm-ıla ti̱z
70. Tebessümle lebi olur şeker-ri̱z

o yüzden:

o yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Bu sebepten.

71. Urur ḫışm-ıla çeşmi zaḫm o yüzden
72. Nemek-efşān olur laʿli bu yüzden

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Bu nedenle.

71. Urur ḫışm-ıla çeşmi zaḫm o yüzden
72. Nemek-efşān olur laʿli bu yüzden

nemek-efşān ol:

nemek-efşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Tuzlamak II Tatlandırmak.

71. Urur ḫışm-ıla çeşmi zaḫm

o yüzden
72. Nemek-efşān olur laʿli bu yüzden

ruh-ı gül-rengi:

ruḫ-ı gül-rengi: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Sevgilinin gül renkli yanağı.

73. Ruḫ-ı gül-rengi çeng odın ider tiz
74. İderken ġamzeler tirini ser-tiz

tiz id:

tiz id: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Acele etmek, çabuk davranmak.

73. Ruḫ-ı gül-rengi çeng odın ider tiz
74. İderken ġamzeler tirini ser-tiz

ser-tiz İd:

ser-tiz İd: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Keskinleştirmek.

73. Ruḫ-ı gül-rengi çeng odın ider tiz
74. İderken ġamzeler tirini ser-tiz

çin-i zülf:

çin-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Saçın kıvrımı.

75. Giyürken çin-i zülfinden zirihler
76. Ṭaḳarken ḳaşı yayına girihler

söz aç:

söz aç: Deyim
Mısra: **77**
Bir konu üzerine konuşmaya başlamak.

77. Söz açdı ṣulḥ yüzinden dehānı
78. Miyāncı oldı ol şirin zebānı

miyāncı ol:

miyāncı ol: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Aracı olmak, iki kişinin arasını yapmak.

77. Söz açdı ṣulḥ yüzinden dehānı
78. Miyāncı oldı ol şirin zebānı

dilek id:

dilek id: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Rica etmek, istemek.

79. Dilek idüp yüz urdı vardı zülfi
80. Ṣalındı boynına yalvardı zülfi

şekker

yüz ur:

yüz ur: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

79. Dilek idüp yüz urdı vardı zülfi
80. Şalındı boynına yalvardı zülfi

Şikeste ḳıl:

Şikeste ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Kırmak, etkisini azaltmak.

81. Şikeste ḳılmayup ḫāṭırlarını
82. Giderdi oradan esbāb-ı ḳi̯ni

esbāb-ı ḳin:

esbāb-ı ḳi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Kin sebepleri.

81. Şikeste ḳılmayup ḫāṭırlarını
82. Giderdi oradan esbāb-ı ḳi̯ni

şehd ü şekker:

şehd ü şekker: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Bal ve şeker.

85. Açıldı ġonca gibi ol gül-i ter
86. Ṣaçıldı leblerinden şehd ü

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Bu defa, bu kez.

87. Zeli̯ḫā gördi Yūsuf'dan güler yüz
88. Bu kez yalvarmaġun oldı biri yüz

yüz ol:

yüz ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Yüz(sayı) olmak. II Defalarca.

87. Zeli̯ḫā gördi Yūsuf'dan güler yüz
88. Bu kez yalvarmaġun oldı biri yüz

cān u cihān:

cān u cihān: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Can ve dünya II Bütün her şey.

89. Didi yalvarup iy cān u cihānum
90. Fidā laʿli̯n lebüñe naḳd-i cānum

naḳd-i cān:

naḳd-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **90**

Can sermayesi.

89. Didi yalvarup iy cān u cihānum
90. Fidā laʿlin lebüñe naḳd-i cānum

gül-berg-i sūri:

gül-berg-i sūrį: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Suri çiçeğinin yaprağı.

91. Gözüm nūrısın iy gül-berg-i sūrį
92. Sürer cān şevḳ-ı laʿlüñle sürūrı

gözüm nūrı:

gözüm nūrı: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Çok sevilen kimseler için kullanılan bir hitap.

91. Gözüm nūrısın iy gül-berg-i sūrį
92. Sürer cān şevḳ-ı laʿlüñle sürūrı

şevḳ-ı laʿl:

şevḳ-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Lal renkli (kırmızı) dudağın arzusu.

91. Gözüm nūrısın iy gül-berg-i sūrį
92. Sürer cān şevḳ-ı laʿlüñle sürūrı

diyār-ı ġurbet:

diyār-ı ġurbet: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Gurbet diyarı, yabancı memleket.

95. Diyār-ı ġurbete düşdüm senüñ'çün
96. Ġam-ı ġurbetle baş ḳoşdum senüñ'çün

Ġam-ı ġurbet:

Ġam-ı ġurbet: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Gurbet gamı.

95. Diyār-ı ġurbete düşdüm senüñ'çün
96. Ġam-ı ġurbetle baş ḳoşdum senüñ'çün

baş koş:

baş ḳoş: Deyim
Mısra: **96**
Baş başa vermek, fikir birliği yapmak.

95. Diyār-ı ġurbete düşdüm senüñ'çün
96. Ġam-ı ġurbetle baş ḳoşdum senüñ'çün

yād eyle:

yād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Söylemek.

97. Hevā-yi çin-i zülfüñ
eyleyüp yād
98. Vaṭandan nāfe gibi
olmışam yad

hevā-yi çin-i zülf:

hevā-yi çin-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Kıvırcık saçlarının havası.

97. Hevā-yi çin-i zülfüñ
eyleyüp yād
98. Vaṭandan nāfe gibi
olmışam yad

yad ol:

yad ol: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Yabancı kalmak.

97. Hevā-yi çin-i zülfüñ
eyleyüp yād
98. Vaṭandan nāfe gibi
olmışam yad

elmās-ı ġam:

elmās-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Gam elması.

99. Delüp elmās-ı ġam
baġrumı çün dür
100. Gözümüñ ḥoḳḳasın
dürden ḳılur pür

pür kıl:

pür ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Doldurmak.

99. Delüp elmās-ı ġam
baġrumı çün dür
100. Gözümüñ ḥoḳḳasın
dürden ḳılur pür

luṭf id:

luṭf id: Kalıp İfade
Mısra: **101**
İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

101. Demidür ben ġarı̇be luṭf
iderseñ
102. Biri biñe yazılur her
n'iderseñ

biri biñe yazıl:

biri biñe yazıl: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Olan bir şeyi çok abartmak. Bir olayı ya da başkasının sözünü aktarırken birçok şey eklemek.

101. Demidür ben ġarı̇be luṭf
iderseñ
102. Biri biñe yazılur her
n'iderseñ

Ġarı̇b-i ʿışḳ:

Ġarı̇b-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **104**

Aşkın garibi.

103. Ġarīb-i Mıṣr-ı ḥüsn olduñ çün iy māh
104. Ġarīb-i ʿışḳuñam ol baña hem-rāh

Ġarib ol:

Ġarīb ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Garip, zavallı, çaresiz olmak.

105. Gözet ḥālin bu ben miskīn ġarībüñ
106. Ġarīb olan bilür ḥālin ġarībüñ

ẕāhir ol:

ẕāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak.

107. Girelden göñlüme zülfüñ nehengi
108. Yaşumda ẕāhir oldı nīl rengi

ābād ḳıl:

ābād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Bayındır etmek, mamur etmek.

109. Cemālüñ mıṣrını ḳılmaġa ābād
110. Yaşum nīli gerekdür iy perī-zād

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Gözyaşı.

111. Götirince boyuñ servin kenār
112. Gözüm yaşı dönüpdür cūy-bāra

gözüm yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Gözyaşı.

115. N'ola merdümlük itseñ iy perī-zād
116. Gözüm yaşın silüp ḳılsañ benii şād

ʿaceb ol:

ʿaceb ol: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Şaşırtan, hayrette bırakan, tuhaf olmaz.

113. Dökerse ayaġuña yaşlarum dür
114. ʿAceb olmaya merdüm-zādelerdür

merdümlük it:

merdümlük it: Kalıp İfade
Mısra: **115**
İnsana yaraşır biçimde davranmak.

115. N'ola merdümlük itseñ iy perī-zād

116. Gözüm yaşın silüp ḳılsañ benii şād

şād ḳıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Mutlu etmek.

115. N'ola merdümlük itseñ iy perį̄-zād
116. Gözüm yaşın silüp ḳılsañ benii şād

gül it:

gül it: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Kızarmak, Pembe olmak.

117. Anuñ ḥaḳḳı ki itdi ruḫlaruñ gül
118. Beni itdi gülistānuñda bülbül

bülbül it:

bülbül it: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Bülbül gibi şakır hale getirmek II Aşık.

117. Anuñ ḥaḳḳı ki itdi ruḫlaruñ gül
118. Beni itdi gülistānuñda bülbül

bālāda ḳıl:

bālāda ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Yukarıda bulunan.

121. Ḳaşuñ mihrābını bālāda ḳıldı
122. Ayaġuñda yüzüm seccāde ḳıldı

seccāde ḳıl:

seccāde ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Yere serilip üzerinde namaz kılmaya yarayan yaygı haline getiirmek.

121. Ḳaşuñ mihrābını bālāda ḳıldı
122. Ayaġuñda yüzüm seccāde ḳıldı

ẕāhir it:

ẕāhir it: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Görünür duruma getirmek, açığa çıkarmak, meydana çıkarmak.

123. Ṣaçuñda ẓāhir itdi ṭurfe esrār
124. Saña tesbį̄ḥ oldı baña zünnār

zünnār ol:

zünnār ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Papazların kuşandıkları ip, kuşak olmak II Sevgilinin saçları.

123. Ṣaçuñda ẓāhir itdi ṭurfe esrār
124. Saña tesbīḥ oldı bańa zünnār

tesbiḥ ol:

tesbīḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Tesbih olmak.

123. Ṣaçuñda ẓāhir itdi ṭurfe esrār
124. Saña tesbīḥ oldı bańa zünnār

mest ḳıl:

mest ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Mest olmak, kendinden geçmek.

125. Beni laʿlüñ meyinden ḳıldı mest ol
126. Seni büt ḳıldı beni büt-perest ol

büt kıl:

büt ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Put gibi güzel etmek.

125. Beni laʿlüñ meyinden ḳıldı mest ol
126. Seni büt ḳıldı beni büt-perest ol

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Bayındır, imar edilmiş ev, hane.

127. Cemālüñ beyt-i maʿmūrı ḥaḳı-y'çün
128. İçinde şemʿ-i pür-nūrı ḥaḳı-y'çün

şemʿ-i pür-nūr:

şemʿ-i pür-nūr: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Işıkla dolu, parlak mum.

127. Cemālüñ beyt-i maʿmūrı ḥaḳı-y'çün
128. İçinde şemʿ-i pür-nūrı ḥaḳı-y'çün

dil-i pür-iştiyāḳ:

dil-i pür-iştiyāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Arzu dolu gönül.

129. Fırāḳuñ leyli vaṣluñ rūzı-y-içün
130. Dil-i pür-iştiyāḳuñ sūzı-y-ıçün

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Selvi ağacının fidanı II Selvi boylu sevgili.

131. Lebüñ ṭūṭi̯sinüñ güftārı-y-içün
132. Nihāl-i serviñüñ reftārı-y-içün

dil-i bi̯mār:

dil-i bi̯mār: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Hasta/dertli gönül.

137. Dil-i bi̯māra vaṣluñla şifā vir
138. Lebüñ dārü'şifāsından devā vır

ten-i dil-ḫaste:

ten-i dil-ḫaste: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Gönlü hasta vücut.

139. Ten-i dil-ḫastenüñ aç yāresin gör
140. Feti̯l urmaġa çāreñ var-ısa ur

mariż-ı ʿışḳ:

mari̯ż-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Aşk hastası.

141. Batur si̯mi̯n devāta laʿl ḫāme
142. Mari̯ż-ı ʿışḳa yaz taʿvi̯z-nāme

nūr-ı lemʿ:

nūr-ı lemʿ: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Parlak nur.

143. Gerek si̯mi̯n maḳas kāfūr-şemʿa
144. Ki vire bezm-i cāna nūr-ı lemʿa

bezm-i cān:

bezm-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Can ve gönül meclisi.

143. Gerek si̯mi̯n maḳas kāfūr-şemʿa
144. Ki vire bezm-i cāna nūr-ı lemʿa

naḫl-i rāʿnā:

naḫl-i rāʿnā: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Güzel boylu sevgili.

145. Bilürsin iy şeker-leb naḫl-i rāʿnā
146. K'olur şi̯ri̯n göricek şi̯re ḫurmā

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade
Mısra: **147**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

147. Ben oldum teşne-leb sen āb-ı ḥayvān
148. Bağışla mürde cismüme

yiñį cān

teşne-leb ol:

teşne-leb ol: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Dudağı kurumak; çok susamak.

147. Ben oldum teşne-leb sen āb-ı ḥayvān
148. Bağışla mürde cismüme yiñį cān

ḫurmā ol:

ḫurmā ol: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Hurma olmak.

145. Bilürsin iy şeker-leb naḫl-i rāʿnā
146. K'olur şįrįn göricek şįre ḫurmā

esrār-ı āyāt-ı cemāl:

esrār-ı āyāt-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Güzellik izlerinin sırları.

11. Baña keşf oldı bugün esrār-ı āyāt-ı cemāl
12. Her süāʾle müftį-i ʿışḳam cevābum var benüm

der-āġūş ḳıl:

der-āġūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Kucaklamak.

21. Kemer gibi bilin ḳıldı der āġūş
22. Şarāb-ı cām-ı laʿlin eyledi nūş

Ġarįb-i mışr-ı ḫüsn ol:

Ġarįb-i mışr-ı ḫüsn ol: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Mısır'ın güzel garibi.

103. Ġarįb-i Mışr-ı ḫüsn olduñ çün iy māh
104. Ġarįb-i ʿışḳuñam ol baña hem-rāh

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Taze gül II Hz. Yûsuf.

43. Ḥayādan yire baḳdı ol gül-i ter
44. Görür kim iki naḳş olmış muṣavver

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Taze gül II Hz. Yûsuf.

85. Açıldı ġonca gibi ol gül-i ter
86. Ṣaçıldı leblerinden şehd ü şekker

iki naḳş:

iki naḳş: Kalıp İfade
Mısra: **44**
İki resim II Hz. Yûsuf ve Zelîhâ'nın suretleri.

43. Ḥayādan yire baḳdı ol gül-i ter
44. Görür kim iki naḳş olmış muṣavver

anuñ ḥaḳḳı:

anuñ ḥaḳḳı: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Onun (Allah) hakkı hatırına.

117. Anuñ ḥaḳḳı ki itdi ruḫlaruñ gül
118. Beni itdi gülistānuñda bülbül

bağrumdan başlu:

bağrumdan başlu: Deyim
Mısra: **2**
Bağrı başlı; Ciğeri, kalbi yaralı.

1. Ḳanlu yaşumdan ḳabağumda şarābum var benüm
2. Başlu bağrumdan ocağumda kebābum var benüm

biri birine ṭolaş:

biri birine ṭolaş: Deyim
Mısra: **47**
Birbirine sarılmak.

47. Yaturlar biri birine ṭolaşmış
48. Ṣanasın cism-ile cāndur ulaşmış

sinesine baş:

sinesine baş: Deyim
Mısra: **19**
Bağrına basmak.

19. Alup cān gibi başdı sinesine
20. Ṣafā virdi dil-i bi-kinesine

Dizin

dil-i ʿuşşāḳ:

dil-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Aşıkların gönlü.

1. İy ġamzeñ oḳına dil-i ʿuşşāḳ nişāne
2. Ḳaşuñ hevesi ḳaddümi döndürdi kemāne

efsūn-ı dil:

efsūn-ı dil: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gönlü etkisi altına alan.

3. Efsūn-ı dil efsāne-i ʿışḳuñ-durur ancaḳ
4. Bāḳi ne ki vardur ḳuru efsūn u fesāne

efsāne-i ʿışḳ:

efsāne-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Aşk efsanesi.

3. Efsūn-ı dil efsāne-i ʿışḳuñ-durur ancaḳ
4. Bāḳį ne ki vardur ḳuru efsūn u fesāne

sürūd-ı mey:

sürūd-ı mey: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Şarabın sesi.

5. Her kişide bir dil var anuñla sini söyler
6. ʿĀşıḳa sürūd-ı mey ü muṭrıbda terāne

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Zaman zaman.

7. Geh muʿtekif-i deyrem ü geh sākin-i mescid
8. Yaʿnį ki seni isterem uş ḫāne-be-ḫāne

muʿtekif-i deyrem:

muʿtekif-i deyrem: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kilisede ibadet eden.

7. Geh muʿtekif-i deyrem ü geh sākin-i mescid
8. Yaʿnį ki seni isterem uş ḫāne-be-ḫāne

sākin-i mescid:

sākin-i mescid: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Mescide devam edenler, mescitte ibadet edenler.

7. Geh muʿtekif-i deyrem ü geh sākin-i mescid
8. Yaʿnį ki seni isterem uş ḫāne-be-ḫāne

ʿayān ol:

ʿayān ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Açık, aşikar olmak.

9. Naḳş-ı dü-cihān oldı ʿayān gün gibi cānā
10. ʿIşḳuñla cilā vireli āyįne-i cāna

nakş-ı dü-cihān:

naḳş-ı dü-cihān: Kalıp İfade
Mısra: **9**
İki cihanın resmi.

9. Naḳş-ı dü-cihān oldı ʿayān gün gibi cānā
10. ʿIşḳuñla cilā vireli āyįne-i cāna

āyįne-i cān:

āyįne-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Gönül aynası.

9. Naḳş-ı dü-cihān oldı ʿayān gün gibi cānā
10. ʿIşḳuñla cilā vireli āyi̯ne-i cāna

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Can ve gönül.

11. Cān u dili terk itmede ʿışḳuñla ne vardur
12. Cānānı yolında kişi ḳalmaz dil ü cāna

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Can ve gönül.

31. Kemāle irdi bezmüñ söz ü sāzı
32. Belürdi cān u dilde ʿışḳ bāzı

terk it:

terk it: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Bırakmak, vazgeçmek.

11. Cān u dili terk itmede ʿışḳuñla ne vardur
12. Cānānı yolında kişi ḳalmaz dil ü cāna

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Gönül ve can.

11. Cān u dili terk itmede ʿışḳuñla ne vardur
12. Cānānı yolında kişi ḳalmaz dil ü cāna

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Gönül ve can.

123. Dil ü cāndan anuñ müştāḳıyuz biz
124. Yüzini görmedin ʿuşşāḳıyuz biz

tamām id:

tamām id: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Tamamlanmış, bitmiş.

15. Tamām idince şiʿrin ol füsūn-sāz
16. Ṭarabdan meclis ehli oldı ser-bāz

ser-bāz ol:

ser-bāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Cesur olmak, korkusuz olmak.

15. Tamām idince şiʿrin ol füsūn-sāz
16. Ṭarabdan meclis ehli oldı ser-bāz

ḫāk İd:

ḫāk İd: Kalıp İfade
Mısra: **17**

Toprak etme.

17. İdüp sebze gibi gül yüzleri ḫāk
18. Yaḳalar ġonca gibi ḳıldılar çāk

ḫāk İd: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Toprak etme.

69. Açaydı gül yüzin ol serv-i çālāk
70. İderdüñüz yüzüñüz sebze-veş ḫāk

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yırtmak, parçalanmak.

17. İdüp sebze gibi gül yüzleri ḫāk
18. Yaḳalar ġonca gibi ḳıldılar çāk

ʿalāle it:

ʿalāle it: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Bağırmak, çağırmak.

19. Kimi gül gibi gözden ṣaçdı lāle
20. Kimi bülbül gibi itdi ʿalāle

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Isınmak, hararetlenmek.

21. Bu sūz-ile çü meclis germ oldı
22. Ḳamu sengiñ göñüller nerm oldı

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Yumuşamak; öfkesi, kızgınlığı, inadı geçmek, merhametli olmak.

21. Bu sūz-ile çü meclis germ oldı
22. Ḳamu sengiñ göñüller nerm oldı

cilve eyle:

cilve eyle: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hoş ve latif bir şekilde görünme, ortaya çıkma.

25. Gehį ṭāvūs gibi cilve eyler
26. Geh oynar döne döne çün kebūter

döne döne:

döne döne: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Döne döne, durmaksızın.

25. Gehį ṭāvūs gibi cilve eyler
26. Geh oynar döne döne çün kebūter

ḳadd-i mevzūn:

ḳadd-i mevzūn: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Düzgün boylu II Hz. Yûsuf.

27. Şu deñlü raḳs urur ol ḳadd-i mevzūn
28. Ki baş indürür aña çarḫ-ı gerdūn

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Şu kadar, şunca, şuncacık.

27. Şu deñlü raḳs urur ol ḳadd-i mevzūn
28. Ki baş indürür aña çarḫ-ı gerdūn

raḳs ur:

raḳs ur: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Dansetmek, oynamak.

27. Şu deñlü raḳs urur ol ḳadd-i mevzūn
28. Ki baş indürür aña çarḫ-ı gerdūn

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Dönen felek.

27. Şu deñlü raḳs urur ol ḳadd-i mevzūn
28. Ki baş indürür aña çarḫ-ı gerdūn

baş indür:

baş indür: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Baş eğmek, baş indirmek.

27. Şu deñlü raḳs urur ol ḳadd-i mevzūn
28. Ki baş indürür aña çarḫ-ı gerdūn

kemāle ir:

kemāle ir: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Olgunlaşmak.

31. Kemāle irdi bezmüñ söz ü sāzı
32. Belürdi cān u dilde ʿışḳ bāzı

söz ü sāz:

söz ü sāz: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Şarkı söyleyip saz çalma.

31. Kemāle irdi bezmüñ söz ü sāzı
32. Belürdi cān u dilde ʿışḳ bāzı

mey-i gülgūn:

mey-i gülgūn: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Gül renkli şarap II Kırmızı şarap.

33. Mey-i gülgūndan aldı çihreler reng
34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i çeng

āvāze-i çeng:

āvāze-i çeng: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Çenginin bağırtısı, avazı.

33. Mey-i gülgūndan aldı çihreler reng
34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i çeng

eŝer ḳıl:

eŝer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Tesir etmek, etkilemek.

33. Mey-i gülgūndan aldı çihreler reng
34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i çeng

cūşa gel:

cūşa gel: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Coşmak, galeyana gelmek.

35. Ciger ḳanı ṭamarda cūşa geldi
36. Mey içen içmeyen bi̱-hūş ḳaldı

fikr id:

fikr id: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Düşünmek.

39. Düzetdi fikr idüp mekr ü ni̱reng
40. Ki deng ide buları virmedin beng

deng id:

deng id: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Hayrette bırakmak, şaşkın yapmak, şaşkına çevirmek.

39. Düzetdi fikr idüp mekr ü ni̱reng
40. Ki deng ide buları virmedin beng

kām al:

kām al: Deyim
Mısra: **44**
İstediğine kavuşmak, elde etmek.

43. ʿAdūdan intiḳām almaḳ ne ḫoşdur
44. Cihāndan kişi kām almaḳ ne ḫoşdur

nāz u ġuncı id:

nāz u ġuncı id: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Naz ve cilve etmek.

45. Bularuñla idüp biñ nāz u ġuncı
46. Virür her birisine bir turuncı

her birisi:

her birisi: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Her biri.

45. Bularuñla idüp biñ nāz u ġuncı
46. Virür her birisine bir turuncı

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Şimdi, imdi, öyleyse, sonra.

51. Pes andan didi kim iy nāzeniṉler
52. Bu bezm-i ḥüsnde bālā-nişiṉler

bezm-i ḥüsn:

bezm-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Güzellik meclisi.

51. Pes andan didi kim iy nāzeniṉler
52. Bu bezm-i ḥüsnde bālā-nişiṉler

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Çeşit çeşit.

53. Ne-y-içündür baña sizden bu işler
54. K'idersin dürlü dürlü serzenişler

serzenişler id:

serzenişler id: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Sitem, şikayet etmek.

53. Ne-y-içündür baña sizden bu işler
54. K'idersin dürlü dürlü serzenişler

bed-nām id:

bed-nām id: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Adını kötüye çıkarmak, dile düşürmek.

55. Beni bed-nām idüp ḫalḳa yayasız
56. Sever bir ḳulın utanmaz diyesiz

çāk İd:

çāk İd: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Parçalamak, yırtmak.

57. İdesiz ʿişmetümüñ perdesin çāk
58. Ṣaçasız perde-i nāmūsuma

ḫāk

perde-i nāmūs:

perde-i nāmūs: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Namus perdesi.

57. İdesiz ʿişmetümüñ perdesin çāk
58. Ṣaçasız perde-i nāmūsuma ḫāk

dil-efgār id:

dil-efgār id: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Gönlünü yaralamak.

59. İçüm ġonça gibi idüp dil-efgār
60. Yirümü eyleyesiz gül gibi ḫār

ḫār eyle:

ḫār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Diken etmek.

59. İçüm ġonça gibi idüp dil-efgār
60. Yirümü eyleyesiz gül gibi ḫār

zaḫm-ı neşter:

zaḫm-ı neşter: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Neşter yarası.

61. Urup cānum regine zaḫm-ı neşter
62. Şeker lebden viresiz acı diller

bir kez:

bir kez: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Bir defa, bir kerecik, bir defa.

65. Eger bir kez göreydüñüz yüzini
66. Ya işideydüñüz şīrīn sözini

ʿözrüm ol:

ʿözrüm ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Bahanem olmak.

67. Benüm ʿözrüm olaydı size rūşen
68. Giderdi ḫār olurdı tāze gülşen

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Diken olmak.

67. Benüm ʿözrüm olaydı size rūşen
68. Giderdi ḫār olurdı tāze gülşen

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Çevik, eline ayağına çabuk servi (servi gibi boylu boslu güzel) II Hz. Yûsuf.

69. Açaydı gül yüzin ol serv-i çālāk
70. İderdüñüz yüzüñüz sebze-veş ḫāk

dil-efgār ol:

dil-efgār ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Gönlü yaralı olmak.

71. Bilürdüñüz n'içün oldum dil-efgār
72. Ne bende murġ-ı cān oldı giriftār

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Esir olmak.

71. Bilürdüñüz n'içün oldum dil-efgār
72. Ne bende murġ-ı cān oldı giriftār

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Gönül kuşu.

71. Bilürdüñüz n'içün oldum dil-efgār
72. Ne bende murġ-ı cān oldı giriftār

göz dik:

göz dik: Deyim
Mısra: **75**
Göz koymak; bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

75. Diküp nergis gibi gül yüzine göz
76. Daḫı bir yüze döndürmezdüñüz yüz

yüz döndür:

yüz döndür: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Yüz çevirmek, vazgeçmek, terk etmek, ilgiyi kesmek.

75. Diküp nergis gibi gül yüzine göz
76. Daḫı bir yüze döndürmezdüñüz yüz

piç ol:

piç ol: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Kıvrılmak.

77. Benefşe gibi boynuñuz olup piç
78. Aġız açmazduñuz ġonca gibi hiç

dil uzat:

dil uzat: Deyim
Mısra: **79**
Kötü söz söylemek, kötülemek.

79. Baña sūsen-veş uzatmazduñuz dil
80. Olurduñuz benüm fiʿlüme ḳāyil

kāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Rıza göstermek, kabul etmek.

79. Baña sūsen-veş uzatmazduñuz dil
80. Olurduñuz benüm fiʿlüme ḳāyil

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Seyretmek.

83. Görüñüz yirde gögüñ āfitābın
84. Temāşā eyleñüz ḥüsni kitābın

beyānı ol:

beyānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Anlatılmak, bildirilmek, söylenmek.

85. Anuñ ḥüsni kitābında maʿānį
86. Benüm olmış-durur ʿöẕrüm beyānı

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Bülbül olmak. II Seven kişi olmak.

87. Söze geldi Zeliḫā oldı bülbül
88. Ḳulaġ urdı bular şevḳ-ıla çün gül

Kulaġ ur:

Ḳulaġ ur: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Kulak vermek, dinlemek.

87. Söze geldi Zeliḫā oldı bülbül
88. Ḳulaġ urdı bular şevḳ-ıla çün gül

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Tamamlamak, nihayete erdirmek.

89. Ne kim geldi diline acı ṭatlu
90. Diyüp sözin tamām itd'ol perį̄-rū

peşimān ol:

peşimān ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Pişman olmak. Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek.

91. Olup itdükleri işe peşimān
92. Bu ḫātūnlar ḳalurlar deng ü ḥayrān

itdükleri iş:

itdükleri iş: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Yaptıkları davranış, eylem.

91. Olup itdükleri işe peşimān
92. Bu ḫātūnlar ḳalurlar deng ü ḥayrān

deng ü ḥayrān ḳal:

deng ü ḥayrān ḳal: Deyim
Mısra: **92**
Şaşkın ve sersem olmak.

91. Olup itdükleri işe peşimān
92. Bu ḫātūnlar ḳalurlar deng ü ḥayrān

başın Şal:

başın Şal: Deyim
Mısra: **94**
Başını yere eğmek.

93. Ṭutup yiñin yüzine her semen-ber
94. Şalar başın aşaġa āstiñ-vār

şāh-ı ḫūbān:

şāh-ı ḫūbān: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Güzellerin sultanı, en güzeli II Hz. Yûsuf.

97. Didiler cümlesi iy şāh-ı ḫūbān
98. Ṭapuñ sulṭān-durur biz bende fermān

söz uzad:

söz uzad: Deyim
Mısra: **100**
Gereğinden fazla konuşmak.

99. Ne ḥaddidür ḳuluñ şāh adın aña
100. Sözin bilmeye söz uzada aña

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Cihan padişahı II Hz. Yûsuf.

101. Saña dil uzadan iy şāh-ı ʿālem
102. Olursa sūsen-i ter olsun ebkem

dil uzad:

dil uzad: Deyim
Mısra: **101**
Haddini aşarak birinin aleyhine söz söylemek.

101. Saña dil uzadan iy şāh-ı ʿālem
102. Olursa sūsen-i ter olsun ebkem

ebkem ol:

ebkem ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Dilsiz olmak, konuşmamak.

101. Saña dil uzadan iy şāh-ı ʿālem
102. Olursa sūsen-i ter olsun ebkem

sūsen-i ter ol:

sūsen-i ter ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Taze susen çiçeği.

101. Saña dil uzadan iy şāh-ı ʿālem
102. Olursa sūsen-i ter olsun ebkem

boynına yük ol:

boynına yük ol: Deyim
Mısra: **106**
Yaptığı kötülüklerin günahlarını çekmek.

105. Saña yavuz sanan bulmasun eylük
106. Belālu başı olsun boynına yük

bilin bük:

bilin bük: Deyim
Mısra: **109**
Zulüm görmek, eziyet çekmek.

109. Felek dāyim bilin büksün ṭapuñda
110. Saʿādet gün gibi ṭoġsun ḳapuñda

şāh-ı cihān:

şāh-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Cihan şahı II Hz. Yûsuf.

113. İşitdük vaṣfın ol şāh-ı cihānuñ
114. Bahāneyle yüzin görmekdür anuñ

ḥal ol:

ḥal ol: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Çözümlemek. II Bir durumun oraya çıkması.

115. Bize ol ʿuḳde gördük olmadı ḥal
116. İrişmez vaṣlınuñ dāmānına el

el İriş:

el İriş: Deyim
Mısra: **116**
Ulaşmak.

115. Bize ol ʿuḳde gördük olmadı ḥal
116. İrişmez vaṣlınuñ dāmānına el

āḫir-i kār it:

āḫir-i kār it: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Nihayete ermek, sonuçlanmak.

117. Saña bu mekri itdük āḫir-i kār
118. Ki anı gösteresin bize nā-çār

Ṭulū it:

Ṭulū it: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Doğmak, ortaya çıkmak; varlık göstermek.

119. Buyur çıḳsun görelüm anı iy şāh
120. Ṭulū ʿitsün şeref burcında ol māh

şeref burcı:

şeref burcı: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Şeref burcu; bahtlı vakit.

119. Buyur çıḳsun görelüm anı iy şāh
120. Ṭulū ʿitsün şeref burcında ol māh

pür-nūr ḳıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.

121. Cemāli dilleri pür-nūr ḳılsun
122. Viṣāli dilleri mesrūr ḳılsun

mesrūr ḳıl:

mesrūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Sevindirmek, mutlu etmek.

121. Cemāli dilleri pür-nūr ḳılsun
122. Viṣāli dilleri mesrūr ḳılsun

gizlik-i tiz:

gizlik-i tiz: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Keskin bıçak.

125. Elümüzde turunc u gizlik-i tiz
126. Yüzini görmeyince kesmezüz biz

gizlik-i tiz: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Keskin bıçak.

49. Bilesince virür bir kizlik-i

ṭiz
50. Güzeller ġamzesi mānendi
ḫūn-riz

cemāl-i vaşf:

cemāl-i vaşf: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Vasfın güzelliği.

127. Cemāl-i vaṣfın işitdük ıraḳdan
128. Yüzini görmedin sevdük ḳulaḳdan

güş eyle:

güş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Dinlemek, kulak vermek.

131. Ḳulaḳ ne zaḫmeyi kim eyleye güş
132. İçerden dil aña göre ide cüş

cüş id:

cüş id: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Coşmak, taşmak, kaynamak.

131. Ḳulaḳ ne zaḫmeyi kim eyleye güş
132. İçerden dil aña göre ide cüş

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

133. Ne sāz-ıla ḳulaḳ olursa demsāz
134. Göñül ol sāza göre virür āvāz

naẓar ol:

naẓar ol: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Bakmak.

135. Ne yüze kim naẓar olursa gözden
136. Göñül daḫı naẓar ḳılur o yüzden

o yüzden:

o yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Bu sebepten.

135. Ne yüze kim naẓar olursa gözden
136. Göñül daḫı naẓar ḳılur o yüzden

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Bakmak.

135. Ne yüze kim naẓar olursa gözden
136. Göñül daḫı naẓar ḳılur o yüzden

temennį

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Haberdar olmak, öğrenmek, vâkıf olma.

137. Ne sırdan k'ola göz cāsūsı āgāh
138. Ḳulaġuzlar göñül sulṭānına rāh

āftāb-ı ʿālem-efrūz:

āftāb-ı ʿālem-efrūz: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Dünyayı aydınlatan güneş II Hz. Yûsuf.

145. Eyit iy āftāb-ı ʿālem-efrūz
146. Cemālüñdür cihāna ʿįd ü nev-rūz

teselli kıl:

tesellį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Teselli etmek; avutmak.

141. Zeliẖā'yı çü ḳıldılar tesellį
142. Viṣāl-i yāri ḳıldılar temennį

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Sunmak; göstermek.

147. Boyuñ servini ʿarż it iy perį-zād
148. Ki bitsün sāyesinde serv ü şimşād

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Sevgiliye kavuşma.

141. Zeliẖā'yı çü ḳıldılar tesellį
142. Viṣāl-i yāri ḳıldılar temennį

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Uzaklaştırmak II Yok etmek, ortadan kaldırmak.

151. Ḥicābı gün yüzüñden dūr eyle
152. Ruẖuñdan bezmümüz pür-nūr eyle

temenni kıl:

temennį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **142**
İstemek.

141. Zeliẖā'yı çü ḳıldılar tesellį
142. Viṣāl-i yāri ḳıldılar

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Nurla doldurmak, aydınlatmak.

151. Ḥicābı gün yüzüñden dūr eyle
152. Ruḫuñdan bezmümüz pür-nūr eyle

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Tek tek, birer birer.

153. Ne ışmarladı-y-ısa didi bir bir
154. Bu sözler Yūsuf'a ḳılmadı teʾŝi̯r

teʾŝir ḳıl:

teʾŝi̯r ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Etki yapmak, etkilemek.

153. Ne ışmarladı-y-ısa didi bir bir
154. Bu sözler Yūsuf'a ḳılmadı teʾŝi̯r

piç it:

pi̯ç it: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Kıvrımlı yapmak.

155. Benefşe gibi boynın itmedi pi̯ç
156. Dehānın ġonca gibi açmadı hi̯ç

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Selvi ağacının fidanı II Selvi boylu sevgili.

157. Nihāl-i serv gibi ṭurdu ḳāyim
158. Berü gelmedi yirinden bir adım

acı diller vir:

acı diller vir: Deyim
Mısra: **62**
Acı sözler söylemek.

61. Urup cānum regine zaḫm-ı neşter
62. Şeker lebden viresiz acı diller

āl id:

āl id: Deyim
Mısra: **38**
Aldatmak, hile yapmak.

37. Zeli̯ḫā'nuñ ögine düşdi der-ḥāl
38. Ki bunlardan ala ki̯nin ide āl

āl-ile ki̯n al:

āl-ile ki̯n al: Deyim
Mısra: **42**
Hile ile öç almak.

41. Yüzi alı gibi elini rengin
42. İdüp bunlardan aldı āl-ile kiṉ

söze gel:

söze gel: Deyim
Mısra: **87**
Söylemek, konuşmaya başlamak.

87. Söze geldi Zeliḫā oldı bülbül
88. Ḳulaġ urdı bular şevḳ-ıla çün gül

Dizin

cevr ü cefā:

cevr ü cefā: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Eziyet ve sıkıntı.

1. Gözlerüñden göñlüme cevr ü cefā eksük degül
2. Ol cefā vü cevr-ile cāna ṣafā eksük degül

cevr-i düşmen:

cevr-i düşmen: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Düşmanın eziyeti II Rakibin eziyeti.

3. Göñlümi geh cevr-i düşmendür yaḳan geh cevr-i dōst
4. Mübtelā-yı ʿışḳa ḳandaysa belā eksük degül

cevr-i dōst:

cevr-i dōst: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Dost cefası, sitemi.

3. Göñlümi geh cevr-i düşmendür yaḳan geh cevr-i dōst
4. Mübtelā-yı ʿışḳa ḳandaysa belā eksük degül

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Bazı bazı, ara sıra, arada bir.

3. Göñlümi geh cevr-i düşmendür yaḳan geh cevr-i dōst
4. Mübtelā-yı ʿışḳa ḳandaysa belā eksük degül

mübtelā-yı ʿışḳ:

mübtelā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Aşk müptelası, aşk düşkünü, aşka tutulmuş kimse.

3. Göñlümi geh cevr-i düşmendür yaḳan geh cevr-i dōst
4. Mübtelā-yı ʿışḳa ḳandaysa belā eksük degül

kuhl-i Ṣıfāhān:

kuḥl-i Ṣıfāhān: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Isfahan sürmesi.

7. Çekmezem şimden girü kuḥl-i Ṣıfāhān minnetin
8. Ḫāk-i pāyüñden gözüme tūtiyā eksük degül

şimden girü:

şimden girü: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Bundan sonra.

7. Çekmezem şimden girü kuḥl-i Ṣıfāhān minnetin
8. Ḫāk-i pāyüñden gözüme tūtiyā eksük degül

Ḫāk-i pāy:

Ḫāk-i pāy: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ayak toprağı.

7. Çekmezem şimden girü kuḥl-i Ṣıfāhān minnetin
8. Ḫāk-i pāyüñden gözüme tūtiyā eksük degül

tamām id:

tamām id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Tamamlanmış, bitmiş.

9. Tamām idince bu şiʿr'ol füsūn-sāz
10. Girü eski terāne ḳıldı āġāz

āġāz kıl:

āġāz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
(Söze, konuşmaya) başlamak.

9. Tamām idince bu şiʿr'ol füsūn-sāz
10. Girü eski terāne ḳıldı āġāz

şemʿ-i cemʿ-i āşnāyi:

şemʿ-i cemʿ-i āşnāyi: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Dostluk topluluğunun mumu.

11. Didi iy şemʿ-i cemʿ-i āşnāyi
12. Demidür kim viresin rūşenāyi

seng-i cefā:

seng-i cefā: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Eziyet taşı.

13. Niçe bir ṭartayın seng-i cefā ben
14. Ṭapuñdan görmedüm bir gün vefā ben

bed-nām ol:

bed-nām ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Namı kötü olmak, kötü adla anılmak.

15. Senüñ'çün ʿāleme bed-nām

oldum
16. Senüñ'çün böyle düşmen-kām oldum

düşmen-kām ol:

düşmen-kām ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Düşman muratlı olmak.

15. Senüñ'çün ʿāleme bed-nām oldum
16. Senüñ'çün böyle düşmen-kām oldum

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Bu defa, bu kez.

17. Bu kez bildüñ beni kim mübtelāyem
18. Başumdan aşaġa dek pür-belāyem

başumdan aşaġa:

başumdan aşaġa: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Başımdan aşağı, tamamen.

17. Bu kez bildüñ beni kim mübtelāyem
18. Başumdan aşaġa dek pür-belāyem

temāşā id:

temāşā id: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Görmek, izlemek, seyretmek.

19. Düşürdüñ bini ʿışḳuñla ṣavaşa
20. Kenāra çekdüñ iderdin temāşā

kenāra çek:

kenāra çek: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Kıyıya, kenara çekmek.

19. Düşürdüñ bini ʿışḳuñla ṣavaşa
20. Kenāra çekdüñ iderdin temāşā

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Sevgili olmak II Hz. Yûsuf'a aşık olduğundan.

21. Olaldan sen vefāsuz yār-ile yār
22. Güler ḥālüme benüm yār ü aġyār

yār ü aġyār:

yār ü aġyār: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Dost düşman, herkes.

21. Olaldan sen vefāsuz yār-ile yār
22. Güler ḥālüme benüm yār ü

aġyār

şād ḳıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Sevindirmek, mutlu etmek.

23. Yiter düşmenlerümi şād ḳılduñ
24. Dil-i ġamgīnüme bī-dād ḳılduñ

dil-i ġamgīn:

dil-i ġamgīn: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Gamlı, tasalı gönül.

23. Yiter düşmenlerümi şād ḳılduñ
24. Dil-i ġamgīnüme bī-dād ḳılduñ

bī-dād ḳıl:

bī-dād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Adaletsizlik yapmak, zulmetmek, eziyet etmek.

23. Yiter düşmenlerümi şād ḳılduñ
24. Dil-i ġamgīnüme bī-dād ḳılduñ

dile al:

dile al: Deyim
Mısra: **25**
Sözünü etmek.

25. Dile alup beni her fitne-engīz
26. Urur elmās-ı terden neşter-i tīz

neşter-i tīz:

neşter-i tīz: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Keskin neşter.

25. Dile alup beni her fitne-engīz
26. Urur elmās-ı terden neşter-i tīz

elmās-ı ter:

elmās-ı ter: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Yeni elmas.

25. Dile alup beni her fitne-engīz
26. Urur elmās-ı terden neşter-i tīz

Ḳara ṭopraḳça iʿtibārum yoḳ mı:

Ḳara ṭopraḳça iʿtibārum yoḳ mı: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kara toprak kadar değerim yok mu?

29. Ṭutalum gül degül ḳapuñda ḫārum
30. Ḳara ṭoprakça yoḳ mı

iʿtibārum

ḫōr eyle:

ḫōr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Hakir, aşağı görmek.

31. Beni ḫōr eyleme bunlar ḳatında
32. Utandırma bu ḫātūnlar ḳatında

taʿallül eyle:

taʿallül eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Yalandan bahâneler bularak bir işten kaçınmak.

33. Taʿallül eyleme iy naġz-i güftār
34. Gel olma ben ḳuluñdan böyle bi̱-zār

naġz-i güftār:

naġz-i güftār: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Güzel söz, hoş söz.

33. Taʿallül eyleme iy naġz-i güftār
34. Gel olma ben ḳuluñdan böyle bi̱-zār

bi-zār ol:

bi̱-zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Bıkmak, usanmak; rahatsız olmak.

33. Taʿallül eyleme iy naġz-i güftār
34. Gel olma ben ḳuluñdan böyle bi̱-zār

ser-keşlik it:

ser-keşlik it: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Dikbaşlılık etmek.

35. İgen ser-keşlik itme dil-nevāz ol
36. Yiter bi̱-çāre ḳılduñ çāre-sāz ol

dil-nevāz ol:

dil-nevāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Gönül okşamak, almak.

35. İgen ser-keşlik itme dil-nevāz ol
36. Yiter bi̱-çāre ḳılduñ çāre-sāz ol

çāre-sāz ol:

çāre-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Çare bulan, çare bulucu olmak.

35. İgen ser-keşlik itme dil-nevāz ol
36. Yiter bi̱-çāre ḳılduñ çāre-

sāz ol

bi-çāre ḳıl:

bi̯-çāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Çaresiz bırakmak, zavallı hale getirmek.

35. İgen ser-keşlik itme dil-nevāz ol
36. Yiter bi̯-çāre ḳılduñ çāre-sāz ol

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Nurla doldurmak, aydınlatmak.

37. Yüzüñden bezm-i cānı eyle pür-nūr
38. Dil-i vi̯rānemi ḳıl beyt-i maʿmūr

bezm-i cān:

bezm-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Can meclisi.

37. Yüzüñden bezm-i cānı eyle pür-nūr
38. Dil-i vi̯rānemi ḳıl beyt-i maʿmūr

beyt-i maʿmūr ḳıl:

beyt-i maʿmūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bakımlı, güzel yerleşim yeri (gibi) kıl.

37. Yüzüñden bezm-i cānı eyle pür-nūr
38. Dil-i vi̯rānemi ḳıl beyt-i maʿmūr

dil-i vi̯rānem:

dil-i vi̯rānem: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Harap olmuş gönül.

37. Yüzüñden bezm-i cānı eyle pür-nūr
38. Dil-i vi̯rānemi ḳıl beyt-i maʿmūr

ḥüsn-i bediʿ:

ḥüsn-i bedi̯ʿ: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Eşi görülmemiş güzellik II Hz. Yûsuf.

39. Aç ol ḥüsn-i bedi̯ʿuñdan beyānı
40. Ki ola ʿözrümüñ rūşen beyānı

beyānı ol:

beyānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Anlatmak, açık ve güzel söylemek, ifade etmek.

39. Aç ol ḥüsn-i bedi̯ʿuñdan beyānı

40. Ki ola ʿözrümüñ rūşen beyānı

49. Ciger ḳanın ruḫ-ı gülgüne sürdi
50. Gülüñ yüzine ṣan gülgüne sürdi

cūş ḳıl:

cūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Coşmak, hareketlenmek, kaynamak, taşmak.

47. İçinden cūş ḳıldı baġrı ḳanı
48. Gözi yaşını ḳıldı erġavānį̄

ne ḥācet:

ne ḥācet: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Neden, ne sebepten.

51. Ne ḥācet ol yüze gül-güne zį̄rā
52. N'ider naḳş u nigārı rūy-ı zį̄bā

erġavānį̄ ḳıl:

erġavānį̄ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Erguvan çiçeği renkli hâle getirmek II Kırmızı renkli yapmak.

47. İçinden cūş ḳıldı baġrı ḳanı
48. Gözi yaşını ḳıldı erġavānį̄

rūy-ı zį̄bā:

rūy-ı zį̄bā: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Güzel yüz.

51. Ne ḥācet ol yüze gül-güne zį̄rā
52. N'ider naḳş u nigārı rūy-ı zį̄bā

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Gözyaşı, girye.

47. İçinden cūş ḳıldı baġrı ḳanı
48. Gözi yaşını ḳıldı erġavānį̄

naḳş u nigār:

naḳş u nigār: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Süs ve güzellik.

51. Ne ḥācet ol yüze gül-güne zį̄rā
52. N'ider naḳş u nigārı rūy-ı zį̄bā

ruḫ-ı gülgūn:

ruḫ-ı gülgūn: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Yanağı gül renkli II Kırmızı yanaklı sevgili.

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Şu kadar, şunca, şuncacık.

55. Şu deñlü lābeler ḳıldı
Zeliḫā
56. Ki nerm ola işitse seng-i
ḫārā

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Şu kadar, şunca.

57. Şu deñlü itdi efsūn ol perį-
gįr
58. Ki ḳıldı Yūsuf'uñ göñline
teʾŝįr

lābeler kıl:

lābeler ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Yalvarmak.

55. Şu deñlü lābeler ḳıldı
Zeliḫā
56. Ki nerm ola işitse seng-i
ḫārā

seng-i ḫārā:

seng-i ḫārā: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Kara taş.

55. Şu deñlü lābeler ḳıldı
Zeliḫā
56. Ki nerm ola işitse seng-i
ḫārā

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yumuşamak ll Acımak, merhamet etmek.

55. Şu deñlü lābeler ḳıldı
Zeliḫā
56. Ki nerm ola işitse seng-i
ḫārā

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yumuşamak ll Merhamet etmek.

61. Bu sözler anı şöyle eyledi
germ
62. Ki ṭaşra çıḳmaġ'oldı ḫāṭırı
nerm

efsūn it:

efsūn it: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Büyülemek || Etkisi, hükmü altına almak.

57. Şu deñlü itdi efsūn ol perį-
gįr
58. Ki ḳıldı Yūsuf'uñ göñline
teʾŝįr

teʾŝir kıl:

teʾŝįr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Etki yapmak, etkilemek.

57. Şu deñlü itdi efsūn ol perį-

gi̱r
58. Ki ḳıldı Yūsuf’uñ göñline teʾŝi̱r

siḥr ü efsūn:

siḥr ü efsūn: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Sihir ve büyü.

59. Açuban siḥr ü efsūnuñ kitābın
60. Oḳıdı ol kitābuñ faṣl u bābın

faṣl u bāb:

faṣl u bāb: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Fasıl ve bölüm.

59. Açuban siḥr ü efsūnuñ kitābın
60. Oḳıdı ol kitābuñ faṣl u bābın

germ eyle:

germ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Hararetlendirmek, coşkunluk, şevk vermek.

61. Bu sözler anı şöyle eyledi germ
62. Ki ṭaşra çıḳmaġ’oldı ḫāṭırı nerm

füsūn u siḥr:

füsūn u siḥr: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Sihir ve büyü.

63. Füsūn u siḥr kim söylerler el-ḥaḳ
64. Bu ʿavratlar sözidür varsa ancaḳ

füsūn u siḥr: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Sihir ve büyü.

67. Füsūn u siḥr di̱gin ḳaynadurlar
68. Cihānı barmaḳ üzre oynadurlar

telbi̱s ḳıl:

telbi̱s ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Oyun etmek, aldatmak.

65. Bullar bildügini İbli̱s bilmez
66. O bunlar deñlü bir telbi̱s ḳılmaz

o deñlü:

o deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **66**
O kadar, derece, ölçüde.

65. Bullar bildügini İbli̱s bilmez
66. O bunlar deñlü bir telbi̱s ḳılmaz

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Yumuşatmak.

69. Niçe ṭaşdan yürekler nerm iderler
70. Niçe yaḫdan göñüller germ iderler

germ id:

germ id: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Isıtmak, hararetlendirmek II Coşturmak.

69. Niçe ṭaşdan yürekler nerm iderler
70. Niçe yaḫdan göñüller germ iderler

giryān id:

giryān id: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Ağlatmak.

71. Bu āhūlar ki çeşmin ide giryān
72. Ḳılur biñ şi̱r-i ner baġrını biryān

şi̱r-i ner:

şi̱r-i ner: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Erkek aslan II Hz. Yûsuf.

71. Bu āhūlar ki çeşmin ide giryān
72. Ḳılur biñ şi̱r-i ner baġrını biryān

biryān Ḳıl:

biryān Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Kebap etmek, kebap gibi yakmak.

71. Bu āhūlar ki çeşmin ide giryān
72. Ḳılur biñ şi̱r-i ner baġrını biryān

cihānı barmaḳ üzre oynad:

cihānı barmaḳ üzre oynad: Deyim
Mısra: **68**
Dünyada her zaman istediklerini kolayca yaptırmak.

67. Füsūn u siḥr di̱gin ḳaynadurlar
68. Cihānı barmaḳ üzre oynadurlar

Dizin

tāb-ı miḥnet:

tāb-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Sıkıntı ateşi.

5. Ṣarardur tāb-ı miḥnetle yüzini
6. Göñüller meyvesin çün oldurur ʿışḳ

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yırtmak.

9. Ne ġam kim yaḳaını eyleye çāk
10. Etegin ḳomaz elden ol-durur ʿışḳ

elden ḳo:

elden ḳo: Deyim
Mısra: **12**
Bırakmak.

11. Gel iy dil açma ayruḳ ʿışḳ rāzın
12. Birez diñlen ḳo elden ʿışḳ sāzın

elden ḳo: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bırakmak.

9. Ne ġam kim yaḳaını eyleye çāk
10. Etegin ḳomaz elden ol-durur ʿışḳ

ḥadd ü ġāyet:

ḥadd ü ġāyet: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Sınır ve nihayet.

13. Bu yola çün bulınmaz ḥadd ü ġāyet
14. Yiter ḳıl ʿışḳ berrinde seyāḥat

seyāḥat ḳıl:

seyāḥat ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Seyahat etmek.

13. Bu yola çün bulınmaz ḥadd ü ġāyet
14. Yiter ḳıl ʿışḳ berrinde seyāḥat

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

17. İşitdük çün Zeliḫā ġuṣṣasını
18. Gel imdi diñle Yūsuf ḳıṣṣasını

yol bul:

yol bul: Deyim
Mısra: **19**
Çare bulmak.

19. Niçe yol buldı zindāndan ḫalāṣa
20. Niçe inʿāmı irdi ʿām u ḫāṣa

ʿām u ḫāṣ:

ʿām u ḫāṣ: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gam ve hasret.

19. Niçe yol buldı zindāndan ḫalāṣa

20. Niçe inʿāmı irdi ʿām u ḫāṣa

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Taze gül.

21. Ne başda kim saʿādet efseri var
22. Gül-i ter gibi başlarda yiri var

tāc-ı māder-zād:

tāc-ı māder-zād: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Doğduğundan beri taçlı.

25. Hemişe lāle gibi hūb u terdür
26. Başında tāc-ı māder-zādı vardur

seng-i belā:

seng-i belā: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Bela taşı.

27. Felek yaġdursa ger seng-i belāyı
28. Başından düşmez ol tāc-ı Ḫudāyi

tāc-ı Hudā:

tāc-ı Ḫudā: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Allah'ın tacı.

27. Felek yaġdursa ger seng-i belāyı
28. Başından düşmez ol tāc-ı Ḫudāyi

Żarar it:

Żarar it: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Zarar etmek.

29. Żarar itmez aña miḥnet ḫazānı
30. Ṭurur ser-sebz anuñ serv-i revānı

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

29. Żarar itmez aña miḥnet ḫazānı
30. Ṭurur ser-sebz anuñ serv-i revānı

ʿaks eyle:

ʿaks eyle: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Yansımak, görünmek.

31. Cemāli ʿaks eyler nār-ı envār
32. Girürse ḫāra olur tāze gül-zār

nār-ı envār:

nār-ı envār: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Nurların ateşi.

31. Cemāli ʿaks eyler nār-ı envār
32. Girürse ḫāra olur tāze gül-zār

gül-zār ol:

gül-zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Gül bahçesi olmak.

31. Cemāli ʿaks eyler nār-ı envār
32. Girürse ḫāra olur tāze gül-zār

naẓar eyle:

naẓar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Bakmak, ilgilenmek.

33. Naẓar eylerse ṭoprağa zer eyler
34. Elini taşa ṣunsa gevher eyler

zer eyle:

zer eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Altın etmek II Sararmak.

33. Naẓar eylerse ṭoprağa zer eyler
34. Elini taşa ṣunsa gevher eyler

gevher eyle:

gevher eyle: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Mücevher kadar değerli kılmak.

33. Naẓar eylerse ṭoprağa zer eyler
34. Elini taşa ṣunsa gevher eyler

güzār eyle:

güzār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Uğramak, geçip gitmek.

35. Güzār eylerse ger zindān içine
36. Döner zindān içi eyvān-ı Çiṉ'e

eyvān-ı Çiṉ:

eyvān-ı Çiṉ: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Çin sarayı.

35. Güzār eylerse ger zindān içine
36. Döner zindān içi eyvān-ı Çiṉ'e

mesken eyle:

mesken eyle: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Yurt edinmek, yerleşmek.

37. Çü Yūsuf eyledi zindānı mesken
38. Ruḫından oldı zindān tāze gülşen

gülşen ol:

gülşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Gül bahçesi olmak.

37. Çü Yūsuf eyledi zindānı mesken
38. Ruḫından oldı zindān tāze gülşen

şād kıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Mutlu etmek.

39. Ḳudūmı ḳıldı zindān ḫalḳını şād
40. Açıldı bend-i ġam oldılar āzād

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Serbest bırakılmak, kurtulmak.

39. Ḳudūmı ḳıldı zindān ḫalḳını şād
40. Açıldı bend-i ġam oldılar āzād

bend-i ġam:

bend-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Gam bağı.

39. Ḳudūmı ḳıldı zindān ḫalḳını şād
40. Açıldı bend-i ġam oldılar āzād

hurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Mutlu olmak.

41. Yüzin gören olur gül gibi ḫurrem
42. Sözini işiden olurdı ḫoş-dem

hoş-dem ol:

ḫoş-dem ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Mutlu olmak, sevinmek, güzel vakit geçirmek.

41. Yüzin gören olur gül gibi ḫurrem
42. Sözini işiden olurdı ḫoş-dem

tar ol:

ṭar ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Dar olmak.

43. Kimüñ içi olaydı ġonca-veş ṭar
44. Sözinden pür-dür olurdı ṣadef-vār

pür-dür ol:

pür-dür ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
İnci dolu olmak.

43. Kimüñ içi olaydı ġonca-veş ṭar
44. Sözinden pür-dür olurdı ṣadef-vār

seḥāb-ı luṭf:

seḥāb-ı luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Lutf, ihsan bulutu.

45. Seḥāb-ı luṭfı bārānı çü seyl-āb
46. Aḳup cān sebzesin eylerdi sı̱r-āb

sır-āb eyle:

sı̱r-āb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Suya doymak.

45. Seḥāb-ı luṭfı bārānı çü seyl-āb
46. Aḳup cān sebzesin eylerdi sı̱r-āb

tāze vü ter ol:

tāze vü ter ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Taze ve canlı olmak.

47. Benefşe gibi pejmürde göñüller
48. Olurdı ġonça gibi tāze vü ter

bı̱mār it:

bı̱mār it: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Hasta etmek, hastalamak.

49. Kimi kim derd-i zindāan itse bı̱mār
50. Duʿāsından anuñ olurdı tı̱mār

derd-i zindān:

derd-i zindān: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Zindan derdi.

49. Kimi kim derd-i zindāan itse bı̱mār
50. Duʿāsından anuñ olurdı tı̱mār

timār ol:

tı̱mār ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Tedavi olmak, ilaç olmak.

49. Kimi kim derd-i zindāan itse bı̱mār
50. Duʿāsından anuñ olurdı tı̱mār

her kim:

her kim: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Kim olursa olsun.

51. Ṭabi̱bi her kimüñ ʿİ̱sā-nefesdür
52. Gerekmez şerbet anun sözi besdür

ʿışḳ oldur:

ʿışḳ oldur: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Aşk oldurur.

5. Ṣarardur tāb-ı miḥnetle yüzini
6. Göñüller meyvesin çün oldurur ʿışḳ

cāndan el yu:

cāndan el yu: Deyim
Mısra: **3**
Hayattan el çekmek, vazgeçmek.

3. Bu ṣuda niçeler el yudı cāndan
4. Giren çıḳmaz ne dipsüz göl-durur ʿışḳ

Dizin

niçe niçe:

niçe niçe: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Çok, birçok, hayli, çok kere.

1. Niçe niçe ġam-ı zülf-i nigārı ağlayalum
2. Gel iy gözüm bu dil-i bi̱-ḳarārı ağlayalum

ġam-ı zülf-i nigār:

ġam-ı zülf-i nigār: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Put gibi güzel sevgilinin kederi.

1. Niçe niçe ġam-ı zülf-i nigārı ağlayalum
2. Gel iy gözüm bu dil-i bi̱-ḳarārı ağlayalum

dil-i bi-ḳarār:

dil-i bi̱-ḳarār: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Kararsız gönül, huzursuz gönül.

1. Niçe niçe ġam-ı zülf-i nigārı ağlayalum
2. Gel iy gözüm bu dil-i bi̱-ḳarārı ağlayalum

kara baḫt:

ḳara baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Talihsizlik, kötü talih.

3. Ne ḳara baḫt u niçe gülmedük sitāre olur
4. Bu baḫt-ı ti̱re-i nā-sāz-kārı ağlayalum

ḳara baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Talihsizlik, kötü talih.

13. Virürdi ḳara baḫtına ḳarışlar
14. Ki başına getürdi bunca işler

sitāre ol:

sitāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yıldız II Gözyaşı.

3. Ne ḳara baḫt u niçe gülmedük sitāre olur
4. Bu baḫt-ı ṭıre-i nā-sāz-kārı aġlayalum

baḫt-ı ṭıre-i nā-sāz-kār:

baḫt-ı ṭıre-i nā-sāz-kār: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Uyumsuz kara baht, kötü talih.

3. Ne ḳara baḫt u niçe gülmedük sitāre olur
4. Bu baḫt-ı ṭıre-i nā-sāz-kārı aġlayalum

āh ü zāri eyle:

āh ü zārį eyle: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Ağlayıp, inlemek.

5. Dem-i viṣālüñ añup āh ü zārį eyleyelüm
6. Bu fürḳat-ile geçen rūzigārı aġlayalum

dem-i viṣāl:

dem-i viṣāl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Kavuşma zamanı.

5. Dem-i viṣālüñ añup āh ü zārį eyleyelüm
6. Bu fürḳat-ile geçen rūzigārı aġlayalum

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Dert ve sıkıntı.

7. Kül oluban yanalum derd ü miḥnet odlarına
8. Fiġān ü nevḥa-y-ıla zārį zārį aġlayalum

kül ol:

kül ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kul köle olmak.

7. Kül oluban yanalum derd ü miḥnet odlarına
8. Fiġān ü nevḥa-y-ıla zārį zārį aġlayalum

zāri zāri:

zārį zārį: Kalıp İfade
Mısra: **8**

Ağlaya ağlaya.

7. Kül oluban yanalum derd ü miḥnet odlarına
8. Fiġān ü nevḥa-y-ıla zārį̈ zārį̈ aġlayalum

ḫasret-i ḫār:

ḫasret-i ḫār: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Dikenin hasreti.

9. Viṣāl gülleri-y-ile çü gelmedüñ bir dem
10. Firāḳ u ḥasret-i ḫār-ile bārį̈ aġlayalum

şiʿr-i terāne:

şiʿr-i terāne: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Nağmenin şiiri.

11. Niçe bunuñ gibi şiʿr-i terāne
12. Oḳur derd-i dil-ile yana yana

derd-i dil:

derd-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Gönül derdi II Aşk, muhabbet.

11. Niçe bunuñ gibi şiʿr-i terāne
12. Oḳur derd-i dil-ile yana yana

yana yana:

yana yana: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Yanarak.

11. Niçe bunuñ gibi şiʿr-i terāne
12. Oḳur derd-i dil-ile yana yana

yād id:

yād id: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Hatırlamak.

15. Ki olur eski derdin yād iderdi
16. Diyüben söyleyüp feryād iderdi

derdin ol:

derdin ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Derdi, kederi olmak.

15. Ki olur eski derdin yād iderdi
16. Diyüben söyleyüp feryād iderdi

feryād id:

feryād id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Feryat etmek, inlemek.

15. Ki olur eski derdin yād iderdi

16. Diyüben söyleyüp feryād iderdi

gāh u bi-gāh:

gāh u bi̯-gāh: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Vakitli vakitsiz.

17. Ne ḫoş eyyāmdı ol kim gāh u bi̯-gāh
18. Nigārum yüzin itmişdüm naẓargāh

naẓargāh it:

naẓargāh it: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Nazar edilen, bakılan veya bakılacak yer etmek.

17. Ne ḫoş eyyāmdı ol kim gāh u bi̯-gāh
18. Nigārum yüzin itmişdüm naẓargāh

yārüm ol:

yārüm ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dost olmak, yakınlık kurmak, ahbap olmak.

19. Olup devlet müsāʿid baḫt yārüm
20. Saʿādetle geçerdi rūzigārum

maḫrūm it:

maḫrūm it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Birinin istediği şeyi vermemek veya istediğini elde etmesine engel olmak, yoksun bırakmak.

21. O devletden beni baḫt itdi maḫrūm
22. Ki zindān içre ṣaldum anı maẓlūm

temāşā Ḳıl:

temāşā Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Seyre çıkmak, gezmek, dolaşmak.

25. Varurdum giceler zindāna tenhā
26. Ḳılurdum māhı çāh içre temāşā

Çerāġ-ı ṣubḥ:

Çerāġ-ı ṣubḥ: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Sabah vaktindeki aydınlık.

27. Ḳalurdum gündüzin maḫrūm u mehcūr
28. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi nūrdan dūr

bi-çāre vü zār ol:

bi̯-çāre vü zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Çaresiz olmak ve ağlamak.

29. Bugün uş olmışam bi̯-çāre vü zār

30. Elüm irmez ayaḳda ḳalmışam ḫōr

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Uzak olmak.

31. Çi-ger yıllar-durur kim olmışam dūr
32. Viṣālinden anuñ maḥrūm u mehcūr

pertev-i ʿaks-i cemāl:

pertev-i ʿaks-i cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Yüzün yansıyan ışığı.

33. Veli̱kin gitmedi dilden ḫayāli
34. Gözümden pertev-i ʿaks-i cemāli

viṣāl-i nakdi:

viṣāl-i naḳdi: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Servetin ulaşması.

35. Viṣāl-i naḳdi gerç'olmadı ḫāṣıl
36. Ḫayāl-i gencine vi̱rānedür dil

ḫāṣıl ol:

ḫāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Elde etmek, meydana gelmek.

35. Viṣāl-i naḳdi gerç'olmadı ḫāṣıl
36. Ḫayāl-i gencine vi̱rānedür dil

Ḫayāl-i genc:

Ḫayāl-i genc: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Hazine hayali. II Sevgilinin gölgesi, sevgilinin görüntüsü.

35. Viṣāl-i naḳdi gerç'olmadı ḫāṣıl
36. Ḫayāl-i gencine vi̱rānedür dil

Ümid-i vaṣl:

Ümi̱d-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Kavuşma ümidi.

37. Ḫayālidür tenüm içinde cānum
38. Ümi̱d-i vaṣl-ıladur zindegānum

Ümid-i vaṣl:

Ümi̱d-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Kavuşma ümidi.

39. Ümi̱d-i vaṣl-ıla ʿāşıḳ diridür

biñde biri:

biñde biri: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Bin kişi içinde bir kişi.

41. Ümi̱di yoḳ kişi biñde biridür
42. Diyüp göynüklü sözler āh iderdi

āh id:

āh id: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

41. Ümi̱di yoḳ kişi biñde biridür
42. Diyüp göynüklü sözler āh iderdi

āhı göge rāh id:

āhı göge rāh id: Deyim
Mısra: **43**
Ahı göğe kadar çıkmak.

43. Ki yirden göge āhı rāh iderdi
44. İçinden çıḳduġınca āh-ı ser-keş

āh-ı ser-keş:

āh-ı ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Baş çeken ah.

43. Ki yirden göge āhı rāh iderdi
44. İçinden çıḳduġınca āh-ı ser-keş

mezraʿ-ı eflāk:

mezraʿ-ı eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gök arazisi.

45. Ururdı mezraʿ-ı eflāke āteş
46. Yaḳardı mihr ü māhuñ ḫırmenini

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Ahın dumanı.

47. Yapardı ṣubḥgāhuñ revzenini
48. Dem-ā-dem çıḳduġınca dūd-ı āhı

çetr-i siyāhi:

çetr-i siyāhi̱: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Siyah çadır.

49. Bürürdi üstine çetr-i siyāhi̱
50. Aña göstermez-idi gün yüzini

çetr-i siyāhi̱: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Siyah çadır.

51. Giceden seçmez idi

gündüzini
52. Siper olmasa ol çetr-i siyāḥį̇

siper ol:

siper ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Önüne geçmek, engel olmak.

51. Giceden seçmez idi gündüzini
52. Siper olmasa ol çetr-i siyāḥį̇

tir-i āh:

ṭįr-i āh: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Ah kılıcı II Aşığın ahı keskin bir kılıca benzetilmiş.

53. Felek bağrın delerdi ṭįr-i āhı
54. Felek çarḫına ṭoḳınsa ger ol ṭįr

bir ḳıl:

bir ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Bir etmek.

55. Yidi ḳat çįnį̇ ḳalḳanın ḳıla bir
56. Gözinden dem-be-dem ḫūn-āb aḳardı

ʿunnāb Ḳıl:

ʿunnāb Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Kırmızı haline getirmek.

59. Ḳılurdı laʿlinüñ rengini ʿunnāb
60. Gözi ol oda virmek-ile teskįn

eşk-i ḫūnįn:

eşk-i ḫūnįn: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Kanlı gözyaşı.

61. Seperdi ṣu yirine eşk-i ḫūnįn
62. Gözi ol oda virmek-ile teskįn

eşk-i gülgūn:

eşk-i gülgūn: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Gül renkli gözyaşı.

65. Anuñʿçün laʿl rengi ḳana dönmiş
66. Dökerdi gözlerinden eşk-i gülgūn

çeşme-i ḫūn ol:

çeşme-i ḫūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Kan çeşmesi haline gelmek II Çok ağlamak.

67. Olurdı her gözi bir çeşme-i ḫūn
68. Ḳonaydı cān gözine ġayr

gerdi

pāk id:

pāk id: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Temizlemek.

69. Ciger ḳanıyla yuyup pāk iderdi
70. Ḳomaz-ıdı dil onda özge mihmān

ṣūret-i ġam:

ṣūret-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Keder görüntüsü.

71. Meger kim ṣūret-i ġam cān-ı cānān
72. Ḳılurdı sebze gibi yüzini ḫāk

cān-ı cānān:

cān-ı cānān: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Sevgilinin canı.

71. Meger kim ṣūret-i ġam cān-ı cānān
72. Ḳılurdı sebze gibi yüzini ḫāk

hāk Kıl:

ḫāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Toprağa karışmak.

71. Meger kim ṣūret-i ġam cān-ı cānān
72. Ḳılurdı sebze gibi yüzini ḫāk

çāk İd:

çāḳ İd: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Parçalamak, yırtmak.

73. İderdi ġonca gibi yaḳasın çāḳ
74. Ḳılurdı ṣafḥa-i nesrīni tırmuḳ

ṣafḥa-i nesrin:

ṣafḥa-i nesrīn: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Yaban gülünün görünümü II
Sevgilinin yanağının görünümü.

73. İderdi ġonca gibi yaḳasın çāḳ
74. Ḳılurdı ṣafḥa-i nesrīni tırmuḳ

tırmuḳ Ḳıl:

tırmuḳ Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Tırmalamak.

73. İderdi ġonca gibi yaḳasın çāḳ
74. Ḳılurdı ṣafḥa-i nesrīni tırmuḳ

cismini eyle:

cismini eyle: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Cisim, vücud haline getirmek.

75. Gök eyler cismini ururdı yumruḳ
76. Açardı ṭırnaġı şekl-i hilāl̤i

şekl-i hilāli:

şekl-i hilāl̤i: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Hilalin şekli.

75. Gök eyler cismini ururdı yumruḳ
76. Açardı ṭırnaġı şekl-i hilāl̤i

yāre id:

yāre id: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Yaralamak.

77. Ṭutardı ḳaşı resminde miŝāli
78. Ruḫın dırmalayup iderdi yāre

pāre pāre ol:

pāre pāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Parça parça olmak, parçalanmak.

79. Semen yüzi olurdı pāre pāre
80. Aḳardı berg-i gülden ḳanlu jāle

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Gül yaprağı.

79. Semen yüzi olurdı pāre pāre
80. Aḳardı berg-i gülden ḳanlu jāle

Kalem barmaġı:

Ḳalem barmaġı: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Kalem gibi ince ve düzgün parmak.

81. Biterdi yāsem̤in yirine lāle
82. Ḳalem barmaġı vü ḳanı mürekkeb

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Aşk derdi, gamı.

83. Ġam-ı ʿışḳı yazar-ıdı müretteb
84. Elini dizine urduḳça çün seng

reng ol:

reng ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Renk olmak, renklenmek.

85. Semen yüzi olur nḷlüferḭ reng
86. Gözi yaşı bir aḳar ṣuya beñzer

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Gözyaşı, girye.

85. Semen yüzi olur nḷlüferḭ reng
86. Gözi yaşı bir aḳar ṣuya beñzer

nḷlüfer-i ter:

nḷlüfer-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Taze nilüfer.

87. İçinde ʿārıżı nḷlüfer-i ter
88. Dimek ister ki yāre derḫorem ben

āftāb-ı ḫāver-i yār ol:

āftāb-ı ḫāver-i yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Sevgilinin güneşin doğduğu taraf olması.

89. Çü ol ḫūrşḭddür nḷlüferem ben
90. Çün ola āftāb-ı ḫāver-i yār

ʿāşıḳ-ı zār ol:

ʿāşıḳ-ı zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
İnleyen, ağlayan aşık olmak.

91. Gerek nḷlüfer ola ʿāşıḳ-ı zār
92. Ne naḳṣa kim baka olurdı ḥayrān

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Çok beğenmek, kendinden geçmek, gözü kamaşmak

91. Gerek nḷlüfer ola ʿāşıḳ-ı zār
92. Ne naḳṣa kim baka olurdı ḥayrān

naḳş-ı cānān:

naḳş-ı cānān: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Sevgilinin sureti.

93. Görinürdi gözine naḳş-ı cānān
94. Cemāl-i dil-beri idüp taṣavvur

taṣavvur id:

taṣavvur id: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Zihinde canlandırmak, şekillendirmek.

93. Görinürdi gözine naḳş-ı

cānān
94. Cemāl-i dil-beri idüp taṣavvur

cemāl-i dil-ber:

cemāl-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Sevgilinin güzel yüzü.

93. Görinürdi gözine naḳş-ı cānān
94. Cemāl-i dil-beri idüp taṣavvur

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

95. Olurdı ḫānesi ol naḳş-ıla pür
96. Gelürdi göñline yārüñ ḫayāli

ḥasb-i ḥāl:

ḥasb-i ḥāl: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Görüşüp konuşma.

97. Anuñla söyleşürdi ḥasb-i ḥāli
98. Ki eylerdi fırāḳından şikāyet

şikāyet eyle:

şikāyet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Şikayet etmek, sitem etmek.

97. Anuñla söyleşürdi ḥasb-i ḥāli
98. Ki eylerdi fırāḳından şikāyet

ḥikāyet İd:

ḥikāyet İd: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Anlatmak, nakletmek.

99. İderdi ki geçen vaṣlın ḥikāyet
100. Dir-idi bir daḫı görsem yüzini

terk id:

terk id: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Bırakmak, vazgeçmek.

101. İşitsem bir daḫı şi̱ri̱n sözini
102. Yoluña terk idüp cān u cihānı

naḳd-i cān:

naḳd-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Can sermayesi.

103. Vireydüm naḳd-i cdnı müjdegāni̱
104. Viṣālüñ gevheri ḳadrin bilürdüm

ol ḳadar:

ol ḳadar: Kalıp İfade
Mısra: **105**
O kadar, o ölçüde.

105. Hezārān ol ḳadar raġbet ḳılurdum
106. Eger alaydı ʿömrüm ḫırmenin bād

raġbet ḳıl:

raġbet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **105**
İlgilenmek, meşgul olmak.

105. Hezārān ol ḳadar raġbet ḳılurdum
106. Eger alaydı ʿömrüm ḫırmenin bād

bād al:

bād al: Deyim
Mısra: **106**
Savrulup gitmek, yok olmak.

105. Hezārān ol ḳadar raġbet ḳılurdum
106. Eger alaydı ʿömrüm ḫırmenin bād

elden Ḳo:

elden Ḳo: Deyim
Mısra: **107**
Elden bırakmak; terketmek; ihmal etmek.

107. Ḳomazdum zülfüñ elden iy perį-zād
108. Ururśān ḫırmen-i ṣabruma āteş

elden Ḳo: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Bırakmak.

113. Ḳomayın dāmen-i ʿışḳuñı elden
114. Yoluñda geçmişemdür cān u dilden

ḫırmen-i ṣabr:

ḫırmen-i ṣabr: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Sabır harmanı.

107. Ḳomazdum zülfüñ elden iy perį-zād
108. Ururśān ḫırmen-i ṣabruma āteş

āteş ur:

āteş ur: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Ateş etmek.

107. Ḳomazdum zülfüñ elden iy perį-zād
108. Ururśān ḫırmen-i ṣabruma āteş

ḳaṣd it:

ḳaṣd it: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Niyetlenmek, harekete geçmek.

109. Gelür cānuma ḫoş iy serv-i ser-keş
110. Ḥarāmį̄ gözlerüñ ḳaṣd itse cāna

Ḥelāl ol:

Ḥelāl ol: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Yapılmasında veya kullanılmasında dinen sakınca bulunmamak; uygun ve yerinde olmak.

111. Ḥelāl olsun ḳo içsün ḳana ḳana
112. Olursa ten yaḳası çāk ezelden

ḳana ḳana:

ḳana ḳana: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Kanıncaya kadar, doya doya.

111. Ḥelāl olsun ḳo içsün ḳana ḳana
112. Olursa ten yaḳası çāk ezelden

çāk ol:

çāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Yırtılmak, parçalanmak.

111. Ḥelāl olsun ḳo içsün ḳana ḳana
112. Olursa ten yaḳası çāk ezelden

dāmen-i ʿışḳ:

dāmen-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Aşk eteği.

113. Ḳomayın dāmen-i ʿışḳuñı elden
114. Yoluñda geçmişemdür cān u dilden

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Can ve gönül.

113. Ḳomayın dāmen-i ʿışḳuñı elden
114. Yoluñda geçmişemdür cān u dilden

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Gözyaşı.

117. Yoluña göz yaşı gibi revāndur
118. Ruḫuñ cānumı aldı eyledi āl

āl eyle:

āl eyle: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Kırmızı yapmak, kırmızılaştırmak.

117. Yoluña göz yaşı gibi revāndur
118. Ruḫuñ cānumı aldı eyledi āl

cānumı al:

cānumı al: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Öldürmek, canı ele geçirmek.

117. Yoluña göz yaşı gibi revāndur
118. Ruḫuñ cānumı aldı eyledi āl

cānumı al: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Öldürmek, canı ele geçirmek.

119. Yüzüñ bir daḫı göster cānumı al
120. Temennā eyleyüp vaṣl-ı nigārı

vaṣl-ı nigār:

vaṣl-ı nigār: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Sevgiliye kavuşma.

119. Yüzüñ bir daḫı göster cānumı al
120. Temennā eyleyüp vaṣl-ı nigārı

temennā eyle:

temennā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **120**
İstemek, dilemek.

119. Yüzüñ bir daḫı göster cānumı al
120. Temennā eyleyüp vaṣl-ı nigārı

zārį eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Ağlamak, ağlayıp inlemek.

121. Bu şiʿri oḳıyup eylerdi zārį

rāh ol:

rāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Yol olmak; yol açmak; bir olayın sebebi olmak.

23. ʿAceb ol dem ne rį̄v oldı baña rāh
24. Ki ṣaldum ol perį̄yi çāha nā-gāh

serv-i ser-keş:

serv-i ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Dik başlı servi II Hz. Yûsuf.

109. Gelür cānuma ḫoş iy serv-i ser-keş
110. Ḥarāmį̄ gözlerüñ ḳaṣd itse cāna

āb u gilden yu:

āb u gilden yu: Deyim
Mısra: **115**
Dünya ile ilgisini kesmek.

115. Elümi yumışamdur āb u gilden
116. Eger cān ister-iseñ der-miyāndur

Dizin

gülşen-i kūy:

gülşen-i kūy: Kalıp İfade
Mısra: **1**
(Sevgilinin) Mahallesinin gül bahçesi.

1. Gülşen-i kūyuña bir daḫı girem gibi gelür
2. Vaṣluñuñ güllerini yine direm gibi gelür

ḳad-i bālā:

ḳad-i bālā: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yüce boy II Sevgilinin düzgün boyu.

3. Gerçi ayaḳdayım illā ḳad-i bālāña senüñ
4. Devlet el virür-ise yine irem gibi gelür

yüze yüz:

yüze yüz: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Yüz yüze, karşı karşıya, karşılıklı şekilde.

5. Yüze yüz ʿarż idicek ʿārıżuñ āyi̯nesini
6. Baḫt-ı devlet yüzini anda görem gibi gelür

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Sunmak, takdim etmek.

5. Yüze yüz ʿarż idicek ʿārıżuñ āyi̯nesini
6. Baḫt-ı devlet yüzini anda görem gibi gelür

baḫt-ı devlet:

baḫt-ı devlet: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Mutlulukla karışık talih.

5. Yüze yüz ʿarż idicek ʿārıżuñ āyi̯nesini
6. Baḫt-ı devlet yüzini anda görem gibi gelür

mecmūʿa-i ḥüsn:

mecmūʿa-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Güzellik defteri/kitabı.

9. Giricek bir daḫı mecmūʿa-i ḥüsnüñ elüme
10. Aradan defter-i ḥicrānı dürem gibi gelür

bir dahı:

bir daḫı: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bir daha, artık, bundan sonra.

9. Giricek bir daḫı mecmūʿa-i ḥüsnüñ elüme
10. Aradan defter-i ḥicrānı dürem gibi gelür

bir daḫı: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Bir daha, artık, bundan sonra.

1. Gülşen-i kūyuña bir daḫı girem gibi gelür
2. Vaṣluñuñ güllerini yine direm gibi gelür

defter-i ḥicrān:

defter-i ḥicrān: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Ayrılık defteri.

9. Giricek bir daḫı mecmūʿa-i ḥüsnüñ elüme
10. Aradan defter-i ḥicrānı dürem gibi gelür

dāne-i vaṣl:

dāne-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Kavuşma (ekinin) tanesi.

11. Dāne-i vaṣluñı dil mezraʿına ekmiş-idüm
12. Ṣuvarup göz yaşı-y-ıla bitürem gibi gelür

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Göz yaşı.

11. Dāne-i vaṣluñı dil mezraʿına ekmiş-idüm
12. Ṣuvarup göz yaşı-y-ıla bitürem gibi gelür

āyine-i ḥüsn:

āyine-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Güzellik aynası, güzelliği yansıtan ayna.

7. Ṭoġru baḳmaduġım'āyine-i ḥüsnüñe bu kim
8. Göricek yüzüñi kendüm yitürem gibi gelür

elüme gir:

elüme gir: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ele geçirmek, yakalanmak.

9. Giricek bir daḫı mecmūʿa-i ḥüsnüñ elüme
10. Aradan defter-i ḥicrānı dürem gibi gelür

devlet el vir:

devlet el vir: Deyim
Mısra: **4**
Talihin yadım etmesi.

3. Gerçi ayaḳdayım illā ḳad-i bālāña senüñ
4. Devlet el virür-ise yine irem

gibi gelür

Dizin

Ādem mi:

Ādem mi: Kalıp İfade
Mısra: **2**
İnsan mı?

1. ʿĀlemde ġam kişiye dem-ādem gelür gider
2. Ādem mi var ki ʿāleme ḫurrem gelür gider

bār-ı belā:

bār-ı belā: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Belâ yükü, kederi.

3. Bār-ı belāyı her kişiye çekdürür felek
4. Kimdür ki bu cihāna müsellem gelür gider

bāġ-ı cihān:

bāġ-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Dünya bahçesi.

11. Kim bağlamazsa sim ü zere ġonca bigi dil
12. Bāġ-ı cihāna gül gibi ḫoş dem gelür gider

ʿĀlemde ad ḳalur u ādem gelür gider:

ʿĀlemde ad ḳalur u ādem gelür gider: Atasözü
Mısra: **14**
İnsan fani, ancak dünyada bıraktığı eserleri bâkîdir. İnsan eserleriyle anılır.

13. Ādem gerek ki adını ʿālemde añdura
14. ʿĀlemde ad ḳalur u ādem gelür gider

Dizin

nūr-ı aḥmed:

nūr-ı aḥmed: -
Mısra: **1**
Hz. Muhammet'in ışığı

1. İy cemālün pertevinden nūr-ı Aḥmed muḳtebes
2. Vʿiy celālüň şuʿlesinden nār-ı Müsā bir ḳabes

nār-ı müsā:

nār-ı müsā: -
Mısra: **2**
Musa'nın ateşi

1. İy cemālün pertevinden nūr-ı Aḥmed muḳtebes
2. Vʿiy celālüň şuʿlesinden nār-ı Müsā bir ḳabes

berg-i heves:

berg-i heves: -
Mısra: **4**
Arzu yaprağı.

3. Ravza-i didāra nisbet Tübā vü Sidre nedür
4. Ol çürük şāḫ-ı emeldür bu ḳurı berg-i heves

sekiz cennet:

sekiz cennet: -
Mısra: **10**
Cennetin sekiz kapısı.

9. Bu ṭoḳuz ḳubbe muḥīṭ-i ḳudretüňde bir ḥabāb
10. Ol sekiz cennet cemālüň gül-şeninde ḫār u ḫas

hār u has:

ḫār u ḫas: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Diken ve Çalı çırpı.

9. Bu ṭoḳuz ḳubbe muḥīṭ-i ḳudretüňde bir ḥabāb
10. Ol sekiz cennet cemālüň gül-şeninde ḫār u ḫas

ḫār u ḫas: -
Mısra: **16**
Diken ve çerçöp.

15. Tāb-ı envār-ı celāline nice döymez cihān
16. Āteş-i sūzāna tāḳat mı getürür ḫār u ḫas

nil ü ceyhūn u aras:

nil ü ceyhūn u aras: -
Mısra: **12**
Nil ve Ceyhun ve Aras
(Nehirleri).

11. ʿĀşıḳ-ı dıdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer
12. Ġark olup gözi yaşına Nil ü Ceyhūn u Aras

kārbān-ı kūy-ı dost:

kārbān-ı kūy-ı dost: -
Mısra: **13**
Sevgilinin köyünün kervanı.

13. Ol aradan geçmemişdür kārbān-ı kūy-ı dost
14. Kʿire andan cān ḳulaġına meger bāng-ı ceres

bāng-ı ceres:

bāng-ı ceres: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Çan sesi.

13. Ol aradan geçmemişdür kārbān-ı kūy-ı dost
14. Kʿire andan cān ḳulaġına meger bāng-ı ceres

havf-i ʿases:

ḫavf-i ʿases: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gece bekçisini görme korkusu.

17. Kūy-ı ʿışḳa gir göňül ḳurtıl hevā-yı nefsden
18. Çün sarāy-ı şāha vardun ḳalmadı ḫavf-i ʿases

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: -
Mısra: **21**
Can kuşu.

21. Dāne-y-içün dām-ı hırsa düşse ṭaň mı murġ-ı cān
22. Anda kʿādem gözleye gendüm Ḥaliḷuʿllāh ʿades

ṭaň mı:

ṭaň mı: -
Mısra: **21**
Şaşılır mı?

21. Dāne-y-içün dām-ı hırsa düşse ṭaň mı murġ-ı cān
22. Anda kʿādem gözleye gendüm Ḥaliḷuʿllāh ʿades

rühuʿllāh iġnesi:

rühuʿllāh iġnesi: -
Mısra: **23**
n
23. Çünki Rühuʿllāh oldı iġnesi bār-i girān
24. Mā-sivādan gel taʿalluḳ riştesin vaḳt-ıla kes

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: -
Mısra: **25**
Gönül kuşu.

25. Niçe maḥrūm ola lüṭfuň dānesinden murġ-ı cān
26. Olmadı merdūd hˇānuňdan senün mūr u meges

lüṭfuň dānesinden:

lüṭfuň dānesinden: -
Mısra: **25**
Cömertlik, iyilik tanesi.

25. Niçe maḥrūm ola lüṭfuň dānesinden murġ-ı cān
26. Olmadı merdūd hˇānuňdan senün mūr u meges

maḥrūm ola:

maḥrūm ola: -
Mısra: **25**
Yoksun kalmak.

25. Niçe maḥrūm ola lüṭfuň dānesinden murġ-ı cān
26. Olmadı merdūd hˇānuňdan senün mūr u meges

mūr u meges:

mūr u meges: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Karınca ve sinek.

25. Niçe maḥrūm ola lüṭfuň dānesinden murġ-ı cān
26. Olmadı merdūd hˇānuňdan senün mūr u meges

hˇār u zār:

ḫˇār u zār: -
Mısra: **29**

Hakir ve zavallı.

29. Dest-gırüm yoḳ-durur ḳaldum ayaḳda ḫ̆ār u zār
30. Dāmen-i luṭfuň eger olmaz-ısa feryād-res

āḫir nefes:

āḫir nefes: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Son nefes.

31. Ṭāze ṭutmaġa İlāhī gülşen-i ımānumı
32. İsterem senden nesīm-i luṭfuňı āḫir nefes

ravza-i didār:

ravza-i didār: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Cennet bahçesine benzeyen güzel yüzü.

3. Ravza-i didāra nisbet Tübā vü Sidre nedür
4. Ol çürük şāḫ-ı emeldür bu ḳurı berg-i heves

şāḫ-ı emel:

şāḫ-ı emel: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Emel dalı.

3. Ravza-i didāra nisbet Tübā vü Sidre nedür
4. Ol çürük şāḫ-ı emeldür bu ḳurı berg-i heves

nesi̯m-i lüṭf:

nesi̯m-i lüṭf: Kalıp İfade
Mısra: **5**
İyilik rüzgâr.

5. Ger nesi̯m-i lüṭfün açmaz ise dīdārun gülin
6. ʿAndelīb-i cāna cennet gülşeni olur ḳafes

ʿandelīb-i cān:

ʿandelīb-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Can bülbülü.

5. Ger nesi̯m-i lüṭfün açmaz ise dīdārun gülin
6. ʿAndelīb-i cāna cennet gülşeni olur ḳafes

kafes ol:

ḳafes ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Kafes olmak.

5. Ger nesi̯m-i lüṭfün açmaz ise dīdārun gülin
6. ʿAndelīb-i cāna cennet gülşeni olur ḳafes

fezā-yı ḳuds:

fezā-yı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Mübarek, kutlu gökyüzü.

7. ʿIşḳınuň meydānına girmez

ḫıred fārisleri
8. Ol fezā-yı ḳudsdür seyr eylemez anda feres

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Seyretmek, bakmak.

7. ʿIşḳınuñ meydānına girmez ḫıred fārisleri
8. Ol fezā-yı ḳudsdür seyr eylemez anda feres

ṭoḳuz ḳubbe muḥīṭ-i ḳudret:

ṭoḳuz ḳubbe muḥīṭ-i ḳudret: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Dokuz kat gökyüzünü kuşatan güç.

9. Bu ṭoḳuz ḳubbe muḥīṭ-i ḳudretüñde bir ḥabāb
10. Ol sekiz cennet cemālüñ gül-şeninde ḫār u ḫas

ʿĀşık-ı didār:

ʿĀşıḳ-ı dīdār: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Güzel yüze aşık olan.

11. ʿĀşıḳ-ı dīdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer
12. Ġark olup gözi yaşına Nīl ü Ceyhūn u Aras

gezer ol:

gezer ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Dolanmak.

11. ʿĀşıḳ-ı dīdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer
12. Ġark olup gözi yaşına Nīl ü Ceyhūn u Aras

saḥrā-yı ḥayret:

saḥrā-yı ḥayret: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Hayret çölü.

11. ʿĀşıḳ-ı dīdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer
12. Ġark olup gözi yaşına Nīl ü Ceyhūn u Aras

Ġark ol:

Ġark ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Boğulup.

11. ʿĀşıḳ-ı dīdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer
12. Ġark olup gözi yaşına Nīl ü Ceyhūn u Aras

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Gözyaşı.

11. ʿĀşıḳ-ı dīdār olup saḥrā-yı ḥayretde gezer

12. Ġark olup gözi yaşına Nḭl ü Ceyhūn u Aras

cān kulaġı:

cān ḳulaġı: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Can kulağı; büyük bir dikkatle dinleme.

13. Ol aradan geçmemişdür kārbān-ı kūy-ı dost
14. Kʿire andan cān ḳulaġına meger bāng-ı ceres

tāb-ı envār-ı celāl:

tāb-ı envār-ı celāl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Yücelik, ululuk nurlarının parlaklığı.

15. Tāb-ı envār-ı celāline nice döymez cihān
16. Āteş-i sūzāna tāḳat mı getürür ḫār u ḫas

Āteş-i sūzān:

Āteş-i sūzān: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Yakıcı ateş.

15. Tāb-ı envār-ı celāline nice döymez cihān
16. Āteş-i sūzāna tāḳat mı getürür ḫār u ḫas

tāḳat mı getür:

tāḳat mı getür: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Güç mü, derman mı yeter.

15. Tāb-ı envār-ı celāline nice döymez cihān
16. Āteş-i sūzāna tāḳat mı getürür ḫār u ḫas

kūy-ı ʿışḳ:

kūy-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Aşk köyü.

17. Kūy-ı ʿışḳa gir göñül ḳurtıl hevā-yı nefsden
18. Çün sarāy-ı şāha vardun ḳalmadı ḫavf-i ʿases

hevā-yı nefs:

hevā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Nefs arzusu.

17. Kūy-ı ʿışḳa gir göñül ḳurtıl hevā-yı nefsden
18. Çün sarāy-ı şāha vardun ḳalmadı ḫavf-i ʿases

sarāy-ı şāh:

sarāy-ı şāh: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Padişahın, sevgilinin sarayı.

17. Kūy-ı ʿışḳa gir göñül ḳurtıl hevā-yı nefsden
18. Çün sarāy-ı şāha vardun ḳalmadı ḫavf-i ʿases

İns ü cān:

İns ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İnsan ve diğer canlılar.

19. İns ü cānūň ḫırmenine düşdi ʿışyān āteşi
20. İrişürse baḥr-ı luṭfuňdan senüň bir ḳatre pes

ʿışyān āteşi:

ʿışyān āteşi: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İtâatsizlik etme arzusu.

19. İns ü cānūň ḫırmenine düşdi ʿışyān āteşi
20. İrişürse baḥr-ı luṭfuňdan senüň bir ḳatre pes

baḥr-ı luṭf:

baḥr-ı luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İyilik, cömertlik denizi.

19. İns ü cānūň ḫırmenine düşdi ʿışyān āteşi
20. İrişürse baḥr-ı luṭfuňdan senüň bir ḳatre pes

dām-ı hırs:

dām-ı hırs: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Hırs tuzağı.

21. Dāne-y-içün dām-ı hırsa düşse ṭaň mı murġ-ı cān
22. Anda kʿādem gözleye gendüm Ḫaliḷuʿllāh ʿades

bār-i girān ol:

bār-i girān ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ağır yüktür.

23. Çünki Rühuʿllāh oldı iġnesi bār-i girān
24. Mā-sivādan gel taʿalluḳ riştesin vaḳt-ıla kes

merdūd ol:

merdūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Reddolunmuş, geri döndürülmüş.

25. Niçe maḥrūm ola lüṭfuň dānesinden murġ-ı cān
26. Olmadı merdūd hˇānuňdan senün mūr u meges

feyż-i ʿāmuň:

feyż-i ʿāmuň: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Umumi bereket, bolluk.

27. Ḫilḳatinde pīlden eksügi yoḳdur peşşenüň
28. Feyż-i ʿāmuňa naẓar birdür hümā-y-ıla meges

ayakda kal:

ayaḳda ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Ayakta beklemek; oturmamak.

29. Dest-gırüm yoḳ-durur ḳaldum ayaḳda ḫ̬ˇār u zār
30. Dāmen-i luṭfuň eger olmazısa feryād-res

dāmen-i luṭf:

dāmen-i luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İyilik eteği.

29. Dest-gırüm yoḳ-durur ḳaldum ayaḳda ḫ̬ˇār u zār
30. Dāmen-i luṭfuň eger olmazısa feryād-res

feryād-res ol:

feryād-res ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İmdada yetişen, yardımcı olmak.

29. Dest-gırüm yoḳ-durur ḳaldum ayaḳda ḫ̬ˇār u zār
30. Dāmen-i luṭfuň eger olmazısa feryād-res

gülşen-i imān:

gülşen-i imān: Kalıp İfade
Mısra: **31**
İnancımın gül bahçesi.

31. Ṭāze ṭutmaġa İlāhī gülşen-i ımānumı
32. İsterem senden nesīm-i luṭfuňı āḫ̬ir nefes

luṭfuňı āḫ̬ir nefes

Ṭāze ṭut:

Ṭāze ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Kuvvetli tutmak.

31. Ṭāze ṭutmaġa İlāhī gülşen-i ımānumı
32. İsterem senden nesīm-i luṭfuňı āḫ̬ir nefes

nesīm-i luṭf:

nesīm-i luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **32**
İyilik rüzgarı.

31. Ṭāze ṭutmaġa İlāhī gülşen-i ımānumı
32. İsterem senden nesīm-i luṭfuňı āḫ̬ir nefes

Dizin

İy ekrem-i ḫalāyıḳ u vʿiy eşref-i ümem:

İy ekrem-i ḫalāyıḳ u vʿiy eşref-i ümem: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Ey yaratılmışların en cömerdi ve ey en şerefli ümmetler.

1. İy ekrem-i ḫalāyıḳ u vʿiy eşref-i ümem
2. Mecmūʿa-i mürüvvet ü serdefter-i kerem

mecmūʿa-i mürüvvet ü ser-defter-i kerem:

mecmūʿa-i mürüvvet ü ser-defter-i kerem: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yiğitlik abidesi ve cömertlik reisi.

1. İy ekrem-i ḫalāyıḳ u vʿiy eşref-i ümem
2. Mecmūʿa-i mürüvvet ü ser-defter-i kerem

enteʿllezī teferrede biʿl-faẕlı veʿl-kerem:

enteʿllezī teferrede biʿl-faẕlı veʿl-kerem: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Ey mahlukların en şereflisi, sen ki fazilette ve yücelikte teksin.

3. Enteʿllezį tevaḥḥade biʿl-ʿizzi veʿl-ʿulā
4. Enteʿllezī teferrede biʿl-faẕlı veʿl-kerem

nāzil ol:

nāzil ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
İnmek, nüzul etmek II
Peygambere ayet bildirilmek.

5. Şānuňda nāzil oldı senüň āyet-i seḫā
6. ʿĀlemde ḥüsn-i ḫulk-ıla oldı ṭapuň ʿalem

āyet-i seḫā:

āyet-i seḫā: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Cömertlik ayeti.

5. Şānuňda nāzil oldı senüň āyet-i seḫā
6. ʿĀlemde ḥüsn-i ḫulk-ıla oldı ṭapuň ʿalem

ḥüsn-i ḫulk:

ḥüsn-i ḫulk: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Yaradılış, huy ve ahlak güzelliği.

5. Şānuňda nāzil oldı senüň āyet-i seḫā
6. ʿĀlemde ḥüsn-i ḫulk-ıla oldı ṭapuň ʿalem

ṭapuň ol:

ṭapuň ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Hizmet etmek, ibadet etmek.

5. Şānuňda nāzil oldı senüň āyet-i seḫā
6. ʿĀlemde ḥüsn-i ḫulk-ıla oldı ṭapuň ʿalem

nesīm-i ʿışḳ:

nesīm-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Aşk rüzgârı.

7. Senüň nesīm-i ʿışḳun eger ḥādiŝ olmasa
8. Mevc urmaz-ıdı cūşa gelüp

ḳulzüm-i ḳıdem

ḫādiŝ ol:

ḫādiŝ ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Haber, söz getirmek.

7. Senüñ nesīm-i ʿışḳun eger ḫādiŝ olmasa
8. Mevc urmaz-ıdı cūşa gelüp ḳulzüm-i ḳıdem

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Dalgalanmak.

7. Senüñ nesīm-i ʿışḳun eger ḫādiŝ olmasa
8. Mevc urmaz-ıdı cūşa gelüp ḳulzüm-i ḳıdem

cūşa gel:

cūşa gel: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Coşmak, galeyana gelmek.

7. Senüñ nesīm-i ʿışḳun eger ḫādiŝ olmasa
8. Mevc urmaz-ıdı cūşa gelüp ḳulzüm-i ḳıdem

ḳulzüm-i ḳıdem:

ḳulzüm-i ḳıdem: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ezeli deniz.

7. Senüñ nesīm-i ʿışḳun eger ḫādiŝ olmasa
8. Mevc urmaz-ıdı cūşa gelüp ḳulzüm-i ḳıdem

naṣb ol:

naṣb ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Dikilmek.

9. Naṣb olmasa ezelde livā-yı mahabbetüñ
10. Feṯḥ olmaya ḳalaydı ebed kişver-i ʿadem

livā-yı mahabbet:

livā-yı mahabbet: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sevgi bayrağı.

9. Naṣb olmasa ezelde livā-yı mahabbetüñ
10. Feṯḥ olmaya ḳalaydı ebed kişver-i ʿadem

kişver-i ʿadem:

kişver-i ʿadem: Kalıp İfade
Mısra: **10**
İnsan memleketi II Dünya.

9. Naṣb olmasa ezelde livā-yı mahabbetüñ
10. Feṯḥ olmaya ḳalaydı ebed kişver-i ʿadem

ebed ḳal:

ebed ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sonsuza kadar kalmak; daim olmak.

9. Naṣb olmasa ezelde livā-yı mahabbetüñ
10. Feṯḥ olmaya ḳalaydı ebed kişver-i ʿadem

feṯḥ ol:

feṯḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Ele geçirilmek, zaptedilmek.

9. Naṣb olmasa ezelde livā-yı mahabbetüñ
10. Feṯḥ olmaya ḳalaydı ebed kişver-i ʿadem

gülbün-i vücūd gel:

gülbün-i vücūd gel: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Bedende gül ağacı çıkıp.

11. Güller bitürmez-idi gelüp gülbün-i vücūd
12. İrüp nesīm-i lüṭfuñ eger virmese neşem

güller bitür:

güller bitür: Deyim
Mısra: **11**
Güller bitirmek, güller açtırmak.

11. Güller bitürmez-idi gelüp gülbün-i vücūd
12. İrüp nesīm-i lüṭfuñ eger virmese neşem

nesīm-i lüṭf:

nesīm-i lüṭf: Kalıp İfade
Mısra: **12**
İyilik rüzgarı.

11. Güller bitürmez-idi gelüp gülbün-i vücūd
12. İrüp nesīm-i lüṭfuñ eger virmese neşem

neşem vir:

neşem vir: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Şenlendirmek.

11. Güller bitürmez-idi gelüp gülbün-i vücūd
12. İrüp nesīm-i lüṭfuñ eger virmese neşem

enteʿllezi tevaḫḫade biʿl-ʿizzi veʿl-ʿulā:

enteʿllezi tevaḫḫade biʿl-ʿizzi veʿl-ʿulā: Dua İfadesi
Mısra: **3**
Ya Muhammed sen ki büyüklük ve yücelikte teksin; erdem ve cömertlikte eşin ve benzerin yoktur.

3. Enteʿllezi tevaḫḫade biʿl-ʿizzi veʿl-ʿulā
4. Enteʿllezī teferrede biʿl-faẓlı

veʿl-kerem

dehr ḫoş-niʿam

penç nevbet:

penç nevbet: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Mehterin belirli vakitlerde resmî yerlerde çalınmasına denir. Nevbet Osmanlı'da normal zamanlarda günde bir kez ikindi vakitleri çalınmakla birlikte, Selçuklu sultanları günde beş defa namaz vakitlerinde nevbet çaldırırlardı.

13. Urduň çü penç nevbeti şeş
gūşe ṣuffede
14. Ṭoldı anuňʿla çār-sūy-ı
dehr ḫoş-niʿam

şeş gūşe:

şeş gūşe: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Altı cihet, altı yön, her yön, her taraf, dünya.

13. Urduň çü penç nevbeti şeş
gūşe ṣuffede
14. Ṭoldı anuňʿla çār-sūy-ı
dehr ḫoş-niʿam

çār-sūy-ı dehr:

çār-sūy-ı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Dünya dört tarafı.

13. Urduň çü penç nevbeti şeş
gūşe ṣuffede
14. Ṭoldı anuňʿla çār-sūy-ı

miḫnet ü belā:

miḫnet ü belā: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sıkıntı ve eziyet.

15. Emrüňe lā diyenleredür
miḫnet ü belā
16. Cāndan neʿam diyenlere ne
ġuṣṣa vü ne ġam

ne... ne:

ne... ne: Kalıp İfade
Mısra: **16**
ne ... ne bağlacı; iki olumsuz düşüncenin art arda sıralanması istenildiğinde kullanılan bağlaçtır.

15. Emrüňe lā diyenleredür
miḫnet ü belā
16. Cāndan neʿam diyenlere ne
ġuṣṣa vü ne ġam

ġuṣṣa vü ġam:

ġuṣṣa vü ġam: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gam ve keder.

15. Emrüňe lā diyenleredür
miḫnet ü belā
16. Cāndan neʿam diyenlere ne
ġuṣṣa vü ne ġam

leyl ü ḍuḥā:

leyl ü ḍuḥā: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gece ve kuşluk vakti.

17. Ḳurʿān içinde leyi ü ḍuḥā aňduġı Ḫudā
18. Yaʿnı ki rūy u muyuňa ider senüň ḳasem

rūy u muy:

rūy u muy: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yüz ve saç.

17. Ḳurʿān içinde leyi ü ḍuḥā aňduġı Ḫudā
18. Yaʿnı ki rūy u muyuňa ider senüň ḳasem

ḳasem id:

ḳasem id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yemin etmek.

17. Ḳurʿān içinde leyi ü ḍuḥā aňduġı Ḫudā
18. Yaʿnı ki rūy u muyuňa ider senüň ḳasem

İsm-i muḥammed:

İsm-i muḥammed: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Muhammed'in ismi.

19. İsm-i Muḥammed idi ki resm oldı evvelā
20. Levḥ-i ezelde ḳudret eli çekdi çün raḳam

resm ol:

resm ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Çizilmek.

19. İsm-i Muḥammed idi ki resm oldı evvelā
20. Levḥ-i ezelde ḳudret eli çekdi çün raḳam

levḥ-i ezel:

levḥ-i ezel: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Allah'ın takdir ettiği şeylerin yazıldığına inanılan manevi levha.

19. İsm-i Muḥammed idi ki resm oldı evvelā
20. Levḥ-i ezelde ḳudret eli çekdi çün raḳam

kudret eli:

ḳudret eli: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Allah'ın yaratma gücü.

19. İsm-i Muḥammed idi ki resm oldı evvelā
20. Levḥ-i ezelde ḳudret eli çekdi çün raḳam

erbaʿin çek:

erbaʿin çek: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Kırk II Dervişlerin çile

çıkarmak üzere kapandıkları kırk günlük müddet.

21. Ādem çekerdi māʿ-ile tīn içre erbaʿīn
22. Vaṣl olmış-ıdı aṣlına ol nesl-i muḥterem

nesl-i muḥterem:

nesl-i muḥterem: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Hürmetli nesli.

21. Ādem çekerdi māʿ-ile tīn içre erbaʿīn
22. Vaṣl olmış-ıdı aṣlına ol nesl-i muḥterem

vaṣl ol:

vaṣl ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Ulaşmak, kavuşmak.

21. Ādem çekerdi māʿ-ile tīn içre erbaʿīn
22. Vaṣl olmış-ıdı aṣlına ol nesl-i muḥterem

ṭabl-ı nübüvvet:

ṭabl-ı nübüvvet: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Peygamberlik davulu.

23. Çün şāh çaldı ṭabl-ı nübüvvet zamānede
24. Kim dikdi btırc-ı ḳalʿa-i eflākde ʿalem

burc-ı ḳalʿa-i eflāk:

burc-ı ḳalʿa-i eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Felekler kalesinin burcu.

23. Çün şāh çaldı ṭabl-ı nübüvvet zamānede
24. Kim dikdi btırc-ı ḳalʿa-i eflākde ʿalem

ʿalem dik:

ʿalem dik: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Bayrak dikmek.

23. Çün şāh çaldı ṭabl-ı nübüvvet zamānede
24. Kim dikdi btırc-ı ḳalʿa-i eflākde ʿalem

süvār ol:

süvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Süvari, asker II Hz. Muhammed'in Mi'râc gecesi Burāḳʿa binmesi.

25. Olduň süvār berḳ-reviş bir Burāḳʿa kim
26. Sürʿatde irmez-idi aňa ʿaḳl ü vehm ü hem

ʿaḳl ü vehm ü hem ir:

ʿaḳl ü vehm ü hem ir: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Aklın ve kuruntunun yetişmesi.

25. Olduň süvār berḳ-reviş bir Burāḳʿa kim
26. Sürʿatde irmez-idi aňa ʿaḳl ü vehm ü hem

livā-yı nuṣretüň çek:

livā-yı nuṣretüň çek: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Zafer bayrağını dikti.

27. Çekdi livā-yı nuṣretüň öňüňce Cebrāʿil
28. Bile yanuňca çavḳ-ı melāʿik ḫadem ḥaşem

çavḳ-ı melāʿik:

çavḳ-ı melāʿik: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Melekler kümesi.

27. Çekdi livā-yı nuṣretüň öňüňce Cebrāʿil
28. Bile yanuňca çavḳ-ı melāʿik ḫadem ḥaşem

ḥaşem ḫadem:

ḥaşem ḫadem: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Hizmet edenler, birinin emri altında bulunanlar.

27. Çekdi livā-yı nuṣretüň öňüňce Cebrāʿil
28. Bile yanuňca çavḳ-ı melāʿik ḫadem ḥaşem

bil ki:

bil ki: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Bil ki, anla ki.

31. Ādem irişmemiş-idi biň erbaʿīn-ile
32. Sen bir gicede irdügüňe bil ki daḫı kem

serīr-i kurb bisāṭ:

serīr-i ḳurb bisāṭ: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Yakınlık tahtının minderi.

33. Geçdüň hezār kerre hezārān ḥicābdan
34. Başduň serīr-i ḳurb bisāṭına çün ḳadem

meṭā vü eyn:

meṭā vü eyn: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Varlık ve zaman.

35. Irdüň ana ki irmedi ana meṭā vü eyn
36. Gördüň anı ki sıġmadı vaṣfına keyf ü kem

keyf ü kem:

keyf ü kem: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Digerlerinden ayıran özellik ; bir şeyin taşıdığı şu veya bu hal, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki farkları

meydana getiren durum, nasıllık, vasıf, nitelik ve azlık.

35. Ịrdüň ana ki irmedi ana meṭā vü eyn
36. Gördüň anı ki sıġmadı vaṣfına keyf ü kem

keŝr ol:

keŝr ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Kırılmak, kırılma.

37. Keŝr oldı ḳalb-i keŝret ü refʿ oldı hür-ı ʿīn
38. Naṣb-ı livāňa āyet-i feṭḥ oldı çünki żam

naṣb-ı livāň:

naṣb-ı livāň: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bayrağın dikilmesi.

37. Keŝr oldı ḳalb-i keŝret ü refʿ oldı hür-ı ʿīn
38. Naṣb-ı livāňa āyet-i feṭḥ oldı çünki żam

āyet-i feṭḥ ol:

āyet-i feṭḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Fetih ayeti indi.

37. Keŝr oldı ḳalb-i keŝret ü refʿ oldı hür-ı ʿīn
38. Naṣb-ı livāňa āyet-i feṭḥ oldı çünki żam

vaḥy-i āsmān:

vaḥy-i āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Gökyüzüne mensup vahiy; Allah'tan gelen tebliğ.

39. Sen vaḥy-i āsmān-ıla itdügüňi ʿiyān
40. Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam

ʿiyān it:

ʿiyān it: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Açık, belli etmek.

39. Sen vaḥy-i āsmān-ıla itdügüňi ʿiyān
40. Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam

kim olam ki:

kim olam ki: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Ben kimim ki? Ben kim oluyorum ki? Ne haddime!

39. Sen vaḥy-i āsmān-ıla itdügüňi ʿiyān
40. Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam

şerḥ ü beyān ḳıl:

şerḥ ü beyān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Açıklayarak ifade etme.

39. Sen vaḥy-i āsmān-ıla itdügüñi ʿiyān
40. Ben kim olam ki şiʿr-ile şerḥ ü beyān ḳılam

defter-i ʿamel:

defter-i ʿamel: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Yapılan iyilik ve kötülüklerin yazıldığı defter.

41. Haṭṭ-ı ḫatā-ile ṭoludur defter-i ʿamel
42. Luṭfuñ-durur çekerse eger dehr eli ḳalem

haṭṭ-ı hatā:

haṭṭ-ı ḫatā: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Yanlış yazı.

41. Haṭṭ-ı ḫatā-ile ṭoludur defter-i ʿamel
42. Luṭfuñ-durur çekerse eger dehr eli ḳalem

kalem çeker:

ḳalem çeker: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Yazmak.

41. Haṭṭ-ı ḫatā-ile ṭoludur defter-i ʿamel
42. Luṭfuñ-durur çekerse eger dehr eli ḳalem

dehr eli:

dehr eli: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Dünya elinden II Felek yüzünden.

41. Haṭṭ-ı ḫatā-ile ṭoludur defter-i ʿamel
42. Luṭfuñ-durur çekerse eger dehr eli ḳalem

ins ü cin:

ins ü cin: Kalıp İfade
Mısra: **43**
İnsan ve cin.

43. Ol dem ki ins ü cin düşe nefsi ḫalāṣına
44. Ol ümmetini isteye ẕī-luṭf u zī-kerem

zī-luṭf u zī-kerem:

ẕī-luṭf u zī-kerem: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Lutuf sahibi ve kerem sahibi II Ne güzel, ne hoş.

43. Ol dem ki ins ü cin düşe nefsi ḫalāṣına
44. Ol ümmetini isteye ẕī-luṭf u zī-kerem

ṣalāt ol:

ṣalāt ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Allah'ın rahmeti, duâ olsun.

45. Olsun ṣalāt aňa vü aṣḥābına müdām
46. Kim anlar oldı rāfiʿ-i dı̱n dāfīʿ-i ẓulem

rāfiʿ-i dı̱n ol:

rāfiʿ-i dı̱n ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Dinin yücelticisi.

45. Olsun ṣalāt aňa vü aṣḥābına müdām
46. Kim anlar oldı rāfiʿ-i dı̱n dāfīʿ-i ẓulem

dāfīʿ-i ẓulem ol:

dāfīʿ-i ẓulem ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Karanlığı yok etmek.

45. Olsun ṣalāt aňa vü aṣḥābına müdām
46. Kim anlar oldı rāfiʿ-i dı̱n dāfīʿ-i ẓulem

hür-ı ʿīn:

hür-ı ʿīn: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Ahu gözlüler, huriler.

37. Keŝr oldı ḳalb-i keŝret ü refʿ oldı hür-ı ʿīn
38. Naṣb-ı livāňa āyet-i fetḥ oldı çünki żam

ḳalb-i keŝret ü refʿ ol:

ḳalb-i keŝret ü refʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Zengin ve yüce kalbli olmak.

37. Keŝr oldı ḳalb-i keŝret ü refʿ oldı hür-ı ʿīn
38. Naṣb-ı livāňa āyet-i fetḥ oldı çünki żam

Dizin

ṭurfe-dār ol:

ṭurfe-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Garip ve şaşılacak işler yapmak.

1. Ne ṭurfe-dār olur baḳ bu günbed-i devvār
2. Gözün açınca sana gösterür hezār etvār

günbed-i devvār:

günbed-i devvār: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Dönen gökkubbe, gökyüzü.

1. Ne ṭurfe-dār olur baḳ bu günbed-i devvār
2. Gözün açınca sana gösterür hezār etvār

cihān-ı çābük-dest:

cihān-ı çābük-dest: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Eli çabuk, hızlı dünya.

3. Sipihr-i şuʿbede-bāz u cihān-ı çābük-dest

4. Gözet ki bize ne bāzīçeler geçer her-bār

sipihr-i şuʿbede-bāz:

sipihr-i şuʿbede-bāz: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Hokkabaz felek.

3. Sipihr-i şuʿbede-bāz u cihān-ı çābük-dest
4. Gözet ki bize ne bāzīçeler geçer her-bār

sefid ü siyāh:

sefid ü siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Beyaz ve siyah.

5. Bu iki perde ki ḳurmış-durur sefid ü siyāh
6. Ne naḳşlar geçer ardından eylemez izẖār

izhār eyle:

izẖār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Gösterme, meydana çıkarma.

5. Bu iki perde ki ḳurmış-durur sefid ü siyāh
6. Ne naḳşlar geçer ardından eylemez izẖār

şūret-i insan:

şūret-i insan: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İnsanın yüzü, şekli.

13. Geh itdi maʿden ü gāhį nebat u geh ḥayvan
14. Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār

heyūlā-yi ʿālem:

heyūlā-yi ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Dünyanın asıl maddesi.

11. Ne kadri vardı heyulā-yi ʿālemün evvel
12. Bu iki dürlü şuverle virüp-durur mıḳdār

iki dürlü:

iki dürlü: Kalıp İfade
Mısra: **12**
İki çeşit.

11. Ne kadri vardı heyulā-yi ʿālemün evvel
12. Bu iki dürlü şuverle virüp-durur mıḳdār

maʿden it:

maʿden it: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Kaynak, cevher yaratmak.

13. Geh itdi maʿden ü gāhį nebat u geh ḥayvan
14. Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār

nebāt it:

nebāt it: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Bitkinin yaratılması.

13. Geh itdi maʿden ü gāhį nebat u geh ḥayvan
14. Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār

ḥayvān it:

ḥayvān it: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Hayvanın yaratılması.

13. Geh itdi maʿden ü gāhį nebat u geh ḥayvan
14. Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār

maʿni-dār it:

maʿni-dār it: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İç yüzü, derin anlamı olmak.

13. Geh itdi maʿden ü gāhį nebat u geh ḥayvan
14. Ki itdi şüret-i insanda anı maʿni-dār

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Çesit çeşit, farklı farklı.

15. Virür mizācınʿanun dürlü dürlü keyfiyyet
16. Yazar ʿizārına yüz naḳş u şad-hezār nigār

kabā-yı aṭlas-ı şāhid:

kabā-yı aṭlas-ı şāhid: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Güzel atlas elbise.

17. Kabā-yı atlas-ı şahide gösterür kimini
18. ʿAbā-yı faḳr içinde kalur kimisi hvār-zār

ʿabā-yı faḳr:

ʿabā-yı faḳr: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Fakir elbisesi.

17. Kabā-yı atlas-ı şahide gösterür kimini
18. ʿAbā-yı faḳr içinde kalur kimisi hvār-zār

faḳr ʿabası:

faḳr ʿabası: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Fakir elbisesi.

19. Ne buna faḳr ʿabası müdām olur baḳı
20. Ne ana fahr kabasını ḳorlar āhir-i kār

bāḳī ol:

bāḳī̄ ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Ebedî, sonsuz olur.

19. Ne buna faḳr ʿabası müdām olur baḳı
20. Ne ana fahr kabasını ḳorlar āhir-i kār

āḫir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **182**
İşin sonu.

181. Vʿeger-ni bizde ne tāʿat ola vü ne kulluḳ
182. Eġer kabul u eġer red anun-durur ne ki var

faḫr ḳabāsı:

faḫr ḳabāsı: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Büyüklenme elbisesi.

19. Ne buna faḳr ʿabası müdām olur baḳı
20. Ne ana fahr kabasını ḳorlar āhir-i kār

yir u çarḫ:

yir u çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Yer ve gök.

21. Ḳamusı fāni vü anun-durur beka ancaḳ
22. Ki emri ile ṭurur yir u çarḫ olur devvār

āḫir-i kār:

āḫir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İşin sonu, sonunda, nihayetinde.

19. Ne buna faḳr ʿabası müdām olur baḳı
20. Ne ana fahr kabasını ḳorlar āhir-i kār

āḫir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **110**
İşin sonu.

109. Cihān-ı bi-ser ü pādan kalender alur dād
110. Gel imdi bi-ser ü pā ol gönül kalender-vār

devvār ol:

devvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Durmadan dönmek, devretmek.

21. Ḳamusı fāni vü anun-durur beka ancaḳ
22. Ki emri ile ṭurur yir u çarḫ olur devvār

fahr id:

faḫr id: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Övünmek, övmek.

23. Gerek ki ʿākil olan ne ġmā-y-ıla ide fahr
24. Gınā-yı faḳr-ıla ne gönli ʿardan ola ṭar

ʿāḳıl ol:

ʿāḳıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Akıllı olmak.

23. Gerek ki ʿākil olan ne ġmā-
y-ıla ide fahr
24. Gınā-yı faḳr-ıla ne gönli
ʿardan ola ṭar

tar ol:

ṭar ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Karanlık olmak II Saç telli.

23. Gerek ki ʿākil olan ne ġmā-
y-ıla ide fahr
24. Gınā-yı faḳr-ıla ne gönli
ʿardan ola ṭar

gerek ki:

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Gerekir ki.

23. Gerek ki ʿākil olan ne ġmā-
y-ıla ide fahr
24. Gınā-yı faḳr-ıla ne gönli
ʿardan ola ṭar

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Gerekir ki.

53. Gerek ki āyi̯ne-i cana ʿışk
ura saykal
54. Hevā-yı nefs ile tutdukça
yüzini jengār

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Gerekir ki.

91. Gerek ki ṣıdḳ maḳāmında
cānda mesrur
92. Gerekse ten ola ferḥān
gerekse derd-ile zār

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Gerekir ki.

95. Gerek ki ḫāk idesin sāye
gibi sen yüzüni
96. Güneş gibi yirün olursa
kubbe-i devvār

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Gerekir ki.

143. Dili ucından oda yandı
şemʿ ser-tā-ser
144. Dilinden ötrü yüreġinde
dāġ-ı ḫasret var

gerek ki: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Gerekir ki.

169. Hezār vādı-i bi-rāh var
yolunda senün
170. Ṣaḳın birine düşersin işün
olur düşvār

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Ey gönül!

25. Gel imdi ʿibret-i haḳka ḳıl
iʿtibār iy dil
26. Gözüni aç oḳı faʿtebirü
üliʿl-ebṣār

iʿtibār ḳıl:

iʿtibār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Önem vermek; dikkate almak.

25. Gel imdi ʿibret-i haḳka ḳıl
iʿtibār iy dil
26. Gözüni aç oḳı faʿtebirü
üliʿl-ebṣār

ʿibret-i ḥaḳḳ:

ʿibret-i ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hak'ın uyarısı.

25. Gel imdi ʿibret-i haḳka ḳıl
iʿtibār iy dil
26. Gözüni aç oḳı faʿtebirü
üliʿl-ebṣār

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

25. Gel imdi ʿibret-i haḳka ḳıl
iʿtibār iy dil
26. Gözüni aç oḳı faʿtebirü
üliʿl-ebṣār

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

111. Gelür ne kʿoldı mukadder
ferāhı vü tengi̱
112. Gerekse gönlüni gin tut
gerekse derd-ile ṭar

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Beden, varlık.

137. Sözüne baġlayasm az
söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle
eyleme ikṣār

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

165. Bu maʿrifetle ʿamel ḳıl ki
ʿilm-i bi̱-ʿamelün
166. Nazi̱rdür gül-i bi̱-bü
diraht-i bi̱-eşmār

gözüñi aç oḳı faʿtebirū üliʿl-ebṣār:

gözüñi aç oḳı faʿtebirū üliʿl-ebṣār: Ayet
Mısra: **26**
Gözünü aç oku ' Ey akıl sahipleri ibret alın (Haşr suresi, âyet 2).

25. Gel imdi ʿibret-i haḳka ḳıl
iʿtibār iy dil
26. Gözüni aç oḳı faʿtebirü
üliʿl-ebṣār

dil uzad:

dil uzad: Deyim
Mısra: **27**
Haddini aşarak birinin aleyhine söz söylemek.

27. Çemende dil uzadur nergise baḳup süsen
28. Oḳur bu āyeti kim feʿnzurū ilā āŝār

oḳur bu āyeti kim feʿnẓurū ilā āŝār:

oḳur bu āyeti kim feʿnẓurū ilā āŝār: Ayet
Mısra: **28**
Bu ayeti okur; "Allah'ın rahmetinin eserlerine bakın ki, yeri ölümünden sonra diriltiyor. Şüphe yok ki o ölüleri de diriltecektir, o her şeye kâdirdir " (Rum suresi, âyet 50).

27. Çemende dil uzadur nergise baḳup süsen
28. Oḳur bu āyeti kim feʿnzurū ilā āŝār

güzer eyle:

güzer eyle: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Geçip gitmek.

29. Bu devr çün güzerāndur sen andan eyle güzer
30. Yüzine eyle naẓar bağlama gönül zinḫār

naẓar eyle:

naẓar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Bakmak.

29. Bu devr çün güzerāndur sen andan eyle güzer
30. Yüzine eyle naẓar bağlama gönül zinḫār

gönül bağla:

gönül bağla: Deyim
Mısra: **30**
Candan bağlanmak, sevmek, âşık olmak, gönül vermek.

29. Bu devr çün güzerāndur sen andan eyle güzer
30. Yüzine eyle naẓar bağlama gönül zinḫār

ḫayf ola kim:

ḫayf ola kim: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Yazıklar olsun ki!

31. Güzel ki olmaya anun vefāsı ḫayf ola kim
32. Cemāline kişi aldana derd-ile ola zār

vefāsı ol:

vefāsı ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Sadakat, sevgi bağlılığı, sözünde durma.

31. Güzel ki olmaya anun vefāsı ḫayf ola kim
32. Cemāline kişi aldana derd-

ile ola zār

38. Ki murġ-ı rühun ayağına bend olur ol tār

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Ağlamak.

31. Güzel ki olmaya anun vefāsı hayf ola kim
32. Cemāline kişi aldana derd-ile ola zār

ʿizār-ı dil-dār:

ʿizār-ı dil-dār: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Sevgilinin yanağı.

35. Nigār u naḳşına baḳma ʿizār-ı dil-dārun
36. Ki aldamaya gönül ṭıflını bu naḳş u nigār

hazer eyle:

ḥaẕer eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Sakınmak, kaçınmak.

33. Hatā didüm naẓar itme ana vü eyle hazer
34. Ki tā irişmeye dil hırmenine gözden nār

nigār u nakş:

nigār u nakş: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Güzellik ve süs.

35. Nigār u naḳşına baḳma ʿizār-ı dil-dārun
36. Ki aldamaya gönül ṭıflını bu naḳş u nigār

naẓar it:

naẓar it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Bakmak, görmek.

33. Hatā didüm naẓar itme ana vü eyle hazer
34. Ki tā irişmeye dil hırmenine gözden nār

nakş u nigār:

nakş u nigār: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Süsler ve güzellikler.

35. Nigār u naḳşına baḳma ʿizār-ı dil-dārun
36. Ki aldamaya gönül ṭıflını bu naḳş u nigār

naẓar it: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Bakmak, görmek.

37. Gel itme ṭurre-i dil-berde reng ü büya naẓar

gönül ṭıflı:

gönül ṭıflı: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gönül çocuğu.

35. Nigār u naḳşına baḳma ʿizār-ı dil-dārun
36. Ki aldamaya gönül ṭıflını bu naḳş u nigār

dil ḥırmeni:

dil ḥırmeni: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Gönül harmanı.

33. Hatā didüm naẓar itme ana vü eyle hazer
34. Ki tā irişmeye dil ḥırmenine gözden nār

ṭurre-i dil-ber:

ṭurre-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Gönlü alan güzellerin saç lülesi.

37. Gel itme ṭurre-i dil-berde reng ü büya naẓar
38. Ki murġ-ı rühun ayağına bend olur ol tār

reng ü büya:

reng ü büya: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Renk, şekil ve güzel koku.

37. Gel itme ṭurre-i dil-berde reng ü büya naẓar
38. Ki murġ-ı rühun ayağına bend olur ol tār

murġ-ı ruḥ:

murġ-ı ruḥ: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Can kuşu.

37. Gel itme ṭurre-i dil-berde reng ü büya naẓar
38. Ki murġ-ı rühun ayağına bend olur ol tār

bend ol:

bend ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bağ olmak.

37. Gel itme ṭurre-i dil-berde reng ü büya naẓar
38. Ki murġ-ı rühun ayağına bend olur ol tār

zülf-i ʿanber-i yār:

zülf-i ʿanber-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Sevgilinin anber kokan yüzünün iki cihetinden sarkan saç.

39. Siyāh mār-durur āteş üzre piç olmış
40. Sen anı şānma ʿizār üzre zülf-i ʿanber-i yār

büt it:

büt it: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Put hâline getirmek, put yapmak.

41. Büt itme kendüne bir sım-
ten sanem göricek
42. Ki içün olmaya naḳş u
şuver içün Ferḥār

naḳş u şuverle ol:

naḳş u şuverle ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Nakış ve suretler II Görünen dünya.

41. Büt itme kendüne bir sım-
ten sanem göricek
42. Ki içün olmaya naḳş u
şuver içün Ferḥār

ḫāne-i pāk-i Ḫudā:

ḫāne-i pāk-i Ḫudā: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Rabb'in temiz evidir.

43. Gönül ki ḫāne-i pāk-i
Ḫudā-durur sen anı
44. Ne yir-durur ki şānem-ḫāne
idesin iy yār

iy yār:

iy yār: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Ey sevgili!

43. Gönül ki ḫāne-i pāk-i
Ḫudā-durur sen anı
44. Ne yir-durur ki şānem-ḫāne
idesin iy yār

iy yār: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Ey sevgili!

133. Cihan güneş bigi muḥtaç
ola pertevine
134. Ne cān ki ʿuzlet idüp
halkdan ola bizar

iy yār: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Ey sevgili!

169. Hezār vādı-i bi-rāh var
yolunda senün
170. Ṣaḳın birine düşersin işün
olur düşvār

şanem-ḫāne id:

şanem-ḫāne id: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Puthane yapmak.

43. Gönül ki ḫāne-i pāk-i
Ḫudā-durur sen anı
44. Ne yir-durur ki şānem-ḫāne
idesin iy yār

şūret-i aġyār:

şūret-i aġyār: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Rakibin görüntüsü.

45. Gönül ki şüret-i aġyār-ıla
münaḳkaşdur
46. Ne vechi var ki ola ḫāne-i
hayāl-i nigār

ḫāne-i hayāl-i nigār ol:

ḫāne-i hayāl-i nigār ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Sevgilinin hayal ettiği ev ol.

45. Gönül ki şüret-i aġyār-ıla münaḳkaşdur
46. Ne vechi var ki ola ḫāne-i hayāl-i nigār

mihekk-i merd:

mihekk-i merd: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Kişinin kıymetini anlamaya yarayan vasıta.

47. Mihekk-i merd-durur ʿışk derdi çün dilde
48. Mihekke naḳdüni ʿarz it ki ẓāhir ola ʿayyār

ʿışk derdi:

ʿışk derdi: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Aşk derdi.

47. Mihekk-i merd-durur ʿışk derdi çün dilde
48. Mihekke naḳdüni ʿarz it ki ẓāhir ola ʿayyār

ʿarz it:

ʿarz it: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Sunmak, taktir etmek.

47. Mihekk-i merd-durur ʿışk derdi çün dilde
48. Mihekke naḳdüni ʿarz it ki ẓāhir ola ʿayyār

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

47. Mihekk-i merd-durur ʿışk derdi çün dilde
48. Mihekke naḳdüni ʿarz it ki ẓāhir ola ʿayyār

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **253**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

253. Hemişe gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol
254. ʿAdünun olşun içi ġonça gibi hün yiri ḫār

dūd-ı āteş-i derd:

dūd-ı āteş-i derd: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Derd ateşinin dumanı gibi.

49. Çerāġ-ı sıne-i merd oldı düd-ı āteş-i derd
50. Niteki ẓulmet-i şeb nūr-ı dide-i ʿayyār

Çerāġ-ı sine-i merd ol:

Çerāġ-ı sine-i merd ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
İç aydınlığı cesur oldu.

49. Çerāġ-ı sıne-i merd oldı
düd-ı āteş-i derd
50. Niteki ẓulmet-i şeb nūr-ı
dide-i ʿayyār

zulmet-i şeb:

ẓulmet-i şeb: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Ayrılık akşamı.

49. Çerāġ-ı sıne-i merd oldı
düd-ı āteş-i derd
50. Niteki ẓulmet-i şeb nūr-ı
dide-i ʿayyār

nūr-ı dīde-i ʿayyār:

nūr-ı dīde-i ʿayyār: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Hilebaz gözünün parlaklığı.

49. Çerāġ-ı sıne-i merd oldı
düd-ı āteş-i derd
50. Niteki ẓulmet-i şeb nūr-ı
dide-i ʿayyār

hevā-yı nefs:

hevā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Nefis istekleri.

51. Hevā-yı nefs degüldür bu
ʿışkdan maḳṣūd
52. Cilā-yı āyi̯ne-i rühdur ki
gide ġubār

hevā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Nefis istekleri.

53. Gerek ki āyi̯ne-i cana ʿışk
ura saykal
54. Hevā-yı nefs ile tutdukça
yüzini jengār

hevā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Nefis istekleri.

71. Hevā-yı nefse uyup baş ḫoş
itme bādeyle
72. Ki hırmenüni virür bāda ol
hevā zinḫār

cilā-yı āyi̯ne-i rūḥ:

cilā-yı āyi̯ne-i rūḥ: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Ruh aynasının cilası.

51. Hevā-yı nefs degüldür bu
ʿışkdan maḳṣūd
52. Cilā-yı āyi̯ne-i rühdur ki
gide ġubār

āyi̯ne-i cān:

āyi̯ne-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Can aynası II Gönül aynası.

53. Gerek ki āyi̯ne-i cana ʿışk
ura saykal
54. Hevā-yı nefs ile tutdukça
yüzini jengār

şaykal ur:

ṣayḳal ur: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Cilalamak.

53. Gerek ki āyi̱ne-i cana ʿışk ura saykal
54. Hevā-yı nefs ile tutdukça yüzini jengār

yüzini ṭut:

yüzini ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Yüzünü kaplamak.

53. Gerek ki āyi̱ne-i cana ʿışk ura saykal
54. Hevā-yı nefs ile tutdukça yüzini jengār

ʿarşa çıḳ:

ʿarşa çıḳ: Deyim
Mısra: **55**
Çok yükselmek, göklere kadar çıkmak.

55. Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā-mekāna varur
56. Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār

kaşr-ı lā-mekān:

ḳaşr-ı lā-mekān: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Yersiz, mekansız II Allah'ın huzuru.

55. Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā-mekāna varur
56. Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār

ser-i hevā:

ser-i hevā: Kalıp İfade
Mısra: **56**
İsteklerinin başı.

55. Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā-mekāna varur
56. Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār

gerek kim:

gerek kim: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Gerek ki.

55. Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā-mekāna varur
56. Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār

kadem baş:

kadem baş: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Adım atmak.

55. Şu cān ki ʿarşa çıḳup kaşr-ı lā-mekāna varur
56. Ser-i hevāya gerek kim kadem başa nā-çār

pāk ol:

pāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**

Temiz olmak.

57. Şu merd pāk ola kendüden bulur tecrid
58. Çü nāfe müşk kanından olur imiş bizar

bizār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Bıkmış; usanmış.

57. Şu merd pāk ola kendüden bulur tecrid
58. Çü nāfe müşk kanından olur imiş bizar

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Bıkmış, usanmış.

135. Gel imdi kāf-ı kanāʿatde cüft-i ʿankā ol
136. Fezā-yı kudsde ḳıl vāridāt-ı haḳḳı şikār

sarāy-ı vaḥdet:

sarāy-ı vaḥdet: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Vahdet sarayı; birlik sarayı.

59. Sarāy-ı vaḥdete gir ḳo bu keŝret erkānın
60. Bihişt gülşenine olmaz āb u gil dıvār

bihişt gülşeni:

bihişt gülşeni: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Cennet bahçesi.

59. Sarāy-ı vaḥdete gir ḳo bu keŝret erkānın
60. Bihişt gülşenine olmaz āb u gil dıvār

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Su ve toprak ‖ Varlık, tabiat.

59. Sarāy-ı vaḥdete gir ḳo bu keŝret erkānın
60. Bihişt gülşenine olmaz āb u gil dıvār

dīvār ol:

dīvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Duvar ol.

59. Sarāy-ı vaḥdete gir ḳo bu keŝret erkānın
60. Bihişt gülşenine olmaz āb u gil dıvār

havāşş u erkān:

ḫavāşş u erkān: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Muhterem ve saygın olanlar.

61. Cevāhirini ḳo sen o havāşş u erkānun
62. Çü āsitāne-i tecride vardun eyle nişār

āsitāne-i tecrid:

āsitāne-i tecrid: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Soyutlanmış eşik.

61. Cevāhirini ḳo sen o havāşş u erkānun
62. Çü āsitāne-i tecride vardun eyle nişār

nisār eyle:

nisār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Saçmak, dağıtmak.

61. Cevāhirini ḳo sen o havāşş u erkānun
62. Çü āsitāne-i tecride vardun eyle nişār

ḥabs eyle:

ḥabs eyle: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Hapsetmek.

63. Hümā-yı nefsi heves mahbesinde eyleme habs
64. Ne yaraşur kʿola külhende bülbül-i gül-zār

hümā-yı nefs:

hümā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Nefis kuşu.

63. Hümā-yı nefsi heves mahbesinde eyleme habs
64. Ne yaraşur kʿola külhende bülbül-i gül-zār

heves maḥbesi:

heves maḥbesi: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Arzu hapishanesi.

63. Hümā-yı nefsi heves mahbesinde eyleme habs
64. Ne yaraşur kʿola külhende bülbül-i gül-zār

bülbül-i gül-zār:

bülbül-i gül-zār: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Gül bahçesinin bülbül.

63. Hümā-yı nefsi heves mahbesinde eyleme habs
64. Ne yaraşur kʿola külhende bülbül-i gül-zār

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Yırtmak, parçalamak.

65. Cihān hicābım mıḳrāz-ıla eyle çāk it
66. Ki keşf ide sana sim hazret-i Settār

miḳrāz-ıla eyle:

miḳrāz-ıla eyle: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Makaslamak, kesmek.

65. Cihān hicābım mıḳrāz-ıla eyle çāk it
66. Ki keşf ide sana sim hazret-i Settār

hazret-i settār:

hazret-i settār: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Kulların ayıplarını örten yüce Allah.

65. Cihān hicābım mıḳrāz-ıla eyle çāk it
66. Ki keşf ide sana sim hazret-i Settār

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Anlamak; vakıf olmak.

65. Cihān hicābım mıḳrāz-ıla eyle çāk it
66. Ki keşf ide sana sim hazret-i Settār

büy-ı murād:

büy-ı murād: Kalıp İfade
Mısra: **67**
İstek kokusu.

67. Kaçan irer sana bu baġ içinde büy-ı murād
68. Gül-i Mesih ayağına çün oldı süzen- ḫār

süzen-i ḫār ol:

süzen-i ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Dikenin iğnesi battı.

67. Kaçan irer sana bu baġ içinde büy-ı murād
68. Gül-i Mesih ayağına çün oldı süzen- ḫār

dāne-i tesbiḥ:

dāne-i tesbiḥ: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Tespih tanesi.

69. Elünde dāne-i teşbih içünde dām-ı hayāl
70. Dilünde kavl-i Ḫudā vü başunda fii-i humār

dām-ı hayāl:

dām-ı hayāl: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Hayal tuzağı.

69. Elünde dāne-i teşbih içünde dām-ı hayāl
70. Dilünde kavl-i Ḫudā vü başunda fii-i humār

kavl-i Hudā:

kavl-i Ḫudā: Kalıp İfade
Mısra: **70**

Allah kelamı.

69. Elünde dāne-i teşbih içünde dām-ı hayāl
70. Dilünde kavl-i Ḫudā vü başunda fıi-i humār

fi ʿl-i humār:

fi ʿl-i humār: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Sersemlik; baş ağrısı.

69. Elünde dāne-i teşbih içünde dām-ı hayāl
70. Dilünde kavl-i Ḫudā vü başunda fıi-i humār

baş hoş it:

baş ḫoş it: Deyim
Mısra: **71**
Anlaşma; sevişme.

71. Hevā-yı nefse uyup baş ḫoş itme bādeyle
72. Ki hırmenüni virür bāda ol hevā zinḫār

bāda vir:

bāda vir: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Yele ver II Bozmak; boşa harcamak, ziyan etmek.

71. Hevā-yı nefse uyup baş ḫoş itme bādeyle
72. Ki hırmenüni virür bāda ol hevā zinḫār

hevā ol:

hevā ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Yel ol.

71. Hevā-yı nefse uyup baş ḫoş itme bādeyle
72. Ki hırmenüni virür bāda ol hevā zinḫār

ticāret eyle:

ticāret eyle: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Ticaret yapmak.

73. Ticāret eyle deminde kemāl-i kisb ide gör
74. Dime ki germ-durur böyle her zamān bāzār

dime ki:

dime ki: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Deme ki.

73. Ticāret eyle deminde kemāl-i kisb ide gör
74. Dime ki germ-durur böyle her zamān bāzār

her zamān:

her zamān: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Her zaman.

73. Ticāret eyle deminde

kemāl-i kisb ide gör
74. Dime ki germ-durur böyle her zamān bāzār

şiʿār u diŝār:

şiʿār u diŝār: Kalıp İfade
Mısra: **78**
İşâret ve elbise.

77. Beden kabāçesini ḳo ki müsteʿār-durur
78. Geyür fazāyil-ile nefsüile şiʿār u dişār

çeşm-i cān:

çeşm-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Gönül pınarı.

79. Düzüp ḳoşup bir avuç ḫāki ne kabardursın
80. Tozutma kʿirmeye andan bu çeşm-i cāna ġubār

kitāb-ı ʿucb:

kitāb-ı ʿucb: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Gurur kitabı.

83. Kitāb-ı ʿucbı ne oḳursın oḳı nʿitdi gör
84. Muʿallim-i meleküṭa ibā vü istikbār

tevāzu it ki diye haḳ halaḳtühū min tin:

tevāzu it ki diye haḳ halaḳtühū min tin: Ayet
Mısra: **81**
Dedi ki: "Ben ondan iyiyim. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" (Sad suresi, ayet 76).

81. Tevāzu it ki diye Haḳ halaḳtühū min tin
82. Oḳıma kibr satuban halaḳtenį min nār

muʿallim-i meleküṭ:

muʿallim-i meleküṭ: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Melekler aleminin hocası.

83. Kitāb-ı ʿucbı ne oḳursın oḳı nʿitdi gör
84. Muʿallim-i meleküṭa ibā vü istikbār

ibā vü istikbār:

ibā vü istikbār: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Çekinme ve büyüklenme.

83. Kitāb-ı ʿucbı ne oḳursın oḳı nʿitdi gör
84. Muʿallim-i meleküṭa ibā vü istikbār

iy miskįn:

iy miskįn: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Ey zavallı!

85. Çü aşlun oldı senün āb u

güden iy miskin
86. Hevā-yı kibr-ile olmaġıl od gibi ser-dār

103. Baş egmeyüp bu cihāna ayaḳ basarsan berk
104. Hemişe serv-i revān gibi olasın ser-dār

āb u gilden ol:

āb u gilden ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Su ve topraktan meydana gelmek.

85. Çü aşlun oldı senün āb u güden iy miskin
86. Hevā-yı kibr-ile olmaġıl od gibi ser-dār

hevā-yı kibr:

hevā-yı kibr: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Büyüklenme isteği.

85. Çü aşlun oldı senün āb u güden iy miskin
86. Hevā-yı kibr-ile olmaġıl od gibi ser-dār

ser-dār ol:

ser-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Komutan olmak.

85. Çü aşlun oldı senün āb u güden iy miskin
86. Hevā-yı kibr-ile olmaġıl od gibi ser-dār

ser-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Komutan, mir olmak.

ne aşşı:

ne aşşı: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Ne faydası var.

87. Ne aşşı kibr-ile başı havaya kaldurasm
88. Çü ḳahr-ıla iniser yir dibine āhir-i kār

ne aşşı: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Ne faydası var.

109. Cihān-ı bi-ser ü pādan kalender alur dād
110. Gel imdi bi-ser ü pā ol gönül kalender-vār

ne aşşı: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Ne faydası var.

127. ʿİmaret ister-isen dil harabesin yap kim
128. Mürür-ıla ana teʿsır ḳılmaya edvar

piç ol:

piç ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kıvrılmak.

39. Siyāh mār-durur āteş üzre

piç olmış
40. Sen anı şānma ʿizār üzre
zülf-i ʿanber-i yār

87. Ne aşşı kibr-ile başı havaya kaldurasm
88. Çü ḳahr-ıla iniser yir dibine āhir-i kār

başı havāya kaldur:

başı havāya kaldur: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Başını dik tutmak.

87. Ne aşşı kibr-ile başı havaya kaldurasm
88. Çü ḳahr-ıla iniser yir dibine āhir-i kār

āhir-i kār:

āhir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **88**
İşin sonu.

87. Ne aşşı kibr-ile başı havaya kaldurasm
88. Çü ḳahr-ıla iniser yir dibine āhir-i kār

āhir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **158**
İşin sonu.

157. Ḳamusı fani vü Haḳkʿundurur hemin varlıḳ
158. Çü evvel ol-ıdı āhir da oldur it ikrār

yir dibine in:

yir dibine in: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Yere doğru inmek II Utanmak, çekinmek.

ne fāyide:

ne fāyide: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Ne fayda; elden ne gelir.

89. Ne fāyide aṭasın toprāġı hevā yüzine
90. İrişe ʿālpbet andan gözüne gerd ü ġubār

hevā yüzi:

hevā yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Hava, gökyüzü, gök.

89. Ne fāyide aṭasın toprāġı hevā yüzine
90. İrişe ʿālpbet andan gözüne gerd ü ġubār

gerd ü ġubār:

gerd ü ġubār: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Toz ve toprak.

89. Ne fāyide aṭasın toprāġı hevā yüzine
90. İrişe ʿālpbet andan gözüne gerd ü ġubār

sıdḳ maḳāmı:

ṣıdḳ maḳāmı: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Doğruluk makamı.

91. Gerek ki ṣıdḳ maḳāmında cānda mesrur
92. Gerekse ten ola ferḥān gerekse derd-ile zār

ferḥān ol:

ferḥān ol: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Sevinmek; neşeli olmak.

91. Gerek ki ṣıdḳ maḳāmında cānda mesrur
92. Gerekse ten ola ferḥān gerekse derd-ile zār

vādi-i kenʿān:

vādi̱-i kenʿān: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Kenan şehri II Hz. Yakub'un memleketi Filistin.

93. Olursa vādi̱-i Kenʿānʿda pirehen pür-hün
94. Mışırʿda Yūṣuf'a şatma anı ziyām var

pür-ḫūn ol:

pür-ḫūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Kanlı olmak; kan içinde olmak.

93. Olursa vādi̱-i Kenʿānʿda pirehen pür-hün
94. Mışırʿda Yūṣuf'a şatma anı ziyām var

gözün aç:

gözün aç: Deyim
Mısra: **2**
Uyanık; dikkatli olmak.

1. Ne ṭurfe-dār olur baḳ bu günbed-i devvār
2. Gözün açınca sana gösterür hezār etvār

iki perde:

iki perde: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Felek ve dünya.

5. Bu iki perde ki ḳurmış-durur sefid ü siyāh
6. Ne naḳşlar geçer ardından eylemez izḫār

hāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Toprak etmek, toprağa sermek, ayaklar altında çiğnenmiş hale getirmek.

95. Gerek ki ḫāk idesin sāye gibi sen yüzüni
96. Güneş gibi yirün olursa kubbe-i devvār

kubbe-i devvār:

ḳubbe-i devvār: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Dönen gökkubbe, gökyüzü.

95. Gerek ki ḫāk idesin sāye gibi sen yüzüni
96. Güneş gibi yirün olursa kubbe-i devvār

yirüñ ol:

yirüñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Mevki, mekan olursa.

95. Gerek ki ḫāk idesin sāye gibi sen yüzüni
96. Güneş gibi yirün olursa kubbe-i devvār

sine-i kūh:

sịne-i kūh: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Dağın göğsü.

97. Hazine-i zer ü yāḳūt oldı sine-i küh
98. Vaḳār-vazʿ-ıla oldı çü hāfız-ı esrār

hazịne-i zer ü yāḳūt ol:

hazịne-i zer ü yāḳūt ol: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Yakut ve altın hazinesi oldu.

97. Hazine-i zer ü yāḳūt oldı sine-i küh
98. Vaḳār-vazʿ-ıla oldı çü hāfız-ı esrār

hāfız-ı esrār:

ḫāfız-ı esrār: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Sırları koruyan, aklında tutan.

97. Hazine-i zer ü yāḳūt oldı sine-i küh
98. Vaḳār-vazʿ-ıla oldı çü hāfız-ı esrār

bülend-himmet ü ʿāli-naẓar:

bülend-himmet ü ʿāli-naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Büyük gönüllü ve yüce bakışlı.

101. Bülend-himmet ü ʿāli-naẓar gerek ādem
102. Ki himmetine göre keşide olur mikdār

keşide ol:

keşịde ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Tartılmış.

101. Bülend-himmet ü ʿāli-naẓar gerek ādem
102. Ki himmetine göre keşide olur mikdār

baş eg:

baş eg: Deyim
Mısra: **103**
Direnmekten vaz geçmek, buyruk altına girmek.

103. Baş egmeyüp bu cihāna ayaḳ basarsan berk
104. Hemişe serv-i revān gibi olasın ser-dār

ayaḳ baş:

ayaḳ baş: Deyim
Mısra: **103**
Bir yere girmek, gelmek, uğramak.

103. Baş egmeyüp bu cihāna ayaḳ basarsan berk
104. Hemişe serv-i revān gibi olasın ser-dār

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Salınan servi.

103. Baş egmeyüp bu cihāna ayaḳ basarsan berk
104. Hemişe serv-i revān gibi olasın ser-dār

nefs-i dün:

nefs-i dün: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Aşağılık nefis.

105. Şu nefs-i dün ki zer ü sime bağlaya gorilin
106. Yüreği ġonça gibi hün olur yiri pür-ḫār

zer ü sim:

zer ü sim: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Altın ve gümüş.

105. Şu nefs-i dün ki zer ü sime bağlaya gorilin
106. Yüreği ġonça gibi hün olur yiri pür-ḫār

gönlin bağlaya:

gönlin bağlaya: Deyim
Mısra: **105**
Gönül bağlamak; hayran olmak.

105. Şu nefs-i dün ki zer ü sime bağlaya gorilin
106. Yüreği ġonça gibi hün olur yiri pür-ḫār

seng-i cefā:

seng-i cefā: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Eziyet taşı.

107. Cihān ṭolusı senün gene ü mālun olmış tut
108. Ne aşşı sana kalan çün kefendür āhir-i kār

boğazı ipde ol:

boġazı ipde ol: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Boynun ipe geçirilmesi.

107. Cihān ṭolusı senün gene ü mālun olmış tut
108. Ne aşşı sana kalan çün kefendür āhir-i kār

meyl id:

meyl id: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Yönelmek.

107. Cihān ṭolusı senün gene ü mālun olmış tut
108. Ne aşşı sana kalan çün kefendür āhir-i kār

sim ü zer:

sim ü zer: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Gümüş ve altın.

107. Cihān ṭolusı senün gene ü mālun olmış tut
108. Ne aşşı sana kalan çün kefendür āhir-i kār

genc ü mālun ol:

genc ü mālun ol: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Hazine ve serveti olmak.

109. Cihān-ı bi-ser ü pādan kalender alur dād
110. Gel imdi bi-ser ü pā ol gönül kalender-vār

cihān ṭolusı:

cihān ṭolusı: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Dünya kadar.

109. Cihān-ı bi-ser ü pādan kalender alur dād
110. Gel imdi bi-ser ü pā ol gönül kalender-vār

cihān-ı bi-ser ü pā:

cihān-ı bi̱-ser ü pā: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Ayaksız ve başsız cihan II Başı boş cihan.

111. Gelür ne kʿoldı mukadder ferāhı vü tengi̱
112. Gerekse gönlüni gin tut gerekse derd-ile ṭar

dād al:

dād al: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Nasibi olanı almak.

111. Gelür ne kʿoldı mukadder ferāhı vü tengi̱
112. Gerekse gönlüni gin tut gerekse derd-ile ṭar

bi-ser ü pā ol:

bi̱-ser ü pā ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Bir şeye bağlanmamak; başsız ve ayaksız olmak.

111. Gelür ne kʿoldı mukadder
ferāhı vü tengi̱
112. Gerekse gönlüni gin tut
gerekse derd-ile ṭar

ferāhi̱ vü tengi̱:

ferāḫi̱ vü tengi̱: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Genişlik, bolluk ve darlık, sıkıntı.

113. Kişiye çünki mukadder-
durur naşib-i ezel
114. Ne eksilür ü ne arṭar
iderse saʿy-i hezār

giñ tut:

giñ tut: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Ferah, geniş tut.

113. Kişiye çünki mukadder-
durur naşib-i ezel
114. Ne eksilür ü ne arṭar
iderse saʿy-i hezār

naşib-i ezel:

naṣib-i ezel: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Ezelden nasip olan.

115. Ṭaleb ne fayide eyler çü
nzk ola maḳsüm
116. Hazer ne aşşı ḳılur çün
ecel ire nā-çār

saʿy-i hezār id:

saʿy-i hezār id: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Bin gayret etmek.

115. Ṭaleb ne fayide eyler çü
nzk ola maḳsüm
116. Hazer ne aşşı ḳılur çün
ecel ire nā-çār

ne eksilür ü ne arṭar:

ne eksilür ü ne arṭar: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Ne eksilir ve ne artar II Eksilmez ve artmaz.

115. Ṭaleb ne fayide eyler çü
nzk ola maḳsüm
116. Hazer ne aşşı ḳılur çün
ecel ire nā-çār

maḳsüm ol:

maḳsüm ol: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Ayrılmış; taksim edilmiş.

117. Cihānda çün kişi kalmaz
kalursa adı kalur
118. Düriş ki hayr-ıla şonunda
ḳoyasın āŝār

ne fāyide eyler:

ne fāyide eyler: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Ne fayda eyler. II Faydası yok!

117. Cihānda çün kişi kalmaz

kalursa adı kalur
118. Düriş ki hayr-ıla şonunda
ḳoyasın āŝār

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Üstün olmak.

121. Gel ādemilıḳ idüp hayr ile
adun andur
122. Yig ola şekl-i şānem naḳşı
şüret-i Ferḥār

yig ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Üstün olmak.

123. İgen yüceltme eyvānun
evc-i keyvāna
124. An ol demi ki yiriin kabr-i
teng ola vü ṭar

şekl-i şanem:

şekl-i şanem: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Put şekli.

121. Gel ādemilıḳ idüp hayr ile
adun andur
122. Yig ola şekl-i şānem naḳşı
şüret-i Ferḥār

şekl-i şanem: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Put şekli.

123. İgen yüceltme eyvānun
evc-i keyvāna
124. An ol demi ki yiriin kabr-i
teng ola vü ṭar

naḳşı şüret-i ferḥār:

naḳşı şüret-i ferḥār: Kalıp İfade
Mısra: **122**
*Süslü puthanenin şeklinin
resmi.*

121. Gel ādemilıḳ idüp hayr ile
adun andur
122. Yig ola şekl-i şānem naḳşı
şüret-i Ferḥār

ādemilik id:

ādemilik id: Kalıp İfade
Mısra: **123**
İnsanlık edip.

123. İgen yüceltme eyvānun
evc-i keyvāna
124. An ol demi ki yiriin kabr-i
teng ola vü ṭar

naḳşı şüret-i ferḥār:

naḳşı şüret-i ferḥār: Kalıp İfade
Mısra: **124**
*Süslü puthanenin şeklinin
resmi.*

123. İgen yüceltme eyvānun
evc-i keyvāna
124. An ol demi ki yiriin kabr-i
teng ola vü ṭar

evc-i keyvān:

evc-i keyvān: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Zühal gezegeninin en yüksek noktası.

125. Ol evde bulmayasın başunı soḳacaḳ yir
126. Ne aşşı bunda yapasın sarāy-ı gevher-kār

ḳabr-i teng ol:

ḳabr-i teng ol: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Dar mezar olmak.

125. Ol evde bulmayasın başunı soḳacaḳ yir
126. Ne aşşı bunda yapasın sarāy-ı gevher-kār

başuñı şoḳacaḳ yir bul:

başuñı şoḳacaḳ yir bul: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Barınacak bir yer bulmak.

127. ʿİmaret ister-isen dil harabesin yap kim
128. Mürür-ıla ana teʿsır ḳılmaya edvar

sarāy-ı gevher-kār:

sarāy-ı gevher-kār: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Cevher işlemeli saray.

127. ʿİmaret ister-isen dil harabesin yap kim
128. Mürür-ıla ana teʿsır ḳılmaya edvar

dil ḫarâbesi:

dil ḫarâbesi: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Gönül harabesi; yıkık, kırık gönül.

129. Var imdi güşe-i mihnetde seng-i ʿuzlet çek
130. Gönül yirinde mahabbet evine ol miʿmār

teʿŝir ḳıl:

teʿŝir ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **130**
İşleme; dokunma; içe işleme.

129. Var imdi güşe-i mihnetde seng-i ʿuzlet çek
130. Gönül yirinde mahabbet evine ol miʿmār

var imdi:

var imdi: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Artık şimdi II Dikkatini ver.

131. Gerek mahabbet evin yapmaġa dil-i muhkem
132. Zemin-i saht gerekdür ʿimarete iy yār

güşe-i miḥnet:

güşe-i miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Gam, keder köşesi.

131. Gerek mahabbet evin yapmaġa dil-i muhkem
132. Zemīn-i saht gerekdür ʿimarete iy yār

miʿmār ol:

miʿmār ol: Kalıp İfade
Mısra: **132**
İmar eden, yapan.

131. Gerek mahabbet evin yapmaġa dil-i muhkem
132. Zemīn-i saht gerekdür ʿimarete iy yār

miʿmār ol: Kalıp İfade
Mısra: **228**
İmar eden, yapan.

227. Meġer ki gül yüzini gördi kendüden geçdi
228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre ḳaṭre ebr-i baḫār

miʿmār ol: Kalıp İfade
Mısra: **232**
İmar eden; yapan.

231. Meġer ki külbe-i ahzān hātır-ı Ahmed
232. Ki seng-i ḥādiŝeden her ṭarafda rahnesi var

dil-i muḥkem:

dil-i muḥkem: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Sağlam kalp.

133. Cihan güneş bigi muhṭaç ola pertevine
134. Ne cān ki ʿuzlet idüp halkdan ola bizar

maḥabbet evi:

maḥabbet evi: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Sevgi evi.

131. Gerek mahabbet evin yapmaġa dil-i muhkem
132. Zemīn-i saht gerekdür ʿimarete iy yār

maḥabbet evi: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Sevgi evi.

133. Cihan güneş bigi muhṭaç ola pertevine
134. Ne cān ki ʿuzlet idüp halkdan ola bizar

zemīn-i saḫt:

zemīn-i saḫt: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Sert zemin.

133. Cihan güneş bigi muhṭaç ola pertevine
134. Ne cān ki ʿuzlet idüp halkdan ola bizar

muhṭāc ol:

muḥṭāc ol: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Bir şeye gereksinim duymak.

135. Gel imdi kāf-ı kanāʿatde cüft-i ʿankā ol
136. Fezā-yı kudsde ḳıl vāridāt-ı haḳḳı şikār

ʿuzlet id:

ʿuzlet id: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Bir köşeye çekilme.

135. Gel imdi kāf-ı kanāʿatde cüft-i ʿankā ol
136. Fezā-yı kudsde ḳıl vāridāt-ı haḳḳı şikār

ḳāf-ı ḳanāʿat:

ḳāf-ı ḳanāʿat: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Ankā kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsânevî dağ.

137. Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikşār

cüft-i ʿankā ol:

cüft-i ʿankā ol: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Anka çifti ol.

137. Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikşār

feżā-yı ḳuds:

feżā-yı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Mübarek, kutlu gökyüzü.

137. Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikşār

şikār ḳıl:

şikār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Avlamak.

137. Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikşār

ikŝār eyle:

ikŝār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Çoğaltmak, artırmak.

139. Ne dil ki beste-dehen oldı piste-veş hāmüş
140. Pür ola içi şadef gibi lüʿlüʿ-i şehvār

beste-dehen ol:

beste-dehen ol: Kalıp İfade
Mısra: **141**

Ağzı kapalı, dili bağlı odu

141. Zebānı çün kişinün şüret-i ziyānıdur
142. Gerek ki kişi ziyāndan hazer ide nā-çār

lüʿlüʿ-i şehvār:

lüʿlüʿ-i şehvār: Kalıp İfade
Mısra: **142**
İri inci.

141. Zebānı çün kişinün şüret-i ziyānıdur
142. Gerek ki kişi ziyāndan hazer ide nā-çār

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Dolmak, dolu olmak.

141. Zebānı çün kişinün şüret-i ziyānıdur
142. Gerek ki kişi ziyāndan hazer ide nā-çār

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **247**
Dolmak.

247. Benüm gibi ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihan
248. Ne gördi ne göriser tütį-i şekker-güftār

şüret-i ziyān:

şüret-i ziyān: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Zararlı şekil resim.

143. Dili ucından oda yandı şemʿ ser-tā-ser
144. Dilinden ötrü yüreġinde dāġ-ı ḫasret var

hazer id:

ḫazer id: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Sakınmak.

143. Dili ucından oda yandı şemʿ ser-tā-ser
144. Dilinden ötrü yüreġinde dāġ-ı ḫasret var

dili ucı:

dili ucı: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Dilinin ucu ll Mumun fitili.

145. Dilinden ötrü kesildi benefşenün başı
146. Dilüni şaḳla gerekse sana başun zinḫār

dāġ-ı hasret:

dāġ-ı ḫasret: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Hasret dağı II Büyük hasret, hasret yarası.

145. Dilinden ötrü kesildi benefşenün başı
146. Dilüni şaḳla gerekse sana

başun zinḫār

benefşenüñ başı:

benefşenüñ başı: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Menekşenin çiçekli kısmı.

147. Güler yüzine ṣaḳın rüzigārun aldanma
148. Ki gül şunarken elürie içüne urur ḫār

güler yüz:

güler yüz: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Yüzü güleç, daima gülen.

149. Şafaḳ degül görinen seyl-i hün-ı ādemdür
150. Ḳurılmış üstine çarḫ āsiyāb-ı leyi ü neḫār

seyl-i hün-ı ādem:

seyl-i hün-ı ādem: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Sel olan insan kanı.

151. Benüm diyü niçe bir yorṭasın cihān yurdın
152. Ki irte ġayrun olur ger bugün senüiise bu dār

āsiyāb-ı leyl ü nehār:

āsiyāb-ı leyl ü nehār: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Gece ve gündüzün değirmeni.

151. Benüm diyü niçe bir yorṭasın cihān yurdın
152. Ki irte ġayrun olur ger bugün senüiise bu dār

ġayruñ ol:

ġayruñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Başkasının olur.

153. Bu dāra gör ki neler geldi gitdi senden ön
154. Olara nʿeyledi kim sana nʿide bu ġaddār

gör ki:

gör ki: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Bunu bir gör, işit ki, bil ki.

155. Nice ki anlara kalmadı sana da kalmaz
156. Sana da kalmaya gayra da kalmaz āhir-i kār

senden öñ neler geldi gitdi:

senden öñ neler geldi gitdi: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Senden önce kimler geldi geçti.

155. Nice ki anlara kalmadı sana da kalmaz
156. Sana da kalmaya gayra da kalmaz āhir-i kār

nice ki:

nice ki: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Nasıl ki.

157. Ḳamusı fani vü Haḳkʿundurur hemi̱n varlıḳ
158. Çü evvel ol-ıdı āhir da oldur it ikrār

ikrār it:

iḳrār it: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Karar kılmak; kabul etmek.

159. Vücūdı şahnını pāk ide bād-ı istiġnā
160. Bu dār içinde anun gayrı kalmaya deyyār

vücūdı şaḥnını:

vücūdı şaḥnını: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Vücudunun merkezini

161. Cihāna çün li-meniʿl-mülk diyü ire hitāb
162. Cevāb virmeye illā ki vāhidüʿl-Kahḫār

pāk id:

pāk id: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Temizlemek.

161. Cihāna çün li-meniʿl-mülk diyü ire hitāb
162. Cevāb virmeye illā ki vāhidüʿl-Kahḫār

bād-ı istiġnā:

bād-ı istiġnā: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Lüzumsuz, gereksiz rüzgâr.

161. Cihāna çün li-meniʿl-mülk diyü ire hitāb
162. Cevāb virmeye illā ki vāhidüʿl-Kahḫār

gözüñi aç:

gözüñi aç: Deyim
Mısra: **165**
Dikkat etmek; uyanık olmak.

165. Bu maʿrifetle ʿamel ḳıl ki ʿilm-i bi̱-ʿamelün
166. Nazi̱rdür gül-i bi̱-bü diraht-i bi̱-eşmār

h∨āb-ı ġaflet:

h∨āb-ı ġaflet: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Gaflet uykusundan uyanmak.

165. Bu maʿrifetle ʿamel ḳıl ki ʿilm-i bi̱-ʿamelün
166. Nazi̱rdür gül-i bi̱-bü diraht-i bi̱-eşmār

terk it:

terk it: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Bırakmak, vazgeçmek.

165. Bu maʿrifetle ʿamel ḳıl ki
ʿilm-i bi-ʿamelün
166. Nazirdür gül-i bi-bü
diraht-i bi-eşmār

ʿamel ḳıl:

ʿamel ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **167**
İş yapmak IIDinin buyruklarını yerine getirmek.

167. ʿAmel gerek ki reh-i
āhiretde zādun ola
168. Ki yol āhir-durur u
menzilün ıraḳ iy yār

ʿilm-i bi-ʿamelüñ:

ʿilm-i bi-ʿamelüñ: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Amelsiz ilim.

167. ʿAmel gerek ki reh-i
āhiretde zādun ola
168. Ki yol āhir-durur u
menzilün ıraḳ iy yār

zāduñ ol:

zāduñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Azık, yiyecek olmak.

169. Hezār vādı-i bi-rāh var
yolunda senün
170. Ṣaḳın birine düşersin işün
olur düşvār

reh-i āḫiret:

reh-i āḫiret: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Ahiret yolu.

169. Hezār vādı-i bi-rāh var
yolunda senün
170. Ṣaḳın birine düşersin işün
olur düşvār

yol āḫir-durur u menzilüñ ıraḳ:

yol āḫir-durur u menzilüñ ıraḳ: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Yol sondur ve durağın uzak.

169. Hezār vādı-i bi-rāh var
yolunda senün
170. Ṣaḳın birine düşersin işün
olur düşvār

hezār vādi-i bī-rāh:

hezār vādi-i bī-rāh: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Binlerce yolsuz vadi.

171. Halās ister-isen vādi-i
dalāletden
172. Bu nefs ġüline uyma
yoluna toġru var

düşvār ol:

düşvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **172**
Güç olur.

171. Halās ister-isen vādi-i dalāletden
172. Bu nefs ġüline uyma yoluna toġru var

vādi-i dalālet:

vādi-i dalālet: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Dalālet vadisi; karanlık vadi.

173. Ṭarik-i Ḥaḳkʿa sülük eyle ittibā ile
174. Ana ki emrine uymaḳ gerek-durur nā-çār

gül-i bi-bū diraḫt-i bi-eŝmār naẕir:

gül-i bi-bū diraḫt-i bi-eŝmār naẕir: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Meyvesiz ağaç kokusuz güle benzer.

167. ʿAmel gerek ki reh-i āhiretde zādun ola
168. Ki yol āhir-durur u menzilün ıraḳ iy yār

nefs ġüline uy:

nefs ġüline uy: Kalıp İfade
Mısra: **174**
Nefsin şeytanına uymak. Nefis şeytana benzetilmiştir. Çünkü nefis de şeytan gibi insana kötülük telkin eder.

173. Ṭarik-i Ḥaḳkʿa sülük eyle ittibā ile
174. Ana ki emrine uymaḳ gerek-durur nā-çār

Tariḳ-i Ḥaḳḳ:

Ṭariḳ-i Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Allah yolu.

175. Pes andan eyle itāʿat resül-i Ḥaḳkʿa kim ol
176. Şefi ola sana vaḳt-i hisāb u rüz-ı şümār

sülūḳ eyle:

sülūḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Yola girmek, yol tutmak.

175. Pes andan eyle itāʿat resül-i Ḥaḳkʿa kim ol
176. Şefi ola sana vaḳt-i hisāb u rüz-ı şümār

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Şimdi, imdi, öyleyse, sonra.

177. Şu demde kim çaġırup ins ü cin diye nefsi
178. O nefsini ḳoya vü ümmeti diye her-bār

itāʿat eyle:

iṭāʿat eyle: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Buyruğa uymak; boyun eğmek.

177. Şu demde kim çağırup ins ü cin diye nefsi
178. O nefsini ḳoya vü ümmeti diye her-bār

resül-i Ḥaḳḳ:

resül-i Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Allah' ın elçisi II Hz. Muhammed.

177. Şu demde kim çağırup ins ü cin diye nefsi
178. O nefsini ḳoya vü ümmeti diye her-bār

vaḳt-i ḥisāb u rūz-ı şümār:

vaḳt-i ḥisāb u rūz-ı şümār: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Hesap vakti ve hesap günü II Kıyamet günü.

177. Şu demde kim çağırup ins ü cin diye nefsi
178. O nefsini ḳoya vü ümmeti diye her-bār

Şefiʿ ol:

Şefiʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Şefaat eden.

177. Şu demde kim çağırup ins ü cin diye nefsi
178. O nefsini ḳoya vü ümmeti diye her-bār

ins ü cin:

ins ü cin: Kalıp İfade
Mısra: **179**
İnsanlar ve cinler.

179. Anun şefāʿatı-y-ıla ʿināyet-i Ḥaḳkʿa
180. Göz açuban ṭururuz tā ki nʿola āhir-i kār

ʿināyet-i Ḥaḳḳ:

ʿināyet-i Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Allah'ın yardımı.

181. Vʿeger-ni bizde ne tāʿat ola vü ne kulluḳ
182. Eğer kabul u eğer red anun-durur ne ki var

göz aç:

göz aç: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Uyanık olmak, dikkatli olmak.

181. Vʿeger-ni bizde ne tāʿat ola vü ne kulluḳ
182. Eğer kabul u eğer red anun-durur ne ki var

tā ki:

tā ki: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Öyle ki.

181. Vʿeger-ni bizde ne tāʿat ola vü ne kulluḳ
182. Eġer kabul u eġer red anun-durur ne ki var

184. Ne ḳahrını işidup eylegil ibā zinhar

ne ki var:

ne ki var: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Her ne varsa, var olan her şey.

183. Ne luṭfını bulıban ol emin belāsından
184. Ne ḳahrını işidup eylegil ibā zinhar

tāʿāt ol:

ṭāʿāt ol: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Allah'ın emirlerine uymak, emredileni yapmak.

183. Ne luṭfını bulıban ol emin belāsından
184. Ne ḳahrını işidup eylegil ibā zinhar

ibā eyle:

ibā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **186**
Tiksinmek.

185. Dahi itāʿat idiip emrine ülüʿl-emrüii
186. Devām-ı devletinim ḳıl duʿāsını tekrar

ne...ne:

ne...ne: Kalıp İfade
Mısra: **183**
İki olumsuz düşüncenin art arda sıralanması istenildiğinde kullanılan bağlaçtır.

183. Ne luṭfını bulıban ol emin belāsından
184. Ne ḳahrını işidup eylegil ibā zinhar

itāʿat id:

itāʿat id: Kalıp İfade
Mısra: **187**
Boyun eğmek; buyruğa uymak.

187. Şeh-i zamane ebü ʿl-feth-i fahr-i ʿOşmānḫ
188. Sipihr-i mecd ü maʿālḫ cihān-ı fazl u vekār

kabūl u red:

ḳabūl u red: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Kabul veya red.

183. Ne luṭfını bulıban ol emin belāsından

devām-ı devlet:

devām-ı devlet: Kalıp İfade
Mısra: **188**
Saltanatın devamı.

187. Şeh-i zamane ebü ʿl-feth-i fahr-i ʿOşmāniẓ
188. Sipihr-i mecd ü maʿāliẓ cihān-ı fazl u vekār

tekrar ḳıl:

tekrar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **188**
Tekrarlamak II Bir işi bir kez daha yapmak.

187. Şeh-i zamane ebü ʿl-feth-i fahr-i ʿOşmāniẓ
188. Sipihr-i mecd ü maʿāliẓ cihān-ı fazl u vekār

ebü ʿl-feth-i fahr-i ʿoşmāniẓ:

ebü ʿl-feth-i faḫr-i ʿoşmāniẓ: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Osmanlı' nın fetih babası II Padişah II. Bayezid.

189. ʿÖmer-mehābet ü Bü-Bekr-Ṣıdḳ u Hayder-dil
190. Muʿiẓn u nāşır-ı şerʿ-i Muhammed-i muḫtar

Şeh-i zamāne:

Şeh-i zamāne: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Zamanın padişahı.

189. ʿÖmer-mehābet ü Bü-Bekr-Ṣıdḳ u Hayder-dil
190. Muʿiẓn u nāşır-ı şerʿ-i Muhammed-i muḫtar

sipihr-i mecd ü maʿāli:

sipihr-i mecd ü maʿāliẓ: Kalıp İfade
Mısra: **190**
Şansı büyük ve yüce.

189. ʿÖmer-mehābet ü Bü-Bekr-Ṣıdḳ u Hayder-dil
190. Muʿiẓn u nāşır-ı şerʿ-i Muhammed-i muḫtar

cihān-ı faẓl u veḳār:

cihān-ı faẓl u veḳār: Kalıp İfade
Mısra: **190**
Faziletli ve ağırbaşlı dünya.

189. ʿÖmer-mehābet ü Bü-Bekr-Ṣıdḳ u Hayder-dil
190. Muʿiẓn u nāşır-ı şerʿ-i Muhammed-i muḫtar

ʿÖmer-mehābet ü bü-bekr-Ṣıdḳ u Ḥayder-dil:

ʿÖmer-mehābet ü bü-bekr-Ṣıdḳ u Ḥayder-dil: Kalıp İfade
Mısra: **191**
Hz Ömer'in heybeti ve Hz Ebu Bekir'in güvenilirliği ve Hz Ali'in yürekliliği.

191. Emiẓn-i Haḳk u emān-ı zaman u emn-i cihan
192. Meʿāz-ı millet ü mülk ü melāz-ı şehr ü diyar

muʿin u nāṣır-ı şerʿ-i muḥammed muḫtār:

muʿin u nāṣır-ı şerʿ-i muḥammed muḫtār: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Seçilmiş olan yardım eden ve yardım edenlerin en hayırlısı olan Hz. Muhammed' in dini.

191. Emn-i Ḥaḳk u emān-ı zaman u emn-i cihan
192. Meʿāz-ı millet ü mülk ü melāz-ı şehr ü diyar

emn-i Ḥaḳḳ u emān-ı zamān u emn-i cihān:

emn-i Ḥaḳḳ u emān-ı zamān u emn-i cihān: Kalıp İfade
Mısra: **193**
Hakkın emniyeti ve zamanın emîni ve cihanın emniyeti.

193. Dinūrse vechi var ana Sikender-i şānı
194. Ki baḥr-i tiġına gark oldı milket-i küffār

meʿāz-ı millet ü mülk ü melāz-ı şehr ü diyār:

meʿāz-ı millet ü mülk ü melāz-ı şehr ü diyār: Kalıp İfade
Mısra: **194**
Sığınılacak memleket ve topluluk ve şehrin sığınılacağı kişisi.

193. Dinūrse vechi var ana Sikender-i şānı
194. Ki baḥr-i tiġına gark oldı milket-i küffār

sikender-i şānı:

sikender-i şānı: Kalıp İfade
Mısra: **195**
İkinci İskender.

195. Ḳılıcı eyledi Yeʿcüc-ı fitne yolını sed
196. Ki çekdi hıtṭa-i devrāna āhenin divār

baḥr-i tiġ:

baḥr-i tiġ: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Kılıç denizi.

195. Ḳılıcı eyledi Yeʿcüc-ı fitne yolını sed
196. Ki çekdi hıtṭa-i devrāna āhenin divār

milket-i küffār:

milket-i küffār: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Kafirler mülkü.

195. Ḳılıcı eyledi Yeʿcüc-ı fitne yolını sed
196. Ki çekdi hıtṭa-i devrāna āhenin divār

ġark ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Boğulmak, batmak.

195. Ḳılıcı eyledi Yeʿcüc-ı fitne yolını sed
196. Ki çekdi hıtṭa-i devrāna āhenin divār

yeʿcüc-ı fitne:

yeʿcüc-ı fitne: Kalıp İfade
Mısra: **197**
Fitne Yecüc' un kavmi.

197. Dehān-ı yār gibi fitne oldı nā-peydā
198. Görinmez oldı güzeller gözinde varsa var

sed eyle:

sed eyle: Kalıp İfade
Mısra: **197**
Engellemek; kapatmak.

197. Dehān-ı yār gibi fitne oldı nā-peydā
198. Görinmez oldı güzeller gözinde varsa var

hıṭṭa-i devrān:

hıṭṭa-i devrān: Kalıp İfade
Mısra: **198**
Dünya ülkesi.

197. Dehān-ı yār gibi fitne oldı nā-peydā
198. Görinmez oldı güzeller gözinde varsa var

divār çek:

divār çek: Kalıp İfade
Mısra: **198**
Duvar örmek; engel koymak.

197. Dehān-ı yār gibi fitne oldı nā-peydā
198. Görinmez oldı güzeller gözinde varsa var

dehān-ı yār:

dehān-ı yār: Kalıp İfade
Mısra: **199**
Sevgilinin ağzı.

199. Hatā didüm ki şehün ʿayn-ı ʿadli uyanalı
200. Düşinde görmedi fitne yüzinde çeşm-i nigār

nā-peydā ol:

nā-peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **199**
Görünmeyen, gizli; kaybolmuş, yok olmuş.

199. Hatā didüm ki şehün ʿayn-ı ʿadli uyanalı
200. Düşinde görmedi fitne yüzinde çeşm-i nigār

görinmez ol:

görinmez ol: Kalıp İfade
Mısra: **200**
Gözden kaybolmak, artık görünmemek.

199. Hatā didüm ki şehün
ʿayn-ı ʿadli uyanalı
200. Düşinde görmedi fitne
yüzinde çeşm-i nigār

sehüñ ʿayn-ı ʿadli:

şehüñ ʿayn-ı ʿadli: Kalıp İfade
Mısra: **201**
Adaletin kaynağı padişahın.

201. Yanma gelmeg-ile oldı fiġ
gevher-bār
202. Görün ne faʿide eyler
kişiye hüsn-i civār

didüm ki:

didüm ki: Kalıp İfade
Mısra: **201**
Şunu söyledim: "... " dedim.

201. Yanma gelmeg-ile oldı fiġ
gevher-bār
202. Görün ne faʿide eyler
kişiye hüsn-i civār

çeşm-i nigār:

çeşm-i nigār: Kalıp İfade
Mısra: **202**
Güzelin gözü.

201. Yanma gelmeg-ile oldı fiġ
gevher-bār
202. Görün ne faʿide eyler
kişiye hüsn-i civār

gevher-bār ol:

gevher-bār ol: Kalıp İfade
Mısra: **203**
Cevher saçtı, yağdırdı..

203. Şafaḳ degül görinen kan
dere batupdur çarḥ
204. Ṭavāf-ı Kaʿbe-i kuyunda
gör ne saʿyi var

hüsn-i civār:

ḥüsn-i civār: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Civar güzelliği.

203. Şafaḳ degül görinen kan
dere batupdur çarḥ
204. Ṭavāf-ı Kaʿbe-i kuyunda
gör ne saʿyi var

fāʿide eyle:

fāʿide eyle: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Yarar sağlamak; faydalı olmak.

203. Şafaḳ degül görinen kan
dere batupdur çarḥ
204. Ṭavāf-ı Kaʿbe-i kuyunda
gör ne saʿyi var

Ṭavāf-ı Ḳaʿbe-i kūyu:

Ṭavāf-ı Ḳaʿbe-i kūyu: Kalıp İfade
Mısra: **206**
Köyün Ka'be'sini tavaf etmek II Sevgilinin köyünün Kabe'sini tavaf etmek.

205. Nesim-i lüṭfün elin almasaydı deryānun
206. ʿArüs-ı gülşen-i kasruiıı idemezdi kenār

nesim-i luṭf:

nesim-i luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **207**
İyilik rüzgarı.

207. Meğer ki lafz-durur bağruna kulağ urmış
208. Ki oldı sine-i eşdāf pür-dür-i şehvār

ʿarūs-ı gülşen-i ḳasruñı:

ʿarūs-ı gülşen-i ḳasruñı: Kalıp İfade
Mısra: **208**
Gül bahçesi sarayının gelini.

207. Meğer ki lafz-durur bağruna kulağ urmış
208. Ki oldı sine-i eşdāf pür-dür-i şehvār

kenār id:

kenār id: Kalıp İfade
Mısra: **208**
Mekân, yer etmek.

207. Meğer ki lafz-durur bağruna kulağ urmış
208. Ki oldı sine-i eşdāf pür-dür-i şehvār

meger ki:

meger ki: Kalıp İfade
Mısra: **209**
Oysa ki.

209. Acıyup urdı yüzin keff-i mevc-ile deryā
210. Ki nʿiçün itmedi pāyuria dürleri nişār

meger ki: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Oysa ki.

229. Bihişt kaşrı gibi bi-kuşürdur maʿmūr
230. Cihān harābesine ʿadlün olalı miʿmār

pür-dür-i şehvār ol:

pür-dür-i şehvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **210**
İri taneli inci doludu.

209. Acıyup urdı yüzin keff-i mevc-ile deryā
210. Ki nʿiçün itmedi pāyuria dürleri nişār

sine-i eşdāf:

sine-i eşdāf: Kalıp İfade
Mısra: **210**
Sedef göğüslü.

209. Acıyup urdı yüzin keff-i mevc-ile deryā
210. Ki nʿiçün itmedi pāyuria dürleri nişār

keff-i mevc:

keff-i mevc: Kalıp İfade
Mısra: **211**
Dalganın avucu.

211. Gice kapunda felek pāsbān-ı hindüdur
212. Ki māh-ı nevle çekilmiş yüzinde dāġı var

yüzin ur:

yüzin ur: Deyim
Mısra: **211**
Yüz sürmek.

211. Gice kapunda felek pāsbān-ı hindüdur
212. Ki māh-ı nevle çekilmiş yüzinde dāġı var

niŝār it:

niŝār it: Kalıp İfade
Mısra: **212**
Saçmak; feda etmek.

211. Gice kapunda felek pāsbān-ı hindüdur
212. Ki māh-ı nevle çekilmiş yüzinde dāġı var

pāsbān-ı hindū:

pāsbān-ı hindū: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Zühal gezegeni.

213. ʿAdü-yı devlettin oldukça ḫāricüi-merkez
214. Olur ana hat-ı mihver sinān-ı sịne-güzār

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade
Mısra: **214**
Hilâl; yeni ay.

213. ʿAdü-yı devlettin oldukça ḫāricüi-merkez
214. Olur ana hat-ı mihver sinān-ı sịne-güzār

ʿadū-yı devlet:

ʿadū-yı devlet: Kalıp İfade
Mısra: **215**
Devletin düşmanı.

215. Görinse perçem-i nizen cihāna ḳorku düşer
216. Ki şür u şer çoġ olur toġsa necm-i gisūdār

haṭ-ı miḥver:

ḫaṭ-ı miḥver: Kalıp İfade
Mısra: **216**
Dünyanın ekseni.

215. Görinse perçem-i nizen cihāna ḳorku düşer
216. Ki şür u şer çoġ olur toġsa necm-i gisūdār

sinān-ı sine-güzār ol:

sinān-ı sịne-güzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **216**
Göğse saplanan süngü olur.

215. Görinse perçem-i nizen cihāna ḳorku düşer
216. Ki şür u şer çoġ olur toġsa necm-i gisūdār

perçem-i nize:

perçem-i nịze: Kalıp İfade
Mısra: **217**
Süngünün kakülü.

217. Çu tiġun eyledi gül-güne hün-ı aʿdādan
218. ʿArüs-ı feth ü zafer yüzin itdi naḳş-i nigār

şür u şer:

şür u şer: Kalıp İfade
Mısra: **218**
Şamata, gürültü ve kötülük.

217. Çu tiġun eyledi gül-güne hün-ı aʿdādan
218. ʿArüs-ı feth ü zafer yüzin itdi naḳş-i nigār

necm-i gisūdār:

necm-i gịsūdār: Kalıp İfade
Mısra: **218**
Fitne çıkaran kuyruklu yıldız.

217. Çu tiġun eyledi gül-güne hün-ı aʿdādan
218. ʿArüs-ı feth ü zafer yüzin itdi naḳş-i nigār

çoġ ol:

çoġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **218**
Fazla olmak; artmak.

217. Çu tiġun eyledi gül-güne hün-ı aʿdādan
218. ʿArüs-ı feth ü zafer yüzin itdi naḳş-i nigār

hūn-ı aʿdā:

ḫūn-ı aʿdā: Kalıp İfade
Mısra: **219**
Düşmanların kanı.

219. Yaḳar cihānı çü keffünde tāb ura tiġun
220. Ne baḥrdür ki olur mevci böyle āteş-bār

gül-güne eyle:

gül-güne eyle: Kalıp İfade
Mısra: **219**
Gül renkli yaptı II Kırmızı yaptı.

219. Yaḳar cihānı çü keffünde tāb ura tiġun
220. Ne baḥrdür ki olur mevci böyle āteş-bār

naḳş-i nigār it:

naḳş-i nigār it: Kalıp İfade
Mısra: **220**
Sevgiliyi nakş etme. || *Sevgiliyi tasvir etme.*

219. Yaḳar cihānı çü keffünde tāb ura tiġun
220. Ne baḫrdür ki olur mevci böyle āteş-bār

ʿarūs-ı feth ü ẓafer yüzin:

ʿarūs-ı feth ü ẓafer yüzin: Kalıp İfade
Mısra: **220**
Fetih gelini ve zafer kazanmış yüzünü.

219. Yaḳar cihānı çü keffünde tāb ura tiġun
220. Ne baḫrdür ki olur mevci böyle āteş-bār

tāb ur:

tāb ur: Kalıp İfade
Mısra: **221**
Parlamak.

221. Niḫāl-i nı̣ze ki ger bitdi bāġ-ı ceng içre
222. Ten-i ʿadü vü ser-i düşmen oldı berg ü bār

āteş-bār ol:

āteş-bār ol: Kalıp İfade
Mısra: **222**
Ateş yağdıran, ateş saçan olmak.

221. Niḫāl-i nı̣ze ki ger bitdi bāġ-ı ceng içre
222. Ten-i ʿadü vü ser-i düşmen oldı berg ü bār

bāġ-ı ceng:

bāġ-ı ceng: Kalıp İfade
Mısra: **223**
Savaş bahçesi.

223. Kitāb-ı hulkunı Haḳ eyle eyledi terfib
224. Ki bābı bāb-ı bihişt ola faşlı faşl-ı baḫār

niḫāl-i nı̣z:

niḫāl-i nı̣z: Kalıp İfade
Mısra: **223**
Mızrağın fidanı II Mızrak gibi fidan.

223. Kitāb-ı hulkunı Haḳ eyle eyledi terfib
224. Ki bābı bāb-ı bihişt ola faşlı faşl-ı baḫār

ten-i ʿadū vü ser-i düşmen:

ten-i ʿadū vü ser-i düşmen: Kalıp İfade
Mısra: **224**
Düşmanın vücudu ve başı.

223. Kitāb-ı hulkunı Haḳ eyle eyledi terfib
224. Ki bābı bāb-ı bihişt ola faşlı faşl-ı baḫār

berg ü bār ol:

berg ü bār ol: Kalıp İfade
Mısra: **224**
Yaprak ve meyve olmak.

223. Kitāb-ı hulkunı Haḳ eyle eyledi terfib
224. Ki bābı bāb-ı bihişt ola faşlı faşl-ı baḫār

tertib eyle:

tertib eyle: Kalıp İfade
Mısra: **225**
Düzenlemek, hazırlamak.

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

kitāb-ı ḫulk:

kitāb-ı ḫulk: Kalıp İfade
Mısra: **225**
Güzel ahlak kitabı.

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

Hak eyle:

Ḫaḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **225**
Doğruyu göstermek.

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

faşl-ı bahār:

faşl-ı bahār: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Bahar mevsimi.

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

faşl-ı bahār ol:

faşl-ı bahār ol: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Bahar mevsimi ol-

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

bāb-ı bihişt ol:

bāb-ı bihişt ol: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Cennet kapısı ol-

225. Harāb olmaya gül kaşrı bād-ı şarşardan
226. Nesim-i lütfün eger bāġda ola miʿmār

bād-ı şarşar:

bād-ı şarşar: Kalıp İfade
Mısra: **227**
Şiddetli rüzgar, fırtına.

227. Meger ki gül yüzini gördi kendüden geçdi

228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre
ḳaṭre ebr-i baḫār

gül kaşrı:

gül ḳaşrı: Kalıp İfade
Mısra: **227**
Gül sarayı.

227. Meġer ki gül yüzini gördi
kendüden geçdi
228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre
ḳaṭre ebr-i baḫār

harāb ol:

harāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **227**
Yıkılmak; tahrip olmak.

227. Meġer ki gül yüzini gördi
kendüden geçdi
228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre
ḳaṭre ebr-i baḫār

nesim-i luṭf:

nesim-i luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **228**
İyilik rüzgarı.

227. Meġer ki gül yüzini gördi
kendüden geçdi
228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre
ḳaṭre ebr-i baḫār

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

229. Bihişt kaşrı gibi bi-
kuşürdur maʿmūr
230. Cihān harābesine ʿadlün
olalı miʿmār

ebr-i bahār:

ebr-i bahār: Kalıp İfade
Mısra: **230**
Bahar bulutu.

229. Bihişt kaşrı gibi bi-
kuşürdur maʿmūr
230. Cihān harābesine ʿadlün
olalı miʿmār

ḳaṭre ḳaṭre:

ḳaṭre ḳaṭre: Kalıp İfade
Mısra: **230**
Damla damla.

229. Bihişt kaşrı gibi bi-
kuşürdur maʿmūr
230. Cihān harābesine ʿadlün
olalı miʿmār

yüzine şu seper:

yüzine şu seper: Kalıp İfade
Mısra: **230**
Kişinin ayılması için yüze su sürmek.

229. Bihişt kaşrı gibi bi-
kuşürdur maʿmūr
230. Cihān harābesine ʿadlün

olalı miʿmār

bihişt ḳaṣrı:

bihişt ḳaṣrı: Kalıp İfade
Mısra: **231**
Cennet sarayı.

231. Meġer ki külbe-i aḥzān
hātır-ı Aḥmed
232. Ki seng-i ḥādiŝeden her
ṭarafda rahnesi var

cihān harābesi:

cihān ḫarābesi: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Harap olmuş cihan II Dünya.

231. Meġer ki külbe-i aḥzān
hātır-ı Aḥmed
232. Ki seng-i ḥādiŝeden her
ṭarafda rahnesi var

meġer ki:

meġer ki: Kalıp İfade
Mısra: **233**
Oysa ki.

233. Benüm ki hātıram efgār-ı
fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr
hātıram efgār

seng-i ḥādiŝe:

seng-i ḥādiŝe: Kalıp İfade
Mısra: **234**
Macera taşı.

233. Benüm ki hātıram efgār-ı
fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr
hātıram efgār

her ṭaraf:

her ṭaraf: Kalıp İfade
Mısra: **234**
Her yer; her kısım.

233. Benüm ki hātıram efgār-ı
fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr
hātıram efgār

külbe-i aḥzān:

külbe-i aḥzān: Kalıp İfade
Mısra: **233**
*Hüzünler kulübesi; Hz.
Ya'kub'un oğlu Yûsuf'tan ayrı
düştükten sonra hayatını
üzüntü içinde geçirdiği ev.*

233. Benüm ki hātıram efgār-ı
fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr
hātıram efgār

hātır-ı aḥmed:

ḥāṭır-ı aḥmed: Kalıp İfade
Mısra: **233**
Ahmed' in gönlü.

233. Benüm ki hātıram efgār-ı
fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr

hātıram efgār

ġam-ı dehr:

ġam-ı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **236**
Dünya gamı.

235. Elümi al beni ayaḳda
ḳoma gerçi şehde
236. El-ile gevheri yirden
götürmek olur ʿār

efgār id:

efgār id: Kalıp İfade
Mısra: **236**
Yaralamak; üzmek; kırmak.

235. Elümi al beni ayaḳda
ḳoma gerçi şehde
236. El-ile gevheri yirden
götürmek olur ʿār

ayaḳda ḳoma:

ayaḳda ḳoma: Kalıp İfade
Mısra: **237**
Ayakta bırakmamak.

237. Cefā-yı dehriin elinden
ayaḳlara düşdi
238. Zamirüm içre key ebkār
perde-i efkār

elümi al:

elümi al: Deyim
Mısra: **237**
Elinden tutmak; yardım etmek.

237. Cefā-yı dehriin elinden
ayaḳlara düşdi
238. Zamirüm içre key ebkār
perde-i efkār

ʿār ol:

ʿār ol: Kalıp İfade
Mısra: **238**
Utanmak; çekinmek.

237. Cefā-yı dehriin elinden
ayaḳlara düşdi
238. Zamirüm içre key ebkār
perde-i efkār

cefā-yı dehr:

cefā-yı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **239**
Dünyanın derdi.

239. Hemişe bağlu-durar hüsn-
i nazını içün dil
240. Niteki nazm-ı dil-āvi̯z çün
dür-i şehvār

ayaklara düş-:

ayaḳlara düş-: Kalıp İfade
Mısra: **239**
Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek, kıymetini kaybetmek, hakir olmak.

239. Hemişe bağlu-durar hüsn-
i nazını içün dil
240. Niteki nazm-ı dil-āvi̯z çün
dür-i şehvār

ayaḳlara düş-: Deyim
Mısra: **257**
Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek, kıymetini kaybetmek, hakir olmak.

ḥüsn-i naẓm:

ḥüsn-i naẓm: Kalıp İfade
Mısra: **241**
Şiirin güzelliği.

241. Kemāl-i nazm-ıla ʿālemde fahr ola-y-ıdı ger
242. Ṭolaydı şiʿrüm-ile bu ceriḍe-i edvar

ebkārı perde-i efkār:

ebkārı perde-i efkār: Kalıp İfade
Mısra: **240**
Evvelce söylenmemiş olan fikirler.

239. Hemişe baġlu-durar hüsn-i nazını içün dil
240. Niteki nazm-ı dil-āviẓ çün dür-i şehvār

dür-i şehvār:

dür-i şehvār: Kalıp İfade
Mısra: **242**
Padişaha layık inci.

241. Kemāl-i nazm-ıla ʿālemde fahr ola-y-ıdı ger
242. Ṭolaydı şiʿrüm-ile bu ceriḍe-i edvar

naẓm-ı dil-āviẓ:

naẓm-ı dil-āviẓ: Kalıp İfade
Mısra: **242**
Gönlü cezbeden şiir.

241. Kemāl-i nazm-ıla ʿālemde fahr ola-y-ıdı ger
242. Ṭolaydı şiʿrüm-ile bu ceriḍe-i edvar

kemāl-i naẓm:

kemāl-i naẓm: Kalıp İfade
Mısra: **243**
Şiirde olgunluğa ulaşma. Her yönüyle kamil şiir söyleme.

243. Irürdi şarka vü garba biḫār-i ṭabʿumdan
244. Ṭolu cevāhir-i medhün sefayin-i eşʿār

fahr ol-:

fahr ol-: Kalıp İfade
Mısra: **243**
İftihar etmek; övünmek.

243. Irürdi şarka vü garba biḫār-i ṭabʿumdan
244. Ṭolu cevāhir-i medhün sefayin-i eşʿār

ceriḍe-i edvār:

ceriḍe-i edvār: Kalıp İfade
Mısra: **244**
Yüz yılların defteri.

243. Irürdi şarka vü garba biḫār-i ṭabʿumdan
244. Ṭolu cevāhir-i medhün sefayin-i eşʿār

şarka vü garba:

şarka vü garba: Kalıp İfade
Mısra: **245**
Doğu' ya ve Batı' ya.

245. Güherle dāmen-i çini pür ola çarḫun ger
246. Çekem ceŗide-i medhüne kllk-i gevher-bār

bihār-i ṭabʿ:

biḫār-i ṭabʿ: Kalıp İfade
Mısra: **245**
Tabiat denizleri.

245. Güherle dāmen-i çini pür ola çarḫun ger
246. Çekem ceŗide-i medhüne kllk-i gevher-bār

cevāhir-i medḥ:

cevāhir-i medḥ: Kalıp İfade
Mısra: **246**
Övünç cevheri.

245. Güherle dāmen-i çini pür ola çarḫun ger
246. Çekem ceŗide-i medhüne kllk-i gevher-bār

sefāyin-i eşʿār:

sefāyin-i eşʿār: Kalıp İfade
Mısra: **246**
Şiirler gemisi.

245. Güherle dāmen-i çini pür ola çarḫun ger
246. Çekem ceŗide-i medhüne kllk-i gevher-bār

dāmen-i çiŋ:

dāmen-i çiŋ: Kalıp İfade
Mısra: **247**
Eteğin kıvrımı.

247. Benüm gibi ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihan
248. Ne gördi ne göriser tüţi-i şekker-güftār

ceŗide-i medḥ:

ceŗide-i medḥ: Kalıp İfade
Mısra: **248**
Övünç defteri.

247. Benüm gibi ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihan
248. Ne gördi ne göriser tüţi-i şekker-güftār

kilk-i gevher-bār:

kilk-i gevher-bār: Kalıp İfade
Mısra: **248**
Cevher saçan kamış kalem II Güzel şiirler yazan kalem.

247. Benüm gibi ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihan
248. Ne gördi ne göriser tüţi-i

şekker-güftār

ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihān:

ḳafes-i ābnüs u ʿāc-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **249**
Abanoz (bir tür sert ve siyah ağaç) kafesi ve Dünya bağası (deniz ve kara kaplumbağaları ve kimi hayvanlarda vücudun tümünü ya da bir bölümünü koruyan boynuzumsu ya da kireçli örtenek, boğumlu kabuk).

249. Muʿānz olmaya ben bülbülüne medhünde
250. O bağda murġ-i şenā-hvān eğer olsa hezār

tūti-i şekker-güftār:

tūṭi-i şekker-güftār: Kalıp İfade
Mısra: **250**
Sözleri şeker gibi olan papağan.

249. Muʿānz olmaya ben bülbülüne medhünde
250. O bağda murġ-i şenā-hvān eğer olsa hezār

ne gör-:

ne gör-: Kalıp İfade
Mısra: **250**
Görmedi.

249. Muʿānz olmaya ben bülbülüne medhünde
250. O bağda murġ-i şenā-hvān eğer olsa hezār

ne gör-: Kalıp İfade
Mısra: **250**
Bir şeyin oluşuna şahit olmak.

249. Muʿānz olmaya ben bülbülüne medhünde
250. O bağda murġ-i şenā-hvān eğer olsa hezār

muʿārız ol:

muʿārız ol: Kalıp İfade
Mısra: **251**
Karşı gelmek.

251. Olurdı evc-i fezāʿilde gün gibi zahir
252. Ger itse pertev-i lüṭfün bu ẕerreyi izḫār

murġ-ı ŝenā-hѵān:

murġ-ı ŝenā-hѵān: Kalıp İfade
Mısra: **252**
Öven; metheden kuş.

251. Olurdı evc-i fezāʿilde gün gibi zahir
252. Ger itse pertev-i lüṭfün bu ẕerreyi izḫār

hezār ol:

hezār ol: Kalıp İfade
Mısra: **252**
Bülbül olmak II Güzel söz söyleyen bir şair olmak.

251. Olurdı evc-i fezāʿilde gün

gibi zahir
252. Ger itse pertev-i lüṭfün bu ẕerreyi izḫār

evc-i feżāʿil:

evc-i feżāʿil: Kalıp İfade
Mısra: **253**
Faziletlerin en yücesi. !

253. Hemişe gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol
254. ʿAdünun olsun içi ġonça gibi hün yiri ḫār

pertev-i luṭf:

pertev-i luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **254**
Cömertliğin ışığı

253. Hemişe gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol
254. ʿAdünun olsun içi ġonça gibi hün yiri ḫār

izhār it:

izhār it: Kalıp İfade
Mısra: **254**
Göstermek; açığa vurmak.

253. Hemişe gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol
254. ʿAdünun olsun içi ġonça gibi hün yiri ḫār

gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol:

gül gibi gül serv gibi ser-sebz ol: Kalıp İfade
Mısra: **255**
Gül gibi taze ve servi gibi yemyeşil ol.

255. Cefa-yı dehrün elinden ayaḳlara düşdi
256. Zamirüm içre key ebkārı kerde-i efkār

cefa-yı dehr:

cefa-yı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **257**
Dünyanın derdi.

ebkārı kerde-i efkār:

ebkārı kerde-i efkār: Kalıp İfade
Mısra: **258**
Evvelce söylenmemiş olan fikirler.

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **256**
Diken (gibi) olmak.

255. Cefa-yı dehrün elinden ayaḳlara düşdi
256. Zamirüm içre key ebkārı kerde-i efkār

keŝret erkānın:

keŝret erkānın: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Bolluk yolunu.

59. Sarāy-ı vaḥdete gir ḳo bu keŝret erkānın
60. Bihişt gülşenine olmaz āb u gil dıvār

kemāl-i kisb id:

kemāl-i kisb id: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Kârlı kazanç yapmak.

73. Ticāret eyle deminde kemāl-i kisb ide gör
74. Dime ki germ-durur böyle her zamān bāzār

veḳār-vaż'-ıla ol-:

veḳār-vaż'-ıla ol-: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Ağırbaşlı duruşu olmak.

99. Elünde var-ısa ger ol kerimnahl gibi
100. V'eger-ni el çeküp āzāde ol çü serv ü çenār

el çek:

el çek: Deyim
Mısra: **101**
İlgisini kesmek; vaz geçmek.

101. Bülend-himmet ü 'āli-naẓar gerek ādem
102. Ki himmetine göre keşide olur mikdār

āzāde ol:

āzāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Hür olmak, kurtulmak.

101. Bülend-himmet ü 'āli-naẓar gerek ādem
102. Ki himmetine göre keşide olur mikdār

serv ü çenār:

serv ü çenār: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Servi ve çınar ağacı.

101. Bülend-himmet ü 'āli-naẓar gerek ādem
102. Ki himmetine göre keşide olur mikdār

seng-i 'uzlet:

seng-i 'uzlet: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Yalnızlık taşı.

131. Gerek mahabbet evin yapmaġa dil-i muhkem
132. Zemīn-i saht gerekdür 'imarete iy yār

vāridāt-ı ḥaḳḳ:

vāridāt-ı ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Hakk' ın ilhamı.

139. Ne dil ki beste-dehen oldı

piste-veş hāmüş
140. Pür ola içi şadef gibi
lüʿlüʿ-i şehvār

beden kabāçesi:

beden kabāçesi: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Vücud entarisi, giyeceği.

77. Beden kabāçesini ḳo ki
müsteʿār-durur
78. Geyür fazāyil-ile nefsüile
şiʿār u dişār

kulaġ ur:

kulaġ ur: Kalıp İfade
Mısra: **210**
Kulak vermek, dinlemek.

209. Acıyup urdı yüzin keff-i
mevc-ile deryā
210. Ki nʿiçün itmedi pāyuria
dürleri nişār

pür-ḫār ol:

pür-ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Diken dolu olur.

105. Şu nefs-i dün ki zer ü
sime bağlaya gorilin
106. Yüreġi ġonça gibi hün
olur yiri pür-ḫār

hūn ol:

ḫūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Kan olur.

105. Şu nefs-i dün ki zer ü
sime bağlaya gorilin
106. Yüreġi ġonça gibi hün
olur yiri pür-ḫār

ne aşşı kılur çün ecel ire nā-çār:

ne aşşı ḳılur çün ecel ire nā-çār:
Atasözü
Mısra: **116**
*Ecelden kaçmak boşuna;
korkunun ecele faydası yoktur.*

115. Ṭaleb ne fayide eyler çü
nzk ola maḳsüm
116. Hazer ne aşşı ḳılur çün
ecel ire nā-çār

gül-i mesiḥ:

gül-i mesiḥ: -
Mısra: **68**
*Mesîh'in gülü II Hz İsa'nın
çarmıha gerilirken ellerine ve
ayaklarına vurulan çivi gül
dikenine benzetilmiştir.*

67. Kaçan irer sana bu bağ
içinde büy-ı murād
68. Gül-i Mesih ayağına çün
oldı süzen- ḫār

muḳadder kʿol:

muḳadder kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **111**
*Ki Allah tarafından ezelde
belirlenip takdir edilmiş.*

111. Gelür ne kʿoldı mukadder ferāhı vü tengi̱
112. Gerekse gönlüni gin tut gerekse derd-ile ṭar

ḫāricü'l-merkez ol:

ḫāricü'l-merkez ol: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Merkezin dışında olmak.

213. ʿAdü-yı devlettin oldukça ḫāricüi-merkez
214. Olur ana hat-ı mihver sinān-ı si̱ne-güzār

elin al:

elin al: Deyim
Mısra: **205**
Yardım et, destek ol.

205. Nesim-i lüṭfün elin almasaydı deryānun
206. ʿArüs-ı gülşen-i kasruiıı idemezdi kenār

efgār-ı fikr-i şāhid:

efgār-ı fikr-i şāhid: Kalıp İfade
Mısra: **233**
İncinmiş fikrin tanığı.

233. Benüm ki hātıram efgār-ı fikr-i şāhiddür
234. Ne-y-içün ide ġam-ı dehr hātıram efgār

mühresini ʿunşur:

mühresini ʿunşur: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yuvarlak unsur II Dört unsur.

7. Bu dört mühresini ʿunṣurun müdevver-şekl
8. Ḳodı bu hoḳkalar altında gör ne işler var

az söyle öz söyle:

az söyle öz söyle: Atasözü
Mısra: **137**
Bir şeyin özünü anlatmak; az sözle çok şey söylemek.

137. Sözüne bağlayasm az söyle öz söyle
138. Binini ḳo vü birin söyle eyleme ikṣār

cān güşı-y-ıla işit:

cān güşı-y-ıla işit: Deyim
Mısra: **164**
Can kulağıyla, içtenlikle dinlemek.

163. Gel imdi aç gözüni hvāb-ı ġafleti terk it
164. İşit bu sözleri cān güşı-y-ıla ol bidār

kan dere bat:

ḳan dere bat: Deyim
Mısra: **203**
Kan ter içinde kalmak, çok yorulmak.

203. Şafaḳ degül görinen kan dere batupdur çarḥ
204. Ṭavāf-ı Kaʿbe-i kuyunda gör ne saʿyi var

kendüden geç:

kendüden geç: Deyim
Mısra: **227**
Kendinden geçmek; kendini kaybetmek.

227. Meğer ki gül yüzini gördi kendüden geçdi
228. Ki şu seper yüzine ḳaṭre ḳaṭre ebr-i baḫār

halaḳteni min nār:

halaḳtenį min nār: Ayet
Mısra: **82**
Dedi ki: "Ben ondan iyiyim. Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" (Sad suresi, ayet 76).

81. Tevāzu it ki diye Haḳ halaḳtühū min tin
82. Oḳıma kibr satuban halaḳtenį min nār

kibr sat:

kibr sat: Deyim
Mısra: **82**
Kibirlik taslamak.

81. Tevāzu it ki diye Haḳ halaḳtühū min tin
82. Oḳıma kibr satuban halaḳtenį min nār

Dizin

şerḥ eyle:

şerḥ eyle: -
Mısra: **3**
Açıklamak, anlatmak.

3. Nesīm-i lüṭf-ile şerḥ eyle ṣadrum
4. Müyesser ḳıl saʿādet birle emrüm

müyesser ḳıl:

müyesser ḳıl: -
Mısra: **4**
Nasip etmek.

3. Nesīm-i lüṭf-ile şerḥ eyle ṣadrum
4. Müyesser ḳıl saʿādet birle emrüm

zakir eyle:

ẕakir eyle: -
Mısra: **7**
1. Anan, zikreden eyle.

7. Dilümi ḥamdün-ile ẕakir eyle
8. Çü niʿmet rūzī ḳıldun şākir eyle

şākir eyle:

şākir eyle: -
Mısra: **8**
Şükür ve hamd eyleyen.

7. Dilümi ḥamdün-ile ẕakir eyle
8. Çü niʿmet rūzī ḳıldun şākir eyle

lāyık eyle:

lāyıḳ eyle: -
Mısra: **9**
yakışır, yaraşır yapmak

9. Zebānumı ŝenāňa eyle lāyıḳ
10. Żamirüm ḳıl zebānuma muvāfıḳ

muvāfık kıl:

muvāfıḳ ḳıl: -
Mısra: **10**
Uygun hale getirmek. Güzelleştirmek.

9. Zebānumı ŝenāňa eyle lāyıḳ
10. Żamirüm ḳıl zebānuma muvāfıḳ

pāk it:

pāk it: -
Mısra: **11**
Temizlemek, arındırmak.

11. Riyā vü kibrden ṭaşumı pāk it
12. İçüm iḫlāṣun-ıla tāb-nāk it

tāb-nāk it:

tāb-nāk it: -
Mısra: **12**
Parlatmak, aydınlatmak.

11. Riyā vü kibrden ṭaşumı pāk it
12. İçüm iḫlāṣun-ıla tāb-nāk it

bahş kıl:

bahş ḳıl: -
Mısra: **13**
Bağışlamak.

13. Hidāyet meşʿalinden bahş ḳıl nūr
14. Ḍalālet ẓulmetin üstümden it dūr

uyar ol:

uyar ol: -
Mısra: **15**
Şartları veya özellikleri bakımından birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek.

15. Uyar ol nūr-ıla ʿaḳlum çerāġın
16. Münevver eyle cānumuň ṭuraġın

münevver eyle:

münevver eyle: -
Mısra: **16**
Nurlandırmak, aydınlatmak.

15. Uyar ol nūr-ıla ʿaḳlum çerāġın
16. Münevver eyle cānumuň ṭuraġın

ıraġ it:

ıraġ it: -
Mısra: **17**
Uzaklaştırmak.

17. Gözümden ġaflet uyḫusın ıraġ it
18. Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma ṭuraġ it

ṭuraġ it:

ṭuraġ it: -
Mısra: **18**
Durulacak, durulan yer, makam, mekân eylemek

17. Gözümden ġaflet uyḫusın ıraġ it
18. Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma ṭuraġ it

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: -
Mısra: **19**
Aydınlatmak, bir şeyi değerli hale getirmek.

19. Maʿārifle dilüm pür-nūr eyle
20. Maʿānį̄ gencine gencūr eyle

gencūr eyle:

gencūr eyle: -
Mısra: **20**
Hazine bekçisi yapmak

19. Maʿārifle dilüm pür-nūr eyle
20. Maʿānį̄ gencine gencūr eyle

rūzī ḳıl:

rūzī ḳıl: -
Mısra: **21**
Kısmet etmek.

21. ʿİnāyet rūzī ḳıl fırūz-baḫt it
22. Söz iḳlīmine ṣāḥib-tāc u ṭaḫt it

rūzī ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Kısmet etmek.

7. Dilümi ḥamdün-ile ẕakir eyle
8. Çü niʿmet rūzī ḳıldun şākir eyle

fırūz-baḫt it:

fırūz-baḫt it: -
Mısra: **21**
kutlu, mübarek

21. ʿİnāyet rūzī ḳıl fırūz-baḫt it
22. Söz iḳlīmine ṣāḥib-tāc u ṭaḫt it

ṭaht it:

ṭaḫt it: -
Mısra: **22**
Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk et, hükümdarlık makamı et.

21. ʿİnāyet rūzī ḳıl firūz-baḫt it
22. Söz iḳlīmine ṣāḥib-tāc u ṭaḫt it

şekker-zebān ḳıl:

şekker-zebān ḳıl: -
Mısra: **23**
Tatlı dilli kıl.

23. Dilümden ḫāmemi şekker-zebān ḳıl
24. Sözümden nāmemi ʿanber-feşān ḳıl

ʿanber-feşān ḳıl:

ʿanber-feşān ḳıl: -
Mısra: **24**
Amber, güzel koku saçan eyle.

23. Dilümden ḫāmemi şekker-zebān ḳıl
24. Sözümden nāmemi ʿanber-feşān ḳıl

nakş-ı dil-keş:

nakş-ı dil-keş: -
Mısra: **25**
Gönül cezbedici resim.

25. Çıḳa çün perdeden bu nakş-ı dil-keş
26. Cihānuñ defterün ide münaḳḳaş

nükte-i bārīk:

nükte-i bārīk: -
Mısra: **38**
İnce nükte.

37. Bu söz fıḳrinde ʿaḳla gösterür rūy
38. Hezārān nükte-i bārīk çün mūy

allāhu ekber:

allāhu ekber: -
Mısra: **42**
Allah büyüktür.

41. Bu şāneyle açar mūdan girihler
42. Ṭaʿālā şānuhū Allāhu ekber

maẓhar-ı kevn:

maẓhar-ı kevn: -
Mısra: **47**
Varlığa, kainata sahip olmak.

47. Vücūdı maẓhar-ı kevn ü mekāndur
48. Beyān itmek ne ḥacet kim ʿayāndur

ne ḥacet:

ne ḥacet: -
Mısra: **48**
Neden, ne sebepten.

47. Vücūdı maẓhar-ı kevn ü mekāndur
48. Beyān itmek ne ḥacet kim ʿayāndur

kişt-zār-ı dehre:

kişt-zār-ı dehre: -
Mısra: **56**
Dünya tarlası

55. Ḳılupdur ḳudreti saḳḳā seḥābı
56. Ki virür kişt-zār-ı dehre ābı

kūt-ı cān:

ḳūt-ı cān: -
Mısra: **58**
Can gıdası.

57. Biter dām-ı cihānda dāne andan
58. İrişür ḳūt-ı cān ḥayvāna andan

iŝbāt eyle:

iŝbāt eyle: -
Mısra: **75**
Kanıtlamak, doğrulamak

75. Pes andan eyle illā-y-ıla iŝbāt
76. Şu z̲ātı kim şebih olmaz aňa z̲āt

pes andan:

pes andan: -
Mısra: **75**
Ondan sonra

75. Pes andan eyle illā-y-ıla iŝbāt
76. Şu z̲ātı kim şebih olmaz aňa z̲āt

āşnāyı eyle:

āşnāyı eyle: -
Mısra: **77**
Bildik, tanıdık olan.

77. Fenā baḥrinde eyle āşnāyı
78. Beḳā-y-ıla bulasın rūşenāyı

tezekkür eyle:

teẕekkür eyle: -
Mısra: **80**
Hatıra getimek, konuşmak.

79. Götür lā ile illā resmini pes
80. Teẕekkür eyle Allāh ismini pes

sırr-ı lafẓatullāh:

sırr-ı lafẓatullāh: -
Mısra: **81**
"Allah" kelimesinin sırrı.

81. Nedür bildüň mi sırr-ı lafẓatullāh
82. Degül vāḳıf bu sırra degme āgāh

bildüǩ mi:

bildüǩ mi: -
Mısra: **81**
Bildin mi?

81. Nedür bildüǩ mi sırr-ı lafẓatullāh
82. Degül vāḳıf bu sırra degme āgāh

āŝār-ı basṭ-ıla:

āŝār-ı basṭ-ıla: -
Mısra: **86**
Eserleri, izleri yayma, açma.

85. Açılmış dest-i ḳudret pençesidür
86. Kʿolur āŝār-ı basṭ-ıla cihān pür

şekl-i hāya:

şekl-i hāya: -
Mısra: **87**
Kişinin utanma duygusuyla hareket etmesi şekli ve edepli olma şekli.

87. Çü virdi şekl-i hāya inḳıbāżı
88. Bitürdi ġonça-i feyż Ḥaḳ riyāżı

merkez-i evc:

merkez-i evc: -
Mısra: **92**
Gökyüzünün en yüksek, yüce merkezi.

91. Ḳıdem baḥrinde ḥādiŝ olmadın mevc
92. Żuhūra gelmedin bu merkez-i evc

bir bir:

bir bir: -
Mısra: **96**
Tek tek, Birer birer.

95. Diledi ide Ḥaḳ kendüyi ẓāhir
96. Vücūda geldi pes bir bir maẓāhir

ne varsa:

ne varsa: -
Mısra: **100**
Her ne varsa, bütün her şey.

99. Görindi maẓharı luṭfında ḫālıḳ
100. Żuhūra geldi ne varsa ḫalāyıḳ

ne hoş:

ne ḫoş: -
Mısra: **107**
Ne hoş, ne güzel.

107. Ne ḫoş maẓhar-durur ol maẓhar-ı cūd
108. Ki andan oldı ʿālem cümle mevcūd

mazhar-ı cūd ol:

mazhar-ı cūd ol: -
Mısra: **107**
Cömertliklere nail olmak, ulaşmak

107. Ne ḫoş mazḥar-durur ol mazḥar-ı cūd
108. Ki andan oldı ʿālem cümle mevcūd

tokuz gök:

toḳuz gök: -
Mısra: **109**
dokuz gök

109. Toḳuz gök baḥr-ı cūdınuň ḥabābı
110. Sekiz cennet cemālinüň niḳābı

baḥr-ı cūdınuň ḥabābı:

baḥr-ı cūdınuň ḥabābı: -
Mısra: **109**
Cömertlik denizinin kabarcığı.

109. Toḳuz gök baḥr-ı cūdınuň ḥabābı
110. Sekiz cennet cemālinüň niḳābı

sekiz cennet:

sekiz cennet: -
Mısra: **110**
İslam inancında sekiz adet cennet olduğu genel kabul görmektedir. Bunun başlıca nedeni ise Kur'an'da cennet isimleri olarak; Cennet, Dâru'l-Âhiret, Cennetü'l-Huld, Dâru's-Selâm, Dâru'l-Mukâme, Hüsnâ, Firdevs Cenneti, Me'vâ Cenneti, Naîm Cenneti, Adn Cenneti gibi adların kullanılması ve çoğu din adamının bu adlardan yola çıkarak cennetin sekiz derece ya da adet olduğunu söylemesidir

109. Toḳuz gök baḥr-ı cūdınuň ḥabābı
110. Sekiz cennet cemālinüň niḳābı

yidi iḳlim:

yidi iḳlim: -
Mısra: **111**
İslam coğrafyacıları tarafından yaşanabilir dünyayı yediye bölme teşebbüsü olarak değerlendirilen tabirdir ve "dünyanın her yeri" anlamındadır.

111. Bu vech-i aḥsen-ile yidi iḳlim
112. Cemālinüň yüzinde noḳṭa-i cīm

vech-i aḥsen-ile:

vech-i aḥsen-ile: -
Mısra: **111**
En güzel yüz.

111. Bu vech-i aḥsen-ile yidi iḳlim
112. Cemālinüň yüzinde noḳṭa-

i cīm

noḳṭa-i cīm:

noḳṭa-i cīm: -
Mısra: **112**
Güzellik ciminin noktası.

111. Bu vech-i aḥsen-ile yidi iḳlim
112. Cemālinüñ yüzinde noḳṭa-i cīm

āftāb-ı şunʿ:

āftāb-ı şunʿ: -
Mısra: **115**
Sanat güneşi

115. Çü ḳıldı āftāb-ı ṣunʿ peydā
116. Cihānda oldı her ẕerre hüveydā

her zerre:

her ẕerre: -
Mısra: **116**
Bütün varlığıyla, en ince ayrıntısına kadar.

115. Çü ḳıldı āftāb-ı ṣunʿ peydā
116. Cihānda oldı her ẕerre hüveydā

sipihr-i bī-sütūn:

sipihr-i bī-sütūn: -
Mısra: **120**
Direksiz gökyüzü.

119. Didi Ḳudret diliyle kāf nūnı
120. Yaratdı bu sipihr-i bī-sütūn

mevlūdı ʿademden:

mevlūdı ʿademden: -
Mısra: **122**
İnsan doğumu.

121. Çü kāf nūn çün ey itdi keremden
122. Çıḳardı bunca mevlūdı ʿademden

ṭıfl-ı şeş-rūze:

ṭıfl-ı şeş-rūze: -
Mısra: **123**
Altı günlük çocuk.

123. Yaratdı ṭıfl-ı şeş-rūze cihānı
124. Yaratdı ana mehd-i āsmānı

mehd-i āsmānı:

mehd-i āsmānı: -
Mısra: **124**
Gökyüzü beşiğini.

123. Yaratdı ṭıfl-ı şeş-rūze cihānı
124. Yaratdı ana mehd-i āsmānı

dü ʿālem:

dü ʿālem: -
Mısra: **132**
İki dünya(dünya ve ahiret).

131. Ḳılup āyīne-i ṣunʿı mücellā
132. Dü ʿālem naḳşın itdi anda peydā

girü ol:

girü ol: -
Mısra: **136**
Geri, uzak ol.

135. Ṣudūr andan bulupdur cümle eşyā
136. Girü ol cümle eşyādan müberrā

şeş cihetden:

şeş cihetden: -
Mısra: **139**
Altı cihet, altı yön, her yön, her taraf, dünya.

139. Mukaddes şeş cihetden ẕāt-ı pāki
140. Bu denlü anlar anı ṭabʿ-ı ḫāki

zāt-ı pāki:

ẕāt-ı pāki: -
Mısra: **139**
Temiz yaratılışlı zat.

139. Mukaddes şeş cihetden ẕāt-ı pāki
140. Bu denlü anlar anı ṭabʿ-ı ḫāki

bu denlü:

bu denlü: -
Mısra: **140**
Bu kadar, bu kadar çok.

139. Mukaddes şeş cihetden ẕāt-ı pāki
140. Bu denlü anlar anı ṭabʿ-ı ḫāki

sāk-ı ʿarşa:

sāk-ı ʿarşa: -
Mısra: **143**
Gökyüzünün en üst kısmının ayağı II arşın ayak bilekleri.

143. Hilāli ḳıldı sāk-ı ʿarşa ḫalḫāl
144. Sevādı şebden itdi yüzine ḫāl

sevādı şebden:

sevādı şebden: -
Mısra: **144**
Gecenin karanlığı, siyahlığı.

143. Hilāli ḳıldı sāk-ı ʿarşa ḫalḫāl
144. Sevādı şebden itdi yüzine ḫāl

Şafā bezm:

Şafā bezm: -
Mısra: **146**
Neşe, eğlence, zevk meclisi.

145. Düzüp ḳavṣ-ı ḳuzaḥdan boynına ṭavḳ
146. Ṣafā bezminde ḳıldı anı pür-şevḳ

cihān bezminde:

cihān bezminde: -
Mısra: **148**
Dünya meclisi

147. Bu dört eżdādı bir yirde idüp cemʿ
148. Cihān bezminde eyledi şemʿ

saḳf-i dāyir:

saḳf-i dāyir: -
Mısra: **150**
Dönen çatı II Dünya.

149. Düzildi çār cānı dı̱vār-ı ʿanāṣır
150. Ḳurıldı üstine bu saḳf-i dāyir

her ne varsa:

her ne varsa: -
Mısra: **157**
Her ne varsa, bütün her şey.

157. Vücūda geldi her ne varsa ḳābil
158. Arada naḳş-ı insān oldı ḳāmil

nakş-ı insān:

naḳş-ı insān: -
Mısra: **158**
İnsanın sureti

157. Vücūda geldi her ne varsa ḳābil
158. Arada naḳş-ı insān oldı ḳāmil

dil ü cān:

dil ü cān: -
Mısra: **159**
Gönül ve can.

159. Dil ü cān ḫānesin maʿmūr ḳıldı
160. Ḫıred nūrı-y-ıla pür-nūr ḳıldı

nūr-ı biniş:

nūr-ı biniş: -
Mısra: **161**
Görme kabiliyetinin nuru.

161. Anuňʿçun ʿaḳla virdi nūr-ı biniş
162. Ki aňlaya nedür bu āferiniş

fiʿl ü infiʿāli:

fiʿl ü infiʿāli: -
Mısra: **165**
Eylem ve gücenme

165. Cihanda göre fiʿl ü inflʿāli
166. Diger-gūn olduġın her demde ḥāli

her demde:

her demde: -
Mısra: **166**
Her zaman.

165. Cihanda göre fiʿl ü inflʿāli
166. Diger-gūn olduġın her demde ḥāli

maʿbūd-ı bāṭıl:

maʿbūd-ı bāṭıl: -
Mısra: **170**
Bâtıl din mensuplarının tanrılaştırıp taptıkları varlık veya nesne.

169. Bile ki fāʿil-i muṭlaḳ-durur ol
170. Ḳalan maʿbūd-ı bāṭıl Ḥaḳ-durur ol

ḳaṭre-i deryā-yı cūdı:

ḳaṭre-i deryā-yı cūdı: -
Mısra: **171**
Cömertlik denizinin damlası.

171. Cihān bir ḳaṭre-i deryā-yı cūdı
172. Yir ü gök pertev-i nūr-ı vücūdı

yir ü gök:

yir ü gök: -
Mısra: **172**
Yer ve gök. || Her yer.

171. Cihān bir ḳaṭre-i deryā-yı cūdı
172. Yir ü gök pertev-i nūr-ı vücūdı

pertev-i nūr-ı vücūdı:

pertev-i nūr-ı vücūdı: -
Mısra: **172**
Varlığının ışığının parlaklığı.

171. Cihān bir ḳaṭre-i deryā-yı cūdı
172. Yir ü gök pertev-i nūr-ı vücūdı

ne diyem:

ne diyem: -
Mısra: **173**
Ne diyeyim? Ne söyleyeyim?

173. Ne diyem ger zemi̱n ger āsmāndur
174. Biri leb-ḫuşk u biri teşne-cāndur

dehri luṭfınun seḥābı:

dehri luṭfınun seḥābı: -
Mısra: **175**
Dünya lutfunun bulutu.

175. Ṣuvarsa dehri luṭfınun

seḥābı
176. Cihānda teşne-dil ḳomaz serābı

her şeyde:

her şeyde: -
Mısra: **177**
Var olanın hepsi, tümü

177. Çi-ger her şeyde vardur ḳābiliyyet
178. Ḫudāʿnuňdur arada fāʿiliyyet

mükemmel ol:

mükemmel ol: -
Mısra: **180**
Kusursuz, tam, eksiksiz olmak.

179. Bular ḳābildür ancaḳ fāʿil oldur
180. Mükemmel ol nitekim kāmil oldur

her işde:

her işde: -
Mısra: **183**
Her şartta, her durumda, her şekilde, yapılan her amelde.

183. Her işde iḫtiyar anuňdur el-haḳ
184. Kalan mecbūr u Cebbār oldur ancaḳ

kalan mecbūr u cebbār:

kalan mecbūr u cebbār: -
Mısra: **184**
Bağlı olduğumuz ve halkı iradesine mecbur eden, dilediğini zorla yaptırmaya muktedir olan, hüküm ve nüfuzuna karşı gelinemeyen, kudret ve ululuk ceberut (ululuk) sahibi Allah.

183. Her işde iḫtiyar anuňdur el-haḳ
184. Kalan mecbūr u Cebbār oldur ancaḳ

nik ü bed:

niḳ ü bed: -
Mısra: **185**
iyi ve kötü

185. Eġer niḳ ü eġer bed ger kem ü kāst
186. Olur her nesne kim ol ide der-hˇāst

kem ü kāst:

kem ü kāst: -
Mısra: **185**
Eksiksiz ve kusursuz.

185. Eġer niḳ ü eġer bed ger kem ü kāst
186. Olur her nesne kim ol ide der-hˇāst

ṭūmār-ı ʿālem:

ṭūmār-ı ʿālem: -
Mısra: **27**
Dünya tomarı.

27. Dürülmeyince bu ṭūmār-ı ʿālem
28. Bu defter ara yirden olmasun kem

üstümden it dūr:

üstümden it dūr: -
Mısra: **14**
Üstümden uzak tut.

13. Hidāyet meşʿalinden bahş ḳıl nūr
14. Ḍalālet ẓulmetin üstümden it dūr

ümmiḏ ü bīm:

ümmiḏ ü bīm: -
Mısra: **187**
Arzu edilen bir iyiliği bekleme ve korku.

187. Pes ol yig kişi ger ümmiḏ ü ger bīm
188. İde işini iş issine teslim

pes ol:

pes ol: -
Mısra: **187**
Yeter, kâfî.

187. Pes ol yig kişi ger ümmiḏ ü ger bīm
188. İde işini iş issine teslim

yig kişi:

yig kişi: -
Mısra: **187**
Daha iyi, üstün bir kimse.

187. Pes ol yig kişi ger ümmiḏ ü ger bīm
188. İde işini iş issine teslim

ġonça-i feyż:

ġonça-i feyż: -
Mısra: **88**
Verimlilik, bolluk, bereket gülü.

87. Çü virdi şekl-i hāya inḳıbāżı
88. Bitürdi ġonça-i feyż Ḥaḳ riyāżı

nesīm-i lüṭf:

nesīm-i lüṭf: Kalıp İfade
Mısra: **3**
İyilik rüzgarı.

3. Nesīm-i lüṭf-ile şerḥ eyle ṣadrum
4. Müyesser ḳıl saʿādet birle emrüm

ʿakd-i lisān:

ʿaḳd-i lisān: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Dil bağlayan.

5. Gider sūsen bigi ʿaḳd-i lisānum
6. Kʿola bülbül bigi rūşen beyānum

maḳām-ı ṣıdḳ:

maḳām-ı ṣıdḳ: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Doğruluk, güvenilirlik makamı.

17. Gözümden ġaflet uyḫusın ıraġ it
18. Maḳām-ı ṣıdḳı cānuma ṭuraġ it

münaḳḳaş id:

münaḳḳaş id: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Nakışlı, süslü etmek.

25. Çıḳa çün perdeden bu naḳş-ı dil-keş
26. Cihānuñ defterün ide münaḳḳaş

kem ol:

kem ol: Deyim
Mısra: **28**
Değersizleşmek.

27. Dürülmeyince bu ṭūmār-ı ʿālem
28. Bu defter ara yirden olmasun kem

ābād id:

ābād id: Kalıp İfade
Mısra: **29**
mamur, bayındır etmek.

29. Diledüm çün idem söz mülkin ābād
30. Anun adıyla urdum söze bünyād

bünyād ur:

bünyād ur: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Temel atmak; herhangi bir işe başlamak, girişmek, bir şeyin gelişmesine, büyümesine sebep olmak.

29. Diledüm çün idem söz mülkin ābād
30. Anun adıyla urdum söze bünyād

cān bul:

cān bul: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Ruh bulmak, maddi veya manevi varlık bulmak.

31. Ki ins ü cin sözinden cān bulupdur
32. Adı her nāmeye ʿunvān olupdur

ʿunvān ol:

ʿunvān ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
İsim, nam olmak.

31. Ki ins ü cin sözinden cān bulupdur
32. Adı her nāmeye ʿunvān olupdur

naḳş-ı nām:

naḳş-ı nām: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Güzelliğinin şöhretini.

33. Çü naḳş-ı nāmını gösterdi nāme
34. Dikildi başınuň üstine ḫāme

ʿicād ḳıl:

ʿicād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Yapmak, icat etmek.

35. Ne istiʿdād var-iḳen ne aʿdād
36. Cihānı bir söz-ile ḳıldı ʿicād

şāne ḳıl:

şāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Taramak.

39. O mūy içün zebānı şāne ḳıldı
40. Güherlerden aňa dendāne ḳıldı

dendāne ḳıl:

dendāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Diş yaptı.

39. O mūy içün zebānı şāne ḳıldı
40. Güherlerden aňa dendāne ḳıldı

şān ol:

şān ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
İyi bir nitelikle tanınmış olma durumu; ün, şöhret, îtibar.

45. Ne şān olur ki yoḳ dirin nişānı
46. Nişāndur aňa görseň her ne şānı

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Anlatmak, açıklamak, bildirmek.

47. Vücūdı maẓhar-ı kevn ü mekāndur
48. Beyān itmek ne ḥacet kim ʿayāndur

delil-i vaḥdet:

delīl-i vaḥdet: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Birlik delili.

51. Bu keŝret kim delīl-i vaḥdetidür
52. Anuň āŝārı ʿilm ü ḳudretidür

tertib id:

tertīb id: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Düzenlemek, hazırlamak.

53. Düzüp ḫoş vech-ile bu şeş cihātı
54. Ne ḫoş tertīb idüpdür kāyinātı

Kudreti kıl:

Ḳudreti ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Güçlü, kuvvetli olup.

55. Ḳılupdur ḳudreti saḳḳā seḥābı
56. Ki virür kişt-zār-ı dehre ābı

dām-ı cihān:

dām-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Dünyaya takılmış.

57. Biter dām-ı cihānda dāne andan
58. İrişür ḳūt-ı cān ḥayvāna andan

āsiyāb-ı çarḫı gerdān ḳıl:

āsiyāb-ı çarḫı gerdān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Dönen dünya değirmeni ol.

59. Zemīnüñ şofrasın ṭoldurmaġa nān
60. Ḳılupdur āsiyāb-ı çarḫı gerdān

kāyim id:

kāyim id: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Devam eden, her zaman var olan, bâkî, ebedî.

63. Meh ü ḫurşıd ü ebr ü bād dāyim
64. İdüpdür cümlesin ḳulluḳda kāyim

iḥsān eyle:

iḥsān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Bağışlama, lütufta bulunma.

65. Ki ḳūtın eyledi insāna iḥsān
66. Gerek insān ide iḥsāna iḥsān

iḥsān id:

iḥsān id: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Lutfetmek, iyilik etmek.

65. Ki ḳūtın eyledi insāna iḥsān
66. Gerek insān ide iḥsāna iḥsān

ʿibādet eyle:

ʿ***ibādet eyle:*** Kalıp İfade
Mısra: **67**
İbadet etmek.

67. Nedür iḥsān ʿibādet eylemekdür
68. Anuň haḳḳın riʿāyet eylemekdür

riʿāyet eyle:

riʿāyet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Uymak, itâat etmek.

67. Nedür iḥsān ʿibādet eylemekdür
68. Anuň haḳḳın riʿāyet eylemekdür

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Bakan, nazar eden, dikkat kesilen.

69. Göresin Haḳḳʿı ḳamu yirde ḥāzır
70. Olasın cümle işde ana nāẓır

hidmet ḳıl:

ḫidmet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Hizmet etmek.

71. Görür bigi ḳılasın aňa ḫidmet
72. İdesin yaʿnį ādābın riʿāyet

riʿāyet id:

riʿāyet id: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Uymak.

71. Görür bigi ḳılasın aňa ḫidmet
72. İdesin yaʿnį ādābın riʿāyet

ḥarf-i lā:

ḥarf-i lā: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Yok, hiçlik harfi.

73. Alup mıḳrāż elüňe ḥarf-i lādan
74. Ṭaʿalluḳ rištesin kes mā-sivādan

şebih ol:

şebih ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Benzemek.

75. Pes andan eyle illā-y-ıla iŝbāt
76. Şu ẕātı kim şebih olmaz aňa ẕāt

dest-i ḳudret pençe:

dest-i ḳudret pençe: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Kudret eli, Allah'ın güç ve iktidarı.

85. Açılmış dest-i ḳudret

pençesidür
86. Kʿolur âŝār-ı basṭ-ıla cihān pür

ehl-i naẓar:

ehl-i naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Bakış ehli, bir bakışta kavrayan, ermiş kişi.

89. Bilür bu sırrı kim ehl-i naẓardur
90. Ki her basṭun ṣorunda ḳabż vardur

mevc ol:

mevc ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Dalgalanmak.

91. Ḳıdem baḥrinde ḥādiŝ olmadın mevc
92. Żuhūra gelmedin bu merkez-i evc

Żuhūra gel:

Żuhūra gel: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

91. Ḳıdem baḥrinde ḥādiŝ olmadın mevc
92. Żuhūra gelmedin bu merkez-i evc

Żuhūra gel: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

99. Görindi maẓharı luṭfında ḫālıḳ
100. Żuhūra geldi ne varsa ḫalāyıḳ

ẓāhir id:

ẓāhir id: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Zahir etmek; görünmek; göstermek.

95. Diledi ide Ḥaḳ kendüyi ẓāhir
96. Vücūda geldi pes bir bir maẓāhir

maẓhar ol:

maẓhar ol: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Erişmek, ulaşmak.

97. Bu maṣnūʿāt ne var-ısa ser-ā-ser
98. Olupdur Ŝāniʿuň ṣunʿına maẓhar

maẓhar-ı ḳahr:

maẓhar-ı ḳahr: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Allah'ın kahır ve gazabı.

101. Girü çün maẓhar-ı ḳahrın aça Haḳ
102. Yoġ ide ʿālemüň varını muṭlaḳ

yoġ id:

yoġ id: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.

101. Girü çün maẓhar-ı ḳahrın açа Haḳ
102. Yoġ ide ʿālemüñ varını muṭlaḳ

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Açmak, göstermek.

103. Ne maẓharda ki Ḥaḳ keşf itdi diḏār
104. Ẓuhūra geldi aña lāyıḳ āŝār

Ẓuhūra gel:

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

103. Ne maẓharda ki Ḥaḳ keşf itdi diḏār
104. Ẓuhūra geldi aña lāyıḳ āŝār

ṭaḳdīr ḳıl:

ṭaḳdīr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Takdir etmek, onaylamak.

105. Çü Ḥaḳ ṭaḳdīr ḳılmışdur ḳażāsın
106. Bulur elbette maẓhar muḳteżāsın

mevcūd ol:

mevcūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Ortaya çıkmak.

107. Ne ḫoş maẓhar-durur ol maẓhar-ı cūd
108. Ki andan oldı ʿālem cümle mevcūd

peydā ḳıl:

peydā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Ortaya çıkmak.

115. Çü ḳıldı āftāb-ı ṣunʿ peydā
116. Cihānda oldı her ẕerre hüveydā

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Ortaya çıkmak, belli olmak.

115. Çü ḳıldı āftāb-ı ṣunʿ peydā
116. Cihānda oldı her ẕerre hüveydā

maʿmūr kıl:

maʿmūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **117**
İmar etmek, yapılandırmak; daha iyi hale getirmek.

117. Vücūdı ʿālemi maʿmūr ḳıldı
118. Bu ẓulmet-ḫāneyi pür-nūr ḳıldı

maʿmūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **159**
İmar etmek, yapılandırmak, iyi hale getirmek.

159. Dil ü cān ḫānesin maʿmūr ḳıldı
160. Ḫıred nūrı-y-ıla pür-nūr ḳıldı

pür-nūr kıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.

117. Vücūdı ʿālemi maʿmūr ḳıldı
118. Bu ẓulmet-ḫāneyi pür-nūr ḳıldı

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Aydınlatmak, nur ile doldurmak.

159. Dil ü cān ḫānesin maʿmūr ḳıldı
160. Ḫıred nūrı-y-ıla pür-nūr ḳıldı

ey it:

ey it: Kalıp İfade
Mısra: **121**
İyilik yapmak.

121. Çü kāf nūn çün ey itdi keremden
122. Çıḳardı bunca mevlūdı ʿademden

zemin ü āsmānun defter:

zemin ü āsmānun defter: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Yeryüzü ve gökyüzü defteri; amel defteri.

125. Zemin ü āsmānun defterin hep
126. Çekince bir ḳalem yazdı müretteb

nev-bahārı iriş:

nev-bahārı iriş: Kalıp İfade
Mısra: **127**
İkbahara erişmek.

127. İrişdi çünki luṭf nev-bahārı
128. Açıldı güldi ʿālem lālezārı

Kıvām vir:

Ḳıvām vir: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Biçimini, şeklini vermek.

129. Ḳıvām ol virdi serv-i cūy-bāra
130. Ḫırām ögretdi kebg-i küh-sāra

serv-i cūy-bār:

serv-i cūy-bār: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Irmağın servi ağacına benzer boyu.

129. Ḳıvām ol virdi serv-i cūy-bāra
130. Ḫırām ögretdi kebg-i küh-sāra

kebg-i küh-sār:

kebg-i küh-sār: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Dağlar kekliği.

129. Ḳıvām ol virdi serv-i cūy-bāra
130. Ḫırām ögretdi kebg-i küh-sāra

āyīne-i ṣunʿı mücellā ḳıl:

āyīne-i ṣunʿı mücellā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Sanatlı parlak ayna yapmak.

131. Ḳılup āyīne-i ṣunʿı mücellā
132. Dü ʿālem naḳşın itdi anda peydā

peydā it:

peydā it: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Ortaya çıkarmak, görünür kılmak.

131. Ḳılup āyīne-i ṣunʿı mücellā
132. Dü ʿālem naḳşın itdi anda peydā

peşti vü bülend:

peşti vü bülend: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Aşağı ve yücelik.

137. Ne ẕātına sığar çünį vü çendī
138. Ne evṣāfına peşti vü bülendį

çüni vü çend:

çünį vü çend: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Bir veya birkaç.

137. Ne ẕātına sığar çünį vü çendī
138. Ne evṣāfına peşti vü bülendį

tabʿ-ı ḫāk:

ṭabʿ-ı ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Dünya tabiatı.

139. Mukaddes şeş cihetden

ẕāt-ı pāki
140. Bu denlü anlar anı ṭabʿ-ı ḫāki

çarḫ-ı basit:

çarḫ-ı basit: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Kıymetsiz felek.

141. Yaratdı bu toḳuz çarḫ-ı basiti
142. Muḥadded ḳıldı etrāfa muḥīti

muḥadded ḳıl:

muḥadded ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Sınırı belirtilmiş olan; sınırlanmış; tahdid edilmiş.

141. Yaratdı bu toḳuz çarḫ-ı basiti
142. Muḥadded ḳıldı etrāfa muḥīti

ḫalḫāl ḳıl:

ḫalḫāl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Ayak bileziği yapmak.

143. Hilāli ḳıldı sāk-ı ʿarşa ḫalḫāl
144. Sevādı şebden itdi yüzine ḫāl

hāl it:

ḫāl it: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Ben, nokta yapmak.

143. Hilāli ḳıldı sāk-ı ʿarşa ḫalḫāl
144. Sevādı şebden itdi yüzine ḫāl

ḳavṣ-ı ḳuzaḥdan düz:

ḳavṣ-ı ḳuzaḥdan düz: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Gökkuşağı sıralamak. Beyitte gökkuşağı yayı ile boyun bölgesine takılan halka arasında şekil bakımından bir ilgi kurulmuştur.

145. Düzüp ḳavṣ-ı ḳuzaḥdan boynına ṭavḳ
146. Ṣafā bezminde ḳıldı anı pür-şevḳ

pür-şevḳ ḳıl:

pür-şevḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Neşe ile dolu olmak.

145. Düzüp ḳavṣ-ı ḳuzaḥdan boynına ṭavḳ
146. Ṣafā bezminde ḳıldı anı pür-şevḳ

cemʿ id:

cemʿ id: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Toplamak, birleştirmek.

147. Bu dört eżdādı bir yirde

idüp cemʿ
148. Cihān bezminde eyledi şemʿ

şemʿ eyle:

şemʿ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Aydınlatmak,ışık tutmak.

147. Bu dört eżdādı bir yirde idüp cemʿ
148. Cihān bezminde eyledi şemʿ

çār cānı diẏvār-ı ʿanāṣır düz:

çār cānı diẏvār-ı ʿanāṣır düz: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Dört unsur duvarının varlığı sıralandı (su, hava, toprak, ateş).

149. Düzildi çār cānı diẏvār-ı ʿanāṣır
150. Ḳurıldı üstine bu saḳf-i dāyir

kām bul:

kām bul: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Umduğuna ve istediğine erişmek.

153. Çü her mevcūd andan kām buldı
154. Felek cünbiş zemi̱n ārām buldı

zemi̱n ol:

zemi̱n ol: Kalıp İfade
Mısra: **156**
Yer olmak, mekân hâlini almak, yeryüzü, dünya.

155. Felekler buldı zi̱net encüm-ile
156. Zemi̱n oldı müzeyyen merdüm-ile

vücūda gel:

vücūda gel: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Yaratılma, var edilme, vücuda getirilme.

157. Vücūda geldi her ne varsa ḳābil
158. Arada naḳş-ı insān oldı ḳāmil

kāmil ol:

ḳāmil ol: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Noksansız, tam, mükemmel olmak.

157. Vücūda geldi her ne varsa ḳābil
158. Arada naḳş-ı insān oldı ḳāmil

halk ol:

halk ol: Kalıp İfade
Mısra: **164**

Yaratılmak, var olmak, meydana gelmek.

163. Bile bu aferinişden ġaraż ne
164. Niye halk oldı cevher ya ʿaraż ne

muṭlaḳ-durur ol:

muṭlaḳ-durur ol: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Muhakkak, şüphesiz, kesin olan.

169. Bile ki fāʿil-i muṭlaḳ-durur ol
170. Ḳalan maʿbüd-ı bāṭıl Ḥaḳ-durur ol

Ḥaḳ-durur ol:

Ḥaḳ-durur ol: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Hak, doğru.

169. Bile ki fāʿil-i muṭlaḳ-durur ol
170. Ḳalan maʿbüd-ı bāṭıl Ḥaḳ-durur ol

serābı ḳo:

serābı ḳo: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Çölde güneşin ışığın parlamasıyla su gibi görünen hayali bırakmaz.

175. Ṣuvarsa dehri luṭfınun seḫābı
176. Cihānda teşne-dil ḳomaz serābı

cāri ol:

cāri ol: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Geçerli olmak, yürürlükte olmak.

181. Murādınca olupdur emri cāri
182. Kimün vardur arada iḫtiyārı

teslim id:

teslim id: -
Mısra: **188**
Bir şeyi, konuyu, meseleyi sahibine bırakma.

187. Pes ol yig kişi ger ümmiḏ ü ger bīm
188. İde işini iş issine teslim

der-hˇāst id:

der-hˇāst id: Kalıp İfade
Mısra: **186**
Talep, rica, niyaz etmek.

185. Eġer niḵ ü eġer bed ger kem ü kāst
186. Olur her nesne kim ol ide der-hˇāst

ol ol:

ol ol: Kalıp İfade
Mısra: **186**
"O" , Allah'ın varlığının yansıması olur.

185. Eġer niḳ ü eġer bed ger kem ü kāst
186. Olur her nesne kim ol ide der-hˇāst

her nesne kim:

her nesne kim: Kalıp İfade
Mısra: **186**
Evrende var olan bütün her şey ki.

185. Eġer niḳ ü eġer bed ger kem ü kāst
186. Olur her nesne kim ol ide der-hˇāst

ġonça-i ümmīd:

ġonça-i ümmīḏ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Ümit goncası; arzu ve istekler gülü, arzu ve isteklerin filizlenip açılması, gerçek olması.

1. İlāhi ġonça-i ümmīḏümi aç
2. Yüzine ebr-i raḥmet şebnemin ṣaç

ebr-i raḥmet şebnem:

ebr-i raḥmet şebnem: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Rahmet bulutu rutubeti.

1. İlāhi ġonça-i ümmīḏümi aç
2. Yüzine ebr-i raḥmet şebnemin ṣaç

ins ü cin:

ins ü cin: Kalıp İfade
Mısra: **31**
İnsanlar ve cinler.

31. Ki ins ü cin sözinden cān bulupdur
32. Adı her nāmeye ʿunvān olupdur

Dizin

ġaflet uyḫusından uyan:

ġaflet uyḫusından uyan: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gaflet içinde ve olup bitenden habersiz durumda iken gerçeklerin farkına varmaya başlamak, hakîkati görmek, gözü açılmak.

1. Uyan iy dil bu ġaflet uyḫusından
2. Ḫaberdār ol ḍalālet ḳorḫusundan

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Ey gönül!

1. Uyan iy dil bu ġaflet uyḫusından
2. Ḫaberdār ol ḍalālet ḳorḫusundan

Haberdār ol:

Ḫaberdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Haberli, haberi olan, bilgisi bulunan.

1. Uyan iy dil bu ġaflet uyḫusından
2. Ḫaberdār ol ḍalālet ḳorḫusundan

kāh-ı mecāzī:

kāḫ-ı mecāzī: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Hayali köşk.

3. Ne yirüňdür senüň kāḫ-ı mecāzī
4. Yiter ḳıl ṭıfl-veş ḫāk ile bāzī

yiter ḳıl:

yiter ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Tamam, yeter olur.

3. Ne yirüňdür senüň kāḫ-ı mecāzī
4. Yiter ḳıl ṭıfl-veş ḫāk ile bāzī

hümā-yı ḳuds-ile:

hümā-yı ḳuds-ile: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kutsal Hüma kuşu (Hüma, çok yüksekten uçup gölgesinin uğurlu sayıldığı, Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevi bir kuştur).

9. Çü sen sīmurġ-ı Kāf-ı lā-mekānsın
10. Hümā-yı ḳuds-ile hem-āşiyānsın

şeh-nişin-i ḳaṣr-ı eflāk:

şeh-nişin-i ḳaṣr-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gökyüzü köşkünün balkonu.

15. Senüňdür şeh-nişiŋin-i ḳaṣr-ı eflāk
16. Ḫar u gāvuň yiridür menzil-i ḫāk

menzil-i ḫāk:

menzil-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Topraktan yer, mezâr.

15. Senüňdür şeh-nişiŋin-i ḳaṣr-ı eflāk
16. Ḫar u gāvuň yiridür menzil-i ḫāk

Har u gāvuň:

Ḫar u gāvuň: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Eşek ve öküz.

15. Senüňdür şeh-nişiŋin-i ḳaṣr-ı eflāk
16. Ḫar u gāvuň yiridür menzil-i ḫāk

seyr it:

seyr it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İzlemek. Temaşa etmek.

19. Gezüp seyr it ḥaḳāyıḳ gülsitānın
20. Temāşā ḳıl deḳāyıḳ būstānın

temāşā kıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İzlemek, seyretmek.

19. Gezüp seyr it ḥaḳāyıḳ gülsitānın
20. Temāşā ḳıl deḳāyıḳ būstānın

temāşā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme.

89. Ger aňlarsaň bu hikmet sözlerini
90. Temāşā ḳıl gülistān defterini

rāst ḳıl:

rāst ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Doğru şekilde tertip etmek, hazırlamak.

21. Azup ṣūret yolında kalma güm-rāh

22. Maʿānī menziline rāst ḳıl rāh

ṣunʿ-ı İlāhī:

ṣunʿ-ı İlāhī: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Allah'ın işi, kudreti, eseri.

23. Ṣuver āyīnesine baḳ kemā-hī

24. Temāşā eylegil ṣunʿ-ı İlāhī

aňla vü ṭaňla:

aňla vü ṭaňla: Kalıp İfade

Mısra: **26**

İdrak ve tercih etmek.

25. Ne-durur ṣunʿ-ı Haḳḳʿuň sırrın aňla

26. Ḥaḳāyıḳ sırrını aňla vü ṭaňla

toḳuz ḳarḥ-ı muṭabbaḳ:

toḳuz ḳarḥ-ı muṭabbaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Tabakalar halinde dokuz kat gökyüzü.

27. Nedür gör bu toḳuz ḳarḥ-ı muṭabbaḳ

28. İçinde bu yidi top-ı muʿallaḳ

top-ı muʿallaḳ:

top-ı muʿallaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Asılı kalmış boşlukta duran top.

27. Nedür gör bu toḳuz ḳarḥ-ı muṭabbaḳ

28. İçinde bu yidi top-ı muʿallaḳ

bisāt-ı ẓulmet ü nūr:

bisāt-ı ẕulmet ü nūr: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aydınlık ve karanlık dünyası.

29. Nedendür bu bisāt-ı ẕulmet ü nūr

30. Ki gāhį müşk ṣaçar gāh kāfūr

tāk-ı nīl-i çarh-ı dülāb:

ṭāḳ-ı nīl-i çarḫ-ı dülāb: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Mavi renkli gökyüzünün kubbesi.

31. Nedür bu ṭāḳ-ı nīl-i çarḫ-ı dülāb

32. Bu görinen ḫayāl ola mı ya ḫˇāb

hayāl ola mı:

ḫayāl ola mı: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Düş mü gördüm.

31. Nedür bu ṭāḳ-ı nīl-i çarḫ-ı dülāb

32. Bu görinen ḫayāl ola mı ya ḫˇāb

bezm-i ṣafā:

bezm-i ṣafā: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Zevk ü safâ meclisi.

37. Kimi bezm-i ṣafā içinde raḳḳāṣ

38. Kimi baḥr-i vefā içinde ġavvāṣ

baḥr-i vefā:

baḥr-i vefā: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Vefa denizi.

37. Kimi bezm-i ṣafā içinde raḳḳāṣ

38. Kimi baḥr-i vefā içinde ġavvāṣ

ġaltān u ḥayrān:

ġaltān u ḥayrān: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Yuvarlanan ve çok beğenen.

39. Kimisi top olmış kimi çevgān
40. Bu meydānda ḳamu ġaltān u ḥayrān

cünbiş-i ḫāş:

cünbiş-i ḫāş: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Kendisine özgü hareketi.

41. Çi-ger her ṭopda var cünbiş-i ḫāş
42. Ḳamu çevgān-ı ḳudretdʿoldı raḳḳāş

eyvān-ı eflāk:

eyvān-ı eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Felekler köşkü.

43. Ṭolup ḳandīl-ile eyvān-ı eflāk
44. Münevver olmış anda ṣuffe-i ḫāk

ṣuffe-i ḫāk:

ṣuffe-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Hâk sofrası.

43. Ṭolup ḳandīl-ile eyvān-ı eflāk
44. Münevver olmış anda ṣuffe-i ḫāk

hāk-i ādem:

ḫāk-i ādem: Kalıp İfade
Mısra: **50**
İnsanoğlunun mayası; toprağı; tıynet.

49. Ṣalup nūr-ı ridāsın ʿālem üzre
50. Döşer seccāde ḫāk-i ādem üzre

ne yirden:

ne yirden: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Nereden.

55. Ne bilürsin nereye seyr iderler
56. Ne yirden geldiler kanda

giderler

59. Gehī pür-nūr olur bu ṭāḳ-ı eflāk
60. Gehı pür-dūd olur bu günbed-i ḫāk

pāy-ı ʿaḳl:

pāy-ı ʿaḳl: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Aklın ayağı.

57. Biri yolında yorılmaz atılmaz
58. Bu yola pāy-ı ʿaḳl ile varılmaz

aḥsent ü sābāş:

aḥsent ü sābāş: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Aferin ve bravo.

63. Bularuň naḳşına aḥsent ü sābāş
64. Velį bunlar degül bu naḳşa naḳḳāş

ṭāḳ-ı eflāk:

ṭāḳ-ı eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Feleklerin takındığı kemer II Gökyüzü.

59. Gehī pür-nūr olur bu ṭāḳ-ı eflāk
60. Gehı pür-dūd olur bu günbed-i ḫāk

kim görse:

kim görse: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Gören herkes.

65. Bilür kim görse bu naḳş-ı bülendi
66. Degül bunlar bu naḳşuň naḳş-bendi

günbed-i ḫāk:

günbed-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Hakk'ın gökyüzü.

ḥulle-i istebraḳım:

ḥulle-i istebraḳım: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Sırmayla işlenmiş kalın ipekten mamul cennet giysisi.

47. Giyinmiş ḥulle-i istebraḳım
48. Uzatmış ṭaylasām ezraḳını

kim görürsin:

kim görürsin: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Kim görürse.

73. Bu mezraʿ kim görürsin her giyāhı
74. Vücūd-ı ŝāniʿa virür güvāhī

kim görürsin: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Kim görsen; hangi şeyi görsen.

77. Bu keŝret kim görürsin aṣl birdür
78. Meṣāyil çoḳ u bāb u faṣl birdür

vücūd-ı ŝāniʿa:

vücūd-ı ŝāniʿa: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Yaratıcının varlığı.

73. Bu mezraʿ kim görürsin her giyāhı
74. Vücūd-ı ŝāniʿa virür güvāhī

zīr ü bālā:

zīr ü bālā: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Yer ve gök.

75. Neye itseň naẓar sen zīr ü bālā
76. Görürsin anda ẓāhir ṣunʿ-ı Mevlā

naẓar itseň:

naẓar itseň: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Bakmak, görmek.

75. Neye itseň naẓar sen zīr ü bālā
76. Görürsin anda ẓāhir ṣunʿ-ı Mevlā

aʿdād u efrād:

aʿdād u efrād: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Sayılar ve insanlar.

79. Ne deñlü çoġ ise aʿdād u efrād

80. Ḳamu vaḥdetden oldı aña bünyād

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Ne kadar, ne ölçüde.

79. Ne deñlü çoġ ise aʿdād u efrād

80. Ḳamu vaḥdetden oldı aña bünyād

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Ne kadar, ne ölçüde.

141. Ne deñlü ḳadri var idi bu ḫāküñ

142. Ki ḳulluġın ideydʿol ẕāt-ı pāküñ

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Ne kadar, ne ölçüde, nasıl.

165. Ne deñlü ḳılsalar cürm-i ḫaṭarnāk

166. Bularuñ eylemezsin perdesin çāk

kim bilür:

kim bilür: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Kim bilir?

81. Kişi gördükde bir naḳş-ı bülendi

82. Bilür kim vardur anuñ naḳş-bendi

pāk ü mücellā:

pāk ü mücellā: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Tertemiz, saf, berrak ve parlak.

83. Eġer bu levḥde pāk ü mücellā

84. Hezārān ḥarf ü naḳş olsa hüveydā

ḥarf ü naḳş:

ḥarf ü naḳş: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Tavır; hareket ve suret; güzellik.

83. Eġer bu levḥde pāk ü mücellā

84. Hezārān ḥarf ü naḳş olsa hüveydā

fıḳr-i ṣāyib:

fıḳr-i ṣāyib: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Yanlışsız, doğru fikir, düşünce.

85. Naẓar ḳıldukda aňa fıḳr-i ṣāyib

86. Bilür lāzım-durur elbette kātib

esrār-ı hikmet:

esrār-ı hikmet: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Bilgelik sırları.

91. Ki ṭolmış her varaḳ esrār-ı hikmet

92. Pür olmış her ṭabaḳ ezhār-ı ʿibret

ezhār-ı ʿibret:

ezhār-ı ʿibret: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Acayip, şaşılacak kadar tuhaf çiçekler.

91. Ki ṭolmış her varaḳ esrār-ı hikmet

92. Pür olmış her ṭabaḳ ezhār-ı ʿibret

başdan ayaġa:

başdan ayaġa: Deyim

Mısra: **93**

Baştan aşağı;Bütünüyle, tamamıyla.

93. Çimenler başdan ayaġa dil olmış

94. Ḫudāʿnun birligine ḳāyil olmış

zebān-ı ḥāl-ile:

zebān-ı ḥāl-ile: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Hâl dili II Herhangi bir şeyi davranışlarıyla gösterme, fiilleriyle anlatma.

95. Zebān-ı ḥāl-ile her berg gūyā

96. Ḫudāʿnuň birligin eyler hüveydā

çeşm-i nādān:

çeşm-i nādān: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Bilgisiz; cahil göz.

99. Velī her naḳşı görmez çeşm-i nādān

100. Gerek sır aňlamaġa ehl-i ʿirfān

ehl-i ʿirfān:

ehl-i ʿirfān: Kalıp İfade

Mısra: **100**

İrfan sahibi, bilgili.

99. Velī her naḳşı görmez çeşm-i nādān

100. Gerek sır aňlamaġa ehl-i ʿirfān

iy yār:

iy yār: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Ey sevgili!

105. Gözet bu kār-gāhuň issin iy yār

106. Ser-i kārūn anuňdur āḫır-ı kār

āḫır-ı kār:

āḫır-ı kār: Kalıp İfade

Mısra: **106**

İşin sonu, sonunda, nihayetinde

105. Gözet bu kār-gāhuň issin iy yār

106. Ser-i kārūn anuňdur āḫır-ı kār

ṭaʿālā ve teḳaddes:

ṭaʿālā ve teḳaddes: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Şânı yüce ve mübarek.

107. Ḳamu fānī beḳā anuň-
durur pes
108. Olur bāḳī ṭaʿālā ve
teḳaddes

nefs-i insān:

nefs-i insān: Kalıp İfade
Mısra: **112**
İnsan nefsi.

111. Çü bāb-ı feyz açduň
ḳılduň iḥsān
112. Vücūda geldi evvel nefs-i
insān

bāb-ı feyz:

bāb-ı feyz: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Feyz, bereket kapısı.

111. Çü bāb-ı feyz açduň
ḳılduň iḥsān
112. Vücūda geldi evvel nefs-i
insān

cevher-i paḳ ol:

cevher-i paḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Temiz yaradılışlı ol.

115. Mücerred rūh-iken ol
cevher-i paḳ
116. Yüzinde yoġ-ıdı ālāyiş-i
ḫāk

ālāyiş-i hāk:

ālāyiş-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Dünya gösterişi, debdebesi, tantanası.

115. Mücerred rūh-iken ol
cevher-i paḳ
116. Yüzinde yoġ-ıdı ālāyiş-i
ḫāk

dām ü dāne düzetdüň:

dām ü dāne düzetdüň: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Tuzak ve kuş yemi tanzim etmek, hazırlamak. Hususiyetle eskiden kuş avlamak için tuzak kurulur ve tuzağa kuş yemi konur. Beyitte Gülruh'un dayesinin Hüsrev'i Gülruh

konusunda kandırıp yanıltması bu eski gelenekle anlatılmaya çalışılmıştır.

119. Düzetdüñ āb u güden dām ü dāne
120. Ki ol vaḥşiyi ḳılduñ murġ-ı ḫāne

Tarik-i müstakim:

Ṭarik-i müsṭaḳim: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Doğru yol.

135. Ki bilüp niʿmetüñi şükr idevüz
136. Ṭariḳ-i müsṭaḳim üzre gidevüz

kālıb-ı ten:

ḳālıb-ı ten: Kalıp İfade
Mısra: **121**
İnsan bedeni, ten

121. Ḳafes oldı aña bu ḳālıb-ı ten
122. Çıḳup seyr eylemez oldı ḳafesden

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **137**
O kadar, öylesine.

137. Şu deñlü cūd-ı faẕl itdüñ İlāhi
138. Ki sayılmaz şayılur mür u māhi

nakş-ı maʿārif:

naḳş-ı maʿārif: Kalıp İfade
Mısra: **126**
İrfan nakşı.

125. Göñül āyinesin ḳılduñ mücellā
126. Kʿola naḳş-ı maʿārif anda peyda

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Şu kadar, öyle çok, çok fazla.

155. Şu deñlü eyledün sen faẕl u iḥsān
156. Ki biñde birin anuñ bilmez insāñ

her dem

mür u māhi:

mür u māhi: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Karınca ve balık.

137. Şu deňlü cūd-ı faẓl itdüň İlāhį̇

138. Ki sayılmaz şayılur mür u māhi

baḫş it:

baḫş it: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Bağışlamak, ihsan etmek.

147. İlāhi bize baḫş it istiṭāʿat

148. Kʿidevüz cān u dilden saňa ṭāʿat

her dem:

her dem: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Her zaman.

151. Eġer tāʿat ḳılursa cümle ʿālem

152. Vʿeger ʿişyān içinde olsa

settār ü ʿĀlim:

settār ü ʿĀlim: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Kullarının ayıplarını örtüp gizleyen ve bilgili, çok şey bilen, ilim sahibi, bilge

161. Ḫudāyā sensin ol Settār ü ʿĀlim

162. Ki örtersin ḳulunň ʿaybını dāyim

iki ev:

iki ev: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Cennet ve cehennem.

167. Çü şaldı luṭf u ḳahruň yüzi pertev

168. Ẓuhūr itdi ıḳı yüzden iki ev

maġfūr u muḥalled:

maġfūr u muḥalled: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Af ve mağfiret olunmuş ve sürekli, kalıcı, ebedî.

173. Birinüň ḫalḳı maġfūr u muḫalled
174. Birinüň ḳavmı maḳhūr u müʿebbed

maḳhūr u müʿebbed:

maḳhūr u müʿebbed: -
Mısra: **174**
Kahrolunmuş, helâk edilmiş ve ebedi.

173. Birinüň ḫalḳı maġfūr u muḫalled
174. Birinüň ḳavmı maḳhūr u müʿebbed

sultān-ı ebrār:

ṣultān-ı ebrār: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Takvâ sâhibi sultān.

175. Birinüň mürşidi ṣultān-ı ebrār
176. Birinüň reh-beri sālār-ı füccār

sālār-ı füccār:

sālār-ı füccār: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Günahkarların başı.

175. Birinüň mürşidi ṣultān-ı ebrār
176. Birinüň reh-beri sālār-ı füccār

bu ḥāli:

bu ḥāli: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Allah'ın iki evinde zuhur eden olaylar.

177. Bu ḥāli andum oldum hirāsān
178. Bu fikr içinde ḳaldum deng ü ḥayrān

deng ü ḥayrān:

deng ü ḥayrān: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Etkilenmiş ve şaşkın.

177. Bu ḥāli andum oldum

hirāsān
178. Bu fikr içinde ḳaldum
deng ü ḥayrān

bu fikr:

bu fikr: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Şaşırıp etkilendiğim olaylar karşındaki düşüncem.

177. Bu ḥāli andum oldum
hirāsān
178. Bu fikr içinde ḳaldum
deng ü ḥayrān

kabūl olam mı:

kabūl olam mı: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Benimsenmiş; kabul edilmiş olayım mı?

179. Ki ḳanġı fırḳadan maʿdūd
olam ben
180. Kabūl olam mı yā merdūd
olam ben

merdūd olam:

merdūd olam: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Kovulmak, reddedilmek.

179. Ki ḳanġı fırḳadan maʿdūd
olam ben
180. Kabūl olam mı yā merdūd
olam ben

ne ḥāṣıl:

ne ḥāṣıl: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Ne elde edilebilir. Ne çıkar!, Ne olur!

183. Ne ḥāṣıl olmadan ʿālemde
maḥmūd
184. Kapuňda çün ola ol
demde merdūd

ol demde:

ol demde: Kalıp İfade
Mısra: **184**
O zaman.

183. Ne ḥāṣıl olmadan ʿālemde
maḥmūd
184. Kapuňda çün ola ol

demde merdūd

maḥmūd it:

maḥmūd it: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Övülmek, çokça methedilmek.

185. Bize göster ḳapuňa toġrı rāhı

186. Dem-i āḫirde maḥmūd it İlāhį̇

düşer mi:

düşer mi: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Yakışır mı, uygun düşer mi?

189. Bizi ḫāk iken itdüň gevher-i pāk

190. Düşer mi gevher iken idesin ḫāk

fazl u iḥsān:

fazl u iḥsān: Kalıp İfade

Mısra: **202**

İyilik ve bağış.

201. Eger dağlarca olsa bizde ʿiṣyān

202. Yiter bize ẕerre senden fazl u iḥsān

eger ger:

eger ger: Kalıp İfade

Mısra: **205**

"İster ... ister, gerek ... gerek" anlamına gelir.

205. Eger ḫayr idevüz ger şer bizümdür

206. Ḳamu nefʿ ü żarar yek-ser bizümdür

nefʿ ü żarar:

nefʿ ü żarar: Kalıp İfade

Mısra: **206**

Fayda ve zarar.

205. Eger ḫayr idevüz ger şer bizümdür

206. Ḳamu nefʿ ü żarar yek-ser bizümdür

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Dün ve bugün.

213. Dün ü gün işümüz lehv ü menāhį̇

214. Bu işden sen vir inṣāfı ilāhi

inṣāfı vir:

inṣāfı vir: Kalıp İfade

Mısra: **214**

Acıma, vicdan duygusu vermek, acımasını sağlamak.

213. Dün ü gün işümüz lehv ü menāhį̇

214. Bu işden sen vir inṣāfı ilāhi

yüzüm yoḳ:

yüzüm yoḳ: Kalıp İfade

Mısra: **218**

Bir şey istemeye veya yapmaya cesareti olmamak, utanmak.

217. Ne ḳılam cürm ü ʿişyānum igen çoḳ

218. Ne yüz-ile varam saňa yüzüm yoḳ

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Sevda dumanı.

219. Dimāġum ṭopṭoludur dūd-ı sevdā

220. Başumdan eksük olmaz şūr u ġavġā

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **224**

Sevda dumanı.

223. Olupdur dil evi büt-ḫāne-i Çin

224. Ser-ā-ser dūd-ı sevdā-y-ıla rengīn

şūr u ġavġā:

şūr u ġavġā: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Şamata, gürültü ve kavga.

219. Dimāġum ṭopṭoludur dūd-ı sevdā

220. Başumdan eksük olmaz
şūr u ġavġā

ne nakşa:

ne naḳşa: Kalıp İfade
Mısra: **221**
Hangi tasvir, işlemeye; güzele.

221. Ne naḳşa kim baḳam
meftūn oluram
222. Ne leylā kim görem
mecnūn oluram

ne leylā:

ne leylā: Kalıp İfade
Mısra: **222**
Nasıl bir leylā.

221. Ne naḳşa kim baḳam
meftūn oluram
222. Ne leylā kim görem
mecnūn oluram

büt-hāne-i Çin:

büt-ḫāne-i Çin: Kalıp İfade
Mısra: **223**
Çin'in puthanesi: Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz daima Çin'e nispet edilmiştir. Edebiyatta Çin, adeta resmin sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigar, nakış, suret vs. resimle ilgili kelimeler sık sık bir araya getirilir II Sevgilinin saç kıvrımları.

223. Olupdur dil evi büt-ḫāne-i
Çin
224. Ser-ā-ser dūd-ı sevdā-y-
ıla rengīn

nakş-ı dil-keş:

naḳş-ı dil-keş: Kalıp İfade
Mısra: **225**
Gönül çeken nakış II Allah'ın evrende yarattığı güzellikler.

225. Hezārān reng-ile her naḳş-
ı dil-keş
226. Der ü dīvārın itmişdür
münaḳḳaş

yaḳın it:

yaḳın it: Kalıp İfade

Mısra: **235**

Yaklaşmak, yanına varmak.

235. Beni benden ıraġ sana yaḳın it

236. Dilüme ẕikr ü fiḳrüñ hem-nişīn it

hem-nişīn it:

hem-nişīn it: Kalıp İfade

Mısra: **236**

Can dostu, yakın arkadaş olmak.

235. Beni benden ıraġ sana yaḳın it

236. Dilüme ẕikr ü fiḳrüñ hem-nişīn it

hem-dest ḳıl:

hem-dest ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **237**

El ele, birlikte olmak.

237. Ḥarīf-i ʿışḳ-ıla ḳıl beni hem-dest

238. Şarāb-ı şevḳ-ıla ḳıl cānı ser-mest

Şarāb-ı şevḳ-ıla:

Şarāb-ı şevḳ-ıla: Kalıp İfade

Mısra: **238**

Aşk şarabı.

237. Ḥarīf-i ʿışḳ-ıla ḳıl beni hem-dest

238. Şarāb-ı şevḳ-ıla ḳıl cānı ser-mest

ser-mest ḳıl:

ser-mest ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **238**

Sarhoş etmek.

237. Ḥarīf-i ʿışḳ-ıla ḳıl beni hem-dest

238. Şarāb-ı şevḳ-ıla ḳıl cānı ser-mest

ṭālib eyle:

ṭālib eyle: Kalıp İfade

Mısra: **239**

İstemek, talep etmek.

239. Beni şevḳ-ıla saña ṭālib eyle
240. Gönülden ḫidmetüne lāyıḳ eyle

lāyıḳ eyle:

lāyıḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **240**
Yakışır, yaraşır kılmak.

239. Beni şevḳ-ıla saña ṭālib eyle
240. Gönülden ḫidmetüne lāyıḳ eyle

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **241**
Nurla doldurmak, aydınlatmak.

241. İçümi fikrüñ-ile eyle pür-nūr
242. Ṭaşumı ẕikrün-ile eyle mesrūr

mesrūr eyle:

mesrūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **242**
Sevindirmek, memnun etmek.

241. İçümi fikrüñ-ile eyle pür-nūr
242. Ṭaşumı ẕikrün-ile eyle mesrūr

yā rab:

yā rab: Kalıp İfade
Mısra: **243**
Ey Rabbim.

243. Dilümi ṣaḳla yā Rab nā-sezādan
244. Bilümi arı ḳıl sehv ü ḫatādan

arı kıl:

arı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **244**
Temizlemek.

243. Dilümi ṣaḳla yā Rab nā-sezādan
244. Bilümi arı ḳıl sehv ü ḫatādan

Ḫalās eyle:

Ḫalās eyle: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Kurtarmak.

245. Beni ḳurtar çürük sevdālarumdan
246. Ḫalās eyle ḳuru ġavġālarumdan

nasīb eyle:

nasīb eyle: Kalıp İfade

Mısra: **247**

Nasip etmek, kısmet etmek.

247. Nasīb eyle göñül āsāyişini
248. Gözetdürme cihān ārāyişini

rehber eyle:

rehber eyle: Kalıp İfade

Mısra: **249**

Yol gösterici, kılavuz etmek.

249. Hidāyet yoldaşını rehber eyle
250. Her emrüñde beni fermān-ber eyle

fermān-ber eyle:

fermān-ber eyle: Kalıp İfade

Mısra: **250**

Fermana uyan.

249. Hidāyet yoldaşını rehber eyle
250. Her emrüñde beni fermān-ber eyle

Kalem çek:

Ḳalem çek: Kalıp İfade

Mısra: **252**

Çizmek, üstünü çizmek; vazgeçmek.

251. Dime kim gitmedüñ fermānum üzre
252. Ḳalem çek defter-i ʿişyānum üzre

ol işde:

ol işde: Kalıp İfade

Mısra: **254**

Bulunduğum günahkar

durumda.

253. Pür-ehvām-ı ḫayālem ḫāme bigi
254. Ol işde rū-siyāham nāme gibi

yüz hırmen:

yüz ḫırmen: Kalıp İfade
Mısra: **264**
Harman yeri, hasat edilecek tarla.

263. Ümįdüm var ki yaḳa berḳ-ı āhum
264. Eger yüz ḫırmen olursa günāhum

çāre ḳıl:

çāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **265**
Çare olmak; çare bulmak.

265. Demidür çāre ḳıl bī-çāre kaldum
266. Yolumı azdum u āvāre ḳaldum

baḫş kıl:

baḫş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **268**
Bağışta bulunmak, ihsanda bulunmak.

267. Öñüm karañu atum leng yolum dūr
268. Hidāyet şubesinden baḫş ḳıl nūr

evhām-ı bāṭıl:

evhām-ı bāṭıl: Kalıp İfade
Mısra: **271**
Hak ve hakikat olmayan korkular.

271. Alupdur içüni evhām-ı bāṭıl
272. Gözüme ḫˇāb-ı ġaflet oldı ḥāyil

ḫˇāb-ı ġaflet:

ḫˇāb-ı ġaflet: Kalıp İfade
Mısra: **272**
Gaflet uykusu.

271. Alupdur içüni evhām-ı

bāṭıl

272. Gözüme ḫ̆āb-ı ġaflet oldı ḥāyil

Dert bırakmak.

277. Şu demde kim diger-gün ola ḥālet

278. Ḳoma cānumda ġam dilde melāmet

ʿabd-i ḫāṣ it:

ʿabd-i ḫāṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **275**

Seçkin kul eyle.

275. Dimezven kim ḳapuňda ʿabd-i ḫāṣ it

276. Beni nefsüm belāsından ḫalāṣ it

vücūd-ı baḫt-ı zāt-ı mutlaḳ-içün:

vücūd-ı baḫt-ı z̲āt-ı mutlaḳ-içün: Kalıp İfade

Mısra: **281**

Şahsının sürekliliğinin şansının mevcudiyeti için.

281. Vücūd-ı baḫt-ı z̲āt-ı mutlaḳ-içün

282. Bu keŝret mebdeʿ-i vaḥdet ḥaḳı-yʿçün

ḫalāṣ it:

ḫalāṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **276**

Kurtarmak.

275. Dimezven kim ḳapuňda ʿabd-i ḫāṣ it

276. Beni nefsüm belāsından ḫalāṣ it

mebdeʿ-i vaḥdet:

mebdeʿ-i vaḥdet: Kalıp İfade

Mısra: **282**

Birliğin başlangıcı.

281. Vücūd-ı baḫt-ı z̲āt-ı mutlaḳ-içün

282. Bu keŝret mebdeʿ-i vaḥdet ḥaḳı-yʿçün

ġam ḳoma:

ġam ḳoma: Kalıp İfade

Mısra: **278**

An ve nefes.

285. İlāhi tevbe-i Ādem ḥaḳı-yʿçün
286. Ḳabūl olduġı vaḳt u dem ḥaḳı-yʿçün

naḳş-ı kārgāh-ı fıṭrat-içün:

naḳş-ı kārgāh-ı fıṭrat-içün: Kalıp İfade
Mısra: **284**
Yaradılış atölyesinin işlemesi, süsü için.

283. O kāf u nūndan olan hikmet-içün
284. Bu naḳş-ı kārgāh-ı fıṭrat-içün

ders-i taḳdis:

ders-i taḳdis: Kalıp İfade
Mısra: **292**
Kutsal bilgiyi.

291. Şu rifʿat ḥaḳḳı ki bulmışdı İdrīs
292. Kʿanunla ḳıldı gökde ders-i taḳdis

tevbe-i Ādem:

tevbe-i Ādem: Kalıp İfade
Mısra: **285**
Hz Adem'in tevbesi II Hz. Adem'in acı meyveyi yemesi olayına telmihen.

285. İlāhi tevbe-i Ādem ḥaḳı-yʿçün
286. Ḳabūl olduġı vaḳt u dem ḥaḳı-yʿçün

yed-i beyżā:

yed-i beyżā: Kalıp İfade
Mısra: **299**
Musa Aleyhisselâm'ın mu'cize olarak gösterdiği beyaz ve parlak eli. Bu tabir mecaz olarak keramet ve hârikulâde haller ve meziyetler hakkında kullanılır.

299. Ẓuhūr iden yed-i beyżā ḥaḳı-yʿçün

vaḳt u dem:

vaḳt u dem: Kalıp İfade
Mısra: **286**

300. ʿAṣādan olan ejderḥā ḥaḳı-yʿçün

ʿaṣādan olan ejderḥā:

ʿaṣādan olan ejderḥā: Kalıp İfade
Mısra: **300**
Hz. Musa'nın ejderha'ya dönüşen asası.

299. Ẓuhūr iden yed-i beyżā ḥaḳı-yʿçün
300. ʿAṣādan olan ejderḥā ḥaḳı-yʿçün

dem-i ʿIsīʿde olan:

dem-i ʿİsīʿde olan: Kalıp İfade
Mısra: **303**
Hz. İsa"nın can veren nefesinde olan keramet.

303. Dem-i ʿİsīʿde olan ḥikmet içün
304. Ölü dirgürmesinde ḳudreti-yʿçün

faḫr-ı ʿālem:

faḫr-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **305**
Alem'in övüncü II Hz. Muhammed.

305. İlāhī faḫr-ı ʿālem ʿizzeti-yʿçün
306. Şefiʿ-i nesl-i Ādem hürmeti-yʿçün

şabr idenler-içün:

şabr idenler-içün: -
Mısra: **315**
Herhangi bir kötülüğe dayanmak, katlanmak, tahammül göstermek.

315. Belā vaḳtinde ṣabr idenler-içün
316. Ṣınuk göñline cebr idenler-içün

cebr idenler-içün:

cebr idenler-içün: Kalıp İfade
Mısra: **316**
Zorlayan, zor kullananlar için.

315. Belā vaḳtinde ṣabr idenler-içün

316. Ṣınuk göñline cebr idenler-içün

celālüñde olan:

celālüñde olan: Kalıp İfade

Mısra: **320**

Yücelik, ululuk olan.

319. Cemālüñe olan raġbet ḥaḳı-yʿçün

320. Celālüñde olan heybet ḥaḳı-yʿçün

figān u nāle:

figān u nāle: Kalıp İfade

Mısra: **321**

Feryat ve İnilti.

321. Figān u nāle süz u derd haḳḳı

322. Dem-i germ ile āh-ı serd haḳḳı

süz u derd:

süz u derd: Kalıp İfade

Mısra: **321**

Iztırap ve derd

321. Figān u nāle süz u derd haḳḳı

322. Dem-i germ ile āh-ı serd haḳḳı

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade

Mısra: **322**

Sıcak nefes.

321. Figān u nāle süz u derd haḳḳı

322. Dem-i germ ile āh-ı serd haḳḳı

āh-ı serd:

āh-ı serd: Kalıp İfade

Mısra: **322**

Soğuk feryat.

321. Figān u nāle süz u derd haḳḳı

322. Dem-i germ ile āh-ı serd haḳḳı

baḥr-i cūd:

baḥr-i cūd: Kalıp İfade

Mısra: **325**

Cömertlik denizi.

325. Şu baḥr-i cūd içün kim olsa mevvāc
326. Cihānda kalmaz idi ac u muhtāc

ac u muhtāc:

ac u muhtāc: Kalıp İfade

Mısra: **326**

Aç ve muhtaç.

325. Şu baḥr-i cūd içün kim olsa mevvāc
326. Cihānda kalmaz idi ac u muhtāc

dest-gir ol:

dest-gir ol: Kalıp İfade

Mısra: **329**

Yardımcı olmak, yardım etmek, himmet etmek.

329. Ganiʟsin dest-gir ol biz faḳire
330. Bizi baḳdurma özge dest-gire

ʿafv eyle:

ʿafv eyle: Kalıp İfade

Mısra: **334**

Affet, bağışla.

333. Ṭayandum luṭfuna itdüm günāhı
334. Girü luṭfunla ʿafv eyle İlāhi

ʿafv eyle: Kalıp İfade

Mısra: **345**

Affetmek.

345. Ne cürm itdüm ise ʿafv eyle ṣorma
346. Yüzüm ḳarasını yüzüme urma

Sırāt-ı müsṭaḳim:

Ṣırāt-ı müsṭaḳim: Ayet

Mısra: **336**

Doğru yol, Hak yolu.

335. Eğer tevfikun olursa refiḳum

336. Ṣırāt-ı müsṭaḳim ola ṭarıḳum

tevfik-ı hak:

tevfik-ı haḳ: Kalıp İfade

Mısra: **337**

Allah'ın yardımı.

337. Kime tevfik-ı Haḳ olmazsa hem-rāh

338. Yolını azdı kaldı şöyle güm-rāh

yolını azdı:

yolını azdı: Kalıp İfade

Mısra: **338**

Yoldan çıkmak. Doğru yoldan şaşmak.

337. Kime tevfik-ı Haḳ olmazsa hem-rāh

338. Yolını azdı kaldı şöyle güm-rāh

ʿafv it:

ʿafv it: Kalıp İfade

Mısra: **341**

Affetmek.

341. Dimezven cürmümi ʿafv it bağışla

342. Ne luṭfuňa düşerse anı işle

eğer ... ger:

eğer ... ger: -

Mısra: **343**

"İster ... ister, gerek ... gerek" anlamına gelir.

343. Eğer ẓulm āteşi ger dūd-ı maẓlūm

344. Ḳamunuň ḥālidür ḳatuňda maʿlūm

cürm itdüm:

cürm itdüm: Kalıp İfade

Mısra: **345**

Suç işlemek || günah işlemek.

345. Ne cürm itdüm ise ʿafv eyle ṣorma

346. Yüzüm ḳarasını yüzüme urma

nev-rūz-ı mahşer:

nev-rūz-ı mahşer: Kalıp İfade

Mısra: **351**

Kıyâmet bayramı.

351. Nesi̯m-i şür-ıla nev-rūz-ı mahşer

352. Çiçekler gibi çün kalduravuz ser

sehāb-ı hāşimiʿden:

sehāb-ı hāşimi̯ʿden: Kalıp İfade

Mısra: **353**

Hāşimi bulutu. Hāşimiler Kureys Kabilesinin bır koludur. Peygamberimiz de bu boydandır.

353. Sehāb-ı Hāşimi̯ʿden bahş ḳıl nem

354. Kʿolavuz sebze-veş şādān u hurrem

bahş ḳıl:

bahş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **353**

Bağışlamak.

353. Sehāb-ı Hāşimi̯ʿden bahş ḳıl nem

354. Kʿolavuz sebze-veş şādān u hurrem

şādān u hurrem:

şādān u hurrem: Kalıp İfade

Mısra: **354**

Sevinçli ve gönül açıcı.

353. Sehāb-ı Hāşimi̯ʿden bahş ḳıl nem

354. Kʿolavuz sebze-veş şādān u hurrem

dūd-ı maẓlūm:

dūd-ı maẓlūm: Kalıp İfade

Mısra: **343**

Zulüm dumanı.

343. Eġer ẓulm āteşi ger dūd-ı maẓlūm

344. Ḳamunuň ḥālidür ḳatuňda maʿlūm

şunʿ-ı mevlā:

şunʿ-ı mevlā: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Allah'ın kudretini.

75. Neye itseñ naẓar sen zīr ü bālā
76. Görürsin anda ẓāhir ṣunʿ-ı Mevlā

çevgān-ı ḳudretd:

çevgān-ı ḳudretd: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Güç çevgeni, güç değneği.

41. Çi-ger her ṭopda var cünbiş-i ḫāṣ
42. Ḳamu çevgān-ı ḳudretdʿoldı raḳḳāṣ

raḳḳāṣ ʿol:

raḳḳāṣ ʿol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Oynayan, dans eden.

41. Çi-ger her ṭopda var cünbiş-i ḫāṣ
42. Ḳamu çevgān-ı ḳudretdʿoldı raḳḳāṣ

şayılur sayılmaz:

şayılur sayılmaz: Kalıp İfade
Mısra: **138**
İkileme, sayılınca.

137. Şu deñlü cūd-ı faẓl itdüñ İlāhį
138. Ki sayılmaz şayılur mür u māhi

evc-i burc-ı lā-mekān:

evc-i burc-ı lā-mekān: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Mekânsız burçların zirvesi. II En yüksek mevki, makam.

5. Saña Sidre budaġı āşiyāndur
6. Maḳāmuñ evc-i burc-ı lā-mekāndur

per-vāz ur:

per-vāz ur: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Kanat çırpmak, uçmak.

7. Uçup per-vāz ursaň bu ḳafesden
8. Geçersin ḳaṣr-ı çarḫa bir nefesden

per-vāz ur: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Kanat çırpmak, uçmak.

117. Fezā-yı ḳudsde ururdı per-vāz

118. Olurdı murġ-ı ḳudsi birle dem-sāz

kaṣr-ı çarḫ:

ḳaṣr-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gökyüzü köşkü.

7. Uçup per-vāz ursaň bu ḳafesden

8. Geçersin ḳaṣr-ı çarḫa bir nefesden

sīmurġ-ı kāf-ı lā-mekān:

sīmurġ-ı kāf-ı lā-mekān: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Belli bir yeri olmayan Kaf Dağı'nın simurgusun.

9. Çü sen sīmurġ-ı Kāf-ı lā-mekānsın

10. Hümā-yı ḳuds-ile hem-āşiyānsın

bir nefesden geç:

bir nefesden geç: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Hızlı ulaşmak.

7. Uçup per-vāz ursaň bu ḳafesden

8. Geçersin ḳaṣr-ı çarḫa bir nefesden

bigāne ḳıl:

bigāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Yabancı, kayıtsız, ilgisiz kalmak.

13. Niçün kendüzüňi bigāne ḳılduň

14. Yirüňi būm-veş vīrāne ḳılduň

virāne ḳıl:

vīrāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Harap etmek, yıkmak.

13. Niçün kendüzüñi bigāne ḳılduñ
14. Yirüñi būm-veş vı̇rāne ḳılduñ

cevf-ı melek:

cevf-ı melek: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Melek boşluğundan.II Gökyüzü.

17. Bu meydānda alup çevgān felekden
18. Geçürgil topuñı cevf-ı melekden

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Seyretmek.

23. Ṣuver āyīnesine baḳ kemā-hī
24. Temāşā eylegil ṣunʿ-ı İlāhī

ṣunʿ-ı haḳḳ:

ṣunʿ-ı haḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Alllah'ın kudreti.

25. Ne-durur ṣunʿ-ı Haḳḳʿuñ sırrın añla
26. Ḥaḳāyıḳ sırrını añla vü ṭañla

kāyim ol:

ḳāyim ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Namaz kılmak için ayakta duran.

33. Kimi olmış rükūʿ emrinde ḳāyim
34. Kimi olmış sücūd içinde dāyim

dāyim ol:

dāyim ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Devamlı, sürekli, kalıcı olmak.

33. Kimi olmış rükūʿ emrinde ḳāyim
34. Kimi olmış sücūd içinde

dāyim

11. Feżā-yı ḳudsde destān-serāsın
12. O bāġuň bülbüliyle āşnāsın

cünbiş kıl:

cünbiş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Hareketli olmak.

35. Kimi cünbiş kimi ḳılmamış ārām
36. Kimin puḫtᵋ eylemiş ʿışk kimini ḫām

puḫtᵋ eyle:

puḫtᵋ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Olgunlaşmış; pişmiş.

35. Kimi cünbiş kimi ḳılmamış ārām
36. Kimin puḫtᵋ eylemiş ʿışk kimini ḫām

ārām kıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Duran olmak.

35. Kimi cünbiş kimi ḳılmamış ārām
36. Kimin puḫtᵋ eylemiş ʿışk kimini ḫām

ḫām eyle:

ḫām eyle: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Olgunlaşmamış.

35. Kimi cünbiş kimi ḳılmamış ārām
36. Kimin puḫtᵋ eylemiş ʿışk kimini ḫām

feżā-yı kuds:

feżā-yı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Mübarek, kutlu gökyüzü.

top ol:

top ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**

Çevgan oyununda oynanan top gibi yuvarlanmak.

39. Kimisi top olmış kimi çevgān
40. Bu meydānda ḳamu ġaltān u ḥayrān

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Nurlanmak, ışık ile dolmak.

43. Ṭolup ḳandīl-ile eyvān-ı eflāk
44. Münevver olmış anda ṣuffe-i ḫāk

Ẓiyā vir:

Ẓiyā vir: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Işık vermek, nurlandırmak.

45. Felek ṣarmış başa nūr-ı ʿimāme
46. Ẓiyā virmiş yüzinden Rūmʿa Şāmʿa

nūr-ı ridā:

nūr-ı ridā: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Örtünün nuru; dervişlik alameti olarak omuza atılan şal, atkı, belden yukarıya mahsus örtü.

49. Ṣalup nūr-ı ridāsın ʿālem üzre
50. Döşer seccāde ḫāk-i ādem üzre

gice vü gündüzini bir eyle:

gice vü gündüzini bir eyle: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Sürekli, aralıksız olarak ve çok çalışmak, gece gündüz dememek.

51. Bir eyleyüp gice vü gündüzini
52. Ḳamusı maḳṣada tutmış yüzini

ne bil:

ne bil: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Nasıl bileceksin. II Bilemezsin.

55. Ne bilürsin nereye seyr iderler

56. Ne yirden geldiler kanda giderler

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Nurla dolmak, aydınlanmak.

59. Gehī pür-nūr olur bu ṭāḳ-ı eflāk

60. Gehı pür-dūd olur bu günbed-i ḫāk

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Çok dumanlı olmak.

59. Gehī pür-nūr olur bu ṭāḳ-ı eflāk

60. Gehı pür-dūd olur bu günbed-i ḫāk

āteş ur:

āteş ur: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Yakmak; tutuşmak; yok etmek.

61. Geh urur ḫırmenine dehrüň āteş

62. Bisāṭın geh ḳılur çarḫuň münaḳḳaş

münaḳḳaş ḳıl:

münaḳḳaş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Süslenmiş; nakşedilmiş; işlenmiş.

61. Geh urur ḫırmenine dehrüň āteş

62. Bisāṭın geh ḳılur çarḫuň münaḳḳaş

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Gezmek; dolaşmak.

55. Ne bilürsin nereye seyr

iderler

56. Ne yirden geldiler kanda giderler

nūr-ı ʿimāme:

nūr-ı ʿimāme: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Sarık nuru (Eskiden müslümanların başlarına sardığı, bugün ise, sadece din görevlilerinin namaz kıldırırken ve dînî vazîfeleri yerine getirirken giydikleri başlık üzerine sarılan sarık).

45. Felek şarmış başa nūr-ı ʿimāme

46. Ẓiyā virmiş yüzinden Rūmʿa Şāmʿa

nakş-ı bülend:

nakş-ı bülend: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Yüce işleme.

65. Bilür kim görse bu nakş-ı bülendi

66. Degül bunlar bu nakşuň naḳş-bendi

naḳş-ı bülend: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Yüce işlemeyi.

81. Kişi gördükde bir naḳş-ı bülendi

82. Bilür kim vardur anuň naḳş-bendi

bünyād ol:

bünyād ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Temel olmak, esas teşkil etmek.

79. Ne deňlü çoġ ise aʿdād u efrād

80. Ḳamu vaḥdetden oldı aňa bünyād

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Ortaya çıkmak, belli olmak, görülmek.

83. Eġer bu levḥde pāk ü

mücellā

84. Hezārān ḥarf ü naḳş olsa hüveydā

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Bakmak, bakış.

85. Naẓar ḳıldukda aña fıḳr-i şāyib

86. Bilür lāzım-durur elbette kātib

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Dolmak. Bir yere iyice yayılmak, bir yeri kaplamak.

91. Ki ṭolmış her varaḳ esrār-ı hikmet

92. Pür olmış her ṭabaḳ ezhār-ı ʿibret

dil ol:

dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Dile gelmek, konuşmak.

93. Çimenler başdan ayaġa dil olmış

94. Ḫudāʿnun birligine ḳāyil olmış

kāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Rıza göstermek, kabul etmek.

93. Çimenler başdan ayaġa dil olmış

94. Ḫudāʿnun birligine ḳāyil olmış

hüveydā eyle:

hüveydā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Görünür hale getirmek.

95. Zebān-ı ḥāl-ile her berg gūyā

96. Ḫudāʿnuň birligin eyler hüveydā

nüvişte ol:

nüvişte ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Yazılmış olmak.

97. Girü her berg olmışdur nüvişte

98. Ki Haḳkʿa şāhid isterseň baḳ işte

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Bakan ol.

101. Gören kimse bu maṣnūʿātı ẓāhir

102. Ne-y-içün Ŝāniʿa olmaya nāẓır

kārı ḳoy:

kārı ḳoy: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kārı komak II Faydayı ortaya koymak.

103. Ṣaḳın bī-hūde ṣanma sen bu kārı

104. Ḳoyup kārı gözetgil kār-dārı

ser-i kār:

ser-i kār: Kalıp İfade

Mısra: **106**

İşin, faydanın, amelin başı.

105. Gözet bu kār-gāhuň issin iy yār

106. Ser-i kārūn anuňdur āḫır-ı kār

bāḳī ol:

bāḳī ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Daimi, devamlı, sonsuz olmak.

107. Ḳamu fānī beḳā anuň-durur pes

108. Olur bāḳī ṭaʿālā ve teḳaddes

āhir-i kār:

āḫir-i kār: Kalıp İfade

Mısra: **110**

İşin sonu.

109. Getürgil Ḥaḳḳʿa ṣıdḳ-ıla irādet
110. Ki ola āḫir-i kārūn saʿādet

saʿādet ol:

saʿādet ol: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Mutlu, bahtiyar ol.

109. Getürgil Ḥaḳḳʿa ṣıdḳ-ıla irādet
110. Ki ola āḫir-i kārūn saʿādet

iḥsān ḳıl:

iḥsān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **111**
İhsan etmek, bağışlamak.

111. Çü bāb-ı feyz açduň ḳılduň iḥsān
112. Vücūda geldi evvel nefs-i insān

vücūda gel:

vücūda gel: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Yaratılmak, doğmak.

111. Çü bāb-ı feyz açduň ḳılduň iḥsān
112. Vücūda geldi evvel nefs-i insān

gözimüz aç:

gözimüz aç: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak.

113. Veli sen ṭaşra ḳomadun birimüz
114. Umaruz merḥamet açup gözimüz

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Can ve gönül.

147. İlāhi bize baḫş it istiṭāʿat
148. Kʿidevüz cān u dilden saňa ṭāʿat

murġ-ı ḳuds:

murġ-ı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Kutsal kuş II Gönül.

117. Fezā-yı ḳudsde ururdı per-vāz
118. Olurdı murġ-ı ḳudsi birle dem-sāz

fezā-yı ḳuds:

fezā-yı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Mübarek, kutlu gökyüzü.

117. Fezā-yı ḳudsde ururdı per-vāz
118. Olurdı murġ-ı ḳudsi birle dem-sāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

117. Fezā-yı ḳudsde ururdı per-vāz
118. Olurdı murġ-ı ḳudsi birle dem-sāz

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Su ve toprak.

119. Düzetdüñ āb u güden dām ü dāne
120. Ki ol vaḥşiyi ḳılduñ murġ-ı ḫāne

murġ-ı ḫāne ḳıl:

murġ-ı ḫāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Ev kuşu.

119. Düzetdüñ āb u güden dām ü dāne
120. Ki ol vaḥşiyi ḳılduñ murġ-ı ḫāne

Kafes ol:

Ḳafes ol: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Kafes olmak.

121. Ḳafes oldı aña bu ḳālıb-ı ten
122. Çıḳup seyr eylemez oldı ḳafesden

seyr eylemez ol:

seyr eylemez ol: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Gezip dolaşmadı.

121. Ḳafes oldı aña bu ḳālıb-ı ten
122. Çıḳup seyr eylemez oldı ḳafesden

ṭaʿlīm ḳıl:

ṭaʿlīm ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Eğitmek, öğretmek.

123. Ḳafesiçre aña ṭaʿlīm ḳılduñ
124. Cihān esrārını tefhīm ḳılduñ

tefhīm ḳıl:

tefhīm ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Anlamak, bilmek, idrak etmek, kavramak.

123. Ḳafesiçre aña ṭaʿlīm ḳılduñ
124. Cihān esrārını tefhīm ḳılduñ

göñül āyinesi:

göñül āyīnesi: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Gönül aynası.

125. Göñül āyīnesin ḳılduñ mücellā
126. Kʿola naḳş-ı maʿārif anda peyda

mücellā ḳıl:

mücellā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Parlatmak, cilalamak.

125. Göñül āyīnesin ḳılduñ mücellā
126. Kʿola naḳş-ı maʿārif anda

peyda

maʿārif şekkeri:

maʿārif şekkeri: Kalıp İfade

Mısra: **127**

İrfan şekeri.

127. Maʿārif şekkerinden ṭuʿme virdüñ
128. Ḳafes içre aña şekker yidürdüñ

ṭuʿme vir:

ṭuʿme vir: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Yiyecek,tat, lezzet vermek.

127. Maʿārif şekkerinden ṭuʿme virdüñ
128. Ḳafes içre aña şekker yidürdüñ

ḫoş-āvā ḳıl:

ḫoş-āvā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Güzel sesli olan.

129. Çü ḳılduñ tüti-i cānı ḫoş-āvā
130. Ŝenān-ıla gerek kim ola gūyā

kim ol:

kim ol: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Her kim.

129. Çü ḳılduñ tüti-i cānı ḫoş-āvā
130. Ŝenān-ıla gerek kim ola gūyā

tüti-i cān:

tüti-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Can papağanı.

129. Çü ḳılduñ tüti-i cānı ḫoş-āvā
130. Ŝenān-ıla gerek kim ola gūyā

kemāl-i maʿrifet:

kemāl-i maʿrifet: Kalıp İfade

Mısra: **131**

İlim olgunluğu; bilgice kusursuzluk, noksansız ve mükemmel olma.

131. Kemāl-i maʿrifetle fāyıḳ itdüñ
132. Bizi niʿmetlerüñe lāyıḳ itdüñ

fāyık it:

fāyıḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Daha üstün olma, seçkin olma.

131. Kemāl-i maʿrifetle fāyıḳ itdüñ
132. Bizi niʿmetlerüñe lāyıḳ itdüñ

lāyık it:

lāyıḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Layık, uygun, yakışır olma.

131. Kemāl-i maʿrifetle fāyıḳ itdüñ
132. Bizi niʿmetlerüñe lāyıḳ itdüñ

āgāh kıl:

āgāh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Haberdar etmek.

133. Çü virdüñ ʿilmi cānı ḳılduñ āgāh
134. Pes oldı bize vācib gāh bī-gāh

vācib ol:

vācib ol: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Gerekme, yapılması dinen gerekli olan.

133. Çü virdüñ ʿilmi cānı ḳılduñ āgāh
134. Pes oldı bize vācib gāh bī-gāh

şükr id:

şükr id: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Verdiği nîmetler için Allah'a

karşı duyulan minneti dile getirmek; itiraz etmemek, kabul göstermek.

135. Ki bilüp niʿmetüñi şükr idevüz
136. Ṭarīḳ-i müsṭaḳim üzre gidevüz

cūd-ı faż̧l it:

cūd-ı faż̧l it: Kalıp İfade
Mısra: **137**
İyiliğinin cömertliği olmak.

137. Şu deñlü cūd-ı faż̧l itdüñ İlāhį̇
138. Ki sayılmaz şayılur mür u māhi

lāyıḳ ol:

lāyıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Yaraşmak, yakışmak.

149. Ne ḳulluḳ ola bizden saña lāyıḳ
150. Bilürüz eksügümüz bellü bayıḳ

lāyıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **159**
Yakışan, yaraşır, uygun olan kimseyi.

159. Sana lāyıḳ olanı sen idersin
160. Olaruñ bildügini pes nʿidersin

lāyıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Uygun ve münasip olmak.

163. Saña lāyıḳ olan yola gidersin
164. Ḳulun ʿaybın görürsin setr idersin

tāʿat ḳıl:

tāʿat ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma.

151. Eġer tāʿat ḳılursa cümle ʿālem
152. Vʿeger ʿiṣyān içinde olsa her dem

ʿişyān içinde ol:

ʿişyān içinde ol: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Allah'ın emirlerine uymamak, itaat etmemek .

151. Eger tāʿat ḳılursa cümle ʿālem

152. Vʿeger ʿişyān içinde olsa her dem

yeg bil:

yeg bil: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Daha iyi anlamak, kavramak, idrak etmek, farkında olmak.

153. Ne arṭar ẕerrece ne eksilürsin

154. Bunı bizden daḫi sen yeg bilürsin

faż̇l u iḥsān eyle:

faż̇l u iḥsān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **155**

İyilikte ve bağışta bulunmak.

155. Şu deňlü eyledün sen faż̇l u iḥsān

156. Ki biňde birin anuň bilmez insāň

biňde bir:

biňde bir: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Binde bir, çok az.

155. Şu deňlü eyledün sen faż̇l u iḥsān

156. Ki biňde birin anuň bilmez insāň

meşhūr it:

meşhūr it: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Herkesçe bilinmek, tanınmak.

157. Degüldür anlara minnet murāduň

158. Yaḫud cūd-ıla meşhūr itmek aduň

cürm-i ḫaṭarnāk ḳıl:

cürm-i ḫaṭarnāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Tehlikeli suç işlese.

165. Ne deñlü ḳılsalar cürm-i ḫaṭarnāk

166. Bularuñ eylemezsin perdesin çāk

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Yırtmak.

165. Ne deñlü ḳılsalar cürm-i ḫaṭarnāk

166. Bularuñ eylemezsin perdesin çāk

luṭf u ḳahr:

luṭf u ḳahr: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Allah'ın şiddetli ve azap verici vasıflarının tecellisi.

167. Çü ṣaldı luṭf u ḳahruñ yüzi pertev

168. Ẓuhūr itdi ıḳı yüzden iki ev

ʿibādet ṭapu:

ʿibādet ṭapu: Kalıp İfade

Mısra: **140**

İbadet Kapısı.

139. Bize açduñ kerāmet ḳapusını

140. Ki gösterdüñ ʿibādet ṭapusını

setr id:

setr id: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Örtmek, gizlemek.

163. Saña lāyıḳ olan yola gidersin

164. Ḳulun ʿaybın görürsin setr idersin

Ẓuhūr it:

Ẓuhūr it: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Meydana çıkmak, baş göstermek, görünmek.

167. Çü ṣaldı luṭf u ḳahruñ
yüzi pertev
168. Ẓuhūr itdi ıḳı yüzden iki
ev

ıki yüz:

ıḳi yüz: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Allah'ın lutfu ve kahrı.

167. Çü ṣaldı luṭf u ḳahruñ
yüzi pertev
168. Ẓuhūr itdi ıḳı yüzden iki
ev

ol ev:

ol ev: Kalıp İfade
Mısra: **169**
O ev II Allah'ın iki evinden cehennem olanı.

169. Ol evde ḳahruñuñ āŝārı
ẓāhir
170. Bu evde luṭfuñuñ envārı
bāhir

bu ev:

bu ev: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Bu ev II Allah'ın iki evinden cennet olanı.

169. Ol evde ḳahruñuñ āŝārı
ẓāhir
170. Bu evde luṭfuñuñ envārı
bāhir

pür-nār ol:

pür-nār ol: Kalıp İfade
Mısra: **172**
Ateşle dolu hâle gelmek.

171. Cemālüñden biri envār
ṭolmış
172. Celālüñden biri pür-nār
olmış

hirāsān ol:

hirāsān ol: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Korkmak, çekinmek.

177. Bu ḥāli andum oldum
hirāsān
178. Bu fikr içinde ḳaldum

deng ü ḥayrān

287. Neciyyuʿllāh Nühʿuň hācetiʿçün
288. Ki maḳbūl oldı anuň ḥāceti ʿçün

maʿdūd ol:

maʿdūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Herhangi bir topluluğa mensup sayılmak.

179. Ki ḳanġı fırḳadan maʿdūd olam ben
180. Kabūl olam mı yā merdūd olam ben

maḥmūd ol:

maḥmūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Övülmek, çokça methedilmek.

183. Ne ḥāṣıl olmadan ʿālemde maḥmūd
184. Kapuňda çün ola ol demde merdūd

maḳbūl ol:

maḳbūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Beğenilmek.

181. Niçeler ṣāndı kim maḳbūl oldı
182. Uyandı kendüyi merdüd buldı

maḳbūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **288**
Kabul edilmek; beğenilmek, hoşa gitmek.

merdūd ol:

merdūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Kovulmak, reddedilmek.

183. Ne ḥāṣıl olmadan ʿālemde maḥmūd
184. Kapuňda çün ola ol demde merdūd

gevher-i pāk it:

gevher-i pāk it: Kalıp İfade

Mısra: **189**

Özü temiz kıldın.

189. Bizi ḫāk iken itdüñ gevher-i pāk

190. Düşer mi gevher iken idesin ḫāk

hāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Toprak etme.

189. Bizi ḫāk iken itdüñ gevher-i pāk

190. Düşer mi gevher iken idesin ḫāk

redd ol:

redd ol: Kalıp İfade

Mısra: **192**

Geri çevrilmemek, kabul edilmek.

191. Ḳatuñda bilürüz taḳṣīrümüz çoḳ

192. Ḳapuñdan redd olursaḳ yirümüz yoḳ

taḳsīr it:

taḳsīr it: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Kusuru, suçu, günahı olmak.

193. Çoġ itmişüz-durur yoluñda taḳsīr

194. Kuluñ taḳṣīrdür işi ne tedbīr

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Ortaya çıkarmak.

195. Eger bulınmasa bizde günehkār

196. Kime lüṭfün yüzi keşf ide didār

ʿafv u ʿaṭā:

ʿafv u ʿaṭā: Kalıp İfade

Mısra: **198**

Af ve bağış, ihsan, lütuf.

197. Kuluň gerçi işi cürm u ḫatādur
198. Ḫudāvendʿe düşen ʿafv u ʿaṭādur

naḳd-i ʿamel:

naḳd-i ʿamel: Kalıp İfade
Mısra: **199**
Dînî emirleri yerine getirmek için yapılan servet, birikim.

199. Çi-ger boş kişemüz naḳd-i ʿamelden
200. Ḳomazuz dāmen-i iḥsānuň elden

dāmen-i iḥsān:

dāmen-i iḥsān: Kalıp İfade
Mısra: **200**
Cömertlik eteği.

199. Çi-ger boş kişemüz naḳd-i ʿamelden
200. Ḳomazuz dāmen-i iḥsānuň elden

elden Ḳo:

elden Ḳo: Kalıp İfade
Mısra: **200**
Elden bırakmak; terketmek; ihmal etmek.

199. Çi-ger boş kişemüz naḳd-i ʿamelden
200. Ḳomazuz dāmen-i iḥsānuň elden

ʿişyān ol:

ʿişyān ol: Kalıp İfade
Mısra: **201**
İsyan, isyan etmek, Allah'ın emir ve yasaklarının dışına çıkmak.

201. Eger dağlarca olsa bizde ʿişyān
202. Yiter bize ẕerre senden fazl u iḥsān

ʿişyān eyle:

ʿişyān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **203**
Kulların Allah'a karşı gelmesi, itâatsizlik etmesi, baş kaldırması.

203. Ne ʿişyān eylesek vardur ziyānuň
204. Ne ṭāʿat ḳılsaḳ arṭar ʿizz ü şānuň

tāʿat ḳıl:

ṭāʿat ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.

203. Ne ʿişyān eylesek vardur ziyānuň
204. Ne ṭāʿat ḳılsaḳ arṭar ʿizz ü şānuň

ḫayr id:

ḫayr id: Kalıp İfade
Mısra: **205**
İyilik etmek, hayra girmek.

205. Eger ḫayr idevüz ger şer bizümdür
206. Ḳamu nefʿ ü żarar yek-ser bizümdür

ʿizz ü şān:

ʿizz ü şān: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Kıymetin ve büyüklüğün.

203. Ne ʿişyān eylesek vardur ziyānuň
204. Ne ṭāʿat ḳılsaḳ arṭar ʿizz ü şānuň

bahāne it:

baḫāne it: Kalıp İfade
Mısra: **207**
Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek.

207. Velį iḥsānuňda itdük baḫāne
208. ʿİbādet emrin itdüň ins ü cāna

emrin it:

emrin it: Kalıp İfade
Mısra: **208**
Emir etmek, buyurmak.

207. Velį iḥsānuňda itdük baḫāne
208. ʿİbādet emrin itdüň ins ü

cāna

ins ü cān:

ins ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **208**

İnsanlar ve cinler.

207. Velį iḥsānuñda itdük baḫāne

208. ʿİbādet emrin itdüñ ins ü cāna

iṭāʿat it:

iṭāʿat it: Kalıp İfade

Mısra: **209**

Emre uyma, söz dinleme.

209. Ḳamu ol buyruġa itdük iṭāʿat

210. Velıkin ḳanı ḳulluḳ ḳanda tāʿat

vecd ol:

vecd ol: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Kendinden geçmek.

211. Eġer vecd olavuz lehv ü riyādur

212. Eġer secde ola sehv ü ḫaṭādur

lehv ü riyā:

lehv ü riyā: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Faydasız işler ve iki yüzlülük.

211. Eġer vecd olavuz lehv ü riyādur

212. Eġer secde ola sehv ü ḫaṭādur

secde ol:

secde ol: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyle vücûdu alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma.

211. Eġer vecd olavuz lehv ü riyādur

212. Eġer secde ola sehv ü

ḫaṭādur

sehv ü haṭā:

sehv ü ḫaṭā: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Hata ve yanlış II Günah.

211. Eġer vecd olavuz lehv ü riyādur
212. Eġer secde ola sehv ü ḫaṭādur

lehv ü menāh:

lehv ü menāh: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Faydasız işler ve dinen yasaklanmış şeyler.

213. Dün ü gün işümüz lehv ü menāhį
214. Bu işden sen vir inṣāfı ilāhi

cürm ü ʿişyān:

cürm ü ʿişyān: Kalıp İfade

Mısra: **217**

Suç, günah ve Allah'a karşı gelme.

217. Ne ḳılam cürm ü ʿişyānum igen çoḳ
218. Ne yüz-ile varam saña yüzüm yoḳ

ne kıl:

ne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **217**

Ne yapmak, nasıl davranacağını bilememek.

217. Ne ḳılam cürm ü ʿişyānum igen çoḳ
218. Ne yüz-ile varam saña yüzüm yoḳ

ne yüz:

ne yüz: Kalıp İfade

Mısra: **218**

Hangi yüzle, hangi cesaretle, hiç utanmadan, sıkılmadan.

217. Ne ḳılam cürm ü ʿişyānum igen çoḳ
218. Ne yüz-ile varam saña yüzüm yoḳ

eksük ol:

eksük ol: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Her zaman bulunur olmak.

219. Dimāġum ṭopṭoludur dūd-ı sevdā

220. Başumdan eksük olmaz şūr u ġavġā

dil evi ol:

dil evi ol: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Gönül evi II Kalp.

223. Olupdur dil evi büt-ḫāne-i Çin

224. Ser-ā-ser dūd-ı sevdā-y-ıla rengīn

meftūn ol:

meftūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **221**

Gönül vermek, aşık olmak, tutkun olmak.

221. Ne naḳşa kim baḳam meftūn oluram

222. Ne leylā kim görem mecnūn oluram

zāt-ı pāk:

ẕāt-ı pāk: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Temiz kişi.

141. Ne deňlü ḳadri var idi bu ḫāküň

142. Ki ḳulluġın ideyd'ol ẕāt-ı pāküň

yüzümüz tut:

yüzümüz tut: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Yönelmek, teveccüh etmek, rağbet etmek, meyletmek.

145. Tutup ḫidmet ḳapusına yüzümüz

146. Umaruz merḥamet açup gözümüz

gözümüz aç:

gözümüz aç: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak.

145. Tutup ḫidmet ḳapusına yüzümüz

146. Umaruz merḥamet açup gözümüz

dem-i āhir:

dem-i āḫir: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Ahir zaman || Kıyamet.

185. Bize göster ḳapuňa toġrı rāhı

186. Dem-i āḫirde maḥmūd it İlāhį̈

muʿaṭṭal ḳo:

muʿaṭṭal ḳo: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Bırakılmış terk edilmiş.

187. Yaratduň çün keremden bizi evvel

188. Ḳoma luṭfuňdan āḫirde muʿaṭṭal

cürm u ḫatā:

cürm u ḫatā: Kalıp İfade

Mısra: **197**

Suç, günah ve kabahat.

197. Kuluň gerçi işi cürm u ḫatādur

198. Ḫudāvendʿe düşen ʿafv u ʿaṭādur

mecnūn ol:

mecnūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **222**

Deli, çılgın olmak.

221. Ne naḳşa kim baḳam meftūn oluram

222. Ne leylā kim görem mecnūn oluram

der ü dīvār:

der ü dīvār: Kalıp İfade

Mısra: **226**

Kapı ve duvar.

225. Hezārān reng-ile her naḳş-ı dil-keş
226. Der ü dīvārın itmişdür münaḳḳaş

münaḳḳaş it:

münaḳḳaş it: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Nakışlı, süslü, resimli hâle getirmek.

225. Hezārān reng-ile her naḳş-ı dil-keş
226. Der ü dīvārın itmişdür münaḳḳaş

dil-i ġonça:

dil-i ġonça: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Gülün gönlü.

231. ice cān olmasun bülbül bigi zār
232. Dil-i ġonça bigi pür-ḫūn u efgār

pür-ḫūn u efgār:

pür-ḫūn u efgār: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Kan dolu ve yaralı.

231. ice cān olmasun bülbül bigi zār
232. Dil-i ġonça bigi pür-ḫūn u efgār

zikr ü fikr:

ẕikr ü fiḳr: Kalıp İfade
Mısra: **236**
Konuşmak ve düşünmek.

235. Beni benden ıraġ sana yaḳın it
236. Dilüme ẕikr ü fıḳrüñ hem-nişīn it

Harīf-i ʿışḳ:

Ḥarīf-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **237**
Aşk dostu.

237. Ḥarīf-i ʿışḳ-ıla ḳıl beni hem-dest
238. Şarāb-ı şevḳ-ıla ḳıl cānı ser-mest

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **231**

Ağlayan, inleyen.

231. ice cān olmasun bülbül bigi zār

232. Dil-i ġonça bigi pür-ḫūn u efgār

pür-evhām-ı ḫayāl:

pür-evhām-ı ḫayāl: Kalıp İfade

Mısra: **253**

Çok vesveseli hayaller.

253. Pür-ehvām-ı ḫayālem ḫāme bigi

254. Ol işde rū-siyāham nāme gibi

ḳuru ġavġa:

ḳuru ġavġa: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Boş kavga, anlamsız mücadele.

245. Beni ḳurtar çürük sevdālarumdan

246. Ḫalās eyle ḳuru ġavġālarumdan

defter-i ʿişyān:

defter-i ʿişyān: Kalıp İfade

Mısra: **252**

İsyan defteri.

251. Dime kim gitmedüñ fermānum üzre

252. Ḳalem çek defter-i ʿişyānum üzre

ḥarfüme parmaḳ ur:

ḥarfüme parmaḳ ur: Kalıp İfade

Mısra: **255**

Söze dikkat etmek; söze parmak basmak.

255. Bu ġamdan uralar ḥarflime parmaḳ

256. Ḳoyaram ḫaṭ bigi başuma toprak

sehv ü ḫatā:

sehv ü ḫatā: Kalıp İfade

Mısra: **244**

Hata ve yanlış.

243. Dilümi ṣaḳla yā Rab nā-sezādan
244. Bilümi arı ḳıl sehv ü ḫatādan

göŋül āsāyiş:

göŋül āsāyiş: Kalıp İfade
Mısra: **247**
Gönül huzuru.

247. Nasīb eyle göŋül āsāyişini
248. Gözetdürme cihān ārāyişini

cihān ārāyiş:

cihān ārāyiş: Kalıp İfade
Mısra: **248**
Dünya süsü.

247. Nasīb eyle göŋül āsāyişini
248. Gözetdürme cihān ārāyişini

ʿuḳūbet ol:

ʿuḳūbet ol: Kalıp İfade
Mısra: **257**
Ceza; eziyet, işkence, azap olmak.

257. Eger cürme göre ola ʿuḳūbet
258. Bu ḳulda yoḳ-durur ḫışmuŋa ṭāḳat

cürm ol:

cürm ol: Kalıp İfade
Mısra: **259**
Suç, kabahat olmak II
Günahkar olmak.

259. Egerçi çoḳ olupdur cürm benden
260. Yiter bin cürmüme bir luṭf senden

çeşm-i pür-āb:

çeşm-i pür-āb: Kalıp İfade
Mısra: **262**
Yaşlarla dolu gözüm.

261. Eġer ṭoldıysa ʿişyāndan kitābum
262. Umaram kim yuya çeşm-i

pür-ābum

berḳ-ı āh:

berḳ-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **263**

Ah şimşeği.

263. Ümiḏüm var ki yaḳa berḳ-ı āhum

264. Eger yüz ḫırmen olursa günāhum

günāhum ol:

günāhum ol: Kalıp İfade

Mısra: **264**

Kusurum, hatam, kötülüğüm olursa.

263. Ümiḏüm var ki yaḳa berḳ-ı āhum

264. Eger yüz ḫırmen olursa günāhum

yolumı az:

yolumı az: Kalıp İfade

Mısra: **266**

Baştan çıkmak, doğru yoldan sapmak, aşırı derecede taşkınlık göstermek.

265. Demidür çāre ḳıl bī-çāre kaldum

266. Yolumı azdum u āvāre ḳaldum

hidāyet şube:

hidāyet şube: Kalıp İfade

Mısra: **268**

Doğruluk makamı.

267. Öñüm karañu atum leng yolum dür

268. Hidāyet şubesinden baḫş ḳıl nūr

ḫāyil ol:

ḫāyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **272**

Engel, mâni olmak.

271. Alupdur içüni evhām-ı bāṭıl

272. Gözüme ḫˇāb-ı ġaflet oldı ḫāyil

hevā-yı nefs:

hevā-yı nefs: Kalıp İfade

Mısra: **274**

Nefis istekleri.

273. Helāk itdi beni nefsüm hevāsı

274. Hevā-yı nefsdür başum belāsı

helāk it:

helāk it: Kalıp İfade

Mısra: **273**

Mahvetmek, perişan etmek.

273. Helāk itdi beni nefsüm hevāsı

274. Hevā-yı nefsdür başum belāsı

nefsüm belā:

nefsüm belā: Kalıp İfade

Mısra: **276**

İsteklerimin derdi.

275. Dimezven kim ḳapuňda ʿabd-i ḫāṣ it

276. Beni nefsüm belāsından ḫalāṣ it

Şu dem:

Şu dem: Kalıp İfade

Mısra: **277**

Şu zaman, şu vakit.

277. Şu demde kim diger-gün ola ḥālet

278. Ḳoma cānumda ġam dilde melāmet

hālet ol:

ḥālet ol: Kalıp İfade

Mısra: **277**

Hâl, durum, nitelik olmak, oluşmak.

277. Şu demde kim diger-gün ola ḥālet

278. Ḳoma cānumda ġam dilde melāmet

melāmet ḳo:

melāmet ḳo: Kalıp İfade

Mısra: **278**

Kınamak.

277. Şu demde kim diger-gün ola ḥālet
278. Ḳoma cānumda ġam dilde melāmet

Ḥarīm-i kibriyā:

Ḥarīm-i kibriyā: Kalıp İfade
Mısra: **280**
Cenâbıhak'ın kutsal mekanı, haremi.

279. İlāhį ḳudretünn vüsʿati-yʿçün
280. Ḥarīm-i kibriyāǹüǹ ḥürmeti-yʿçün

kāf u nūndan ol:

kāf u nūndan ol: Kalıp İfade
Mısra: **283**
Arapçada külli iradenin sureti kün (ol) emrini oluşturan k ve n harfleri; Ol, olsun. Allah'ın "kün" emriyle bütün varlıkları yaratması.

283. O kāf u nūndan olan hikmet-içün
284. Bu naḳş-ı kārgāh-ı fıṭrat-içün

Kabūl ol:

Ḳabūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **286**
Kabul görmek, onaylanmak.

285. İlāhi tevbe-i Ādem ḥaḳı-yʿçün
286. Ḳabūl olduġı vaḳt u dem ḥaḳı-yʿçün

neciyyuʿllāh nüh:

neciyyuʿllāh nüh: Kalıp İfade
Mısra: **287**
Neciyullah olan Nuh. Neciyullah hep Allah'la meşgul olan İlahi feyizlerle sevinç bulan kimse anlamında olup Hz. Nuh'un ismidir.

287. Neciyyuʿllāh Nühʿuǹ hāceti ʿçün
288. Ki maḳbūl oldı anuǹ ḥāceti ʿçün

nişānı ḳo:

nişānı ḳo: Kalıp İfade

Mısra: **289**

İşâret, belirti, iz, alâmet.

289. Ḳomadı küfrden bizde nişānı

290. Arıtdı şirk çirkinden cihānı

kʿanunla kıl:

kʿanunla ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **292**

Emirle geçerli olan kural oldu.

291. Şu rifʿat ḥaḳḳı ki bulmışdı İdrīs

292. Kʿanunla ḳıldı gökde ders-i taḳdis

terk it:

terk it: Kalıp İfade

Mısra: **293**

Bırakmak, vazgeçmek.

293. Anuň ḥaḳḳı ki terk itdi cihānı

294. Oda atdı senüň yoluňda cānı

oda at:

oda at: Kalıp İfade

Mısra: **294**

Ateşe atmak, yakmak.

293. Anuň ḥaḳḳı ki terk itdi cihānı

294. Oda atdı senüň yoluňda cānı

rızżā vir:

rızżā vir: Kalıp İfade

Mısra: **296**

Râzı olma; benimseme; karşı koymama.

295. Zebīḥuʿllāhʿa geldi çünki fermān

296. Rızżā virdi kʿola yolunda ḳurbān

Ẓuhūr id:

Ẓuhūr id: Kalıp İfade

Mısra: **299**

Ortaya çıkmak, görünmek.

299. Ẓuhūr iden yed-i beyżā

ḥaḳı-yʿçün

300. ʿAṣādan olan ejderḥā ḥaḳı-yʿçün

üç yüz on üç aḫyār:

üç yüz on üç aḫyār: Kalıp İfade

Mısra: **307**

Kendilerine kitap tebliğ edilen 313 resūl.

307. Ol üç yüz on üç aḫyāruň ḥaḳı-yʿçün

308. Bu biň biň ʿabd-i muḫtāruň ḥaḳı-yʿçün

üç yüz on üç aḫyār: Kalıp İfade

Mısra: **307**

Kendilerine kitap tebliğ edilen 313 resūl.

307. Ol üç yüz on üç aḫyāruň ḥaḳı-yʿçün

308. Bu biň biň ʿabd-i muḫtāruň ḥaḳı-yʿçün

Ġażā id:

Ġażā id: Kalıp İfade

Mısra: **309**

İslâm dîni uğruna savaşan; cihat eden.

309. Ġażā idenlerüň cānı ḥaḳı-yʿçün

310. Şehīd olanlaruň ḳanı haḳı-yʿçün

Şehīd ol:

Şehīd ol: Kalıp İfade

Mısra: **310**

Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken; vatan, millet, kutsal bir amaç ve görev uğrunda ölen kimse.

309. Ġażā idenlerüň cānı ḥaḳı-yʿçün

310. Şehīd olanlaruň ḳanı haḳı-yʿçün

yetīm ol:

yetīm ol: Kalıp İfade

Mısra: **314**

Yetim Babası ölmüş olan.

313. Belālu dillerüň ġamgīnligi-yʿçün

314. Yetīm olanlaruň

miskḵinligi-yʿçün

zikr ü şohbet:

ẕikr ü şohbet: Kalıp İfade

Mısra: **317**

Allah'ın isimlerini (esmâ-yı hüsnâyı) söylemek sûretiyle yapılan ibâdet ve Allah'a gönül veren insanların bir araya gelip her an O'nunla berâber olduklarını bilmenin edebi ve huzûru içinde, şeyhlerinin veya aralarından ehil birinin yönlendirmesiyle yaptıkları ârifâne söyleşme ve halleşme.

317. Dün içre ẕikr ü ṣohbetler ḥaḳı-yʿçün

318. Seḥer vaḳtinde ḥācetler haḳı-yʿçün

cemālüňe ol:

cemālüňe ol: Kalıp İfade

Mısra: **319**

Allah'ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellîsine rağbet eden kimse.

319. Cemālüňe olan raġbet ḥaḳı-yʿçün

320. Celālüňde olan heybet ḥaḳı-yʿçün

āhı it:

āhı it: Kalıp İfade

Mısra: **323**

Ah etmek, feryat etmek.

323. Şu şāhib-derd içün kim itse āhı

324. Keser kerrübiler cevfine rāhı

rāhı keser:

rāhı keser: Kalıp İfade

Mısra: **324**

Yolundan alıkoymak; yolunu kesmek.

323. Şu şāhib-derd içün kim itse āhı

324. Keser kerrübiler cevfine rāhı

mahrum ḳo:

mahrum ḳo: Kalıp İfade

Mısra: **327**

Mahrum etmek; yoksun bırakmak: Yoksun duruma getirmek, bir şeyin yokluğunu çektirmek.

327. Bizi mahrum ḳoma raḥmetünden
328. Ṭaleb bizden hidāyet hazretünden

mevvāc ol:

mevvāc ol: Kalıp İfade

Mısra: **325**

Dalgalanmak ‖ Coşmak, taşmak.

325. Şu baḥr-i cūd içün kim olsa mevvāc
326. Cihānda kalmaz idi ac u muhtāc

h∨ān-ı luṭfu:

h∨ān-ı luṭfu: Kalıp İfade

Mısra: **331**

Cömer, bol sofra.

331. Buyurġıl hvān-ı luṭfundan nevāle
332. Kapundan ġayrıya ḳılma havāle

havāle ḳıl:

havāle ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **332**

Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama.

331. Buyurġıl hvān-ı luṭfundan nevāle
332. Kapundan ġayrıya ḳılma havāle

refıkum ol:

refıḳum ol: Kalıp İfade

Mısra: **335**

Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

335. Eġer tevfikun olursa refıḳum
336. Ṣırāt-ı müsṭaḳim ola ṭarıḳum

ṭarikum ol:

ṭarikum ol: Kalıp İfade

Mısra: **336**

Yolum olsun lI Tâkip edilen yol, usûl olsun.

335. Eġer tevfikun olursa refikum

336. Ṣırāt-ı müsṭaḳim ola ṭarıḳum

yüzüme ur:

yüzüme ur: Kalıp İfade

Mısra: **346**

Yüzüne vurmak, çarpmak; ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.

345. Ne cürm itdüm ise ʿafv eyle ṣorma

346. Yüzüm ḳarasını yüzüme urma

beni benden al:

beni benden al: Kalıp İfade

Mısra: **347**

Beni hayran bırakmak; etkisi altına almak.

347. Şu demde kim alasın beni benden

348. Ayırmaġıl ilāhi beni senden

bini baňa vir:

bini baňa vir: Kalıp İfade

Mısra: **349**

Beni özüme döndür. Beni birliğe ulaştır; bütün yaratılışta kendisinden başka bir varlık bulunmayan Allah'ın varlığının bir ve tek olması.

349. Girü çün kim viresin bini baňa

350. Murādum budur irgür yine saňa

görüp her naḳşı hāzā rabbī dime:

görüp her naḳşı hāẕā rabbī dime: Ayet

Mısra: **67**

Güneş doğarken görünce: "Budur Rabbim, bu daha büyük " dedi. (o da) batınca dedi ki: "Ey kavmim, ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz

şeylerden uzağım" (En'am suresi, ayet 78).

67. Görüp her naḳşı hāẕā Rabbī dime
68. Bu levḥuň naḳşını yaňlış oḳıma

ʿayneʿl-yaḳīni aç:

ʿayneʿl-yaḳīni aç: Ayet
Mısra: **69**
Sonra onu yakîn gözüyle (açıktan açığa) göreceksiniz (Tekâsür suresi, ayet 7).

69. Ḫalīl-āsā açup ʿayneʿl-yaḳīni
70. Oḳıġıl lā-uḥibbüʿl-āfilīni

oḳıġıl lā-uḥibbüʿl-āfilīni:

oḳıġıl lā-uḥibbüʿl-āfilīni: Ayet
Mısra: **70**
Sonra onu yakîn gözüyle (açıktan açığa) göreceksiniz (Tekâsür suresi, ayet 7).

69. Ḫalīl-āsā açup ʿayneʿl-yaḳīni
70. Oḳıġıl lā-uḥibbüʿl-āfilīni

veccehtü vechiy:

veccehtü vechiy: Ayet
Mısra: **72**
Ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben ona ortak koşanlardan değilim (En'am suresi, ayet 79).

71. Bu sözüň gözle vech-i ḥikmetini
72. Oḳu veccehtü vechiy ʿāyetini

cevāb-ı len-terānī:

cevāb-ı len-terānī: Ayet
Mısra: **302**
Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte bizimle buluşmaya gelip de Rabb'i ona konuşunca: "Rabb'im bana (kendin) göster, sana bakayım" dedi. (Rabb' i) buyurdu ki : "Sen beni göremezsin; fakat dağa bak, eğer o yerinde durursa, sen de beni göreceksin" (A'raf suresi, ayet 143).

301. Ḫiṭāb-ı ernī dʿolan
ḥıḳmet-içün
302. Cevāb-ı len-terānī
heybeti-yʿçün

vech-i ḥikmet:

vech-i ḥikmet: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Hikmetin sebebi.

71. Bu sözüñ gözle vech-i
ḥikmetini
72. Oḳu veccehtü vechiy
ʿāyetini

neşĭm-i şūr:

neşĭm-i şūr: Kalıp İfade
Mısra: **351**
Sur üflenmesi.

351. Neşĭm-i şür-ıla nev-rūz-ı
mahşer
352. Çiçekler gibi çün
kalduravuz ser

ʿabd-i muḫtār:

ʿabd-i muḫtār: Kalıp İfade
Mısra: **308**
Seçkin kul, köle.

307. Ol üç yüz on üç aḫyāruñ
ḥaḳı-yʿçün
308. Bu biñ biñ ʿabd-i
muḫtāruñ ḥaḳı-yʿçün

yüzüm ḳarası:

yüzüm ḳarası: Deyim
Mısra: **346**
Utanç verici durumum.

345. Ne cürm itdüm ise ʿafv
eyle ṣorma
346. Yüzüm ḳarasını yüzüme
urma

hem-rāh ol:

hem-rāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **337**
Yol arkadaşı, yoldaş.

337. Kime tevfik-ı Haḳ
olmazsa hem-rāh
338. Yolını azdı kaldı şöyle
güm-rāh

günāhı it:

günāhı it: Kalıp İfade

Mısra: **333**

Allah'ın istemediği şeyleri yapma; suç, kusur, kabahat.

333. Ṭayandum luṭfuna itdüm günāhı

334. Girü luṭfunla ʿafv eyle İlāhi

biň biň:

biň biň: Kalıp İfade

Mısra: **308**

Binlerce, pek çok.

307. Ol üç yüz on üç aḫyāruň ḥaḳı-yʿçün

308. Bu biň biň ʿabd-i muḫtāruň ḥaḳı-yʿçün

Şefiʿ-i nesl-i Ādem:

Şefiʿ-i nesl-i Ādem: Kalıp İfade

Mısra: **306**

Hz. Adem'in ak nesli.

305. İlāhī faḫr-ı ʿālem ʿizzeti-yʿçün

306. Şefiʿ-i nesl-i Ādem hürmeti-yʿçün

kulluġın ideydʾol:

ḳulluġın ideydʾol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Hizmet etmek kulluk yapmak. "O" İşaret sıfat, Temiz kişi.

141. Ne deňlü ḳadri var idi bu ḫāküň

142. Ki ḳulluġın ideydʾol ẕāt-ı pāküň

sen id:

sen id: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Sen uygun olanı yaparsın.

159. Sana lāyıḳ olanı sen idersin

160. Olaruň bildügini pes nʿidersin

Hiṭāb-ı ernīdʾol:

Ḫiṭāb-ı ernīdʾ ol: Kalıp İfade
Mısra: **301**
(Rabb'ım) bana göster (kendini) diye seslenen.

301. Ḫiṭāb-ı ernī dʿolan ḥıḳmet-içün
302. Cevāb-ı len-terānī heybeti-yʿçün

başum belāsı:

başum belāsı: Deyim
Mısra: **274**
Başa bela olan, zor iş.

273. Helāk itdi beni nefsüm hevāsı
274. Hevā-yı nefsdür başum belāsı

başuma toprak Koy:

başuma ṭoprak Ḳoy: Deyim
Mısra: **256**
Ölmeyi istemek.

255. Bu ġamdan uralar ḥarflime parmaḳ
256. Ḳoyaram ḫaṭ bigi başuma ṭoprak

yüzini tut:

yüzini tut: Deyim
Mısra: **52**
Bir amaca doğru yönelmek.

51. Bir eyleyüp gice vü gündüzini
52. Ḳamusı maḳṣada tutmış yüzini

Dizin

Çerāġ-efrüz-ı çeşm-i ehl-i biniş:

Çerāġ-efrüz-ı çeşm-i ehl-i biniş:
Kalıp İfade
Mısra: **3**
Basiret (hakikati kalbiyle hissedip anlayan) ehlinin gözünü aydınlatan.

3. Çerāġ-efrüz-ı çeşm-i ehl-i biniş
4. Tırāz-ı kār-gāh-ı āferiniş

emin-i vahy ü şāhib-sırr-ı miʿrāc:

emin-i vahy ü şāhib-sırr-ı miʿrāc:

Kalıp İfade

Mısra: **5**

Miraç sırrının sahibi ve vahiy emini (Hz. Muhammed).

5. Emin-i vahy ü şāhib-sırr-ı miʿrāc

6. Ser-i ʿArşʿa Buraḳʿı naʿlidür tāc

İmām-ı enbiyā:

İmām-ı enbiyā: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Nebiler imamı; Hz. Muhammed.

9. Hidāyet reh-beri hādī-i küldür

10. İmām-ı enbiyā ḫatm-i rüsüldür

āyine-i zāt:

āyi̯ne-i z̲āt: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Varlığın aynası.

7. Fürüġ-ı perteve āyi̯ne-i z̲āt

8. Anň nūnrıyla rūşen cümle z̲errāt

reʿis-i kārbān-ı rāh-ı tevḥıd:

reʿis-i kārbān-ı rāh-ı tevḥıd: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Birlik yolunun kervanının başı.

11. Reʿis-i kārbān-ı rāh-ı tevḥıd

12. Emir-i leşker-i aṣḥāb-ı tecrīd

fürüġ-ı perteve:

fürüġ-ı perteve: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Işığın parlaklığı.

7. Fürüġ-ı perteve āyi̯ne-i z̲āt

8. Anň nūnrıyla rūşen cümle z̲errāt

emir-i leşker-i aṣḥāb-ı tecrīd:

emir-i leşker-i aṣḥāb-ı tecrīd:

Kalıp İfade

Mısra: **12**

(Kendisini) dünyadan

soyutlamış, sadece Allah'a yönelmiş mümin askerlerin komutanı.

11. Reʿis-i kārbān-ı rāh-ı tevḥıd
12. Emir-i leşker-i aṣḥāb-ı tecrīd

Şeref kānı vü kevneynüň şerīfī:

Şeref kānı vü kevneynüň şerīfī: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Yücelik hazinesin ve dünya ile ahiretin asil şahsı.

13. Şeref kānı vü kevneynüň şerīfī
14. Maḳām-ı ḳurb-ı ev ednā ḥarīfī

cānuň cihānı:

cānuň cihānı: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Can dünyası.

15. Cihānuň cānı vü cānuň cihānı
16. Maʿārif encüminüň āsmānı

Tarikat menzilinüň:

Ṭarikat menzilinüň: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Allah'a ulaşmak amacıyla tutulan yol II İlâhî yol.

17. Ṭarikat menzilinüň rehberi ol
18. Ḥaḳıḳat kişverinüň serveri ol

rehberi ol:

rehberi ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Yol gösterici olmak; kılavuz olmak.

17. Ṭarikat menzilinüň rehberi ol
18. Ḥaḳıḳat kişverinüň serveri ol

Haḳıḳat kişverinüň:

Ḥaḳıḳat kişverinüň: Kalıp İfade
Mısra: **18**

Gerçeklik, doğruluk ülkesinin
II Ahiret.

17. Ṭarīḳat menzilinüñ rehberi ol
18. Ḥaḳīḳat kişverinüñ serveri ol

serveri ol:

serveri ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Baş, ulu, önder, ileri gelen olmak || Hz. Muhammed.

17. Ṭarīḳat menzilinüñ rehberi ol
18. Ḥaḳīḳat kişverinüñ serveri ol

mürüvvet bāġınuñ:

mürüvvet bāġınuñ: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Cömertlik bahçesinin.

19. Mürüvvet bāġınuñ āzāde servi
20. Kerāmet servinüñ zībā tezervi

mükerrem nesl-i Ādem:

mükerrem nesl-i Ādem: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yüce Hz. Adem'in soyu.

21. Anuñʿçündür mükerrem nesl-i Ādem
22. Ki oldı nesl-i Ādem ol mükerrem

nesl-i Ādem oldı:

nesl-i Ādem oldı: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Hz. Adem'in soyu oldu.

21. Anuñʿçündür mükerrem nesl-i Ādem
22. Ki oldı nesl-i Ādem ol mükerrem

reyāhın-bahş-ı gülzār-ı maʿāni:

reyāhın-bahş-ı gülzār-ı maʿāni: Kalıp İfade
Mısra: **1**
"Reyhân"ın cem'idir.
Fesleğenler; sevgilinin saçına

benzetilen güzel kokulu bir bitkidir.Fesleğen bitiren mâna bahçesi.

1. Reyāhın-bahş-ı gülzār-ı maʿāni
2. Kilḭd-i mahzen-i genc-i nihāni

ṭabl-ı şāḥi:

ṭabl-ı şāḥḭ: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Şahi davulu, büyük davul.

37. Çü oldı mālik-i mülk-i ilāhi
38. Gilim altında çaldı ṭabl-ı şāḥḭ

keştī-i nūḥ:

keştī-i nūḥ: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hz. Nuh'un gemisi.

25. Kenara çıḳmaz-ıdı ketī-i Nūḥ
26. Aňa bāb necāt olmazdı meftūḥ

yidi iḳlīmi:

yidi iḳlīmi: Kalıp İfade
Mısra: **39**
İslam coğrafyacıları tarafından yaşanabilir dünyayı yediye bölme teşebbüsü olarak değerlendirilen tabirdir ve "dünyanın her yeri" anlamındadır.

39. Yidi iḳlīmi ṭutdı ol cihān-gīr
40. Livā-yı şerʿi oldı āsmān-gīr

mihr ü māha:

mihr ü māha: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Güneş ve ay.

35. Felek farḳına irdi sāye andan
36. İrişdi mihr ü māha māye andan

bāb-ı necāt:

bāb-ı necāt: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Kurtuluş kapısı.

25. Kenara çıḳmaz-ıdı ketī-i Nūḥ
26. Aňa bāb necāt olmazdı meftūḥ

maʿārif encüminüň āsmānı:

maʿārif encüminüň āsmānı: Kalıp İfade
Mısra: **16**
İrfân yıldızlarının göğü.

15. Cihānuň cānı vü cānuň cihānı
16. Maʿārif encüminüň āsmānı

livā-yı şerʿi:

livā-yı şerʿi: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Şeriat sancağı.

39. Yidi iḳlīmi ṭutdı ol cihān-gīr
40. Livā-yı şerʿi oldı āsmān-gīr

faḫr-i ʿālem:

faḫr-i ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Âlemin, kainatın övüncü; Hazreti Muhammed.

41. Muṣavver nūr-ıdı ol faḫr-i ʿālem
42. Anuňʿçün sāyesin görmezdi ādem

nūr-ı pāke:

nūr-ı pāke: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Mübarek nur, kutsal ışık.

47. Hezārān āferīn ol nūr-ı pāke
48. Ki andandur şeref bu āb u ḫāke

āb u hāke:

āb u ḫāke: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Su ve toprak.

47. Hezārān āferīn ol nūr-ı pāke
48. Ki andandur şeref bu āb u

ḫāke

şol ḳadar:

şol ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Şu kadar; pek çok; o denli; öyle.

49. Şeref buldı anuňla şol ḳadar ḫāk

50. Kʿayaġı ṭozı oldı tāc-ı eflāk

tāc-ı eflāk:

tāc-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Felek tacı II Hz. Peygamber için kullanılan 'iki cihan padişahı' benzetmesini simgeleyen hükümdarlık tacı.

49. Şeref buldı anuňla şol ḳadar ḫāk

50. Kʿayaġı ṭozı oldı tāc-ı eflāk

çetr-i sāye-güster:

çetr-i sāye-güster: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Gölge salan.

51. Seḥāb üstinde çetr-i sāye-güster

52. Güneş ol sāyebāna ḳubbe-i zer

kubbe-i zer:

ḳubbe-i zer: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Altın kubbe.

51. Seḥāb üstinde çetr-i sāye-güster

52. Güneş ol sāyebāna ḳubbe-i zer

dest-i kudret:

dest-i ḳudret: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Kudret eli.

55. Ne ḫat kim dest-i ḳudret çekdi evvel

56. Anuň adıyla olmışdur müseccel

nām-ı yegāne:

nām-ı yegāne: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Biricik, eşsiz ad.

57. Ne ḫoş nām oldı ol nām-ı yegāne

58. Ki mīmi ḥalḳa urmışdur cihāne

ḥarf-i dal:

ḥarf-i dal: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Dal harfi.

65. Şu ḥarf-i dal ki oldı aña ḫalḫāl

66. ʿAnāṣır ʿālemine oldı ol dāl

İki mīmi:

İki mīmi: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Hz.Muhammed'in ismindeki iki mim harfi.

59. İki mīmi ki iki tāc-ı serdür

60. Birisi tavḳ u birisi kemerdür

ser-i çarḫ:

ser-i çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Dönen felek, gökyüzü.

67. Ol ayaḳ kʿoldʿana ḫalḫāl dālı

68. Ser-i çarḫ oldı anuň pāy-mālı

bu deňlü:

bu deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Bu kadar, bu kadar çok.

63. Hele bārī bu deňlü oldı rūşen

64. Ki bir vechidür anuň heşt gülşen

tırāz-ı kār-gāh-ı āferiniş:

tırāz-ı kār-gāh-ı āferiniş: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Dünya yerinin süsü.

3. Çerāġ-efrüz-ı çeşm-i ehl-i biniş

4. Tırāz-ı kār-gāh-ı āferiniş

kelīm ol:

kelīm ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Allah ile konuşan olmak.

31. Kelīm ol meşʿalüň bir şuʿle-cūyı

32. Ḳudūmınuň Mesīḥā müjde-gūyı

fārık ol:

fārıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ayrı, farklı olmak.

71. Eḥadle Ahmed olmışdı muṭābıḳ

72. Arada mīm imkān oldı fārıḳ

maḳām-ı ḳurb-ı ev ednā ḥarīfī:

maḳām-ı ḳurb-ı ev ednā ḥarīfī:

Ayet

Mısra: **14**

Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı (Necm suresi, ayet 9).

13. Şeref kānı vü kevneynüň şerīfī

14. Maḳām-ı ḳurb-ı ev ednā ḥarīfī

kilid-i mahzen-i genc-i nihān:

kiliḏ-i mahzen-i genc-i nihān:

Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gizli yeraltı hazinesinin kilidi II Sırlar hazinesi.

1. Reyāhın-bahş-ı gülzār-ı maʿāni

2. Kiliḏ-i mahzen-i genc-i nihāni

ser-i ʿarş:

ser-i ʿarş: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gökyüzü'nün başına.

5. Emin-i vahy ü şāhib-sırr-ı miʿrāc

6. Ser-i ʿArşʿa Buraḳʿı naʿlidür

tāc

hatm-i rüsül:

ẖatm-i rüsül: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Peygamberlerin sonuncusu.

9. Hidāyet reh-beri hādī-i küldür

10. İmām-ı enbiyā ẖatm-i rüsüldür

hādī-i kül:

hādī-i kül: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Allah tarafından yaratılmış olan önder; Hz. Muhammed.

9. Hidāyet reh-beri hādī-i küldür

10. İmām-ı enbiyā ẖatm-i rüsüldür

cihānuň cānı:

cihānuň cānı: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Dünyanın canı, âlemin ruhu II

Sevgili

15. Cihānuň cānı vü cānuň cihānı

16. Maʿārif encüminüň āsmānı

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Dalga vurmak.

27. Çü mevc urdı anuň deryā-yı cūdı

28. Maḳarr-ı keştī-i Nūh oldı Cūdį

deryā-yı cūd:

deryā-yı cūd: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Cömertlik denizi.

27. Çü mevc urdı anuň deryā-yı cūdı

28. Maḳarr-ı keştī-i Nūh oldı Cūdį

maḳarr-ı keştī-i nūh ol:

maḳarr-ı keştī-i nūh ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Nuh gemisinin durduğu yer oldu.

27. Çü mevc urdı anuň deryā-yı cūdı
28. Maḳarr-ı keştī-i Nūh oldı Cūdį

cūş it:

cūş it: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Coştuğu, taştığı, kaynadığı, galeyana geldiği.

23. Ġażab deryāsı cūş itdügi sāʿat
24. Eger irmese andan bād-ı himmet

bād-ı himmet ir:

bād-ı himmet ir: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Lütuf rüzgarına erişmesi.

23. Ġażab deryāsı cūş itdügi sāʿat
24. Eger irmese andan bād-ı himmet

meftūḥ ol:

meftūḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Açık olmak.

25. Kenara çıḳmaz-ıdı ketī-i Nūḥ
26. Aňa bāb necāt olmazdı meftūḥ

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Bakımlı, güzel, bayındır, mamur.

33. Vücūda andan ötrü geldi Ādem
34. Anuň ʿışḳıyla ābād oldı ʿālem

farḳına ir:

farḳına ir: Kalıp İfade
Mısra: **35**

Ayrımına erişti.

35. Felek farḳına irdi sāye andan
36. İrişdi mihr ü māha māye andan

māye iriş:

māye iriş: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Maya ulaşır.

35. Felek farḳına irdi sāye andan
36. İrişdi mihr ü māha māye andan

mālik-i mülk-i ilāhi ol:

mālik-i mülk-i ilāhi ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Allah'ın yarattığı varlıkların sahibi oldu.

37. Çü oldı mālik-i mülk-i ilāhi
38. Gilim altında çaldı ṭabl-ı şāhi̱

āsmān-gīr ol:

āsmān-gīr ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Semâyı, gökyüzünü tutan.

39. Yidi iḳlīmi ṭutdı ol cihān-gīr
40. Livā-yı şerʿi oldı āsmān-gīr

sāye ol:

sāye ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Gölge olsa || Himaye etse, gözetse.

43. Mücessem rūh-ıdı ol pāk-māye
44. Ḳaçan olsa gerekdür cānda sāye

Seref bul:

Şeref bul: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Şeref bulmak, şereflenmek.

49. Şeref buldı anuñla şol ḳadar ḫāk

50. Kʿayağı ṭozı oldı tāc-ı eflāk

kʿayağı ṭozı ol:

kʿayağı ṭozı ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Ki gelir gelmez, hemen.

49. Şeref buldı anuňla şol ḳadar ḫāk

50. Kʿayağı ṭozı oldı tāc-ı eflāk

serdār ḳıl:

serdār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Kumandan, başkumandan.

53. Anı serverlere Ḥaḳ ḳıldı serdār

54. Ki oldı enbiyā ḫalḳına sālār

sālār ol:

sālār ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Baş, başkan, reis, kumandan oldu.

53. Anı serverlere Ḥaḳ ḳıldı serdār

54. Ki oldı enbiyā ḫalḳına sālār

müseccel ol:

müseccel ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Deftere geçirilmiş, kaydedilmiş.

55. Ne ḫat kim dest-i ḳudret çekdi evvel

56. Anuň adıyla olmışdur müseccel

nām ol:

nām ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

İsim olmak.

57. Ne ḫoş nām oldı ol nām-ı yegāne

58. Ki mīmi ḫalḳa urmışdur cihāne

halḳa ur:

ḫalḳa ur: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Çember şeklinde olmak II Hz. Muhammed'in adındaki mim harfinin dünyayı çevrelemesi.

57. Ne ḫoş nām oldı ol nām-ı yegāne
58. Ki mīmi ḥalḳa urmışdur cihāne

iki tāc-ı ser:

iki tāc-ı ser: Kalıp İfade
Mısra: **59**
İki baş tacı olma II Hz. Muhammed'in ismindeki mim harflerinin şekli ile baş tacının şekli arasında bağlantı kurulmuştur.

59. İki mīmi ki iki tāc-ı serdür
60. Birisi tavḳ u birisi kemerdür

ḥāşe liʿllāh:

ḥāşe liʿllāh: Dua İfadesi
Mısra: **61**
Allah korusun anlamında iyi dilek sözü.

61. Ḫıred bu dānişiyle ḥāşe liʿllāh
62. Ki ola ḥāʿsınuň sırrından āgāh

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Haberdar olmak.

61. Ḫıred bu dānişiyle ḥāşe liʿllāh
62. Ki ola ḥāʿsınuň sırrından āgāh

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Parlak, aydınlık olmak.

63. Hele bārī bu deňlü oldı rūşen
64. Ki bir vechidür anuň heşt gülşen

halhāl ol:

ḫalḫāl ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**

Ayak bileziği oldu.

65. Şu ḥarf-i dal ki oldı aňa ḫalḫāl
66. ʿAnāṣır ʿālemine oldı ol dāl

dāl ol:

dāl ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Delil olan; işâret eden; yol gösteren oldu.

65. Şu ḥarf-i dal ki oldı aňa ḫalḫāl
66. ʿAnāṣır ʿālemine oldı ol dāl

pāy-mālı ol:

pāy-mālı ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Ayaklarının altında kalmış.

67. Ol ayaḳ kʿoldʿana ḫalḫāl dālı
68. Ser-i çarḫ oldı anuň pāy-mālı

muṭābıḳ ol:

muṭābıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Uymuş.

71. Eḥadle Ahmed olmışdı muṭābıḳ
72. Arada mīm imkān oldı fārıḳ

zībā tezervi:

zībā tezervi: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Güzel sülün kuşu.

19. Mürüvvet bāġınuň āzāde servi
20. Kerāmet servinüň zībā tezervi

ḥāli ol:

ḥāli ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Boş olmak, uzak olmak.

69. Aḥad-durur hemįn Aḥmed cemāli
70. Olur Ahmed aḥadsüz ṣıfr ḥāli

Dizin

cān-ı ʿālem:

cān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Âlemin can II Herkesin canı.

1. Senün hecrünle yandı cān-ı ʿālem

2. Teraḥḥam yā Nebiyyaʿllāh teraḥḥam

şāh-ı emīn:

şāh-ı emīn: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Güvenilir hükümdar.

3. Nübüvvet gencine şāh-ı emīnsin

4. Ḫudāʿdan raḥmeten liʿl-ʿālemīnsin

raḥmeten liʿl-ʿālemīnsin:

raḥmeten liʿl-ʿālemīnsin: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Alemlere rahmet.

3. Nübüvvet gencine şāh-ı emīnsin

4. Ḫudāʿdan raḥmeten liʿl-ʿālemīnsin

hāk-i rāh:

ḫāk-i rāh: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Yolun toprağı.

5. Çi-ger başdan ayaġa pür-günāhuz

6. Kerem ḳapularında ḫāk-i rāhuz

dest-yārī it:

dest-yārī it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Yardım etmek.

7. Eger itmezse lüṭfuň dest-yārī

8. Ayaḳda ḳaldı ādem kār ü bārı

kār ü bār:

kār ü bār: Kalıp İfade

Mısra: **8**

İşi ve gücü.

7. Eger itmezse lüṭfuň dest-yārī
8. Ayaḳda ḳaldı ādem kār ü bārı

rabb-ı mevlī:

rabb-ı mevlī: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Allah.

9. Çün iẓhār itdi ḳudret Rabb-ı mevlī
10. Çıġıra ḫalk-ı ʿālem diye nefsī

iẓhār it:

iẓhār it: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Açığa vurmak, göstermek.

9. Çün iẓhār itdi ḳudret Rabb-ı mevlī
10. Çıġıra ḫalk-ı ʿālem diye nefsī

ḫalk-ı ʿālem:

ḫalk-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Dünya halkı, herkes.

9. Çün iẓhār itdi ḳudret Rabb-ı mevlī
10. Çıġıra ḫalk-ı ʿālem diye nefsī

ʿāciz ü ḥˇār:

ʿāciz ü ḥˇār: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Güçsüz, zayıf ve dikenli.

11. Ayaḳda ḳoma bizi ʿāciz ü ḥˇār
12. Elümüz ṭut saňa ümmīdümüz var

yā nebiyyaʿllāh:

yā nebiyyaʿllāh: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ey Allah'ın peygamberi.

1. Senün hecrünle yandı cān-ı ʿālem
2. Teraḥḥam yā Nebiyyaʿllāh teraḥḥam

ayaḳda ḳo:

ayaḳda ḳo: Deyim

Mısra: **11**

Ezilmesine, yok olmasına göz yummak.

11. Ayaḳda ḳoma bizi ʿāciz ü ḫ̆ār

12. Elümüz ṭut saña ümmīdümüz var

ayaḳda ḳal:

ayaḳda ḳal: Deyim

Mısra: **8**

İşini ilerletmeyip yarıda bırakmak.

7. Eger itmezse lüṭfuň dest-yārī

8. Ayaḳda ḳaldı ādem kār ü bārı

başdan ayaġa:

başdan ayaġa: Deyim

Mısra: **5**

Bütünüyle, tamamıyla.

5. Çi-ger başdan ayaġa pür-günāhuz

6. Kerem ḳapularında ḫāk-i rāhuz

Dizin

maḳām-ı ṣıdḳ:

maḳām-ı ṣıdḳ: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Doğruluk, güvenilirlik makamı.

1. Didi vaṣfında anlaruň peyember

2. Kim onlardur maḳām-ı ṣıdḳa reh-ber

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Hepsi II Her bir kişi.

3. Hüdā göginde her biri bir encüm

4. Bi-eyyi iktedeytüm ihtedeytüm

iktedeytüm ihtedeytüm:

iktedeytüm ihtedeytüm: Hadis

Mısra: **4**

Hadîs-i şerîfte; "Bi eyyihim ikdeteytüm ihtedeytüm." buyruldu. Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz.

3. Hüdā göginde her biri bir encüm
4. Bi-eyyi iktedeytüm ihtedeytüm

reh-i dīn:

reh-i dīn: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Din yolu.

5. Reh-i dīnde ḳamu merdānelerdür
6. Şerīʿat şemʿine pervānelerdür

selām ol:

selām ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Selam, iyilik ve sağlık dileği.

7. Ṣalāt-ile selām olsun olara
8. Huṣūṣān server-i dīn yār-ı ġāra

selām ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Selam, iyilik ve sağlık dileği.

17. Daḫi olṣun selām aňa firāvān
18. Ki görse gölgesin ḳaçardı şeyṭān

selām ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Selam, iyilik ve sağlık dileği.

25. Selām olsun pes andan ol imāma
26. Sipihr-i faẓlda bedr-i tamāma

server-i dīn:

server-i dīn: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Din reisi.

7. Ṣalāt-ile selām olsun olara
8. Huṣūṣān server-i dīn yār-ı ġāra

yār-ı ġāra:

yār-ı ġāra: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Mağara dostu II Hz. Muhammed (s.a.s) Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında müşriklerden gizlenmek için üç gün süreyle kaldığı Sevr Mağarası'nda Hz. Ebu Bekir, peygamberin yoldaşı olmuştur.

7. Ṣalāt-ile selām olsun olara
8. Huṣūṣān server-i dīn yār-ı ġāra

esās-ı din-i ḥaḳ:

esās-ı dı̇n-i ḥaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Hak dininin temeli.

9. Esās-ı dı̇n-i Ḥaḳ bünyād-ı taḥḳīḳ
10. Emīrüʿl-müʿminı̇n Ebū Bekr-i ṣıddīḳ

bünyād-ı taḥḳīḳ:

bünyād-ı taḥḳīḳ: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Şüphesiz temeli.

9. Esās-ı dı̇n-i Ḥaḳ bünyād-ı taḥḳīḳ
10. Emīrüʿl-müʿminı̇n Ebū Bekr-i ṣıddīḳ

civār-ı ḥaḳ:

civār-ı ḥaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Hakk civarı, yakını.

11. Reṣūlüǔ ol-durur ḳāyim-maḳāmı
12. Civār-ı Ḥaḳ ola dāyim maḳāmı

maḳāmı ol:

maḳāmı ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Derece, mekan, yer.

11. Reṣūlüǔ ol-durur ḳāyim-maḳāmı
12. Civār-ı Ḥaḳ ola dāyim maḳāmı

īmān u taṣdīḳ:

īmān u taṣdīḳ: Kalıp İfade
Mısra: **13**
İnanç ve onaylamak.

13. Dirilse bir yire īmān u taṣdīḳ
14. Muḳābil olsa ger imān-ı ṣıddiḳ

bir yire:

bir yire: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Herhangi bir yer.

13. Dirilse bir yire īmān u taṣdīḳ
14. Muḳābil olsa ger imān-ı ṣıddiḳ

imān-ı şıddik:

imān-ı şıddiḳ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ebû Bekir'in imanı.

13. Dirilse bir yire īmān u taṣdīḳ
14. Muḳābil olsa ger imān-ı ṣıddiḳ

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Denk düşmek.

13. Dirilse bir yire īmān u taṣdīḳ
14. Muḳābil olsa ger imān-ı ṣıddiḳ

imān-ı ṣıddīk:

imān-ı ṣıddīk: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Ebû Bekir'in imanı.

15. Nebī eydür ki ṭartılsa ber-ā-ber
16. Gele imān-ı ṣıddīk anda ekser

Çerāġ-ı cennet:

Çerāġ-ı cennet: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Cennet ışığı.

19. Çerāġ-ı cennet ü şemʿ-i dü ʿālem
20. Emirüʿl-müʿminīn Fārūḳ-ı aʿẓam

şemʿ-i dü ʿālem:

şemʿ-i dü ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İki cihanın kandili.

19. Çerāġ-ı cennet ü şemʿ-i dü ʿālem
20. Emirüʿl-müʿminīn Fārūḳ-ı aʿẓam

Şu deňlü:

Şu deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Şu denli, o kadar çok.

21. Şu deňlü ẓāhir oldı ʿadi anda
22. Ki ʿadliyle mesel oldı cihānda

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak.

21. Şu deňlü ẓāhir oldı ʿadi anda
22. Ki ʿadliyle mesel oldı cihānda

mesel ol:

mesel ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Meşhur bir söz, atasözü haline gelmek.

21. Şu deňlü ẓāhir oldı ʿadi anda
22. Ki ʿadliyle mesel oldı cihānda

ʿÖmer ol:

ʿÖmer ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Hz. Ömer olur.

23. Peyember didi kim olurdı ʿÖmer
24. Benüm ṣoňumda gelse ger

peyember

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Ondan sonra.

25. Selām olsun pes andan ol imāma
26. Sipihr-i fażlda bedr-i tamāma

sipihr-i fażl:

sipihr-i fażl: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Faziletli gök.

25. Selām olsun pes andan ol imāma
26. Sipihr-i fażlda bedr-i tamāma

bedr-i tamām:

bedr-i tamām: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Tam dolunay.

25. Selām olsun pes andan ol imāma
26. Sipihr-i fażlda bedr-i tamāma

cihān-ı mekremet:

cihān-ı mekremet: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Cömertlik alemi.

27. Cihān-ı mekremet deryā-yı ʿUmmān
28. Emīrü'l-mü'minīn ʿOsmān bin ʿAffān

deryā-yı ʿummān:

deryā-yı ʿummān: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Umman Denizi.

27. Cihān-ı mekremet deryā-yı ʿUmmān
28. Emīrü'l-mü'minīn ʿOsmān bin ʿAffān

sehavet güllerinüñ gül-şen:

seḫavet güllerinüň gül-şen: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Cömert güllerin bahçesi.

29. Seḫavet güllerinüň gül-şenidür
30. Ḥayā vü ḥilm ü ʿilmüň maʿdenidür

Ḥayā vü ḥilm ü ʿilmüň maʿdeni:

Ḥayā vü ḥilm ü ʿilmüň maʿdeni: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Edep ve huy yumuşaklığı ve bilgi kaynağı.

29. Seḫavet güllerinüň gül-şenidür
30. Ḥayā vü ḥilm ü ʿilmüň maʿdenidür

Ḥaḳḳʿa tābiʿ ḥalka metbūʿ ol:

Ḥaḳḳʿa tābiʿ ḥalka metbūʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Ḥaḳḳʿa bağlı, halka bağlı oldu.

31. Çün oldı Ḥaḳḳʿa tābiʿ ḥalka metbūʿ
32. Anun saʿyiyle Ḳurʿān oldı mecmūʿ

mecmūʿ ol:

mecmūʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Toplanmak, bir araya getirmek.

31. Çün oldı Ḥaḳḳʿa tābiʿ ḥalka metbūʿ
32. Anun saʿyiyle Ḳurʿān oldı mecmūʿ

bī-ḥad taḥiyyāt ol:

bī-ḥad taḥiyyāt ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Sayısız dua olsun.

33. Daḫı olṣun aňa bī-ḥad taḥiyyāt
34. Kʿodur ser-çeşme-i ehl-i ṭarīḳat

ser-çeşme-i ehl-i ṭarīḳat:

ser-çeşme-i ehl-i ṭarīḳat: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Doğru yol sahiplerinin kaynağı.

33. Daḫı olṣun aňa bī-ḥad taḥiyyāt
34. Kʿodur ser-çeşme-i ehl-i ṭarīḳat

sipihr-i maʿdelet hurşīd-i enver:

sipiḫr-i maʿdelet ḫurşīd-i enver: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Adalet göğünün parlak güneşi.

35. Sipiḫr-i maʿdelet ḫurşīd-i enver
36. Emi̯rüʿl-müʿminīn kerrār-ı Ḥayder

ʿilm ü dīn:

ʿilm ü dīn: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Bilim ve din.

37. Resüluʿllāh eydür ʿilm ü dīne
38. ʿAlī-durur ḳapu benven medīne

yol bulasın:

yol bulasın: Deyim
Mısra: **39**
Ulaşmaya fırsat ve imkan bulmak.

39. Dilerseň kim o şehre yol bulasın
40. Gerek kim ol ḳapuya toġrulasın

sālim id:

sālim id: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Korkudan endişe etmek.

41. Girüp ol şehre sālim iden özin
42. Gerek kim ol ḳapuya ṭuta yüzin

sarāy-ı din:

sarāy-ı din: Kalıp İfade
Mısra: **43**

Din sarayı.

43. Sarāy-ı din yapıldı çün cihānda
44. Bu dördi çār-divār oldı anda

bu dördi:

bu dördi: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Bu dördü II Dört Halife.

43. Sarāy-ı din yapıldı çün cihānda
44. Bu dördi çār-divār oldı anda

çār-divār ol:

çār-divār ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Yokluk âleminin dört duvarı olmak.

43. Sarāy-ı din yapıldı çün cihānda
44. Bu dördi çār-divār oldı anda

Çerāġ-ı dīn:

Çerāġ-ı dīn: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Dinin kandili.

45. Çerāġ-ı dīni pür-nūr itdi bunlar
46. Sarāy-ı şerʿi maʿmūr itdi bunlar

pür-nūr it:

pür-nūr it: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Nurlandırmak.

45. Çerāġ-ı dīni pür-nūr itdi bunlar
46. Sarāy-ı şerʿi maʿmūr itdi bunlar

sarāy-ı şerʿi:

sarāy-ı şerʿi: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Şeriat sarayı.

45. Çerāġ-ı dīni pür-nūr itdi bunlar
46. Sarāy-ı şerʿi maʿmūr itdi

bunlar

47. Ṣalāt-ı bi-nihāyet faẕl-ı bi-ʿad
48. ʿAlā ḫayriʿl-enām āl-i Muḥammed

maʿmūr it:

maʿmūr it: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Bayındır duruma getirmek, geliştirip güzelleştirmek.

45. Çerāġ-ı dīni pür-nūr itdi bunlar
46. Sarāy-ı şerʿi maʿmūr itdi bunlar

yüzin ṭut:

yüzin ṭut: Deyim
Mısra: **42**
Bir işe, mekana doğru yönelmek.

41. Girüp ol şehre sālim iden özin
42. Gerek kim ol ḳapuya ṭuta yüzin

faẕl-ı bi-ʿad:

faẕl-ı bi-ʿad: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sayısız iyilik.

47. Ṣalāt-ı bi-nihāyet faẕl-ı bi-ʿad
48. ʿAlā ḫayriʿl-enām āl-i Muḥammed

kapuya toġrul:

ḳapuya toġrul: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Bir yere veya birine yönelmek, varmak.

39. Dilerseň kim o şehre yol bulasın
40. Gerek kim ol ḳapuya toġrulasın

Ṣalāt-ı bi-nihāyet:

Ṣalāt-ı bi-nihāyet: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sonsuz namaz.

muhammed yüzi şuyı:

muhammed yüzi şuyı: Dua İfadesi
Mısra: **49**
Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine.

49. Muhammed yüzi ṣuyına ilāḥį̇
50. Bağışla Ahmed itdügi günāhı

emīrüʿl-müʿminįn ebū bekr-i ṣıddīḳ:

emīrüʿl-müʿminįn ebū bekr-i ṣıddīḳ: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sözünün eri halife Ebu Bekir.

9. Esās-ı dį̇n-i Haḳ bünyād-ı taḥḳīḳ
10. Emīrüʿl-müʿminį̇n Ebū Bekr-i ṣıddīḳ

emirüʿl-müʿminīn fārūḳ-ı aʿẓam:

emirüʿl-müʿminīn fārūḳ-ı aʿẓam: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Halife Hz Ömer.

19. Çerāġ-ı cennet ü şemʿ-i dü ʿālem
20. Emirüʿl-müʿminīn Fārūḳ-ı aʿẓam

emīrü'l-mü'minīn ʿosmān bin ʿaffān:

emīrü'l-mü'minīn ʿosmān bin ʿaffān: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Affān oğlu halife Osmān.

27. Cihān-ı mekremet deryā-yı ʿUmmān
28. Emīrü'l-mü'minīn ʿOsmān bin ʿAffān

emirüʿl-müʿminīn kerrār-ı Ḥayder:

emįrüʿl-müʿminīn kerrār-ı Ḥayder: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Halife Hz. Ali.

35. Sipiḥr-i maʿdelet ḫurşīd-i enver
36. Emįrüʿl-müʿminīn kerrār-ı Ḥayder

ahmed itdügi günāhı bağışla:

ahmed itdügi günāhı bağışla:
Kalıp İfade
Mısra: **50**
.....yaptığı günahları affet.

49. Muhammed yüzi ṣuyına ilāḫį
50. Bağışla Ahmed itdügi günāhı

ʿalā ḫayriʿl-enām āl-i muḥammed:

ʿalā ḫayriʿl-enām āl-i muḥammed: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Hz. Muhammed için söylenen bir sözdür. İnsanların hayırlısı üzerine olsun.

47. Ṣalāt-ı bi-nihāyet fażl-ı bį-ʿad
48. ʿAlā ḫayriʿl-enām āl-i Muḥammed

benüm şoňumda gelse ger peyember:

benüm şoňumda gelse ger peyember: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Peygamberimiz (sav)şöyle demiştir: "Benden sonra peygamber gelseydi Ömer olurdu". beyitte de peygamberin bu sözü söylediği belirtilmiştir.

23. Peyember didi kim olurdı ʿÖmer
24. Benüm ṣoňumda gelse ger peyember

Dizin

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Ey gönül!

1. Gel iy dil ġāfil olma kendüňi bil
2. Bilüp kendüňi ol ʿilm-ile ʿāmil

ġāfil ol:

ġāfil ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gafil avlanmak, boş bulunmak.

1. Gel iy dil ġāfil olma kendüňi bil
2. Bilüp kendüňi ol ʿilm-ile ʿāmil

ġāfil ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.

11. Atuň altuňda-y-iken olma ġāfil
12. Ṣaḳın ḫar-veş ḳalursın pāy-der-gil

kendüňi bil:

kendüňi bil: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Kendisinin ne olduğunu idrak etmek, hakîkatine erişmek.

1. Gel iy dil ġāfil olma kendüňi bil
2. Bilüp kendüňi ol ʿilm-ile ʿāmil

kendüňi bil: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Kendisinin ne olduğunu idrak etmek, hakîkatine erişmek.

1. Gel iy dil ġāfil olma kendüňi bil
2. Bilüp kendüňi ol ʿilm-ile ʿāmil

ne ḥāṣıl:

ne ḥāṣıl: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Ne elde edilebilir. Ne çıkar!, Ne olur!

3. Ne ḥāṣıl ʿilmden çünkim ʿāmel yoḳ
4. ʿAmel yoḳ iy diriġā kim emel çoḳ

iy diriġā:

iy diriġā: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yazıklar olsun!

3. Ne ḥāṣıl ʿilmden çünkim ʿāmel yoḳ
4. ʿAmel yoḳ iy diriġā kim emel çoḳ

yoluň ur:

yoluň ur: Deyim

Mısra: **5**

Yol kesmek.

5. Ecel düzdi yoluň urmazdan öňdin

6. Zamāne defterüň dürmezden öňdin

yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz:

yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz:

Atasözü

Mısra: **147**

İki kişinin yapacağı işi tek kişi yapamaz.

147. Yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz

148. Yaluňuz el bilürsin virmez almaz

defterüň dür:

defterüň dür: Deyim

Mısra: **6**

Öldürme.

5. Ecel düzdi yoluň urmazdan öňdin

6. Zamāne defterüň dürmezden öňdin

yaraġ u yat:

yaraġ u yat: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Hazırlık ve teçhizat.

7. Yaraġ u yatuňı eyle müheyyā

8. Yola olġıl revān çün diyeler hā

müheyyā eyle:

müheyyā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Hazır etmek.

7. Yaraġ u yatuňı eyle müheyyā

8. Yola olġıl revān çün diyeler hā

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Akıp gitmek. Salınmak.

7. Yaraġ u yatuňı eyle müheyyā
8. Yola olġıl revān çün diyeler hā

aňul aňul:

aňul aňul: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yavaş yavaş.

9. Aňul aňul alagör menzilüňi
10. Ḥarāmiden ṣaḳınġıl maḥmilüňi

güşe-gīr ol:

güşe-gīr ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
El l çekmek; bir kenara çekilmek.

13. Feragāt ḫānesine güşe-gīr ol
14. Ḳanāʿat menziline tūşe-gīr ol

feragāt ḫānesi:

feragāt ḫānesi: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Vazgeçme mekanı.

13. Feragāt ḫānesine güşe-gīr ol
14. Ḳanāʿat menziline tūşe-gīr ol

vuzūʿ ābı:

vuẓū ʿ ābı: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Abdest suyu.

15. Vuẓūʿ ābıyla var eyle zirāʿat
16. Ki ḥāṣıl idesin toḫm-ı saʿādet

tūşe-gīr ol:

tūşe-gīr ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ölmeyecek kadar yiyecek tutan.

13. Feragāt ḫānesine güşe-gīr ol
14. Ḳanāʿat menziline tūşe-gīr

ol

zirāʿat eyle:

zirāʿat eyle: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Toprağı sulamak.

15. Vuẓūʿ ābıyla var eyle zirāʿat
16. Ki ḥāṣıl idesin toḫm-ı saʿādet

toḫm-ı saʿādet:

toḫm-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Mutluluk tohumu.

15. Vuẓūʿ ābıyla var eyle zirāʿat
16. Ki ḥāṣıl idesin toḫm-ı saʿādet

ḥāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Ortaya çıkarmak; elde etmek.

15. Vuẓūʿ ābıyla var eyle zirāʿat
16. Ki ḥāṣıl idesin toḫm-ı saʿādet

seg nefsi:

seg nefsi: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Köpek nefsi.

17. Riyāżat birle seg nefsi idüp ṣayd
18. Kemend-i rişte-i tesbīḥa ḳıl ḳayd

ṣayd id:

ṣayd id: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Avlamak.

17. Riyāżat birle seg nefsi idüp ṣayd
18. Kemend-i rişte-i tesbīḥa ḳıl ḳayd

kemend-i rişte-i tesbiḥ:

kemend-i rişte-i tesbi̯ḥ: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Tesbih ipliğinin düğümü.

17. Riyāżat birle seg nefsi idüp ṣayd
18. Kemend-i rişte-i tesbi̯ḥa ḳıl ḳayd

kayd kıl:

ḳayd ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Bağlamak.

17. Riyāżat birle seg nefsi idüp ṣayd
18. Kemend-i rişte-i tesbi̯ḥa ḳıl ḳayd

revān it:

revān it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dökmek, akıtmak.

19. Revān it ḳaṭra ḳaṭra dīdeden ḳan
20. Kʿola ten riştesi tesbi̯ḥ-i mercān

ḳaṭra ḳaṭra:

ḳaṭra ḳaṭra: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Damla damla.

19. Revān it ḳaṭra ḳaṭra dīdeden ḳan
20. Kʿola ten riştesi tesbi̯ḥ-i mercān

tesbi̯ḥ-i mercān:

tesbi̯ḥ-i mercān: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Mercan tesbih.

19. Revān it ḳaṭra ḳaṭra dīdeden ḳan
20. Kʿola ten riştesi tesbi̯ḥ-i mercān

ten riştesi:

ten riştesi: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Vücut kılı.

19. Revān it ḳaṭra ḳaṭra dīdeden ḳan
20. Kʿola ten riştesi tesbīḥ-i mercān

murġ-i nefes:

murġ-i nefes: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Nefes kuşu.

21. Eġer murġ-i nefes itmezse ārām
22. Ḳıl anı dāne-i tesbīḥ-ile dām

ārām it:

ārām it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Durup dinlenmek; nefeslenmek.

21. Eġer murġ-i nefes itmezse ārām
22. Ḳıl anı dāne-i tesbīḥ-ile dām

dām ḳıl:

dām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Tuzak yapmak.

21. Eġer murġ-i nefes itmezse ārām
22. Ḳıl anı dāne-i tesbīḥ-ile dām

dāne-i tesbiḥ:

dāne-i tesbīḥ: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Tesbih tanesi.

21. Eġer murġ-i nefes itmezse ārām
22. Ḳıl anı dāne-i tesbīḥ-ile dām

ḫam ḳıl:

ḫam ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Bükmek.

23. Bilüň miḥrāb ṭāḳı gibi ḫam ḳıl
24. Yüzüň seccāde-veş ḫāk-i ḳadem ḳıl

miḥrāb ṭāḳı:

miḥrāb ṭāḳı: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Mihrab kemeri.

23. Bilüñ miḥrāb ṭāḳı gibi ḫam ḳıl

24. Yüzüñ seccāde-veş ḫāk-i ḳadem ḳıl

ḫāk-i ḳadem ḳıl:

ḫāk-i ḳadem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Ayağın tozu, toprağı olmak ‖ Tevazu sahibi olmak.

23. Bilüñ miḥrāb ṭāḳı gibi ḫam ḳıl

24. Yüzüñ seccāde-veş ḫāk-i ḳadem ḳıl

her dem:

her dem: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Her zaman.

25. Kişide ṣu gibi yumşaḳ gerek dil

26. Ki her dem ola alçaḳlıġa māyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Meyl etmek; yönelmek.

25. Kişide ṣu gibi yumşaḳ gerek dil

26. Ki her dem ola alçaḳlıġa māyil

hām ol:

hām ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Olmamış, pişmemiş, çiğ II Terbiye tecrübe görmemiş toy kişi.

27. Çıḳar şāḫ üzre meyve olıcaḳ hām

28. İder puht'olsa ḫāk üstinde ārām

ārām id:

ārām id: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Durup dinlenmek; nefeslenmek.

27. Çıḳar şāḫ üzre meyve olıcaḳ hām
28. İder puht'olsa ḫāk üstinde ārām

hāk eyle:

ḫāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Toprak etmek II Değersizleştirmek, ayaklar altında çiğnenmiş hale getirmek.

29. Güneş eyler ayaḳlarda özin ḫāk
30. Anuň'çün ḳadr-ilʿolur tāc-ı eflāk

tāc-ı eflāk:

tāc-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Feleklerin tacı.

29. Güneş eyler ayaḳlarda özin ḫāk
30. Anuň'çün ḳadr-ilʿolur tāc-ı eflāk

āteş ol:

āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Ateş gibi kızarmak II Ateşte yanmak.

31. Çü aṣlun ḫaḳdür olmaġıl āteş
32. Melek ol olma şeytān gibi ser-keş

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Başıboş, serbest, asi || Allah'tan uzak, masivâya düşmüş kimse.

31. Çü aṣlun ḫaḳdür olmaġıl āteş
32. Melek ol olma şeytān gibi ser-keş

melek ol:

melek ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Melek gibi olmak II Güzel iyi huylu olmak.

31. Çü aṣlun ḫaḳdür olmaġıl āteş

32. Melek ol olma şeytān gibi ser-keş

melek ol: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Melek gibi olmak II Güzel iyi huylu olmak.

207. Bu levḥı oḳıyımaz ādemi-zād

208. Melek ol kim felekden alasın dād

rengīn kʿol:

rengīn kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Ki renkli, parlak olmak.

33. Dilerseň kʿolasın gül gibi rengīn

34. İgen olma benefşe gibi ḫod-bin

ḫod-bin ol:

ḫod-bin ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Kibirli, bencil.

33. Dilerseň kʿolasın gül gibi rengīn

34. İgen olma benefşe gibi ḫod-bin

merdüm-i çeşm:

merdüm-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Göz bebeği.

37. Anuňʿçün merdüm-i çeşm oldı pür-nūr

38. Ki ḫod-binlik ḥicābın eyledi dūr

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Nurla dolu olmak.

37. Anuňʿçün merdüm-i çeşm oldı pür-nūr

38. Ki ḫod-binlik ḥicābın
eyledi dūr

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Uzaklaştırmak II yok etmek, ortadan kaldırmak.

37. Anuňʿçün merdüm-i çeşm
oldı pür-nūr
38. Ki ḫod-binlik ḥicābın
eyledi dūr

ḫod-binlik ḥicābı:

ḫod-binlik ḥicābı: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bencillik perdesi.

37. Anuňʿçün merdüm-i çeşm
oldı pür-nūr
38. Ki ḫod-binlik ḥicābın
eyledi dūr

enāniyet ḥicābı:

enāniyet ḥicābı: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Kibirlilik perdesi.

35. Enāniyet hicābın aç
gözüňden
36. Yuṣun senlik ṣıfatını
özüňden

gözüňden aç:

gözüňden aç: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Kendine gelmek, ayılmak.

35. Enāniyet hicābın aç
gözüňden
36. Yuṣun senlik ṣıfatını
özüňden

eyü ol:

eyü ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan insan olmak.

41. Eyü ol kim bulasın ilden
eylük
42. Bilürsin kim ḳomaz

üstüňde il yük

49. Diril şöyle ki çün āzād olasın
50. Cihān aġlaya vü sen şād olasın

kʿola gül-bār:

kʿola gül-bār: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Ki gül yağdıran, gül saçan ola.

45. Gülisṭanında dıḳme kimsenün ḫār
46. Şu ḫārı dik dikerseň kʿola gül-bār

şöyle ki:

şöyle ki: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Şöyle ki, şu şekilde ki.

49. Diril şöyle ki çün āzād olasın
50. Cihān aġlaya vü sen şād olasın

ḥabs ol:

ḥabs ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Bir yerde dışarı çıkamayacak şekilde kapalı kalmak.

47. Cihān zindānına ḥabs olduġuň dem
48. Sen aġlardun gülerdi ḫalk-ı ʿālem

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Mutlu olmak.

49. Diril şöyle ki çün āzād olasın
50. Cihān aġlaya vü sen şād olasın

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Kurtulmak.

inkār it:

inkār it: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Reddetmek, kabul etmemek.

51. Dilerseň saňa ġayr itmeye inkār
52. Sen inkār it saňa vü ġayra iḳrār

inkār it: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Reddetmek, kabul etmemek.

51. Dilerseň saňa ġayr itmeye inkār
52. Sen inkār it saňa vü ġayra iḳrār

gūş ol:

gūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Kulak kesilmek, dinlemek.

53. Dinilse kendü ʿaybuň diňle gūş ol
54. Göricek ġayrı ʿaybın perde-pūş ol

perde-pūş ol:

perde-pūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Perdeyle örtmek.

53. Dinilse kendü ʿaybuň diňle gūş ol
54. Göricek ġayrı ʿaybın perde-pūş ol

ṭaş it:

ṭaş it: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Taş haline getirmek, acımasızlaştırmak.

55. İçüňi kimseye ṭaş itme hergiz
56. Kimesne sırrını fāş itme hergiz

fāş it:

fāş it: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ortaya çıkarmak.

55. İçüňi kimseye ṭaş itme hergiz
56. Kimesne sırrını fāş itme

hergiz

keşf itdügiʿçün:

keşf itdügiʿçün: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Gizli bir şeyi bulmak için.

57. Gice sırrını keşf itdügiʿçün nār

58. Düşürmez dilden anı şemʿ her-bār

dilden düşür:

dilden düşür: Deyim

Mısra: **58**

Diline dolamak; hep o kişinin ya da şeyin sözünü etmek.

57. Gice sırrını keşf itdügiʿçün nār

58. Düşürmez dilden anı şemʿ her-bār

kibr it:

kibr it: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Kendini başkalarından üstün görmek.

59. Ṣaḳın kibr itme gördüġüñ gedāya

60. Ki virmez ṣāḥlını aṭlas ḳabāya

şāl u pelās:

şāl u pelās: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Örtü ve aba.

61. Faḳırüñ yirüben şāl u pelāsın

62. Gözetme beglerüñ aṭlas ḳabāsın

aṭlas ḳabāsı:

aṭlas ḳabāsı: Kalıp İfade

Mısra: **62**

İpek cübbesini.

61. Faḳırüñ yirüben şāl u pelāsın

62. Gözetme beglerüñ aṭlas ḳabāsın

aṭlas ḳabā:

aṭlas ḳabā: Kalıp İfade

Mısra: **60**

İpek cübbe.

59. Ṣaḳın kibr itme gördüġüñ gedāya
60. Ki virmez ṣālını aṭlas ḳabāya

Ṣenā eyle:

Ṣenā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Övmek, methetmek.

63. Ki bir dildür anuñ ṣālında her ḳıl
64. Ṣenā eyler Ḫudāʿya bī-ġıṣ u ġıl

bī-ġıṣ u ġıl:

bī-ġıṣ u ġıl: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Karşılıksız ve maksatsız.

63. Ki bir dildür anuñ ṣālında her ḳıl
64. Ṣenā eyler Ḫudāʿya bī-ġıṣ u ġıl

ṭavḳ-ı belā:

ṭavḳ-ı belā: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Bela halkası.

65. Girībānı bunuñ ṭavḳ-ı belādur
66. Anuñ ser-ḥalḳa-yı ṣıdḳ u ṣafādur

ser-ḥalḳa-yı ṣıdḳ u ṣafā:

ser-ḥalḳa-yı ṣıdḳ u ṣafā: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Doğruluk ve saflık halkasının başı.

65. Girībānı bunuñ ṭavḳ-ı belādur
66. Anuñ ser-ḥalḳa-yı ṣıdḳ u ṣafādur

āyīne-i ḳalb:

āyīne-i ḳalb: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Kalp aynası.

67. Anuň āyīne-i ḳalbi muṣaffā
68. Bunuň ṭolmış dimāġı ḫām sevdā

93. Kimüň başına urdı bir küleh-pūş
94. Ki itmedi küleh-veş kellesin pūş

tāc-ı zer-keş:

tāc-ı zer-keş: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Altınla işlenmiş taç.

69. Urursa başına biň tāc-ı zer-keş
70. Bişürmez ḫām sevdāsın ol āteş

başına ur:

başına ur: Deyim
Mısra: **69**
Başına koymak, giymek.

69. Urursa başına biň tāc-ı zer-keş
70. Bişürmez ḫām sevdāsın ol āteş

başına ur: Deyim
Mısra: **93**
Başına giydirmek.

taḫt u tācınʿolma muḥtāc:

ṭaḫt u tācınʿolma muḥtāc: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Makam ve mevkiye ihtiyaç duymak.

71. Zamānuň ṭaḫt u tācınʿolma muḥtāc
72. Zemīni ṭaḫt ḳıl çarḫı idin tāc

taht kıl:

ṭaḫt ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Makam mevki edin.

71. Zamānuň ṭaḫt u tācınʿolma muḥtāc
72. Zemīni ṭaḫt ḳıl çarḫı idin tāc

tāc idin:

tāc idin: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Başına taç etmek.

71. Zamānuň ṭaḫt u tācınʿolma muḥtāc

72. Zemi̯ni ṭaḫt ḳıl çarḥı idin tāc

tāk-ıʿālī:

ṭāḳ-ı ʿālī: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Yüce kubbe.

73. Ne ḥācet kim yapasın ṭāḳ-ı ʿālī

74. Gidersin sen ḳalur ol şöyle ḫālī

ne ḥācet:

ne ḥācet: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Neden, ne sebepten.

73. Ne ḥācet kim yapasın ṭāḳ-ı ʿālī

74. Gidersin sen ḳalur ol şöyle ḫālī

binā-yı āb u gil:

binā-yı āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Toprak ve su yapısı ‖ Varlık, tabiat dünyası.

75. Fenā bulur binā-yı āb u gil hep

76. Ḳo āb u gil bināsın cān u dil yap

āb u gil bināsı:

āb u gil bināsı: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Toprak ve su yapısı ‖ Varlık, tabiat dünyası.

75. Fenā bulur binā-yı āb u gil hep

76. Ḳo āb u gil bināsın cān u dil yap

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Ruh ve gönül.

75. Fenā bulur binā-yı āb u gil hep
76. Ḳo āb u gil bināsın cān u dil yap

elüňden gel:

elüňden gel: Deyim
Mısra: **77**
Gücü yettiğince yapmak.

77. Göňül yapmaḳ çü gelmeye elüňden
78. Göňül bāri yıḳılmaṣun dilüňden

Ḳılıç ol:

Ḳılıç ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Kılıç olmak II Kılıç gibi keskin olmak.

79. Ḳılıç olduġı-y-içün bil dil-āzār
80. Olur dāyim niyāmında nigūn-sār

nigūn-sār ol:

nigūn-sār ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Ters dönmek, baş aşağı olmak.

79. Ḳılıç olduġı-y-içün bil dil-āzār
80. Olur dāyim niyāmında nigūn-sār

nigūn-sār ol: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Ters dönmek, baş aşağı olmak.

195. Ne deňlü kim yüce olursa dīvār
196. Yıḳılur tīzcek olduḳda nigūn-sār

cihān put-ḫānesi:

cihān put-ḫānesi: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Putların bulunduğu âlem.

81. Cihān put-ḫānesinde gözleme reng
82. Seni aldamaṣun bu naḳş u nīreng

naḳş u nīreng:

naḳş u nīreng: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Süs ve görüntü.

81. Cihān put-ḫānesinde gözleme reng

82. Seni aldamaṣun bu naḳş u nīreng

şekl-i dil-cū:

şekl-i dil-cū: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Gönül çeken, gönül cezbeden suret.

83. Siyeh dilden gözetme şekl-i dil-cū

84. Kʿolur āyīne-i hindū siyeh-rū

siyeh dil:

siyeh dil: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Kara gönül II Allah'ı bilmeyen, aydınlanmamış gönül.

83. Siyeh dilden gözetme şekl-i dil-cū

84. Kʿolur āyīne-i hindū siyeh-rū

āyīne-i hindū:

āyīne-i hindū: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Hintlinin aynası.

83. Siyeh dilden gözetme şekl-i dil-cū

84. Kʿolur āyīne-i hindū siyeh-rū

siyeh-rū kʿol:

siyeh-rū kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Çünkü yüzü kara, günahkâr ol-

83. Siyeh dilden gözetme şekl-i dil-cū

84. Kʿolur āyīne-i hindū siyeh-rū

çarḫ-ı dil-efrūz:

çarḫ-ı dil-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Gönül aydınlatan, gönle ferahlık veren dünya.

85. İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz
86. Ki geh dem-sāz olur u gāh dil-sūz

İki yüzlü:

İki yüzlü: Deyim
Mısra: **85**
İçi dışı bir olmayan kişi.

85. İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz
86. Ki geh dem-sāz olur u gāh dil-sūz

İki yüzlü: Deyim
Mısra: **87**
İçi dışı bir olmayan kişi.

87. İki yüzlülerüñ olmaz vefāsı
88. Nitekim iḳi sözlünüñ ṣafāsı

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
dost, arkadaş olmak.

85. İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz
86. Ki geh dem-sāz olur u gāh dil-sūz

dil-sūz ol:

dil-sūz ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Gönül yakmak, gönül yakıcı olmak.

85. İki yüzlü-durur çarḫ-ı dil-efrūz
86. Ki geh dem-sāz olur u gāh dil-sūz

vefāsı ol:

vefāsı ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Sadakat, sevgi bağlılığı, sözünde durma.

87. İki yüzlülerüñ olmaz vefāsı
88. Nitekim iḳi sözlünüñ ṣafāsı

iḳi sözlünüñ ṣafāsı:

iḳi sözlünüñ ṣafāsı: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Riyakârın gönül şenliği, kedersizliği.

87. İki yüzlülerüñ olmaz vefāsı
88. Nitekim iḳi sözlünüñ ṣafāsı

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Ne olur? Ne çıkar ki?

89. Ne var şimdi yüzine gülse bir dem
90. Niçe sinüñ gibiye güldi ʿālem

yüzine gül-:

yüzine gül-: Deyim

Mısra: **89**

Dostmuş gibi görünmek veya birinin yüzüne karşı tebessüm etmek, iyi davranmak.

89. Ne var şimdi yüzine gülse bir dem
90. Niçe sinüñ gibiye güldi ʿālem

ʿözr it:

ʿözr it: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Af dilemek.

91. Vefāsızdur bilürsin bu zamāne
92. Saña ʿöẕr itmeġe ister baḫāne

pūş it:

pūş it: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Örtmek.

93. Kimüñ başına urdı bir küleh-pūş
94. Ki itmedi küleh-veş kellesin pūş

bed-mihr ol:

bed-mihr ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

İylik sevmemek; merhametsiz. olmak.

95. Niçe bed-mihr olur kim bu ḳara yir
96. Kedi gibi doğurduğın ṭutar yir

kedi gibi doğurduğın ṭutar yir:

kedi gibi doğurduğın ṭutar yir: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Kedi gibi doğurduğu yavruları yemek.

95. Niçe bed-mihr olur kim bu ḳara yir
96. Kedi gibi doğurduğın ṭutar yir

meyl id:

meyl id: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Gönül bağlamak ‖ İstek ve arzu duymak.

97. Deni dünyāya dūn-himmet ider meyl
98. Var-ısa himmettüñ bundan gider meyl

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Yeryüzü.

103. Ḳanı ol yir yüziñde şāh olanlar
104. Sipihr-i salṭanatda māh olanlar

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Padişah olmak.

103. Ḳanı ol yir yüziñde şāh olanlar
104. Sipihr-i salṭanatda māh olanlar

sipihr-i salṭanat:

sipihr-i salṭanat: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Saltanat göğü, padişahlık alemi.

103. Ḳanı ol yir yüziñde şāh

olanlar

104. Sipihr-i salṭanatda māh olanlar

māh ol:

māh ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Ay olmak. II İnsanları aydınlatan bilgi ışığı olmak.

103. Ḳanı ol yir yüziňde şāh olanlar

104. Sipihr-i salṭanatda māh olanlar

yir altı:

yir altı: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Yer altına, zemine.

105. Yaṭurlar şimdi yir altında ebter

106. Ḳara toprağa olmışlar ber-ā-ber

Ḳara toprağa ber-ā-ber ol:

Ḳara toprağa ber-ā-ber ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Ölmek, yere geçmek, yok olmak.

105. Yaṭurlar şimdi yir altında ebter

106. Ḳara toprağa olmışlar ber-ā-ber

Kuru yaşın:

Ḳuru yaşın: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Kuru ve yaş II Her ne varsa.

107. Ḳuru yaşın elümdedür diyen baş

108. Ya ḳara ṭoprаḳ olur yā ḳuru ṭaş

ya kara toprak yā kuru taş ol:

ya ḳara ṭoprаḳ yā ḳuru ṭaş ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Ya mezar ya kuru taş olur.

107. Ḳuru yaşın elümdedür diyen baş

108. Ya ḳara ṭopraḳ olur yā ḳuru ṭaş

kadem başşan:

ḳadem başşan: Deyim

Mısra: **109**

Ayak basmak, adım atmak II Gelmek, buyurmak, teşrif etmek.

109. Ne yire kim ḳadem başşan ser-ā-ser

110. Ser-i ḫākān-durur yā tāc-ı ḳayser

ne yir:

ne yir: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Hangi yer; ne yer.

109. Ne yire kim ḳadem başşan ser-ā-ser

110. Ser-i ḫākān-durur yā tāc-ı ḳayser

ser-i ḫākān:

ser-i ḫākān: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Hükümdarın başı.

109. Ne yire kim ḳadem başşan ser-ā-ser

110. Ser-i ḫākān-durur yā tāc-ı ḳayser

tāc-ı ḳayser:

tāc-ı ḳayser: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Roma ve Bizan imparatorlarının giydiği taç.

109. Ne yire kim ḳadem başşan ser-ā-ser

110. Ser-i ḫākān-durur yā tāc-ı ḳayser

gerd-i reh:

gerd-i reh: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Yolun tozu, yürüyünce yoldan kalkan toz.

111. Şu yapraḳlar ki şimdi gerd-i rehdür

112. Ṣorarsaň aṣlı bir ṣāḥib-

külehdür

115. Çimende dil uzadan sebze-i ter
116. Saña bir sebze-ḫat ḥālini söyler

zerre zerre:

ẕerre ẕerre: Kalıp İfade
Mısra: **113**
En küçük parçasına varıncaya kadar.

113. Ararsaň ẕerre ẕerre her ġubārı
114. Bulursın bir diyāruň şehr-yāri

çeşm-i yār:

çeşm-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Sevgilinin gözü

117. Çiçekler kim çıḳa yirden ser-ā-ser
118. Ya çeşm-i yārdür yā zülf-i dil-ber

diyāruň şehr-yāri:

diyāruň şehr-yāri: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Memleketin padişahı.

113. Ararsaň ẕerre ẕerre her ġubārı
114. Bulursın bir diyāruň şehr-yāri

zülf-i dil-ber:

zülf-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Sevgilinin saçı.

117. Çiçekler kim çıḳa yirden ser-ā-ser
118. Ya çeşm-i yārdür yā zülf-i dil-ber

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Taze çimen, yeşillik.

dürr ü mercān:

dürr ü mercān: Kalıp İfade

Mısra: **119**

İnci ve mercan || Güzel söz, şiir.

119. Aḳan göz yaşlandur dürr ü mercān
120. Ciġerler ḳanıdur laʿl-i Bedaḫşān

göz yaşları:

göz yaşları: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Ağlama.

119. Aḳan göz yaşlandur dürr ü mercān
120. Ciġerler ḳanıdur laʿl-i Bedaḫşān

laʿl-i bedaḥşān:

laʿl-i bedaḥşān: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Bedahşan yakutu.

119. Aḳan göz yaşlandur dürr ü mercān
120. Ciġerler ḳanıdur laʿl-i Bedaḫşān

cüş id:

cüş id: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Coşmak, taşmak, kaynamak.

121. Felekler ḳaddi bu ġamdan bükildi
122. Deñizler cüş idüp ṭaşdı dökildi

ġark it:

ġarḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Batırmak, sular altında bırakmak.

123. Acıyup rūzgāruñ işlerine
124. Yiri ġarḳ itdi gözler yaşlarına

nevḥa id:

nevḥa id: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Ağıt yakmak, yüksek sesle ağlamak.

125. İder nevḥa seḥāb-ı nev-baḫārī
126. Ḳılur feryād kebg-i kūh-sārī

seḥāb-ı nev-baḫār:

seḥāb-ı nev-baḫār: Kalıp İfade
Mısra: **125**
İlkbahar bulutu.

125. İder nevḥa seḥāb-ı nev-baḫārī
126. Ḳılur feryād kebg-i kūh-sārī

kebg-i kūh-sār:

kebg-i kūh-sār: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Dağ kekliği.

125. İder nevḥa seḥāb-ı nev-baḫārī
126. Ḳılur feryād kebg-i kūh-sārī

feryād ḳıl:

feryād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Bağırmak, haykırmak.

131. Ṣaḳın emmāre mārın mūr ṣānma
132. Ṣaḳın nār-ı hevāyı nūr ṣānma

dil bülbüli:

dil bülbüli: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Gönül bülbülü; aşık.

127. Dilerseň kʿolmaya dil bülbüli zār
128. Bu gülzār içre ne gül gözle ne ḫār

zār kʿol:

zār kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Ağlamak, inlemek.

127. Dilerseň kʿolmaya dil bülbüli zār
128. Bu gülzār içre ne gül gözle ne ḫār

ne... ne:

ne... ne: -

Mısra: **128**

İki olumsuz düşüncenin art arda sıralanması istenildiğinde kullanılan bağlaçtır.

127. Dilerseň kʿolmaya dil bülbüli zār
128. Bu gülzār içre ne gül gözle ne ḫār

süvār ol:

süvār ol: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Binmek.

129. Süvār olup emel atma çapma
130. Ecel seyli yolında yapu yapma

ecel seyli:

ecel seyli: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Ecel seli II Ölüme sebep olan sel.

129. Süvār olup emel atma çapma
130. Ecel seyli yolında yapu yapma

nār-ı hevāyı nūr:

nār-ı hevāyı nūr: Kalıp İfade

Mısra: **132**

131. Ṣaḳın emmāre mārın mūr ṣānma
132. Ṣaḳın nār-ı hevāyı nūr ṣānma

lezzet-i nefs:

lezzet-i nefs: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Nefsani lezzet.

133. Olıcaḳ lezzet-i nefse mübāşir
134. Bil anda hādimüʿl-lezzāt ḥāzır

mübāşir ol:

mübāşir ol: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Bir işe başlamak, girişmek.

133. Olıcaḳ lez̲z̲et-i nefse mübāşir

134. Bil anda hādimüʿl-lez̲z̲āt ḥāzır

şer u şūr ol:

şer u şūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Fenalık ve karmaşa olması.

135. Ṭaşuňda olmaşun dirseň şer u şūr

136. İçüň meh-rūlaruň mihrinden it dūr

it dūr:

it dūr: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Uzak tutmak.

135. Ṭaşuňda olmaşun dirseň şer u şūr

136. İçüň meh-rūlaruň mihrinden it dūr

başında olduġıyʿçün:

başında olduġıyʿçün: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Başının üstünde olduğu için.

137. Başında olduġıyʿçün māh mihri

138. Ne ser-gerdānlıġı var gör sipihri

māh mihri:

māh mihri: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Ay ışığı.

137. Başında olduġıyʿçün māh mihri

138. Ne ser-gerdānlıġı var gör sipihri

ferd ü ferīd ol:

ferd ü ferīd ol: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Eşsiz ve tek olmak.

139. Dimezven kim saňa ferd ü ferīd ol

140. Mesiḥā-vār ʿālemde vaḥid ol

vaḥid ol:

vaḥid ol: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Tek olmak.

139. Dimezven kim saňa ferd ü ferīd ol
140. Mesiḥā-vār ʿālemde vaḥid ol

yār-i muvāfıḳ:

yār-i muvāfıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Uygun dost olmak.

141. Gerekdür kişiye yār-i muvāfıḳ
142. Kʿola birbirinüň yolında ṣādıḳ

ṣādıḳ kʿola:

ṣādıḳ kʿola: Kalıp İfade
Mısra: **142**
İçten bağlılığı olan, sadakatli, samimi.

141. Gerekdür kişiye yār-i muvāfıḳ
142. Kʿola birbirinüň yolında ṣādıḳ

ittifāḳı ḳıl:

ittifāḳı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Birliktelik, uyuşmak.

143. Ki iki kişi ḳılsa ittifāḳı
144. Yıḳarlar öňlerine gelse ṭāḳı

el ü ayaḳ:

el ü ayaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **151**
El ve ayak.

151. El ü ayaḳ ki virmişdür saňa Ḥaḳ
152. Gözet ne iş ḳılurlar cemʿ olıcaḳ

cemʿ ol:

cemʿol: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Toplamak, bir araya getirmek.

151. El ü ayaḳ ki virmişdür saña Ḥaḳ
152. Gözet ne iş ḳılurlar cemʿ olıcaḳ

iş kıl:

iş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **152**

İş yapmak, davranış veya harekette bulunmak.

151. El ü ayaḳ ki virmişdür saña Ḥaḳ
152. Gözet ne iş ḳılurlar cemʿ olıcaḳ

ittifāḳ idüp dur:

ittifāḳ idüp dur: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Görüş birliğine varmak; ortak hareket etmek.

153. Niçe ḫoş ittifāḳ idüp dururlar
154. Düzenlik eyleyüp işler görürler

düzenlik eyle:

düzenlik eyle: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Derli toplu olmak, disiplinli olmak.

153. Niçe ḫoş ittifāḳ idüp dururlar
154. Düzenlik eyleyüp işler görürler

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Ayrı ayrı, her bir.

157. Ḳaçan kim birbirinden ayrılurlar
158. İşinde her biri ʿāciz ḳalurlar

kanda ol:

ḳanda ol: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Nerede bulunur?

159. Velį ķanda olur dil-dār-ı ṣādıķ
160. Bulınmaz degme yirde yār-i ṣādıķ

dil-dār-ı ṣādıķ:

dil-dār-ı ṣādıķ: Kalıp İfade
Mısra: **159**
Gerçek sevgili; vefalı sevgili.

159. Velį ķanda olur dil-dār-ı ṣādıķ
160. Bulınmaz degme yirde yār-i ṣādıķ

yār-i ṣādıķ:

yār-i ṣādıķ: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Sadık arkadaş.

159. Velį ķanda olur dil-dār-ı ṣādıķ
160. Bulınmaz degme yirde yār-i ṣādıķ

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **162**
Sevgili, dost olmak.

161. Cihan dārında gerçi yār çoķdur
162. Velį yār olmaġa yarar yoķdur

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Sevgili, dost olmak.

173. Ne yār olṣun o kim yārin unıda
174. Bugün kim görmeye yarın unıda

köyde ol:

köyde ol: Kalıp İfade
Mısra: **164**
Köyde olsun.

163. Budur bir resm daḫi dehr içinde
164. Eger köyde ola ger şehr içinde

şehr içinde ol:

şehr içinde ol: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Şehirde olsun.

163. Budur bir resm daḫi dehr içinde

164. Eger köyde ola ger şehr içinde

dem-i zevḳ u ṣafāda yār ol:

dem-i ẕevḳ u ṣafāda yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Eğlence ve gönül şenliği zamanı dost olur.

167. Dem-i ẕevḳ u ṣafāda yār olurlar

168. Çü miḫnet vaḳtʿola bīzār olurlar

bīzār ol:

bīzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Bıkmış, usanmış.

167. Dem-i ẕevḳ u ṣafāda yār olurlar

168. Çü miḫnet vaḳtʿola bīzār olurlar

Çü miḫnet vaḳtʿol:

Çü miḫnet vaḳtʿol: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Acı zamanı olduğunda.

167. Dem-i ẕevḳ u ṣafāda yār olurlar

168. Çü miḫnet vaḳtʿola bīzār olurlar

ṣoḫbet id:

ṣoḫbet id: Kalıp İfade

Mısra: **169**

Sohbet etmek, muhabbet etmek.

169. Kimüňle idesin yıllarla ṣoḫbet

170. Unıdur sini ayrılduġı sāʿat

yād eyle:

yād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Hatırlamak, anmak.

175. Ne deňlü dostuň-ısa

eylemez yād
176. Ölürseň dir ki miskīn ādemī-zād

175. Ne deňlü dostuň-ısa eylemez yād
176. Ölürseň dir ki miskīn ādemī-zād

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Ne kadar, ne ölçüde.

175. Ne deňlü dostuň-ısa eylemez yād
176. Ölürseň dir ki miskīn ādemī-zād

ne deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **195**
Ne kadar, ne ölçüde.

195. Ne deňlü kim yüce olursa dīvār
196. Yıḳılur tīzcek olduḳda nigūn-sār

miskīn ādemī-zād:

miskīn ādemī-zād: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Aciz insanoğlu.

dir ki:

dir ki: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Der ki.

175. Ne deňlü dostuň-ısa eylemez yād
176. Ölürseň dir ki miskīn ādemī-zād

feryād u nāle:

feryād u nāle: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Feryâd ve inleyiş.

177. Eger feryād u nāle ger nevādur
178. Bu günbedden ṣorarsaň bir ṣadādur

ġam yir:

ġam yir: Deyim

Mısra: **179**

Dertlenmek, kederlenmek.

179. Sen ölürseň zamāne
ṣanma ġam yir
180. Niçe mātem görüpdür bu
zen-i pīr

zen-i pīr:

zen-i pīr: Kalıp İfade

Mısra: **180**

İhtiyar, yaşlı kadın.

179. Sen ölürseň zamāne
ṣanma ġam yir
180. Niçe mātem görüpdür bu
zen-i pīr

bār-ı ʿişyān id:

bār-ı ʿişyān id: Kalıp İfade

Mısra: **183**

İsyan yükü etmek.

183. Bilüň çün bār-ı ʿişyān ide
dolāb
184. Gözüňüň gözesi ṭolmaḳ
gerek āb

gözüňüň gözesi:

gözüňüň gözesi: Kalıp İfade

Mısra: **184**

Gözünün pınarı.

183. Bilüň çün bār-ı ʿişyān ide
dolāb
184. Gözüňüň gözesi ṭolmaḳ
gerek āb

gözün bıňarı:

gözün bıňarı: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Gözün pınarı.

185. Felek çün başuňa yaġdura
ḳarı
186. Ṭola berf-ābıʿla gözün
bıňarı

dās eyle:

dās eyle: Kalıp İfade

Mısra: **189**

Orak gibi kavisli yapmak.

189. Kimüň dās eylese devrān
bilini

190. Biçine irişür ʿömri ekini

sebük-hız ol:

sebük-ḫız ol: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Çabuk davranan II Elini çabuk tutmak.

191. Bili eġri çi-ger olmaz sebük-ḫız

192. Fenā-dārı ḳapusından geçer tīz

fenā-dārı ḳapusı:

fenā-dārı ḳapusı: Kalıp İfade

Mısra: **192**

Dünya makamı.

191. Bili eġri çi-ger olmaz sebük-ḫız

192. Fenā-dārı ḳapusından geçer tīz

māh-ı rūşen:

māh-ı rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Parlak ay.

193. Dü-tā olsa anuňʿçün māh-ı rūşen

194. Geçer tizcek felek dervāzesinden

dü-tā ol:

dü-tā ol: Kalıp İfade

Mısra: **193**

İki büklüm olmak.

193. Dü-tā olsa anuňʿçün māh-ı rūşen

194. Geçer tizcek felek dervāzesinden

yüce ol:

yüce ol: Kalıp İfade

Mısra: **195**

Yüce ve yüksek olmak.

195. Ne deňlü kim yüce olursa dīvār

196. Yıḳılur tīzcek olduḳda nigūn-sār

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **199**

Haberdar olmak.

199. Dişüňde raḫne gördükde ol āgāh

200. Kʿecel düzdi açupdur ḫāneňe rāh

hāneňe rāh:

ḫāneňe rāh: Kalıp İfade

Mısra: **200**

Evin yolu.

199. Dişüňde raḫne gördükde ol āgāh

200. Kʿecel düzdi açupdur ḫāneňe rāh

se-pā ol:

se-pā ol: Kalıp İfade

Mısra: **201**

Sehpa yapmak.

201. Çü se-pā olduň u tutduň ʿaṣāyı

202. Gider başdan hevā-yı çār-pāyı

per ü bāl:

per ü bāl: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Kanat ve kol.

203. Yoġ-ıḳen sende iy miskin per ü bāl

204. Hevāyī olmaḳ istersin ʿacībḥāl

iy miskin:

iy miskin: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Ey zavallı!

203. Yoġ-ıḳen sende iy miskin per ü bāl

204. Hevāyī olmaḳ istersin ʿacībḥāl

hevāyī ol:

hevāyī ol: Kalıp İfade

Mısra: **204**

Aşk arzusu ile dolu olmak; nefsine düşkün, ciddi şeylere ilgisiz olmak.

203. Yoġ-ıḳen sende iy miskin per ü bāl
204. Hevāyī olmaḳ istersin ʿacībḥāl

hevāyī olur mı:

hevāyī olur mı: Kalıp İfade
Mısra: **205**
Aşk arzusu ile dolu olur mu? Nefsine düşkün olur mu?

205. Ḳanatsuz kimse olur mı hevāyī
206. Ten-i ḫākī ḳaçan aňlar semāyı

ten-i ḫākī:

ten-i ḫākī: Kalıp İfade
Mısra: **206**
Topraktan bedeni.

205. Ḳanatsuz kimse olur mı hevāyī
206. Ten-i ḫākī ḳaçan aňlar semāyı

yaňa ol:

yaňa ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Bir kenara olmak.

101. Kalursaň sen aňa kalmaz saňa ol
102. Çıḳ orṭasından anuň bir yaňa ol

hevā-yı çār-pāy:

hevā-yı çār-pāy: Kalıp İfade
Mısra: **202**
Vahşi hayvanların hevesi.

201. Çü se-pā olduň u tutduň ʿaṣāyı
202. Gider başdan hevā-yı çār-pāyı

emel at:

emel at: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Hırslanmak.

129. Süvār olup emel atma çapma
130. Ecel seyli yolında yapu yapma

İki kişi işin görmez yaluňuz:

İki kişi işin görmez yaluňuz:
Kalıp İfade
Mısra: **145**
İki kişi yalnız fayda etmez II İş görmek için fazla olmak lazım.

145. İki kişi işin görmez yaluňuz
146. İki göz yirini ṭutar mı bir göz

yaluňuz el bilürsin virmez almaz:

yaluňuz el bilürsin virmez almaz:
Kalıp İfade
Mısra: **148**
Tek el yetmez. İki el iş görür.

147. Yaluňuz ṭaş-ılan dīvār olmaz
148. Yaluňuz el bilürsin virmez almaz

ʿadūnuň ḳalbi ider kendüye yir:

ʿadūnuň ḳalbi ider kendüye yir:
Kalıp İfade
Mısra: **150**
Düşmanın kalbi kendine yer eder.

149. Kemān-ile kaçan el bir ider tir
150. ʿAdūnuň ḳalbi ider kendüye yir

hevā-yı loḳma-ḫāyī:

hevā-yı loḳma-ḫāyī: Deyim
Mısra: **198**
Lokma çiğneme arzusu.

197. Dişüň buldıysa aġzuňdan cüdāyī
198. Çıḳar başdan hevā-yı loḳma-ḫāyī

bir göz iki göz yirini ṭut(ar mı):

bir göz iki göz yirini ṭut(ar mı):
Atasözü
Mısra: **146**
Hayatta güç birliği yapmak gerek, iki kişinin yapacağı işi bir kişi yapamaz.

145. İki kişi işin görmez yaluňuz
146. İki göz yirini ṭutar mı bir

göz

gözden dūr olan dilden ıraḳdur:

gözden dūr olan dilden ıraḳdur: Atasözü
Mısra: **172**
Gözden uzak olan gönülden de uzaktır.

171. Bu söz kim söylenür dillerde çoḳdur
172. Ki gözden dūr olan dilden ıraḳdur

sen aġlarduñ gülerdi ḫalk-ı ʿālem:

sen aġlarduñ gülerdi ḫalk-ı ʿālem: Atasözü
Mısra: **48**
Çocuk doğarken ağlar, yakınları ise güler; öyle bir hayat geçirmeli ki kişi ölümü onun için bayram yakınları için matem olmalıdır.

47. Cihān zindānına ḥabs olduġuň dem
48. Sen aġlardun gülerdi ḫalk-ı ʿālem

yüze yüz ḥāzır ol:

yüze yüz ḥāzır ol: Deyim
Mısra: **166**
Karşı karşıya gelmek.

165. Ki aňmazlar kişiyi görmeyince
166. Yüze yüz ḥāzır olup ṭurmayınca

Dizin

Şeh-i ʿālem:

Şeh-i ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Alemin padişahı.

1. Şeh-i ʿālem ebüʿl-feth-i muẓaffer
2. Cihān-baḫş āftāb-ı heft-kişver

ebüʿl-feth-i muẓaffer:

ebüʿl-feth-i muẓaffer: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Zafer kazanmış olan fatihlerin babası II Bayezid.

1. Şeh-i ʿālem ebüʿl-feth-i muẓaffer
2. Cihān-baḫş āftāb-ı heft-kişver

āftāb-ı heft-kişver:

āftāb-ı heft-kişver: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yedi iklimin güneşi II
Dünyanın güneşi.

1. Şeh-i ʿālem ebüʿl-feth-i muẓaffer
2. Cihān-baḫş āftāb-ı heft-kişver

penāh-ı salṭanat:

penāh-ı salṭanat: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Saltanatın sığınağı.

3. Penāh-ı salṭanat püşt-i ḫilāfet
4. Emān-ı memleket emn-i şeriʿat

püşt-i ḫilāfet:

püşt-i ḫilāfet: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Hilafet desteği.

3. Penāh-ı salṭanat püşt-i ḫilāfet
4. Emān-ı memleket emn-i şeriʿat

emn-i şeriʿat:

emn-i şeriʿat: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Şeriatın emniyeti.

3. Penāh-ı salṭanat püşt-i ḫilāfet
4. Emān-ı memleket emn-i şeriʿat

emān-ı memleket:

emān-ı memleket: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Ülkenin emniyeti.

3. Penāh-ı salṭanat püşt-i ḫilāfet
4. Emān-ı memleket emn-i şeriʿat

Şehen-şeh bāyezi̯d ibn-i muḥammed:

Şehen-şeh bāyezi̯d ibn-i muḥammed: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Pdişahlar padişahı Muhammed oğlu Bayezid.

5. Şehen-şeh Bāyezi̯d ibn-i Muḥammed
6. Kʿanuňla buldı revnaḳ şerʿ-i Aḥmed

serʿ-i aḥmed:

şerʿ-i aḥmed: Kalıp İfade

Mısra: **6**

İslam dini.

5. Şehen-şeh Bāyezi̯d ibn-i Muḥammed
6. Kʿanuňla buldı revnaḳ şerʿ-i Aḥmed

Ḫudāvend-i cihān:

Ḫudāvend-i cihān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Dünyanın hükümdarı.

7. Ḫudāvend-i cihān ṣulṭān-ı ʿālem
8. Cihān tendür ana ol cān-ı ʿālem

sulṭān-ı ʿālem:

ṣulṭān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Âlemin sultanı.

7. Ḫudāvend-i cihān ṣulṭān-ı ʿālem
8. Cihān tendür ana ol cān-ı ʿālem

cān-ı ʿālem ol:

cān-ı ʿālem ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Dünyanın ruhu ol- II Alemin canı ol-

7. Ḫudāvend-i cihān ṣulṭān-ı ʿālem
8. Cihān tendür ana ol cān-ı ʿālem

cihān ʿadli:

cihān ʿadli: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Dünya adaleti.

9. Cihān ʿadliyle şöyle oldı ābād
10. Ki vi̯rān bolmayup būm itdi feryād

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

9. Cihān ʿadliyle şöyle oldı ābād
10. Ki vi̯rān bolmayup būm itdi feryād

feryād it:

feryād it: Deyim

Mısra: **10**

Bağırıp çağırmak, yüksek sesle haykırmak.

9. Cihān ʿadliyle şöyle oldı ābād
10. Ki vi̯rān bolmayup būm itdi feryād

virān bol:

vi̯rān bol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Harap olmak.

9. Cihān ʿadliyle şöyle oldı ābād
10. Ki vi̯rān bolmayup būm itdi feryād

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Âlemin padişahı.

13. Uraldan şāh-ı ʿālem ʿadiden dem
14. Zamāne fāriġ u āsūde ʿālem

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Bahsetmek, konuşmak.

13. Uraldan şāh-ı ʿālem ʿadiden dem
14. Zamāne fāriġ u āsūde ʿālem

dem ur: Deyim
Mısra: **57**
Bahsetmek; konuşmak; hatırlamak.

57. Anuň yādıyla urur ṣubh-dem dem
58. Çeküp zer tiġın olur şāh-ı ʿālem

dem ur: Deyim
Mısra: **88**
Nefes vermek II Bahsetmek, söz etmek.

87. ʻAceb mi adı-y-ıla tolsa ʻālem
88. Ki ʻālem anuň adıyla urur dem

fāriġ u āsūde:

fāriġ u āsūde: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Rahat ve huzurlu.

13. Uraldan şāh-ı ʿālem ʿadiden dem
14. Zamāne fāriġ u āsūde ʿālem

Ẓalām-ı ẓulm:

Ẓalām-ı ẓulm: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Zulüm karanlığı.

15. Ẓalām-ı ẓulmi ʿadli eyledi dūr
16. Ḫarāb-ābād ʿālem oldı maʿmūr

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Uzaklaştırmak.

15. Ẓalām-ı ẓulmi ʿadli eyledi dūr
16. Ḫarāb-ābād ʿālem oldı maʿmūr

maʿmūr ol:

maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Bayındır olmak.

15. Ẓalām-ı ẓulmi ʿadli eyledi dūr

16. Ḫarāb-ābād ʿālem oldı maʿmūr

kurd u ḳoyun:

ḳurd u ḳoyun: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Kurt köpeği ve koyun.

19. Ḳurar tāzi̯ler-ile ṭavşān oyun

20. İkiz ḳuzı gibidür ḳurd u ḳoyun

Ḳoyun kuyruġı:

Ḳoyun kuyruġı: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Koyun kuyruğu.

21. Yaṭur çün ḳurd gice yaz eger ḳış

22. Ḳoyun kuyruġın ider girde bāliş

girde bāliş id:

girde bāliş id: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yuvarlak yastık etmek.

21. Yaṭur çün ḳurd gice yaz eger ḳış

22. Ḳoyun kuyruġın ider girde bāliş

tekbi̯r getür:

tekbi̯r getür: Dua İfadesi

Mısra: **24**

"Allahuekber" demek.

23. Ḫorõs āvāzın işitdükde şeb-gi̯r

24. Getürür dilkü in içinde tekbi̯r

cihān dilküsi:

cihān dilküsi: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Dünya tilkisi.

25. Görelden ḳahrı arslanmda ki̯ne

26. Cihān dilküsi girmişdür
inine

29. Cihāna nūr viren sāyesidür
30. Ḳılıcı ʿadl ü din pi̯rāyesidür

berḳ-ı tiġı pertev:

berḳ-ı tiġı pertev: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kılıcın şimşeğinin parlaklığı.

27. Cihānı berḳ-ı ti̯ġı
pertevinden
28. Güneş gibi ser-ā-ser ḳıldı
rūşen

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Dalgalanmak.

31. Kefi̯ne mevc ururs a ti̯ġı ābı
32. Ser-i düşmen olur anuň
ḥabābı

rūşen ḳıl:

rūşen ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Aydınlatmak, parlatmak.

27. Cihānı berḳ-ı ti̯ġı
pertevinden
28. Güneş gibi ser-ā-ser ḳıldı
rūşen

ser-i düşmen:

ser-i düşmen: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Düşmanın başı.

31. Kefi̯ne mevc ururs a ti̯ġı ābı
32. Ser-i düşmen olur anuň
ḥabābı

ʿadl ü din:

ʿadl ü din: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Adalet ve din.

ḥabābı ol:

ḥabābı ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kabarcığı, köpüğü olmak.

31. Kefi̱ne mevc ururs̱a ti̱ğı ābı
32. Ser-i düşmen olur anuň ḥabābı

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Şaşılır mı, tuhaf mı.

33. ʿAceb mi ni̱zesi olsa ser-efrāz
34. Kʿolur öninde meydān içre ser-bāz

ser-efrāz ol:

ser-efrāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Üstün olmak, seçkin olmak, mümtaz olmak.

33. ʿAceb mi ni̱zesi olsa ser-efrāz
34. Kʿolur öninde meydān içre ser-bāz

ser-bāz kʿol:

ser-bāz kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Ki korkusuz, cesur olmak.

33. ʿAceb mi ni̱zesi olsa ser-efrāz
34. Kʿolur öninde meydān içre ser-bāz

boyun ṭut:

boyun ṭut: Deyim
Mısra: **35**
İtaat etmek, rıza göstermek.

35. Boyun ṭutmış-durur emrine şemşi̱r
36. Nire dirse özin pertāb ider ti̱r

pertāb id:

pertāb id: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Atmak, sıçramak.

35. Boyun ṭutmış-durur emrine şemşi̱r
36. Nire dirse özin pertāb ider ti̱r

bezm-i rezm:

bezm-i rezm: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Savaş meclisi.

37. Ḳılıcı kʿola bezm-i rezme sāḳį

38. Dir-idüm berkdur berk olsa bāḳi

sāḳį kʿol:

sāḳį kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Kadeh, içki sunan olmak.

37. Ḳılıcı kʿola bezm-i rezme sāḳį

38. Dir-idüm berkdur berk olsa bāḳi

bāḳi ol:

bāḳi ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Daimi, sonsuz olmak.

37. Ḳılıcı kʿola bezm-i rezme sāḳį

38. Dir-idüm berkdur berk olsa bāḳi

ẕulmet u ẕulmüň fenāsı:

ẕulmet u ẕulmüň fenāsı: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Karanlık ve zulümün kötülüğü.

39. Beḳāsı ẕulmet u ẕulmüň fenāsı

40. Cihānda eksük olmaṣun beḳāsı

eksük ol:

eksük ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Noksan, eksik olmak.

39. Beḳāsı ẕulmet u ẕulmüň fenāsı

40. Cihānda eksük olmaṣun beḳāsı

fiġān eyle:

fiġān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Bağırarak ağlamak, inlemek.

43. Güce uġramadı kimse meger yay
44. Fiġān eylemedi kimse meger nāy

raḥat ol:

raḥat ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Mutlu ve huzurlu olmak.

45. Anun devrinde raḥat oldı ādem
46. Uyıdı fitne gözin açdı ʿālem

gözin aç:

gözin aç: Deyim
Mısra: **46**
Uyanık, dikkatli olmak.

45. Anun devrinde raḥat oldı ādem
46. Uyıdı fitne gözin açdı ʿālem

güç çek:

güç çek: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Zorluğa katlanmak.

47. Bulınmaz güç çeker kimse meger yay
48. İşidilmez fiġān ider meger nāy

fiġān id:

fiġān id: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Feryat etmek, bağırmak.

47. Bulınmaz güç çeker kimse meger yay
48. İşidilmez fiġān ider meger nāy

ʿadl-i şulṭān:

ʿadl-i şulṭān: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Hükümdar adaleti.

51. Haṭā didüm irelden ʿadl-i şulṭān
52. Gözinde fitne görmez çeşm-i ḫūbān

54. Yüz urup pāye-i taḫtın öper yir

çeşm-i ḫūbān:

çeşm-i ḫūbān: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Güzellerin gözleri.

51. Haṭā didüm irelden ʿadl-i ṣulṭān

52. Gözinde fitne görmez çeşm-i ḫūbān

yüz ur:

yüz ur: Deyim

Mısra: **54**

Yüz sürmek, yere kapanmak.

53. Gözedür sāye-i çetrinde gök yir

54. Yüz urup pāye-i taḫtın öper yir

sāye-i çetrin:

sāye-i çetrin: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Çadırının gölgesi.

53. Gözedür sāye-i çetrinde gök yir

54. Yüz urup pāye-i taḫtın öper yir

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Ne kadar, ne ölçüde.

55. Ne deñlü tevsen-ise çarḫ-ı ser-keş

56. Licāmuñ emrine ṭutmış-durur baş

pāye-i taḫt:

pāye-i taḫt: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Tahtın derecesi.

53. Gözedür sāye-i çetrinde gök yir

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Ne kadar, ne ölçüde.

93. Ne deñlü seyl-i bārān

eylese cūş

94. Olur deryāya irüşdükde ḫāmūş

çarḫ-ı ser-keş:

çarḫ-ı ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **55**

İnatçı dünya II Başıboş.

55. Ne deñlü tevsen-ise çarḫ-ı ser-keş

56. Licāmuñ emrine ṭutmış-durur baş

baş ṭut:

baş ṭut: Deyim

Mısra: **56**

Kafa tutmak, karşı gelmek.

55. Ne deñlü tevsen-ise çarḫ-ı ser-keş

56. Licāmuñ emrine ṭutmış-durur baş

şāh-ı ʿālem ol:

şāh-ı ʿālem ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Dünyanın padişahı olmak.

57. Anuñ yādıyla urur ṣubh-dem dem

58. Çeküp zer ṭiġın olur şāh-ı ʿālem

gün yir öper:

gün yir öper: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Güneşin yeri aydınlatması II Gün ışığının yere vurması.

59. İşiginde ṣeherden gün öper yir

60. ʿAlem andan çeküp olur cihān-gīr

cihān-gir ol:

cihān-gīr ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Düyayı fetheden, fatih olmak.

59. İşiginde ṣeherden gün öper yir

60. ʿAlem andan çeküp olur cihān-gīr

cihān-gīr ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Cihânı, dünyâyı zapteden.

91. Niçe begler ki olmışdur cihān-gīr

92. Ḳapusında ṭurur kim ḳul-ıla bir

pāsbānlık id:

pāsbānlıḳ īd: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Gece bekçiliği, kapıcılık yapmak.

61. Züḥal der-bānı idi ḳapusında

62. İderdi pāsbānlıḳ ṭapusında

bi-kār ol:

bī-kār ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Amaçsız, boş, işsiz olmak.

63. Çü pīreldi ḳatı vü oldı bī-kār

64. Pes itdi ḳalʿa-i eflāke diz-dār

kalʿa-i eflāk:

ḳalʿa-i eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Feleklerin kalesi.

63. Çü pīreldi ḳatı vü oldı bī-kār

64. Pes itdi ḳalʿa-i eflāke diz-dār

silāḥ-dār ol:

silāḥ-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Muhafız olmak.

65. Aňa mirrīḥ olmasa silāḥ-dār

66. Felek-farḳında olmaz-ıdı ser-dār

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Şaşılır mı, tuhaf mı.

67. Ne var aṣdıysa ʿarş üzre ḳılıcı

68. Bu ḳapudʿoldı bu ḫidmet ḳılıcı

73. Meger bezminde Zühre muṭrib oldı
74. Kʿanuñ āvāzesi āfāḳa ṭoldı

haridār ol:

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Müşteri olmak.

71. Anuñ ḳılluġına oldı ḫarīdār
72. Anuñʿçün müşterī germ itdi bāzār

germ it:

germ it: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Hararetlendirmek, kızıştırmak.

71. Anuñ ḳılluġına oldı ḫarīdār
72. Anuñʿçün müşterī germ itdi bāzār

muṭrib ol:

muṭrib ol: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Bir musiki aleti çalan kimse; çalgıcı.

sıfāhān u ḥicāz:

ṣıfāhān u ḥicāz: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Türk müziğinin en eski mürekkep makamı ve dügâh perdesinde karar kılan bir makam.

77. Öñinde tutdı bir dem çenge sāzı
78. Maḳam itdi ṣıfāhān u ḥicāzı

maḳam it:

maḳam it: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimleri.

77. Öñinde tutdı bir dem çenge sāzı
78. Maḳam itdi ṣıfāhān u ḥicāzı

cāndur

nām u nişān:

nām u nişān: Kelam-ı Kibar

Mısra: **80**

Ad ve işareti.

79. ‘Uṭarid yazmazsa ḍivān nişānın

80. Kim aňaydı anuň nām u nişānın

kühl-i çeşm-i cān:

kühl-i çeşm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Gözünün sürmesinin canı.

85. Atınuň na‘li tāc-ı āsmāndur

86. Ayaġı ṭozı kühl-i çeşm-i cāndur

ẓulmet u nūr:

ẓulmet u nūr: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Karanlık ve aydınlık.

83. Sarāyında iki ḳul ẓulmet u nūr

84. Birinüň adı ‘anber biri kāfūr

ayaġı ṭozı:

ayaġı ṭozı: Kalıp İfade

Mısra: **86**

(hükümdarın) ayağı tozu.

85. Atınuň na‘li tāc-ı āsmāndur

86. Ayaġı ṭozı kühl-i çeşm-i cāndur

tāc-ı āsmān:

tāc-ı āsmān: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Gökyüzünün tacı.

85. Atınuň na‘li tāc-ı āsmāndur

86. Ayaġı ṭozı kühl-i çeşm-i

‘aceb mi:

‘aceb mi: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Şaşılır mı, tuhaf mı.

87. ‘Aceb mi adı-y-ıla tolsa ‘ālem

88. Ki ʻālem anuň adıyla urur dem

mışr u Şam'uň begleri:

mışr u Şam'uň begleri: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Mısır ve Şam'ın beğleri.

89. Şular kim Mışr u Şam'uň begleridür
90. Kemi̱ne çākerinüň çākeridür

seyl-i bārān:

seyl-i bārān: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Yağmur seli.

93. Ne deňlü seyl-i bārān eylese cūş
94. Olur deryāya irüşdükde ḫāmūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Coşmak, taşmak.

93. Ne deňlü seyl-i bārān eylese cūş
94. Olur deryāya irüşdükde ḫāmūş

ḫāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Sessiz olmak, susmak.

93. Ne deňlü seyl-i bārān eylese cūş
94. Olur deryāya irüşdükde ḫāmūş

rezm vaḳti:

rezm vaḳti: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Savaş vakti.

95. Ḳılıcı rezm vaḳtinde ser-efşān
96. Eli hengām-ı bezm olsa zer-efşān

hengām-ı bezm:

hengām-ı bezm: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Eğlence meclisi zamanı.

95. Ḳılıcı rezm vaḳtinde ser-efşān

96. Eli hengām-ı bezm olsa zer-efşān

evtād ol:

evtād ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Direkler olmak.

97. Olupdur ḫayme-i taḫtına evtād

98. Seḫāvetle şecā‘at dīn-ile dād

hayme-i taht:

ḫayme-i taḫt: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Tahtının çadırı.

97. Olupdur ḫayme-i taḫtına evtād

98. Seḫāvetle şecā‘at dīn-ile dād

hurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Sevinmek, Mutlu olmak.

99. Vücūd-y-ıla ‘alem ḫurrem olsun

100. Seḫa vü cūdı-y-ıla ḫoş-dem olsun

seḫa vü cūdı:

seḫa vü cūdı: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Cömertlik ve el açıklığı.

99. Vücūd-y-ıla ‘alem ḫurrem olsun

100. Seḫa vü cūdı-y-ıla ḫoş-dem olsun

hoş-dem ol:

ḫoş-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Mutlu olmak, sevinmek, güzel vakit geçirmek.

99. Vücūd-y-ıla ‘alem ḫurrem

olsun

100. Seḫa vü cūdı-y-ıla ḫoş-dem olsun

tāc-ı ser it:

tāc-ı ser it: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Baş tacı etse.

101. Felek tāc-ı ser itsün āsitānın

102. Zamāne defter itsün dāsitānın

defter it:

defter it: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Toplamak, bir araya getirmek; kaydetmek.

101. Felek tāc-ı ser itsün āsitānın

102. Zamāne defter itsün dāsitānın

livā-yı ‘adli:

livā-yı ‘adli: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Adalet sancağı.

103. Cihān durduḳça dursun ol cihān-gi̯r

104. Livā-yı ‘adli olsun āsmān-gi̯r

āsmān-gir ol:

āsmān-gi̯r ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Semâyı, gökyüzünü tutan.

103. Cihān durduḳça dursun ol cihān-gi̯r

104. Livā-yı ‘adli olsun āsmān-gi̯r

var olduġınca ol:

var olduġınca ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Süre geldiğince devam etsin; var olsun.

105. Zamān var olduġınca olsun ol şāh

106. Ne kim göñli dilerse

virsün Allāh

ne kim:

ne kim: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Her kim.

105. Zamān var olduġınca olsun ol şāh

106. Ne kim göñli dilerse virsün Allāh

devleti ṭāḳ:

devleti ṭāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Devletin kubbesi.

11. Olupdur devleti ṭāḳına evtād

12. Seḫāvetle şecāʿat dįn-ile dād

ḳahrı arslan:

ḳahrı arslan: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Aslanın üzüntüsü.

25. Görelden ḳahrı arslanmda kįne

26. Cihān dilküsi girmişdür inine

fitne ol:

fitne ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Ortalık karıştıran olmak.

49. Cihānda fime oldı nā-bedįdār

50. Güzeller gözlerinde var-ısa var

ser-dār ol:

ser-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Komutan, mir olmak.

65. Aňa mirrįḫ olmasa silāḥ-dār

66. Felek-farḳında olmaz-ıdı ser-dār

divān nişānın:

dḭvān nişānın: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Divan fermanın.

79. ‘Uṭarid yazmazsa dḭvān nişānın

80. Kim aňaydı anuň nām u nişānın

kaşrı pāsbānı ol:

ḳaşrı pāsbānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Sarayın gece bekçisi, nöbetçisi olmak.

81. Ḳamer olmazsa ḳaşrı pāsbānı

82. Alup meş‘al ṭolanmazdı cihānı

zer-efşān ol:

zer-efşān ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Altın saçmak.

95. Ḳılıcı rezm vaḳtinde ser-efşān

96. Eli hengām-ı bezm olsa zer-efşān

pes it:

pes it: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yenilgiyi kabul etmek.

63. Çü pḭreldi ḳatı vü oldı bḭ-kār

64. Pes itdi ḳalʿa-i eflāke diz-dār

cihān durduḳça dur:

cihān durduḳça dur: Deyim

Mısra: **103**

Sonsuzluğa dek, ebediyyen devam etmek.

103. Cihān durduḳça dursun ol cihān-gḭr

104. Livā-yı ‘adli olsun āsmān-gḭr

kıl ucı:

ḳıl ucı: Deyim

Mısra: **70**

Kıl kadar.

69. Anuň yolında urmasa ḳılıcı
70. Ḳılıcın şımaya kimse ḳıl ucı

Dizin

pādişāh-ı heft-kişver:

pādişāh-ı heft-kişver: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Yedi iklimin padişahı; cihan padişahı.

1. Elā iy pādişāh-ı heft-kişver
2. Hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-aḫter

felek-ṭaḫt u ḳamer-tāc u cihān-baḫt:

felek-ṭaḫt u ḳamer-tāc u cihān-baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Tahtı gökyüzü kadar yüce ve başındaki tacı ay gibi parlak ve dünya talihlisi olan.

3. Felek-ṭaḫt u ḳamer-tāc u cihān-baḫt
4. Egerçi pīr-reʿy ammā cüvān-baḫt

hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-aḫter:

hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-aḫter:
Kalıp İfade
Mısra: **2**
İyi talihli ve yıldızı kutlu; talihli, mübarek.

1. Elā iy pādişāh-ı heft-kişver
2. Hümāyūn-ṭāliʿ u ferḫunde-aḫter

sıkender-ʿazm ü ʿişā-dem Ḫıżır-kām:

sıkender-ʿazm ü ʿişā-dem Ḫıżır-kām: Kalıp İfade
Mısra: **6**
İskender gibi kararlı ve İsâ nefesli ve Hızır istekli.

5. Ferīdūn-fer Kisrā-reʿy Cem-cām
6. Sıkender-ʿazm ü ʿişā-dem Ḫıżır-kām

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**

Benzer, eş, denk olmak.

7. Ḳaçan olur saña hem-ser Ferı̨dūn
8. Ferı̨dūnʿuň sana nisbet feri dün

bi-kām id:

bı̨-kām id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Arzularından eser kalmama, isteksiz olmak.

9. Cemʿi bı̨-kām idüp cām oldı bı̨-kām
10. Sen alduň cām-ıla eyyāmdan kām

ṭāk-ı kisri:

ṭāḳ-ı kisrı̨: Kalıp İfade
Mısra: **11**
İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın kasrıdır. Hz. Peygamber' in dünyaya geldikleri gece çatlamış, yıkılmıştı. İhtişamından dolayı edebiyatımıza girmiştir.

11. Cihānda söylenürdi ṭāḳ-ı Kisrı̨
12. Senüň tāḳuňla buldı şimdi keŝri

gūrı behrām:

gūrı behrām: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sasaniyan sülalesinden, Yezdgird'in oğlu olan ve Behram-ı Gur adıyla anılan padişah. Bu beyitte adının manasnını uzun ok olması; egemen olduğu ülkelerde dört yıl boyunca kimsenin ölmemesi ve yaban eşeği avı sırasında bir çukura düşerek kaybolması bağlamında ele alınmıştır.

15. Cihānda gūrı Behrām itdiʿse ṣayd
16. Felek arslanını ḳıldı ṭapun ḳayd

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Avlamak.

15. Cihānda gūrı Behrām

itdiʿse ṣayd

16. Felek arslanını ḳıldı ṭapun ḳayd

ḳayd ḳıl:

ḳayd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Bağlamak.

15. Cihānda gūrı Behrām itdiʿse ṣayd

16. Felek arslanını ḳıldı ṭapun ḳayd

felek arslan:

felek arslan: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Dünya aslanı.

15. Cihānda gūrı Behrām itdiʿse ṣayd

16. Felek arslanını ḳıldı ṭapun ḳayd

cihān-gir ol:

cihān-gir ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Düyayı fetheden, fatih olmak.

17. Sikender düzdi āyine sen āyi̯n

18. Sen olduň pes cihān-gi̯r ol cihān-bi̯n

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **20**

İçildiğinde ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi hayat suyu.

19. Ol āḫir teşne-leb gitdi cihāndan

20. Saňa ḫod āb-ı ḥayvān teşne cāndan

fermān it:

fermān it: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Ferman etmek, buyurmak, emretmek.

21. Süleymān yire ger itdiyse fermān

22. Ṭapuň yir yüzine şimdi

Süleymān

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yeryüzü.

21. Süleymān yire ger itdiyse fermān

22. Ṭapuň yir yüzine şimdi Süleymān

miŝl-i ḫātem:

miŝl-i ḫātem: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Yüzük, mühür gibi.

23. Eger ḫātem-ile ol ṭutsa ʿālem

24. Senüň keffüňde ʿālem miŝl-i ḫātem

muḥtac ol:

muḥtac ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Bir kimse veya şeye ihtiyaç duymak.

25. Egerçi şehler olur tāca muḥtac

26. Saňa muḥtācdur bu ṭaḫt-ıla tāc

Kara toprag̀:

Ḳara ṭoprag̀: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Ölmek, toprağın altına girmek.

27. Ḳara ṭopraġa senden irse sāye

28. Yarar kim nūr vire gökde aya

tāḳ-ı eflāk:

ṭāḳ-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Feleklerin takındığı kemer II Gökyüzü.

13. Anuň ṭaḳını eflāk eyledi ḫāk

14. Senüň ḳaşruňa ḳubbe ṭāḳ-ı eflāk

berk-ı şāhi:

berk-ı şāhi: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Hükümdarlık şimşeği.

29. Eġer senden irerse berk-ı şāhi

30. Ḫabeş mülkinde kalmaya siyāhī

dād id:

dād id: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Adaletle, iyilikle muamele etmek.

31. Cihān ābāddur sen ideli dād

32. Meger düşmen evi kʿolmasun ābād

hāk eyle:

ḫāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Toprak etmek, öldürmek.

13. Anuň ṭaḳını eflāk eyledi ḫāk

14. Senüň ḳaşruňa ḳubbe ṭāḳ-ı eflāk

düşmen evi:

düşmen evi: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Düşmanın evi.

31. Cihān ābāddur sen ideli dād

32. Meger düşmen evi kʿolmasun ābād

ābād kʿol:

ābād kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Mâmur, şen, bayındır olmak.

31. Cihān ābāddur sen ideli dād

32. Meger düşmen evi kʿolmasun ābād

maʿmūr ḳıl:

maʿmūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **33**

İmar etmek, yapılandırmak, şenlendirmek.

33. Cihanı ʿadi ü cūdun ḳıldı maʿmūr
34. Vücūduňla zamāne oldı mesrūr

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Sevinmek, memnun olmak.

33. Cihanı ʿadi ü cūdun ḳıldı maʿmūr
34. Vücūduňla zamāne oldı mesrūr

maḳhūr ol:

maḳhūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Kahredilmiş; mağlup edilmiş; bozguna uğratılmış.

35. Hemişe düşmenüň maḳhūr olsun
36. Vücūdunla cihān maʿmūr olsun

maʿmūr ol:

maʿmūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
İmar edilmek, yapılmak.

35. Hemişe düşmenüň maḳhūr olsun
36. Vücūdunla cihān maʿmūr olsun

ihsān it:

iḥsān it: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Bağışlamak; vermek; lutfetmek.

37. Ne iḥsān itdi sana gözle Raḥmān
38. Ki oldı maẓhar-ı elṭāf u iḥsān

maẓhar-ı elṭāf u iḥsān ol:

maẓhar-ı elṭāf u iḥsān ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Lütuflara ve ihsana erişmek.

37. Ne iḥsān itdi sana gözle Raḥmān
38. Ki oldı maẓhar-ı elṭāf u

iḥsān

ġark kıl:

ġark ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Batırmak, sular altında bırakmak.

39. Biḥār-ı luṭfına ḳıldı seni ġark

40. Ḫudāʿnuň luṭfısın ez-pāy tā-farḳ

bihār-ı luṭf:

biḥār-ı luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Lütuf denizleri.

39. Biḥār-ı luṭfına ḳıldı seni ġark

40. Ḫudāʿnuň luṭfısın ez-pāy tā-farḳ

cevher kıl:

cevher ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Değerli kılmak.

41. Bir avuç ṭapraġ-ıken ḳıldı cevher

42. Gözüňi gönlüni itdi münevver

mümtāz it:

mümtāz it: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Seçkin, imtiyaz sahibi olmak.

43. Nebį nevʿinden itdi sini mümtāz

44. Başuňa tāc urup ḳıldı ser-efrāz

ser-efrāz kıl:

ser-efrāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Yüceltmek, yükseltmek.

43. Nebį nevʿinden itdi sini mümtāz

44. Başuňa tāc urup ḳıldı ser-efrāz

şükrini kıl:

şükrini ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Verilen nimetlerden ötürü Allah'a şükretmek, minnette bulunmak.

45. Gerek niʿmetlerin anun bilesin
46. Gücüñ yitdükçe şükrini ḳılasın

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Çoğalıp, artmak.

47. Ki şükr-ile olur niʿmet ziyāde
48. İrişür saʿy-ile kişi murāda

şeh-i āgāh:

şeh-i āgāh: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Uyanık, halden anlayan padişah.

49. Cihānda gerçi ẓilluʿllāhsın sen
50. Ne diyem kim şeh-i āgāhsın sen

ne diyem:

ne diyem: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Ne diyeyim? Ne söyleyeyim?

49. Cihānda gerçi ẓilluʿllāhsın sen
50. Ne diyem kim şeh-i āgāhsın sen

muvāfıḳ ḳıl:

muvāfıḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Uygun hale getirmek.

51. Her işüñ emr-i Ḥaḳḳʿa ḳıl muvāfıḳ
52. Ki tā zıll ola zi-ẓılle muṭābıḳ

emr-i ḥaḳḳ:

emr-i ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Allah'ın emri, buyruğu.

51. Her işüñ emr-i Ḥaḳḳʿa ḳıl muvāfıḳ
52. Ki tā zıll ola zi-ẓılle muṭābıḳ

rıẓā-yı Ḥaḳ:

rıẓā-yı Ḥaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Allah'ın rızası.

53. Rıẓā-yı Ḥaḳ ne-y-ise anı işle
54. Eyü yavuz işüñ dāyim ṣaġışla

yeg ol:

yeg ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Daha iyi, daha üstün.

55. Gözetmekdense beglik muḳtezāsın
56. Yeg ol kim gözleyesin Ḥaḳ rıżāsın

Ḥudūd-ı şer:

Ḥudūd-ı şer: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Kötülük sınırı.

57. Ḥudūd-ı şerʿden ṭaşra bir adım
58. Ṣaḳın başma kʿaduñ olmaya ẓālim

zālim ol:

ẓālim ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Zulmetmek, acımasız olmak.

57. Ḥudūd-ı şerʿden ṭaşra bir adım
58. Ṣaḳın başma kʿaduñ olmaya ẓālim

tecāvüz ḳıl:

tecāvüz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Aşma, bir şeyin ötesine geçme, sınırı aşma.

59. Ḥudūdından anuñ ḳılma tecāvüz
60. Tecāvüz eylemek hadden

degül uz

öñinde

66. Nedāmet çekmeyesin tā ṣoñında

tecāvüz eyle:

tecāvüz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Sınırı aşmak.

59. Ḥudūdından anuñ ḳılma tecāvüz

60. Tecāvüz eylemek hadden degül uz

emāret eyle:

emāret eyle: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Emirlik, hükümdarlık yapmak.

67. Eger ʿadl-ile eylerseñ emāret

68. Ḳılasın dīn ü dünyāyı ʿimāret

yüzüñ ur:

yüzüñ ur: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yüz vurmak, yüz sürmek.

63. Añ ol vaḳti ki öñinde ṭurasın

64. Şefāʿat isteyü yüzüñ urasın

ʿimāret Ḳıl:

ʿimāret Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Bayındır, mamur hale getirmek.

67. Eger ʿadl-ile eylerseñ emāret

68. Ḳılasın dīn ü dünyāyı ʿimāret

fikr it:

fikr it: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Düşünmek.

65. Olacaḳ nesneyi fıkr it

din ü dünyā:

dı̨n ü dünyā: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Din ve dünya.

67. Eger ʿadl-ile eylerseň emāret

68. Ḳılasın dı̨n ü dünyāyı ʿimāret

tāc u taḫt:

tāc u taḫt: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Taç ve taht II Mal, mülk.

69. Olısar tāc u taḫtuň ʿāḳıbet bād

70. Ḳalısardur yanuňda itdügüň dād

bād ol:

bād ol: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Savrulmak.

69. Olısar tāc u taḫtuň ʿāḳıbet bād

70. Ḳalısardur yanuňda itdügüň dād

dād it:

dād it: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Adaletli olmak, haksızlık yapmamak.

69. Olısar tāc u taḫtuň ʿāḳıbet bād

70. Ḳalısardur yanuňda itdügüň dād

ʿadl u dād:

ʿadl u dād: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Doğruluk ve adalet.

71. Düriş kim arttırasın ʿadl u dādı

72. Bilādı ṭoldurasın ʿiş ü şādı̨

ʿiş ü şādi:

ʿiş ü şādı̨: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Zevk, safâ ve mutluluk.

71. Düriş kim arttırasın ʿadl u dādı

72. Bilādı ṭoldurasın ʿiş ü şādį

kaşd id:

kaşd id: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bilerek bir işe girişmek, niyetlenmek.

73. Bi-ḥamdiʿllāh ki ʿālį himmettüň var

74. Neye kim kaşd idersen ḳudrettüň var

bezm id:

bezm id: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Eğlence meclisi tertip etmek.

75. Ḳamer raḳsa girer sen bezm iderseň

76. Güneş tıġın çeker sen rezm iderseň

rezm id:

rezm id: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Savaşmak.

75. Ḳamer raḳsa girer sen bezm iderseň

76. Güneş tıġın çeker sen rezm iderseň

şulṭān-ı ʿālem:

şulṭān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Âlemin sultanı.

77. Müsellem oldı iy şulṭān-ı ʿālem

78. Saňa hem bezm-i Cem hem rezm-i Rüstem

müsellem ol:

müsellem ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Doğruluğu herkesce kabul edilmiş olan, teslim edilmiş.

77. Müsellem oldı iy şulṭān-ı ʿālem

78. Saňa hem bezm-i Cem hem rezm-i Rüstem

rezm-i rüstem:

rezm-i rüstem: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Rüstem ile savaş.

77. Müsellem oldı iy ṣulṭān-ı ʿālem

78. Saña hem bezm-i Cem hem rezm-i Rüstem

bezm-i cem:

bezm-i cem: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Cem meclisi; geleneğe göre ilk olarak içki meclisini kuran Cem olduğundan, her türlü içki ve sohbet meclisine 'bezm-i Cem' veya genellemeyle 'bezm' denmiştir. Cem İran'ın mitolojik tarihinde bir padişah olduğu için 'hükümdar meclisi, 'sultan meclisi' anlamına da gelmektedir.

77. Müsellem oldı iy ṣulṭān-ı ʿālem

78. Saña hem bezm-i Cem hem rezm-i Rüstem

bağrı yağı eriye:

bağrı yağı eriye: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Çok üzülmek, içinin yağları erimek.

79. Eriye düşmenüñüñ bağrı yağı

80. Yana ol yağ-ıla baḫtuñ çerāġı

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Hükümdar, padişah.

81. Nite kʿola felek çetr ü zemi̱n taḫt

82. Cihān mülkinde şāh olġıl cüvān-baḫt

pāy-dār ol:

pāy-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Kalıcı, sürekli.

83. Zamāne pāy-dār olduḳça var ol

84. Zemi̱n var olduġınca

üstüvār ol

84. Zemi̱n var olduġınca üstüvār ol

var ol:

var ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Sağol, çok yaşa.

83. Zamāne pāy-dār olduḳça var ol

84. Zemi̱n var olduġınca üstüvār ol

var ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Bulunmak, mevcut olmak.

83. Zamāne pāy-dār olduḳça var ol

84. Zemi̱n var olduġınca üstüvār ol

üstüvār ol:

üstüvār ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Sağlam, dayanıklı.

83. Zamāne pāy-dār olduḳça var ol

84. Zemi̱n var olduġınca üstüvār ol

ayaġuñ altı:

ayaġuñ altı: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Ayağının altı.

85. Ayaġun altı ṭaḫt-ı şāh olṣun

86. Başuñda çetr-i ẓıllu ʿllāh olsun

taht-ı şāh ol:

ṭaḫt-ı şāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Hükümdarlık tahtı.

85. Ayaġun altı ṭaḫt-ı şāh olṣun

86. Başuñda çetr-i ẓıllu ʿllāh olsun

çetr-i ẓıllu ʿllāh ol:

çetr-i ẓıllu ʿllāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Allah'ın gölgesi.

85. Ayaġun altı ṭaḫt-ı şāh olṣun

86. Başuňda çetr-i ẓıllu'llāh olsun

81. Nite k'ola felek çetr ü zemi̱n taḫt
82. Cihān mülkinde şāh olġıl cüvān-baḫt

hoş sür:

ḫoş sür: Kalıp İfade
Mısra: **87**
İyi yaşamak.

87. Cihān durduḳça ḫoş sür sen ṣafāyı
88. Zamāne senden ögrensün vefāyı

zıll ol:

zıll ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Gölge olmak.

51. Her işüň emr-i Ḥaḳḳ'a ḳıl muvāfıḳ
52. Ki tā zıll ola zi-ẓılle muṭābıḳ

'adl ü cūd:

'adl ü cūd: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Adalet ve cömertlik.

33. Cihanı 'adi ü cūdun ḳıldı ma'mūr
34. Vücūduňla zamāne oldı mesrūr

bir avuç ṭoprag̱:

bir avuç ṭoprag̱: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Bir avucu dolduracak kadar toprak.

41. Bir avuç ṭapraġ-ıken ḳıldı cevher
42. Gözüňi gönlüni itdi münevver

çetr ü zemin:

çetr ü zemi̱n: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Çadır ve yer.

münevver it:

münevver it: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Aydınlatmak; nurlandırmak.

41. Bir avuç ṭapraġ-ıken ḳıldı cevher

42. Gözüñi gönlüni itdi münevver

ʿāli himmet:

ʿālį̄ himmet: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Çok gayretli.

73. Bi-ḥamdiʿllāh ki ʿālį̄ himmettüñ var

74. Neye kim kaṣd idersen ḳudrettüñ var

bi-kām ol:

bį̄-kām ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Arzularından eser kalmama, isteksiz olmak.

9. Cemʿi bį̄-kām idüp cām oldı bį̄-kām

10. Sen alduñ cām-ıla eyyāmdan kām

nedāmet çek:

nedāmet çek: Deyim

Mısra: **66**

Pişman olmak.

65. Olacaḳ nesneyi fıkr it öñinde

66. Nedāmet çekmeyesin tā ṣoñında

tıġın çek:

tıġın çek: Deyim

Mısra: **76**

Kılıcı kınından çıkarmak.

75. Ḳamer raḳsa girer sen bezm iderseñ

76. Güneş tıġın çeker sen rezm iderseñ

Dizin

devr-i zamāne:

devr-i zamāne: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Zamanın dönemi.

1. Meger bir dem ki bu devr-i zamāne
2. Cefā eylerdi döne döne cāna

döne döne:

döne döne: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Döne döne, tekrar tekrar.

1. Meger bir dem ki bu devr-i zamāne
2. Cefā eylerdi döne döne cāna

cefā eyle:

cefā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Üzmek, eziyet etmek, azap vermek.

1. Meger bir dem ki bu devr-i zamāne
2. Cefā eylerdi döne döne cāna

çarh-ı ʿālem-efrūz:

çarḫ-ı ʿālem-efrūz: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Cihanı, dünyayı aydınlatan felek.

3. Meger bir gün ki çarḫ-ı ʿālem-efruz
4. Şeb ü rūz olmış-ıdı miḥnet-endūz

Şeb ü rūz:

Şeb ü rūz: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gece ve gündüz.

3. Meger bir gün ki çarḫ-ı ʿālem-efruz
4. Şeb ü rūz olmış-ıdı miḥnet-endūz

mekkār ol:

mekkār ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Düzenci olmak, hileci olmak.

5. Cihān bi̯-raḥm idi vü çarḫ ġaddār
6. Bu dehr-i pi̯re-zen olmışdı mekkār

dehr-i pire-zen:

dehr-i pi̯re-zen: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Aciz, yaşlı dünya.

5. Cihān bi̯-raḥm idi vü çarḥ ġaddār

6. Bu dehr-i pi̯re-zen olmışdı mekkār

od ur:

od ur: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Ateş salmak, yakmak.

7. Elini boyayup ādem ḳanına

8. Od urmışdı cihānuñ ḫırmenine

rūy-ı zengi:

rūy-ı zengi̯: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Zenci ırka mensup kimsenin yüzü. Beyitte zenci insanın siyah yüzü ile gönlün karanlık, kötü olması arasında ilgi kurulmuştur.

9. Siyeh-dilden felek çün rūy-ı zengi̯

10. Ḳarışmışdı cihān çün mūy-ı zengi̯

mūy-ı zengi:

mūy-ı zengi̯: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kıvırcık saç.

9. Siyeh-dilden felek çün rūy-ı zengi̯

10. Ḳarışmışdı cihān çün mūy-ı zengi̯

çeşm-i dil-ber:

çeşm-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Sevgilinin gözü.

11. Zamāne çeşm-i dil-ber gibi ḫūn-ri̯z

12. Güzeller zülfi gibi fitne-engi̯z

nev-rūz ol:

nev-rūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Baharın ilk günü, ilkbahar.

13. Güni nā-keslerüñ olmışdı nev-rūz
14. Gicesi rūzdan ḳadr-ile pḭrūz

cilf ü nā-dān:

cilf ü nā-dān: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Kaba ve cahil.

17. Ser-efrāz olmış-ıdı cilf ü nā-dān
18. Ayaḳda ḳalmış-ıdı ehl-i ʿirfān

ser-efrāz ol:

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Yükselmek ‖ Başı göğe ermek.

17. Ser-efrāz olmış-ıdı cilf ü nā-dān
18. Ayaḳda ḳalmış-ıdı ehl-i ʿirfān

ehl-i ʿirfān:

ehl-i ʿirfān: Kalıp İfade

Mısra: **18**

İrfan sahibi, bilgili.

17. Ser-efrāz olmış-ıdı cilf ü nā-dān
18. Ayaḳda ḳalmış-ıdı ehl-i ʿirfān

hüner ehli:

hüner ehli: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Hünerli, maharetli kimseler.

19. Hüner ehli yürürdi zār u giryān
20. Bilimezdi nedür derdine dermān

hüner ehli: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Hünerli, maharetli kimseler.

27. Hüner ehlinüñ oldı ḥāli ma’lūm
28. Hüner ʿanḳā gibi olmışdı maʿdūm

zār u giryān:

zār u giryān: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Ağlama ve inleme.

19. Hüner ehli yürürdi zār u giryān

20. Bilimezdi nedür derdine dermān

zār u giryān: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Ağlama ve inleme.

37. Didi iy bi̯-nevā-yi zār u giryān

38. İçi pür-ḫūn ṭaşı gül gibi ḫandān

melālet id:

melālet id: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Sıkılmak, üzülmek.

21. Hüner aňsan iderlerdi melālet

22. Fażi̯let aňsan olurdı fażāḥat

fażāḥat ol:

fażāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ahlaksızlık, edepsizlik, alçaklık.

21. Hüner aňsan iderlerdi melālet

22. Fażi̯let aňsan olurdı fażāḥat

yüzin yire sürür:

yüzin yire sürür: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Yüzünü toprağa sürmek, secde etmek.

23. Kemāl ehli yüzin yire sürürdi

24. Ki her nā-cins ü cinse yüz ururdı

kemāl ehli:

kemāl ehli: Kalıp İfade

Mısra: **23**

İlim, irfan sahibi kimse II Olgun insan.

23. Kemāl ehli yüzin yire sürürdi
24. Ki her nā-cins ü cinse yüz ururdı

yüz ur:

yüz ur: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Yere kapanmak II Yüz sürmek, secdeye kapanmak.

23. Kemāl ehli yüzin yire sürürdi
24. Ki her nā-cins ü cinse yüz ururdı

nā-cins ü cinse:

nā-cins ü cinse: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Aynı cinsten olmayan ve aynı cins.

23. Kemāl ehli yüzin yire sürürdi
24. Ki her nā-cins ü cinse yüz ururdı

ma'lūm ol:

ma'lūm ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Bilinmek, belirmek, meydana gelmek.

27. Hüner ehlinüň oldı ḥāli ma'lūm
28. Hüner ʿanḳā gibi olmışdı maʿdūm

maʿdūm ol:

maʿdūm ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Var olmayan, mevcut olmayan, yok.

27. Hüner ehlinüň oldı ḥāli ma'lūm
28. Hüner ʿanḳā gibi olmışdı maʿdūm

hüner gevherleri:

hüner gevherleri: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İlim, irfan cevheri.

29. Kemāl āyi̯nesin ṭutmış-ıdı jeng
30. Uşatmışdı hüner

gevherlerin seng

35. Bu derd-ile dilüň olmış içi ḫūn
36. Açıldı baňa ġonça gibi bir gün

ʿāciz ü ḥayrān:

ʿāciz ü ḥayrān: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Güçsüz (aciz) ve hayran.

31. Zamānuň çün bu ḥālātını gördüm
32. İşümde ʿāciz ü ḥayrān yürürdüm

dehr-i bi-vefā:

dehr-i bi-vefā: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Vefasız dünya.

39. Ne umarsın bu dehr-i bi-vefādan
40. Şafā bulam mı dirsin bi-ṣafādan

ʿiş ü ṭarab:

ʿiş ü ṭarab: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Eğlence ve şenlik.

33. Uṣānmışdı göňül ʿiş ü ṭarabdan
34. ʿAceb olmışdı ḥālüm bū'l-ʿacebden

bulam mı:

bulam mı: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Bulur muyum?

39. Ne umarsın bu dehr-i bi-vefādan
40. Şafā bulam mı dirsin bi-ṣafādan

ḫūn ol:

ḫūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Kan dolmak.

çarḫ-ı ser-keş:

çarḫ-ı ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **41**

İnatçı dünya II Başıboş.

41. Niçe aldaya seni çarḫ-ı ser-keş

42. Niçe cānun evine ura āteş

āteş ur:

āteş ur: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Ateş vurmak, yakmak, ateşe vermek II Keder, sıkıntı vermek.

41. Niçe aldaya seni çarḫ-ı ser-keş

42. Niçe cānun evine ura āteş

baş koş:

baş ḳoş: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Baş başa vermek, fikir birliği yapmak.

43. Niçe nefsün hevāsına düşesin

44. Niçe bir ol hevāya baş ḳoşasın

hevā-yı nefs:

hevā-yı nefs: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Nefsin arzusu.

45. Hevā-yı nefse uyup gitmek olmaz

46. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

gitmek ol:

gitmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Belli bir amaç için yola koyulmak.

45. Hevā-yı nefse uyup gitmek olmaz

46. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

itmek ol:

itmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

İtmek.

45. Hevā-yı nefse uyup gitmek olmaz
46. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

güler yüz:

güler yüz: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Yüzü güleç, daima gülen.

47. Zamānun bulmadun çün kim vefasın
48. Güler yüzine nice aldanasın

çarḥ-ı cān-güdāz:

çarḥ-ı cān-güdāz: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Can yakan, can yakıcı.

53. Gözet gör kim bu çarḥ-ı cān-güdāzı
54. Ne nāz ehline itdürür niyazı

gör kim:

gör kim: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Gör ki || Anla, dikkat et.

53. Gözet gör kim bu çarḥ-ı cān-güdāzı
54. Ne nāz ehline itdürür niyazı

niyāzı it:

niyāzı it: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Yalvarmak, istemek, dilemek.

53. Gözet gör kim bu çarḥ-ı cān-güdāzı
54. Ne nāz ehline itdürür niyazı

nāz ehli:

nāz ehli: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Özen isteyen nazik kişi.

53. Gözet gör kim bu çarḥ-ı cān-güdāzı
54. Ne nāz ehline itdürür niyazı

58. Ki döndürmez yüzin bir kez semāya

fāżl ādemi:

fāżl ādemi: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Faziletli kişi.

55. Belālar çekdürür fazl ādemine

56. Yanında gāv u har ne ādemi ne

nā-dān u cāhil:

nā-dān u cāhil: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Bilgisiz ve cahil.

63. Cihānı tutdı her nā-dān u cāhil

64. Diriġā yitdʿayaḳda ehl-i kāmil

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Şu kadar, şunca, şuncacık.

57. Şu defilü yüz virüpdür nā-sezāya

58. Ki döndürmez yüzin bir kez semāya

ehl-i kāmil:

ehl-i kāmil: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Olgunluk sahibi.

63. Cihānı tutdı her nā-dān u cāhil

64. Diriġā yitdʿayaḳda ehl-i kāmil

yüz vir:

yüz vir: Deyim

Mısra: **57**

İlgi, alaka göstermek.

57. Şu defilü yüz virüpdür nā-sezāya

faẓilet ehli:

faẓilet ehli: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Erdem sahibi.

65. Fazilet ehli bulmazken ʿabāyı
66. Geyer her gāv u har atlas kabāyı

beg ol:

beg ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, bey olmak.

67. Geyer zerrin kabā olur adı beg
68. Gören eydür eşeğinden çulı yeg

beg ol: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, bey olmak.

69. Beg oldıysa nʿola her gāvdan dün
70. Ki gāva tabi olur çarḫ-ı gerdün

eşeginden çulı yeg:

eşeginden çulı yeg: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Örtüsü eşekten daha iyi, daha pahalı II Bir şeyin özü önemlidir.

67. Geyer zerrin kabā olur adı beg
68. Gören eydür eşeğinden çulı yeg

gāv u hār:

gāv u ḫār: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Öküz ve eşek.

65. Fazilet ehli bulmazken ʿabāyı
66. Geyer her gāv u har atlas kabāyı

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Dönen çark || Dünya.

69. Beg oldıysa nʿola her gāvdan dün
70. Ki gāva tabi olur çarḫ-ı

gerdün

tabi ol:

tabi ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Bir şeye veya kimseye uymak, onun şartlarına göre hareket etmek.

69. Beg oldıysa nʿola her gāvdan dün
70. Ki gāva tabi olur çarḫ-ı gerdün

dehr-i pür-efsūn u nireng:

dehr-i pür-efsūn u nireng: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Sihirle, büyü ile dolu dünya.

73. Anunʿçün dehr-i pür-efsün u nireng
74. Gehı ṭarṭar güher gāḥį virür seng

yüzin döndür:

yüzin döndür: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Yüzünü çevirmek II Bakmak için kafayı belli bir noktaya döndürmek.

57. Şu defilü yüz virüpdür nā-sezāya
58. Ki döndürmez yüzin bir kez semāya

gevher id:

gevher id: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Cevher etmek, cevhere çevirmek; kıymet kazandırmak.

75. İder geh terbiyede sengi gevher
76. Geh eyler gevheri senge ber-ā-ber

ber-ā-ber eyle:

ber-ā-ber eyle: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Aynı etmek, denk kılmak.

75. İder geh terbiyede sengi gevher

76. Geh eyler gevheri senge ber-ā-ber

seng ur:

seng ur: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Taş atmak.

79. Yiter seng ur gönüller gevherine
80. Ki ḳıymet ḳomadun cān cevherine

gönüller gevheri:

gönüller gevheri: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Gönüller incisi.

79. Yiter seng ur gönüller gevherine
80. Ki ḳıymet ḳomadun cān cevherine

cān cevheri:

cān cevheri: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Gönül incisi.

79. Yiter seng ur gönüller gevherine
80. Ki ḳıymet ḳomadun cān cevherine

çarḫ-ı ḳallāş:

çarḫ-ı ḳallāş: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Kalleş dünya, kalleş talih.

81. Niçe sengin-dil çarḫ-ı kallāş
82. Ki urur ḳıymeti gevherlere ṭaş

taş ur:

ṭaş ur: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Değersiz görmek, aşağılamak.

81. Niçe sengin-dil çarḫ-ı kallāş
82. Ki urur ḳıymeti gevherlere ṭaş

miḥnet-endūz ol:

miḥnet-endūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Keder toplayan.

3. Meger bir gün ki çarḫ-ı ʿālem-efruz

4. Şeb ü rūz olmış-ıdı miḥnet-endūz

Çerāġ-ı maʿrifet:

Çerāġ-ı maʿrifet: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Marifet nuru.

15. Zamāne cehl-ile ṭutmışdı deycūr

16. Çerāġ-ı maʿrifet ḳalmışdı bi-nūr

yirini kıl:

yirini ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Yer yapmak.

85. Kara ṭaşlar tutup gevher yirini

86. Güherler ḳıldı seng içre yirini

çarḫ-ı kej-naẓar:

çarḫ-ı kej-naẓar: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Kötü bakan felek.

87. Ne umarsın bu çarḫ-ı kej-naẓardan

88. Ki seçmez gözleri sengi güherden

ne umar:

ne umar: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Ne umarsın, beklersin.

87. Ne umarsın bu çarḫ-ı kej-naẓardan

88. Ki seçmez gözleri sengi güherden

ne umar: Kalıp İfade

Mısra: **160**

Ne umarsın, beklersin.

159. Hāzi̯nen ṭolıdur söz gevherinden

160. Ne umarsın bu devrānuň zerinden

tāliʿ-i gāv:

ṭāliʿ-i gāv: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Talihi öküz.

89. ʿAceb mi tāliʿ-i gāv olsa meymün
90. Çün oldı gāva tābi çarḫ-ı gerdün

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Tuhaf mı, şaşılır mı.

89. ʿAceb mi tāliʿ-i gāv olsa meymün
90. Çün oldı gāva tābi çarḫ-ı gerdün

meymūn ol:

meymūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Mübarek, uğurlu olmak.

89. ʿAceb mi tāliʿ-i gāv olsa meymün
90. Çün oldı gāva tābi çarḫ-ı gerdün

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Dönen felek II Dünya.

89. ʿAceb mi tāliʿ-i gāv olsa meymün
90. Çün oldı gāva tābi çarḫ-ı gerdün

tābi ol:

tābi ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
İtaat etmek, uymak.

89. ʿAceb mi tāliʿ-i gāv olsa meymün
90. Çün oldı gāva tābi çarḫ-ı gerdün

zer ol:

zer ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Sararmak.

93. Zamāne halkmun zerdür murādı
94. Zer olmışdur bulanın aġzı dādı

aġzı dādı:

aġzı dādı: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Ağız tadı II Keyif.

93. Zamāne halkmun zerdür murādı
94. Zer olmışdur bulanın aġzı dādı

zerüñ ol:

zerüñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Altın, kıymetli olmak.

95. Zerün var-ısa cām pāk dirler
96. Zerün olmayıcaġız ḫāk dirler

şer u şūr:

şer u şūr: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Fenalık ve karmaşa.

97. Bulara zer gerek-durur yahud zür
98. Zer ü zür olmayanundur şer u şür

zūr-ı bāzü:

zūr-ı bāzü: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Pazı kuvveti.

99. Felek bāzüsı tutdukça terāzü
100. Ne zer virdi bize ne zür-ı bāzü

felek bāzūsı:

felek bāzūsı: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Feleğin gücü.

99. Felek bāzüsı tutdukça terāzü
100. Ne zer virdi bize ne zür-ı bāzü

zer vir:

zer vir: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Altın vermek.

99. Felek bāzüsı tutdukça terāzü
100. Ne zer virdi bize ne zür-ı bāzü

ferāġat künci:

ferāġat künci: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Vazgeçme, el çekme köşesi II Huzur köşesi.

101. Ferāġat küncine şal tekyegāhı
102. Kanāʿat gencinün ol pādişāhı

Ḳanāʿat genci:

Ḳanāʿat genci: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Kanaatkarlık, tokgözlülük hazinesi.

101. Ferāġat küncine şal tekyegāhı
102. Kanāʿat gencinün ol pādişāhı

cāhil-i dūn:

cāhil-i dūn: Deyim
Mısra: **103**
Bilgisiz, alçak.

103. Ne gör her cāhil-i dün irtifāʿm
104. Ne işit şahn-ı ʿizzetde semāʿın

şaḥn-ı ʿizzet:

şaḥn-ı ʿizzet: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Yücelik sarayı.

103. Ne gör her cāhil-i dün irtifāʿm
104. Ne işit şahn-ı ʿizzetde semāʿın

Özüni kimseye muḥtāc eyleme:

Özünį kimseye muḥtāc eyleme:

Atasözü

Mısra: **105**

Kendini kimseye muhtaç etme.

105. Özünį eyleme kimseye muḥtāc

106. Gözüň aç olma igende gözi ac

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **110**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

109. İşitdüm derd-ile çün dil sözini

110. Cihān ḥāline açdum cān gözini

dehr-i bi-ḳarārı:

dehr-i bį-ḳarārı: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Huzursuz dünya.

115. Baḳup gördüm bu dehr-i bį-karārı

116. Benümle bir dem itmez sāz-kārį

sāz-kāri it:

sāz-kārį it: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Uyumsuzluk yapmak.

115. Baḳup gördüm bu dehr-i bį-karārı

116. Benümle bir dem itmez sāz-kārį

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Dost, sevgili olmak.

117. Bize geh yār olur gāh aġyār

118. Gehį gül gösterür gāhį ḫār

arḳa döndür:

arḳa döndür: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Sırt çevirmek.

113. Degül dāyim bizümle ḥāli düpdüz
114. Geh arḳa döndürür bize gehį̈ yüz

yüz döndür:

yüz döndür: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Yüz çevirmek, terketmek.

113. Degül dāyim bizümle ḥāli düpdüz
114. Geh arḳa döndürür bize gehį̈ yüz

gül göster:

gül göster: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Gül gibi görünmek, güle benzemek.

117. Bize geh yār olur gāh aġyār
118. Gehį̈ gül gösterür gāhį̈ ḫār

hār göster:

ḫār göster: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Har gibi görünmek, hara benzemek.

117. Bize geh yār olur gāh aġyār
118. Gehį̈ gül gösterür gāhį̈ ḫār

devrüň bekāsı:

devrüň beḳāsı: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Dünyanın, zamanın ebedîliği, devamlılığı.

119. Gözetdüm görmedüm devrüň beḳāsın
120. Ḳodum elden etegin ü yaḳasın

ayaḳ çek:

ayaḳ çek: Kalıp İfade
Mısra: **121**
İlgiyi kesmek, uzaklaşmak.

121. Ayaḳ çekdüm ḳanāʿat dāmenine
122. Cihānuň od bıraḳdum

ḫırmenine

kanāʿat dāmeni:

ḳanāʿat dāmeni: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Kanaat eteği II İhsan eteği.

121. Ayaḳ çekdüm ḳanāʿat dāmenine
122. Cihānuň od bıraḳdum ḫırmenine

cihānuň ḫırmeni:

cihānuň ḫırmeni: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Dünyanın harmanı.

121. Ayaḳ çekdüm ḳanāʿat dāmenine
122. Cihānuň od bıraḳdum ḫırmenine

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Tamamlamak, nihayete erdirmek.

123. Tamām itdüm ḳanāʿat tūşesini
124. Maḳām itdüm ferāġat gūşesini

ferāġat gūşesi:

ferāġat gūşesi: Kalıp İfade
Mısra: **124**
El çekme, vazgeçme köşesi.

123. Tamām itdüm ḳanāʿat tūşesini
124. Maḳām itdüm ferāġat gūşesini

maḳām it:

maḳām it: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Yurt edinmek, mesken olarak benimsemek.

123. Tamām itdüm ḳanāʿat tūşesini
124. Maḳām itdüm ferāġat gūşesini

ʿişret id:

ʿ***işret id:*** Kalıp İfade

Mısra: **127**

İşret etmek; eğlenme ve içki içme.

127. İderdi her kişi gül-şende ʿişret

128. Çekerdüm ben bucaḳda derd ü miḥnet

her kişi:

her kişi: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Herkes.

127. İderdi her kişi gül-şende ʿişret

128. Çekerdüm ben bucaḳda derd ü miḥnet

derd ü miḥnet çek:

derd ü miḥnet çek: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Dert ve tasa içinde olmak.

127. İderdi her kişi gül-şende ʿişret

128. Çekerdüm ben bucaḳda derd ü miḥnet

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Gözyaşı.

129. Göŋül göynükleriyle düzedüp sāz

130. İdinmişdüm gözüm yaşını demsāz

demsāz İdin:

demsāz İdin: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Dost, sırdaş olmak.

129. Göŋül göynükleriyle düzedüp sāz

130. İdinmişdüm gözüm yaşını demsāz

derd oḳı:

derd oḳı: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Sıkıntı ve eziyet oku.

131. Yüregüm derd oḳından yārelenmiş
132. Yaḳam miḥnet elinden pārelenmiş

cebr id:

cebr id: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Zorlamak.

133. Bu miḥnetlerle cāna cebr iderdüm
134. Ṣoñı ḫayr ola diyü ṣabr iderdüm

ḳanāʿat tūşesi:

ḳanāʿat tūşesi: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Kanaat azığı.

123. Tamām itdüm ḳanāʿat tūşesini
124. Maḳām itdüm ferāġat gūşesini

ʿaceb ol:

ʿaceb ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Tuhaf, garip olmak.

33. Uṣānmışdı göñül ʿiş ü ṭarabdan
34. ʿAceb olmışdı ḥālüm būʿl-ʿacebden

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Tahammül etmek, dayanmak.

133. Bu miḥnetlerle cāna cebr iderdüm
134. Ṣoñı ḫayr ola diyü ṣabr iderdüm

hevāsına düş:

hevāsına düş: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Kuvvetle istemek, arzusuna kapılmak.

43. Niçe nefsün hevāsına düşesin
44. Niçe bir ol hevāya baş

ḳoşasın

55. Belālar çekdürür fazl ādemine
56. Yanında gāv u har ne ādemi ne

çün kim:

çün kim: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Çünkü, nedeniyle.

47. Zamānun bulmadun çün kim vefasın
48. Güler yüzine nice aldanasın

bir kez:

bir kez: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.

57. Şu defilü yüz virüpdür nā-sezāya
58. Ki döndürmez yüzin bir kez semāya

gāv u har:

gāv u har: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Öküz ve eşek.

ḫayr ol:

ḫayr ol: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Hayırlı olmak; iyi, güzel olmak.

133. Bu miḥnetlerle cāna cebr iderdüm
134. Şoňı ḫayr ola diyü ṣabr iderdüm

āh u zārį id:

āh u zārį id: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Ağlayıp ve inlemek.

135. İderdüm devr elinden āh u zārį
136. Geçürürdüm bunuňla rūzgārı

cān ṭut:

cān ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Can yakalamak, can avlamak.

137. Bu ḥālāt-ile cān ṭutmışken ünsi̯

138. Dile irdi nidā-yı rūḥ-ı ḳudsi̯

nidā-yı rūh-ı kudsi:

nidā-yı rūḥ-ı ḳudsi̯: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Kutsal ruhun sesi.

137. Bu ḥālāt-ile cān ṭutmışken ünsi̯

138. Dile irdi nidā-yı rūḥ-ı ḳudsi̯

dile ir:

dile ir: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Dile gelmek, konuşmak, dillenmek.

137. Bu ḥālāt-ile cān ṭutmışken ünsi̯

138. Dile irdi nidā-yı rūḥ-ı ḳudsi̯

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Bırakmak, vazgeçmek.

139. Ki iy miskı̯n ne-y-içün pür-belāsın

140. Niçün terk eyledüñ ʿālem ṣafāsın

ʿālem ṣafāsı:

ʿālem ṣafāsı: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Alem sefası, mutluluğu.

139. Ki iy miskı̯n ne-y-içün pür-belāsın

140. Niçün terk eyledüñ ʿālem ṣafāsın

göñül āsāyişi:

göñül āsāyişi: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Gönül huzuru.

141. Ḳoduň elden göňül āsāyişini
142. Gözetmedüň cihān ārāyişini

cihān ārāyişi:

cihān ārāyişi: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Dünya süsü.

141. Ḳoduň elden göňül āsāyişini
142. Gözetmedüň cihān ārāyişini

göňül mülkin:

göňül mülkin: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Gönül zenginliği.

143. Göňül mülkin niçün gözden bıraḳduň
144. Nİçün cān ḫırmenini oda yaḳduň

bād-ı ḥazān:

bād-ı ḥazān: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Hazan rüzgarı.

145. Bahāruň irmedin bād-ı ḫazānı
146. Ne-y-içün ṣoldurursın bāġ-ı cānı

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Can bahçesi.

145. Bahāruň irmedin bād-ı ḫazānı
146. Ne-y-içün ṣoldurursın bāġ-ı cānı

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Mutlu olmak.

147. Gülüp gönlüňi aç gül gibi ol şād
148. Özüň ḳıl servi gibi ġamdan āzād

āzād ḳıl:

āzād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Serbest, özgür bırakmak.

147. Gülüp gönlüňi aç gül gibi ol şād

148. Özüň ḳıl servi gibi ġamdan āzād

raṭbüʿl-lisān ol:

raṭbüʿl-lisān ol: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Yeni, güzel, yumuşak dil.

151. Şeker-güftārsın raṭbüʿl-lisān ol

152. Yiter sūsen gibi beste-zebān ol

beste-zebān ol:

beste-zebān ol: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Susmak, dilini yutmak.

151. Şeker-güftārsın raṭbüʿl-lisān ol

152. Yiter sūsen gibi beste-zebān ol

ḫāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Susmak.

153. Ḫurūş eyyāmı irdi olma ḫāmūş

154. İgende kendüňi ḳılma ferāmūş

ferāmūş ḳıl:

ferāmūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Unutmak II Vazgeçmek, peşini bırakmak.

153. Ḫurūş eyyāmı irdi olma ḫāmūş

154. İgende kendüňi ḳılma ferāmūş

bir ḳaç:

bir ḳaç: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Biraz, birkaç.

155. Cihānuň çün bilürsin yoḳ
ŝebātı
156. Ġanimet bil bu bir ḳaç
dem ḥayātı

dürc-i gevher-bāruňı:

dürc-i gevher-bāruňı: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Mücevher yüklü kutu.

157. Söze gel dürc-i gevher-
bāruňı aç
158. Cihāna söz diyü dürr ü
güher ṣaç

söze gel:

söze gel: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Konuşmak, söylemek.

157. Söze gel dürc-i gevher-
bāruňı aç
158. Cihāna söz diyü dürr ü
güher ṣaç

dürr ü güher:

dürr ü güher: Kalıp İfade
Mısra: **158**
İnci ve mücevher dizmek, şiir söylemek.

157. Söze gel dürc-i gevher-
bāruňı aç
158. Cihāna söz diyü dürr ü
güher ṣaç

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Meydana gelmek, doğmak.

165. Kişiye ḥāṣıl olsa ḳūt-ı
yevmį̄
166. Niçün her dūna vara ide
levmį̄

genc ü mālı ol:

genc ü mālı ol: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Hazine ve mala sahip olmak.

167. Çoḳ olduḳça kişinüň gene
ü mālı
168. O deňlü çoḳ olur rene ü

melāli

o deňlü:

o deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **168**

O kadar, derece, ölçüde.

167. Çoḳ olduḳça kişinüň gene ü mālı
168. O deňlü çoḳ olur rene ü melāli

çok ol:

çoḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Çoğalmak.

167. Çoḳ olduḳça kişinüň gene ü mālı
168. O deňlü çoḳ olur rene ü melāli

yile vir:

yile vir: Deyim

Mısra: **169**

Rüzgarda savurmak II Boşa harcamak; heba etmek.

169. Niçe genci yile virdi bu devrān
170. Niçe gene oldı ḫāk altında pinhān

genc ol:

genc ol: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Hazine olmak.

171. Senüň olsa cihānuň ṭolısı genc
172. Yimez ḳorsaň olur ol mār-ıla renc

cihānuň ṭolısı:

cihānuň ṭolısı: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Dünya kadar, pek çok.

171. Senüň olsa cihānuň ṭolısı genc
172. Yimez ḳorsaň olur ol mār-ıla renc

renc ol:

renc ol: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Acı, sızı, sıkıntı olur.

171. Senüñ olsa cihānuñ ṭolısı genc
172. Yimez ḳorsañ olur ol mār-ıla renc

ṣarf it:

ṣarf it: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Harcamak, tüketmek.

173. Şu genci kim kişi ṣarf itmeye pāk
174. Yil alsun anı olṣun başına ḫāk

ṣarf it: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Harcamak.

175. Ṭolu genc̱ine-i ṭabʿuñ cevāhir
176. Gel anı ṣarf it iy ṣarrāf-ı māhir

genc̱ine-i ṭabʿ:

genc̱ine-i ṭabʿ: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Yaratılış, tabiat hazinesi.

175. Ṭolu genc̱ine-i ṭabʿuñ cevāhir
176. Gel anı ṣarf it iy ṣarrāf-ı māhir

genc̱ine-i ṭabʿ: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Yaratılış, tabiat hazinesi.

175. Ṭolu genc̱ine-i ṭabʿuñ cevāhir
176. Gel anı ṣarf it iy ṣarrāf-ı māhir

ṣarrāf-ı māhir:

ṣarrāf-ı māhir: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Usta sarraf.

175. Ṭolu genc̱ine-i ṭabʿuñ cevāhir
176. Gel anı ṣarf it iy ṣarrāf-ı māhir

tār u mār it:

tār u mār it: Kalıp İfade

Mısra: **177**

Dağıtmak ve perişan etmek.

177. Elüňdeyken ellüňle tār u mār it

178. Cihāna ol cevāhirden niŝār it

nîŝār it:

nîŝār it: Kalıp İfade

Mısra: **178**

Dağıtmak, saçmak.

177. Elüňdeyken ellüňle tār u mār it

178. Cihāna ol cevāhirden niŝār it

terāzü-yı dü-ser:

terāzü-yı dü-ser: Kalıp İfade

Mısra: **71**

İki başlı terazi.

71. Bu gerdün bir terāzü-yı dü-serdür

72. Birinde seng ü birinde güherdür

ġavvāṣ ol:

ġavvāṣ ol: Kalıp İfade

Mısra: **181**

Dalgıç olmak, dalmak.

181. Çi-ger söz baḥrine çoġ olsa ġavvāṣ

182. Görinmez degme elde gevher-i ḫāṣ

gevher-i ḫāṣ:

gevher-i ḫāṣ: Kalıp İfade

Mısra: **182**

Saf, katışıksız, halis inci.

181. Çi-ger söz baḥrine çoġ olsa ġavvāṣ

182. Görinmez degme elde gevher-i ḫāṣ

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Yer etmek, iz bırakmak.

185. Söz oldur kim yir ide cān içinde

186. Ebed devr eyleye devrān içinde

cāna cān ol:

cāna cān ol: Kalıp İfade

Mısra: **187**

Can can katmak. Diri taze kılmak.

187. Di şol sözi ki cāna cān ola ol
188. Göňüller derdine dermān ola ol

nireng eyle:

nireng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Hile, büyü, oyun yapmak.

77. Var iy çarḥ eyleme bizümle nireng
78. Ne gevher gözlerüz senden ne hod seng

dermān ol:

dermān ol: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Şifa vermek, çare olmak.

187. Di şol sözi ki cāna cān ola ol
188. Göňüller derdine dermān ola ol

zer ü zūr ol:

zer ü zūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Altın ve fenalığın olması.

97. Bulara zer gerek-durur yahud zür
98. Zer ü zür olmayanundur şer u şür

elde kal:

elde ḳal: Deyim

Mısra: **189**

Elinde kalmak, bulunmak.

189. Kişinüň elde ḳalmaz çün murādı
190. Yeg ol kim söylene dillerde adı

yeg ol:

yeg ol: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Daha iyi, daha üstün.

189. Kişinüñ elde ḳalmaz çün murādı

190. Yeg ol kim söylene dillerde adı

söz eri:

söz eri: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Söz sahibi, verdiği sözü tutan.

191. Ne var ḳadri yoġ-ısa söz erinüñ

192. Bilinür ḳıymeti söz gevherinüñ

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Şaşılır mı, tuhaf mı.

191. Ne var ḳadri yoġ-ısa söz erinüñ

192. Bilinür ḳıymeti söz gevherinüñ

ʿīsā demi:

ʿīsā demi: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Hz. İsa'nın ölülere can veren nefesi.

193. Nişān bulsa kişi ʿīsā deminden

194. Dem urmazdı daḫı ḫar ʿāleminden

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Nefes vermek, ferahlatmak.

193. Nişān bulsa kişi ʿīsā deminden

194. Dem urmazdı daḫı ḫar ʿāleminden

hümāyūn-nāme ol:

hümāyūn-nāme ol: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Kuşlar ve diğer hayvanlardan bahseden Hind filozofu Beydeba'nın Kelile ve Dimne

adındaki hikâye kitabı. Eser,
İbn Mukaffâ tarafından
Arapça'ya, oradan naklen
Hüseyin Vâiz Kâşifî tarafından
Envâr-ı Süheylî adıyla
Farsça'ya, daha sonra
Hümâyûn-nâme adıyla
Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

195. Düzet bir nāme müşkin-ḫāme olsun
196. Cihān içre hümāyūn-nāme olsun

nām u nişān:

nām u nişān: Kalıp İfade
Mısra: **199**
Şöhret ve iz.

199. Anuňla aňıla nām u nişānuā
200. Oḳınduġınca ola tāze cānuň

tāze ol:

tāze ol: Kalıp İfade
Mısra: **200**
Tazelenmek, yinelenmek.

199. Anuňla aňıla nām u nişānuā
200. Oḳınduġınca ola tāze cānuň

naḳd-i cān:

naḳd-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **201**
Can sermayesi II Kıymetli şey.

201. Cihān alduḳda senden naḳd-i cānı
202. Senüň yirüňe ol ṭuta cihānı

rūḥ-ı kuds:

rūḥ-ı kuds: Kalıp İfade
Mısra: **205**
İlâhî gerçeği kavrayan ruh II Hz. Cebrail.

205. Çü rūḥ-ı kuds ḳıldı böyle ṭaʿlīm
206. Dil ü cāndan ḳılup sözini teslīm

ṭaʿlim ḳıl:

ṭaʿlīm ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Eğitmek, öğretmek.

205. Çü rūḥ-ı kuds ḳıldı böyle ṭaʿlīm

206. Dil ü cāndan ḳılup sözini teslīm

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **206**

Gönül ve can.

205. Çü rūḥ-ı kuds ḳıldı böyle ṭaʿlīm

206. Dil ü cāndan ḳılup sözini teslīm

teslim kıl:

teslīm ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **206**

Teslim etmek.

205. Çü rūḥ-ı kuds ḳıldı böyle ṭaʿlīm

206. Dil ü cāndan ḳılup sözini teslīm

ābād id:

ābād id: Kalıp İfade

Mısra: **207**

İmar etmek, bayındır hale getirmek, onarmak.

207. Diledüm bir gülistān idem ābād

208. Ki evrāḳını anuň almaya bād

bād-ı şarşar:

bād-ı şarşar: Kalıp İfade

Mısra: **209**

Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

209. Ne bād-ı ṣarṣar ide güllerin ḫār

210. Ne ḫār-ı ġam ide bülbüllerin zār

ḫār id:

ḫār id: Kalıp İfade

Mısra: **209**

Diken etmek.

209. Ne bād-ı ṣarṣar ide

güllerin ḫār

210. Ne ḫār-ı ġam ide bülbüllerin zār

ḫār-ı ġam:

ḫār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **210**

Gam, keder dikeni.

209. Ne bād-ı ṣarṣar ide güllerin ḫār

210. Ne ḫār-ı ġam ide bülbüllerin zār

zār id:

zār id: Kalıp İfade

Mısra: **210**

Ağlatıp inletmek.

209. Ne bād-ı ṣarṣar ide güllerin ḫār

210. Ne ḫār-ı ġam ide bülbüllerin zār

sir-āb ol:

şi̱r-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Susuzluğu gidermek.

211. Hemi̱şe sebzezārı ola si̱r-āb

212. Cinān bāġı gibi ser-sebz ü şād-āb

ser-sebz ü şād-āb:

ser-sebz ü şād-āb: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Canlanmak, yemyeşil olmak.

211. Hemi̱şe sebzezārı ola si̱r-āb

212. Cinān bāġı gibi ser-sebz ü şād-āb

cinān bāġı:

cinān bāġı: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Cennet bahçesi.

211. Hemi̱şe sebzezārı ola si̱r-āb

212. Cinān bāġı gibi ser-sebz ü şād-āb

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Bakmak, temaşa etmek.

213. Görüp seyr eyleyenler ola mesrūr
214. İçi cennet gibi bir beyt-i maʿmūr

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Sevinmek, memnun olmak.

213. Görüp seyr eyleyenler ola mesrūr
214. İçi cennet gibi bir beyt-i maʿmūr

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade

Mısra: **214**

Kutsal bina; Kabe.

213. Görüp seyr eyleyenler ola mesrūr
214. İçi cennet gibi bir beyt-i maʿmūr

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **216**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

215. Yaḳayın söz çerāġın Ḳāf tā Ḳāf
216. Ki nūrından münevver olsun eṭrāf

Ḳāf tā Ḳāf:

Ḳāf tā Ḳāf: Kalıp İfade

Mısra: **215**

Bütün baştan başa.

215. Yaḳayın söz çerāġın Ḳāf tā Ḳāf
216. Ki nūrından münevver olsun eṭrāf

gözüň aç ol:

gözüň aç ol: Deyim

Mısra: **106**

Aç gözlü olmak.

105. Özüni̱ eyleme kimseye muḥtāc

106. Gözüñ aç olma igende gözi ac

gözi ac:

gözi ac: Deyim

Mısra: **106**

Aç gözlü.

105. Özüni̱ eyleme kimseye muḥtāc
106. Gözüñ aç olma igende gözi ac

muḫālif perdesi:

muḫālif perdesi: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Farklı örtüsü.

111. Çü gördüm kim muḫālif perdesi var
112. Niçe binüm gibi perverdesi var

levmi id:

levmi̱ id: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Kınamak.

165. Kişiye ḥāṣıl olsa ḳūt-ı yevmi̱
166. Niçün her dūna vara ide levmi̱

müşkin-ḫāme ol:

müşkin-ḫāme ol: Kalıp İfade

Mısra: **195**

Misk kokulu, siyah renginde kalem(den) yazmak.

195. Düzet bir nāme müşkin-ḫāme olsun
196. Cihān içre hümāyūn-nāme olsun

kūt-ı yevmi:

ḳūt-ı yevmi̱: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Günün gıdası.

165. Kişiye ḥāṣıl olsa ḳūt-ı yevmi̱
166. Niçün her dūna vara ide levmi̱

devr eyle:

devr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **187**

Dönmek, dolaşmak.

187. Di şol sözi ki cāna cān ola ol

188. Göñüller derdine dermān ola ol

renc ü melāl:

renc ü melāl: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Sıkıntı ve hüzün.

167. Çoḳ olduḳça kişinüñ gene ü mālı

168. O deñlü çoḳ olur rene ü melāli

gözüm ḳapaġı:

gözüm ḳapaġı: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Göz(üm) kapağı.

125. İçüp gözüm ḳapaġından şarābı

126. Yir-idüm kendü baġrumdan kebābı

zamāne ḫalḳı:

zamāne ḫalḳı: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Mevcut dönemde yaşayanlar.

93. Zamāne halkmun zerdür murādı

94. Zer olmışdur bulanın aġzı dādı

olaruñ ol:

olaruñ ol: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Onların(3. teklik şahıs eki) olsun II Zamane halkının olsun.

161. Ne zer olsun olaruñ zer senüñdür

162. Ḳalan ki sengdür gevher senüñdür

başına ḫāk ol:

başına ḫāk ol: Deyim

Mısra: **174**

Kendi kendine yok olmak.

173. Şu genci kim kişi ṣarf itmeye pāk
174. Yil alsun anı olṣun başına ḫāk

terre ṣaymaz:

terre ṣaymaz: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Umursamamak, değer vermemek.

59. Güneş ḳursın öfiinde ẕerre saymaz
60. Felekler mezraʿını terre ṣaymaz

terre ṣaymaz: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Umursamamak, değer vermemek.

61. Ki seçmez āsmāndan rismānı
62. Anunʿçün terre saymaz āsmānı

belālar çek:

belālar çek: Deyim
Mısra: **55**
Bela çektirmek; Sıkıntı çekmek, tasalanmak.

55. Belālar çekdürür fazl ādemine
56. Yanında gāv u har ne ādemi ne

cānuñ evi:

cānuñ evi: Deyim
Mısra: **42**
Can evi; Kalp, yürek.

41. Niçe aldaya seni çarḫ-ı serkeş
42. Niçe cānun evine ura āteş

gözden bırak:

gözden bıraḳ: Deyim
Mısra: **143**
Gözden düşürmek, önceden gösterilen ilgiyi kesme.

143. Göñül mülkin niçün gözden bıraḳduñ
144. Nİçün cān ḫırmenini oda

yaḳduň

Dizin

didār-ı vaḥdet:

dīdār-ı vaḥdet: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Birlik yüzü.

1. Ẓuhūra gelmedin dīdār-ı vaḥdet

2. Daḫı germ olmadın bāzār-ı keŝret

Ẓuhūra gel:

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

1. Ẓuhūra gelmedin dīdār-ı vaḥdet

2. Daḫı germ olmadın bāzār-ı keŝret

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

21. Ẓuhūra gelmemiş ḫaṭṭı vü ḫāli

22. Yir itmemiş göňüllerde ḫayāli

bāzār-ı keŝret:

bāzār-ı keŝret: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Allah dışında kalan her şey.

1. Ẓuhūra gelmedin dīdār-ı vaḥdet

2. Daḫı germ olmadın bāzār-ı keŝret

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Coşmak; ısınmak, ateşli olmak, hararetlenmek.

1. Ẓuhūra gelmedin dīdār-ı vaḥdet

2. Daḫı germ olmadın bāzār-ı keŝret

vücūdı baḫt-ıdı vü zāt-ı muṭlaḳ:

vücūdı baḫt-ıdı vü ẕāt-ı muṭlaḳ:

Kalıp İfade

Mısra: **3**

Şahsının sürekliliği ve şansının mevcudiyeti.

3. Vücūdı baḫt-ıdı vü ẕāt-ı muṭlaḳ

4. Cihan yoḫ-ıdı Ḥaḳ var idi ancaḳ

kayd-ı māzāhir:

ḳayd-ı māẕāhir: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Tecellî etme bağı.

5. Yoḫ-ıdı daḫı bu ḳayd-ı māẕāhir

6. Cemāli Ḥaḳḳ'uň ıṭlāḳında ẓāhir

perde-i ġayb:

perde-i ġayb: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Görünmeyi engelleyen perde, görünmezlik perdesi.

13. Ḥicāb-idi yüzinde perde-i ġayb

14. Yoḫ-ıdı dāmeninde vuṣla-i ʿayb

vuṣla-i ʿayb:

vuṣla-i ʿayb: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Yamalanıp eklenen günah.

13. Ḥicāb-idi yüzinde perde-i ġayb

14. Yoḫ-ıdı dāmeninde vuṣla-i ʿayb

dest-i şāne:

dest-i şāne: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Tarak eli.

15. Ne almış āyiṉʿol yüzden nişāne

16. Ne zülfine irişmiş dest-i şāne

sürme-i nāz:

sürme-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Naz sürmesi.

17. Çekilmemiş yüzine sürme-i nāz
18. Ṣabā olmamış ol ṭurreyle ser-bāz

ser-bāz ol:

ser-bāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Cesur olmak.

17. Çekilmemiş yüzine sürme-i nāz
18. Ṣabā olmamış ol ṭurreyle ser-bāz

Ḫat-ı sebz:

Ḫat-ı sebz: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Ayva tüyleri yeni biten.

19. Ḫat-ı sebz olmamış pi̯rāye-i gül
20. Güline olmamış hem-sāye sünbül

pirāye-i gül ol:

pi̯rāye-i gül ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Gülün süsü, bezeği olmak.

19. Ḫat-ı sebz olmamış pi̯rāye-i gül
20. Güline olmamış hem-sāye sünbül

hem-sāye ol:

hem-sāye ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gölge olmak. II Komşu olmak.

19. Ḫat-ı sebz olmamış pi̯rāye-i gül
20. Güline olmamış hem-sāye sünbül

haṭṭı vü ḥāl:

ḫaṭṭı vü ḫāl: Argo
Mısra: **21**
Ayva tüyleri ve ben.

21. Ẓuhūra gelmemiş ḫaṭṭı vü ḫāli
22. Yir itmemiş göŋüllerde ḫayāli

52. Dil ü cān ṭūṭişini ḳıldı gūyā

yir it:

yir it: Deyim

Mısra: **22**

Yer etmek. İyice yerleşmek; iz bırakmak.

21. Ẓuhūra gelmemiş ḫaṭṭı vü ḫāli

22. Yir itmemiş göñüllerde ḫayāli

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Ortaya çıkmak, görünmek.

91. Cemāl-i Haḳ'dur olan anda peydā

92. Bu ṣūretden olur lā-büd hüveydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

23. Maẓāhir olmamışdı daḫı peydā

24. Ḳılurdı kendü kendüyi temāşā

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Ortaya çıkmak, görünmek.

51. Çü bu āyįnelerde oldı peydā

temāşā Ḳıl:

temāşā Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Seyretme, izleme.

23. Maẓāhir olmamışdı daḫı peydā

24. Ḳılurdı kendü kendüyi temāşā

Ẓuhūr ol:

Ẓuhūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Görünmek, ortaya çıkmak.

25. Veliḳin böyle-durur Ḥaḳ ḳażāsı

26. Ẓuhūr olur cemālüñ muḳteżāsı

Ki gönlü süsleyen, gönle huzur veren güzel olsa.

31. Belį kimde kʿola ḥüsn-i dil-ārā
32. Diler kendüyi itdüre temāşā

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Gizlenmek.

27. Güzel yüz istemez kim ola mestūr
28. Güzel yüzden İlāhį çeşm-i bed dūr

temāşā it:

temāşā it: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Seyretmek.

31. Belį kimde kʿola ḥüsn-i dil-ārā
32. Diler kendüyi itdüre temāşā

çeşm-i bed:

çeşm-i bed: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kötü göz, kem göz II nazar değmesi.

27. Güzel yüz istemez kim ola mestūr
28. Güzel yüzden İlāhį çeşm-i bed dūr

temāşā it: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Seyretmek.

37. Giderür perde-i ḫārāyı yüzden
38. Temāşā itdürür kendüyi rūşen

kʿola ḥüsn-i dil-ārā:

kʿola ḥüsn-i dil-ārā: Kalıp İfade
Mısra: **31**

ḥüsni fāyiḳ ol:

ḥüsni fāyiḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**

Daha güzel olmak.

33. Ne maʿşūḳuň ki ola ḥüsni fāyiḳ
34. Diler kendüye ʿālem ola ʿāşıḳ

ʿāşık ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Gönülden bağlanmak, hayran olmak.

33. Ne maʿşūḳuň ki ola ḥüsni fāyiḳ
34. Diler kendüye ʿālem ola ʿāşıḳ

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Gönülden bağlanmak, sevdalanmak.

87. Ḳaçan görse kişi bir ḥüsn-i fāyıḳ
88. Olur cān u göňülden aňa ʿāşıḳ

faṣl-ı bahār:

faṣl-ı bahār: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Bahar mevsimi.

35. Gözet gör lālesini kūh-sāruň
36. Ki çün ḫurrem ola faṣl-ı bahāruň

ḫurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Sevinmek, ferahlamak.

35. Gözet gör lālesini kūh-sāruň
36. Ki çün ḫurrem ola faṣl-ı bahāruň

ġonça-reng ü būy:

ġonça-reng ü būy: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Açılmamış gonca şekilli ve kokulu.

39. Tamām itdükde ġonça-reng ü būyın
40. Diler kim ʿarż ide gül-zāra

rūyın

48. Göre āyįnede kendü cemālin

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Tamamlamak.

39. Tamām itdükde ġonça-reng ü būyın

40. Diler kim ʿarż ide gül-zāra rūyın

dürr-i maʿnā:

dürr-i maʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Mana incisi.

41. Saňa bir dürr-i maʿnā ẓāhir olsa

42. Maʿānį silki içre nādir olsa

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Sunmak, takdim etmek.

39. Tamām itdükde ġonça-reng ü būyın

40. Diler kim ʿarż ide gül-zāra rūyın

ʿarż id: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Sunmak, takdim etmek.

47. Çü Ḥaḳ istedi ʿarż ide kemālin

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Meydana çıkmak.

41. Saňa bir dürr-i maʿnā ẓāhir olsa

42. Maʿānį silki içre nādir olsa

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

49. Merāyā oldı ḥüsnine maẓāhir

50. Cemāli cilvesinden oldı ẓāhir

maʿāni silki:

maʿānį silki: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Anlam dizisi.

41. Saňa bir dürr-i maʿnā ẓāhir olsa

42. Maʿānį silki içre nādir olsa

nādir ol:

nādir ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Az bulunmak.

41. Saňa bir dürr-i maʿnā ẓāhir olsa

42. Maʿānį silki içre nādir olsa

der-güş id:

der-güş id: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Kucaklamak.

43. Dilersin kim ideler anı der-güş

44. Anuňla zįnet ola her bināgūş

zįnet ol:

zįnet ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Süslenmek.

43. Dilersin kim ideler anı der-güş

44. Anuňla zįnet ola her bināgūş

ḫüsn ol:

ḫüsn ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Güzel olmak.

45. Ne yirde ḫüsn olursa böyledür iş

46. Cemāl-i Ḥaḳḳʿdan oldʿevvel bu cünbiş

cemāl-i Ḥaḳk:

cemāl-i Ḥaḳk: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Allah'ın güzelliği.

45. Ne yirde ḥüsn olursa böyledür iş
46. Cemāl-i Ḥaḳḳʿdan oldʿevvel bu cünbiş

gūyā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Konuşmak.

51. Çü bu āyi̯nelerde oldı peydā
52. Dil ü cān ṭūṭi̯sini ḳıldı gūyā

maẓāhir ol:

maẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Zuhur etmek. Ortaya çıkma.

49. Merāyā oldı ḥüsnine maẓāhir
50. Cemāli cilvesinden oldı ẓāhir

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Kırmızı dudak.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ
54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Gönül ve can.

51. Çü bu āyi̯nelerde oldı peydā
52. Dil ü cān ṭūṭi̯sini ḳıldı gūyā

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Can ve gönül.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ
54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

gūyā ḳıl:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Can ve gönül.

73. Leb-i Şi̱ri̱nʿi ol itdi şeker-ri̱z

74. Ki virdi cān u dil Ferhād ü Pervi̱z

cām-ı ʿışḳ:

cām-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Aşk kadehi.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ

54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

zevk al:

ẕevḳ al: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Keyif almak.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ

54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Dolmak, dolu olmak.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ

54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

bāde-i şevḳ:

bāde-i şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Aşk şarabı.

53. Leb-i laʿlinden aldı cān u dil ẕevḳ

54. Pür oldı cām-ı ʿışḳa bāde-i şevḳ

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Dolmak, dolu olmak.

63. Ol āvāz-ile bu baḥr-i felek-fülk

64. Pür oldı ġulġul-i sübḥān-ı ẕi̱ʿl-mülk

mest ü medhūş ol:

mest ü medhūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Sarhoş ve şaşkın olmak.

55. Felekler mest ü medhūş oldı andan
56. Melekler çavḳı pür-cūş oldı andan

pür-cūş ol:

pür-cūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Coşku dolu olmak.

55. Felekler mest ü medhūş oldı andan
56. Melekler çavḳı pür-cūş oldı andan

bezm-i ʿışḳ:

bezm-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Aşk meclisi.

59. Kimisi bezm-i ʿışḳa oldı raḳḳāṣ
60. Kimi deryā-yı şevḳ içinde ġavvāṣ

rakkāṣ ol:

raḳḳāṣ ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Oynayan, dans eden olmak.

59. Kimisi bezm-i ʿışḳa oldı raḳḳāṣ
60. Kimi deryā-yı şevḳ içinde ġavvāṣ

deryā-yı şevḳ:

deryā-yı şevḳ: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Arzu, istek denizi.

59. Kimisi bezm-i ʿışḳa oldı raḳḳāṣ
60. Kimi deryā-yı şevḳ içinde ġavvāṣ

hem-āvāz ol:

hem-āvāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Sesi birbirine uygun, ahenkli

olmak.

61. Felekler içi ṭoldı sūz-ıla sāz
62. Melekler oldı ol sāza hem-āvāz

baḥr-i felek-fülk:

baḥr-i felek-fülk: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Gökyüzü denizi.

63. Ol āvāz-ile bu baḥr-i felek-fülk
64. Pür oldı ġulġul-i sübḥān-ı zi̱ʿl-mülk

ġulġul-i sübḥān-ı zi̱ʿl-mülk:

ġulġul-i sübḥān-ı zi̱ʿl-mülk: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Mülkün sahibi olan Allah'ın sesi.

63. Ol āvāz-ile bu baḥr-i felek-fülk
64. Pür oldı ġulġul-i sübḥān-ı zi̱ʿl-mülk

cihān beyti:

cihān beyti: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Dünya evini.

65. Cihān beytini maʿmūr itdi ol nūr
66. Zemi̱n bezmini mesrūr itdi ol nūr

maʿmūr it:

maʿmūr it: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Bayındır duruma getirmek, güzelleştirmek.

65. Cihān beytini maʿmūr itdi ol nūr
66. Zemi̱n bezmini mesrūr itdi ol nūr

mesrūr it:

mesrūr it: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Aydınlatmak, ışıklandırmak.

65. Cihān beytini maʿmūr itdi ol nūr

66. Zemi̱n bezmini mesrūr itdi ol nūr

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Hilal.

67. Cemālinden çü ḫurşi̱d aldı pertev

68. Düşüp derdine inceldi meh-i nev

derdine düş:

derdine düş: Deyim

Mısra: **68**

Verdiği üzüntü veya düşünce yüzünden sadece onunla meşgul olmak, onunla aşırı derecede ilgilenmek.

67. Cemālinden çü ḫurşi̱d aldı pertev

68. Düşüp derdine inceldi meh-i nev

o yüzden:

o yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Bu sebepten.

69. O yüzden bir nümūne aldı çün gül

70. Anuň şevḳıyla şūri̱dʿoldı bülbül

münevver id:

münevver id: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Aydınlatmak, nurlandırmak.

71. İder çün şemʿ nūrından münevver

72. Yaḳar pervānenüň cānında odlar

leb-i Şirin:

leb-i Şi̱ri̱n: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Tatlı dudak.

73. Leb-i Şi̱ri̱nʿi ol itdi şeker-ri̱z

74. Ki virdi cān u dil Ferhād ü Perv̱i̱z

şeker-rîz it:

şeker-rîz it: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Şeker saçmak, tatlı sözlü olmak.

73. Leb-i Şîrînʿi ol itdi şeker-rîz

74. Ki virdi cān u dil Ferhād ü Pervîz

ferhād ü perviz:

ferhād ü perviz: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bir aşk macerasının asırlar boyunca ilgi görmüş ve sevilmiş hikâyesi olan Hüsrev ve Şîrin'in aslı Sâsânî Hükümdarı Pervîz'in hayatından alınmıştır.

73. Leb-i Şîrînʿi ol itdi şeker-rîz

74. Ki virdi cān u dil Ferhād ü Pervîz

zülf-i leyliʿsi:

zülf-i leylîʿsi: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Leyla'nın saçı.

75. Çü ḳıldı zülf-i Leylîʿsi girih-gîr

76. Dil-i mecnūna urdı bend ü zencîr

girih-gir kıl:

girih-gîr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Düğümlemek, bağlamak.

75. Çü ḳıldı zülf-i Leylîʿsi girih-gîr

76. Dil-i mecnūna urdı bend ü zencîr

bend ü zencir ur:

bend ü zencîr ur: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Bağ ve zincir vurmak.

75. Çü ḳıldı zülf-i Leylîʿsi girih-gîr

76. Dil-i mecnūna urdı bend ü zencîr

dil-i mecnūn:

dil-i mecnūn: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Deli gönül.

75. Çü ḳıldı zülf-i Leylį̄ʿsi girih-gį̄r
76. Dil-i mecnūna urdı bend ü zencį̄r

eŝer gördi:

eŝer gördi: Deyim

Mısra: **77**

Herhangi bir iz, işaret görmek; bir şeyle ilgili bir belirtiyle karşılaşmak.

77. O maʿnį̄den eŝer gördi Zeliḫā
78. Ki oldı sūret-i Yūsuf'la şeydā

sūret-i yūsuf:

sūret-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Hz. Yusuf'un yüzü.

77. O maʿnį̄den eŝer gördi Zeliḫā
78. Ki oldı sūret-i Yūsuf'la şeydā

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Aşktan aklını kaybetmiş, divâne, düşkün, şaşkın. II Âşık.

77. O maʿnį̄den eŝer gördi Zeliḫā
78. Ki oldı sūret-i Yūsuf'la şeydā

cilve kʿid:

cilve kʿid: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Ki görünmek, tecelli etmek.

79. Cemālidür kʿider cilve cihānda
80. Ẓuhūr anuň-durur bu ins ü cānda

ins ü cān:

ins ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **80**

İnsanlar ve cinler.

79. Cemālidür kʿider cilve cihānda
80. Ẓuhūr anuň-durur bu ins ü cānda

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Su ve toprak ‖ Varlık ve tabiat.

89. Ṣānur kim āb u gil sūrın sevüpdür
90. Anı bilmez ki Ḥaḳ nūrın sevüpdür

ḥüsn-i fāyıḳ:

ḥüsn-i fāyıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Daha güzel.

87. Ḳaçan görse kişi bir ḥüsn-i fāyıḳ
88. Olur cān u göňülden aňa ʿāşıḳ

cemāl-i haḳ:

cemāl-i haḳ: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Allah'ın güzelliği.

91. Cemāl-i Haḳʿdur olan anda peydā
92. Bu ṣūretden olur lā-büd hüveydā

cān u göňül:

cān u göňül: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Can ve gönül.

87. Ḳaçan görse kişi bir ḥüsn-i fāyıḳ
88. Olur cān u göňülden aňa ʿāşıḳ

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Ortaya çıkmak, görünmek.

91. Cemāl-i Haḳʿdur olan anda peydā

92. Bu ṣūretden olur lā-büd hüveydā

meftūn Ḳıl:

meftūn Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Hayran bırakmak, âşık etmek, büyülemek.

93. Ḳılur ʿuşşāḳınuň göňlini meftūn

94. Kimin Ferhād ider kimini Mecnūn

mecnūn id:

mecnūn id: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Mecnun etmek. Aşk yüzünden deli divane olmuş, aklı başından gitmiş kimse; Leyla ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı.

93. Ḳılur ʿuşşāḳınuň göňlini meftūn

94. Kimin Ferhād ider kimini Mecnūn

ferhād id:

ferhād id: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Ferhad. Ferhad meşhur bir aşk masalının kahramanlarından biridir. Şirin'in aşkı uğruna "Bîsütün" adlı dağı delmiş.

93. Ḳılur ʿuşşāḳınuň göňlini meftūn

94. Kimin Ferhād ider kimini Mecnūn

maḥbūb-ı muṭlaḳ:

maḥbūb-ı muṭlaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Mutlak olan sevgili. II Allah.

95. Ḳamunuň sevdügin bil ḥaḳ-durur ḥaḳ

96. Ḥaḳīḳat ḥaḳ-durur maḥbūb-ı muṭlaḳ

senlik ü benlik:

senlik ü benlik: Kalıp İfade

Mısra: **102**

İki kişi arasındaki anlaşmazlık.

101. Ḥaḳīḳat varlıḳ oldı anda çün tām
102. Arada senlik ü benlik ḳuru nām

zübde-i ehl-i meşāyiḫ:

zübde-i ehl-i meşāyiḫ: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Şeyhlerin erbabının özü.

105. Bu sözdür zübde-i ehl-i meşāyiḫ
106. Ki oldı ferʿ-i ʿālį aṣl-ı rāsiḫ

perde-i ḫārā:

perde-i ḫārā: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Üzerinde mermer damarlarına benzeyen dalgalar bulunan sof cinsinden menevişli eski bir kumaş çeşidinden yapılmış perde.

37. Giderür perde-i ḫārāyı yüzden
38. Temāşā itdürür kendüyi rūşen

perde-ṣūret ol:

perde-ṣūret ol: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Suret perdesi olmak.

103. Gözümüzde olupdur perde-ṣūret
104. Görimez maʿnā yüzini ḥaḳīḳaṭ

Ḥulūl-i ittiḥā:

Ḥulūl-i ittiḥā: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Tenasuh akidesinde inançlara göre bir ruhun başka bir bedene girmesi.

107. Bu sözüñ maʿnesiñ key aňla iy dil
108. Ḥulūl-i ittiḥāda olma ḳāyil

ḳāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Rıza göstermek, kabul etmek.

107. Bu sözüñ maʿnesiñ key

aňla iy dil

108. Ḥulūl-i ittiḥāda olma ḳāyil

113. Eger ol sāzdan bir nāme der-ḫ̮ᵕāst

114. İderseň eylegil evtārını rāst

sırr-ı hakk:

sırr-ı haḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **111**

İlahi sır.

111. Ḳo iy dil sırr-ı Haḳḳʿa olma dem-sāz

112. Ki ol sāza uyışmaz degme āvāz

göňül sāzı:

göňül sāzı: Deyim

Mısra: **115**

Mutluluk duygusu.

115. Göňül sāzına çek ʿışḳ-ıla evtār

116. Pes eyle zi̯r ü bemden nāle vü zār

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Dost olmak, sırdaş olmak.

111. Ḳo iy dil sırr-ı Haḳḳʿa olma dem-sāz

112. Ki ol sāza uyışmaz degme āvāz

nāle vü zār:

nāle vü zār: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Ağlama ve inleme.

115. Göňül sāzına çek ʿışḳ-ıla evtār

116. Pes eyle zi̯r ü bemden nāle vü zār

rāst eyle:

rāst eyle: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Uygun eylemek.

zir ü bem:

zi̯r ü bem: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Tambur vb. sazların en ince ve en kalın sesi veren teli.

115. Göñül sāzına çek ʿışḳ-ıla evtār
116. Pes eyle zi̯r ü bemden nāle vü zār

pes eyle:

pes eyle: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Alçak ve kalın yapmak.

115. Göñül sāzına çek ʿışḳ-ıla evtār
116. Pes eyle zi̯r ü bemden nāle vü zār

der-hˇāst id:

der-ḫˇāst id: Kalıp İfade

Mısra: **114**

İstemek, talep etmek.

113. Eger ol sāzdan bir nāme der-ḫˇāst
114. İderseñ eylegil evtārını rāst

cünbiş oldʿevvel:

cünbiş oldʿevvel: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Önce neşe, coşkunluk, eğlence oldu.

45. Ne yirde ḥüsn olursa böyledür iş
46. Cemāl-i Ḥaḳḳʿdan oldʿevvel bu cünbiş

varlıḳ ol:

varlıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Cisim, vücud olmak.

101. Ḥaḳi̯ḳat varlıḳ oldı anda çün tām
102. Arada senlik ü benlik ḳuru nām

ferʿ-i ʿāli aṣl-ı rāsiḫ ol:

ferʿ-i ʿāli̯ aṣl-ı rāsiḫ ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Yüce soylu bilgisi sağlam olanın şerefi olmak.

105. Bu sözdür zübde-i ehl-i meşāyiḫ
106. Ki oldı ferʿ-i ʿālį aṣl-ı rāsiḫ

kapuyı bağlarsaň bacadan Çık:

ḳapuyı bağlarsaň bacadan Çık: Deyim
Mısra: **30**
Kişiden beklenmediği davranışları ısrarla tekrarlamasıdır.

29. Açar kendüyi alçaḳdan yüceden
30. Çıḳar ḳapuyı bağlarsaň bacadan

Dizin

esrār-ı ʿışḳuň nükte-dān:

esrār-ı ʿışḳuň nükte-dān: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Aşkın sırlarının nükte söyleyeni.

1. Gel iy esrār-ı ʿışḳuň nükte-dānı
2. Ḥadį̄ṡ-i ʿāṣıḳuň tefsį̄r-ḫ̆ānı

Ḥadiṡ-i ʿāṣık:

Ḥadį̄ṡ-i ʿāṣıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarının sevdalısı.

1. Gel iy esrār-ı ʿışḳuň nükte-dānı
2. Ḥadį̄ṡ-i ʿāṣıḳuň tefsį̄r-ḫ̆ānı

maʿāni sırrı:

maʿānį̄ sırrı: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Hakikatin sırrı.

3. Maʿānį̄ sırrını bį̄nā vü dānā
4. Bu esrāruň beyānında tüvānā

binā vü dānā:

bį̄nā vü dānā: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Kalp gözüyle gören ve bilen kimse.

3. Maʿānį̇ sırrını bį̇nā vü dānā
4. Bu esrāruň beyānında tüvānā
5. Bize ʿışḳ āyetin tefsir eyle
6. Maḥabbet nāmesin taḥrir eyle

esrāruň beyānı:

esrāruň beyānı: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sırların açıklaması.

3. Maʿānį̇ sırrını bį̇nā vü dānā
4. Bu esrāruň beyānında tüvānā
5. Bize ʿışḳ āyetin tefsir eyle
6. Maḥabbet nāmesin taḥrir eyle

ʿışk āyeti:

ʿışḳ āyeti: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Aşk ayeti.

5. Bize ʿışḳ āyetin tefsir eyle
6. Maḥabbet nāmesin taḥrir eyle

tefsir eyle:

tefsir eyle: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Tefsir etmek, açıklamak, yorumlamak.

taḥrir eyle:

taḥrir eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Kaleme almak, yazmak.

5. Bize ʿışḳ āyetin tefsir eyle
6. Maḥabbet nāmesin taḥrir eyle

maḥabbet nāmesi:

maḥabbet nāmesi: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Aşk şiiri, yazısı. II Mesnevi.

5. Bize ʿışḳ āyetin tefsir eyle
6. Maḥabbet nāmesin taḥrir eyle

şād kıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Mutlu etmek, sevindirmek, şenlendirmek.

7. Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād

8. Ḳuru efsānelerden eyleme yād

Ḫaber vir:

Ḫaber vir: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Bildirmek, haber ulaştırmak.

7. Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād

8. Ḳuru efsānelerden eyleme yād

yād eyle:

yād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Hatırlamak, anmak.

7. Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād

8. Ḳuru efsānelerden eyleme yād

āgāh ḳıl:

āgāh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Haberdar etmek.

9. Bizi ʿışḳ u maḥabbetden ḳıl āgāh

10. Ki oldur ehl-i dil maḳsūdına rāh

ʿışḳ u maḥabbet:

ʿışḳ u maḥabbet: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Aşk ve sevgi.

9. Bizi ʿışḳ u maḥabbetden ḳıl āgāh

10. Ki oldur ehl-i dil maḳsūdına rāh

ehl-i dil:

ehl-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gönül ehli. II Şairler.

9. Bizi ʿışḳ u maḥabbetden ḳıl āgāh

10. Ki oldur ehl-i dil maḳsūdına rāh

ʿışkuň işi:

ʿışkuň işi: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Aşkın uğraşı, meşguliyeti. II Âşık olma, aşka düşme durumu.

11. Beyān eyle bize ʿışkuň işini
12. ʿAyān it verzişini cünbişini

beyān eyle:

beyān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Açıklamak, anlatmak.

11. Beyān eyle bize ʿışkuň işini
12. ʿAyān it verzişini cünbişini

ʿışḳ işi:

ʿışḳ işi: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Aşkın uğraşı, meşguliyeti. II Âşık olma, aşka düşme durumu.

7. Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād

8. Ḳuru efsānelerden eyleme yād

ʿayān it:

ʿayān it: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Açıklamak, ortaya koymak, aşikar etmek.

11. Beyān eyle bize ʿışkuň işini
12. ʿAyān it verzişini cünbişini

maḳām-ı ʿarş u kürsi:

maḳām-ı ʿarş u kürsi: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Dokuzuncu kat gökte tasavvur edilen kudret, azamet tahtı ve arşın altında bulunan, yeri ve gökleri kaplayan sekizinci feleğin mertebesi.

13. Egerçi ʿışḳ-ıla ʿālem ṭoludur
14. Maḳām-ı ʿarş u kürsiden uludur

ʿālem-i ʿışḳ:

ʿālem-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Aşk âlemi.

19. Ki ẕīrā bḯ-nişāndur şānı ʿışḳuň

20. Sıġışmaz bardaġa ummānı ʿışḳuň

beyān ol:

beyān ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Açıklamak, ifade etmek.

19. Ki ẕīrā bḯ-nişāndur şānı ʿışḳuň

20. Sıġışmaz bardaġa ummānı ʿışḳuň

bu ḳadar:

bu ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Bu denli çok, bunca.

23. Vücūd-ı ʿāleme ʿışk oldı maẓhar

24. Ẓuhūra geldi ins ü cin ser-ā-ser

żuhūra gel:

żuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

23. Vücūd-ı ʿāleme ʿışk oldı maẓhar

24. Ẓuhūra geldi ins ü cin ser-ā-ser

maẓhar ol:

maẓhar ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Erişmek, ulaşmak.

25. Zemḯne ʿışḳ-ıla urıldı bünyād

26. Zamāne ʿışḳ ucından oldı ābād

vücūd-ı ʿālem:

vücūd-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Cihanın varlığı.

25. Zemḯne ʿışḳ-ıla urıldı

bünyād

26. Zamāne ʿışḳ ucından oldı ābād

Ẓuhūra gel:

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

25. Zemi̱ne ʿışḳ-ıla urıldı bünyād

26. Zamāne ʿışḳ ucından oldı ābād

ins ü cin:

ins ü cin: Kalıp İfade

Mısra: **26**

İnsan ve cin.

25. Zemi̱ne ʿışḳ-ıla urıldı bünyād

26. Zamāne ʿışḳ ucından oldı ābād

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

27. Felek ger ʿışḳdan āzād olaydı

28. Ne resm-ile zemi̱n ābād olaydı

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

29. Yir ü gök ʿışḳ-ıla ṭutar ḳarārı

30. Cihānuň ʿışḳ-durur yoġı varı

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

29. Yir ü gök ʿışḳ-ıla ṭutar ḳarārı

30. Cihānuň ʿışḳ-durur yoġı varı

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Serbest kalmak.

59. Gerek-durur kişide ʿışḳ-bāzi

60. Ḥaḳiḳi olmasa bāri mecāzi

yir ü gök:

yir ü gök: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Yer ve gök. || *Her yer.*

31. Felekler ṭāḳınuñ mihrābıdur ʿışḳ

32. ʿAnāṣır gülşeninüñ ābıdur ʿışḳ

ṭāḳınuñ mihrābı:

ṭāḳınuñ mihrābı: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Göğün mihrabı.

33. Meded irmese ʿışḳuñ ʿāleminden

34. Virilmezdi ḫaber ādem deminden

ʿanāṣır gülşeni:

ʿanāṣır gülşeni: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Dört unsurun (toprak, hava, su, ateş) bahçesi .

33. Meded irmese ʿışḳuñ ʿāleminden

34. Virilmezdi ḫaber ādem deminden

ʿışḳuñ ʿālemi:

ʿışḳuñ ʿālemi: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Aşk alemi.

35. Zamanı pir ḳıldı ʿışḳ derdi

36. Zemīni yir ḳıldı ʿışḳ derdi

ʿışḳuñ ʿālemi: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Aşk ālemi.

35. Zamanı pir ḳıldı ʿışḳ derdi

36. Zemīni yir ḳıldı ʿışḳ derdi

haber vir:

ḫaber vir: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Bildirmek, haber ulaştırmak.

35. Zamanı pir ḳıldı ʿışḳ derdi

36. Zemi̱ni yir ḳıldı ʿışḳ derdi

ʿışḳ derdi:

ʿışḳ derdi: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Aşk acısı, gamı.

37. Cihān tendür cihānuñ cānıdur ʿışḳ

38. Gönüller ṭaḫtınuñ sulṭānıdur ʿışḳ

ʿışḳ derdi: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Aşk acısı, gamı.

37. Cihān tendür cihānuñ cānıdur ʿışḳ

38. Gönüller ṭaḫtınuñ sulṭānıdur ʿışḳ

pir ḳıl:

pir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Görmüş geçirmiş, bilge kişi haline getirmek.

37. Cihān tendür cihānuñ cānıdur ʿışḳ

38. Gönüller ṭaḫtınuñ sulṭānıdur ʿışḳ

yir kıl:

yir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yer, yurt edinmek, bir yerde karar kılmak.

37. Cihān tendür cihānuñ cānıdur ʿışḳ

38. Gönüller ṭaḫtınuñ sulṭānıdur ʿışḳ

dem-i ʿışḳ:

dem-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Aşk nefesi.

43. Maḥabbet ādemüñ ārāyişidür

44. Maḥabbet ʿālemüñ

āsāyişidür

şebnem-i ʿışḳ:

şebnem-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Aşkın gözyaşı.

43. Maḥabbet ādemüň ārāyişidür
44. Maḥabbet ʿālemüň āsāyişidür

dil u cān:

dil u cān: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Gönül ve can.

41. İki ʿālemden artuḳdur dem-i ʿışḳ
42. Gönüller verdin açar şebnem-i ʿışḳ

İki ʿālem:

İki ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Dünya ve ahiretten oluşan iki âlem.

43. Maḥabbet ādemüň ārāyişidür
44. Maḥabbet ʿālemüň āsāyişidür

ʿışḳuň ʿālemi:

ʿışḳuň ʿālemi: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Aşk ālemi.

47. Ne dil kim bende ola ʿışḳa cāndan
48. Ferāġat kesb ider mülk-i cihāndan

cāndan ol:

cāndan ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
İçten, yürekten olmak II Samimi olmak.

49. Görürken ʿışḳda sen bu ḫavāṣı
50. Ki virür saňa senlıḳden ḫalāṣı

mülk-i cihān:

mülk-i cihān: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Cihanın mülkü.

49. Görürken ʿışḳda sen bu ḫavāṣı

50. Ki virür saña senlıḳden ḫalāṣı

ʿabd-i ḫāṣı ol:

ʿabd-i ḫāṣı ol: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Has kul olmak.

55. Şu kimse ki maḥabbetsüz diridür

56. Ölüdür ol dinilürse yiridür

kesb id:

kesb id: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Kazanmak.

49. Görürken ʿışḳda sen bu ḫavāṣı

50. Ki virür saña senlıḳden ḫalāṣı

iḫtiṣāṣı ol:

iḫtiṣāṣı ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Bir konu hakkında bilgi sahibi olmak.

55. Şu kimse ki maḥabbetsüz diridür

56. Ölüdür ol dinilürse yiridür

fariġ ol:

fariġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Uzak durmak, vazgeçmek.

53. Ne cān kim ola Ḥaḳḳʿuň ʿabd-i ḫāṣı

54. Bu ʿışḳ-ıla olupdur iḫtiṣāṣı

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Aşk derdi.

59. Gerek-durur kişide ʿışḳ-bāzi

60. Ḥaḳiḳi olmasa bāri mecāzi

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Mutlu olmak.

59. Gerek-durur kişide ʿışḳ-bāzi

60. Haḳīḳi olmasa bāri mecāzi

ḥal ol:

ḥal ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Çözülmek.

67. Kişi Ḳurʿānʿdan olmaġa ḫaberdār

68. Gerek ebced ḥurūfın ide tekrār

haḳīḳi ol:

haḳīḳi ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Gerçek olmak.

61. Haḳīḳi ʿışḳ-durur ʿışḳ-bāzi

62. Ḥaḳīḳat bir żarūretdür mecāzī

ḫaberdār ol:

ḫaberdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Bilgi sahibi olmak.

69. Meger bir şeyḫden görüp kerāmet

70. Götürmiş bir mürīd aňa irādet

ġāfil ol:

ġāfīl ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Boş bulunmak, tedbirsiz olmak.

65. Haḳīḳī ʿışḳa anuňla irür el

66. Bu ʿuḳde anuň-ıla tīz olur ḥal

tekrār id:

tekrār id: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Tekrar etmek.

69. Meger bir şeyḫden görüp kerāmet

70. Götürmiş bir mürid aña irādet

el irür:

el irür: Deyim

Mısra: **67**

Elini uzatmak II. Sevgiliyle fiziksel olarak yakınlaşmak, elde etmek.

67. Kişi Ḳurʿānʿdan olmaġa ḫaberdār

68. Gerek ebced ḥurūfın ide tekrār

kerāmet gör:

kerāmet gör: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Olağanüstü durum yaşamak, şahit olmak.

71. Dil ü cāndan mürid ü ṭālib olmış

72. Sülūk ü vecd ü ḥāle rāġıb olmış

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Gönül ve can.

73. İdüp bu şeyḫ aña reh-nümālıḳ

74. Dimiş var ʿışḳ-ıla ḳıl āşinālıḳ

mürid ü ṭālib ol:

mürid ü ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Bir şeyh ve mürşide bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf yolunu öğrenen kişi ve tasavvuf okuluna yeni başlayan kişi olmak.

73. İdüp bu şeyḫ aña reh-nümālıḳ

74. Dimiş var ʿışḳ-ıla ḳıl āşinālıḳ

rāġıb ol:

rāġıb ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

İstekli olmak.

73. İdüp bu şeyḫ aña reh-

nümālıḳ

74. Dimiş var ʿışḳ-ıla ḳıl
āşināлıḳ

sülūk ü vecd ü ḥāle:

sülūk ü vecd ü ḥāle: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Tarikat, tekke yolu ve coşkunluk, kendinden geçme ve ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire.

73. İdüp bu şeyḫ aña reh-
nümālıḳ
74. Dimiş var ʿışḳ-ıla ḳıl
āşināлıḳ

reh-nümālık id:

reh-nümālıḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Yol göstermek, rehber olmak.

75. Yüri ʿışḳ-ıla evvel āşinā ol
76. Bu vecd u hāl-ile andan
ṣafa bul

āşināлık ḳıl:

āşināлıḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Bilmek, tanımak.

75. Yüri ʿışḳ-ıla evvel āşinā ol
76. Bu vecd u hāl-ile andan
ṣafa bul

āşinā ol:

āşinā ol: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Tanıdık olmak, bilmek.

77. Bu yola ʿışḳsuz çün kim
gelürsin
78. İrişmez menzile yolda
ḳalursın

vecd u hāl:

vecd u hāl: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Coşkunluk ve durum.

77. Bu yola ʿışḳsuz çün kim
gelürsin
78. İrişmez menzile yolda
ḳalursın

şerḥ ol:

şerḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Açıklamak, yorumlamak.

81. Şu kimse kʿitmedi ʿışḳ-ıla bāzār
82. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

vefā ḳıl:

vefā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Sözünde durmak, dostluk göstermek.

81. Şu kimse kʿitmedi ʿışḳ-ıla bāzār
82. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

bāzār kʿit:

bāzār kʿit: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Ki alış veriş yapmak, pazarlık yapmak.

83. Veli ḫām olmasun diyn fesāne
84. Vireliim ʿışḳ nārından zebāne

kār eyle:

kār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Etki etmek.

83. Veli ḫām olmasun diyn fesāne
84. Vireliim ʿışḳ nārından zebāne

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Ne kadar, ne ölçüde.

83. Veli ḫām olmasun diyn fesāne
84. Vireliim ʿışḳ nārından zebāne

hām ol:

ḫām ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Olgunlaşmamış olmak II
Olgunlaşmamış, pişmemiş olmak; manevi olgunlaşma yolunun henüz başlangıcında bulunmak, ruhen olgunlaşmamak.

85. Ḳılalum ol maʿāninüñ beyānın
86. Vireliim mümkin olduḳça nişānın

beyānın Ḳıl:

beyānın Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Anlatmak, ifade etmek.

87. Çalayın ʿışḳ ṭablın mülk-i cānda
88. Kʿuyansun cümle ġāfiller cihānda

mümkin ol:

mümkin ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
İmkan dahilinde olmak.

87. Çalayın ʿışḳ ṭablın mülk-i cānda
88. Kʿuyansun cümle ġāfiller cihānda

mülk-i cān:

mülk-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Can memleketi.

89. Çekeyin ʿışḳ-ıla rāyāt-ı ser-keş
90. Ṣalayın kişverine ʿışḳun āteş

ʿışḳ ṭabl:

ʿışḳ ṭabl: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Aşk davulu.

89. Çekeyin ʿışḳ-ıla rāyāt-ı ser-keş
90. Ṣalayın kişverine ʿışḳun āteş

rāyāt-ı ser-keş:

rāyāt-ı ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Asi bayrağı.

91. İrişsün günbed-i firüzeye dūd
92. Kʿola çeşm-i kevākib girye-ālūd

ʿışḳun āteş:

ʿışḳun āteş: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Aşk ateşi.

91. İrişsün günbed-i firüzeye dūd
92. Kʿola çeşm-i kevākib girye-ālūd

günbed-i firüze:

günbed-i firüze: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Feleklerin firuzesi. II Gökyüzü.

93. Açayın ʿışḳ gülzārında bir gül
94. Ki düşsün ʿandeli̱b-i cāna ġulġul

çeşm-i kevākib girye-ālūd kʿola:

çeşm-i kevākib girye-ālūd kʿola:
Kalıp İfade
Mısra: **94**
Ağlayan yıldızların gözü olmak. Ki vezne uyması için birleşik yazılmıştır.

93. Açayın ʿışḳ gülzārında bir gül
94. Ki düşsün ʿandeli̱b-i cāna ġulġul

ʿışḳ gülzārı:

ʿışḳ gülzārı: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Aşkın gül bahçesi.

ʿandelib-i cān:

ʿandeli̱b-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Can bülbülü.

Ġulām-ı ʿışḳ ol:

Ġulām-ı ʿışḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**

Aşk esiri olmak.

59. Gerek-durur kişide ʿışḳ-bāzi
60. Haḳiḳi olmasa bāri mecāzi

Ḳuru efsāne:

Ḳuru efsāne: Deyim
Mısra: **8**
Asılsız rivayet, gerçekliği kanıtlanmamış şey, söylenti.

7. Ḫaber vir ʿışḳ işinden cānı ḳıl şād
8. Ḳuru efsānelerden eyleme yād

menzil al:

menzil al: Deyim
Mısra: **63**
İlerlemek, mesafe almak.

63. Haḳiḳi ʿışka ölmaduňsa menzil
64. Meczāẕiden de bārį olma ġāfį̄l

varı yoġı:

varı yoġı: Deyim
Mısra: **30**
Bütün varlığı, sahip olduğu her şey.

29. Yir ü gök ʿışḳ-ıla ṭutar ḳarārı
30. Cihānuň ʿışḳ-durur yoġı varı

Dizin
şehr-i maʿāni şehr-yār:

şehr-i maʿānį̄ şehr-yār: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Mana şehrinin hükümdarı.

1. Gel iy şehr-i maʿānį̄ şehr-yārį̄
2. Ṣuḫan meydānınuň çāpük-süvārı

Suhan meydānınuň çāpük-süvār:

Ṣuḫan meydānınuň çāpük-süvār: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Söz meydanının iyi at süreni II Şairlik yönünden güzel söz söyleyen.

1. Gel iy şehr-i maʿānį̈ şehr-yārį̈
2. Ṣuḫan meydānınuň çāpük-süvārı

söz ṭopı:

söz ṭopı: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Söz topu.

3. Ḳurulduġında söz ṭopına meydān
4. Saňa ṣunuldı bu meydānda çevgān

söz ṭopı: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Söz topu.

9. Söz ehlinden çü meydān oldı ḫālį̈
10. Ḳoma söz ṭopını sen yirde ḫālį̈

söz ṭopı: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Söz topu.

11. Geçür söz ṭopını farḳ-ı felekden
12. İşit taḥsį̈n ü şābāşı melekden

güneş zer ṭop u gök pį̈rūze çevgān:

güneş zer ṭop u gök pį̈rūze çevgān: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Güneş altından bir top gibi; gök mavi renkte bir firuze taşından bir değnek gibidir.

7. Getürürsin ṭutıcaḳ söze meydān
8. Güneş zer ṭop u gök pį̈rūze çevgān

hāli ol:

ḫālį̈ ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Boş olmak.

9. Söz ehlinden çü meydān oldı ḫālį̈
10. Ḳoma söz ṭopını sen yirde ḫālį̈

söz ehli:

söz ehli: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Sözden anlayan kimseler II

Şâirler, sohbet ehli kimseler.

9. Söz ehlinden çü meydān oldı ḫālį

10. Ḳoma söz ṭopını sen yirde ḫālį

söz ehli: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Sözden anlayan kimseler II

Şâirler, sohbet ehli kimseler.

25. Dilüň söz maḫzeninüňdür kilįdi

26. Ḳamu söz ehlinüň sensin ümįdi

söz ehli: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Sözden anlayan kimseler,

şâirler, sohbet ehli kimseler.

41. Söz ehlini ölür ṣanma cihānda

42. İder ʿįsā gibi yir āsmānda

söz ehli: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Sözden anlayan kimseler,

şâirler, sohbet ehli kimseler.

43. Niçe şehler ki adı unudıldı

44. Cihān söz ehli adı-y-ıla ṭoldı

<u>farḳ-ı felek:</u>

farḳ-ı felek: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gökyüzünün tepesi,

gökyüzünün üstü.

11. Geçür söz ṭopını farḳ-ı felekden

12. İşit taḥsįn ü şābāşı melekden

<u>taḥsin ü şābāş:</u>

taḥsįn ü şābāş: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Âferin ve bravo.

11. Geçür söz ṭopını farḳ-ı felekden

12. İşit taḥsįn ü şābāşı melekden

<u>maʿāni mülki:</u>

maʿānį mülki: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Mana ülkesi.

13. Maʿānį mülkini feṯḥ it ḳalem çek

14. Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek

ʿalem çek:

ʿalem çek: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sancak, bayrak dikmek.

13. Maʿānį mülkini feṯḥ it ḳalem çek

14. Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek

feth it:

feṯḥ it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Açmak, ele geçirmek.

13. Maʿānį mülkini feṯḥ it ḳalem çek

14. Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek

biňde birin:

biňde birin: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Binde biri II Çok azı.

15. Sözi naḳd-ile söyle biňde birin

16. Biňin terk eyle söyle biň digerin

farḳ-ı eflāk:

farḳ-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Göklerin tepesi.

13. Maʿānį mülkini feṯḥ it ḳalem çek

14. Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Bırakmak, vazgeçmek.

15. Sözi naḳd-ile söyle biňde birin

16. Biñin terk eyle söyle biñ digerin

derc it:

derc it: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Yazmak, kaydetmek.

19. Söz altundur göñül dürcinde derc it
20. Terāzūye ur andan ṣoñra ḫarc it

ḫarc it:

ḫarc it: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Harcamak, sarf etmek.

19. Söz altundur göñül dürcinde derc it
20. Terāzūye ur andan ṣoñra ḫarc it

andan ṣoñra:

andan ṣoñra: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Ondan sonra, bir süre sonra.

19. Söz altundur göñül dürcinde derc it
20. Terāzūye ur andan ṣoñra ḫarc it

ʿaḳl-ı kāmil:

ʿaḳl-ı kāmil: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Olgun düşünebilen, sağduyulu.

21. Terāzūsıdur anuñn ʿaḳl-ı kāmil
22. Ne bilsün bu sözi nā-dān u cāhil

nā-dān u cāhil:

nā-dān u cāhil: -

Mısra: **22**

Bilgisiz ve cahil.

21. Terāzūsıdur anuñn ʿaḳl-ı kāmil
22. Ne bilsün bu sözi nā-dān u cāhil

ne bilsün:

ne bilsün: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ne bilsin.

21. Terāzūsıdur anuñn ʿaḳl-ı kāmil

22. Ne bilsün bu sözi nā-dān u cāhil

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Şaşılır mı, tuhaf mı.

23. Söz iḳlīminde çün ṣāḥib-külehsin

24. Gedā-y-ısaň ne var başuňa şehsin

mahzen-i lā-reyb:

mahzen-i lā-reyb: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Şüphesizlik hazinesi.

27. Bilürsin mahzen-i lā-reybdür söz

28. Yitürme gevher-i bī-ʿaybdür söz

gevher-i bī-ʿayb:

gevher-i bī-ʿayb: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Kusursuz cevher.

27. Bilürsin mahzen-i lā-reybdür söz

28. Yitürme gevher-i bī-ʿaybdür söz

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Ne kadar, ne ölçüde.

29. Ne deňlü ḳadri şimdi oldıʿsa az

30. Ḳayurmaz söz güherdür yirde ḳalmaz

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Ne kadar, ne ölçüde.

157. Anuň kim kīẕb ola aṣlı muḳarrer

158. Ne deňlü virse naẓmı zīb ü zīver

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Ne kadar, ne ölçüde.

161. Ne deňlü zeyn iderseň rūşen olmaz
162. Ne deňlü gül dikerseň gülşen olmaz

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Ne kadar, ne ölçüde.

161. Ne deňlü zeyn iderseň rūşen olmaz
162. Ne deňlü gül dikerseň gülşen olmaz

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Ne kadar, ne ölçüde.

165. Ne deňlü ṣubḥ-ı kāzib ḳılsa tezvīr
166. İdemez ḳalb-i şebde nūrı teʿŝīr

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Ne kadar, ne ölçüde.

171. Anuň kʿolmaya aṣlı pāk gevher
172. Düzüp ḳoşmaḳ ne deňlü zīnet eyler

az oldıʿsa:

az oldıʿsa: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Az olmak.

29. Ne deňlü ḳadri şimdi oldıʿsa az
30. Ḳayurmaz söz güherdür yirde ḳalmaz

yirde ḳal:

yirde ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Heba olmak, boşa gitmek.

29. Ne deňlü ḳadri şimdi oldıʿsa az
30. Ḳayurmaz söz güherdür yirde ḳalmaz

cihān ţūmārı:

cihān ţūmārı: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Dünya tomarı II Şiir yazılan yığın.

31. Sözüň cān levḥi vü dil ḫāmesidür
32. Cihān ṭūmārınuň ser-nāmesidür

ne kim:

ne kim: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Her ne.

33. Ne kim vardur remi̱de ārāmi̱de
34. Olupdur kāf u nūndan āferi̱de

ne kim: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Her ne.

35. Ne kim ʿālemde geldiyse sücūda
36. Ḳamu bir söz-ile geldi vücūda

āferi̱de ol:

āferi̱de ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Yaratılmak.

33. Ne kim vardur remi̱de ārāmi̱de
34. Olupdur kāf u nūndan āferi̱de

kāf u nūn:

kāf u nūn: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Allah'ın "kün" emriyle bütün varlıkları yaratması II Ol, olsun.

33. Ne kim vardur remi̱de ārāmi̱de
34. Olupdur kāf u nūndan āferi̱de

sücūda gel:

sücūda gel: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Secde etmek.

35. Ne kim ʿālemde geldiyse sücūda
36. Ḳamu bir söz-ile geldi

vücūda

37. Cihānuň söz-durur çün yoġ u varı
38. Söz-ile eylegil sen sāz-kārį

vücūda gel:

vücūda gel: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Yaratılma, dünyaya gelmek.

35. Ne kim ʿālemde geldiyse sücūda
36. Ḳamu bir söz-ile geldi vücūda

yoġ u varı:

yoġ u varı: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Varı yoğu, bir kimsenin sahip olduğu her şey.

37. Cihānuň söz-durur çün yoġ u varı
38. Söz-ile eylegil sen sāz-kārį

sāz-kāri eyle:

sāz-kārį eyle: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Uygun, elverişli olmak.

erkekden ol:

erkekden ol: -
Mısra: **39**
Erkekden olsa (söz).

39. Eger erkekden ola ger dişiden
40. Ḳalan bir söz degül midür kişiden

dişiden ol:

dişiden ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kadından olsa (söz).

39. Eger erkekden ola ger dişiden
40. Ḳalan bir söz degül midür kişiden

yir id:

yir id: Kalıp İfade
Mısra: **42**

Yerleşmek.

41. Söz ehlini ölür ṣanma cihānda
42. İder ʿişā gibi yir āsmānda

yir id: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Yerleşmek II Dile pelesenk olmak.

69. Çü bu şān-ı İlāhi̯ vardur anda
70. ʿAceb mi yir iderse dilde cānda

ehl-i dil:

ehl-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gönül ehli II Şairler.

45. Söz olur ehl-i diller kār-bārı
46. Cihānuň söz gibi yoḳ yād-gārı

söz ol:

söz ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Söz ile olmak.

45. Söz olur ehl-i diller kār-bārı
46. Cihānuň söz gibi yoḳ yād-gārı

söz id:

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Söz söylemek II Şiir söylemek.

47. Niçe yaḫdan yüregi germ ider söz
48. Niçe ṭaşdan göňüller nerm ider söz

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Söz söylemek II Şiir söylemek.

47. Niçe yaḫdan yüregi germ ider söz
48. Niçe ṭaşdan göňüller nerm ider söz

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **63**

Söz söylemek II Şiir söylemek.

63. Kimin ḫandān-iken giryān ider söz
64. Kimin giryān-iken ḫandān ider söz

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Söz söylemek II Şiir söylemek.

63. Kimin ḫandān-iken giryān ider söz
64. Kimin giryān-iken ḫandān ider söz

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Söz söylemek II Şiir söylemek.

135. İdeyin söz diyü şekker-feşānį̈
136. Ki pür-şekker ola ḫalḳuň dehānı

Ġıdā-yı rūḥ:

Ġıdā-yı rūḥ: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Ruhun gıdası.

49. Ġıdā-yı rūḥdur şiį̈rį̈n maḳāle
50. Ḫuṣūṣan kim gire şiʿr ü ḫayāle

şiʿr ü ḫayāl:

şiʿr ü ḫayāl: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Şiir ve düş.

49. Ġıdā-yı rūḥdur şiį̈rį̈n maḳāle
50. Ḫuṣūṣan kim gire şiʿr ü ḫayāle

āġāz ol:

āġāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Seslendirmek, başlamak.

51. Güzel ṣavt-ıla ḫoş söz olsa āġāz
52. Anuňʿçündür çıḳarur taşdan āvāz

şirin ol:

şi̱ri̱n ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Tatlı olmak.

53. Çü söz şi̱ri̱n ola vü naġmesi ḫoş
54. Dil ü cān ḫırmenine urur āteş

hoş ol:

ḫoş ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Güzel olmak.

53. Çü söz şi̱ri̱n ola vü naġmesi ḫoş
54. Dil ü cān ḫırmenine urur āteş

dil ü cān hırmeni:

dil ü cān ḫırmeni: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Gönül ve can harmanı.

53. Çü söz şi̱ri̱n ola vü naġmesi ḫoş
54. Dil ü cān ḫırmenine urur āteş

fehm eyle:

fehm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Anlamak, fark etmek.

55. Ḳaçan bir nükteyi fehm eylese gūş
56. Ḳudūmı cānı eyler mest ü medhūş

mest ü medhūş eyle:

mest ü medhūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Kendinden geçmiş ve dehşete düşmüş kılmak.

55. Ḳaçan bir nükteyi fehm eylese gūş
56. Ḳudūmı cānı eyler mest ü medhūş

āheng eyle:

āheng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Yönelmek, uyum içinde bir şeyler yapmaya hazırlanmak.

57. Göñül çün eyler istikbāle āheng
58. Alur bağrına bâŝār ġonça-veş teng

bağrına bâŝār:

bağrına bâŝār: Deyim
Mısra: **58**
Biriyle ilgilenerek onu koruyup kayırmak, yetiştirmek.

57. Göñül çün eyler istikbāle āheng
58. Alur bağrına bâŝār ġonça-veş teng

şeker-pāş ol:

şeker-pāş ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Şeker saçmak.

59. Gehį şādį̇den olup leb şeker-pāş
60. Gehį endūh-ile gözden aḳar yaş

çeşm-i nemnāk:

çeşm-i nemnāk: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Yaş dolu gözler.

61. Olur ḫandān anuñla çeşm-i nemnāk
62. Bulur şādį̇ anuñla cān-ı ġamnāk

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Gülmek, neşeli ve mutlu olmak

61. Olur ḫandān anuñla çeşm-i nemnāk
62. Bulur şādį̇ anuñla cān-ı ġamnāk

cān-ı ġamnāk:

cān-ı ġamnāk: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Gamlı, kederli can.

61. Olur ḫandān anuñla çeşm-i nemnāk
62. Bulur şādį̇ anuñla cān-ı ġamnāk

68. İder āb-ı ḥayāt aṣl-ı siyāhį

zinde eyle:

zinde eyle: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Canlandırmak, diriltmek.

65. Kimisin ölmiş iken zinde eyler

66. Kimin başına şehken bende eyler

bende eyle:

bende eyle: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Kul, köle etmek.

65. Kimisin ölmiş iken zinde eyler

66. Kimin başına şehken bende eyler

şān-ı İlāhi:

şān-ı İlāhi: Kalıp İfade

Mısra: **67**

İlahi adalet.

67. Taʿālāʿllāh zihį şān-ı İlāhi

āb-ı ḥayāt:

āb-ı ḥayāt: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Can veren su II İçeni ölümsüzlüğe ulaştıran ve nerede olduğu bilinmeyen bir kaynağın suyu.

67. Taʿālāʿllāh zihį şān-ı İlāhi

68. İder āb-ı ḥayāt aṣl-ı siyāhį

aṣl-ı siyāhį id:

aṣl-ı siyāhį id: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Aslı siyahla ilgili olmak.

67. Taʿālāʿllāh zihį şān-ı İlāhi

68. İder āb-ı ḥayāt aṣl-ı siyāhį

şān-ı İlāhi:

şān-ı İlāhį: Kalıp İfade

Mısra: **69**

İlahi adalet.

69. Çü bu şān-ı İlāhį vardur

anda

70. ʿAceb mi yir iderse dilde cānda

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Şaşılır mı.

69. Çü bu şān-ı İlāhi̯ vardur anda

70. ʿAceb mi yir iderse dilde cānda

daʿvā ḳıl:

daʿvā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **71**

İddiada bulunmak, iddia etmek.

71. Çü söz bābında ḳıldum böyle daʿvā

72. Gerek kim gösterem daʿvāya maʿnā

söz bābı:

söz bābı: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Söz, şiir faslı.

71. Çü söz bābında ḳıldum böyle daʿvā

72. Gerek kim gösterem daʿvāya maʿnā

dād id:

dād id: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Sızlanmak II İmdad dilemek, adalet istemek.

73. Niçe nā-dān elinden söz ide dād

74. Ḳılayın dād-ıla söz mülkin ābād

ābād Kıl:

ābād Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bayındır, şen etmek.

73. Niçe nā-dān elinden söz ide dād

74. Ḳılayın dād-ıla söz mülkin

ābād

75. İdeyin sözde bir siḥr-i āferi̯n
76. Kʿide rūh-ı Nizāmi̯ āferi̯n

söz mülki:

söz mülki: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Söz yurdu.

73. Niçe nā-dān elinden söz ide dād
74. Ḳılayın dād-ıla söz mülkin ābād

siḥr-i āferi̯n id:

siḥr-i āferi̯n id: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Taktir edilmiş sihir olmak.

75. İdeyin sözde bir siḥr-i āferi̯n
76. Kʿide rūh-ı Nizāmi̯ āferi̯n

rūh-ı nizāmi āferin:

rūh-ı nizāmi̯ āferi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Nizami'nin ruhunu (Genceli Nizami) övmek.

75. İdeyin sözde bir siḥr-i āferi̯n
76. Kʿide rūh-ı Nizāmi̯ āferi̯n

siḥr-i bābil:

siḥr-i bābil: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Babil' in sihri II Kur'an'da Babil şehrinden Bakara Suresi, 102. ayette bahsedilir. Harut ve Marut isimli iki melek, insanları imtihan etmek için Allah tarafından Babil'e gönderilirler. Burada insanlara sihir öğretirler.

77. Geçeyin söz diyü bir siḥr-i Bābil
78. Ki eyde Cāmi̯ liʿİlāh derr-i ḳāyil

liʿİlāh derr-i ḳāyil:

liʿİlāh derr-i ḳāyil: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Boyun eğmişin (inanmış) mükâfatını Allah versin.

77. Geçeyin söz diyü bir siḥr-i Bābil

78. Ki eyde Cāmi̯ liʿİlāh derr-i ḳāyil

rūşen olmaz

162. Ne deňlü gül dikerseň gülşen olmaz

faşl-ı nev-bahār:

faşl-ı nev-baḫār: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Bahar mevsimi.

79. Açup bir tāze faşl-ı nev-baḫārı

80. Düzüp zeyn ideyin bir sebze-zārı

hüveydā id:

hüveydā id: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Açık etmek, açığa çıkarmak.

81. İdeyin dürlü ʿibretler hüveydā

82. Cihān ḫalḳı anı itsün temāşā

zeyn id:

zeyn id: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Süslemek.

79. Açup bir tāze faşl-ı nev-baḫārı

80. Düzüp zeyn ideyin bir sebze-zārı

temāşā it:

temāşā it: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Seyretmek.

81. İdeyin dürlü ʿibretler hüveydā

82. Cihān ḫalḳı anı itsün temāşā

zeyn id: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Süslemek.

161. Ne deňlü zeyn iderseň

cihān ḫalḳı:

cihān ḫalḳı: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Dünya üzerinde yaşayan herkes, insanlar.

81. İdeyin dürlü ʿibretler hüveydā
82. Cihān ḫalḳı anı itsün temāşā

dilüň kilidi söz maḫzeni:

dilüň kiḫidi söz maḫzeni: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Sözün bir hazine gibidir, dilin ise o hazinenin anahtarıdır.

25. Dilüň söz maḫzeninüňdür kiḫidi
26. Ḳamu söz ehlinüň sensin ümḫidi

göňül dürci:

göňül dürci: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Gönül kutusu II Yürek.

19. Söz altundur göňül dürcinde derc it
20. Terāzūye ur andan ṣoňra ḫarc it

sözüň cān levḥi vü dil hāmesi:

sözüň cān levḥi vü dil ḫāmesi:
Kalıp İfade
Mısra: **31**
Sözün can sayfası gibidir, dil de o sayfanın kalemi gibidir.

31. Sözüň cān levḥi vü dil ḫāmesidür
32. Cihān ṭūmārınuň ser-nāmesidür

handān id:

ḫandān id: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Güldürmek.

83. Kimini berḳ-veş ḫandān ideyin
84. Kimini ebr-veş giryān ideyin

giryān id:

giryān id: Kalıp İfade
Mısra: **84**

Ağlatmak.

83. Kimini berḳ-veş ḫandān ideyin
84. Kimini ebr-veş giryān ideyin

şeyh-i ferid:

şeyḫ-i ferįd: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Eşi bulunmayan şeyh.

87. Ṭarįḳumda çi-ger şeyḫ-i ferįdem
88. Niẓāmį şeyḫa cān-ile mürḥdem

bünyād ur:

bünyād ur: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Söz söylemek, konuşmak.

91. Anuň yādıyla urdum söze bünyād
92. Ḫudāvendā anuň rūḥını ḳıl şād

şād ḳıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Sevindirmek, mutlu etmek.

91. Anuň yādıyla urdum söze bünyād
92. Ḫudāvendā anuň rūḥını ḳıl şād

yād id:

yād id: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Hatırlamak.

93. Şu ṣāḥib-dil ki uġraya buradan
94. Anı vü bizi yād ide duʿādan

yād id: Kalıp İfade
Mısra: **211**
Hatırlamak, anmak.

211. Oḳıyanlar ideler ḫayr-ıla yād
212. İşidenler diyeler āferįn-bād

maʿāni ḫırmeni:

maʿāni ḫırmeni: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Şiirde anlam harmanı.

95. Ṣavardı ol maʿāni ḫırmenini
96. Olup Ḫusrev gedā-yı ḫūşe-çįnį̇

gedā-yı hūşe-çin:

gedā-yı ḫūşe-çįn: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Başak toplayan kul.

95. Ṣavardı ol maʿāni ḫırmenini
96. Olup Ḫusrev gedā-yı ḫūşe-çįnį̇

Husrev ol:

Ḫusrev ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Hüsrev-i Pervîz, İran'ın Sâsâniyan sülalesinden bir padişah olup, Nuşirevân'ın torunu, Hürmüz'ün oğludur.

95. Ṣavardı ol maʿāni ḫırmenini
96. Olup Ḫusrev gedā-yı ḫūşe-çįnį̇

bir kaç:

bir ḳaç: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Biraz, birkaç.

97. Eline girdi bir ḳaç dāne andan
98. Ki ḫoş ṭolmış-durur peymāne andan

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **99**
İçmek.

99. Maʿāni cāmını ol eyledi nūş
100. Ki ẕevḳından melekler eyledi cūş

maʿāni cāmı:

maʿāni cāmı: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Manalar kadehi.

99. Maʿāni cāmını ol eyledi nūş
100. Ki ẕevḳından melekler eyledi cūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Coşmak.

99. Maʿāni cāmını ol eyledi nūş
100. Ki ẕevḳından melekler eyledi cūş

ser-āgāz eyle:

ser-āgāz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Başlamak.

103. Gel imdi sözüňe eyle ser-āgāz
104. Ki cān ḳuşı ura sāzūňa pervāz

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

103. Gel imdi sözüňe eyle ser-āgāz
104. Ki cān ḳuşı ura sāzūňa pervāz

pervāz ur:

pervāz ur: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Uçmak.

103. Gel imdi sözüňe eyle ser-āgāz
104. Ki cān ḳuşı ura sāzūňa pervāz

cān ḳuşı:

cān ḳuşı: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Ruh, hayat; can kuşu, gönül kuşu.

103. Gel imdi sözüňe eyle ser-āgāz
104. Ki cān ḳuşı ura sāzūňa

pervāz

siḥr ü efsūn:

siḥr ü efsūn: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Sihir ve büyü.

105. Oḳı sen siḥr ü efsūnuň cihāna
106. Bu efsāne arad'olṣun baḫāne

şeker-riz ol:

şeker-riz ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Şeker saçan, şeker döken, tatlı, tatlı sözlü.

107. Cihāna ṭatlu dilden ol şeker-riz
108. Ki telḫ ola niçe şīrīn ü perv̄īz

Şirin ü perviz:

Şīrīn ü perv̄īz: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Sasani hükümdarlarından Şîrîn ve Hüsrev Perviz.

107. Cihāna ṭatlu dilden ol şeker-riz
108. Ki telḫ ola niçe şīrīn ü perv̄īz

telh ol:

telḫ ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Acı olmak.

107. Cihāna ṭatlu dilden ol şeker-riz
108. Ki telḫ ola niçe şīrīn ü perv̄īz

zebūrın ʿışḳu:

zebūrın ʿışḳu: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Aşk kitabı.

109. Zebūrın ʿışḳuňuň āvāzelendür
110. Cihānuň eski derdin tāzelendür

germ eyle:

germ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Isıtmak.

111. Girü germ eyle ʿuşşāḳın havāsın

112. Girü çıñrad cihānda ʿışḳ ṭāsın

ʿuşşāḳın havāsı:

ʿuşşāḳın havāsı: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Aşıkların havası.

111. Girü germ eyle ʿuşşāḳın havāsın

112. Girü çıñrad cihānda ʿışḳ ṭāsın

ʿışḳ ṭāsı:

ʿışḳ ṭāsı: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Aşk tası.

111. Girü germ eyle ʿuşşāḳın havāsın

112. Girü çıñrad cihānda ʿışḳ ṭāsın

tāc ur:

tāc ur: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Taçlandırmak, taç takmak.

115. Felek farḳına ur bir gevherį̇ tāc

116. Ki ay u gün ola tācına muḥtāc

muḥtāc ol:

muḥtāc ol: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Gereksinim duymak.

115. Felek farḳına ur bir gevherį̇ tāc

116. Ki ay u gün ola tācına muḥtāc

ay u gün:

ay u gün: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Ay ve güneş.

115. Felek farḳına ur bir gevherį̇ tāc

116. Ki ay u gün ola tācına muḥtāc

bisāṭ-ı dehr:

bisāṭ-ı dehr: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Dünya.

117. Bisāṭ-ı dehre bir naḳş eyle rengįn
118. Ki görse Mānį-i Çįn ide taḥsįn

naḳş eyle:

naḳş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **117**
İşlemek II Meydana getirmek, ortaya çıkarmak.

117. Bisāṭ-ı dehre bir naḳş eyle rengįn
118. Ki görse Mānį-i Çįn ide taḥsįn

māni-i Çin:

mānį-i Çįn: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Çinli Mani II meşhur Çinli nakkaşın adıdır. Behram Şâpûr zamanında Îran'a gelip Zerdüşt ve Îsâ dinleri halitası olan batıl mezhebini neşre başlamış olduğundan idam olunmuştur. "Erteng", Erjeng" adlı eserleri meşhurdur.

117. Bisāṭ-ı dehre bir naḳş eyle rengįn
118. Ki görse Mānį-i Çįn ide taḥsįn

taḥsin id:

taḥsįn id: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Beğenmek, takdir etmek.

117. Bisāṭ-ı dehre bir naḳş eyle rengįn
118. Ki görse Mānį-i Çįn ide taḥsįn

maʿnā ʿarūsı:

maʿnā ʿarūsı: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Mana gelini.

119. Çıḳar maʿnā ʿarūsını tutuḳdan
120. Ṭulūʿ itsün güneş gibi ufuḳdan

Ṭulūʿ it:

Ṭulūʿ it: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Doğmak, ortaya çıkmak, varlık göstermek.

119. Çıḳar maʿnā ʿarūsını tutuḳdan
120. Ṭulūʿ itsün güneş gibi ufuḳdan

zibā nigār:

ẕibā nigār: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Süslü güzel.

121. Düzet zeyn ile bir ẕibā nigārı
122. Ki yüzin görenüñ gitsün ḳarārı

türkī vü tāzī:

türkī vü tāzī: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Türk ve Fars.

123. Ne ziver var-ısa Türkī vü Tāzī
124. Anuñ olsun ḳabāsınuñ ṭırāzı

kabāsınuñ ṭırāzı:

ḳabāsınuñ ṭırāzı: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Elbisesinin süsü.

123. Ne ziver var-ısa Türkī vü Tāzī
124. Anuñ olsun ḳabāsınuñ ṭırāzı

anuñ ol:

anuñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Sahip olmak II Türk ve Fars'ın olsun.

123. Ne ziver var-ısa Türkī vü Tāzī
124. Anuñ olsun ḳabāsınuñ

ṭırāzı

zeyn eyle:

zeyn eyle: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Süslemek, donatmak.

125. Aňa zeyn eyle bir müşkiẕn ʿamāriẕ
126. Ki ḫurşiḏ olsun anuň perde-dārı

müşkiẕn ʿamāriẕ:

müşkiẕn ʿamāriẕ: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Misk kokusunun ömürleri.

125. Aňa zeyn eyle bir müşkiẕn ʿamāriẕ
126. Ki ḫurşiḏ olsun anuň perde-dārı

hurşid ol:

ḫurşiḏ ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Güneş (onun koruyucusu) olsun.

125. Aňa zeyn eyle bir müşkiẕn ʿamāriẕ
126. Ki ḫurşiḏ olsun anuň perde-dārı

gül ol:

gül ol: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Gül olmak, güle dönüşmek.

127. Cihān bāġında bir tāze gül olsun
128. Zamāne ḫalḳı aūa bülbül olsun

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Bülbül gibi olan II Aşık kimse.

127. Cihān bāġında bir tāze gül olsun
128. Zamāne ḫalḳı aūa bülbül olsun

nakş-ı mevzūn:

naḳş-ı mevzūn: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Ölçülü, düzgün, biçimli nakış, işleme.

129. Düzet bir ṣūret-i ẖoş naḳş-ı mevzūn
130. Ki Leylā görse anı ola mecnūn

ṣūret-i ẖoş:

ṣūret-i ẖoş: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Güzel yüzlü.

129. Düzet bir ṣūret-i ẖoş naḳş-ı mevzūn
130. Ki Leylā görse anı ola mecnūn

mecnūn ol:

mecnūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Delirmek II Mecnûn, Leyla ve Mecnun hikayesinin erkek kahramanı.

129. Düzet bir ṣūret-i ẖoş naḳş-ı mevzūn
130. Ki Leylā görse anı ola mecnūn

mecnūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **230**

Sevda sebebiyle kendini kaybetmek || Delirmek, çıldırmak.

229. Görenler ḥüsninüñ meftūnı olsun
230. Niçe Leylā bunuñ mecnūn olsun

Şirīn ü Ḫusrev:

Şirīn ü Ḫusrev: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Şirin ve Hüsrev hikayesi.

131. Geçürdi nevbetin Şirīn ü Ḫusrev
132. Gerek söz taẖtına bir ẖusrev-i nev

ẖusrev-i nev:

ẖusrev-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Yeni sultan.

131. Geçürdi nevbetin Şirīn ü Ḫusrev
132. Gerek söz taḫtına bir ḫusrev-i nev

cemāl-i yūsuf:

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Hz. Yusuf'un güzelliği.

133. Cemāl-i Yūsuf u ʿışḳ-ı Zeliḫā
134. Ḳıla çün ṭūṭī-i ṭabʿum şeker-ḫā

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Güzelliğiyle meşhur peygamber Hz. Yusuf.

189. Cemāl-i Yūsuf u ʿışk-ı Zeliḫā
190. Meŝeldür kim olur dillerde icrā

ʿışḳ-ı zeliḫā:

ʿışḳ-ı zeliḫā: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Züleyha'nın aşkı.

133. Cemāl-i Yūsuf u ʿışḳ-ı Zeliḫā
134. Ḳıla çün ṭūṭī-i ṭabʿum şeker-ḫā

şeker-hā Kıl:

şeker-ḫā Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Şeker çiğneyen olmak.

133. Cemāl-i Yūsuf u ʿışḳ-ı Zeliḫā
134. Ḳıla çün ṭūṭī-i ṭabʿum şeker-ḫā

ṭūti-i ṭabʿ:

ṭūṭī-i ṭabʿ: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Papağan yaratılışlı II Şair yaratılışı.

133. Cemāl-i Yūsuf u ʿışḳ-ı Zeliḫā
134. Ḳıla çün ṭūṭī-i ṭabʿum

şeker-ḫā

pür-şekker ol:

pür-şekker ol: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Çok tatlı olmak.

135. İdeyin söz diyü şekker-feşānį̈
136. Ki pür-şekker ola ḫalḳuň dehānı

teng ol:

teng ol: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Daralmak.

137. Cihān mışrı şekerle teng olsun
138. ʿİzār-ı nāme şekker-reng olsun

sevād-ı nāme:

sevād-ı nāme: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Eserin kara sayfası II Siyah mürekkeple yazılması bağlamında.

139. Sevād-ı nāmem olsun ʿanber-āmį̈z
140. Zebānı ḫāmemüň olsun şeker-rį̈z

ʿanber-āmiz ol:

ʿanber-āmį̈z ol: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Anberimsi olmak II Anber gibi kokmak.

139. Sevād-ı nāmem olsun ʿanber-āmį̈z
140. Zebānı ḫāmemüň olsun şeker-rį̈z

şekker-reng ol:

şekker-reng ol: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Rengi sarıya çalmak.

137. Cihān mışrı şekerle teng olsun
138. ʿİzār-ı nāme şekker-reng olsun

şeker-riz ol:

şeker-rīz ol: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Şeker saçmak.

139. Sevād-ı nāmem olsun ʿanber-āmīz

140. Zebānı ḫāmemüň olsun şeker-rīz

müşk-i tātār:

müşk-i tātār: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Tatar miski.

141. Dökeyin nāmem üzre müşk-i Tātār

142. Ḳılayın ḫāmemüň naḫlin şeker-bār

ʿİzār-ı nāme:

ʿİzār-ı nāme: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Kitabımın yüzü, sayfası.

137. Cihān mışrı şekerle teng olsun

138. ʿİzār-ı nāme şekker-reng olsun

şeker-bār Ḳıl:

şeker-bār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Saçmak.

141. Dökeyin nāmem üzre müşk-i Tātār

142. Ḳılayın ḫāmemüň naḫlin şeker-bār

ḳand u şekker:

ḳand u şekker: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Şeker.

143. Dimāġına ezeyin ḳand u şekker

144. Ki söz diyü şeker ṣaçsun mükerrer

ber-vech-i aḥsen:

ber-vech-i aḥsen: Kalıp İfade

Mısra: **146**

En güzel şekilde ortaya çıkan.

145. Çü aḥsendür bu ḳamu ḳıṣṣalardan
146. Gerek kim naẓm ola ber-vech-i aḥsen

naẓm ol:

naẓm ol: Kalıp İfade
Mısra: **146**
İnci dizmek II Şiir yazmak.

145. Çü aḥsendür bu ḳamu ḳıṣṣalardan
146. Gerek kim naẓm ola ber-vech-i aḥsen

gerek kim:

gerek kim: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Gerekir ki.

145. Çü aḥsendür bu ḳamu ḳıṣṣalardan
146. Gerek kim naẓm ola ber-vech-i aḥsen

Ḥaḳ ta'ālā:

Ḥaḳ ta'ālā: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Yüce Allah.

147. Buňa aḥsen didi çün Ḥaḳ ta'ālā
148. Kimüň ne zehresi var kim diye lā

vaḥy-i münzel:

vaḥy-i münzel: Kalıp İfade
Mısra: **149**
İndirilmiş vahiy.

149. Ola çün ṣıdḳa şāhid vaḥy-i münzel
150. Ḳıla mı kiẕb-içün imkān-ı medḫal

şāhid ol:

şāhid ol: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Hazır bulunmak, tanık olmak.

149. Ola çün ṣıdḳa şāhid vaḥy-i münzel
150. Ḳıla mı kiẕb-içün imkān-ı medḫal

ehl-i ʿirfān:

ehl-i ʿirfān: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Bilgi sahibi, âlimler.

153. Çü efsāne taḫayyül ola yeksān
154. Alamaz leẕẕet andan ehl-i ʿirfān

ŝābit ol:

ŝābit ol: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Gerçekliği, doğruluğu ortaya konmak, ispatlanmak.

155. Gerek bir ḳıṣṣānuň aṣlı vü faṣlı
156. Ki her bāb-ıla ŝābit ola aṣlı

müzevver ol:

müzevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Uydurma, düzmece olmak.

151. Sözüň ṣıdḳı-durur yüzine ziver
152. Ne vechi var ki ola ol müzevver

aṣlı vü faṣlı:

aṣlı vü faṣlı: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Kaynağı ve bölümleri.

155. Gerek bir ḳıṣṣānuň aṣlı vü faṣlı
156. Ki her bāb-ıla ŝābit ola aṣlı

kiẕb ol:

kiẕb ol: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Yalan olmak.

157. Anuň kim kiẕb ola aṣlı muḳarrer
158. Ne deňlü virse naẓmı ziẕb ü ziẏver

zib ü ziver:

ziẕb ü ziẏver: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Süsü ve güzelliği.

157. Anuň kim kiẕb ola aṣlı muḳarrer
158. Ne deňlü virse naẓmı ziḇ ü ziḫver

ṭabʿ-ı nāzük:

ṭabʿ-ı nāzük: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Nazik tabiatlı.

159. Olursa naẓmı sübḥān u vāyil
160. Olımaz ṭabʿ-ı nāzük aňa māyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **160**
İstekli, hevesli olmak.

159. Olursa naẓmı sübḥān u vāyil
160. Olımaz ṭabʿ-ı nāzük aňa māyil

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Aydınlanmak II Açığa çıkmak.

161. Ne deňlü zeyn iderseň rūşen olmaz
162. Ne deňlü gül dikerseň gülşen olmaz

gülşen ol:

gülşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **162**
Gül bahçesi olmak.

161. Ne deňlü zeyn iderseň rūşen olmaz
162. Ne deňlü gül dikerseň gülşen olmaz

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Nurlu olma, aydınlık olma, parlak olma.

163. Kaçan nūr olmasa şemʿ ola ḫandān
164. Biter mi şūre yirde ter

gülistān

Fecirden önce geçici olarak tan yerinin ağarması II Yalancı sabah.

şem‘ ol:

şem‘ ol: Kalıp İfade

Mısra: **163**

Mum olmak, mum gibi yanıp durmak.

163. Kaçan nūr olmasa şem‘ ola ḫandān
164. Biter mi şūre yirde ter gülistān

165. Ne deñlü ṣubḥ-ı kāzib ḳılsa tezvīr
166. İdemez ḳalb-i şebde nūrı teʿŝīr

biter mi:

biter mi: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Büyür mü, ortaya çıkar mı, yetişir mi?

163. Kaçan nūr olmasa şem‘ ola ḫandān
164. Biter mi şūre yirde ter gülistān

tezvir kıl:

tezvīr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Yalan söyleyip ortalığı karıştırma.

165. Ne deñlü ṣubḥ-ı kāzib ḳılsa tezvīr
166. İdemez ḳalb-i şebde nūrı teʿŝīr

ṣubḥ-ı kāzib:

ṣubḥ-ı kāzib: Kalıp İfade

Mısra: **165**

kalb-i şeb:

ḳalb-i şeb: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Gecenin ortası, gecenin yarısı.

165. Ne deñlü ṣubḥ-ı kāzib ḳılsa tezvīr
166. İdemez ḳalb-i şebde nūrı

teʿŝi̱r

teʿŝir id:

teʿŝi̱r id: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Etki etmek.

165. Ne deňlü ṣubḥ-ı kāzib ḳılsa tezvi̱r
166. İdemez ḳalb-i şebde nūrı teʿŝi̱r

kizb ü haṭā:

kiẕb ü ḫaṭā: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Yalan ve yanlış.

167. Duyulur ʿāḳıbet kiẕb ü ḫaṭāsı
168. Hemi̱n yanma kalur yüz ḳarası

yüz karası:

yüz ḳarası: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Utanılacak bir durum veya şey, yüz kiri, günah.

167. Duyulur ʿāḳıbet kiẕb ü ḫaṭāsı
168. Hemi̱n yanma kalur yüz ḳarası

subḥ-ı ṣādık:

ṣubḥ-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **169**

Ufuk boyunca görülen ve yayılarak güneşin doğuşuna kadar devam eden aydınlık.

169. Çün ura ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṣıdḳ-ıla dem
170. Ḳudūmından münevver olur ʿālem

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **169**

Söz etmek, bahsetmek.

169. Çün ura ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṣıdḳ-ıla dem
170. Ḳudūmından münevver olur ʿālem

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

169. Çün ura ṣubḥ-ı ṣādıḳ ṣıdḳ-ıla dem

170. Ḳudūmından münevver olur ʿālem

gevher kʿol:

gevher kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Ki mücevher, cevher ol.

171. Anuň kʿolmaya aṣlı pāk gevher

172. Düzüp ḳoşmaḳ ne deňlü zi̱net eyler

zinet eyle:

zi̱net eyle: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Süslemek, güzelleştirmek.

171. Anuň kʿolmaya aṣlı pāk gevher

172. Düzüp ḳoşmaḳ ne deňlü zi̱net eyler

kadd-i zişte:

ḳadd-i zişte: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Kısa boy.

173. Gerekmez ḳadd-i zişte ḫūb di̱bā

174. Ki dibā-y-ıla olmaz zişt zi̱bā

zişt zibā ol:

zişt zi̱bā ol: Kalıp İfade

Mısra: **174**

Çirkin güzel olmak.

173. Gerekmez ḳadd-i zişte ḫūb di̱bā

174. Ki dibā-y-ıla olmaz zişt zi̱bā

dil-keş ol:

dil-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Gönül cezbetmek.

175. Degül ancaḳ ki olmaz kendü dil-keş
176. Görinür geydügi dibā da nā-ḫoş

ruḫ-ı nāzük:

ruḫ-ı nāzük: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Zarif yanaklı.

177. Ruḫ-ı nāzük gerek gül-güne-y-içün
178. Yüzi zişt olana gül-güne nʿitsün

zişt ol:

zişt ol: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Çirkin olmak.

177. Ruḫ-ı nāzük gerek gül-güne-y-içün
178. Yüzi zişt olana gül-güne nʿitsün

gökçek eyle:

gökçek eyle: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Güzelleştirmek.

179. Yüzi gülgüne gerçi gökçek eyler
180. İder çirkin yüz olsa daḫi bed-ter

bed-ter id:

bed-ter id: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Daha kötü, beter etmek.

179. Yüzi gülgüne gerçi gökçek eyler
180. İder çirkin yüz olsa daḫi bed-ter

yüz ol:

yüz ol: Kalıp İfade
Mısra: **180**
(Çirkin) yüzlü olsa da.

179. Yüzi gülgüne gerçi gökçek eyler
180. İder çirkin yüz olsa daḫi bed-ter

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Ne olur?

181. Cihānda ḥüsn-ile Yūsuf gibi yoḳ
182. Ne oldı ne olısar miŝl-i maḫlūk

ne ol: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Ne olacak?

181. Cihānda ḥüsn-ile Yūsuf gibi yoḳ
182. Ne oldı ne olısar miŝl-i maḫlūk

miŝl-i maḫlūk:

miŝl-i maḫlūk: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Yaratılmışların benzeri.

181. Cihānda ḥüsn-ile Yūsuf gibi yoḳ
182. Ne oldı ne olısar miŝl-i maḫlūk

ŝānį kʿol:

ŝānį kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Ki benzer ol.

183. Güzellikde aňa kʿolmaya ŝānį
184. Ögenler Yūsuf-ı ŝāni dir anı

yeksān ol:

yeksān ol: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Beraber, birlikte II Tamamen, eksiksiz.

153. Çü efsāne taḫayyül ola yeksān
154. Alamaz leẕẕet andan ehl-i ʿirfān

ʿışk-ı zeliḫā:

ʿışk-ı zeliḫā: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Zelîhâ' nın aşkı.

189. Cemāl-i Yūsuf u ʿışk-ı

Zeliḫā

190. Meŝeldür kim olur dillerde icrā

icrā ol:

icrā ol: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Söylenir.

189. Cemāl-i Yūsuf u ʿışḳ-ı Zeliḫā

190. Meŝeldür kim olur dillerde icrā

maʿşūḳ-ı fāyiḳ:

maʿşūḳ-ı fāyiḳ: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Yüce sevgili.

191. Ne Yūṣuf gibi var maʿşūḳ-ı fāyiḳ

192. Ne ʿışḳında Zeliḫā gibi ṣādıḳ

Ṭarik-ı ʿışḳ:

Ṭarīḳ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Aşk yolu.

193. Ṭarīḳ-ı ʿışḳda ŝābit-ḳademdür

194. Adı ʿışḳ-ıla ʿālemde ʿalemdür

perverde ol:

perverde ol: Kalıp İfade

Mısra: **195**

Beslenmek, büyütülmek.

195. Kiçiden ʿışḳ-ıla perverde oldı

196. Anuñla ṭoġdı vü anuñla öldi

ʿışḳa düş:

ʿışḳa düş: Deyim

Mısra: **199**

Sevdalanmak, aşık olmak.

199. Cüvān-iken ki ʿışḳa düşdi cānı

200. Çü pīr oldı ḳomadı elden anı

pir ol:

pīr ol: Kalıp İfade

Mısra: **200**

Yaşlı olmak.

199. Cüvān-iken ki ʿışḳa düşdi cānı

200. Çü pīr oldı ḳomadı elden anı

elden ko:

elden ḳo: Deyim

Mısra: **200**

Bırakmak, terk etmek.

199. Cüvān-iken ki ʿışḳa düşdi cānı

200. Çü pīr oldı ḳomadı elden anı

zāri eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **202**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

201. Yine gül-zārınuň irdi bahārı

202. Yine bülbül gibi eylerdi zārį

maʿşūk u ʿāşıḳ:

maʿşūk u ʿāşıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Sevgili ve sevgiliye gönül veren aşık.

203. Taʿālāʿllāh zihį maʿşūk u ʿāşıḳ

204. Ki olmış biribirine muvāfıḳ

muvāfıḳ ol:

muvāfıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **204**

Uygun olmak, münasip olmak.

203. Taʿālāʿllāh zihį maʿşūk u ʿāşıḳ

204. Ki olmış biribirine muvāfıḳ

şerḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Açıklamak, anlatmak.

205. Bularuň şerḥ ideyin

ḳıṣṣasını

206. Diyeyin ser-güẕeşt ü ġuṣṣasını

ḥüsn-i ʿışḳ:

ḥüsn-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Aşkın güzelliği.

207. Yazılsun bu ikinüñ dāsitānı

208. Bezensün ḥüsn-i ʿışḳuñ gülsitānı

efsāne ol:

efsāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **209**

Masal, hayal ürünü hikaye olmak II dilden dile dolaşmak, yayılmak.

209. Kimi efsūn kimi efsāne olsun

210. İçi esrār-ı ḥikmet birle ṭolsun

esrār-ı ḥikmet:

esrār-ı ḥikmet: Kalıp İfade

Mısra: **210**

Hikmet sırları.

209. Kimi efsūn kimi efsāne olsun

210. İçi esrār-ı ḥikmet birle ṭolsun

ṭuş ol:

ṭuş ol: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Rast gelmek, karşılaşmak.

213. Ḫaṭāsına olursa nā-gehān ṭuş

214. Kerįm olan gerek ola ḫāṭā-pūş

hāṭā-pūş ol:

ḫāṭā-pūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **214**

Hata örtmek.

213. Ḫaṭāsına olursa nā-gehān ṭuş

214. Kerįm olan gerek ola ḫāṭā-pūş

kerįm ol:

kerįm ol: Kalıp İfade
Mısra: **214**
Cömert olmak.

213. Ḫaṭāsına olursa nā-gehān ṭuş
214. Kerįm olan gerek ola ḫāṭā-pūş

lafz-ı nā-haḳ:

lafz-ı nā-haḳ: Kalıp İfade
Mısra: **215**
Boş, beyhude söz.

215. Arasında görürse lafz-ı nā-haḳ
216. Ḳalem-veş başmaya ḥarfine barmaḳ

ıṣlāh id:

ıṣlāh id: Kalıp İfade
Mısra: **217**
Kusurları gidermek.

217. Düzüp ıṣlāh iderse ger ḫaṭāsın
218. Vire ḫayr-ıla Ḫaḳ anuñ cezāsın

cezāsın vir:

cezāsın vir: Kalıp İfade
Mısra: **218**
Hak ettiği kötü sona uğramak.

217. Düzüp ıṣlāh iderse ger ḫaṭāsın
218. Vire ḫayr-ıla Ḫaḳ anuñ cezāsın

zeyn it:

zeyn it: Kalıp İfade
Mısra: **219**
Süslemek.

219. Bu hūbı ben ki zeyn itdüm İlāhį
220. Melāḥat kişverinüñ eyle şāhı

şāhı eyle:

şāhı eyle: Kalıp İfade
Mısra: **220**
Hükümdarı yapmak.

219. Bu hūbı ben ki zeyn itdüm İlāhį

220. Melāḥat kişverinüň eyle şāhı

ʿarūs-ı nev:

ʿarūs-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **222**

Yeni gelin.

221. Hümāyūn ṭāliʿi baḫtı küşāde

222. ʿArūs-ı nev gibi ḳadri ziyāde

iş-i bāḳi eyle:

iş-i bāḳį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **224**

Sonsuz iş yapmak.

223. Alanlar vire ġayrıya ṭalāḳı

224. Bunuňla eyleyeler ʿiş-i bāḳį

beyāż-ı ḥüsn:

beyāż-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Güzellik aydınlığı.

225. Beyāż-ı ḥüsni mihr-i ḫāver olsun

226. Sevād-ı zülfi müşkįn çāder olsun

mihr-i ḫāver ol:

mihr-i ḫāver ol: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Doğunun güneşi olmak.

225. Beyāż-ı ḥüsni mihr-i ḫāver olsun

226. Sevād-ı zülfi müşkįn çāder olsun

şir-i maḥabbet:

şįr-i maḥabbet: Kalıp İfade

Mısra: **198**

Aşk şiir.

197. Göbeġin kesmiş imiş tįş-ı ḥasret

198. İçürmiş dāyesi şįr-i maḥabbet

sevād-ı zülfi müşkin:

sevād-ı zülfi müşkin: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Güzel kokulu saçının karalığı.

225. Beyāż-ı ḥüsni mihr-i ḫāver olsun
226. Sevād-ı zülfi müşkin çāder olsun

çāder ol:

çāder ol: Kalıp İfade
Mısra: **226**
Çadır olmak.

225. Beyāż-ı ḥüsni mihr-i ḫāver olsun
226. Sevād-ı zülfi müşkin çāder olsun

meftūnı ol:

meftūnı ol: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Hayranı olmak, tutkun olmak.

229. Görenler ḥüsninüñ meftūnı olsun

230. Niçe Leylā bunuñ mecnūn olsun

leyli vü Şirin:

leylį vü Şirįn: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Ünlü aşk mesnevîlerinin kadın kahramanları.

231. Geçe söz ṭaḫtına bu ḫusrev-āyįn
232. Perestārı ola Leylį vü Şirįn

perestārı ol:

perestārı ol: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Hizmetçi, kul, köle olmak.

231. Geçe söz ṭaḫtına bu ḫusrev-āyįn
232. Perestārı ola Leylį vü Şirįn

yūsuf-ı ŝanisi ol:

yūsuf-ı ŝanįsi ol: Kalıp İfade
Mısra: **234**

İkinci Yusuf II Hz. Yusuf' a benzemek.

233. Cihan mıŝrı bunuň ḫüsniyle ṭolsun
234. Bu ʿaṣruň Yūsuf-ı ŝanı̱si olsun

hūn-riz ol:

ḫūn-rı̱z ol: Kalıp İfade
Mısra: **235**
Kan dökücü olmak.

235. Gözi ġamz eylese ḫūn-rı̱z olsun
236. Lebi ḫandeyle şekker-rı̱z olsun

ġamz eyle:

ġamz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **235**
Gözle, kaşla işâret etme, göz kırpma II Ara bozuculuk, söz taşıma.

235. Gözi ġamz eylese ḫūn-rı̱z olsun
236. Lebi ḫandeyle şekker-rı̱z olsun

şekker-riz ol:

şekker-rı̱z ol: Kalıp İfade
Mısra: **236**
Şeker saçmak II Tatlı tatlı konuşmak.

235. Gözi ġamz eylese ḫūn-rı̱z olsun
236. Lebi ḫandeyle şekker-rı̱z olsun

pür-nūr ḳıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **237**
Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.

237. Cemāli gözleri pür-nūr ḳılsun
238. Ḫayāli dilleri mesrūr ḳılsun

mesrūr ḳıl:

mesrūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **238**

Memnun etmek, sevindirmek.

237. Cemāli gözleri pür-nūr ḳılsun
238. Ḫayāli dilleri mesrūr ḳılsun

mülk-i din:

mülk-i dīn: Kalıp İfade
Mısra: **242**
İslam ülkesi.

241. Oḳıdum ḫuṭbesin şol şāh adına
242. Ki ʿadli virdi revnaḳ mülk-i dīne

cemāl ü ḥüsn:

cemāl ü ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **243**
Yüz güzelliği ve güzellik.

243. Cemāl ü ḥüsn vir yā Rab yüzine
244. Ki şīrīn görine ḫusrev gözine

yā rab:

yā rab: Kalıp İfade
Mısra: **243**
Ey Rabbim!

243. Cemāl ü ḥüsn vir yā Rab yüzine
244. Ki şīrīn görine ḫusrev gözine

Ḳabūl-ı şāh:

Ḳabūl-ı şāh: Kalıp İfade
Mısra: **245**
Padişahın onayı.

245. Ḳabūl-ı şāh-ıla āsūde ḥāl it
246. Mübārek-ṭāliʿu ferḫunde-fāl it

ḥāl it:

ḥāl it: Kalıp İfade
Mısra: **245**
Güç görünen bir olay veya duruma çözüm yolu bulmak, halletmek.

245. Ḳabūl-ı şāh-ıla āsūde ḥāl it
246. Mübārek-ṭāliʿu ferḫunde-

fāl it

ferḫunde-fāl it:

ferḫunde-fāl it: Kalıp İfade
Mısra: **246**
Tâlihli, kutlu, uğurlu olmak.

245. Ḳabūl-ı şāh-ıla āsūde ḥāl it
246. Mübārek-ṭāliʿu ferḫunde-fāl it

sübḥān u vāyil ol:

sübḥān u vāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **159**
Eksiklerden ve kusurlardan münezzeh olan ve Sığınma istemek.

159. Olursa naẓmı sübḥān u vāyil
160. Olımaz ṭabʿ-ı nāzük aňa māyil

mādiḥ ü ŝānisi:

mādiḥ ü ŝānịsi: Kalıp İfade
Mısra: **185**
Öveni ve benzeyeni.

185. Ḳamusı mādiḥ ü ŝānịsi anuň
186. Ol evveldür ḳalan ŝānịsi anuň

yūsuf-ı ŝāni:

yūsuf-ı ŝāni: Kalıp İfade
Mısra: **184**
İkinci Yusuf, Yusuf peygambere benzetilen sevgili.

183. Güzellikde aňa kʿolmaya ŝānị
184. Ögenler Yūsuf-ı ŝāni dir anı

arad'olṣun baḫāne:

arad'olṣun baḫāne: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Arada sebep, vesile olsun.

105. Oḳı sen siḥr ü efsūnuň cihāna
106. Bu efsāne arad'olṣun baḫāne

imkān-ı medhal Ḳıla mı:

imkān-ı medḫal Ḳıla mı: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Giriş imkanı sağlar mı?

149. Ola çün ṣıdḳa şāhid vaḥy-i münzel
150. Ḳıla mı kiẕb-içün imkān-ı medḫal

ḫalḳʿide neẕāre:

ḫalḳʿide neẕāre: Kalıp İfade
Mısra: **114**
İnsalar seyreder.

113. Cihānuň gūşına aṣ bir gūş-vāre
114. Kiʿālem ḫalḳʿide aňa neẕāre

ḫarfine barmaḳ baṣ:

ḫarfine barmaḳ baṣ: Deyim
Mısra: **216**
Söze parmak basmak II Söze dikkat etmek.

215. Arasında görürse lafz-ı nā-haḳ
216. Ḳalem-veṣ başmaya ḥarfine barmaḳ

adına ḫuṭbesin okı:

adına ḫuṭbesin okı: Deyim
Mısra: **241**
Adıyla meşhur etmek.

241. Oḳıdum ḫuṭbesin şol şāh adına
242. Kiʿadli virdi revnaḳ mülk-i diẕne

ḳalem çek:

ḳalem çek: Deyim
Mısra: **13**
Çizmek, çıkarmak.

13. Maʿānį mülkini feṯḥ it ḳalem çek
14. Ḳalemden farḳ-ı eflāke ʿalem çek

terāzūye ur:

terāzūye ur: Deyim
Mısra: **20**

Ölçmek, tartmak.

19. Söz altundur göñül dürcinde derc it
20. Terāzūye ur andan ṣoñra ḫarc it

ṭatlu dil:

ṭatlu dil: Deyim
Mısra: **107**
Gönül alıcı söz, tatlı söz.

107. Cihāna ṭatlu dilden ol şeker-riz
108. Ki telḫ ola niçe şīrīn ü perviz

taşdan göñül:

ṭaşdan göñül: Deyim
Mısra: **48**
Katı, merhametsiz gönül.

47. Niçe yaḫdan yüregi germ ider söz
48. Niçe ṭaşdan göñüller nerm ider söz

yanına kal:

yanına kal: Deyim
Mısra: **168**
Cezasız kalmak.

167. Duyulur ʿāḳıbet kiẕb ü ḫaṭāsı
168. Hemīn yanma kalur yüz ḳarası

tir-ı hasret:

tīr-ı ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **197**
Hasret kılıcı.

197. Göbeğin kesmiş imiş tīş-ı ḥasret
198. İçürmiş dāyesi şīr-i maḥabbet

Dizin

cevāhir-senc-i deryā-yi maʿāni:

cevāhir-senc-i deryā-yi maʿāni:
Kalıp İfade
Mısra: **1**
Anlam denizinin cevherlerini ölçen/tartan.

1. Cevāhir-senc-i deryā-yi maʿāni

2. Varaḳ-gerdān-ı vahy-i āsmānį

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Ortaya çıkarmak, keşfetmek.

3. Tevārih-i cihānda keşf idüp rāz

4. Virür ādem deminde böyle āvāz

tevārih-i cihān:

tevārih-i cihān: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Dünya tarihi.

3. Tevārih-i cihānda keşf idüp rāz

4. Virür ādem deminde böyle āvāz

icād it:

icād it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yaratmak.

5. Çün icād itdi Haḳ anı keremden

6. Vücuda geldi şaḥrā-yi ʿademden

varaḳ-gerdān-ı vahy-i āsmānį:

varaḳ-gerdān-ı vahy-i āsmānį:

Kalıp İfade

Mısra: **2**

Semâvî vahyi yazılı kâğıt haline getiren.

1. Cevāhir-senc-i deryā-yi maʿāni

2. Varaḳ-gerdān-ı vahy-i āsmānį

şaḥrā-yi ʿadem:

şaḥrā-yi ʿadem: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Yokluk çölü.

5. Çün icād itdi Haḳ anı keremden

6. Vücuda geldi şaḥrā-yi ʿademden

vücuda gel:

vücuda gel: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Yaratılmak, doğmak.

5. Çün icād itdi Ḥaḳ anı keremden
6. Vücuda geldi şaḥrā-yi ʿademden

cānib-i Ḥaḳ:

cānib-i Ḥaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Allah tarafı.

7. İrişdi cānib-i Ḥaḳʿdan bu fermān
8. Kim ide ʿālem-i ervāḥı seyrān

ʿālem-i ervāḥ:

ʿālem-i ervāḥ: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Rûhlar âlemi, rûh âlemi.

7. İrişdi cānib-i Ḥaḳʿdan bu fermān
8. Kim ide ʿālem-i ervāḥı seyrān

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Seyretmek, temaşa etmek.

7. İrişdi cānib-i Ḥaḳʿdan bu fermān
8. Kim ide ʿālem-i ervāḥı seyrān

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bakan, bakıcı.

9. Miŝāl iḳlīmine çün oldı nāẓır
10. Gelüp evlād öñinde oldı ḥāżır

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Hazır olmak.

9. Miŝāl iḳlīmine çün oldı nāẓır

10. Gelüp evlād öňinde oldı ḥāżır

Şufūf-ı enbiyā:

Şufūf-ı enbiyā: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Peygamberlerin meydana getirdiği saflar, bulundukları konum.

11. Ṣufūf-ı enbiyā vü evliyā hep
12. Gelüben turdılar bir bir müretteb

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Tek tek, birer birer.

11. Ṣufūf-ı enbiyā vü evliyā hep
12. Gelüben turdılar bir bir müretteb

şāh u gedā:

şāh u gedā: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Padişah ve köle.

15. Eġer şāh u gedā ger bay u yoḫṣul
16. Gelüp karşuda ṭurmışlardı ḳol ḳol

şāh u gedā: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Padişah ve dilenci.

79. Ḳamu şāh u gedā bay u dilenci
80. Bunuň ŝülŝiyle bula ḥüsn ü genci

bay u yohşul:

bay u yoḫşul: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Zengin ve fakir.

15. Eġer şāh u gedā ger bay u yoḫṣul
16. Gelüp karşuda ṭurmışlardı ḳol ḳol

tac-ı şāhi:

ṭac-ı şāhį: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Padişah tacı.

17. Kiminüñ var başında ṭac-ı şāhį

18. Kimisi genc-i ʿilmiyle mübāhį

genc-i ʿilmi:

genc-i ʿilmi: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Bilgi hazinesi.

17. Kiminüñ var başında ṭac-ı şāhį

18. Kimisi genc-i ʿilmiyle mübāhį

ʿālem harācı:

ʿālem ḫarācı: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Bütün dünyanın vergisi II Çok değerli.

19. Kiminüñ var başında ḥüsn tācı

20. Değer bir baḳımı ʿālem ḫarācı

ġayret-i ḥür:

ġayret-i ḥür: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Hurileri kıskandıran güzel.

21. Kimi reşk-i perį kim ġayret-i ḥür

22. Kimisinüñ yüzinde berḳ urur nūr

reşk-i peri:

reşk-i perį: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Perileri kıskandıran güzel.

21. Kimi reşk-i perį kim ġayret-i ḥür

22. Kimisinüñ yüzinde berḳ urur nūr

berk ur:

berḳ ur: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Şimşek çakmak, şimşek çakar gibi parıldamak.

21. Kimi reşk-i perį kim ġayret-i ḥūr

22. Kimisinüň yüzinde berḳ urur nūr

berḳ ur: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Şimşek çakmak, şimşek çakar gibi parıldamak.

33. Cemālinden cihāna berḳ urur nūr

34. Cihānı nūrı ḳılmış beyt-i maʿmūr

ālāyiş-i ten:

ālāyiş-i ten: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Tenin süsü.

23. Ṭururlar cümlesi kim pįş ü kim pes

24. Ḳamu ālāyiş-i tenden muḳaddes

ervāḥ-ı kudsi:

ervāḥ-ı kudsį: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Kutsal ruhlar.

25. Ḳamu ervāḥ-ı kudsį bį-kem ü kāst

26. ʿAlem çekmiş ṭurur yir yir çep ü rāst

bi-kem ü kāst:

bį-kem ü kāst: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Eksiksiz ve kusursuz.

25. Ḳamu ervāḥ-ı kudsį bį-kem ü kāst

26. ʿAlem çekmiş ṭurur yir yir çep ü rāst

çep ü rāst:

çep ü rāst: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yanlış ve doğru.

25. Ḳamu ervāḥ-ı kudsį bį-kem ü kāst

26. ʿAlem çekmiş ṭurur yir yir çep ü rāst

yir yir:

yir yir: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Zaman zaman.

25. Ḳamu ervāḥ-ı kudsi̯ bi̯-kem ü kāst

26. ʿAlem çekmiş ṭurur yir yir çep ü rāst

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Dolmak.

27. Bu miḥrāb içre kim mihr ana ḳandi̯l

28. Pür olmış ġulġul-i teşbiḥ ü tehli̯l

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Ortaya çıkmak, belli olmak, görülmek.

29. Bu sır çün ādeme oldı hüveydā

30. Bularuň ḥālini ḳıldı temāşā

temāşā kıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Seyretmek, bakmak.

29. Bu sır çün ādeme oldı hüveydā

30. Bularuň ḥālini ḳıldı temāşā

ruh-ı yūşuf:

ruḫ-ı yūşuf: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Hz. Yusuf'un yüzü.

31. Ruḫ-ı Yūşuf görindi gözine māh

32. Ne meh ḫurşi̯d-i evc-i ʿizzet ü cāh

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Kabe'nin tam üzerinde yedinci kat gökte bulunan, Hz. Âdem

ile yeryüzüne indirilmiş ve Tufandan sonra yine cennetteki yerine alınmış bir köşk.

33. Cemālinden cihāna berḳ urur nūr
34. Cihānı nūrı ḳılmış beyt-i maʿmūr

şemʿ-i cemʿ:

şemʿ-i cemʿ: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Meclis (toplanma, toplantı) mumu.

35. Ṭurur orṭada şemʿ-i cemʿ gibi
36. Ḳalan pervāne vü ol şemʿ gibi

münevver kıl:

münevver ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Aydınlatmak.

37. Bu cemʿi şemʿ-veş ḳılmış münevver
38. Sanasın nūrdur olmış muṣavver

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bir şekle, bir biçime konulma, şekil ve suret verilmiş olma II Cisimleşme.

37. Bu cemʿi şemʿ-veş ḳılmış münevver
38. Sanasın nūrdur olmış muṣavver

güm eyle:

güm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kaybetmek, yok etmek.

39. Anuň nūrı buları eylemiş güm
40. Nitekim nūr-ı ḫurşīd irse encüm

nūr-ı ḫurşid:

nūr-ı ḫurşid: Kalıp İfade
Mısra: **40**

Güneşin aydınlığı.

39. Anuň nūrı buları eylemiş güm
40. Nitekim nūr-ı ḫurşiḏ irse encüm

zülf-i ber-dūş:

zülf-i ber-dūş: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Omuzun üzerindeki saç.

41. Ridā-yı ḥüsn yaʿniḏ zülf-i ber-dūş
42. Fidā her bir ḳılına biň ridā-pūş

ridā-yı ḥüsn:

ridā-yı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Güzellik örtüsü.

41. Ridā-yı ḥüsn yaʿniḏ zülf-i ber-dūş
42. Fidā her bir ḳılına biň ridā-pūş

şūret-i pāk:

şūret-i pāk: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Güzel yüzü.

43. Zihį ḥüsn ü cemāl u ṣūret-i pāk
44. Ki irmez ḥaddinʿanuň pāy-i idrāk

ḥüsn ü cemāl:

ḥüsn ü cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Güzellik ve güzel yüz.

43. Zihį ḥüsn ü cemāl u ṣūret-i pāk
44. Ki irmez ḥaddinʿanuň pāy-i idrāk

kemāl-i ḥüsn:

kemāl-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Güzelliğin mükemmelliği.

45. Kemāl-i ḥüsnine endişe irmez
46. Bu sırra ʿaḳl u fiḳr ü pişe irmez

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Ay ışığı II Hz. Âdem.

49. Görininçe aňa bu māh-ı tābān
50. Işırdı barınaġını kaldı ḫayrān

ḫayrān kal:

ḫayrān kal: Deyim

Mısra: **50**

Çok beğenmek.

49. Görininçe aňa bu māh-ı tābān
50. Işırdı barınaġını kaldı ḫayrān

ḥüsn ü cemāl:

hüsn ü cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Güzellik ve güzel yüz.

51. Çü gördi Yūṣuf'uň hüsn ü cemālin
52. Cemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ içre kemālin

yā rab:

yā rab: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Ey Rabbim.

53. Didi yā Rab ne burcuň māhıdur bu
54. Niçe çeşmüň temāşāgāhıdur bu

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Hilal.

55. Ne günden aldı pertev bu meh-i nev
56. Ne ṣaldı burc-ı ḥüsne nūr-ı pertev

ġulġul-i teşbiḥ:

ġulġul-i teşbiḥ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Teşbih sesi.

27. Bu miḥrāb içre kim mihr ana ḳandi̯l

28. Pür olmış ġulġul-i teşbiḥ ü tehli̯l

hurşi̯d-i evc-i ʿizzet ü cāh:

ḫurşi̯d-i evc-i ʿizzet ü cāh: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Sevgi doruğunun güneşi ve ihtişamı.

31. Ruḫ-ı Yūsuf görindi gözine māh

32. Ne meh ḫurşi̯d-i evc-i ʿizzet ü cāh

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Her biri, ayrı ayrı.

41. Ridā-yı ḥüsn yaʿni̯ zülf-i ber-düş

42. Fidā her bir ḳılına biñ ridā-püş

nūrı ḳıl:

nūrı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Nurlandırmak, aydınlatmak.

33. Cemālinden cihāna berḳ urur nūr

34. Cihānı nūrı ḳılmış beyt-i maʿmūr

burc-ı ḥüsne:

burc-ı ḥüsne: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Güzellik burcu, güzellik yıldızı II İlahi sevgilinin tecellisi olan kâinattaki tüm güzellikler.

55. Ne günden aldı pertev bu meh-i nev

56. Ne ṣaldı burc-ı ḥüsne nūr-ı pertev

nūr-ı pertev:

nūr-ı pertev: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Işığın parlaklığı.

55. Ne günden aldı pertev bu

meh-i nev
56. Ne ṣaldı burc-ı ḥüsne nūr-ı pertev

ḫiṭabı ḳıl:

ḫiṭabı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Söze başlamak.

57. Ṭaʿaccüb birle ḳıldı bu ḫiṭabı
58. İşitdi cānib-i Haḳʿdan cevābı

cānib-i haḳ:

cānib-i haḳ: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Allah tarafı.

57. Ṭaʿaccüb birle ḳıldı bu ḫiṭabı
58. İşitdi cānib-i Haḳʿdan cevābı

nūr-ı dide:

nūr-ı dide: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Gözümün ışığı II Pek sevgili ve aziz şahıs.

59. Didiler sana nūr-ı dīdedür bu
60. Feraḥ-baḫş-ı dil-i ġam-dīdedür bu

feraḥ-bahş-ı dil-i ġam-dide:

feraḥ-baḫş-ı dil-i ġam-dide: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Neşe veren kederli gönüldür.

59. Didiler sana nūr-ı dīdedür bu
60. Feraḥ-baḫş-ı dil-i ġam-dīdedür bu

gül-i gulzār:

gül-i gulzār: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Gül bahçesinin gülü.

61. Gül-i gulzārı Yaʿḳūbʿuň niḥāli
62. Ḫalīluʿllāh ṣahrāsı ġazāli

tāc-ı şāhi:

tāc-ı şāhį: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Padişah tacı.

65. Ḳonısardur başına tāc-ı şāhį

66. Olısar mıṣr-ı ḥüsnüň pādişāhı

mıṣr-ı ḥüsnüň pādişāhı ol:

mıṣr-ı ḥüsnüň pādişāhı ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Güzellik ülkesi Mısır'ın sultanı olmak.

65. Ḳonısardur başına tāc-ı şāhį

66. Olısar mıṣr-ı ḥüsnüň pādişāhı

ser-i keyvān:

ser-i keyvān: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Zuhal yıldızının üstü.

67. Ser-i keyvān ola eyvān-ı şāhį

68. Zemįn-i Mıṣr ola taḫtgāhı

eyvān-ı şāhi ol:

eyvān-ı şāhį ol: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Padişah sarayı olmak.

67. Ser-i keyvān ola eyvān-ı şāhį

68. Zemįn-i Mıṣr ola taḫtgāhı

zemin-i mıṣr:

zemįn-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Mısır diyarı, Mısır ülkesi.

67. Ser-i keyvān ola eyvān-ı şāhį

68. Zemįn-i Mıṣr ola taḫtgāhı

tahtgāhı ol:

taḫtgāhı ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Taht yeri olmak.

67. Ser-i keyvān ola eyvān-ı

şāhi̯

68. Zemi̯n-i Mıṣr ola taḫtgāhı

kabūl it:

kabūl it: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Râzı olmak, muvâfakat etme, benimsemek.

69. Vir imdi buňa ne lāyıḳ görürseň

70. Kabūl itdük neyi kim sen virürseň

ādem eyle:

ādem eyle: Kalıp İfade

Mısra: **71**

İnsan yaptı, oluşturdu.

71. Çü ādem eyledi bu sözleri güş

72. Ṭamarda mihr ḳanı eyledi cūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Coşmak.

71. Çü ādem eyledi bu sözleri güş

72. Ṭamarda mihr ḳanı eyledi cūş

hāş ol:

ḫāş ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Özel, hususi.

75. Buňa ḫāṣ olsun iki baḫşı hüsnüň

76. Bu olsun şeh-süvār-ı raḫşı hüsnüň

şeh-süvār-ı raḫşı ol:

şeh-süvār-ı raḫşı ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Atının binicisi olmak.

75. Buňa ḫāṣ olsun iki baḫşı hüsnüň

76. Bu olsun şeh-süvār-ı raḫşı hüsnüň

taḳsim ol:

taḳsi̯m ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Bölüştürmek.

77. Ḳalan ḫalḳa ola bir baḫşı taḳsi̯m

78. Naṣi̯bi her kişiye ola tesli̯m

ḫüsn ü genc: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Güzellik ve hazine.

79. Ḳamu şāh u gedā bay u dilenci

80. Bunuň ŝülŝiyle bula ḫüsn ü genci

teslim ol:

tesli̯m ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Sahibine vermek, bağışlanmak.

77. Ḳalan ḫalḳa ola bir baḫşı taḳsi̯m

78. Naṣi̯bi her kişiye ola tesli̯m

cemāl-i lā-yezāli:

cemāl-i lā-yezāli̯: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Ebedi güzel yüz II Allah.

81. Zihi̯ ḫüsn ü cemāl-i lā-yezāli̯

82. Ki bir ŝülŝi anuň ʿālem cemāli

bay u dilenci:

bay u dilenci: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Zengin ve dilenci.

79. Ḳamu şāh u gedā bay u dilenci

80. Bunuň ŝülŝiyle bula ḫüsn ü genci

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Ondan sonra.

85. Pes andan başdı anı sinesine

86. Ṣafā virdi dil-i bi̯-ki̯nesine

ḫüsn ü genc:

sinesine baş:

sinesine baş: Deyim

Mısra: **85**

Bağrına basmak.

85. Pes andan başdı anı sinesine
86. Ṣafā virdi dil-i bį̄-kį̄nesine

dil-i bį̄-kį̄ne:

dil-i bį̄-kį̄ne: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Kinsiz, temiz gönül II
Sabreden, boyun eğen gönül.

85. Pes andan başdı anı sinesine
86. Ṣafā virdi dil-i bį̄-kį̄nesine

tevḳiʿ-i ḥüsn:

tevḳiʿ-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Güzellik kuruntusu.

83. Bunuň tevḳiʿ-i ḥüsnine neẓāre
84. Ḳalan ol ŝülŝi ṣaymaya ġubāra

cemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ:

cemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ahlâkının güzelliği.

51. Çü gördi Yūṣuf'uň hüsn ü cemālin
52. Cemāl-i ḥüsn-i ḫulḳ içre kemālin

maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı saʿādet:

maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Mutluluk sabahının doğduğu yer.

47. Cebį̄ni maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı saʿādet
48. ʿİẕārı menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet

menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet:

menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Güzellik suyunun kaynağı.

47. Cebi̱ni maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı saʿādet
48. ʿİẕārı menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet

pāy-i idrāk:

pāy-i idrāk: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Anlayış(ın) ayağı.

43. Zihi̱ ḥüsn ü cemāl u ṣūret-i pāk
44. Ki irmez ḥaddinʿanuň pāy-i idrāk

ṣaf ṣaf:

ṣaf ṣaf: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Yan yana.

13. Ṭurur karşusına ṣaf ṣaf ḫalāyıḳ
14. Ḳamunuň vażʿı ḫoş tertı̱bi lāyıḳ

ʿakl u fikr ü pişe ir:

ʿakl u fi̱kr ü pi̱şe ir: Deyim
Mısra: **46**
Anlayabilmek.

45. Kemāl-i ḥüsnine endişe irmez
46. Bu sırra ʿaḳl u fi̱kr ü pi̱şe irmez

kol kol:

ḳol ḳol: Deyim
Mısra: **16**
Bölük bölük.

15. Eġer şāh u gedā ger bay u yoḫ̱sul
16. Gelüp karşuda ṭurmışlardı ḳol ḳol

miŝāl iklimi:

miŝāl iḳli̱mi: Deyim
Mısra: **9**
Rüyâlar âlemi.

9. Miŝāl iḳli̱mine çün oldı nāẓır
10. Gelüp evlād öňinde oldı ḥāżır

Dizin

resm-i ʿālem:

resm-i ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Âem şekli, resmi.

1. Ezelde kim yoġ-ıdı resm-i ʿālem

2. Dile gelmiş degüldi ism-i Ādem

ism-i Ādem:

ism-i Ādem: Kalıp İfade

Mısra: **2**

İnsan ismi.

1. Ezelde kim yoġ-ıdı resm-i ʿālem

2. Dile gelmiş degüldi ism-i Ādem

ṭārem-i ʿışk:

ṭārem-i ʿışk: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Aşkın kubbesi.

3. Daḫi naḳş olmamışdı ṭārem-i ʿışk

4. Daḫi mevc urmamışdı ḳulzüm-i ʿışk

naḳş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Resmetmek, işlemek.

3. Daḫi naḳş olmamışdı ṭārem-i ʿışk

4. Daḫi mevc urmamışdı ḳulzüm-i ʿışk

kulzüm-i ʿışk:

ḳulzüm-i ʿışk: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Aşk denizi.

3. Daḫi naḳş olmamışdı ṭārem-i ʿışk

4. Daḫi mevc urmamışdı ḳulzüm-i ʿışk

terkib ol:

terkiḫb ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Bir araya gelmek, birleşmek.

5. Ne terkīb olmış-ıdı nūn-ıla kāf
6. Ne cüft olmış-ıdı sīmurġ-ıla Ḳāf

cüft ol:

cüft ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Çift, eş olmak.

5. Ne terkīb olmış-ıdı nūn-ıla kāf
6. Ne cüft olmış-ıdı sīmurġ-ıla Ḳāf

keyf ü eyn:

keyf ü eyn: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Neşe ve an.

7. Uyanmamışdı daḫı ʿaynı ʿışḳuň
8. Bilinmemişdi keyf ü eyni ʿışḳuň

ḫandān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Neşeli, sevinçli olmak.

9. Ne sīn-i sırr-ı ʿışḳ açmışdı dendān
10. Ne diller ġonçası olmışdı ḫandān

genc-i maḫzūn:

genc-i maḫzūn: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Saklanmış, korunmuş hazine II Ele geçmeyen sevgili Hz Yûsuf.

11. Cemāl-i Haḳḳ-ıdı bu genc-i maḫzūn
12. Ne Leylā vardı ʿālemde ne Mecnūn

cemāl-i haḳḳ:

cemāl-i haḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Allah'ın güzelliği.

11. Cemāl-i Haḳḳ-ıdı bu genc-i maḫzūn
12. Ne Leylā vardı ʿālemde ne

Mecnūn

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

13. Cemālin istedi kim ola peydā
14. Ola envārı ʿālemde hüveydā

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Ortaya çıkmak, belli olmak, görülmek.

13. Cemālin istedi kim ola peydā
14. Ola envārı ʿālemde hüveydā

nūr-ı muḳaddes:

nūr-ı muḳaddes: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Mübarek, kutsal aydınlığı.

15. Çün ol nūr-ı muḳaddes oldı ẓāhir
16. Yir ü gök ʿArş u Ferş oldı maẓāhir

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

15. Çün ol nūr-ı muḳaddes oldı ẓāhir
16. Yir ü gök ʿArş u Ferş oldı maẓāhir

yir ü gök:

yir ü gök: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Yer ve gök || Her yer.

15. Çün ol nūr-ı muḳaddes oldı ẓāhir
16. Yir ü gök ʿArş u Ferş oldı maẓāhir

ʿarş u ferş:

ʿarş u ferş: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Gökyüzü ve yeryüzü.

15. Çün ol nūr-ı muḳaddes oldı ẓāhir
16. Yir ü gök ʿArş u Ferş oldı maẓāhir

maẓāhir ol:

maẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Zuhur etmek, ortaya çıkmak.

15. Çün ol nūr-ı muḳaddes oldı ẓāhir
16. Yir ü gök ʿArş u Ferş oldı maẓāhir

pes ol:

pes ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Şaşmak.

17. Bu gence oldı pes gencine ʿālem
18. Ṭılısmı oldı anuň naḳş-ı Ādem

pes ol: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Şaşmak.

223. Pes ol ḫātūn bu tezvīr-ile yine
224. Aluban Yūṣuf'ı gitdi evine

naḳş-ı Ādem:

naḳş-ı Ādem: Kalıp İfade

Mısra: **18**

İnsan güzelliği.

17. Bu gence oldı pes gencine ʿālem
18. Ṭılısmı oldı anuň naḳş-ı Ādem

Tılısmı ol:

Ṭılısmı ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Gizli sırı olmak.

17. Bu gence oldı pes gencine ʿālem

18. Ṭılısmı oldı anuň naḳş-ı Ādem

21. Tecellį eyledükçe zātı nūrı
22. Olur her vaḳt bir ismüň ẓuhūrı

ẕāhir olanʿālem:

ẓāhir olanʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Görünür ālem.

19. Ḥaḳįḳatdür olanʿālemde ẓāhir
20. Ẓuhūrına anuň esmā maẓāhir

her vaḳt:

her vaḳt: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Her zaman.

21. Tecellį eyledükçe zātı nūrı
22. Olur her vaḳt bir ismüň ẓuhūrı

tecelli eyle:

tecellį eyle: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Görünmek, zuhur etmek.

21. Tecellį eyledükçe zātı nūrı
22. Olur her vaḳt bir ismüň ẓuhūrı

her kişi:

her kişi: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Herkes.

23. Bu nevbet-ḫāne içre tā ḳıyāmet
24. Urılur her kişi adına nevbet

zuhūrı ol:

ẓuhūrı ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Ortaya çıkmak.

her kişi: Kalıp İfade
Mısra: **214**
Herkes.

213. Kemer-bend orṭa yirden oldı çün güm

214. Düşer her kişiye andan tevehhüm

kāmrānı ol:

kāmrānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Muradına ermek, ikbal sahibi olmak.

25. Olur her ʿālemüñ bir kāmrānı

26. Ki ol ḳarnuñ olur ṣāḥib-ḳırānı

ṣāḥib-ḳırānı ol:

ṣāḥib-ḳırānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar.

25. Olur her ʿālemüñ bir kāmrānı

26. Ki ol ḳarnuñ olur ṣāḥib-ḳırānı

destūr ol:

destūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

İzin verilmek, müsaade edilmek.

31. Eger ʿālemde bir destūr olaydı

32. Niçe envārlar mestūr olaydı

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Gizlenme.

31. Eger ʿālemde bir destūr olaydı

32. Niçe envārlar mestūr olaydı

kem ol:

kem ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Değersiz, eksik olmak.

33. Güneş nūrı felekden olsa çün kem

34. Ḳaçan revnaḳ ṭutar bāzār-ı ʿālem

bāzār-ı ʿālem:

bāzār-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Dünya pazarı.

33. Güneş nūrı felekden olsa çün kem
34. Ḳaçan revnaḳ ṭutar bāzār-ı ʿālem

pāsbānı ol:

pāsbānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Bekçi, nöbetçi.

41. Olup tedrįs-i İdrįs āsmānį
42. Bu ḳaṣruň Nūḥ oldı pāsbānı

tedris-i İdris:

tedrįs-i İdrįs: Kalıp İfade

Mısra: **41**

İdris'in dersi.

41. Olup tedrįs-i İdrįs āsmānį
42. Bu ḳaṣruň Nūḥ oldı pāsbānı

ġark ol:

ġark ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Boğulmak, batmak.

43. Çü ġark oldı fenā ṭūfānına Nūḥ
44. Bu bāb oldı Ḫalįluʿllāhʿa meftūḥ

āsmāni ol:

āsmānį ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Semaya ait, semavî olmak.

41. Olup tedrįs-i İdrįs āsmānį
42. Bu ḳaṣruň Nūḥ oldı pāsbānı

meftūḥ ol:

meftūḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Açılmış olmak.

43. Çü ġark oldı fenā ṭūfānına Nūḥ
44. Bu bāb oldı Ḫalįluʿllāhʿa

meftūḥ

berātı ol:

berātı ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Fermanı, buyruğu olmak. II Kurtuluş belgesi, maddi ve manevi sıkıntılardan kurtuluşu simgeleyen belgesi olmak.

47. Anuň da çün berātı oldı mektūb

48. Hüdā ṭaġında gül-bāng itdi Yaʿḳūb

gül-bāng it:

gül-bāng it: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Şakıma II Hoş ses çıkarma.

47. Anuň da çün berātı oldı mektūb

48. Hüdā ṭaġında gül-bāng itdi Yaʿḳūb

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Padişah olmak.

49. Nübüvvet taḫtına çün oldı şāh ol

50. Ḳılup şerʿ-i Ḫalilʿi kendüye yol

şerʿ-i Halil:

şerʿ-i Ḫalil: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Hz. İbrahim'in Hak din yolu.

49. Nübüvvet taḫtına çün oldı şāh ol

50. Ḳılup şerʿ-i Ḫalilʿi kendüye yol

yol Kıl:

yol Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Yol edinmek II Rehber kılmak.

49. Nübüvvet taḫtına çün oldı şāh ol

50. Ḳılup şerʿ-i Ḫalilʿi kendüye yol

menzil idin:

menzil idin: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Yurt, mesken edinmek.

51. Geçüben Şām'dan baġladı maḥmil

52. İdindi kendüye Kenʿān'ı menzil

genc ü mālı vü ṭavar:

genc ü mālı vü ṭavar: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Hazine, varlık, binek hayvanı.

53. Çoġ-ıdı genc ü mālı vü ṭavarı

54. Yoġ-ıdı gūsfendinüñ şümārı

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Yeryüzü, dünya.

57. Sürüden yir yüzi olup dü-rengi

58. Düşer ṣaḥrāya ṣān natʿ-ı pelengi

dü-rengi ol:

dü-rengi ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

İki renkli olmak.

57. Sürüden yir yüzi olup dü-rengi

58. Düşer ṣaḥrāya ṣān natʿ-ı pelengi

natʿ-ı peleng:

natʿ-ı peleng: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Kaplan postu.

57. Sürüden yir yüzi olup dü-rengi

58. Düşer ṣaḥrāya ṣān natʿ-ı pelengi

şaḥrā vü deşt ü kūhsār:

şaḥrā vü deşt ü kūhsār: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Çöl, bozkır ve dağ.

59. Ṭutup ṣaḥrā vü deşt ü kūhsārı
60. Dü-mūy eyler cevān-iken bahārı

dü-mūy eyle:

dü-mūy eyle: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Saçına sakalına kır serpmiş olan adam olmak.

59. Ṭutup ṣaḥrā vü deşt ü kūhsārı
60. Dü-mūy eyler cevān-iken bahārı

on iki burc:

on iki burc: Kalıp İfade
Mısra: **63**
On iki takımyıldız, on iki burç.

63. Felek gibi on iki burcı vardı
64. Her iki dürrinüñ bir dürci vardı

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Çoğalıp, artmak.

65. Olup bedr ay gibi ḳadri ziyāde
66. Şeref burcı-y-ıdı Yūsuf arada

ziyāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Çoğalıp, artmak.

163. Ziyāde oldı çünkim şevḳ-ı Yaʿḳūb
164. İdindi Yūşuf almaġı maṭlūb

bedr ay:

bedr ay: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Dolunay şeklinde olan ay; parlak, aydınlık.

65. Olup bedr ay gibi ḳadri ziyāde
66. Şeref burcı-y-ıdı Yūsuf arada

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Dolunay.

69. Ḳalanı encüm idi ol meh-i bedr

70. Yüzi ʿid-idi zülfi-i leyle-i ḳadr

birāder ol:

birāder ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Kardeş olmak.

71. Kaçan kim Yūṣuf'ı ṭoġurdı māder

72. Meh-ile mihre olmışdı birāder

pür it:

pür it: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Doldurmak, kaplamak.

73. Kesildi ol ġazālüň çünki nāfı

74. Pür itdi būy-i müşgi nūn ü kāfı

būy-i müşg:

būy-i müşg: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Misk kokusu.

73. Kesildi ol ġazālüň çünki nāfı

74. Pür itdi būy-i müşgi nūn ü kāfı

nūn ü kāf:

nūn ü kāf: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Arapçada külli iradenin sureti kün (ol) emrini oluşturan k ve n harfleri.

73. Kesildi ol ġazālüň çünki nāfı

74. Pür itdi būy-i müşgi nūn ü kāfı

gül ol:

gül ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Gül gibi güzel olmak.

75. Halilu'llāh bağında gül oldı
76. Veli ol gülsitāna bülbül oldı

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

245. Yüzi nūrı cihānda urdı çün berḳ
246. Münevver oldı andan ġarb-ıla şarḳ

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Bülbül gibi olmak.

75. Halilu'llāh bağında gül oldı
76. Veli ol gülsitāna bülbül oldı

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Aydınlanmak, sevinmek, mesut olmak.

77. Münevver oldı andan çeşm-i āfāḳ
78. Şeref buldı anuñla burc-ı İsḥāḳ

çeşm-i āfāk:

çeşm-i āfāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Bütün gözler.

77. Münevver oldı andan çeşm-i āfāḳ
78. Şeref buldı anuñla burc-ı İsḥāḳ

burc-ı İsḥāk:

burc-ı İsḥāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Hz. İshak'ın burcu II Hz. İshak'ın tarafı, nezdi.

77. Münevver oldı andan çeşm-i āfāḳ
78. Şeref buldı anuñla burc-ı

İsḥāḳ

Şeref bul:

Şeref bul: Deyim

Mısra: **78**

Şeref kazanmak, kıymet ve itibarı artmak.

77. Münevver oldı andan çeşm-i āfāḳ
78. Şeref buldı anuñla burc-ı İsḥāḳ

dāġ-ı yaʿḳūb:

dāġ-ı yaʿḳūb: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Yakûb'un yarası.

79. Cemāli lālezār-ı bāġ-ı Yaʿḳūb
80. Lebi hem merhem ü hem dāġ-ı Yaʿḳūb

hem hem:

hem hem: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.

79. Cemāli lālezār-ı bāġ-ı Yaʿḳūb
80. Lebi hem merhem ü hem dāġ-ı Yaʿḳūb

ḫaberdār ol:

ḫaberdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Haberli, haberi olan, bilgisi bulunan.

81. Yaturken daḫı mehdinde ḳamer-vār
82. Cihān aḥdinden olmışdı ḫaberdār

şekker-i şir:

şekker-i şir: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Süt şekeri.

87. Olurken şekker-i şir-ile dem-sāz
88. Ṭuyurmazdı dehānı ġonçası rāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

87. Olurken şekker-i şi̱r-ile dem-sāz
88. Ṭuyurmazdı dehānı ġonçası rāz

geh gāh:

geh gāh: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Ara sıra.

91. Dehānı virmez-idi handeye rāh
92. Cihān ḥālin aňup aġlardı geh gāh

heyʿetinʿolmazdı ḳāyil:

heyʿetinʿolmazdı ḳāyil: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Durumun, halin inanmış, razı olmuş.

93. Bilüp ḥikmetle yoḳ mantıḳda ḥaṣıl
94. Kelāmuň heyʿetinʿolmazdı ḳāyil

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Nefes vermek.

95. Hevādur bir delükden çün urur dem
96. Gerek sen medḥ oḳı anı gerek ẕem

gerek gerek:

gerek gerek: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gerek...gerekse şeklinde kullanılır. Başına geldiği kelimelerin hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır.

95. Hevādur bir delükden çün urur dem
96. Gerek sen medḥ oḳı anı gerek ẕem

medḥ ü ŝenā:

medḥ ü ŝenā: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Övmek ve yüceltmek.

97. Eġer düşnām ger medḥ ü ŝenādur

98. Ne ḥāṣıl aṣlı çün bād-ı hevādur

bād-ı hevā:

bād-ı hevā: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Arzu ve heves yeli.

97. Eġer düşnām ger medḥ ü ŝenādur

98. Ne ḥāṣıl aṣlı çün bād-ı hevādur

bād-ı hevā: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Arzu ve heves yeli.

103. Eli açuḳ-durur bād-ı hevānuň

104. Ḫāzįneň çün eline virdüň anuň

leyle-i ḳadr:

leyle-i ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Kadir gecesi. Kuran'ın Hz. Muhammed'e indirilmeye başlandığı gece olarak Müslümanlarca kutsal sayılan Ramazan ayının 27. Gecesi.

69. Ḳalanı encüm idi ol meh-i bedr

70. Yüziʿid-idi zülfi-i leyle-i ḳadr

bir gün:

bir gün: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bir zaman, eninde sonunda.

27. Cihāndan ol gider bir gün yirini

28. Biri daḫi ṭutar anuň yirini

lālezār-ı bāġ-ı yaʿḳūb:

lālezār-ı bāġ-ı yaʿḳūb: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Yakup'un bağının lale bahçesi.

79. Cemāli lālezār-ı bāġ-ı Yaʿḳūb

80. Lebi hem merhem ü hem
dāġ-ı Yaʿḳūb

eli açuk:

eli açuḳ: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Cömert.

103. Eli açuḳ-durur bād-ı
hevānuň
104. Ḫāzi̯neň çün eline virdüň
anuň

şarf id:

ṣarf id: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Harcamak.

105. İder naḳdini ʿömrüň ṣarf
bir bir
106. Vücūduň ki̯sesini boş ḳor
āḫir

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Tek tek, bir bir.

105. İder naḳdini ʿömrüň ṣarf
bir bir
106. Vücūduň ki̯sesini boş ḳor
āḫir

boş ḳo:

boş ḳo: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Boşvermek, bırakmak.

105. İder naḳdini ʿömrüň ṣarf
bir bir
106. Vücūduň ki̯sesini boş ḳor
āḫir

ġonça aġz:

ġonça aġz: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Sevgilinin goncaya benzeyen ağzı.

107. Dizildi ġonça aġzına çü
jāle
108. Muḳārin oldı ṣān perv̇i̯n
hilāle

muḳārin ol:

muḳārin ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Yaklaşmak, yakın olmak.

107. Dizildi ġonça aġzına çü jāle

108. Muḳārin oldı ṣān pervi̯n hilāle

<u>murassaʿ ol:</u>

muraṣṣaʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Kıymetli taşlarla bezenmek.

109. Ṣadef aġzına çün ṭoldı güherler

110. Muraṣṣaʿ oldı gūyā laʿl-i sāġar

<u>laʿl-i sāġar:</u>

laʿl-i sāġar: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Kadehin kırmızı rengi.

109. Ṣadef aġzına çün ṭoldı güherler

110. Muraṣṣaʿ oldı gūyā laʿl-i sāġar

<u>serv-i gülşen:</u>

serv-i gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Gül bahçesinin servisi II Hz.Yûsuf.

113. İki yaşa girüp çün serv-i gülşen

114. Iraġ oldı kenār-ı gülşeninden

<u>kenār-ı gülşen:</u>

kenār-ı gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Bahçe, gül bahçesi kenarı.

113. İki yaşa girüp çün serv-i gülşen

114. Iraġ oldı kenār-ı gülşeninden

<u>iraġ ol:</u>

iraġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Uzaklaşmak.

113. İki yaşa girüp çün serv-i

gülşen

114. Iraġ oldı kenār-ı gülşeninden

yetim kal:

yetim kal: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Anası veya babası ölmüş.

115. Ecel düzdi uruban nā-gehān yol

116. Anası öldi vü kaldı yetim ol

dürr-i şehvār:

dürr-i şehvār: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Şahlara layık olan iri taneli inci.

121. Ṣadefden aynlup ol dürr-i şehvār

122. Yetim olduġıʿçün bulmışdı miḳdār

mihr-i eflāk:

mihr-i eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Göklerin güneşi.

123. Var-ıdı Yūṣuf'uň bir ʿammesi pāk

124. Ki reşk iderdi aňa mihr-i eflāk

reşk id:

reşk id: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Kıskanmak.

123. Var-ıdı Yūṣuf'uň bir ʿammesi pāk

124. Ki reşk iderdi aňa mihr-i eflāk

burc-ı ʿişmet māhı:

burc-ı ʿişmet māhı: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Temiz burçların ayı.

125. Cemāli burc-ı ʿişmet māhı-y-ıdı

126. Ṣalāḥ u zühd ilinüň şāhı-y-ıdı

Ṣalāḥ u zühd:

Ṣalāḥ u zühd: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Dine bağlılık ve dünyaya rağbet etmeme, kendini ibadete verme.

125. Cemāli burc-ı ʿişmet māhı-y-ıdı
126. Ṣalāḥ u zühd ilinüñ şāhı-y-ıdı

duḫt-ı İsḥāḳ:

duḫt-ı İsḥāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Hz. İshak'ın kızı.

127. Adı İnās kendü duḫt-ı İsḥāḳ
128. Kaşı mihrab gibi cüft yuvak tak

terbiyet ḳıl:

terbiyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Terbiye etmek, eğitmek, büyütmek.

131. Didi al Yuṣuf'ı sen terbiyet ḳıl
132. Maḥabbet eyle öz oğluñ gibi bil

maḥabbet eyle:

maḥabbet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Sevgi beslemek, sevmek.

131. Didi al Yuṣuf'ı sen terbiyet ḳıl
132. Maḥabbet eyle öz oğluñ gibi bil

bağrına baş:

bağrına baş: Deyim

Mısra: **135**

Kucağına almak, kollarıyla sıkıca sarmak, birini sevgi ve şefkatle yanına alıp korumak, ilgi göstermek.

135. Alup bağrına başdı cānı gibi
136. İdüp göñlinde yir imānı gibi

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **136**

İyice yerleşmek.

135. Alup bağrına başdı cānı gibi
136. İdüp gönlinde yir imānı gibi

müşfiḳ ḳıl:

müşfiḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Şefkatli, yumuşak yürekli olmak.

137. Şu resme ḳıldı Ḥaḳ müşfiḳ İnāsʿı
138. Ki Yūsuf şāndı dirildi anası

münis ol:

münis ol: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

139. İnās ile ṭutup üns oldı münis
140. ʿUṭārid oldı şān mihre mücānis

mücānis ol:

mücānis ol: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Aynı cinsten olmak II
Birbirinin yerini almak tutmak.

139. İnās ile ṭutup üns oldı münis
140. ʿUṭārid oldı şān mihre mücānis

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Dün ve bugün.

145. Dün ü gün şaḳlayup şems ü ḳamerden
146. Şaḳınur gül yüzin ḫār-ı naẓardan

şems ü ḳamer:

şems ü ḳamer: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Güneş ve ay.

145. Dün ü gün ṣaḳlayup şems ü ḳamerden
146. Ṣaḳınur gül yüzin ḫār-ı naẓardan

<u>hār-ı nazar:</u>

ḫār-ı naẓar: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Kötü bakış.

145. Dün ü gün ṣaḳlayup şems ü ḳamerden
146. Ṣaḳınur gül yüzin ḫār-ı naẓardan

<u>gül yüz:</u>

gül yüz: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Gül gibi yüz.

145. Dün ü gün ṣaḳlayup şems ü ḳamerden
146. Ṣaḳınur gül yüzin ḫār-ı naẓardan

<u>nāẓır ol:</u>

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Bakmak.

147. Olup gündüz güneş yüzine nāẓır
148. Gice zülfine olurdı mücāvir

<u>mücāvir ol:</u>

mücāvir ol: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Komşu olmak.

147. Olup gündüz güneş yüzine nāẓır
148. Gice zülfine olurdı mücāvir

<u>māh u sāl:</u>

māh u sāl: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Ay ve yıl.

149. Bu ḥāl-ile çü geçdi māh u sāli

150. Ulalup ay u günc῾oldı cemāli

ser-endāz ol:

ser-endāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Korkusuz, pervâsız olmak.

153. Olup pāyına sünbüller ser-endāz
154. Nihāl-i gül olur serv-i ser-efrāz

serv-i ser-efrāz ol:

serv-i ser-efrāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Boyu (diğerlerinden) seçkin, mümtaz, uzun olmak.

153. Olup pāyına sünbüller ser-endāz
154. Nihāl-i gül olur serv-i ser-efrāz

nihāl-i gül:

nihāl-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Gül fidanı.

153. Olup pāyına sünbüller ser-endāz
154. Nihāl-i gül olur serv-i ser-efrāz

şöhre-i āfāḳ ol:

şöhre-i āfāḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Bütün dünyaca tanınmış olmak.

155. Cemāli şöhre-i āfāḳ oldı
156. İşiden görmege müştāḳ oldı

müştāḳ ol:

müştāḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **156**
İştiyaklı olmak, arzu etmek.

155. Cemāli şöhre-i āfāḳ oldı
156. İşiden görmege müştāḳ oldı

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Üstün, baskın gelmek.

157. Velį Yaʿḳūbʿun olup meyli ġālib

158. Olurdı Yūsufʾı görmege ṭālib

her gün:

her gün: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Her gün, daima.

159. Çi-ger her gün getürürdi görürdi

160. Velįkin şevḳı gitmezdi ṭururdı

biň kez:

biň kez: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Bin kez, pek çok kere.

161. Eġer biň kez göreydi günde anı

162. Yine görmeklige iverdi cānı

şevḳ-ı yaʿḳūb:

şevḳ-ı yaʿḳūb: Kalıp İfade

Mısra: **163**

Yakup'un arzusu.

163. Ziyāde oldı çünkim şevḳ-ı Yaʿḳūb

164. İdindi Yūṣuf almaġı maṭlūb

maṭlūb idin:

maṭlūb idin: Kalıp İfade

Mısra: **164**

İstenen, talep edilen.

163. Ziyāde oldı çünkim şevḳ-ı Yaʿḳūb

164. İdindi Yūṣuf almaġı maṭlūb

gün yüzi:

gün yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Güneş gibi olan yüz.

165. Diledi kendüden ayırmaya hiç

166. Gözini gün yüzinden ırmaya hiç

mihrāb id:

mihrāb id: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Ümit bağlamak, yönelmek.

167. Kaşını halvetine ide mihrāb
168. Yüzin mihrabına şemʿ-i cihān-tāb

şemʿ-i cihān-tāb:

şemʿ-i cihān-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Cihanı aydınlatan mum.

167. Kaşını halvetine ide mihrāb
168. Yüzin mihrabına şemʿ-i cihān-tāb

ṣabrı ḳal:

ṣabrı ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **169**

Artık katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek.

169. Çü ṣabrı ḳalmadı ārāmı gitdi
170. Ḳıġırdı hvāherin çoḳ ʿözr itdi

ʿözr it:

ʿözr it: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Af dilemek.

169. Çü ṣabrı ḳalmadı ārāmı gitdi
170. Ḳıġırdı hvāherin çoḳ ʿözr itdi

şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ʿişret:

şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ʿişret: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Eğlence meclisinin mumu.

171. Didi iy şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ʿişret
172. Çoġ itdüñ Yuṣuf'un yolında ḫidmet

hidmet it:

ḫidmet it: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Hizmet etmek.

171. Didi iy şemʿ-i cemʿ-i bezm-i ʿişret

172. Çoġ itdüñ Yuṣuf'un yolında ḫidmet

birine biñ vir:

birine biñ vir: Dua İfadesi

Mısra: **174**

Allah malını çoğaltsın anlamında bir dua.

173. Senin ḫidmetlerüñden şermsāram

174. Birine biñ vire Ḥaḳʿdan umaram

ṣabr olın:

ṣabr olın: Kalıp İfade

Mısra: **179**

Sabredilmek.

179. Cemālin görmeyince ṣabr olınmaz

180. Göñül ṣultāndur aña cebr olınmaz

cebr olın:

cebr olın: Kalıp İfade

Mısra: **180**

Zor, güç, kuvvet kullanılma.

179. Cemālin görmeyince ṣabr olınmaz

180. Göñül ṣultāndur aña cebr olınmaz

ḫaṣlet-i hūb:

ḫaṣlet-i hūb: Kalıp İfade

Mısra: **181**

Güzel ahlaklı.

181. Egerçi ṣabr olur ḫaṣlet-i hūb

182. Veli Yaʿküb idemez ṣabr-ı Eyyüb

ṣabr ol:

ṣabr ol: Kalıp İfade

Mısra: **181**

Sabretmek.

181. Egerçi ṣabr olur ḫaṣlet-i hūb
182. Veli Yaʿküb idemez ṣabr-ı Eyyüb

ṣabr-ı eyyüb id:

ṣabr-ı eyyüb id: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Hz. Eyüp gibi sabretmek, dayanmak.

181. Egerçi ṣabr olur ḫaṣlet-i hūb
182. Veli Yaʿküb idemez ṣabr-ı Eyyüb

gör imdi:

gör imdi: Kalıp İfade
Mısra: **186**
Gör şimdi.

185. Görür cānından ayrılmaḳ görindi
186. Ne mekr ü ḥile eyler bir gör imdi

mekr ü ḥile eyle:

mekr ü ḥile eyle: Kalıp İfade
Mısra: **186**
Hile yapmak ve aldatmak.

185. Görür cānından ayrılmaḳ görindi
186. Ne mekr ü ḥile eyler bir gör imdi

yıl ol:

yıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **190**
Sene geçmek.

189. Ḫudā'nun kullığında bağlayup bil
190. Bile İsḥāḳ-ıla olmış niçe yıl

miyān-ı cān:

miyān-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **191**
Canının beli.

191. Miyān-ı cānda ṣaḳlar-ıdı anı
192. Anı virmezdi virürdi cihānı

198. İnās'ı yaḳdı nār-ı iştiyāḳı

teslīm id:

teslīm id: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Vermek.

193. Ḳuşaḳda ḥaḳ ḳomış bir ḫāṣıyet kim

194. Bili meh-rūlar ider aña teslīm

nār-ı iştiyāḳ:

nār-ı iştiyāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **198**

Özlem ateşi.

197. Muḳarrer oldı çün Yūsuf firāḳı

198. İnās'ı yaḳdı nār-ı iştiyāḳı

bār-ı miḫnet:

bār-ı miḫnet: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Dert yükü.

195. Kuşānsa ḫasteler bulurdı ṣıḥḥat

196. Bili çekmezdi ayruk bār-ı miḫnet

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **199**

Elde etmek, kazanmak.

199. Çü gördi ṣabr-ıla iş ḥāṣıl olmaz

200. Tahammülle murāda vāṣıl olmaz

muḳarrer ol:

muḳarrer ol: Kalıp İfade

Mısra: **197**

Karar verilmiş, kesinleşmiş.

197. Muḳarrer oldı çün Yūsuf firāḳı

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **200**

Ulaşmak, erişmek.

199. Çü gördi ṣabr-ıla iş ḥāṣıl

olmaz

200. Tahammülle murāda vāṣıl olmaz

takṛīr it:

ṭaḳṛīr it: Kalıp İfade

Mısra: **201**

Anlatmak, ifade etmek.

201. Bu iş fikrinde çoḳ ṭaḳṛīr itdi

202. Niçe dürlü ḫiyel tedbīr itdi

tedbir it:

tedbīr it: Kalıp İfade

Mısra: **202**

Önlem almak, hazırlanmak II Yol, çare bulmak, plan yapmak.

201. Bu iş fikrinde çoḳ ṭaḳṛīr itdi

202. Niçe dürlü ḫiyel tedbīr itdi

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Selvi boylu.

207. Kemer-beste kılup serv-i revānı

208. Viribir ḫidmete Yaʿḳūb anı

kemer-beste kıl:

kemer-beste kıl: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Beline kemer kuşanmak II Hizmete hazır olmak.

207. Kemer-beste kılup serv-i revānı

208. Viribir ḫidmete Yaʿḳūb anı

bār-ı teʿessüf:

bār-ı teʿessüf: Kalıp İfade

Mısra: **210**

Keder yükü.

209. Kemer-bend-ile gitdi çünki Yūsuf

210. Bilin bunuň büken bār-ı

teʿessüf

perde-i telbis:

perde-i telbis: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Hile perdesi.

211. Düzetdi perde-i telbisde sāz
212. Uġurlandı kemer diyʿitdi āvāz

güm ol:

güm ol: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Kaybolmak,yok olmak.

213. Kemer-bend orṭa yirden oldı çün güm
214. Düşer her kişiye andan tevehhüm

orṭa yir:

orṭa yir: Kalıp İfade

Mısra: **213**

Orta yerden, ortadan.

213. Kemer-bend orṭa yirden oldı çün güm
214. Düşer her kişiye andan tevehhüm

sırr-ı nihān:

sırr-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **215**

Gizli sır.

215. Açalum diyü ol sırr-ı nihānı
216. Ararlar mū-be-mū her bir miyānı

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **216**

Her bir.

215. Açalum diyü ol sırr-ı nihānı
216. Ararlar mū-be-mū her bir miyānı

teftiş olın:

teftiş olın: Kalıp İfade

Mısra: **217**

Araştırılmak.

217. Kemer çün istenüp teftiş olındı

218. Bilinde Yūsuf'un āḫir bulındı

nakl-i hikāyet:

naḳl-i ḥikāyet: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Hikâye anlatma.

219. Dimiş rāvį idüp naḳl-i ḥikāyet

220. Bu-y-ıdı ol zamān ḥükm-i şerį̇ʿat

ravi id:

rāvį id: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Rivayet eden, söylenen, anlatan.

219. Dimiş rāvį idüp naḳl-i ḥikāyet

220. Bu-y-ıdı ol zamān ḥükm-i şerį̇ʿat

hükm-i şeriʿat:

ḥükm-i şerį̇ʿat: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Şeriat hükümleri.

219. Dimiş rāvį idüp naḳl-i ḥikāyet

220. Bu-y-ıdı ol zamān ḥükm-i şerį̇ʿat

ol zamān:

ol zamān: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Eski zamanı belirten anlatım ifadesi II Hz. Yûsuf'un döneminde.

219. Dimiş rāvį idüp naḳl-i ḥikāyet

220. Bu-y-ıdı ol zamān ḥükm-i şerį̇ʿat

kul idin:

ḳul idin: Kalıp İfade

Mısra: **222**

Köle, esir, tutsak edinmek.

221. Ki esbāb issi uġrusın bulınca
222. Aluban ḳul idinürmiş ölince

küşāde ol:

küşāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **225**
Açılmak, şanslı olmak.

225. Yine baḫtı yüzi oldı küşāde
226. İrişdi yaʿni kim cānı murāda

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Gül gibi yüz.

229. Göz açup gözler-idi gül yüzini
230. Aña daḳ kim ecel yumdı gözini

gözini yum:

gözini yum: Kalıp İfade
Mısra: **230**
Gözünü kapamak II Ölmek.

229. Göz açup gözler-idi gül yüzini
230. Aña daḳ kim ecel yumdı gözini

yası tut:

yası tut: Kalıp İfade
Mısra: **231**
Çok üzülmek, duyulan acı ve üzüntüyü bazı davranışlarla belli etmek.

231. İnās öldi vü Yūsuf tutdı yası
232. Ṣanasın kim o gün öldi anası

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **235**
Sevgili olmak, yakın olmak.

235. Yine Yaʿḳūb'a çün yār oldı Yūsuf
236. Gözi göñli evine ṭoldı

Yūsuf

necm-i saʿādet:

necm-i saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **237**

Saadet yıldızı.

237. Yine necm-i saʿādet oldı lāmiʿ

238. Bu māh oldı şeref burcında ṭāliʿ

lāmiʿ ol:

lāmiʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **237**

Parlak olsun, parlasın.

237. Yine necm-i saʿādet oldı lāmiʿ

238. Bu māh oldı şeref burcında ṭāliʿ

ṭāliʿ ol:

ṭāliʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **238**

Doğmak.

237. Yine necm-i saʿādet oldı lāmiʿ

238. Bu māh oldı şeref burcında ṭāliʿ

ay ü günce ol:

ay ü günce ol: Kalıp İfade

Mısra: **240**

Ay (gibi parlak) ve cevher (kıymetli) olmak.

239. Açıldı bāġda ol ṭaze ġonçe

240. Ulaldı ḥüsni oldı ay ü günce

maḫzen-i esrār ol:

maḫzen-i esrār ol: Kalıp İfade

Mısra: **241**

Sırlar hazinesi olmak.

241. Dehānı maḫzen-i esrār oldı

242. Cebi̱ni maṭlaʿ-ı envār oldı

maṭlaʿ-ı envār ol:

maṭlaʿ-ı envār ol: Kalıp İfade

Mısra: **242**

Nurların kaynağı, nurların ortaya çıktığı yer.

241. Dehānı maḫzen-i esrār oldı

242. Cebįni maṭlaʿ-ı envār oldı

meftūnı ol:

meftūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Hayranı olmak, tutkun olmak.

243. Gönüller zülfinüň meftūnı oldı

244. Niçe Leylā bunuň mecnūnı oldı

mecnūnı ol:

mecnūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **244**

Delisi, aşığı olmak.

243. Gönüller zülfinüň meftūnı oldı

244. Niçe Leylā bunuň mecnūnı oldı

berḳ ur:

berḳ ur: Kalıp İfade

Mısra: **245**

Şimşek çakmak II Şimşek çakar gibi parıldamak.

245. Yüzi nūrı cihānda urdı çün berḳ

246. Münevver oldı andan ġarb-ıla şarḳ

vecde ir:

vecde ir: Kalıp İfade

Mısra: **247**

İlahi aşkla kendinden geçme.

247. Sipihr ol nūrı gördi irdi vecde

248. Anuňʿçün māh-ıla mihr itdi secde

secde it:

secde it: Kalıp İfade

Mısra: **248**

Alnı, eli, ayakları, dizleri, ayak parmaklarını yere getirmek.

247. Sipihr ol nūrı gördi irdi vecde
248. Anuňʿçün māh-ıla mihr itdi secde

86. Başın kaldurmaz-ıdı secdeden hiç

İdriş it:

İdriş it: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Hz. İdris yer etti II Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biri ve Şit'in torunudur. İlk kez onun döneminde insanların hayvan derileri giymekten kurtuldukları söylenir. Kumaşı bulduğu ve yazı yazmayı geliştirdiği söylenir.

39. Çün ol gitdi gelüben itdi İdrı̧s
40. Bu mekteb-ḫāne içre ders tedrı̧s

ay u günc ʿol:

ay u günc ʿol: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Ay gibi parlak ve işveli olmak.

151. Ḳoḫu ṭuydı ṣaçı ḫoş-būylıḳdan
152. Lebi dād aldı şekker-gūylıḳdan

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Beraber.

85. Ḳoaslar bir arada ir eger giç

dad al:

dad al: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Tat almak.

153. Olup pāyına sünbüller ser-endāz
154. Nihāl-i gül olur serv-i ser-efrāz

diy ʿitdi āvāz:

diy ʿitdi āvāz: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Diye haykırmak, bağırmak.

213. Kemer-bend orṭa yirden oldı çün güm
214. Düşer her kişiye andan tevehhüm

ṯālib ol:

ṯālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **159**
İstemek, talep etmek.

159. Çi-ger her gün getürürdi görürdi
160. Veli̱kin şevḳı gitmezdi ṭururdı

si̱n-i sırr-ı ʿışk:

si̱n-i sırr-ı ʿışk: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Aşk sırının dişi.

9. Ne si̱n-i sırr-ı ʿışk açmışdı dendān
10. Ne diller ġonçası olmışdı ḫandān

aġzından ḫaber al:

aġzından ḫaber al: Deyim
Mısra: **89**
Başkasını konuşturarak istenilen haberi onun ağzından almak.

89. Alınmaz-ıdı aġzından ḫaber hi̱ç
90. Dili elmäsı delmezdi güher hi̱ç

cānın ḳurbān it:

cānın ḳurbān it: Deyim
Mısra: **112**
Canını, kendisini feda etmek.

111. Hilāl ebrūları ḳurdı kemānın
112. Görenler aña ḳurbān itdi cānın

dile gel:

dile gel: Deyim
Mısra: **2**
Konuşmak, konuşmaya başlamak.

1. Ezelde kim yoġ-ıdı resm-i ʿālem

2. Dile gelmiş degüldi ism-i Ādem

her iki:

her iki: Kalıp İfade

Mısra: **64**

İkisinin de.

63. Felek gibi on iki burcı vardı
64. Her iki dürrinüñ bir dürci vardı

külāhı göge at:

külāhı göge at: Deyim

Mısra: **134**

Külahını havaya atmak II Çok sevinmek.

133. İnāsʿa virdiler çünkim bu māhı
134. Sevincinden göge atdı külāhı

miyānı baġla:

miyānı baġla: Deyim

Mısra: **205**

Güvenmek, bel bağlamak.

205. Çü bu tedbi̯re baġladı miyānı
206. Kuşatdı Yūsufʾa anı nihānį̄

yirini ṭut:

yirini ṭut: Deyim

Mısra: **46**

Bir şeyin yerini almak, doldurmak.

45. Çü hᵛānı daʿvetinden ṭoydı āfāk
46. Gidüben ol yirini ṭutdı İsḥāḳ

Dizin

bāb u faṣl:

bāb u faṣl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bölüm ve parçalar II Bir bütünü meydana getiren kısımlar.

1. Yazanlar bu kitābuñ bāb u faṣlın

2. İşitdük böyle tafṣil itdi aṣlın

12. Eli altında ḳalmış baḥr-i maġrib

tafṣil it:

tafṣil it: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Açıklamak, şerh etmek.

1. Yazanlar bu kitābuň bāb u faṣlın

2. İşitdük böyle tafṣil itdi aṣlın

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Üstün gelmek.

11. Olup keffinde mevc-i tı̇ġ ġālib

12. Eli altında ḳalmış baḥr-i maġrib

evc-i gerdūn:

evc-i gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Dünyanın zirvesi.

5. İrişmiş evc-i gerdūna külāhı

6. Felek-veş taḫtı encüm-veş sipāhı

baḥr-i maġrib:

baḥr-i maġrib: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Batı denizi.

11. Olup keffinde mevc-i tı̇ġ ġālib

12. Eli altında ḳalmış baḥr-i maġrib

mevc-i tı̇ġ:

mevc-i tı̇ġ: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Kılıcın dalgası.

11. Olup keffinde mevc-i tı̇ġ ġālib

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Ne kadar, ne ölçüde.

13. Ne deñlü var-ısa anda cezāyir
14. Ḳamusında şu gibi ḥükmi sāyir

māl ü genc:

māl ü genc: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Mal, mülk ve hazine.

15. Ne māl ü gencine vardı nihāyet
16. Ne ḫayl ü ʿaskerine ḥadd ü ġāyet

ḫayl ü ʿasker:

ḫayl ü ʿasker: Kalıp İfade
Mısra: **16**
At sürüsü ve asker.

15. Ne māl ü gencine vardı nihāyet
16. Ne ḫayl ü ʿaskerine ḥadd ü ġāyet

ḥadd ü ġāyet:

ḥadd ü ġāyet: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Sınır ve nihayet.

15. Ne māl ü gencine vardı nihāyet
16. Ne ḫayl ü ʿaskerine ḥadd ü ġāyet

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç.

15. Ne māl ü gencine vardı nihāyet
16. Ne ḫayl ü ʿaskerine ḥadd ü ġāyet

genc-i Ḳārūn:

genc-i Ḳārūn: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Karun'un hazinesi (Karun; Hz. Musa döneminde çok zengin fakat acımasız ve cimri olan ve

sonunda Hz. Musa'nın duası ile helak olan kişi).

17. Zekātın virse idi her dilenci
18. Bulurdı genc-i Ḳārūn deñlü genci

gözine gelmez: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Gözü görmez.

21. İderdi nı̱l-gūn çarḫa nigāhı
22. Gözine gelmez-idi māh u māhı̱

ʿazm it:

ʿ***azm it:*** Kalıp İfade
Mısra: **19**
Çalışmak, uğraşmak.

19. Vʿeger ʿasker çeküp ʿazm itse cenge
20. Getürürdi cihān şāhını tenge

emr it:

emr it: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Emir etmek, buyurmak.

23. Ne emr itse güneş eylerdi bir bir
24. Zeberced levḫa zer-ḫāmeyle ṭaḥrı̱r

māh u māhi:

māh u māhı̱: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Ay ve balık.

21. İderdi nı̱l-gūn çarḫa nigāhı
22. Gözine gelmez-idi māh u māhı̱

güneş eyle:

güneş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Güneş (şahın her ne emri varsa) yerine getirir.

23. Ne emr itse güneş eylerdi bir bir
24. Zeberced levḫa zer-ḫāmeyle ṭaḥrı̱r

gözine gelmez:

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Tek tek, Birer birer.

23. Ne emr itse güneş eylerdi bir bir

24. Zeberced levḥa zer-ḫāmeyle ṭaḥrīr

müşterį eyle:

müşterį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Alıcı olmak, isteyen, talepkâr etmek II Jüpiter gezegeni (Güneş sisteminin en büyük ve en etkili gezegenidir, gücü temsil eder).

25. Berātın Müşterį eylerdi imlā

26. Meh-i nevden çeküp üstine tuġrā

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Hilal.

25. Berātın Müşterį eylerdi imlā

26. Meh-i nevden çeküp üstine tuġrā

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Hilâl

93. Meh-i nev perdeden keşf itdi didār

94. Ṣadefden çıḳdı gūyā dürr-i şeh-vār

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Hilal.

145. Olup günden güne baḫtı hümāyūn

146. Meh-i nev gibi ḥüsni rūz-efzūn

pāsbānı ol:

pāsbānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Sarayın gece bekçisi, nöbetçisi olmak.

27. Züḥal olmışdı ḳaṣrı pāsbānı
28. Yaḳup meh meşʿalin beklerdi anı

taḫt-ı gerdūn:

taḫt-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Feleğin tahtı.

29. Uzadup taḫt-ı gerdūna ayaġı
30. Yüritmiş-idi devrāna yasaġı

āşūb u miḥen:

āşūb u miḥen: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Kargaşa ve eziyet.

31. Zamāne fāriġ āşūb u miḥenden
32. Zemı̇n āsūde teşviş u fitenden

teşviş u fiten:

teşviş u fiten: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kargaşa ve fitne.

31. Zamāne fāriġ āşūb u miḥenden
32. Zemı̇n āsūde teşviş u fitenden

ʿadl ü dād:

ʿadl ü dād: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Doğruluk ve adalet.

33. İdinmiş-idi ʿadl ü dādı pı̇şe
34. İşi ʿadl-ile dād-ıdı hemı̇şe

pişe idin:

pişe idin: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Huy edinmek.

33. İdinmiş-idi ʿadl ü dādı pı̇şe
34. İşi ʿadl-ile dād-ıdı hemı̇şe

dād u dihiş:

dād u dihiş: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Adalet ve bağışlama.

35. Belį dād u dihiş beglere işdür

36. Begi beg eyleyen dād u dihişdür

dād u dihiş: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Adalet ve bağışlama.

35. Belį dād u dihiş beglere işdür

36. Begi beg eyleyen dād u dihişdür

beg eyle:

beg eyle: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Bey olmak II Hükümdar olmak.

35. Belį dād u dihiş beglere işdür

36. Begi beg eyleyen dād u dihişdür

muṭiʿ ol:

muṭiʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

İtaat etmek, itaatkâr olmak.

37. Muṭiʿ olmış-ıdı emrine ʿālem

38. Sözine ḳarşu gelmezdi bir ādem

karşu gelmez:

ḳarşu gelmez: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Başkaldırmamak, itaat etmek, itiraz etmemek.

37. Muṭiʿ olmış-ıdı emrine ʿālem

38. Sözine ḳarşu gelmezdi bir ādem

çarḫ-ı devvār:

çarḫ-ı devvār: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Daima dönen felek, dünya.

49. ʿAceb mekkārdur bu çarḫ-ı devvār

50. Gedā vü şāh elinede ʿāciz ü

ḫ∨ār

51. Virür her kişiye bir dürlü zaḥmet
52. Yanar her cānda andan derd ü ḥasret

ʿāciz ü h∨ār:

ʿāciz ü ḫ∨ār: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Zavallı ve değersiz, itibarsız.

49. ʿAceb mekkārdur bu çarḫ-ı devvār
50. Gedā vü şāh elinede ʿāciz ü ḫ∨ār

gedā vü şāh:

gedā vü şāh: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Dilenci ve padişah.

49. ʿAceb mekkārdur bu çarḫ-ı devvār
50. Gedā vü şāh elinede ʿāciz ü ḫ∨ār

derd ü ḥasret:

derd ü ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Dert ve özlem.

gerdūn-ı gerdān:

gerdūn-ı gerdān: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Dönen dünya, felek.

59. Budur gerdūn-ı gerdān intiḳāli
60. Kʿolur her kişinüñ bir dürlü ḥāli

ḥāli kʿol:

ḥāli kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Ki durum, vaziyet olmak.

59. Budur gerdūn-ı gerdān intiḳāli
60. Kʿolur her kişinüñ bir dürlü ḥāli

hūb u zişt:

ḫūb u zişt: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Güzel ve çirkin.

61. Bir olmaz her kişinüň ḫūb u zişti

62. Buňa düzaḫ gelür aňa behişţi

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Eş, denk, aynı olmak.

61. Bir olmaz her kişinüň ḫūb u zişti

62. Buňa düzaḫ gelür aňa behişţi

ne bilür:

ne bilür: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Ne bilir, nereden bilsin!

63. Ne bilür kimsenüň kimse ṣafāsın

64. Kimi ḳızın sever kimi anasın

yüz dut:

yüz dut: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Yüzünü dönmek, yönelmek.

67. Dutardı Ḫālıḳ'uň dergāhına yüz

68. Oġul isterdi Ḥaḳ'dan gice gündüz

gice gündüz:

gice gündüz: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Aralıksız, sürekli, her zaman.

67. Dutardı Ḫālıḳ'uň dergāhına yüz

68. Oġul isterdi Ḥaḳ'dan gice gündüz

gice gündüz: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Aralıksız, sürekli, her zaman.

75. Çekerdi gice gündüz intiẓārı

76. Deňerdi ne toġurur rūzgārı

çıblaġ u ac:

çıblaġ u ac: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Çıplak ve aç.

69. Geyürür ṭoyururdı çıblaġ u ac

70. Ḳomazdı memleketde ac u muhtāc

ac u muhtāc:

ac u muhtāc: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Aç ve fakir.

69. Geyürür ṭoyururdı çıblaġ u ac

70. Ḳomazdı memleketde ac u muhtāc

taḳdir ol:

taḳdir ol: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezelî karar, alın yazısı, kader.

71. Velį çün rāst olmamışdı taḳdir

72. Nişāna irmez-idi atdugı ṭįr

bānū-yı ʿālem:

bānū-yı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Dünya kadını.

77. Meġer bir gice kim bānū-yı ʿālem

78. Cemālinden cihānı ḳıldı ḫurrem

ḫurrem ḳıl:

ḫurrem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Sevindirmek, mutlu etmek.

77. Meġer bir gice kim bānū-yı ʿālem

78. Cemālinden cihānı ḳıldı ḫurrem

ʿaks-i cemāl:

ʿaks-i cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Güzel yüzün yansıması.

79. Virüp ʿaks-i cemāli göklere tāb
80. Yüzi ṣuyını yire dökdi mehtāb

yüzi suyı:

yüzi ṣuyı: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Kıymet, değer.

79. Virüp ʿaks-i cemāli göklere tāb
80. Yüzi ṣuyını yire dökdi mehtāb

gül-gūn ol:

gül-gūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

81. Şafaḳ ol ʿaks-ile olmışdı gül-gūn
82. Anuňʿçun ṭāsı çarḫuň oldı pür-ḫūn

pür-hūn ol:

pür-ḫūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Kan içinde kalmak, kanla dolu olmak.

81. Şafaḳ ol ʿaks-ile olmışdı gül-gūn
82. Anuňʿçun ṭāsı çarḫuň oldı pür-ḫūn

bānū-yı devrān:

bānū-yı devrān: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Dünya kadını.

83. Meġer yüklü-y-idi bānū-yı devrān
84. Seḥer toġurdı bir gül yüzlü oğlan

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Yüzü gül gibi olan.

83. Meġer yüklü-y-idi bānū-yı devrān
84. Seḥer toġurdı bir gül yüzlü oġlan

nişār ol:

nişār ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Saçmak, dağıtmak.

85. Nişār olmışdı başına cevāhir
86. Hemān sāʿatde yaġmā oldı ẓāhir

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak.

85. Nişār olmışdı başına cevāhir
86. Hemān sāʿatde yaġmā oldı ẓāhir

dürr ü gevher:

dürr ü gevher: Kalıp İfade
Mısra: **87**
İnci ve mücevher.

87. Ṭabaḳlardan saçılan dürr ü gevher
88. Ṭaġıldı nā-bedi̱d oldı ser-ā-ser

dürr ü gevher: Kalıp İfade
Mısra: **142**
İnci ve mücevher.

141. Beşiginde yatur ol ġonca-i ter
142. Ṣadef ḳarnında gūyā dürr ü gevher

ser-ā-ser ol:

ser-ā-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Baştan başa, tamamen dolmak.

87. Ṭabaḳlardan saçılan dürr ü gevher
88. Ṭaġıldı nā-bedi̱d oldı ser-ā-ser

seḥer-gāh ol:

seḥer-gāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Seher vakti olmak.

89. Meġer Nev-rūz oldı seḥer-gāh

90. Ki gün gibi açıldı ṭāliʿ-i şāh

ṭāliʿ-i şāh:

ṭāliʿ-i şāh: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Şahın talihi.

89. Meġer Nev-rūz oldı seḥer-gāh

90. Ki gün gibi açıldı ṭāliʿ-i şāh

Ṭulūʿ it:

Ṭulūʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Doğmak, ortaya çıkmak.

91. Şebistānında şāhuň ṭoġdı bir māh

92. Ṭulūʿ itdi şeref burcında nā-gāh

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Açmak, göstermek.

93. Meh-i nev perdeden keşf itdi didār

94. Ṣadefden çıḳdı gūyā dürr-i şeh-vār

dürr-i şeh-vār:

dürr-i şeh-vār: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Şahlara lâyık olan iri tâneli inci.

93. Meh-i nev perdeden keşf itdi didār

94. Ṣadefden çıḳdı gūyā dürr-i şeh-vār

cān göziyle'de:

cān göziyle'de: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gönül gözü ile (seyredeyim) söyler.

95. Ṭoġar çün gün gibi ol meh-pāre

96. Anası cān göziyle'der

neẓāre

gün yüzlü māh:

gün yüzlü māh: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Güneş gibi parlak ay II Zelihâ.

97. Baḳup çün gördi ol gün yüzlü māhı

98. Sevincinden göge atdı külāhı

ebr-i bahār:

ebr-i bahār: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Bahar bulutu.

99. Açıldı geldi ṣān ebr-i bahārı

100. Ki bitürdi gül-i ter lāle-zārı

gül-i ter lāle-zār:

gül-i ter lāle-zār: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Taze lale bahçesinin gülü.

99. Açıldı geldi ṣān ebr-i bahārı

100. Ki bitürdi gül-i ter lāle-zārı

peyk-i revān:

peyk-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Mektup getirip götüren, haberci, ulak.

103. Şehe gönderdiler peyk-i revānı

104. Virüp müjde alurlar müjde-gānı

şeh-i devrān-ı ʿālem:

şeh-i devrān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Dünya hayatının şahı.

105. Didiler iy şeh-i devrān-ı ʿālem

106. Cihān ṭurduḳça ol sulṭān-ı ʿālem

sulṭān-ı ʿālem:

sulṭān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Âlemin sultanı.

105. Didiler iy şeh-i devrān-ı ʿālem

106. Cihān ṭurduḳça ol sulṭān-ı ʿālem

mübārek-bād ḳıl:

mübārek-bād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Kutlu, mübarek olmak.

117. Buyurdı kim bezendi taḫt u dergāh

118. Mübārek-bād ḳıldı mihr-ile māh

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Mutlu olmak.

113. Ḳatı şād oldı sulṭān bu ḫaberden

114. Nitekim teşne-leb cüllāb-ı terden

niŝār ol:

niŝār ol: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Saçmak, dağıtmak.

119. Niŝār oldı zer ü sı̱m ü cevāhir

120. Bulur ḥāżır olanlar ḥaẕẕ-ı vāfir

cüllāb-ı ter:

cüllāb-ı ter: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Taze gül suyu.

113. Ḳatı şād oldı sulṭān bu ḫaberden

114. Nitekim teşne-leb cüllāb-ı terden

ḥaẕẕ-ı vāfir:

ḥaẕẕ-ı vāfir: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Bol bol nasip, çok fazla saâdet.

119. Niŝār oldı zer ü sı̱m ü cevāhir

120. Bulur ḥāżır olanlar ḥaẕẕ-ı vāfir

121. Bir ay oldı ulayu ʿiş ü şādį̈

122. Dolar şādį̈-y-ile şehrüñ sevādı

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Bir şeyi hemen yapabilecek durumda olmak.

119. Nisār oldı zer ü sį̈m ü cevāhir

120. Bulur ḥāżır olanlar ḥaẕẕ-ı vāfir

pāk ol:

pāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Pak olmak, temiz olmak.

123. Bulurlar dāyeler kʿaṣlı ola pāk

124. Ṭutup ḳapmaḳda ġāyet cüst ü çālāk

ʿiş ü şādi:

ʿiş ü şādį̈: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Zevk, safâ, mutluluk.

121. Bir ay oldı ulayu ʿiş ü şādį̈

122. Dolar şādį̈-y-ile şehrüñ sevādı

cüst ü çālāk:

cüst ü çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Çabuk ve hemen.

123. Bulurlar dāyeler kʿaṣlı ola pāk

124. Ṭutup ḳapmaḳda ġāyet cüst ü çālāk

bir ay ol:

bir ay ol: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Bir ay, otuz gün oldu.

derḥōr ol:

derḫōr ol: Deyim

Mısra: **130**

Layık, hoş. olmak.

129. Felek gehvāresine virdi ziver

130. Bu meh yatmaġa tā kim ola derḫōr

dür ü gevher:

dür ü gevher: Kalıp İfade

Mısra: **132**

İnci ve mücevher.

131. Ser-ā-ser şeb-çerāġ-ıla muraṣṣaʿ

132. Dür ü gevherle naḳş olmış muṣnnaʿ

naḳş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Süslemek, işlemek.

131. Ser-ā-ser şeb-çerāġ-ıla muraṣṣaʿ

132. Dür ü gevherle naḳş olmış muṣnnaʿ

ḳavs-ı ḳuzaḥ:

ḳavs-ı ḳuzaḥ: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Gökkuşağı.

133. Düzüp ḳavs-ı ḳuzaḥdan aňa çenber

134. Meh ü mihri ḳılur bālin ü pister

bālin ü pister ḳıl:

bālin ü pister ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Yastık ve yatak olmak.

133. Düzüp ḳavs-ı ḳuzaḥdan aňa çenber

134. Meh ü mihri ḳılur bālin ü pister

oyuncaġ ol:

oyuncaġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Oyun aracı olmak.

135. Oyuncaġ olmaġa ol şāh-zāde

136. Ḳılur gevherlerin perv̧in ḳılāde

gevherlerin Kıl:

gevherlerin Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Cevher olmak.

135. Oyuncaġ olmaġa ol şāh-zāde

136. Ḳılur gevherlerin perv̧in ḳılāde

örtü kıl:

örtü ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Örtü, şal olmak.

137. Beşik düzüp bu vech-ile müzeyyen

138. Ḳılur örtü ana gül-gün şafaḳdan

gāh u bi-gāh:

gāh u bi̯-gāh: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Vakitli ve vakitsiz.

139. Gelüben nevbet-ile gāh u bi̯-gāh

140. Beşigin ügrür-idi mihr-ile māh

ġonca-i ter:

ġonca-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Yeni açan gonca.

141. Beşiginde yatur ol ġonca-i ter

142. Ṣadef ḳarnında gūyā dürr ü gevher

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Fazla olmak.

143. Ulalup nāz-ıla ol şāh-zāde

144. Olur günden güne ḥüsni ziyāde

günden güne:

günden güne: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.

143. Ulalup nāz-ıla ol şāh-zāde
144. Olur günden güne ḥüsni ziyāde

günden güne: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.

145. Olup günden güne baḫtı hümāyūn
146. Meh-i nev gibi ḥüsni rūz-efzūn

hümāyūn ol:

hümāyūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Mübarek, kutlu olmak.

145. Olup günden güne baḫtı hümāyūn
146. Meh-i nev gibi ḥüsni rūz-efzūn

her gün:

her gün: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Her gün, daima.

147. Bugün bilmezdi yüzin dün görenler
148. İverdi görmege her gün görenler

and iç:

and iç: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Yemin etmek.

149. İricek biş yaşına ol perį-çihr
150. Başına and içerdi māh-ıla mihr

ġayret-i hūr:

ġayret-i hūr: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Hurileri kıskandıran güzel.

151. Yidi yaşında oldı ġayret-i hūr
152. Yüzinden baḫş ururdı

ʿāleme nūr

yidi yaşında ol:

yidi yaşında ol: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Yedi yaşına girdi.

151. Yidi yaşında oldı ġayret-i hūr

152. Yüzinden baḫş ururdı ʿāleme nūr

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Çok uzayan düz bir selvi.

153. Çün irdi on yaşına ol perį-zād

154. Boyına bende oldı serv-i āzād

bende ol:

bende ol: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Kul, köle olmak.

153. Çün irdi on yaşına ol perį-zād

154. Boyına bende oldı serv-i āzād

on dörd:

on dörd: Kalıp İfade

Mısra: **155**

"On dört" (yaşına) sayı sıfatı.

155. Çün on dördine irdi ol meh-i bedr

156. Yüzi ʿid oldı zülfi leyle-i ḳadr

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Dolunay.

155. Çün on dördine irdi ol meh-i bedr

156. Yüzi ʿid oldı zülfi leyle-i ḳadr

meftūnı ol:

meftūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Hayranı, tutkunu olmak.

157. Görenler ḥüsninüñ
meftūnı oldı
158. Cihān Leylā'ları mecnūnı
oldı

mecnūnı ol:

mecnūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Delisi, aşığı olmak.

157. Görenler ḥüsninüñ
meftūnı oldı
158. Cihān Leylā'ları mecnūnı
oldı

nūr-ı dide:

nūr-ı ḏide: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Göz nuru.

161. Muṣavver cevher-i cān
nūr-ı ḏide
162. Degül ṣān āb u gilden
āferi̯de

cevher-i cān:

cevher-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Can mücevheri.

161. Muṣavver cevher-i cān
nūr-ı ḏide
162. Degül ṣān āb u gilden
āferi̯de

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Su ve toprak.

161. Muṣavver cevher-i cān
nūr-ı ḏide
162. Degül ṣān āb u gilden
āferi̯de

Tasavvur eyle:

Ṭasavvur eyle: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Düşünmek, hayal etmek.

165. Ṭasavvur eyleyüp ḥüsn ü
cemālin

166. Ḳılam āyi̯ne göñlümde ḫayālin

ḫüsn ü cemāl:

ḫüsn ü cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Güzellik ve iyilik.

165. Ṭasavvur eyleyüp ḫüsn ü cemālin
166. Ḳılam āyi̯ne göñlümde ḫayālin

āyi̯ne kıl:

āyi̯ne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Ayna kılmak, yansımak.

165. Ṭasavvur eyleyüp ḫüsn ü cemālin
166. Ḳılam āyi̯ne göñlümde ḫayālin

ṭūṭi̯-i tab:

ṭūṭi̯-i tab: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Papağan tabiatlı II Güzel sözler söyleyen kimse.

167. Ṭura ol āyi̯ne cāna ber-ā-ber
168. Ki ola ṭūṭi̯-i tabʿum suḫan-ver

suḫan-ver ol:

suḫan-ver ol: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Güzel söz söylemek, güzel söz söyleyici olmak.

167. Ṭura ol āyi̯ne cāna ber-ā-ber
168. Ki ola ṭūṭi̯-i tabʿum suḫan-ver

şeker-ḫā ol:

şeker-ḫā ol: Kalıp İfade

Mısra: **169**

Şeker çiğneyen olmak II Tatlı sözlü, tatlı söyleyen olmak.

169. Lebi ẕıkri-y-ile olup şeker-ḫā
170. Şeker-ḫā ṭūṭi̯ gibi ola gūyā

ṭūti gibi ol:

ṭūṭį gibi ol: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Papağan gibi olmak II Güzel sözler söylemesi ve tatlı dilli olması.

169. Lebi ẕıkri-y-ile olup şeker-ḫā

170. Şeker-ḫā ṭūṭį gibi ola gūyā

başdan ayaġa:

başdan ayaġa: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Bütünüyle, tamamıyla.

171. İnüp başdan ayaġa mūyi gibi

172. Ḳılam rūşen cemālin rūyı gibi

rūşen ḳıl:

rūşen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Aydınlatmak, parlatmak II Açığa çıkmak.

171. İnüp başdan ayaġa mūyi gibi

172. Ḳılam rūşen cemālin rūyı gibi

meks ü bāc:

meks ü bāc: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Vergi ve haraç.

7. Alurdı heftkişverden ḫarācı

8. Ṣalardı şarḳa ġarba meks ü bācı

nį̄l-gūn id:

nį̄l-gūn id: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Lacivert renkli yapmak.

21. İderdi nį̄l-gūn çarḫa nigāhı

22. Gözine gelmez-idi māh u māhį̄

leyle-i ḳadr:

leyle-i ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Kadir gecesi.

155. Çün on dördine irdi ol meh-i bedr
156. Yüzi ʿid oldı zülfi leyle-i ḳadr

ʿid ol:

ʿid ol: Kalıp İfade
Mısra: **156**
Bayram olmak II Renklenmek, canlanmak.

155. Çün on dördine irdi ol meh-i bedr
156. Yüzi ʿid oldı zülfi leyle-i ḳadr

Çerāġ-ı rūşen-i nūr-ı İlāhi:

Çerāġ-ı rūşen-i nūr-ı İlāhį: Kalıp İfade
Mısra: **110**
İlahi nurunu aydınlatan mum.

109. Kirām-ı gevher-i deryā-yı şāhį
110. Çerāġ-ı rūşen-i nūr-ı İlāhį

kirām-ı gevher-i deryā-yı şāhi:

kirām-ı gevher-i deryā-yı şāhį:
Kalıp İfade
Mısra: **109**
Cömert mücevher denizinin şereflisi.

109. Kirām-ı gevher-i deryā-yı şāhį
110. Çerāġ-ı rūşen-i nūr-ı İlāhį

adına ur:

adına ur: Deyim
Mısra: **9**
Ad koymak.

9. Atası adına urmışdı Ṭaymūs
10. Öñine ṭurmaz-ıdı Rüstem ü Ṭūs

ḳaddi kemāna dön:

ḳaddi kemāna dön: Deyim
Mısra: **74**
İki büklüm olmuş, beli bükülmüş.

73. Murādı oḳı irmezdi nişāna
74. Bu ġamdan ḳaddi dönmişdi kemāna

Dizin

göñül murġı:

göñül murġı: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Gönül kuşu II Âşığın gönlü.

1. Göñül murġına būy-ı dām-ı müşkįn

2. Ki bend olmış aña biñ cān-ı miskįn

bend ol:

bend ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Esir olmak.

1. Göñül murġına būy-ı dām-ı müşkįn

2. Ki bend olmış aña biñ cān-ı miskįn

cān-ı miskin:

cān-ı miskįn: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Zavallı gönül II perişan âşık.

1. Göñül murġına būy-ı dām-ı müşkįn

2. Ki bend olmış aña biñ cān-ı miskįn

farḳ eyle:

farḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Farkına varmak, fark etmek.

3. Degüldi müşk ammā müşke beñzer

4. Kim ola müşkle anı farḳ eyler

kim ola:

kim ola: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Her kim, kim ki, kim olursa olsun.

3. Degüldi müşk ammā müşke beñzer

4. Kim ola müşkle anı farḳ eyler

mū-şikāfi id:

mū-şikāfį̄ id: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Araştıran, dikkatlice inceleyen.

5. İdüp dıḳḳatle şāne mū-şikāfį̄

6. Ki ḳıl ḳıl şerḥ ḳılmış anı kāfį̄

dü-nį̄m it: Kalıp İfade

Mısra: **10**

İki parça, ikiye bölünmüş.

9. Bu farḳ-ıla çü nāfe buldı fürḳat

10. Dü-nį̄m itdi yüregin tį̄ġ-i ḥasret

būy-ı müşk:

būy-ı müşk: Deyim

Mısra: **8**

Misk kokusu.

7. Ara yirinde nāzük farḳ bulmış

8. Ki būy-ı müşk anuñla farḳ olmış

tį̄ġ-i ḥasret:

tį̄ġ-i ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Hasret oku.

9. Bu farḳ-ıla çü nāfe buldı fürḳat

10. Dü-nį̄m itdi yüregin tį̄ġ-i ḥasret

fark ol:

farḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Fark edilmek.

7. Ara yirinde nāzük farḳ bulmış

8. Ki būy-ı müşk anuñla farḳ olmış

terk it:

terk it: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Bırakmak, vazgeçmek.

11. Vaṭan terk itdi çıḳdı başın aldı

12. Ḫoṭan'da āhū-yı ṣaḥraya ṣaldı

dü-nim it:

başın aldı çıḳdı:

başın aldı çıḳdı: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Kendini götürmek, ayrılmak.

11. Vaṭan terk itdi çıḳdı başın aldı

12. Ḫoṭan'da āhū-yı ṣaḥraya ṣaldı

āhū-yı ṣaḥra:

āhū-yı ṣaḥra: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Çöl ceylanı.

11. Vaṭan terk itdi çıḳdı başın aldı

12. Ḫoṭan'da āhū-yı ṣaḥraya ṣaldı

niḥāl-i tāze:

niḥāl-i tāze: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Taze fidan.

15. Niḥāl-i tāze vü naḫl-i ser-efrāz

16. Ki bergi şi̯ve olmış meyvesi nāz

nahl-i ser-efrāz:

naḫl-i ser-efrāz: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Başı yukarı bakan fidan.

15. Niḥāl-i tāze vü naḫl-i ser-efrāz

16. Ki bergi şi̯ve olmış meyvesi nāz

nāz ol:

nāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Cilve yapmak.

15. Niḥāl-i tāze vü naḫl-i ser-efrāz

16. Ki bergi şi̯ve olmış meyvesi nāz

bāġ-ı cennet:

bāġ-ı cennet: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Cennet bahçesi.

17. Cemāli bāġ-ı cennetden nümūne
18. Açılmış tāze güller güne güne

güne güne:

güne güne: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Rengârenk, türlü türlü.

17. Cemāli bāġ-ı cennetden nümūne
18. Açılmış tāze güller güne güne

ḳıl ḳıl:

ḳıl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Tek tek, ince ince.

21. Dilerem uzadup sūsen gibi dil
22. İdem zülfi ṣıfātın şerḥ ḳıl ḳıl

şerḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Açıklamak, etraflıca anlatmak.

21. Dilerem uzadup sūsen gibi dil
22. İdem zülfi ṣıfātın şerḥ ḳıl ḳıl

güş-ı cān:

güş-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Can kulağı.

23. Ḫayāli güş-ı cāna didi epsem
24. Bir evtār içre ṭutma ẕi̱r-ile bem

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Dost olmak, sırdaş olmak.

25. Yüri zülfi ḳılıyla olma demsāz
26. Bu ipde oynayamaz değme cān-bāz

ṭāvūs-ı ḳudsi:

ṭāvūs-ı ḳudsi: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Mukaddes tavus kuşu.

27. Saçı ṭāvūs-ı ḳudsidür ki gökden

28. Cemāli muṣhafın indürdi rūşen

ders-i cemāl:

ders-i cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Güzel yüzün dersi.

29. Felek ders-i cemāl itmeġe telḳin

30. Cebinden düzetmiş levḥ-i simin

telḳin it:

telḳin it: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aşılamak, zihnine sokmak, öğretmek.

29. Felek ders-i cemāl itmeġe telḳin

30. Cebinden düzetmiş levḥ-i simin

levḥ-i simin:

levḥ-i simin: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Gümüş göğüslü sayfa, temiz levha.

29. Felek ders-i cemāl itmeġe telḳin

30. Cebinden düzetmiş levḥ-i simin

ṭāḳ-ı ser-nigūn:

ṭāḳ-ı ser-nigūn: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Ters dönmüş, tepetaklak kubbe.

31. Ḳaşı yayı ki ṭāḳ-ı ser-nigūndur

32. Cebini nūrınuñ üstinde nūndur

ebrū-yı ser-keş:

ebrū-yı ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Dik başlı, asi, inatçı kaş.

33. Çeker başın çün ol ebrū-yı ser-keş

34. Hilāl eksüklügin bilüp eger baş

daʿvā-yı ḥüsn:

daʿvā-yı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Güzellik yarışı.

35. Ḳılur daʿvā-yı ḥüsni ḳaşı taḥrīr

36. İder ay alnı ol daʿvāyı tenvīr

taḥrir kıl:

taḥrīr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Yazmak.

35. Ḳılur daʿvā-yı ḥüsni ḳaşı taḥrīr

36. İder ay alnı ol daʿvāyı tenvīr

tenvir id:

tenvīr id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Aydınlatmak, nurlandırmak, parlatmak.

35. Ḳılur daʿvā-yı ḥüsni ḳaşı taḥrīr

36. İder ay alnı ol daʿvāyı tenvīr

iḳlim-i ḥüsn:

iḳlīm-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Güzellik ülkesi.

41. Ki bu cān mülketinüñ şehr-yāri

42. Ol iḳlīm-i ḥüsnüñ nām-dārı

şıfr-ı dehān:

şıfr-ı dehān: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Ağızı sıfır II Ağzın yok denecek kadar küçük olması bağlamındadır.

43. Bu sḭmḭn medd-ile ṣıfr-ı dehānuň
44. Birin on itmiş āşūb-ı cihānuň

āşūb-ı cihān:

āşūb-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Dünyayı karıştıran II Fitneci.

43. Bu sḭmḭn medd-ile ṣıfr-ı dehānuň
44. Birin on itmiş āşūb-ı cihānuň

birin on it:

birin on it: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Biri on etmek II Bir meseleye on katıp anlatmak.

43. Bu sḭmḭn medd-ile ṣıfr-ı dehānuň
44. Birin on itmiş āşūb-ı cihānuň

müjgān-ı ḫūn-riz:

müjgān-ı ḫūn-rḭz: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Kan dökücü kirpikler.

45. Sinān-ı Gḭv ol müjgān-ı ḫūn-rḭz
46. Kemān-ı Rüstem ebrū-yı dil-āvḭz

kemān-ı rüstem:

kemān-ı rüstem: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Rüstem'in (Şehname'de adı geçen İranlı efsanevi yiğit kahraman) yayı.

45. Sinān-ı Gḭv ol müjgān-ı ḫūn-rḭz
46. Kemān-ı Rüstem ebrū-yı dil-āvḭz

ebrū-yı dil-āviz:

ebrū-yı dil-āvḭz: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Gönlü cezbeden kaş.

45. Sinān-ı Gḭv ol müjgān-ı ḫūn-rḭz
46. Kemān-ı Rüstem ebrū-yı

dil-āvi̯z

sinān-ı giv:

sinān-ı gi̯v: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Giv' in (Firdevsi' nin Şehname' sinde Zaloğlu Rüstem' in damadı ve Bijen' in babası olarak geçer) mızrağı.

45. Sinān-ı Gi̯v ol müjgān-ı ḫūn-ri̯z
46. Kemān-ı Rüstem ebrū-yı dil-āvi̯z

levḫ-i nāme-i ḥüsn:

levḫ-i nāme-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Güzellik mektubunun sayfası.

47. Beyāż-ı ḫadd levḫ-i nāme-i ḥüsn
48. Sevād-ı zülf ḥarf-i ḫāme-i ḥüsn

beyāż-ı ḫadd:

beyāż-ı ḫadd: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Yanağının aklığı.

47. Beyāż-ı ḫadd levḫ-i nāme-i ḥüsn
48. Sevād-ı zülf ḥarf-i ḫāme-i ḥüsn

sevād-ı zülf:

sevād-ı zülf: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Saçının siyahlığı.

47. Beyāż-ı ḫadd levḫ-i nāme-i ḥüsn
48. Sevād-ı zülf ḥarf-i ḫāme-i ḥüsn

ḫarf-i ḫāme-i ḥüsn:

ḫarf-i ḫāme-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Güzellik kaleminin harfi.

47. Beyāż-ı ḫadd levḫ-i nāme-i ḥüsn
48. Sevād-ı zülf ḥarf-i ḫāme-i ḥüsn

şemʿ-i kāfūr

hümā-yı ḥüsn:

hümā-yı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Güzellik hüması.

49. Hümā-yı ḥüsne zülf āşiyāndur

50. İçinde beyżalar gūşındaki dür

şemʿ-i kāfūr:

şemʿ-i kāfūr: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Beyaz renkli, güzel kokulu mum.

51. Ḳaşı ṭāḳında ruḫsārı virür nūr

52. Yanar miḥrābda ṣān şemʿ-i kāfūr

şemʿ-i kāfūr: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Beyaz renkli, güzel kokulu mum.

87. Görinür ṣu içinde ʿaks-i perv̱in

88. Yaḳup bezm-i ruḫında

ṭāḳ-ı ebrū:

ṭāḳ-ı ebrū: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Kaşın kemeri II Kemere benzer kaş.

53. Uzanmış ṭāḳ-ı ebrū tā-ser-i dūş

54. Çekinmiş ṭāḳ-ı ġabġab tā ḇināgūş

ṭāḳ-ı ġabġab:

ṭāḳ-ı ġabġab: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Gerdan kemeri.

53. Uzanmış ṭāḳ-ı ebrū tā-ser-i dūş

54. Çekinmiş ṭāḳ-ı ġabġab tā ḇināgūş

türk ü tāz̤i:

türk ü tāz̤i: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Türk ve Arap.

55. Gözinüñ ġamzesinden Türk ü Tāzį

56. Görür her lahẓada bir türktāzį

āb u zülf:

āb u zülf: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Su ve saç.

57. ʿİzārı āb u zülf ucı ḳullāb

58. Ser-i ḳullābın itmiş āba pertāb

ser-i ḳullāb:

ser-i ḳullāb: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Sevgilinin kıvrılıp kancaya benzeyen saç uçlarının başı.

57. ʿİzārı āb u zülf ucı ḳullāb

58. Ser-i ḳullābın itmiş āba pertāb

pertāb it:

pertāb it: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Atmak II Hızla sallamak, hareket ettirmek.

57. ʿİzārı āb u zülf ucı ḳullāb

58. Ser-i ḳullābın itmiş āba pertāb

ṣayd eyle:

ṣayd eyle: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Avlamak ‖ Aşka düşürmek, âşık etmek.

59. Ne māhį bil ki māhı eylemiş ṣayd

60. Ki ḳılmış ruḫların ḳullābına ḳayd

bil ki:

bil ki: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Bil ki, anla ki.

59. Ne māhį bil ki māhı eylemiş ṣayd

60. Ki ḳılmış ruḫların ḳullābına

ḳayd

kayd ḳıl:

ḳayd ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Bağlamak.

59. Ne māḥ bil ki māhı eylemiş ṣayd
60. Ki ḳılmış ruḫların ḳullābına ḳayd

ḫāl-i müşk-rengi:

ḫāl-i müşk-rengi: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Beni (Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde) müşk renginde.

61. Yüzi üstinde ḫāl-i müşk-rengi
62. Virür gülşende gül ṣān ṭıfl-ı zengi

ṭıfl-ı zengi:

ṭıfl-ı zengi: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Zenci çocuğu.

61. Yüzi üstinde ḫāl-i müşk-rengi
62. Virür gülşende gül ṣān ṭıfl-ı zengi

çeşm-i sūzen:

çeşm-i sūzen: Kalıp İfade
Mısra: **64**
İğne gözü II İğne deliği.

63. Ṣorar iseň dehān-ıla lebinden
64. Bu nār-ı āldur ol çeşm-i sūzen

nār-ı āl:

nār-ı āl: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Kırmızı ateş II Sevgilinin dudağı.

63. Ṣorar iseň dehān-ıla lebinden
64. Bu nār-ı āldur ol çeşm-i

sūzen

Gizli sır.

71. Lebinden alınur aġzı nişānı
72. Şarāb açar belį rāz-ı nihānı

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Dudağı lal taşı gibi kırmızı olan.

69. Leb-i laʿli ider nāzük ḫayālį
70. Şafaḳdan gösterür şekl-i hilālį

şekl-i hilāl:

şekl-i hilāl: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Hilalin şekli II Sevgilinin kaşlarının biçimi.

69. Leb-i laʿli ider nāzük ḫayālį
70. Şafaḳdan gösterür şekl-i hilālį

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **72**

dürc-i güher:

dürc-i güher: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Mücevher kutusu || İnci gibi dişlerinden dolayı sevgilinin ağzı.

73. Dehānı gūyiyā dürc-i güherdür
74. Ki olmış laʿli gevherden içi pür

teşbih it:

teşbįh it: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Benzetmek.

75. Ḫaṭādur aña teşbįh itme dürri
76. K’anuň her biridür bir necm-i dürrį

necm-i dürr:

necm-i dürr: Kalıp İfade

Mısra: **76**

İnci gibi olan yıldızlar.

75. Ḫaṭādur aňa teşbīh itme dürri

76. K'anuň her biridür bir necm-i dürrī

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Ayrı ayrı.

75. Ḫaṭādur aňa teşbīh itme dürri

76. K'anuň her biridür bir necm-i dürrī

Şeker-sib ol:

Şeker-sīb ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Elma şekeri olmak.

77. Ḳamer hem-şöhresidür kevkebinüň

78. Şeker-sīb olmış ol sīmīn zenaḫdan

laʿl-i dür-efşān:

laʿl-i dür-efşān: Kalıp İfade

Mısra: **79**

İnci saçan dudak.

79. Şeker-ḫurmadur ol laʿl-i dür-efşān

80. Zenaḫdānı öňinde çāh-ı zemzem

çāh-ı zemzem:

çāh-ı zemzem: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Zemzem kuyusu.

79. Şeker-ḫurmadur ol laʿl-i dür-efşān

80. Zenaḫdānı öňinde çāh-ı zemzem

ḳaṭre-i nem:

ḳaṭre-i nem: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Su damlası.

81. Ṣızup ol çehden inmiş ḳaṭre-i nem

82. Dirilmiş bir araya ġabġab olmış

87. Görinür ṣu içinde ʿaks-i perv̧in
88. Yaḳup bezm-i ruḫında ṣemʿ-i kāfūr

ġabġab ol:

ġabġab ol: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Çene altı, çifte gerdan olmak.

81. Ṣızup ol çehden inmiş ḳaṭre-i nem
82. Dirilmiş bir araya ġabġab olmış

bezm-i ruḫ:

bezm-i ruḫ: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Ruhlar meclisi.

87. Görinür ṣu içinde ʿaks-i perv̧in
88. Yaḳup bezm-i ruḫında ṣemʿ-i kāfūr

zib ü zeyn:

z̧ib ü zeyn: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Süs ve ziynet.

83. Bu çāh anuñla z̧ib ü zeyn bulmış
84. Dile ḳalmaz ḳarār u tāb anda

maṭlaʿ-ı nūr ḳıl:

maṭlaʿ-ı nūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Nurun doğuş yeri olmak.

89. Yaḳasın boynı ḳılmış maṭlaʿ-ı nūr
90. Yavuz göz bulmasun diyü aña yol

ʿaks-i pervin:

ʿaks-i perv̧in: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Ülker yıldızının görüntüsü.

meftūl idin:

meftūl idin: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Büklüm, kıvrım olmak.

91. İdinmiş zülfini boynına meftūl

92. Perį-rūlar yaḳup ḫāl-i sipendin

hāl-i sipend:

ḫāl-i sipend: Kalıp İfade

Mısra: **92**

(Sevgilinin) üzerlik tohumuna benzeyen beni.

91. İdinmiş zülfini boynına meftūl

92. Perį-rūlar yaḳup ḫāl-i sipendin

reg-i cān:

reg-i cān: -

Mısra: **93**

Can damarı, şah damarı.

93. Reg-i cāndan düzer taʿviz bendin

94. Ber ü dūşı ter ü tāze semenden

ter ü tāze:

ter ü tāze: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Taze, yeni açmış.

93. Reg-i cāndan düzer taʿviz bendin

94. Ber ü dūşı ter ü tāze semenden

ber ü dūş:

ber ü dūş: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Göğüs ve omuz.

93. Reg-i cāndan düzer taʿviz bendin

94. Ber ü dūşı ter ü tāze semenden

tahta-i ʿāc:

taḫta-i ʿāc: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Fildişi taht.

95. Ṣafāsı ṭaşra urur pı̱rehenden
96. Beyāz-ı sı̱nesidür taḫta-i ʿāc

Dalgalı olmak ‖ Coşmak, taşmak.

97. Yā ṣāfı̱ ṣu-durur kim ola mevvāc
98. İki pistānı iki ġonça-i ter

beyāz-ı sine:

beyāz-ı sı̱ne: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Gönlün beyazı, aydınlığı.

95. Ṣafāsı ṭaşra urur pı̱rehenden
96. Beyāz-ı sı̱nesidür taḫta-i ʿāc

ġonça-i ter:

ġonça-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Taze (yeni açmış) gonca.

97. Yā ṣāfı̱ ṣu-durur kim ola mevvāc
98. İki pistānı iki ġonça-i ter

yā ṣāfi:

yā ṣāfı̱: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Ey şifa veren (Allah).

97. Yā ṣāfı̱ ṣu-durur kim ola mevvāc
98. İki pistānı iki ġonça-i ter

ber ol:

ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Göğüs, sine.

99. Ki olmış tāze gül bergi aňa ber
100. Yaḫūd iki ḥabābı ʿayn-ı kāfūr

mevvāc ol:

mevvāc ol: Kalıp İfade
Mısra: **97**

tāze gül:

tāze gül: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Yeni açılmış gül.

99. Ki olmış tāze gül bergi aňa ber

100. Yaḫūd iki ḥabābı ʿayn-ı kāfūr

ʿayn-ı kāfūr:

ʿayn-ı kāfūr: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Kafir göz.

99. Ki olmış tāze gül bergi aňa ber

100. Yaḫūd iki ḥabābı ʿayn-ı kāfūr

ʿİẕār u ber:

ʿİẕār u ber: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Yanak ve göğüs.

103. ʿİẕār u ber gülistān ber-gülistān

104. Meger tārāc ḳılmış tāc u diḫim

tāc u diḫim:

tāc u diḫim: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Hükümdarlık sembolü olan taç.

103. ʿİẕār u ber gülistān ber-gülistān

104. Meger tārāc ḳılmış tāc u diḫim

tārāc ḳıl:

tārāc ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Yağmalamak, talan etmek.

103. ʿİẕār u ber gülistān ber-gülistān

104. Meger tārāc ḳılmış tāc u diḫim

cūybārı ol:

cūybārı ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Akarsu, ırmak olmak.

105. Ki ṭolmış sāʿidinden yeňleri sim

106. Yeňi olmış leṭāfet cūybārı

kalem idin:

ḳalem idin: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Kalem yapmak.

111. İdinmişdi ḳalem barmaḳlarından
112. Ḳıluban ḫūn-ı ʿuşşāḳı mürekkeb

ḫūn-ı ʿuşşāḳ:

ḫūn-ı ʿuşşāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Aşıkların kanı.

111. İdinmişdi ḳalem barmaḳlarından
112. Ḳıluban ḫūn-ı ʿuşşāḳı mürekkeb

mürekkeb ḳıl:

mürekkeb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Mürekkep yapmak.

111. İdinmişdi ḳalem barmaḳlarından
112. Ḳıluban ḫūn-ı ʿuşşāḳı mürekkeb

cevr u cefā:

cevr u cefā: Kalıp İfade

Mısra: **113**

İncitici söz veya davranışlar.

113. Yazar cevr u cefā dersin müretteb
114. Muḥannā elleri ol ḳana yunmış

pençe-i mercān:

pençe-i mercān: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Mercanın pençesi, el şeklini andıran girintili çıkıntılı kırmızı deniz hayvanı.

115. Ayası pençe-i mercāna dönmiş
116. Geçer her dırnaġına bir ḫayāli

ʿarz eyle:

ʿ***arz eyle:*** Kalıp İfade

Mısra: **117**

Sunmak, göstermek, takdim etmek.

117. Ki bedr üstinde ʿarz eyler hilāli
118. Meger cemʿ itmeğe iki cihānı

cemʿ it:

cemʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Bir araya getirmek.

117. Ki bedr üstinde ʿarz eyler hilāli
118. Meger cemʿ itmeğe iki cihānı

iki cihān:

iki cihān: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Dünya ve ahiret.

117. Ki bedr üstinde ʿarz eyler hilāli
118. Meger cemʿ itmeğe iki cihānı

berzah ol:

berzaḫ ol: Kalıp İfade

Mısra: **119**

İki şey arasındaki engel, darboğaz.

119. Arada berzaḫ olmışdur miyānı
120. Görenler anı ḳalmışlardı ḥayran

ḥayran ḳal:

ḥayran ḳal: Deyim

Mısra: **120**

Çok beğenmek.

119. Arada berzaḫ olmışdur miyānı
120. Görenler anı ḳalmışlardı ḥayran

cem‘ it:

cem‘ it: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Bir araya getirmek.

121. Ki iki ‘alemi cem‘ itdi bir an
122. Gören dirdi ucasıyla miyānın

iki ‘alem:

iki ‘alem: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Dünya ve ahiret.

121. Ki iki ‘alemi cem‘ itdi bir an
122. Gören dirdi ucasıyla miyānın

taḫte-i ḳāḳum:

taḫte-i ḳāḳum: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Kakum derisi, kakum tahtası.

123. Aşılmış bir ḳıl-ıla leb-ā-leb
124. Şikem çün taḫte-i ḳāḳum daḫı nerm

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **125**
ne ... ne bağlacı II Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

125. Ne çekmiş zaḥmet ü ne görmiş āzerm
126. Anuň ardındaġı ol kūh-ı sı̱mı̱n

kūh-ı sı̱mı̱n:

kūh-ı sı̱mı̱n: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Gümüş dağ II Kalça, mısrada gümüş renk ile tenin beyazlığı arasında ilgi kurulmuştur.

125. Ne çekmiş zaḥmet ü ne görmiş āzerm
126. Anuň ardındaġı ol kūh-ı sı̱mı̱n

Şu deňlü:

Şu deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **128**

Şu denli, o kadar çok.

127. Kerem alnı gibi alnında yoḳ çiṇ
128. Şu deñlü nerm idi kim degse ger müşt

çeşm-i bed:

çeşm-i bed: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Kötü göz, kem göz II Nazar değmesi.

129. Ḫamiṛ-i ter gibi batardı engüşt
130. Ser-i zānūsı k'anuň çeşm-i bed dūr

gül-deste-i nūr:

gül-deste-i nūr: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Gül demeti nur, ışık.

131. Gül-i tāze degül gül-deste-i nūr
132. İgen yüz virmiş ü baḳmış yüzine

gül-i tāze:

gül-i tāze: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Yeni açmış gül II Genç, toy sevgili.

131. Gül-i tāze degül gül-deste-i nūr
132. İgen yüz virmiş ü baḳmış yüzine

yüz vir:

yüz vir: Deyim
Mısra: **132**
İlgi göstermek, şımartmak.

131. Gül-i tāze degül gül-deste-i nūr
132. İgen yüz virmiş ü baḳmış yüzine

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Aydınlanmak.

135. Ki olmış nūr-ı-y-ıla yüzi rūşen

136. Dokınmamışdı ol zānūya zānū

143. Olur her başmaġı bir sāġar-ı mül
144. Döşendügi ḥarı̱r olsa münaḳḳaş

binā-yı ḥüsn:

binā-yı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Güzellik binası.

139. Binā-yı ḥüsn içün sı̱mı̱n sütündur
140. Ayaḳlarında ḫalḫalına meftūl

münaḳḳaş ol:

münaḳḳaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Süslenmiş, nakşedilmiş olmak.

143. Olur her başmaġı bir sāġar-ı mül
144. Döşendügi ḥarı̱r olsa münaḳḳaş

gül gül ḳıl:

gül gül ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Gül şeklin kat kat kına sürmek.

141. Nitekim ṭoḳa aç u baya yoḫṣul
142. Ayaġın ḳılsa ḥinnā-y-ıla gül gül

cā eyle:

cā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Yer, makam, mevki.

145. Ayaġına batardı tār-ı mifreş
146. Gözinde ‘āşıḳuň ger eylese cā

sāġar-ı mül ol:

sāġar-ı mül ol: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Şarap kadehi olmak.

kef ü pā:

kef ü pā: Kalıp İfade

Mısra: **147**

El ve ayak.

147. Ḳabarurdı yaşından ol kef ü pā

148. Bu ḥüsniyle o mihr-i āsmān-gīr

zīb ü zīver: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Süs ve güzelliği.

151. Yüzi virürdi zīb ü zīvere fer

152. Egerçi nāzenīndi berg-i gülden

mihr-i āsmān-gir:

mihr-i āsmān-gīr: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Gökyüzünü tutan güneş.

147. Ḳabarurdı yaşından ol kef ü pā

148. Bu ḥüsniyle o mihr-i āsmān-gīr

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Gül yaprağı.

151. Yüzi virürdi zīb ü zīvere fer

152. Egerçi nāzenīndi berg-i gülden

zib ü ziver:

zīb ü zīver: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Süs ve güzelliği.

149. Toġar aya ya ṭoġ yā ṭoġaram dir

150. Ṭoḳınduḳça yüzine zīb ü zīver

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Karşı karşıya gelmek.

153. Velīkin serv gibi pāk-dāmen

154. Yüzine kimse olmazdı muḳābil

āheniǥin-dil kʿol:

āheniǥin-dil kʿol: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Acımasız, zalim olmak.

155. Meger āyiǥne kʿoldı āheniǥin-dil
156. Ḳaşından ṭutmamış kimse miŝāliǥ

ʿaks-i cemāl:

ʿaks-i cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Güzel yüzün yansıması.

157. Meger āyiǥnede ʿaks-i cemāli
158. Degürmemiş kimesne leb lebine

bende vü şāh:

bende vü şāh: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Kul ve sultan.

159. Yoḳanmamış daḫı el ġabġabına
160. Ṣalınmamış yanınca bende vü şāh

zülf-i ʿanber-bār:

zülf-i ʿanber-bār: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Amber kokulu saç.

169. Meger ol zülf-i ʿanber-bār meftūl
170. Bilegin ṭutmamış illā sivārı

dest-i şāne:

dest-i şāne: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Tarak eli.

173. Meger bād-ı ṣabā yā dest-i şāne
174. Kimesne girmemiş kūyına biǥ-bāk

bād-ı ṣabā:

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Sabah rüzgarı.

173. Meger bād-ı ṣabā yā dest-i şāne
174. Kimesne girmemiş kūyına bi̯-bāk

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Sabah rüzgarı.

175. Meger bād-ı ṣabā zi̯ düzd-i çālāk
176. Derilmemişdi dāne ḫırmeninden

düzd-i çālāk:

düzd-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Çabuk hareket eden hırsız.

175. Meger bād-ı ṣabā zi̯ düzd-i çālāk
176. Derilmemişdi dāne ḫırmeninden

evc-i felek:

evc-i felek: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Gökyüzü.

179. Daḫı evc-i felekden yüce burcı
180. Bu ḥüsn ü ḫulk-ıla şi̯ri̯n zebānı

cān-feşāni id:

cān-feşāni̯ id: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Can saçan olmak.

181. Söze gelse iderdi cān-feşāni̯
182. Söze başlasa cāna cān bağışlar

söze gelse:

söze gelse: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Konuşmak, söylemek.

181. Söze gelse iderdi cān-feşāni̯
182. Söze başlasa cāna cān bağışlar

hi̯tābı it:

hiṭābı it: Kalıp İfade

Mısra: **184**

Söz söylemek, söz yöneltmek.

183. Ölümlü ḫasteye dermān bağışlar

184. Şeker-leblerden itdükçe hiṭābı

bū-ı dām-ı müşḳin:

būy-ı dām-ı müşḳin: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Miskli ağın kokusu.

1. Göñül murġına būy-ı dām-ı müşḳin

2. Ki bend olmış aña biñ cān-ı miskḳin

temāşā ḳıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **186**

İzlemek, seyretmek.

185. Virürdi ḫaste cānlara cevābı

186. Ḳılanlar ḥüsn bağını temāşā

nihāl-i bāġ-ı rahmet:

nihāl-i bāġ-ı raḥmet: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Rahmet bağının fidanı.

13. Boyı tāze nihāl-i bāġ-ı raḥmet

14. Yiri ser-çeşme-i āb-ı leṭafet

inşā it:

inşā it: Kalıp İfade

Mısra: **187**

Yazmak, kaleme almak.

187. Ġazel bu ṭarzda itmişler inşā

ser-çeşme-i āb-ı leṭafet:

ser-çeşme-i āb-ı leṭafet: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Latiflik suyunun çeşmesinin başı.

13. Boyı tāze nihāl-i bāġ-ı raḥmet

14. Yiri ser-çeşme-i āb-ı leṭafet

bū-ı dām-ı müşkin:

70. Şafaḳdan gösterür şekl-i hilāl̤i

medd-i s̤imi̤n:

medd-i s̤imi̤n: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Gümüş işaret.

39. Ulaşdurmaġa nūna aġzı mi̤min
40. Elif resminde çekmiş medd-i s̤imi̤n

bir araya:

bir araya: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Aynı yerde toplanmak.

81. Ṣızup ol çehden inmiş ḳaṭre-i nem
82. Dirilmiş bir araya ġabġab olmış

tā-ser-i dūş:

tā-ser-i dūş: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Omuz başına kadar.

53. Uzanmış ṭāḳ-ı ebrū tā-ser-i dūş
54. Çekinmiş ṭāḳ-ı ġabġab tā bi̤nāgūş

girdāb ol:

girdāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Girdabın oluşması II
Coşkunluk hali.

85. Ki hem çāh ola hem girdāb anda
86. ʿİẕārında gören dir gūşvārın

nāzük ḫayāli id:

nāzük ḫayāl̤i id: Kalıp İfade
Mısra: **69**
İnce hayali düşler.

69. Leb-i laʿli ider nāzük ḫayāl̤i

çāh ol:

çāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**

Kuyu olmak.

85. Ki hem çāh ola hem girdāb anda
86. ʿİẕārında gören dir gūşvārın

hem hem:

hem hem: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.

85. Ki hem çāh ola hem girdāb anda
86. ʿİẕārında gören dir gūşvārın

karār u tāb:

ḳarār u tāb: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Karar ve güç.

83. Bu çāh anuňla ẕib ü zeyn bulmış
84. Dile ḳalmaz ḳarār u tāb anda

Hamir-i ter:

Ḫamīr-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Yaş hamur.

129. Ḫamīr-i ter gibi batardı engüşt
130. Ser-i zānūsı k'anuň çeşm-i bed dūr

ser-i zānū:

ser-i zānū: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Dizinin başı.

129. Ḫamīr-i ter gibi batardı engüşt
130. Ser-i zānūsı k'anuň çeşm-i bed dūr

sāyesi ol:

sāyesi ol: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Gölgesi olmak.

161. Meger kim sāyesi ol daḫı geh gāh
162. Ḫaṭā didüm bu sözi ben ol

aya

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Dolmak, dolu olmak.

73. Dehānı gūyiyā dürc-i güherdür

74. Ki olmış laʿli gevherden içi pür

nūrun ʿalā nur:

nūrun ʿalā nur: Dua İfadesi

Mısra: **101**

Nur üzerine nurdur.

101. K'anuň vaṣfındadur nūrun ʿalā nur

102. Ya iki nev-reşide nār-pistān

tār-ı mifreş:

tār-ı mifreş: Kalıp İfade

Mısra: **145**

İpek halının ipliği.

145. Ayağına batardı tār-ı mifreş

146. Gözinde 'āşıḳuň ger eylese cā

nūn çek:

nūn çek: Deyim

Mısra: **38**

"Nun" harfi yazmak II Beyitte "nass" kelimesindeki nun harfinin yazılışına atıf var.

37. Getürmiş naṣṣ anı iṡbāta üstād

38. Ki çekmiş nūn u yazmış altına ṣād

nūn çek: Deyim

Mısra: **38**

"Nun" harfi yazmak II Beyitte "nass" kelimesindeki nun harfinin yazılışına atıf var.

37. Getürmiş naṣṣ anı iṡbāta üstād

38. Ki çekmiş nūn u yazmış altına ṣād

bu ipde değme cān-bāz oyna:

bu ipde deġme cān-bāz oyna:

Deyim

Mısra: **26**

Her kurnaz adam bu işi yapamaz.

25. Yüri zülfi ḳılıyla olma demsāz

26. Bu ipde oynayamaz deġme cān-bāz

cāna cān bağışla:

cāna cān bağışla: Deyim

Mısra: **182**

Cana can katmak, mutlu etmek, yaşama gücünü artırmak.

181. Söze gelse iderdi cān-feşānį̄

182. Söze başlasa cāna cān bağışlar

ḳıl ḳıl şerḥ ḳıl:

ḳıl ḳıl şerḥ ḳıl: Deyim

Mısra: **6**

Tek tek açıklamak.

5. İdüp dıḳḳatle şāne mū-şikāfį̄

6. Ki ḳıl ḳıl şerḥ ḳılmış anı kāfį̄

yüzsüzlük id:

yüzsüzlük id: Deyim

Mısra: **133**

Yüzsüzlük etmek, arsızlık yapmak, yakışmayacak şekilde davranmak.

133. Ki yüzsüzlük idüp çıḳmış dizine

134. Meger āyį̄ne almış ‘aks andan

Dizin

çarḫ-ı mį̄nā:

çarḫ-ı mį̄nā: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Mavi gökyüzü.

1. Meger bir gice kim bu çarḫ-ı mį̄nā

2. Bezenmiş ṣaḥn-ı mį̄nā gibi zį̄bā

ṣaḥn-ı mīnā:

ṣaḥn-ı mi̯nā: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gökyüzünün ortası.

1. Meger bir gice kim bu çarḫ-ı mi̯nā

2. Bezenmiş ṣaḥn-ı mi̯nā gibi zi̯bā

tāze vü ḫoş:

tāze vü ḫoş: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Yeni ve güzel.

3. Niçe dün kim seḥerden tāze vü ḫoş

4. Viṣāl eyyāmı gibi ḫūb u dil-keş

ḫūb u dil-keş:

ḫūb u dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Güzel ve gönül çeken.

3. Niçe dün kim seḥerden tāze vü ḫoş

4. Viṣāl eyyāmı gibi ḫūb u dil-keş

çarḫ-ı dü-reng:

çarḫ-ı dü-reng: Kalıp İfade

Mısra: **5**

İki renkli felek II Aldatıcı, güvenilmez felek, kader.

5. Dirüp sincābını çarḫ-ı dü-reng i̯

6. Döşemiş yirine naṭʿ-ı pelengi

naṭʿ-ı peleng:

naṭʿ-ı peleng: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Kaplan postu.

5. Dirüp sincābını çarḫ-ı dü-reng i̯

6. Döşemiş yirine naṭʿ-ı pelengi

naṭʿ-ı sincāb ol:

naṭʿ-ı sincāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sincap postu ol.

7. Çü ḳunduz-fām oldı naṭʿ-ı

sincāb

8. Zemi̱ni püşt-i ḳāḳum ḳıldı meh-tāb

püşt-i ḳāḳum:

püşt-i ḳāḳum: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Sansar sırtı.

7. Çü ḳunduz-fām oldı naṭʿ-ı sincāb

8. Zemi̱ni püşt-i ḳāḳum ḳıldı meh-tāb

taḫt-ı Ḳāvūs:

taḫt-ı Ḳāvūs: Kalıp İfade

Mısra: **9**

İran'da Keyaniyan sülalesinin ikinci hükümdarı olan Keykāvūs'un tahtı.

9. Müzeyyen çarḫ gūyā taḫt-ı Ḳāvūs

10. Meh-i nev çün hilāl-i perr-i tāvūs

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Hilal.

9. Müzeyyen çarḫ gūyā taḫt-ı Ḳāvūs

10. Meh-i nev çün hilāl-i perr-i tāvūs

evreng-i şāhi:

evreng-i şāhi̱: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Sultanın tahtı.

11. Ḳurılmış şāh-içün evreng-i şāhi̱

12. Tutılmış üstine çetr-i siyāhi̱

çetr-i siyāhi:

çetr-i siyāhi̱: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Siyah çadır.

11. Ḳurılmış şāh-içün evreng-i şāhi̱

12. Tutılmış üstine çetr-i siyāhi̱

sevād-ı dide:

sevād-ı dı̇de: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Gözün karası II Gözbebeği.

13. Sevād-ı dı̇de gibi gice pür-nūr

14. Hevā ʿanber-feşān şān ṭurre-i ḥūr

ṭurre-i ḥūr:

ṭurre-i ḥūr: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Güzelin saç lülesi.

13. Sevād-ı dı̇de gibi gice pür-nūr

14. Hevā ʿanber-feşān şān ṭurre-i ḥūr

ʿanber-ālūd kıl:

ʿanber-ālūd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Amber kokusuyla karışmak.

15. Bu çı̇nı̇ ṭāḳ olmış müşk-endūd

16. Bisāṭ-ı ḫāki ḳılmış ʿanber-ālūd

müşk-endūd ol:

müşk-endūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Misk sürülmek, misk kokulu olmak.

15. Bu çı̇nı̇ ṭāḳ olmış müşk-endūd

16. Bisāṭ-ı ḫāki ḳılmış ʿanber-ālūd

gülşen ol:

gülşen ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Gül bahçesi olmak.

21. Zemı̇n meh-tābdan olmışdı gülşen

22. Zamāne ṭabʿ-ı ʿākil gibi rūşen

neẕāre ḳılupʿibret:

neẕāre ḳılupʿibret: Kalıp İfade

Mısra: **23**

İbret ile bakmak.

23. Ḳılupʿibretle devrāna

neẓāre

24. Açuḳ ḳalmış-ıdı çeşm-i sitāre

çeşm-i sitāre:

çeşm-i sitāre: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Yıldızın gözü.

23. Ḳılupʿibretle devrāna neẓāre

24. Açuḳ ḳalmış-ıdı çeşm-i sitāre

semenzār ol:

semenzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yasemin bahçesi olmak.

25. Açılmış-ıdı yılduzlar semenvār

26. Gökün eṭrāfı olmışdı semenzār

muʿanber ol:

muʿanber ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Amber kokulu olmak.

27. Semānuň çihresi olmış muʿanber

28. Dimāġı nāfe-i şebden muʿaṭṭar

nāfe-i şeb:

nāfe-i şeb: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Gecenin hoş kokusu.

27. Semānuň çihresi olmış muʿanber

28. Dimāġı nāfe-i şebden muʿaṭṭar

ʿarūs-ı āsmān:

ʿarūs-ı āsmān: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gökyüzünün gelini II Güneş.

29. ʿArūs-ı āsmānı ḫ∨āb ṭutmış

30. Ḫorōs-ı çarḫ tekbīrin unutmış

murġ-ı şeb-gir:

murġ-ı şeb-giẕr: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Sabah kuşu, gece uyumayan kuş.

31. Çü düşmiş bend-i ḫ∨āba murġ-ı şeb-giẕr

32. Yittürdi kendüzini niçe tekbiẕr

ḫālį

ḫālį ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Arınmak, boşalmak.

19. Havādiŝden zamān olmışdı ḫālį

20. Zemįn āsūde vü ferḫunde fālı

bend-i h∨āb:

bend-i ḫ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Uyku bağı.

31. Çü düşmiş bend-i ḫ∨āba murġ-ı şeb-giẕr

32. Yittürdi kendüzini niçe tekbiẕr

sürme-i ḫ∨āb:

sürme-i ḫ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Uykunun sürmesi.

37. Ṭolup nergislerine sürme-i ḫ∨āb

38. Ḳalur siẕr-āb nergis gibi biẕ-tāb

hāli ol:

ḫālį ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Uzak olmak, arınmak, boşalmak.

33. Açılmışdı gülüp ʿālem cemāli

34. Cihān aġyārdan olmışdı

sünbül ol:

sünbül ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek olmak.

39. Olup bāl̤ini üzre deste sünbül
40. Dökülmiş pisterine ḫirmen-i gül

ḫirmen-i gül:

ḫirmen-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Gül harmanı.

39. Olup bāl̤ini üzre deste sünbül
40. Dökülmiş pisterine ḫirmen-i gül

nakş it:

nakş it: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Nakşetmek, süsleyip bezemek.

41. Harı̤rüň tārı naḳş itmiş gül üzre
42. Yaratmış gül yüzi ter sünbül üzre

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Gül gibi yüz II Sevgilinin gül gibi yüzü.

41. Harı̤rüň tārı naḳş itmiş gül üzre
42. Yaratmış gül yüzi ter sünbül üzre

gerd-i ḫ∨āb:

gerd-i ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Uyku tasası.

43. Teni çün gerd-i ḫ∨āb-ıla boyandı
44. Gözi uyıdı vü göňli uyandı

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Seyretmek, bakmak.

47. Gözi unıtdı bu ʿālem demini
48. Göňül seyr eyledi cān ʿālemini

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Can ve gönül.

51. Ne ʿālem var gözetgil cān u dilde

52. Nʿiçün ḫar gibi ḳalduň āb u gilde

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Gönül ve can.

53. Dil ü cān irmege cānāna ḳābil

54. Seni menʿ itdi li̯kin āb-ıla gil

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Su ve toprak.

51. Ne ʿālem var gözetgil cān u dilde

52. Nʿiçün ḫar gibi ḳalduň āb u gilde

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Su ve toprak.

55. Ne cān kim el yudı bu āb u gilden

56. Sürer cānān ṣafasın cān u dilden

menʿ it:

menʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Yasaklamak, engel olmak.

53. Dil ü cān irmege cānāna ḳābil

54. Seni menʿ itdi li̯kin āb-ıla gil

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

57. İderken göňli cān mülkini

seyrān

58. Gözine ṭuş olur bir māh-ı tābān

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Ay ışığı.

57. İderken gönli cān mülkini seyrān

58. Gözine ṭuş olur bir māh-ı tābān

ṭuş ol:

ṭuş ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Yönelmek, erişmek, rast gelmek.

57. İderken gönli cān mülkini seyrān

58. Gözine ṭuş olur bir māh-ı tābān

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Bahsetmek, konuşmak.

61. Cihān maḥbūbu-y-iken māh-ıʿālem

62. Degül lāyıḳ ki mihrinden ura dem

gülistān-ı İrem:

gülistān-ı İrem: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Cennet bahçesi.

65. Gülistān-ı İremʿde tāze şimşād

66. Boyına bende olmış serv-i āzād

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Uzun boylu düz servi.

65. Gülistān-ı İremʿde tāze şimşād

66. Boyına bende olmış serv-i āzād

bende ol:

bende ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Köle olmak.

65. Gülistān-ı İremʿde tāze şimşād
66. Boyına bende olmış serv-i āzād

divāne ḳıl:

divāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Delirtmek, kendinden geçmek.

69. Mehi divāne ḳılmış ol perį-gįr
70. Ki şalmış üstine zülfini zencįr

İrem bāġı:

İrem bāġı: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Cennet bahçesi.

73. Güli üstinde reyḥānın ṭaġıtmış
74. İrem bāġını çeşmi ġāret itmiş

ġāret it:

ġāret it: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Akın etmek, yağmalamak.

73. Güli üstinde reyḥānın ṭaġıtmış
74. İrem bāġını çeşmi ġāret itmiş

düm-i ṭāvūs:

düm-i ṭāvūs: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Tavus kuşunun kuyruğu.

75. Ruḫı ḫāli gül üzre müşk uvaġı
76. Düm-i ṭāvūs var yoḳ perr-i zāġı

perr-i zāġ:

perr-i zāġ: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Karga kanadı.

75. Ruḫı ḫāli gül üzre müşk uvaġı
76. Düm-i ṭāvūs var yoḳ perr-i zāġı

āhū-yı Çin:

āhū-yı Çin: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Çin gazâli, ceylanı.

79. Saçı hindū-sitān u ḫāli fülfül
80. Gözi āhū-yı Çin ü zülfi sünbül

zülf-i girih-gir:

zülf-i girih-gir: Kalıp İfade
Mısra: **81**
(Sevgilinin) dolaşık ve düğümlü saçı.

81. Bu āhū-çeşm ü ol zülf-i girih-gir
82. Ṭaḳar biň şir-i ner boynına zenciր

şir-i ner:

şir-i ner: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Erkek aslan.

81. Bu āhū-çeşm ü ol zülf-i girih-gir
82. Ṭaḳar biň şir-i ner boynına zenciր

engüşt-i muhammed:

engüşt-i muḥammed: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Peygamberin parmağı.

83. Ṣanur gören yüzinde sim-gün med
84. Ḳamer şaḳḳ itmiş engüşt-i Muḥammed

şakk it:

şaḳḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Ortadan ikiye bölmek (şakku'l-kamer).

83. Ṣanur gören yüzinde sim-gün med
84. Ḳamer şaḳḳ itmiş engüşt-i

Muḥammed

rūm u Şam:

rūm u Şam: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Anadolu ve Şam.

85. Ṣalar zülfi şemi̱mi cānı dāme
86. Deger bir şemmesi biň Rūm u Şamʿa

len terāni:

len terāni̱: Ayet
Mısra: **90**
"Sen beni göremezsin" Allah'ın Hz.Musa'ya Tur dağında verdiği cevap, Araf suresi, 143. ayetten iktibastır.

89. Yüzinüň olmamış Mūsā yabanı
90. Daḫı Mūsāʿya dirdi len terāni̱

çeşme-i cān:

çeşme-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Can veren, can bağışlayan çeşme.

91. Sorarsaň çeşme-i cāndur ṭudağı
92. Ne Mūsā başmamış Ḥıżrʿuň ayağı

ayağı bas:

ayağı baş: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Girmek, gelmek, uğramak.

91. Sorarsaň çeşme-i cāndur ṭudağı
92. Ne Mūsā başmamış Ḥıżrʿuň ayağı

dürr-i dendān:

dürr-i dendān: Kalıp İfade
Mısra: **93**
İnci gibi diş.

93. Leb-i laʿli içinde dürr-i dendān
94. Şafaḳ içinde ṣān berḳ-ı

diraḫşān

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Dudağı lal taşı gibi kırmızı.

93. Leb-i laʿli içinde dürr-i dendān
94. Şafaḳ içinde şān berḳ-ı diraḫşān

berḳ-ı diraḫşān:

berḳ-ı diraḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Parlak şimşek.

93. Leb-i laʿli içinde dürr-i dendān
94. Şafaḳ içinde şān berḳ-ı diraḫşān

Şarāb-ı nāb:

Şarāb-ı nāb: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Saf şarap.

95. Şarāb-ı nāb idüp gülgūn yüzini
96. Ḫumār-ı şiveden süzmiş gözini

gülgūn id:

gülgūn id: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Gül renkli, pembe yapmak.

95. Şarāb-ı nāb idüp gülgūn yüzini
96. Ḫumār-ı şiveden süzmiş gözini

sürme-i nāz:

sürme-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Naz sürmesi.

97. Çekilmiş gözlerine sürme-i nāz
98. Dile kirpüklerinden nāvek-endāz

perişān eyle:

perişān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Sıkıntılı ve kederli eylemek.

103. Virüben fitne uyḫusın gözine
104. Perişān eylemiş zülfin yüzine

ser-i zülf:

ser-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Saç ucu.

105. Ser-i zülfini ḳılmış piç-derhem
106. Aşılmış bir ḳılına iki ʿālem

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Gül yaprağı.

107. Dizilmiş ʿārıżına dür gibi der
108. Ṣānasın berg-i gülde jāle-i ter

jāle-i ter:

jāle-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Taze çiğ tanesi.

107. Dizilmiş ʿārıżına dür gibi der
108. Ṣānasın berg-i gülde jāle-i ter

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Taze gül.

109. Gül-i ter üzre sünbül deste deste
110. Kimi olmış perīşān kimi beste

deste deste:

deste deste: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Demet demet, tutam tutam.

109. Gül-i ter üzre sünbül deste deste

110. Kimi olmış perişān kimi beste

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Dağınık olmak.

109. Gül-i ter üzre sünbül deste deste

110. Kimi olmış perişān kimi beste

beste ol:

beste ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Bağlanmak, bağlı olmak.

109. Gül-i ter üzre sünbül deste deste

110. Kimi olmış perişān kimi beste

ḥamāyil idin:

ḥamāyil idin: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Sağ omuzdan sol kalçaya kadar uzanıp ucuna kılıç takılan kayış.

111. Bu ḥhüsne degmesün diyü yavuz dil

112. İdinmiş boynına zülfin ḥamāyil

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Resmedilmiş olmak.

113. Zeliḫā gördi kim ḫūb-manẓar

114. Ṣanasın nūrdur olmış muṣavver

Ḥadeng-i ġamze:

Ḥadeng-i ġamze: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Sevgilinin yan bakış oku II Sevgilinin yaralayıcı, etkili bakışı.

117. Ḥadeng-i ġamzesiyle ḫaste oldı

118. Kemend-i zülfi ʿle pā-

beste oldı

haste ol:

ḫaste ol: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Hasta olmak, perişan olmak.

117. Ḫadeng-i ġamzesiyle ḫaste oldı
118. Kemend-i zülfiʿle pā-beste oldı

pā-beste ol:

pā-beste ol: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Ayağı bağlı olmak.

117. Ḫadeng-i ġamzesiyle ḫaste oldı
118. Kemend-i zülfiʿle pā-beste oldı

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Sevgilinin saçının bağı.

117. Ḫadeng-i ġamzesiyle ḫaste oldı
118. Kemend-i zülfiʿle pā-beste oldı

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **119**

İz bırakmak, iyice yerleşmek.

119. İdüp göñlinde yir ḳaddi ḫayāli
120. Diker naḫl-i maḥabbetden niḥāli

naḫl-i maḥabbet:

naḫl-i maḥabbet: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Sevgi aşkı.

119. İdüp göñlinde yir ḳaddi ḫayāli
120. Diker naḫl-i maḥabbetden niḥāli

ġabġab-ı sib:

ġabġab-ı sīb: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Elma gerdanlı.

121. Ruḫı gül-nār-ıla ol ġabġab-ı sīb

122. Urur göñline nār u cāna āīb

<u>āb-ı luṭf:</u>

āb-ı luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **125**

İyilik, cömertlik suyu.

125. Ṣuvarur āb-ı luṭf-ıla ʿīẕārı

126. Biter bāġında ʿışḳuñ sebzezārı

<u>dāġ-ı ḥasret:</u>

dāġ-ı ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Hasret yarası.

123. Ḳoyuban ḫāli cānda dāġ-ı ḥasret

124. Eker dil mezraʿına tuḫm-ı miḥnet

<u>ġayret-i ḥūr:</u>

ġayret-i ḥūr: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Hurileri kıskandıran güzel.

127. Zihī reşk-i perī vü ġayret-i ḥūr

128. Cemālinden anuñ ḥadd-i beşer dūr

<u>tuḫm-ı miḥnet:</u>

tuḫm-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Gam tohumu.

123. Ḳoyuban ḫāli cānda dāġ-ı ḥasret

124. Eker dil mezraʿına tuḫm-ı miḥnet

<u>reşk-i peri:</u>

reşk-i perī: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Perileri kıskandıran güzel.

127. Zihī reşk-i perī vü ġayret-i ḥūr

128. Cemālinden anuñ ḥadd-i

beşer dür

hadd-i beşer:

ḥadd-i beşer: Kalıp İfade

Mısra: **128**

İnsanın haddi.

127. Zihį reşk-i perį vü ġayret-i ḥūr

128. Cemālinden anuň ḥadd-i beşer dür

hüsn ü şüret:

hüsn ü ṣūret: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Güzellik ve görünüş.

129. Bu hüsn ü ṣūret ü luṭf-ı şemāyil

130. Cihān ḫalḳını ḳorsa ṭaň mı bį-dil

taň mı:

ṭaň mı: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Şaşılır mı.

129. Bu hüsn ü ṣūret ü luṭf-ı şemāyil

130. Cihān ḫalḳını ḳorsa ṭaň mı bį-dil

halḳa-i zülf:

ḥalḳa-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Zülüf halkaları.

131. Yüzine ḥalḳa-i zülfini ḳurmış

132. Mehüň devrinde hāle ḥalḳa urmış

zülf-i siyeh-pūş:

zülf-i siyeh-pūş: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Siyah giyinen, siyah örtünen saç II Sevgilinin siyah saçı

133. ʿAceb hāleydi ol zülf-i siyeh-pūş

134. Ki ḳılmışdı bu māhı ḥalḳa-der-gūş

halḳa-der-gūş kıl:

ḥalḳa-der-gūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Kulağı küpeli köle, bende.

133. ʿAceb hāleydi ol zülf-i siyeh-pūş
134. Ki ḳılmışdı bu māhı ḥalḳa-der-gūş

ruhsār-ı tābān:

ruḫsār-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Parlak yanağı.

135. O ḥāle zülf-ile ruḫsār-ı tābān
136. Bu māhı ebr-veş ḳılmışdı giryān

giryān kıl:

giryān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Ağlamak.

135. O ḥāle zülf-ile ruḫsār-ı tābān
136. Bu māhı ebr-veş ḳılmışdı giryān

tıġ u teber:

tıġ u teber: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Kılıç ve balta.

143. Bu iki kim adı göñülle gözdür
144. Kişinüñ ḫırmenine od u közdür

od u köz:

od u köz: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Ateş ve kor parçası.

145. Dil ucından çekenlerden ġarāmet
146. Bu birḳaç beyt olmışdur rivāyet

rivāyet ol:

rivāyet ol: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Bir olay, bir haber veya sözün nakledilmesi.

dil ucı:

dil ucı: Kalıp İfade

Mısra: **146**

İçten olmayarak, laf olsun diye.

145. Dil ucından çekenlerden ġarāmet

146. Bu birḳaç beyt olmışdur rivāyet

iki ʿālem:

iki ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **106**

İki dünya II Dünya ve ahiret.

105. Ser-i zülfini ḳılmış pįç-derhem

106. Aşılmış bir ḳılına iki ʿālem

küşāde ol:

küşāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Açılmak.

17. Hevānuň olmış-ıdı ṭabʿı sāde

18. Zemįnüň ḫāṭırı olmış küşāde

göz ucı:

göz ucı: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Başını çevirmeden, önemsizce bakış, yan bakış.

139. Göz ucında göňül derdine düşdi

140. Maḥabbet odına yandı ṭutışdı

hilāl-i perr-i tāvūs:

hilāl-i perr-i tāvūs: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Tavus kanadının hilali.

9. Müzeyyen çarḫ gūyā taḫt-ı Ḳāvūs

10. Meh-i nev çün hilāl-i perr-i tāvūs

bisāṭ-ı ḫāk:

bisāṭ-ı ḫāk: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Bitki örtüsü, toprağın örtüsü.

15. Bu çi̯ni̯ ṭāḳ olmış müşk-endūd

16. Bisāṭ-ı ḫāki ḳılmış ʿanber-ālūd

hicāb-ı āb u gil:

hicāb-ı āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Su ve toprak örtüsü.

49. Hicāb-ı āb u gil gitdi gözinden

50. Gözi ten perdesin açdı yüzinden

ṭabʿı sāde ol:

ṭabʿı sāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Saf tabiatlı olmak.

17. Hevānuň olmış-ıdı ṭabʿı sāde

18. Zemi̯nüň ḫāṭırı olmış küşāde

āfitāb-ı āsmān-tāb:

āfitāb-ı āsmān-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Gökyüzünü aydınlatan güneş.

59. Ne meh kim āfitāb-ı āsmān-tāb

60. Degül lāyıḳ elini ḳoymaġa āb

ṭabʿ-ı ʿākil:

ṭabʿ-ı ʿākil: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Aklın tabiatı.

21. Zemi̯n meh-tābdan olmışdı gülşen

22. Zamāne ṭabʿ-ı ʿākil gibi rūşen

Horōs-ı çarḫ:

Ḫorōs-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Gökyüzünün horozu.

29. ʿArūs-ı āsmānı ḫ∨āb ṭutmış

30. Ḫorōs-ı çarḫ tekbi̯rin

unutmış

105. Ser-i zülfini ḳılmış piç-derhem
106. Aşılmış bir ḳılına iki ʿālem

Humār-ı şive:

Ḫumār-ı şive: Kalıp İfade
Mısra: **96**
İşve sersemliği.

95. Şarāb-ı nāb idüp gülgün yüzini
96. Ḫumār-ı şiveden süzmiş gözini

gözini süz:

gözini süz: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Baygın ve anlamlı bakmak.

95. Şarāb-ı nāb idüp gülgün yüzini
96. Ḫumār-ı şiveden süzmiş gözini

piç-derhem kıl:

piç-derhem ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Halka halka, kıvrım kıvrım.

luṭf-ı şemāyil:

luṭf-ı şemāyil: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Görünüşünün güzelliği.

129. Bu hüsn ü ṣūret ü luṭf-ı şemāyil
130. Cihān ḫalḳını ḳorsa ṭaň mı bi̱-dil

meh-tāb ḳıl:

meh-tāb ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ay ışığı olmak.

7. Çü ḳunduz-fām oldı naṭʿ-ı sincāb
8. Zemi̱ni püşt-i ḳāḳum ḳıldı meh-tāb

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Dolunay.

71. Cebi̯ni bağlamış ḳaşında maḥmil

72. Meh-i bedr eylemiş ṣān ḳavs-i menzil

ḳavs-i menzil eyle:

ḳavs-i menzil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Cihan yayı eylemek.

71. Cebi̯ni bağlamış ḳaşında maḥmil

72. Meh-i bedr eylemiş ṣān ḳavs-i menzil

mūsā yabanı ol:

mūsā yabanı ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Aşina olmak.

89. Yüzinüň olmamış Mūsā yabanı

90. Daḫı Mūsāʿya dirdi len terāni̯

cān u dilden:

cān u dilden: Deyim

Mısra: **56**

Büyük bir samimiyetle; can ve gönülden.

55. Ne cān kim el yudı bu āb u gilden

56. Sürer cānān ṣafasın cān u dilden

göňül gözi:

göňül gözi: Deyim

Mısra: **46**

Kalp gözü, manevi olgunluğun insana verdiği uyanıklık hali, gerçeği görme, idrak kabiliyeti.

45. Yumup ten gözini devrān yüzinden

46. Göňül gözini açdı cān yüzinden

yavuz dil:

yavuz dil: Deyim

Mısra: **111**

Kötü söz.

111. Bu ḥhüsne degmesün diyü yavuz dil
112. İdinmiş boynına zülfin ḥamāyil

yandı ṭutış:

yandı ṭutış: Deyim
Mısra: **140**
Derin bir aşk ile sevmek.

139. Göz ucında göñül derdine düşdi
140. Maḥabbet odına yandı ṭutışdı

Dizin
Horōs-ı ṣubḥ:

Ḫorōs-ı ṣubḥ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sabah horozu.

1. Ḫorōs-ı ṣubḥ çün ḳıldı ser-āġāz
2. Felek şeh-bāzı ḳıldı ʿazm-i pervāz

ser-āġāz ḳıl:

ser-āġāz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Başlangıç noktası yapmak.

1. Ḫorōs-ı ṣubḥ çün ḳıldı ser-āġāz
2. Felek şeh-bāzı ḳıldı ʿazm-i pervāz

ser-āġāz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Başlamak.

123. Maḥabbet çengine çün oldı dem-sāz
124. Ġazel bu ṭarzda ḳıldı ser-āġāz

ʿazm-i pervāz ḳıl:

ʿazm-i pervāz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Uç, kanat çırp.

1. Ḫorōs-ı ṣubḥ çün ḳıldı ser-āġāz
2. Felek şeh-bāzı ḳıldı ʿazm-i pervāz

Kanat aç:

Ḳanat aç: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Kanat açmak II Uçmaya yeltenmek.

3. Ḳanat açdı vü uçdı şāhin-i rūz
4. Hevāda zāġ-ı şeb oldı belürsüz

zāġ-ı şeb:

zāġ-ı şeb: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kara karga.

3. Ḳanat açdı vü uçdı şāhin-i rūz
4. Hevāda zāġ-ı şeb oldı belürsüz

belürsüz ol:

belürsüz ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Belli olmamak, ayırt edilmemek.

3. Ḳanat açdı vü uçdı şāhin-i rūz
4. Hevāda zāġ-ı şeb oldı belürsüz

bād-ı bahār:

bād-ı bahār: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Bahar rüzgarı.

5. Seḥerden esdi çün bād-ı bahārį
6. Açıldı güldi ʿālem lālezārı

ʿālem lālezārı:

ʿālem lālezārı: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Lale bahçesi II Hz. Yûsuf.

5. Seḥerden esdi çün bād-ı bahārį
6. Açıldı güldi ʿālem lālezārı

dāne dāne:

dāne dāne: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Tek tek.

7. Açıldı tāze güller dāne dāne

8. Yine başladı bülbüller fiġāna

13. Zamāne ḫ∨āb-ı şebden oldı bi̯dār
14. Uyandı uyḫusından mest ü hüşyār

nergis-i mest:

nergis-i mest: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Sarhoş nergis II Sevgilinin mest eden gözleri.

11. Gözin uyḫudan açdı nergis-i mest
12. Gül-ile bülbül oldı yine hem-dest

bi̯dār ol:

bi̯dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Uyanık durumda bulunmak, uyanık olmak.

13. Zamāne ḫ∨āb-ı şebden oldı bi̯dār
14. Uyandı uyḫusından mest ü hüşyār

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
El ele vermek.

11. Gözin uyḫudan açdı nergis-i mest
12. Gül-ile bülbül oldı yine hem-dest

mest ü hüşyār:

mest ü hüşyār: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Sarhoş ve uyanık.

13. Zamāne ḫ∨āb-ı şebden oldı bi̯dār
14. Uyandı uyḫusından mest ü hüşyār

ḫ∨āb-ı şeb:

ḫ∨āb-ı şeb: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gece uykusu, gafleti.

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Sevgilinin saçının bağı.

15. Zeli̱ḫā yatmış-ıdı şöyle ser-mest

16. Kemend-i zülf cānānıyla pā-best

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Sevgilinin saçının bağı.

71. Ḫayāl-i ḫālin idüp baġrına dāġ

72. Kemend-i zülfin itdi boynına baġ

Şarāb-ı şevḳ:

Şarāb-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Aşk şarabı.

19. Niçesi ḫ∨āb-ḫoş bi̱-hūş ḳalmış

20. Şarāb-ı şevḳ-ıla medhūş ḳalmış

cān-ı cānān:

cān-ı cānān: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Canların canı.

21. Buluban cān-ı cānān ʿālemini

22. Unıtmış-ıdı bu ʿālem demini

ʿālem demi:

ʿālem demi: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Dünya anı.

21. Buluban cān-ı cānān ʿālemini

22. Unıtmış-ıdı bu ʿālem demini

Hayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Yarin hayali.

23. Ḫayāl-i yār almışdı ḳarārın

24. Ṭaġıtmış-ıdı ṣabr u kār u bārın

ser-ḫoş ol:

ser-ḫoş ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Sarhoş olmak.

25. Gice ki bādeden olmışdı ser-ḫoş

26. Ol āb urmış-ıdı cānına āteş

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Taze gül II Zelihâ.

35. Ṭuyup ṣaçuň nesi̯minden ḫaberler

36. Açar nergislerini ol gül-i ter

Ḫumār-ı ʿışḳ:

Ḫumār-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Aşk sarhoşluğu.

27. Başından gitmemiş daḫı ḫumārı

28. Ḫumār-ı ʿışḳ-ıla gitmiş ḳarārı

elin ov:

elin ov: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Elini ovmak.

31. Gül-āb-ıla ter eylerler yaňaġın

32. Kimi elin ovar kimi ayaġın

ter eyle:

ter eyle: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Islatmak II Canlandırmak.

31. Gül-āb-ıla ter eylerler yaňaġın

32. Kimi elin ovar kimi ayaġın

ayaġın ov:

ayaġın ov: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Ayağını ovmak.

31. Gül-āb-ıla ter eylerler yaňaġın

32. Kimi elin ovar kimi ayaġın

39. Ḳızarmış gül yüzü ter lāle gibi
40. Dizilmiş der yüzine jāle gibi

ten ʿālemi:

ten ʿālemi: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Beden alemi II Dünya.

33. Birez demden gelür kendüye bu māh
34. Olur ten ʿāleminden cānı āgāh

bāde-i nāz:

bāde-i nāz: Kalıp İfade
Mısra: **41**
İşve, naz şarabı.

41. Meger kim içmiş-idi bāde-i nāz
42. Ki olmış ser-girān serv-i ser-efrāz

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Haberdar olmak.

33. Birez demden gelür kendüye bu māh
34. Olur ten ʿāleminden cānı āgāh

ser-girān ol:

ser-girān ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Çok sarhoş olmak.

41. Meger kim içmiş-idi bāde-i nāz
42. Ki olmış ser-girān serv-i ser-efrāz

gül yüzü:

gül yüzü: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Gül gibi güzel yüzlü.

serv-i ser-efrāz:

serv-i ser-efrāz: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Benzerlerinden üstün olan servi.

41. Meger kim içmiş-idi bāde-i nāz
42. Ki olmış ser-girān serv-i ser-efrāz

ġonça-i ter:

ġonça-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Taze gonca II Zelihâ.

43. Ṭuru geldi yirinden ol semen-ber
44. Nihāl-i gülde ṣān kim ġonça-i ter

nihāl-i gül:

nihāl-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Gül fidanı.

43. Ṭuru geldi yirinden ol semen-ber
44. Nihāl-i gülde ṣān kim ġonça-i ter

ʿunnāb ol:

ʿunnāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Kırmızı olmak.

47. Virür bādāmına funduḳları tāb
48. Ki bādāmınuň olur rengi ʿunnāb

māh-ı muḳanna‘:

māh-ı muḳanna‘: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Peçeyle örtülü, ay gibi parlak yüz.

53. Açup gül yüzin ol māh-ı muḳanna‘
54. Girįbānını ḳıldı mihre maṭla‘

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Gül gibi güzel yüz.

53. Açup gül yüzin ol māh-ı muḳanna‘
54. Girībānını ḳıldı mihre maṭla‘

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Gül gibi güzel yüz.

89. Egerçi şem‘-veş gül yüzi ḫandān
90. İçi olmış-ıdı sūzān u giryān

maṭla‘ ḳıl:

maṭla‘ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Başlangıç, doğuş yeri olmak.

53. Açup gül yüzin ol māh-ı muḳanna‘
54. Girībānını ḳıldı mihre maṭla‘

lāle-i sir-āb:

lāle-i sīr-āb: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Taze, körpe lâle.

55. Niḳābın lāle-i sīr-ābuň açdı
56. Cemālinden cihāna nūr ṣaçdı

ḫurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Sevinmek, mutlu olmak.

57. Yüzi gül gibi güldi ḫurrem oldı
58. İçinden ġonca gibi derhem oldı

ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Sevinmek, mutlu olmak.

93. Egerçi lāle-veş olurdı ḫurrem
94. İçine dāġ ururdı āteş-i ġam

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Muzdarip olmak, üzülmek.

57. Yüzi gül gibi güldi ḫurrem oldı
58. İçinden ġonca gibi derhem oldı

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Gül gibi güzel yüzlü.

59. Baḳup çün görmedi gül yüzlü yāri
60. Göñülden ḳıldı bülbül gibi zārį

zāri ḳıl:

zārį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Ağlamak, inlemek.

59. Baḳup çün görmedi gül yüzlü yāri
60. Göñülden ḳıldı bülbül gibi zārį

Hayāl ü h∨āb:

Ḫayāl ü ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Uyku ve rüya.

61. Ḫayāl ü ḫ∨ābmış bildi o ḥālet
62. Ḫarāb itdi göñül mülkin melālet

Harāb it:

Ḫarāb it: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yıkmak, viran etmek.

61. Ḫayāl ü ḫ∨ābmış bildi o ḥālet
62. Ḫarāb itdi göñül mülkin melālet

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Çevik, eline ayağına çabuk servi II Servi gibi boylu boslu güzel.

63. El urup istedi ol serv-i çālāk
64. Yaḳasın ġonca gibi eyledi

çāk

el ur:

el ur: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Bir işi yapmak, girişmek.

63. El urup istedi ol serv-i çālāk
64. Yaḳasın ġonca gibi eyledi çāk

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yırtmak.

63. El urup istedi ol serv-i çālāk
64. Yaḳasın ġonca gibi eyledi çāk

fāş ḳıl:

fāş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Gizli olan bir şeyi ortaya çıkarmak, açığa vurmak, duyurmak.

67. Egerçi ġonca-veş ṭoldı içi baş
68. Velį gül gibi rāzın ḳılmadı fāş

çāk ol:

çāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Yırtılmak, parçalanmak.

69. Ṭutar-ıdı bu gül çün dāmenin pāk
70. Ṣaḳındı perdesin kim olmaya çāk

Hayāl-i hāl:

Ḫayāl-i ḫāl: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Sevgilinin beninin hayali.

71. Ḫayāl-i ḫālin idüp bağrına dāġ
72. Kemend-i zülfin itdi boynına baġ

dāġ id:

dāġ id: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Dağlamak ‖ Üzmek, acıyla ve üzüntüyle gönlünün yanmasına sebebiyet vermek.

71. Ḫayāl-i ḫālin idüp bağrına dāġ
72. Kemend-i zülfin itdi boynına bağ

bağ it:

bağ it: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Bağ yapmak.

71. Ḫayāl-i ḫālin idüp bağrına dāġ
72. Kemend-i zülfin itdi boynına bağ

yir it:

yir it: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Yer tutmak, iz bırakmak.

73. Lebi şevḳı yir itdi cān içinde
74. Ṣānasın la‘l-i terdür ḳan içinde

la‘l-i ter:

la‘l-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Taze, kırmızı dudak.

73. Lebi şevḳı yir itdi cān içinde
74. Ṣānasın la‘l-i terdür ḳan içinde

ʿişret ü ʿiş id:

ʿişret ü ʿiş id: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Zevk, safa yapmak ve meşgul olmak.

77. Keniżeklerle idüp ʿişret ü ʿiş
78. Dimedi kimseneye nʿolduġın iş

şoḥbet ḳıl:

şoḥbet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Sohbet etmek.

79. Bu meh-rūlarla ḳılduġınca ṣoḥbet
80. Kebāb eylerdi baġrın nār-ı ḥasret

nār-ı ḥasret:

nār-ı ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Özlem ateşi.

79. Bu meh-rūlarla ḳılduġınca ṣoḥbet
80. Kebāb eylerdi baġrın nār-ı ḥasret

kebāb eyle:

kebāb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Yanık, yanmış etmek.

79. Bu meh-rūlarla ḳılduġınca ṣoḥbet
80. Kebāb eylerdi baġrın nār-ı ḥasret

tekellüm eyle:

tekellüm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Söylemek, konuşmak.

81. Çi-ger bülbül-veş eylerdi tekellüm
82. Ḳılurdı ġonca-veş geh geh tebessüm

tebessüm kıl:

tebessüm ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Gülümsemek, hafifçe gülmek.

81. Çi-ger bülbül-veş eylerdi tekellüm
82. Ḳılurdı ġonca-veş geh geh tebessüm

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Bazı bazı, ara sıra, arada bir.

81. Çi-ger bülbül-veş eylerdi tekellüm
82. Ḳılurdı ġonca-veş geh geh tebessüm

ḫār u ḫūn-āb:

ḫār u ḫūn-āb: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Diken ve kanlı gözyaşı.

83. Velį ṭolmışdı içi sūz-ıla tāb
84. Gözini ṭutmış-ıdı ḫār u ḫūn-āb

sūzān u giryān ol:

sūzān u giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Yanan ve ağlayan olmak.

89. Egerçi şemʿ-veş gül yüzi ḫandān
90. İçi olmış-ıdı sūzān u giryān

şikāyet ḳıl:

şikāyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Şikayet etmek, yakınmak.

85. Dili söylerdi yārāna ḥiḳāyet
86. Ḳılurdı göňli yārine şiḳāyet

āteş-i ġam:

āteş-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Gam ateşi.

93. Egerçi lāle-veş olurdı ḫurrem
94. İçine dāġ ururdı āteş-i ġam

şeker-hand eyle:

şeker-ḫand eyle: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Tatlı gülmek.

87. Şeker leblerle eylerdi şeker-ḫand
88. Yüregini şeker-veş bend-ber-bend

nakş it:

nakş it: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Nakşetmek, süsleyip bezemek.

95. İçine ṭaşına ṭolmışdı yāri
96. Göňül levḥına naḳş itmişdi bārį

104. Boyun egüp iderdi āh ü zārį

niyāzį id:

niyāzį id: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Yalvarmak, yakarmak, dua etmek.

99. Ḳılurdı özgelerle gerçi bāzį

100. Göňülden yāre iderdi niyāzį

boyun egüp:

boyun egüp: Deyim

Mısra: **104**

Razı gelmek, kabul etmek.

103. Çemende göricek serv ü çenārı

104. Boyun egüp iderdi āh ü zārį

nesįm-i zülf-i yār:

nesįm-i zülf-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Sevgilinin saçının rüzgârı.

101. Bulam diyü nesįm-i zülf-i yārı

102. Ṣabā gibi gezerdi sebzezārı

āh ü zārį id:

āh ü zārį id: Kalıp İfade

Mısra: **104**

İnlemek ve ağlamak.

103. Çemende göricek serv ü çenārı

104. Boyun egüp iderdi āh ü zārį

serv ü çenār:

serv ü çenār: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Servi ve çınar ağacı.

103. Çemende göricek serv ü çenārı

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Hilâl, yeni ay.

105. Varurdı māh-ı nev gördükçe vecde
106. Ḳılurdı ḳaşı miḥrābına secde

secde kıl:

secde ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Secde etmek.

105. Varurdı māh-ı nev gördükçe vecde
106. Ḳılurdı ḳaşı miḥrābına secde

göller ol:

göller ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Göl olmak.

107. Aňardı dem-be-dem ol gül-ʿiẕārı
108. Yaşından göller olurdı kenārı

geh ü geh:

geh ü geh: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Geh...ve geh.... Bazen...ve bazen...

109. Lebi şevḳıyla gözden ḳan dökerdi
110. Ne ḳan geh laʿl ü geh mercān dökerdi

başa belā:

başa belā: Deyim
Mısra: **115**
Bir sorunla karşılaşmak, kötü bir duruma düşmek.

115. Belādur ʿışḳ işi başa belādur
116. Bilür bu ḥāli ol kim mübtelādur

çeng eyle:

çeng eyle: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Eğmek, iki büklüm etmek

117. Boyını ʿışḳ derdi eyleyüp çeng
118. Virür āvāzına gözi yaşı

reng

120. Ḥazi̯n āvāzı-y-ıla iñledi zār

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Gözyaşı, girye.

117. Boyını ʿışḳ derdi eyleyüp çeng

118. Virür āvāzına gözi yaşı reng

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Gözyaşı.

119. Gözi yaşı idiip ol çenge evtār

120. Ḥazi̯n āvāzı-y-ıla iñledi zār

evtār id:

evtār id: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Saz telleri, yay yapmak.

119. Gözi yaşı idiip ol çenge evtār

derd ü ġam:

derd ü ġam: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Dert ve üzüntü.

121. İçi vü ṭaşı ṭoldı derd ü ġamdan

122. Fiġān ü nāle itdi zi̯r ü bemden

zi̯r ü bem:

zi̯r ü bem: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Sazın en İnce ve en kalın teli.

121. İçi vü ṭaşı ṭoldı derd ü ġamdan

122. Fiġān ü nāle itdi zi̯r ü bemden

fiġān ü nāle it:

fiġān ü nāle it: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Feryat etmek ve inlemek.

121. İçi vü ṭaşı ṭoldı derd ü ġamdan
122. Fiġān ü nāle itdi zi̯r ü bemden

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

123. Maḥabbet çengine çün oldı dem-sāz
124. Ġazel bu ṭarzda ḳıldı ser-āġāz

İçi vü ṭaş:

İçi vü ṭaş: Kalıp İfade
Mısra: **121**
İç ve dış II Gönlü ve bedeni.

121. İçi vü ṭaşı ṭoldı derd ü ġamdan
122. Fiġān ü nāle itdi zi̯r ü bemden

ḳarārı olur mı:

ḳarārı olur mı: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Dayanma gücü, dayanıklılık olur mu II Dayanma güzü olduğuna şaşılır mı.

113. Ḳarār olur mı ʿışḳ içinde bāri̯
114. Oda düşmişüñ olur mı ḳarārı

Karār olur mı:

Ḳarār olur mı: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Dayanma gücü, dayanıklılık olur mu II Dayanma güzü olduğuna şaşılır mı.

113. Ḳarār olur mı ʿışḳ içinde bāri̯
114. Oda düşmişüñ olur mı ḳarārı

şaru gül:

şaru gül: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sarı renkli gül II Güneş, Zelihâ.

9. Semenler bitdi vü dirildi sünbül
10. Açıldı gök çemende bu şaru gül

sevdā buḫārı:

sevdā buḫārı: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Sevda dumanı.

111. Çıḳuban başına sevdā buḫārı
112. Ḳarā zülfi gibi gider ḳarārı

bāzi ḳıl:

bāzį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Oyun, eğlence olmak.

99. Ḳılurdı özgelerle gerçi bāzį
100. Göñülden yāre iderdi niyāzį

kendüye gel:

kendüye gel: Deyim
Mısra: **33**
Kendine gelmek, aklı başına gelmek.

33. Birez demden gelür kendüye bu māh
34. Olur ten ʿāleminden cānı āgāh

şāhin-i rūz:

şāhin-i rūz: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gündüz şahini.

3. Ḳanat açdı vü uçdı şāhin-i rūz
4. Hevāda zāġ-ı şeb oldı belürsüz

Ṭuru geldi:

Ṭuru geldi: Deyim
Mısra: **43**
Ayağa kalkmak, hazırlanmak.

43. Ṭuru geldi yirinden ol semen-ber
44. Nihāl-i gülde şān kim ġonça-i ter

vecde var:

vecde var: Deyim

Mısra: **105**

Kendini kaybedecek derecede ilâhî aşka dalmak.

105. Varurdı māh-ı nev gördükçe vecde
106. Ḳılurdı ḳaşı miḥrābına secde

Dizin

Çeküp git:

Çeküp git: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Yok olmak, gitmek.

1. Seḥerden giceye dek işbu ḥāli
2. Çeküp gitmezdi göñlinden melāli

ʿuzlet eyle:

ʿuzlet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Bir köşeye çekilip toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına yaşamak.

3. Ḫalāyıḳdan gice eylerdi ʿuzlet
4. Göñül derdi-y-ile ḳalurdı ḫalvet

rāz-ı ʿışḳ:

rāz-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Aşkın sırrı.

5. Gicedür rāz-ı ʿışḳuñ perde-pūşı
6. Gice ʿāşıḳlaruñ arṭar ḫurūşı

ehl-i ʿışḳ:

ehl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Aşk ehli, âşık.

7. Gicedür rāz-dārı ehl-i ʿışḳuñ
8. Gicedür sāz-kārı ehl-i ʿışḳuñ

ehl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Aşk ehli.

7. Gicedür rāz-dārı ehl-i ʿışḳuñ

8. Gicedür sāz-kārı ehl-i ʿışḳuň artar

gice ol:

gice ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Gece olmak.

9. Gice olsa bularuň derdi artar

10. Dem-i germiyle āh-ı serdi artar

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yakıcı, sıcak nefes.

9. Gice olsa bularuň derdi artar

10. Dem-i germiyle āh-ı serdi artar

āh-ı ser:

āh-ı ser: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Başının ahı.

9. Gice olsa bularuň derdi artar

10. Dem-i germiyle āh-ı serdi artar

fikr ḳıl:

fikr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Düşünmek.

11. Güni ʿāşıḳlaruň dāyim gicedür

12. Gicesi fikr ḳıl gör kim nicedür

düpdüz ol:

düpdüz ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Baştan başa, tamamıyle, dümdüz.

13. Çi-ger ʿuşşāḳa birdür gice gündüz

14. Velį her vaḳtin olmaz ḥāli düpdüz

virān ol:

vįrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Yıkılmak.

15. Gice artar bularuň ıżṭırābı
16. Daḫı vi̯rān olur göňli ḫarābı

ehl-i maḥabbet:

ehl-i maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Muhabbet, sevgi ehli.

17. Beli̯ bi̯mār olur ehl-i maḥabbet
18. Gice artuġ olur bi̯māra zaḥmet

bi̯mār ol:

bi̯mār ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Hasta olmak.

17. Beli̯ bi̯mār olur ehl-i maḥabbet
18. Gice artuġ olur bi̯māra zaḥmet

zaḥmet ol:

zaḥmet ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Sıkıntı ve eziyete maruz kalmak.

17. Beli̯ bi̯mār olur ehl-i maḥabbet
18. Gice artuġ olur bi̯māra zaḥmet

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Bahsetmek, konuşmak.

19. Gice yüklü-durur çün ṣubḥ urur dem
20. Ṭoġurur ḫalḳa ṣādi̯ ʿāṣıḳa ġam

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yarin hayali.

21. Ḫayāl-i yār-ile iderdi bāzār
22. Anuňʿçün ġayrdan olurdı bi̯zār

bāzār id:

bāzār id: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Alış veriş yapmak, pazarlık yapmak, satışa çıkarmak.

21. Ḫayāl-i yār-ile iderdi bāzār
22. Anuňʿçün ġayrdan olurdı bi̯zār

bāzār id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Pazarlık etmek.

23. Şular kim yār-ile bāzār iderler
24. Cihāndan cānların bi̯zār iderler

bizār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Bıkmak, usanmak.

21. Ḫayāl-i yār-ile iderdi bāzār
22. Anuňʿçün ġayrdan olurdı bi̯zār

bizār id:

bi̯zār id: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Bıktırmak, usandırmak.

23. Şular kim yār-ile bāzār iderler
24. Cihāndan cānların bi̯zār iderler

hiṭābı İd:

ḫiṭābı İd: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Seslenmek.

25. İderdi ol ḫayāl ile ḫiṭābı
26. Anuňlaydı süʿāli vü cevābı

mihr-i cihān-tāb:

mihr-i cihān-tāb: -

Mısra: **27**

Dünyayı aydınlatan güneş.

27. Dir-idi nʿitdün iy mihr-i cihān-tāb
28. Ki ḳılduň z̤erre gibi bizi bi̯-

tāb

bi-tāb ḳıl:

bį-tāb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Bitkin, yorgun, takatsiz olmak.

27. Dir-idi nʿitdün iy mihr-i cihān-tāb
28. Ki ḳılduň ẕerre gibi bizi bį-tāb

Ḳaraňu eyle:

Ḳaraňu eyle: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Karanlık etmek.

29. Ṣalup cāna cemālüň pertevini
30. Ḳaraňu eyledüň göňlüm evini

yā rab:

yā rab: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Ey Rabbim.

31. İrem bāġı mıdur yā Rab cemālüň
32. Ki böyle nā-bedįd oldı viṣālüň

İrem bāġı mı:

İrem bāġı mı: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Cennet bahçesi.

31. İrem bāġı mıdur yā Rab cemālüň
32. Ki böyle nā-bedįd oldı viṣālüň

viṣālüň ol:

viṣālüň ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Kavuşma.

31. İrem bāġı mıdur yā Rab cemālüň
32. Ki böyle nā-bedįd oldı viṣālüň

ṣūretde olur mı:

ṣūretde olur mı: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Görünüş, güzellik, suret olur mu?

33. Bu ṣūretde olur mı ādemį-zād

34. Perį̆sin sen meġer iy serv-i āzād

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Uzun boylu olan selvi.

33. Bu ṣūretde olur mı ādemį-zād

34. Perį̆sin sen meġer iy serv-i āzād

divāne ḳıl:

dį̈vāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Delirtmek, kendinden geçmek.

37. Perį̆-y-idüǹ beni dį̈vāne ḳılduǹ

38. Anuǹʿçün göǹlümi vį̈rāne ḳılduǹ

ḳılduǹ

virāne ḳıl:

vį̈rāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Harap etmek, yıkmak.

37. Perį̆-y-idüǹ beni dį̈vāne ḳılduǹ

38. Anuǹʿçün göǹlümi vį̈rāne ḳılduǹ

hūn-āb ol:

ḫūn-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

anlı su olmak, kanlı gözyaşı olmak.

39. Yüregüm derd-ile ḫūn-āb olupdur

40. Göǹül āteş gözüm pür-āb olupdur

pür-āb ol:

pür-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Gözyaşı ile dolmak.

39. Yüregüm derd-ile ḫūn-āb olupdur
40. Göñül āteş gözüm pür-āb olupdur

bāġ-ı cennet:

bāġ-ı cennet: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Cennet bahçesi.

43. Gül-idüm bāġ-ı cennet güllerinden
44. Dilüm ol gülşenüñ bülbüllerinden

şafāsı ol:

şafāsı ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sefası olmak II Mutlu, huzurlu olmak.

47. Bahāruñ āḫır olmadın ṣafāsı
48. Beni ḫāk eyledi ḳaddüñ belāsı

diriġ u ḫayf:

diriġ u ḫayf: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Eyvah ve yazık!

51. Diriġ u ḫayf kim bir tāze yapraḳ
52. Ḫazān u ġamdan ola toz u ṭopraḳ

Hazān u ġam:

Ḫazān u ġam: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Güz ve acı.

51. Diriġ u ḫayf kim bir tāze yapraḳ
52. Ḫazān u ġamdan ola toz u ṭopraḳ

toz u ṭoprak ol:

toz u ṭopraḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Toz ve toprak olmak.

51. Diriġ u ḫayf kim bir tāze yapraḳ
52. Ḫazān u ġamdan ola toz u ṭopraḳ

bāġ-ı ġam:

bāġ-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Keder bahçesi.

53. Ne yirdür ḫār içi cennet güline

54. Yaraşmaz bāġ-ı ġam cān bülbüline

gül-i nāzük-beden:

gül-i nāzük-beden: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Nazik vücutlu, zarif bedenli gül gibi güzel.

55. Gül-i nāzük-beden lāle-ʿiẕāra

56. Yazuḳdur kʿola pister ḫār u ḫāre

çarḫ-ı ġaddār:

çarḫ-ı ġaddār: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Merhametsiz, zalim felek.

57. Veli̇kin böyledür bu çarḫ-ı ġaddār

58. Ki laʿlüň seng ider yirin gülüň ḫār

dür-i yek-dāne:

dür-i yek-dāne: Kalıp İfade

Mısra: **61**

İri taneli inci.

61. Dür-i yek-dānesin dürcüň ne yirdür

62. Meh-i tābendesin burcuň ne yirdür

meh-i tābende:

meh-i tābende: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Parlak ay.

61. Dür-i yek-dānesin dürcüň ne yirdür

62. Meh-i tābendesin burcuň ne yirdür

mühr-i süleymān:

mühr-i süleymān: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Hz. Süleyman'ın mührü II
Sevgilinin dudakları.

63. Senüň mühr-i Süleymānʿdur dehānuň
64. Dehānuň gibi bulınmaz nişānuň

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **69**
El ele, birlikte olmak.

69. Olamazsam ḳad ü bālāňa hem-dest
70. Ayaġuňda olam sāyeň gibi pest

kad ü bālā:

ḳad ü bālā: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Sevgilinin boyu ve yüceliği.

69. Olamazsam ḳad ü bālāňa hem-dest
70. Ayaġuňda olam sāyeň gibi pest

pest ol:

pest ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Hor görülmek, gözden düşmek.

69. Olamazsam ḳad ü bālāňa hem-dest
70. Ayaġuňda olam sāyeň gibi pest

nā-çār ol:

nā-çār ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Çaresiz olmak.

71. Ne müşkildür ki ola kişi nā-çār
72. Eli irmedügi yire hevā-dār

eli ir:

eli ir: Deyim
Mısra: **72**
Elin ermesi, gücün yetmesi, bir şeyler yapabilmeye muktedir olmak.

71. Ne müşkildür ki ola kişi nā-çār

72. Eli irmedügi yire hevā-dār

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

73. Göñül gitdi vü yārüñ yoḳ nişānı

74. Ne bülbül bulınur ne gülsitānı

dil ol:

dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Gönül olmak.

75. Ne müşkildür ne dil ola ne dil-dār

76. Bu ḥāle olmasun kimse giriftār

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Esir olmak.

75. Ne müşkildür ne dil ola ne dil-dār

76. Bu ḥāle olmasun kimse giriftār

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Üstün gelmek.

77. Diyürek çünki olur şevḳı ġālib

78. Oḳur bu şiʿri ḥāline münāsib

süʿāli vü cevāb:

süʿāli vü cevāb: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Soru ve cevap.

25. İderdi ol ḫayāl ile ḫiṭābı

26. Anuñlaydı süʿāli vü cevābı

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Başıboş, inatçı, asi olmak.

41. Neyistānuma ʿışḳuň urdı āteş

42. İgende olma āhum gibi ser-keş

kʿola hār u hāre:

kʿola ẖār u ẖāre: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ki ateş ve parlak çizgiler ve dalgalar.

55. Gül-i nāzük-beden lāle-ʿiẕāra

56. Yazuḳdur kʿola pister ẖār u ẖāre

belāsı eyle:

belāsı eyle: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Belası yapmak.

47. Bahāruň āẖır olmadın ṣafā̄sı

48. Beni ẖāk eyledi ḳaddüň belāsı

seng id:

seng id: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Taş (gibi sert) etmek.

57. Veli̇kin böyledür bu çarẖ-ı ġaddār

58. Ki laʿlüň seng ider yirin gülüň ẖār

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Aşk derdi, gamı.

49. Ġam-ı ʿışḳuňla ḳaldum ẖār içinde

50. Hezārān nāle-ile zār içinde

Dizin

kemān-ı ʿışḳ:

kemān-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Aşk yayı II Sevgilinin yan bakışı.

1. Kemān-ı ʿışḳdan çünkim
çıḳar tı̱r
2. Siper ṭutmaḳ degüldür aña
tedbı̱r

bāġ-ı sı̱ne: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gönül bahçesi.

7. Nişānıdur ol oḳun dāġ-ı sine
8. Olur zeyn ol gül ile bāġ-ı
sı̱ne

taʿlı̱m-ḫāne kʿola:

taʿlı̱m-ḫāne kʿola: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Askerlerin tâlim yaptıkları alan olmak.

5. Bu oḳa cān kʿola taʿlı̱m-
ḫāne
6. Olur ṣānduḳa-i tı̱r ü nişāne

zeyn ol:

zeyn ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Süslenmek, bezenmek.

7. Nişānıdur ol oḳun dāġ-ı sine
8. Olur zeyn ol gül ile bāġ-ı
sı̱ne

dāġ-ı sine:

dāġ-ı sine: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Gönül yarası.

7. Nişānıdur ol oḳun dāġ-ı sine
8. Olur zeyn ol gül ile bāġ-ı
sı̱ne

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Ne denli, ne kadar.

11. Ne deňlü olsa bendi
nāfenüň ḫuşk
12. Ḳoḫusından ṭuyurur
kendüzin müşk

bāġ-ı sine:

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Ne kadar, ne ölçüde.

13. Girü ne deňlü ʿāşıḳ ḳılsa niŋreng

14. Yiter şāhid yüzinde zaʿferān reng

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Ne kadar, ne ölçüde.

17. Ne deňlü ṣaḳlasa ʿışḳ ehli rāzı

18. Ṭuyurur rāzını āḫir niyāzı

huşk ol:

ḫuşk ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Kurumak.

11. Ne deňlü olsa bendi nāfenüň ḫuşk

12. Ḳoḫusından ṭuyurur kendüzin müşk

niŋreng ḳıl:

niŋreng ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Hile yapmak.

13. Girü ne deňlü ʿāşıḳ ḳılsa niŋreng

14. Yiter şāhid yüzinde zaʿferān reng

esiri ol:

esiŋri ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Tutsak olmak.

19. Zeliḫā olmış-ıdı ʿışḳ esiŋri

20. Yoġ-ıdı ʿışḳ içinde dest-giŋri

germ ü serd:

germ ü serd: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Sıcak ve soğuk.

21. Nedür bilmezdi daḫı ʿışḳ derdin

22. Bu yoluň çekmemişdi germ ü serdin

ʿizz ü nāz:

ʿizz ü nāz: Kalıp İfade

Mısra: **24**

İtibar ve naz II Değerlilik ve güzellik.

23. Büyümişdi delim iʿzāz içinde
24. Ulalmış-ıdı ʿizz ü nāz içinde

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Bu defa, bu kez.

25. Bu kez bu derde kim cānı boyandı
26. Ṣanasın uyḫuda-y-ıdı uyandı

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bu defa, bu kez.

27. Bu kez bildi ki dünyā ḳaç bucaḳdur
28. Ṭoḳunan yire geh baş geh ayaḳdur

dünyā ḳaç bucaḳ:

dünyā ḳaç bucaḳ: Deyim

Mısra: **27**

Dünyada insanın başına neler gelebileceğini öğrenmek, zorluklarla karşılaşmak, tecrübe kazanmak.

27. Bu kez bildi ki dünyā ḳaç bucaḳdur
28. Ṭoḳunan yire geh baş geh ayaḳdur

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Bazı bazı, ara sıra, arada bir.

27. Bu kez bildi ki dünyā ḳaç bucaḳdur
28. Ṭoḳunan yire geh baş geh ayaḳdur

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Neden, niçin, hangi sebeple.

29. Daḫı bilmez ki çarḫuň ḥoḳḳa-bāzı
30. Ne yüzden gösteriser aňa bāzi̯

gönül āyi̯nesi:

gönül āyi̯nesi: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Gönül aynası II Âşığın gönlü.

31. İçini almış-ıdı ʿışḳ derdi
32. Göňül āyi̯nesin ṭutmışdı gerdi

keşf-i esrār it:

keşf-i esrār it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Sırları ortaya çıkarmak.

33. Veli̯kin itmez-idi keşf-i esrār
34. Degüldi kimse ḥālinden ḫaber-dār

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç.

35. Ne yimek yir-idi ne ṣu içerdi
36. Ne kimseyle bu sırdan söz açardı

söz aç:

söz aç: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Bahis konusu etmek, söylemek.

35. Ne yimek yir-idi ne ṣu içerdi
36. Ne kimseyle bu sırdan söz açardı

maḫrem it:

maḫrem it: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Gizlemek, saklamak.

39. Göňül göynüklerin itmişdi maḫrem
40. Gözi yaşı-y-ıla olmışdı

hem-dem

42. Yeňemezdi niçʿitsün gözi yaşın

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Arkadaş olmak, dost olmak.

39. Göňül göynüklerin itmişdi maḥrem

40. Gözi yaşı-y-ıla olmışdı hem-dem

āh-ı serd:

āh-ı serd: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Soğuk feryat.

45. Ṭutalum ṣaḳlar-ımış cānda derdin

46. Dem-i germ-ile nʿeyler āh-ı serdin

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Gözyaşı.

39. Göňül göynüklerin itmişdi maḥrem

40. Gözi yaşı-y-ıla olmışdı hem-dem

āh-ı serd: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Soğuk feryat.

47. Kimüň ʿālemde āh-ı serdi vardur

48. Gören bilür ki anuň derdi vardur

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Gözyaşı.

41. Egerçi gizler-idi bāġrı başın

dem-i germ:

dem-i germ: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Yakıcı, sıcak nefes.

45. Ṭutalum ṣaḳlar-ımış cānda

derdin

46. Dem-i germ-ile nʿeyler āh-ı serdin

āh id:

āh id: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

49. Dem-ā-dem ṭurmaz-ıdı āh iderdi

50. Göŋülden āhı göge rāh iderdi

āh it:

āh it: Kalıp İfade

Mısra: **51**

İç çekmek, figan etmek.

51. Ḳaçan derd-ile āh itse içerden

52. Gelürdi bu kebāb olmış cigerden

kebāb ol:

kebāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ateşte kavrulmak, köz olmak.

51. Ḳaçan derd-ile āh itse içerden

52. Gelürdi bu kebāb olmış cigerden

girdāb-ı ʿışḳ:

girdāb-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Aşk girdabı.

53. Teni girdāb-ı ʿışḳ içinde dōlāb

54. Pür olmış gözlerinüŋ gözesi āb

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Dolmak, dolu olmak, kaplanmak.

53. Teni girdāb-ı ʿışḳ içinde dōlāb

54. Pür olmış gözlerinüŋ

gözesi āb

lāle-i zerd ol:

lāle-i zerd ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Sararmış, solmuş lale (gibi) olmak.

55. Ṣarardup beňzini içindeki derd

56. Gül-i sürḫ-iken olmış lāle-i zerd

gül-i sürḫ:

gül-i sürḫ: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Kırmızı gül.

55. Ṣarardup beňzini içindeki derd

56. Gül-i sürḫ-iken olmış lāle-i zerd

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Bakmak, seyretmek.

57. Bilürdi seyr idenler işbu bağı

58. Kʿolur her lālenüň içinde dağı

dağı kʿol:

dağı kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Yara olmak.

57. Bilürdi seyr idenler işbu bağı

58. Kʿolur her lālenüň içinde dağı

ḫayāli id:

ḫayāli id: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Hayâl kurmak.

61. Keniżekler görüben işbu ḫāli

62. İder her biri bir dürlü ḫayāli

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Ayrı ayrı, herbiri.

61. Kenįzekler görüben işbu ḥāli

62. İder her biri bir dürlü ḫayāli

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Ayrı ayrı, herbiri.

87. Didi her biri fikri irdügince

88. Gümān ü vehm ḳuvvet virdügince

ciger-sūz ol:

ciger-sūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Gönlü yanmış, ciğeri yanmış olmak.

65. Kimi eydür irişmişdür yavuz göz

66. Anuňʿçün şemʿ-veş oldı ciger-sūz

fi‘l-i peri:

fi‘l-i perį: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Peri, cin gibi olağanüstü varlıklar tarafından gerçekleştirilen iş, hareket.

71. Kimi eydür ki bu fi‘l-i perįdür

72. Dimezven ben bu kār-ı serserįdür

divāne ol:

dįvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Delirmek II Bağlanmak.

73. Perį gördi bunı dįvāne oldı

74. Ḫayāli gencįne vįrāne oldı

virāne ol:

vįrāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Yıkılmak, harap olmak.

73. Perį gördi bunı dįvāne oldı

74. Ḫayāli gencįne vįrāne oldı

hem-reng ol:

hem-reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Aynı renkte olmak II Aynı mizaçta omak, benzemek.

75. Çü gördi olmadı kendüye hem-reng

76. Bum bu resme ḳıldı vālih ü deng

sānduka-i tir ü nişāne ol:

ṣānduḳa-i ṭi̱r ü nişāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Ok sandığı ve nişangâh olmak.

5. Bu oḳa cān kʿola taʿli̱m-ḫāne

6. Olur ṣānduḳa-i ṭi̱r ü nişāne

vālih ü deng kıl:

vālih ü deng ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Hayran ve şaşkın olmak.

75. Çü gördi olmadı kendüye hem-reng

76. Bum bu resme ḳıldı vālih ü deng

mekr ü sihr ol:

mekr ü sihr ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Hile ve sihir olmak.

77. Kimi eydür ki mekr ü sihr olupdur

78. Buňa benzer ki sāḥir yol bulupdur

gümān ü vehm:

gümān ü vehm: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Şüphe ve Korku.

87. Didi her biri fikri irdügince

88. Gümān ü vehm ḳuvvet virdügince

zahir ol:

ẓahir ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

89. Velį bu sır girü olmadı ẓahir
90. Bu ḳıṣṣa olmadı bir yirde āḫir

āḫir ol:

āḫir ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Bitmek, sona ermek.

89. Velį bu sır girü olmadı ẓahir
90. Bu ḳıṣṣa olmadı bir yirde āḫir

kār-ı serseri:

kār-ı serseri: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Serseri iş.

71. Kimi eydür ki bu fi'l-i perįdür
72. Dimezven ben bu kār-ı serseridür

ṣabr eteğine ayaġın çek:

ṣabr eteğine ayaġın çek: Deyim
Mısra: **38**
Sabır eteğini ayağına giymek II Eteği giyindiğinde içi görünmediği gibi Zeliha'nın gönlündekini saklaması ile bağlamsal bağ kurularak ifade edilmiş.

37. Cigerden ṣaḳlar-ıdı ʿışḳ dāġın
38. Çekerdi ṣabr eteğine ayaġın

ḫaṭṭ-ı cünūn:

ḫaṭṭ-ı cünūn: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Delilik çizgisi.

63. Görüp zülf ü ḳadinden cįm ü nūnı
64. Çekerler levḥına ḫaṭṭ-ı cünūnı

yavuz göz:

yavuz göz: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Kötü göz.

65. Kimi eydür irişmişdür

yavuz göz

66. Anuňʿçün şemʿ-veş oldı ciger-sūz

āhı göge rāh id:

āhı göge rāh id: Deyim

Mısra: **50**

Ahı göğe kadar çıkmak.

49. Dem-ā-dem ṭurmaz-ıdı āh iderdi

50. Göňülden āhı göge rāh iderdi

İçini ʿışḳ derdi al:

İçini ʿışḳ derdi al: Deyim

Mısra: **31**

İçini aşk derdi kaplamak II

Aşık olmak.

31. İçini almış-ıdı ʿışḳ derdi

32. Göňül āyi̱nesin ṭutmışdı gerdi

Dizin

şākird ol:

şākird ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Talebe olmak, çırak olmak.

5. Eger şākird olaydı aňa ibli̱s

6. Niçe yıl ögreneydi mekr ü telbi̱s

mekr ü telbis:

mekr ü telbi̱s: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Hile ve oyun.

5. Eger şākird olaydı aňa ibli̱s

6. Niçe yıl ögreneydi mekr ü telbi̱s

mūm id:

mūm id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Mum gibi eritmek.

7. Vʿeger cāẕūlıġa āhengi ideydi

8. Ṭaşı mūm ide mūmı seng ideydi

seng id:

seng id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Taş (gibi sert) etmek.

7. Vʿeger cāẕūlıġa āhengi ideydi

8. Ṭaşı mūm ide mūmı seng ideydi

hārūt-ı bābil:

hārūt-ı bābil: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Babil' in sihir yapan büyük meleği.

11. Ṣaçın siḥriyʿle çün mār ide ḳıl ḳıl

12. Görüp ḥayrān ḳala Hārūt-ı Bābil

ḥayrān kal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **12**

Çok beğenmek.

11. Ṣaçın siḥriyʿle çün mār ide ḳıl ḳıl

12. Görüp ḥayrān ḳala Hārūt-ı Bābil

ʿāşık ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Âşık, seven kişi.

13. Maḥabbet yolma yilmiş yüpünmiş

14. Gehi̱ ʿāşıḳ gehi̱ maʿşūḳ olmış

maʿşūk ol:

maʿşūḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sevilen, aşık olunan II Sevgili.

13. Maḥabbet yolma yilmiş yüpünmiş

14. Gehi̱ ʿāşıḳ gehi̱ maʿşūḳ olmış

hāl ü ḳāl:

ḥāl ü ḳāl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Vaziyet ve söz II Hal ve hareket.

15. Bilür şūr̤ide ʿāşıḳ ḥāl ü ḳālin
16. Öper maḥbūb dil-berler cemālin

medḥ id:

medḥ id: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Övmek.

17. Kimi kim medḥ idüp başlasa öge
18. Çıḳarur yir dibinde olsa göge

yir dibinde ol:

yir dibinde ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yerin dibinde olmak II
Övülmeye değmemek.

17. Kimi kim medḥ idüp başlasa öge
18. Çıḳarur yir dibinde olsa göge

göge çık:

göge çıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gökyüzüne çıkmak, yükselmek.

17. Kimi kim medḥ idüp başlasa öge
18. Çıḳarur yir dibinde olsa göge

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Dün ve bugün.

23. Dün ü gün oluban ḳatında ḳāyim
24. Göz açup gün yüzin görürdi dāyim

dün ü gün: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Dün ve bugün.

41. Kucaġum olmış-ıdı cāme-ḫ∨ābuň
42. Elümdeydi dün ü gün ḫurd ü h∨ābuň

kāyim ol:

ḳāyim ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Ayakta durmak, yıkılmamak, güçlü ve sağlam olmak.

23. Dün ü gün oluban ḳatında ḳāyim
24. Göz açup gün yüzin görürdi dāyim

gün yüz:

gün yüz: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Güneş gibi parlak yüz.

23. Dün ü gün oluban ḳatında ḳāyim
24. Göz açup gün yüzin görürdi dāyim

gün yüz: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Güneş gibi parlak yüz.

91. Yaşuňdan gün yüzüň pür-kevkeb olmış
92. Cemālüň çarḫı kevkeblerle ṭolmış

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Bu kez, bu defa.

25. Bu kez kim ḥālini gördi mükedder
26. Yüzin nilüfer itmiş ol gül-i ter

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Taze gül II Zeliha.

25. Bu kez kim ḥālini gördi mükedder
26. Yüzin nilüfer itmiş ol gül-i ter

nilüfer it:

nilüfer it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Nilüfer çiçeği gibi olmuş.

25. Bu kez kim ḥālini gördi mükedder
26. Yüzin nilüfer itmiş ol gül-i

ter

31. Dilüñ ḫurrem lebüñ pür-ḫande olsun
32. Hemişe ṭāliʿüñ ferḫunde olsun

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Göğsü yasemin gibi beyaz olan servi boylu II Sevgili.

29. Didi iy ġonca-leb serv-i semen-ber
30. Yüzüñ ḳatında cennet gülleri ḫār

pür-ḫande ol:

pür-ḫande ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Sevinçli olmak.

31. Dilüñ ḫurrem lebüñ pür-ḫande olsun
32. Hemişe ṭāliʿüñ ferḫunde olsun

ferḫunde ol:

ferḫunde ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Mübarek, uğurlu olmak.

pertev-i nūr-ı İlāhi:

pertev-i nūr-ı İlāhi: Kalıp İfade
Mısra: **33**
İlahî nurun parlaklığı.

33. Yüzüñdür pertev-i nūr-ı İlāhi
34. Eşigüñ ḳıblesi cān secdegāhı

bāġ-ı cemāl:

bāġ-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Güzellik bağı.

35. Boyuñ bāġ-ı cemālüñ tāze servi
36. Öñüñde ṭūṭi-i cānum teẕervi

ṭūṭi-i cān:

ṭūṭi-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Can papağanı.

35. Boyuň bāġ-ı cemālüň tāze servi

36. Öňüňde ṭūṭi-i cānum tezervi

bahr-i vefā:

baḥr-i vefā: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Vefa denizi.

37. Ben ol baḥr-i vefādan cūybārem

38. Ki sen servi bittirmiş der-kenārem

her gün:

her gün: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Her gün, daima.

39. Götürdüm sini her gün döşüm üzre

40. Yaturdum giceler āġūşum üzre

cāme-ḫ∨ābuň ol:

cāme-ḫ∨ābuň ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Yatak olmak.

41. Kucaġum olmış-ıdı cāme-ḫ∨ābuň

42. Elümdeydi dün ü gün ḫurd ü h∨ābuň

verd-i ter:

verd-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Taze gül.

43. Ġıdā virdüm saňa şi̱r ü şekerden

44. Düzetdüm cāme-h∨ābuň verd-i terden

taḥsin eyle:

taḥsi̱n eyle: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Beğenmek, övmek.

49. Virürdüm gülşenüňe şöyle tezyin

50. Ki cennet bāġbānı eylerdi taḥsı̱n

hār u has:

ḫār u ḫas: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Çalı çırpı, diken ve bitki artığı.

53. Ṣaḳınurdum gülüňi ḫār u ḫasden

54. Yüzüň āyı̱nesin jeng-i nefesden

gezendi ḳıl:

gezendi ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Zararı, ziyanı, hasarı olmak.

55. Yavuz göz ḳılmasun diyü gezendi

56. Yaḳardı ḳarşuňa cānum sipendi

yavuz göz:

yavuz göz: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Kötü göz II Kem göz, Kötü niyetle bakan göz.

55. Yavuz göz ḳılmasun diyü gezendi

56. Yaḳardı ḳarşuňa cānum sipendi

peyvend id:

peyvend id: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Bağlamak.

57. İdüp cān rişte̊sin zülfüňe peyvend

58. Aṣardum boynuňa dürlü zebān-bend

niḫāl-i tāze:

niḫāl-i tāze: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Taze fidan II Zeliha.

59. Niḫāl-i tāze-y-iken iy semen-ten

60. Ḳomazdum sebze-veş dāmānuň elden

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Can bahçesi.

61. Çün olduň bāġ-ı cānda serv-i raʿnā

62. Yürürdüm ṣu gibi yanuňca şeydā

serv-i raʿnā ol:

serv-i raʿnā ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Güzel, hoş servi.

61. Çün olduň bāġ-ı cānda serv-i raʿnā

62. Yürürdüm ṣu gibi yanuňca şeydā

serv-i gül-bār:

serv-i gül-bār: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Güller saçan servi ‖ Zeliha.

63. Nire seyr eyleseň iy serv-i gül-bār

64. Saňa sāyeň gibʿolurdum ḳafā-dār

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Gezmek, gezinmek.

63. Nire seyr eyleseň iy serv-i gül-bār

64. Saňa sāyeň gibʿolurdum ḳafā-dār

Ḳıyās it:

Ḳıyās it: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Mukayese etmek, karşılaştırmak.

69. Ḫırāmān servüňi andan ṣaḳındum

70. Ḳıyās it kim seni ḳandan ṣaḳındum

ne oldı:

ne oldı: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Ne oldu? Bir şey mi oldu?

71. Ne oldı saňa iy cānum

çerāġı
72. Ümi̱düm bāġınuň tāze budaġı

tāze budaġ:

tāze budaġ: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Yeni Fidan II Zeliha.

71. Ne oldı saňa iy cānum çerāġı
72. Ümi̱düm bāġınuň tāze budaġı

Ümi̱düm bāġı:

Ümi̱düm bāġı: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Ümidimin bahçesi.

71. Ne oldı saňa iy cānum çerāġı
72. Ümi̱düm bāġınuň tāze budaġı

irdi mi:

irdi mi: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Erişti mi, ulaştı mı?

73. Güler yüzüňe irdi mi yavuz göz
74. Ki şemʿ-i lāle-veş olduň ciger-sūz

güler yüz:

güler yüz: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Yüzü güleç, daima gülen.

73. Güler yüzüňe irdi mi yavuz göz
74. Ki şemʿ-i lāle-veş olduň ciger-sūz

şemʿ-i lāle-veş:

şemʿ-i lāle-veş: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Lale gibi mum.

73. Güler yüzüňe irdi mi yavuz göz
74. Ki şemʿ-i lāle-veş olduň ciger-sūz

ciger-sūz ol:

ciger-sūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Gönlü yanmış, ciğeri yanmış olmak.

73. Güler yüzüňe irdi mi yavuz göz
74. Ki şemʿ-i lāle-veş olduň ciger-sūz

çeşm-i bed-dūr:

çeşm-i bed-dūr: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Kötülükten uzak göz.

75. Cemālüň şemʿi kʿandan çeşm-i bed-dūr
76. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ḳaldı bi-nūr

Çerāġ-ı ṣubḥ:

Çerāġ-ı ṣubḥ: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Sabahın aydınlığı.

75. Cemālüň şemʿi kʿandan çeşm-i bed-dūr
76. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ḳaldı bi-nūr

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç, hem ... hem ... karşıtı.

77. Ne yimek yirsin ü ne ṣu içersin
78. Ne bir laḥẓa bizümle söz açarsın

ne ne: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Birden fazla özne, tümleç veya fiile olumsuzluk anlamı katmak için bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlamalı bağlaç, hem ... hem ... karşıtı.

97. Bilürsin bi-vefādur çarḫ-ı ġaddār
98. Ne gül ḳor u ne bülbül āḫir-i kār

söz aç:

söz aç: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Bahis konusu etmek, söylemek.

77. Ne yimek yirsin ü ne ṣu içersin
78. Ne bir laḥẓa bizümle söz açarsın

diger-gūn ol:

diger-gūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Değişmek, başkalaşmak ‖ Perişan olmak.

79. Ne giceň gice-durur ne günüň gün
80. Neden ḥālüň olur böyle diger-gūn

mest ü şeydā:

mest ü şeydā: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Hayran ve kendinden geçmiş.

81. Yürürsin mest ü şeydā vālih ü deng
82. Gözüňe ʿarsa-i ʿālem gelür teng

vālih ü deng:

vālih ü deng: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Şaşırmış ve şaşkın.

81. Yürürsin mest ü şeydā vālih ü deng
82. Gözüňe ʿarsa-i ʿālem gelür teng

ʿarsa-i ʿālem:

ʿarsa-i ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Dünya meydanı.

81. Yürürsin mest ü şeydā vālih ü deng
82. Gözüňe ʿarsa-i ʿālem gelür teng

āh u zār:

āh u zār: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Ağlama ve inleme.

83. Ḳalursın gül gibi geh ḫār içinde
84. Gehį bülbül-veş āh U zār içinde

hāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Toprak olmak || Ölmek.

85. Geh olur gül gibi ter-dāmenüň ḫāk
86. Yaḳaňı geh ḳılursın ġonca-veş çāk

çāk kıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Yırtmak, parçalanmak.

85. Geh olur gül gibi ter-dāmenüň ḫāk
86. Yaḳaňı geh ḳılursın ġonca-veş çāk

düşe dura:

düşe dura: Deyim
Mısra: **89**
Düşe kalka, güçlükle varmak.

89. Gidersin yola şöyle düşe dura
90. Baḳarken gözlerüň beňzer uyura

pür-kevkeb ol:

pür-kevkeb ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Yıldızlarla dolu olmak.

91. Yaşuňdan gün yüzüň pür-kevkeb olmış
92. Cemālüň çarḫı kevkeblerle ṭolmış

zū-fünūnı ol:

ẕū-fünūnı ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Bilgili kişi.

93. Cihānuň olmış-iken ẕū-fünūnı
94. Ġam-ı dehrüň nʿiçün olduň zebūnı

Ġam-ı dehr:

Ġam-ı dehr: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Dünya derdi, sıkıntısı.

93. Cihānuñ olmış-iken ẕū-fünūnı
94. Ġam-ı dehrüñ nʿiçün olduñ zebūnı

zebūnı ol:

zebūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Acizi olmak II Tutulmak, düşkün olmak.

93. Cihānuñ olmış-iken ẕū-fünūnı
94. Ġam-ı dehrüñ nʿiçün olduñ zebūnı

çarḫ-ı ġaddār:

çarḫ-ı ġaddār: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Merhametsiz, zalim felek.

97. Bilürsin bi̱-vefādur çarḫ-ı ġaddār
98. Ne gül ḳor u ne bülbül āḫir-i kār

āḫir-i kār:

āḫir-i kār: Kalıp İfade

Mısra: **98**

İşin sonu, nihayet.

97. Bilürsin bi̱-vefādur çarḫ-ı ġaddār
98. Ne gül ḳor u ne bülbül āḫir-i kār

yigitlıḳ çaġı ol:

yigitlıḳ çaġı ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Gençlik zamanı ol.

99. Yigitlıḳ çaġı ola ʿi̱ş bāġı
100. Ne-y-içün yanmaya ʿişret çerāġı

ʿişret çerāġı:

ʿişret çerāġı: Kalıp İfade

Mısra: **100**

İçki kandili || Kadehlerin bir

kandile benzeyen suretleri.

99. Yigitlıḳ çaġı olaʿiş bāġı
100. Ne-y-içün yanmaya ʿişret çerāġı

şehd ü şekker:

şehd ü şekker: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Bal ve şeker.

101. Ḳatup şiṟiṉ lebinden şehd ü şekker
102. Bu şiʿri ḫoş dimişdür ol suḫan-ver

āhengi id:

āhengi id: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Düzen olması, uygunluk etmek.

7. Vʿeger cāẕūlıġa āhengi ideydi
8. Ṭaşı mūm ide mūmı seng ideydi

jeng-i nefes:

jeng-i nefes: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Nefesinin kiri.

53. Ṣaḳınurdum gülüňi ḫār u ḫasden
54. Yüzüň āyiṉesin jeng-i nefesden

kıl kıl id:

ḳıl ḳıl id: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Kıl kıl olmak.

11. Ṣaçın siḥriyʿle çün mār ide ḳıl ḳıl
12. Görüp ḥayrān ḳala Hārūt-ı Bābil

kafā-dār ol:

ḳafā-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Kafa dengi, arkadaş olmak.

63. Nire seyr eyleseň iy serv-i gül-bār
64. Saňa sāyeň gibʿolurdum ḳafā-dār

Şuya iltüp yine şusuz getüre:

Şuya iltüp yine şusuz getüre:

Atasözü

Mısra: **10**

Herhangi bir işte akıl, zekâ, deneyim ve kurnazlıkla bir diğerini alt etmek.

9. Eger Hārūt-ıla ṭura oṭura

10. Ṣuya iltüp yine ṣusuz getüre

Dizin

ḫiṭabı ḳıl:

ḫiṭabı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Söze başlamak.

1. Çü dāye ḳıldı bu resme ḫiṭabı

2. Zeliḫā işidüp virdi cevābı

şerḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Anlatmak, açıklamak.

7. Ne şerḥ idem anı ki şerḥ olınmaz

8. Niçe vaṣf ideyin ġāyet bulınmaz

şerḥ ol:

şerḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Anlatmak, açıklamak.

7. Ne şerḥ idem anı ki şerḥ olınmaz

8. Niçe vaṣf ideyin ġāyet bulınmaz

vaṣf id:

vaṣf id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Nitelemek, anlatmak, övmek.

7. Ne şerḥ idem anı ki şerḥ olınmaz

8. Niçe vaṣf ideyin ġāyet bulınmaz

hāme ol:

ḫāme ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Kalem olmak.

9. Nebātı yir yüzinüň ḫāme olsa

10. Felek ṭūmārı aňa nāme olsa

nāme ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Mektup, kağıt olmak.

9. Nebātı yir yüzinüň ḫāme olsa

10. Felek ṭūmārı aňa nāme olsa

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yeryüzü, dünya.

9. Nebātı yir yüzinüň ḫāme olsa

10. Felek ṭūmārı aňa nāme olsa

mürekkeb ol:

mürekkeb ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Bir araya gelmek, bütünleşmek, kaynaşmak.

11. Yidi baḥrun ṣuyı olsa mürekkeb

12. Zamān ṭurdukça yazılsa müretteb

felek ṭūmārı:

felek ṭūmārı: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gökyüzü defteri II Yıldızlar takvimi.

9. Nebātı yir yüzinüň ḫāme olsa

10. Felek ṭūmārı aňa nāme olsa

cin ü ins:

cin ü ins: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Cin ve insan.

13. Melekler cin ü ins olsa debi̯ri

14. Yazılmaya ḳalaydı biňde biri

nāme ol:

debiri ol:

debi̯ri ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Katip, yazıcı olmak.

13. Melekler cin ü ins olsa debi̯ri

14. Yazılmaya ḳalaydı biňde biri

biňde biri:

biňde biri: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Bin parça içinde bir parçası II Çok azı.

13. Melekler cin ü ins olsa debi̯ri

14. Yazılmaya ḳalaydı biňde biri

tāze eyle:

tāze eyle: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Yinelemek, tekrar etmek.

17. Yüregüm yāresini tāze eyle

18. Ciger derdini bi̯-endāze eyler

bi-endāze eyle:

bi̯-endāze eyle: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Ölçüsüz, çok fazla olmak.

17. Yüregüm yāresini tāze eyle

18. Ciger derdini bi̯-endāze eyler

zāri it:

zāri̯ it: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Ağlamak, inlemek.

23. Gülüň var yüreginde ʿışḳ ḫārı

24. Anuňʿçün itdi bülbül gibi zāri̯

dil kıṣṣası:

dil ḳıṣṣası: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Gönül hikayesi II Zeliha'nın aşka düşmesi.

3. Ki ne diyem saña dil ḳıṣṣasını
4. Yürek acısını dil ġuṣṣasını

Şifası olmayan derdimin sıkıntısı.

5. Belālu başumuň miḥnetlerinden
6. Oňulmaz derdümüň zaḥmetlerinden

yürek acısı:

yürek acısı: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gönül acısı II Aşk elemi.

3. Ki ne diyem saña dil ḳıṣṣasını
4. Yürek acısını dil ġuṣṣasını

Dizin

ne içün:

ne içün: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Niçin.

3. Baña bildür ne içün ḫaste-dilsin
4. Ne gamdan ġonca gibi beste-dilsin

dil ġuṣṣası:

dil ġuṣṣası: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gönül acısı II Aşk derdi.

3. Ki ne diyem saña dil ḳıṣṣasını
4. Yürek acısını dil ġuṣṣasını

bahtum çerāġı:

baḫtum çerāġı: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Kaderin kandili II Kaderimin ışığı.

1. Didi yalvardı kʿiy baḫtum çerāġı
2. Eridi baġrumuň derdüňle

oňulmaz derdümüň zaḥmetleri:

oňulmaz derdümüň zaḥmetleri:
Kalıp İfade
Mısra: **6**

yaġı

baġrumuň derd:

baġrumuň derd: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yüreğimin derdi.

1. Didi yalvardı kʿiy baḫtum çerāġı
2. Eridi baġrumuň derdüňle yaġı

bedr ay:

bedr ay: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Dolunay II Ayın en parlak şekli ile sevgilinin güzelliği arasında ilgi kurulmuştur.

5. Güneşsin göreyin irme zevāle
6. Niçün bedr ay-ken döndüň hilāle

bāzār it:

bāzār it: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Söz alışverişinde bulunmak, sohbet etmek.

9. Ne māh-rū itdi böyle germ bāzār
10. Ki olduň sen güneş böyle ḫarīdār

haridār ol:

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Müşteri, talep eden, isteyen olmak.

9. Ne māh-rū itdi böyle germ bāzār
10. Ki olduň sen güneş böyle ḫarīdār

ʿūd ol:

ʿūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ağaç, odun olmak.

11. Eyit baňa kimüň dāmına düşdüň
12. Kimüň odına ʿūd olduň tutışduň

sirişte

esiri ol:

esiri ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

(Sevgilinin) tutsağı olmak.

13. Ne āhū avladı sen şir-giri

14. Niçe naḫcirüñ olmışsın esiri

ravża-i cennet:

ravża-i cennet: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Cennet bahçesi.

15. Ṭapuñ kim ravża-i cennet gülisin

16. Eyit şimdi ne bāġuñ bülbülisin

ferişte ol:

ferişte ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Günahsız olmak.

17. Eğer olursa gök üzre ferişte

18. Muḳaddes nūr-ıla olmış

sirişte ol:

sirişte ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Nur ile yoğurulmak, karıştırılmak.

17. Eğer olursa gök üzre ferişte

18. Muḳaddes nūr-ıla olmış sirişte

iy ḥūr:

iy ḥūr: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Ahu gözlü; çok güzel kadın, sevgili II Huri gibi çok güzel olan cennet kızı.

19. İdem bir mekr ü ḥile aña iy ḥūr

20. Ki sen ḥūruñ yüzinden isteye nūr

mekr ü ḥile id:

mekr ü ḥile id: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Hile yapmak ve aldatmak.

19. İdem bir mekr ü ḥile aña iy ḥūr
20. Ki sen ḥūruñ yüzinden isteye nūr

sulṭān ol:

sulṭān ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Sultan olmak.

21. Yidi iḳlı̱me ger olursa sulṭān
22. Ḳılayın işigüñde bende-fermān

yidi iklim:

yidi iḳlı̱m: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yedi iklim ‖ Bütün dünya.

21. Yidi iḳlı̱me ger olursa sulṭān
22. Ḳılayın işigüñde bende-fermān

bende-fermān Ḳıl:

bende-fermān Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Emir kulu olmak.

21. Yidi iḳlı̱me ger olursa sulṭān
22. Ḳılayın işigüñde bende-fermān

peri-zād ol:

perı̱-zād ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Peri gibi güzel olmak.

23. Eger olursa Ḫusrev ol perı̱-zād
24. İdem şı̱rı̱n lebüñ şevḳıyla Ferhād

ferhād id:

ferhād id: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Ferhad (gibi) yapmak, olmak II Ferhad ile Şirin hikayesinin erkek kahramanıdır.

23. Eger olursa Ḫusrev ol perı̱-zād
24. İdem şı̱rı̱n lebüñ şevḳıyla

Ferhād

māh-ı bedr ol:

māh-ı bedr ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Dolunay olmak.

25. Şeref burcında māh-ı bedr olursa
26. Güneş gibi hümāyūn-ḳadr olursa

Şeref burcı:

Şeref burcı: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Yıldızın şeref burcunda bulunması.

25. Şeref burcında māh-ı bedr olursa
26. Güneş gibi hümāyūn-ḳadr olursa

divāne ḳıl:

divāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Delirtmek, kendinden geçmek.

27. Ḳılam divāne anı sen perīye
28. Yüregi nār-ı şevḳuñla eriye

nār-ı şevḳ:

nār-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Heves ateşi, arzu ateşi.

27. Ḳılam divāne anı sen perīye
28. Yüregi nār-ı şevḳuñla eriye

baḫş it:

baḫş it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Bağışlamak, ihsan etmek.

31. Anuñ ḥaḳḳı ki baḫş itdi ḥayātı
32. Yaratdı on sekiz biñ kāyinātı

on sekiz biñ kāyināt:

on sekiz biñ kāyināt: Kalıp İfade

Mısra: **32**

On sekiz bin âlem kuran ve hadislerde geçmemesine rağmen mutasavvıflar bu âlemi on sekiz bin âlem olarak tanımlamışlardır.

31. Anuň ḥaḳḳı ki baḫş itdi ḥayātı
32. Yaratdı on sekiz biň kāyināti

cān-ı pāk ḳıl:

cān-ı pāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Temiz can olmak.

33. Cihānuň aṣlın āb u ḫāk ḳıldı
34. Bu āb u ḫāki cān-ı pāk ḳıldı

āb u hāk kıl:

āb u ḫāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Su ve toprak olmak.

33. Cihānuň aṣlın āb u ḫāk ḳıldı
34. Bu āb u ḫāki cān-ı pāk ḳıldı

āb u ḥāk:

āb u ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Su ve toprak.

33. Cihānuň aṣlın āb u ḫāk ḳıldı
34. Bu āb u ḫāki cān-ı pāk ḳıldı

cihānuň aṣl:

cihānuň aṣl: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Kâinatın özü, temeli.

33. Cihānuň aṣlın āb u ḫāk ḳıldı
34. Bu āb u ḫāki cān-ı pāk ḳıldı

başum gid:

başum gid: Deyim
Mısra: **35**
Başı gitmek, başı kesilmek || Öldürülmek.

35. Dimeyem rāzuňı başum giderse
36. Nʿola sır ṣaḳlayan ser terk

iderse

terk id:

terk id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Bırakmak, vazgeçmek.

35. Dimeyem rāzuñı başum giderse
36. Nʿola sır ṣaḳlayan ser terk iderse

teng iriş:

teng iriş: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Sıkıntı gelmesi.

37. Ol iş kim saña andan teng irişür
38. Ya gönlüñ şişesine reng irişür

gönlüñ şişesi:

gönlüñ şişesi: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Gönül şişesi II Cam gibi kırılgan ve hassas kalp.

37. Ol iş kim saña andan teng irişür
38. Ya gönlüñ şişesine reng irişür

reng iriş:

reng iriş: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Renk II Şekil, suret.

37. Ol iş kim saña andan teng irişür
38. Ya gönlüñ şişesine reng irişür

imānın ṣaḳınmaz olur mı:

imānın ṣaḳınmaz olur mı: Kalıp İfade

Mısra: **41**

İnancını korumaz olur mu II İnancını korumamazlık yapmaz.

41. Kişi olur mı imānın ṣaḳınmaz
42. Belā vü ġuṣṣadan cānın ṣaḳınmaz

belā vü ġuṣṣa:

belā vü ġuṣṣa: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Bela ve keder.

41. Kişi olur mı i̱mānın ṣaḳınmaz

42. Belā vü ġuṣṣadan cānın ṣaḳınmaz

Ḥarām ol:

Ḥarām ol: Deyim

Mısra: **44**

"Nasip olmasın, hayrını görme" anlamında olumsuz bir temenni sözüdür.

43. Dimeyüp gizler-iseň rāzuňı sen

44. Ḥarām olsuň ne süd emdüňse benden

süd em:

süd em: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Süt emmek.

43. Dimeyüp gizler-iseň rāzuňı sen

44. Ḥarām olsuň ne süd emdüňse benden

çār u nā-çār:

çār u nā-çār: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Çâresiz II İster istemez.

45. Bu sözi işidecek çār u nā-çār

46. İder bülbül-veş ol gül keşf-i esrār

keşf-i esrār id:

keşf-i esrār id: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Sırları keşfetmek, ortaya çıkarmak.

45. Bu sözi işidecek çār u nā-çār

46. İder bülbül-veş ol gül keşf-i esrār

māhuň yüzi:

māhuň yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Ay gibi güzelin yüzü II Zeliha'nın yüzü.

47. Didi yoḳ doġru sözden özge çāre

48. Ḳılur māhuň yüzini pür-sitāre

pür-sitāre Kıl:

pür-sitāre Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Yıldızlarla dolu olmak II Gözyaşlarıyla dolu olmak.

47. Didi yoḳ doġru sözden özge çāre

48. Ḳılur māhuň yüzini pür-sitāre

derdi kitābın:

derdi kitābın: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Dert kitabı II Aşk derdinin kitabı.

49. Açar aġlayuraḳ derdi kitābın

50. Oḳur ġam ḳıṣṣasınuň faṣl u bābın

ġam ḳıṣṣasınuň faṣl u bābın:

ġam ḳıṣṣasınuň faṣl u bābın:

Kalıp İfade

Mısra: **50**

Keder hikâyesinin bölüm ve kısımları II Zeliha'nın Yusuf'a olan kederli aşk hikayesi.

49. Açar aġlayuraḳ derdi kitābın

50. Oḳur ġam ḳıṣṣasınuň faṣl u bābın

gizlü rāz:

gizlü rāz: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Gizli sır.

51. Açuban gizlü rāzın dāyesine

52. Didi nāz u niyāzm dāyesine

nāz u niyāz:

nāz u niyāz: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Nazlanma ve yalvarma.

51. Açuban gizlü rāzın dāyesine

52. Didi nāz u niyāzm dāyesine

yol ur:

yol ur: Deyim

Mısra: **7**

Yol kesmek.

7. Meġer bir māh-rū urdı saňa yol

8. Eyit baňa ne burcuň māhıdur ol

defteri ṭūmārın:

defteri ṭūmārın: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Defter sayfası.

53. Dehānı ġonca-veş esrārın açdı

54. Öňinde defteri ṭūmārın açdı

hümāyūn-ḳadr ol:

hümāyūn-ḳadr ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Kutsal, değerli olmak.

25. Şeref burcında māh-ı bedr olursa

26. Güneş gibi hümāyūn-ḳadr olursa

Çerāġ-efrūz-ı bezm-i kün-fekān:

Çerāġ-efrūz-ı bezm-i kün-fekān: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Buyruk meclisinin aydınlığı.

29. Anuň ḥaḳḳı ki her ḥükmi revāndur

30. Çerāġ-efrūz-ı bezm-i kün-fekāndur

Dizin

peri kʿol:

periٖ kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ki peri olsun.

3. Baňa uyḫuda urdı nā-gehān yol

4. Velį ķorķudayın kʿola perį ol

7. Göňül murġı hevāsında uçarken
8. Ķanat cān sebzezārında açarken

<u>divāne kıl:</u>

dį̄vāne ķıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Delirtmek, kendinden geçmek.

5. Beni dį̄vāne ķıldı ol perį̄-vār
6. Gül-iken şimdi oldum bülbül-i zar

<u>cān sebzezārı:</u>

cān sebzezārı: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Can bahçesi II Gönül.

7. Göňül murġı hevāsında uçarken
8. Ķanat cān sebzezārında açarken

<u>bülbül-i zar ol:</u>

bülbül-i zar ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
İnleyen bülbül olmak || Aşık olmak.

5. Beni dį̄vāne ķıldı ol perį̄-vār
6. Gül-iken şimdi oldum bülbül-i zar

<u>Kanat aç:</u>

Ķanat aç: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Uçmaya yeltenmek II Aşka düşmek.

7. Göňül murġı hevāsında uçarken
8. Ķanat cān sebzezārında açarken

<u>göňül murġı:</u>

göňül murġı: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Gönül kuşu II Aşığın biçâre gönlü.

<u>murġ-ı şeh-bāz:</u>

murġ-ı şeh-bāz: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Doğan kuşu.

9. Urup ṣayd itdi anı bir murġ-ı şeh-bāz

10. Ki minḳārında dil kebg oldı ser-bāz

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Avlamak.

9. Urup ṣayd itdi anı bir murġ-ı şeh-bāz

10. Ki minḳārında dil kebg oldı ser-bāz

ser-bāz ol:

ser-bāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Cesur olmak, korkusuz olmak.

9. Urup ṣayd itdi anı bir murġ-ı şeh-bāz

10. Ki minḳārında dil kebg oldı ser-bāz

bağrını toġrar:

bağrını toġrar: Deyim

Mısra: **16**

Bağrını doğramak, yüreğini parçalamak II Derinden yaralamak.

15. Niçe müflis düşinde gence uġrar

16. Uyanur bağrını ḫasretle toġrar

zikr kʿeyle:

z̲ikr kʿeyle: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Anmak, yâd etmek, hatırlamak.

17. Ne adını işitdüm kʿeyleyem z̲ikr

18. Ne aṣlını bilürem kʿeyleyem fikr

fikr kʿeyle:

fikr kʿeyle: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Düşünmek.

17. Ne adını işitdüm kʿeyleyem ẕikr
18. Ne aṣlını bilürem kʿeyleyem fikr

ṭurfe murġ ol:

ṭurfe murġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Garip kuş olmak.

21. Ne ṭurfe murġ olur ol kebg-reftār
22. Ki ʿanḳā gibi oldı nā-bedi̱dār

kebg-reftār ol:

kebg-reftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Keklik yürüyüşlü olmak.

21. Ne ṭurfe murġ olur ol kebg-reftār
22. Ki ʿanḳā gibi oldı nā-bedi̱dār

nā-bedidār ol:

nā-bedi̱dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Görünmez olmak.

21. Ne ṭurfe murġ olur ol kebg-reftār
22. Ki ʿanḳā gibi oldı nā-bedi̱dār

tedbir id:

tedbi̱r id: Kalıp İfade
Mısra: **25**
edbir almak, önlem almak, çare bulmak.

25. Ne ḳılayın niçe tedbi̱r ideyin
26. Niçʿitmek olur el-maḳdūr kāyin

ne kıl:

ne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Nasıl davranacağını bilememek.

25. Ne ḳılayın niçe tedbi̱r ideyin
26. Niçʿitmek olur el-maḳdūr

kāyin

laʿl it:

laʿl it: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Lal taşına dönüştürmek, kırmızı renk vermek II Olgunlaştırmak.

27. Didi vü dökdi gözden ḳanlu yaşı
28. Ki laʿl itdi yaşı degdügi ṭaşı

ḳanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kanlı gözyaşı II Aşırı üzüntüden, kederden akan gözyaşı.

27. Didi vü dökdi gözden ḳanlu yaşı
28. Ki laʿl itdi yaşı degdügi ṭaşı

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Dolunay II Parlak ve göz alıcı sevgili.

29. Meh-i bedrüñ ṭutup yüzin sitāre
30. Yaşından döndi ʿālem sebzezāra

yol ur:

yol ur: Deyim
Mısra: **3**
Yolunu kesmek.

3. Baña uyḫuda urdı nā-gehān yol
4. Veli ḳorḳudayın kʿola periy ol

el-maḳdūr kāyin ol:

el-maḳdūr kāyin ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Ne yazıldıya o olur; İlâhî taktir ne ise yerine gelir.

25. Ne ḳılayın niçe tedbiṛ ideyin
26. Niçʿitmek olur el-maḳdūr kāyin

niçe it:

niçe it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Nasıl yapmak.

25. Ne ḳılayın niçe tedbi̱r ideyin

26. Niçʿitmek olur el-maḳdūr kāyin

Dizin

elif ḳaddi:

elif ḳaddi: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Elif harfi gibi ince ve uzun boy.

5. Elif ḳaddi elemden ci̱me döndi

6. Yüregi ṭarlıġandı mi̱me döndi

cime dön:

ci̱me dön: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Cim harfi gibi bükülmek.

5. Elif ḳaddi elemden ci̱me döndi

6. Yüregi ṭarlıġandı mi̱me döndi

mi̱me dön:

mi̱me dön: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Mim harfi gibi küçük olmak.

5. Elif ḳaddi elemden ci̱me döndi

6. Yüregi ṭarlıġandı mi̱me döndi

hevāya uy:

hevāya uy: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Nefsine uymak.

7. Görür kʿol gül-ʿi̱zār uymış hevāya

8. Hevāya uymış u düşmiş belāya

hevāya uy: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Nefsine uymak.

7. Görür kʿol gül-ʿiẕār uymış hevāya
8. Hevāya uymış u düşmiş belāya

ser-tiẕ ḳıl:

ser-tiẕ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Keskinleştirmek.

9. Oňulmaz yāre-y-imiş derdi bildi
10. Naṣiḥat ḫāmesin ser-tiẕ ḳıldı

iy peri:

iy periẕ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Ey peri gibi güzel.

11. Eyitdi iy periẕ diẕvāne olma
12. Ṣu gibi gördüġüň naḳş-ıla ṭolma

divāne ol:

diẕvāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Delirmek.

11. Eyitdi iy periẕ diẕvāne olma
12. Ṣu gibi gördüġüň naḳş-ıla ṭolma

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
İstekli, hevesli, arzulu olmak.

13. Saňa düşmez ṣu gibi māyil olmaḳ
14. Gerek āyiẕne-veş sengiẕn-dil olmaḳ

sengin-dil ol:

sengiẕn-dil ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Taş kalpli, acımasız, merhametsiz olmak.

13. Saňa düşmez ṣu gibi māyil olmaḳ
14. Gerek āyiẕne-veş sengiẕn-dil olmaḳ

pāk ü mücellā:

pāk ü mücellā: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Berrak ve parlak.

15. Göñül bir gözgüdür pāk ü mücellā

16. Hezārān naḳş olur anda hüveydā

nakş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Resim, nakış, suret bulunan.

15. Göñül bir gözgüdür pāk ü mücellā

16. Hezārān naḳş olur anda hüveydā

anuň hevāsı:

anuň hevāsı: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Onun hevesi II Gönlün arzusu.

17. İçüňe düşmesün anuň hevāsı

18. Kʿolamaz naḳş-ı mirʿātuň ṣafāsı

naḳş-ı mirʿātuň ṣafāsı kʿol:

naḳş-ı mirʿātuň ṣafāsı kʿol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Ki aynadaki görüntünün zevki olmak.

17. İçüňe düşmesün anuň hevāsı

18. Kʿolamaz naḳş-ı mirʿātuň ṣafāsı

dil virmek ol:

dil virmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gönül vermek olmak.

19. Kişi gördügine dil virmek olmaz

20. Niçe ṣūret var aňa irmek olmaz

aňa irmek ol:

aňa irmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Ona erişme imkanı II Gördüğüne kavuşmak mümkün

olmaz.

19. Kişi gördügine dil virmek olmaz
20. Niçe ṣūret var aňa irmek olmaz

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

21. Ḫuṣūṣan naḳş kʿola düşde peydā
22. Kʿigen olmaz muḳarrer ḥāl-i rüʿyā

hāl-i rüʿyā:

ḥāl-i rüʿyā: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Rüya hali.

21. Ḫuṣūṣan naḳş kʿola düşde peydā
22. Kʿigen olmaz muḳarrer ḥāl-i rüʿyā

muḳarrer ol:

muḳarrer ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Karar verilmiş, kesinleşmiş.

21. Ḫuṣūṣan naḳş kʿola düşde peydā
22. Kʿigen olmaz muḳarrer ḥāl-i rüʿyā

dām ol:

dām ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Tuzak kurmak.

23. Niçe düş var ki olur nefse ol dām
24. Ḥakįm eydür aňa eżġāŝü aḥlām

şekl-i zibā:

şekl-i zįbā: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Güzel görünüşlü II Hz Yusuf.

27. Düzer bir şekl-i zįbā naḳş-ı mevzūn
28. Kʿider bir fitnesi biň cānı

meftūn

nakş-ı mevzūn:

nakş-ı mevzūn: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Ölçülü, düzgün, biçimli nakış, işleme.

27. Düzer bir şekl-i zi̯bā nakş-ı mevzūn
28. Kʿider bir fitnesi biň cānı meftūn

meftūn id:

meftūn id: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Aşık etmek, aklını başından almak.

27. Düzer bir şekl-i zi̯bā nakş-ı mevzūn
28. Kʿider bir fitnesi biň cānı meftūn

murġ-ı ḫāne eyle:

murġ-ı ḫāne eyle: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Ev kuşu.

29. Şaçını dām ḫālin dāne eyler
30. Niçe şeh-bāzı murġ-ı ḫāne eyler

iy dāye:

iy dāye: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Ey dadı, süt anne.

33. Didi iy dāye sözüň ri̯v gibi
34. Yolum urmaḳ dilersin di̯v gibi

çāre ḳıl:

çāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Çare olmak, çare bulmak.

35. Eger ḳılmaz iseň derdüme çāre
36. Ḳo bāri̯ yārem üzre urma yāre

nār ol:

nār ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Ateş olmak, yanmak II

Değersiz hâle gelmek.

37. O gül-ruḫ kʿurdı benüm içüme ḫār

38. Muṣavver nūr-iken ḫāşā kʿola nār

div ol:

dįv ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Cin, şeytan olmak.

39. Melek-ṣūret nʿiçündür ger ola dįv

40. Vʿeger ola melek ḳaçan ider rįv

riv id:

rįv id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Hile yapmak.

39. Melek-ṣūret nʿiçündür ger ola dįv

40. Vʿeger ola melek ḳaçan ider rįv

melek ol:

melek ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Melek ol(sa).

39. Melek-ṣūret nʿiçündür ger ola dįv

40. Vʿeger ola melek ḳaçan ider rįv

kār-ı serseri:

kār-ı serserį: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Serseri işidir.

41. Dimezven ben bu kār-ı serserįdür

42. Bu yā nesl-i beşerdür yā perįdür

nesl-i beşer:

nesl-i beşer: Kalıp İfade

Mısra: **42**

İnsanoğlu, insan soyu.

41. Dimezven ben bu kār-ı serserį̇dür
42. Bu yā nesl-i beşerdür yā perį̇dür

yā yā:

yā yā: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Ya ... ya (da, veya, yâhut): İki kelimeyi, iki kelime öbeğini veya iki cümleyi birbirine bağlar.

41. Dimezven ben bu kār-ı serserį̇dür
42. Bu yā nesl-i beşerdür yā perį̇dür

eżġāŝü aḥlām:

eżġāŝü aḥlām: Ayet
Mısra: **24**
"Kıralın başına toplanmış olan en ünlü rüyâ tabircileri dediler ki: " bu karışık hayallerden ibarettir.Biz hayalleri tâbir etmeyi bilmeyiz". (Yûsuf sûresi, âyet 44).

23. Niçe düş var ki olur nefse ol dām
24. Ḥakį̇m eydür aňa eżġāŝü aḥlām

yolum ur:

yolum ur: Deyim
Mısra: **34**
Yol kesmek.

33. Didi iy dāye sözüň rį̇v gibi
34. Yolum urmaḳ dilersin dį̇v gibi

dāne eyle:

dāne eyle: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Tane etmek.

29. Ṣaçını dām ḫālin dāne eyler
30. Niçe şeh-bāzı murġ-ı ḫāne eyler

yāre ur:

yāre ur: Deyim
Mısra: **36**
Yaralamak.

35. Eger ḳılmaz iseň derdüme çāre
36. Ḳo bārį yārem üzre urma yāre

ḫār ur:

ḫār ur: Deyim
Mısra: **37**
Diken batırmak II Can yakmak, üzüntü vermek.

37. O gül-ruḫ kʿurdı benüm içüme ḫār
38. Muṣavver nūr-iken ḫāṣā kʿola nār

belāya düş:

belāya düş: Deyim
Mısra: **8**
Sıkıntıya düşmek.

7. Görür kʿol gül-ʿiẕār uymış hevāya
8. Hevāya uymış u düşmiş belāya

Dizin
ġūl-i nefs:

ġūl-i nefs: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Nefsin ahmaklığı.

1. Girü pend itdi dāye eydür iy māh
2. Uyuban ġūl-i nefse olma güm-rāh

pend it:

pend it: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Öğüt vermek, nasihatte bulunmak.

1. Girü pend itdi dāye eydür iy māh
2. Uyuban ġūl-i nefse olma güm-rāh

güm-rāh ol:

güm-rāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yolunu şaşırmak, doğru yoldan ayrılmak.

1. Girü pend itdi dāye eydür iy māh
2. Uyuban ġūl-i nefse olma

güm-rāh

ser-i zülf:

ser-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Zülfün ucu.

3. Ser-i zülfüň gibi itme sözüň pi̯ç

4. Dehānuň gibi aṣlı yoḳ-durur hi̯ç

piç it:

pi̯ç it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Eğmek, bükmek, kıvırmak.

3. Ser-i zülfüň gibi itme sözüň pi̯ç

4. Dehānuň gibi aṣlı yoḳ-durur hi̯ç

çin it:

çi̯n it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Karışık hale getirmek.

5. Sözüň çi̯n itme kim aṣlı ḫaṭādur

6. Ḳaşuň mānendi bu fikr egri rā dur

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Sevgili olmak.

9. Eger egri ḫayāle yār olasın

10. Gözüň gibi gerek bi̯mār olasın

yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Sevgili olmak.

11. Gözüň anuň ʿçün oldı böyle bi̯mār

12. Ki egri ḳaşlaruňla oldı ol yār

bimār ol:

bi̯mār ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Hasta, perişan olmak.

9. Eger egri ḫayāle yār olasın
10. Gözüň gibi gerek bi̯mār olasın

bi̯mār ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Hasta olmak.

11. Gözüň anuň ʿçün oldı böyle bi̯mār
12. Ki egri ḳaşlaruňla oldı ol yār

mekr ü tezvi̯r:

mekr ü tezvi̯r: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Hile ve dedikoducu.

13. Bunuň emŝāli niçe mekr ü tezvi̯r
14. Nigārınuň öňinde ḳıldı taḳri̯r

taḳrir ḳıl:

taḳri̯r ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Anlatmak, söylemek.

13. Bunuň emŝāli niçe mekr ü tezvi̯r
14. Nigārınuň öňinde ḳıldı taḳri̯r

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Bu nedenle.

15. Bu yüzden bir niçe söz ḥiḳmet-āmi̯z
16. Didi idüp naṣi̯ḥat āteşi̯n ti̯z

tiz id:

ti̯z id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Acele etmek, çabuk davranmak.

15. Bu yüzden bir niçe söz ḥiḳmet-āmi̯z
16. Didi idüp naṣi̯ḥat āteşi̯n ti̯z

Dizin
yol göster:

yol göster: Deyim

Mısra: **3**

Kılavuzluk, rehberlik etmek.

3. Didi anuñ ḥaḳı kim gösterüp yol

4. Bize bildürdi ṭoġru egriyi ol

kem ü kāst:

kem ü kāst: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Eksik ve noksan.

5. İşümde zülf gibi yoḳ kem ü kāst

6. Elif ḳaddüm gibi sözümdeyin rāst

‘arż id:

‘arż id: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Sunmak, göstermek.

11. Cemālin ‘arż ideydi ol māh ṭal‘at

12. Ḳuṣūr içre ḳalurdı ḥūr-ı cennet

yir it:

yir it: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yer etmek. İyice yerleşmek, iz bırakmak.

9. Naẓiri yoḳ-durur devrān içinde

10. Elif ḳaddi yir itdi cān içinde

ḥūr-ı cennet:

ḥūr-ı cennet: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Cennet kızı.

11. Cemālin ‘arż ideydi ol māh ṭal‘at

12. Ḳuṣūr içre ḳalurdı ḥūr-ı cennet

ṭoġru ol:

ṭoġru ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Doğru ve dürüst olmak.

13. Düşümde gördügüm olmazsa ṭoġru

14. Gözümden pes kim uġruladı uyḫu

füsūn u siḥr:

füsūn u siḥr: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Sihir ve büyü.

17. Füsūn u siḥr odına bini yaḳma

18. Ḳaşum egriligin başuma ḳaḳma

egri oṭur ṭoġru söyle:

egri oṭur ṭoġru söyle: Atasözü

Mısra: **24**

"Durum ne olursa olsun, doğru olan, gerçek olan söylenmeli" anlamında kullanılır.

23. Budur söz bilmezem ben şöyle böyle

24. Dimişler egri oṭur ṭoġru söyle

yol ur:

yol ur: Deyim

Mısra: **20**

Yol kesmek.

19. Egerçi yāy gibi egridür ol

20. Niçe oḳ gibi ṭoġruya urur yol

ḥalḳa-i mim id:

ḥalḳa-i mim id: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Mim harfinin halkası etmek II Sevgilinin mim harrfinin halkasına benzeyen beli.

15. Bilümi kimdür iden ḥalḳa-i mim

16. Dilümi kimdür iden çeşme-i mim

çeşme-i mim id:

çeşme-i mim id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Mim harfi kadar küçük göz olan.

15. Bilümi kimdür iden ḥalḳa-i mim

16. Dilümi kimdür iden çeşme-

i mịm

egr-i rāy:

egr-i rāy: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Eğrİ fikir, düşünce II Uygun olmayan düşünce, fikir.

21. Yiter ḳaḳ başuma ol egr-i rāyı
22. Ḳara yazudur alnuma Ḫudāyị

başuma ḳaḳ:

başuma ḳaḳ: Deyim
Mısra: **21**
Karşısındakinin bir yanlışını, işlediği bir kusuru ya da ona yaptığı bir iyiliği ikide bir onun yüzüne vurarak utandırmak.

21. Yiter ḳaḳ başuma ol egr-i rāyı
22. Ḳara yazudur alnuma Ḫudāyị

alnuma Ḳara yazu:

alnuma Ḳara yazu: Deyim
Mısra: **22**
Kötü yazıldığına inanılan alın yazısı, kara talih, kara baht.

21. Yiter ḳaḳ başuma ol egr-i rāyı
22. Ḳara yazudur alnuma Ḫudāyị

Dizin

cem eyle:

cem eyle: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Toplamak, bir araya getirmek.

3. Dirüp ʻaḳluñı cem eyle özüñi
4. Niçün rüsvāy idersin kendüzüñi

rüsvāy id:

rüsvāy id: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Rezil etmek.

3. Dirüp ʻaḳluñı cem eyle özüñi
4. Niçün rüsvāy idersin

kendüzüñi

kāre

14. Ki ṣabr-ıla olur her işe çāre

yoḳ yire:

yoḳ yire: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gereği yokken, boşu boşuna.

5. Ḳaçan ʻākil düşer bāṭıl ḫayāle

6. Niçün yoḳ yire düşersin melāle

çāre ol:

çāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Bir meseleyi halletmek, çözüm yolu bulmak.

13. Hele ṣabr idelüm bārį bu kāre

14. Ki ṣabr-ıla olur her işe çāre

ad u ṣan:

ad u ṣan: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Ad ve ün.

7. Anuñ kim yoḳ cihānda ad u ṣanı

8. Alınmaz ḫį̇ç aġzından nişānı

pend ü naṣį̇hat:

pend ü naṣį̇hat: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Öğüt vermek, nasihat etmek.

15. Bu yüzden bir niçe pend ü naṣį̇hat

16. Didi işitdi ki olmaya faż̧į̇ḫat

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Tahammül etmek, dayanmak.

13. Hele ṣabr idelüm bārį bu

bu yüzden:

bu yüzden: Deyim

Mısra: **15**

Bu nedenle.

15. Bu yüzden bir niçe pend ü naṣiḥat
16. Didi işitdi ki olmaya faẕiḥat

faẕiḥat ol:

faẕiḥat ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Haddini aşmak.

15. Bu yüzden bir niçe pend ü naṣiḥat
16. Didi işitdi ki olmaya faẕiḥat

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ne kadar, ne ölçüde.

17. Ne deñlü söylediyse itmedi kār
18. Görür dāye ki olmış kārı düşvār

kār it:

kār it: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Tesir etmek, etki etmek.

17. Ne deñlü söylediyse itmedi kār
18. Görür dāye ki olmış kārı düşvār

düşvār ol:

düşvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Zor, güç olmak.

17. Ne deñlü söylediyse itmedi kār
18. Görür dāye ki olmış kārı düşvār

yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz:

yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz: Atasözü
Mısra: **11**
Bitmeyen işe bitti denmez.

11. Yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz
12. Açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ

oḳınmaz

açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ oḳınmaz:

açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ oḳınmaz: Atasözü
Mısra: **12**
Başlamamış işden hayır beklenmez.

11. Yazılmaduḳ yazuya noḳṭa ḳonmaz
12. Açılmaduḳ varaḳdan ḫaṭ oḳınmaz

ne bil:

ne bil: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Nasıl bilebilir, bilemez.

9. Niç'itsün kişi anı ḳanda ṣorsun
10. Kime ṣorsun ne bilsün ḳanda görsün

Dizin
haber-dār ol:

ḫaber-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Bilgi sahibi olmak.

1. Çü ḫatun oldı bu işden ḫaber-dār
2. Ki oldı ġoncasınuň yiri pür-ḫār

pür-hār ol:

pür-ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Diken dolu olur.

1. Çü ḫatun oldı bu işden ḫaber-dār
2. Ki oldı ġoncasınuň yiri pür-ḫār

perişān-hāṭır ol:

perişān-hāṭır ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Perişan halde olmak.

3. Perişān-hāṭır oldı bu ḫaberden
4. Nitekim verd-i ter bād-ı seḥerden

8. Niçün şu gibi olduň böyle şeydā

bād-ı seḥer:

bād-ı seḥer: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Seher yeli.

3. Perīşān-hāṭır oldı bu ḫaberden

4. Nitekim verd-i ter bād-ı seḥerden

serv-i raʿnā:

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Güzel, hoş servi II Zeliha.

7. Didi iy bāġ-ı cānda serv-i raʿnā

8. Niçün şu gibi olduň böyle şeydā

verd-i ter:

verd-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Taze gül.

3. Perīşān-hāṭır oldı bu ḫaberden

4. Nitekim verd-i ter bād-ı seḥerden

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Aşık, tutkun.

7. Didi iy bāġ-ı cānda serv-i raʿnā

8. Niçün şu gibi olduň böyle şeydā

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Can bahçesi.

7. Didi iy bāġ-ı cānda serv-i raʿnā

bende-fermān ol:

bende-fermān ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Emir kulu olmak.

9. Meger olduň hevāya bende-fermān
10. Ki oldı gül gibi göňlüň perı̧şān

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Dağınık olmak.

9. Meger olduň hevāya bende-fermān
10. Ki oldı gül gibi göňlüň perı̧şān

meftūn ol:

meftūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

11. Ṣaḳın dil fitnesine olma meftūn
12. Ki dil eyler niçe Leylāʿyı mecnūn

mecnūn eyle:

mecnūn eyle: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Delirtmek || Mecnun gibi deli divane etmek.

11. Ṣaḳın dil fitnesine olma meftūn
12. Ki dil eyler niçe Leylāʿyı mecnūn

perhiz eyle:

perḫi̧z eyle: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Mânen yasaklanan şeylerden kendini çekmek, uzak tutmak.

13. Ṣaḳın ʿışḳuň meyinden eyle perḫi̧z
14. Ki yüzüň ṣuyını yire döker ti̧z

yüzüň ṣuyını dök:

yüzüň ṣuyını dök: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Yüz suyu dökmek II Bir işin ya da isteğin gerçekleşmesi için kişi ya da belli yerlere onurunu kıracak derecede çok yalvarmak.

13. Ṣaḳın ʿışḳuň meyinden eyle perḫiz
14. Ki yüzüň ṣuyını yire döker tiz

şer ü şūr ṭol:

şer ü şūr ṭol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Fenalık ve karmaşa.

15. Başuň mihriyle ṭolmasun şer ü şūr
16. Ṭapuň mehdür gerek meh mihrden dūr

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Sevda dumanı.

17. Sipihr olduġıʿçün mihr ile şeydā
18. Ṭolar her şeb içine dūd-ı sevdā

harif-i ʿışḳ:

harif-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Aşka dost, arkadaş.

19. Harif-i ʿışḳa maḥrem olma ṣaḳın
20. Yanar oda özüňi ḳılma yaḳın

maḥrem ol:

maḥrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Yakın olmak, samimi olmak.

19. Harif-i ʿışḳa maḥrem olma ṣaḳın
20. Yanar oda özüňi ḳılma yaḳın

yaḳın ḳıl:

yaḳın ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Yakınlaştırmak, yakın tutmak.

19. Harif-i ʿışḳa maḥrem olma ṣaḳın
20. Yanar oda özüňi ḳılma yaḳın

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Mutlu olmak.

21. Ṣafā-yı vaṣl-ıla dil olmadın şād
22. Belā-yi hecr-ilʿeyler cāna bi̯-dād

Ṣafā-yı vaṣl:

Ṣafā-yı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Kavuşma neşesi.

21. Ṣafā-yı vaṣl-ıla dil olmadın şād
22. Belā-yi hecr-ilʿeyler cāna bi̯-dād

belā-yi hecr:

belā-yi hecr: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Ayrılık belası.

21. Ṣafā-yı vaṣl-ıla dil olmadın şād
22. Belā-yi hecr-ilʿeyler cāna bi̯-dād

bi-dād eyle:

bi̯-dād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Zulüm etmek.

21. Ṣafā-yı vaṣl-ıla dil olmadın şād
22. Belā-yi hecr-ilʿeyler cāna bi̯-dād

niş-i hecr:

niş-i hecr: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ayrılık dikeni.

23. Viṣāl-i nūşı değmez niş-i hecre
24. Ḥużüruň virmegil teşviş-i hecre

viṣāl-i nūş:

viṣāl-i nūş: Kalıp İfade
Mısra: **23**
İşret vuslatı.

23. Viṣāl-i nūşı değmez niş-i hecre

24. Ḥużüruň virmegil teşviş-i hecre

teşviş-i hecr:

teşviş-i hecr: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Ayrılık endişesi.

23. Viṣāl-i nūşı değmez niş-i hecre

24. Ḥużüruň virmegil teşviş-i hecre

ehl-i hecr:

ehl-i hecr: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Ayrılık ehli.

25. Yaḳar şemʿi oda şemʿuň firaḳı

26. Yavuz dil ehl-i hecrüň iḫtirāḳı

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Kavuşmak, ulaşmak.

27. Ḳaçan pervāne olur şemʿa vāṣıl

28. Ḳılur bir demde varlığını zāyil

zāyil Kıl:

zāyil Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Yok olma, ortadan kaldırma.

27. Ḳaçan pervāne olur şemʿa vāṣıl

28. Ḳılur bir demde varlığını zāyil

düşmen-kām ol:

düşmen-kām ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Düşman meramlı, meramı düşmanın meramına denk.

31. Ṣaḳın iy dost düşmen-kām olursın

32. Düşer aduň dile bed-nām

olursın

31. Ṣaḳın iy dost düşmen-kām olursın
32. Düşer aduň dile bed-nām olursın

iy dost:

iy dost: Kalıp İfade
Mısra: **31**
A dost! Ey dost!

31. Ṣaḳın iy dost düşmen-kām olursın
32. Düşer aduň dile bed-nām olursın

bed-nām ol:

bed-nām ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Adı kötüye çıkmak.

31. Ṣaḳın iy dost düşmen-kām olursın
32. Düşer aduň dile bed-nām olursın

dile düş:

dile düş: Deyim
Mısra: **32**
Hakkında dedikodu yapmak.

naḳş-ı ẕibā:

naḳş-ı ẕibā: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Güzel olan resim, süs.

33. Eger görmek dilerseň naḳş-ı ẕibā
34. Yüzüň āyīnede eyle temāşā

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Seyretmek.

33. Eger görmek dilerseň naḳş-ı ẕibā
34. Yüzüň āyīnede eyle temāşā

gezendi ḳıl:

gezendi ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Zararı, ziyanı, hasarı olmak.

35. Yavuz göz ḳılmasun dirseň gezendi
36. İdingil kirpügüňde çeşm-bendi

çeşm-bendi idin:

çeşm-bendi idin: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Göz bağı haline getirmek.

35. Yavuz göz ḳılmasun dirseň gezendi
36. İdingil kirpügüňde çeşm-bendi

elmās-ı ter:

elmās-ı ter: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Yeni elmas.

37. Leb-i laʿlüň ṣaḳın elmās-ı terden
38. Kemān ebrūlaruň ṯi̯r-i naẓardan

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Kırmızı dudak.

37. Leb-i laʿlüň ṣaḳın elmās-ı terden
38. Kemān ebrūlaruň ṯi̯r-i naẓardan

ṯi̯r-i naẓar:

ṯi̯r-i naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Bakış oku II Kötülük getirdiğine inanılan uğursuz bakış.

37. Leb-i laʿlüň ṣaḳın elmās-ı terden
38. Kemān ebrūlaruň ṯi̯r-i naẓardan

kemān ebrū:

kemān ebrū: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Keman kaşlı.

37. Leb-i laʿlüň ṣaḳın elmās-ı terden
38. Kemān ebrūlaruň ṯi̯r-i

naẓardan

41. Dilerse nevk-i ġamzeň ḳavs-ı ebrū
42. Yiter mihrāb-ı ṭāḳuň iy perį-rū

Ḫaṭ-ı sebz:

Ḫaṭ-ı sebz: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Yeni terleyen bıyıklar.

39. Ḫaṭ-ı sebz-ile bulursaň tesellā
40. Muṣalla sebzezārın ḳıl temāşā

nevk-i ġamzeň:

nevk-i ġamzeň: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Yan bakışının keskinliği.

41. Dilerse nevk-i ġamzeň ḳavs-ı ebrū
42. Yiter mihrāb-ı ṭāḳuň iy perį-rū

temāşā ḳıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **40**
İzlemek, seyretmek.

39. Ḫaṭ-ı sebz-ile bulursaň tesellā
40. Muṣalla sebzezārın ḳıl temāşā

mihrāb-ı ṭāḳ:

mihrāb-ı ṭāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Kaşlarının mihrabı.

41. Dilerse nevk-i ġamzeň ḳavs-ı ebrū
42. Yiter mihrāb-ı ṭāḳuň iy perį-rū

ḳavs-ı ebrū:

ḳavs-ı ebrū: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Yay kaş.

gevher ü dür:

gevher ü dür: Kalıp İfade

Mısra: **43**

İnci ve mücevher.

43. Dizüp söz riştesine gevher ü dür

44. Ḳulaġın ol gülüň dürden ider pür

pend eyle:

pend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Nasihat etmek.

45. Virüp pend eyledi çoḳ istimālet

46. Ki gide ḫaṭırından ol melālet

güş ṭut:

güş ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Dinlemek, kulak vermek.

49. Durup sūsen gibi ḳarşuda ḫāmūş

50. Benefşe gibi diňlerdi ṭutup güş

teʿŝir ḳıl:

teʿŝir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Etki etmek.

51. Ḫacālet güllerine virdi taġyīr

52. Naṣīḥat göňline ḳılmadı teʿŝīr

Ṭuru geldi:

Ṭuru geldi: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Ayağa kalkmak, hazırlanmak.

53. Ṭuru geldi yirinden ol gül-endām

54. Varup ḫalvetgehine ḳıldı ārām

ārām ḳıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Durgunlaşmak, sakin olmak.

53. Ṭuru geldi yirinden ol gül-endām

54. Varup ḫalvetgehine ḳıldı ārām

kār eyle:

kār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Etki etmek.

55. Ana ki itmiş-durur ʿışḳ-ıla bāzār

56. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

ne deňlü:

ne deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ne denli, ne kadar.

55. Ana ki itmiş-durur ʿışḳ-ıla bāzār

56. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

aṣṣı it:

aṣṣı it: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Kar etmek.

57. Maḥabbet ehline söz aṣṣı itmez

58. Ṣıġamaḳ ḳaṭı ṭaşı yaṣṣı itmez

yaṣṣı it:

yaṣṣı it: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Düzleştirmek.

57. Maḥabbet ehline söz aṣṣı itmez

58. Ṣıġamaḳ ḳaṭı ṭaşı yaṣṣı itmez

bāzār it:

bāzār it: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Söz alışverişinde bulunmak, sohbet etmek.

55. Ana ki itmiş-durur ʿışḳ-ıla bāzār

56. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

ana ki:

ana ki: Kalıp İfade

Mısra: **55**

O duruma ki.

55. Ana ki itmiş-durur ʿışḳ-ıla bāzār

56. Ne deňlü söyler-iseň eylemez kār

pür id:

pür id: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Doldurmak.

43. Dizüp söz riştesine gevher ü dür

44. Ḳulaġın ol gülüň dürden ider pür

Dizin

menzil ol:

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Menzil, konaklama yeri olmak.

1. Ne ḫoşdur ʿışḳa menzil olıcaḳ dil

2. Dil ol dildür ki ʿışḳa oldı menzil

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Menzil, konaklama yeri olmak.

1. Ne ḫoşdur ʿışḳa menzil olıcaḳ dil

2. Dil ol dildür ki ʿışḳa oldı menzil

Ḫarāb-ı ġam olan:

Ḫarāb-ı ġam olan: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Acı ve kederden harabeye dönmek.

3. Ḫarāb-ı ġam olan dil oldı ābād

4. Ġulām-ı ʿışḳ olan dil oldı āzād

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Şenlenmek, bayındır olmak.

3. Ḫarāb-ı ġam olan dil oldı

ābād

4. Ġulām-ı ʿışḳ olan dil oldı āzād

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

3. Ḫarāb-ı ġam olan dil oldı ābād

4. Ġulām-ı ʿışḳ olan dil oldı āzād

Ġulām-ı ʿışḳ olan:

Ġulām-ı ʿışḳ olan: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Aşk esiri olmak.

3. Ḫarāb-ı ġam olan dil oldı ābād

4. Ġulām-ı ʿışḳ olan dil oldı āzād

iy dil:

iy dil: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Ey gönül!

7. Dilerseň gevherüňi bilmek iy dil

8. Mihenk-durur maḥabbet olma ġāfil

ġāfil ol:

ġāfil ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.

7. Dilerseň gevherüňi bilmek iy dil

8. Mihenk-durur maḥabbet olma ġāfil

Ġam-ı miḥnet:

Ġam-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Derdin verdiği keder.

9. Zeliḫā bir gice bi-ṣabr u bi-hūş

10. Ġam-ı miḥnetle hem zār u hem-āgūş

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Yarin hayali.

11. Ḫayāl-i yār-ile ḫalvetde idi

12. Ṣafā-yı ʿışḳ-ıla ṣoḥbetde idi

Ṣafā-yı ʿışḳ:

Ṣafā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Aşkın sefası, aşk zevki.

11. Ḫayāl-i yār-ile ḫalvetde idi

12. Ṣafā-yı ʿışḳ-ıla ṣoḥbetde idi

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Gözyaşı.

13. İçerdi gözi yaşından şarābı

14. Yir idi ḳanlu baġrından kebābı

cām-ı derd:

cām-ı derd: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Dert kadehi.

15. Ḳılurdı cām-ı derdüñ dürdini nūş

16. Ḫum-ı mey gibi eylerdi içi cūş

nūş Kıl:

nūş Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

İçmek.

15. Ḳılurdı cām-ı derdüñ dürdini nūş

16. Ḫum-ı mey gibi eylerdi içi cūş

Hum-ı mey:

Ḫum-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Şarap küpü.

15. Ḳılurdı cām-ı derdüñ dürdini nūş

16. Ḫum-ı mey gibi eylerdi içi cūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Coşup taşmak.

15. Ḳılurdı cām-ı derdüñ dürdini nūş
16. Ḫum-ı mey gibi eylerdi içi cūş

şūr u ġavġā:

şūr u ġavġā: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gürültü ve kavga.

19. Çıḳup zülfı gibi başına sevdā
20. Göñül şehrine ṭolmış şūr u ġavġā

pür-şeb-nem it:

pür-şeb-nem it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Çiğ tanesi ile dolu.

21. Yaşından gül yüzin pür-şeb-nem itmiş
22. Benefşe gibi ḳaddin pür-ḫam itmiş

pür-ham it:

pür-ḫam it: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Kıvrım kıvrım olmak.

21. Yaşından gül yüzin pür-şeb-nem itmiş
22. Benefşe gibi ḳaddin pür-ḫam itmiş

secde eyle:

secde eyle: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Secde etmek.

23. Ḳaşı fikri-y-ile varmışdı vecde
24. Hilāl ebrūsına eylerdi secde

dūd-ı āhı:

dūd-ı āhı: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Ah dumanı II Âşığın çektiği aşk derdi sebebiyle inlemesi

sonucu yüreğindeki aşk ateşinden çıkan dumanlar.

25. Atardı dūd-ı āhından ḫadengi
26. Ḳılurdı çarḫ-ı gerdūn-ile cengi

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Dönen felek.

25. Atardı dūd-ı āhından ḫadengi
26. Ḳılurdı çarḫ-ı gerdūn-ile cengi

cengi Ḳıl:

cengi Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Savaşmak, cenk etmek.

25. Atardı dūd-ı āhından ḫadengi
26. Ḳılurdı çarḫ-ı gerdūn-ile cengi

pür-sitāre Ḳıl:

pür-sitāre Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Yıldızlarla dolu olmak II Gözyaşlarıyla dolu olmak.

27. Ḳılurdı ay yüzini pür-sitāre
28. Bunı dirdi idüp çarḫa neẓāre

neẓāre id:

neẓāre id: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Bakmak, seyretmek.

27. Ḳılurdı ay yüzini pür-sitāre
28. Bunı dirdi idüp çarḫa neẓāre

nişāne ḳıl:

nişāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Hedef yapmak.

31. Boyum derd-ile döndürdüñ kemāne
32. Melāmet oḳına ḳılduñ

nişāne

zevāle ir:

zevāle ir: Deyim

Mısra: **33**

Sona ermek, bozulup yok olmak, çökmek.

33. Meger ʿömrüm güni irdi zevāle
34. Ki döndi ḥüsnümüñ bedri hilāle

ġarḳ eyle:

ġarḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Boğmak.

35. Şafaḳ-veş ḳanlu yaşa eyledüñ ġarḳ
36. Ki giceden günümi itmezem farḳ

ḳanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Kanlı gözyaşı.

35. Şafaḳ-veş ḳanlu yaşa eyledüñ ġarḳ
36. Ki giceden günümi itmezem farḳ

farḳ it:

farḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ayırt etmek, ayırmak.

35. Şafaḳ-veş ḳanlu yaşa eyledüñ ġarḳ
36. Ki giceden günümi itmezem farḳ

āvāre ḳıl:

āvāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Zavallı, başıboş bir hâle getirmek.

37. Beni kendüñ gibi āvāre ḳılduñ
38. Yaşum ŝābitlerin seyyāre ḳılduñ

seyyāre ḳıl:

seyyāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yürüyen, sabit olmayan.

37. Beni kendüň gibi āvāre ḳılduň

38. Yaşum ŝābitlerin seyyāre ḳılduň

başına sevdā Çık:

başına sevdā Çıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Başında sevda halleri.

19. Çıḳup zülfı gibi başına sevdā

20. Göňül şehrine ṭolmış şūr u ġavġā

yād eyle:

yād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Hatırlamak, anmak.

39. Dem-ā-dem cevr devri eyleyüp yād

40. Bu şiʿri oḳıyup iderdi feryād

hadengi atar:

ḫadengi atar: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Kirpik oklarını atmak. II Sevgilinin ok gibi öldürücü, yaralayıcı bakış atması.

25. Atardı dūd-ı āhından ḫadengi

26. Ḳılurdı çarḫ-ı gerdūn-ile cengi

feryād id:

feryād id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Feryat etmek, inlemek.

39. Dem-ā-dem cevr devri eyleyüp yād

40. Bu şiʿri oḳıyup iderdi feryād

çarḫ-ı bed-kiş eyle:

çarḫ-ı bed-kiş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kötü, dinsiz talih olmak.

29. Beni sen eyledüň iy çarḫ-ı bed-kį̱ş
30. Şiḥāb-ı tį̱r-i āhumla ciger-rį̱ş

Şiḥāb-ı tį̱r-i āhu:

Şiḥāb-ı tį̱r-i āhu: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Ah okunun kıvılcımı.

29. Beni sen eyledüň iy çarḫ-ı bed-kį̱ş
30. Şiḥāb-ı tį̱r-i āhumla ciger-rį̱ş

Dizin

āh id:

āh id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

1. Diyürek söyleyürek iderek āh
2. Yolını uyḫu düzdi urdı nā-gāh

ġāret-ger-i ḫ∨āb:

ġāret-ger-i ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yağmacı uyuku.

3. Ḫıred raḫtın alup ġāret-ger-i ḫ∨āb
4. Gözini mest ḳıldı sāġar-ı ḫ∨āb

mest kıl:

mest ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sarhoş etmek.

3. Ḫıred raḫtın alup ġāret-ger-i ḫ∨āb
4. Gözini mest ḳıldı sāġar-ı ḫ∨āb

perde-i reyb:

perde-i reyb: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Şüphe perdesi.

5. Çü gitdi cān gözinden perde-i reyb
6. Yine açdı gözini şāhid-i ġayb

şāhid-i ġayb:

şāhid-i ġayb: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gayp aleminin tanığı.

5. Çü gitdi cān gözinden perde-i reyb
6. Yine açdı gözini şāhid-i ġayb

şāhid-i ġayb: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Gizli olanın, görünmeyenin tanığı.

33. İşitdi çün bu sözi şāhid-i ġayb
34. Dehānı sırrını keşf itdi bi-reyb

mücellā ol:

mücellā ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Cilalanmak, parlatılmak.

7. Gönül āyınesi oldı mücellā
8. Bayaġı naḳş-ı cānān oldı peydā

gönül āyınesi:

gönül āyınesi: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Gönül aynası II Âşığın gönlü.

7. Gönül āyınesi oldı mücellā
8. Bayaġı naḳş-ı cānān oldı peydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

7. Gönül āyınesi oldı mücellā
8. Bayaġı naḳş-ı cānān oldı peydā

naḳş-ı cānān:

naḳş-ı cānān: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Sevgilinin sureti.

7. Gönül āyınesi oldı mücellā
8. Bayaġı naḳş-ı cānān oldı

peydā

13. Düzüp bülbül gibi bu naġmede sāz
14. Diler gül perdesinden keşf ide rāz

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü/yanağı.

9. Görince gül yüzin ārāmı gitdi
10. Gül-i temkīn gibi varın ṭaġıtdı

gül it:

gül it: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Çok sevilen ve beğenilen, katmerli ve kokulu olan çiçek gibi etmek II Sevgili olmak.

17. Anuň haḳḳı içün kim iy yüzi gül
18. Seni gül itdi beni saňa bülbül

yüz ur:

yüz ur: Deyim
Mısra: **12**
Yüzünü yerlere sürerek sıkıntılı hale sokmak, perişan etmek.

11. Olup ḥāli perīşān ḥāli gibi
12. Yüz urdı pāyına ḫalḫāli gibi

bülbül it:

bülbül it: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Bülbül gibi şakır hale getirmek II Aşık.

17. Anuň haḳḳı içün kim iy yüzi gül
18. Seni gül itdi beni saňa bülbül

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ortaya çıkarmak, keşfetmek.

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Servi fidanı.

21. Nihāl-i servüñ-içün kʿoldı gül-bār
22. Ruḫuñ nār-ı ḥaḳiyʿçün kʿoldı gülzār

gül-bār ol:

gül-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Gül saçmak, gül yağdırmak.

21. Nihāl-i servüñ-içün kʿoldı gül-bār
22. Ruḫuñ nār-ı ḥaḳiyʿçün kʿoldı gülzār

gülzār ol:

gülzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gül bahçesi olmak.

21. Nihāl-i servüñ-içün kʿoldı gül-bār
22. Ruḫuñ nār-ı ḥaḳiyʿçün kʿoldı gülzār

nār-ı ḥakkı:

nār-ı ḥaḳḳı: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yanağının kırmızılığının hürmetine.

21. Nihāl-i servüñ-içün kʿoldı gül-bār
22. Ruḫuñ nār-ı ḥaḳiyʿçün kʿoldı gülzār

şeb-i ḳadr:

şeb-i ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Kadir gecesi II Sevgilinin saçlarının siyah ve değerli oluşu.

23. Ṣaçuñ tārı-y-içün kʿoldur şeb-i ḳadr
24. Yüzüñ nūrı-y-içün kʿoldur meh-i bedr

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Dolunay.

23. Ṣaçuň tārı-y-içün kʿoldur şeb-i ḳadr
24. Yüzüň nūrı-y-içün kʿoldur meh-i bedr

mūy it:

mūy it: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Kıl (gibi ince) etmek.

25. Miyānuň ḥaḳḳı kim mūy itdi cānum
26. Dehānuň çünki teng itdi zebānum

teng it:

teng it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Perişan etmek, kederlere salmak.

25. Miyānuň ḥaḳḳı kim mūy itdi cānum
26. Dehānuň çünki teng itdi zebānum

şeker-bār ol:

şeker-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Şeker saçmak II Hoşa giden sözler söylemek.

27. Zebānuň çünkʿolur sözde şeker-bār
28. Lebüň sırrından it cānum ḫaber-dār

haber-dār it:

ḫaber-dār it: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Haberi olmak, bilgi sahibi olmak.

27. Zebānuň çünkʿolur sözde şeker-bār
28. Lebüň sırrından it cānum ḫaber-dār

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Anlatmak, açıklamak, bildirmek.

31. Perį mi yā melek aṣluň beyān it
32. Bize bu sırr-ı pinhānı ʿayān it

sırr-ı pinhān:

sırr-ı pinhān: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Gizli sır.

31. Perį mi yā melek aṣluň beyān it
32. Bize bu sırr-ı pinhānı ʿayān it

ʿayān it:

ʿayān it: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Göstermek, açıklamak.

31. Perį mi yā melek aṣluň beyān it
32. Bize bu sırr-ı pinhānı ʿayān it

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Açmak, göstermek, ortaya çıkarmak.

33. İşitdi çün bu sözi şāhid-i ġayb
34. Dehānı sırrını keşf itdi bį-reyb

anuň haḳḳı içün:

anuň haḳḳı içün: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Onun (Allah) hakkı hatırına.

17. Anuň haḳḳı içün kim iy yüzi gül
18. Seni gül itdi beni saňa bülbül

yolını ur:

yolını ur: Deyim
Mısra: **2**
Yolunu kesmek.

1. Diyürek söyleyürek iderek āh

2. Yolını uyḫu düzdi urdı nā-
gāh

sāġar-ı ḥ∨āb:

sāġar-ı ḥ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Uyku kadehi II Uyku şarabı.

3. Ḫıred raḫtın alup ġāret-ger-i
ḫ∨āb
4. Gözini mest ḳıldı sāġar-ı
ḫ∨āb

ḥāli ol:

ḥāli ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

11. Olup ḥāli perīşān ḫālī gibi
12. Yüz urdı pāyına ḫalḫāli
gibi

şemʿ-i cemʿ-i āşināyi:

şemʿ-i cemʿ-i āşināyi: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Bilindik toluluk mumu.

15. Didi iy şemʿ-i cemʿ-i
āşināyi
16. Yüzüňdür cān gözine
rūşenāyi

gül-i temkin:

gül-i temkin: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Temkinli gül.

9. Görince gül yüzin ārāmı
gitdi
10. Gül-i temkin gibi varın
ṭaġıtdı

Dizin
hiṭābı id:

ḥiṭābı id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Seslenmek, ... -e karşı söylemek, söz yöneltmek.

1. Şeker dilden idüp şirin ḫiṭābı
2. Virür ol ḫasteye şāfi cevābı

rūşen ḳıl:

rūşen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Aydınlatmak, parlatmak.

3. Cemāli gibi ḥālin ḳıldı rūşen

4. İdüp bu vech-ile ḥālin mübeyyen

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Su ve toprak ‖ Varlık, tabiat.

9. Egerçi āb u gilden peykerem ben

10. Veliḵin nūr-ı pāke maẓharam ben

nūr-ı pāke:

nūr-ı pāke: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Mübarek nur, kutsal ışık.

9. Egerçi āb u gilden peykerem ben

10. Veliḵin nūr-ı pāke maẓharam ben

gil-i nā-çiz:

gil-i nā-çiz: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Değersiz, önemsiz bir çamur.

11. Ḥaḳīḳatda gil-i nā-çiz idüm ben

12. ʿAziz oldum veli gül ṣoḥbetinden

ʿaziz ol:

ʿaziz ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Değerli, saygın olmak.

11. Ḥaḳīḳatda gil-i nā-çiz idüm ben

12. ʿAziz oldum veli gül ṣoḥbetinden

teʿŝir kıl:

teʿŝir kıl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Etki yapmak, etkilemek.

13. Baña teʿŝir kıldı reng u būyı

14. Sen olduň mest alınca ol

ḳoḫuyı

reng u būy:

reng u būy: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Renk ve koku.

13. Baňa teʿŝīr kıldı reng u būyı

14. Sen olduň mest alınca ol ḳoḫuyı

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

13. Baňa teʿŝīr kıldı reng u būyı

14. Sen olduň mest alınca ol ḳoḫuyı

cemāl-i Ḥaḳ:

cemāl-i Ḥaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Allah'ın güzelliği.

15. Cemāl-i Ḥaḳdur olan bende peydā

16. Anuň şevḳıdur iden sini şeydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

15. Cemāl-i Ḥaḳdur olan bende peydā

16. Anuň şevḳıdur iden sini şeydā

şeydā id:

şeydā id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Delirtmek, çıldırtmak.

15. Cemāl-i Ḥaḳdur olan bende peydā

16. Anuň şevḳıdur iden sini şeydā

gülzār id:

gülzār id: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gül bahçesine çevirmek.

17. Beni gülzār iden ol nūrdur bil
18. Seni pür-nār iden ol nūrdur bil

pür-nār id:

pür-nār id: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Tutuşturmak, yakmak, ateşe vermek II Aşk acısıyla yanmak.

17. Beni gülzār iden ol nūrdur bil
18. Seni pür-nār iden ol nūrdur bil

gülzār ḳıl:

gülzār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gül bahçesi olmak.

19. Beni maʿnā güliyle ḳıldı gülzār
20. Seni ṣūretde ḳıldı bülbül-i zār

bülbül-i zār ḳıl:

bülbül-i zār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

İnleyen bülbüL olmak || Aşık olmak.

19. Beni maʿnā güliyle ḳıldı gülzār
20. Seni ṣūretde ḳıldı bülbül-i zār

nakş-ı dil-keş:

naḳş-ı dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gönül cezbedici resim.

21. Urur maʿnā yüzi āteş cihāna
22. Arada naḳş-ı dil-keşdür bahāne

yār-i vefā-dār:

yār-i vefā-dār: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Vefalı sevgili.

23. Pes andan didi iy yār-i vefā-dār
24. Melāḥat gülşeninde serv-i gül-bār

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Ondan sonra.

23. Pes andan didi iy yār-i vefā-dār
24. Melāḥat gülşeninde serv-i gül-bār

serv-i gül-bār:

serv-i gül-bār: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Güller saçan servi ‖ Zeliha.

23. Pes andan didi iy yār-i vefā-dār
24. Melāḥat gülşeninde serv-i gül-bār

daʿvi-i ʿışḳ it:

daʿvi̯-i ʿışḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Aşk davasında bulunmak.

25. Benümle çünki itdüñ daʿvi̯-i ʿışḳ
26. Gerek kim göstereyim maʿni̯-i ʿışḳ

maʿni-i ʿışḳ:

maʿni̯-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Aşkın manası, anlamı.

25. Benümle çünki itdüñ daʿvi̯-i ʿışḳ
26. Gerek kim göstereyim maʿni̯-i ʿışḳ

hiç bir:

hi̯ç bir: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Hiç bir kimse.

27. Lebüñden hi̯ç bir cān içmeye mül
28. Yüzüñ açmaya özge bāġda bülbül

dürc-i cān:

dürc-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Can/ruh kutusu. II Yürek.

29. Gerek kim ḳufl urasın dürc-i cāna

30. Kimesne urmaya ṭi̯r ol nişāna

ḳufl ur:

ḳufl ur: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kilit vurmak, kapatmak.

29. Gerek kim ḳufl urasın dürc-i cāna

30. Kimesne urmaya ṭi̯r ol nişāna

ṭir ur:

ṭi̯r ur: Kalıp İfade

Mısra: **30**

(Nişan alarak) Ok atmak.

29. Gerek kim ḳufl urasın dürc-i cāna

30. Kimesne urmaya ṭi̯r ol nişāna

bezm-i cān:

bezm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Can ve gönül meclisi.

31. Lebüǧ kim bezm-i cānda ṭoldurur cām

32. Eger Cem daḫı gelse virmeye kām

bezm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Can ve gönül meclisi.

35. Olasın bāde-i laʿlüme sāḳi̯

36. Süresin bezm-i cānda ʿi̯ş-i bāḳi̯

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

33. Eger bu perdede dem-sāz olasın

34. Dehānum sırrına hem-rāz olasın

hem-rāz ol:

hem-rāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Sırdaş, dost olmak.

33. Eger bu perdede dem-sāz olasın
34. Dehānum sırrına hem-rāz olasın

bāde-i laʿl:

bāde-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Lal gibi kımızı şarap II
Sevgilinin dudağı.

35. Olasın bāde-i laʿlüme sāḳį
36. Süresin bezm-i cānda ʿįş-i bāḳį

sāḳi ol:

sāḳį ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

İçki dağıtan, kadeh sunan.

35. Olasın bāde-i laʿlüme sāḳį
36. Süresin bezm-i cānda ʿįş-i bāḳį

ʿįş-i bāḳi:

ʿįş-i bāḳį: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ebedi, sonsuz meclis.

35. Olasın bāde-i laʿlüme sāḳį
36. Süresin bezm-i cānda ʿįş-i bāḳį

sarāy-ı vaḥdet:

sarāy-ı vaḥdet: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Vahdet sarayı; birlik sarayı.

37. Sarāy-ı vaḥdete çünkim girevüz
38. Gide senlik ü benlik birıkevüz

ʿışk-ı şādık:

ʿışḳ-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Gerçek aşk.

39. Ḥaḳīḳaṭ bir-durur maʿşūk u ʿāşıḳ
40. Bu sırruň kāşifidür ʿışḳ-ı ṣādıḳ

mübeyyen id:

mübeyyen id: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Açıkça ortaya konulan. Aşikar olan.

3. Cemāli gibi ḥālin ḳıldı rūşen
4. İdüp bu vech-ile ḥālin mübeyyen

gül-i gülzār-ı ādem:

gül-i gülzār-ı ādem: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Gül bahçesinin insanı.

5. Didi ṣanma peri kim ādemiyem
6. Gül-i gülzār-ı ādem şeb-nemiyem

nūr-ı pāk:

nūr-ı pāk: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Mübarek nur.

7. Çi-ger maʿnā yüzinde nūr-ı pākem
8. Bu ṣūret-bend-ile ferzend-i ḫākem

ferzend-i hāk:

ferzend-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Toprağın çocuğu.

7. Çi-ger maʿnā yüzinde nūr-ı pākem
8. Bu ṣūret-bend-ile ferzend-i ḫākem

Şeker dil:

Şeker dil: Deyim
Mısra: **1**
Güzel söz, tatlı dil.

1. Şeker dilden idüp şīrīn ḫiṭābı
2. Virür ol ḫasteye şāfī cevābı

Dizin

Ṣabāḥ ol:

Ṣabāḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Günün ışıması, ortalığın aydınlanması.

1. Ṣabāḥ oldı vü ʿālem cūşa geldi

2. Seḥer yili ṣalā-yı nūşa geldi

şalā-yı nūş:

şalā-yı nūş: Kalıp İfade

Mısra: **2**

İçki içmeye çağırmak, bezme davet etmek II Afiyet olsun, yarasın diye seslenmek.

1. Ṣabāḥ oldı vü ʿālem cūşa geldi

2. Seḥer yili ṣalā-yı nūşa geldi

ṣubḥ-ı ṣādıḳ:

ṣubḥ-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Subh-i kâzibden sonra tan yerinde ufuk boyunca görülen ve gittikçe yayılarak güneşin doğuşuna kadar kesintisiz devam eden aydınlık II Gerçek sabah.

3. Yaḳasın çāk ḳıldı ṣubḥ-ı ṣādıḳ

4. Meger bir māh-rūya oldı ʿāşıḳ

çāk kıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Yırtmak.

3. Yaḳasın çāk ḳıldı ṣubḥ-ı ṣādıḳ

4. Meger bir māh-rūya oldı ʿāşıḳ

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Yırtmak, parçalanmak.

19. Yaḳasın ġonca gibi çāk ḳıldı

20. Başını sebze gibi ḫāk ḳıldı

ʿāşıḳ ol:

ʿ***āşıḳ ol:*** Kalıp İfade

Mısra: **4**

Âşık olmak: Aşka tutulmak, yoğun sevgiye kapılmak, bağlanmak.

3. Yaḳasın çāk ḳıldı ṣubḥ-ı ṣādıḳ
4. Meger bir māh-rūya oldı ʿāşıḳ

Şu deňlü:

Şu deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Şu kadar, öyle çok, çok fazla.

7. Şu deňlü dökmiş-idi gözleri ḫūn
8. Ki olmış lāle-veş dāmānı gülgūn

gülgün ol:

gülgün ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

7. Şu deňlü dökmiş-idi gözleri ḫūn
8. Ki olmış lāle-veş dāmānı gülgūn

yaş kıl:

yaş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yaş etmek, ıslak hale getirmek.

9. Etegin ṭolu ḳanlu yaş ḳıldı
10. Bu ḳanlu yaş mihrin fāş ḳıldı

fāş kıl:

fāş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gizli olan bir şeyi ortaya çıkarmak, açığa vurmak, duyurmak.

9. Etegin ṭolu ḳanlu yaş ḳıldı
10. Bu ḳanlu yaş mihrin fāş ḳıldı

maḳāli ol:

maḳāli ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Söz, kelam olmak.

13. Gözinde düşdeki vaṣlı ḫayāli

14. Dilinde yār-ilen olan maḳāli

pür-nār ol:

pür-nār ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Ateşle dolu hâle gelmek.

15. Yüregi şevḳ-ıla pür-nār oldı

16. Dimāġı dūd-ı sevdā-y-ıla ṭoldı

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Sevda dumanı.

15. Yüregi şevḳ-ıla pür-nār oldı

16. Dimāġı dūd-ı sevdā-y-ıla ṭoldı

göz şuyı:

göz şuyı: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Gözyaşı.

17. Elini çünki yudı yüz ṣuyından

18. Cihānı ġarḳa virdi göz ṣuyından

ġarka vir:

ġarḳa vir: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Suya batırmak II Perişan etmek.

17. Elini çünki yudı yüz ṣuyından

18. Cihānı ġarḳa virdi göz ṣuyından

hāk ḳıl:

ḫāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Hak, makbul kılma.

19. Yaḳasın ġonca gibi çāk ḳıldı

20. Başını sebze gibi ḫāk ḳıldı

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Göz yaşı.

23. Maḥabbet derdi çün cāna boyandı

24. Göz yaşı-y-ıla ḳana boyandı

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Yarin hayali.

25. Ḫayāl-i yārdan idüp şikāyet

26. Bu birḳaç beyt ider anı rivāyet

şikāyet id:

şikāyet id: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Şikâyet etmek, şikâyetçi olmak, yakınmak.

25. Ḫayāl-i yārdan idüp şikāyet

26. Bu birḳaç beyt ider anı rivāyet

rivāyet id:

rivāyet id: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.

25. Ḫayāl-i yārdan idüp şikāyet

26. Bu birḳaç beyt ider anı rivāyet

cāna boyan:

cāna boyan: Deyim

Mısra: **23**

İçine işlemek, çok tesir etmek.

23. Maḥabbet derdi çün cāna boyandı

24. Göz yaşı-y-ıla ḳana boyandı

elini yüz şuyından yu:

elini yüz şuyından yu: Deyim

Mısra: **17**

Utanmamak, utanması olmayanlar için söylenir.

17. Elini çünki yudı yüz ṣuyından
18. Cihānı ġarḳa virdi göz ṣuyından

ḳana boyan:

ḳana boyan: Deyim
Mısra: **24**
Kan içinde kalmak, kanla dolmak. II Acı ve keder içinde kalmak.

23. Maḥabbet derdi çün cāna boyandı
24. Göz yaşı-y-ıla ḳana boyandı

kara yazu:

ḳara yazu: Deyim
Mısra: **21**
Kara yazı; kötü yazıldığına inanılan alın yazısı, kara talih, kara baht.

21. Meger başında ḳara yazu vardı
22. Anuñ ʿçün üstine ṭopraḳ ṣaçardı

Dizin

şu deñlü:

şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Şu kadar, öyle çok, çok fazla.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāseminiñ lāle ḳıldı

nāle ḳıl:

nāle ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
İnlemek, feryat etmek.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāseminiñ lāle ḳıldı

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāsemi̱nin lāle ḳıldı

nergis ḳıl:

nergis ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Çiçekleri kadeh biçiminde olan, türlü renklerde süs bitkisi II Sevgilinin yanağı.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāsemi̱nin lāle ḳıldı

yāsemin ḳıl:

yāsemi̱n ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yasemin çiçeği II Sevgilinin yüzü.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāsemi̱nin lāle ḳıldı

lāle ḳıl:

lāle ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Lale çiçeği II Sevgilinin yanağı.

1. Bu gül yüzlü şu deñlü nāle ḳıldı
2. Ki nergis yāsemi̱nin lāle ḳıldı

kanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Kanlı gözyaşı.

3. Ṭutup ḳanlu yaş ay yüzi kenārın
4. Şafaḳ ḳıldı hilāli güş-vārın

Şafaḳ ḳıl:

Şafaḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Güneş doğmadan az önce beliren alaca karanlığın olması.

3. Ṭutup ḳanlu yaş ay yüzi kenārın
4. Şafaḳ ḳıldı hilāli güş-vārın

bād-ı āh:

bād-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Ah rüzgarı.

5. Virüp cān ḫirmenini bād-ı āha
6. Melāmet kūhını ṣaymazdı kāha

cān ḫirmeni:

cān ḫirmeni: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Can harmanı.

5. Virüp cān ḫirmenini bād-ı āha
6. Melāmet kūhını ṣaymazdı kāha

yāre yāre ol:

yāre yāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yara yara, paramparça olmak.

9. Teni ḫirmen gibʿolmış yāre yāre
10. Yüregi ḫūşe gibi pāre pāre

pāre pāre:

pāre pāre: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Parça parça.

9. Teni ḫirmen gibʿolmış yāre yāre
10. Yüregi ḫūşe gibi pāre pāre

güş eyle:

güş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Dinlemek, kulak vermek.

11. Fiġān u nālesin kim eylese güş
12. Şarābın içmedin olurdı ser-ḫoş

fiġān u nāle:

fiġān u nāle: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Feryat ve inilti.

11. Fiġān u nālesin kim eylese gūş

12. Şarābın içmedin olurdı ser-ḫoş

ser-ḫoş ol:

ser-ḫoş ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Sarhoş olmak.

11. Fiġān u nālesin kim eylese gūş

12. Şarābın içmedin olurdı ser-ḫoş

zebūr-ı ʿışḳ:

zebūr-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Zebur aşkı.

13. Zebūr-ı ʿışḳ itdükde ser-āġāz

14. Olurdı vaḥş ü ṭayr ol sāza dem-sāz

ser-āġāz it:

ser-āġāz it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Başlamak.

13. Zebūr-ı ʿışḳ itdükde ser-āġāz

14. Olurdı vaḥş ü ṭayr ol sāza dem-sāz

vaḥş ü ṭayr:

vaḥş ü ṭayr: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Yabani hayvanlar ve kuşlar.

13. Zebūr-ı ʿışḳ itdükde ser-āġāz

14. Olurdı vaḥş ü ṭayr ol sāza dem-sāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

13. Zebūr-ı ʿışḳ itdükde ser-āġāz

14. Olurdı vaḥş ü ṭayr ol sāza dem-sāz

17. Kime ṭoḳunsa-y-ıdʿol āteş-i germ
18. Demür olsa iderdi mūmdan nerm

āheng id:

āheng id: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Uymak, eşlik etmek.

15. Ṭaġ u ṭaş āhına āheng iderdi
16. Gezerken gölgesiyle ceng iderdi

ceng id:

ceng id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Savaşmak,mücadele etmek.

15. Ṭaġ u ṭaş āhına āheng iderdi
16. Gezerken gölgesiyle ceng iderdi

Ṭaġ u ṭaş:

Ṭaġ u ṭaş: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Dağ ve taş.

15. Ṭaġ u ṭaş āhına āheng iderdi
16. Gezerken gölgesiyle ceng iderdi

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yumuşatmak.

17. Kime ṭoḳunsa-y-ıdʿol āteş-i germ
18. Demür olsa iderdi mūmdan nerm

āteş-i germ:

āteş-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Kızgın, yakıcı ateş.

demür ol:

demür ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Demir olmak.

17. Kime ṭoḳunsa-y-ıdʿol āteş-i germ

18. Demür olsa iderdi mūmdan nerm

gözine girme:

gözine girme: Deyim

Mısra: **19**

Gözüne girmek II Sevgi ve ilgisini kazanmak.

19. Gözine girmeyince görmez-idi

20. Başı ṭoḳunmayınca ṭurmaz-ıdı

gülgūn ol:

gülgūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

21. Gözi yaşıyla ʿālem oldı gülgūn

22. Egerçi Leylį-y-idi oldı mecnūn

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Gözyaşı.

21. Gözi yaşıyla ʿālem oldı gülgūn

22. Egerçi Leylį-y-idi oldı mecnūn

mecnūn ol:

mecnūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Mecnûn II Delirmek.

21. Gözi yaşıyla ʿālem oldı gülgūn

22. Egerçi Leylį-y-idi oldı mecnūn

şoḥbet it:

şoḥbet it: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Sohbet etmek, konuşmak.

25. Ol itdi-y-idi vaḥşi̯lerle ṣoḥbet
26. Bu vaḥşi̯den daḫı ṭutmışdı vaḥşet

kūh-ı necde:

kūh-ı necde: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Necd dağı.

29. Varur ol secde-y-içün kūh-ı Necde
30. Bu her yirde iderdi yāra secde

secde id:

secde id: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Secde etmek.

29. Varur ol secde-y-içün kūh-ı Necde
30. Bu her yirde iderdi yāra secde

her yir:

her yir: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Her yer, her taraf.

29. Varur ol secde-y-içün kūh-ı Necde
30. Bu her yirde iderdi yāra secde

lāl u güngin:

lāl u güngin: -
Mısra: **34**
Dili tutulmuş, konuşamaz durumda olan, dilsiz, ahraz.

33. Bu söyletmişdi ṭaġun lāl u güngin
34. Anuň yaḳdıysa ḫüzni Bi̯-sütūnı

kāf u nūn:

kāf u nūn: -
Mısra: **36**
“Ol, olsun”. Allah'ın "kün" emriyle bütün varlıkları yaratması.

35. Bunuň yaḳmışdı āhı kāf u nūnı

36. O çoḳ itdiyse ṭonını feraḥ-nāk

ferah-nāk it:

feraḥ-nāk it: -

Mısra: **37**

Ferahlatmak, sevindirmek.

37. Bu ṭon yirine iderdi tenin çāk

38. Berį oldıysa ol gį̄sūsından

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Parçalamak, yırtmak.

37. Bu ṭon yirine iderdi tenin çāk

38. Berį oldıysa ol gį̄sūsından

beri ol:

berį ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Uzak olmak.

39. Bunı gören ṣānurdı çıḳdı ṣinden

40. Göñül naḳşında ol ḳaldıysa ḥayrān

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **41**

Ne yapacağını bilemeden şaşkın bir şekilde kalakalmak.

41. Bu cān gül-zārını iderdi seyrān

42. O cān virmekle cānın ḳıldıʿsa ṣād

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

41. Bu cān gül-zārını iderdi seyrān

42. O cān virmekle cānın ḳıldıʿsa ṣād

ṣād ḳıl:

şād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Sevindirmek, mutlu etmek.

43. Bu olmışdı ġam u şādi̯den āzād

44. Maḥabbet pi̯şesinde şi̯r idi bu ,

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

43. Bu olmışdı ġam u şādi̯den āzād

44. Maḥabbet pi̯şesinde şi̯r idi bu ,

cān vir:

cān vir: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Ölmek, ruhunu teslim etmek.

43. Bu olmışdı ġam u şādi̯den āzād

44. Maḥabbet pi̯şesinde şi̯r idi bu ,

māde vü ner:

māde vü ner: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Kadın ve erkek.

47. Ṣadāḳaṭ kimde ise ol-durur er

ġam u şādi:

ġam u şādi̯: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Üzüntü ve sevinç.

43. Bu olmışdı ġam u şādi̯den āzād

44. Maḥabbet pi̯şesinde şi̯r idi bu ,

Dizin

göz ṣuyı:

göz ṣuyı: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Gözyaşı.

3. Bu gül çün ġonca gibi yüzin açdı

4. Yire şeb-nem gibi göz ṣuyı

şaçdı

9. Görenler ḥālini tesfih iderdi
10. Aṭasına gelüp tenbi̯h iderdi

nakş-ı cünūn:

nakş-ı cünūn: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Deliliğin resmi.

7. Yazar zülfi ḳadinden cim ü nūnı
8. Oḳur yüzin gören nakş-ı cünūnı

divāne ol:

di̯vāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Deli divane olmak.

11. Didiler ol peri̯ di̯vāne oldı
12. Maḥabbet şemʿine pervāne oldı

tesfih id:

tesfih id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sefih etmek: Aklı kıt olmak.

9. Görenler ḥālini tesfih iderdi
10. Aṭasına gelüp tenbi̯h iderdi

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Işığın etrafında dönen kelebek gibi olmak || Aşık olmak.

11. Didiler ol peri̯ di̯vāne oldı
12. Maḥabbet şemʿine pervāne oldı

tenbih id:

tenbi̯h id: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bir şeyin belli bir biçimde ve yolda yapılmasını üsteleyerek söylemek, uyarmak.

tedbir id:

tedbi̯r id: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Tedbir almak, önlem almak.

13. Gerek kim idesin pend-ile tedbi̯r
14. Ki lāzım olmaya bend-ile zenci̯r

lāzım ol:

lāzım ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gerekmek, gerekli olmak, ihtiyaç duyulmak.

13. Gerek kim idesin pend-ile tedbi̯r
14. Ki lāzım olmaya bend-ile zenci̯r

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Aşk derdi, gamı.

15. Ḳızınuň çünki sulṭān bildi ḥālin
16. Ġam-ı ʿışḳıyla göňlinüň melālin

nār-ı ḥayret:

nār-ı ḥayret: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Hayret ateşi.

17. Bilini nār-ı ḥayret eyledi ḫam
18. İçini nār-ı ġayret yaḳdı muḥkem

ḫam eyle:

ḫam eyle: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Bükülmek, iki büklüm olmak.

17. Bilini nār-ı ḥayret eyledi ḫam
18. İçini nār-ı ġayret yaḳdı muḥkem

nār-ı ġayret:

nār-ı ġayret: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gayret ateşi.

17. Bilini nār-ı ḥayret eyledi ḫam
18. İçini nār-ı ġayret yaḳdı muḥkem

1. Niçe ṣūretde zen maʿnįde erdür
2. Niçe er var ki ʿavratdan beterdür

teraḥḥum it:

teraḥḥum it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Merhamet etmek, acımak.

21. Göricek ḥālini itdi teraḥḥum
22. Telaṭṭuf gösterüp itdi tekellüm

Dizin

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
"Ne oldu" anlamına kullanılan soru zamiri.

tekellüm it:

tekellüm it: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Konuşmak, söylemek.

1. Didi baňa di aḥvālüň ne oldı
2. Eyitdi dil ġam aḥvāliyle ṭoldı

21. Göricek ḥālini itdi teraḥḥum
22. Telaṭṭuf gösterüp itdi tekellüm

şerḥ it:

şerḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Açıklamak, izah etmek.

niçe er var ki ʿavratdan beterdür:

niçe er var ki ʿavratdan beterdür:
Atasözü
Mısra: **2**
Çok erkek var ki kadından daha kötüdür.

3. Didi şerḥ it bize ol ġam ne ġamdur
4. Eyitdi perde-i ʿışḳa naġamdur

perde-i ʿışḳ:

perde-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Aşk perdesi.

3. Didi şerḥ it bize ol ġam ne ġamdur

4. Eyitdi perde-i ʿışḳa naġamdur

kem ü kāst it:

kem ü kāst it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Değersiz ve noksan etmek.

5. Didi zülfüñ gibi itme kem ü kāst

6. Eyitdi oḳ gibi sözümdeyin rāst

halḳa-veş ol:

ḥalḳa-veş ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Halka gibi.

7. Didi ya niçün olduñ ḥalḳa-veş sen

8. Eyitdi bir hilāl-ebrū ġamından

kej-rā ḳıl:

kej-rā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

"Ra" harfi gibi eğri, yamuk.

9. Didi ḳılmış seni kej-rā ol ebrū

10. Eyitdi böyle-y-imiş başda yazu

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Yırtmak, yarmak ll Yaralamak.

11. Didi gül gibi ḳılma perdeni çāk

12. Eyitdi perde-derdür ʿışḳ-ı bi̱-bāk

ʿışḳ-ı bi-bāk:

ʿışḳ-ı bi̱-bāk: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Korkusuz aşk.

11. Didi gül gibi ḳılma perdeni çāk

12. Eyitdi perde-derdür ʿışḳ-ı bi̯-bāk

ḳandur

16. Eyitdi laʿl-i nābından nişāndur

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Göz yaşı.

13. Didi ṣaḳın ḳonar dāmenüňe gerd

14. Eyitdi göz yaşı yur anı ne derd

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gözyaşı.

23. Didi gel çekme ʿışḳ-ıla ḳuru ḫār

24. Eyitdi göz yaşından gülleri var

laʿl-i nāb:

laʿl-i nāb: Kalıp İfade

Mısra: **16**

(Sevgilinin) saf, kırmızı dudağı.

15. Didi niçün yaşuňuň rengi

huşk eyle:

ḫuşk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Kurutmak.

19. Didi zülfi dimāġuň eylemiş ḫuşk

20. Eyitdi böyledür ḫāṣıyyet-i müşk

hāṣıyyet-i müşk:

ḫāṣıyyet-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Misk kokusunun özelliği.

19. Didi zülfi dimāġuň eylemiş ḫuşk

20. Eyitdi böyledür ḫāṣıyyet-i müşk

eşk-i çeşm:

eşk-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Gözyaşı.

27. Didi levḥuňda ġayret naḳşı ḳanı
28. Eyitdi eşk-i çeşmüm yudı anı

eşk-i çeşm: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Gözyaşı.

51. Didi kim āb u zāduň virmezem var
52. Eyitdi eşk-i çeşmüm ḫūn-ı dil-dār

pür ḳıl:

pür ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Doldurmak.

29. Didi kim ḳıldı çeşmüň eşk-ile pür
30. Eyitdi ḥoḳḳa-i laʿlindeki dür

ḥoḳḳa-i laʿl:

ḥoḳḳa-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Sevgilinin hokka gibi gizli, kapalı dudağı.

29. Didi kim ḳıldı çeşmüň eşk-ile pür
30. Eyitdi ḥoḳḳa-i laʿlindeki dür

ḳanda ol:

ḳanda ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
"Nerede, nasıl olur" anlamlarına gelen soru zarfı.

31. Didi kim ḳanda olur didügüň dür
32. Eyitdi rişte-i cān ʿuḳdesidür

rişte-i cān:

rişte-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Can ipi II Aşığın canı, aşığın gönlü.

31. Didi kim ḳanda olur didügüň dür

32. Eyitdi rişte-i cān ʿuḳdesidür

arż it:

arż it: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Arz etmek, sunmak.

37. Didi pes ḳandaʿarż itdi cemālin

38. Eyitdi görmişem düşde ḫayālin

işüň gör:

işüň gör: Kalıp İfade

Mısra: **40**

İşini yapmak, görevini yapmak.

39. Didi ḳo ol ḫayāli kim düşüňdür

40. Eyitdi ḳo beni baňa işüň gör

divāne ol:

dįvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Bağlanmak ‖ Delirmek, kendinden geçmek.

41. Didi dįvāne olduň iy perį-gįr

42. Eyitdi zülf bendin eyle zencįr

yāre-i ġam:

yāre-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Keder yarası II Aşk yarası.

43. Didi niçe yiyesin yāre-i ġam

44. Eyitdi vaṣl-ı yār urınca merḥem

vaşl-ı yār:

vaşl-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Sevgiliye kavuşma.

43. Didi niçe yiyesin yāre-i ġam

44. Eyitdi vaṣl-ı yār urınca merḥem

kim bilür:

kim bilür: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Belirsizlik sağlayan soru ifadesi.

45. Didi nūşın yimezsin çekme niṣin
46. Eyitdi kim bilür ṭaḳdi̯rüň işin

zindān eyle:

zindān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Bir yeri yaşanmaz, zevk alınmaz hale getirmek.

49. Didi kim eylerem yirüni zindān
50. Eyitdi hāzır ol çāh-ı zenahdān

çāh-ı zenahdān:

çāh-ı zenahdān: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Çene çukuru.

49. Didi kim eylerem yirüni zindān
50. Eyitdi hāzır ol çāh-ı zenahdān

āb u zād:

āb u zād: Kalıp İfade

Mısra: **51**

İçecek ve yiyecek.

51. Didi kim āb u zāduň virmezem var
52. Eyitdi eşk-i çeşmüm ḫūn-ı dil-dār

hūn-ı dil-dār:

ḫūn-ı dil-dār: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Sevgilinin kanı.

51. Didi kim āb u zāduň virmezem var
52. Eyitdi eşk-i çeşmüm ḫūn-ı dil-dār

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ulaşmak, erişmek.

55. Didi ten olmasa cāndan ne ḫāṣıl
56. Eyitdi cān olur cānāna vāṣıl

ne çāre id:

ne çāre id: Deyim
Mısra: **57**
Ne yapmak, ne etmek. || Elden bir şey gelmemesi.

57. Didi ne çāre idem ben bu ḥāle
58. Eyitdi eyle ṭaḳdire ḥavāle

ḥavāle eyle:

ḥavāle eyle: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Göndermek, sevk etmek, yönlendirmek.

57. Didi ne çāre idem ben bu ḥāle
58. Eyitdi eyle ṭaḳdire ḥavāle

ḫiṭābı id:

ḫiṭābı id: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Seslenmek.

59. Ne acıyla iderse şeh ḫiṭābı
60. Şeker dilden virür şīrīn cevābı

çāre ol:

çāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Derman olmak.

61. Görür kim pend-ile olmadı çāre
62. Bu merḥemle oňulmadı o yāre

bende Ḳıl:

bende Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Kul ve köle haline getirmek.

63. Diledi kim çeke ol māhı bende
64. Ḳıla āzād iken servini bende

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Hilâl II Zelîhâ.

65. Velį gördi żaʿį̄f oldı meh-i nev
66. İçinden şuʿle-i mihr urdı pertev

cūşa gel:

cūşa gel: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Coşmak, galeyana gelmek.

67. Ṭamarda ḫūn-ı şefḳat cūşa geldi
68. Bu şerr işi yine teʿḫį̄re ṣaldı

żaʿif ol:

żaʿį̄f ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Zayıf olmak, güçsüz olmak.

65. Velį gördi żaʿį̄f oldı meh-i nev
66. İçinden şuʿle-i mihr urdı pertev

ne aşşı:

ne aşşı: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Ne faydası var.

69. Ne aşşı ḳılmadın şerr işi teʿḫį̄r
70. Çün olmaz ẕerrece taḳdį̄re taġyį̄r

şuʿle-i mihr:

şuʿle-i mihr: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Güneş ışığı.

65. Velį gördi żaʿį̄f oldı meh-i nev
66. İçinden şuʿle-i mihr urdı pertev

şerr ḳıl:

şerr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Kötülük , fenalık yapmak.

69. Ne aşşı ḳılmadın şerr işi teʿḫį̄r
70. Çün olmaz ẕerrece taḳdį̄re

taġyi̱r

25. Didi ġam nice ura saña şemşi̱r
26. Eyitdi sebze olmaz ābdan si̱r

taġyir ol:

taġyi̱r ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Değişmek, değiştirmek, bozmak.

69. Ne aṣṣı ḳılmadın şerr işi teʿ ḫi̱r
70. Çün olmaz ẕerrece taḳdi̱re taġyi̱r

zenci̱r eyle:

zenci̱r eyle: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Zincir yapmak.

41. Didi di̱vāne olduň iy peri̱-gi̱r
42. Eyitdi zülf bendin eyle zenci̱r

ten ol:

ten ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Beden, cisim, gövde, vücut olmak.

55. Didi ten olmasa cāndan ne ḫāṣıl
56. Eyitdi cān olur cānāna vāṣıl

bende çek:

bende çek: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Bağlamak, esir etmek.

63. Diledi kim çeke ol māhı bende
64. Ḳıla āzād iken servini bende

sir ol:

si̱r ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Doymak, tok olmak.

hūn-ı şefḳat:

ḫūn-ı şefḳat: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Merhamet kanı.

67. Ṭamarda ḫūn-ı şefḳat cūşa geldi

68. Bu şerr işi yine teʿḫīre ṣaldı

başda yazu böyle-y-imiş:

başda yazu böyle-y-imiş: Deyim

Mısra: **10**

Ezelden hakkında böyle kader yazılmış.

9. Didi ḳılmış seni kej-rā ol ebrū

10. Eyitdi böyle-y-imiş başda yazu

merḥem ur:

merḥem ur: Deyim

Mısra: **44**

Merhem sürmek, çare bulmak.

43. Didi niçe yiyesin yāre-i ġam

44. Eyitdi vaṣl-ı yār urınca merḥem

Dizin

ṣulḥ ol:

ṣulḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Barışmak, uzlaşmak, uyum sağlamak.

1. Elā iy ʿışḳ-ı pür-efsūn-ı nı̄reng

2. Ki işüñ gāh ṣulḥ oldı gehı̄ ceng

ceng ol:

ceng ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Savaş olmak.

1. Elā iy ʿışḳ-ı pür-efsūn-ı nı̄reng

2. Ki işüñ gāh ṣulḥ oldı gehı̄ ceng

mey-ḫvār ḳıl:

mey-ḫvār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Şarap içmek.

5. Niçe zāhidleri mey-ḫ∨ār ḳılduň
6. Niçe ʿārifleri ber-dār ḳılduň

ber-dār ḳıl:

ber-dār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Asmak.

5. Niçe zāhidleri mey-ḫ∨ār ḳılduň
6. Niçe ʿārifleri ber-dār ḳılduň

ḫāk it:

ḫāk it: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Helak etmek, toprak hale getirmek.

11. Hevāň odıyla itdi gül yüzin ḫāk
12. Ki ḳıldı ġonça gibi perdesin çāk

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **11**
(Sevgilinin) gül(e benzeyen) yüzü/yanağı.

11. Hevāň odıyla itdi gül yüzin ḫāk
12. Ki ḳıldı ġonça gibi perdesin çāk

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Yırtmak, yarmak.

11. Hevāň odıyla itdi gül yüzin ḫāk
12. Ki ḳıldı ġonça gibi perdesin çāk

divāne ḳıl:

dįvāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Delirtmek, kendinden geçmek.

13. Niçe ferzāneyi dįvāne ḳılduň
14. Niçe maʿmūreyi vįrāne ḳılduň

virāne ḳıl:

vi̯rāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Harap, yıkık, perişan etmek.

13. Niçe ferzāneyi di̯vāne ḳılduň

14. Niçe maʿmūreyi vi̯rāne ḳılduň

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Can ve gönül.

15. Güzeller zülfi̯n eylersin girih-gi̯r

16. Ṭaḳarsın cān u dil boynına zenci̯r

girih-gi̯r eyle:

girih-gi̯r eyle: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Düğüm düğüm yapmak ||

Büyülemek.

15. Güzeller zülfi̯n eylersin girih-gi̯r

16. Ṭaḳarsın cān u dil boynına zenci̯r

girih-gi̯r eyle: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Düğüm düğüm yapmak ||

Büyülemek.

37. Benefşe zülfını eyler girih-gi̯r

38. Ṣabā Mecnūnʿına urmaġa zenci̯r

bir gün:

bir gün: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Bir gün, bir zaman.

17. Meger bir gün ki gül hengāmı-y-ıdı

18. Nevā-yı bülbülüň eyyāmı-y-ıdı

nevā-yı bülbül:

nevā-yı bülbül: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Bülbülün ötüşü.

17. Meger bir gün ki gül hengāmı-y-ıdı
18. Nevā-yı bülbülüñ eyyāmı-y-ıdı

19. Baḫār-ıla cihān germ olmış-ıdı
20. Yirüñ sengin dili nerm olmış-ıdı

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Isınmak, hararetlenmek.

19. Baḫār-ıla cihān germ olmış-ıdı
20. Yirüñ sengin dili nerm olmış-ıdı

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Hararetlenmek, Kızışmak ‖ Kızmak, öfkelenmek.

39. Bu şevḳ-ıla kim ṭaġ u ṭaş olur germ
40. Ne sengin-dil ola kim olmaya nerm

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Yumuşamak.

19. Baḫār-ıla cihān germ olmış-ıdı
20. Yirüñ sengin dili nerm olmış-ıdı

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Yumuşamak.

39. Bu şevḳ-ıla kim ṭaġ u ṭaş olur germ
40. Ne sengin-dil ola kim olmaya nerm

hūn ol:

ḫūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Kan dolmak.

21. Yirüñ lāleyle olmışdı yüzi ḫūn
22. Gözi yaşını cūy itmişdi gülgūn

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gözyaşı.

21. Yirüñ lāleyle olmışdı yüzi ḫūn

22. Gözi yaşını cūy itmişdi gülgūn

nevā-yı kumri:

nevā-yı ḳumrį: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Kumrunun sesi.

23. Nevā-yı ḳumrį vü āvāz-ı bülbül

24. Cihān bāġına ṣalmış şūr u ġulġul

āvāz-ı bülbül:

āvāz-ı bülbül: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Bülbül sesi.

23. Nevā-yı ḳumrį vü āvāz-ı bülbül

24. Cihān bāġına ṣalmış şūr u ġulġul

şūr u ġulġul:

şūr u ġulġul: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gürültü ve şamata.

23. Nevā-yı ḳumrį vü āvāz-ı bülbül

24. Cihān bāġına ṣalmış şūr u ġulġul

şevḳ-ı bahāri:

şevḳ-ı bahārį: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Bahar neşesi.

25. Zamānı germ ider şevḳ-ı bahārį

26. Çıḳar yirden göge sevdā buḫārı

germ id:

germ id: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Isıtmak.

25. Zamānı germ ider şevḳ-ı bahārį

26. Çıḳar yirden göge sevdā buḫārı

sevdā buḫārı:

sevdā buḫārı: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Sevda dumanı.

25. Zamānı germ ider şevḳ-ı bahārį

26. Çıḳar yirden göge sevdā buḫārı

dil-i cū:

dil-i cū: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Körpe gönül.

27. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış

28. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

dil-i cū: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Körpe gönül.

29. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış

30. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

hevā-yi ʿışḳ:

hevā-yi ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Aşk hevesi.

27. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış

28. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

hevā-yi ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aşk hevesi, aşk arzusu.

29. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış

30. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

pür-eşk ol:

pür-eşk ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Gözyaşı ile dolmak.

27. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış
28. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

pür-eşk ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Gözyaşı ile dolmak.

29. Dil-i cūya hevā-yi ʿışḳ ṭolmış
30. Ḫabāb-ıla gözi pür-eşk olmış

<u>āŝār-ı ḥacer:</u>

āŝār-ı ḥacer: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Taş izleri.

31. Yürek ḳanı gelür cūşa ṭamarda
32. Kʿola germiyyet āŝār-ı ḥacerde

<u>germiyyet ol:</u>

germiyyet ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Şevk, arzu, heves olmak.

31. Yürek ḳanı gelür cūşa ṭamarda
32. Kʿola germiyyet āŝār-ı ḥacerde

<u>serv-i şimşād eyle:</u>

serv-i şimşād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Şimşir ağacı olmak.

33. Meger şeydālıḳ eyler serv-i şimşād
34. Kʿayaġına ṣudan zenc̣ir urur bād

<u>ḥayāl-i serv:</u>

ḫayāl-i serv: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Servinin hayali II Servi boylu sevgilinin hayali.

35. Ṣuyuň içi ḫayāl-i serv ṭolmış
36. Ki zenc̣irin sürür dı̣vāne olmış

<u>divāne ol:</u>

dḭvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Deli divane olmak.

35. Ṣuyuň içi ḫayāl-i serv ṭolmış
36. Ki zencḭrin sürür dḭvāne olmış

taġ u taş:

ṭaġ u ṭaş: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Dağ ve taş.

39. Bu şevḳ-ıla kim ṭaġ u ṭaş olur germ
40. Ne sengḭn-dil ola kim olmaya nerm

sengin-dil ol:

sengḭn-dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Taş kalpli, acımasız, merhametsiz olmak.

39. Bu şevḳ-ıla kim ṭaġ u ṭaş olur germ
40. Ne sengḭn-dil ola kim olmaya nerm

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

41. Zelḭhā ki olmış-ıdı şevḳ-ıla mest
42. Ḥarḭf-i ışḳ-ıla olmışdı hem-dest

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

El ele, birlikte olmak.

41. Zelḭhā ki olmış-ıdı şevḳ-ıla mest
42. Ḥarḭf-i ışḳ-ıla olmışdı hem-dest

Ḥarif-i ışḳ:

Ḥarḭf-i ışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Aşka dost, arkadaş.

41. Zeli̱hā ki olmış-ıdı şevḳ-ıla mest
42. Ḥari̱f-i ışḳ-ıla olmışdı hem-dest

nūş ḳıl:

nūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **43**
İçmek.

43. Bahāruñ şevḳına mey nūş ḳıldı
44. Ṭamarlarında ḳanı cūş ḳıldı

cūş ḳıl:

cūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Coşmak, hareketlenmek, kaynamak, taşmak.

43. Bahāruñ şevḳına mey nūş ḳıldı
44. Ṭamarlarında ḳanı cūş ḳıldı

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Aşktan aklını kaybetmiş, divane, düşkün, şaşkın olmak.

45. Aġup zülfi gibi başına sevdā
46. Bulandı ṣu gibi göñli oldı şeydā

assı it:

aṣṣı it: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Fayda vermek, işe yaramak.

47. Atası gördi kim pend aṣṣı itmez
48. Maḥabbet ri̱v-i efsūn-ile gitmez

tedbir it:

tedbi̱r it: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Önlem almak; hazırlanmak.

49. Bu kerre bend-ile tedbi̱r itdi
50. Gümüş sāḳına zer zenci̱r

itdi

55. Ki miḥnet āteşine yana yana
56. Hevā-yı ʿışḳdan cānı uṣāna

zencir it:

zenc̣ir it: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Zincir olarak takmak.

49. Bu kerre bend-ile tedbi̯r itdi
50. Gümüş sāḳına zer zenc̣ir itdi

hoşnūd ol:

ḫoşnūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Memnun, râzı olmak.

59. Bu oddan olmış-ıdı cānı ḫoşnūd
60. Gül ü reyḥān gelürdi şuʿle vü dūd

yaṣaġ it:

yaṣaġ it: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Yasaklamak.

53. Yaṣaġ itdi yanına varmaġa hi̯ç
54. Yüzini görmeyeler ir eġer giç

şuʿle vü dūd:

şuʿle vü dūd: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Ateş ve duman.

59. Bu oddan olmış-ıdı cānı ḫoşnūd
60. Gül ü reyḥān gelürdi şuʿle vü dūd

hevā-yı ʿışḳ:

hevā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Aşk hevesi, aşk arzusu.

zülf-i nigār:

zülf-i nigār: Kalıp İfade
Mısra: **64**

Sevgilinin saçı.

63. Gülüp gül gibi girdi ol semen-bü
64. Bize zülf-i nigārun bendidür bu

dil-i zencir:

dil-i zenǰir: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Zincirli gönül, bağlı gönül.

65. Fiġānından ki ditrer ḳubbe-i kāḫ
66. Dil-i zenǰir olur sürāḫ sürāḫ

dil-i zenǰir: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Bağlı gönül.

73. Perişān olsa ol gi̱sū-yı pür-ḫam
74. Olur ġamdan dil-i zenǰir derhem

sürāḫ sürāḫ ol:

sürāḫ sürāḫ ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Delik, deşik olmak.

65. Fiġānından ki ditrer ḳubbe-i kāḫ
66. Dil-i zenǰir olur sürāḫ sürāḫ

zencir-i pā-māl:

zenǰir-i pā-māl: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Ayak zinciri.

67. Ayaġında gören zenǰir-i pā-māl
68. Ṣānur mār oldı sāḳ-ı ʿarşa ḫalḫāl

halhāl ol:

ḫalḫāl ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Ayak bileziği oldu.

67. Ayaġında gören zenǰir-i pā-māl
68. Ṣānur mār oldı sāḳ-ı ʿarşa ḫalḫāl

sāḳ-ı ʿarş:

sāḳ-ı ʿarş: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Gökyüzünün en üst kısmının ayağı II Arşın ayak bilekleri.

67. Ayaġında gören zenǧir-i pā-māl

68. Ṣānur mār oldı sāḳ-ı ʿarşa ḫalḫāl

mār ol:

mār ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Yılan gibi olmak.

69. Güzellik genci-y-idi ol şeker-bār

70. Beli gene olduġu yirde olur mār

göz ol:

göz ol: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Göz gibi olmak II Göz göz olmak. Üzerinde birçok göz, delik oluşmak veya bulunmak.

71. Ten-i zenǧiri göz olmış ser-ā-ser

72. Semen sāḳın ttyınca görmek ister

ten-i zenǧir:

ten-i zenǧir: Kalıp İfade

Mısra: **71**

-Zincirli beden.

71. Ten-i zenǧiri göz olmış ser-ā-ser

72. Semen sāḳın ttyınca görmek ister

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Dağınık olmak.

73. Perişān olsa ol gi̯sū-yı pür-ḫam

74. Olur ġamdan dil-i zenǧir derhem

gisū-yı pür-ḫam:

gi̱sū-yı pür-ḫam: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Omuza dökülen kıvrım kıvrım olan saç.

73. Periş̱ān olsa ol gi̱sū-yı pür-ḫam

74. Olur ġamdan dil-i zenci̱r derhem

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

73. Periş̱ān olsa ol gi̱sū-yı pür-ḫam

74. Olur ġamdan dil-i zenci̱r derhem

zülf-i girih-gir:

zülf-i girih-gi̱r: Kalıp İfade

Mısra: **75**

(Sevgilinin) dolaşık ve düğümlü saçı.

75. Yile varduḳça ol zülf-i girih-gi̱r

76. Ḳarārı ḳalmayup iñlerdi zenci̱r

zāri eyle:

zārı̱ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

77. Kaçan kim gitmek isterdi nigārı

78. Ayaġına düşüp eylerdi zārı̱

seyr-i gül-zār id:

seyr-i gül-zār id: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Gül bahçesini gezme, seyretme.

79. Ṣalınmasun diyü yanınca her ḫār

80. Ḳomazdı ki ide ol gül seyr-i gül-zār

taḳdir id:

taḳdir id: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Kıymet vermek.

81. İderken ortada ol genci taḳdir
82. Çekişdi birbirine geçdi zenzi̯r

ten-i pāk:

ten-i pāk: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Temiz vücut.

83. Feridūn genci-y-iken ol ten-i pāk
84. Nice żabt itdi anı mār-ı Daḥḥāk

mār-ı daḥḥāk:

mār-ı daḥḥāk: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Dehhak; İran'da yaşamış, omzunda iki yılan olan ve bu yılanları etkisiz hale getirebilmek için her gün iki çocuk beynini bu yılanlara yediren zalim ve gaddar hükümdar. Dehhak'ın yılanı.

83. Feridūn genci-y-iken ol ten-i pāk
84. Nice żabt itdi anı mār-ı Daḥḥāk

żabt it:

żabt it: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Zorla ele geçirmek, yönetimi altına almak; bir şeyi güç kullanarak önlemek.

83. Feridūn genci-y-iken ol ten-i pāk
84. Nice żabt itdi anı mār-ı Daḥḥāk

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Esir, tutsak, zincire bağlı kimse.

85. Zeli̯hāʿya ʿaceb bend eyledi dehr
86. Ki yārin mār ḳıldı şekkeri̯n zehr

zehr ḳıl:

zehr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Zehirlemek, zehirli hâle getirmek.

85. Zeḫīhāʿya ʿaceb bend eyledi dehr

86. Ki yārin mār ḳıldı şekkerīn zehr

ʿışk-ı pür-efsūn-ı nireng:

ʿışḳ-ı pür-efsūn-ı nīreng: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Sihirle dolu aşk.

1. Elā iy ʿışḳ-ı pür-efsūn-ı nīreng

2. Ki işüñ gāh ṣulḥ oldı gehī ceng

şeyh-ı serdār:

şeyḫ-ı serdār: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sultan şeyh.

7. Senüñ fitneñle niçe şeyḫ-ı serdār

8. Çıḳardı ḫırḳayı bağlandı zünnār

serv-i revān-veş:

serv-i revān-veş: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yürüyen uzun boylu sevgili gibi.

9. Niçe serv-i revān-veş pāk-dāmen

10. Aḳar ṣudan içi ṣāfī vü rūşen

zülf-i yār:

zülf-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Sevgilinin saçı.

61. Virüp züln gibi yile ḳarārın

62. Görüp zencīr añdı zülf-i yārın

riv-i efsūn:

rīv-i efsūn: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Sihir hilesi.

47. Atası gördi kim pend aṣṣı itmez
48. Maḥabbet rı̱v-i efsūn-ile gitmez

cūy it:

cūy it: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Su gibi akmak.

21. Yirüñ lāleyle olmışdı yüzi ḫūn
22. Gözi yaşını cūy itmişdi gülgūn

ḳubbe-i kāḥ:

ḳubbe-i kāḫ: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Köşkün kubbesi.

65. Fiġānından ki ditrer ḳubbe-i kāḫ
66. Dil-i zenci̱r olur sürāḫ sürāḫ

ayaġına düş:

ayaġına düş: Deyim
Mısra: **78**
(Birinin) ayaklarına kapanmak, çok yalvarmak.

77. Kaçan kim gitmek isterdi nigārı
78. Ayaġına düşüp eylerdi zārı̱

serden çıkar:

serden çıḳar: Deyim
Mısra: **4**
Baştan çıkmak, kötü yola sapmak, ahlakı bozulmak.

3. Niçe ṣulṭānı efserden çıḳarduñ
4. Niçe serverleri serden çıḳarduñ

Dizin
naḳḳāş-ı naḳş-ı hāme-i ʿışḳ:

naḳḳāş-ı naḳş-ı ḫāme-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Aşk kaleminin resmini yapan.

1. Gel iy naḳḳāş-ı naḳş-ı ḫāme-i ʿışḳ

2. Nedür oḳı görelüm nāme-i ʿışḳ

5. Ne kim ṭutduň-ısa iistāddan yād
6. Bize naḳl eylegil iy kāmil üstād

nāme-i ʿışḳ:

nāme-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Aşk mektubu.

1. Gel iy naḳḳāş-ı naḳş-ı ḫāme-i ʿışḳ
2. Nedür oḳı görelüm nāme-i ʿışḳ

ser-āġāz eyle:

ser-āġāz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Başlamak.

9. Nevādan eyle ʿuşşāḳa ser-āġāz

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Dert ve sıkıntı.

3. Elüňe al maḥabbet ḫāmesini
4. Oḳı yaz derd ü miḥnet nāmesini

gūş-ı çarḫ:

gūş-ı çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Feleğin kulağı II Dünya.

11. Ki irsün gūş-ı çarḫa rāst āvāz
12. Melek gūş idüp ol āvāzelerden

naḳl eyle:

naḳl eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Anlatmak, aktarmak.

gūş id:

gūş id: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Kulak vermek, dinlemek.

11. Ki irsün gūş-ı çarḫa rāst āvāz
12. Melek gūş idüp ol āvāzelerden

pertāb id:

pertāb id: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Atmak, fırlatmak.

13. Özin pertāb ide dervāzelerden
14. Sözüňüň şöyle kim germiyyeti var

behremend it:

behremend it: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Nasip etmek, hissedar etmek, nimete erişmek.

15. Oda yaḳmaġa dehri himmeti var
16. Bu derdüňden bizi de behremend it

ʿūd u sipend it:

ʿūd u sipend it: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Odun ve tütsü yapmak.

17. Yaḳup ʿışḳ odına ʿūd u sipend it
18. Çi-ger āşūbdur ʿışḳ odı cāna

iki cihān:

iki cihān: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dünya ve ahiret.

19. Saʿādet-nāmedür iki cihāna
20. Cihānuň ʿışḳ-dururcān-ı pāḳį

āb u hāk:

āb u ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Su ve toprak.

21. Nʿiderler ʿışḳsuz bu āb u ḫāki
22. Bulınmaz ʿışḳ ḥāline nihāyet

bister idin:

bister idin: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Yatak, döşek yapmak.

27. Yaşından lāle gibi ḳan içinde
28. İdinūr sengi bāl̟in ḫāki bister

ḫūn-ı ciger:

ḫūn-ı ciger: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Ciğer kanı.

29. İçüp göz yaşını ḫūn-ı ciger yir
30. Yanup baġrı ḳararmış ḫāli gibi

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gözyaşı.

29. İçüp göz yaşını ḫūn-ı ciger yir
30. Yanup baġrı ḳararmış ḫāli gibi

baş ur:

baş ur: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Başvurmak II Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek.

31. Hilāle beňzemiş ḫalḫali gibi
32. Yatup baş urduġınca ṭaşa ol māh

şuʿle-i āh:

şuʿle-i āh: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Ah ateşi.

33. Olurdı şemʿ-i bāl̟in şuʿle-i āh
34. İşi dün gün fiġān u ġulġul idi

şemʿ-i bālin ol:

şemʿ-i bāl̟in ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Mumdan yastık olmak.

33. Olurdı şemʿ-i bālı̣n şuʿle-i āh
34. İşi dün gün fiġān u ġulġul idi

Hayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Sevgilinin hayali.

41. Ḫayāl-i yārden olmazdı ḫālı̣
42. İderdi cevr-i devrāndan şikāyet

hāli ol:

ḫālı̣ ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Vazgeçmek, uzak, eksik olmak.

41. Ḫayāl-i yārden olmazdı ḫālı̣
42. İderdi cevr-i devrāndan şikāyet

cevr-i devrān:

cevr-i devrān: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Feleğin eziyet ve sitemi II Bahtın kötülüğü.

41. Ḫayāl-i yārden olmazdı ḫālı̣
42. İderdi cevr-i devrāndan şikāyet

şikāyet İd:

şikāyet İd: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Yakınmak, sızlanmak.

41. Ḫayāl-i yārden olmazdı ḫālı̣
42. İderdi cevr-i devrāndan şikāyet

hikāyet Kıl:

ḥikāyet Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Hikaye etmek, anlatmak.

43. Ḳılurdı ḥālini yāre ḥikāyet
44. Ṭolup kan gözlerinüñ çeşmesārı

zārį eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Ağlamak, ağlayıp inlemek.

45. Diyüp bu sözleri eylerdi zārį
46. İdelden gözlerüñ göñlümi naḫcįr

naḫcįr id:

naḫcįr id: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Avlamak II Elde etmek.

45. Diyüp bu sözleri eylerdi zārį
46. İdelden gözlerüñ göñlümi naḫcįr

Ġam-ı zülf:

Ġam-ı zülf: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Zülfün gamı.

47. Ġam-ı zülfin urupdur baña zencįr

48. Zenaḫdānuñ yirüñi ḳıldı zindān

zindān ḳıl:

zindān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Hayatı dayanılmaz kılmak.

47. Ġam-ı zülfin urupdur baña zencįr
48. Zenaḫdānuñ yirüñi ḳıldı zindān

bįzār ol:

bįzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Bıkmak, usanmak; rahatsız olmak.

51. Enisüm yoḳ anun dūdından artuḳ
52. Ḳamu ḳavmum olup bįzār benden

bezr-i miḫnet:

bezr-i miḫnet: Kalıp İfade
Mısra: **54**

Gam, bela çiçeği.

53. Görüp ḥālüm iderler ʿār benden
54. Görelden mezraʿumda beẕr-i miḥnet

cān-ı māder: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Annesinin canı, ruhu.

57. Pür-āẕerdür ġamumdan cān-ı māder
58. Girür ʿammüm ġamumdan ġār-ı ʿāra

ġayret eyle:

ġayret eyle: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Çabalamak.

55. Peder eyler adum aňmaġa ġayret
56. Olaldan ʿışḳuň-ıla dil birāder

ġār-ı ʿār:

ġār-ı ʿār: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Utanç mağrası.

57. Pür-āẕerdür ġamumdan cān-ı māder
58. Girür ʿammüm ġamumdan ġār-ı ʿāra

birāder ol:

birāder ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Dost, arkadaş olmak.

55. Peder eyler adum aňmaġa ġayret
56. Olaldan ʿışḳuň-ıla dil birāder

melūl ol:

melūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Boynu bükük olmak, üzgün olmak, kederlenmek.

59. Görüp ḥālüm ḳaçar ḫālem kenāra
60. Melūl olup ḳaraňu

cān-ı māder:

külḫenümden

perdāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

63. Gice nālem üninden ol da bekler

64. Olurken mesnevi̯ ḳavliyle dem-sāz

cān-ı pāki:

cān-ı pāki̯: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Temiz ruh.

19. Saʿādet-nāmedür iki cihāna

20. Cihānuň ʿışḳ-dururcān-ı pāki̯

nāme-perdāz ol:

nāme-perdāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Şiir yazmak.

65. Ġazel ṭarzında oldı nāme-

ʿār id:

ʿār id: Deyim

Mısra: **53**

Utanmak, hicap duymak; çekinmek, sakınmak.

53. Görüp ḥālüm iderler ʿār benden

54. Görelden mezraʿumda beẕr-i miḫnet

ṣayyād-ı ḫ∨āb:

ṣayyād-ı ḫ∨āb: Deyim

Mısra: **37**

Uyku avcısı.

37. Gözin ṣayyād-ı ḫ∨āb avlayımazdı

38. Gözi āhūları gir-dāba düşmiş

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Hangi sebepten, neden, niçin?

25. Ne yüzden geçdi cevri rūzigāruň
26. Yaturdı ḳaraňu zindān içinde

Dizin

dehr-i cān-sūz:

dehr-i cān-sūz: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Can yakıcı dünya.

1. Sipihr-i ten-güdāz u dehr-i cān-sūz
2. Geh arḳa döndürür bize gehį yüz

sipihr-i ten-güdāz:

sipihr-i ten-güdāz: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Can yakıcı felek.

1. Sipihr-i ten-güdāz u dehr-i cān-sūz
2. Geh arḳa döndürür bize gehį yüz

biň dürlü:

biň dürlü: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Bir türlü, bin çeşit.

3. Ne çāpükdür bu çarḫuň ḥoḳḳa-bāzı
4. Geçer her laḥẓada biň dürlü bāzį

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Yırtmak.

5. Çü görmez hįç ḥālinde beḳāsın
6. Felek her ṣubḥ çāk eyler yaḳasın

dil-teng id:

dil-teng id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gönlü kederli, ıztıraplı olmak.

9. İderdi ġonca-veş ġuṣṣayla dil-teng
10. Yüzin eyler ciger ḳanıyla gül-reng

gül-reng eyle:

gül-reng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gül renkli, kırmızı.

9. İderdi ġonca-veş ġuṣṣayla dil-teng

10. Yüzin eyler ciger ḳanıyla gül-reng

dil-efgār ol:

dil-efgār ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gönlü yaralı olmak.

11. Belā ḫārında olmışken dil-efgār

12. İder bülbül gibi bu nāle vü zār

nāle vü zār id:

nāle vü zār id: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Ağlamak ve inlemek.

11. Belā ḫārında olmışken dil-efgār

12. İder bülbül gibi bu nāle vü zār

cām-ı ṭarab-nāk:

cām-ı ṭarab-nāk: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Neşe veren kadeh.

13. İçürür lāle-veş cām-ı ṭarab-nāk

14. Nesi̯m-i luṭf-ıla eyler feraḥ-nāk

nesi̯m-i luṭf:

nesi̯m-i luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **14**

İyilik rüzgarı.

13. İçürür lāle-veş cām-ı ṭarab-nāk

14. Nesi̯m-i luṭf-ıla eyler feraḥ-nāk

feraḥ-nāk eyle:

feraḥ-nāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sevindirmek.

13. İçürür lāle-veş cām-ı ṭarab-nāk
14. Nesi̯m-i luṭf-ıla eyler feraḥ-nāk

şād ķıl:

şād ķıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sevindirmek, mutlu etmek.

15. Açar göñlini gül gibi ķılur şād
16. Belā bendinden eyler servin āzād

āzād eyle:

āzād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Kurtarmak.

15. Açar göñlini gül gibi ķılur şād
16. Belā bendinden eyler servin āzād

Şoñında her inişüñ bir düzi var:

Şoñında her inişüñ bir düzi var:
Atasözü
Mısra: **19**
Her yokuşun bir inişi vardır.

19. Şoñında her inişüñ bir düzi var
20. Gice ne deñli uzarsa gündüzi var

gice ne deñli uzarsa gündüzi var:

gice ne deñli uzarsa gündüzi var:
Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gece ne kadar uzarsa gündüzü de uzar.

19. Şoñında her inişüñ bir düzi var
20. Gice ne deñli uzarsa gündüzi var

çarḫ-ı ṭār:

çarḫ-ı ṭār: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Karanlık gök kubbe.

21. Ebed ķalsa belā içinde merdüm

22. Baṭardı göz yaşma çarḫ-ı ṭārüm

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Çekilen ateşli ahlardan çıkan duman ‖ Yürek yangını.

23. Ġam odı dāyimā yaḳsaydı cānı

24. Boyardı dūd-ı āha āsmānı

bāb-i ümiḍ:

bāb-i ümiḍ: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Ümit kapısı II İstenilen, arzu edilen bir şeyin gerçekleşmesi beklentisiyle özlenen durum.

25. Açılur ʿāḳıbet bāb-i ümiḍüñ

26. Olur miftāḥı lā-büd her kiliḍüñ

miftāḥı ol:

miftāḥı ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Anahtar II Manevi kapıları açan anahtar.

25. Açılur ʿāḳıbet bāb-i ümiḍüñ

26. Olur miftāḥı lā-büd her kiliḍüñ

rūşenāsı ol:

rūşenāsı ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Rehber olmak.

27. Olur her ẓulmetüñ bir rūşenāsı

28. Ne derd olur ki yoḳ anuñ devāsı

derd ol:

derd ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Dert, sıkıntı olmak.

27. Olur her ẓulmetüñ bir rūşenāsı

28. Ne derd olur ki yoḳ anuñ

devāsı

31. Zelihāʿnuň çün oldı ḥāli müşkil
32. Dilinden bend-i ġam olmadı zāyil

āḫir-i kār ol:

āḫir-i kār ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
İşin sonunun olması, nihayete ermesi.

29. Olur her müşkili ḥali āḫir-i kār
30. Ölümden özge derdüň çāresi var

müşkil ol:

müşkil ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Zor, çetin olmak.

31. Zelihāʿnuň çün oldı ḥāli müşkil
32. Dilinden bend-i ġam olmadı zāyil

bend-i ġam:

bend-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Gam bağı.

zāyil ol:

zāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Yok olmak.

31. Zelihāʿnuň çün oldı ḥāli müşkil
32. Dilinden bend-i ġam olmadı zāyil

zāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Yok olmak.

103. Meger ki ʿışk-ıla bulmışdı temkin
104. Ki zāyil olmış-ıdı naḳş-ı telvin

ʿışḳ derdi:

ʿışḳ derdi: Kalıp İfade
Mısra: **33**

Aşk derdi.

33. ʿAceb bend itdi aña ʿışḳ derdi
34. Ki ḳaldı şeşder-i ġam içre nerdi

bend it:

bend it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

33. ʿAceb bend itdi aña ʿışḳ derdi
34. Ki ḳaldı şeşder-i ġam içre nerdi

şeşder-i ġam:

şeşder-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Gam tavlası II Aşığın göğsü, bağrı.

33. ʿAceb bend itdi aña ʿışḳ derdi
34. Ki ḳaldı şeşder-i ġam içre nerdi

Ḫazāna uġra:

Ḫazāna uġra: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Sonbaharı görmek II Sıkıntı yaşamak.

35. Cemāli maġribi dünyāya döndi
36. Ḫazāna uġramış gülzāra döndi

ʿişret eyle:

ʿişret eyle: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Yemek içmek; eğlenmek, hoşça vakit geçirmek.

37. Ḫayāl-i yārı-y-ıla ʿişret eyler
38. Yaşı gülgūn şarāb u çeşmi sāġar

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Sevgilinin hayali.

37. Ḫayāl-i yārı-y-ıla ʿişret eyler
38. Yaşı gülgūn şarāb u çeşmi sāġar

43. İçi germ olmış u ḥammāma dönmiş
44. Gözi yaşıyla rengiṉ cāma dönmiş

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Aydınlanmak, nurlanmak.

39. Yanar ḳandil içinde ʿışḳ dāġı
40. Olur rūşen anuñla dil otaġı

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Isınmak, hararetlenmek.

43. İçi germ olmış u ḥammāma dönmiş
44. Gözi yaşıyla rengiṉ cāma dönmiş

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Gözyaşı.

41. Gözi yaşından artuḳ hem-demi yoḳ
42. Ciger başından artuḳ maḥremi yoḳ

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Gözyaşı.

bi-ḫod ol:

bi-ḫod ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

47. İçi külḫen gibi dūd-ıla ṭolmış
48. Yaṭurdı sāye gibi bi-ḫod olmış

meʿnūs ol:

meʿnūs ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Alışılmış olmak, alışkanlık haline gelmek.

49. Belā-yi hecr-ile olmışdı meʿnūs

50. Ṣafā-yi vaṣldan olmışdı meʿyūs

belā-yi hecr:

belā-yi hecr: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Ayrılık belası, ayrılık derdinin verdiği sıkıntı.

49. Belā-yi hecr-ile olmışdı meʿnūs

50. Ṣafā-yi vaṣldan olmışdı meʿyūs

meʿyūs ol:

meʿyūs ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Ümitsiz, karamsar bir duruma düşmek, üzülmek.

49. Belā-yi hecr-ile olmışdı meʿnūs

50. Ṣafā-yi vaṣldan olmışdı meʿyūs

Ṣafā-yi vaṣl:

Ṣafā-yi vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Kavuşma neşesi.

49. Belā-yi hecr-ile olmışdı meʿnūs

50. Ṣafā-yi vaṣldan olmışdı meʿyūs

teb-i ʿışḳ:

teb-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Aşk ateşi.

51. Teb-i ʿışḳ-ıla olmışken içi tāb

52. Gözi āhūların ṣayd eyledi ḫ̲vāb

tāb ol:

tāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Işık, aydınlık olmak.

51. Teb-i ʿışḳ-ıla olmışken içi tāb
52. Gözi āhūların ṣayd eyledi ḫ∨āb

ṣayd eyle:

ṣayd eyle: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Avlamak ‖ Aşka düşürmek.

51. Teb-i ʿışḳ-ıla olmışken içi tāb
52. Gözi āhūların ṣayd eyledi ḫ∨āb

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Bırakmak.

53. Göŋül terk eyledi ten külḫenini
54. Girüp seyr eyledi cān gülşenini

seyr eyle:

seyr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **54**
İzlemek, bakmak, seyretmek.

53. Göŋül terk eyledi ten külḫenini
54. Girüp seyr eyledi cān gülşenini

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

55. İderken cān gülistānını seyrān
56. Görür ṭāvūs-veş yār itdi cevlān

cevlān it:

cevlān it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Gezmek, dolaşmak.

55. İderken cān gülistānını seyrān
56. Görür ṭāvūs-veş yār itdi

cevlān

nūr-ı pāk:

nūr-ı pāk: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Mübarek nur.

59. Didi ol nūr-ı pāk içün ki idrāk

60. Anuň vaṣfında eydür mā-ʿarafnāk

mā-ʿarafnāk:

mā-ʿarafnāk: Hadis

Mısra: **60**

"Seni bilmedik." "Mā-ʿarafnāke ḥaḳḳa maʿrifetik." şeklinde rivayet edilen sözden alınmıştır. Sufilerce gerçek hadis kabul edilen ancak gerçekliği şüphelidir.

59. Didi ol nūr-ı pāk içün ki idrāk

60. Anuň vaṣfında eydür mā-ʿarafnāk

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

61. Görince gül yüzini ḳarşu vardı

62. Açup bülbül dilin sevgend virdi

ʿizhār it:

ʿiẓẖār it: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek.

63. Şu ḳadar haḳḳı kʿiẓẖār itdi Ḳudret

64. Cemālüň gülşenine virdi zi̱net

bülbül it:

bülbül it: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Bülbül gibi şakır hale getirmek II Şairleri şiir söylemeye sevk etmek.

65. Dilüň cān gülşeninde bülbül itdi

66. Yüzüň ḫārsuz rengiŋ gül itdi

gül it:

gül it: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Kızarmak, Pembe olmak.

65. Dilüň cān gülşeninde bülbül itdi
66. Yüzüň ḫārsuz rengiŋ gül itdi

ser-efrāz it:

ser-efrāz it: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Yüceltmek, yükseltmek.

67. Seni itdi ser-efrāz ol çemende
68. Beni itdi serv-i āzāduňa bende

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Uzun boylu olan selvi (Yusuf).

67. Seni itdi ser-efrāz ol çemende
68. Beni itdi serv-i āzāduňa bende

bende it:

bende it: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Esir etmek.

67. Seni itdi ser-efrāz ol çemende
68. Beni itdi serv-i āzāduňa bende

var eyle:

var eyle: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Yapmak, meydana getirmek.

69. Dehānuňı yoġ-iḳen eyledi var
70. Miyānuň hiçden ḳıldı bediḏār

bedidār ḳıl:

bedi̯dār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Göstermek, herhangi bir durumun görülmesini sağlamak.

69. Dehānuñı yoġ-iḳen eyledi var

70. Miyānuñ hiçden ḳıldı bedi̯dār

h∨ān-ı ġarāyib:

ḫ∨ān-ı ġarāyib: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Garipler sofrası.

71. Cemālüñden açup ḫ∨ān-ı ġarāyib

72. Dehānuñı ḳoyupdur baḫş-i ġāyib

baḫş-i ġāyib:

baḫş-i ġāyib: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Gaipten bağış, ihsan.

71. Cemālüñden açup ḫ∨ān-ı ġarāyib

72. Dehānuñı ḳoyupdur baḫş-i ġāyib

ṭurfe kıl:

ṭurfe kıl: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Yeni, görülmemiş, acayip olmak.

73. Ruḫ u zülfüñde kıldı ṭurfe ḥikmet

74. Ki nūr-ıla muḳārin oldı ẓulmet

muḳārin ol:

muḳārin ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bir yerde, bir arada bulunmak, birlikte olmak.

73. Ruḫ u zülfüñde kıldı ṭurfe ḥikmet

74. Ki nūr-ıla muḳārin oldı ẓulmet

sırr-ı pinhān:

sırr-ı pinhān: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Gizli sır.

75. Yüzüňde nūr-ı Yezdān ḥaḳḳı-y-içün
76. Lebüňde sırr-ı pinhān ḥaḳḳı-y-içün

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

77. Baňa bildür nedür nāmuň nişānuň
78. Ne gülşende biter serv-i revānuň

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Çevik, eline ayağına çabuk servi II Servi gibi boylu boslu güzel.

79. Bu sevgendi işitdi ol serv-i çālāk
80. Ḳılup gül gibi sırrı perdesin çāk

çāk Kıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Yırtmak, parçalamak.

79. Bu sevgendi işitdi ol serv-i çālāk
80. Ḳılup gül gibi sırrı perdesin çāk

mülk-i ḥüsn:

mülk-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Güzellik ülkesi.

81. Eyitdi kim benem Mıṣrʿuň ʿazi̯zi
82. Lebümdür mülk-i ḥüsnüň ḳand-ri̯zi

cūybārı ol:

cūybārı ol: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Akarsu, ırmak olmak.

83. Gerek Nḭl ola eşküm cūybārı
84. Ki tā el vire ol Mıṣrʿuň kenārı

Kurtulmak.

87. İçi ṭoldı sürūr-ile feraḥdan
88. Ḫalāṣ oldı dili bend-i teraḥdan

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Gizli tutulan sır.

85. Zeliḫā buldı çün yārüň nişānın
86. Dehānınuň alup rāz-ı nihānın

sırr-ı ʿaẓim:

sırr-ı ʿaẓim: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Büyük sır.

89. Çü vāḳıf oldı ol sırr-ı ʿaẓime
90. Sanasın irdi cān ʿaẓm-i remḭme

bend-i teraḥ:

bend-i teraḥ: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Gam, keder bağı.

87. İçi ṭoldı sürūr-ile feraḥdan
88. Ḫalāṣ oldı dili bend-i teraḥdan

vāḳıf ol:

vāḳıf ol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
İdrak etmek, kavramak.

89. Çü vāḳıf oldı ol sırr-ı ʿaẓime
90. Sanasın irdi cān ʿaẓm-i remḭme

Halāṣ ol:

Ḫalāṣ ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**

vāḳıf ol: Kalıp İfade
Mısra: **111**

İdrak etmek, kavramak.

111. Olup vāḳıf şehen-şāh işbu ḥāle
112. İderdi şükr ü mirınet ẕüʿl-Celālʿe

ʿaẓm-i remime:

ʿaẓm-i remi̇me: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Çürümüş kemik.

89. Çü vāḳıf oldı ol sırr-ı ʿaẓi̇me
90. Sanasın irdi cān ʿaẓm-i remi̇me

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade
Mısra: **91**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu II Sevgilinin dudağı.

91. Meger ṣundı lebinden āb-ı ḥayvān
92. Ki irdi mürde cismine yeñi cān

ġonça-i ter:

ġonça-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Taze gonca II Sevgili.

93. İrişdi çün nesi̇m-i luṭf-ı dil-ber
94. Açıldı gül gibi ol ġonça-i ter

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **96**
İçmek.

95. Uyandı uyḫudan şevḳ-ıla pür-cūş
96. Ṣanasın eylemiş ẕevḳ-ıla mey nūş

ẓahir ol:

ẓahir ol: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

97. Leṭāfet ẓahir olmış

gülyüzinde
98. Cünūn āŝār ḳılmamış gözinde

āŝār ḳıl:

āŝār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Belirtiler, izler, alametler kılmak.

97. Leṭāfet ẓahir olmış gülyüzinde
98. Cünūn āŝār ḳılmamış gözinde

Ṣafa-yı vaṣl:

Ṣafa-yı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Kavuşma neşesi.

99. Ṣafa-yı vaṣl-ıla olmış içi nūr
100. Sarā-yı ḥüsn gibi gönü maʿmūr

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Nurlanmak, aydınlanmak, parlamak.

99. Ṣafa-yı vaṣl-ıla olmış içi nūr
100. Sarā-yı ḥüsn gibi gönü maʿmūr

sarāy-ı ḥüsn:

sarāy-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Güzellik sarayı.

99. Ṣafa-yı vaṣl-ıla olmış içi nūr
100. Sarā-yı ḥüsn gibi gönü maʿmūr

rāst ol:

rāst ol: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Uygun gelmek, uygun düşmek.

101. Elif-tek rāst oldı ḳadd-i nūm
102. Açıldı göñlinüñ ḳayd-ı

cünūnı

kayd-ı cünūn:

ḳayd-ı cünūn: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Zincire bağlanmış mecnun, deli.

101. Elif-tek rāst oldı ḳadd-i nūm
102. Açıldı gönlinüñ ḳayd-ı cünūnı

ḳıl ü ḳāl:

ḳıl ü ḳāl: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Dedikodu.

105. İricek ʿışḳ-ıla ʿāşıḳ kemāle
106. Teġayyür gelmez olur ḳıl ü ḳāle

gelmez ol:

gelmez ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Gelmemek, uğramamak.

105. İricek ʿışḳ-ıla ʿāşıḳ kemāle
106. Teġayyür gelmez olur ḳıl ü ḳāle

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Mutlu olmak.

107. Görüp bu ḥālin anuñ şād olurlar
108. Belā vü ġuṣṣadan āzād olurlar

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

107. Görüp bu ḥālin anuñ şād olurlar
108. Belā vü ġuṣṣadan āzād olurlar

iʿlām id:

iʿlām id: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Anlatmak, bildirmek, söylemek, izah etmek.

109. Varup iʿlām iderler şāha anı

110. Virüp müjde alurlar müjdegānį

şükr ü minnet id:

şükr ü minnet id: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak, teşekkür etmek.

111. Olup vāḳıf şehen-şāh işbu ḥāle

112. İderdi şükr ü mirınet ẕüʿl-Celālʿe

bezl ü iḥsān:

bezl ü iḥsān: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Cömertlik ve bağışlama.

113. İdüp ḳurbān çoġ itdi bezl ü iḥsān

114. Ulaşdurdı zer ü sį̄mi firāvān

çoġ it:

çoġ it: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Çok, fazla etmek.

113. İdüp ḳurbān çoġ itdi bezl ü iḥsān

114. Ulaşdurdı zer ü sį̄mi firāvān

kurbān id:

ḳurbān id: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Bir kimse veya şeyi bir uğurda feda etmek.

113. İdüp ḳurbān çoġ itdi bezl ü iḥsān

114. Ulaşdurdı zer ü sį̄mi firāvān

zer ü sim:

zer ü sį̄m: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Altın ve gümüş.

113. İdüp ḳurbān çoġ itdi bezl ü iḥsān
114. Ulaşdurdı zer ü sı̱mi firāvān

zencı̱re-i zer:

zencı̱re-i zer: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Altın zincir.

117. Ayaġından gidüp zencı̱re-i zer
118. Yirini ṭutdı ḫalḫāl-i mücevher

ḫalḫāl-i mücevher:

ḫalḫāl-i mücevher: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Müchever ayak bileziği.

117. Ayaġından gidüp zencı̱re-i zer
118. Yirini ṭutdı ḫalḫāl-i mücevher

ʿiş ü ṣafā:

ʿiş ü ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Zevk ve safa.

123. Yine başladılar ʿiş ü ṣafāya
124. Yine düşdi ḥased hūrşı̱d ü aya

meclis-i hāṣ id:

meclis-i ḫāṣ id: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Kişinin kendine has meclisinin olması.

127. Diledi kim ide bir meclis-i ḫāṣ
128. Kʿola zühre muġannı̱ māh raḳḳāş

rakkāş ol:

raḳḳāş ol: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Raks etmek, oynamak.

127. Diledi kim ide bir meclis-i ḫāṣ
128. Kʿola zühre muġannı̱ māh

raḳḳāş

yār-i ṣāfi:

yār-i ṣāfi: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Temiz gönüllü sevgili.

131. Ne cām-ı mey gibi var yār-i ṣāfi

132. Ney āvāzı gibi ne derde ṣāfi̯

cām-ı mey:

cām-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Şarap kadehi.

131. Ne cām-ı mey gibi var yār-i ṣāfi

132. Ney āvāzı gibi ne derde ṣāfi̯

nūr-ı yezdān:

nūr-ı yezdān: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Allah'ın nuru.

75. Yüzüňde nūr-ı Yezdān ḥaḳḳı-y-içün

76. Lebüňde sırr-ı pinhān ḥaḳḳı-y-içün

nakş-ı telvi̯n:

nakş-ı telvi̯n: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Renkli suret, şekil.

103. Meger ki ʿışk-ıla bulmışdı temkin

104. Ki zāyil olmış-ıdı nakş-ı telvi̯n

sevdānuň buḫārı:

sevdānuň buḫārı: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Aşk sarhoşluğu.

45. Yanup dil külḫeninde ʿışḳ nārı

46. Çıḳar başına sevdānuň buḫārı

başına çık:

başına çıḳ: Deyim

Mısra: **46**

Başına vurmak, dayanamaz olmak.

45. Yanup dil külḫeninde ʿışḳ nārı

46. Çıḳar başına sevdānuň buḫārı

Şu kadar:

Şu ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Şu denli, çok.

63. Şu ḳadar haḳḳı kʿiẓḫār itdi Ḳudret

64. Cemālüň gülşenine virdi zinet

nesim-i luṭf-ı dil-ber:

nesim-i luṭf-ı dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Sevgilinin iyilik rüzgârı.

93. İrişdi çün nesim-i luṭf-ı dil-ber

94. Açıldı gül gibi ol ġonça-i ter

yüz ur:

yüz ur: Deyim

Mısra: **120**

Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

119. Gelüp öpdi elini yāre fiʿl-ḥāl

120. Yüz urup ayaġını öpdi ḫalḫāl

teslim ḳıl:

teslim ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Teslim etmek.

115. Çıḳardı bend-ile zindāndan anı

116. Yine teslim ḳıldı ḫān u mānı

mışrʿuň ʿazizi:

mışrʿuň ʿazizi: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Firavun döneminde Mısır'da devlet kademesinde yetkili kimse.

81. Eyitdi kim benem Mıṣrʿuň ʿazi̯zi
82. Lebümdür mülk-i ḥüsnüň ḳand-ri̯zi

el vir:

el vir: Deyim
Mısra: **84**
İzin vermek, yardım etmek, fırsat vermek.

83. Gerek Ni̯l ola eşküm cūybārı
84. Ki tā el vire ol Mıṣrʿuň kenārı

yirini ṭut:

yirini ṭut: Deyim
Mısra: **118**
Yerini almak, yerine geçmek.

117. Ayaġından gidüp zenci̯re-i zer
118. Yirini ṭutdı ḫalḫāl-i mücevher

ḫān u mān:

ḫān u mān: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Ev bark.

115. Çıḳardı bend-ile zindāndan anı
116. Yine tesli̯m ḳıldı ḫān u mānı

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Göz yaşı.

21. Ebed ḳalsa belā içinde merdüm
22. Baṭardı göz yaşma çarḫ-ı ṭārüm

kadd-i nūn:

ḳadd-i nūn: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Nun harfi gibi bükük olan boyu.

101. Elif-tek rāst oldı ḳadd-i nūm
102. Açıldı göñlinüñ ḳayd-ı cünūnı

Dizin

hāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Susmak.

117. Ṭutardı Mıṣr aňılsa gül gibi güş
118. Vʿeger-ni ġonça-veş olurdı ḫāmūş

āḫir-i kār:

āḫir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **120**
İşin sonunda, nihayetinde.

119. Ḳılurdı her birinde sözi tekrār
120. Aňarlardı ʿAzi̱zʿi āḫir-i kār

sevḳ id:

sevḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Arzu,heves etmek.

123. Sözi ṭaḳri̱b-ile ḫoş sevḳ iderdi
124. ʿAziz-i Mıṣr aňılur ẕevḳ iderdi

ẕevḳ id:

ẕevḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Eğlenmek.

123. Sözi ṭaḳri̱b-ile ḫoş sevḳ iderdi
124. ʿAziz-i Mıṣr aňılur ẕevḳ iderdi

medhūş-ı mey-i ʿışḳ:

medhūş-ı mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Aşk şarabının divanesi.

1. Elā iy mest ü medhūş-ı mey-i ʿışḳ
2. İşidelüm nedür söylet ney-i ʿışḳ

ney-i ʿışḳ:

ney-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Aşk neyi.

1. Elā iy mest ü medhūş-ı mey-i ʿışḳ

2. İşidelüm nedür söylet ney-i ʿışḳ

ney-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Aşk neyi.

15. Gül-i meygūn leb ü serv-i ser-efrāz

16. Ney-i ʿışḳa ki olmışdur hem-āvāz

ney-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Aşk neyi.

1. Elā iy mest ü medhūş-ı mey-i ʿışḳ

2. İşidelüm nedür söylet ney-i ʿışḳ

dem-sāz eyle:

dem-sāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Arkadaş, dost, sırdaş eylemek.

3. Bizi mey sırrı-y-ıla eyle dem-sāz

4. Ney ü mey perdesinden keşf ḳıl rāz

ney ü mey:

ney ü mey: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ney ve şarap.

3. Bizi mey sırrı-y-ıla eyle dem-sāz

4. Ney ü mey perdesinden keşf ḳıl rāz

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Gel şimdi II Dikkatini ver.

5. Gel imdi ney gibi başla ḫurūşa

6. Ciger ḳanın getür mey gibi cūşa

gel imdi: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gel şimdi II Dikkatini ver.

9. Mey-i ʿışḳ-ıla olduň bülbül-āvāz

10. Gel imdi ney gibi eyle ser-āġāz

mey-i ṣāf:

mey-i ṣāf: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Saf, katıksız şarap.

7. Mey-i ṣāf-ile içüň pür-ṣafādur

8. Anuňʿçün ney gibi nāleň nevādur

mey-i ṣāf: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Saf, katıksız şarap.

11. Virüben meclise ney gibi revnaḳ

12. Mey-i ṣāf-ıla ṣun cām-ı mürevvaḳ

mey-i ʿışḳ:

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Aşk şarabı.

9. Mey-i ʿışḳ-ıla olduň bülbül-āvāz

10. Gel imdi ney gibi eyle ser-āġāz

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Aşk şarabı.

63. Mey-i ʿışḳ-ıla ger olduňsa dem-sāz

64. Ney-i derde igen olma hem-āvāz

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Aşk şarabı.

67. Mey-i ʿışḳ-ıla igen mest olma

68. İgende ney gibi yil-ile ṭolma

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Aşk şarabı.

69. Mey-i ʿışḳ-ıla sürdüňse

ṣafāyı

70. İgende ney gibi olma hevāyi̯

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Aşk şarabı.

71. Mey-i ʿışḳı içüben eyleme cūş

72. Niçün ney gibi olursın içi boş

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Aşk şarabı.

73. Mey-i ʿışḳa uyuban gitmek olmaz

74. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

bülbül-āvāz ol:

bülbül-āvāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Sesi bülbül gibi olmak.

9. Mey-i ʿışḳ-ıla olduň bülbül-āvāz

10. Gel imdi ney gibi eyle ser-āġāz

ser-āġāz eyle:

ser-āġāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Başlamak.

9. Mey-i ʿışḳ-ıla olduň bülbül-āvāz

10. Gel imdi ney gibi eyle ser-āġāz

cām-ı mürevvak:

cām-ı mürevvaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Süzülmüş, tortusu giderilmiş kadeh.

11. Virüben meclise ney gibi revnaḳ

12. Mey-i ṣāf-ıla ṣun cām-ı mürevvaḳ

mey-reng ol:

mey-reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Şarap gibi rengi olmak.

13. Seḥer çün ḫumm-ı gerdūn oldı mey-reng
14. Ḫorōs-ı çarḫ ney-veş ṭutdı āheng

mey-reng ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Şarap gibi rengi olmak.

13. Seḥer çün ḫumm-ı gerdūn oldı mey-reng
14. Ḫorōs-ı çarḫ ney-veş ṭutdı āheng

Horōs-ı çarḫ:

Ḫorōs-ı çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gökyüzünün horozu.

13. Seḥer çün ḫumm-ı gerdūn oldı mey-reng
14. Ḫorōs-ı çarḫ ney-veş ṭutdı āheng

gül-i meygūn:

gül-i meygūn: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Şarap renkli gül II Sevgilinin kırmızı renkli dudağı.

15. Gül-i meygūn leb ü serv-i ser-efrāz
16. Ney-i ʿışḳa ki olmışdur hem-āvāz

serv-i ser-efrāz:

serv-i ser-efrāz: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Uzun boylu güzel.

15. Gül-i meygūn leb ü serv-i ser-efrāz
16. Ney-i ʿışḳa ki olmışdur hem-āvāz

serv-i ser-efrāz: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Uzun boylu güzel.

15. Gül-i meygūn leb ü serv-i ser-efrāz
16. Ney-i ʿışḳa ki olmışdur hem-āvāz

hem-āvāz ol:

hem-āvāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Sesi birbirine uygun, ahenkli olmak.

15. Gül-i meygūn leb ü serv-i ser-efrāz
16. Ney-i ʿışḳa ki olmışdur hem-āvāz

hem-āvāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Aynı sesi veya nağmeyi çıkarmak.

63. Mey-i ʿışḳ-ıla ger olduňsa dem-sāz
64. Ney-i derde igen olma hem-āvāz

turı geldi:

turı geldi: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Ayağa kalkmak, dikilmek.

17. Turı geldi yüzi mey-gūn ṣafādan
18. Pür olmış içi ney gibi hevādan

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Dolmak, dolu olmak, kaplanmak.

17. Turı geldi yüzi mey-gūn ṣafādan
18. Pür olmış içi ney gibi hevādan

meclis-i mey:

meclis-i mey: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Şarap, içki meclisi.

19. Buyurdı kim ḳurıla meclis-i mey
20. Yüriyüp sāġar-ı mey çalına ney

meclis-i mey: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Şarap, içki meclisi.

25. Ḳurıldı meclis-i mey Ḫusrevāne
26. Çalındı neyler itdiler terāne

sāġar-ı mey:

sāġar-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Şarap kadehi.

19. Buyurdı kim ḳurıla meclis-i mey

20. Yüriyüp sāġar-ı mey çalına ney

sāġar-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Şarap kadehi.

33. Yüridi sāġar-ı mey çün pey-ā-pey

34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i ney

gūş ṭut:

gūş ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Dinlemek, kulak vermek.

21. Zeliḫā sözine ney-veş ṭutup gūş

22. Periler ney gibi tiz itdiler cūş

cūş it:

cūş it: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Coşmak, birdenbire çoğalıp hızlanmak.

21. Zeliḫā sözine ney-veş ṭutup gūş

22. Periler ney gibi tiz itdiler cūş

terāne it:

terāne it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Nağme düzmek.

25. Ḳurıldı meclis-i mey Ḫusrevāne

26. Çalındı neyler itdiler terāne

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Hilal.

27. Meh-i nev sāġar oldı mey şafaḳdan

28. Felek raḳḳaṣ idi vü Zühre ney-zen

sāġar ol:

sāġar ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Kadeh olmak.

27. Meh-i nev sāġar oldı mey şafaḳdan
28. Felek raḳḳaṣ idi vü Zühre ney-zen

mey-i gül-nār:

mey-i gül-nār: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Nar çiçeği şarabı.

29. Mey-i gül-nār-ile meclis olup germ
30. Ney āvāzı ider sengin dili nerm

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Hararetlenmek, Kızışmak ‖ Kızmak, öfkelenmek.

29. Mey-i gül-nār-ile meclis olup germ
30. Ney āvāzı ider sengin dili nerm

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Yumuşatmak.

29. Mey-i gül-nār-ile meclis olup germ
30. Ney āvāzı ider sengin dili nerm

taḳrir it:

taḳrir it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Anlatmak, ifade etmek.

31. Meyüñ rāzın ṣurāḥi itdi taḳrir
32. Mey āvāzı anı şerḥ itdi bir bir

şerḥ it:

şerḥ it: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Açıklamak, izah etmek.

31. Meyüñ rāzın ṣurāḥį itdi taḳrį̄r

32. Mey āvāzı anı şerḥ itdi bir bir

eŝer ḳıl:

eŝer ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Tesir etmek, etkilemek.

33. Yüridi sāġar-ı mey çün pey-ā-pey

34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i ney

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Tek tek.

31. Meyüñ rāzın ṣurāḥį itdi taḳrį̄r

32. Mey āvāzı anı şerḥ itdi bir bir

mey-i gülgūn:

mey-i gülgūn: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Gül renkli şarap kadehi II Kırmızı şarap.

35. Mey-i gülgūndan aldı çihreler reng

36. Ney āvāz-ı-y-ıla açıldı dil-teng

āvāze-i ney:

āvāze-i ney: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Ney sesi.

33. Yüridi sāġar-ı mey çün pey-ā-pey

34. Eŝer ḳıldı dile āvāze-i ney

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Yırtmak, parçalamak.

37. Cihānuñ perdesin mey eyledi çāk

38. Mey itdi meclis ehlini

ṭarab-nāk

39. Ṣafā-yı mey Zeliḫa'nuň ḳarārın
40. Alup ney gibi yile virdi varın

ṭarab-nāk it:

ṭarab-nāk it: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Mutlu etmek.

37. Cihānuň perdesin mey eyledi çāk
38. Mey itdi meclis ehlini ṭarab-nāk

meclis ehli:

meclis ehli: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Mecliste bulunanlar.

37. Cihānuň perdesin mey eyledi çāk
38. Mey itdi meclis ehlini ṭarab-nāk

Ṣafā-yı mey:

Ṣafā-yı mey: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Saf şarabın neşesi.

mey-i 'ışḳ:

mey-i 'ışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Aşk şarabı.

41. Mey-i 'ışḳ-ıla oṭurmışdı ser-mest
42. Fiġān u nāleden ney gibi hem-dest

zārį id:

zārį id: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Ağlamak, inlemek.

43. İdüp geh ney gibi derd-ile zārį
44. Mey-i şevḳ-ıla geh gider ḳarārı

mey-i şevḳ:

mey-i şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Şiddetli arzu şarabı II İlahi aşk şarabı.

43. İdüp geh ney gibi derd-ile zārį̄

44. Mey-i şevḳ-ıla geh gider ḳarārı

cām-ı mey:

cām-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Şarap kadehi.

45. İçince cām-ı meyden ol perį̄-gį̄r

46. Ney āvāzı ider cānına te'sîr

te'sîr id:

te'sîr id: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Etki etmek.

45. İçince cām-ı meyden ol perį̄-gį̄r

46. Ney āvāzı ider cānına te'sîr

mey-i 'ışḳ:

mey-i 'ışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Aşk şarabı.

47. Mey-i 'ışḳuň ucından geldi cūşa

48. Bu kez ney gibi başladı ḫurūşa

mey-i 'ışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Aşk şarabı.

51. Mey-i 'ışḳ-ıla oldı çünki dem-sāz

52. Bu bülbüller idüp ney gibi āvāz

cūşa gel:

cūşa gel: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Coşmak, galeyana gelmek.

47. Mey-i 'ışḳuň ucından geldi cūşa

48. Bu kez ney gibi başladı ḫurūşa

52. Bu bülbüller idüp ney gibi āvāz

şād id:

şād id: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Sevindirmek, memnun etmek.

49. Mey-ile göñlin anlar şād iderdi

50. Bu durmaz ney gibi feryād iderdi

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Arkadaş, dost, sırdaş olmak.

63. Mey-i ʿışḳ-ıla ger olduňsa dem-sāz

64. Ney-i derde igen olma hem-āvāz

feryād id:

feryād id: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Feryat etmek, inlemek.

49. Mey-ile göñlin anlar şād iderdi

50. Bu durmaz ney gibi feryād iderdi

āvāz id:

āvāz id: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ses vermek, bağırmak.

51. Mey-i ʻışḳ-ıla oldı çünki dem-sāz

52. Bu bülbüller idüp ney gibi āvāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

51. Mey-i ʻışḳ-ıla oldı çünki dem-sāz

iraġ ol:

iraġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Uzaklaşmak.

53. Didiler mey gibi ol tāze vü

ḫoş

54. Iraġ olsun neyistānuňdan āteş

Arıtılmış berrak şarap.

57. Mey ü ẕevk-ile sür cām-ı muṣaffa

58. ʿŪd u ney gibi olsun bād-peymā

eksük ol:

eksük ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Her zaman bulunur olmak.

55. Çalınsun ney hemīşe içilüp mey

56. Öňinden eksük olmasun mey u ney

bād-peymā ol:

bād-peymā ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Serseri, başıboş, boş gezen olmak.

57. Mey ü ẕevk-ile sür cām-ı muṣaffa

58. ʿŪd u ney gibi olsun bād-peymā

mey u ney:

mey u ney: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Şarap ve ney.

55. Çalınsun ney hemīşe içilüp mey

56. Öňinden eksük olmasun mey u ney

ne oldı:

ne oldı: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Ne oldu? Bir şey mi oldu?

59. Ne oldı saňa iy mey gibi gül-reng

60. Neyi derd-ile ṭutduň yine āheng

cām-ı muṣaffa:

cām-ı muṣaffa: Kalıp İfade

Mısra: **57**

telh u şirin ol:

telḫ u şiṙiṉ ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Acı ve tatlı.

61. Niçün ney gibi deldüǹ baġruǹ için

62. Neye mey gibi olduǹ telḫ u şiṙiṉ

ney-i derd:

ney-i derd: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Gam neyi.

63. Mey-i ʿışḳ-ıla ger olduǹsa dem-sāz

64. Ney-i derde igen olma hem-āvāz

perhiz eyle:

perḫiz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Mânen yasaklanan şeylerden kendini çekmek, uzak tutmak.

65. Ṣaḳın ʿışḳuǹ meyinden eyle perḫiz

66. Neyistānuǹa urur āteş-i tiz

āteş-i tiz:

āteş-i tiz: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Keskin, yakıcı ateş.

65. Ṣaḳın ʿışḳuǹ meyinden eyle perḫiz

66. Neyistānuǹa urur āteş-i tiz

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

67. Mey-i ʿışḳ-ıla igen mest olma

68. İgende ney gibi yil-ile ṭolma

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

77. Çün oldı bezm-i şebde

Zühre ney-zen

78. Bular mest oldı geçdi cām-ı meyden

hevāyi ol:

hevāyi̯ ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Aşk arzusu ile dolu olmak; nefsine düşkün, ciddi şeylere ilgisiz olmak.

69. Mey-i ʿışḳ-ıla sürdüňse ṣafāyı

70. İgende ney gibi olma hevāyi̯

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Coşup taşmak.

71. Mey-i ʿışḳı içüben eyleme cūş

72. Niçün ney gibi olursın içi boş

boş ol:

boş ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Boş olmak, dolu olmak.

71. Mey-i ʿışḳı içüben eyleme cūş

72. Niçün ney gibi olursın içi boş

mey ü ney:

mey ü ney: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Şarap ve ney.

75. Mey ü ney ṣoḥbetin ḳıldılar ol gün

76. Olınca dāmen-i eflāk gülgūn

dāmen-i eflāk:

dāmen-i eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Feleğin eteği, gökyüzü.

75. Mey ü ney ṣoḥbetin ḳıldılar ol gün

76. Olınca dāmen-i eflāk gülgūn

gülgūn ol:

gülgūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

75. Mey ü ney ṣoḥbetin ḳıldılar ol gün
76. Olınca dāmen-i eflāk gülgūn

bezm-i şeb:

bezm-i şeb: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gece meclisi.

77. Çün oldı bezm-i şebde Zühre ney-zen
78. Bular mest oldı geçdi cām-ı meyden

ney-zen ol:

ney-zen ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Ney üfleyen kişi olmak.

77. Çün oldı bezm-i şebde Zühre ney-zen
78. Bular mest oldı geçdi cām-ı meyden

cām-ı meyden geç:

cām-ı meyden geç: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Şarap kadehinden vazgeçmek.

77. Çün oldı bezm-i şebde Zühre ney-zen
78. Bular mest oldı geçdi cām-ı meyden

nergis-i ter:

nergis-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Taze nergis.

79. Seḥer gül meclisinde nergis-i ter
80. Alurdı çün eline sāġar-ı zer

sāġar-ı zer:

sāġar-ı zer: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Altın Kadeh.

79. Seḥer gül meclisinde
nergis-i ter
80. Alurdı çün eline sāġar-ı zer

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Toplamak, bir araya getirmek.

81. Yine bir yire cemʿ olup
perīler
82. Ṭutarlar lāle gibi laʿl sāġar

bir yir:

bir yir: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Bir araya toplanmak.

81. Yine bir yire cemʿ olup
perīler
82. Ṭutarlar lāle gibi laʿl sāġar

refʿ id:

refʿ id: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Gidermek, ortadan kaldırmak, yok etmek.

83. Humāruň ŝikletini refʿ
iderler
84. Giceki mey ṣudāʿın defʿ
iderler

defʿ id:

defʿ id: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Def etmek, kovmak.

83. Humāruň ŝikletini refʿ
iderler
84. Giceki mey ṣudāʿın defʿ
iderler

ʿaziz-i mıṣr:

ʿaziz-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Mısır'ın azizi II Hz. Yusuf.

123. Sözi ṭaḳrīb-ile ḫoş sevḳ
iderdi
124. ʿAziz-i Mıṣr aňılur ẕevḳ
iderdi

tekellüm eyle:

tekellüm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Söylemek, konuşmak.

85. Kimi bülbül gibi eyler teġannüm
86. Kimi ṭūṭį-veş eylerdi tekellüm

mest ü ser-hoş:

mest ü ser-ḫoş: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Mahmur ve sarhoş.

89. Gice irse yaṭurlar mest ü ser-ḫoş
90. Açılurlardı gül gibi seḥer ḫōş

cem ol:

cem ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Toplamak, bir araya getirmek.

91. Yanına cem oluban ḫoş Şüreyyā
92. Ḳomazlar gün gibi bu māhı tenhā

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Yarin hayali.

93. Bilürlerdi ki tenhā ḳalsa bu māh
94. Ḫayāl-i yār bulur göñline rāh

sevdā buḫārı:

sevdā buḫārı: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Sevda dumanı.

95. Dimāġına ṭolar sevdā buḫārı
96. Yanar dil külḫeninde şevḳ nārı

yād id:

yād id: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Hatırlamak.

99. Yanında oṭurup bir niçe hem-zād

100. İderdi her ṭarafdan ḳıṣṣayı yād

rağbet kıl:

rağbet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **103**

İsteyip alaka göstermek, itibar etmek, meyletmek, teveccüh etmek.

103. Zeliḫā bunlara ḳılmazdı rağbet

104. Meger kim Mıṣrʿdan ola ḥikāyet

ḥikāyet ol:

ḥikāyet ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Anlatmak, nakletmek.

103. Zeliḫā bunlara ḳılmazdı rağbet

104. Meger kim Mıṣrʿdan ola ḥikāyet

ḥikāyet ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Hikaye etmek, anlatmak, nakletmek.

109. Ṭutardı Rūm ẕikrin şūm ġāyet

110. Ḳomazdı Şāmʿdan kʿola ḥikāyet

dil-şād ol:

dil-şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Gönlü sevinçle dolu olmak.

105. Ḳaçan Mıṣr aňıla dil-şād olurdı

106. Ḫarāb-ı göňlinüň ābād olurdı

keşf kıl:

keşf ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Bulmak, keşfetmek.

3. Bizi mey sırrı-y-ıla eyle dem-sāz

4. Ney ü mey perdesinden keşf ḳıl rāz

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Şenlenmek, bayındır, mamur duruma gelmek.

105. Ḳaçan Mıṣr aňıla dil-şād olurdı

106. Ḫarāb-ı göňlinüň ābād olurdı

Harāb-ı göňl:

Ḫarāb-ı göňl: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Gönül yıkılmışlığı.

105. Ḳaçan Mıṣr aňıla dil-şād olurdı

106. Ḫarāb-ı göňlinüň ābād olurdı

diyār-ı mıṣr:

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Mısır diyarı.

107. Diyār-ı Mıṣrʿa ḥaṣr itmişdi ẕikri

108. Hiṣār olmışdı Mıṣr içinde fikri

ḥaṣr it:

ḥaṣr it: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Toplanmak, bir araya gelmek.

107. Diyār-ı Mıṣrʿa ḥaṣr itmişdi ẕikri

108. Hiṣār olmışdı Mıṣr içinde fikri

hiṣār ol:

hiṣār ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Duvar olmak.

107. Diyār-ı Mıṣrʿa ḥaṣr itmişdi ẕikri

108. Hiṣār olmışdı Mıṣr içinde fikri

mükerrer eyle:

mükerrer eyle: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Tekrar etmek, yinelemek.

111. Mükerrer eylese Mıṣr adına güş
112. Şeker şerbetlerin eylerdi ṣān nūş

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **112**
İçmek.

111. Mükerrer eylese Mıṣr adına güş
112. Şeker şerbetlerin eylerdi ṣān nūş

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Gözyaşı, girye.

113. Öñinde çünki ẕikr-i Nı̱l olurdı
114. Gözi yaşı aḳardı seyl olurdı

seyl ol:

seyl ol: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Sel olmak.

113. Öñinde çünki ẕikr-i Nı̱l olurdı
114. Gözi yaşı aḳardı seyl olurdı

sulṭān-ı mıṣr:

ṣulṭān-ı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Mısır sultanı.

115. Aňardı dem-be-dem ṣulṭān-ı Mıṣrʿı
116. Ṣorardı ser-be-ser erkān-ı Mıṣrʿı

erkān-ı mıṣr:

erkān-ı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Mısır'ın ileri gelenleri.

115. Aňardı dem-be-dem ṣulṭān-ı Mıṣrʿı
116. Ṣorardı ser-be-ser erkān-ı Mıṣrʿı

ḫum-ı gerdūn:

ḫum-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Dünyanın şarap küpü.

13. Seḥer çün ḫumm-ı gerdūn oldı mey-reng

14. Ḫorōs-ı çarḫ ney-veş ṭutdı āheng

zikr-i nil ol:

ẕikr-i nil ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Nil'i zikretmek, anmak.

113. Öñinde çünki ẕikr-i Nil olurdı

114. Gözi yaşı aḳardı seyl olurdı

gitmek ol:

gitmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Belli bir amaç için yola koyulmak.

73. Mey-i ʿışḳa uyuban gitmek olmaz

74. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

itmek ol:

itmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Yapmak, etmek.

73. Mey-i ʿışḳa uyuban gitmek olmaz

74. Neyi gerekse kişi itmek olmaz

şoḥbetin ḳıl:

şoḥbetin ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Biri hakkında konuşmak, birinden söz etmek.

75. Mey ü ney şoḥbetin ḳıldılar ol gün

76. Olınca dāmen-i eflāk gülgūn

digergūn ḳıl:

digergūn ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Değişmiş, başkalaşmış ‖ Perişan olmuş.

87. Bu ḥāl-ile geçerler bir niçe gün
88. Ṣafā resmini ḳılmazlar digergūn

teġannüm eyle:

teġannüm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Makamla okumak.

85. Kimi bülbül gibi eyler teġannüm
86. Kimi ṭūṭį-veş eylerdi tekellüm

güş Ṭut:

güş Ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Kulak vermek.

117. Ṭutardı Mıṣr aňılsa gül gibi güş
118. Vʿeger-ni ġonça-veş olurdı ḫāmūş

tekrār Ḳıl:

tekrār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Tekrar etmek, tekrarlamak.

119. Ḳılurdı her birinde sözi tekrār
120. Aňarlardı ʿAzį̈zʿi āḫir-i kār

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Her biri, tek tek.

119. Ḳılurdı her birinde sözi tekrār
120. Aňarlardı ʿAzį̈zʿi āḫir-i kār

gice gündüz yanından kesilme:

gice gündüz yanından kesilme: Deyim

Mısra: **97**

Yanından hiç ayrılmamak.

97. Kesilmeyüp yanından gice gündüz
98. Mehüň eṭrāfmı ṭutardı yılduz

Dizin

ṭob ol:

ṭob ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
(Çevgana) top olmak.

11. Ṣaçından ʿāleme ṭolmışdı āşūb
12. Ki çevgānına olmış mihr ü meh ṭob

mihr ü meh:

mihr ü meh: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ay ve güneş II Hz. Yusuf ve Züleyha.

11. Ṣaçından ʿāleme ṭolmışdı āşūb
12. Ki çevgānına olmış mihr ü meh ṭob

kitāb-ı ḥüsn:

kitāb-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Güzellik kitabı.

13. Kitāb-ı ḥüsni evrāḳı açılmış
14. Cihāna raḥmet āŝārı ṣaçılmış

cevheriler id:

cevheriler id: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Cevherden anlayan ve onu alıp satan kimse yapmak.

17. Dişi vaṣfın iderken cevheriler
18. Ṣadefden güş urmış lüʿlüʿ-i ter

güş ur:

güş ur: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Kulak tutmak || Dinlemek, işitmek istemek.

17. Dişi vaṣfın iderken cevheriler

18. Ṣadefden gūş urmış lüʿlüʿ-i ter

lüʿlüʿ-i ter:

lüʿlüʿ-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Yeni elde edilen inci.

17. Dişi vaṣfın iderken cevheri̱ler

18. Ṣadefden gūş urmış lüʿlüʿ-i ter

müşk-i Çi̱n:

müşk-i Çi̱n: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Çin miski.

15. Günisi odı ʿanber-sā ṣaçınuň

16. Ḳurıtmış tende ḳanın müşk-i Çi̱nʿüň

telḫ ü şi̱ri̱n:

telḫ ü şi̱ri̱n: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Acı ve tatlı.

23. Lebiyʿçün ḳand-bāra berkidüp yüz

24. Dimiş çün telḫ ü şi̱ri̱n bir niçe söz

bi̱-ḫod ol:

bi̱-ḫod ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Çılgın, kendinden geçmiş olmak, ne yaptığının farkında olmamak || Bayılmak

25. Ḥayā baḥrinde şekker bi̱-ḫod olmış

26. Ġażabdan laʿl bir pāre od olmış

od ol:

od ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Ateş olmak.

25. Ḥayā baḥrinde şekker bi̱-ḫod olmış

26. Ġażabdan laʿl bir pāre od olmış

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Dolmak.

29. İrişmiş her meşāme būy andan
30. Pür olmış fitne şehr ü kūy andan

şehr ü kūy:

şehr ü kūy: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Şehir ve köy.

29. İrişmiş her meşāme būy andan
30. Pür olmış fitne şehr ü kūy andan

şöhre-i şehr:

şöhre-i şehr: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Şehrin meşhuru, tanınmış kimsesi.

31. Meŝel olmışdı dehre şöhre-i şehr
32. Ġamından her yire irmiş-idi behr

meŝel ol:

meŝel ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Meşhur bir söz, atasözü haline gelmek.

31. Meŝel olmışdı dehre şöhre-i şehr
32. Ġamından her yire irmiş-idi behr

her yir:

her yir: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Her taraf.

31. Meŝel olmışdı dehre şöhre-i şehr
32. Ġamından her yire irmiş-idi behr

meftūnı ol:

meftūnı ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Tutkunu olmak, âşığı olmak; hayranı olmak.

33. Göñüller zülfinüñ meftūnı olmış
34. Niçe Leylā anuñ mecnūnı olmış

mecnūnı ol:

mecnūnı ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Mecnunu, âşığı olmak.

33. Göñüller zülfinüñ meftūnı olmış
34. Niçe Leylā anuñ mecnūnı olmış

cemāl-i mihr:

cemāl-i mihr: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Güneşin güzelliği II Hz. Yusûf güzelliği.

37. Cemāl-i mihri çün germ itdi bāzār
38. İşiden şāhlar oldı ḫarīdār

germ it:

germ it: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Hararetlendirmek, kızıştırmak, başlatmak.

37. Cemāl-i mihri çün germ itdi bāzār
38. İşiden şāhlar oldı ḫarīdār

ḫarīdār ol:

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Müşteri olmak II Talip olmak.

37. Cemāl-i mihri çün germ itdi bāzār
38. İşiden şāhlar oldı ḫarīdār

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Müşteri olmak II talep etmek, (bir şeye) eğilim göstermek.

47. Olup cāndan bu cānāna ḫarīdār
48. Cihānuñ mālını ḳılmışlar îŝār

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Her biri.

39. Cihan ṣulṭānlarınuň her birisi
40. Bu māhuň olmış-ıdı müşterį̈si

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Her biri.

83. ʿIrāḳ u Rūm u Şām u Hind şāhı
84. Ki eġmez her biri māha külāhı

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Her biri.

87. Virüp her biri envāʿ-ı ġarāyib
88. Dil ü cāndan olupdur saňa ṭālib

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Her biri, tek tek.

141. Virüp elçilere şāḫāne ḫilʿat
142. İdüp her birine şāhāne ḫidmet

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **154**
her bir.

153. Hezārān luṭf u ʿöẕr-ile ḫiṭābı
154. İdüp her birine virdi cevābı

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **156**
Her bir tanesi.

155. Dönüben elçiler gitdi yirini
156. Varuban her biri buldı yirini

müşterisi ol:

müşterį̈si ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Talibi olmak.

39. Cihan ṣulṭānlarınuñ her birisi
40. Bu māhuñ olmış-ıdı müşterį̇si

her gün:

her gün: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Her gün, daima.

41. Gelürdi elçiler her gün ulayu
42. Dil ü cāndan bu cānānı dileyü

mühr-i süleymāni:

mühr-i süleymānį̇: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Hz. Süleyman'ın mührü.

45. Kimüñ mühr-i Süleymānį̇ nişānı
46. Kiminüñ māl-ı ʿālem armaġanı

māl-ı ʿālem:

māl-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Dünya malı.

45. Kimüñ mühr-i Süleymānį̇ nişānı
46. Kiminüñ māl-ı ʿālem armaġanı

i̇ṣār kıl:

i̇ṣār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **48**
İkram etmek, saçmak, dağıtmak.

47. Olup cāndan bu cānāna ḫarį̇dār
48. Cihānuñ mālını ḳılmışlar i̇ṣār

haber-dār ol:

ḫaber-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Haberli olmak, bilgi sahibi olmak.

51. Zeliḫā oldı bu işden ḫaber-dār
52. Ki ʿālem oldı bu işden

ṭaleb-kār

55. Dili zülfi gibʿolup pi̯ç-der-pi̯ç
56. Dir-idi Mıṣrʿdan var mı ḫaber hi̯ç

ṭaleb-kār ol:

ṭaleb-kār ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Talep etmek, istemek.

51. Zeliḫā oldı bu işden ḫaber-dār
52. Ki ʿālem oldı bu işden ṭaleb-kār

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
İstekli, hevesli, arzulu olmak.

57. Benüm gönlüm olupdur Mıṣrʿa māyil
58. Açılmaz özge bāġda ġonca-i dil

māyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
İstekli, hevesli, arzulu olmak.

93. Dilüñ Çi̯n naḳşına olursa māyil
94. Yüzüñ ḳaṭında ol taḥṣi̯l-i ḫāṣıl

piç-der-piç ol:

piç-der-piç ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Kıvrım kıvrım, büklüm büklüm olmak.

55. Dili zülfi gibʿolup pi̯ç-der-pi̯ç
56. Dir-idi Mıṣrʿdan var mı ḫaber hi̯ç

ġonca-i dil:

ġonca-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **58**

var mı:

var mı: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Mevcut mu?

Gönül goncası.

57. Benüm gönlüm olupdur Mıṣrʿa māyil
58. Açılmaz özge bāġda ġonca-i dil

çeke gitmek:

çeke gitmek: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Çekip gitmek, yola koyulmak.

59. Göñül ṣulṭān-durur nʿitmek gerekdür
60. Nire kim ol çeke gitmek gerekdür

hevā-yı mıṣr:

hevā-yı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Mısır hevesi II Mısır' a ulaşma arzusu.

61. Hevā-yı Mıṣr-ıla görmez gözüm ḫ∨āb
62. Ḫayāl-i Nḭl-ile çeşmüm ṭolar āb

Hayāl-i nil:

Ḫayāl-i nḭl: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Nil (Nehri)'in Hayali.

61. Hevā-yı Mıṣr-ıla görmez gözüm ḫ∨āb
62. Ḫayāl-i Nḭl-ile çeşmüm ṭolar āb

yeg ol:

yeg ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Daha iyi, daha üstün.

65. Baňa ol yārdan yeg ola ṣad-bār
66. Kʿola anuň ġubārı müşg-i Tātār

müşg-i tātār:

müşg-i tātār: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Tatar miski II Gönlü, feyiz ve sohbetiyle sarhoş eden güzel.

65. Baňa ol yārdan yeg ola ṣad-bār

66. Kʿola anuň ġubārı müşg-i Tātār

71. Didi iy nūr-ı çeşmüm şādį̲-i dil
72. Ġamuňdan serv-i ranā pāy-der-gil

nūr-ı çeşm:

nūr-ı çeşm: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Göz nuru II Zelihâ.

71. Didi iy nūr-ı çeşmüm şādį̲-i dil
72. Ġamuňdan serv-i ranā pāy-der-gil

şādį̲-i dil:

şādį̲-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Gönül mutluluğu.

71. Didi iy nūr-ı çeşmüm şādį̲-i dil
72. Ġamuňdan serv-i ranā pāy-der-gil

serv-i ranā:

serv-i ranā: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Güzel, hoş servi II Zelihâ.

bend-i zülf:

bend-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Saçın bağı.

77. Cihānuň tāc-dārı taḫt-gį̲ri
78. Olupdur bend-i zülfüňüň esį̲ri

esį̲ri ol:

esį̲ri ol: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Tutsağı olmak II Müptelası, düşkünü olmak.

77. Cihānuň tāc-dārı taḫt-gį̲ri
78. Olupdur bend-i zülfüňüň esį̲ri

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Uzun boylu olan selvi II Zelihâ.

79. Ne yirde kim bitüpdür serv-i āzād

80. Boyuňa bendedür iy tāze şimşād

bi-ṭākat u fer ol:

bi̯-ṭāḳat u fer ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Güçsüz ve parlak olmak.

85. Senüň mihrüň hevāsına ḳoşup ser

86. Olupdur z̯erre-veş bi̯-ṭāḳat u fer

envāʿ-ı ġarāyib:

envāʿ-ı ġarāyib: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Garip/şaşılacak çeşitler.

87. Virüp her biri envāʿ-ı ġarāyib

88. Dil ü cāndan olupdur saňa ṭālib

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Gönül ve can.

87. Virüp her biri envāʿ-ı ġarāyib

88. Dil ü cāndan olupdur saňa ṭālib

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

İstemek, talep etmek.

87. Virüp her biri envāʿ-ı ġarāyib

88. Dil ü cāndan olupdur saňa ṭālib

meyl id:

meyl id: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Gönül vermek, yönelmek.

89. Ne iḳlīme iderse ḫāṭıruň meyl
90. Ḳılam ol mülke sini server-i ḫayl

server-i ḫayl Ḳıl:

server-i ḫayl Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Zümrenin önderi olmak.

89. Ne iḳlīme iderse ḫāṭıruň meyl
90. Ḳılam ol mülke sini server-i ḫayl

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Uymak, boyun eğmek.

91. Eger Rūmʿa olursa ḫāṭıruň rām
92. Ṣaçuň çīnin ḳılayın Ḳayserʿe dām

dām ḳıl:

dām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Tuzak yapmak.

91. Eger Rūmʿa olursa ḫāṭıruň rām
92. Ṣaçuň çīnin ḳılayın Ḳayserʿe dām

Çin nakş:

Çīn naḳş: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Çin nakşı, resmi.

93. Dilüň Çīn naḳşına olursa māyil
94. Yüzüň ḳatında ol taḥṣīl-i ḫāṣıl

taḥṣil-i ḫāṣıl:

taḥṣīl-i ḫāṣıl: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Yaşayarak öğrenme.

93. Dilüň Çīn naḳşına olursa māyil
94. Yüzüň ḳatında ol taḥṣīl-i ḫāṣıl

kāmuň ol:

kāmuň ol: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Hevesli, istekli olmak.

95. Eger mülk-i ʿAcem olursa kāmuň
96. ʿIrāḳ u Isfahān ola maḳāmuň

mülk-i ʿacem:

mülk-i ʿacem: Kalıp İfade
Mısra: **95**
İran ülkesi.

95. Eger mülk-i ʿAcem olursa kāmuň
96. ʿIrāḳ u Isfahān ola maḳāmuň

maḳāmuň ol:

maḳāmuň ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Mertebe, derece olmak.

95. Eger mülk-i ʿAcem olursa kāmuň
96. ʿIrāḳ u Isfahān ola maḳāmuň

Şām id:

Şām id: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Şam şehrine yönelmek.

97. Ṭutarsa Şām içinde göňlüň ārām
98. İdeyin meh gibi menzil-gehüň Şām

güş id:

güş id: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Kulak vermek, dinlemek.

99. Benefşe gibi güş idüp Zeli̱ḫā
100. Yumup aġzın ṭururdı ġonca-āsā

der-piç ol:

der-pi̱ç ol: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Dolaşık, karışık, karmakarışık.

103. Çün oldı her yaňadan
ḳıṣṣa der-piḫ
104. Aňılmadı arada Mıṣr adı
hiç

tekrār ol:

tekrār ol: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Geri gelmek, yerine gelmek.

105. Zeliḫā gördi söz çoḳ oldı
tekrār
106. Ne Mıṣr'u ne diyārından
ḫaber var

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

105. Zeliḫā gördi söz çoḳ oldı
tekrār
106. Ne Mıṣr'u ne diyārından
ḫaber var

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Arkadaş, dost olmak.

109. Yaşum niḫli olup deryāya
hem-ser
110. Diyār-ı Mıṣr yolın ṭutdı
beňzer

diyār-ı mıṣr:

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Mısır diyarı.

109. Yaşum niḫli olup deryāya
hem-ser
110. Diyār-ı Mıṣr yolın ṭutdı
beňzer

nevmid ol:

nevmiḫd ol: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Karamsar olmak, ümitsizliğe düşmek.

111. Çü nevmi̯d oldı Mıṣrʿuň
ḳıṣṣasından
112. Yaḳın oldı helāke
ġuṣṣasından

yaḳın ol:

yaḳın ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Yaklaşmak.

111. Çü nevmi̯d oldı Mıṣrʿuň
ḳıṣṣasından
112. Yaḳın oldı helāke
ġuṣṣasından

güher-ri̯z ol:

güher-ri̯z ol: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Cevher saçmak II Gözyaşı dökmek.

115. Olup elmās ġamzeyle
güher-ri̯z
116. Ciger ḳanıyla ḳıldı
dāmenin ti̯z

tiz ḳıl:

ti̯z ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Acele etmek, çabuklaştırmak.

115. Olup elmās ġamzeyle
güher-ri̯z
116. Ciger ḳanıyla ḳıldı
dāmenin ti̯z

baht-ı şūm:

baḫt-ı şūm: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Uğursuz talih.

117. Didi nʿidem bu baḫt-ı şūm
elinden
118. Bu ti̯re ṭāliʿ-i meyşūm
elinden

ṭāliʿ-i meyşūm:

ṭāliʿ-i meyşūm: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Uğursuz baht.

117. Didi nʿidem bu baḫt-ı şūm
elinden
118. Bu ti̯re ṭāliʿ-i meyşūm
elinden

ins ü cān:

ins ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **120**

İnsanlar ve cinler.

119. ʿAceb bi̯-ṭāliʿam devrān içinde

120. Naẓi̯rüm yoḳdur ins ü cān içinde

tir-i ġam:

ṭi̯r-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Gam oku, keder oku II

Sevgilinin ok gibi keskin yan bakışı.

121. Benüm gibi ḳanı bir bi̯-sitāre

122. Yüregi ṭi̯r-i ġamdan pāre pāre

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Sevgiliye kavuşma.

123. Viṣāl-i yārden maḥrūm u mehcūr

124. Seḥer ḳandi̯li gibi nūrdan dūr

māder-i dehr:

māḏer-i dehr: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Dünyanın/zamanın annesi.

125. Nʿolaydı çekdürüp biñ ġuṣṣa vü ḳahr

126. Ṭoġurmayaydı bini māḏer-i dehr

dihḳān-ı eflāk:

dihḳān-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Feleklerin köylüsü.

127. Eküp toḫmını bu dihḳān-ı eflāk

128. Bitürmeyeydi dānem mezraʿ-ı ḫāk

mezraʿ-ı ḫāk:

mezraʿ-ı ḫāk: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Tarıma elverişli, toprak saha.

127. Eküp toḫmını bu dihḳān-ı eflāk

128. Bitürmeyeydi dānem mezraʿ-ı ḫāk

hār-ı ġam:

ḫār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Gam ateşi.

137. Ḳalup ḫār-ı ġam içre ol yüzi gül

138. Ḳılurdı nāle vü efġān çü bülbül

zāri eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

133. Diyüp bu sözleri eylerdi zārį

134. Açardı ḳanlı yaşdan lālezārı

yüzi gül:

yüzi gül: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Gül yüzlü.

137. Ḳalup ḫār-ı ġam içre ol yüzi gül

138. Ḳılurdı nāle vü efġān çü bülbül

hūn-ı dil:

ḫūn-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Gönül kanı.

135. Derūnı ḫūn-ı dilden ġonca-veş pür

136. Yaşınuň şeb-nemiyle gül yüzin yur

nāle vü efġān Ḳıl:

nāle vü efġān Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Ağlayıp inlemek, feryat figan olmak.

137. Ḳalup ḫār-ı ġam içre ol

yüzi gül

138. Ḳılurdı nāle vü efġān çü bülbül

hem-ser

ʿaẕiẕ-i mıṣr:

ʿaẕiẕ-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Mısır'ın azizi II Hz. Yusuf.

139. Zeliḫāʿnuñ atası gördi ḥālin

140. ʿAẕiẕ-i Mıṣr içün göñli melālin

ʿaẕiẕ-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Mısır' ın Azizi II Hz. Yusuf.

145. ʿAẕiẕ-i Mıṣr sizden evvel anı

146. Diledi gönderüp çoḳ armaġanı

ʿaẕiẕ-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Mısır'ın azizi II Hz. Yusuf.

167. İçinde ḳıldı bu fikri muḳarrer

168. Kʿide ḳızın ʿAẕiẕ-i Mıṣrʿa

ḫidmet id:

ḫidmet id: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Hizmet etmek, iş görmek.

141. Virüp elçilere şāḫāne ḫilʿat

142. İdüp her birine şāhāne ḫidmet

nām-zed ol:

nām-zed ol: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Aday, talip olmak; sözlenmek, nişanlanmak.

143. Didi yol yoḳ ḳızı virmege size

144. Ki ẕiṛā nām-zed oldı ʿAẕiẕʿe

dönmek olmaz:

dönmek olmaz: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Geri gelmek olmaz, geri

dönmek olmaz.

147. Anuň sözʿüstine söz ḳonsa olmaz
148. Hee bes didük ayruḳ dönmek olmaz

dem-i germ: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Yakıcı, sıcak nefes.

157. Zeli̱ḫā ḳaldı eski derdi-y-ile
158. Dem-i germi vü āh-ı serdi-y-ile

Şular kim:

Şular kim: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Şunlar ki, şu kişiler ki.

149. Şular kim her sözüň ḳaydın yimişler
150. Bilürsiz öň uran oḳçı dimişler

āh-ı serd:

āh-ı serd: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Şiddetli ah, inleyiş.

157. Zeli̱ḫā ḳaldı eski derdi-y-ile
158. Dem-i germi vü āh-ı serdi-y-ile

ḫiṭābı id:

ḫiṭābı id: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Seslenmek.

153. Hezārān luṭf u ʿöẕr-ile ḫiṭābı
154. İdüp her birine virdi cevābı

ḥasret-i yār:

ḥasret-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Sevgilinin hasreti.

159. Bu kez çün ḳaldı nevmi̱d ü dil-efgār
160. İçinde dāġ urdı ḥasret-i yār

dem-i germ:

digergūn ol:

digergūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Değişmiş, başkalaşmış ‖ Perişan olmuş.

161. Olup günden güne ḥāli digergūn
162. İşinde ġuṣṣa vü gam oldı efzūn

efzūn ol:

efzūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Çok, fazla olmak.

161. Olup günden güne ḥāli digergūn
162. İşinde ġuṣṣa vü gam oldı efzūn

ṣabr-ıla ol:

ṣabr-ıla ol: Kalıp İfade

Mısra: **163**

Tahammül göstermek, sabretmek.

163. Atası gördi kim ṣabr-ıla olmaz
164. Maḥabbet zaḫmı cebr-ile oňulmaz

muḳarrer ḳıl:

muḳarrer ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **167**

İfâde edilmiş, anlatılmış, bildirilmiş, takrir edilmiş.

167. İçinde ḳıldı bu fikri muḳarrer
168. Kʿide ḳızın ʿAzīz-i Mıṣrʿa hem-ser

hem-ser id:

hem-ser id: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Arkadaş, dost etmek II Gam ve keder olmak.

167. İçinde ḳıldı bu fikri muḳarrer
168. Kʿide ḳızın ʿAzīz-i Mıṣrʿa hem-ser

el uzat:

el uzat: Deyim

Mısra: **4**

Bir işe girişmek, bir işe kalkışmak.

3. Maḥabbet od bıraġup ḫırmenine
4. El uzatmışdı miḥnet dāmenine

yüz berkid:

yüz berkid: Deyim

Mısra: **23**

Katı yüzlülük etmek, bir eylemi yaparken utanma ve haya duygularından yoksun olmak.

23. Lebiyʿçün ḳand-bāra berkidüp yüz
24. Dimiş çün telḫ ü şīrīn bir niçe söz

yolın ṭut:

yolın ṭut: Deyim

Mısra: **110**

Yola çıkmak, yola koyulmak, bir yere gitmek üzere hareket etmek.

109. Yaşum nīli olup deryāya hem-ser
110. Diyār-ı Mışr yolın ṭutdı beňzer

yolı ṭut:

yolı ṭut: Deyim

Mısra: **108**

Belli bir istikamette gitmek, ilerlemek.

107. Yaḳīn bildi ki Mışrʿuň yoḳ resūli
108. Didi beňzer ṭutıldı Mışr yolı

ḫᵛāst-ārı ol:

ḫᵛāst-ārı ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

İsteyen; görücü olmak.

43. On ulu pādişāhuň elçileri
44. Gelüp oldı bu māhuň ḫᵛāst-ārı

şirin ol:

şi̯ri̯n ol: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Hoş, tatlı olmak.

131. Ne şi̯ri̯n ola-y-ıdı ṭıfl dil-şād

132. Ne zehrinden ireydi cāna bi̯-dād

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

135. Derūnı ḫūn-ı dilden ġonca-veş pür

136. Yaşınuň şeb-nemiyle gül yüzin yur

dest-i piş:

dest-i piş: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Elini önce uzatma.

151. Cihān içinde bundan yig miŝli yoḳ

152. Ki dirler dest-i pi̯şine bedel yoḳ

cānına Ḳıy:

cānına Ḳıy: Deyim

Mısra: **49**

Canını feda etmek, kendini feda etmek.

49. Ḳıyar cānına çün cānān dileyen

50. Cihān virmek gerekdür cān dileyen

günden güne:

günden güne: Deyim

Mısra: **161**

Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.

161. Olup günden güne ḥāli digergūn

162. İşinde ġuṣṣa vü gam oldı efzūn

sözü üstine söz ḳonsa ol:

sözü üstine söz ḳonsa ol: Deyim

Mısra: **147**

O söz üzerine başka söz edilmemek.

147. Anuň sözʿüstine söz ḳonsa olmaz
148. Hee bes didük ayruḳ dönmek olmaz

yol yok:

yol yoḳ: Deyim
Mısra: **143**
İzin yok, müsade yok, imkansız.

143. Didi yol yoḳ ḳızı virmege size
144. Ki zi̯rā nām-zed oldı ʿAzi̯zʿe

Dizin

dānā-yı fāẕıl:

dānā-yı fāẕıl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Faziletli alim, arif.

1. Pes andan buldı bir dānā-yı fāẕıl
2. Ḳavi̯-tedbi̯r ü ṣāḥib-rāy-i kāmil

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Artık, bundan sonra.

1. Pes andan buldı bir dānā-yı fāẕıl
2. Ḳavi̯-tedbi̯r ü ṣāḥib-rāy-i kāmil

āyine-i esrār-ı hikmet:

āyi̯ne-i esrār-ı ḥikmet: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Bilgelik sırlarının yansıması.

3. Ferāset ehli vü ṣāḥib-kiyāset
4. Dili āyi̯ne-i esrār-ı ḥikmet

meşveret ḳıl:

meşveret ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Fikir alış verişinde bulunmak, danışmak.

7. Anuňla meşveret ḳıldı bu işi
8. Didi kim iş bitürmez degme kişi

diyār-ı mışr:

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Mısır diyarı.

11. Firāvān tuḥfeler alup revān ol

12. Diyār-ı Mıṣrʿa çünkim iltesin yol

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Mısır ülkesi.

105. Risālet ḳaydını çün gördi elçi

106. Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi

ʿaziz-i mıṣr:

ʿazīz-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

13. Degürüp luṭf-ıla bizden selāmı

14. ʿAzīz-i Mıṣrʿa ʿarż eyle peyāmı

ʿarż eyle:

ʿarż eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sunmak, göstermek.

13. Degürüp luṭf-ıla bizden selāmı

14. ʿAzīz-i Mıṣrʿa ʿarż eyle peyāmı

ʿaziz-i mıṣr-ı devrān:

ʿazīz-i mıṣr-ı devrān: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Dönemin Mısır Azizi.

15. Eyitgil iy ʿAzīz-i Mıṣr-ı devrān

16. Vücūduň mıṣrı ola şād ü ḫāndān

şād ü hāndān ol:

şād ü ḫāndān ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Mutlu ve neşeli olmak.

15. Eyitgil iy ʿAzīz-i Mıṣr-ı devrān

16. Vücūduň mıṣrı ola şād ü ḫāndān

maʿmūr ḳıl:

maʿmūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **17**

İmar etmek, yapılandırmak; daha iyi hale getirmek.

17. Cihān mışrın vücūduň ḳıldı maʿmūr

18. Başuňdan tāc-ı ʿizzet olmasun dūr

tāc-ı ʿizzet:

tāc-ı ʿizzet: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Değer, ululuk, yücelik tacı II Yücelik makamı.

17. Cihān mışrın vücūduň ḳıldı maʿmūr

18. Başuňdan tāc-ı ʿizzet olmasun dūr

tāc-ı ʿizzet: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Değer, ululuk, yücelik tacı II Yücelik makamı.

19. Urınduň tāc-ı ʿizzet Mışr içinde

20. ʿAzi̯z olġıl hemi̯şe ʿaşr içinde

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Uzaklaşmak, uzak durmak.

17. Cihān mışrın vücūduň ḳıldı maʿmūr

18. Başuňdan tāc-ı ʿizzet olmasun dūr

ʿaziz ol:

ʿazi̯z ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Aziz olmak II Hükümdâr olmak.

19. Urınduň tāc-ı ʿizzet Mışr içinde

20. ʿAzi̯z olġıl hemi̯şe ʿaşr içinde

şit-ı nām:

şi̯t-ı nām: Kalıp İfade

Mısra: **22**

İsminin, adının şöhreti.

21. Görelden ḫāṣ u ʿām in ʿām-ı ʿāmuň

olmak.

23. İrelden ġūş-ı cāna ṣi̯t-ı nāmuň
24. Göňüle bu temennā oldı ġālib

ġūş-ı cān:

ġūş-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Can kulağı II Gönül.

21. Görelden ḫāṣ u ʿām in ʿām-ı ʿāmuň

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Üstün, baskın gelmek.

23. İrelden ġūş-ı cāna ṣi̯t-ı nāmuň
24. Göňüle bu temennā oldı ġālib

müṣāḥib ol:

müṣāḥib ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Sohbet arkadaşı olmak, dost

deryā vü ṣāḥil:

deryā vü ṣāḥil: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Deniz ve sahil.

25. Ki olasın ʿAzi̯z-ile müṣāḥib
26. Veli̯ mā-beynde deryā vü ṣāḥil

hāyil ol:

hāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Engel, mâni olmak.

25. Ki olasın ʿAzi̯z-ile müṣāḥib
26. Veli̯ mā-beynde deryā vü ṣāḥil

kurb-ı cismān:

ḳurb-ı cismān: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Vücudun yakınlığı.

25. Ki olasın ʿAziẕ-ile müṣāḥib
26. Veliẕ mā-beynde deryā vü ṣāḥil

lāzım ol:

lāzım ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Gerekmek.

27. Olupdur ḳurb-ı cismāniẕiye hāyil
28. Çü lāzım oldı cismāniẕ cūdālıḳ

āşnālıḳ ol:

āşnālıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Bildiklik olmak, tanışık olmak.

27. Olupdur ḳurb-ı cismāniẕiye hāyil
28. Çü lāzım oldı cismāniẕ cūdālıḳ

rāy-i ʿāli:

rāy-i ʿāliẕ: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Yüce fikir.

beşāret ol:

beşāret ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Müjdelenmek, haber verilmek.

hᵛiş ol:

ḫᵛiş ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Tanıdık, akraba olmak.

31. Gönülden bāri olṣun āşnālıḳ
32. Eger ol rāy-i ʿāliẕden işāret

hayr-endiş ol:

ḫayr-endiş ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

İyilik düşünen, hayırlı iş düşünen.

31. Gönülden bāri olṣun āşnālıḳ
32. Eger ol rāy-i ʿālı̣den işāret

Şarāy-ı ʿişmet:

Şarāy-ı ʿişmet: Kalıp İfade
Mısra: **33**
İffet sarayı.

33. Olursa bula cān dilden beşāret
34. Gide bı̣-gānelikler ḫ∨ı̣ş olavuz

iş bitür:

iş bitür: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Bir işi sonuca ulaştırmak, işini bitirmek; öldürmek.

7. Anuňla meşveret ḳıldı bu işi
8. Didi kim iş bitürmez degme kişi

rence kıl:

rence ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Zahmet vermek, eziyet etmek.

9. Gerekdür kim ḳadem rence ḳılasın
10. Bu işüň bitmesi üzre olasın

çüft ol:

çüft ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Eş, denk olmak.

33. Olursa bula cān dilden beşāret
34. Gide bı̣-gānelikler ḫ∨ı̣ş olavuz

çüft ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Çift, eş olmak; eşini bulup bir çift teşkil etmek II evlenmek.

85. Ya ṭoprağı çeker anda yā ṣuyı
86. Çi-ger eyvān-ı ḥüsne ḳaşıdur ṭāḳ

dürr-i şadef:

dürr-i ṣadef: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Sedef incisi.

35. Hemişe size ḫayr-endiş olavuz
36. Ṣarāy-ı ʿişmet içre bir ḳızım var

āb ü gil:

āb ü gil: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Su ve toprak.

37. Size çüft olmaġa gördüm sezā-vār
38. Meh-i tābende-i burc-ı şerefdür

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **37**

(Sevgilinin) Gül(e benzeyen) yüzü.

37. Size çüft olmaġa gördüm sezā-vār
38. Meh-i tābende-i burc-ı şerefdür

perde-i nūr:

perde-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Nur, aydınlık perdesi.

37. Size çüft olmaġa gördüm sezā-vār
38. Meh-i tābende-i burc-ı şerefdür

hicāb ol:

hicāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Perdelemek, örtmek, kapatmak.

39. Ṣafada ṣānasın dürr-i şşadefdür
40. Ḳuṣūrı āb ü gilden gül yüzi dür

çeşm-i aḥvel:

çeşm-i aḥvel: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Şaşı göz II Hilekâr.

41. Güneş tek perde-i nūr içre mestūr
42. Hicāb olmasa zülfinüñ seḥābı

yüz ur:

yüz ur: Deyim
Mısra: **42**
Yüz sürmek.

41. Güneş tek perde-i nūr içre mestūr
42. Hicāb olmasa zülfinüñ seḥābı

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Arz etmek, sunmak.

45. Yüzine āyine yüz urmış ancaḳ
46. Ḳamer irmiş degüldür pāyesine

ʿakṣ-i çeşm:

ʿakṣ-i çeşm: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Gözlerinin yansıması.

45. Yüzine āyine yüz urmış ancaḳ
46. Ḳamer irmiş degüldür pāyesine

çeşm-i sitāre:

çeşm-i sitāre: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Yıldızın gözleri II Yıldızların nazarı.

47. Güneş düşmiş degüldür sāyesine
48. Ṣuya ʿarż itmez ol meh kendüzini
. Ki ʿaḳs-i çeşm görmeye yüzini

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Yeni ay, hilal.

49. Yüzin göre diyü çeşm-i sitāre

50. Giceyle olımaz māha neẓāre

çin-i zülf:

çin-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Saçının kıvrımı.

49. Yüzin göre diyü çeşm-i sitāre
50. Giceyle olımaz māha neẓāre

mesken Ḳıl:

mesken Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Mekân edinmek veya tutmak.

49. Yüzin göre diyü çeşm-i sitāre
50. Giceyle olımaz māha neẓāre

hevā-yi zülf:

hevā-yi zülf: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Saç hevesi II Sevgilinin saçına karşı duyulan heves.

51. Meh-i nev çin-i züln ḥasretinden
52. Ḳılupdur şām için kendüye mesken

cemāl-i mışrı:

cemāl-i mışrı: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Mısır ülkesini yüzü güzeli.

51. Meh-i nev çin-i züln ḥasretinden
52. Ḳılupdur şām için kendüye mesken

beňlerinüň ol:

beňlerinüň ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Benler II Lekeler.

53. Hevā-yi zülfine düşmiş yiler yil
54. Cemāl-i mışrınuň şeydāsıdur Nil

tāḳ-ı kisri:

ṭāḳ-ı kisrį: Kalıp İfade

Mısra: **58**

İran hükümdarlarından Nûşirevân'ın kasrıdır. Hz. Peygamber' in dünyaya geldikleri gece çatlamış, yıkılmıştı. İhtişamından dolayı edebiyatımıza girmiştir.

57. Saçı zencį̈ri ʿadlüňdür nişānı

58. Bu devrüň laʿlidür Nūşį̈nrevānį̈

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

57. Saçı zencį̈ri ʿadlüňdür nişānı

58. Bu devrüň laʿlidür Nūşį̈nrevānį̈

ḥikāyet ḳıl:

ḥikāyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Hikaye etmek, anlatmak.

61. Şānevber bağlayaldan ḳaddine dil

62. Ḳalupdur dest ber-dil pāy-der-gil

bād-ı ṣabā:

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Sabah rüzgarı.

63. Ṣabā ḳılmış ṣaçından bir ḥikāyet

64. Ḳurıtmış nāfenüň ḳanını ġayret

dest-i şāne:

dest-i şāne: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Tarak eli.

63. Ṣabā ḳılmış ṣaçından bir ḥikāyet

64. Ḳurıtmış nāfenüň ḳanını ġayret

miskin ol:

miskįn ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Aciz, zavallı olmak.

65. Alamaz kimse zülfinden nişāne

66. Meġer bād-ı ṣabā yā dest-i şāne

. Ġamından örtinür nāfe ḳara çul

hırka kıl:

ḫırḳa ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Hırka yapmak II Örtü yapmak.

65. Alamaz kimse zülfinden nişāne

66. Meġer bād-ı ṣabā yā dest-i şāne

. Ġamından örtinür nāfe ḳara çul

gisū-yı ʿanber-pāş-ı ḳallāş:

gįsū-yı ʿanber-pāş-ı ḳallāş: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Hileci anber kokusu saçan saç.

67. Giyer miskįn olup ḳıl ḫırḳa sünbül

68. Ayaġına kimesne ḳomadı baş

ġonça-i ter:

ġonça-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Taze gonca çiçeği II Genç sevgili, Zelîhâ.

69. Meger gįsū-yı ʿanber-pāş-ı ḳallāş

70. Açılmamış dehānı ġonça-i ter

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Parlak ay. II Zelîhâ.

71. İçilmemiş ṭudaġı ṭolu sāġar

72. Ṭoġaldan gün gibi bu māh-ı tābān

ebr-i zülf:

ebr-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Zülf bulutu II Sevgilinin buluta benzeyen saçı.

71. İçilmemiş ṭudaġı ṭolu sāġar
72. Ṭoġaldan gün gibi bu māh-ı tābān

giryān kıl:

giryān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ağlatmak.

71. İçilmemiş ṭudaġı ṭolu sāġar
72. Ṭoġaldan gün gibi bu māh-ı tābān

her gün:

her gün: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Her gün, daima.

75. Yaġar yaġmur gibi elçi ḳapuma
76. Gelürler elçiler her gün ulayu

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Gönülden ve içten.

75. Yaġar yaġmur gibi elçi ḳapuma
76. Gelürler elçiler her gün ulayu

hevā-yı mışr:

hevā-yı mışr: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Mısır hevesi II Mısır' alaşma arzusu.

77. Dil ü cāndan bu cānānı dileyü
78. Ḳaşı yayı gibi egmez bu başın

yaşın it:

yaşın it: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Gözyaşı dökmek, ağlamak.

77. Dil ü cāndan bu cānānı dileyü

78. Ḳaşı yayı gibi egmez bu başın

gönli murādı:

gönli murādı: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Emeli, arzusu.

79. Hevā-yı Mıṣr-ıla Nı̱l itdi yaşın
80. Budur gönli murādı ʿaṣr içinde

eyvān-ı ḫüsn:

eyvān-ı ḫüsn: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Güzellik köşkü.

85. Ya ṭoprağı çeker anda yā ṣuyı
86. Çi-ger eyvān-ı ḫüsne ḳaşıdur ṭāḳ

rū ur:

rū ur: Deyim

Mısra: **87**

Yüz sürmek. Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

87. Velı̱kin size çüft olmaġa müştāḳ
88. Murādı bu kʿişigüñe urup rū

ferş id:

ferş id: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Yüz sürmek, ayaklar altına sermek, kapanmak.

87. Velı̱kin size çüft olmaġa müştāḳ
88. Murādı bu kʿişigüñe urup rū

cārū id:

cārū id: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Süpürge etmek.

87. Velı̱kin size çüft olmaġa müştāḳ
88. Murādı bu kʿişigüñe urup rū

ferş ol:

ferş ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Yayılmak, serilmek; yaygı olmak.

89. Yüzini ferş ide zülfini cārū

90. Çemen ṣaḥnına çünkim ferş ola gül

cārū ol:

cārū ol: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Süpürge olmak.

89. Yüzini ferş ide zülfini cārū

90. Çemen ṣaḥnına çünkim ferş ola gül

cārū ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Süpürge olmak.

95. Yiter ʿizzet cihānda bu kenẕize

96. Kʿide ḫidmet ölince siz ʿazẕizʿe

kābil ol:

ḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Elvermek, mümkün olmak.

91. Yaraşur olsa cārū deste sünbül

hāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Ortaya çıkarmak; elde etmek.

91. Yaraşur olsa cārū deste sünbül

İki ʿālem:

İki ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Dünya ve ahiret.

91. Yaraşur olsa cārū deste sünbül

hidmet id:

ḫidmet id: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Hizmet etmek, iş görmek.

93. Eger ḫidmete olur-ısa ḳābil
94. İki ʿālem murādın ide ḥāṣıl

bānū ol:

bānū ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Kadın, hanım var, mevcut.

95. Yiter ʿizzet cihānda bu kenįze
96. Kʿide ḫidmet ölince siz ʿazįzʿe

Ṣafā-yı ṣoḥbet:

Ṣafā-yı ṣoḥbet: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Sohbetin hoşluğu, tatlılığı.

97. Dilemez kʿola ġayri ilde bānū
98. Diler kim işigüňde ola cārū

göňlini al:

göňlini al: Deyim

Mısra: **97**

Gönlünü almak, âşık etmek.

97. Dilemez kʿola ġayri ilde bānū
98. Diler kim işigüňde ola cārū

kılca ḳal:

ḳılca ḳal: Deyim

Mısra: **98**

İpince, incecik kalmak, kıl kadar kalmak II Sevgilinin ince beli kılın inceliğine benzetilmiş.

97. Dilemez kʿola ġayri ilde bānū
98. Diler kim işigüňde ola cārū

sipāriş kıl:

sipāriş ḳıl: Deyim

Mısra: **100**

Bir şeyin alınmasını, yapılmasını bir kimseye bırakmak, ısmarlamak, devretmek.

99. Ṣafā-yı ṣoḥbetüň göňlini

aldı

100. Miyānı gibi cānı ḳılca ḳaldı

revāne ḳıl:

revāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Yaya, yolcu kılmak.

101. Niçe bunuň gibi luṭf u nevāziş

102. Diyüben elçiye ḳıldı sipāriş

yolın ṭut:

yolın ṭut: Deyim

Mısra: **105**

Yola çıkmak, yola koyulmak, bir yere gitmek üzere hareket etmek.

105. Risālet ḳaydını çün gördi elçi

106. Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi

günlerde bir gün:

günlerde bir gün: Deyim

Mısra: **106**

Geçmiş zamanda bir gün, vaktiyle, herhangi bir gün anlamına gelir.

105. Risālet ḳaydını çün gördi elçi

106. Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gitmek, yola koyulmak.

11. Firāvān tuḥfeler alup revān ol

12. Diyār-ı Mıṣrʿa çünkim iltesin yol

üzre ol:

üzre ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gerçekleşmek, olmak.

9. Gerekdür kim ḳadem rence ḳılasın

10. Bu işüñ bitmesi üzre olasın

nez̤āre ol:

nez̤āre ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Seyretmek, bakmak.

47. Güneş düşmiş degüldür sāyesine
48. Ṣuya ʿarż itmez ol meh kendüzini
. Ki ʿaḳs-i çeşm görmeye yüzini

meh-i tābende-i burc-ı şeref:

meh-i tābende-i burc-ı şeref:
Kalıp İfade
Mısra: **36**
Şeref burcunun parlayan ayı.

35. Hemīşe size ḫayr-endīş olavuz
36. Ṣarāy-ı ʿiṣmet içre bir ḳızım var

ṣāḥib-rāy-i kāmil:

ṣāḥib-rāy-i kāmil: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Olgun görüşlü, olgun görüşe sahip.

1. Pes andan buldı bir dānā-yı fāẕıl
2. Ḳavī-tedbīr ü ṣāḥib-rāy-i kāmil

toprağı suyı çek:

ṭoprağı ṣuyı çek: Deyim
Mısra: **85**
Memleketi insanın kendisini çekmesi.

85. Ya ṭoprağı çeker anda yā ṣuyı
86. Çi-ger eyvān-ı ḥüsne ḳaşıdur ṭāḳ

ya yā:

ya yā: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Ya... ya... bağlacıdır.

85. Ya ṭoprağı çeker anda yā ṣuyı
86. Çi-ger eyvān-ı ḥüsne

ḳaşıdur ṭāḳ

21. Görelden ḫāṣ u ʿām in ʿām-ı ʿāmuň

yola gir:

yola gir: Deyim

Mısra: **106**

Yola çıkmak, yolculuğa başlangıç yapmak.

105. Risālet ḳaydını çün gördi elçi
106. Yola girdi seḥerden ṭurdı elçi

Dizin

dergāh-ı şāh:

dergāh-ı şāh: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Padişahın huzuru.

1. Çün irdi menzile dil-şād ü mesrūr
2. Varup dergāh-ı şāha aldı destūr

inʿām-ı ʿām:

inʿām-ı ʿām: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Halkın lütfu.

21. Görelden ḫāṣ u ʿām in ʿām-ı ʿāmuň

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Taze gül II Genç güzel.

5. Açup aġzın didi şi̱ri̱n ḫaberler
6. Şehüň göňlini açdı çün gül-i ter

hāṣ u ʿām:

ḫāṣ u ʿām: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Seçkin kimseler ve halk, herkes.

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Taze gül II Zelîhâ.

139. Yaňaġı tābı-y-ıla ol gül-i ter

Nimet vermek, ihsan etmek.

7. Tamām olduġın işüň ḳıldı iʿlām
8. Sevincinden Şeh itdi ḫaylį inʿām

iʿlām ḳıl:

iʿlām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Bildirmek, anlatmak.

7. Tamām olduġın işüň ḳıldı iʿlām
8. Sevincinden Şeh itdi ḫaylį inʿām

işüň ol:

işüň ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Meşguliyeti olmak, uğraş edinmek.

7. Tamām olduġın işüň ḳıldı iʿlām
8. Sevincinden Şeh itdi ḫaylį inʿām

inʿām it:

inʿām it: Kalıp İfade
Mısra: **8**

feraḥnāḳ ol:

feraḥnāḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sevinçli olmak.

9. Zeliḫā işidüp oldı feraḥnāḳ
10. Ḳılup dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

dest-i feraḥ:

dest-i feraḥ: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sevinç eli.

9. Zeliḫā işidüp oldı feraḥnāḳ
10. Ḳılup dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Mutlu olmak.

11. Açıldı göñli oldı gül gibi şād
12. Ḫayāl-i vaṣl-ıla oldı ġamdan āzād

Hayāl-i vaṣl:

Ḫayāl-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Kavuşma hayali.

11. Açıldı göñli oldı gül gibi şād
12. Ḫayāl-i vaṣl-ıla oldı ġamdan āzād

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

11. Açıldı göñli oldı gül gibi şād
12. Ḫayāl-i vaṣl-ıla oldı ġamdan āzād

rencūr ol:

rencūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Sıkıntılı olmak, dertli olmak.

13. Çün evvel ḫ∨āb-ıla olmışdı rencūr
14. Ḫayāl-ile olur āḫirde mesrūr

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sevinçli, mutlu, memnun.

13. Çün evvel ḫ∨āb-ıla olmışdı rencūr
14. Ḫayāl-ile olur āḫirde mesrūr

ḫ∨āb u ḫayāl ol:

ḫ∨āb u ḫayāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Rüya ve hayal olmak.

15. Belį dehrüñ neşāṭıyla melāli

16. Olur ġāfi̯llerüñ ḫ∨āb u ḫayāli

sebük-bār ol:

sebük-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Dert yükü taşımamak, düşünce ve gamdan uzak olmak.

17. Gözinden kim hicāb-ı ḫ∨āb göçdi

18. Sebük-bār oldı bu gir-dāba geçdi

düşer mi:

düşer mi: Kalıp İfade

Mısra: **20**

(Sıkıntı, hüzün) düşmek.

19. Göñül kʿaldanmadı bend ü ḫayāle

20. Düşer mi ḫ∨āb-ıla hergiz melāle

dil-şād u handān:

dil-şād u ḫandān: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Neşelendirmek ve güldürmek.

21. Ḳızını gördi çün dil-şād u ḫandān

22. Cihāzını müheyyā gördi Sulṭān

esbāb-ı ʿarūs:

esbāb-ı ʿarūs: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Gelinlik için gerekenler.

23. Müretteb ḳıldı esbāb-ı ʿarūsı

24. Hezārān luʿbet-i Rūmi̯ vü Rūsi̯

müretteb kıl:

müretteb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Düzenlemek, tertip etmek, nizam vermek.

23. Müretteb ḳıldı esbāb-ı ʿarūsı

24. Hezārān luʿbet-i Rūmi̯ vü Rūsi̯

luʿbet-i rūmi vü rūsi:

luʿbet-i rūmį vü rūsį: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Rum ve Rus oyunu.

23. Müretteb ḳıldı esbāb-ı ʿarūsı
24. Hezārān luʿbet-i Rūmį vü Rūsį

cüst u zįrek:

cüst u zįrek: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Kıvrak ve zeki.

25. Perį-peyker ḳamer-veş biñ kenįzek
26. Perį gibi her işde cüst u zįrek

gül-berg-i tāze:

gül-berg-i tāze: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Taze gül yaprağı II Zeliha.

29. Seḥer vaḳtinde çün gül-berg-i tāze
30. Ne neng-i vesme vü ne ʿār-ı ʿāze

neng-i vesm:

neng-i vesm: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Ayıp damgası.

29. Seḥer vaḳtinde çün gül-berg-i tāze
30. Ne neng-i vesme vü ne ʿār-ı ʿāze

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Her bir tanesi.

31. Düzünmiş ü ḳuşānmış her birisi
32. Ḳamer gün ruḫlarınuñ müşterįsi

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Her biri.

39. Ṣanasın her biri bir serv-i sįmįn

40. Başında lāle gibi tāc-ı laʿl̤in

perişān ḳıl:

perişān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Perişan etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek.

33. Geline sünbülin ḳılmış perı̤şān

34. Aşılmış bir ḳılında biň dil ü cān

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Gönül ve can.

33. Geline sünbülin ḳılmış perı̤şān

34. Aşılmış bir ḳılında biň dil ü cān

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Servi fidanı.

35. Nihāl-i serv gibi biň güzel ḳul

36. Dili bülbül yüzi gül zülfi sünbül

serv-i sı̤mı̤n:

serv-i sı̤mı̤n: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gümüş selvi II Gümüş gibi beyaz tenli; uzun boylu

39. Ṣanasın her biri bir serv-i sı̤mı̤n

40. Başında lāle gibi tāc-ı laʿl̤in

tāc-ı laʿl:

tāc-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **40**

la'l taşından tac.

39. Ṣanasın her biri bir serv-i sı̤mı̤n

40. Başında lāle gibi tāc-ı laʿl̤in

zülf-i dil-āviz:

zülf-i dil-āvi̯z: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Gönüller asan zülüf. ||
Sevgilinin, uçlarında aşıkların asılı olduğu saçları.

45. Kimi şeb-di̯z çün zülf-i dil-āvi̯z
46. Kimi gülgūn çü çeşm-i yār-i ḫūn-ri̯z

çeşm-i yār-i hūn-riz:

çeşm-i yār-i ḫūn-ri̯z: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Kan döken sevgilinin gözü.

45. Kimi şeb-di̯z çün zülf-i dil-āvi̯z
46. Kimi gülgūn çü çeşm-i yār-i ḫūn-ri̯z

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Hilâl, yeni ay.

47. Felekde māh-ı nev sümmi nişānı
48. Seḥer yili olımaz hem-ʿinānı

seḥer yili:

seḥer yili: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Sabah vakti esen rüzgar.

47. Felekde māh-ı nev sümmi nişānı
48. Seḥer yili olımaz hem-ʿinānı

hem-ʿinānı ol:

hem-ʿinānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Yol arkadaşı, yoldaş ll Sevgili.

47. Felekde māh-ı nev sümmi nişānı
48. Seḥer yili olımaz hem-ʿinānı

üştür-i mest:

üştür-i mest: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Aklı başından gitmiş deve.

53. Daḫı biň kūh-peyker üştür-i mest
54. Öňinde kūh der-i hāmūn gibi pest

der-i hāmūn:

der-i hāmūn: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Sahranın kapısı.

53. Daḫı biň kūh-peyker üştür-i mest
54. Öňinde kūh der-i hāmūn gibi pest

yār-i ber-dār:

yār-i ber-dār: Kalıp İfade
Mısra: **58**
İdam sehpasında asılmış sevgili.

57. Ḳanāʿat-pişe zāhid gibi kem ḫ∨ār
58. Taḥammül ehli gibi yār-i ber-dār

cebr eyle:

cebr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Zorlamak, baskı yapmak.

59. Belā vaḳtinde eyler cānına cebr
60. Bulursa yir ü bulmazsa ider ṣabr

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Tahammül etmek, dayanmak.

59. Belā vaḳtinde eyler cānına cebr
60. Bulursa yir ü bulmazsa ider ṣabr

kūh-ı bisütūn:

kūh-ı bi̱sütūn: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Bîsütûn dağı.

61. Saʿādet ḳaṣrına pāyı sütūndur
62. Teni üstinde kūh-ı bi̱sütūndur

dibā-yi kirāmi:

dibā-yi kirāmį: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Kıymetli canfes kumaş.

63. Kiminüň yüki dibā-yi kirāmį

64. Kimi Rūmį kimi Mıṣrį vü Şāmį

pür-dürc-i raḫşān:

pür-dürc-i raḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Parıltılı dolu mücevher kutusu.

65. Kimin ṣānduḳ içi pür-dürc-i raḫşān

66. Ṭolu dürr-i ʿAden laʿl-i Bedaḫşān

dürr-i ʿaden:

dürr-i ʿaden: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Aden incisi II Sevgilinin dişleri.

65. Kimin ṣānduḳ içi pür-dürc-i raḫşān

66. Ṭolu dürr-i ʿAden laʿl-i Bedaḫşān

laʿl-i bedaḫşān:

laʿl-i bedaḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Bedahşân'a özgü yakut II Sevgilinin dudağı.

65. Kimin ṣānduḳ içi pür-dürc-i raḫşān

66. Ṭolu dürr-i ʿAden laʿl-i Bedaḫşān

nāfe-i müşk-i tātāri:

nāfe-i müşk-i tātārį: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Tatar miskinin kokusu.

67. Kiminüň nāfe-i müşk-i Tātārį

68. Kiminüň ʿanber ü ʿūd-ı Ḳumārį

ʿūd-ı Ḳumāri:

ʿūd-ı Ḳumārį: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Hindistan cenubunda Kumarî Burnu'nda yetişen, ûd-ı kumârî ud ağacının âlâsı.

67. Kiminüň nāfe-i müşk-i Tātārį

68. Kiminüň ʿanber ü ʿūd-ı Ḳumārį

nakş-ı ṣadef-kārį:

nakş-ı ṣadef-kārį: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Sedef ustasının işlemesi.

71. Ṣadef gibi içi pür-dürr ü gevher

72. Ṭaşı naḳş-ı ṣadef-kārį ser-ā-ser

rāhat ol:

rāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Mutlu ve huzurlu olmak, gönlü refah olmak.

69. Düzerler bir ʿamār-ı ḫūb u zįbā

70. Ki rāḥat ola içinde Zeliḫā

rāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Mutlu ve huzurlu olmak.

147. Uçup gitdükçe ol ṭāvūs-ı gülzār

148. Fiġān ṭablın çalardı kebg-i kūh-sār

çetr-i cemşid:

çetr-i cemşįd: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Cemşid'in çadırı.

73. Muraṣṣaʿ saḳf gūya çetr-i Cemşįd

74. Zer-efşān ḳubbesi çün kūy-ı ḫurşįd

kūy-ı ḫurşid:

kūy-ı ḫurşįd: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Hurşid'in mekanı (Cemşid ü Hurşid mesnevisinin kahramanlarından biri).

73. Muraṣṣa‘ saḳf gūya çetr-i Cemşi̱d
74. Zer-efşān ḳubbesi çün kūy-ı ḫurşi̱d

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Dolmak.

77. İçi vü ṭaşı olmış naḳş-ıla pür
78. Ḳamu mismārı zer avi̱zesi dür

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Çok, dolu, çok fazla olmak.

129. Pür olup nāfe-i müşkinden eknāf
130. Ġazāl-i Çi̱n-ile ṭolardı eṭrāf

müheyyā ol:

müheyyā ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Hazır hâle getirmek, tertip etmek.

79. Görildi çün müretteb yol yaraġı
80. Müheyyā oldı ḫargāh ü otaġı

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Yasemin göğüslü servi II Zelîhâ.

83. Revān olmaġa ol serv-i semen-ber
84. Mübārek vaḳt u ḫoş dem gözlediler

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Çabucak yola koyulmak, gitmek.

83. Revān olmaġa ol serv-i semen-ber
84. Mübārek vaḳt u ḫoş dem gözlediler

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Gitmek, salınmak.

107. Revān oldı çün ḫurşi̯d-i raḫşān

108. Bular yılduz gibi oldı peri̯şān

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Gitmek, salınmak.

109. Ṭutup Mıṣrʿuň yolını ol şeker-bār

110. Revān oldı çü mürġ-ı ti̯z-reftār

rūz-ı pi̯rūz:

rūz-ı pi̯rūz: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Uğurlu gün, hayırlı gün.

85. Bulup bir saʿd-ı sāʿat rūz-ı pi̯rūz

86. Çıḳar ol gün yola mihr-i cihān-sūz

saʿd-ı sāʿat:

saʿd-ı sāʿat: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Mutlu, saadetli zamanı II Saadet zamanı.

85. Bulup bir saʿd-ı sāʿat rūz-ı pi̯rūz

86. Çıḳar ol gün yola mihr-i cihān-sūz

mihr-i cihān-sūz:

mihr-i cihān-sūz: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Cihanı yakan güneş II Zelîhâ.

85. Bulup bir saʿd-ı sāʿat rūz-ı pi̯rūz

86. Çıḳar ol gün yola mihr-i cihān-sūz

necm-i lāmiʿ:

necm-i lāmiʿ: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Parlak yıldız II Zelîhâ.

87. Şehirden çıḳdı çün ol necm-i lāmiʿ

88. Güneş ṣān maġribinden

oldı ṭāli‘

89. Çün āŝār-ı ḳıyāmet ẓāhir oldı

90. Fiġān u nāle ile şehr ṭoldı

ṭāli‘ ol:

ṭāli‘ ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Doğmak.

87. Şehirden çıḳdı çün ol necm-i lāmi‘

88. Güneş ṣān maġribinden oldı ṭāli‘

āŝār-ı ḳıyāmet:

āŝār-ı ḳıyāmet: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Kıyamet etkisi.

89. Çün āŝār-ı ḳıyāmet ẓāhir oldı

90. Fiġān u nāle ile şehr ṭoldı

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

89. Çün āŝār-ı ḳıyāmet ẓāhir oldı

90. Fiġān u nāle ile şehr ṭoldı

ḳıyāmet ḳopdı:

ḳıyāmet ḳopdı: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Kıyamet kopmak; kıyamet günü gelmek; bir yerde çok gürültü ve telaş olmak.

91. Başına kavminüñ ḳopdı ḳıyāmet

92. Aḳuban gözlerinden eşk-i ḥasret

eşk-i ḥasret:

eşk-i ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Hasret gözyaşı.

91. Başına kavminüñ ḳopdı ḳıyāmet

92. Aḳuban gözlerinden eşk-i ḥasret

göz yaşları:

göz yaşları: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Gözyaşı.

93. Dögüp başlan ḥasret ṭaşlarıyla
94. Ṣuladılar yolın göz yaşlarıyla

<u>şād u ḫandān:</u>

şād u ḫandān: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Mutlu ve güleç.

95. Zeli̯ḫā berḳ gibi şād u ḫandān
96. Bulut gibi bular giryān u nālān

<u>giryān u nālān:</u>

giryān u nālān: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Ağlayarak ve inleyerek.

95. Zeli̯ḫā berḳ gibi şād u ḫandān
96. Bulut gibi bular giryān u nālān

<u>viṣāl-i dil-beri:</u>

viṣāl-i dil-beri: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Sevgiliye kavuşmayı göstermek.

97. Viṣāl-i dil-beri idüp taḫayyül
98. Fırāḳ-ı ḫi̯şe eylerdi taḥammül

<u>taḫayyül id:</u>

taḫayyül id: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Hayalde canlandırmak.

97. Viṣāl-i dil-beri idüp taḫayyül
98. Fırāḳ-ı ḫi̯şe eylerdi taḥammül

<u>fırāḳ-ı ḫiş:</u>

fırāḳ-ı ḫi̯ş: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Kendi ayrılığı.

97. Viṣāl-i dil-beri idüp

taḫayyül
98. Fırāḳ-ı ḫişe eylerdi taḥammül

taḥammül eyle:

taḥammül eyle: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Dayanmak, katlanmak, sabretmek.

97. Viṣāl-i dil-beri idüp taḫayyül
98. Fırāḳ-ı ḫişe eylerdi taḥammül

diyār-ı mışr:

diyār-ı mışr: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Mısır diyarı.

159. Gice gündüz ṣafā vü ṣoḥbet-ile
160. Göçüp ḳonmaḳda olup her dün ü gün

kebg-i kūh-sār:

kebg-i kūh-sār: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Dağ kekliği.

145. Aḳıdup gözlerinden çeşmeler kūh
146. Çü gördi başı üzre dūd-ı endūh

dūd-ı endūh:

dūd-ı endūh: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Gam, keder bulutu II çok sıkıntılı olma durumu.

143. Ururdı ḥasretinden ol gülüň ṭaġ
144. Tenine lālelerden āteşin dāġ

vedā‘ id:

vedā‘ id: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Bir şeyden veya kimseden ayrılmak, onunla ilgisini kesmek.

105. Giderler bir zamān çün ḥasret-ile

106. Vedā‘ idüp dönerler
ḥayret-ile

hurşid-i raḫşān:

ḫurşi̱d-i raḫşān: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Parlak Güneş.

107. Revān oldı çün ḫurşi̱d-i raḫşān
108. Bular yılduz gibi oldı peri̱şān

perişān ol:

peri̱şān ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Dağılmak, karmakarışık duruma gelmek.

107. Revān oldı çün ḫurşi̱d-i raḫşān
108. Bular yılduz gibi oldı peri̱şān

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Bakmak, temaşa etmek.

113. Bile seyyāre gibi seyr iderler
114. Mehüň yanınca encüm-veş giderler

bedr-i kāmil:

bedr-i kāmil: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Dolunay II Zelihâ.

115. Seḥerden şāma dek ol bedr-i kāmil
116. Ḳılurdı mihr-veş ḳaṭʿ-ı menāzil

şām id:

şām id: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Akşam etmek.

117. Giderdi Mıṣr yolın kām-ber-kām
118. İderdi şām irişdükde ārām

bād-ı hazān:

bād-ı hazān: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Hazan rüzgarı.

121. Ġubār-ālūd çün bād-ı hazānį

122. Ḫayāl-i yār-i nāzük hem-ʻinānį

Hayāl-i yār-i nāzük:

Ḫayāl-i yār-i nāzük: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Nazik sevgilinin hayali.

121. Ġubār-ālūd çün bād-ı hazānį

122. Ḫayāl-i yār-i nāzük hem-ʻinānį

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Yeryüzü, dünya.

127. Ḳonarlardı ḳaçan ṣaḥrā içine

128. Dönerdi yir yüzi ṣaḥrā-yı Çinʿe

ṣaḥrā-yı Çin:

ṣaḥrā-yı Çin: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Çin çölü, ovası.

127. Ḳonarlardı ḳaçan ṣaḥrā içine

128. Dönerdi yir yüzi ṣaḥrā-yı Çinʿe

nāfe-i müşk:

nāfe-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Hoş kokulu misk.

129. Pür olup nāfe-i müşkinden eknāf

130. Ġazāl-i Çįn-ile ṭolardı eṭrāf

Ġazāl-i Çin:

Ġazāl-i Çįn: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Çin ve Huten ülkesinin ceylanı.

129. Pür olup nāfe-i müşkinden eknāf

130. Ġazāl-i Çi̱n-ile ṭolardı eṭrāf

nakş-ı dil-keş:

nakş-ı dil-keş: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Gönül cezbedici resim.

131. Ṭutup yazı yüzini nakş-ı dil-keş
132. Olur çün ṣuḥf-i Engelyūn münaḳḳaş

ṣuḥf-i engelyūn:

ṣuḥf-i engelyūn: Kalıp İfade
Mısra: **132**
İncil'in sayfaları.

131. Ṭutup yazı yüzini nakş-ı dil-keş
132. Olur çün ṣuḥf-i Engelyūn münaḳḳaş

münaḳḳaş ol:

münaḳḳaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Süslenmek, nakışlanmak II
Yazmak.

131. Ṭutup yazı yüzini nakş-ı dil-keş
132. Olur çün ṣuḥf-i Engelyūn münaḳḳaş

ṭāvūs-ı gülzār:

ṭāvūs-ı gülzār: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Gülbahçesinin tavusu.

145. Aḳıdup gözlerinden çeşmeler kūh
146. Çü gördi başı üzre dūd-ı endūh

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Taze çimen, yeşillik.

137. Ne yire ṣaldı-y-ısa haddi pertev
138. Bitürdi sebze-i ter gülbin-i nev

ṭaġ ur:

ṭaġ ur: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Dağlamak.

141. Ṭaġuň ṭaşını la‘l itdi ser-ā-ser

142. Ṭaġuň ṭaşını la‘ l itdi ser-ā-ser

seyāhat eyle:

seyāḥat eyle: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Yolculuk yapmak.

147. Uçup gitdükçe ol ṭāvūs-ı gülzār

148. Fiġān ṭablın çalardı kebg-i kūh-sār

ṣaʿb Kıl:

ṣaʿb Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Güç olmak.

149. Gehį eylerdʿat üstinde seyāḥat

150. Olurdı gehʿamārį içre rāḥat

reh-güzārı ol:

reh-güzārı ol: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Geçit olmak, geçilecek yer olmak.

149. Gehį eylerdʿat üstinde seyāḥat

150. Olurdı gehʿamārį içre rāḥat

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Gül yaprağı II Zelihâ.

151. Ḳılurdı ṣaʿb olsa reh-güzārı

152. Ḳamer tek menzilin şeb-gūn ʿamārį

kūḥl id:

kūḥl id: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Sürme çekmek.

155. Ne yil kim irse-y-idi yār

elinden

156. Ṣorar-ıdı ḫaber dil-dār ilinden

güle oynayu:

güle oynayu: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Gülüp oynayarak.

157. Ġubārın cān gözine küḥl iderdi

158. Birez dem ol ṣafā-y-ıla giderdi

. Güle oynayu ʿiş ü ʿişret-ile

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Gece ve gündüz, sürekli.

159. Gice gündüz ṣafā vü ṣoḥbet-ile

160. Göçüp ḳonmaḳda olup her dün ü gün

hicāb-ı ḥ∨āb:

hicāb-ı ḫ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Uyku utancı, rüyâ utancı.

17. Gözinden kim hicāb-ı ḫ∨āb göçdi

18. Sebük-bār oldı bu gir-dāba geçdi

gülbin-i nev:

gülbin-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Taze gül fidanı.

137. Ne yire ṣaldı-y-ısa haddi pertev

138. Bitürdi sebze-i ter gülbin-i nev

mürġ-ı tiz-reftār:

mürġ-ı tiz-reftār: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Hızlı giden kuş.

109. Ṭutup Mıṣrʿuň yolını ol şeker-bār

110. Revān oldı çü mürġ-ı tiz-reftār

ʿār-ı ʿāz:

ʿār-ı ʿāz: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Hırsının utancı

29. Seḥer vaḳtinde çün gül-berg-i tāze

30. Ne neng-i vesme vü ne ʿār-ı ʿāze

ʿamār-ı ḫūb:

ʿamār-ı ḫūb: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Güzel deve üstündeki mahve, hevdec.

69. Düzerler bir ʿamār-ı ḫūb u zi̱bā

70. Ki rāḥat ola içinde Zeli̱ḫā

mihr-veş Ḳıl:

mihr-veş Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Güneş gibi güneş gibi parlak ve güzel olmak.

115. Seḥerden şāma dek ol bedr-i kāmil

116. Ḳılurdı mihr-veş ḳaṭʿ-ı menāzil

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Aynı, bir olmak.

99. Dimişler ḫi̱şe ḳan u dōsta cān

100. Kaçan bir olısardur cān-ıla ḳan

kaṭʿ-ı menāzil:

ḳaṭʿ-ı menāzil: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Konaklama yerlerinin çoğu.

115. Seḥerden şāma dek ol bedr-i kāmil

116. Ḳılurdı mihr-veş ḳaṭʿ-ı menāzil

konmaḳda ol:

ḳonmaḳda ol: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Bulunduğu yerden ayrılıp yerleşmek üzere başka yere gitmek, yurt değiştirmek, göç etmek.

159. Gice gündüz ṣafā vü ṣoḥbet-ile
160. Göçüp ḳonmaḳda olup her dün ü gün

Kuruda yaşda yil gibi sebük-hiz:

Ḳuruda yaşda yil gibi sebük-ḫiẕ:
Kalıp İfade
Mısra: **49**
Kuruda yaşda rüzgar gibi çabuk hareket et.

49. Ḳuruda yaşda yil gibi sebük-ḫiẕ
50. Ṭaş üzre berḳ gibi āteş-engiẕ

Ṭaş üzre berḳ gibi āteş-engiz:

Ṭaş üzre berḳ gibi āteş-engiẕ:
Kalıp İfade
Mısra: **50**
Taş üstüne şimşek gibi ateş saç.

49. Ḳuruda yaşda yil gibi sebük-ḫiẕ
50. Ṭaş üzre berḳ gibi āteş-engiẕ

esbāb-ı pür-tertīb ü tezyīn:

esbāb-ı pür-tertīb ü tezyīn: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Süslü ve çok düzenli öğeler.

51. Ḳamu esbāb-ı pür-tertīb ü tezyīn
52. Muraṣṣa‘ zeyni vü ālātı zerrīn

destūr al:

destūr al: Deyim
Mısra: **2**
İzin almak.

1. Çün irdi menzile dil-şād ü mesrūr
2. Varup dergāh-ı şāha aldı destūr

ġam cübbesin çāk Ḳıl:

ġam cübbesin çāk Ḳıl: Deyim

Mısra: **10**

Tasalanmamak, kederlenmemek.

9. Zeliḫā işidüp oldı feraḥnāḳ
10. Ḳılup dest-i feraḥ ġam cübbesin çāk

nāmesini

ʿaziz-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Mısır'ın azizi.

5. ʿAziz-i Mışr çün mektūbı gördi

yolını Ṭut:

yolını Ṭut: Deyim

Mısra: **109**

Bir yere doğru gitmeye başlamak.

109. Ṭutup Mışrʿuň yolını ol şeker-bār
110. Revān oldı çü mürġ-ı tiz-reftār

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ondan sonra.

3. Degürdi evvelā Şāhʿuň selāmın
4. Pes andan armaġanın u peyāmın

Dizin

ʿaziz-i mışr:

ʿaziz-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Mısır'ın azizi II Hz. Yusuf.

1. Ḳonup çıḳardı çün yol cāmesini
2. ʿAziz-i Mışrʿa virdi

nükte-i zevḳ:

nükte-i zevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Zevkin inceliği.

7. Alup ʿizzetle öpüp yüze sürdi
8. Bulup her ḥarfinüň ṭarfını pür şevḳ

. Görür her noḳṭasında nükte-i ẕevḳ

sevād-ı nāme:

sevād-ı nāme: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Eserin kara sayfası II Siyah mürekkeple yazılması bağlamında.

9. Sevād-ı nāmeye çün nāẓır oldı
10. Gözi vü göñli sevdā-y-ıla ṭoldı

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Bakmak.

9. Sevād-ı nāmeye çün nāẓır oldı
10. Gözi vü göñli sevdā-y-ıla ṭoldı

bād-ı seḥer:

bād-ı seḥer: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Seher rüzgarı.

11. Feraḥ ṭoldı içi bu ḫoş ḫaberden
12. Açıldı gül gibi bād-ı seḥerden

ṭaʿn ur:

ṭaʿn ur: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ayıplama, kınama, kötü söz söyleme.

13. Göge atdı külāhını çü lāle
14. Külāhı peri ṭaʿn urdı hilāle

Hayāl-i dil-ber:

Ḫayāl-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gönlü kendine çeken güzelin hayali II Hz. Yûsuf'un hayali.

15. Ḫayāl-i dil-ber-ile cānı ṭoldı
16. Deriye ġonca gibi ṣıġmaz oldı

deriye şıġmaz ol:

deriye şıġmaz ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Çok kibirli olmak anlamında bir deyim.

15. Ḫayāl-i dil-ber-ile cānı ṭoldı
16. Deriye ġonca gibi şıġmaz oldı

nāmūs-ı aʿẕam:

nāmūs-ı aʿẓam: Kalıp İfade
Mısra: **17**
En doğru olan.

17. Didi elçiye iy nāmūs-ı aʿẓam
18. Ḳadem rencinde ḳılduň ḫayre-maḳdem

raġbetler it:

raġbetler it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Değer, kıymet etmek.

19. Yanına aldı vü raġbetler itdi
20. Telaṭṭuf gösterüp minnetler itdi

minnetler it:

minnetler it: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İyilik yapmak, ihsanda bulunmak.

19. Yanına aldı vü raġbetler itdi
20. Telaṭṭuf gösterüp minnetler itdi

bār-i minnet:

bār-i minnet: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yapılan bir iyiliğin yükü. II. İyilik yapana karşı kendini borçlu hissetme.

21. Miyānı bār-i minnetden bükildi
22. Tevāżuʿ ḳapusında ḫalḳa oldı

ḫalḳa ol:

ḥalḳa ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Kıvrılmak, halka şeklini almak; beli bükülmek.

21. Miyānı bār-i minnetden bükildi
22. Tevāżuʿ ḳapusında ḥalḳa oldı

kul ol:

ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Hükmüne girmek, bağlanmak ‖ Kulluk yapmak ‖ hizmette bulunmak.

23. Eyitdi kim ne kemter ḳul olam ben
24. Ki ḳatında Şehʿüň maḳbūl olam ben

maḳbūl ol:

maḳbūl ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Beğenilmek.

23. Eyitdi kim ne kemter ḳul olam ben
24. Ki ḳatında Şehʿüň maḳbūl olam ben

sulṭān-ı cihān:

sulṭān-ı cihān: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Cihan padişahı.

27. Ne ḥaddidür bizüm gibi gedānuň
28. Ola dāmādı sulṭān-ı cihānuň

dāmādı ol:

dāmādı ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Damadı olmak.

27. Ne ḥaddidür bizüm gibi gedānuň
28. Ola dāmādı sulṭān-ı cihānuň

ṭāḳaṭ u fer ol:

ṭāḳaṭ u fer ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Güçsüz ve parlak olmak.

Dost, arkadaş olmak.

29. Ola mı ẕerrede ol ṭāḳaṭ u fer
30. Kʿola ḫurşi̯d-i ʿālem-tāba hem-ser

31. Ḳaçan hem-ser ola ṭi̯hūya şeh-bāz
32. Hümā güncişk-ile urur mı pervāz

ḫurşi̯d-i ʿālem-tāba:

ḫurşi̯d-i ʿālem-tāba: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Dünyayı aydınlatan güneş.

29. Ola mı ẕerrede ol ṭāḳaṭ u fer
30. Kʿola ḫurşi̯d-i ʿālem-tāba hem-ser

pervāz ur:

pervāz ur: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kanat çırpmak, uçmak.

31. Ḳaçan hem-ser ola ṭi̯hūya şeh-bāz
32. Hümā güncişk-ile urur mı pervāz

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Dost, arkadaş olmak.

29. Ola mı ẕerrede ol ṭāḳaṭ u fer
30. Kʿola ḫurşi̯d-i ʿālem-tāba hem-ser

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**

ebr-i bahāri id:

ebr-i bahāri id: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Bahar bulutu olmak.

33. Ben ol ḫākem kʿider ebr-i bahāri
34. Keremden üstüme gevher niŝāri

luṭf-ı bi-endāze:

luṭf-ı bi̱-endāze: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Ölçüsü olmayan iyilik II Çok, fazla.

35. Görüp cān luṭf-ı bi̱-endāze andan

36. Gülistān-ı dil olur tāze andan

gülistān-ı dil:

gülistān-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Gönlün gül bahçesi.

35. Görüp cān luṭf-ı bi̱-endāze andan

36. Gülistān-ı dil olur tāze andan

tāze ol:

tāze ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Tazelenmek, yinelenmek.

35. Görüp cān luṭf-ı bi̱-endāze andan

36. Gülistān-ı dil olur tāze andan

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Taze çimen, yeşillik.

37. Eger ḫod sebze-i ter gibi yek-ser

38. Zebān olaydı bu cismüm muṣavver

zebān ol:

zebān ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Dil olmak, konuşmak.

37. Eger ḫod sebze-i ter gibi yek-ser

38. Zebān olaydı bu cismüm muṣavver

inʿām-ı luṭf:

inʿām-ı luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **39**

-Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.

39. Şehʿüň inʿām-ı luṭfın ẕikr ideydüm
40. Aňup bir luṭfını biň şükr ideydüm

zikr id:

ẕikr id: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Anmak, sözünü etmek, bahsetmek.

39. Şehʿüň inʿām-ı luṭfın ẕikr ideydüm
40. Aňup bir luṭfını biň şükr ideydüm

şükr id:

şükr id: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Allah'a karşı duyulan minneti dile getirmek.

39. Şehʿüň inʿām-ı luṭfın ẕikr ideydüm
40. Aňup bir luṭfını biň şükr ideydüm

ʿāciz ol:

ʿāciz ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Güçsüz, çaresiz bir duruma düşmek.

41. Ölümden ḥaşre dek furṣat bulaydum
42. Babasından anuň ʿāciz olaydum

Şāh-ı ʿālem:

Şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Alemin padişahı, sevgili.

43. Çün itdi Şāh-ı ʿālem luṭfın iẓhār
44. Bu ḳulın ḫidmete gördi sezā-vār

iẓhār it:

iẓhār it: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek, âşikar etmek.

43. Çün itdi Şāh-ı ʿālem luṭfın iẓhār
44. Bu ḳulın ḫidmete gördi sezā-vār

ʿarż ol:

ʿarż ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Sunmak, göstermek, takdim etmek.

45. Bize ʿarż oldı varmaḳ ṭapusına
46. Yüz üstine sürünmek ḳapusına

Ḳabūl-i luṭf-ı Şeh:

Ḳabūl-i luṭf-ı Şeh: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Şah'ın lutfunun kabulü.

47. Ḳabūl-i luṭf-ı Şehʿden itmeyüp beʿs
48. İrişmek ḫidmete meşyen ʿaleʿr-reʿs

beʿs it:

beʿs it: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Zorluk çekmek, zahmet etmek.

47. Ḳabūl-i luṭf-ı Şehʿden itmeyüp beʿs
48. İrişmek ḫidmete meşyen ʿaleʿr-reʿs

ʿaleʿr-reʿs:

ʿaleʿr-reʿs: Deyim
Mısra: **48**
"Baş ve göz üstüne" ; başüstüne, peki II Baş üstüne, istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.

47. Ḳabūl-i luṭf-ı Şehʿden itmeyüp beʿs
48. İrişmek ḫidmete meşyen ʿaleʿr-reʿs

şulṭān-ı mışr:

şulṭān-ı mışr: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Mısır sultanı.

49. Velį şulṭān-ı Mışrʿuň

heybetinden
50. Iraġ olmaġa ḳorḳaram ḳatından

iraġ ol:

iraġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Uzak kalmak, ayrı düşmek.

49. Velį ṣulṭān-ı Mıṣrʿuň heybetinden
50. Iraġ olmaġa ḳorḳaram ḳatından

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Uzak olmak.

51. Ger olam ḫidmetinden bir nefes dūr
52. Degül bir vech-ile ḳatında maʿẕūr

dest-i siyāset:

dest-i siyāset: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Siyaset eli.

53. Ṭutar dest-i siyāset dāmenümi
54. Ṣavurur ḫışm yili ḫırmenümi

kemāl-i luṭf-ı şāhi:

kemāl-i luṭf-ı şāhį: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Şahlara yakışır iyilik olgunluğu.

57. Kemāl-i luṭf-ı şāhįden tevaḳḳu
58. Budur kʿeylemeye bizden teraffu

maʿẕūr ol:

maʿẕūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Mazereti olmak, özrü bulunmak; hoş görülmek, affedilmek.

59. Ola taḳṣįrümüz ḳatında maʿẕūr
60. Gümān-ı naḫveti dilden ide

dūr

dūr id:

dūr id: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Uzaklaştırmak.

59. Ola taḳṣīrümüz ḳatında maʿẕūr

60. Gümān-ı naḫveti dilden ide dūr

vaʿde-i luṭf:

vaʿde-i luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **61**

İyilik etme, iyi muamele etme sözü verme; bağışlama ve ihsanda bulunma.

61. Ḳıla ol vaʿde-i luṭfa vefāyı

62. Ṭoyura ḫ∨ān-ı iḥsāna gedāyı

vefāyı Ḳıl:

vefāyı Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Sözünde durmak, sadakatli olmak.

61. Ḳıla ol vaʿde-i luṭfa vefāyı

62. Ṭoyura ḫ∨ān-ı iḥsāna gedāyı

ḫ∨ān-ı iḥsān:

ḫ∨ān-ı iḥsān: Kalıp İfade

Mısra: **62**

İhsan sofrası, bağışlama sofrası.

61. Ḳıla ol vaʿde-i luṭfa vefāyı

62. Ṭoyura ḫ∨ān-ı iḥsāna gedāyı

mest it:

mest it: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Sarhoş etmek.

63. Bizi mest itdi çün iḥsānı cāmı

64. Ve-meʿl-iḥsānü illā biʿt-temāmı

envāʿ-ı luṭf:

envāʿ-ı luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Türlü türlü lütuflar, çeşitli iltifatlar.

65. Ḳılup envāʿ-ı luṭf-ıla ḫiṭābı

66. Yazar mektūbına şāhuň cevābı

hiṭābı Kıl:

ḫiṭābı Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Söze başlamak.

65. Ḳılup envāʿ-ı luṭf-ıla ḫiṭābı

66. Yazar mektūbına şāhuň cevābı

inʿām eyle:

inʿām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **67**

İhsan etmek, bağışlamak.

67. Resūle eyleyüp biň dürlü inʿām

68. Ne eksügi var-ısa ḳıldı itmām

itmām kıl:

itmām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Tamamlamak.

67. Resūle eyleyüp biň dürlü inʿām

68. Ne eksügi var-ısa ḳıldı itmām

tāc ü kemer:

tāc ü kemer: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Hükümdarlık alametinden taç ve kemer.

69. Virüp tāc ü kemer zerriŋe ḫilʿat

70. Zer ü siŋm itdi baḫşiş biŋ nihāyet

bahşiş it:

baḫşiş it: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Bahşiş olarak vermek, bağışlamak.

69. Virüp tāc ü kemer zerriŋe

ḫilʿat

70. Zer ü sı̱m itdi baḫşiş bı̱-nihāyet

zer ü sı̱m:

zer ü sı̱m: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Altın ve gümüş.

69. Virüp tāc ü kemer zerrı̱ne ḫilʿat

70. Zer ü sı̱m itdi baḫşiş bı̱-nihāyet

ġarḳ eyle:

ġarḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **71**

(Suya) Batırmak, boğmak.

71. Zere ġarḳ eyleyüp ez-pāy tā-ser

72. Revān itdi yola çün mihr-i ḫāver

mihr-i ḫāver:

mihr-i ḫāver: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Doğunun güneşi.

71. Zere ġarḳ eyleyüp ez-pāy tā-ser

72. Revān itdi yola çün mihr-i ḫāver

revān it:

revān it: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Dökmek, akıtmak.

71. Zere ġarḳ eyleyüp ez-pāy tā-ser

72. Revān itdi yola çün mihr-i ḫāver

şād ü handān:

şād ü ḫandān: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Mutlu, sevinçli.

73. İşi bitürdi elçi şād ü ḫandān

74. Uçuban gitdi çün peyk-i Süleymān

peyk-i süleymān:

peyk-i süleymān: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Haber getiren Süleyman.

73. İşi bitürdi elçi şād ü ḫandān

74. Uçuban gitdi çün peyk-i Süleymān

ve-meʿl-iḥsānü illā biʿt-temām:

ve-meʿl-iḥsānü illā biʿt-temām: Dua İfadesi

Mısra: **64**

İyilik yapıldığı zaman tam yapılmalıdır.

63. Bizi mest itdi çün iḥsānı cāmı

64. Ve-meʿl-iḥsānü illā biʿt-temāmı

envāʿ-ı raġbet:

envāʿ-ı raġbet: Kalıp İfade

Mısra: **26**

İstek çeşitliliği.

25. Bu ḳula yoḳdur ol ḥadde liyāḳat

26. Kʿola Şehʿden aña envāʿ-ı raġbet

gümān-ı naḥvet:

gümān-ı naḫvet: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Gurur sezme.

59. Ola taḳṣīrümüz ḳatında maʿẕūr

60. Gümān-ı naḫveti dilden ide dūr

mūcib-i taḳṣir-i ḫidmet:

mūcib-i taḳṣīr-i ḫidmet: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Hizmet kusuruna sebep olan.

55. Bu-durur mūcib-i taḳṣīr-i ḫidmet

56. Vʿeger-ni ḫidmete var cānda raġbet

ḫayre-maḳdem ḳıl:

ḫayre-maḳdem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Hoşgeldiniz, gelişiniz

hayırlıdır.

17. Didi elçiye iy nāmūs-ı aʿẓam
18. Ḳadem rencinde ḳılduň ḫayre-maḳdem

teraffu eyle:

teraffu eyle: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Yükselmek, kendini yüksek görmek.

57. Kemāl-i luṭf-ı şāhi̱den tevaḳḳu
58. Budur kʿeylemeye bizden teraffu

gice gündüz:

gice gündüz: Deyim
Mısra: **75**
Daima, sürekli.

75. Gice gündüz dimedi sürdi gitdi
76. Gelüp maġrib-zemi̱n mülkine yitdi

Dizin

ʿazi̱z-i mıṣr:

ʿazi̱z-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

3. ʿAzi̱z-i Mıṣrʿa gitdi muştucılar
4. Didiler Mıṣrʿa irdi teng-i şekker

ʿazi̱z-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

69. ʿAzi̱z-i Mıṣr daḫı niçe begler
70. Bu tertı̱bi görüp ḫayrān olurlar

ʿazi̱z-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

91. ʿAzi̱z-i Mıṣr bu tertı̱bi ġāyet
92. Beġendi itdi biň cān-ıla raġbet

teng-i şekker:

teng-i şekker: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Şeker balyası, şeker yükü II Zelîhâ.

3. ʿAzi̯z-i Mıṣrʿa gitdi muştucılar
4. Didiler Mıṣrʿa irdi teng-i şekker

kesb it:

kesb it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Edinmek, elde etmek, kazanmak.

5. Ṣafā kesb itdi ġāyet ol ḫaberden
6. Nitekim ḫaste-dil cüllāb-ı terden

cüllāb-ı ter:

cüllāb-ı ter: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Taze gül suyu.

5. Ṣafā kesb itdi ġāyet ol ḫaberden
6. Nitekim ḫaste-dil cüllāb-ı terden

kişver-i mıṣr:

kişver-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Mısır ülkesi.

11. Münādi̯lerle ṭolup kişver-i Mıṣr
12. Gelür at arḳasına leşker-i Mıṣr

leşker-i mıṣr:

leşker-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Mısır askeri.

11. Münādi̯lerle ṭolup kişver-i Mıṣr
12. Gelür at arḳasına leşker-i Mıṣr

ne deĕlü:

ne deĕlü: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Ne kadar, ne ölçüde.

13. Çıḳar ne deňlü varsa bay u yoḫṣul
14. Hemi̱n ṣultān ḳalur u bir niçe ḳul

ne deňlü: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ne kadar, ne ölçüde.

17. Ne deňlü vars-ise ṭaʿẕi̱m ü tebci̱l
18. İderler cümlesin bir vech-i ṭafṣi̱l

<u>şehr-i mıṣr:</u>

şehr-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Mısır şehri, ülkesi.

15. Ser-ā-ser şehr-i Mıṣrʿuň ḫāṣ u ʿāmı
16. Bu istiḳbāle çıḳmışdı tamāmı

<u>istiḳbāle çıḳ:</u>

istiḳbāle çıḳ: Deyim
Mısra: **9**
Karşılamaya çıkmak, karşılamak.

9. Hemān-dem bindi istiḳbāle çıḳdı
10. Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı

istiḳbāle çıḳ: Deyim
Mısra: **16**
Karşılamaya çıkmak, karşılamak.

15. Ser-ā-ser şehr-i Mıṣrʿuň ḫāṣ u ʿāmı
16. Bu istiḳbāle çıḳmışdı tamāmı

<u>vech-i ṭafṣi̱l id:</u>

vech-i ṭafṣi̱l id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Ayrıntılı açıklamak.

17. Ne deňlü vars-ise ṭaʿẕi̱m ü tebci̱l
18. İderler cümlesin bir vech-i ṭafṣi̱l

<u>mehter-i rūs:</u>

mehter-i rūs: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Rus mehteri.

19. Dögüp fi̱l üzre Hindistān şehi kūs

20. Çalardı ṣunc u ṣur-nā mehter-i Rūs

hark id:

ḫarḳ id: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Yakmak, yakılmak.

21. Hevāyı ṣavt-ı raʿd-ı kūs idüp ḫarḳ

22. ʿAlem bayraḳları tāb urdı çün berḳ

ruḥ-ı gülnār:

ruḫ-ı gülnār: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Nar çiçeği renginde, pembeleşmiş yanakları olan.

23. Ruḫ-ı gülnār ʿaksi-y-ile ol gün

24. Hevānuñ cāmesi olmışdı gülgūn

gülgün ol:

gülgūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

23. Ruḫ-ı gülnār ʿaksi-y-ile ol gün

24. Hevānuñ cāmesi olmışdı gülgūn

ʿalem çek:

ʿalem çek: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Bayrak çekmek, bir yeri zapt edip hükmü altına almak.

25. Hevā yüzine çekdükçe ʿalem ser

26. Deger ol cāmeye zerri̱n ʿalemler

seḫāb u bād ol:

seḫāb u bād ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bulut ve rüzgar olmak.

27. Seḥāb u bād olup saḳḳā vü ferrāş
28. Ṣulanup süprülürdi ṭaġ-ıla ṭaş

revān ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Akıp gitmek. Salınmak.

29. Urup ādem deñizi her yana mevc
30. Revān olmışdı ʿasker fevc-ber-fevc

her yan:

her yan: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Her yan, her taraf.

29. Urup ādem deñizi her yana mevc
30. Revān olmışdı ʿasker fevc-ber-fevc

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Her biri, ayrı ayrı hepsi.

31. Başında her birinüñ ḳubbesi nūr
32. Ṣanasın kim ḥabāb-ı ʿayn-i kāfūr

ādem deñizi:

ādem deñizi: Kalıp İfade
Mısra: **29**
İnsan kalabalığı.

29. Urup ādem deñizi her yana mevc
30. Revān olmışdı ʿasker fevc-ber-fevc

ḥabāb-ı ʿayn-i kāfūr:

ḥabāb-ı ʿayn-i kāfūr: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Kafir gözün kabarcığı.

31. Başında her birinüñ ḳubbesi nūr
32. Ṣanasın kim ḥabāb-ı ʿayn-i kāfūr

revān ol:

raḳs ur:

raḳs ur: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Dans etmek.

35. ʿAlemler bir ayaġ üzre ṭururdı
36. Ṣaçını ṭūġ çözmiş raḳs ururdı

burc-ı ābi:

burc-ı ābi̱: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Suyla ilgili burçlar, akrep ve balık burcu.

39. Felekde oldı ḫākį burc-ı ābį
40. Güneş ṭutdı yüzi tozdan niḳābı

Ḫayāl-i dil-ber:

Ḫayāl-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gönlü kendine çeken güzelin hayali II Zelîhâ.

45. ʿAzi̱zʿüň ḫaṭırı ḫoş göňli mesrūr
46. Ḫayāl-i dil-ber-ile çeşmi pür-nūr

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Dolmak, dolu olmak.

47. Yitişdi cānına cānān ḳoḫusı
48. Pür oldı göňline vuṣlat umusı

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Dolmak.

61. Pür olmış ḫayme-i si̱mi̱nle ṣaḥrā
62. Felek encümle zeyn olmışdı gūyā

ne vaḳt:

ne vaḳt: Kalıp İfade

Mısra: **51**

"Ne zaman, ne vakit " anlamında soru zarfı.

51. Ne vaḳt olam diyü yāre muḳābil
52. Giderdi yol sürüp pür-mihr ü bi̱-dil

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.

51. Ne vaḳt olam diyü yāre muḳābil
52. Giderdi yol sürüp pür-mihr ü bi̱-dil

çeşm-i āhū:

çeşm-i āhū: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Güzel göz, ceylan gözlü .

57. Ġubārı tūtiyā-yi çeşm-i āhū
58. Giyāhı nesteri̱n-reng u semen-bū

halk-ı ʿālem:

ḫalk-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Dünya halkı, herkes.

59. Oṭaġ u ḫargeh-ile içi ṭolmış
60. Ṣanasın ḫalk-ı ʿālem ḥaşr olmış

haşr ol:

ḥaşr ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Yeniden dirilmek.

59. Oṭaġ u ḫargeh-ile içi ṭolmış
60. Ṣanasın ḫalk-ı ʿālem ḥaşr olmış

hayme-i sim:

ḫayme-i si̱m: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Gümüşten, gümüş renkli çadır II Parlak ve beyaz bedenli sevgili bağlamında.

61. Pür olmış ḫayme-i si̱mi̱nle ṣaḥrā
62. Felek encümle zeyn olmışdı gūyā

zeyn ol:

zeyn ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Bezenmek, süslenmek.

61. Pür olmış ḫayme-i sı̇mı̇nle ṣaḥrā

62. Felek encümle zeyn olmışdı gūyā

dıraḫt-ı yāsemen:

dıraḫt-ı yāsemen: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yasemin çiçeği ağacı.

63. Çemenler ṣaḥnı sı̇mı̇n-ḫaymeden pür

64. Açılmış ṣān dıraḫt-ı yāsemendür

hevl-i ḳıyāmet:

hevl-i ḳıyāmet: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Kıyamet gününün verdiği korku.

65. Meġer hevl-i ḳıyāmet ẓāhir olmış

66. Gögüñ yılduzlan yire dökülmiş

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

65. Meġer hevl-i ḳıyāmet ẓāhir olmış

66. Gögüñ yılduzlan yire dökülmiş

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Hayran olmak,çok beğenmek.

69. ʿAzı̇z-i Mıṣr daḫı niçe begler

70. Bu tertı̇bi görüp ḥayrān olurlar

ṣaḥrā-yı Çin:

ṣaḥrā-yı Çįn: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Çin çölü, ovası.

71. Girürler çün gelüp ordu içine
72. Düşerler ṣānasın ṣaḥrā-yı Çįnʿe

reng-i erjeng:

reng-i erjeng: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmuanın rengi.

73. Ne yire baḳdılarsa ḳaldılar deng
74. Ser-ā-ser naḳş-ı Mānį reng-i Erjeng

nakş-ı māni:

naḳş-ı mānį: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Çinli ressam Mani'nin çizdiği resim.

73. Ne yire baḳdılarsa ḳaldılar deng
74. Ser-ā-ser naḳş-ı Mānį reng-i Erjeng

nakş-ı zibā:

naḳş-ı zįbā: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Güzel, süslü resim.

75. Göġüň yüzini ṭutmış naḳş-ı zįbā
76. Döşenmiş yir yüzine sebz-i dįbā

göġüň yüzi:

göġüň yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Gökyüzü.

75. Göġüň yüzini ṭutmış naḳş-ı zįbā
76. Döşenmiş yir yüzine sebz-i dįbā

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Yeryüzü, dünya.

75. Göğüň yüzini ṭutmış naḳş-ı ẕibā
76. Döşenmiş yir yüzine sebz-i dībā

sebz-i dībā:

sebz-i dībā: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Yeşil kumaş.

75. Göğüň yüzini ṭutmış naḳş-ı ẕibā
76. Döşenmiş yir yüzine sebz-i dībā

serv-i sīm:

serv-i sīm: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Gümüş (beyaz) vücutlu güzel.

77. Ṣalınur her ṭarafda serv-i sīmīn
78. Çıḳar her gūşesinden bir büt-i Çīn

her ṭaraf:

her ṭaraf: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Her taraf, her yön; her yer.

77. Ṣalınur her ṭarafda serv-i sīmīn
78. Çıḳar her gūşesinden bir büt-i Çīn

büt-i Çin:

büt-i Çīn: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Çin putu, Çin güzeli.

77. Ṣalınur her ṭarafda serv-i sīmīn
78. Çıḳar her gūşesinden bir büt-i Çīn

büt-i sim:

büt-i sīm: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Gümüşten put II Yüzü put gibi parlak güzel sevgili.

79. Büt-i sīmīn giyer zer-beft ü dībā
80. Ṣaçı boynında ʿanberden

çeli̱pā

kubbe-i nūr:

ḳubbe-i nūr: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Nurlu, aydınlık kubbe.

81. Görürler ortada bir ḳubbe-i nūr
82. Ṣānurlar yire inmiş Beyt-i maʿmūr

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Kabe'nin tam üzerinde yedinci kat gökte bulunan ve melekler tarafından tavaf edilen bir köşk.

81. Görürler ortada bir ḳubbe-i nūr
82. Ṣānurlar yire inmiş Beyt-i maʿmūr

Ṭavāf eyle:

Ṭavāf eyle: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Etrafında dönmek, Kabe'nin etrafında dönmek.

83. Ṭavāf eylerdi etrāfın melekler
84. Görüp ḳalmış aňa ḥayrān felekler

ḥayrān kal:

ḥayrān ḳal: Deyim
Mısra: **84**
Hayran olmak.

83. Ṭavāf eylerdi etrāfın melekler
84. Görüp ḳalmış aňa ḥayrān felekler

şāḫ-ı Ṭūbā:

şāḫ-ı Ṭūbā: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Tuba ağacının dalı II Sevgilinin boyuna benzetilenlerden biridir.

85. ʿAmūdı ḫaymesinüň şāḫ-ı Ṭūbā

86. Ṭınābı riştesi gi̱sū-yı ḥavrā

gi̱sū-yı ḥavrā:

gi̱sū-yı ḥavrā: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Hurilerin saçları.

85. ʿAmūdı ḫaymesinüñ şāḫ-ı Ṭūbā

86. Ṭınābı riştesi gi̱sū-yı ḥavrā

çetr-i muʿanber:

çetr-i muʿanber: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Amber kokulu çadır.

87. Ṭutulmış üstine çetr-i muʿanber

88. Güneş ol sāyebānda şemme-i zer

şemme-i zer:

şemme-i zer: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Altın parçası.

87. Ṭutulmış üstine çetr-i muʿanber

88. Güneş ol sāyebānda şemme-i zer

menbaʿ-ı nūr:

menbaʿ-ı nūr: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Işık, parlaklık kaynağı.

89. Yöresi ṭolu ġılmān içi pür-ḥūr

90. Bilürler kʿandadur ol menbaʿ-ı nūr

raġbet it:

raġbet it: Kalıp İfade

Mısra: **92**

İlgi göstermek, yönelmek, meşgul olmak.

91. ʿAzi̱z-i Mıṣr bu tertı̱bi ġāyet

92. Beġendi itdi biñ cān-ıla raġbet

pertev-i mihr:

pertev-i mihr: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Güneş ışıltısı.

93. İçinden pertev-i mihr oldı raḫşān
94. Açıldı ṣubḥ gibi oldı ḫandān

rahşān ol:

raḫşān ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Parlamak, aydınlanmak.

93. İçinden pertev-i mihr oldı raḫşān
94. Açıldı ṣubḥ gibi oldı ḫandān

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Neşeli, sevinçli olmak.

93. İçinden pertev-i mihr oldı raḫşān
94. Açıldı ṣubḥ gibi oldı ḫandān

hargāh-ı nigāre:

ḫargāh-ı nigāre: Kalıp İfade

Mısra: **96**

(Zellîhâ'nın) Sevgilinin büyük çadırı.

95. Atından inüben ol yek süvāre
96. Yüridi ṭoġru ḫargāh-ı nigāre

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Taze çimen, yeşillik.

97. Gelüp ḫüddāmlar ḳarşuladılar
98. Yire yüz urdılar çün sebze-i ter

yüz ur:

yüz ur: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

97. Gelüp ḫüddāmlar ḳarşuladılar
98. Yire yüz urdılar çün sebze-i ter

şaf şaf:

ṣaf ṣaf: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Arı, katışıksız, halis, has, temiz, hâlis.

99. Ayaġ üzre uruban s̱ineye kef
100. Ṭururlar ḳarşu çün ṣafṣāf u ṣaf ṣaf

merḥabāyı İd:

merḥabāyı İd: -
Mısra: **102**
Selamlaşmak.

101. Bu daḫı gösterüp vech-i ṣafāyı
102. İderler anlaruñla merḥabāyı

mizāc-ı nāzük:

mizāc-ı nāzük: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Nazik yaratılış.

105. Ṣorup yārüñ mizāc-ı nāzükini
106. Tefaḥḥuṣ eyledi şekker yükini

tefahhus eyle:

tefaḥḥuṣ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **106**
İyice, etraflıca araştırmak.

105. Ṣorup yārüñ mizāc-ı nāzükini
106. Tefaḥḥuṣ eyledi şekker yükini

mizāc-ı nāzüg:

mizāc-ı nāzüg: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Nazik mizacında.

109. Mizāc-ı nāzüginde var mı taġyi̱r
110. Hevā gülbergine ḳıldı mı teʿŝi̱r

var mı:

var mı: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Var mı? II yok.

109. Mizāc-ı nāzüginde var mı taġyīr

110. Hevā gülbergine ḳıldı mı teʿŝīr

teʿŝīr ḳıldı mı:

teʿŝīr ḳıldı mı: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Etkisi oldu mu?

109. Mizāc-ı nāzüginde var mı taġyīr

110. Hevā gülbergine ḳıldı mı teʿŝīr

rāḥat ol:

rāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Mutlu ve huzurlu olmak, gönlü refah olmak.

111. Ṣoracaḳ ne ise ṣordı tamāmet

112. Girüp ḫalvetgehinde oldı rāḥat

ʿiş-i nihān:

ʿiş-i nihān: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Gizli yaşayış.

113. Ḫayāl-i yār-ile ʿiş-i nihānį

114. İdüp sürdi ṣafā-yı cāvidānį

Hayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Yarin hayali II Hz. Yûsuf.

113. Ḫayāl-i yār-ile ʿiş-i nihānį

114. İdüp sürdi ṣafā-yı cāvidānį

ṣafā-yı cāvidāni İd:

ṣafā-yı cāvidānį İd: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Daimi, kalıcı zevk yapmak.

113. Ḫayāl-i yār-ile ʿişş-i nihānį̈
114. İdüp sürdi ṣafā-yı cāvidānį̈

zevḳ u ṣafāda ol:

ẕevḳ u ṣafāda ol: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Zevk ve sefa içinde yaşamak.

115. Ḳılup ol gice ārām ol arada
116. Olurlar ṣubha dek ẕevḳ u ṣafāda

ārām Ḳıl:

ārām Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Durmak, dinlenmek.

115. Ḳılup ol gice ārām ol arada
116. Olurlar ṣubha dek ẕevḳ u ṣafāda

ṣavt-ı raʿd-ı kūs:

ṣavt-ı raʿd-ı kūs: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Davul gürültüsünün sesi.

21. Hevāyı ṣavt-ı raʿd-ı kūs idüp ḫarḳ
22. ʿAlem bayraḳları tāb urdı çün berḳ

ḫāki ol:

ḫākį̈ ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Toprak olmak.

39. Felekde oldı ḫākį̈ burc-ı ābį̈
40. Güneş ṭutdı yüzi tozdan niḳābı

vech-i ṣafā:

vech-i ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Rahat, endişesiz yüz.

101. Bu daḫı gösterüp vech-i ṣafāyı
102. İderler anlaruñla merḥabāyı

sancaḳ Çöz:

sancaḳ Çöz: Deyim

Mısra: **10**

Sancak açmak, bayrak çekmek.

9. Hemān-dem bindi istiḳbāle çıḳdı

10. Çözüp sancaḳ naḳāre çala çıḳdı

yirüǔ bir ḳatı semāya Katıl:

yirüǔ bir ḳatı semāya Ḳatıl:

Deyim

Mısra: **38**

Yer. gök belirsiz bir hale gelmek.

37. Çıḳup at ayaġından toz hevāya

38. Ḳatıldı bir ḳatı yirüǔ semāya

yol sür:

yol sür: Deyim

Mısra: **52**

Bir yoldan devamlı yürümek.

51. Ne vaḳt olam diyü yāre muḳābil

52. Giderdi yol sürüp pür-mihr ü bi̱-dil

Dizin

hem-sāye ol:

hem-sāye ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Gölge olmak II Komşu olmak.

1. Zeli̱hā yāre çün hem-sāye oldı

2. Güneş gibi içi nūr-ıla ṭoldı

hem-sāye ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gölge olmak.

19. Çü hem-sāye oldı dil-dār-ı dil-bend

20. Kaçan ṣabr ide yār-ı ārzūmend

şevḳı ol:

şevḳı ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

İstemek.

5. İçini yaḳdı yārüǔ şevḳı odı

6. Felek saḳfına irdi āh u dūdı

7. Semend-i şevḳ alup ṣabrı ʿinanın

8. Didi dāyesine rāz-ı nihānın

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan II Zellîhâ.

3. Gidüben ẕerre-veş ṣabr u ḳarārı

4. Didiler kim göre gül yüzlü yāri

semend-i şevḳ:

semend-i şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **7**

İstek atı.

7. Semend-i şevḳ alup ṣabrı ʿinanın

8. Didi dāyesine rāz-ı nihānın

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gizli tutulan sır.

meded ḳıl:

meded ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak.

9. Eyitdi demdür iy dāye meded ḳıl

10. Beni seyl aldı göz yaşına sed ḳıl

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gözyaşı.

9. Eyitdi demdür iy dāye meded ḳıl

10. Beni seyl aldı göz yaşına sed ḳıl

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gözyaşı.

77. Ṣuvardı göz yaşı ġam sebzezārın
78. Bitürdi derd ü ḥasret lālezārın

sed ḳıl:

sed ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Engel olmak.

9. Eyitdi demdür iy dāye meded ḳıl
10. Beni seyl aldı göz yaşına sed ḳıl

seyl al:

seyl al: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sel almak II Gözyaşına boğulmak.

9. Eyitdi demdür iy dāye meded ḳıl
10. Beni seyl aldı göz yaşına sed ḳıl

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
(Galip gelmek) Üstün gelmek.

11. Hevā sulṭānı oldı ʿaḳla ġālib
12. Göŋül ṣu gibidür dḳdāra ṭālib

karār it:

karār it: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sâbit durmak II dayanmak, sabretmek.

15. Karār itmez daḫı tende revānum
16. Ölürem ben senüň boynuňa ḳanum

ḫāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Toprak olma || Ölmek.

17. Hevā-y-ıla niçe ber ḫāk olayın
18. Yüzin bir göreyin andan

öleyin

dil-dār-ı dil-bend:

dil-dār-ı dil-bend: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gönlü kendine bağlamış olan kimse II Zelîhâ.

19. Çü hem-sāye oldı dil-dār-ı dil-bend

20. Kaçan ṣabr ide yār-ı ārzūmend

zāri eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

25. Zeli̱hā eyledi şol deňlü zārį

26. Ki gitdi dāyenüň ṣabr u ḳarārı

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Yırtmak.

29. Ṭurup çāk eyledi ḫayme kenārın

30. Şikāf-ı ḫaymeden gösterdi yārin

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Yırtmak.

31. Ṭurup çāk eyledi hayme kenārın

32. Şikāf-ı ḫaymeden gösterdi yārin

Sikāf-ı ḫayme:

Şikāf-ı ḫayme: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Çadırın deliği.

29. Ṭurup çāk eyledi ḫayme kenārın

30. Şikāf-ı ḫaymeden gösterdi yārin

Şikāf-ı ḫayme: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Çadırın deliği.

31. Ṭurup çāk eyledi hayme kenārın

32. Şikāf-ı ḫaymeden gösterdi yārin

39. Didi bu gördügüm yārüm degüldür
40. Benüm bu yār-ı dil-dārum degüldür

pāre kıl:

pāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Parçalamak.

35. Fiġān-ıla yüregin pāre ḳıldı
36. Semen yüzini pāre pāre ḳıldı

ber-ā-ber olur mı:

ber-ā-ber olur mı: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Berabere kalma.

43. Perį-peykerdi ol bu dįve beňzer
44. Perį olur mı dįv-ile ber-ā-ber

pāre pāre kıl:

pāre pāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Parça parça etmek, parçalamak.

35. Fiġān-ıla yüregin pāre ḳıldı
36. Semen yüzini pāre pāre ḳıldı

baḫt-ı siyāh:

baḫt-ı siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Kara baht, kötü talih.

45. Baňa baḫt-ı siyāhum gör ne itdi
46. Kara zülfüm gibi varum ṭaġıtdı

yār-ı dil-dār:

yār-ı dil-dār: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Gönül alan sevgili II Zelîhâ.

ne it:

ne it: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Ne yaptı, ne eyledi.

45. Baňa baḫt-ı siyāhum gör ne itdi

46. Kara zülfüm gibi varum ṭaġıtdı

müsāʿid ol:

müsāʿid ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Elverişli, uygun olmak.

47. Müsāʿid olmadı bu baḫt-ı meşyūm

48. Neler eyler kişiye ṭāliʿ-i şūm

ṭāliʿ-i şūm:

ṭāliʿ-i şūm: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Kötü, uğursuz talih.

47. Müsāʿid olmadı bu baḫt-ı meşyūm

48. Neler eyler kişiye ṭāliʿ-i şūm

neler eyle:

neler eyle: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Neler yapmak, neler etmek.

47. Müsāʿid olmadı bu baḫt-ı meşyūm

48. Neler eyler kişiye ṭāliʿ-i şūm

çarḫ-ı felek:

çarḫ-ı felek: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Feleğin çarkı, baht, talih, çarkıfelek.

51. Baňa niçe ider çarḫ-ı felek riḫv

52. Kiʿarż eyler Süleymān yirine diḫv

niçe id:

niçe id: Kalıp İfade

Mısra: **51**

"Nasıldır, nasıl gelişir?" anlamlarına gelen ifade.

51. Baňa niçe ider çarḫ-ı felek ṛi̯v
52. Ki ʿarż eyler Süleymān yirine di̯v

ʿarż eyle:

ʿarż eyle: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Sunmak, göstermek, takdim etmek.

51. Baňa niçe ider çarḫ-ı felek ṛi̯v
52. Ki ʿarż eyler Süleymān yirine di̯v

yāre ur:

yāre ur: Deyim
Mısra: **49**
Acısını içine işlemek, dert ve keder sahibi olmak.

49. Düşümde ol ki urdı baňa yāre
50. Degüldür bu görmen āşikāre

terkini ur:

terkini ur: Deyim
Mısra: **53**
Terketmek, vazgeçmek.

53. Anuňʿçün ḫānumān terkini urdum
54. Düşüp yollara yil gibi yügürdüm

yollara düş:

yollara düş: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılıp yol almaya başlamak; önemli bir durumun gerektirmesiyle zorunlu olarak yola çıkmak ya da yol yol dolaşmak.

53. Anuňʿçün ḫānumān terkini urdum
54. Düşüp yollara yil gibi yügürdüm

vaṣl-ı dil-dār:

vaṣl-ı dil-dār: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Sevgiliye kavuşma.

55. Ki olam vaṣl-ı dil-dār-ıla mesrūr
56. Ne bilem kim ḳaluram böyle mehcūr

59. Ne bilem anı kim aġyāra irdüm
60. Elümle dāmenümi yile virdüm

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Sevinmek, memnun olmak.

55. Ki olam vaṣl-ı dil-dār-ıla mesrūr
56. Ne bilem kim ḳaluram böyle mehcūr

cidd ü cehd it:

cidd ü cehd it: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Çalışmak ve çabalamak.

57. Hezārān cidd ü cehd itdüm dürişdüm
58. Sevindüm yaʿnį kim yāre irişdüm

ne bilem:

ne bilem: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Nasıl, nereden bileyim?

55. Ki olam vaṣl-ı dil-dār-ıla mesrūr
56. Ne bilem kim ḳaluram böyle mehcūr

ne bilem: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Nasıl, nereden bileyim?

yile vir:

yile vir: Deyim
Mısra: **60**
Heba etmek, havaya gitmek, boşa gitmek.

59. Ne bilem anı kim aġyāra irdüm
60. Elümle dāmenümi yile virdüm

umar mı:

umar mı: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Ümit eder mi, bekler mi?

61. Dilerdüm kim irişem yār iline
62. Umar mıydum düşem aġyār eline

eline düş:

eline düş: Deyim

Mısra: **62**

Egemenliği, buyruğu altına girmek; Birinin eline düşmek.

61. Dilerdüm kim irişem yār iline
62. Umar mıydum düşem aġyār eline

hāra düş:

ḫāra düş: Deyim

Mısra: **63**

Dikene düşmek II Derde, eleme düşmek.

63. Dirīġā gül dilerken ḫāra düşdüm
64. Ararken şemʿ nūrın nāra düşdüm

bār-ı ḥasret-i yār:

bār-ı ḥasret-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Sevgilinin hasretinin yükü, sevgiliye duyulan özlemin yükü.

65. Bilüm bükmişdi bār-ı ḥasret-i yār
66. Belā vü derd-i aġyār oldı ser-bār

derd-i aġyār:

derd-i aġyār: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Başkalarının, rakiplerin kederi, gamı.

65. Bilüm bükmişdi bār-ı ḥasret-i yār
66. Belā vü derd-i aġyār oldı ser-bār

ser-bār ol:

ser-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Birine yük olmak, birine üzüntü ve keder vermek.

65. Bilüm bükmişdi bār-ı ḥasret-i yār
66. Belā vü derd-i aġyār oldı ser-bār

ḥasret-i gurbet:

ḥasret-i gurbet: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Gurbet hasreti.

67. Yiterdi ḥasret-i gurbet cefāsı
68. Ne-y-idi başa aġyāruñ belāsı

başa belā:

başa belā: Deyim

Mısra: **68**

Çok sıkıntı ve üzüntü vermek, dert kesilmek, başına belâ olmak.

67. Yiterdi ḥasret-i gurbet cefāsı
68. Ne-y-idi başa aġyāruñ belāsı

taḫayyül id:

taḫayyül id: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Hayalde canlandırmak.

69. Ṣafā-yı vuṣlatı idüp taḫayyül
70. Belā-yı gurbete itdüm taḥammül

Safā-yı vuṣlat:

Ṣafā-yı vuṣlat: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Kavuşma neşesi II Sevgiliye kavuşma neşesi.

69. Ṣafā-yı vuṣlatı idüp taḫayyül
70. Belā-yı gurbete itdüm taḥammül

belā-yı gurbet:

belā-yı gurbet: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Gurbet belası.

69. Ṣafā-yı vuṣlatı idüp taḫayyül
70. Belā-yı gurbete itdüm taḥammül

taḥammül it:

taḥammül it: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Dayanmak, katlanmak, sabretmek.

69. Ṣafā-yı vuṣlatı idüp taḫayyül
70. Belā-yı gurbete itdüm taḥammül

taḥammül it: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Dayanmak, katlanmak, sabretmek.

23. Ḳaçan kim gül ḳoḫusın ala bülbül
24. Yüzini görmeyinc‘itmez taḥammül

naḫl-i ḫurmā:

naḫl-i ḫurmā: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Hurma ağacı.

73. Gönül bāġında dıḳdüm naḫl-i ḫurmā
74. Dirīġā ḫār-ı miḥnet oldı peydā

hār-ı miḥnet:

ḫār-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Eziyet dikeni II Cefa ateşi.

73. Gönül bāġında dıḳdüm naḫl-i ḫurmā
74. Dirīġā ḫār-ı miḥnet oldı peydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

73. Gönül bāġında dıḳdüm naḫl-i ḫurmā
74. Dirīġā ḫār-ı miḥnet oldı

peydā

75. Maḥabbet toḫmı virdi bār-ı miḥnet
76. Bitürdi şāḫ-ı ġurbet berg-i ḥasret

bār-ı miḥnet:

bār-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Dert, sıkıntı yükü.

75. Maḥabbet toḫmı virdi bār-ı miḥnet
76. Bitürdi şāḫ-ı ġurbet berg-i ḥasret

berg-i ḥasret:

berg-i ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Hasret yaprağı.

75. Maḥabbet toḫmı virdi bār-ı miḥnet
76. Bitürdi şāḫ-ı ġurbet berg-i ḥasret

şāh-ı ġurbet:

şāḫ-ı ġurbet: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Gurbet Şahı.

ṭāliʿ-ı şūm:

ṭāliʿ-ı şūm: Kelam-ı Kibar
Mısra: **79**
Kötü, uğursuz talih.

79. Ḳılup geh ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet
80. İder geh ḳara baḫtından şikāyet

ḥıkāyet Ḳıl:

ḥıkāyet Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Hikaye etmek, anlatmak.

79. Ḳılup geh ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet
80. İder geh ḳara baḫtından şikāyet

şikāyet İd:

şikāyet İd: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Şikayette bulunmak.

79. Ḳılup geh ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet

80. İder geh ḳara baḫtından şikāyet

seng eyle:

seng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Taş etmek.

83. Yirümi laʿl gibi eyledüñ seng

84. Yüzüm ḳıldum ciġer ḳanıyla gül reng

gül reng ḳıl:

gül reng ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Gül rengi olmak II Kırmızı renkli olmak.

83. Yirümi laʿl gibi eyledüñ seng

84. Yüzüm ḳıldum ciġer ḳanıyla gül reng

ciġer ḳanı:

ciġer ḳanı: Deyim

Mısra: **84**

Aşık ciğer kanını aşkın neden olduğu büyük üzüntü sonucunda gözünden ağlarken akıtır.

83. Yirümi laʿl gibi eyledüñ seng

84. Yüzüm ḳıldum ciġer ḳanıyla gül reng

āvāre ḳıl:

āvāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Zavallı, başıboş bir hâle getirmek.

85. Beni āvāre ḳılduñ meskenümden

86. Ayırduñ ġonca ıḳken gülşenümden

dāġ ur:

dāġ ur: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Yaralamak, yakmak, kızgın bir alet ile yanık izi yapmak.

89. İçüme lāle gibi dāġ urduň

90. Beni gülzārdan kūhsāra sürdüň

hār-ı muġaylān eyle:

ẖār-ı muġaylān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Deve dikeni çok olan, ıssız yer; zor, çetin bir durum.

91. Dem-ā-dem ġona gibi yutdurup ḳan

92. Yirümi eyledüň ẖār-ı muġaylān

çāre id:

çāre id: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Derdine derman olmak,bir çıkar yol göstermek.

93. Ben umardum kʿidesin derde çāre

94. Sen urduň yāremüň üstine yāre

yār it:

yār it: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Sevgili olarak kabul etmek, dost edinmek.

95. Beni çün yārüm-ile itmedüň yār

96. Ne-y-idi başuma teşvīş-i aġyār

çarh-ı dölāb:

çarẖ-ı dölāb: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Feleğin çarkı II Talih, baht.

97. Elüňden iňlerem iy çarẖ-ı dölāb

98. Ki ṭoldurduň gözümüň gözesin āb

eşk-i çeşm:

eşk-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Gözyaşı.

99. Ṣuvarmaġa bu miḥnet sebzezārın
100. Aḳıtduň eşk-i çeşmüm cūybārı

kanlu yaş:

kanlu yaş: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Kanlı gözyaşı II Aşkın verdiği üzüntü ve kederle kanlı gözyaşı dökMEK.

101. Aḳıtdun kanlu yaşum döne döne
102. Bitürdün tāze güller güne güne

döne döne:

döne döne: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Dönerek, tekrar tekrar.

101. Aḳıtdun kanlu yaşum döne döne
102. Bitürdün tāze güller güne güne

güne güne:

güne güne: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Rengârenk, türlü türlü.

101. Aḳıtdun kanlu yaşum döne döne
102. Bitürdün tāze güller güne güne

hedef ḳıl:

hedef ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Hedef yapmak, seçmek.

103. Boyumı eyledüň miḥnet kemānı
104. Hedef ḳılduň belā oḳına cānı

Ḥazer ḳılmaz mı:

Ḥazer ḳılmaz mı: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Sakınmaz mısın, çekinmez misin II Sakınır, çekinir.

105. Ḥazer ḳılmaz mısın āhum oḳından

106. Kʿire sana ıraḳdan u yaḳından

hazer kıl:

ḥaẕer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Sakınmak, çekinmek.

107. Bilürsin yoḳ ḫadeng oḳına ḥāyil
108. Doḳınur çarḫuňa bir gün ḥaẕer ḳıl

ḳanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Kanlı gözyaşı II Aşkın verdiği üzüntü ve kederle kanlı gözyaşı dökmek.

109. Yapar bir gün duḫānum revzenüňi
110. Dutar bu ḳanlu yaşum dāmenüňi

çeşm-i kevākib:

çeşm-i kevākib: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Yıldızların gözü.

111. Dolar her gice āhumla cihan dūd
112. Olur çeşm-i kevākib girye-ālūd

girye-ālūd ol:

girye-ālūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Göz olmak.

111. Dolar her gice āhumla cihan dūd
112. Olur çeşm-i kevākib girye-ālūd

cevr eyle:

cevr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Eziyet etmek.

113. Niçe bir cānuma cevr eyleyesin
114. Beni cevr-ile yaḳup neʿyleyesin

ārzūmend

āh u feryād İd:

āh u feryād İd: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Ah ve feryat etmek, inlemek.

115. İderken devr elinden āh u feryād

116. Bedi̯hi̯ eyledi bu şiri inşād

inşād eyle:

inşād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Şiir yazma, şiir söyleme.

115. İderken devr elinden āh u feryād

116. Bedi̯hi̯ eyledi bu şiri inşād

yār-ı ārzūmend:

yār-ı ārzūmend: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Hevesli sevgili II Zelîhâ.

19. Çü hem-sāye oldı dil-dār-ı dil-bend

20. Kaçan ṣabr ide yār-ı ārzūmend

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Tahammül etmek, dayanmak.

19. Çü hem-sāye oldı dil-dār-ı dil-bend

20. Kaçan ṣabr ide yār-ı ārzūmend

zehr-i ḳātil:

zehr-i ḳātil: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Öldürücü zehir.

33. ʿAzız-i Mıṣrʿa oldı çün gözi ṭuş

34. Ṣanasın zehr-i ḳātil eyledi nūş

teşviş-i aġyār:

teşviş-i aġyār: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Rakiplerin endişesi.

95. Beni çün yārüm-ile itmedüñ yār
96. Ne-y-idi başuma teşvīş-i aġyār

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **34**
İçmek.

33. ʿAzız-i Mışrʿa oldı çün gözi ṭuş
34. Ṣanasın zehr-i ḳātil eyledi nūş

ʿazız-i mışr:

ʿazız-i mışr: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

33. ʿAzız-i Mışrʿa oldı çün gözi ṭuş
34. Ṣanasın zehr-i ḳātil eyledi nūş

gözi ṭuş ol:

gözi ṭuş ol: Deyim
Mısra: **33**
Gözü ilişmek, birdenbire veya istemeden görmek.

33. ʿAzız-i Mışrʿa oldı çün gözi ṭuş
34. Ṣanasın zehr-i ḳātil eyledi nūş

kemānı eyle:

kemānı eyle: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Yay II Âşığın iki kat olmuş boyu.

103. Boyumı eyledüñ miḥnet kemānı
104. Hedef ḳılduñ belā oḳına cānı

baḫt-ı meşy:

baḫt-ı meşy: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Yüreyen baht.

47. Müsāʿid olmadı bu baḫt-ı meşyūm
48. Neler eyler kişiye ṭāliʿ-i

şūm

dil-şād ol:

dil-şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Gönlü sevinçle dolu olmak.

81. Ki eydür iy felek feryād elüňden
82. Ki bir dem olmadum dil-şād elüňden

kan yut:

ḳan yut: Deyim

Mısra: **91**

Fazla eza ve cefa çektirmek.

91. Dem-ā-dem ġona gibi yutdurup ḳan
92. Yirümi eyledüň ḫār-ı muġaylān

kara baht:

ḳara baḫt: Deyim

Mısra: **80**

Kötü talih, şanssızlık.

79. Ḳılup geh ṭāliʿ-ı şūmın ḥıkāyet
80. İder geh ḳara baḫtından şikāyet

nedāmet ṭaşına başını ur:

nedāmet ṭaşına başını ur: Deyim

Mısra: **37**

Yaptığı işin yanlış olduğunu anlatmak.

37. Nedāmet ṭaşına urdı başını
38. Ciġer ḳanıyla boyayup yaşını

Dizin

göz ṭut:

göz ṭut: Deyim

Mısra: **1**

Bir kimsenin gelmesini beklemek.

1. Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur
2. Gönül kimi severse ḫūb oldur

bin kez:

bin kez: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Bin kez, pek çok kere.

3. Çi-ger cüllāb bin kez ābdan yig

4. Ṣusuz ḳatında ṣu cüllābdan yig

tāba düş:

tāba düş: Deyim

Mısra: **5**

Acı, sıkıntı, kedere düşmek.

5. Baḳ ol pervāneye kim düşdi tāba

6. Ḳoyup şemʿi baḳar mı āftāba

baḳar mı:

baḳar mı: Kalıp İfade

Mısra: **6**

İlgi gösterir mi hiç! Yüzünü döner mi!

5. Baḳ ol pervāneye kim düşdi tāba

6. Ḳoyup şemʿi baḳar mı āftāba

ruşen ol:

ruşen ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Aşikar olmak, açığa çıkmak.

7. Güneş nurıyla olmaz göñli ruşen

8. Gelür cānına nār-ı şemʿ gülşen

nār-ı şemʿ:

nār-ı şemʿ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Mumun ateşi.

7. Güneş nurıyla olmaz göñli ruşen

8. Gelür cānına nār-ı şemʿ gülşen

hecr-i yār:

hecr-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Sevgilinin ayrılığı.

9. Çekerken hecr-i yār-ile göñül ġam
10. Ola mı vāṣıl aġyār-ile maḥrem

vāṣıl ola mı:

vāṣıl ola mı: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Erişir mi, kavuşur mu? II Erişmez.

9. Çekerken hecr-i yār-ile göñül ġam
10. Ola mı vāṣıl aġyār-ile maḥrem

gözine görin:

gözine görin: Deyim
Mısra: **12**
Bir değeri olmak, umursamak II İstemek, arzu etmek.

11. Çü girdi ʿandelīḅüñ göñline gül
12. Görinmez gözine reyḥān ü sünbül

gözine görin: Deyim
Mısra: **26**
Bir değeri olmak, umursamak II İstemek, arzu etmek.

25. Cihāna cān-ıla olmışdı aġyār
26. Görinmezdi gözine dār u deyyār

gözine görin: Deyim
Mısra: **68**
Bir değeri olmak, umursamak II İstemek, arzu etmek.

67. Naẓar ḳılmazdı mihr ü māh yüzine
68. Perī-rūlar görinmezdi gözine

yār-i dil-bend:

yār-i dil-bend: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gönlü bağlayan sevgili.

13. Dili bend eylese bir yār-i dil-bend
14. İdemez özge dil-dār-ile peyvend

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

13. Dili bend eylese bir yār-i dil-bend
14. İdemez özge dil-dār-ile peyvend

peyvend id:

peyvend id: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Bağlanmak, bağ kurmak.

13. Dili bend eylese bir yār-i dil-bend
14. İdemez özge dil-dār-ile peyvend

cānlar cānı:

cānlar cānı: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Canlar canı, candan da kıymetli olan.

19. Zeliḫā gerçi cānlar cānı-y-ıdı
20. Göñüller taḫtınuñ sulṭānı-y-ıdı

göñüller taḫtınuñ sulṭānı:

göñüller taḫtınuñ sulṭānı: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Gönüllere hükmeden güzeli.

19. Zeliḫā gerçi cānlar cānı-y-ıdı
20. Göñüller taḫtınuñ sulṭānı-y-ıdı

şevḳ-ı yūsuf:

şevḳ-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Hz. Yusuf'un arzusu, isteği.

21. İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf
22. Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf

İçini yaḳ:

İçini yaḳ: Deyim

Mısra: **21**

Gönlünü yakmak II Çok üzmek.

21. İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf
22. Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf

zevk-ı yūsuf:

ẕevḳ-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yûsuf'un zevki.

21. İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf
22. Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf

dimāġın al:

dimāġın al: Deyim

Mısra: **22**

Aklını başından almak; düşünemez, ne yaptığını bilmez duruma getirmek.

21. İçini yaḳmış-ıdı şevḳ-ı Yūsuf
22. Dimāġın almış-ıdı ẕevḳ-ı Yūsuf

dem-ā-dem ol:

dem-ā-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Her zaman olmak.

23. Yanup mihri odı cānda dem-ā-dem
24. Ururdı ṣubḥ gibi ṣıdḳ-ıla dem

dem ur:

dem ur: Deyim

Mısra: **24**

Ferahlatmak, nefes vermek.

23. Yanup mihri odı cānda dem-ā-dem
24. Ururdı ṣubḥ gibi ṣıdḳ-ıla dem

aġyār ol:

aġyār ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Yabancı, el olmak.

25. Cihāna cān-ıla olmışdı aġyār
26. Görinmezdi gözine dār u deyyār

ʿaziz-i mıṣr:

ʿaziz-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

27. ʿAziz-i Mıṣr-ıla bir olmaz-ıdı
28. Göñülde mihrine yol bulmaz-ıdı

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Eş olmak.

27. ʿAziz-i Mıṣr-ıla bir olmaz-ıdı
28. Göñülde mihrine yol bulmaz-ıdı

yüzin dür:

yüzin dür: Deyim
Mısra: **29**
Surat asmak, yüz buruşturmak.

29. Göricek ġonca-veş yüzin dürerdi
30. Benefşe gibi boynını burardı

tebessüm id:

tebessüm id: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Gülmek, gülümsemek.

31. Ne gül gibi tebessüm ider-idi
32. Ne ṭūṭi-veş tekellüm ider-idi

tekellüm id:

tekellüm id: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Söylemek, konuşmak.

31. Ne gül gibi tebessüm ider-idi
32. Ne ṭūṭi-veş tekellüm ider-idi

piç-der-piç ol:

piç-der-piç ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Kat kat, büklüm büklüm olmak.

33. Olurdı ġonca gibi piç-der-piç

34. Açılmazdı anuñla gül gibi hiç

boynı bağlu:

boynı bağlu: Deyim

Mısra: **37**

(Birinin)Buyruğu altında.

37. Öñüñde boynı bağlu bir ḳul-idi

38. Cemāl-i gülşeninde bülbül-idi

cemāl-i gülşen:

cemāl-i gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Gül bahçesine benzeyen yüzünün güzelliği.

37. Öñüñde boynı bağlu bir ḳul-idi

38. Cemāl-i gülşeninde bülbül-idi

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Deyim

Mısra: **39**

Çok beğenmek, kendinden geçmek, gözü kamaşmak.

39. Ṣaçı reyḥanına olmışdı ḥayrān

40. Ne emr eylerse olur bende-fermān

bende-fermān ol:

bende-fermān ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Emir kulu olmak.

39. Ṣaçı reyḥanına olmışdı ḥayrān

40. Ne emr eylerse olur bende-fermān

emr eyle:

emr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Emir etmek, buyurmak.

39. Ṣaçı reyḥanına olmışdı ḥayrān

40. Ne emr eylerse olur bende-fermān

yüzini dür:

yüzini dür: Deyim

Mısra: **42**

Surat asmak, yüz buruşturmak.

41. Baş üzre bitürürdi ḫāme gibi

42. Yüzini dürmez-idi nāme gibi

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Bakmak, seyretmek.

45. Olup dün gün ruḫ u zülfine nāẓır

46. Ne göñli istese eylerdi ḥāẓır

ḥāẓır eyle:

ḥāẓır eyle: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Hazırlamak, hazırda bulundurmak.

45. Olup dün gün ruḫ u zülfine nāẓır

46. Ne göñli istese eylerdi ḥāẓır

niḥāl-i serv-tek:

niḥāl-i serv-tek: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Serv boylu fidan II Serv gibi uzun boylu güzel.

51. Niḥāl-i serv-tek ḫidmetde ḳāyim

52. Ayaġ üzre ṭururlar-ıdı dāyim

ayaġ üzre ṭur:

ayaġ üzre ṭur: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ayakları üzerinde durmak II Kıyam hali.

51. Niḥāl-i serv-tek ḫidmetde ḳāyim
52. Ayaġ üzre ṭururlar-ıdı dāyim

ney-i ḳand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Şeker kamışı.

53. Perį-rūlar ḳaṣab-pūş u kemer-bend
54. Ser-ā-pā ḫūb u şirįn çün ney-i ḳand

ʿanber-i ḫām:

ʿanber-i ḫām: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Kıvrımlı amber.

55. Kimi lāle-ʿiẕār u kimi gül-fām
56. Siyeh-çerde kimi çün ʿanber-i ḫām

sirişte ol:

sirişte ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yoğrulmak, karıştırılmak, mayalanmak.

61. Ḳamusı pāk-dāmen çün ferişte
62. Ṣānasın nūrdan olmış sirişte

nazar kıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Bakmak.

67. Naẓar ḳılmazdı mihr ü māh yüzine
68. Perį-rūlar görinmezdi gözine

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Bakmak.

105. Dir-idi iy vefā şehrinde kāmil
106. Benüm ḥālüme mihr-ile naẓar ḳıl

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Bakmak.

135. Neye ḳılsa naẓar yüzüñi gözler

136. Daḫı nesne gözetmez sini gözler

bend-i ġam:

bend-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Gam bağı.

69. Açılmaz-ıdı göñli bend-i ġamdan

70. Çıḳamaz ġonca-veş ḫār-ı elemden

göñli açıl:

göñli açıl: Deyim

Mısra: **69**

Ferahlamak, huzur bulmak.

69. Açılmaz-ıdı göñli bend-i ġamdan

70. Çıḳamaz ġonca-veş ḫār-ı elemden

ḫār-ı elem:

ḫār-ı elem: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Elem dikeni; üzüntü keder.

69. Açılmaz-ıdı göñli bend-i ġamdan

70. Çıḳamaz ġonca-veş ḫār-ı elemden

sözin ṭut:

sözin ṭut: Deyim

Mısra: **71**

Sözünü tutmak, sözünde durmak.

71. Velį yārānınuñ ṭutardı sözin

72. Gül-i ter gibi açup luṭf yüzin

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Taze gül.

71. Velį yārānınuñ ṭutardı

sözin

72. Gül-i ter gibi açup luṭf yüzin

yüzin aç:

yüzin aç: Deyim

Mısra: **72**

Yüzünü göstermek II Gülün kendisinin güzeliğini göstermek için açıldığı gibi yüzünü göstermek.

71. Veli̱ yārānınuň ṭutardı sözin

72. Gül-i ter gibi açup luṭf yüzin

cihān el yu:

cihān el yu: Deyim

Mısra: **66**

Dünyadan ümidini kesmek, vazgeçmek.

65. Zeli̱ḫā gerçi geçmişdi cihāndan

66. Cihān nʿolur ki el yumışdı cāndan

meyli id:

meyli id: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Heveslenmek, meyil etmek, yönelmek.

73. Bularuň ḫāṭırın gözlerdi ḫayli̱

74. İderdi ḫāṭır-içün ẕevḳa meyli

tekellüm Ḳıl:

tekellüm Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Söylemek, konuşmak.

75. Ḳılur bülbül-veş anlarla tekellüm

76. İderdi ġonca-veş geh geh tebessüm

tebessüm İd:

tebessüm İd: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Gülmek, gülümsemek.

75. Ḳılur bülbül-veş anlarla tekellüm

76. İderdi ġonca-veş geh geh tebessüm

77. Çü eyle iḳtizā eylerdi ḫidmet
78. Berāy-ı maṣlaḥat idbet

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Bazı bazı, ara sıra, arada bir.

75. Ḳılur bülbül-veş anlarla tekellüm
76. İderdi ġonca-veş geh geh tebessüm

iktizā eyle:

iḳtizā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Gerek duymak, lüzum görmek.

77. Çü eyle iḳtizā eylerdi ḫidmet
78. Berāy-ı maṣlaḥat idbet

hidmet eyle:

ḫidmet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Hizmet etmek.

berāy-ı maṣlaḥat:

berāy-ı maṣlaḥat: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Hayır getiren, fayda sağlayan şeyler için.

77. Çü eyle iḳtizā eylerdi ḫidmet
78. Berāy-ı maṣlaḥat idbet

bāzār Ḳıl:

bāzār Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Pazar kurmak, alışveriş yapmak.

79. Ḳılurdı ṭaşra bularuñla bāzār
80. İçerde yāre olmışdı ḫarīdār

haridār ol:

ḫarīdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**

Müşteri olmak, talep etmek, arzulamak.

79. Ḳılurdı ṭaşra bularuñla bāzār
80. İçerde yāre olmışdı ḫarīdār

hiṭābı İd:

ḫiṭābı İd: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.

81. Dili yārāna söylerdi cevābı
82. İderdi gönli yārine ḫiṭābı

müdārā Ḳıl:

müdārā Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Kin ve düşmanlığı örtüp zâhiren dost gibi davranma, iyi geçinme, güler yüzle idâre etme.

85. Seherden giceye dek ol semen-sā
86. Ḳılurdı bu perīlerle müdārā

leşker-i Şām:

leşker-i Şām: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Şam askeri.

87. Ṭutardı Mışr için çün leşker-i Şām
88. Girüp ḫalvet-gehe eylerdi ārān

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Örtülmek, gizlenmek.

89. Ṣadef gibi olup dürcinde mestūr
90. İderdi meh gibi burcını pür-nūr

pür-nūr id:

pür-nūr id: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Nurlandırmak, aydınlatmak.

89. Ṣadef gibi olup dürcinde mestūr
90. İderdi meh gibi burcını

pür-nūr

hüveydā Ḳıl:

hüveydā Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Açıklamak, belli kılmak.

91. Ḳalurdı māh-veş burcında tenhā
92. Ḳılurdı şemʿ-veş sırrın hüveydā

dād u bi̯dād ol:

dād u bi̯dād ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Adaletli ve adaletsiz olmak.

93. Olacaḳ nesne olur dād u bi̯dād
94. Gerek göñli gamgi̯n ṭut gerek şād

neẕāre eyle:

neẕāre eyle: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Seyretmek, bakmak.

95. Dem-ā-dem māha eylerdi neẕāre
96. Meger kim beñzer-idi rūy-ı yāre

rūy-ı yār:

rūy-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Sevgilinin yüzü II Hz Yûsuf.

95. Dem-ā-dem māha eylerdi neẕāre
96. Meger kim beñzer-idi rūy-ı yāre

bir iḳli̯me sığışmaz iḳi sulṭān:

bir iḳli̯me sığışmaz iḳi sulṭān:

Atasözü

Mısra: **16**

İki hükümdar bir ülkede bulunmaz.

15. Olımaz bir göñülde iki cānān
16. Bir iḳli̯me sığışmaz ıḳi sulṭān

ʿarż-ı ḥāli ḳıl:

ʿ***arż-ı ḥāli ḳıl:*** Argo

Mısra: **100**

Halini bildirmek II İstemek, arzu etmek.

99. Cemālinden görüp anda miŝāli

100. Bu kez māha ḳılurdı ʿarż-ı ḥāli

peyk-i huceste:

peyk-i ḫuceste: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Uğurlu haberci.

107. Sefer ehlisin iy peyk-i ḫuceste

108. Benüm gibi degülsin pāy-beste

ārām it:

ārām it: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Dinlenmek, rahat ve huzur içinde olmak.

109. Gezersin şehr şehr itmezsin ārām

110. Olur geh menzilüň Rūm u gehį Şām

rūm Şām ol:

rūm Şām ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Anadolu ve Şam (şehri) olur.

109. Gezersin şehr şehr itmezsin ārām

110. Olur geh menzilüň Rūm u gehį Şām

çāre ol:

çāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Bir meseleyi halletmek, çözüm yolu bulmak.

111. Baňa senden olur olursa çāre

112. İlet benden ḫaber ol gül-ʿiẕāre

kaṭʿ-ı menāzil eyle:

ḳaṭʿ-ı menāzil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Yol almak, yol kat etmek.

113. Birez gün eylegil ḳaṭʿ-ı menāzil
114. Ola kim olasın ol mihre vāṣıl

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Ulaşmak, birleşmek; kavuşmak.

113. Birez gün eylegil ḳaṭʿ-ı menāzil
114. Ola kim olasın ol mihre vāṣıl

ola kim:

ola kim: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Ola ki: Olur da II Belki, olabilir ki.

113. Birez gün eylegil ḳaṭʿ-ı menāzil
114. Ola kim olasın ol mihre vāṣıl

envār-ı rūy:

envār-ı rūy: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Yüzünün nurları.

115. İrüp Rumʿa ara envār-ı rūyın
116. Varıcaḳ Şāmʿa ṣor esrār-ı mūyın

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Nasip olmak.

117. Olursa yüzini görmek müyesser
118. Güneşe z̲erre ḥālinden ḫaber vir

pür-nār ol:

pür-nār ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Ateşle dolu hâle gelmek.

123. İdelden mih-rūň-ile germ-bāzar
124. Şafaḳ gibi olupdur içi pür-

nār

yoġ ol:

yoġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Yok olmak, varlığı sona ermek.

125. Gidüp ẕerre gibi ṣabr u ḳarārı
126. Yoluňda yil gibi yoġ oldı varı

gök yüzi:

gök yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Gökyüzü.

129. Ṭutar gök yüzini āhı şihābı
130. Ḳılur dūd-ı dili giryān seḥābı

dūd-ı dil:

dūd-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Gönül dumanı.

129. Ṭutar gök yüzini āhı şihābı
130. Ḳılur dūd-ı dili giryān seḥābı

giryān Ḳıl:

giryān Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Ağlamak.

129. Ṭutar gök yüzini āhı şihābı
130. Ḳılur dūd-ı dili giryān seḥābı

raḥm eyle:

raḥm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Acımak, merhamet göstermek.

143. Nʿola raḥm eyleseň ol pür-belāya
144. Viṣālüňle irişdürseň ṣafāya

hon-ı vaṣl:

ẖon-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **146**

kavuşmanın sofrası II Sevgiliye kavuşma.

145. Açup bir ẕerre mihrüñ çihresinden
146. Doyursaň ẖon-ı vaṣluň behresinden

pür-nūr kıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Aydınlatmak, ışık vermek, nur ile doldurmak.

147. Cemālüñden gözin pür-nūr ḳılsaň
148. Dil-i ġam-dīdesin mesrūr ḳılsaň

dil-i ġam-dide:

dil-i ġam-dīde: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Gam görmüş, kederli gönül.

147. Cemālüñden gözin pür-nūr ḳılsaň
148. Dil-i ġam-dīdesin mesrūr ḳılsaň

mesrūr kıl:

mesrūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Memnun etmek, sevindirmek.

147. Cemālüñden gözin pür-nūr ḳılsaň
148. Dil-i ġam-dīdesin mesrūr ḳılsaň

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Bu nedenle.

149. Bu yüzden söz açup ol mihr-ruẖsār
150. Ḳılurdı māha mihri şevḳın iẓẖār

izhār Kıl:

iẓẖār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Belirtmek, göstermek, ortaya çıkarmak.

149. Bu yüzden söz açup ol mihr-ruḫsār
150. Ḳılurdı māha mihri şevḳın iẓ̲hār

pür-sitāre Ḳıl:

pür-sitāre Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Yıldızlarla dolu olmak II
Gözyaşlarıyla dolu olmak.

151. Ḳılurdı pür-sitāre ay yüzini
152. Ṣabāh olınca yummazdı gözini

ay yüzi:

ay yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Ay yüz, yüzü ay gibi güzel.

151. Ḳılurdı pür-sitāre ay yüzini
152. Ṣabāh olınca yummazdı gözini

Ṣabāh ol:

Ṣabāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Güneş doğup ortalık aydınlanmak.

151. Ḳılurdı pür-sitāre ay yüzini
152. Ṣabāh olınca yummazdı gözini

māh-ı şeb-efrūz:

māh-ı şeb-efrūz: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Geceyi aydınlatan ay.

153. Gice çün şemʿol māh-ı şeb-efrūz
154. Ḳalurdı girye vü sūz içre tā rūz

nāle vü āh eyle:

nāle vü āh eyle: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Feryat ve figan eylemek.

155. Dem-ā-dem eyler-idi nāle vü āh
156. Ṭaňa ḳalurdı mihrine anuň

māh

hār-ı gam:

ẖār-ı gam: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Gam, keder dikeni.

157. Seher kalkardı gönli ġonca-veş tār
158. Derūnı ẖār-ı gamdan olmış efgār

efgār ol:

efgār ol: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Yaralı olmak. II Gönül bağlamında üzgün, buruk, kırgın olmak.

157. Seher kalkardı gönli ġonca-veş tār
158. Derūnı ẖār-ı gamdan olmış efgār

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade
Mısra: **159**
Sunmak, takdim etmek.

159. Şabā yiline ʿarż idüp niyāzın
160. Açar gül gibi aña gönli rāzın

Hitāb kerden-i zelihā:

Ḫitāb kerden-i zelihā: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Zelîhâ' nın seslenmesi.

103. Ḫitāb kerden-i Zelihā be-māh
104. Zelihāʿnın aya seslenmesi.

gözi dört ol:

gözi dört ol: Deyim
Mısra: **138**
Çok dikkatli ve uyanık olmak.

137. Yüreġi şuya döndi gözlemekden
138. Gözi dört oldı şeş sū gözlemekden

ārām eyle:

ārām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Durmak, dinlenmek.

87. Ṭutardı Mışr için çün leşker-i Şām

88. Girüp ḫalvet-gehe eylerdi ārān

germ-bāzar id:

germ-bāzar id: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Bir şeyi beğenmek ve ona rağbet göstermek.

123. İdelden mih-rūň-ile germ-bāzar

124. Şafaḳ gibi olupdur içi pür-nār

esrār-ı mūy:

esrār-ı mūy: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Saçının sırları.

115. İrüp Rumʿa ara envār-ı rūyın

116. Varıcaḳ Şāmʿa ṣor esrār-ı mūyın

bir sözini İki itmezdi:

bir sözini İki itmezdi: Deyim

Mısra: **43**

Birinin her istediğini hemen yerine getirmek.

43. İki itmezdi hergiz bir sözini

44. Bir isterse getürürdi yüzini

göňül birdür andan ikilik gelmez:

göňül birdür andan ikilik gelmez: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gönül birdir iki arzusu olmaz.

17. Göňül birdür ikilik gelmez andan

18. İkilik gelse eylük gelmez andan

İkilik gelse andan eylük gelmez:

İkilik gelse andan eylük gelmez: Kalıp İfade

Mısra: **18**

(Gönlün) İki arzusu olsa iyilik

bekleme.

17. Göñül birdür ikilik gelmez andan
18. İkilik gelse eylük gelmez andan

gönül kimi severse ḫūb oldur:

gönül kimi severse ḫūb oldur:
Atasözü
Mısra: **2**
Güzel veya güzellik kişiye göre değişir; gönül kimi severse güzel odur.

1. Kimi kim göz ṭuta merġūb oldur
2. Gönül kimi severse ḫūb oldur

ṣoḥbet id:

ṣoḥbet id: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Sohbet etmek, muhabbet etmek.

77. Çü eyle iḳtizā eylerdi ḫidmet
78. Berāy-ı maṣlaḥat idbet

bir göñülde iki cānān olımaz:

bir göñülde iki cānān olımaz:
Atasözü
Mısra: **15**
Bir gönülde iki sevgili bulunmaz, sevgili bir olmalıdır.

15. Olımaz bir göñülde iki cānān
16. Bir iḳlīme sıġışmaz ıḳi sulṭān

boynını burar:

boynını burar: Deyim
Mısra: **30**
Boynunu bükmek, çaresiz bırakmak.

29. Göricek ġonca-veş yüzin dürerdi
30. Benefşe gibi boynını burardı

ġam Çek:

ġam Çek: Deyim
Mısra: **9**
Tasalanmak, üzülmek.

9. Çekerken hecr-i yār-ile göñül ġam
10. Ola mı vāṣıl aġyār-ile maḥrem

Dizin

berid-i gūy-ı dil-ber:

berid-i gūy-ı dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sevgilinin köyünün habercisi.

1. Dir-idi iy berid-i gūy-ı dil-ber
2. Nesi̱müñden dimāġ-ı cān muʿaṭṭar

dimāġ-ı cān:

dimāġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **2**
İnsanın şuuru, zihni.

1. Dir-idi iy berid-i gūy-ı dil-ber
2. Nesi̱müñden dimāġ-ı cān muʿaṭṭar

taḥrir Ḳıl:

taḥri̱r Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Kaleme almak, yazmak; kaydetmek, deftere geçirmek.

5. Ḳılup ney-ḫāme gül naḳşını taḥri̱r
6. Yazarsın ṣuda bi̱-pergār taṣvi̱r

Żamir-i ġonça:

Żami̱r-i ġonça: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Açmamış gülün gönlü.

7. Żami̱r-i ġonçaya vāḳıf olursın
8. Çıḳarsın ḳaṣr-ı şāha yol bulursın

vāḳıf ol:

vāḳıf ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
İdrak etmek, kavramak.

7. Żami̱r-i ġonçaya vāḳıf olursın
8. Çıḳarsın ḳaṣr-ı şāha yol

bulursın

kaṣr-ı şāh:

ḳaṣr-ı şāh: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Hükümdarın sarayı.

7. Żamīr-i ġonçaya vāḳıf olursın

8. Çıḳarsın ḳaṣr-ı şāha yol bulursın

baş çek:

baş çek: Deyim

Mısra: **11**

liderlik etmek. II isyan etmek, itaat etmemek.

11. Aġaçlar her niçe kim baş çekerler

12. Seni gördükde başların egerler

her niçe:

her niçe: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Her ne kadar (çok).

11. Aġaçlar her niçe kim baş çekerler

12. Seni gördükde başların egerler

cārüp id:

cārüp id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Süpürge etmek.

13. Ṣaçın cārüp idüp yoluñda sünbül

14. Öñüñde yire sürür yüzini gül

seyaḥat eyle:

seyaḥat eyle: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Yolculuk yapmak.

15. Gehį ṣaḥrāda eylersin seyaḥat

16. Gehį deryāda eylersin sibāḥat

sibāḥat eyle:

sibāḥat eyle: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Yüzmek.

15. Gehį ṣaḥrāda eylersin seyaḥat

16. Gehį deryāda eylersin sibāḥat

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Arkadaş olmak, dost olmak.

23. Görürsin ġoncayı kim teng ü derhem

24. Açarsın göňlin olup ana hem-dem

seyr-i ṣaḥrā eyle:

seyr-i ṣaḥrā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Sahrayı, çölü seyretmek.

17. Ḫıżır-veş eyledükçe seyr-i ṣaḥrā

18. Yürüdügüň yir olur ḫūb ḫaḍrā

ayaḳ baṣ:

ayaḳ baṣ: Deyim

Mısra: **29**

Ayak basmak.

29. Sen ayaḳ başmaduġuň yir mi vardur

30. Yüzin görmedügüň dil-ber mi vardur

ḥaḍrā ol:

ḥaḍrā ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Yeşillik olur.

17. Ḫıżır-veş eyledükçe seyr-i ṣaḥrā

18. Yürüdügüň yir olur ḫūb ḫaḍrā

yir mi var:

yir mi var: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Yer mi kalır II Yer kalmaz.

29. Sen ayaḳ başmaduġuň yir mi vardur

30. Yüzin görmedügüň dil-ber mi vardur

dil-ber mi var:

dil-ber mi var: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Güzel mi var II Yok.

29. Sen ayaḳ başmaduġuň yir mi vardur
30. Yüzin görmedügüň dil-ber mi vardur

gül-i gülzār-ı ḫūbį:

gül-i gülzār-ı ḫūbį: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Güzel gül bahçesinin gülü.

33. Eyitseň iy gül-i gülzār-ı ḫūbį
34. Ser-efgende ḳoduň öňinde Ṭūbį

dāġlu ol:

dāġlu ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yaralı olmak.

37. Ṣaçuň bendiyle ḳalmış boynı bağlu
38. Ruḫuň şevḳıyla olmış bağrı dāġlu

şeb-nem-i eşk:

şeb-nem-i eşk: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gözyaşı şebnemi, çiye benzeyen gözyaşı.

39. Oluban şeb-nem-i eşk-ile pür-āb
40. Gice nergis gibi görmez gözi ḫ∨āb

pür-āb ol:

pür-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gözyaşı ile dolmak.

39. Oluban şeb-nem-i eşk-ile pür-āb
40. Gice nergis gibi görmez gözi ḫ∨āb

eşk-i çeşm:

eşk-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Gözyaşı.

41. Lebüñ derdiyle baġrı ġonca-veş ḫūn
42. Ruḫuñ şevḳıyla eşk-i çeşm gülgūn

eşk-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Gözyaşı.

99. Oḳurdı eşk-i çeşmi mā-cerāsın ,
100. Aḳar ṣudan umardı dil devāsın

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Göz yaşı.

45. Ṣānevber ḳaddüñe baġlayalı dil
46. Ḳalupdur göz yaşından pāy-der-gil

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Gözyaşı.

73. O dūd-ı āh-veş menzil alurdı
74. Bu göz yaşı gibi yirde ḳalurdı

niḫāl-i serv:

niḫāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Selvi ağacının fidanı II Selvi boylu sevgili.

49. Niḫāl-i serv görür saña beñzer
50. Yüz urur pāyına çün sebze-i ter

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Taze çimen, yeşillik.

49. Niḫāl-i serv görür saña beñzer
50. Yüz urur pāyına çün sebze-i ter

yüz ur:

yüz ur: Deyim

Mısra: **50**

Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak.

49. Niḥāl-i serv görür saña beẖzer
50. Yüz urur pāyına çün sebze-i ter

yol gözle:

yol gözle: Deyim

Mısra: **51**

(Sevgilinin) gelmesini beklemek.

51. Gözi nergis gibi yol gözlemekde
52. Dem-ā-dem gül yüzini gözlemekde

eşk-i revān:

eşk-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Akan gözyaşı.

53. Yiler peyk oluban eşk-i revānı
54. Uçar ḳuş gibi āhınuň duḫānı

peyk ol:

peyk ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönmek.

53. Yiler peyk oluban eşk-i revānı
54. Uçar ḳuş gibi āhınuň duḫānı

hāk-i pāy:

ḫāk-i pāy: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Ayağının toprağı.

55. Arar ol ḫāk-i pāyuň armaġanın
56. Bu ister būy-ı zülfüňüň nişānın

būy-ı zülf:

būy-ı zülf: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Saç kokusu.

55. Arar ol ḫāk-i pāyuň armaġanın
56. Bu ister būy-ı zülfüňüň nişānın

<u>āzād Ḳıl:</u>

āzād Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Serbest, özgür bırakmak.

65. Ḳılup servin belā bendinden āzād
66. İdesin ḫāṭırını gül gibi şād

<u>gedā-yı ʿışḳ:</u>

gedā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Aşkın kölesi, dilencisi II Âşık.

59. Cemālüň ʿiḏdür ḳıl iy güzel ḫān
60. Gedā-yı ʿışḳa ḫ∨ān-ı vaṣun iḥsān

<u>şād İd:</u>

şād İd: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Sevindirmek, memnun etmek, neşelenmesini sağlamak.

65. Ḳılup servin belā bendinden āzād
66. İdesin ḫāṭırını gül gibi şād

<u>taḥsin Ḳıl:</u>

taḥsiṉ Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Övmek, takdir etmek.

61. Ḳılur iḥsānuňa taḥsiṉ felekler
62. Birini biňe yazarlar melekler

<u>ʿarż id:</u>

ʿarż id: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Sunmak, takdim etmek, göstermek.

67. Cemālüň ʿarż idüp gül gibi rūşen

68. Ḫalāṣ eyle anı fürḳat düninden

69. Bu yüzden ʿarż-ı ḥālin ol perį̄-gį̄r
70. İder baña ṣabā öñinde taḳrį̄r

Halāṣ eyle:

Ḫalāṣ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Kurtarmak.

67. Cemālüñ ʿarż idüp gül gibi rūşen
68. Ḫalāṣ eyle anı fürḳat düninden

ʿarż-ı ḥāl:

ʿarż-ı ḥāl: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Halini bildirme II İstek, arzu.

69. Bu yüzden ʿarż-ı ḥālin ol perį̄-gį̄r
70. İder baña ṣabā öñinde taḳrį̄r

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Bu nedenle.

69. Bu yüzden ʿarż-ı ḥālin ol perį̄-gį̄r
70. İder baña ṣabā öñinde taḳrį̄r

takrį̄r id:

taḳrį̄r id: Kalıp İfade
Mısra: **70**
İfade etmek.

69. Bu yüzden ʿarż-ı ḥālin ol perį̄-gį̄r
70. İder baña ṣabā öñinde taḳrį̄r

Ṭamām id:

Ṭamām id: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Tamamlanmış, bitmiş.

71. Ṭamām idüp beyānın ol dil-āvį̄z
72. Revān olur yola peyk-i seḥer-ḫį̄z

peyk-i seḥer-ḫiz:

peyk-i seḥer-ḫiẕ: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Sabahın erken saatlerinde uyanan haberci.

71. Ṭamām idüp beyānın ol dil-āviẕ
72. Revān olur yola peyk-i seḥer-ḫiẕ

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Akıp gitmek.

71. Ṭamām idüp beyānın ol dil-āviẕ
72. Revān olur yola peyk-i seḥer-ḫiẕ

menzil al:

menzil al: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Bir menzile ulaşmaya çalışmak, gitmek.

73. O dūd-ı āh-veş menzil alurdı
74. Bu göz yaşı gibi yirde ḳalurdı

dūd-ı āh-veş:

dūd-ı āh-veş: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Çekilen ateşli âhlardan çıkan duman gibi.

73. O dūd-ı āh-veş menzil alurdı
74. Bu göz yaşı gibi yirde ḳalurdı

dil-teng ol:

dil-teng ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Gönlü daralmak, kederli, sıkıntılı olmak, içi sıkılmak.

75. Birez dem ġonca-veş olurdı dil-teng
76. İderdi lāle-veş ṣaḥrāya āheng

serv-i simin:

serv-i siḿin: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gümüş renkli servi II Gümüş tenli, uzun boylu sevgili III Zelîhâ.

77. Ḫırāmān oluban ol serv-i sīmīn
78. Çemenlerde ḳurar ḫargāh-ı laʿlīn

Hırāmān ol:

Ḫırāmān ol: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Salınarak, nazla yürümek.

77. Ḫırāmān oluban ol serv-i sīmīn
78. Çemenlerde ḳurar ḫargāh-ı laʿlīn

Ḫırāmān ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Salınarak, nazla yürümek.

87. Ḫırāmān oluban kebg-i derī-vār
88. İderdi deşt seyrini perī-vār

ḫargāh-ı laʿl:

ḫargāh-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Lale otağı.

77. Ḫırāmān oluban ol serv-i sīmīn
78. Çemenlerde ḳurar ḫargāh-ı laʿlīn

şikāyet id:

şikāyet id: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Şikâyet etmek, derdini anlatmak.

79. Ruḫından lāleyʿaçardı ḥikāyet
80. İderdi bağrı dāğından şikāyet

sırr-ı dehān:

sırr-ı dehān: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Ağzın sırrı.

81. Ṣorup fülfüllere ḫāli nişānın
82. Arardı ġoncadan sırr-ı

dehānın

kadd-i yār:

ḳadd-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Sevgilinin boyu.

83. Görüp servi añardı ḳadd-i yārı

84. Aḳıdurdı yaşından cüybārı

pirāhen-i serv:

pi̱rāhen-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Servin gömleği.

85. Pür olup lāleden pi̱rāhen-i serv

86. Batardı ḳanlu yaşa dāmen-i serv

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Dolmak. Bir yere iyice yayılmak, bir yeri kaplamak.

85. Pür olup lāleden pi̱rāhen-i serv

86. Batardı ḳanlu yaşa dāmen-i serv

dāmen-i serv:

dāmen-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Selvinin eteği II Sevgilinin eteği.

85. Pür olup lāleden pi̱rāhen-i serv

86. Batardı ḳanlu yaşa dāmen-i serv

kebg-i deri̱-vār:

kebg-i deri̱-vār: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Çil kuşu gibi.

87. Ḫırāmān oluban kebg-i deri̱-vār

88. İderdi deşt seyrini peri̱-vār

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Gözyaşı.

91. Gözi yaşını ṣaçduḳçʿol perį̄-veş
92. Tezervüǐ perrin eylerdi münaḳḳaş

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Gözyaşı, girye.

101. Görürdi var gözi yaşında telvį̄n
102. Ṣudan umardı dil sūzına teskį̄n

münaḳḳaş eyle:

münaḳḳaş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Süslemek, nakışlamak.

91. Gözi yaşını ṣaçduḳçʿol perį̄-veş
92. Tezervüǐ perrin eylerdi münaḳḳaş

muḥannā ol:

muḥannā ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Kınalı olmak.

93. Ṭolardı ḳanlu yaşından deşt u ṣaḥrā
94. Ayaġı kebgüǐ olurdı muḥannā

nilūfer-i ter:

nilūfer-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Taze nilüfer.

95. Ki açılurdı çün nilūfer-i ter
96. Kenār-ı Nį̄lʿde ol çeşme-i ḥūr

kenār-ı nil:

kenār-ı nį̄l: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Nil Nehri'nin kenarı.

95. Ki açılurdı çün nilūfer-i ter
96. Kenār-ı Nį̄lʿde ol çeşme-i ḥūr

çeşme-i ḥūr:

çeşme-i ḥūr: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Güneş çeşmesi, pınarı.

95. Ki açılurdı çün nilūfer-i ter
96. Kenār-ı Nı̱lʿde ol çeşme-i ḥūr

derd-i dil:

derd-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Gönül derdi II Aşk yüzünden çekilen sıkıntı.

97. Ḳoyup ortaya derd-i dil ġamını
98. Ururdı Nı̱lʿe delḳ-ı mātemini

delḳ-ı mātem:

delḳ-ı mātem: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Keder hırkası.

97. Ḳoyup ortaya derd-i dil ġamını
98. Ururdı Nı̱lʿe delḳ-ı mātemini

rūy-i yār:

rūy-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Sevgilinin yüzü.

103. Açup her yana çeşm-i intizān
104. Gözedür her ṭarafdan rūy-i yārı

her ṭaraf:

her ṭaraf: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Her tarafta, her yerde.

103. Açup her yana çeşm-i intizān
104. Gözedür her ṭarafdan rūy-i yārı

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Neden, niçin; hangi sebeple.

105. Ḳaluban çeşm gibi çeşm-ber-rāh

106. Ne yüzden doġısar bilmezdi ol māh

tamām ol:

tamām ol: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Eksiksiz, tam olmak, tamamlanmak.

111. Zeliḫā şevḳına yokdur nihāyet
112. Tamām olmaz dinürse tā ḳıyāmet

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Kurtulmuş servi boylu sevgili.

119. Düşürüp ney-şeker-veş anı bende
120. Kim itdi serv-i āzādını bende

diyār-ı mışr:

diyār-ı mışr: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Mısır diyarı.

121. Yügen ġurbet eline niçe virdi
122. Ne yol-ıla diyār-ı Mışrʿa irdi

māʿil ol:

māʿil ol: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Meyletmek, yönelmek II hevesli olmak.

123. Felek devrinde nice oldı māʿil
124. Ki ḳıldı māh-ı Kenʿān Mışrʿı menzil

māh-ı kenʿān:

māh-ı kenʿān: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Ken'an'ın ayı ll Hz. Yusuf.

123. Felek devrinde nice oldı māʿil
124. Ki ḳıldı māh-ı Kenʿān Mışrʿı menzil

menzil ḳıl:

menzil ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Yurt edinmek, konaklamak.

123. Felek devrinde nice oldı māʿil

124. Ki ḳıldı māh-ı Kenʿān Mıṣrʿı menzil

çeşm-i intizār:

çeşm-i intizār: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Bekleyen göz.

103. Açup her yana çeşm-i intizān

104. Gözedür her ṭarafdan rūy-i yārı

peri-vār id:

perį-vār id: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Peri gibi olmak II Çok güzel olmak.

87. Ḫırāmān oluban kebg-i derį-vār

88. İderdi deşt seyrini perį-vār

āheng id:

āheng id: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Sazlı sözlü eğlence yapmak, eğlenmek; uymak, eşlik etmek.

75. Birez dem ġonca-veş olurdı dil-teng

76. İderdi lāle-veş ṣaḥrāya āheng

bende it:

bende it: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Köle, esir etmek.

119. Düşürüp ney-şeker-veş anı bende

120. Kim itdi serv-i āzādını bende

birini biňe yaz:

birini biňe yaz: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Bire bin katıp yazmak.

61. Ḳılur iḥsānuňa taḥsīn felekler

62. Birini biňe yazarlar melekler

ḫ∨ān-ı vaṣl:

ḫ∨ān-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Vuslat, kavuşma sofrası.

59. Cemālüň ʿiḏdür ḳıl iy güzel ḫān

60. Gedā-yı ʿışḳa ḫ∨ān-ı vaṣun iḥsān

her yana:

her yana: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Her taraf, her yön.

103. Açup her yana çeşm-i intizān

104. Gözedür her ṭarafdan rūy-i yārı

yollar gözetmek:

yollar gözetmek: Deyim

Mısra: **108**

Bir kimsenin gelmesini beklemek.

107. Ṣarardur gül yüzi yollar gözetmek

108. Ḳor uyḫusuz gözi yollar gözetmek

gözi yollarda Ḳalupdur:

gözi yollarda Ḳalupdur: Deyim

Mısra: **109**

Hasretle beklemek.

109. Ḳalupdur nergisüň yollarda gözi

110. Anunʿçün zaʿferāna döndi yüzi

ḫān ḳıl:

ḫān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Han ilân etmek.

59. Cemālüň ʿiḏdür ḳıl iy güzel ḫān

60. Gedā-yı ʿışḳa ḫ∨ān-ı vaṣun

iḥsān

luṭf-ı inʿām:

luṭf-ı inʿām: Kalıp İfade

Mısra: **25**

İyilik bağışı.

25. Cihāna luṭf -ı inʿāmuň-durur ʿām

26. Demüňden aldı ʿālem ḫalḳı ḫoş-kām

Dizin

tezyin id:

tezyin id: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Süsleyen, yazan.

1. Bu ḳıṣṣa gülşenin tezyin idenler

2. Maʿānį güllerin ṭahsin idenler

ṭahsin id:

ṭahsin id: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Beğenmek, takdir etmek.

1. Bu ḳıṣṣa gülşenin tezyin idenler

2. Maʿānį güllerin ṭahsin idenler

naḳl-i kerāmet Ḳıl:

naḳl-i kerāmet Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Kerametini aktarma, anlatma II Başkası tarafından söylenmiş olan bir mânâyı az çok değiştirerek kendine mâletmek.

5. Ḳılup Yaʿḳūbʿdan naḳl-i kerāmet

6. İderler bir ʿaceb ḳıṣṣa rivāyet

rivāyet id:

rivāyet id: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.

5. Ḳılup Yaʿḳūbʿdan naḳl-i kerāmet

6. İderler bir ʿaceb ḳıṣṣa

rivāyet

vaṭan ṭut:

vaṭan ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Bir yeri yurt edinmek.

7. Ki çün ṭutdı vaṭan Kenʿān içinde
8. Güher gibi yir idüp kān içinde

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yerleşmek.

7. Ki çün ṭutdı vaṭan Kenʿān içinde
8. Güher gibi yir idüp kān içinde

ṣaḥn-ı sarāy:

ṣaḥn-ı sarāy: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Saray avlusu.

9. Anuň ṣaḥn-ı sarāyında Ḫudāvend
10. Yaratdı bir aġaç bi-mişl ü mānend

sāyebānı ol:

sāyebānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gölgesi olmak, koruyucusu olmak.

11. Olur şöyle evinüň sāyebānı
12. Ki görüp müntehā dir Sidre anı

ser-efrāz ol:

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Benzerlerinden üstün olan (kimse), seçkin, mümtaz II Hz.Yûsuf.

13. Ser-efrāz olmış-ıdı şöyle şāḫı
14. Ki geçmiş-idi bu fırūze kāḫı

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Üstün olmak, seçkin olmak, mümtaz olmak.

37. Bile büyürdi olurdı ser-efrāz

38. Ṭururdı sebz ü hurrem her ḳış u yaz

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Üstün olmak, seçkin olmak, mümtaz olmak.

89. Çün oldı ḥüsn-ile Yūsuf ser-efrāz

90. Dil-i Yaʿḳūb anuñla oldı dem-sāz

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Üstün olmak, seçkin olmak, mümtaz olmak.

103. Ser-efrāz olduġınc ʿol serv-i gül-bār

104. Olurlar ḫār-ı reşk-ile dil-efgār

tamāmet id:

tamāmet id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Tamama erdi, nihayet buldu, sonlandı, tamamlandı.

15. Ḳıyām-ıla geçüp ʿömri ṭamāmet

16. İderdi istiḳāmetle tamāmet

rāhat ol:

rāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Mutlu ve huzurlu olmak, gönlü refah olmak.

17. Kerāmet gölgesin ṣalmış zemi̱ne

18. İren rāḥat olurdı sāyesine

menzil it:

menzil it: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Yer, mesken edinmek.

19. Ṭuyūra kalbi için menzil itmiş

20. Anuñla ẕiḳr-i Ḥaḳḳʿı ḥāṣıl itmiş

zikr-i Ḥakḳ:

ẕiḳr-i Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Allah'ı anma, zikretme.

19. Ṭuyūra kalbi için menzil itmiş

20. Anuñla ẕiḳr-i Ḥaḳḳʿı ḥāṣıl itmiş

ḥāṣıl it:

ḥāṣıl it: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Peydâ etmek, elde etmek, edinmek.

19. Ṭuyūra kalbi için menzil itmiş

20. Anuñla ẕiḳr-i Ḥaḳḳʿı ḥāṣıl itmiş

bād-ı ṣabā:

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Sabah rüzgarı.

21. Ṣafā kesb eyleyüp bād-ı ṣabādan

22. Ṣalar başını vecd olup ṣafādan

kesb eyle:

kesb eyle: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Edinmek, elde etmek, kazanmak.

21. Ṣafā kesb eyleyüp bād-ı ṣabādan

22. Ṣalar başını vecd olup ṣafādan

vecd ol:

vecd ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Kendinden geçmek.

21. Ṣafā kesb eyleyüp bād-ı ṣabādan

22. Ṣalar başını vecd olup ṣafādan

baş aç:

baş aç: Deyim

Mısra: **23**

Korkusuz. pervasız.

23. Baş açup el götürmişdi duʿāya

24. Dil olmış-ıdı her berg ŝenāya

kaşd eyle:

ḳaşd eyle: Kalıp İfade

Mısra: **25**

İstemek, uğraşmak.

25. Buna ḳaṣd eylemiş Tūbā tevaṣṣul

26. Çün itmiş bu teraffuʿ ol tenezzül

zaḫm-ı tişe:

zaḫm-ı tiẕe: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Balta yarası, baltanın ağaçta açtığı kesi.

27. Libāsı Hızr-veş ḫaḍrā hemiẕe

28. Yimemiş dehr elinden zaḫm-ı tiẕe

zaḫm-ı tiẕe: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Balta yarası, baltanın ağaçta açtığı kesi.

69. Cihanda görmemiş mıḳdār-ı ẕerre

70. Ne zaḫm-ı tiẕe vü ne renc-i erre

ayağına balta ur:

ayağına balta ur: Deyim

Mısra: **29**

Ayağına balta vurmak II işine engel olmak.

29. Ne urmış ayağına balta devrān

30. Ne dökmiş berg-i şāḫın çūb-ı çūbān

berg-i şāḫ:

berg-i şāḫ: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Dalda bulunan yaprak.

29. Ne urmış ayaġına balta devrān
30. Ne dökmiş berg-i şāḫın çūb-ı çūbān

gāv-ı çarḫ-ı gerdān:

gāv-ı çarḫ-ı gerdān: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Dünyanın öküzü.

31. Düşen berg-ile gāv-ı çarḫ-ı gerdān
32. Kanāʿat idüp eyler şükr-i Yezdān

şükr-i yezdān eyle:

şükr-i yezdān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Allah' a şükretmek II Allah'a duyulan minneti dile getirmek.

31. Düşen berg-ile gāv-ı çarḫ-ı gerdān
32. Kanāʿat idüp eyler şükr-i Yezdān

kanāʿat id:

kanāʿat id: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Yetinmek.

31. Düşen berg-ile gāv-ı çarḫ-ı gerdān
32. Kanāʿat idüp eyler şükr-i Yezdān

diraht-ı serv:

diraḫt-ı serv: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Servi ağacı.

33. Oġul virdükçe Yaʿḳūbʿa Ḫudāvend
34. Büyürdi ol diraḫt-ı serv mānend

hem-zād ol:

hem-zād ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Benzer, eş, denk olmak.

35. Biterdi bir budaġı tāze vü ter
36. Ol oġlanla olup hem-zād ü hem-ser

41. Ṭutardı elde ol oġlan ʿaṣāyı
42. Anuňla defʿ iderdi her belāyı

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Benzer, eş, denk olmak II Arkadaş, dost olmak.

35. Biterdi bir budaġı tāze vü ter
36. Ol oġlanla olup hem-zād ü hem-ser

taḫallüf eyle:

taḫallüf eyle: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Değişmek.

43. Ḳaçan kim anasından doġdı Yūsuf
44. Bu ʿādet eyledi anda taḫallüf

ʿaṣā eyle:

ʿaṣā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Dayanak, değenek, baston, destek eylemek.

39. Yire başdukda ol oġlan ayaġı
40. ʿAṣā eylerdi Yaʿkūb ol budaġı

mānend id:

mānend id: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Benzer, eş etmek II Uygun, yakışır kılmak.

45. Meġer kim görmedi lāyıḳ Ḫudāvend
46. Kʿide bir pāre çūbı aňa mānend

defʿ id:

defʿ id: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Def etmek, kovmak.

kār ḳıl:

kār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Kazanç sağlamak, kazanmak.

49. Bu ġayret aňa ġāyet kār ḳıldı

50. Ki ḳardaşları içinde seçildi

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Meydana çıkarmak, göstermek.

51. Atasını bulup bir gice ḫāli

52. Oturup aňa keşf itdi bu ḥāli

duʿāyı eyle:

duʿāyı eyle: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Dua etmek.

53. Eyitdi eyle ṣıdḳ-ıla duʿāyı

54. Ki Haḳ vire baňa da bir ʿaṣāyı

şāh-ı diraḫt-ı bāġ-ı cennet ol:

şāh-ı diraḫt-ı bāġ-ı cennet ol:

Kalıp İfade

Mısra: **55**

Cennet ağacının bağının hükümdarı olmak.

55. Kʿola şāh-ı diraḫt-ı bāġ-ı cennet

56. Yig ola bu ʿaṣālardan tamāmet

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Üstün olmak.

55. Kʿola şāh-ı diraḫt-ı bāġ-ı cennet

56. Yig ola bu ʿaṣālardan tamāmet

żaʿf-ı pir:

żaʿf-ı pir: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Yaşlıların zayıflığı, kuvvetsizliği.

59. Ayaġumı alıcaḳ żaʿf-ı piri

60. Elümi ṭuta ide dest-gi̯ri̯

Yaʿḳūb

62. Anuň ṭahṣi̯lini idindi maṭlūb

dest-giri id:

dest-gi̯ri̯ id: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Elinden tutmak.

59. Ayaġumı alıcaḳ żaʿf-ı piri

60. Elümi ṭuta ide dest-gi̯ri̯

murād-ı yūṣuf:

murād-ı yūṣuf: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Yûsuf'un isteği.

61. Murād-ı Yūṣuf çün bildi Yaʿḳūb

62. Anuň ṭahṣi̯lini idindi maṭlūb

maṭlūb idin:

maṭlūb idin: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Talep ettiği şey hâline getirmek, talep etmek.

61. Murād-ı Yūṣuf çün bildi

tażarruʿ it:

tażarruʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yalvarmak.

63. Kabūl-i ḥācet-içün el götürdi

64. Tażarruʿ itdi yüzin yire sürdi

yüzin yire sür:

yüzin yire sür: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yüzünü yere sürmek II Yüzünü saygı ifadesi olarak yere doğru eğmek.

63. Kabūl-i ḥācet-içün el götürdi

64. Tażarruʿ itdi yüzin yire sürdi

temennā it:

temennā it: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Arzulamak, dilemek, istemek.

65. Ḫudāʿdan bir ʿaṣā itdi temennā
66. Ḳabūl itdi duʿāsın Ḥaḳ taʿālā

Kabūl it:

Ḳabūl it: Kalıp İfade

Mısra: **66**

(Allah) Katında makbul saymak, beğenip karşılığını vermek.

65. Ḫudāʿdan bir ʿaṣā itdi temennā
66. Ḳabūl itdi duʿāsın Ḥaḳ taʿālā

mikdār-ı zerre:

miḳdār-ı ẕerre: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Zerre kadar, çok az.

69. Cihanda görmemiş mıḳdār-ı ẕerre
70. Ne zaḫm-ı tīşe vü ne renc-i erre

renc-i erre:

renc-i erre: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Testere eziyeti.

69. Cihanda görmemiş mıḳdār-ı ẕerre
70. Ne zaḫm-ı tīşe vü ne renc-i erre

tırāş it:

tırāş it: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Kazımak, yontmak, düzeltmek.

71. Tırāş itmiş degül cismin teberden
72. Ḫırāş olmış degül cānı teberden

Hırāş ol:

Ḫırāş ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Tırmalanmak; zımparalanmak.

71. Tırāş itmiş degül cismin teberden
72. Ḫırāş olmış degül cānı teberden

reng-i erjeng:

reng-i erjeng: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Meşhur ressam Mani'nin yaptığı resimleri ihtiva eden mecmuanın rengi.

75. Ḳavį-ḳuvvet girān-ḳıymet sebük-seng
76. Ne naḳş-ı Mānį vü ne reng-i Erjeng

naḳş-ı māni:

naḳş-ı mānį: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Çinli ressam Mani'nin çizdiği resim.

75. Ḳavį-ḳuvvet girān-ḳıymet sebük-seng
76. Ne naḳş-ı Mānį vü ne reng-i Erjeng

ḥaṭṭ-ı mihver:

ḥaṭṭ-ı mihver: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin ekseni.

77. Saʿādet çarḫı üzre ḥaṭṭ-ı mihver
78. Sütūn-ı ḥayme-i iḳbāle benzer

sütūn-ı ḥayme-i iḳbāl:

sütūn-ı ḥayme-i iḳbāl: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Mutluluk çadırının sütunu.

77. Saʿādet çarḫı üzre ḥaṭṭ-ı mihver
78. Sütūn-ı ḥayme-i iḳbāle benzer

Kavi-dest ol:

Ḳavį-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Güçlü irade olmak.

79. Ḳavį-dest oldı Yūsuf key ʿaṣādan

80. ʿAṣā-veş oldı ser-sebz ol ṣafādan

81. Ḥased düşdi ḳalan ḳardaşlarına
82. ʿAṣā oldʿiçlerine şāḫ-ı ḵine

ser-sebz ol:

ser-sebz ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Yeşermek, yemyeşil olmak.

79. Ḳavḫ-dest oldı Yūsuf key ʿaṣādan
80. ʿAṣā-veş oldı ser-sebz ol ṣafādan

Kadid ol:

Ḳadḫd ol: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Çok zayıf olmak, kurumak, bir deri bir kemik kalmak .

83. Ḳurutdı ḳanlarını reşk nārı
84. Ḳadḫd oldı ʿaṣā-veş ḳaldı varı

şāḫ-ı kḫn:

şāḫ-ı kḫn: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Kötülük besleyen padişah.

81. Ḥased düşdi ḳalan ḳardaşlarına
82. ʿAṣā oldʿiçlerine şāḫ-ı kḫne

dāġ-ı ġayret:

dāġ-ı ġayret: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Kıskançlık yarası.

85. Ḳodı nār-ı ḥased çün dāġ-ı ġayret
86. Nihāl-i reşk oldı bāġ-ı ḥayret

ʿaṣā ol:

ʿaṣā ol: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Asa olmak.

nār-ı ḥased:

nār-ı ḥased: Kalıp İfade
Mısra: **85**

Kıskançlık ateşi.

85. Ḳodı nār-ı ḥased çün dāġ-ı ġayret
86. Nihāl-i reşk oldı bāġ-ı ḥayret

diraht-ı kin:

diraḫt-ı ḳi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Nefret ağacı.

87. Diraḫt-ı ḳi̯ne çünkim oldı ẓāhir
88. Nedāmet oldı berg ü bār āḫi̯r

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak, meydana çıkmak.

87. Diraḫt-ı ḳi̯ne çünkim oldı ẓāhir
88. Nedāmet oldı berg ü bār āḫi̯r

nedāmet ol:

nedāmet ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Pişmanlık duymak, pişman olmak.

87. Diraḫt-ı ḳi̯ne çünkim oldı ẓāhir
88. Nedāmet oldı berg ü bār āḫi̯r

dil-i yaʿḳūb:

dil-i yaʿḳūb: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Hz. Yakup'un gönlü.

89. Çün oldı ḥüsn-ile Yūsuf ser-efrāz
90. Dil-i Yaʿḳūb anuñla oldı dem-sāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Arkadaş, dost, sırdaş olmak.

89. Çün oldı ḥüsn-ile Yūsuf

ser-efrāz
90. Dil-i Yaʿḳūb anuňla oldı
dem-sāz

gözin yum:

gözin yum: Deyim
Mısra: **91**
Görmezden gelmek.

91. Gözin yumdı ḳalan
oġlanlarından
92. Anuňla çeşm-i cānı oldı
rūşen

çeşm-i cān:

çeşm-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Gönül pınarı.

91. Gözin yumdı ḳalan
oġlanlarından
92. Anuňla çeşm-i cānı oldı
rūşen

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Aydınlanmak.

91. Gözin yumdı ḳalan
oġlanlarından
92. Anuňla çeşm-i cānı oldı
rūşen

fezā-yı sine:

fezā-yı sịne: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Göğüsün, bağrın boşluğu.

93. Fezā-yı sịnesine ṭoldı
Yūsuf
94. Żamir-i levḥine naḳş oldı
Yūsuf

Żamir-i levḥ:

Żamir-i levḥ: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Gönül sayfası.

93. Fezā-yı sịnesine ṭoldı
Yūsuf
94. Żamir-i levḥine naḳş oldı
Yūsuf

naḳş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

İz bırakmak, yer etmek.

93. Fezā-yı sı̱nesine ṭoldı

Yūsuf

94. Żamir-i levḥine naḳş oldı

Yūsuf

envār-ı saʿādet:

envār-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Mutluluk nurları, ışıkları.

105. Görüp yüzinde envār-ı saʿādet

106. Sezerler kʿanda var āŝār-ı devlet

bāġbān ol:

bāġbān ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Bağcı, bahçıvan olmak.

99. Oluban bāġbān gündüz güline

100. Gice hem-sāye-y-idi sünbüline

āŝār-ı devlet:

āŝār-ı devlet: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Talihin izi, şans emaresi.

105. Görüp yüzinde envār-ı saʿādet

106. Sezerler kʿanda var āŝār-ı devlet

serv-i gül-bār:

serv-i gül-bār: Kalıp İfade

Mısra: **103**

-Güller saçan servi ‖ Hz. Yûsuf.

103. Ser-efrāz olduġınc ʿol serv-i gül-bār

104. Olurlar ḫār-ı reşk-ile dil-efgār

jeng-i ḥased:

jeng-i ḥased: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Kıskançlık tozu II Kıskanma, başkasının sahip olduğu üstünlükten vb. huzursuz olma, çekememezlik.

107. Dutup jeng-i ḥased āyi̱nelerini
108. Yaḳarlar reşg odına si̱nelerini

ḥasūdı ol:

ḥasūdı ol: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Çok kıskanç olmak, haset etmek, kıskanan olmak, düşman olmak.

109. Olur her devlet işinüñ ḥasūdı
110. Ḥaseddür baḫt-ı devlet odı dūdı

baht-ı devlet:

baḫt-ı devlet: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Büyük mutluluk, büyük saadet.

109. Olur her devlet işinüñ ḥasūdı
110. Ḥaseddür baḫt-ı devlet odı dūdı

ehl-i ḥased olan:

ehl-i ḥased olan: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Hasetçi olan, kıskanç olan kimse.

111. Ḥasedden devlet odına żarar yoḳ
112. Żarar ehl-i ḥased olan çeker çoḳ

tāc-ı devlet:

tāc-ı devlet: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Devlet tacı; mutluluk, saadet tacı.

113. Ne başa kim ura Ḥaḳ tāc-ı devlet
114. Olur menzil-gehi taḫt-ı saʿādet

başa Ḥaḳ ur:

başa Ḥaḳ ur: Deyim
Mısra: **113**
Başına toprak koymak (Bir durum karşısında duyulan keder ve üzüntüyü ifade etmesi

bağlamında).

113. Ne başa kim ura Ḥaḳ tāc-ı devlet
114. Olur menzil-gehi taḫt-ı saʿādet

taht-ı saʿādet:

taḫt-ı saʿādet: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Mutluluk tahtı.

113. Ne başa kim ura Ḥaḳ tāc-ı devlet
114. Olur menzil-gehi taḫt-ı saʿādet

menzil-gehi ol:

menzil-gehi ol: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Menzil yeri olmak, konak olmak.

113. Ne başa kim ura Ḥaḳ tāc-ı devlet
114. Olur menzil-gehi taḫt-ı saʿādet

aşşı it:

aşşı it: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Fayda vermek, işe yaramak.

115. Anuň defʿine biň saʿy aṣṣı itmez
116. Anı kim Taňrı yapmışdur yıḳılmaz

baḫt-ı yārı eyle:

baḫt-ı yārı eyle: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Mutlu olmak, talihi açık olmak.

117. Aňa kim eylemişdür baḫt-ı yārı
118. Müsāʿiddür her işde rūzgārı

hoş ol:

ḫoş ol: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Güzel, iyi, hoş olmak.

119. Saʿādet ehli olur ḫoş ṣafāda
120. Ḥased ehli ḳalur renc ü

ʿanāda

103. Ser-efrāz olduġınc ʿol serv-i gül-bār
104. Olurlar ḫār-ı reşk-ile dil-efgār

ŝenāya ol:

ŝenāya ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Övme, övgü.

23. Baş açup el götürmişdi duʿāya
24. Dil olmış-ıdı her berg ŝenāya

ḫār-ı reşk:

ḫār-ı reşk: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Hasret dikeni.

103. Ser-efrāz olduġınc ʿol serv-i gül-bār
104. Olurlar ḫār-ı reşk-ile dil-efgār

dil-efgār ol:

dil-efgār ol: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Gönlü yaralı olmak.

103. Ser-efrāz olduġınc ʿol serv-i gül-bār
104. Olurlar ḫār-ı reşk-ile dil-efgār

nihāl-i reşk:

nihāl-i reşk: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Kıskançlık fidanı.

85. Ḳodı nār-ı ḥased çün dāġ-ı ġayret
86. Nihāl-i reşk oldı bāġ-ı ḥayret

bāġ-ı ḥayret ol:

bāġ-ı ḥayret ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Şaşkınlık bağı.

85. Ḳodı nār-ı ḥased çün dāġ-ı ġayret
86. Nihāl-i reşk oldı bāġ-ı ḥayret

kabūl-i ḥācet-içün:

kabūl-i ḥācet-içün: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Dileğinin kabul edilmesi için.

63. Kabūl-i ḥācet-içün el götürdi

64. Tażarruʿ itdi yüzin yire sürdi

el götür:

el götür: Deyim

Mısra: **63**

Dua için ellerini, açmak.

63. Kabūl-i ḥācet-içün el götürdi

64. Tażarruʿ itdi yüzin yire sürdi

hengām-ı bāzi:

hengām-ı bāzi: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Oyun, eğlence zamanı.

57. Bulam ḳardaşlarumdan imtiyāzı

58. Bana yoldaş ola hengām-ı bāzi

yoldaş ol:

yoldaş ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Yoldaş olmak, yârenlik etmek.

57. Bulam ḳardaşlarumdan imtiyāzı

58. Bana yoldaş ola hengām-ı bāzi

çūb-ı çūbān:

çūb-ı çūbān: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Çoban değneği.

29. Ne urmış ayaġına balta devrān

30. Ne dökmiş berg-i şāḫın çūb-ı çūbān

teraffuʿ it:

teraffuʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yükselme, kendini yüksek görme.

25. Buna ḳaṣd eylemiş Tūbā

tevaṣṣul
26. Çün itmiş bu teraffuʿ ol tenezzül

tenezzül it:

tenezzül it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Alçak gönüllülük olmak, kibirsiz olmak.

25. Buna ḳaṣd eylemiş Tūbā tevaṣṣul
26. Çün itmiş bu teraffuʿ ol tenezzül

defʿ-i peyk-i mülk-i sermed:

defʿ-i peyk-i mülk-i sermed: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Sonsuz mülkün habercisini uzaklaştıran.

67. Getürdi defʿ-i peyk-i mülk-i sermed
68. ʿAṣā resminde yek-pāre zeberced

duʿāya el götür:

duʿāya el götür: Deyim
Mısra: **23**
Dua etmeye başlamak.

23. Baş açup el götürmişdi duʿāya
24. Dil olmış-ıdı her berg ŝenāya

Dizin

zengi-i şeb:

zengi-i şeb: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gecenin karası.

1. Çün urdı kūs-ı rıḥlet zengi-i şeb
2. Revān maḥmillerin bağladı kevkeb

kūs-ı rıḥlet:

kūs-ı rıḥlet: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Göç etme davulu.

1. Çün urdı kūs-ı rıḥlet zengi-i şeb
2. Revān maḥmillerin bağladı

kevkeb

maḥmillerin bağla:

maḥmillerin bağla: Deyim

Mısra: **2**

Yokluk diyârının yolcusu olmak, oraya yüzünü çevirmek.

1. Çün urdı kūs-ı rıḥlet zengi̱-i şeb
2. Revān maḥmillerin bağladı kevkeb

kūs-ı zerri̱n id:

kūs-ı zerri̱n id: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Altından yapılmış büyük davul yapmak.

3. Züḥal hindūsı pi̱l-i çarḫı tezyi̱n
4. İdüp bağladʿöñine kūs-ı zerri̱n

dirahşān ol:

diraḫşān ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Parlamak.

5. Diraḫşān oldı çün ol zer-efşān kūs
6. Per-i ṭūti̱ye döndi dümm-i ṭāvūs

dümm-i ṭāvūs:

dümm-i ṭāvūs: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Tavus kuyruğu.

5. Diraḫşān oldı çün ol zer-efşān kūs
6. Per-i ṭūti̱ye döndi dümm-i ṭāvūs

per-i ṭūti:

per-i ṭūti̱: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Papağan kanadı.

5. Diraḫşān oldı çün ol zer-efşān kūs
6. Per-i ṭūti̱ye döndi dümm-i ṭāvūs

şāh-ı ḫāver:

şāh-ı ḫāver: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Doğunun hükümdarı II Güneş.

7. Süvār oldı atına şāh-ı ḫāver

8. Çalındı kūs u ṣūr-nā bindi leşker

māh-ı maġrib: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Mağrib diyarının ayı II Mağrib diyarının güzeli III Zelîhâ.

9. Çıḳuban ḥaymesinden māh-ı maġrib

10. ʿAmārį̄ menziline oldı ṭālib

süvār ol:

süvār ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Ata binerek yolculuğa çıkmak.

7. Süvār oldı atına şāh-ı ḫāver

8. Çalındı kūs u ṣūr-nā bindi leşker

süvār ol: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Ata binmek.

111. Süvār oldı aňa ol serv-i āzād

112. Götürdi ṣānasın gül yapraġın bād

māh-ı maġrib:

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

İstemek, talep etmek.

9. Çıḳuban ḥaymesinden māh-ı maġrib

10. ʿAmārį̄ menziline oldı ṭālib

verd-i handān:

verd-i ḫandān: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gülen gül II Yeni açılmış gül III Zelîhâ.

11. Büründi ġonca-veş ol verd-i ḫandān

12. Perį̄-veş il gözinden oldı pinhān

pinhān ol:

pinhān ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Gizli, saklı olmak.

11. Büründi ġonca-veş ol verd-i ḫandān

12. Perį-veş il gözinden oldı pinhān

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Dalgalanmak II Harekete geçirmek.

13. Yine deryā-ṣıfat ʿasker urur mevc

14. Yüridi her ṭarafdan fevc-ber-fevc

her ṭaraf:

her ṭaraf: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Her taraf, her yer, her yan.

13. Yine deryā-ṣıfat ʿasker urur mevc

14. Yüridi her ṭarafdan fevc-ber-fevc

aziz-i mıṣr:

azį̇z-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Mısır Azizi.

15. Azį̇z-i Mıṣr yanınca ululardı

16. Diyār-ı Mıṣr içinde baḫtlular

diyār-ı mıṣr:

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Mısır diyarı.

15. Azį̇z-i Mıṣr yanınca ululardı

16. Diyār-ı Mıṣr içinde baḫtlular

esb-i tāzi:

esb-i tāzį̇: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Arap atı.

19. Ṭolar ḫayl ü ḫaşem ṣaḥra vü yazı
20. Geyik gibi segirdür esb-i tāzį̄

şāhı ol:

şāhı ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Aşk sultanı olmak.

21. Zelį̄ḫa ki olmış-ıdı ışḳ ṣāhı
22. Belā tācı başında dūd-ı ahı

dūd-ı ah:

dūd-ı ah: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Çekilen ateşli âhlardan çıkan duman, yürek yangını.

21. Zelį̄ḫa ki olmış-ıdı ışḳ ṣāhı
22. Belā tācı başında dūd-ı ahı

sipāh-ı ġam:

sipāh-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Gam ordusu.

23. Görürdi çün sipāh-ı ġam ṭutar ṣaf
24. Ururdı ṣubḥ gibi keffine kef

sipāh-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Gam ordusu.

31. Sipāh-ı ġam gelüp ḳurmaġa ordu
32. Gözi yaşı revān olmışdı ber-sū

saf ṭut:

ṣaf ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Sıraya girmek, sıraya dizilmek.

23. Görürdi çün sipāh-ı ġam ṭutar ṣaf
24. Ururdı ṣubḥ gibi keffine kef

şu'le-i āh:

şu'le-i āh: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Ah ateşi II Yürek acısının

habercisi.

25. ʿAlem ḳaldurduġınca şu'le-i āh
26. Çalardı sı̱nesi ṭablını ol māh

āh-ı şeb-diz:

āh-ı şeb-dı̱z: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Siyah renkli âh (dumanı).

27. Müheyya eşk-i gülgūn āh-ı şeb-dı̱z
28. Aşaga vü yuḳaru yügrüşür tı̱z

eşk-i gülgūn:

eşk-i gülgūn: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Gül renkli gözyaşı.

27. Müheyya eşk-i gülgūn āh-ı şeb-dı̱z
28. Aşaga vü yuḳaru yügrüşür tı̱z

rişte-i cān:

rişte-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Can ipi II Aşığın canı, aşığın gönlü.

29. Ḳurardı ḫaymeler eşki ḥabābı
30. Çekerdi rişte-i cāndan ṭınābı

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Gözyaşı, girye.

31. Sipāh-ı ġam gelüp ḳurmaġa ordu
32. Gözi yaşı revān olmışdı ber-sū

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Akıp gitmek.

31. Sipāh-ı ġam gelüp ḳurmaġa ordu
32. Gözi yaşı revān olmışdı

ber-sū

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Akıp gitmek.

39. Revān oldı yola zerrīn maḥāfil

40. Kevākib bağladı ṣan yirde maḥmil

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Akıp gitmek.

45. Revān olup yola esb-ile üştür

46. Olur saḥra hilāl ü bedr-ile pür

yana yana:

yana yana: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Yanarak.

33. Yüregi hecr odıyla yana yana

34. ʻAmārį içre olmışdı revāne

revāne ol:

revāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Akıp gitmek.

33. Yüregi hecr odıyla yana yana

34. ʻAmārį içre olmışdı revāne

hevdec-i nāz:

hevdec-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Hevdec; kadınlar için deve üzerinde yapılmış mahfe II İşve, cilve mahfesi.

37. Maḳamı her birinüñ hevdec-i nāz

38. Perįler perde içre naġme-perdāz

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Her biri.

37. Maḳamı her birinüñ

hevdec-i nāz
38. Perį̇ler perde içre nağme-perdāz

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Her biri, tek tek.

43. Diraḫşān her biri bir necm-i dürrį̇
44. Ṣadeflerdür nihān içinde dürri

Şebį̇h ol:

Şebį̇h ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Benzemek.

41. Ṭolup ṣaḥrā ‘amārį̇ ucdan uca
42. Şebį̇h oldı zemį̇n ẕāti’l-bürūca

necm-i dürri:

necm-i dürrį̇: Kalıp İfade
Mısra: **43**
İnci (gibi olan) yıldızlar.

43. Diraḫşān her biri bir necm-i dürrį̇
44. Ṣadeflerdür nihān içinde dürri

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Dolmak, kaplamak.

45. Revān olup yola esb-ile üştür
46. Olur saḥra hilāl ü bedr-ile pür

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Dolmak.

131. Dökilür yir yüzine şol ḳadar dür
132. Kʿolur dürr-ile dürc-i āsmān pür

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **216**
Dolmak.

215. Şu deňlü dür niŝār itdi perį̇ler

216. Ki her cevv-i semā pür oldı gevher

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **247**

Dolmak.

247. Dür-i eşkiyle olup gözleri pür

248. Görinmedi gözine gevher ü dür

na'l eyle:

na'l eyle: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Nallamak, bir hayvanın ayağına nal çakmak.

47. Deve izinde na'l eyler miŝali

48. Yüzinde naḳş ider bedrüň hilāli

naḳş id:

naḳş id: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Süslemek, bezemek, nakış yapmak.

47. Deve izinde na'l eyler miŝali

48. Yüzinde naḳş ider bedrüň hilāli

tamām eyle:

tamām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Bir işi, eylemi tamamlamak.

49. Bozup resmini üştür ol miŝālüň

50. Tamām eylerdi eksügin hilālüň

cā id:

cā id: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Yer etmek , mesken tutmak .

51. Semendüň sümmine yirde kʿider cā

52. Miŝāl-i māh-ı nev olurdı peydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ortaya çıkmak, belirmek, görünmek.

51. Semendüň sümmine yirde kʿider cā
52. Miŝāl-i māh-ı nev olurdı peydā

miŝāl-i māh-ı nev:

miŝāl-i māh-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Yeni ay (hilal) gibi.

51. Semendüň sümmine yirde kʿider cā
52. Miŝāl-i māh-ı nev olurdı peydā

zaḫm-ı muḥkem:

zaḫm-ı muḥkem: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Sağlam yara. Büyük bir dert ve üzüntü yaratmak, derin bir acı.

53. Açardı sümm-i ester zaḫm-ı muḥkem
54. Ururdı pāy-ı üştür aňa merhem

sümm-i ester:

sümm-i ester: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Katır toynağı.

53. Açardı sümm-i ester zaḫm-ı muḥkem
54. Ururdı pāy-ı üştür aňa merhem

pāy-ı üştür:

pāy-ı üştür: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Deve ayağı.

53. Açardı sümm-i ester zaḫm-ı muḥkem
54. Ururdı pāy-ı üştür aňa merhem

merhem ur:

merhem ur: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Merhem vurmak, ilaç sürmek, tedavi etmek.

53. Açardı sümm-i ester zaḫm-ı muḥkem
54. Ururdı pāy-ı üştür aña merhem

pervin ol:

pervin ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Takım yıldızı hâline gelmek II Bir araya gelmek, toplanmak.

55. Ḳatırlar boynına virmege tezyin
56. Ceres mihr ü ḳılāde oldı pervin

gök yüzi:

gök yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Gök, gökyüzü.

57. Şu tertib-ile yola yüridiler
58. Ṭoz-ıla gök yüzini büridiler

beyāż-ı nil:

beyāż-ı nil: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Afrika'da bir nehir. Nil'in iki ana kolundan biridir. Doğduğu kurak savan ilkim bölgesinden sularının çoğunu buharlaşma ve sızmalar ile kaybederek Hartum şehrine ulaşır. Şehir içinde kendine denize ulaşacak güç veren Mavi Nil ile birleşir.

61. Beyāż-ı Nil-ile Mıṣrʿuň sevādı
62. Görindi ṭoldı ḫalḳuň göňli şādi

beyāż-ı nil: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Afrika'da bir nehir. Nil'in iki ana kolundan biridir. Doğduğu kurak savan ilkim bölgesinden sularının çoğunu buharlaşma ve sızmalar ile kaybederek Hartum şehrine ulaşır. Şehir içinde kendine denize ulaşacak güç veren Mavi Nil ile birleşir.

69. Sevād-ı dide gibi menbaʿ-ı nūr
70. Beyāż-ı Nil-ile eṭrāfı maʿmūr

dervāze-i mışr:

dervāze-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Mısır'ın kapısı.

63. Görindi ḳarşudan dervāze-i Mışr

64. İrişe başladı āvāze-i Mışr

āvāze-i mışr:

āvāze-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Mısır'ın sesi.

63. Görindi ḳarşudan dervāze-i Mışr

64. İrişe başladı āvāze-i Mışr

zāti'l-bürūca:

ẕāti'l-bürūca: Ayet

Mısra: **42**

Burçlara sahip (olan) göğe andolsun (Bürûc suresi, âyet 1).

41. Ṭolup ṣaḥrā ʻamārį ucdan uca

42. Şebįh oldı zemįn ẕāti'l-bürūca

naẓar kıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Bakmak, izlemek, seyretmek.

65. ʻAmārįden naẓar ḳıldı Zelįhā

66. Görindi gözine bu şehr-i zįbā

şehr-i zįbā:

şehr-i zįbā: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Süslü, güzel şehir.

65. ʻAmārįden naẓar ḳıldı Zelįhā

66. Görindi gözine bu şehr-i zįbā

beyāż-ı dide:

beyāż-ı dįde: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Gözün beyazı.

67. Didi Mıṣrʿuň görindükde sevādı

68. Beyāż-ı dḭdedür Nḭl ol sevādı

sevād-ı dḭde:

sevād-ı dḭde: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Gözün karası. II Gözbebeği.

69. Sevād-ı dḭde gibi menbaʿ-ı nūr

70. Beyāż-ı Nḭl-ile eṭrāfı maʿmūr

menbaʿ-ı nūr:

menbaʿ-ı nūr: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Işık, parlaklık kaynağı.

69. Sevād-ı dḭde gibi menbaʿ-ı nūr

70. Beyāż-ı Nḭl-ile eṭrāfı maʿmūr

ḫāl-i miskin:

ḫāl-i miskḭn: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Misk kokulu ben II Zelîhâ.

71. Sevādı rūy-ı dehre ḫāl-i miskḭn

72. Beyāżı gerdeninde ṭavḳ-ı sḭmḭn

rūy-ı dehre:

rūy-ı dehre: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Dünyanın yüzü II Zelîhâ.

71. Sevādı rūy-ı dehre ḫāl-i miskḭn

72. Beyāżı gerdeninde ṭavḳ-ı sḭmḭn

ṭavḳ-ı sim:

ṭavḳ-ı sḭm: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Gümüş gerdanlık.

71. Sevādı rūy-ı dehre ḫāl-i miskḭn

72. Beyāżı gerdeninde ṭavḳ-ı sḭmḭn

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Muzdarip olmak, üzülmek.

73. Beyāż-ıla sevādı kʿoldı derhem
74. Münevver oldı anda ʿayn-ı ʿālem

ʿayn-ı ʿālem:

ʿayn-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Âlemin gözü.

73. Beyāż-ıla sevādı kʿoldı derhem
74. Münevver oldı anda ʿayn-ı ʿālem

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

73. Beyāż-ıla sevādı kʿoldı derhem
74. Münevver oldı anda ʿayn-ı ʿālem

genc-i gevher:

genc-i gevher: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Mücevher hazinesi.

75. Bulup her küncde bir genc-i gevher
76. Dolanmış Nil anı mānend-i ejder

mānend-i ejder:

mānend-i ejder: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Ejderha gibi.

75. Bulup her küncde bir genc-i gevher
76. Dolanmış Nil anı mānend-i ejder

ʿārıż-ı yār:

ʿārıż-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **77**

(Zelîhâ' nın) Sevgilinin

yanağı.

77. Ṣafada yüzi ṣān kim ʿārıż-ı yār
78. Nihengidür içinde zülf-i dil-dār

zülf-i dil-dār:

zülf-i dil-dār: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Gönül alan sevgilinin saçları.

77. Ṣafada yüzi ṣān kim ʿārıż-ı yār
78. Nihengidür içinde zülf-i dil-dār

ʿarż-ı cemāl it:

ʿarż-ı cemāl it: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Yüzünü, güzelliğini göstermek.

83. Cihāna gül gibi ʿarż-ı cemāl it
84. Ṣaçuňdan ʿālemi āşüfte-ḥāl it

āşüfte-ḥāl it:

āşüfte-ḥāl it: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Hâlini perişan etmek.

83. Cihāna gül gibi ʿarż-ı cemāl it
84. Ṣaçuňdan ʿālemi āşüfte-ḥāl it

Ḳabūl it:

Ḳabūl it: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Onaylamak, benimsemek.

85. Ḳabūl itdi bu sözi ol perį-zād
86. Periye zülfi būyından virüp zād

rūşen kıl:

rūşen ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Aydınlatmak, parlatmak.

87. Bezendi ḥulle-y-ile ḥūr gibi
88. Cihānı ḳıldı rūşen nūr gibi

lāle-veş ol:

lāle-veş ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Lale çiçeği gibi (kırmızı).

93. Meger kim tāb virmiş al yaňağı
94. Ki olmış lāle-veş laʿlin ṭudağı

bād-ı ṣabā:

bād-ı ṣabā: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Sabah rüzgarı.

95. Ḳaçan bād-ı ṣabā yanından uġrar
96. Ṭuvaġ üstinde yapraḳ gibi ditrer

gül-berg-i ter:

gül-berg-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Taze gül yaprağı.

97. Bilür nāzüklügin gül-berg-i terden
98. Ṣaḳınur goncayı bād-ı seḥerden

bād-ı seḥer:

bād-ı seḥer: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Seher rüzgarı.

97. Bilür nāzüklügin gül-berg-i terden
98. Ṣaḳınur goncayı bād-ı seḥerden

şuʿle-i āteş:

şuʿle-i āteş: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Ateşin ışığı.

99. Oda yandı cihān gülgūn tutuḳdan
100. Görindi şuʿle-i āteş ufuḳdan

şuʿle-i āteş: Kalıp İfade

Mısra: **184**

Ateş alevi.

183. Yaḳardı şevḳ odıyla bağrını ṭaş
184. Çekerdi şuʿle-i āteş göge baş

raḫşān

bād-ı şarşar:

bād-ı şarşar: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

101. Öñine çekdiler bir bād-ı şarşar

102. Yüridükçe ayaġı yiri şarşar

teşbiḥ id:

teşbiḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Benzetmek.

103. Yile anı nice teşbiḥ ide dil

104. Ki ṭozın görmeye yil yilse biñ yıl

berḳ-ı raḫşān:

berḳ-ı raḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Parlak şimşek.

105. Saʿādet ġurresi alnında lemʿān

106. Gözi odlu şanasın berḳ-ı raḫşān

bād-ı seḥergāh:

bād-ı seḥergāh: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Seher yeli.

107. Ayaġʿaltında ḳalam diyü nā-gāh

108. Öñinden şavılur bād-ı seḥergāh

hücūm it:

hücūm it: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Hücum etmek, saldırıya geçmek.

109. Şaḥilinden Süheylʿe ire heybet

110. Hücūm itse rücūma ide sebḳat

sebḳat id:

sebḳat id: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Geçmek, önüne geçmek,

üstünlük sağlamak.

109. Ṣaḥi̱linden Süheylʿe ire heybet
110. Hücūm itse rücūma ide sebḳat

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Diğerlerinden daha uzun ve düzgün servi.

111. Süvār oldı aña ol serv-i āzād
112. Götürdi ṣānasın gül yapraġın bād

gül yapraġı:

gül yapraġı: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Gül yaprağı II Zelîhâ.

111. Süvār oldı aña ol serv-i āzād
112. Götürdi ṣānasın gül yapraġın bād

ṣahn-ı ġabrā:

ṣahn-ı ġabrā: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Yeryüzü meydanı.

115. Döşediler yola zer-beft ü di̱bā
116. Naẓi̱r oldı semāya ṣahn-ı ġabrā

naẓi̱r ol:

naẓi̱r ol: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Benzemek, eş olmak II Denk, nitelik yönünden eşit olmak.

115. Döşediler yola zer-beft ü di̱bā
116. Naẓi̱r oldı semāya ṣahn-ı ġabrā

dem Ḳıl:

dem Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Zamanı, ânı yaşamak.

117. Ḳılup ḫoş dem buḫūr-ıla hevāsın

118. Gül-āb-ıla ter eylerler
fežāsın

ter eyle:

ter eyle: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Canlandırmak, parlatmak.

117. Ḳılup ḫoş dem buḫūr-ıla
hevāsın
118. Gül-āb-ıla ter eylerler
fežāsın

aranur ol:

aranur ol: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Aramak, bulmaya çalışmak.

119. Ol arada aranur olsa
düpdüz
120. Göze ekmege bulınmaz-
ıdı toz

ḫaṭṭ-ı ġubārı:

ḫaṭṭ-ı ġubārı: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Sevgilinin yüzündeki toz kadar ince ayva tüyleri.

121. Meger meh-rūlaruň ḫaṭṭ-ı
ġubārı
122. Kʿiderdi yollara ʿanber
niŝārį

niŝāri id:

niŝārį id: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Saçmak.

121. Meger meh-rūlaruň ḫaṭṭ-ı
ġubārı
122. Kʿiderdi yollara ʿanber
niŝārį

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Bakmak.

123. Semen-būlar olup
yollarda nāẓır
124. Niŝār esbābın itmişlerdi
ḥāżır

sāḥil-i nil:

sāḥil-i nı̱l: Deyim

Mısra: **130**

Nil Nehri'nin kenarı.

129. Dökildi zı̱ver ü zer mı̱l-der-mı̱l

130. Ki oldı ḳulzüm-i zer sāḥil-i Nı̱l

kulzüm-i zer ol:

ḳulzüm-i zer ol: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Altın denizi oldu II Sarı deniz oldu.

129. Dökildi zı̱ver ü zer mı̱l-der-mı̱l

130. Ki oldı ḳulzüm-i zer sāḥil-i Nı̱l

şol ḳadar:

şol ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **131**

O denli, öyle.

131. Dökilür yir yüzine şol ḳadar dür

132. Kʿolur dürr-ile dürc-i āsmān pür

şol ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Şu kadar, o denli, öyle.

127. Ḳılurlar şol ḳadar gevher-nisārı̱

128. Kʿolur gevher-nişān yeksān ʿamārı̱

yir yüzİ:

yir yüzİ: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Yeryüzü.

131. Dökilür yir yüzine şol ḳadar dür

132. Kʿolur dürr-ile dürc-i āsmān pür

dürc-i āsmān:

dürc-i āsmān: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Gökyüzünün cevher kutusu.

131. Dökilür yir yüzine şol ḳadar dür

132. Kʿolur dürr-ile dürc-i āsmān pür

akça akça ol:

aḳça aḳça ol: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Beyaz beyaz (ak ak) olmak.

133. Ṣaçılur ber ü baḥre şöyle aḳça

134. Kʿolur üsti balıġuň aḳça aḳça

gūş-ı māhi:

gūş-ı māḥį: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Balığın kulağı.

135. Dür ü gevherle Nį̄lʿüň ḳaʿrı ṭoldı

136. Ṣadef-veş gūş-ı māḥį pür-dür oldı

pür-dür ol:

pür-dür ol: Kalıp İfade

Mısra: **136**

İnci dolu olmak.

135. Dür ü gevherle Nį̄lʿüň ḳaʿrı ṭoldı

136. Ṣadef-veş gūş-ı māḥį pür-dür oldı

pür-dür ol: Kalıp İfade

Mısra: **149**

İnci dolu olmak.

149. Deve izi çemende pür-dür oldı

150. Zümürrüd kāseler gevherle ṭoldı

Şān ol:

Şān ol: Kalıp İfade

Mısra: **137**

İyi bir nitelikle tanınmış olmak.

137. Şān oldı ebr-i nį̄sān-ı direm-bār

138. Ki māḥį-veş neheng oldı diremdār

diremdār ol:

diremdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Cimri olmak.

137. Şān oldı ebr-i nı̣sān-ı direm-bār
138. Ki māhı̣-veş neheng oldı diremdār

gerd-i leşker:

gerd-i leşker: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Askerin yürürken ayağının altından yukarı kalkan toz.

141. Seḥāb olup semāda gerd-i leşker
142. Yaġar yaġmur yirine dürr-i gevher

seḥāb ol:

seḥāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Kıvılcım, ateş parçası olmak.

141. Seḥāb olup semāda gerd-i leşker
142. Yaġar yaġmur yirine dürr-i gevher

dürr-i gevher:

dürr-i gevher: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Cevher incisi.

141. Seḥāb olup semāda gerd-i leşker
142. Yaġar yaġmur yirine dürr-i gevher

elmās-ı müjgān:

elmās-ı müjgān: Kalıp İfade
Mısra: **146**
(Zelîhâ'nın) yaralayıcı veya yaranın iyileşmesini engelleyen elmas özelliğinde sivri kirpikleri.

145. Ṣaçılmaduḳ güher ḳalmadı yeksān
146. Meger kim dürr-i eşk elmās-ı müjgān

dürr-i eşk:

dürr-i eşk: Deyim
Mısra: **146**
Gözyaşı incisi, aşığın gözyaşı inciye benzetilir.

145. Ṣaçılmaduḳ güher ḳalmadı yeksān
146. Meger kim dürr-i eşk elmās-ı müjgān

berg-i lāle:

berg-i lāle: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Lale yaprağı II Zellîhâ'nın yanağı.

147. Döküldi laʿl berg-i lāle gibi
148. Düzüldi yir yüzine jāle gibi

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Yeryüzü.

147. Döküldi laʿl berg-i lāle gibi
148. Düzüldi yir yüzine jāle gibi

yir yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **187**
Yeryüzü.

187. Ṭutup yir yüzini sāye ser-ā-ser
188. Yanınca sürinür cānṣuz bedenler

nişān-ı sümm-i esb:

nişān-ı sümm-i esb: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Altın tırnağının izi.

151. Nişān-ı sümm-i esb oldı dür-efşān
152. Hilāl aġzına perv̱in oldı dendān

dür-efşān ol:

dür-efşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **151**
İnci saçmak, inci gibi değerli sözler söylemek.

151. Nişān-ı sümm-i esb oldı dür-efşān
152. Hilāl aġzına perv̱in oldı

dendān

dendān ol:

dendān ol: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Diş hâline gelmek, diş olmak.

151. Nişān-ı sümm-i esb oldı dür-efşān
152. Hilāl ağzına pervi̱n oldı dendān

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Sunmak, takdim etmek, göstermek.

153. Zeli̱ḫā ʿarż idince Ni̱lʿe rūyın
154. Yire dökmişdi Mışrʿuň yüzi ṣuyın

ḫāk-i mışr:

ḫāk-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Mısır toprağı.

155. Feraḥdan ṭoldı Ni̱lʿüň gözleri yaş
156. Ṣafādan ḫāk-i Mışr oldı şeker-pāş

şeker-pāş ol:

şeker-pāş ol: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Şeker saçmak.

155. Feraḥdan ṭoldı Ni̱lʿüň gözleri yaş
156. Ṣafādan ḫāk-i Mışr oldı şeker-pāş

Ṣafā-yı ʿaks-i laʿl:

Ṣafā-yı ʿaks-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Kırmızı dudak aksinin verdiği zevk.

157. Ṣafā-yı ʿaks-i laʿli virdi le̱ẕẕet
158. Nebātı ney-şeker oldı tamāmet

ney-şeker ol:

ney-şeker ol: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Şeker kamışı olmak.

157. Ṣafā-yı ʿaks-i laʿli virdi lezzet

158. Nebātı ney-şeker oldı tamāmet

ağzını aç:

ağzını aç: Deyim

Mısra: **160**

Çok şaşırmak, şaşakalmak, ağzı açık kalmak.

159. İrince ḳapuya ol māhtābān

160. Ḳapu aġzını açup ḳaldı ḥayrān

hayrān kal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **160**

Çok beğenmek.

159. İrince ḳapuya ol māhtābān

160. Ḳapu aġzını açup ḳaldı ḥayrān

mihr-i ruh:

mihr-i ruḫ: Kalıp İfade

Mısra: **163**

Yanağın güneşi II Zelîhâ'nın yanağının parlaklığı.

163. Düşüp mihr-i ruḫından üstine tāb

164. ʿAṣā gibi ḳurıdı ḳaldı bevvāb

secde eyle:

secde eyle: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Secde etmek.

165. Bedenler ḳaldurup şükre elini

166. Meger secde eyledi bükdi bilini

bilini bük:

bilini bük: Deyim

Mısra: **166**

"Belini bükmek"; yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamayacak duruma düşmek.

165. Bedenler ḳaldurup şükre elini
166. Meger secde eyledi bükdi bilini

Ḫadeng-i ġamzesi:

Ḫadeng-i ġamzesi: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Yan bakışın oku.

169. Ḫadeng-i ġamzesinden irdi yāre
170. Ki oldı gögsi şehrüñ pāre pāre

pāre pāre ol:

pāre pāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Parça parça olmak.

169. Ḫadeng-i ġamzesinden irdi yāre
170. Ki oldı gögsi şehrüñ pāre pāre

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **174**
Bırakmak, vazgeçmek.

173. Dizilmiş burçda başsuz bedenler
174. Meger terk eylemişler yolına ser

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Tahammül etmek, dayanmak.

175. Niçe ṣabr idebilsün cān bedende
176. Ki anı görmek diler cānsuz beden de

semend-i āhenin-süm:

semend-i āheni̯n-süm: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Demir toynaklı at.

179. Semend-i āheni̯n-süm kim giderdi
180. Yoluñ ṭaşını yün gibi diderdi

şebih ol:

şebih ol: Kalıp İfade

Mısra: **182**

Benzemek.

181. Çıḳar çün seng ü āhenden zebāne

182. Ŝenā oḳur şebih olup zebāna

baş çek:

baş çek: Deyim

Mısra: **184**

Çıkmak.

183. Yaḳardı şevḳ odıyla baġrını ṭaş

184. Çekerdi şuʿle-i āteş göge baş

sāḳ-ı ʿarş:

sāḳ-ı ʿarş: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Gökyüzünün en üst kısmının ayağı II Arşın ayak bilekleri.

185. Daḳardı naʿli sāḳ-ı ʿArşʿa ḫalḫāl

186. Nişān-ı miḫı eyler yüzine ḫāl

nişān-ı miḫ:

nişān-ı miḫ: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Çivi izi.

185. Daḳardı naʿli sāḳ-ı ʿArşʿa ḫalḫāl

186. Nişān-ı miḫı eyler yüzine ḫāl

hāl eyle:

ḫāl eyle: Kalıp İfade

Mısra: **186**

(Zelîhâ'nın vücudundaki) siyah nokta olmak, ben yapmak.

185. Daḳardı naʿli sāḳ-ı ʿArşʿa ḫalḫāl

186. Nişān-ı miḫı eyler yüzine ḫāl

sāye Ṭut:

sāye Ṭut: Deyim

Mısra: **187**

Gölge etmek, ışığa engel olmak.

187. Ṭutup yir yüzini sāye ser-ā-ser

188. Yanınca sürinür cānṣuz bedenler

Şu deňlü:

Şu deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Şu kadar, öyle çok, çok fazla.

191. Şu deňlü urdılardı yolına yüz

192. Kʿolur at başduġı yir aġız u göz

Şu deňlü: Kalıp İfade

Mısra: **215**

Şu kadar, şunca.

215. Şu deňlü dür niŝār itdi periler

216. Ki her cevv-i semā pür oldı gevher

yüz ur:

yüz ur: Deyim

Mısra: **191**

Makamına, kapısına ulaşmak.

191. Şu deňlü urdılardı yolına yüz

192. Kʿolur at başduġı yir aġız u göz

göz ile aġız ol:

göz ile aġız ol: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Göz ile ağız haline gelmek.

193. Göz ile aġız olmış ser-ā-ser

194. Ki tā yüzin görüp ide ŝenālar

ŝenālar id:

ŝenālar id: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Övmek, methetmek.

193. Göz ile aġız olmış ser-ā-ser

194. Ki tā yüzin görüp ide

ŝenālar

bir birinüň:

bir birinüň: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Birbirinin, diğerinin.

195. Yüzin görmege ol māhuň iverler

196. Çıḳar bir birinüň üstine olar

Ḳanatların aç:

Ḳanatların aç: Kalıp İfade

Mısra: **197**

Uçmak amacıyla kanatlarını açmak.

197. Ḳanatların açup yollarda manẓar

198. Bile ol ḥūrīlerle uçmaḳ ister

āh id:

āh id: Kalıp İfade

Mısra: **201**

Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

201. Görüp zülfi buḫārı āh iderdi

202. Ki dūd-ı āhı göge rāh iderdi

rāh id:

rāh id: Deyim

Mısra: **202**

Yol inşa etmek II Yolunu yapmak, bir işin istediği gibi olması için uygun zemin hazırlamak.

201. Görüp zülfi buḫārı āh iderdi

202. Ki dūd-ı āhı göge rāh iderdi

dūd-ı āhı:

dūd-ı āhı: Kalıp İfade

Mısra: **202**

Çekilen ateşli ahlardan çıkan duman ‖ Yürek yangını.

201. Görüp zülfi buḫārı āh iderdi

202. Ki dūd-ı āhı göge rāh

iderdi

nār-ı şevḳ:

nār-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Heves ateşi, arzu ateşi.

203. Yanardı nār-ı şevḳ-ıla derūnı
204. Depesinden çıḳar-ıdı dütüni

eyvān-ı şāhi:

eyvān-ı şāhi̱: Kalıp İfade

Mısra: **206**

Padişah sarayı.

205. Elin ḳaldurdı gördükde bu ḥāli
206. Duʿāya küngüre eyvān-ı şāhi̱

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Çevik, eline ayağına çabuk servi II Servi gibi boylu boslu güzel III Zelîhâ.

207. Geçince ḳapudan ol serv-i çālāk
208. Ḳapu derdinden itdi si̱nesin çāk

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Yırtmak.

207. Geçince ḳapudan ol serv-i çālāk
208. Ḳapu derdinden itdi si̱nesin çāk

niŝār ol:

niŝār ol: Kalıp İfade

Mısra: **209**

Saçma, dağıtma.

209. Niŝār oldı yine dürr ü cevahir
210. Güneş yüzine seyyārʿoldı ẓāhir

hurşid-i tābān:

ḫurşi̱d-i tābān: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Parlak güneş II Zelîhâ.

211. Nisâr içinde ol ḫurşi̱d-i tābān

212. Güneşdür ṣanki bārān içre raḫşān

katre-i bārān:

ḳaṭre-i bārān: Kalıp İfade

Mısra: **214**

Yağmur damlası.

213. Ṣaçılduḳda yüzine dürr ü gevher

214. Gül üzre ḳaṭre-i bārāna beňzer

nisâr it:

nisâr it: Kalıp İfade

Mısra: **215**

Saçmak, serpmek, dağıtmak.

215. Şu deňlü dür nisâr itdi peri̱ler

216. Ki her cevv-i semā pür oldı gevher

cevv-i semā:

cevv-i semā: Kalıp İfade

Mısra: **216**

Sema boşluğu |I Yeryüzü ve gökyüzü arasındaki boşluk.

215. Şu deňlü dür nisâr itdi peri̱ler

216. Ki her cevv-i semā pür oldı gevher

taʿżim-i bi̱-ḥadd:

taʿżi̱m-i bi̱-ḥadd: Kalıp İfade

Mısra: **217**

Hadsiz hürmet.

217. Öküş taʿżi̱m-i bi̱-ḥadd oldı ikrām

218. İnince atdan ol serv-i gül-endāz

ikrām ol:

ikrām ol: Kalıp İfade

Mısra: **217**

Nimetlendirilmek, ağırlanmak.

217. Öküş taʿżi̱m-i bi̱-ḥadd oldı

ikrām

218. İnince atdan ol serv-i gül-endāz

221. Görindi çünki ol mihr-i münevver

222. Yıraḳdan sāye gibi öpdiler yir

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Ne kadar, ne ölçüde.

219. Ne deñlü var-ısa ġılmān u ḥūrį̄

220. Gelüp ḳarşuda durmışlardı varı

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **241**

Ne kadar, ne ölçüde.

241. Ne deñlü var-ısa taʿẓį̄m ü iclāl

242. İderler ḳılmayup bir ḳılca ihmāl

ʿazį̄z-i mıṣr:

ʿazį̄z-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Mısır azizi.

223. ʿAzį̄z-i Mıṣr çün buldı umusın

224. Bu māha pį̄ş-keş ḳıldı ḳamusın

mihr-i münevver:

mihr-i münevver: Kalıp İfade

Mısra: **221**

Aydınlık, parlak güneş II Zelîhâ.

piş-keş ḳıl:

piş-keş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **224**

Hediye etmek.

223. ʿAzį̄z-i Mıṣr çün buldı umusın

224. Bu māha pį̄ş-keş ḳıldı ḳamusın

māh-ı gerdūn:

māh-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **226**

Gökyüzündeki ay II Zelîhâ'nın ay gibi parlak yanağı.

225. Döşediler yola dḭbā vü eksūn

226. Yüridi aṭlas üzre māh-ı gerdūn

tertib id:

tertḭb id: Kalıp İfade

Mısra: **231**

Düzenlemek, hazırlamak.

231. Güzellik resmini tertḭb iderler

232. Cemāli muṣḥafın teẕhḭb iderler

tezhib id:

teẕhḭb id: Kalıp İfade

Mısra: **232**

Yaldızlamak, süslemek.

231. Güzellik resmini tertḭb iderler

232. Cemāli muṣḥafın teẕhḭb iderler

başına ur:

başına ur: Deyim

Mısra: **233**

Başına giydirmek.

233. Ururlar başına bir cevherḭ tāc

234. Ki ay u gün olur nūrına muḥtāc

başına ur: Deyim

Mısra: **235**

Başına giydirmek.

235. Urup başına tāc-ı gürcüvānḭ

236. Ḫacḭl eyler şaḳḭk-ı ercüvānḭ

muḥtāc ol:

muḥtāc ol: Kalıp İfade

Mısra: **234**

Bir şeye gereksinim duymak.

233. Ururlar başına bir cevherḭ tāc

234. Ki ay u gün olur nūrına muḥtāc

235. Urup başına tāc-ı gürcüvānį̈

236. Ḫaciį̈l eyler şaḳį̈k-ı ercüvānį̈

tāc-ı gürcüvānį̈

tāc-ı gürcüvānį̈: Kalıp İfade

Mısra: **235**

Gürcü tacı/başlığı.

235. Urup başına tāc-ı gürcüvānį̈

236. Ḫaciį̈l eyler şaḳį̈k-ı ercüvānį̈

şaḳį̈k-ı ercüvānį̈

şaḳį̈k-ı ercüvānį̈: Kalıp İfade

Mısra: **236**

Erguvan çiçeği.

235. Urup başına tāc-ı gürcüvānį̈

236. Ḫaciį̈l eyler şaḳį̈k-ı ercüvānį̈

Hacil eyle:

Ḫaciį̈l eyle: Kalıp İfade

Mısra: **236**

Utandırmak.

235. Urup başına tāc-ı gürcüvānį̈

236. Ḫaciį̈l eyler şaḳį̈k-ı ercüvānį̈

taḫt-ı zer:

taḫt-ı zer: Kalıp İfade

Mısra: **237**

Altın taht.

237. Geçürüp taḫt-ı zer üzre güher-veş

238. Güherden üstün eylerler münaḳḳaş

münaḳḳaş eyle:

münaḳḳaş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **238**

İşlemek, nakşetmek.

237. Geçürüp taḫt-ı zer üzre güher-veş

238. Güherden üstün eylerler münaḳḳaş

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **240**

Parlak ay.

239. Ṣaçarlar üstine gevher firāvān

240. Sitāre içre ḳalur māh-ı tābān

ihmāl İd:

ihmāl İd: Kalıp İfade

Mısra: **242**

Savsamak, savsaklamak, boşlamak.

241. Ne deñlü var-ısa taʿẕīm ü iclāl

242. İderler ḳılmayup bir ḳılca ihmāl

ḳılca ḳıl:

ḳılca ḳıl: Deyim

Mısra: **242**

Kıl (tüy) gibi inceltmek, kıl hâline getirmek.

241. Ne deñlü var-ısa taʿẕīm ü iclāl

242. İderler ḳılmayup bir ḳılca ihmāl

dil-saht ol:

dil-saḫt ol: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Katı yürekli, acımasız.

243. Zeliḫā derd-ile olmışdı dil-saḫt

244. Gözine girmez-idi tāc-ıla taḫt

gözine gir:

gözine gir: Deyim

Mısra: **244**

İlgisini çekmek.

243. Zeliḫā derd-ile olmışdı dil-saḫt

244. Gözine girmez-idi tāc-ıla taḫt

bārān-ı endūh:

bārān-ı endūh: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Keder yağmuru.

245. Ṣaçılduġınca dürr ü gevher enbūh
246. Yaġardı üstine bārān-ı endūh

dür-i eşk:

dür-i eşk: Kalıp İfade
Mısra: **247**
Gözyaşı incisi.

247. Dür-i eşkiyle olup gözleri pür
248. Görinmedi gözine gevher ü dür

gözine görin:

gözine görin: Deyim
Mısra: **248**
Bir değeri olmak, umursamak
II İstemek, arzu etmek.

247. Dür-i eşkiyle olup gözleri pür
248. Görinmedi gözine gevher ü dür

tāc vur:

tāc vur: Kalıp İfade
Mısra: **250**
(Başına) Taç giymek.

249. Ḳalup sengin ḥişār içinde cānı
250. Başına tāc vurdı ser-girāni

āb ol:

āb ol: Kalıp İfade
Mısra: **251**
Su II Gözyaşı olmak.

251. Çün oldı gözinüñ içi ṭolı āb
252. İçine sıġmaya olursa cüllāb

cüllāb ol:

cüllāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **252**
Coşmak, coşup taşmak.

251. Çün oldı gözinüñ içi ṭolı āb
252. İçine sıġmaya olursa cüllāb

bāzār id:

bāzār id: Kalıp İfade

Mısra: **253**

Alış veriş yapmak, pazarlık yapmak, satışa çıkarmak.

253. Göñül kim ide bir yār-ile bāzār

254. Olur ġayrından anuň cānı bi̯zār

bi̯zār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **254**

Bıkmış, usanmış.

253. Göñül kim ide bir yār-ile bāzār

254. Olur ġayrından anuň cānı bi̯zār

serv-i gül-endāz:

serv-i gül-endāz: Kalıp İfade

Mısra: **218**

Gül atan selvi II Gül atan uzun boylu sevgili III Zelîhâ.

217. Öküş taʿżi̯m-i bi̯-ḥadd oldı ikrām

218. İnince atdan ol serv-i gül-endāz

seyyāre ol:

seyyāre ol: Deyim

Mısra: **210**

Yürüyen, sabit olmayan yıldız, gezegen olmak.

209. Niŝār oldı yine dürr ü cevahir

210. Güneş yüzine seyyārʿoldı ẓāhir

hezārı bir pula degmez:

hezārı bir pula degmez: Deyim

Mısra: **139**

Bini bin para etmez, pek çok , pek bol.

139. Balıḳ ki bir pula degmez hezārı

140. Güherlerden taḳandı gūşvārı

pil-i çarh:

pi̱l-i çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Feleğin fili.

3. Züḥal hindūsı pi̱l-i çarḫı tezyi̱n

4. İdüp bağlad῾öñine kūs-ı zerri̱n

dehānı iki yarıl:

dehānı iki yarıl: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Ağzın açılma hali.

161. Alınca ol ağzına ol şirin zebanı

162. İki yarıldı le̱zzetden dehānı

zebanı al:

zebanı al: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Konuşmak.

161. Alınca ol ağzına ol şirin zebanı

162. İki yarıldı le̱zzetden dehānı

ebr-i ni̱sān-ı direm-bār:

ebr-i ni̱sān-ı direm-bār: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Gümüş para yağdıran nisan bulutu.

137. Şān oldı ebr-i ni̱sān-ı direm-bār

138. Ki māḥi̱-veş neheng oldı diremdār

hāżır it:

ḥāżır it: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

123. Semen-būlar olup yollarda nāẓır

124. Nisār esbābın itmişlerdi ḥāżır

göze ekmege toz bulın:

göze ekmege toz bulın: Deyim

Mısra: **120**

Hiç toz toprak bulunmaz,

tertemiz.

119. Ol arada aranur olsa düpdüz
120. Göze ekmege bulınmazıdı toz

gevher-niŝāri Ḳıl:

gevher-niŝārį Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Cevher saçmak.

127. Ḳılurlar şol ḳadar gevher-niŝārį
128. Kʿolur gevher-nişān yeksān ʿamārį

gevher-nişān ol:

gevher-nişān ol: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Cevher sunan,

gösteren olmak.

127. Ḳılurlar şol ḳadar gevher-niŝārį
128. Kʿolur gevher-nişān yeksān ʿamārį

göz ol:

göz ol: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Göz hâlini almak.

191. Şu deňlü urdılardı yolına yüz
192. Kʿolur at başduġı yir aġız u göz

ādem deňizi:

ādem deňizi: Deyim
Mısra: **144**
İnsan topluluğu.

143. Ṣadef gibi açılmış ceyb aġızı
144. Ṣaçar gevherlerin ādem deňizi

yüzi şuyın yire dök:

yüzi ṣuyın yire dök: Deyim

Mısra: **154**

Yüzünün suyunu yere dökmek, utandırmak, onurunu zedelemek.

153. Zeliḫā ʿarż idince Nı̱lʿe rūyın

154. Yire dökmişdi Mıṣrʿuň yüzi ṣuyın

Dizin

şemʿ-i ḥüsn:

şemʿ-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Sevgilinin mum (gibi aydınlık) yüzü.

3. Virürdi şemʿ-i ḥüsni meh gibi tāb

4. Gözin mest eylemişdi sāġar-ı ḫ̱∨āb

sāġar-ı h∨āb:

sāġar-ı ḫ̱∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Uyku kadehi II Uyku şarabı.

3. Virürdi şemʿ-i ḥüsni meh gibi tāb

4. Gözin mest eylemişdi sāġar-ı ḫ̱∨āb

mest eyle:

mest eyle: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kendinden geçirmek, sarhoş etmek.

3. Virürdi şemʿ-i ḥüsni meh gibi tāb

4. Gözin mest eylemişdi sāġar-ı ḫ̱∨āb

Ṭuru geldi:

Ṭuru geldi: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Kalkıp geldi.

5. Yaturken göñli ḳuşu fāriġü'l-bāl

6. Ṭuru geldi yirinden mużṭarib-hāl

pervin ol:

perv̱in ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Takım yıldızı hâline gelmek II

Bir araya gelmek, toplanmak.

11. Döker dür gibi der çün ol perį̄-çihr

12. Olur perv̱in ḥabāb-ı çeşme-i mihr

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Açmak, göstermek.

13. Görüp Yaʿḳūb anuñ bu ıżṭırābın

14. Ṣorup keşf itdi bu ḫ∨ābuñ niḳābın

on bir:

on bir: Kalıp İfade

Mısra: **18**

On bir, sayı sıfatı.

17. Görürken mihr-ile māhı münevver

18. Daḫı bunlaruñ-ıla on bir aḫter

ta‘ẓim id:

ta‘ẓim id: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Saygı göstermek: saymak, değer vermek/saygı ve hürmette bulunmak.

19. Baña ta‘ẓim idüp bī-ḥadd ü ġāyet

20. Öñümde secde eylerler tamāmet

secde eyle:

secde eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Secde etmek; secde vaziyeti almak, secdeye kapanmak.

19. Baña ta‘ẓim idüp bī-ḥadd ü ġāyet

20. Öñümde secde eylerler tamāmet

iẓhār it:

iẓhār it: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Açığa vurmak, göstermek.

23. Düşin Yūsuf ḳılup taʿbir rūşen

24. Didi Yaʿḳūb anuñ taʿbīri rūşen

iẓhār it: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek.

61. Ṣaḳın sır sözin iẓhār itme bi̯-bāk

62. Ki olur gevher iẓhārı ḫaṭarnāk

mekr id:

mekr id: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Hile yapmak.

25. Velī bu sırrı zinhār itme iẓhār

26. Ki iẓhārında sırruñ çoḳ żarar var

bidār ol:

bi̯dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Uyanık olmak, uykusuz kalmak.

27. Mebādā işide iḫvānuñ anı

28. Sana bir mekr ideler nā-gehānī̯

reşk id:

reşk id: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kıskanmak.

29. Sana göñlinde anlaruñ ḥased var

30. Sen uyḫudasın anlar oldı bi̯dār

naṣiḥat it:

naṣiḥat it: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Nasihat etmek, öğüt vermek.

31. İdeler reşk odın dilde ziyāde

32. Vireler ḫirmenün gül gibi

bāda

tedbir it:

tedbi̱r it: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Bir şeyde muvaffâkiyet için lazım gelen hazırlığı yapma.

33. Olacaġın bilür gibi ḥaḳi̱ḳat

34. Bu söz sırrında çoḳ itdi naṣi̱ḥat

müfid ol:

müfi̱d ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Bir işe yaramak, hayırlı, yararlı olmak.

33. Olacaġın bilür gibi ḥaḳi̱ḳat

34. Bu söz sırrında çoḳ itdi naṣi̱ḥat

el-maḳdūr kāyin:

el-maḳdūr kāyin: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ne yazdıysa o olur, İlahi takdir ne ise yerine gelir.

35. Velīkin çün muḫālif geldi taḳdi̱r

36. Müfi̱d olmadı ol itdügi tedbi̱r

ne çāre:

ne çāre: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Çaresi yok, elden ne gelir.

35. Velīkin çün muḫālif geldi taḳdi̱r

36. Müfi̱d olmadı ol itdügi tedbi̱r

dest-i taḳdi̱r:

dest-i taḳdi̱r: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Kaderin eli.

37. Dime Ḥaḳḳ'uñ ḳażāsını şavayın

38. Aña ne çāre el-maḳdūr kāyin

taġyir ol:

taġyi̱r ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Değişmek, değiştirmek, bozmak.

37. Dime Ḥaḳḳ'uñ ḳażāsını şavayın

38. Aña ne çāre el-maḳdūr kāyin

bir araya:

bir araya: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Birlikte, yan yana, bir arada.

39. Ne kim alnuña yazdı dest-i taḳdi̱r

40. Olınmaz tā ebed bir noḳta taġyi̱r

kem id:

kem id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Kötü hale getirir, fena eder.

39. Ne kim alnuña yazdı dest-i taḳdi̱r

40. Olınmaz tā ebed bir noḳta taġyi̱r

sūz-ı sine:

sūz-ı si̱ne: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Gönül ateşi II Gönül yakan.

41. Derilse bir araya cümle ʿālem

42. İçinden idemez bir ḥarfine kem

āb-ı dide:

āb-ı di̱de: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Göz suyu, gözyaşı.

41. Derilse bir araya cümle ʿālem

42. İçinden idemez bir ḥarfine kem

maḥv ol:

maḥv ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek.

41. Derilse bir araya cümle ʿālem

42. İçinden idemez bir ḥarfine kem

göz yaşlar:

göz yaşlar: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Gözyaşı.

43. Ne sūz-ı sı̱ne-y-ile ṣavulur ol

44. Ne āb-ı dı̱de-ile maḥv olur ol

. Ne yazusın ḳılur göz yaşları ter

ter ḳıl:

ter ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Islak, yaş, nemli olmak.

43. Ne sūz-ı sı̱ne-y-ile ṣavulur ol

44. Ne āb-ı dı̱de-ile maḥv olur ol

. Ne yazusın ḳılur göz yaşları ter

bād-ı āh:

bād-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Ah rüzgarı.

43. Ne sūz-ı sı̱ne-y-ile ṣavulur ol

44. Ne āb-ı dı̱de-ile maḥv olur ol

. Ne yazusın ḳılur göz yaşları ter

ebter id:

ebter id: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Tertip etmek, düzenlemek.

43. Ne sūz-ı sı̱ne-y-ile ṣavulur ol

44. Ne āb-ı dı̱de-ile maḥv olur ol

. Ne yazusın ḳılur göz yaşları ter

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan servi (sevgili).

45. Ne bād-ı āh ider evrāḳın ebter
46. Hevāya aldanup ol serv-i çālāk

çāk Kıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Yırtmak.

45. Ne bād-ı āh ider evrāḳın ebter
46. Hevāya aldanup ol serv-i çālāk

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Ortaya çıkarmak, keşfetmek.

47. Ḳılur gül gibi sırrı̱ perdesin çāk
48. Bu sırrı keşf ider bir hem-serine

yār-ı sırdār:

yār-ı sırdār: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Sırdaş olan sevgili.

49. Varup ol daḫı dir ḳardaşlarına
50. Kişiye bir gerekdür yār-ı sırdār

izhār kıl:

izhār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Açık etmek, açığa çıkarmak.

49. Varup ol daḫı dir ḳardaşlarına
50. Kişiye bir gerekdür yār-ı sırdār

iki ol:

iki ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

İki olmak.

49. Varup ol daḫı dir ḳardaşlarına

50. Kişiye bir gerekdür yār-ı sırdār

tecavüz id:

tecavüz id: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Aşmak, bir şeyin ötesine geçmek, sınırı aşmak.

51. Ki iki olsa ḳılur biri iẓhār

52. İkiden kim tecavüz ide bir sır

vird ol:

vird ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Belli zamanlarda dile pelesenk olmak, söylemek.

51. Ki iki olsa ḳılur biri iẓhār

52. İkiden kim tecavüz ide bir sır

döner mi:

döner mi: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Bırakıp vazgeçer mi?

55. Çü ağzından çıḳa söz dönmez ayruḳ

56. Girü döner mi yaydan atılan oḳ

ḥaṭarnāk ol:

ḥaṭarnāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Tehlikeli, korkulu olmak.

61. Ṣaḳın sır sözin iẓhār itme bi̱-bāk

62. Ki olur gevher iẓhārı ḫaṭarnāk

dil ucı:

dil ucı: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Bir şeyi istemeden, gönülsüz bir şekilde.

69. Dil ucından aḳıtdı şemʿ yaşın

70. Dil ucından benefşe virdi

başın

dil ucı: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Bir şeyi istemeden, gönülsüz bir şekilde.

69. Dil ucından aḳıtdı şemʿ yaşın
70. Dil ucından benefşe virdi başın

dehanı ol:

dehanı ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Ağzı olmak.

73. Olursa ġonca gibi yüz dehanı
74. Ola sūsen gibi ebkem zebānı

zebānı ol:

zebānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Dili olmak.

73. Olursa ġonca gibi yüz dehanı
74. Ola sūsen gibi ebkem zebānı

ḫāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Susmak.

75. Ṣadef gibi dehanı ola ḫāmūş
76. Benefşe gibi ardına ṭuta gūş

gūş ṭut:

gūş ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Kulak vermek.

75. Ṣadef gibi dehanı ola ḫāmūş
76. Benefşe gibi ardına ṭuta gūş

iş id:

iş id: Kalıp İfade

Mısra: **78**

İş edinmek.

77. Ne dirse kendüye iller işide
78. Velį̇ ser sırrını kendü iş ide

ġonca-i ter:

ġonca-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Taze (yeni açmış) gonca.

79. Çemende açmadın ser ġonca-i ter
80. Düşüp olur mı ḫāk ile ber-ā-ber

ḫāk olur mı:

ḫāk olur mı: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Hakikat ile (birlikte) olmaz.

79. Çemende açmadın ser ġonca-i ter
80. Düşüp olur mı ḫāk ile ber-ā-ber

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Artmak, fazlalaşmak.

81. Çü Yūsuf'dan işidildi bu ḳıṣṣa
82. Ziyāde oldı iḫvānında ġuṣṣa

ṭıfl-ı şįre-hᵛār:

ṭıfl-ı şįre-ḫᵛār: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Süt içen, henüz memede olan çocuk.

85. Didiler gör bu ṭıfl-ı şįre-ḫᵛārı
86. Diler kim ṣayd ide şįrį̇n şikârı

ṣayd id:

ṣayd id: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Avlamak.

85. Didiler gör bu ṭıfl-ı şįre-ḫᵛārı
86. Diler kim ṣayd ide şįrį̇n

şikârı

89. Görüñ n’itdi bu pi̱r-i sāl-ḫ̱ōrdı

90. O ṭıfla yüz virüp başa çıḳardı

şu deñlü:

şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Şu kadar, şunca.

87. Atasından şu deñlü yüz bulupdur

88. Ki söyler bulduġın yüzsüz olupdur

yüzsüz ol:

yüzsüz ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Utanmaz, sıkılmaz, çekinmez, arsız duruma gelmek.

87. Atasından şu deñlü yüz bulupdur

88. Ki söyler bulduġın yüzsüz olupdur

pir-i sāl-ḫ̱ōrd:

pi̱r-i sāl-ḫ̱ōrd: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Çok yıl geçirmiş yaşlı.

yüz çevir:

yüz çevir: Deyim

Mısra: **92**

İlgiyi kesmek, önemsememek, uzaklaşmak.

91. ʿAceb ol ġoncadan daḫı ne gördi

92. Benefşe gibi bizden yüz çevirdi

gözini dik:

gözini dik: Deyim

Mısra: **93**

Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak.

93. Diküp gözini nergis gibi aña

94. Naẓar itmez ne saña vü ne baña

naẕar it:

naẕar it: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Bakmak, görmek.

93. Diküp gözini nergis gibi aña

94. Naẕar itmez ne saña vü ne baña

degül mi:

degül mi: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Tasdik ettirme, onaylatma anlamında kullanılan bir söz.

95. Degül midür bize bu ʿār ḫaylį̇

96. Ki bizi ide bir ṭıfluñ ṭufeyli

ṭufeyli id:

ṭufeyli id: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Küçük çocuk olmak, çocuksu özelliklere sahip olmak.

95. Degül midür bize bu ʿār ḫaylį̇

96. Ki bizi ide bir ṭıfluñ ṭufeyli

ṭıfl-ı şį̇r-ḫ∨āre ol:

ṭıfl-ı şį̇r-ḫ∨āre ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Süt içen, meme emen çocuk olmak.

97. Ḳaçan ola ki ṭıfl-ı şį̇r-ḫ∨āre

98. Ber-ā-ber ola şį̇r-i kūhsāre

şir-i kūhsāre ol:

şį̇r-i kūhsāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Dağ aslanı olmak.

97. Ḳaçan ola ki ṭıfl-ı şį̇r-ḫ∨āre

98. Ber-ā-ber ola şį̇r-i kūhsāre

fikr id:

fikr id: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Düşünmek.

101. ʿAceb ne fikr ider bilsek atamuz

102. Ki bizi ḳoyup aña gösterür yüz

yüz göster:

yüz göster: Deyim

Mısra: **102**

İlgili görünmek, iltifat etmek, yüz vermek.

101. ʿAceb ne fikr ider bilsek atamuz
102. Ki bizi ḳoyup aña gösterür yüz

elinden gelmez:

elinden gelmez: Deyim

Mısra: **105**

Gücü yetmez, yapamaz.

105. Anuñ gelmez elinden ẕerrece iş
106. Bizümdür ḫayr u şer her neyse teşvīş

her neyse:

her neyse: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Ne olursa olsun, hangi şey olursa olsun.

105. Anuñ gelmez elinden ẕerrece iş
106. Bizümdür ḫayr u şer her neyse teşvīş

kahr eyle:

ḳahr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Ezmek, perîşan etmek, mahvetmek, yok etmek.

109. Bizümle düşmeni ḳahr eyler
110. Bizümle dostlar içre yiri var

bir eyle:

bir eyle: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Bir (kere) eylemek, yapmak.

113. Bize bir eylese yüz eyler aña
114. Şu deñlü yüz virüp söz söyler aña

yüz eyle:

yüz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Yüz (kere) eylemek, yapmak.

113. Bize bir eylese yüz eyler aña
114. Şu deñlü yüz virüp söz söyler aña

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Şu kadar, şunca, şuncacık.

113. Bize bir eylese yüz eyler aña
114. Şu deñlü yüz virüp söz söyler aña

yüz vir:

yüz vir: Deyim

Mısra: **114**

Yakınlık göstermek, şımartmak.

113. Bize bir eylese yüz eyler aña
114. Şu deñlü yüz virüp söz söyler aña

yüz vir: Deyim

Mısra: **90**

Yakınlık göstermek, şımartmak.

89. Görüñ n'itdi bu pīr-i sāl-ḫōrdı
90. O ṭıfla yüz virüp başa çıḳardı

başumuza binmek:

başumuza binmek: Deyim

Mısra: **115**

Şımarmak.

115. Ki şimdi başumuza binmek ister
116. Bizi kendüye ḳul idinmek ister

ḳul id:

ḳul id: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Emri altına almak, itaat ettirmek.

115. Ki şimdi başumuza binmek ister
116. Bizi kendüye ḳul idinmek ister

tāc-ı eflak ol:

tāc-ı eflak ol: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Feleklerin tacı olmak.

117. Diler gün gibi ola tāc-ı eflak
118. Bizi ayaḳda ide sāye-veş ḫāk

sāye-veş id:

sāye-veş id: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Gölge gibi olmak.

117. Diler gün gibi ola tāc-ı eflak
118. Bizi ayaḳda ide sāye-veş ḫāk

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Yeni ay, hilal.

119. Meh-i nev tek öñinde ḫam olavuz
120. Ḳaşı miḥrābına secde ḳılavuz

ḫam ol:

ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Olmamış, pişmemiş, çiğ II Boş, faydasız, gereksiz.

119. Meh-i nev tek öñinde ḫam olavuz
120. Ḳaşı miḥrābına secde ḳılavuz

secde kıl:

secde ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Secde etmek.

119. Meh-i nev tek öñinde ḫam olavuz
120. Ḳaşı miḥrābına secde

ḳılavuz

hāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Elde etmek, edinmek.

121. Anı kim idemez ḥāṣıl düşinde

122. Uyanıḳla diler göre döşinde

tedbir id:

tedbi̯r id: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Tedbir almak, önlem almak.

123. Gelüñ imdi berü el bir idelüm

124. Bunuñ def᾽ine bir tedbi̯r idelüm

tedbi̯r id: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Tedbir almak, önlem almak.

141. Bu söz üzre çü ağız bir iderler

142. Dirilüp bir yire tedbi̯r iderler

ber-ṭaraf Ḳıl:

ber-ṭaraf Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Bir kenara bırakmak; ortadan kaldırmak.

125. Götürmedin bizi bu ortadan ti̯z

126. Ḳılalum ber-ṭaraf emrin bunun biz

nār id:

nār id: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Ateş, cehennem etmek.

129. Gerek kim bu budağı virmedin bār

130. Ḳurudup berg ü barın idevüz nār

pür-dūd id:

pür-dūd id: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Dumanla duldurmak.

131. Şol āteş kim odamuz ide pür-dūd
132. Gerekmez ger ḫod olursa yanar ʿūd

verd-i cennet ol:

verd-i cennet ol: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Cennet gülüne dönmek.

133. Şu gül kim ḫārı vire cāna zaḥmet
134. Açılmasun olursa verd-i cennet

bād-ı nevruz:

bād-ı nevruz: Kalıp İfade
Mısra: **135**
İlkbahar rüzgarı.

135. Gerekmez esmesün ol bād-ı nevruz
136. Ki bāġuñ lālesin ide ciğer-sūz

ciğer-sūz id:

ciğer-sūz id: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Gönlü, ciğeri yanan.

135. Gerekmez esmesün ol bād-ı nevruz
136. Ki bāġuñ lālesin ide ciğer-sūz

mihr-i ʿālem:

mihr-i ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Cihanın güneşi.

137. Münevver olmasun ol mihr-i ʿālem
138. Ki eyleye çerāġum nūrını kem

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Nurlanmak, ışık ile dolmak.

137. Münevver olmasun ol mihr-i ʿālem
138. Ki eyleye çerāġum nūrını kem

kem eyle:

kem eyle: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Kötü, fena etmek.

137. Münevver olmasun ol mihr-i ʿālem
138. Ki eyleye çerāġum nūrını kem

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Coşmak, ısınmak, ateşli olmak, hararetlenmek.

139. O hengâme gerekmez olmasun germ
140. K'ide bāzārumuz germiyyetin nerm

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Yumuşatmak.

139. O hengâme gerekmez olmasun germ
140. K'ide bāzārumuz germiyyetin nerm

bir id:

bir id: Deyim

Mısra: **141**

Aynı yapmak, eşit yapmak.

141. Bu söz üzre çü aġız bir iderler
142. Dirilüp bir yire tedbi̱r iderler

kahr id:

ḳahr id: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Çok üzülmek, içlenmek.

143. Ki ne resme ideler Yūsuf'ı ḳahr
144. Ḳala anlara ḫālı̱ kūçe vü şehr

merdüm-i çeşm-i cihan:

merdüm-i çeşm-i cihan: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Dünyanın göz bebeği.

145. Ne yüzden merdüm-i çeşm-i cihanı
146. Alalar çeşm-i merdümden nihānį

çeşm-i merdüm:

çeşm-i merdüm: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Gözbebeği.

145. Ne yüzden merdüm-i çeşm-i cihanı
146. Alalar çeşm-i merdümden nihānį

gülşen-i cān:

gülşen-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Canın gül bahçesi.

147. Ḳılalar gülşen-i cāndan anı dūr
148. İdeler çeşm-i nergis bigi bį-dūr

çeşm-i nergis:

çeşm-i nergis: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Nergisin gözü.

147. Ḳılalar gülşen-i cāndan anı dūr
148. İdeler çeşm-i nergis bigi bį-dūr

genc-i ʿadem:

genc-i ʿadem: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Yokluk hazinesi.

149. Ne ol ḫalḳı göre ne ḫalḳı anı
150. Ḳala genc-i ʿadem içre nihānį

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Neden, niçin; hangi sebeple.

145. Ne yüzden merdüm-i çeşm-i cihanı
146. Alalar çeşm-i merdümden

nihāni̱

dūr Ḳıl:

dūr Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Uzak tutmak, uzaklaştırmak.

147. Ḳılalar gülşen-i cāndan anı dūr

148. İdeler çeşm-i nergis bigi bi̱-dūr

ḥabāb-ı çeşme-i mihr:

ḥabāb-ı çeşme-i mihr: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Sevgilinin pınarının kabarcıkları.

11. Döker dür gibi der çün ol peri̱-çihr

12. Olur pervi̱n ḥabāb-ı çeşme-i mihr

ḫod ol:

ḫod ol: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Kendinden geçmek.

131. Şol āteş kim odamuz ide pür-dūd

132. Gerekmez ger ḫod olursa yanar ʿūd

bi̱-dūr id:

bi̱-dūr id: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Soluk, mat hale gelmek.

147. Ḳılalar gülşen-i cāndan anı dūr

148. İdeler çeşm-i nergis bigi bi̱-dūr

pervaz ur:

pervaz ur: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Kanat çırpmak, uçmak.

57. Ḳafesden murġ-ı vaḥşi̱ k’ura pervaz

58. Ṭutulmaz eyleseñ biñ ḥi̱le āġāz

murġ-ı vaḥşi:

murġ-ı vaḥşi: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Yabani kuş.

57. Ḳafesden murġ-ı vaḥşi

k'ura pervaz

58. Ṭutulmaz eyleseñ biñ ḥile

āġāz

āġāz eyle:

āġāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Anlatmak.

57. Ḳafesden murġ-ı vaḥşi

k'ura pervaz

58. Ṭutulmaz eyleseñ biñ ḥile

āġāz

nihān it:

nihān it: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Gizlemek, saklamak ; görünmemek, seçilmemek.

63. Nihān it sine aṣdāfından

anı

64. Degürme aña elmas-ı

zebanı

elmas-ı zeban:

elmas-ı zeban: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Dilin elması.

63. Nihān it sine aṣdāfından

anı

64. Degürme aña elmas-ı

zebanı

keşf-i sır:

keşf-i sır: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Sırları açığa çıkarmak.

65. Niçesin keşf-i sır serden

çıḳardı

66. Niçe serveri efserden

çıḳardı

serden çık:

serden çık: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Baştan çıkmak: Kötü yola sapmak, ahlakı bozulmak.

65. Niçesin keşf-i sır serden çıḳardı
66. Niçe serveri efserden çıḳardı

zebanı uzat:

zebanı uzat: Deyim
Mısra: **67**
Dilini uzatmak.

67. Çü sır açmaġa uzatdı zebanı
68. Pür oldı od-ıla şemʿ yaşın

sır aç:

sır aç: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Sırrın açıklanması, keşfedilmesi.

67. Çü sır açmaġa uzatdı zebanı
68. Pür oldı od-ıla şemʿ yaşın

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Dolmak.

67. Çü sır açmaġa uzatdı zebanı
68. Pür oldı od-ıla şemʿ yaşın

başa çık:

başa çıḳ: Deyim
Mısra: **90**
Şımartmak.

89. Görüñ n'itdi bu pīr-i sāl-ḫōrdı
90. O ṭıfla yüz virüp başa çıḳardı

el bir id:

el bir id: Deyim
Mısra: **123**
Birlikte davranmak, dayanışmak.

123. Gelüñ imdi berü el bir idelüm
124. Bunuñ defʿine bir tedbīr idelüm

yüz bul:

yüz bul: Deyim

Mısra: **87**

Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımararak daha çoğunu istemek.

87. Atasından şu deñlü yüz bulupdur
88. Ki söyler bulduġın yüzsüz olupdur

taʿbir ḳıl:

taʿbir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Tabir etme, açıklama.

Dizin

yūsuf-ı mihr:

yūsuf-ı mihr: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Yüzü güneş gibi parlak ve güzel olan Yûsuf.

1. Seḥer çün Yūsuf-ı mihr açdı dḥdār
2. Semenzārı semānuñ oldı gülzār

gülzār ol:

gülzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gülbahçesi olması veya gülbahçesine dönmesi.

1. Seḥer çün Yūsuf-ı mihr açdı dḥdār
2. Semenzārı semānuñ oldı gülzār

gül-i raʿnā:

gül-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Güzel gül; dışı sarı, içi kırmızı renkte olan bir çeşit gül.

3. Açınca bir gül-i raʿnā yüzini
4. Yumar biñ nergis-i fettan gözini

nergis-i fettan:

nergis-i fettan: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Fitneci nergis çiçeği II
Sevgilinin fitne çıkaran gözleri.

3. Açınca bir gül-i raʿnā yüzini
4. Yumar biñ nergis-i fettan gözini

gülistān-ı sema:

gülistān-ı sema: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Semanın gül bahçesi.

5. Gülistān-ı sema çün buldı zi̯ver
6. Girüp seyr itdi için Yūsuf-ı ḫūr

yūsuf-ı ḫūr:

yūsuf-ı ḫūr: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Güneş gibi parlak ve güzel Yûsuf.

5. Gülistān-ı sema çün buldı zi̯ver
6. Girüp seyr itdi için Yūsuf-ı ḫūr

seyr it:

seyr it: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Seyretmek, bakmak.

5. Gülistān-ı sema çün buldı zi̯ver
6. Girüp seyr itdi için Yūsuf-ı ḫūr

seyr it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Gezmek, dolaşmak.

49. Bu şi̯ri̯n sözleri işitdi Yūsuf
50. Çıḳup seyr itmege meyl itdi Yūsuf

seyr it: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Gezmek, gezinmek, temaşa etmek.

61. Bahār eyyamı olur ḫāne dil-gi̯r
62. Ḳo seyr itsün bizümle ol birez yir

ḥuṣṣād-ı bi-bāk:

ḥuṣṣād-ı bi-bāk: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Korkusuzca hased edenler.

7. Seḥerden ṭurdı ol ḥuṣṣād-ı bi-bāk

8. İçi pür-zehr-i mār u ṭaşı tiryak

pür-zehr-i mār:

pür-zehr-i mār: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yılanı çok zehirli.

7. Seḥerden ṭurdı ol ḥuṣṣād-ı bi-bāk

8. İçi pür-zehr-i mār u ṭaşı tiryak

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Toplanmak, bir araya gelmek.

11. Gelüp Yūsuf ḳatına oldılar cemʿ

12. Olur pervāne Yūsuf ortada şemʿ

pervāne ol:

pervāne ol: Deyim

Mısra: **12**

Büyük bir bağlılıkla yanından hiç ayrılmamak, her isteğini yapmaya hazır olmak.

11. Gelüp Yūsuf ḳatına oldılar cemʿ

12. Olur pervāne Yūsuf ortada şemʿ

şirin id:

şirin id: Kalıp İfade

Mısra: **14**

(Sözünü) Güzel söylemek, tatlı dil kullanmak.

13. Uzadup şemʿ-veş söz ü zebānı

14. İderler şehdden şirin beyanı

hiṭābı id:

ḫiṭābı id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Sözü birine veya birilerine yöneltme, seslenme.

15. Vefā yüzinden açarlar niḳābı

16. Ṣafā söziyle iderler ḫiṭābı

vakt-i gül:

vaḳt-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gül mevsimi II İlkbahar.

17. Didiler vaḳt-i güldür iy birader

18. Zemi̱ni zeyn idüpdür māh-ı āẕer

zeyn id:

zeyn id: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Süslemek.

17. Didiler vaḳt-i güldür iy birader

18. Zemi̱ni zeyn idüpdür māh-ı āẕer

kenār-ı kişte:

kenār-ı kişte: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Tarla kenarı.

19. Bahār-ıla çemenler buldı revnaḳ

20. Kenār-ı kişte reşk eyler Ḫavernaḳ

reşk eyle:

reşk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Kıskanmak,haset etmek.

19. Bahār-ıla çemenler buldı revnaḳ

20. Kenār-ı kişte reşk eyler Ḫavernaḳ

kebg-i kūh-sār:

kebg-i kūh-sār: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Dağ kekliği.

21. Ṣafā ṭablını çaldı kebg-i kūh-sār

22. Ṣalā-yı ʿişe geldi murġ-ı gülzār

Ṣalā-yı ʿiş:

Ṣalā-yı ʿiş: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yeme içme/eğlenme daveti/çağrısı.

21. Ṣafā ṭablını çaldı kebg-i kūh-sār
22. Ṣalā-yı ʿişe geldi murġ-ı gülzār

murġ-ı gülzār:

murġ-ı gülzār: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gül bahçesinin kuşu.

21. Ṣafā ṭablını çaldı kebg-i kūh-sār
22. Ṣalā-yı ʿişe geldi murġ-ı gülzār

direm-riz ol:

direm-ṛiz ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Para saçmak.

23. Aġaçlar raḳṣa girdiler seḥer-ḫiz
24. Şükūfe üstine oldı direm-ṛiz

mizāc-i muʿtedil:

mizāc-i muʿtedil: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Dengeli fıtrat, tabiat.

27. Mizāc-i muʿtedil gibi hevā ḫoş
28. Gögüñ sāde yüzi yirüñ münaḳḳaş

seyran id:

seyran id: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

29. Demidür kim çıḳup seyran idevüz
30. Teferrüc ide her yaña gidevüz

seyran id: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

57. Didiler Yūsuf ister k'ide seyran
58. Geze yazı yüzin şādān u ḫāndān

teferrüc id:

teferrüc id: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Açılma, ferahlama, gezinti.

29. Demidür kim çıḳup seyran idevüz
30. Teferrüc ide her yaña gidevüz

her yañ:

her yañ: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Her taraf/yer.

29. Demidür kim çıḳup seyran idevüz
30. Teferrüc ide her yaña gidevüz

ihtiyār it:

iḫtiyār it: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Seç, tercih et.

33. Yiter bayḳuş gibi künc iḫtiyār it
34. Çıḳup şeh-bāz-veş ʿazm-i şikār it

ʿazm-i şikār it:

ʿazm-i şikār it: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Ava çıkmak.

33. Yiter bayḳuş gibi künc iḫtiyār it
34. Çıḳup şeh-bāz-veş ʿazm-i şikār it

ʿuzlet-güzin ol:

ʿuzlet-güzīn ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Tenha yer aramak, yalnızlık aramak.

35. Yiter ʿankā gibi ʿuzlet-güzīn ol
36. Yatup sāye gibi gūşe-nişīn ol

gūşe-nişīn ol:

gūşe-nişīn ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Köşesine çekilmek, münzevi olmak.

35. Yiter ʿankā gibi ʿuzlet-güzīn ol
36. Yatup sāye gibi gūşe-nişīn ol

Hirām it:

Ḫirām it: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Salınmak ‖ Boy göstermek.

37. Ḫirām it kebg-veş kūhsār içinde
38. Açıl ter gül gibi gül-zār içinde

ʿazm-i gülzār eyle:

ʿazm-i gülzār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Gül bahçesine yönelmek, gitmek.

39. Çıḳalum ʿazm-i gülzār eyleyelüm
40. Yirini ġoncanuñ ṭar eyleyelüm

ṭar eyle:

ṭar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Daraltmak.

39. Çıḳalum ʿazm-i gülzār eyleyelüm
40. Yirini ġoncanuñ ṭar eyleyelüm

çāk Kıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Yırtmak.

43. Geyik ṭavşan ḳovalum cüst ü çālāk
44. Ḳılalum gürg ü şīrüñ

zehresin çāk

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade

Mısra: **45**

İçmek, yudumlamak.

45. Gehį ḳoyun südüni idelüm nūş

46. Gehį ḳuzu kebabın yiyelüm ḫoş

meyl it:

meyl it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Eğilim göstermek.

49. Bu şįrįn sözleri işitdi Yūsuf

50. Çıḳup seyr itmege meyl itdi Yūsuf

her ne deñlü:

her ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Her ne kadar.

51. Bilürsin her ne deñlü olsa zįrek

52. Olur bāzįye māyil ṭabʿ-ı kūdek

zįrek ol:

zįrek ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Zeki, kurnaz olmak.

51. Bilürsin her ne deñlü olsa zįrek

52. Olur bāzįye māyil ṭabʿ-ı kūdek

ṭabʿ-ı kūdek:

ṭabʿ-ı kūdek: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Çocuk tabiatı.

51. Bilürsin her ne deñlü olsa zįrek

52. Olur bāzįye māyil ṭabʿ-ı kūdek

bāzįye ol:

bāzįye ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Oynamak.

51. Bilürsin her ne deñlü olsa zi̱rek
52. Olur bāzi̱ye māyil ṭabʿ-ı kūdek

şādık ol:

ṣādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Doğru, hakikatli, sadakatli, dürüst olmak.

53. Çü seyre iştihası oldu ṣādıḳ
54. Pes oldı her ne dirlerse muvāfıḳ

pes ol:

pes ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Bitti, nihayete erdi, sonlandı.

53. Çü seyre iştihası oldu ṣādıḳ
54. Pes oldı her ne dirlerse muvāfıḳ

her ne:

her ne: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Hangi şey, herhangi, ne olursa olsun.

53. Çü seyre iştihası oldu ṣādıḳ
54. Pes oldı her ne dirlerse muvāfıḳ

geze yazı:

geze yazı: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Gezerken, gezdiğimizde.

57. Didiler Yūsuf ister k'ide seyran
58. Geze yazı yüzin şādān u ḫ̱āndān

seyr-i ṣaḥrā Ḳıl:

seyr-i ṣaḥrā Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Sahrada gezinmek.

59. Fe ersil hü ġaden yertaʿ ü yelʿab
60. Ḳılalum seyr-i ṣaḥrā rūz tā şeb

dil-gir ol:

dil-gir ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Gücenmek, kırılmak.

61. Bahār eyyamı olur ḫāne dil-gir

62. Ḳo seyr itsün bizümle ol birez yir

gönlümce ol:

gönlümce ol: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Gönle göre olmak, isteğe uygun olmak.

67. Eger isterseñüz gönlümc'olasız

68. Bu yola yiltemeñüz Yūsuf'ı siz

çıḳmak olmaz:

çıḳmak olmaz: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Çıkmak.

69. Ki gevher maḫzeninden çıḳmak olmaz

70. Gül-i ter gülşeninden çıḳmaḳ olmaz

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Taze gül.

69. Ki gevher maḫzeninden çıḳmak olmaz

70. Gül-i ter gülşeninden çıḳmaḳ olmaz

seyr-i gülzār:

seyr-i gülzār: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Gül bahçesi gezintisi.

71. Gerek serv-i revāna seyr-i gülzār

72. Ne yiridür anuñ kūhsār-ı pür-ḫār

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

71. Gerek serv-i revāna seyr-i gülzār
72. Ne yiridür anuñ kūhsār-ı pür-ḫār

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Akıp gitmek, salınmak.

73. Ṣalınmaḳ serve ḫoşdur bāġ içinde
74. Revān olmaḳ yaraşmaz ṭaġ içinde

ayru ol:

ayru ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Uzak kalmak, ayrı düşmek.

79. Bilürsiz olamazın andan ayru
80. Ḳaçan olabilür ten cāndan ayru

ayru ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Ayrı kalmak, uzak düşmek, ayrılmak.

79. Bilürsiz olamazın andan ayru
80. Ḳaçan olabilür ten cāndan ayru

kerem eyle:

kerem eyle: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Cömertlik etmek, iyilik etmek.

81. Kerem eylen beni andan ayırman
82. Benümle anuñ ortasına girmen

nihāl-i ḫāme:

nihāl-i ḫāme: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Kalem fidanı.

89. Nihāl-i ḫāmedür serv-i revanı
90. Beyāż-ı nāmedür āb-ı

revanı

serv-i revan:

serv-i revan: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

89. Nihāl-i ḫāmedür serv-i revanı

90. Beyāż-ı nāmedür āb-ı revanı

beyāż-ı nāme:

beyāż-ı nāme: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Mektubun, mektup sayfasının beyazlığı.

89. Nihāl-i ḫāmedür serv-i revanı

90. Beyāż-ı nāmedür āb-ı revanı

āb-ı revan:

āb-ı revan: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Akar su.

89. Nihāl-i ḫāmedür serv-i revanı

90. Beyāż-ı nāmedür āb-ı revanı

Haṭ-ı cedvel:

Ḫaṭ-ı cedvel: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Cetvel çizgisi.

91. Ḫaṭ-ı cedvel kenar-u cūdur aña

92. Ḫayāl-i nāzük aḳar ṣudur aña

kenar-u cūd:

kenar-u cūd: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Irmak kenarı.

91. Ḫaṭ-ı cedvel kenar-u cūdur aña

92. Ḫayāl-i nāzük aḳar ṣudur aña

Ḫayāl-i nāzük:

Ḫayāl-i nāzük: Kalıp İfade

Mısra: **92**

İnce hayal.

91. Ḫaṭ-ı cedvel kenar-u cūdur aña

92. Ḫayāl-i nāzük aḳar ṣudur aña

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Taze çimen, yeşillik.

93. Ḫaṭ-ı sebz aña yiter sebze-i ter

94. Ṭutar nergis yüzini levḥa-i zer

Haṭ-ı sebz:

Ḫaṭ-ı sebz: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Yeni terleyen bıyıklar.

93. Ḫaṭ-ı sebz aña yiter sebze-i ter

94. Ṭutar nergis yüzini levḥa-i zer

levḥa-i zer:

levḥa-i zer: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Altın levha.

93. Ḫaṭ-ı sebz aña yiter sebze-i ter

94. Ṭutar nergis yüzini levḥa-i zer

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Ulaşmak, erişmek.

95. Oḳısun yazsun olsun ʿilme vāṣıl

96. Gezüben oynamaḳ her vaḳt ḥāṣıl

meşgul ol:

meşgul ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Uğraşmak, meşgul olmak.

99. Olurken yazıda bāzīye meşgul

100. Bula bir gürg-i merdüm-ḫ∨ār aña yol

101. Girı̣bān gibi ide sı̣nesin çāk
102. Ḳıla gül yüzini sebze gibi ḫāk

gürg-i merdüm-ḫ∨ār:

gürg-i merdüm-ḫ∨ār: Kalıp İfade
Mısra: **100**
İnsan yiyen kurt.

99. Olurken yazıda bāzı̣ye meşgul
100. Bula bir gürg-i merdüm-ḫ∨ār aña yol

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Parçalamak, yırtmak.

101. Girı̣bān gibi ide sı̣nesin çāk
102. Ḳıla gül yüzini sebze gibi ḫāk

hāk Ḳıl:

ḫāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Toprağa karışmak.

101. Girı̣bān gibi ide sı̣nesin çāk
102. Ḳıla gül yüzini sebze gibi ḫāk

zaḫm-ı dendān:

zaḫm-ı dendān: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Diş yarası.

103. Ura nāzük tenine zaḫm-ı dendān
104. Ola sı̣mı̣n-beri hem-reng-i mercan

göz göze:

göz göze: Deyim
Mısra: **105**
(Bir varlık ile) karşı karşıya gelmek.

105. Virüben göz göze ḳurda ḳuzumı
106. Benüm gice idesiz gündüzümi

āheng eyle:

āheng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Yönelmek, uyum içinde bir şeyler yapmaya hazırlanmak.

107. Çü Yaʿḳūb eyledi bu resme āheng

108. Didiler iy ata bu ʿöẕrdür leng

gündüzümi gice id:

gündüzümi gice id: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Çok kederlenecek bir durum içinde bulunmak.

105. Virüben göz göze ḳurda ḳuzumı

106. Benüm gice idesiz gündüzümi

ḳurd ol:

ḳurd ol: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Kurt olmak.

109. Ne cānından usanmış ḳurd ola ol

110. Ki ṭura bunca arslana kese yol

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Ne kadar, ne ölçüde.

113. Ne deñlü gürg olur-ısa bahādur

114. ʿAṣāmuz görse ṣanur ejdehādur

gürg ol:

gürg ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Kurt olmak.

113. Ne deñlü gürg olur-ısa bahādur

114. ʿAṣāmuz görse ṣanur ejdehādur

gürg ol: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Kurt olmak.

115. Degül gürg olsa ger ḫord şi̱r-i şerze

116. Bizi görse düşer üstine
lerze

şir-i şerze:

şi̱r-i şerze: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Kükremiş aslan.

115. Degül gürg olsa ger ḫord
şi̱r-i şerze
116. Bizi görse düşer üstine
lerze

red kıl:

red ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Reddetmek, kabul etmemek.

117. Bu vech-ile çü ʿöz̲rin
ḳıldılar red
118. Tażarruʿ eylediler yine bi̱-
ḥad

tażarruʿ eyle:

tażarruʿ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Yalvarıp yakarmak.

117. Bu vech-ile çü ʿöz̲rin
ḳıldılar red
118. Tażarruʿ eylediler yine bi̱-
ḥad

Ṭaleb ḳıl:

Ṭaleb ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **120**
İstemek.

119. Hem andan ḳıldı Yūsuf
ḫaylı̱ zārı̱
120. Ṭaleb ḳıldı ki seyr ide
kenarı

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Gezmek, gezinmek ‖ temaşa etmek.

119. Hem andan ḳıldı Yūsuf
ḫaylı̱ zārı̱
120. Ṭaleb ḳıldı ki seyr ide
kenarı

Kabūl it:

Ḳabūl it: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Onaylamak, benimsemek.

121. Żarūrį atası virdi rızayı
122. Ḳabūl itd'iḫtiyār-ile belayı

zāri ḳıl:

zārį ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Ağlamak.

119. Hem andan ḳıldı Yūsuf ḫaylį zārį
120. Ṭaleb ḳıldı ki seyr ide kenarı

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Bırakmak, vazgeçmek.

65. Didi Yaʿkūb terk eylen burayı
66. İçüñüzden çıḳaruñ ol hevāyı

hem-reng-i mercan ol:

hem-reng-i mercan ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Mercan renkli olmak.

103. Ura nāzük tenine zaḫm-ı dendān
104. Ola sį̄mį̄n-beri hem-reng-i mercan

kūhsār-ı pür-ḫār:

kūhsār-ı pür-ḫār: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Diken dolu dağ.

71. Gerek serv-i revāna seyr-i gülzār
72. Ne yiridür anuñ kūhsār-ı pür-ḫār

çıḳmaḳ ol:

çıḳmaḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Çıkmak.

69. Ki gevher maḫzeninden çıḳmak olmaz
70. Gül-i ter gülşeninden

çıḳmaḳ olmaz

fe ersil hü ġaden ü yertaʿ ü yelʿab:

fe ersil hü ġaden ü yertaʿ ü yelʿab: Ayet
Mısra: **59**
"Yarın onu da bizimle beraber (kıra) gönder, gezsin oynasın; biz onu elbette koruruz". (Yûsuf sûresi, âyet 12)

59. Fe ersil hü ġaden yertaʿ ü yelʿab
60. Ḳılalum seyr-i ṣaḥrā rūz tā şeb

māh-ı āẕer:

māh-ı āẕer: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Ateşin ayı.

17. Didiler vaḳt-i güldür iy birader
18. Zemi̱ni zeyn idüpdür māh-ı āẕer

var-ısa:

var-ısa: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Mevcut, bulunmakta.

75. Ṣafāñuz var-ı sa seyrān idüñ siz
76. Gerek bāġa gerek ṭaġa gidüñ siz

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

75. Ṣafāñuz var-ı sa seyrān idüñ siz
76. Gerek bāġa gerek ṭaġa gidüñ siz

Ḳażā irdükde başiret bağlan:

Ḳażā irdükde başi̱ret bağlan:
Atasözü
Mısra: **124**
Birtakım sevimsiz olaylardan sonra hâlâ gerçekleri görememek büyük hatadır..

123. Bu söz kim söylenür

ḥaḳdur ḥaḳīḳat

124. Ḳażā irdükde bağlanur başīret

Dizin

<u>çarḫ-ı gerdūn:</u>

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Dönen felek.

1. Fiġān bu çarḫ-ı gerdūnuñ elinden

2. Ki eyler çāh içini māha mesken

<u>çāh eyle:</u>

çāh eyle: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Makam edinmek, mevki edinmek.

1. Fiġān bu çarḫ-ı gerdūnuñ elinden

2. Ki eyler çāh içini māha mesken

<u>riyāż-ı cān:</u>

riyāż-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Can, gönül bahçesi.

3. Riyāż-ı cānda seyr iden ġazāle

4. İdder bir gürg-i ḫūn-rīzi ḥavāle

<u>seyr id:</u>

seyr id: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Gezip dolaşma.

3. Riyāż-ı cānda seyr iden ġazāle

4. İdder bir gürg-i ḫūn-rīzi ḥavāle

<u>gürg-i ḫūn-rīz:</u>

gürg-i ḫūn-rīz: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kan döken kurt.

3. Riyāż-ı cānda seyr iden ġazāle

4. İdder bir gürg-i ḫūn-rīzi ḥavāle

6. Ki seyrān ide olduḳça ṣafāsı

ḥavāle İdd:

ḥavāle İdd: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ismarlamak, çağırmak.

3. Riyāż-ı cānda seyr iden ġazāle
4. İdder bir gürg-i ḫūn-rı̇zi ḥavāle

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

5. Çü virdi Yūsuf'a destūr atası
6. Ki seyrān ide olduḳça ṣafāsı

ṣafāsı ol:

ṣafāsı ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sefası olmak II mutlu, huzurlu olmak.

5. Çü virdi Yūsuf'a destūr atası

teslim Ḳıl:

teslı̇m Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Teslim olmak, emaneti geri vermek.

7. Ḳılup ḳardaşlarına anı teslı̇m
8. Ṣaḳınuñ gürgden diye'tdi tʿalı̇m

tʿalim it:

tʿalı̇m it: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Öğretmek, yol göstermek.

7. Ḳılup ḳardaşlarına anı teslı̇m
8. Ṣaḳınuñ gürgden diye'tdi tʿalı̇m

Każā-yı nā-gehāni:

Ḳażā-yı nā-gehānı̇: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ansızın kaza erişmek: Allah'ın takdirinin ansızın gerçekleşmesi (Kaderin kazaya

dönüşmesi).

9. Ḳażā-yı nā-gehānį̇ niçe irdi
10. Eliyle ḳuzusını ḳurda virdi

yil ol:

yil ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Rüzgar olmak II Yok olmak.

11. Alup Yaʿḳūb elinden Yūsuf'ı tį̇z
12. Olurlar yil gibi bunlar sebük-ḫį̇z

nihān ol:

nihān ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gizlenmek, saklanmak.

15. Nihān olınca Yaʿḳūbʿuñ gözinden
16. Ne dirse çıḳmayup Yūsuf sözinden

gūş ur:

gūş ur: Deyim
Mısra: **17**
Kulak vermek.

17. Urup bülbül diline gül gibi gūş
18. Kimi ber-dūş ider kimi der-āġūş

ber-dūş id:

ber-dūş id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Omuzuna almak, omuzlamak.

17. Urup bülbül diline gül gibi gūş
18. Kimi ber-dūş ider kimi der-āġūş

deste-i gül:

deste-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Gül destesi, demeti.

19. El üzre götürüp deste-i gül
20. İderler ḫār cevrine taḥammül

taḥammül İd:

taḥammül İd: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Tahammül etmek, dayanmak.

19. El üzre götürüp deste-i gül
20. İderler ḫār cevrine taḥammül

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Emir etmek, buyurmak.

21. Boyun ṭutup ne emr itdiyse muṭlaḳ
22. Baṣarlar dāmen-i ṣaḥrāya ayaḳ

boyun ṭut:

boyun ṭut: Deyim

Mısra: **21**

İtaat etmek, rıza göstermek.

21. Boyun ṭutup ne emr itdiyse muṭlaḳ
22. Baṣarlar dāmen-i ṣaḥrāya ayaḳ

dāmen-i ṣaḥrā:

dāmen-i ṣaḥrā: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Çöl eteği.

21. Boyun ṭutup ne emr itdiyse muṭlaḳ
22. Baṣarlar dāmen-i ṣaḥrāya ayaḳ

ayak baṣ:

ayaḳ baṣ: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Adım atmak.

21. Boyun ṭutup ne emr itdiyse muṭlaḳ
22. Baṣarlar dāmen-i ṣaḥrāya ayaḳ

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Parçalamak, yırtmak.

23. Ṣalarlar anı dāmen gibi ber-ḫāk
24. Girịbānın iderler gül gibi çāk

çāk id: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Parçalamak, yırtmak.

63. Kimüñ dāmānına yüz ursa ġam-nāk
64. Girịbānın iderler gül gibi çāk

menzil Ḳıl:

menzil Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Yol almak.

27. Sürüp gül yüzini yire çü sāye
28. Ḳılurlar burc-i ḫāki menzil aya

burc-i ḫāki:

burc-i ḫāki: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Toprak burçları (Boğa, Başak, Oğlak)

27. Sürüp gül yüzini yire çü sāye
28. Ḳılurlar burc-i ḫāki menzil aya

leked-kūb id:

leked-kūb id: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Ayaklar altında kalmak, çiğnenmek.

29. İderler sebze-veş servin leked-kūb
30. Ḳılurlar sünbülin ṣaḥrāya cārūb

cārūb Ḳıl:

cārūb Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Süpürge atmak.

29. İderler sebze-veş servin leked-kūb
30. Ḳılurlar sünbülin ṣaḥrāya cārūb

göz yaşı:

göz yaşı: Argo

Mısra: **32**

Göz yaşı.

31. Başından tācın alup lāle gibi
32. Dökerler göz yaşını jāle gibi

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Göz yaşı.

83. Yapup dı̇vārını himmet ṭaşından
84. Ṣularduñ sebzezārın göz yaşından

lābe it:

lābe it: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Yalvarmak.

33. Sögerler bunlar ol itdükçe lābe
34. Sürürler yalın ayaḳ başı ḳabe

ser-mūze-i laʿl:

ser-mūze-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Kırmızı çizme.

37. Olur çün ḫūn-ıla rengi̇n ayaġı
38. Geyer ser-mūze-i laʿli̇n ayaġı

efgār it:

efgār it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Yaralamak.

39. Ḫas ü ḫār ayaġın itdükçe efgār
40. Bu gül bülbül gibi olur-ıdı zār

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Ağlayıp inlemek.

39. Ḫas ü ḫār ayaġın itdükçe efgār

40. Bu gül bülbül gibi olur-ıdı zār

boynın bur:

boynın bur: Deyim

Mısra: **42**

Boynunu burmak, çaresiz bırakmak.

41. Olar ġonca gibi yüzin dürerdi
42. Benefşe gibi bu boynın burardı

rengin ol:

rengin ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Renklenmek, süslenmek.

37. Olur çün ḫūn-ıla rengin ayaġı
38. Geyer ser-mūze-i laʿlin ayaġı

hār-ı efgār Ḳıl:

ḫār-ı efgār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Efkar dikeni, gam dikeni.

45. Ḳılurdı avuç için ḫār-ı efgār
46. Güle ḫār-ıla ḫas ururdı mismār

giryān ol:

giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Gözyaşı dökerek üzülmek, mahzun olmak.

49. Seḥāb ol ḥāli gördi oldı giryān
50. Güneş gökde ġażabdan oldı lerzan

lerzan ol:

lerzan ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Titremek II Korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak, paniklemek.

49. Seḥāb ol ḥāli gördi oldı giryān
50. Güneş gökde ġażabdan oldı

lerzan

nişanı

54. Gözi yaşıyla yurdı āsmānı

teʾŝir ḳıl:

teʾŝir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

(Bir şey diğer bir şey üzerine) Etki yapmak, etkilemek.

51. Şuʿāı nı̱zesi ger ḳılsa teʾŝı̱r

52. Ṣoḳardı anlaruñ çeşmine bir bir

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Gözyaşı, girye.

53. Olaydı çeşmesinde nem nişanı

54. Gözi yaşıyla yurdı āsmānı

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Tek tek, Birer birer.

51. Şuʿāı nı̱zesi ger ḳılsa teʾŝı̱r

52. Ṣoḳardı anlaruñ çeşmine bir bir

raḥm it:

raḥm it: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek.

55. Bular itmediler ẕerre ḳadar raḥm

56. Ururlar bı̱-muḥābā zaḫm-ber-zaḫm

nişanı ol:

nişanı ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

İşaret olmak.

53. Olaydı çeşmesinde nem

Ham id:

Ḫam id: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Bükmek, eğmek.

57. Ḫam idüp çeng-veş ol gül budağın
58. Bururlar ʿūd-veş ġonca ḳulaġın

āŝār-ı pençe:

āŝār-ı pençe: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Pençe izleri.

59. Çü ururlardı def gibi ṭabānca
60. Ḳalurdı gül yüzinde āŝār-ı pençe

āġāz eyle:

āġāz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Anlatmak.

61. Çü ney-veş naleye eylerdi āġāz
62. Düzerlerdi muḫālif perdede sāz

yüz ur:

yüz ur: Deyim
Mısra: **63**
Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

63. Kimüñ dāmānına yüz ursa ġam-nāk
64. Girḭbānın iderler gül gibi çāk

zārilıġ eyle:

zārḭlıġ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Ağlamak.

65. Kime kim ağlayup zārḭlıġ eyler
66. Güler yüz bulımaz ol ġonca-i ter

ġonca-i ter:

ġonca-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Taze (yeni açmış) gonca.

65. Kime kim ağlayup zārḭlıġ eyler
66. Güler yüz bulımaz ol

ġonca-i ter

rūy-i ümmid:

rūy-i ümmīd: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Ümidin yüzü.

67. Birinden görmedi çün rūy-i ümmīd
68. Revān oldı gözinden eşki nevmīd

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Akıp gitmek, salınmak.

67. Birinden görmedi çün rūy-i ümmīd
68. Revān oldı gözinden eşki nevmīd

hūn-ı ciğer:

ḫūn-ı ciğer: Hadis

Mısra: **70**

Ciğer kanı.

69. Yaşından gül yüzin pür-jāle ḳıldı
70. Gülin ḫūn-ı ciğerle jāle ḳıldı

jāle kıl:

jāle ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Jale kılmak.

69. Yaşından gül yüzin pür-jāle ḳıldı
70. Gülin ḫūn-ı ciğerle jāle ḳıldı

ṭıfl-ı süsen:

ṭıfl-ı süsen: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Susam çocuğu.

71. Yumup çün ṭıfl-ı süsen ḳāl dilin
72. Atasına açar pes ḥāl dilini

çarḫ-ı gerdan:

çarḫ-ı gerdan: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Dönen dünya

75. Niçe seyl itdi yaşum çarḫ-ı gerdan
76. Neler eyler bana iḫvān-ı ḫuvvān

seyl it:

seyl it: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Sel olmak.

75. Niçe seyl itdi yaşum çarḫ-ı gerdan
76. Neler eyler bana iḫvān-ı ḫuvvān

çevgān eyle:

çevgān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Değnek eylemek.

77. Büküp ḳaddümi çevgān eylediler
78. Beni çün gūy-ı ġalṭān eylediler

gūy-ı ġalṭān eyle:

gūy-ı ġalṭān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Yuvarlanan top yapmak, hâline getirmek.

77. Büküp ḳaddümi çevgān eylediler
78. Beni çün gūy-ı ġalṭān eylediler

türktāzi id:

türktāzį id: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Hücum, baskın yapmak.

79. Cefā atıyla idüp türktāzį
80. İderler benüm-ile ṭurfa bāzį

bāzi id:

bāzį id: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Oyun, eğlence, lehv yapmak.

79. Cefā atıyla idüp türktāzį
80. İderler benüm-ile ṭurfa bāzį

bād-ı seḥer:

bād-ı seḥer: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Seher rüzgarı

81. Şu gül-şen ki ayırmayup naẓardan

82. Ṣaḳınurduñ gülin bād-ı seḥerden

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

"Nasıl oldu" anlamında soru kalıbı.

85. Gel anuñ güllerini gör ne oldı

86. Ḫazān irmezden öñdin niçe ṣoldı

nihāl-i serv-i gülzār-ı cevāni:

nihāl-i serv-i gülzār-ı cevānį:

Kalıp İfade

Mısra: **87**

Gençlik bahçesin selvi gibi olan fidanı.

87. Nihāl-i serv-i gülzār-ı cevānį

88. Ki yüz biñ nāz-ıla beslerdüñ anı

yüz biñ:

yüz biñ: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Yüz bin sayısı, çokluğu ifade etmek için kullanılmıştır.

87. Nihāl-i serv-i gülzār-ı cevānį

88. Ki yüz biñ nāz-ıla beslerdüñ anı

bād-ı ḳahr:

bād-ı ḳahr: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Kahır rüzgarı.

89. Şu resme oldu bād-ı ḳahr-ıla ḫāk

90. Ki ġālib geldi aña ḫār u ḫāşāk

hāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Toprak olma || Ölmek.

89. Şu resme oldu bād-ı ḳahr-ıla ḫāk
90. Ki ġālib geldi aña ḫār u ḫāşāk

ġālib gel:

ġālib gel: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Üstün gelmek, baskın çıkmak.

89. Şu resme oldu bād-ı ḳahr-ıla ḫāk
90. Ki ġālib geldi aña ḫār u ḫāşāk

meh-i burc-ı şeref:

meh-i burc-ı şeref: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Ululuk, azamet burcunun (güzellik derecesi bağlamında) ayı II Hz. Yûsuf.

91. Meh-i burc-ı şeref irdi vebale
92. Mükemmel bedr-iken döndi hilale

bād-ı ṣarṣar:

bād-ı ṣarṣar: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

93. Şebistānuñ çerāġın bād-ı ṣarṣar
94. Diler kim nūrın alup ide bi-fer

bi-fer id:

bi-fer id: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Işıksız etmek.

93. Şebistānuñ çerāġın bād-ı ṣarṣar
94. Diler kim nūrın alup ide bi-fer

nār-ı ḥased:

nār-ı ḥased: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Kıskançlık ateşi.

95. Olup nār-ı ḥasedle içleri pür

96. Bu ẓālimler niçe ḳaṣd itdiler gör

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

95. Olup nār-ı ḥasedle içleri pür
96. Bu ẓālimler niçe ḳaṣd itdiler gör

ḳaṣd it:

ḳaṣd it: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Niyetlenmek, harekete geçmek.

95. Olup nār-ı ḥasedle içleri pür
96. Bu ẓālimler niçe ḳaṣd itdiler gör

hār eyle:

ḫār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Diken etmek.

97. Ki yirin ġoncanuñ ḫār eyleyeler
98. Seni bülbül gibi zār eyleyeler

zār eyle:

zār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Ağlamak, inlemek.

97. Ki yirin ġoncanuñ ḫār eyleyeler
98. Seni bülbül gibi zār eyleyeler

bülbülini Ḳıl:

bülbülini Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Bülbülü olmak.

99. Ḳılup āvāre bāġuñ bülbülini
100. Ṣalalar ṭopraġa ʿömrüñ gülini

zāri eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

101. Diyüp bu sözleri eylerdi zārį

102. Aḳıdurdı yaşından cūybārı

ceng ḳıl:

ceng ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Savaşmak.

103. Bu ḥāl-ile giderler niçe ferseng

104. Bu ister ṣulḥ ide anlar ḳılur ceng

ṣulḥ id:

ṣulḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Sulh ilan etmek, barışmak.

103. Bu ḥāl-ile giderler niçe ferseng

104. Bu ister ṣulḥ ide anlar ḳılur ceng

iḫvān-ı ḫuvvān:

iḫvān-ı ḫuvvān: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Hain kardeşler.

75. Niçe seyl itdi yaşum çarḫ-ı gerdan

76. Neler eyler bana iḫvān-ı ḫuvvān

pür-jāle ḳıl:

pür-jāle ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Su damlacıklarıyla dolu olmak.

69. Yaşından gül yüzin pür-jāle ḳıldı

70. Gülin ḫūn-ı ciğerle jāle ḳıldı

el üzre götür:

el üzre götür: -

Mısra: **19**

İncitmeden götürmek.

19. El üzre götürüp deste-i gül

20. İderler ḫār cevrine

taḥammül

9. Miyān-ı mūr gibi yolı bārįk
10. Dili cahil gibi key teng ü tārįk

Dizin

ayaḳ baş:

ayaḳ baş: Deyim
Mısra: **5**
Bir yere varmak.

5. Ayaḳ başmazdı anda hįç ḥayvān
6. Meger yolın azup ġūl-i beyaban

kalb-i ʿāşıḳ:

ḳalb-i ʿāşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Âşığın kalbi, gönlü.

11. Dehānı tenh güya ḳalb-i ʿāşıḳ
12. Ḳarañu içi çün gūr-ı münāfıḳ

ġūl-i beyaban:

ġūl-i beyaban: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Çöl hortlağı, gulyabani.

5. Ayaḳ başmazdı anda hįç ḥayvān
6. Meger yolın azup ġūl-i beyaban

gūr-ı münāfıḳ:

gūr-ı münāfıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Münafıkın mezarı.

11. Dehānı tenh güya ḳalb-i ʿāşıḳ
12. Ḳarañu içi çün gūr-ı münāfıḳ

miyān-ı mūr:

miyān-ı mūr: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Karınca gibi zayıf.

sevād-ı ẓulmet:

sevād-ı ẓulmet: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Zulmet karanlığı.

13. Sevād-ı ẓulmet-ile içi ṭolmış
14. Cihāna ẓulmet andan baḫş olmış

baḫş ol:

baḫş ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

İhsan edilmek, bağışlanmak.

13. Sevād-ı ẓulmet-ile içi ṭolmış
14. Cihāna ẓulmet andan baḫş olmış

ṭūl-ı bi-ʿarż:

ṭūl-ı bi-ʿarż: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Geniş ve uzun olmayan.

15. Cihānda varsa oldur ṭūl-ı bi-ʿarż
16. Ki ʿarżın idemezdi ʿaḳl anuñ farz

ʿaḳl id:

ʿaḳl id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Düşünmek, bulmak, kafa yormak, çözüm bulmak

15. Cihānda varsa oldur ṭūl-ı bi-ʿarż
16. Ki ʿarżın idemezdi ʿaḳl anuñ farz

Ḥisāb-ı ṭūlı:

Ḥisāb-ı ṭūlı: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Uzunluğunun hesabı.

17. Ḥisāb-ı ṭūlı anuñ çoḳ ʿameldür
18. İrişmek ʿumḳına ṭūl-i emeldür

ṭūl-i emel:

ṭūl-i emel: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Hırs, tamah, tükenmez arzu.

17. Ḥisāb-ı ṭūlı anuñ çoḳ

ʿameldür

18. İrişmek ʿumḳına ṭūl-i emeldür

çeşm-i aʿmā:

çeşm-i aʿmā: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Görmeyen/kör göz.

21. İçinde çeşm-i aʿmā gibi yoḳ nem

22. Dehānı ejdehā gibi ṭolu sem

leb-i çāh:

leb-i çāh: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kuyunun ağzı. (Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından atıldığı kuyu bağlamında.)

23. Arayuraḳ bulurlar çün o çāhı

24. Getürürler leb-i çāha bu māhı

ney-i ḳand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Şeker kamışı. (Şeker gibi güzel, hoş)

25. Teninden ḥullesin servüñ ṣoyarlar

26. Ney-i ḳanduñ kemer-bendin çözerler

pür-tāb Kıl:

pür-tāb Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aydınlatmsk, şimşek gibi çakmak.

29. Ḳılurlar ġonca-veş ġuṣṣayla pür-tāb

30. İderler ol mehi bu çāha pertāb

pertāb id:

pertāb id: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Atmak, firlatmak.

29. Ḳılurlar ġonca-veş ġuṣṣayla pür-tāb

30. İderler ol mehi bu çāha

pertāb

cibril-i emin:

cibrīl-i emin: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Kendisine güvenilen, emniyet edilen, şüphelenilmeyen Cebrail.

33. Ḫudā emr itdi Cibrīl-i emin'e

34. Ki ol māh inmedin çāhuñ dibine

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Emir etmek, buyurmak.

33. Ḫudā emr itdi Cibrīl-i emin'e

34. Ki ol māh inmedin çāhuñ dibine

peyk-i melāyik:

peyk-i melāyik: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Cebrail.

37. Revān peyk-i melāyik yaʿnį Cibrīl

38. Ḥaḳ'uñ fermanı-y-ıla indi taʿcīl

ḍarb id:

ḍarb id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Vurmak, çarpmak

39. Ḳomadı kim ine çāha nigūn-sār

40. Düşüp nāzük tenine ḍarb ide kār

māh-ı felek-ḳadr:

māh-ı felek-ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Değerli, şanlı feleğin ayı, ay gibi güzel yüzlüsü.

43. Çün indi çāha ol māh-ı felek-ḳadr

44. Şeb-i deycūr içinde ṭoġdı ṣan bedr

Şeb-i deycūr:

Şeb-i deycūr: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Karanlık gece.

43. Çün indi çāha ol māh-ı felek-ḳadr

44. Şeb-i deycūr içinde ṭoġdı ṣan bedr

piç-der-piç ol:

piẕ-der-piẕ ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Dolaşık, karışık.

45. Ḫalāṣa gördi çare yoḳ-durur hiẕ

46. Resen manendi oldı piẕ-der-piẕ

nale ḳıl:

nale ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **47**

İnlemek, feryat etmek.

47. Ḫaziẕn āvāzı-y-ıla nale ḳıldı

48. Leb-ā-leb çāh içi ṭoldı inildedi

eşk-i hūnin:

eşk-i ḫūniẕn: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Kanlı gözyaşı.

49. Aḳuban gözlerinden eşk-i ḫūniẕn

50. Olur nāzük yüzi gül-berg-i nemgiẕn

gül-berg-i nemgin ol:

gül-berg-i nemgiẕn ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Nemli gül yaprağı olmak.

49. Aḳuban gözlerinden eşk-i ḫūniẕn

50. Olur nāzük yüzi gül-berg-i nemgiẕn

gevher-i eşk:

gevher-i eşk: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Gözyaşı mücevheri/incisi.

51. Ṣaçıldı gevher-i eşki bu māhuñ
52. Ṣadef ḳarnına döndi ḳaʿr-ı çāhuñ

ḳaʿr-ı çāh:

ḳaʿr-ı çāh: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Kuyunun dibi.

51. Ṣaçıldı gevher-i eşki bu māhuñ
52. Ṣadef ḳarnına döndi ḳaʿr-ı çāhuñ

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Göz yaşı.

53. Yuyup göz yaşı'la ṭopraġ u ṭaşı
54. Çü virdi çāha māye gözi yaşı

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Gözyaşı, girye.

53. Yuyup göz yaşı'la ṭopraġ u ṭaşı
54. Çü virdi çāha māye gözi yaşı

şems-i ʿālem-tāb:

şems-i ʿālem-tāb: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Dünyayı aydınlatan, dünyayı parlatan güneş II Hz. Yûsuf.

55. Şu çıḳdı çāhdan cüllāba benzer
56. Ṣafāda şems-i ʿālem-tāba benzer

burc-ı ābi:

burc-ı ābį: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Suyla ilgili burçlar, akrep ve balık burcu.

57. Çün ol meh bağladı bu çehde menzil
58. Ṣan oldı burc-ı ābį māha

menzil

menzil ol:

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Varılacak yer, yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak olmak.

57. Çün ol meh bağladı bu çehde menzil
58. Ṣan oldı burc-ı ābį māha menzil

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Menzil, konaklama yeri olmak.

63. Ne devlet indi ol seng-i siyāha
64. Ki menzil oldı bu gül yüzlü māha

gūr-ı yūnus:

gūr-ı yūnus: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Yûnus'un mezarı.

59. Ḳalup māhį gibi ṣu içre bu māh
60. Olur çün gūr-ı Yūnus zinde-dil çāh

çāh ol:

çāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Kuyu, çukur olur.

59. Ḳalup māhį gibi ṣu içre bu māh
60. Olur çün gūr-ı Yūnus zinde-dil çāh

serv-i gül-reng:

serv-i gül-reng: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Gül renkli servi.

61. Çehüñ var-ıdı ortasında bir seng
62. Yir idindi anı ol serv-i gül-reng

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Yer edinmek, yerleşmek.

61. Çehüñ var-ıdı ortasında bir seng

62. Yir idindi anı ol serv-i gül-reng

seng-i siyāh:

seng-i siyāh: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Kara taş.

63. Ne devlet indi ol seng-i siyāha

64. Ki menzil oldı bu gül yüzlü māha

tāb-ı mihr-i hāver:

tāb-ı mihr-i ḫāver: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Şark'ın güneşinin parlaklığı.

65. Meger inmişdi tāb-ı mihr-i ḫāver

66. Ki oldı çāh içinde kān-ı gevher

kān-ı gevher ol:

kān-ı gevher ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Cevher madeni olmak.

65. Meger inmişdi tāb-ı mihr-i ḫāver

66. Ki oldı çāh içinde kān-ı gevher

dehānı açuḳ ḳal:

dehānı açuḳ ḳal: Deyim

Mısra: **32**

Şaşa kalmak, ağzı açık kalmak.

31. Meger kim ay yüzini gördi rūşen

32. Açuḳ ḳaldı dehānı ḥayretinden

yolın az:

yolın az: Deyim

Mısra: **6**

Doğru yoldan sapmak, şaşırmak.

5. Ayaḳ başmazdı anda hiç

ḥayvān
6. Meger yolın azup ġūl-i beyaban

Dizin

ḥikāyet id:

ḥikāyet id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Anlatmak, nakletmek.

1. Bu ḳıṣṣa aṣlın idenler ḥikāyet
2. Bu yirde böyle ḳıldılar rivayet

rivayet ḳıl:

rivayet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Nakletmek.

1. Bu ḳıṣṣa aṣlın idenler ḥikāyet
2. Bu yirde böyle ḳıldılar rivayet

ḥıfẓ it:

ḥıfẓ it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Korumak, muhafaza altına almak.

5. K'anuñ ḥıfẓ itmege Rıḍvān tenini
6. Getürmiş ravżadan pi̯rāhenini

āteş ol:

āteş ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Ateş olmak.

7. Getürmişdi cināndan anı Rıḍvān
8. Anuñ'çün āteş olmışdı gülistan

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

11. İricek Yūsuf'uñ serv-i revānı
12. Büküp tavḳ eylemiş

boynına anı

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

17. Geyürmiş Yūsuf'uñ cismine anı
18. Semen-pūş itmiş ol serv-i revānı

tavḳ eyle:

tavḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **12**
(Boynuna) Gerdanlık gibi takmak.

11. İricek Yūsuf'uñ serv-i revānı
12. Büküp tavḳ eylemiş boynına anı

semen-pūş it:

semen-pūş it: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yaseminle örtmek.

17. Geyürmiş Yūsuf'uñ cismine anı
18. Semen-pūş itmiş ol serv-i revānı

berg-i gülden it:

berg-i gülden it: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gül yaprağından olmak.

19. Ṣanur ol göñlegi üstinde gören
20. Semen pi̱rāhen itmiş berg-i gülden

yāsemen-ber ol:

yāsemen-ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yasemin göğüslü olmak.

21. Nihāl-i serv olsa yāsemen-ber
22. Gerek pi̱rāheni berg-i gül-i ter

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Serv/selvi fidanı.

21. Nihāl-i serv olsa yāsemen-ber
22. Gerek pı̇rāheni berg-i gül-i ter

berg-i gül-i ter:

berg-i gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Taze gül yaprağı.

21. Nihāl-i serv olsa yāsemen-ber
22. Gerek pı̇rāheni berg-i gül-i ter

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Ondan sonra.

23. Pes andan didi iy mehcūr u ġamnāk
24. Selām eyler saña ol i̇zid-i pāk

selām eyle:

selām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Uzakta olan birine esenlik dilemek.

23. Pes andan didi iy mehcūr u ġamnāk
24. Selām eyler saña ol i̇zid-i pāk

izid-i pāk:

i̇zid-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Aziz olan Allah.

23. Pes andan didi iy mehcūr u ġamnāk
24. Selām eyler saña ol i̇zid-i pāk

Çeh-i miḥnet:

Çeh-i miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Mihnet, sıkıntı çukuru II Hz. Yusuf'un atıldığı kuyu bağlamında kullanılmıştır.

25. Ki oldur ġurbet ehlinüñ çilesi
26. Çeh-i miḥnetde miskḵinler eniṣi

cebr it:

cebr it: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Zorlamak, güçlük çıkarmak.

31. Ṣınuḳ göñlüñe cebr it bir niçe dem
32. Belā vaḳtinde ṣabr it olma derhem

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Muzdarip olmak, üzülmek.

31. Ṣınuḳ göñlüñe cebr it bir niçe dem
32. Belā vaḳtinde ṣabr it olma derhem

ṣabr it:

ṣabr it: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Sabır göstermek, tahammül etmek.

31. Ṣınuḳ göñlüñe cebr it bir niçe dem
32. Belā vaḳtinde ṣabr it olma derhem

cevr-i çāh:

cevr-i çāh: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Kuyunun cefası.

33. Taḥammül eyler-iseñ cevr-i çāha
34. Bedel ḳılmaz-ısañ çāhuñı cāha

taḥammül eyle:

taḥammül eyle: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Dayanmak, katlanmak, sabretmek.

33. Taḥammül eyler-iseñ cevr-i çāha
34. Bedel ḳılmaz-ısañ çāhuñı

cāha

bedel ḳıl:

bedel ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Birini diğerine tercih etmek.

33. Taḥammül eyler-iseñ cevr-i çāha
34. Bedel ḳılmaz-ısañ çāhuñı cāha

ḫ∨ār id:

ḫ∨ār id: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Hor, hakir, itibarsız duruma getirmek.

35. Öñüñde ḫ∨ār idem ḳardaşlaruñı
36. Ṣaña muḥtāc idem yoldaşlaruñı

muḥtāc id:

muḥtāc id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Bir kimseye, bir şeye ihtiyaç duyar hale getirmek.

35. Öñüñde ḫ∨ār idem ḳardaşlaruñı
36. Ṣaña muḥtāc idem yoldaşlaruñı

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Uzun boylu düz servi II Sevgili.

37. Olalar serv-i āzāduña bende
38. Ḫaciḷ olup ḳalalar ser-figende

bende ol:

bende ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Kul, köle olmak.

37. Olalar serv-i āzāduña bende
38. Ḫaciḷ olup ḳalalar ser-figende

Ḫacil ol:

Ḫaciḻ ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Utanmak.

37. Olalar serv-i āzāduña bende
38. Ḫaciḻ olup ḳalalar serfigende

ne it:

ne it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Ne yaptı, ne eyledi.

39. Ne itdilerse bulalar cezāsın
40. Bileler bu yavuz işüñ ḫaṭāsın

peyk-i Ḳuddūs:

peyk-i Ḳuddūs: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Hiç bir ayıp ve kusuru olmayan haberci.

41. Bu yüzden çoḳ ḫaberler peyk-i Ḳuddūs
42. Virüp anuñla oldı çehde meʾnūs

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Bu nedenle.

41. Bu yüzden çoḳ ḫaberler peyk-i Ḳuddūs
42. Virüp anuñla oldı çehde meʾnūs

meʾnūs ol:

meʾnūs ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Alışmak.

41. Bu yüzden çoḳ ḫaberler peyk-i Ḳuddūs
42. Virüp anuñla oldı çehde meʾnūs

peyām-ı Ḥaḳḳ:

peyām-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Hakk'ın haberi.

43. Peyām-ı Ḥaḳḳ'ı çünkim bildi Yūsuf

44. İçinden çıḳdı ol derd-i te’essüf

derd-i te’essüf:

derd-i te’essüf: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Kederlenen dert.

43. Peyām-ı Ḥaḳḳ’ı çünkim bildi Yūsuf

44. İçinden çıḳdı ol derd-i te’essüf

ferāḥ ol:

ferāḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Rahat, huzurlu olmak, mesut olmak

45. Ferāḥ oldı içi bu ḫoş ḫaberden

46. Açıldı ʿuḳde-i ġam verd-i terden

ʿuḳde-i ġam:

ʿuḳde-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Keder düğümü.

45. Ferāḥ oldı içi bu ḫoş ḫaberden

46. Açıldı ʿuḳde-i ġam verd-i terden

verd-i ter:

verd-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Taze gül.

45. Ferāḥ oldı içi bu ḫoş ḫaberden

46. Açıldı ʿuḳde-i ġam verd-i terden

āsūde ol:

āsūde ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Rahat, huzurlu olmak.

47. Olup āsūde teşvīş-i cihandan

48. Ḳażā-yı Ḥaḳḳ’a rāżī oldı cāndan

teşvīş-i cihan:

teşvīş-i cihan: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Dünya endişesi.

47. Olup āsūde teşvīş-i cihandan
48. Ḳażā-yı Ḥaḳḳ'a rāżī oldı cāndan

rāżi ol:

rāżī ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

rıza gösteren olmak.

47. Olup āsūde teşvīş-i cihandan
48. Ḳażā-yı Ḥaḳḳ'a rāżī oldı cāndan

Każā-yı Ḥakḳ:

Ḳażā-yı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Allah' ın takdiri.

47. Olup āsūde teşvīş-i cihandan
48. Ḳażā-yı Ḥaḳḳ'a rāżī oldı cāndan

teselli bul:

teselli bul: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Avunmak.

49. Teselli buldı cānı şād oldı
50. Ḫarābı gönlinüñ ābād oldı

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Mutlu ve huzurlu olmak.

49. Teselli buldı cānı şād oldı
50. Ḫarābı gönlinüñ ābād oldı

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

49. Teselli buldı cānı şād oldı
50. Ḫarābı gönlinüñ ābād oldı

Dizin

ṭarik-ı keh-keşānı:

ṭarīḳ-ı keh-keşānı: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Samanyolu.

1. Seḥer çün göçdi encüm kārbānı

2. Sürüp gitdi ṭarīḳ-ı keh-keşānı

çāh-ı şeb:

çāh-ı şeb: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Güzeller mertebesine ermek.

3. Çıḳınca çāh-ı şebden Yūsuf-ı mihr

4. Cihān bāzārına ʿarż eyledi çihr

yūsuf-ı mihr:

yūsuf-ı mihr: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Yüzü güneş gibi parlak ve güzel olan Yusuf.

3. Çıḳınca çāh-ı şebden Yūsuf-ı mihr

4. Cihān bāzārına ʿarż eyledi çihr

ʿarż eyle:

ʿarż eyle: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Sunmak, göstermek.

3. Çıḳınca çāh-ı şebden Yūsuf-ı mihr

4. Cihān bāzārına ʿarż eyledi çihr

māh-ı rūşen:

māh-ı rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Parlak ay II Hz. Yûsuf.

5. Çü ḳaldı çāh içind'ol māh-ı rūşen

6. Vaṭandan dūr u mehcūr atasından

gerdūn-ı dūn:

gerdūn-ı dūn: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Alçak felek.

7. Ḳılur gerdūn-ı dūn ḥālin digergūn
8. Ḳalur ol çāhda üç gice üç gün

digergūn Ḳıl:

digergūn Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Değişmiş, başkalaşmış, bozuk olmak.

7. Ḳılur gerdūn-ı dūn ḥālin digergūn
8. Ḳalur ol çāhda üç gice üç gün

Ḳıyās it:

Ḳıyās it: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Mukayese etmek, karşılaştırmak.

9. Bilimezdi geçen mi ya gice
10. Ḳıyās it gör ki ḥāli n'oldı nice

vaḳt-i seḥergāh ol:

vaḳt-i seḥergāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Seher vakti oldu.

11. Olur dördünci gün vaḳt-i seḥergāh
12. Bu resme muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh

muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh:

muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Allah'ın hikmetinin gereği.

11. Olur dördünci gün vaḳt-i seḥergāh
12. Bu resme muḳteżā-yı ḥikmetu'llāh

diyār-ı mıṣr:

diyār-ı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Mısır diyarı.

13. Ki bir tācir gelüp Medyen ilinden
14. Diyār-ı Mıṣr'a ʿazm idüp

giderken

diyār-ı mışr: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Mısır diyarı.

97. Yoluñ ṭ*mārını dürdi vü gitdi

98. Diyār-ı Mışr'a bir gün irdi yitdi

ʿazm id:

ʿazm id: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Gitmek, yola çıkmak.

13. Ki bir tācir gelüp Medyen ilinden

14. Diyār-ı Mışr'a ʿazm idüp giderken

yolın az:

yolın az: Deyim

Mısra: **15**

Yolunu şaşırmak.

15. Ḳarañu gicede azmışdı yolın

16. Ne ṣaġın farḳ idebilmiş ne ṣolın

fark id:

farḳ id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Ayırt etmek, ayırmak.

15. Ḳarañu gicede azmışdı yolın

16. Ne ṣaġın farḳ idebilmiş ne ṣolın

vakt-i sehergāh:

vaḳt-i seḥergāh: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Seher vakti.

17. İrişmiş yolları vaḳt-i seḥergāh

18. Şu vādiye kim anda idi bu çāh

ārām id:

ārām id: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Rahat, huzur vermek.

21. Ḳonup ol çeh yanında diñlenürler
22. Bires ārām idüben eglenürler

ārām id: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Durup dinlenmek, nefeslenmek.

101. Ḳonup anda gice iderler ārām
102. Yiyüp içüp alurlar dehrden kām

başı devletlü:

başı devletlü: Deyim
Mısra: **23**
Uğurlu, talihli, bahtı açık kimse.

23. İçinden bir başı devletlü ṭurur
24. Ṣu ḳaṣdına leb-i çāha yügürür

leb-i çāh:

leb-i çāh: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Kuyunun ağzı.

23. İçinden bir başı devletlü ṭurur
24. Ṣu ḳaṣdına leb-i çāha yügürür

su çek:

şu çek: Kalıp İfade
Mısra: **26**
(Kuyudan) Su çekmek.

25. Ṣalar ṣu ḳaṣdına çāha ḳoġayı
26. Çeker ṣu yirine çehden bu ayı

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Haberdar olmak.

27. Meger kim delv iricek çāha ol māh
28. Olur ādem irişdüginden āgāh

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Haberdar olmak.

49. Gelürlermiş meğer kim her seḥergāh
50. Olurlarmış bu meh ḥālinden āgāh

münzil eyle:

münzil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aşağı indirmek, gökten indirmek.

29. Revān ṣu gibi eyler delvi münzil
30. Olur ṣan burc-ı delve māh nazil

burc-ı delv:

burc-ı delv: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Kova burcu.

29. Revān ṣu gibi eyler delvi münzil
30. Olur ṣan burc-ı delve māh nazil

nazil

nazil ol:

nazil ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

İnmek, nüzul etmek.

29. Revān ṣu gibi eyler delvi münzil
30. Olur ṣan burc-ı delve māh nazil

nazil ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

İnmek, nüzul etmek.

99. Çü Mıṣr'a irmege ḳalmadı menzi
100. Kenār-ı Nı̱l'e irüp oldı nazil

merd-i tüvana:

merd-i tüvana: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Güçlü yiğit.

31. Ḳoġayı çehden ol merd-i tüvana

32. Çekince nā-geh olur māh peyda

peyda ol:

peyda ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Görünmek, ortaya çıkmak.

31. Ḳoġayı çehden ol merd-i tüvana
32. Çekince nā-geh olur māh peyda

mihr-i rūşen:

mihr-i rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Parlak güneş.

33. Göründi aña çün bu mihr-i rūşen
34. Ṣanur kim māh-ı Naḫşeb çıḳdı rūşen

māh-ı naḫşeb:

māh-ı naḫşeb: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Far. İbn Mukanna namıyla maruf olan hakîm İbn Ata'nın Maveraünnehr'de kâin "Nahşeb" beldesi civarında ve "Siyam" dağı eteğinde bir kuyudan sîm-âb vesair mevâddan bitterkip sihir ve şi'abda ile doğdurduğu aydır ki güya bu ay iki mah müddet her gece kuyudan tulû ederek dört saatlik mesafeyi tenvir edermiş. Nahşeb ile kuyunun arası iki saatlik mesafe imiş. Kuyuya da "câh-ı nahşeb" denilir.

33. Göründi aña çün bu mihr-i rūşen
34. Ṣanur kim māh-ı Naḫşeb çıḳdı rūşen

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Gönül kuşu.

37. Feraḥdan murġ-ı cānı oldı bi̱-ḥāl
38. Yaḳi̱n oldı uça açup per ü bāl

bi-ḥāl ol:

bi̱-ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Hâlsiz olmak.

37. Feraḥdan murġ-ı cānı oldı bi̱-ḥāl

38. Yaḳi̱n oldı uça açup per ü bāl

per ü bāl:

per ü bāl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Kanat ve kol.

37. Feraḥdan murġ-ı cānı oldı bi̱-ḥāl

38. Yaḳi̱n oldı uça açup per ü bāl

yaḳin ol:

yaḳi̱n ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

37. Feraḥdan murġ-ı cānı oldı bi̱-ḥāl

38. Yaḳi̱n oldı uça açup per ü bāl

ne hoş:

ne ḫoş: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Ne hoş, ne kadar güzel.

39. Ne ḫoşdur devlet el virmek kişiye

40. Saʿādet nā-gehān irmek kişiye

Kabā-pūş id:

Ḳabā-pūş id: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Kaftan giymek, cübbe örtünmek.

41. Ḳabā-pūş idüp ol serv-i revānı

42. İletdi ḳonduġı yire nihāni̱

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Salınan servi II Uzun boylu

sevgili.

41. Ḳabā-pūş idüp ol serv-i revānı
42. İletdi ḳonduġı yire nihānį

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

81. Virüp bir niçe dirhem aldı anı
82. Ḳul itd'āzād-iken serv-i revānı

nihān it:

nihān it: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Gizlemek, saklamak; görünmemek, seçilmemek.

45. Belį girse kişinüñ eline genç
46. Nihān itmezse ilden çoḳ çeker renc

ḥussād-ı bį-bāk:

ḥussād-ı bį-bāk: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Korkusuzca hased edenler.

47. Bu gitdügi dem ol ḥussād-ı bį-bāk
48. Gelürler yine çāha çüst ü çālāk

diri mi:

diri mi: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Canlı mı, zinde mi?

51. Bilürlermiş nedür ḥāli zevāli
52. Diri mi ölü mi ne oldı ḥāli

ölü mi:

ölü mi: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Ölü mü?

51. Bilürlermiş nedür ḥāli zevāli
52. Diri mi ölü mi ne oldı ḥāli

ne oldı:

ne oldı: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Ne oldu, Nasıl oldu?

anlamında.

51. Bilürlermiş nedür ḥāli zevāli

52. Diri mi ölü mi ne oldı ḥāli külāhın

tefahhuş it:

tefaḥḥuş it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Tefahhus etmek, inceden inceye araştırmak.

53. Gelürler çün girü bilmeğe ḥālin

54. Tefaḥḥuş itmeğe ḥālin zevālin

meh-i eflāk:

meh-i eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Feleklerin ayı.

61. Alurlar ḳul diyü ol ḥüsn şāhın

62. Meh-i eflāke egmezken

daʿvā id:

daʿvā id: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Dava etmek, hakkını aramak.

63. Bulurlar çün iderler cidd-i ġāyet

64. Kimi daʿvā ider kimi şehādet

kaçar mı:

ḳaçar mı: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Kaçar mı?

65. Daḫı ḳaçar mısın diyü dögerler

66. Gehį dögerler ü gāhį sögerler

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Uzun boylu servi II Sevgili.

67. Ḳoyup āzād-iken adını bende
68. Çekerler serv-i āzādını bende

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Şimdi, imdi, öyleyse, sonra.

69. Pes andan didiler kim bu ḳulı biz
70. Ṣataruz ʿayb-ıla alur mısız siz

alur mı:

alur mı: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Kabul etmek, almak, tutmak.

69. Pes andan didiler kim bu ḳulı biz
70. Ṣataruz ʿayb-ıla alur mısız siz

mekānı ṭut:

mekānı ṭut: Deyim
Mısra: **74**
Yerleşmek, yer edinmek.

73. Veli şol şarṭ-ıla kim alan anı
74. Bu iḳl̤im içre ṭutmaya mekānı

serv-i tüvānā:

serv-i tüvānā: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Güçlü olan servi.

75. İlerü geldi ol serv-i tüvānā
76. Ki çehden çekmiş-idi anı tenhā

bahā mı ol:

bahā mı ol: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Değer mi biçilir?

79. Bahā ḳanda baha añmaḳ bahāne
80. Bahā mı olur ol cān u cihāna

Kul it:

Ḳul it: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Köle etmek, tutsak etmek.

81. Virüp bir niçe dirhem aldı anı

82. Ḳul itd'āzād-iken serv-i revānı

on altı:

on altı: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Sayı, on altı.

83. Didiler virdügi nesne coġ u az

84. On altı dirhem idi ol da geçmez

malik ol:

malik ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Sahip olmak.

77. Adına dirler idi Mālik anuñ

78. Bahāsın virdi oldı malik anuñ

malik ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Sahip olmak.

85. Çü Mālik oldı ol sulṭāna malik

86. Ṣanasın kim anuñ oldu memalik

memalik ol:

memalik ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Memleket, diyar olmak.

85. Çü Mālik oldı ol sulṭāna malik

86. Ṣanasın kim anuñ oldu memalik

cān-ı muṣavver:

cān-ı muṣavver: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Resmedilmiş canı.

89. Ne diyem kim niçe cānān idi ol

90. Niçe cān-ı muṣavver cāndı ol

93. Alup çün ḳul idindi ḥüsn şāhın
94. Revān oldı vü ṭutdı Mıṣr rāhın

Harāc-ı mıṣr:

Ḫarāc-ı mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Mısır'ın haracı.

91. Ḫarāc-ı Mıṣr bir dḭdārı anuñ
92. Metāʿ-ı cān deger güftārı anuñ

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Akıp gitmek. Salınmak.

93. Alup çün ḳul idindi ḥüsn şāhın
94. Revān oldı vü ṭutdı Mıṣr rāhın

metāʿ-ı cān:

metāʿ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Can varlığı,sermayesi.

91. Ḫarāc-ı Mıṣr bir dḭdārı anuñ
92. Metāʿ-ı cān deger güftārı anuñ

bir id:

bir id: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Aynı yapmak, eşit yapmak.

95. Feraḥdan yir mi başardı ayağı
96. Giderdi bir idüp iki ḳonaġı

ḳul id:

ḳul id: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Esir etmek.

bir gün:

bir gün: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Günün birinde.

97. Yoluñ ṭ*mārını dürdi vü gitdi

98. Diyār-ı Mıṣr'a bir gün irdi yitdi

geçen mi:

geçen mi: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Geçip gider mi?

9. Bilimezdi geçen mi ya gice

10. Ḳıyās it gör ki ḥāli n'oldı nice

kenār-ı nil:

kenār-ı nı̱l: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Nil Nehri'nin kenarı.

99. Çü Mıṣr'a irmege ḳalmadı menzi

100. Kenār-ı Nı̱l'e irüp oldı nazil

cidd-i ġāyet id:

cidd-i ġāyet id: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Son derece ciddi olmak.

63. Bulurlar çün iderler cidd-i ġāyet

64. Kimi daʿvā ider kimi şehādet

bende çek:

bende çek: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Bağlamak, esir etmek.

67. Ḳoyup āzād-iken adını bende

68. Çekerler serv-i āzādını bende

neye olsa:

neye olsa: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Her ne olsa.

71. Bahāsına anuñ ḳalur degülüz

72. Neye olsa virürüz eyü

yavuz

murād-ı cān:

murād-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Gönlün isteği, arzusu.

35. Ṣuda māḥį yirine māh buldı
36. Murād-ı cānd çehden rāh buldı

el vir:

el vir: Deyim

Mısra: **39**

El vermek; yardımcı destek olmak.

39. Ne ḫoşdur devlet el virmek kişiye
40. Saʿādet nā-gehān irmek kişiye

yir mi baş:

yir mi baş: Deyim

Mısra: **95**

Yere basmak; Sevinçten çok hızlı gitmek.

95. Feraḥdan yir mi başardı ayağı
96. Giderdi bir idüp iki ḳonağı

Dizin

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Dalgalanmak.

1. Çü mevc urdı sipihr-i nįlgūn-çihr
2. Çıḳardı şeb-libāsın Yūsuf-ı mihr

yūsuf-ı mihr:

yūsuf-ı mihr: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Yüzü güneş gibi parlak ve güzel olan Yusuf.

1. Çü mevc urdı sipihr-i nįlgūn-çihr
2. Çıḳardı şeb-libāsın Yūsuf-ı mihr

miʾzer-i nūr:

miʾzer-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Parlak peştemal.

3. Ṭutunup biline bir miʾzer-i nūr

4. Girer nı̱l-i felekde kendüyi yur

nil-i felek:

nı̱l-i felek: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Göğün maviliği.

3. Ṭutunup biline bir miʾzer-i nūr

4. Girer nı̱l-i felekde kendüyi yur

Ṣabāh ol:

Ṣabāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Güneş doğup ortalık aydınlanmak.

5. Ṣabāh oldı vü ṭurdılar yirinden

6. Ḳabā vü ṭon mülevves yol kirinden

ikāmet İd:

iḳāmet İd: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yerleşmek ve yer edinmek.

7. Yunup arınmaġa ḫalḳı temāmet

8. İder Mālik o gün anda iḳāmet

zaḥmet-i rāh:

zaḥmet-i rāh: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yol zahmeti.

9. Didi pes Yūsuf'a Mālik ki iy māh

10. Keder virdi tenüñe zaḥmet-i rāh

kenār-ı nil:

kenār-ı nı̱l: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Nil Nehri'nin kenarı.

11. Kenār-ı Nḭl'e var çün mihr-i rūşen
12. Varup pāk eyle cismüñ gerd-i rehden

kenār-ı nḭl: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Nil Nehri'nin kenarı.

15. Anuñ emriyle ol ḫurşḭd-i tābān
16. Kenār-ı Nḭl'e ʿazm itdi şitābān

kenār-ı nḭl: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Nil Nehri'nin kenarı.

17. İdüp serv-i revān ol serv-i sḭmḭn
18. Kenār-ı Nḭl'e vardı virdi tezyḭn

mihr-i rūşen:

mihr-i rūşen: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Gönlü aydın güneş.

11. Kenār-ı Nḭl'e var çün mihr-i rūşen
12. Varup pāk eyle cismüñ gerd-i rehden

mihr-i rūşen: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Parlak güneş.

31. Ber ü dūşı çıḳınca dāmeninden
32. Ṭoġar güya ufuḳdan mihr-i rūşen

gerd-i reh:

gerd-i reh: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Yolun tozu, yürüyünce yoldan kalkan toz.

11. Kenār-ı Nḭl'e var çün mihr-i rūşen
12. Varup pāk eyle cismüñ gerd-i rehden

pāk eyle:

pāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Temizlemek.

11. Kenār-ı Nḭl'e var çün mihr-i rūşen
12. Varup pāk eyle cismüñ gerd-i rehden

şeydā eyle:

şeydā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Deli etmek.

13. Yüzüñ şevḳıyla şeydā eyle ṣuyı
14. Yüzüñden ṣuya baḫş it āb-ı rūyı

baḫş it:

baḫş it: Deyim
Mısra: **14**
Bahşetmek, hediye etmek II İhsan; bağış.

13. Yüzüñ şevḳıyla şeydā eyle ṣuyı
14. Yüzüñden ṣuya baḫş it āb-ı rūyı

āb-ı rūy:

āb-ı rūy: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Yüz suyu.

13. Yüzüñ şevḳıyla şeydā eyle ṣuyı
14. Yüzüñden ṣuya baḫş it āb-ı rūyı

hurşid-i tābān:

ḫurşḭd-i tābān: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Parlak güneş.

15. Anuñ emriyle ol ḫurşḭd-i tābān
16. Kenār-ı Nḭl'e ʿazm itdi şitābān

ʿazm it:

ʿazm it: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Yola çıkma, kesin karar vererek bir yere yönelme.

15. Anuñ emriyle ol ḫurşḭd-i tābān
16. Kenār-ı Nḭl'e ʿazm itdi

şitābān

serv-i sim:

serv-i sim: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gümüşten göğüs, gümüş göğüslü servi.

17. İdüp serv-i revān ol serv-i simin
18. Kenār-ı Nil'e vardı virdi tezyin

serv-i revān İd:

serv-i revān İd: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Salınan servi olmak II Uzun boylu sevgili edip.

17. İdüp serv-i revān ol serv-i simin
18. Kenār-ı Nil'e vardı virdi tezyin

çeşme-i ḥūr:

çeşme-i ḥūr: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Güneş çeşmesi, pınarı.

19. Düşince ay yüzinden üstine tāb
20. Olur çün çeşme-i ḥūr mużṭarib āb

āb ol:

āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Su olmak.

19. Düşince ay yüzinden üstine tāb
20. Olur çün çeşme-i ḥūr mużṭarib āb

maḥrūr ol:

maḥrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

İçi ateş dolu, ateşlenmiş, ateşli, hararetli olmak

21. Meger ol tāb-ıl'oldı ḳalbi maḥrūr
22. K'içürdi cismi aña ḳurṣ-ı kāfūr

ḳurş-ı kāfūr:

ḳurş-ı kāfūr: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Sert, güzel kokulu, katı ve yağlı bir madde.

21. Meger ol tāb-ıl'oldı ḳalbi maḥrūr

22. K'içürdi cismi aña ḳurş-ı kāfūr

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

23. Çün oldı ṣuya sı̱mı̱n serv māyil

24. Ṣan oldı burc-ı ābı̱ māha menzil

menzil ol:

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Menzil, konaklama yeri olmak.

23. Çün oldı ṣuya sı̱mı̱n serv māyil

24. Ṣan oldı burc-ı ābı̱ māha menzil

burc-ı āb:

burc-ı āb: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Suyla ilgili burçlar, akrep ve balık burcu.

23. Çün oldı ṣuya sı̱mı̱n serv māyil

24. Ṣan oldı burc-ı ābı̱ māha menzil

serv-i semen-ten:

serv-i semen-ten: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Yasemin gibi beyaz tenli.

25. Ḳabāsın çözdi ol serv-i semen-ten

26. Çıḳar ṣan ġonca bergi sebz-i terden

sebz-i ter:

sebz-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Taze, canlı yeşil bahçe.

25. Ḳabāsın çözdi ol serv-i semen-ten
26. Çıḳar ṣan ġonca bergi sebz-i terden

mūy-ı ʿanber:

mūy-ı ʿanber: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Amber kokulu saç.

27. Çıḳardı çün külehden mūy-ı ʿanber
28. Ṭoġar ṣan zāġ-ı şebden beyża-i ḫūr

zāġ-ı şeb:

zāġ-ı şeb: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gece kargası || Kara karga.

27. Çıḳardı çün külehden mūy-ı ʿanber
28. Ṭoġar ṣan zāġ-ı şebden beyża-i ḫūr

beyża-i ḫūr:

beyża-i ḫūr: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Beyaz tenli huri II Beyaz tenli güzel.

27. Çıḳardı çün külehden mūy-ı ʿanber
28. Ṭoġar ṣan zāġ-ı şebden beyża-i ḫūr

yaḳasın kıl:

yaḳasın ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Yaka yırtmak.

29. Yaḳasın ḳıldı maġrib gün yüzine
30. Etegi maşrıḳından ṭoġdı yine

ber-ā-ber ol:

ber-ā-ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Beraber, birlikte olmak.

33. Bilinden aşaġa ṭutındı mi̱zer
34. Kim oldı gice gündüze ber-

ā-ber

ʿārıż-ı māh:

ʿārıż-ı māh: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Ay yüzlü II Hz. Yūsuf.

41. Ḳoyunduġınca ṣu üstine hergāh
42. Bulur perv̧inle z̧iver ʿārıż-ı māh

mihr-i enver:

mihr-i enver: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Parlak güneş II Sevgilinin yüzü.

43. Ṭalar geh N̤il'e çün n̤ilūfer-ter
44. Ṭulūʿ eyler yine çün mihr-i enver

Ṭulūʿ eyle:

Ṭulūʿ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Doğmak, görünmek.

43. Ṭalar geh N̤il'e çün n̤ilūfer-ter
44. Ṭulūʿ eyler yine çün mihr-i enver

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Parlak ay.

45. Batar çün N̤il içine ol māh-ı tābān
46. Ten-i āb-ı revāna ṣan girür cān

ten-i āb-ı revān:

ten-i āb-ı revān: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Yürüyen cisim.

45. Batar çün N̤il içine ol māh-ı tābān
46. Ten-i āb-ı revāna ṣan girür cān

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Göğsü yasemin gibi beyaz olan servi boylu.

47. Çıḳar çün ṣudan ol serv-i semen-ber

48. Geyer ter gül gibi rengiṉ ḳabālar

serv-i gülşen:

serv-i gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Gül bahçesinin servisi.

49. Çıḳınca Niṉ'den ol serv-i gülşen

50. Ṭoġar ṣan māh çarḫ-ı niṉilgūnden

çarḫ-ı nilgūn:

çarḫ-ı niṉilgūn: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Koyu mavi gökyüzü.

49. Çıḳınca Niṉ'den ol serv-i gülşen

50. Ṭoġar ṣan māh çarḫ-ı niṉilgūnden

nakş-ı Çini:

nakş-ı Çiṉi: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Çin ülkesinin nakşı, süsü.

51. Geyür çün ġonca-veş piṟāhenini

52. Ḳoyar diḇā içine naḳş-ı Çiṉi

serv-i kemer-bend:

serv-i kemer-bend: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Beli kemerli sevgili.

53. Libāsın gydi ol serv-i kemer-bend

54. Kemer-bendin ḳuşandı çün ney-i ḳand

ney-i kand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Şeker kamışı.

53. Libāsın gydi ol serv-i kemer-bend
54. Kemer-bendin ḳuşandı çün ney-i ḳand

serv-i gül-endām:

serv-i gül-endām: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Gül endamlı, endamı güle benzeyen servi.

55. Yunup pāk oldı ol serv-i gül-endām
56. Varup menzilgehinde ḳıldı ārām

pāk ol:

pāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Temizlenmek, arınmak.

55. Yunup pāk oldı ol serv-i gül-endām
56. Varup menzilgehinde ḳıldı ārām

ārām ḳıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Durmak, dinlenmek.

55. Yunup pāk oldı ol serv-i gül-endām
56. Varup menzilgehinde ḳıldı ārām

şehr-i mışr:

şehr-i mışr: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Mısır şehri, ülkesi.

57. Seḥerden bağladılar yine maḥmil
58. K'iderler şehr-i Mışr içini menzil

menzil id:

menzil id: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Konaklamak, yerleşmek.

57. Seḥerden bağladılar yine maḥmil
58. K'iderler şehr-i Mışr içini menzil

nakş-ı çin:

nakş-ı çin: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Çin nakşı, resmi.

59. Girürler çün seḥerden Mıṣr içine

60. Döner ol nakş-ı çinle Mıṣr Çin'e

nakş-ı divār ol:

nakş-ı divār ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Duvara resim olmak.

61. Kime görindi-y-ise ol perī-vār

62. Ḳurudı ḳaldı oldı nakş-ı dīvār

mihr-i münir:

mihr-i münir: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Parlak güneş.

63. Baḳanlar nā-geh ol mihr-i münire

64. Ṣanurlar kim güneşdür indi yire

māh-ı muḳannaʿ:

māh-ı muḳannaʿ: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Peçeli yüz, peçeli (ay gibi) güz.

71. Açınca yüzin ol māh-ı muḳannaʿ

72. Güneş yüzinden açıldı ṣanki burḳaʿ

ġark eyle:

ġarḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **75**

(Suya) Batırmak, boğmak.

75. Ki zīrā ʿālemi ġarḳ eyleyüp nūr

76. Ṭolu nūr olmış-ıdı ḳalʿa vü sūr

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Işıkla dolmak.

75. Ki ẕīrā ʿālemi ġarḳ eyleyüp nūr
76. Ṭolu nūr olmış-ıdı ḳalʿa vü sūr

serv-i ḫūb-reftār:

serv-i ḫūb-reftār: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Güzel yürüyüşlü servi (sevgili).

77. Yürüdükçe o serv-i ḫūb-reftār
78. Olurdı yüzi ʿaksi saḳf-i dīvār

saḳf-i dīvār ol:

saḳf-i dīvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Dönen duvar.

77. Yürüdükçe o serv-i ḫūb-reftār
78. Olurdı yüzi ʿaksi saḳf-i dīvār

mihr-i cihān-tāb ol:

mihr-i cihān-tāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Cihanı aydınlatan güneş olmak.

79. Olur her ʿaks bir mihr-i cihān-tāb
80. Pür olmışdı zemīn ü āsmān tāb

pür ol:

pür ol: -
Mısra: **80**
Dolmak.

79. Olur her ʿaks bir mihr-i cihān-tāb
80. Pür olmışdı zemīn ü āsmān tāb

āŝār-ı ẕāhir:

āŝār-ı ẕāhir: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Açık alametler, açık izler.

81. Görüben yirde bu āŝār-ı ẕāhir
82. Olurlar çünki gök yüzine

nāẓır

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Bakmak.

81. Görüben yirde bu āŝār-ı ẓāhir
82. Olurlar çünki gök yüzine nāẓır

gök yüzi:

gök yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Gökyüzü.

81. Görüben yirde bu āŝār-ı ẓāhir
82. Olurlar çünki gök yüzine nāẓır

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Şaşırmak, şaşırıp kalmak; çok beğenmek.

85. Görüp bu ḥāleti hep ḳaldılar deng
86. ʿAceb ḥayrān olurlar yimedin beng

pāy-ı ḥayret:

pāy-ı ḥayret: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Hayret ayağının altı.

87. Başuban başlarına pāy-ı ḥayret
88. Ṭutar ağızların engüşt-i ʿibret

engüşt-i ʿibret:

engüşt-i ʿibret: Kalıp İfade

Mısra: **88**

İbret parmağı.

87. Başuban başlarına pāy-ı ḥayret
88. Ṭutar ağızların engüşt-i ʿibret

şemme-i kāl:

şemme-i kāl: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Ufak bir soru.

93. Giderek çün bulurlar şemme-i kāl

94. Ṣorarlar bir birine kim nedür ḥāl

reşk-i māh:

reşk-i māh: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gökyüzündeki ayın sevgilinin yüzüne duyduğu kıskançlık.

95. Didiler nireden ṭoġdı bu aḫter

96. Ki reşk-i māh oldı ġayret-i ḫūr

ġayret-i hūr ol:

ġayret-i ḫūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Huri gayreti olmak.

95. Didiler nireden ṭoġdı bu aḫter

96. Ki reşk-i māh oldı ġayret-i ḫūr

ehl-i bāzār:

ehl-i bāzār: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Pazar ehli II Alıp satmaya alışmış.

103. Görüp ḥüsn-i metāʿın ehl-i bāzār

104. Ḳumāşından ḳamusı oldı biẕār

laʿl-i şevḳ:

laʿl-i şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Sevgilinin dudağına ulaşma arzusu.

105. Kimisi oldı meftūline meftun

106. Kimisi laʿl-i şevḳından ciger-hūn

laʿl-i bedahşān:

laʿl-i bedaḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Bedahşan yakutu.

109. Bulup laʿl-i Bedaḫşān ḥoḳḳasını
110. Gözinden şaldı mercān ḥoḳḳasını

çeşm-i süzen:

çeşm-i süzen: Kalıp İfade
Mısra: **118**
İğnenin gözü. İfade "iğnenin deliği" anlamındadır.

117. Açılmaz ʿuḳde çün cān riştesinden
118. Ḳalur dil-teng hemçün çeşm-i süzen

āteş-i ḥayret:

āteş-i ḥayret: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Şaşkınlık ateşi II üzüntüden ne yaptığını bilememe durumu; coşkuyla kendinden geçme.

119. Üti-veş āteş-i ḥayretde pür-sūz
120. Ḳalup içini terk itdi küleh-dūz

Kabā-yı ṣabr:

Ḳabā-yı ṣabr: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Sabır kaftanı.

113. Boyinuñ ölçisin çün aldı derzi
114. Ḳabā-yı ṣabra ṣındı ṣaldı derzi

verd-i gül-zār:

verd-i gül-zār: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Gül bahçesinin gülü II Hz. Yûsuf.

135. Ruḫı tābıyla nār olurdı envār
136. Yanaduran kömürler verd-i gül-zār

bedr-i kâmil:

bedr-i kâmil: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Dolunay II Hz. Yûsuf.

137. Bu nūr-ı fer-ile ol bedr-i kâmil
138. Varuban menziline oldı nazil

nūr-ı fer:

nūr-ı fer: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Parlak nur.

137. Bu nūr-ı fer-ile ol bedr-i kâmil
138. Varuban menziline oldı nazil

ebr ol:

ebr ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Bulut olmak.

65. Feżādan ol gün olup ebr mānīʿ
66. Güneş olmamış-ıdı daḫı ṭāliʿ

sipihr-i nilgūn-çihr:

sipihr-i nḭlgūn-çihr: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Lacivert yüzlü sema.

1. Çü mevc urdı sipihr-i nḭlgūn-çihr
2. Çıḳardı şeb-libāsın Yūsuf-ı mihr

dām Kıl:

dām Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Tuzak yapmak.

39. Ḳılur bir dām gḭsū-yi-siyāhḭ
40. Ki ol dām içre ḳala māh u māhḭ

ṭāliʿ ol:

ṭāliʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Doğmak.

65. Feżādan ol gün olup ebr mānīʿ
66. Güneş olmamış-ıdı daḫı ṭāliʿ

ʿarż eyle:

ʿarż eyle: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Sunmak.

67. Giricek şehre Mālik eydür iy māh
68. Niḳābuñ aç yüzün ʿarż eyle nā-gāh

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

69. Güneşsin sen güneşde per n'eyler
70. Yüzüñ aç kim cihan ola münevver

ḥayret al:

ḥayret al: Deyim

Mısra: **92**

Hayrete düşmek,şaşkınlık içinde kalmak.

91. Birez dem ġonca-veş dem-beste ḳalup
92. Ṭururlar öglerini ḥayret alup

bir birine:

bir birine: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Birbirine.

93. Giderek çün bulurlar şemme-i kāl
94. Ṣorarlar bir birine kim nedür ḥāl

sirişti ol:

sirişti ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Yaratılışı, huyu, tabiatı olmak.

97. Görürler nurdan olmış sirişti
98. Ṣanurlar kim melek-durur behişti

pervane-i şemʿ-i cemali ol:

pervane-i şemʿ-i cemali ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Sevgilinin yüz mumunun pervanesi olmak II Âşık olmak.

99. Olup pervane-i şemʿ-i cemali
100. Yaḳarlar şevḳ odına perr ü bāli

perr ü bāli:

perr ü bāli: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Kanatlar.

99. Olup pervane-i şemʿ-i cemali
100. Yaḳarlar şevḳ odına perr ü bāli

yolı uğra:

yolı uğra: Deyim

Mısra: **101**

Yolu düşmek, o yerden geçmesi gerekmek.

101. Yolı uğradı çün bāzār içine
102. Düşer ṣan ehl-i sükūn nār içine

ehl-i sükūn:

ehl-i sükūn: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Sakin ve yumuşak huylu kişi.

101. Yolı uğradı çün bāzār içine
102. Düşer ṣan ehl-i sükūn nār içine

ḥüsn-i metāʿ:

ḥüsn-i metāʿ: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Güzellik sermayesi.

103. Görüp ḥüsn-i metāʿın ehl-i bāzār
104. Ḳumāşından ḳamusı oldı bi̯zār

bizār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Bıkmış, usanmış.

103. Görüp ḥüsn-i metāʿın ehl-i bāzār
104. Ḳumāşından ḳamusı oldı biẕār

meftun ol:

meftun ol: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

105. Kimisi oldı meftūline meftun
106. Kimisi laʿl-i şevḳından ciger-hūn

gözden düş:

gözden düş: Deyim
Mısra: **108**
Sahip olduğu sevgi, itibar ve güveni yitirmek.

107. Görüp ṣarrāf laʿlin leblerini
108. Düşürdi gözden eski gevherini

ḥayrān Ḳal:

ḥayrān Ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Çok beğenmek.

111. Geçince serv-ḳaddi dāmen-efşān
112. Ḳalurlar derziler pişinde ḥayrān

cān riştesi:

cān riştesi: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Can bağı II İnsanın hayat kaynağı ve hayatın bağlı olduğu ip II can damarı, şah damar.

115. Ḳabā için ḳoyup āvāre ḳaldı
116. Meger cān riştesini ʿuḳde aldı

cān riştesi: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Can bağı II İnsanın hayat kaynağı ve hayatın bağlı olduğu ip II can damarı, şah damar.

117. Açılmaz ʿuḳde çün cān riştesinden

118. Ḳalur dil-teng hemçün çeşm-i süzen

ḳaldı ḥayrān

130. Ḳılur reyḥānını ḫāke perişān

terk it:

terk it: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Bırakmak, vazgeçmek.

119. Üti-veş āteş-i ḥayretde pür-sūz

120. Ḳalup içini terk itdi küleh-dūz

giryān ol:

giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Gözyaşı dökerek üzülmek, mahzun olmak.

125. Devāt ağzın açup ḳalurdı ḥayrān

126. Döküp göz yaşın olur ḫāme giryān

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **125**

Çok beğenmek.

125. Devāt ağzın açup ḳalurdı ḥayrān

126. Döküp göz yaşın olur ḫāme giryān

ḥayrān ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Çok beğenmek.

129. Görüp reyḥāncı zülfin

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Göz yaşı.

125. Devāt ağzın açup ḳalurdı ḥayrān

126. Döküp göz yaşın olur ḫāme giryān

perişān Ḳıl:

perişān Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Perişan etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek.

129. Görüp reyḥāncı zülfin ḳaldı ḥayrān

130. Ḳılur reyḥānını ḫāke perı̇şān

envār ol:

envār ol: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Aydınlık, parlak olmak.

135. Ruḫı tābıyla nār olurdı envār

136. Yanaduran kömürler verd-i gül-zār

nazil ol:

nazil ol: Kalıp İfade

Mısra: **138**

İnmek, nüzul etmek.

137. Bu nūr-ı fer-ile ol bedr-i kâmil

138. Varuban menziline oldı nazil

sırr-ı şun'-i lā-yezāli:

sırr-ı şun'-i lā-yezālı̇: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Ebedi yaratılanın sırrı.

89. Göricek sırr-ı ṣun'-i lā-yezālı̇

90. Birinüñ ḳalmadı ḳāle mecali

Kurudı ḳal:

Ḳurudı ḳal: Deyim

Mısra: **62**

Hareketsiz kalmak.

61. Kime görindi-y-ise ol perı̇-vār

62. Ḳurudı ḳaldı oldı naḳş-ı dı̇vār

zencire çek:

zencı̇re çek: Deyim

Mısra: **38**

Zincirle bağlamak, zincire vurmak.

37. Delürdi ay yüzin gördi meğer şu
38. K'anı zenc̲ire çekdi ʿanber̲in mū

19. Ṭarabdan gördi k'oldı göñli şeydā
20. Ṭurup yil gibi ḳıldı ʿazm-i ṣaḥrā

Dizin

başına aġ:

başına aġ: Deyim
Mısra: **3**
Başına düşmek, başına gelmek.

3. Veli̲kin başına aġmışdı sevda
4. Şu gibi olmış-ıdı göñli şeydā

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Çılgın, divane, meczup olmak.

3. Veli̲kin başına aġmışdı sevda
4. Şu gibi olmış-ıdı göñli şeydā

şeydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Çılgın, divane, meczup olmak.

Ham ol:

Ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Eğrilmek, bükülmek; iki büklüm olmak.

5. Peri̲şān-ıdı ḫāli gibi ḥāli
6. Ḫam olmış-ıdı ġamdan gülnihāli

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Göz yaşı.

7. Cigerde tāzelenmiş eski dāġı
8. Şulamış göz yaşıyla ḥüsni bāġı

gönülden göñüle yol var:

gönülden göñüle yol var: Atasözü

Mısra: **12**

İnsanları bir araya getiren huy, zevk, alışkanlık, fikir ve inanç birliğidir. Dolayısıyla bu insanların gönüllerinde de bir duygu birliği vardır. Biri öteki için ne düşünüyor ve ne hissediyorsa, öteki de beriki için benzer şeyi düşünür ve hisseder.

11. Meger kim göñline maʿlūm-ıdı ol
12. Ki dirler var gönülden göñüle yol

şehādet id:

şehādet id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Şahitlik, şehitlik bölümü, faslı.

13. İderdi cānı ol resme şehādet
14. K'olısar ṭāliʿ envār- saʿādet

envār-ı saʿādet:

envār-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Mutluluk nurları, ışıkları.

13. İderdi cānı ol resme şehādet
14. K'olısar ṭāliʿ envār- saʿādet

ṭāliʿ ol:

ṭāliʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Doğmak, ortaya çıkmak.

13. İderdi cānı ol resme şehādet
14. K'olısar ṭāliʿ envār- saʿādet

pür-ẕevḳ ol:

pür-ẕevḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Çok keyif almak; güzel tat almak; çok sevinmek.

15. Şeġabla geh ṭolardı içine şevḳ
16. Ṭarabdan geh olurdı göñli pür-ẕevḳ

ʿazm-i şaḥrā ḳıl:

ʿ***azm-i ṣaḥrā ḳıl:*** Kalıp İfade

Mısra: **20**

Çöle doğru yola koyulmak.

19. Ṭarabdan gördi k'oldı göñli şeydā
20. Ṭurup yil gibi ḳıldı ʿazm-i ṣaḥrā

bahane it:

bahane it: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek.

21. Bun'itdi ḫalḳ yüzine bahane
22. Ki ṭoldı gönlüme endūh-ı ḫāne

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

23. Birez göñlüm diler kim ide seyrān
24. Ki seyrān-ile dilden gider aḥzān

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

37. Gezüp ṣaḥrā için seyrān iderler
38. Göñüller ġoncasın ḫandān iderler

dil-i ġonca:

dil-i ġonca: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Gülün dili, ağzı.

25. Dil-i ġonca açılmaz-ıdı ġamdan
26. Seḥerden itmese ger seyr-i gülşen

seyr-i gülşen it:

seyr-i gülşen it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Gül bahçesini gezmek ve onun güzelliğini izlemek.

25. Dil-i ġonca açılmaz-ıdı ġamdan
26. Seḥerden itmese ger seyr-i gülşen

ḫınk-i şeb-reng:

ḫınk-i şeb-reng: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Siyah renkli galibiyet atı.

27. Buyurdı çekdiler bir ḫınk-i şeb-reng
28. Ki seyrinden olur bād-ı seḥer deng

bād-ı seḥer:

bād-ı seḥer: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Seher rüzgarı.

27. Buyurdı çekdiler bir ḫınk-i şeb-reng
28. Ki seyrinden olur bād-ı seḥer deng

deng ol:

deng ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Benzer olmak, eş olmak.

27. Buyurdı çekdiler bir ḫınk-i şeb-reng
28. Ki seyrinden olur bād-ı seḥer deng

şāh-ı felek-ḳadr:

şāh-ı felek-ḳadr: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Felek gibi kıymeti yüce padişah II Sevgili.

29. Süvār oldı çü bu şāh-ı felek-ḳadr
30. Şeb-i ḳadr içre ṭoġdı şan meh-i bedr

süvār ol:

süvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Binmek.

29. Süvār oldı çü bu şāh-ı felek-ḳadr
30. Şeb-i ḳadr içre ṭoġdı şan

meh-i bedr

Şeb-i ḳadr:

Şeb-i ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Kadir gecesi.

29. Süvār oldı çü bu şāh-ı felek-ḳadr
30. Şeb-i ḳadr içre ṭoġdı ṣan meh-i bedr

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Dolunay. II Parlak ve göz alıcı sevgili.

29. Süvār oldı çü bu şāh-ı felek-ḳadr
30. Şeb-i ḳadr içre ṭoġdı ṣan meh-i bedr

seyyare-i nūr:

seyyare-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Nurın gezegeni.

31. Bile yanınca yüz seyyare-i nūr
32. Güneş tek perde-i nūr içre mestur

perde-i nūr:

perde-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Nur, aydınlık perdesi.

31. Bile yanınca yüz seyyare-i nūr
32. Güneş tek perde-i nūr içre mestur

bād-ı hevā:

bād-ı hevā: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Arzu ve heves yeli.

33. Licām-ı zi̱n urup bād-ı hevāya
34. Biner her berg-i gül bir bād-pāya

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Gül yaprağı.

33. Licām-ı zi̱n urup bād-ı hevāya

34. Biner her berg-i gül bir bād-pāya

ʿazm-i saḥrā id:

ʿazm-i ṣaḥrā id: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Çöle düşmek.

35. Ḳoyup şehri iderler ʿazm-i ṣaḥrā

36. Kenār-ı Ni̱l'i eylerler temāşā

kenār-ı nil:

kenār-ı ni̱l: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Nil Nehri'nin kenarı.

35. Ḳoyup şehri iderler ʿazm-i ṣaḥrā

36. Kenār-ı Ni̱l'i eylerler temāşā

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Seyretmek.

35. Ḳoyup şehri iderler ʿazm-i ṣaḥrā

36. Kenār-ı Ni̱l'i eylerler temāşā

temāşā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Seyretmek.

45. Girerdi şehre ol ḫurşi̱d-si̱mā

46. Üşüp ḫalḳ anı eylerdi temāşā

ḫandān id:

ḫandān id: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Açmak, güldürmek.

37. Gezüp ṣaḥrā için seyrān iderler

38. Göñüller ġoncasın ḫandān iderler

seyr İd:

seyr İd: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gezip dolaşma.

39. İderler seyr yaḳlaşınca aḫşam

40. Dönerlen Mıṣr'a çün yaḳın gelür şām

tuş ol:

ṭuş ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Rast gelmek, karşılaşmak.

41. Giderken menziline gine ol māh

42. Yolı ṭuş olur ol araya nā-gāh

ḫayrān ḳal:

ḫayrān ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Çok beğenmek.

43. Ki Mālik Yūsuf'ı alup gelürdi

44. Görenler yüzini ḫayrān ḳalurdı

ḥaşr ol:

ḥaşr ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Yeniden dirilmek.

47. Gören ṣanurdı ol gün ḥaşr olupdur

48. Ki ʿālem ḫalḳı bir yire gelüpdür

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Açıklamak.

49. Zeliḫā ṣordı ol cemʿiyyet aṣlın

50. Beyān itdi bilenler bābu faṣlın

peyk-i revān:

peyk-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Mektup getirip götüren,

haberci, ulak.

51. Eyitdiler ki bir bāzārgāndur
52. Ticāret yolına peyk-i revāndur

ber-ā-ber ol:

ber-ā-ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Bir ve eşit olmak.

53. Bile bir ḳul getürmiş māh-peyker
54. K'olamaz gün yüzine meh ber-ā-ber

ticāret it:

ticāret it: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Alım satım yapmak.

57. Metāʿın her diyara varup almış
58. Ticāret itmek içün Mıṣr'a gelmiş

maḥv ol:

maḥv ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Yok olmak, harap olmak.

67. Ṣalınca üstine gün yüzi Pertev
68. Yirinde maḥv oldı bu meh-i nev

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Hilâl.

67. Ṣalınca üstine gün yüzi Pertev
68. Yirinde maḥv oldı bu meh-i nev

rūy-ı dil-ber:

rūy-ı dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Güzelin, sevgilinin yüzü II Hz. Yûsuf'un yüzü.

69. Görindi gözine çün rūy-ı dil-ber
70. Meşāmm-ı cāna irdi būy-ı

dil-ber

būy-ı dil-ber:

būy-ı dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Gönül alan sevgilinin kokusu II Hz. Yûsuf'un kokusu.

69. Görindi gözine çün rūy-ı dil-ber
70. Meşāmm-ı cāna irdi būy-ı dil-ber

meşāmm-ı cān:

meşāmm-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Can burnu II Gönül, iç, ruh).

69. Görindi gözine çün rūy-ı dil-ber
70. Meşāmm-ı cāna irdi būy-ı dil-ber

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Haberdar olmak.

75. Bilür bu sırrı her dil k'ola āgāh
76. Ki gün ṭoġınca kendüden gider māh

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Haberdar olmak.

141. Açup nergis gibi gözin seḥergāh
142. Olur çün kendinüñ ḥālinden āgāh

kendüden gider:

kendüden gider: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

75. Bilür bu sırrı her dil k'ola āgāh
76. Ki gün ṭoġınca kendüden gider māh

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Işıkla dolmak.

73. Gözi nūr oldı çünkim gün yüzinden
74. Yaḳın ḳaldı ki gide kendüzinden

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Diğerlerinden daha uzun ve düzgün servi.

79. Didi kendüye kim bu serv-i āzād
80. Ki ḳıldı ṣabrumı gül gibi ber-bād

ber-bād kıl:

ber-bād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Harap etmek, ömrünü berbat etmek.

79. Didi kendüye kim bu serv-i āzād
80. Ki ḳıldı ṣabrumı gül gibi ber-bād

iklim-i ḥüsn:

iḳlīm-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Güzellik ülkesi.

83. Hele iḳlīm-i ḥüsnüñ ḫānıdur bu
84. Melāḥat gevherinüñ kānıdur bu

piç kıl:

piç ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Çıkmaza sokmak.

87. Dönüp eydür yine ḳılma yolun piç
88. Yaraşmaz ʿışḳ erine egrilik hiç

virmek ol:

virmek ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Gönül vermek olurdu.

89. Kişi gördügine dil virmek olmaz
90. Gözi irdügi verdi dirmek olmaz

dirmek ol:

dirmek ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Dermek, toplamak, biriktirmek.

89. Kişi gördügine dil virmek olmaz
90. Gözi irdügi verdi dirmek olmaz

gönül birdür gerekmez iki dem-sāz:

gönül birdür gerekmez iki dem-sāz: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Gönür bir tanedir. İki sırdaş, sevgiliye gönülde yer yoktur.

93. Göñül birdür gerekmez iki dem-sāz
94. Ki bir mescidde iki miḥrāb olmaz

niyazi it:

niyazi it: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Rağbet etme.

95. Kim itse iki miḥrāba niyazi
96. Ḳabūl ola mı bir dinde namāzı

Kabūl ola mı:

Ḳabūl ola mı: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Kabul olur mu? Onay alır mı? II Kabul olmaz.

95. Kim itse iki miḥrāba niyazi
96. Ḳabūl ola mı bir dinde namāzı

bāzar id:

bāzar id: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Pazarlık etmek.

97. Çü bir yār-ile kişi ide bāzar
98. Gerek ġayrından anuñ ola bizār

bizār ol:

bi̱zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Bıkmış; usanmış.

97. Çü bir yār-ile kişi ide bāzar

98. Gerek ġayrından anuñ ola bi̱zār

fikri id:

fikri id: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Fikretmek, düşünmek, söylemek, tasavvur etmek.

99. Bu fikri idüp ol serve baḳarken

100. Ṣu gibi göñli ol yāre aḳarken

nezāre kıl:

ne̱zāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Bakmak, seyretmek.

101. Yaḳın vardı birez ol gül-ʿi̱zāre

102. Oñat ḳıldı cemāline ne̱zāre

kendülikden boşal:

kendülikden boşal: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Kendi varlığını, özünü oluşturan özelliklerini yitirmek.

109. Yitürdi kendüyi yārini buldı

110. Boşaldı kendülikden yāri ṭoldı

bāġ-ı dil:

bāġ-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Gönül bahçesi.

113. Cigerde tāzelendi ʿışḳ derdi

114. Açıldı bāġ-ı dilde ʿışḳ verdi

metāʿ-ı ṣabr:

metāʿ-ı ṣabr: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Sabır sermayesi.

115. Hevā yağmacısı çün geldi

yitdi

116. Metāʿ-ı ṣabr u dil yağmaya gitdi

gönli kuşı:

gönli kuşı: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Gönül kuşu.

117. İrişdi ʿışḳ şehbāzı hevādan

118. Uçurdı gönli kuşını yuvadan

serv-i semen-sā:

serv-i semen-sā: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Yasemin kokulu servi.

119. Revān geçdi çün ol serv-i semen-sā

120. Yirinde sāye-veş ḳaldı Zeliḫā

ṣabr eyle:

ṣabr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Sabretmek, dayanmak.

127. Niçe ṣabr eylesün cānānı gitdi

128. Görürken gözi tenden cānı gitdi

āh kıl:

āh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Feryat etmek, inlemek, şikayet etmek.

129. Fiġān u zarı-y-ıla āh ḳıldı

130. Ṭuramadı vü atından yıḳıldı

serv-i kabā-pūş:

serv-i ḳabā-pūş: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Kaftan giyen servi II Sevgili.

133. Yitürdi ʿaḳlın ol serv-i ḳabā-pūş

134. İletdiler saraya deng ü medhūş

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Gizli tutulan sır.

137. Nihān ḫalvetgehine ḳoyup anı

138. Dimezler kimsey'ol rāz-ı nihānı

Ṣabāh ol:

Ṣabāḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Güneş doğup ortalık aydınlanmak.

139. Ṣabāḥ olınca yatur deng ü ḥayrān

140. Ḥayāt āŝārı yoḳ ṣan cism-i bi̯-cān

cism-i bi-cān:

cism-i bi̯-cān: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Cansız beden. II Âşığın bedeni.

139. Ṣabāḥ olınca yatur deng ü ḥayrān

140. Ḥayāt āŝārı yoḳ ṣan cism-i bi̯-cān

endūh-ı ḫāne:

endūh-ı ḫāne: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Evin gamı.

21. Bun'itdi ḫalḳ yüzine bahane

22. Ki ṭoldı gönlüme endūh-ı ḫāne

licām-ı zi̯n:

licām-ı zi̯n: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Eyerin dizgini.

33. Licām-ı zi̯n urup bād-ı hevāya

34. Biner her berg-i gül bir bād-pāya

bir mescidde iki mihrāb olmaz:

bir mescidde iki miḥrāb olmaz: Atasözü

Mısra: **94**

Kişi iki dinli, iki yüzlü

olmamalı.

93. Göñül birdür gerekmez iki dem-sāz
94. Ki bir mescidde iki miḥrāb olmaz

eyü görmekligüñ müzdi öküşdür:

eyü görmekligüñ müzdi öküşdür: Atasözü
Mısra: **62**
Hayatta iyimser olmak insanı mutlu eder.

61. Ulular bu sözi ne ḫoş dimişdür
62. K'eyü görmekligüñ müzdi öküşdür

ʿakl tağıl:

ʿaḳl tağıl: Deyim
Mısra: **126**
Aklı başından gitmek, akılsız kalmak.

125. Ḳara zülfi gibi gitdi ḳarārı
126. Ṭağıldı ʿaḳl u ṣabr u kār-bārı

ʿaḳlın dir:

ʿaḳlın dir: Deyim
Mısra: **78**
Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendisini kurtarmak.

77. Yaḳın ḳaldı ki diyem virdi ʿaḳlın
78. Girü zi̱reklik-ile dirdi ʿaḳlın

cānı ḳayna:

cānı ḳayna: Deyim
Mısra: **72**
İçten, yürekten sevmek.

71. Belürdi āşnālıḳlar nişanı
72. Yüregi oynadı ḳaynadı cānı

feryād ḳop:

feryād ḳop: Deyim
Mısra: **124**
Bağırıp çağırmak.

123. Ṭolundı çün gözinden ol perḭ-zād

124. Zeli̱ḫā’nuñ içinden ḳopdı feryād

geldi yit:

geldi yit: Deyim
Mısra: **115**
Gelip ulaşmak.

115. Hevā yağmacısı çün geldi yitdi
116. Metāʿ-ı ṣabr u dil yağmaya gitdi

Dizin
āh-ı ciger-sūz it:

āh-ı ciger-sūz it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Bağır, yürek yakan ah etmek II İç acıtan, kederlendiren feryat etmek.

3. Ne-y-id’ol itdügüñ āh-ı ciger-sūz
4. Neden ol ad-ıla oldun dil-efrūz

dil-efrūz ol:

dil-efrūz ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Kalbe şevk vermek ve ferahlık vermek.

3. Ne-y-id’ol itdügüñ āh-ı ciger-sūz
4. Neden ol ad-ıla oldun dil-efrūz

ġulġul ol:

ġulġul ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Gürültü olmak.

5. Yine ne ḥāl irişdi saña iy gü
6. Yine bülbül gibi’çüñ oldı ġulġul

çāk Kıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yırtmak.

7. Ḳılup gül gibi ṣabruñ yaḳasın çāk
8. Yüzüñi sebze gibi eyledüñ ḫāk

ḫāk eyle:

ḫāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Toprak etmek, öldürmek.

7. Ḳılup gül gibi ṣabruñ yaḳasın çāk
8. Yüzüñi sebze gibi eyledüñ ḫāk

şerḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Açıklamak, anlatmak.

9. Didi iy dāye ṣorma n'oldı ḥālüm
10. Niçe şerḥ ideyim saña maḳālüm

ġulām-ı ʿanberin-ḫāl:

ġulām-ı ʿanberiṉ-ḫāl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Amber yanaklı köle.

11. Şu gördügüñ ġulām-ı ʿanberiṉ-ḫāl
12. Ki gün yüzin görenler oldı biṉ-ḥāl

bi-ḫāl ol:

biṉ-ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Halsiz olmak.

11. Şu gördügüñ ġulām-ı ʿanberiṉ-ḫāl
12. Ki gün yüzin görenler oldı biṉ-ḥāl

ʿaḳlum al:

ʿaḳlum al: Deyim

Mısra: **13**

Aklını (başından) almak: Bir kimseyi düşünemeyecek duruma getirmek, aklını kaybettirmek.

13. Benüm uyḫuda ʿaḳlum alan oldur
14. İçümden çıḳmayuban ḳalan oldur

şemʿ-i şebistān:

şemʿ-i şebistān: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Gece mumu.

15. Ḫayāli göñlümüñ taḫtında sulṭān
16. Cemālidür bana şemʿ-i şebistān

mihr-ü māh:

mihr-ü māh: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Güneş ve ay.

19. Cemālidür cihanda ḳıblegāhum
20. Cebīn ü ruḫlarıdur mihr-ü māhum

bi-çāre kıl:

bī-çāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Çaresiz bırakmak, zavallı hale getirmek.

21. Anuñ derdi beni bī-çāre ḳıldı
22. Bu ġurbet illerind'āvāre ḳıldı

āvāre kıl:

āvāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Zavallı, başıboş bir hâle getirmek.

21. Anuñ derdi beni bī-çāre ḳıldı
22. Bu ġurbet illerind'āvāre ḳıldı

āvāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Zavallı, başıboş bir hâle getirmek.

23. Beni āvāre ḳıldı ḫān u mandan
24. Ayırdı ġonca iken gülsitāndan

vaşl-ı merhem:

vaşl-ı merhem: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Çarenin ulaşması.

27. Velį şimdi içüme düşdi bu ġam
28. K'ura mı zaḫm-ı hecre vaṣl-ı merhem

zaḫm-ı hecr:

zaḫm-ı hecr: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Ayrılık yarası.

27. Velį şimdi içüme düşdi bu ġam
28. K'ura mı zaḫm-ı hecre vaṣl-ı merhem

k'ura mı:

k'ura mı: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Vurulur mu?

27. Velį şimdi içüme düşdi bu ġam
28. K'ura mı zaḫm-ı hecre vaṣl-ı merhem

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Kavuşma bahçesi.

29. Ne bilem ḳanda aça gülşen-i vaṣl
30. Kimüñ eline vire dāmen-i vaṣl

dāmen-i vaṣl:

dāmen-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kavuşma eteği.

29. Ne bilem ḳanda aça gülşen-i vaṣl
30. Kimüñ eline vire dāmen-i vaṣl

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Bülbül gibi olan; aşık kimse.

31. Ne gülşende açısar ruḫları gül
32. Zebānı ḳanġı bāġa ola bülbül

pāyı

āzāde ol:

āzāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Hür olmak, kurtulmak.

33. Ne baġuñ olısar āzāde servi

34. Ne gülzāra ḳonısar ol tezervi

ḳadd-i nihāl:

ḳadd-i nihāl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Fidan gibi boy.

35. Kime ber viriser ḳadd-i nihāli

36. Ne şi̱r avlayısardur ol ġazāli

devāyı id:

devāyı id: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Çare olmak.

37. Kimüñ derdine idiser devāyı

38. Ne göze kuḥl olısar ḫāk-i pāyı

ḫāk-i pāy:

ḫāk-i pāy: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Ayak toprağı.

37. Kimüñ derdine idiser devāyı

38. Ne göze kuḥl olısar ḫāk-i pāyı

kuḥl ol:

kuḥl ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Sürme olmak.

37. Kimüñ derdine idiser devāyı

38. Ne göze kuḥl olısar ḫāk-i pāyı

sāki ol:

sāḳi̱ ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

İçki sunan kimse olmak.

39. Mey-i laʿlin kim sāḳį olısar
40. O bādeyle kimüñ cāmı ṭolısar

mey-i laʿl:

mey-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
kırmızı şarap rengindeki dudaklar.

39. Mey-i laʿlin kim sāḳį olısar
40. O bādeyle kimüñ cāmı ṭolısar

cānān ol:

cānān ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Sevgili, gönül verilmiş, maşuka olmak.

41. Kimüñ cānına cānān olısardur
42. Kimüñ taḫtına sulṭān olısardur

sulṭān ol:

sulṭān ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Sultan olmak.

41. Kimüñ cānına cānān olısardur
42. Kimüñ taḫtına sulṭān olısardur

şāh-ı eyvānum ol:

şāh-ı eyvānum ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Sarayın padişahı olmak.

43. N'olaydı şāh-ı eyvānum olaydı
44. Ruḫı şemʿ-i şeb-istānum olaydı

şemʿ-i şeb-istānum ol:

şemʿ-i şeb-istānum ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Gece mumu olmak.

43. N'olaydı şāh-ı eyvānum olaydı
44. Ruḫı şemʿ-i şeb-istānum olaydı

pür-āteş ol:

pür-āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Ateş dolu olmak, çok yakıcı olmak.

45. Didi bu sözleri çün ol perį-veş

46. Dehānı şemʿ-veş oldı pür-āteş

sūz-ı nihān:

sūz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Gizli ateş.

47. Çü dāye bildi bu sūz-ı nihānı

48. Uzatdı şemʿ-veş söze zebānı

iẓhār it:

iẓhār it: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Açığa vurmak, göstermek.

51. Bu sırrı ġonca gibi ṣaḳla zinhār

52. Ṣaḳın gül gibi rāzuñ itme iẓhār

ṣabr it:

ṣabr it: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Sabır göstermek, tahammül etmek.

53. Çoġu gitdi vü azı ḳaldı ṣabr it

54. Birez gün ol ṣınuḳ göñlüñe cebr it

cebr it:

cebr it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Zorlamak, güçlük çıkarmak.

53. Çoġu gitdi vü azı ḳaldı ṣabr it

54. Birez gün ol ṣınuḳ göñlüñe cebr it

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Ulaşmak, erişmek.

55. Ümiḍüm var k'olasın yāre vāṣıl
56. Ḳılasın ṣabr-ıla maḳṣūdı ḥāṣıl

ḥāṣıl Kıl:

ḥāṣıl Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Elde etmek, edinmek.

55. Ümiḍüm var k'olasın yāre vāṣıl
56. Ḳılasın ṣabr-ıla maḳṣūdı ḥāṣıl

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Bu nedenle.

57. Bu yüzden çoḳ naṣiḥat itdi dāye
58. Sükūn geldi birez ol mehliḳāya

dāye it:

dāye it: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Dadı yapmak.

57. Bu yüzden çoḳ naṣiḥat itdi dāye
58. Sükūn geldi birez ol mehliḳāya

Çoġu gitdi vü azı ḳaldı:

Çoġu gitdi vü azı ḳaldı: Deyim

Mısra: **53**

"Yapılmakta olan işin en güç, en önemli, en büyük bölümü yapıldı, geriye pek bir şey kalmadı, iş kolaylaştı" anlamında söylenir.

53. Çoġu gitdi vü azı ḳaldı ṣabr it
54. Birez gün ol ṣınuḳ göñlüñe cebr it

Dizin

yūsuf-ı ḥūr:

yūsuf-ı ḫūr: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Güneş gibi parlak ve güzel Yûsuf.

1. Ḳılur çün Yūsuf-ı ḫūr germ-bāzār

2. ʿAcūz-ı dehr olur aña ḫarīdār

<u>haridār ol:</u>

ḫarīdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Müşteri olmak II talep etmek, (bir şeye) eğilim göstermek.

1. Ḳılur çün Yūsuf-ı ḫūr germ-bāzār

2. ʿAcūz-ı dehr olur aña ḫarīdār

ḫarīdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Müşteri olmak II Talip olmak.

7. Çü Yūsuf ḥüsn-il'oldı germ-bāzār

8. Ṣaçı şāmına Mıṣr oldı ḫarīdār

<u>ʿacūz-ı dehr:</u>

ʿacūz-ı dehr: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Dünyanın kötü huylusu; zamanın kocakarısı.

1. Ḳılur çün Yūsuf-ı ḫūr germ-bāzār

2. ʿAcūz-ı dehr olur aña ḫarīdār

<u>Şuʿā-ı rişte:</u>

Şuʿā-ı rişte: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Işık çizgisi.

3. Şuʿā-ı riştesin bir yire dirmiş

4. Felek çarḫında aña tāb virmiş

<u>rişte-i nūr:</u>

rişte-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Dua nurunun ipi.

5. Elinde bir kelāve rişte-i nūr

6. Diler k'ide metāʿ-ı vaṣl-ıla

sūr

metāʿ-ı vaṣl:

metāʿ-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Kavuşma sermayesi, malı.

5. Elinde bir kelāve rişte-i nūr
6. Diler k'ide metāʿ-ı vaṣl-ıla sūr

sūr id:

sūr id: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sûr sesinin çalması, kıyametin kopması II Kavuşma sesinin çalması.

5. Elinde bir kelāve rişte-i nūr
6. Diler k'ide metāʿ-ı vaṣl-ıla sūr

germ-bāzār ol:

germ-bāzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Bir şeyi beğenmek ve ona rağbet göstermek.

7. Çü Yūsuf ḥüsn-il'oldı germ-bāzār
8. Ṣaçı ṣāmına Mışr oldı ḫarīdār

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ne kadar, ne ölçüde.

9. Ne deñlü varsa anda bay u yoḫsul
10. Gelüp bāzārına olmışdı meşġūl

meşġūl ol:

meşġūl ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Uğraşmak, meşgul olmak.

9. Ne deñlü varsa anda bay u yoḫsul
10. Gelüp bāzārına olmışdı meşġūl

erkek ol:

erkek ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Erkek olmak.

11. Ne var-ısa elinde her kişinüñ

12. Eger erkek ola vü ger dişinüñ

makṣūd id:

maḳṣūd id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

İstemek, kast etmek.

13. Varup bāzārını iderdi maḳṣūd

14. Olurdı müşteŗiler içre maʿdūd

maʿdūd ol:

maʿdūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Herhangi bir topluluğa mensup sayılmak.

13. Varup bāzārını iderdi maḳṣūd

14. Olurdı müşteŗiler içre maʿdūd

rāvi ol:

rāvį ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Anlatan.

15. Didi rāvį olan bu ʿaṣr içinde

16. Var-ıdı bir ʿacūze Mıṣr içinde

zāl-i bį-kes:

zāl-i bį-kes: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Kimsesiz ihtiyar.

17. Faḳįr idi ḳatı ol zāl-i bį-kes

18. Var-ıdı bir kelāve ipligi bes

müşteri ol:

müşteŗį ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

İstekli olmak.

19. Alup ipliğini bāzāra gelmiş

20. Bu māhd müşteŗį olmış u

ḳalmış

müşterisi ol:

müşterįsi ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Talibi olmak.

23. Kim olam gün yüzinüñ müşterįsi

24. Ṣayalar bini anlaruñ birisi

müşterįsi ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Talibi olmak.

61. Bu vech-ile teraḳḳį her birisi

62. İdüp oldı her ayuñ müşterįsi

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Işığın etrafında dönen kelebek olmak.

25. Gelüp bāzāra Mıṣr'uñ ḫalḳı ṭoldı

26. Bu şemʿüüñ nūrına pervāne oldı

envār-ı simā:

envār-ı sįmā: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Yüz nurları.

31. Ṣalāh envār-ı sįmāsında ẓāhir

32. Felāḥ āŝārı gün yüzinde bāhir

serv-i nāz:

serv-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Naz servisi (Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili).

35. Ṭarāvet gülşeninüñ serv-i nāzı

36. Melāḥat meclisinüñ nağme-sāzı

maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣabāḥat:

maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣabāḥat: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Güzellik sabahının güneşinin yeri.

37. Yañağı maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣabāḥat
38. Ṭudağı gevher-i kān-ı melāḥat

gevher-i kān-ı melāḥat:

gevher-i kān-ı melāḥat: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Güzellik kaynağının aslı.

37. Yañağı maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı ṣabāḥat
38. Ṭudağı gevher-i kān-ı melāḥat

bedr-i kâmil:

bedr-i kâmil: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Dolunay II Hz. Yûsuf.

39. Ḳuṣūrı yoḳ-durur çün bedr-i kâmil
40. Ḳamu dillerde maḳbūl ü muḳbil

miḳdār-ı zerre:

miḳdār-ı ẕerre: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Zerre kadar, çok az.

41. Yüzi şems alnı bedr ü ḳaşı ġurre
42. Teninde ʿayb yoḳ miḳdār-ı ẕerre

taʿbir ḳıl:

taʿbiẕr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Tabir etme, açıklama.

45. Bu vech-ile ḳılup taʿbiẕr ol ayı
46. Ṣalalar ṭāḳ-ı gerdūna ṣadāyı

ṭāḳ-ı gerdūn:

ṭāḳ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Feleğin kubbesi; gökyüzü.

45. Bu vech-ile ḳılup taʿbiẕr ol

ayı

46. Ṣalalar ṭāḳ-ı gerdūna ṣadāyı

53. Ḳomadılar ki ḳala ol bahāde

54. Biri ḳadrinca müşk itdi ziyade

rast ol:

rast ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Uygun gelmek, uygun düşmek.

49. Olar kim bildi veznin bi̯-kem ü kāst

50. Didiler bedre biñ miŝḳāl olur rast

biñ eyle:

biñ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Arttırmak, fazlalaştırmak.

51. Ḳalan ṭālibler arturup mükerrer

52. Bir-iken bedreyi biñ eylediler

ziyade it:

ziyade it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Arttırmak.

māye-i cān:

māye-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Can mayası; canın sermayesi.

55. Dimek ister ki müşküñ aṣlıdur ḳan

56. Bedende daḫı ḳandur māye-i cān

her birisi:

her birisi: Kalıp İfade

Mısra: **61**

"Her biri, ayrı ayrı" belgisiz zamir.

61. Bu vech-ile teraḳḳi̯ her birisi

62. İdüp oldı her ayuñ müşteri̯si

bāzār-ı yūsuf:

bāzār-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Hz. Yûsuf'un pazarı.

63. Bu resme germ olur bāzār-ı Yūsuf
64. İşidür çün Zeli̯ẖā bi̯-tevaḳḳuf

ḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Olabilir, mümkün olmak.

81. Anuñ nıṣfı bahāsı ḥāṣıl olmaz
82. Bahā yitürmek aña ḳābil olmaz

ziyade eyle:

ziyade eyle: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Fazlalaştırmak.

65. Ne virdilerse ol ʿāli̯-nijāda
66. Bu ol deñlü daḫı eyler ziyade

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Elde edilmek, kazanılmak.

69. Teraḳḳi̯yye görürler ḳābil olmaz
70. Cihān malın virürsek ḫāṣıl olmaz

kābil ol:

ḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Olabilir, mümkün olmak.

69. Teraḳḳi̯yye görürler ḳābil olmaz
70. Cihān malın virürsek ḫāṣıl olmaz

bend id:

bend id: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Bağlamak ‖ zincirlemek.

71. İderler ḥoḳḳa-vār aġızların bend
72. Olurlar mühr ber-leb ki̯de mānend

hem-rāh ol:

hem-rāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Yoldaş olmak.

73. Olup ṭāliʿ müsāʿid-baḫt hem-rāh

74. Zeliḫā'nuñ düşer üstine ol māh

mühr ol:

mühr ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Mühür olmak.

71. İderler ḥoḳḳa-vār aġızların bend

72. Olurlar mühr ber-leb kḫide mānend

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Hazır, bir yerde bulunan.

79. Ne varsa mülk ü esbābumı ṣatsam

80. Getürüp ḥāżır olan naḳde ḳatsam

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Elde edilmek, kazanılmak.

81. Anuñ nıṣfı bahāsı ḥāṣıl olmaz

82. Bahā yitürmek aña ḳābil olmaz

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Elde etmek, kazanmak.

89. Çü gördi ḥāṣıl oldı ḳadr ü ḳıymet

90. ʿAzḫz itdi yine bir dürlü ʿillet

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Elde etmek, kazanmak.

103. Neye ḳaṣd itdüñ-ise oldı vāṣıl

104. Velḫ bir ārzūm olmadı

ḥāṣıl

dürr-i şeh-vār:

dürr-i şeh-vār: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Şahlara layık olan iri taneli inci.

85. Anuñ her dürr-i şeh-vārı bahası
86. Ḫarāc-ı Mıṣr dutar ḳıl ḳıyāsı

Ḫarāc-ı mıṣr:

Ḫarāc-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Mısır'ın haracı.

85. Anuñ her dürr-i şeh-vārı bahası
86. Ḫarāc-ı Mıṣr dutar ḳıl ḳıyāsı

cān-ı cihān:

cān-ı cihān: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Dünyanın canı II Hz. Yûsuf.

87. Ne istersen çıḳar içinden anuñ
88. Bahāsını vir ol cān-ı cihānuñ

ʿillet it:

ʿillet it: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Bahane bulmak, mazeret söylemek.

89. Çü gördi ḥāṣıl oldı ḳadr ü ḳıymet
90. ʿAzīz itdi yine bir dürlü ʿillet

maḫrem id:

maḫrem id: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Bir kimseyi sırlarını bilecek derecede samimi dost ve sırdaş edinmek.

93. Diler kim maḫrem ide ḫalvetinde
94. Muṣāḥib ola dāyim ṣoḥbetinde

ola

muṣāḥib ol:

muṣāḥib ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Arkadaş, dost olmak.

93. Diler kim maḥrem ide ḫalvetinde

94. Muṣāḥib ola dāyim ṣoḥbetinde

server ol:

server ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Başkan, hükümdar olmak.

95. Sarāyı ḳullarına server ola

96. Ḳalan serverlere ser-defter ola

ser-defter ol:

ser-defter ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

En önde gelen olmak.

95. Sarāyı ḳullarına server ola

96. Ḳalan serverlere ser-defter ola

rāġıb ol:

rāġıb ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

İstemek, arzu etmek.

97. Çün ol ḳula şehen-şāh oldı rāġıb

98. Bize düşmez k'olavuz aña ṭālib

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **98**

İstemek, talep etmek.

97. Çün ol ḳula şehen-şāh oldı rāġıb

98. Bize düşmez k'olavuz aña ṭālib

red eyle:

red eyle: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Reddetmek, kabul etmemek.

99. Zeli̱ḫā girü ʿöz̲rin eyledi red
100. Didi şaha tażarruʿ ile bi̱ḥad

131. Zeli̱ḫā çünki oldı yâre vāṣıl
132. İki ʿālem murādın ḳıldı ḥāṣıl

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Alemin padişahı, sevgili.

101. Eyit kim şāh-ı ʿālem devletinde
102. Murādum cümle hāṣıl ḥimmetinde

kaṣd it:

ḳaṣd it: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Niyetlenmek, amaçlamak.

103. Neye ḳaṣd itdüñ-ise oldı vāṣıl
104. Veli̱ bir ārzūm olmadı ḥāṣıl

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Ulaşmak, erişmek.

103. Neye ḳaṣd itdüñ-ise oldı vāṣıl
104. Veli̱ bir ārzūm olmadı ḥāṣıl

vāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Ulaşmak, erişmek.

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Nasip olmak.

105. Oġul görmeklik olmadı müyesser
106. N'idelüm böyle-y-imiş çün muḳadder

bu gün:

bu gün: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Bugün.

107. Bu gün gördükde ol ġayrı ġulāmı
108. Beni ṣayd itdi anuñ zülfi damı

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Avlamak.

107. Bu gün gördükde ol ġayrı ġulāmı
108. Beni ṣayd itdi anuñ zülfi damı

himmet id:

himmet id: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Gayret etmek, emek vermek.

111. Umaram k'ide şeh ben ḳula himmet
112. Vire ol māhı almaġa icāzet

ḳul id:

ḳul id: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Emri altına almak, itaat ettirmek.

113. Dilemezven ki anı ḳul idinem
114. Murādum bu-durur k'oġul idinem

oġul id:

oġul id: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Evlat edinmek; evladı yerine koymak.

113. Dilemezven ki anı ḳul idinem
114. Murādum bu-durur k'oġul idinem

ferzend ol:

ferzend ol: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Çocuk, evlat olmak.

115. Baña ferzend ola sulṭāna bende
116. Olınca ḳul olavuz ol da ben de

ʿaziz-i mıṣr:

ʿaziz-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Mısır Azizi, Zeliha'nın kocası.

117. ʿAzi̱z-i Mıṣr işitdi bu sözi
118. Daḫı ḳalmadı ʿözr itmege yüzi

ʿözr it:

ʿözr it: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Özrünü sunmak.

117. ʿAzi̱z-i Mıṣr işitdi bu sözi
118. Daḫı ḳalmadı ʿözr itmege yüzi

yüzi ḳalmadı:

yüzi ḳalmadı: Atasözü
Mısra: **118**
Yüzü kalmamak II Bir kimseye karşı pek borçlu bulunmak ve ondan artık bir şey isteyecek hâli kalmamak.

117. ʿAzi̱z-i Mıṣr işitdi bu sözi
118. Daḫı ḳalmadı ʿözr itmege yüzi

meşgul ol:

meşgul ol: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Uğraşmak, meşgul olmak.

119. Zeli̱ḫā'nuñ bu fikrin gördi maʿḳūl
120. Ol işüñ bitmesine oldu meşgul

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Ondan sonra.

121. Varup evvel şehüñ aldı rızasın
122. Pes andan Mālik'e virdi bahāsın

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

125. Zeliḫā'ya getürdi virdi anı

126. Eyitdi gözle bu serv-i revānı

riʿāyet eyle:

riʿāyet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Uymak, itâat etmek.

127. Buña ikram idüp eyle riʿāyet

128. Ki var yüzinde envār-ı saʿādet

ikram id:

ikram id: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Ağırlamak, hürmet etmek saygı göstermek.

127. Buña ikram idüp eyle riʿāyet

128. Ki var yüzinde envār-ı saʿādet

envār-ı saʿādet:

envār-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Mutluluk nurları, ışıkları.

127. Buña ikram idüp eyle riʿāyet

128. Ki var yüzinde envār-ı saʿādet

Halef ol:

Ḫalef ol: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Sonradan gelen ve birinin yerine geçen kimse olmak.

129. Zamāne çünki bizden döndüre rū

130. Ḫalef olup yüzümüzde ḳala bu

murād-ı cān:

murād-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Gönlün isteği, arzusu.

133. Murād-ı cānını yanında gördi
134. Cihānuñ leẕẕetin cānında gördi

elmas-ı müjgân:

elmas-ı müjgân: Kalıp İfade
Mısra: **135**
(Zelîhâ'nın) yaralayıcı veya yaranın iyileşmesini engelleyen elmas özelliğinde sivri kirpikleri.

135. Feraḥ dürrin döküp elmas-ı müjgân
136. Gözi şādi̯den olur gevher-efşān

gevher-efşān ol:

gevher-efşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **136**
İnci saçmak.

135. Feraḥ dürrin döküp elmas-ı müjgân
136. Gözi şādi̯den olur gevher-efşān

düş mi:

düş mi: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Rüya mı?

137. Dir-idi düş mi yā Rab banna bu ḥāl
138. Ki ol māh-ı saʿādet ḳıldı iḳbāl

iḳbāl ḳıl:

iḳbāl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Umut bağlamak.

137. Dir-idi düş mi yā Rab banna bu ḥāl
138. Ki ol māh-ı saʿādet ḳıldı iḳbāl

māh-ı saʿādet:

māh-ı saʿādet: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Mutluluk ayı.

137. Dir-idi düş mi yā Rab banna bu ḥāl
138. Ki ol māh-ı saʿādet ḳıldı iḳbāl

nakş-ı muṣavver:

naḳş-ı muṣavver: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Tasarlanmış resim.

141. Ṣanur göñlindeki naḳş-ı muṣavver
142. Gelüp gözine olmışdı ber-ā-ber

ber-ā-ber ol:

ber-ā-ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Beraber, birlikte olmak.

141. Ṣanur göñlindeki naḳş-ı muṣavver
142. Gelüp gözine olmışdı ber-ā-ber

yārüm ol:

yārüm ol: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Dost olmak, yakınlık kurmak, ahbap olmak.

145. Bi-ḥamdi'llāh ki devlet oldı yārüm
146. Müsāʿid oldı baḫt u rūzgārum

müsāʿid ol:

müsāʿid ol: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Uygun, elverişli olmak; yardım etmek.

145. Bi-ḥamdi'llāh ki devlet oldı yārüm
146. Müsāʿid oldı baḫt u rūzgārum

dürc-i gevher:

dürc-i gevher: Kalıp İfade
Mısra: **151**
İnci kutusu.

151. N'ola çıḳdıysa elden dürc-i gevher
152. Elüme girdi çün burc-ı

pür-aḫter

elden çık:

elden çıḳ: Deyim

Mısra: **151**

Kaybetmek II Elinden gitmek.

151. N'ola çıḳdıysa elden dürc-i gevher
152. Elüme girdi çün burc-ı pür-aḫter

burc-ı pür-ahter:

burc-ı pür-aḫter: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Yıldız dolu burç.

151. N'ola çıḳdıysa elden dürc-i gevher
152. Elüme girdi çün burc-ı pür-aḫter

perişān it:

perişān it: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Acınacak duruma getirmek.

153. Ne var ḫar-mühreyi itsem perişān
154. Çün oldı hem-nefes ʿİsā-deme cān

hem-nefes ol:

hem-nefes ol: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Sıkı fıkı arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

153. Ne var ḫar-mühreyi itsem perişān
154. Çün oldı hem-nefes ʿİsā-deme cān

germ-bāzār Ḳıl:

germ-bāzār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bir şeyi beğenmek ve ona rağbet göstermek.

1. Ḳılur çün Yūsuf-ı ḫūr germ-bāzār
2. ʿAcūz-ı dehr olur aña ḫarīdār

ġulām-ı bi-kem ü kāst:

ġulām-ı bi̱-kem ü kāst: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Kusursuz, ayıpsız köle.

27. Münādi̱ler çağırdılar çep ü rāst

28. Ki kim ister ġulām-ı bi̱-kem ü kāst

bi-kem ü kāst:

bi̱-kem ü kāst: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Eksiksiz ve kusursuz.

49. Olar kim bildi veznin bi̱-kem ü kāst

50. Didiler bedre biñ miŝḳāl olur rast

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Kızışmak II Pazarlığın kızışması.

63. Bu resme germ olur bāzār-ı Yūsuf

64. İşidür çün Zeli̱ḫā bi̱-tevaḳḳuf

ol deñlü:

ol deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **66**

O denli, o kadar.

65. Ne virdilerse ol ʿāli̱-nijāda

66. Bu ol deñlü daḫı eyler ziyade

ḳanum ḳaynadı:

ḳanum ḳaynadı: Deyim

Mısra: **109**

Gönlün yakın hissetmesi.

109. Görince yüzini ḳaynadı ḳanun

110. İşidince sözini sevdi cānum

kul ol:

ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Kul köle olmak.

115. Baña ferzend ola sulṭāna

bende

116. Olınca ḳul olavuz ol da ben de

rū döndür:

rū döndür: Deyim

Mısra: **129**

Yüz çevirmek.

129. Zamāne çünki bizden döndüre rū

130. Ḫalef olup yüzümüzde ḳala bu

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Şaşılır mı, tuhaf mı II Şaşılmaz.

153. Ne var ḫar-mühreyi itsem perīşān

154. Çün oldı hem-nefes ʿİsā-deme cān

terakḳi İd:

terakḳī İd: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Yükselmek, ilerlemek.

61. Bu vech-ile terakḳī her birisi

62. İdüp oldı her ayuñ müşterīsi

ḥāṣıl ḳıl:

ḥāṣıl ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Elde etmek, edinmek.

131. Zelīḫā çünki oldı yâre vāṣıl

132. İki ʿālem murādın ḳıldı ḥāṣıl

İki ʿālem:

İki ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **132**

İki dünya; dünya ve ahiret.

131. Zelīḫā çünki oldı yâre vāṣıl

132. İki ʿālem murādın ḳıldı ḥāṣıl

gün yüzi:

gün yüzi: Deyim

Mısra: **32**

Parlak yüzü.

31. Ṣalāh envār-ı sı̧māsında ẓāhir

32. Felāḥ āŝārı gün yüzinde bāhir

Dizin

nazm id:

naẓm id: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Nazım biçimine sokmak, nazım olarak düzenlemek, vezin ve kâfiye ile manzum olarak yazmak veya söylemek; düzenlemek, tanzim etmek, tertip etmek.

1. Bezerken Cāmı̧ bu ḫoş gülsitānı

2. Yazarken naẓm idüp bu dāsitānı

derç kıl:

derç ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Kitaba koymak, kaydetmek.

3. Bu yirde derç ḳılmış bir ḥikāyet

4. İdelüm biz daḫı andan rivayet

rivayet id:

rivayet id: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.

3. Bu yirde derç ḳılmış bir ḥikāyet

4. İdelüm biz daḫı andan rivayet

diyār-ı mışr:

diyār-ı mışr: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Mısır diyarı.

5. Diyār-ı Mışr'da var-ıdı bir ḳız

6. Felek miŝlin getürmemişdi hergiz

mader-i dehr:

mader-i dehr: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Dünyanın anası.

7. Doġurmamış naẓīrin mader-i dehr

8. Yüzi ayına vālih kūçe vü şehr

hādim ol:

ḫādim ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Hizmet etmek.

9. Güher ḫādim olupdur dişlerine

10. Ḳul olmış serv ḳaddi ʿarʿarına

Kul ol:

Ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kul köle olmak.

9. Güher ḫādim olupdur dişlerine

10. Ḳul olmış serv ḳaddi ʿarʿarına

yüz ḳarası:

yüz ḳarası: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Utanılacak bir durum veya şey, yüz kiri, günah.

13. Benefşe öykünen zülfine ṣandı

14. Eliyle yüz ḳarasını ḳazandı

hemşire ol:

hemşire ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Kız kardeş olmak.

15. Olup hemşire gül şekker lebine

16. Ḳamer hemşire-y-idi ġabġabına

zikr ol:

zikr ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Sözünü etmek, dile getirmek, anmak.

17. Lebi zikr olduġı yirde

muḳarrer

18. Şeker añılsa söz olur mükerrer

söz ol:

söz ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Hoş karşılanmayıp hakkında konuşulmak, laf olmak.

17. Lebi ẕikr olduġı yirde muḳarrer

18. Şeker añılsa söz olur mükerrer

seng ol:

seng ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Taş olmak.

19. Lebinden laʿlüñ olmışdur yiri seng

20. Dehānından şeker ḳalmışdı dil-teng

şeker-ḫand eyle:

şeker-ḫand eyle: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Tatlı gülmek.

21. Çü ṭūṭį-veş şeker-ḫand eyler-idi

22. Dili ney-şekkeri bend eyler-idi

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

21. Çü ṭūṭį-veş şeker-ḫand eyler-idi

22. Dili ney-şekkeri bend eyler-idi

ney-şeker ol:

ney-şeker ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Şeker kamışı olmak.

23. Şeker-ḫand-ıla ṭolmış Mıṣr şekker

24. Nebātı ney-şeker olmış ser-

ā-ser

kavm-i ʿĀd:

ḳavm-i ʿĀd: Kalıp İfade

Mısra: **29**

İslam dininin kutsal kitabı Kur'an'da geçen ve Nuh kavmi gibi Allah'ın gazabına uğrayarak yok olan eski bir Arap kabilesidir.

29. Ser-efrāz idi ḳavm-i ʿĀd içinde

30. İşidilmişdi adı Rūm içinde

bi-dād it:

bi-dād it: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Zulüm, adaletsizlik etmek.

33. Atası ḳomış aña Bāziġa ad

34. Yazılmaz yazuġa itdügi bi-dād

ḫayrān Ḳal:

ḫayrān Ḳal: Deyim

Mısra: **36**

Çok beğenmek.

35. Melek nie yaza anuñ günāhın

36. Ḳalur ḫayrān göricek yüzi māhın

kurretü'l-ʿayn ol:

ḳurretü'l-ʿayn ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Göz nuru olmak.

37. Yüzine hāli virmiş zi̇net ü zeyn

38. Ki olmış cān gözine ḳurretü'l-ʿayn

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **38**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

37. Yüzine hāli virmiş zi̇net ü zeyn

38. Ki olmış cān gözine ḳurretü'l-ʿayn

raġbet it:

raġbet it: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Rağbet etmek, ilgi göstermek.

39. Ḳul-idi mihrine begler tamāmet

40. Birine ẕerrece itmezdi raġbet

cemāl-i yūsuf:

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Hz. Yusuf'un güzelliği.

47. Cemāl-i Yūsuf'uñ vaṣfın işitmiş

48. Ḫayālini gice gündüz iş itmiş

iş it:

iş it: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Bir işi görev kabul etmek, davranış şekli haline getirmek.

47. Cemāl-i Yūsuf'uñ vaṣfın işitmiş

48. Ḫayālini gice gündüz iş itmiş

ikŝār id:

ikŝār id: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Çoğaltmak, artırmak.

49. İdüp meddāhlar medḥinde ikŝār

50. Ḳılur vaṣṣāflar vaṣfında tekrār

tekrār Ḳıl:

tekrār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Tekrar etmek, tekrarlamak.

49. İdüp meddāhlar medḥinde ikŝār

50. Ḳılur vaṣṣāflar vaṣfında tekrār

mükerrer id:

mükerrer id: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Tekrar etmek.

51. İdüp şekker lebi ẕikrin mükerrer
52. Dehānı ġoncasından söz açarlar

Kıl ucı:

Ḳıl ucı: Deyim
Mısra: **53**
Kıl kadar.

53. Ḳıl ucı görmedin andan nişāne
54. Olur aġzına ʿāşıḳ ġāyibāne

hevā-yi serv-ḳadd:

hevā-yi serv-ḳadd: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Servi boyluların (Sevgililer) arzusu.

57. Hevā-yi serv-ḳaddi ġālıb oldı
58. O serve irmege key rāġib oldı

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
(Galip gelmek) Üstün gelmek.

57. Hevā-yi serv-ḳaddi ġālıb oldı
58. O serve irmege key rāġib oldı

rāġib ol:

rāġib ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
İstekli olmak.

57. Hevā-yi serv-ḳaddi ġālıb oldı
58. O serve irmege key rāġib oldı

pür-hār kıl:

pür-ẖār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Diken dolu olmak.

59. Yirin gül yüzi şevḳı ḳıldı pür-ẖār
60. Ḳarārı ḳalmadı ʿazm itdi nā-çār

ʿazm it:

ʿazm it: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Çalışmak, uğraşmak.

59. Yirin gül yüzi şevḳı ḳıldı pür-ḫār

60. Ḳarārı ḳalmadı ʿazm itdi nā-çār

ḥüsn-i āftāb:

ḥüsn-i āftāb: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Güzellik güneşi II Sevgilinin güzel yüzü.

61. Ki varup göre ol ḥüsn-i āftābın

62. Oḳıya göre aḫlāḳı kitābın

mużāʿaf ḳıl:

mużāʿaf ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

İki katına çıkarmak, arttırmak.

65. Mużāʿaf ḳıldı ne virdi-y-ise il

66. Becid sürdi vü Mıṣr'a irdi taʿcīl

bi-ḫod ol:

bi-ḫod ol: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Kendinden geçmek.

69. Viṣāline irince bi-ḫod olur

70. Ṣafā-yı vaṣlı bi-ḫodlıḳda bulur

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Resmedilmiş olmak.

71. Görür bir nūrdur olmış muṣavver

72. Żıyā kesb eyler andan māh-ıa ḫūr

kesb eyle:

kesb eyle: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Edinmek, elde etmek, kazanmak.

71. Görür bir nūrdur olmış muṣavver
72. Żıyā kesb eyler andan māh-ıa ḫūr

dest-i vehm:

dest-i vehm: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Şüphenin eli.

73. İrişmez aña dest-i vehm ü idrāk
74. Dolanmaz ḥaddin anuñ fehm ü idrāk

şemme-i ḳāl:

şemme-i ḳāl: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Ufak bir soru.

77. Birez dem ḳaldı sūsen-veş dili lāl
78. Giderek çünki buldı şemme-i ḳāl

ʿarż-ı niyāz:

ʿarż-ı niyāz: Kalıp İfade
Mısra: **79**
İstek/arzu sunma/bildirme.

79. İdüp bülbül gibi ʿarż-ı niyāzı
80. Diledi ġoncasından ala rāzı

bülbül id:

bülbül id: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Bülbül (gibi feryat) ettirmek.

79. İdüp bülbül gibi ʿarż-ı niyāzı
80. Diledi ġoncasından ala rāzı

esrār-ı ḥüsn:

esrār-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Allah'ın mutlak güzelliğinin sırları.

81. Ṣorup esrār-ı ḥüsnin ide ẓāhir
82. Ala ol rāz-ı gencinden cevāhir

z̤āhir id:

z̤āhir id: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Zahir etmek, göstermek.

81. Ṣorup esrār-ı ḥüsnin ide z̤āhir

82. Ala ol rāz-ı gencinden cevāhir

rāz-ı genc:

rāz-ı genc: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Gizli hazine.

81. Ṣorup esrār-ı ḥüsnin ide z̤āhir

82. Ala ol rāz-ı gencinden cevāhir

söz aç:

söz aç: Deyim

Mısra: **52**

Bir konu üzerine konuşmaya başlamak.

51. İdüp şekker lebi z̤ikrin mükerrer

52. Dehānı ġoncasından söz açarlar

ʿāşık ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Sevdalanmak.

53. Ḳıl ucı görmedin andan nişāne

54. Olur aġzına ʿāşıḳ ġāyibāne

dili lāl ḳal:

dili lāl ḳal: Deyim

Mısra: **77**

Dili tutulmak, konuşamamak.

77. Birez dem ḳaldı sūsen-veş dili lāl

78. Giderek çünki buldı şemme-i ḳāl

Dizin

bāġ-ı ḥüsn:

bāġ-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Güzellik bahçesi.

1. Didi iy bāġ-ı ḥüsn ü gülşen-i nāz
2. Kim itdi ḳāmetüñ servin ser-efrāz

gülşen-i nāz:

gülşen-i nāz: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Nazın gül bahçesi.

1. Didi iy bāġ-ı ḥüsn ü gülşen-i nāz
2. Kim itdi ḳāmetüñ servin ser-efrāz

ser-efrāz it:

ser-efrāz it: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yükseltmek, üstün kılmak.

1. Didi iy bāġ-ı ḥüsn ü gülşen-i nāz
2. Kim itdi ḳāmetüñ servin ser-efrāz

dām it:

dām it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Tuzak etmek.

3. Kim itdi zülf ü ḫālüñ dāne vü dām
4. Ki düşdi murġ-ı cān ol bende nā-kām

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gönül kuşu.

3. Kim itdi zülf ü ḫālüñ dāne vü dām
4. Ki düşdi murġ-ı cān ol bende nā-kām

mihr-i cebin:

mihr-i cebi̱n: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Güneş gibi parlak alın.

5. Ne gökde ṭoġdı bu mihr-i cebi̱nüñ
6. Kim oldı ḫirmen-i meh ḫūşe-çi̱nüñ

ḫirmen-i meh:

ḫirmen-i meh: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Ay harmanı.

5. Ne gökde ṭoġdı bu mihr-i cebīnüñ

6. Kim oldı ḫirmen-i meh ḫūşe-çīnüñ

ḫūşe-çīnüñ ol:

ḫūşe-çīnüñ ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Harman sonu tarlada kalan kesik, döküntü başakları toplayıcı, toplayan (kimse).olmak.

5. Ne gökde ṭoġdı bu mihr-i cebīnüñ

6. Kim oldı ḫirmen-i meh ḫūşe-çīnüñ

ġarrā it:

ġarrā it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Gösterişli yapmak.

7. Ḳaşuñuñ ġurresin kim itdi ġarrā

8. Berāt-ı ḥüsnüñe kim çekti ṭuġār

berāt-ı ḥüsn:

berāt-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Güzellik fermanı.

7. Ḳaşuñuñ ġurresin kim itdi ġarrā

8. Berāt-ı ḥüsnüñe kim çekti ṭuġār

sāde ḳıl:

sāde ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Temiz ,süsten ve gösterişten uzak tutma.

9. Cebīnüñ levḥini kim sāde ḳıldı

10. Boyuñ servini kim āzāde ḳıldı

āzāde ḳıl:

āzāde ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Serbest bırakmak.

9. Cebi̯nüñ levḥini kim sāde ḳıldı

10. Boyuñ servini kim āzāde ḳıldı

naġz-ı güftār:

naġz-ı güftār: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Güzel söz etmek, hoş söz söylemek.

11. Kim ögretdi boyuñ servine reftār

12. Zebānuñ ṭūṭi̯sine naġz-ı güftār

sir-āb kıl:

si̯r-āb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Suya kandırmak || Bolca ihsan etmek.

13. Cemālün sebzesin kim ḳıldı si̯r-āb

14. Gül-i si̯r-ābuña kimdür viren āb

gül-i sir-āb:

gül-i si̯r-āb: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Suya kanmış/doymuş gül.

13. Cemālün sebzesin kim ḳıldı si̯r-āb

14. Gül-i si̯r-ābuña kimdür viren āb

sūret-i Çin:

ṣūret-i Çi̯n: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Çin sureti.

15. Ne nāme levḥidür ol ṣūret-i Çi̯n

16. Ne ḫāme ḥarfidür bu zülf-i müşki̯n

zülf-i müşk:

zülf-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Misk kokulu saç.

15. Ne nāme levḥidür ol ṣūret-i Çi̯n
16. Ne ḫāme ḥarfidür bu zülf-i müşki̯n

bi̯nā it:

bi̯nā it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Yapmak, inşa etmek.

19. Gözüñ nergislerin kim itdi bi̯nā
20. Kim itdi sünbül-i zülfüñ muṭarrā

sünbül-i zülf:

sünbül-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Sümbüle benzeyen kıvrımlı saç.

19. Gözüñ nergislerin kim itdi bi̯nā
20. Kim itdi sünbül-i zülfüñ muṭarrā

muṭarrā it:

muṭarrā it: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Tazelemek II Canladırmak.

19. Gözüñ nergislerin kim itdi bi̯nā
20. Kim itdi sünbül-i zülfüñ muṭarrā

dürc-i dürr:

dürc-i dürr: Kalıp İfade
Mısra: **23**
İnci kutusu.

23. Kim urdı dürc-i dürre ḳufl-ı yāḳūt
24. Ki ḳalbe ḳuvvet oldı cānlara ḳūt

kufl-ı yāḳūt:

ḳufl-ı yāḳūt: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Yakut renkli (kırmızı) kilit II Dudak.

23. Kim urdı dürc-i dürre ḳufl-ı yāḳūt
24. Ki ḳalbe ḳuvvet oldı

cānlara ḳūt

kuvvet ol:

ḳuvvet ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kuvvetlenmek, güçlenmek.

23. Kim urdı dürc-i dürre ḳufl-ı yāḳūt
24. Ki ḳalbe ḳuvvet oldı cānlara ḳūt

çāh-ı zenaḫ:

çāh-ı zenaḫ: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Sevgilinin çene çukuru II Kuyu, zindan.

27. Kimüñ ḫayrıdur ol çāh-ı zenaḫdān
28. Ki ṭolmışdur leb-ā-leb āb-ı ḥayvān

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **28**

İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

27. Kimüñ ḫayrıdur ol çāh-ı zenaḫdān
28. Ki ṭolmışdur leb-ā-leb āb-ı ḥayvān

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kırmızı dudak.

29. Leb-i laʿlüñ ne günden reng aldı
30. Ki rengini görenler deng ḳaldı

deng ḳal:

deng ḳal: Deyim

Mısra: **30**

Hayran kalmak, çok beğenmek, şaşırmak.

29. Leb-i laʿlüñ ne günden reng aldı
30. Ki rengini görenler deng ḳaldı

ġāyet

Dizin

gūş eyle:

gūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Dinlemek, kulak vermek.

1. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
2. İçinden baḥr-i ḥikmet eyledi cūş

baḥr-i ḥikmet:

baḥr-i ḥikmet: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Hikmet denizi.

1. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
2. İçinden baḥr-i ḥikmet eyledi cūş

baḥr-i ḥikmet: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Hikmet denizi.

21. Ne anuñ ḳudretine var nihāyet
22. Ne baḥr-i ḥikmeti ġavrına

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Coşmak.

1. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
2. İçinden baḥr-i ḥikmet eyledi cūş

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Coşmak.

65. Sözüñ dürrine urdum çün ṣadef gūş
66. İçümden ʿışḳ baḥri eyledi cūş

vehm-i ḳāṣır:

vehm-i ḳāṣır: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kısa bir kuruntu.

7. Nice fehm ide anı vehm-i ḳāṣır

8. Ki bilmeklikde ḳāṣır ʿaḳl-ı ʿāşır

fehm id:

fehm id: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Anlamak, idrak etmek, kavramak.

7. Nice fehm ide anı vehm-i ḳāṣır
8. Ki bilmeklikde ḳāṣır ʿaḳl-ı ʿāşır

ʿaḳl-ı ʿāşır:

ʿaḳl-ı ʿāşır: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Onuncu akıl.

7. Nice fehm ide anı vehm-i ḳāṣır
8. Ki bilmeklikde ḳāṣır ʿaḳl-ı ʿāşır

ġonca-i bāg-ı cemāl:

ġonca-i bāg-ı cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Güzellik bağının goncası.

9. Ṭoḳuz gök ġonca-i bāg-ı cemāli
10. Yidi yir noḳṭa-i kilk-i kemāli

noḳṭa-i kilk-i kemāl:

noḳṭa-i kilk-i kemāl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kuvvetli kalem noktası.

9. Ṭoḳuz gök ġonca-i bāg-ı cemāli
10. Yidi yir noḳṭa-i kilk-i kemāli

Toḳuz gök:

Ṭoḳuz gök: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Gökyüzünün dokuz katmanı.

9. Ṭoḳuz gök ġonca-i bāg-ı cemāli
10. Yidi yir noḳṭa-i kilk-i kemāli

yidi yir:

yidi yir: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yerin altındaki yedi katman.

9. Ṭoḳuz gök ġonca-i bāg-ı cemāli

10. Yidi yir noḳṭa-i kilk-i kemāli

sekiz cennet:

sekiz cennet: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Cennetin sekiz kapısı.

11. Yazılsa ṣunʿı tafṣīlinde ebvāb

12. Sekiz cennet olurdı anda bir bāb

bāb ol:

bāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Kapı olmak (Cennetin kapısı olması bağlamında).

11. Yazılsa ṣunʿı tafṣīlinde ebvāb

12. Sekiz cennet olurdı anda bir bāb

bālā it:

bālā it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Yüceltmek, değerini yüksek tutmak.

13. Ol itdi bu muḳarnes ṭāḳı bālā

14. İçinde bir müseddes deyr peydā

ʿizz-i dāyim:

ʿizz-i dāyim: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Daimi izzet, yücelik.

15. Olan biş vaḳt ḳulluġında ḳāyim

16. Bulur bāḳį cihānda ʿizz-i dāyim

kāfir ol:

kāfir ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Allah'ı ve dini inkar etmek,

kafir olmak.

19. İkilik anda yoḳ ẕātındadur bir
20. Aña ŝāliŝ diyenler oldı kāfir

maẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Zuhur etmek. Ortaya çıkma.

31. Anuñ nūrı-durur ʿālemde ẓāhir
32. Cihān ol nūra olmışdur maẓāhir

hurşid-i tāb:

ḫurşid-i tāb: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Parlak güneş.

25. O ḥikmet nūrınuñ ḫurşid-i tābı
26. O ḳudret baḥrinüñ gerdūn ḥabābı

zerrāt-ı vücūdāt:

ẕerrāt-ı vücūdāt: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Vücutların zerreleri.

33. Ne kim var-ısa ẕerrāt-ı vücūdāt
34. Olupdur ḥüsninüñ nūrına mirʾāt

Hicāb ol:

Ḫicāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Perdelemek, örtmek, kapatmak.

29. Ḫicāb olmış-durur yüzinde nūrı
30. Ḫafā virmiş-durur ġāyet ẓuhūrı

mirʾāt ol:

mirʾāt ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Ayna olmak, yansıtmak.

33. Ne kim var-ısa ẕerrāt-ı vücūdāt
34. Olupdur ḥüsninüñ nūrına mirʾāt

maẓāhir ol:

zerrāt ol:

ẕerrāt ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Zerreler haline gelmek, parçalanmak.

37. Çü mirʾāt oldı ol nūra bu ẕerrāt
38. Merātible bulındı inʿikāsāt

nūr-ı pāk:

nūr-ı pāk: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Mübarek nur.

39. Görinen ferr ü tābı āb u ḫāküñ
40. Yaḳīn bil ʿaksidür ol nūr-ı pāküñ

ʿaks it:

ʿaks it: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Aksetmek, yansımak.

41. Çü bildüñ ʿaks itmiş varı cihānuñ
42. Anuñ tābıyla yaḳma oda cānuñ

fikr-i ʿaks:

fikr-i ʿaks: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Zıt fikri.

43. Ḳo fikr-i ʿaksi eyle aṣla meyli
44. Ḳi ʿaksinden olur her aṣl ūlīẕ

ʿaks-i nūr:

ʿaks-i nūr: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Nurun ışığının aksettirmesi.

45. Bilürsin ʿaks-i nūruñ yoḳ ḳarārı
46. Ḳo anı aṣl-ıla ḳıl sāz-kārīẕ

ʿaks-i nūr: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Nurun ışığının aksettirmesi.

49. Maʿāʿẕa’llāh olursañ aṣldan dūr

50. Ḳalursın ʿaks-i nūruñ gidicek kūr

47. Beḳā ister-iseñ ol aṣla vāṣıl
48. Ṣafā-yı ʿaks ḳıl aṣl-ıla ḥāṣıl

sāz-kāri ḳıl:

sāz-kārį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Uygun görmek. Yakışır, yaraşır görmek, elverişli bulmak.

45. Bilürsin ʿaks-i nūruñ yoḳ ḳarārı
46. Ḳo anı aṣl-ıla ḳıl sāz-kārį

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Uzaklaşmak, uzak durmak.

49. Maʿāʿẕa'llāh olursañ aṣldan dūr
50. Ḳalursın ʿaks-i nūruñ gidicek kūr

Ṣafā-yı ʿaks:

Ṣafā-yı ʿaks: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Aksının verdiği huzur.

47. Beḳā ister-iseñ ol aṣla vāṣıl
48. Ṣafā-yı ʿaks ḳıl aṣl-ıla ḥāṣıl

bend it:

bend it: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Bağlamak, hükmü altına almak.

51. Beḳā isterseñ ol aṣl-ıla peyvend
52. Vefā isterseñ aṣla gönlüñ it bend

ḥāṣıl ḳıl:

ḥāṣıl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Hasıl etmek, elde etmek, sağlamak.

iẓhār ḳıl:

iẓhār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **53**

Açık etmek, açığa çıkarmak.

53. Çü Yūsuf ḳıldı bu esrārı iẓhār
54. Ḳız oldı ḥüsni sırrından ḫaberdār

haberdār ol:

ḫaberdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Bilgi sahibi olmak.

53. Çü Yūsuf ḳıldı bu esrārı iẓhār
54. Ḳız oldı ḥüsni sırrından ḫaberdār

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Açmak, kaldırmak.

57. Gözinden keşf idüp ṣūret ḥicābın
58. Açar maʿnā ʿarūsınuñ niḳabın

keşf id: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Çözmek, öğrenmek, anlamak, keşfetmek.

87. Yaḳīn bildüm ki keşf idüp bu rāzı
88. Mecāzīdür senüñle ʿışḳ-bāzī

mihr-i rūşen:

mihr-i rūşen: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Parlak güneş.

61. Eyitdi Yūsuf'a iy mihr-i rūşen
62. İşitdüm ay yüzüñ vaṣfın ıraḳdan

āşık ol:

āşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Sevdalanmak.

63. Ḳulaḳdan āşıḳ oldum gül yüzüñe
64. Gelüp çün kim ḳulaġ

urdum sözüñe

kulaġ ur:

ḳulaġ ur: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Kulak vermek, dinlemek.

63. Ḳulaḳdan āşıḳ oldum gül yüzüñe
64. Gelüp çün kim ḳulaġ urdum sözüñe

güş ur:

güş ur: Deyim

Mısra: **65**

Kulak tutmak || Dinlemek, işitmek istemek.

65. Sözüñ dürrine urdum çün ṣadef güş
66. İçümden ʿışḳ baḥri eyledi cūş

mest eyle:

mest eyle: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Kendinden geçirmek, sarhoş etmek.

67. Göñül pür-sūz-iken ʿışḳuñ neyinden
68. Beni mest eyledi maʿnā meyinden

sırr-ı ser-encām:

sırr-ı ser-encām: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Maceranın sonunun sırrı.

69. Lebüñ ṣundı elüme bir ṭolu cām
70. Görind'ol cāmda sırr-ı ser-encām

süʾāl it:

süʾāl it: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Soru sormak.

71. Süʾāl itdüm dehānuñ müşkilinden
72. Dilüñ ol noḳṭayı ḫalḳ itdi rūşen

rūşen it:

rūşen it: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Aydınlatmak.

71. Sü᾽āl itdüm dehānuñ müşkilinden
72. Dilüñ ol noḳṭayı ḫalḳ itdi rūşen

mū-şikāfı kıl:

mū-şikāfı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Kılı kırk yaran, inceden inceye araştırmak.

73. Bu diḳḳatle çü ḳılduñ mū-şikāfı
74. Çü ābuñ oldı dil derdine şāfį̄

şāfi ol:

şāfį̄ ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Duru, temiz olmak.

73. Bu diḳḳatle çü ḳılduñ mū-şikāfı
74. Çü ābuñ oldı dil derdine şāfį̄

māh-ı rūşen:

māh-ı rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Parlak ay.

79. Yolum pür-nūr idüp iy māh-ı rūşen
80. Ḫalāṣ itdüñ ḍalālet ẓulmetinden

pür-nūr id:

pür-nūr id: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Işıkla doldurmak, aydınlatmak.

79. Yolum pür-nūr idüp iy māh-ı rūşen
80. Ḫalāṣ itdüñ ḍalālet ẓulmetinden

Halāş it:

Ḫalāṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Kurtarmak.

79. Yolum pür-nūr idüp iy māh-ı rūşen
80. Ḫalāṣ itdüñ ḍalālet ẓulmetinden

87. Yaḳ̱ın bildüm ki keşf idüp bu rāzı
88. Mecāzi̱dür senüñle ʿışḳ-bāzi̱

yaḳ̱ın bil:

yaḳ̱ın bil: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

81. Yaḳ̱ın bildüm ki maʿnā nūrıdur nūr
82. Ḳalur ṣūret niḳābın açmayan kūr

yaḳ̱ın bil: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

39. Görinen ferr ü tābı āb u ḫāküñ
40. Yaḳ̱ın bil ʿaksidür ol nūr-ı pāküñ

yaḳ̱ın bil: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

rehber ol:

rehber ol: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Yol gösterici, kılavuz olmak.

83. Ḫıżır-veş baña rehber olduñ iy cān
84. K'içürdüñ mürde cisme āb-ı ḥayvān

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade
Mısra: **84**
İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

83. Ḫıżır-veş baña rehber olduñ iy cān
84. K'içürdüñ mürde cisme āb-ı ḥayvān

meh ol:

meh ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Ay olmak II Ay gibi güzel, parlak olmak.

85. Yüzüñ mihrinden olup meh gibi dūr
86. Göñülden eyledüm ʿışḳuñı mehcūr

mehcūr eyle:

mehcūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Ayrı düşürmek, ayırmak.

85. Yüzüñ mihrinden olup meh gibi dūr
86. Göñülden eyledüm ʿışḳuñı mehcūr

ʿışḳ-ı mecāzi:

ʿışḳ-ı mecāzi: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Mecazî aşk, beşerî aşk.

89. Bulup ʿışḳ-ı mecāzi̯den ḫalāṣı
90. Ḥaḳīḳi̯ ʿışḳa ḳıldum iḫtiṣāṣı

ihtişāşı kıl:

iḫtiṣāṣı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Tutulmak, bağlanmak.

89. Bulup ʿışḳ-ı mecāzi̯den ḫalāṣı
90. Ḥaḳīḳi̯ ʿışḳa ḳıldum iḫtiṣāṣı

dil ol:

dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Dile gelmek, konuşmak.

91. Eger her ḳıl tenüñde olsa bir dil
92. Bu niʿmet'çün saña şükr ide biñ yıl

şükr id:

şükr id: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Şükretmek, hamdetmek.

91. Eger her ḳıl tenüñde olsa

bir dil

92. Bu niʿmet’çün saña şükr ide biñ yıl

95. Diyüp bu sözleri bedrūd ḳıldı

96. Gözinüñ ḳanlu yaşın rūd ḳıldı

edā id:

edā id: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Yerine getirmek, uygulamak, söylemek.

93. Edā idemeyüp biñde birini

94. Bilüp ʿaczün ḳalan āḫir yirini

rūd ḳıl:

rūd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Irmak eylemek.

95. Diyüp bu sözleri bedrūd ḳıldı

96. Gözinüñ ḳanlu yaşın rūd ḳıldı

biñde biri:

biñde biri: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Çok az bir miktar.

93. Edā idemeyüp biñde birini

94. Bilüp ʿaczün ḳalan āḫir yirini

kanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Kan dolu gözyaşI II Kederden, üzüntüden çok fazla ağlama.

95. Diyüp bu sözleri bedrūd ḳıldı

96. Gözinüñ ḳanlu yaşın rūd ḳıldı

bedrūd ḳıl:

bedrūd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Veda etmek.

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Akıp gitmek. Salınmak.

97. Revān oldı vü sürdi gāh ü bi̯-gāh

98. İrişdi menzile sürʿatle ol māh

yir it:

yir it: Kalıp İfade

Mısra: **99**

İz bırakmak, iyice yerleşmek.

99. Yir itdi būm-veş vi̯rāne küncin

100. Maḳām itdi ʿibādet-ḫāne küncin

maḳām it:

maḳām it: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Bir yeri yurt edinmek.

99. Yir itdi būm-veş vi̯rāne küncin

100. Maḳām itdi ʿibādet-ḫāne küncin

genc-i bi̯-ḥad:

genc-i bi̯-ḥad: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Sınırsız hazine.

101. Bulur ol küncde bir genc-i bi̯-ḥad

102. Ki ne vezne ṣıġar ü ne olur ad

ad ol:

ad ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Nam kazanmak, değeri olmak.

101. Bulur ol küncde bir genc-i bi̯-ḥad

102. Ki ne vezne ṣıġar ü ne olur ad

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

105. Cihān ḳaydından olur cānı āzād

106. Olur gül gibi göñli
ġoncası şād

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Mutlu ve huzurlu olmak.

105. Cihān ḳaydından olur cānı āzād
106. Olur gül gibi göñli
ġoncası şād

tārāc ḳıl:

tārāc ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Yağmalamak, talan etmek.

107. Şu resme genc-ü mālin
ḳıldı tārāc
108. Ki ḫalḳ oldı ġanį vü
kendü muḥtāc

muḥtāc ol:

muḥtāc ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Muhtaç olmak.

107. Şu resme genc-ü mālin
ḳıldı tārāc
108. Ki ḫalḳ oldı ġanį vü
kendü muḥtāc

ġanį ol:

ġanį ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Zengin, varlıklı ol.

107. Şu resme genc-ü mālin
ḳıldı tārāc
108. Ki ḫalḳ oldı ġanį vü
kendü muḥtāc

tāc-ı muraṣṣaʿ:

tāc-ı muraṣṣaʿ: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Kıymetli taşlarla bezenmiş taç.

111. Başından gitdi ol tāc-ı muraṣṣaʿ
112. Bedel old'aña fersūde muḳannaʿ

bedel ol:

bedel ol: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Karşılık, denk, eş olmak.

111. Başından gitdi ol tāc-ı muraṣṣaʿ

112. Bedel old'aña fersūde muḳannaʿ

miyānı

pür-mū ol:

pür-mū ol: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Kıllarla dolu olmak.

119. Yoġ-iken ḳıl ḳadar cisminde āhū

120. Olur āhū gibi endāmı pür-mū

yirini tut:

yirini ṭut: Deyim

Mısra: **114**

Yerini almak, yerine geçmek.

113. Gidüp egninden ol zerrīn ʿiṣābe

114. Yirini ṭutdı yünden pāytābe

tār-ı pirāhen:

tār-ı pīrāhen: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Gömlek ipi.

121. Tenine tār-ı pīrāhen batarken

122. Ḳıyās it nice olur ḳıl ʿabādan

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

115. Çıḳardı ḥullesin serv-i revānı

116. Giderdi zer kemer-bendin

Kıyās it:

Ḳıyās it: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Mukayese etmek, karşılaştırmak.

121. Tenine tār-ı pi̯rāhen batarken
122. Ḳıyās it nice olur ḳıl ʿabādan

ʿabādan ol:

ʿabādan ol: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Mamur olmak, dolmak, bayındır hâle gelmek.

121. Tenine tār-ı pi̯rāhen batarken
122. Ḳıyās it nice olur ḳıl ʿabādan

āyi̯ne-i ḥüsn:

āyi̯ne-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Güzellik aynası, güzelliği yansıtan ayna.

125. Cihān gözine virmesün diyü pūş
126. Ḳılur āyi̯ne-i ḥüsni nemed-pūş

nemed-pūş Kıl:

nemed-pūş Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Keçe veya kebe giyen derviş olmak.

125. Cihān gözine virmesün diyü pūş
126. Ḳılur āyi̯ne-i ḥüsni nemed-pūş

Ḥari̯r-i sebz:

Ḥari̯r-i sebz: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Yeşil ipek kumaş.

127. Ḥari̯r-i sebz iken altında bister
128. Döşendi ṭoprağı ol sebze-i ter

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Taze çimen, yeşillik.

127. Ḥari̯r-i sebz iken altında bister

128. Döşendi ṭopraġı ol sebze-i ter

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Taze gül.

131. Söyine diyü ʿışḳ odı üşendi
132. Anuñ'çün ol gül-i ter gil döşendi

aḫker-i gül:

aḫker-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Kırmızı gül.

133. Açup cānından ʿışḳuñ aḫker-i gül
134. Tenine bister-i sincāb olur kül

bister-i sincāb:

bister-i sincāb: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Sincap kürkünden döşek.

133. Açup cānından ʿışḳuñ aḫker-i gül
134. Tenine bister-i sincāb olur kül

kül ol:

kül ol: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Kul köle olmak.

133. Açup cānından ʿışḳuñ aḫker-i gül
134. Tenine bister-i sincāb olur kül

verd-i nesrin:

verd-i nesrin: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Yaban gülü.

135. Düşüp lāle gibi ol verd-i nesrin
136. İdinür ḫāki bister sengi bālin

bālin id:

bālįn id: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Yastık etmek, yastık olarak kullanmak.

135. Düşüp lāle gibi ol verd-i nesrįn
136. İdinür ḫāki bister sengi bālįn

bister-i derd:

bister-i derd: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Hasta yatağı.

137. Yaturdı bister-i derd üzre ol māh
138. Olurdı şemʿ-i bālįn şuʿle-i āh

şemʿ-i bālin:

şemʿ-i bālįn: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Mumdan yastık olmak.

137. Yaturdı bister-i derd üzre ol māh
138. Olurdı şemʿ-i bālįn şuʿle-i āh

şuʿle-i āh ol:

şuʿle-i āh ol: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Ah ateş, ahın kıvılcımları olmak.

137. Yaturdı bister-i derd üzre ol māh
138. Olurdı şemʿ-i bālįn şuʿle-i āh

fürūġ-ı māh:

fürūġ-ı māh: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Ay ışığı.

139. Yaḳup ḳandįl her şeb tāze dāġı
140. Fürūġ-ı māhdan bulur ferāġı

uyḫu gör:

uyḫu gör: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Uyku görmek, uykuya dalmak,

uyumak.

141. Giceler uyḫu görmez tā seḥergāh
142. Anuñ'çün zerd olmış-ıdı ol māh

zerd ol:

zerd ol: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Sarı olmak, sararmak.

141. Giceler uyḫu görmez tā seḥergāh
142. Anuñ'çün zerd olmış-ıdı ol māh

hāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Helak etmek, toprak hale getirmek.

145. İdüp seccāde gibi gül yüzin ḫāk
146. Ḳılup miḫrāb gibi gül yüzin çāk

çāk Kıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Yırtmak.

145. İdüp seccāde gibi gül yüzin ḫāk
146. Ḳılup miḫrāb gibi gül yüzin çāk

ḳaṭre ḳaṭre:

ḳaṭre ḳaṭre: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Damla damla.

147. Aḳıdur ḳaṭre ḳaṭre gözleri ḳan
148. Olur ten riştesi tesbīḥ-i mercān

tesbiḥ-i mercān ol:

tesbīḥ-i mercān ol: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Mercan tespih olmak ‖ Şarap kadehi olmak.

147. Aḳıdur ḳaṭre ḳaṭre gözleri ḳan

148. Olur ten riştesi tesbīḥ-i mercān

151. Virüp āhıyla naḳş u rengi bāda
152. İder eşkiyle dil levḥini sāde

Ḥarim-i kaʿbe-i ʿışḳ:

Ḥarīm-i kaʿbe-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Aşk kabesinin harem dairesi.

149. Ḥarīm-i Kaʿbe-i ʿışḳ içre çün peyk
150. Dir-idi devr idüp lebbeyk lebbeyk

devr id:

devr id: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Dönmek, dolaşmak.

149. Ḥarīm-i Kaʿbe-i ʿışḳ içre çün peyk
150. Dir-idi devr idüp lebbeyk lebbeyk

sāde id:

sāde id: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Temizlemek.

āyīne-i cān:

āyīne-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Gönül aynası.

153. Urur çün şevḳ eliyle ʿışḳ ṣayḳal
154. Olur āyīne-i cānı muṣayḳal

muṣayḳal ol:

muṣayḳal ol: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Cilalanmış, parlatılmış olmak.

153. Urur çün şevḳ eliyle ʿışḳ ṣayḳal
154. Olur āyīne-i cānı muṣayḳal

ǰengār-ı aġyār:

jengār-ı aġyār: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Yabancının kiri.

155. Yüzinde çün gider jengār-ı aġyār
156. İçinde cilve eyler ṣūret-i yār

sūret-i yār eyle:

ṣūret-i yār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Sevgilinin sureti olur.

155. Yüzinde çün gider jengār-ı aġyār
156. İçinde cilve eyler ṣūret-i yār

şemʿ-i pür-tāb:

şemʿ-i pür-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Çok aydınlatan mum.

157. Getürmeyüp cemāli nūrına tāb
158. Eridi geçdi ṣankim şemʿ-i pür-tāb

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **160**

Gözyaşı.

159. Görüp cānān yüzini geçdi cāndan
160. Gözi yaşıyla el yudı cihāndan

el yu:

el yu: Deyim

Mısra: **160**

Ümidini kesmek, vazgeçmek.

159. Görüp cānān yüzini geçdi cāndan
160. Gözi yaşıyla el yudı cihāndan

ḥayāt-ı cāvidān:

ḥayāt-ı cāvidān: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Sonsuz hayat.

161. Virüp cānān yüzine ḳarşu cānı

162. Bulur cānı ḥayāt-ı cāvidānı

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Gel şimdi II Dikkatini ver.

165. Gel imdi erligi ol zenden ögren
166. Ne ben dimek gerek sen senden ögren

ne kim:

ne kim: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Her ne.

33. Ne kim var-ısa ẕerrāt-ı vücūdāt
34. Olupdur ḥüsninüñ nūrına mirʾāt

meyli eyle:

meyli eyle: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Meyillenmek, bir işi yapmaya istekli olmak.

43. Ḳo fikr-i ʿaksi eyle aṣla meyli
44. Ḳi ʿaksinden olur her aṣl ūlį̄

ūli ol:

ūlį̄ ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Önce, ilk, birinci.

43. Ḳo fikr-i ʿaksi eyle aṣla meyli
44. Ḳi ʿaksinden olur her aṣl ūlį̄

biş vaḳt ḳāyim ol:

biş vaḳt ḳāyim ol: Deyim

Mısra: **15**

Günün belirli beş vaktinde namaz kılmak.

15. Olan biş vaḳt ḳulluġında ḳāyim
16. Bulur bāḳį̄ cihānda ʿizz-i dāyim

cāndan geç:

cāndan geç: Deyim

Mısra: **159**

Kendinden geçmek.

159. Görüp cānān yüzini geçdi cāndan
160. Gözi yaşıyla el yudı cihāndan

ḳıl ḳadar:

ḳıl ḳadar: Deyim

Mısra: **119**

Kıl kadar II Hiç denecek kadar az, çok az.

119. Yoġ-iken ḳıl ḳadar cisminde āhū
120. Olur āhū gibi endāmı pür-mū

Dizin

meh-i ḥüsn:

meh-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Güzellik ayı II Sevgili.

1. Çü menzil ḳıldı Mıṣr'ı ol meh-i ḥüsn
2. Ḳulı oldı ʿAzīzüñ ol şeh-i ḥüsn

menzil ḳıl:

menzil ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Yurt edinmek, konaklamak.

1. Çü menzil ḳıldı Mıṣr'ı ol meh-i ḥüsn
2. Ḳulı oldı ʿAzīzüñ ol şeh-i ḥüsn

şeh-i ḥüsn:

şeh-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Güzellik sultanı, sevgili.

1. Çü menzil ḳıldı Mıṣr'ı ol meh-i ḥüsn
2. Ḳulı oldı ʿAzīzüñ ol şeh-i ḥüsn

Ḳulı ol:

Ḳulı ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Kulu olmak, kölesi olmak.

1. Çü menzil ḳıldı Mıṣr'ı ol meh-i ḥüsn
2. Ḳulı oldı ʿAzi̯züñ ol şeh-i ḥüsn

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

3. Veli̯kin ḳul gibi ṭutmazdı anı
4. Oġul itmişdi ol serv-i revānı

oġul it:

oġul it: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Evlat etmek. (Manevi olarak)

3. Veli̯kin ḳul gibi ṭutmazdı anı
4. Oġul itmişdi ol serv-i revānı

vaṣıyyet id:

vaṣıyyet id: Kalıp İfade
Mısra: **5**

Öldükten sonra herhangi bir şeyin yapılmasını istemek.

5. Zeli̯ḫā'ya idüp dā'im vaṣıyyet
6. Dir-idi eyle bu māhı riʿāyet

riʿāyet eyle:

riʿāyet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Uymak, itâat etmek.

5. Zeli̯ḫā'ya idüp dā'im vaṣıyyet
6. Dir-idi eyle bu māhı riʿāyet

elüñden gel:

elüñden gel: Deyim
Mısra: **8**
Gücü yettiğince yapmak.

7. Ne söz kim söyleseñ luṭf-ıla söyle
8. Elüñden geldügince'krām eyle

ikrām eyle:

ikrām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Hürmeten veya gönül hoşluğu için bir şey vermek, sunmak.

7. Ne söz kim söyleseñ luṭf-ıla söyle
8. Elüñden geldügince'krām eyle

nūş it:

nūş it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

İçmek.

9. Çü nūş itdi zeli̯ḫā şevḳ ḫamrin
10. Eyitdi ekrimi̯ meŝvāhü emrin

ekrimi meŝvāhü:

ekrimi̯ meŝvāhü: Ayet

Mısra: **10**

Mısır'da onu satın alan (Aziz, hazine bakanı) karısına: "Ona (Zeliha'ya) iyi bak, belki bize yararı dokunur, ya da onu evlad ediniriz" dedi (Yûsûf Suresi, ayet 21).

9. Çü nūş itdi zeli̯ḫā şevḳ ḫamrin
10. Eyitdi ekrimi̯ meŝvāhü emrin

serv-i gülşen:

serv-i gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Gül bahçesinin servisi.

13. Düzetdi ol sarāy içinde mesken
14. K'ola anda muḳi̯m ol serv-i gülşen

kat ḳat:

ḳat ḳat: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Üst üste.

17. Müẕehheb cāmeler zerri̯n kemerler
18. Degül bir iki üç ḳat ḳat mükerrer

nigār-ı serv-ḳad:

nigār-ı serv-ḳad: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Ay yüzlü ve servi boylu sevgili.

19. İdivirmişdi ol gül-ruḫ nigāra
20. Nigār-ı serv-ḳad lāle-ʿiẕāra

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Güzel, hoş servi.

99. Beli maʿşūḳa ʿāşıḳ bende olur
100. Ululuḳ ʿışḳ içinde ḳanda olur

tezyin id:

tezyin id: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Süslemek.

21. Geyürüp cāmeler gül gibi rengin
22. İderdi gülşenin her ṣubḥ tezyin

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Çeşit çeşit.

23. Ṭurucaḳ her seḥer ol serv-i raʿnā
24. Geyerdi dürlü dürlü cürd dibā

serv-i raʿnā:

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Güzel, hoş servi II Servi boylu sevgili.

23. Ṭurucaḳ her seḥer ol serv-i raʿnā
24. Geyerdi dürlü dürlü cürd dibā

nergis-i ter:

nergis-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Taze nergis.

25. Urunup lāle gibi laʿl efser
26. Ḳuşanur zer kemer çün nergis-i ter

nergis-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Taze nergis.

65. Seḥer açınca nergis-veş gözini
66. Gül-āb-ıla yur-ıdı gül yüzini

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Hilâl.

75. Ṣaḳınup gül yüzin ḫār-ı naẓardan
76. Gidermezd'ol şeker-bārı naẓardan

mihr-i pertev:

mihr-i pertev: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Parlaklık güneşi.

27. Seḫergeh çün ururdı mihr-i pertev
28. Yeñi ḫilʿat geyerdi ol meh-i nev

şāh-ı hāver:

şāh-ı ḫāver: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Doğunun padişahı. İfadeyle "güneş" kastedilmiştir, güneş padişaha benzetilmiştir.

29. Başın ḳaldurduğınca şāh-ı ḫāver
30. Ururdı başına bir dürlü efser

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Hilâl.

27. Seḫergeh çün ururdı mihr-i pertev
28. Yeñi ḫilʿat geyerdi ol meh-i nev

şemʿ-i şeker-hand:

şemʿ-i şeker-ḫand: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Tatlı gülüşlü mum II Sevgili.

31. Kemer-bendini ol şemʿ-i şeker-ḫand
32. Ḳuşanmazdı mükerrer çün

ney-i ḳand

35. Olurdı her seḥer gün gibi ẓāhir
36. İki gün eylemezdi maṭla’m bir

ney-i ḳand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Şeker kamışı.

31. Kemer-bendini ol şemʿ-i şeker-ḫand
32. Ḳuşanmazdı mükerrer çün ney-i ḳand

zāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak, meydana çıkmak.

37. Ḳabā vü tācını bir kez geyerdi
38. Bağışlar ṣanma saḳlar yā ayardı

serv-i gülşen-i nāz:

serv-i gülşen-i nāz: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Gül bahçesinin servisi II Hz.Yûsuf.

35. Olurdı her seḥer gün gibi ẓāhir
36. İki gün eylemezdi maṭla’m bir

bir eyle:

bir eyle: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Birlemek, bir hale getirmek.

37. Ḳabā vü tācını bir kez geyerdi
38. Bağışlar ṣanma saḳlar yā ayardı

ser-efrāz ol:

ser-efrāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gururlanmak, şerefli olmak.

rūy-i yār-i zibā:

rūy-i yār-i zibā: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Güzel sevgilinin yüzü.

41. Gezerdi gāh sebzisitān içinde
42. Gehį sākin olurdı şehnişįnde

sākin ol:

sākin ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Oturmak.

43. Zelį̈hā ḳulluġında ḳāyimidi
44. O serve sāye gibi lāzım-idi

Hırām it:

Ḫırām it: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Salınmak ǁ Boy göstermek.

47. Kemer koçduḳça bilin reşk iderdi
48. Elin öpdükçe yiñ uṣṣı giderdi

serv-i dil-ārā:

serv-i dil-ārā: Argo
Mısra: **47**
Gönlü süsleyen selvi; sevgili.

47. Kemer koçduḳça bilin reşk iderdi
48. Elin öpdükçe yiñ uṣṣı giderdi

serv-i dil-ārā: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Gönül süsleyen servi. II Sevgili.

71. Yüridükçe revān ol serv-i sįmįn
72. Ayaġına virürdi kefş-i zerrįn

reşk id:

reşk id: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Kıskanmak.

49. Ḳabā ol servi çekdükçe

kenāre
50. Urur gönlek gibi gögsine yāre

reşk id: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Kıskanmak.

75. Ṣaḳınup gül yüzin ḫār-ı naẓardan
76. Gidermezd'ol şeker-bārı naẓardan

tār ol:

tār ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Saç telli.

55. Ḳaçan müşḳin ṣaçını şānelerdi
56. O miskin şāneye dişler bilerdi

ber-ḫurdar ol:

ber-ḫurdar ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Mesut olmak, muradına ermek.

55. Ḳaçan müşḳin ṣaçını şānelerdi
56. O miskin şāneye dişler bilerdi

çerāgāh Ḳıl:

çerāgāh Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Hayvan otlatılan yer yapmak.

61. Giceler sünbülüyle hem-dem olur
62. Seḥer gük ruḫlarıyla maḥrem olur

bāġ-ı ḫüsn:

bāġ-ı ḫüsn: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Güzellik bahçesi.

61. Giceler sünbülüyle hem-dem olur
62. Seḥer gük ruḫlarıyla maḥrem olur

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

63. Varınca uyḫuya ol nergis-i ter

64. Yanında giceler efsāne söyler

mahrem ol:

maḥrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Yakın olmak, samimi olmak.

63. Varınca uyḫuya ol nergis-i ter

64. Yanında giceler efsāne söyler

bālin eyle:

bālin eyle: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Yastık olarak kullanmak.

69. Otursa ḳanda ol serv-i dil-ārā

70. Döşerdi sebze gibi sebz diḫbā

nihāl-i ḳadd:

nihāl-i ḳadd: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Fidan boy, fidan gibi zarif boy.

69. Otursa ḳanda ol serv-i dil-ārā

70. Döşerdi sebze gibi sebz diḫbā

serv-i sīm:

serv-i sīm: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Gümüşten göğüs, gümüş göğüslü servi. Sevgili.

73. Meh-i nev ben olaydum kefşi dirdi

74. Kevākib kebkebine reşk iderdi

kefş-i zerrīn:

kefş-i zerrīn: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Altından ayakkabı.

73. Meh-i nev ben olaydum kefşi dirdi
74. Kevākib kebkebine reşk iderdi

kefşi ol:

kefşi ol: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Pabuç olmak.

75. Şaḳınup gül yüzin ḫār-ı naẓardan
76. Gidermezd'ol şeker-bārı naẓardan

ḫār-ı naẓar:

ḫār-ı naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Kötü bakış.

77. Şalınmasun diyü yanınca sāye
78. Ḳomazdı gün düşe ol meh-liḳāya

elmās-ı ter:

elmās-ı ter: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Yeni elmas.

81. Yimegin rūz u şeb tertīb iderdi
82. Eliyle kendüzi terkīb iderdi

tiz-i naẓar:

tīz-i naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Bakışının keskinliği.

81. Yimegin rūz u şeb tertīb iderdi
82. Eliyle kendüzi terkīb iderdi

tertib id:

tertīb id: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Düzenlemek, hazırlamak.

83. Müheyyā eyler-idi istemedin
84. Şu yimekler ki bilmez kimse adın

rūz u şeb:

rūz u şeb: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Gündüz ve gece.

83. Müheyyā eyler-idi istemedin

84. Şu yimekler ki bilmez kimse adın

terkib id:

terḳīb id: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Birleştirmek, bir araya getirmek.

83. Müheyyā eyler-idi istemedin

84. Şu yimekler ki bilmez kimse adın

müheyyā eyle:

müheyyā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Hazır etmek, hazır hale getirmek, tertip etmek.

85. Yidürüp tāze vü ter ḳuş etini

86. İçürüp ḳand u şekker şerbetini

kand u şekker:

ḳand u şekker: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Şeker.

87. Ḳılurdı ḥāżır ol serv-i semen-ten

88. Şeker senbūseler şīrīn lebinden

serv-i semen-ten:

serv-i semen-ten: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Yasemin gibi beyaz tenli.

89. Alur ḥelvā bişürdükç'ol gül-endām

90. Dehānı ġamzesinden ḳand u bādām

hāżır Ḳıl:

ḥāżır Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Hazır durumda bulunmak.

89. Alur ḥelvā bişürdükç'ol gül-endām
90. Dehānı ġamzesinden ḳand u bādām

güne güne:

güne güne: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Rengârenk, türlü türlü.

95. Zeli̯ḫā cān-ıla ḫidmet ḳılurdı
96. Ne ḫidmet eylese minnet bilürdi

ġabġab-ı si̯mi̯n:

ġabġab-ı si̯mi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Gümüş gibi beyaz çene altı.

95. Zeli̯ḫā cān-ıla ḫidmet ḳılurdı
96. Ne ḫidmet eylese minnet bilürdi

hidmet ḳıl:

ḫidmet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Hizmet etmek.

97. Olup ol serv-i raʿnāya hevā-dār
98. Olur ḫātūn- Mıṣr-iken perestār

minnet eyle:

minnet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Minnettarlık duymak, kendini borçlu hissetmek.

97. Olup ol serv-i raʿnāya hevā-dār
98. Olur ḫātūn- Mıṣr-iken perestār

hevā-dār ol:

hevā-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Hevesli, gönüllü, âşık olmak.

99. Beli̯ maʿşūḳa ʿāşıḳ bende olur
100. Ululuḳ ʿışḳ içinde ḳanda

olur

perestār ol:

perestār ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Hizmetçi olmak.

99. Belį maʿşūḳa ʿāşıḳ bende olur
100. Ululuḳ ʿışḳ içinde ḳanda olur

bende ol:

bende ol: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Kul, köle olmak.

101. Cihānda bende vü şeh bay u yoḫsul
102. Dil ü cāndan olur cānānına ḳul

ḳanda ol:

ḳanda ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Nerede olsa.

101. Cihānda bende vü şeh bay u yoḫsul
102. Dil ü cāndan olur cānānına ḳul

bay u yoḫsul:

bay u yoḫsul: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Zengin ve fakir.

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Gönül ve can.

kul ol:

ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kul, köle olmak.

nigāra İdivir:

nigāra İdivir: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Güzel oluvermek.

19. İdivirmişdi ol gül-ruḫ nigāra

20. Nigār-ı serv-ḳad lāle-ʿiẕāra

göz dik:

göz dik: Deyim

Mısra: **59**

Göz koymak; bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

59. Gözi āhūlarına tā seḥergāh

60. Ḳılurdı bāġ-ı ḥüsnine çerāgāh

dişler bile:

dişler bile: Deyim

Mısra: **56**

Öc almak için elverişli durumu kollamak.

55. Ḳaçan müşkḭn ṣaçını ṣānelerdi

56. O miskḭn ṣāneye dişler bilerdi

uşşı gid:

uşşı gid: Deyim

Mısra: **48**

Aklı gitmek; çok beğenmek, ona bayılmak.

47. Kemer koçduḳça bilin reşk iderdi

48. Elin öpdükçe yiñ uṣṣı giderdi

uyḫuya var:

uyḫuya var: Deyim

Mısra: **63**

Uyumak.

63. Varınca uyḫuya ol nergis-i ter

64. Yanında giceler efsāne söyler

yanından kesil:

yanından kesil: Deyim

Mısra: **58**

Yanından ayrılmak.

57. Diküp nergis gibi gül

yüzine göz
58. Kesilmezdi yanından gice gündüz

Dizin

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Nasip olmak.

3. Ki vaṣl-ı Yūsuf olmadın müyesser
4. Zeliḫā hecr-ile olup mükedder

vaṣl-ı yūsuf:

vaṣl-ı yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yusuf'a kavuşma.

3. Ki vaṣl-ı Yūsuf olmadın müyesser
4. Zeliḫā hecr-ile olup mükedder

mükedder ol:

mükedder ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Kederli, üzüntülü olmak.

3. Ki vaṣl-ı Yūsuf olmadın müyesser
4. Zeliḫā hecr-ile olup mükedder

belā-yı ʿışk:

belā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Aşk belası II Aşk derdi, sıkıntısı.

5. Egerçi dāyimā miḥnetde-y-idi
6. Belā-yı ʿışḳ-ıla zaḥmetde-y-idi

ḥāli ol:

ḥāli ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Vazgeçmek, uzak, eksik olmak.

9. Veli bir gün ʿaceb olmışdı ḥāli
10. Ziyād'olmışdı göñlinüñ

melāli

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Artmak, fazlalaşmak.

9. Velį bir gün ʿaceb olmışdı ḥāli
10. Ziyād'olmışdı göñlinüñ melāli

Ḳarār id:

Ḳarār id: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Karar kılmak.

13. Fiġān-ıla felek ṭāḳın yıḳardı
14. Ḳarār idemeyüp girer çıḳardı

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Tahammül etmek, dayanmak.

15. Ne evde oturup ṣabr idebilür
16. Ne çıḳup ṭaşra seyre gidebilür

Ḫas u ḫāşāk:

Ḫas u ḫāşāk: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Çalı çırpı, döküntü.

21. Bıraġup sebze-veş ḫāke özini
22. Ḫas u ḫāşāke sürerdi yüzini

aṣl-ı ıẕṭırāb:

aṣl-ı ıẕṭırāb: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Elemin aslı.

25. Nedendür añlamazdı sūz u tābın
26. Nedür bilmezdi aṣl-ı ıẕṭırābın

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

27. Ḳaçan kim Yūsuf-ıla oldı dem-sāz
28. Dehānı ġoncasıyla oldı hem-rāz

hem-rāz ol:

hem-rāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Sırdaş, dost olmak.

27. Ḳaçan kim Yūsuf-ıla oldı dem-sāz
28. Dehānı ġoncasıyla oldı hem-rāz

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

29. Olurken bir gice zülfiyle hem-dem
30. Ṭururken gül yüzi şevḳıyla ḫurrem

faṣl u bāb:

faṣl u bāb: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Fasıl ve bölüm.

37. Açar Yūsuf daḫı derdi kitābın
38. Oḳur içinde miḥnet faṣl u bābın

ḳıṣṣa-ı rāh:

ḳıṣṣa-ı rāh: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Yol hikayesi.

39. Ne kim gördiyse yolda söyler ol māh
40. İner çün çāh içine ḳıṣṣa-ı rāh

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
İncinmek, mustarip olmak.

43. Olur çün rıṣmān ber-pīç derhem
44. Düşer göñline ol ḥālet

hem-ān-dem

bildi

48. Ne vaḳtin olduġın taʿyīn ḳıldı

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Haberdar olmak.

45. Ki kendü başına gelmişdi nā-gāh

46. Anuñ sırrından olmamışdı āgāh

āgāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Haberdar olmak.

51. Belį her cān olur bu sırdan āgāh

52. Ki var-durur göñülden göñüle rāh

ḥisāb it:

ḥisāb it: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Yapılacak işi tasarlamak, iyi ve kötü yönlerini düşünmek.

47. Günin ayın ḥisāb itdi vü

taʿyīn ḳıl:

taʿyīn ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Atanmak, gönderilmek.

47. Günin ayın ḥisāb itdi vü bildi

48. Ne vaḳtin olduġın taʿyīn ḳıldı

ne vaḳt:

ne vaḳt: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Ne vakit, ne zaman.

47. Günin ayın ḥisāb itdi vü bildi

48. Ne vaḳtin olduġın taʿyīn ḳıldı

yaḳīn bil:

yaḳīn bil: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

49. Yaḳ̱ın bildi ki ol gündüz hemān ol
50. Ki kesmiş-idi miḥnet kendüye yol

yol kes:

yol kes: Deyim
Mısra: **50**
Yolundan etmek, durdurmak.

49. Yaḳ̱ın bildi ki ol gündüz hemān ol
50. Ki kesmiş-idi miḥnet kendüye yol

çāk ol:

çāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Yırtılmak, yarılmak.

53. Ḫuṣūṣan şol göñülde k'ola bu çāk
54. K'ola ʿışḳuñ yolında ḫār u ḫāşāk

hār u hāşāk ol:

ḫār u ḫāşāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Çer çöp, süprüntü olmak.

53. Ḫuṣūṣan şol göñülde k'ola bu çāk
54. K'ola ʿışḳuñ yolında ḫār u ḫāşāk

neẕāre Ḳıl:

neẕāre Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Bakmak, seyretmek.

57. Ḳılur cāsūs-ı dil anda neẕāre
58. Olur vāḳıf anuñla ḥāl-i yāre

cāsūs-ı dil:

cāsūs-ı dil: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Gönül casusu.

57. Ḳılur cāsūs-ı dil anda neẕāre
58. Olur vāḳıf anuñla ḥāl-i yāre

ẓāhir

ḥāl-i yār:

ḥāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Sevgilinin beni || sevgilinin yanağında bulunan ben.

57. Ḳılur cāsūs-ı dil anda neẓāre

58. Olur vāḳıf anuñla ḥāl-i yāre

vāḳıf ol:

vāḳıf ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

İdrak etmek, kavramak.

57. Ḳılur cāsūs-ı dil anda neẓāre

58. Olur vāḳıf anuñla ḥāl-i yāre

sırr-ı maʿşūḳ:

sırr-ı maʿşūḳ: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Aşığın sırrı.

59. Anuñ'çün sırr-ı maʿşūḳ evvel āḫir

60. Olur ʿāşıḳlara gün gibi ẓāhir

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

59. Anuñ'çün sırr-ı maʿşūḳ evvel āḫir

60. Olur ʿāşıḳlara gün gibi ẓāhir

pāy-i yār:

pāy-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Sevgilinin ayağı.

61. Batarsa pāy-i yāre neşter-i ḫār

62. Dil-i ʿuşşāḳa irür zaḫm-ı ḫançer

neşter-i ḫār:

neşter-i ḫār: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Diken bıçağı, diken gibi keskin

bıçak.

61. Batarsa pāy-i yāre neşter-i ẖār
62. Dil-i ʿuşşāḳa irür zaẖm-ı ẖançer

zaẖm-ı ẖançer:

zaẖm-ı ẖançer: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Hançer yarası.

61. Batarsa pāy-i yāre neşter-i ẖār
62. Dil-i ʿuşşāḳa irür zaẖm-ı ẖançer

dil-i ʿuşşāḳ:

dil-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Aşıkların gönlü.

61. Batarsa pāy-i yāre neşter-i ẖār
62. Dil-i ʿuşşāḳa irür zaẖm-ı ẖançer

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Dağınık olmak.

63. Perişān olsa her dem zülf-i maḥbūb
64. Olur ʿāşıḳlaruñ cānı pür-āşūb

zülf-i maḥbūb:

zülf-i maḥbūb: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Sevilenin saçı.

63. Perişān olsa her dem zülf-i maḥbūb
64. Olur ʿāşıḳlaruñ cānı pür-āşūb

pür-āşūb ol:

pür-āşūb ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Çok karıştırmak, ortalığı dağıtmak.

63. Perişān olsa her dem zülf-i maḥbūb
64. Olur ʿāşıḳlaruñ cānı pür-

āşūb

67. Getürür ʿışḳa ṣıdḳ-ıla irādet
68. ʿAceb mi ʿışḳ erinden bu kerāmet

ruḥ-ı yār:

ruḥ-ı yār: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Sevgilinin yanağı.

65. Ruḥ-ı yār olsa tozdan ʿanberīn reng
66. Ṭutar āyīnesini ʿāşukuñ jeng

reng ol:

reng ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Renginde olmak.

65. Ruḥ-ı yār olsa tozdan ʿanberīn reng
66. Ṭutar āyīnesini ʿāşukuñ jeng

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Şaşılır mı? II Şaşılmaz.

maʿşūḳ u ʿāşıḳ ol:

maʿşūḳ u ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Sevgi ve âşık olunan, birine sevgiyle bağlanan olmak.

69. Olur maʿnīde bir maʿşūḳ u ʿāşıḳ
70. Şu şarṭ-ıla ola ʿışḳında ṣādıḳ

ṣādıḳ ol:

ṣādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Sadakatli, dürüst olmak.

69. Olur maʿnīde bir maʿşūḳ u ʿāşıḳ
70. Şu şarṭ-ıla ola ʿışḳında ṣādıḳ

şehādet id:

şehādet id: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Doğruluğunu tasdik etmek, desteklemek, tanıklık etmek.

71. İder bu daʿvi̯ye ẓāhir şehādet
72. Şu ḳıṣṣa kim ḳılur rāvi̯ rivāyet

rivāyet kıl:

rivāyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Nakletmek.

71. İder bu daʿvi̯ye ẓāhir şehādet
72. Şu ḳıṣṣa kim ḳılur rāvi̯ rivāyet

kaşd-ı faşd kıl:

ḳaşd-ı faşd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Kan almaya niyet etmek.

73. Ki bir gün Leyli̯ ḳaşd-ı faşd ḳılmış
74. Gelüp faṣṣād faşda ḳaşd ḳılmış

kaşd kıl:

ḳaşd ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Niyetlenmek.

73. Ki bir gün Leyli̯ ḳaşd-ı faşd ḳılmış
74. Gelüp faṣṣād faşda ḳaşd ḳılmış

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

75. Urınca neşter ol serv-i revāne
76. Olur Mecnūn ḳolından ḳan revāne

neşter ur:

neşter ur: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Neşter vurdu.

75. Urınca neşter ol serv-i revāne
76. Olur Mecnūn ḳolından ḳan revāne

kūy-ı ʿışḳ:

kūy-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Aşk kuyusı II Aşk yeri.

77. Gel iy dil kūy-ıʿışḳa ṣıdḳ-ıla gir
78. İkilikden berį ol birlige ir

iḫtişāşı Ḳıl:

iḫtişāşı Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Tutulmak, bağlanmak.

79. Çü gördüñ ʿışḳ erinden bu ḫavāṣı
80. Ḳıl iḫlāṣ-ıla ʿışḳa iḫtişāṣı

reng eyle:

reng eyle: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Renklendirmek.

83. Göñül levḥinde ḳoma naḳş-ıla reng
84. Ki ol reng eyler āyįneñ yüzin jeng

āyine-i cān:

āyįne-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Gönül aynası.

85. Gerek āyįne-i cānuñ mücellā
86. Ki ola ʿaks-i cānān anda peydā

ʿaks-i cānān:

ʿaks-i cānān: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Sevgilinin sureti.

85. Gerek āyįne-i cānuñ mücellā
86. Ki ola ʿaks-i cānān anda peydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Görünmek, ortaya çıkmak.

85. Gerek āyi̯ne-i cānuñ mücellā

86. Ki ola ʿaks-i cānān anda peydā

sarāy-ı sine-i cānān:

sarāy-ı si̯ne-i cānān: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Sevgilinin göğsünün sarayı.

55. K'anuñ her çāki bir sulṭān yolıdur

56. Sarāy-ı si̯ne-i cānān yolıdur

revāne ol:

revāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Akmak.

75. Urınca neşter ol serv-i revāne

76. Olur Mecnūn ḳolından ḳan revāne

hemān ol:

hemān ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Hemen o sırada.

49. Yaḳi̯n bildi ki ol gündüz hemān ol

50. Ki kesmiş-idi miḥnet kendüye yol

gönülden göñüle rāh var:

gönülden göñüle rāh var: Atasözü

Mısra: **52**

Gönülden gönüle yol var olmak; gönüllerin birbirini tanıması, birbirine aşina olması.

51. Beli̯ her cān olur bu sırdan āgāh

52. Ki var-durur göñülden göñüle rāh

başına gel:

başına gel: Deyim

Mısra: **45**

İyi karılanmayan bir duruma düşmek.

45. Ki kendü başına gelmişdi nā-gāh
46. Anuñ sırrından olmamışdı āgāh

dāstāne gir:

dāstāne gir: Deyim
Mısra: **32**
Destana başlamak.

31. Geh efsūn oḳıyaraḳ geh fesāne
32. Ḳoyup destānı girer dāstāne

düşe ṭura yürü:

düşe ṭura yürü: Deyim
Mısra: **20**
Güçlükle yürümek.

19. Ḫazān yapraġı gibi yıl öñince
20. Düşe ṭura yürür ol tāze ġonca

gözi ḳarar:

gözi ḳarar: Deyim
Mısra: **18**
Başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek.

17. Gehį nesrį̄n gibi gözi ṣarardı
18. Gehį nergis gibi gözi ḳarardı

Dizin

yūsuf-ı ḫūr:

yūsuf-ı ḫūr: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Güneş gibi parlak ve güzel Yûsuf.

1. Ḥamel burcına girdi Yūsuf-ı ḫūr
2. Cihān Nev-rūz-ıla oldı münevver

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Nurlanmak, ışık ile dolmak.

1. Ḥamel burcına girdi Yūsuf-ı ḫūr

2. Cihān Nev-rūz-ıla oldı münevver

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Dolmak.

3. Ḳoyun ḳuzı pür olup yazı yüzi

4. Çiçek gibi döşendi yire ḳuzı

gül-istān ol:

gül-istān ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gül bahçesi olmak.

5. Gül ü sünbül gibi aġ u ḳarası

6. Gül-istān oldı her ḳoyun obası

perhiz Ḳıl:

perhiz Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Kaçınmak, uzak durmak.

15. Ḳılup perhiz ḥayvānāt etinden

16. Elin yumışdı şekker şerbetinden

Kabūl it:

Ḳabūl it: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme.

17. Ḳabūl itmezdi ḳarnını ṭoyura

18. Dilemez nefs ḳuşın et ṭoyura

nefs ḳuşı:

nefs ḳuşı: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Nefis kuşa benzetilmiştir.

17. Ḳabūl itmezdi ḳarnını ṭoyura

18. Dilemez nefs ḳuşın et ṭoyura

gürg-i nefs:

gürg-i nefs: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Nefis kurdu, nefis canavarı.

19. Ḳoyun gibi selı̱mü'n-nefs ḫursend

20. Dehānın gürg-i nefsüñ eylemiş bend

gürg-i nefs: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Nefis kurdu, nefis canavarı.

21. Ne gözler gözledi ʿālem ḳuzusın

22. Ne virür gürg-i nefse ārzūsın

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Bağlamak.

19. Ḳoyun gibi selı̱mü'n-nefs ḫursend

20. Dehānın gürg-i nefsüñ eylemiş bend

riyāżat eyle:

riyāżat eyle: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Dünya nimetlerinden elini eteğini çekerek ölmeyecek kadar yiyip içme.

23. Gice gündüz riyāżat eyleridi

24. Ḫudāvend'e ʿibādet eyleridi

ʿibādet eyle:

ʿibādet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **24**

İbadet etmek.

23. Gice gündüz riyāżat eyleridi

24. Ḫudāvend'e ʿibādet eyleridi

sırr-ı nübüvvet:

sırr-ı nübüvvet: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Peygamberlik sırrına erişmek.

27. İdüp sırr-ı nübüvvet iḳtiżāsı

28. Düşer gönline çūbānlıḳ

hevāsı

nübüvvet

32. Nebi̱ çūbān-ı ümmetdür ḥaḳi̱ḳat

iḳtiżāsı id:

iḳtiżāsı id: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Gerektirmek, lazım etmek.

27. İdüp sırr-ı nübüvvet iḳtiżāsı

28. Düşer göñline çūbānlıḳ hevāsı

kām-rānı ol:

kām-rānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Muradına ermek, ikbal sahibi olmak.

33. Cihānuñ olmış-iken kām-rānı

34. İder cānı temennā-yı çūbāni̱

keşf ḳıl:

keşf ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Bulmak, keşfetmek.

29. Ḥaḳayiḳ sırrını şunlar ki bilmiş

30. Bu sözi söylemiş sır keşf ḳılmış

temennā-yı çūbāni̱ İd:

temennā-yı çūbāni̱ İd: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Çobanlığı istemek.

33. Cihānuñ olmış-iken kām-rānı

34. İder cānı temennā-yı çūbāni̱

çūbān-ı ümmet:

çūbān-ı ümmet: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Ümmetin çobanı.

31. Ki çūbānlıkla bulınur

çūbān ol:

çūbān ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Çoban olmak.

35. Çü Yūsuf istedi kim ola çūbān
36. Zeli̱ḫā oldı cāndan bende-fermān

çūbān ol: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Çoban olmak.

79. Dilers'olurdı ṣaḥrālarda çūbān
80. Dilers'olurdı şāh-ı kişver-i cān

bende-fermān ol:

bende-fermān ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Emir kulu olmak.

35. Çü Yūsuf istedi kim ola çūbān
36. Zeli̱ḫā oldı cāndan bende-fermān

tertib eyle:

tertı̱b eyle: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Düzenlemek, hazırlamak.

37. Görüp çūbānlıḳ esbābın müretteb
38. Ne ḳoydı varsa tertı̱b eyledi hep

edim-i çarh:

edı̱m-i çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gök kubbede tabaklanmış deri.

39. Edı̱m-i çarḫıdan düzetdi enbān
40. İçinde ḳurs-i mehden ṭoldurup nān

kurs-i meh:

ḳurs-i meh: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Ay çöreği.

39. Edı̱m-i çarḫıdan düzetdi enbān
40. İçinde ḳurs-i mehden ṭoldurup nān

māh-ı münevver:

māh-ı münevver: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Parlak ay.

41. Felāḫan düzmege māh-ı münevver

42. Büker çarḫ-ı felekden rişte-i zer

çarḫ-ı felek:

çarḫ-ı felek: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Feleğin çarkı, baht, talih, çarkıfelek.

41. Felāḫan düzmege māh-ı münevver

42. Büker çarḫ-ı felekden rişte-i zer

rişte-i zer:

rişte-i zer: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Altın ip.

41. Felāḫan düzmege māh-ı münevver

42. Büker çarḫ-ı felekden rişte-i zer

muraṣṣaʿ ḳıl:

muraṣṣaʿ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Değerli taşlarla bezemek; süslemek.

43. Felāḫan ṛismānını Zeliḫā

44. Muraṣṣaʿ ḳıldı çün gi̱sū-yı ḥavrā

gi̱sū-yı ḥavrā:

gi̱sū-yı ḥavrā: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Hurilerin saçları.

43. Felāḫan ṛismānını Zeliḫā

44. Muraṣṣaʿ ḳıldı çün gi̱sū-yı ḥavrā

pür id:

pür id: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Doldurmak.

45. Düzüp her riştesine gevher ü dür
46. İder müjgānı gibi dürr-ile pür

peri-şān ol:

perį-şān ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Dağınık olmak.

47. Ki tā ṣalduḳça anı ol perį-şān
48. Ola taş gibi laʿl ü dür perį-şān

dırāzı ol:

dırāzı ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Uzatmak.

49. Ki bunlaruñ duʿāsı vü niyāzı
50. Ola ol serv-ḳaddüñ cān dırāzı

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Taze gül.

53. Bilesince virüp bir süri ḳuzı
54. Gül-i ter gibi ḫūb u tāze yüzi

mūy-i zengi:

mūy-i zengį: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Kıvırcık saç.

55. Ḳıvırcıḳ tüyi gūyā mūy-i zengį
56. Ṣanasın ibrişimdür tāze rengi

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Dolunay.

57. Meh-i bedr onlaruñ ḳurs-ı penįri
58. Felekler sebzesi otlaġı yiri

ḳurs-ı penir:

ḳurs-ı peniṛ: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Peynir yuvarlağı.

57. Meh-i bedr onlaruñ ḳurs-ı peniṛi

58. Felekler sebzesi otlaġı yiri

girān-bār ol:

girān-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Ağır yüklü, yükü ağır olmak.

59. Semiz ḳuyruḳdan olmışlar girān-bār

60. Olurlar ol sebebden nerm-reftār

nerm-reftār ol:

nerm-reftār ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Mülayim yürüyüşlü olmak.

59. Semiz ḳuyruḳdan olmışlar girān-bār

60. Olurlar ol sebebden nerm-reftār

çerā-gāh ḳıl:

çerā-gāh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Hayvan otlatılan yer yapmak.

61. Çü vādiṛde ḳılurlardı çerā-gāh

62. Aḳardı seyl-i revġdn cūya nā-gāh

kaṣṣāb-ı devrān:

ḳaṣṣāb-ı devrān: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Devrin kasabı.

63. Ne urmış gürg-i dehr anlara dendān

64. Ne irgürmiş bıçaḳ ḳaṣṣāb-ı devrān

mülk-i Ḫoten:

mülk-i Ḫoten: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Doğu Türkistan'ın güneyinde, miskiyle ve ahularıyla meşhur

bir bölge.

65. Gezerler sünbül otlarlar çemende
66. Ġazāl-i Çiṉ gibi mülk-i Ḫoten'de

Ġazāl-i Çiṉ:

Ġazāl-i Çiṉ: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Çin ahusu, ceylanı.

65. Gezerler sünbül otlarlar çemende
66. Ġazāl-i Çiṉ gibi mülk-i Ḫoten'de

şitāb ol:

şitāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Acele etmek, çabuk gitmek, seğirtmek.

67. Reme içre olup Yūsuf şitāb
68. Ḥamel burcında ṣan ḫurşiḏ-i tābān

ḫurşid-i tābān:

ḫurşiḏ-i tābān: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Parlak güneş II Hz. Yûsuf.

67. Reme içre olup Yūsuf şitābān
68. Ḥamel burcında ṣan ḫurşiḏ-i tābān

revāne Ḳıl:

revāne Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Akmak, meyletmek, yönelmek.

71. Ḳılup ʿaḳl u dil ü cānın revāne
72. Seg-i dünbāle-keş eyler çūbāne

seg-i dünbāle-keş:

seg-i dünbāle-keş: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Kuyruk salayan köpek.

71. Ḳılup ʿaḳl u dil ü cānın revāne
72. Seg-i dünbāle-keş eyler

çūbāne

78. Gehį deşt ü gehį seyr iderdi

çūbāne eyle:

çūbāne eyle: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Çoban yapmak.

71. Ḳılup ʿaḳl u dil ü cānın revāne

72. Seg-i dünbāle-keş eyler çūbāne

ḥadd-i zāt:

ḥadd-i zāt: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Aslında, esasen.

81. Velįkin ḥadd-i zātınd'ol perį-zād

82. Çūbānlıḳdan da şehlıḳdan da āzād

her ne:

her ne: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Her ne, ne olursa olsun.

75. Virüp Yūsuf eline iḫtiyārı

76. İderdi her ne dirse sāz-kārį

şāh-ı kişver-i cān ol:

şāh-ı kişver-i cān ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Gönül ikliminin şahı olmak.

79. Dilers'olurdı ṣaḥrālarda çūbān

80. Dilers'olurdı şāh-ı kişver-i cān

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Gezmek, gezinmek.

77. Ne yire istese göñli giderdi

gürg-i dehr:

gürg-i dehr: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Dünya kurdu.

63. Ne urmış gürg-i dehr anlara dendān
64. Ne irgürmiş bıçaḳ ḳaṣṣāb-ı devrān

seyl-i revġand:

seyl-i revġand: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Yağ seli.

61. Çü vādi̯de ḳılurlardı çerā-gāh
62. Aḳardı seyl-i revġdn cūya nā-gāh

cüvān-ı nev-bahār ol:

cüvān-ı nev-bahār ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Çok genç olmak.

7. Ṭutup ṣaḥrā yüzin aġ u ḳara ḳul
8. Cüvān-ı nev-bahār olmış ḳara ġūl

Dizin

göñül gözi:

göñül gözi: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Kalp gözü, manevi olgunluğun insana verdiği uyanıklık hali, gerçeği görme, idrak kabiliyeti.

1. Göñül gözi ki ṭutsa bir nigārı
2. Gider ārāmı vü ḳalmaz ḳarārı

el vir:

el vir: Deyim
Mısra: **4**
Yardım etmek, fırsat vermek.

3. Düşer pāyına anuñ gice gündüz
4. Ki tā el vire devlet baḫt açа yüz

el vir: Deyim
Mısra: **20**
Yardım etmek, fırsat vermek.

19. Eger Ḥaḳ'dan ire ʿayn-ı ʿināyet
20. Ki ṭāliʿ yüz göre el vire devlet

baht aç:

baḫt aç: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Bahtı açılmak, talihi iyi olmak.

3. Düşer pāyına anuñ gice gündüz

4. Ki tā el vire devlet baḫt açа yüz

çāk ol:

çāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yırtılmak, yarılmak.

5. Ecelden cān yaḳası olmadan çāk

6. Viṣāliḳ dāmenin ṭuta feraḥ nāk

naḳd-i viṣāl:

naḳd-i viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kavuşma akçesi, sermayesi.

7. Eline girmese naḳd-i viṣāli

8. Ṭolar dil küncine genc-i ḫayāli

eline gir:

eline gir: Deyim

Mısra: **7**

Eline geçmek, elde etmek.

7. Eline girmese naḳd-i viṣāli

8. Ṭolar dil küncine genc-i ḫayāli

genc-i ḫayāl:

genc-i ḫayāl: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Hayal hazinesi.

7. Eline girmese naḳd-i viṣāli

8. Ṭolar dil küncine genc-i ḫayāli

hadd-i dil-keş:

ḫadd-i dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **9**

(Sevgilinin) gönlü cezbeden yanağı.

9. Ṭutar gözde ḳarār ol ḫadd-i

dil-keş

10. Ḳılur cān levḥin ol ṣūret münaḳḳaş

13. Eger nā-gāh devlet ide yārį̄

14. Müsāʿid ola baḫt u rūzgārı

münaḳḳaş Ḳıl:

münaḳḳaş Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Süslemek.

9. Ṭutar gözde ḳarār ol ḫadd-i dil-keş

10. Ḳılur cān levḥin ol ṣūret münaḳḳaş

yārį id:

yārį̄ id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Sevgili olmak.

13. Eger nā-gāh devlet ide yārį̄

14. Müsāʿid ola baḫt u rūzgārı

müsāʿid ol:

müsāʿid ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Elverişli, uygun olmak.

mihr-i cemāl:

mihr-i cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Güzellik güneşi.

15. Vire mihr-i cemāli gözine nūr

16. Olur gönli ḫarābı beyt-i maʿmūr

beyt-i maʿmūr ol:

beyt-i maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Kâbe'ye benzemek II Gönül Kâbe'ye benzetmek bağlamında kullanılmıştır.

15. Vire mihr-i cemāli gözine nūr

16. Olur gönli ḫarābı beyt-i maʿmūr

vaṣl-ı yār:

vaṣl-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Sevgiliye kavuşmak.

17. Eli çünkim irişe vaṣl-ı yāre

18. Ṭutar yüzin bu kez būs u kenāre

vaṣl-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Sevgiliye kavuşma.

65. Bu kez kim baḫt u devlet ḳıldı yārį̄

66. Müyesser oldı aña vaṣl-ı yāri

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Bu defa, bu kez.

17. Eli çünkim irişe vaṣl-ı yāre

18. Ṭutar yüzin bu kez būs u kenāre

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Bu defa, bu kez.

37. Bu kez düşer içine bį̄m-i hicrān

38. Bıraġur cānına ol ġam hirāsān

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Bu defa, bu kez.

65. Bu kez kim baḫt u devlet ḳıldı yārį̄

66. Müyesser oldı aña vaṣl-ı yāri

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Bu defa, bu kez.

71. Viṣāl-i yāri oldı çünki rūzį̄

72. Bu kez būs u kenāre ṭutdu yüzi

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Bu defa, bu kez.

73. Bu kez kim geldi cānınuñ ḥużūrı

74. Gözinüñ nūrı göñlinüñ sürūrı

24. Olur nefsi daḫı artuġa ṭālib

ʿayn-ı ʿināyet:

ʿayn-ı ʿināyet: Kalıp İfade

Mısra: **19**

İyilik, yardım ve ihsan göz.

19. Eger Ḥaḳ'dan ire ʿayn-ı ʿināyet

20. Ki ṭāliʿ yüz göre el vire devlet

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Elde etmek, kazanmak.

23. Ne deñlü ḥāṣıl olursa meṭālib

24. Olur nefsi daḫı artuġa ṭālib

merhem ol:

merhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

İlaç, çare, derman olmak.

21. Umar kim ire derdi çāresine

22. Diler kim merhem ola yāresine

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Elde edilmek, kazanılmak.

35. Çü esbāb-ı viṣāl ola müheyyā

36. Muḥaṣṣal ola ḥāṣıl ol her temennā

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Ne kadar, ne ölçüde.

23. Ne deñlü ḥāṣıl olursa meṭālib

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

İstemek, talep etmek.

23. Ne deñlü ḥāṣıl olursa meṭālib

24. Olur nefsi daḫı artuġa ṭālib

ṭālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

İstemek, talep etmek.

27. Ṭamaʿ ger olmasaydı nefse ġālib

28. Cihān mülkine cān olmazdı ṭālib

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Üstün gelmek.

27. Ṭamaʿ ger olmasaydı nefse ġālib

28. Cihān mülkine cān olmazdı ṭālib

Ḫalāṣ ol:

Ḫalāṣ ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kurtulmak.

29. Ḫalāṣ olup anuñ ġavġālarından

30. Berį olurdı dil sevdālarından

beri ol:

berį ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Uzak durmak, kaçmak.

29. Ḫalāṣ olup anuñ ġavġālarından

30. Berį olurdı dil sevdālarından

ḥal ol:

ḥal ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Hallolmak, çözümlenmek, sonuçlanmak.

31. Eger irgürse ol maḳṣūdına el

32. Ne müşkil ʿuḳde var-ısa olur ḥal

esbāb-ı viṣāl:

esbāb-ı viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Kavuşma sebebi.

35. Çü esbāb-ı viṣāl ola müheyyā
36. Muḥaṣṣal ola ḥāṣıl ol her temennā

müheyyā ol:

müheyyā ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Hazırlanmak.

35. Çü esbāb-ı viṣāl ola müheyyā
36. Muḥaṣṣal ola ḥāṣıl ol her temennā

bim-i hicrān:

bi̱m-i hicrān: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Ayrılık korkusu.

37. Bu kez düşer içine bi̱m-i hicrān
38. Bıraġur cānına ol ġam hirāsān

bi̱m-i hicrān: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Ayrılık korkusu.

45. Eger vaṣl-ısa vardur bi̱m-i hicrān
46. Eger hicrān-ise ḫōd yoḳ-durur ḳan

belā-yi fürḳat:

belā-yi fürḳat: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Ayrılık belası.

39. Sürer gerçi ki vuṣlat le̱zze̱tini
40. Añar āḫir belā-yi fürḳatini

virān Kıl:

vi̱rān Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Harap etmek, yıkmak.

41. Ḳılur ol ġam göñül şehrini vi̱rān
42. Gideür vaṣl dādın zehr-i hicrān

zehr-i hicrān:

zehr-i hicrān: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Ayrılık zehri.

41. Ḳılur ol ġam göñül şehrini vīrān

42. Gideür vaṣl dādın zehr-i hicrān

ibtilāda ol:

ibtilāda ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Bir şeye düşkün ve tutkulu olmak, bağımlılık olmak.

47. Olur ʿışḳ ehli dāyim ibtilāda

48. Geçer ʿömri güni derd ü belāda

derd ü ġam:

derd ü ġam: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Dert ve üzüntü.

49. Ümīd ü vaṣl-ıla geh derd ü ġamda

50. Gehī bīm-i firāḳ-ıla elemde

bim-i firāk:

bīm-i firāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Ayrılık korkusu.

49. Ümīd ü vaṣl-ıla geh derd ü ġamda

50. Gehī bīm-i firāḳ-ıla elemde

gözi görmez:

gözi görmez: Deyim

Mısra: **51**

Görü görmez, ilgilenmez.

51. Ṭoyınca gözi görmez ʿīş u şādı

52. Tamām olamaz anuñ göñli murādı

tamām ol:

tamām ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Bitmek, tamamlanmak, sona ermek.

51. Ṭoyınca gözi görmez ʿiş u şādı
52. Tamām olamaz anuñ göñli murādı

dil ü cān:

dil ü cān: Deyim
Mısra: **60**
Gönül ve can.

59. Zeliḫā görmedin Yūsuf cemālin
60. Dil ü cān içre ṣaḳlardı ḫayālin

gözinde Ḳal:

gözinde Ḳal: Deyim
Mısra: **61**
İstediğini elde edememenin üzüntüsü içinde olmak.

61. Ḳalup gözinde her ḫāli sevādı
62. Yüzin görmek-idi göñli murādı

ʿide ide:

ʿide ide: Kalıp İfade
Mısra: **64**
(Kurban) ede ede.

63. Yüzin bir görmege virürdi biñ cān
64. Dilerd'ol ʿide ide cānı ḳurbān

yāri kıl:

yārį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Dostluk etmek, yardım etmek.

65. Bu kez kim baḫt u devlet ḳıldı yārį
66. Müyesser oldı aña vaṣl-ı yāri

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Nasip olmak.

65. Bu kez kim baḫt u devlet ḳıldı yārį
66. Müyesser oldı aña vaṣl-ı yāri

müşerref ol:

müşerref ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Şereflenmek.

67. Viṣāl-i yār-ile oldı müşerref
68. Öñinde dost urdı sı̱neye kef

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Sevgiliye kavuşma.

67. Viṣāl-i yār-ile oldı müşerref
68. Öñinde dost urdı sı̱neye kef

viṣāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Sevgiliye kavuşma.

71. Viṣāl-i yāri oldı çünki rūzı̱
72. Bu kez būs u kenāre ṭutdu yüzi

Ḫayāl-i ḥ∨āb:

Ḫayāl-i ḥ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Rüya.

69. Ne görmiş ne işitmiş gün nişānın
70. Ḫayāl-i ḥ∨āb-ıla aglerdi cānın

rūzi ol:

rūzı̱ ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Nasip olmak.

71. Viṣāl-i yāri oldı çünki rūzı̱
72. Bu kez būs u kenāre ṭutdu yüzi

yüzi ṭut:

yüzi ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Meyletmek, yönelmek.

71. Viṣāl-i yāri oldı çünki rūzı̱
72. Bu kez būs u kenāre ṭutdu yüzi

būs u kenāre id:

būs u kenāre id: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Kucaklama.

75. Diledi kim ide būs u kenāre

76. Ṭolaya serv ṭalını çenāre

kanāʿat ḳıl:

ḳanāʿat ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Yetinmek.

77. Belį böyle-durur dehr içre ʿādet

78. Kişi bulduġina ḳılmaz ḳanāʿat

ḳanāʿat ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Yetinmek.

125. Velįkin aña ḳılmazdı ḳanāʿat

126. Ṭutardı ḳaddi gibi yüce himmet

dişler ur:

dişler ur: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Dişlemek, ısırmak.

83. Girüp bir bāga görse ter yimişler

84. Yimişlere diler kim ura dişler

çoġı ol:

çoġı ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Çoğu, fazlası olmak.

85. Dükenmez ādemįnüñ ḥırṣ u āzı

86. Eger çoġı ola anuñ ger azı

āteş-i sūzān:

āteş-i sūzān: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Yakıcı ateş.

87. İçüñde āteş-i sūzān-durur āz

88. Yaḳar sini gerek çoġ u gerek az

nār-ı āz:

nār-ı āz: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Hırsın ateşi.

89. Bilürsin birdür oduñ çoġ u azı

90. Çıḳar cehd it içüñden nār-ı āzı

cehd it:

cehd it: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Çalışıp çabalamak.

89. Bilürsin birdür oduñ çoġ u azı

90. Çıḳar cehd it içüñden nār-ı āzı

cevf-i eflāk ol:

cevf-i eflāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Gök, felek boşluğu ol-

91. Kişinüñ mülki olsa cevf-i eflāk

92. Ṭoyurmaz gözin illā bir avuç ḫāk

muṭlak ol:

muṭlaḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Kesin olmak, mutlak olmak.

93. Cihānuñ māliki olursa muṭlaḳ

94. Gözi ṭopraḳ ṭoyurur dirler ancaḳ

taḫt-ı eflāk ol:

taḫt-ı eflāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gökyüzü tahtı olmak.

95. Ḳanāʿat ṣuyı'la ḥırṣ odını ḫāk

96. İderseñ yirüñ oldı taḫt-ı eflāk

yirüñ İd:

yirüñ İd: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Makamın, yerin yapmak.

95. Ḳanāʿat ṣuyı'la ḥırṣ odını ḫāk

96. İderseñ yirüñ oldı taḫt-ı eflāk

saʿādet ol:

saʿādet ol: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Mutluluk, bahtiyarlık olmak.

97. Ḳanāʿat genci-durur bį-nihāyet

98. Ḳanāʿat ehlinüñ olur saʿādet

güşe-gir ol:

güşe-gįr ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Bir köşeye çekilmek.

99. Ḳanāʿat tüşesiyle güşe-gįr ol

100. Ferāġat kişverine gir emįr ol

emir ol:

emįr ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Emir, reis olmak.

99. Ḳanāʿat tüşesiyle güşe-gįr ol

100. Ferāġat kişverine gir emįr ol

gāh u bi-gāh:

gāh u bį-gāh: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Vakitli vakitsiz.

101. Gedā kim ḳāniʿ oldı gāh u bį-gāh

102. Cihān sulṭānıdur bį-taḫt u dergāh

kāniʿ ol:

ḳāniʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Kanaatkâr olmak.

101. Gedā kim ḳāniʿ oldı gāh u bį-gāh

102. Cihān sulṭānıdur bį-taḫt u dergāh

104. Dün ü gün bi-ḳarār-ıdı Zeliḫā

viṣāl-i yūsuf:

viṣāl-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Hazreti Yusuf'a kavuşma.

103. Viṣāl-i Yūsuf'ı idüp temennā

104. Dün ü gün bi-ḳarār-ıdı Zeliḫā

temennā id:

temennā id: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Arzulamak, istemek.

103. Viṣāl-i Yūsuf'ı idüp temennā

104. Dün ü gün bi-ḳarār-ıdı Zeliḫā

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Gece ve gündüz, sürekli.

103. Viṣāl-i Yūsuf'ı idüp temennā

hāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Toprak olmak.

107. Ayağında olurdı sebze-veş ḫāk

108. Başını egmez-id'ol serv-i çālāk

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan servi (sevgili).

107. Ayağında olurdı sebze-veş ḫāk

108. Başını egmez-id'ol serv-i çālāk

başını eg:

başını eg: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Baş eğmek; direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek.

107. Ayaġında olurdı sebze-veş ḫāk
108. Başını egmez-id'ol serv-i çālāk

nāne Ḳıl:

nāne Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Ekmek haline getirmek.

111. Ḳılurdı sūz-ıla nāne çü bülbül
112. Ḳulaġ urmaz-ıdı sözüne ol gül

Kulaġ ur:

Ḳulaġ ur: Deyim
Mısra: **112**
Kulak vermek, dinlemek.

111. Ḳılurdı sūz-ıla nāne çü bülbül
112. Ḳulaġ urmaz-ıdı sözüne ol gül

dām Ḳıl:

dām Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Tuzak yapmak.

113. Ḳılup murġ-ı viṣāle gözlerin dām
114. Yaşından yim dökerdi ol dil-ārām

murġ-ı viṣāl:

murġ-ı viṣāl: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Kavuşma kuşu.

113. Ḳılup murġ-ı viṣāle gözlerin dām
114. Yaşından yim dökerdi ol dil-ārām

murġ-ı çālāk:

murġ-ı çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Tez, çevik kuş II Bağlamda Hz. Yūsuf kasdedilmektedir.

115. Aña meyl itmeyüp ol murġ-ı çālāk

116. Olurdı dām-ı ʿışyāndan ḥaẕer-nāk

meyl it:

meyl it: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Gönül bağlamak ‖ Sevmek, aşık olmak, can vermek.

115. Aña meyl itmeyüp ol murġ-ı çālāk
116. Olurdı dām-ı ʿışyāndan ḥaẕer-nāk

dām-ı ʿışyān:

dām-ı ʿışyān: Kalıp İfade

Mısra: **116**

İsyan tuzağı.

115. Aña meyl itmeyüp ol murġ-ı çālāk
116. Olurdı dām-ı ʿışyāndan ḥaẕer-nāk

ḥazer-nāk ol:

ḥaẕer-nāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Sakınmak, çekinmek.

115. Aña meyl itmeyüp ol murġ-ı çālāk
116. Olurdı dām-ı ʿışyāndan ḥaẕer-nāk

zülf-i mücaʿad:

zülf-i mücaʿad: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Kıvırcık saç.

117. Çü murġ-ı ẕirek ol zülf-i mücaʿ ʿad
118. Ṣaçı bendine olmazdı muḳayyed

murġ-ı zirek:

murġ-ı ẕirek: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Zeki kuş.

117. Çü murġ-ı ẕirek ol zülf-i mücaʿ ʿad
118. Ṣaçı bendine olmazdı muḳayyed

muḳayyed ol:

muḳayyed ol: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Bağlanmak.

117. Çü murġ-ı zi̯rek ol zülf-i mücaʿ ʿad

118. Ṣaçı bendine olmazdı muḳayyed

deng ü ḥayrān ḳal:

deng ü ḥayrān ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Şaşkın ve sersem olmak.

119. Zeli̯ḫā ḳalmış-ıdı deng ü ḥayrān

120. Bilimezdi nedür derdine dermān

ḫurmā-yı laʿl:

ḫurmā-yı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Kırmızı hurma II Kırmızı dudak.

121. Eli ol naḫl-ḳadde irmez-idi

122. İrüp ḫurmā-yı laʿli̯n dirmez-idi

diş bil:

diş bil: Deyim

Mısra: **128**

Çok istek duymak, hırslanmak.

127. Yüzin gül yüzine sürmek dilerdi

128. Ṭudaġı şekkerine diş bilerdi

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **131**

İçmek.

131. Dilekden cām-ı laʿli̯n eyleye nūş

132. Kemer gibi ḳıla bilin der-āġūş

cām-ı laʿl:

cām-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Dudak kadehi.

131. Dilekden cām-ı laʿl̤in eyleye nūş
132. Kemer gibi ḳıla bilin der-āġūş

der-āġūş ḳıl:

der-āġūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Kucaklamak.

131. Dilekden cām-ı laʿl̤in eyleye nūş
132. Kemer gibi ḳıla bilin der-āġūş

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Uymak, boyun eğmek.

133. Vel̤ikin olmaz-ıdı rām Yūsuf
134. Lebinden virmez-idi kām Yūsuf

kemer ol:

kemer ol: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Kemer gibi olma, kemer şeklini alma.

135. Kemer olmayıcaḳ ḳol inçe bile
136. Anuñ sırr-ı daḳi̯ḳın nice bile

sırr-ı dakik:

sırr-ı daḳi̯ḳ: Kalıp İfade
Mısra: **136**
İnce sır.

135. Kemer olmayıcaḳ ḳol inçe bile
136. Anuñ sırr-ı daḳi̯ḳın nice bile

naẕar ḳıl:

naẕar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Bakmak.

139. Perį gelse naẕar ḳılmaz yüzine
140. Güneş yüzini göstermez

gözine

dil-teng ol:

dil-teng ol: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Gönlü kederli, ıztıraplı olmak.

141. Olup dil-teng aġzı mi̱m gibi

142. Boyı çeng oldı zülfi ci̱m gibi

çeng ol:

çeng ol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Çeng haline gelmek, çeng gibi iki büklüm olmak II Eğilmek, iki büklüm olmak.

141. Olup dil-teng aġzı mi̱m gibi

142. Boyı çeng oldı zülfi ci̱m gibi

bār-ı ġam:

bār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Gam yükü.

143. Büküldi serv-ḳaddi bār-ı ġamdan

144. Buñaldı ḳatı bu derd ü elemden

miḥnet ü derd:

miḥnet ü derd: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Sıkıntı ve dert.

145. Eŝer ḳılup ḫazān u miḥnet ü derd

146. Gül-i sürḫ-iken olur lāle-i zerd

eŝer kıl:

eŝer ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Tesir etmek, etkilemek.

145. Eŝer ḳılup ḫazān u miḥnet ü derd

146. Gül-i sürḫ-iken olur lāle-i zerd

gül-i sürḫ:

gül-i sürḫ: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Kırmızı gül.

145. Eŝer ḳılup ḫazān u miḥnet ü derd

146. Gül-i sürḫ-iken olur lāle-i zerd

lāle-i zerd ol:

lāle-i zerd ol: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Sararmış, solmuş lale (gibi) olmak.

145. Eŝer ḳılup ḫazān u miḥnet ü derd

146. Gül-i sürḫ-iken olur lāle-i zerd

peykān-ı pertāb:

peykān-ı pertāb: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Sıçrayan temren.

147. İçi ġamdan ṭolar peykān-ı pertāb

148. Olur dil kūh-ı ġam ol çeşme-i āb

çeşme-i āb:

çeşme-i āb: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Su çeşmesi II Göz.

147. İçi ġamdan ṭolar peykān-ı pertāb

148. Olur dil kūh-ı ġam ol çeşme-i āb

kūh-ı ġam ol:

kūh-ı ġam ol: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Gam dağı olur.

147. İçi ġamdan ṭolar peykān-ı pertāb

148. Olur dil kūh-ı ġam ol çeşme-i āb

ārāyiş it:

ārāyiş it: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Süslemek ‖ Yenilemek, tazelemek.

151. Düzüp ārāyiş itmez güllerini
152. Perişān-ḥāl ḳor sünbüllerini

şāne İd:

şāne İd: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Tarak yapmak.

153. İderdi pençesin zülfine şāne
154. Yolardı mūyın anuñ dāne dāne

dāne dāne:

dāne dāne: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Tek tek.

153. İderdi pençesin zülfine şāne
154. Yolardı mūyın anuñ dāne dāne

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Ahın dumanı.

155. Gözine dūd-ı āhı sürme çekmiş
156. Ḳarañluḳ gözine göñlline çökmiş

siyāhi ol:

siyāhį ol: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Karanlık, siyah olmak.

157. Gözine ʿālem olmışdı siyāhį
158. N'iderdi sürmeyi çeşm-i siyāhı

çeşm-i siyāh:

çeşm-i siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Siyah, kara göz.

157. Gözine ʿālem olmışdı siyāhį
158. N'iderdi sürmeyi çeşm-i siyāhı

ḳanlu yaşı:

ḳanlu yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Kanlı gözyaşı.

159. Yüzüñ ḳanlu yaşı gülgūn iderdi

160. Sürüp gül-güneyi aña n'iderdi

gülgūn id:

gülgūn id: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Gül renkli, pembe yapmak.

159. Yüzüñ ḳanlu yaşı gülgūn iderdi

160. Sürüp gül-güneyi aña n'iderdi

teng ol:

teng ol: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Dar olmak.

161. Olup ġuṣṣayla göñli ġonca-veş teng

162. İder kendü-y-ile dı̱vāne-veş ceng

ceng İd:

ceng İd: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Savaşmak.

161. Olup ġuṣṣayla göñli ġonca-veş teng

162. İder kendü-y-ile dı̱vāne-veş ceng

serv-i ḳadd:

serv-i ḳadd: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Servi boylu II Hz. Yūsuf.

137. Zeli̱ḫā gördi var anuñ ferāġı

138. Begenmez serv-i ḳaddi degme bāgı

gözi ṭoprak ṭoyurur:

gözi ṭoprak ṭoyurur: Atasözü

Mısra: **94**

Gözünü toprak doyursun.

Kendinden olan veya kendisine verilen şey ne kadar çok olursa olsun, bununla yetinmeyenler için söylenen bir ilenme sözü.

93. Cihānuñ māliki olursa muṭlaḳ
94. Gözi ṭopraḳ ṭoyurur dirler ancaḳ

Karañluk çök:

Ḳarañluḳ çök: Deyim
Mısra: **156**
Bir şey görememek.

155. Gözine dūd-ı āhı sürme çekmiş
156. Ḳarañluḳ gözine gönlline çökmiş

kişi bulduḳça bunar:

kişi bulduḳça bunar: Atasözü
Mısra: **25**
Bazı açgözlü kişiler bulduğuyla yetinmez, hep daha çoğunu ister.

25. Meŝeldür kim bunar bulduḳça kişi
26. Ṭamaʿ-durur hemīşe nefsüñ işi

ʿömri geç:

ʿömri geç: Deyim
Mısra: **48**
Yaşamak, hayatın akıp gitmesi.

47. Olur ʿışḳ ehli dāyim ibtilāda
48. Geçer ʿömri güni derd ü belāda

Dizin

bülbül it:

bülbül it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Güzel sesiyle bilinen kuş etmek II Aşık etmek.

3. Belālu bülbül itdüñ ben güli sen
4. Sen ögretdüñ baña bu ġulġuli sen

āteş ol:

āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Ateş olmak II Gam, keder, ızdırap olmak.

5. Senüñ ucuñdan oldı yirüm āteş

6. Sen itdüñ sengi bālı̱n ḫārı mefreş

mefreş it:

mefreş it: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Serilen örtü etmek.

5. Senüñ ucuñdan oldı yirüm āteş

6. Sen itdüñ sengi bālı̱n ḫārı mefreş

yār eyle:

yār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sevgili etmek.

7. Beni yār eyledüñ bir bı̱-vefāya

8. Giriftār eyledüñ bend-i belāya

giriftār eyle:

giriftār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Müptela, esir, tutkun eylemek.

7. Beni yār eyledüñ bir bı̱-vefāya

8. Giriftār eyledüñ bend-i belāya

bend-i belā:

bend-i belā: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Bela bağı.

7. Beni yār eyledüñ bir bı̱-vefāya

8. Giriftār eyledüñ bend-i belāya

pervāz it:

pervāz it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Uçmak.

9. Benem ol murġ kim itdükçe pervāz
10. Uçımazdı öñümden degme şeh-bāz

dām-ı maḥabbet eyle:

dām-ı maḥabbet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Aşk tuzağına düşürmek.

13. Yirümi eyledüñ dām-ı maḥabbet
14. Ne işümdi benüm ʿışḳ u maḥabbet

ʿışḳ u maḥabbet:

ʿışḳ u maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Aşk ve sevgi.

13. Yirümi eyledüñ dām-ı maḥabbet
14. Ne işümdi benüm ʿışḳ u maḥabbet

ḫ∨ān-ı maḥabbet:

ḫ∨ān-ı maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Aşk sofrası.

15. Ne aşumdı benüm ḫ∨ān-ı maḥabbet
16. Başuma sen getürdüñ derd ü miḥnet

itdügüñü itmez:

itdügüñü itmez: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Yaptığını yapmaz.

19. Baña bilsem niçesi dōstın sen
20. Sen itdügüñü itmez degme düşmen

pür-āzer it:

pür-āzer it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Ateşle doldurmak.

21. İçüm micmer gibi itdüñ pür-āzer
22. Başumda şemʿ gibi yaḳdun odlar

26. Belā zencīrine itdi giriftār

erkek ol:

erkek ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Erkek olmak.

23. Gelür başına miḥnetlr kişinüñ

24. Eger erkek ola vü ger dişinüñ

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bu nedenle.

27. Birez göñline bu yüzden ʿitābı

28. İdüp ḳıldı gözine bu ḫiṭābı

āvāre vü zār it:

āvāre vü zār it: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Perişan ve ağlayan etmek.

25. Göñül itdi beni āvāre vü zār

26. Belā zencīrine itdi giriftār

ḫiṭābı İdüp ḳıl:

ḫiṭābı İdüp ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Hitap etmek, seslenmek.

27. Birez göñline bu yüzden ʿitābı

28. İdüp ḳıldı gözine bu ḫiṭābı

giriftār it:

giriftār it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Tutulmuş, âşık etmek.

25. Göñül itdi beni āvāre vü zār

Dizin

aḫter-i gerdūn-ı miḥnet:

aḫter-i gerdūn-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Sevgi dünyasının yıldızı.

1. Did iy aḫter-i gerdūn-ı miḥnet
2. Çerāġ-ı meclis-i şevḳ-ı maḥabbet

Çerāġ-ı meclis-i şevḳ-ı maḥabbet:

Çerāġ-ı meclis-i şevḳ-ı maḥabbet:
Kalıp İfade
Mısra: **2**
Aşk arzusunun meclisinin nuru.

1. Did iy aḫter-i gerdūn-ı miḥnet
2. Çerāġ-ı meclis-i şevḳ-ı maḥabbet

feryād ü efġān:

feryād ü efġān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Bağırıp çağırmak ve inlemek.

3. Elüñden iy gözün feryād ü efġān
4. Ki senden sīne biryāndur ciger ḳan

dil-efgār it:

dil-efgār it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Gönlü yaralamak.

5. Sen itdüñ ben güli böyle dil-efgār
6. Göreyin kim ola kirpüklerüñ ḫār

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Diken (gibi) olmak.

5. Sen itdüñ ben güli böyle dil-efgār
6. Göreyin kim ola kirpüklerüñ ḫār

rū it:

rū it: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yüz yapmak.

7. Sen itdün baña bunı iy siyeh rū
8. Ki ḳoyduñ gönlümüñ ocaġına şu

çāre it:

çāre it: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Çare bulmak, derman olmak.

11. Boġulsañ yiridür ḫūnın biḥāre

12. Elüñle sen saña itdüñ ne çāre

başuña belāyı al:

başuña belāyı al: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Başına dert almak.

13. Elüñle başuña alduñ belāyı

14. Yiridür çek bu derd ü ibtilāyı

pāre pāre ḳıl:

pāre pāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Parça parça etmek, parçalamak.

17. Degüldi sırça göñlüm seng ü ḫāre

18. Ki çalduñ ṭaşa ḳılduñ pāre pāre

bi-ʿār ol:

bi-ʿār ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Arsız, utanmaz olmak.

19. Gehį kendüye eydür olma bį-ʿār

20. Kişi ḳulına ḳul olmaḳ zihį ʿār

mülk-i ḥüsn:

mülk-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Güzellik ülkesi.

21. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ ser-firāzı

22. Yaraşmaz bendelerle ʿışḳ-bāzį

ser-firāzı ol:

ser-firāzı ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Benzerlerinden üstün olmak.

21. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ ser-firāzı
22. Yaraşmaz bendelerle ʿışḳ-bāziḳ

ʿāşıḳ ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Aşık olmak, sevdalanmak, sevgiliye gönülden bağlanmak.

23. Kişi çünkim olur ṣıdḳ-ıla ʿāşıḳ
24. Gerek kendüye lāyıḳ yār-ı ṣādıḳ

yār-ı ṣādıḳ:

yār-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Sadık arkadaş.

23. Kişi çünkim olur ṣıdḳ-ıla ʿāşıḳ
24. Gerek kendüye lāyıḳ yār-ı ṣādıḳ

yār id:

yār id: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Sevgili olmak, ilgi göstermek.

25. Güneşsin çün idin bir meh-ruḫı yār
26. Ki şāh olana şāh olur sezā-vār

sezā-vār ol:

sezā-vār ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Uygun, yerinde, layık olma.

25. Güneşsin çün idin bir meh-ruḫı yār
26. Ki şāh olana şāh olur sezā-vār

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Padişah olmak, sultan olmak.

25. Güneşsin çün idin bir meh-ruḫı yār
26. Ki şāh olana şāh olur sezā-vār

giri

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Kendi, şahsı.

27. Bu yüzlerden dili söylerdi sözler

28. Veli̱kin cān gözi cānānı gözler

cān ḳulaġı:

cān ḳulaġı: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Can kulağı.

29. İşitmezdi sözini cān ḳulaġi

30. Yilerdi ʿışḳ yolında ulaġı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Gönül ve can.

31. Dil ü cān kim ola ʿışḳuñ esi̱ri

32. Olamaz ʿaḳl olaruñ dest-giri

esiri ol:

esi̱ri ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Birinin tutsağı olmak.

31. Dil ü cān kim ola ʿışḳuñ esi̱ri

32. Olamaz ʿaḳl olaruñ dest-gi̱ri

dest-giri ol:

dest-gi̱ri ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Elinden tutmak, yardım etmek.

31. Dil ü cān kim ola ʿışḳuñ esi̱ri

32. Olamaz ʿaḳl olaruñ dest-gi̱ri

fitne-i ʿışḳ:

fitne-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Aşk belası.

33. Dil olsa fitne-i ʿışḳ-ıla meftūn
34. Ne efsāne ḳılur aṣṣı ne efsūn

meftūn ol:

meftūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

33. Dil olsa fitne-i ʿışḳ-ıla meftūn
34. Ne efsāne ḳılur aṣṣı ne efsūn

efsūn ḳıl:

efsūn ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Sihir yapmak.

33. Dil olsa fitne-i ʿışḳ-ıla meftūn
34. Ne efsāne ḳılur aṣṣı ne efsūn

terk-i cānān id:

terk-i cānān id: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Sevgiliyi terk etmek.

37. Velį̄kin yoḳ-durur bu işe imkān
38. Ki ide cān-ı ʿāşıḳ terk-i cānān

cān-ı ʿāşık:

cān-ı ʿāşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Âşığın canı, gönlü.

37. Velį̄kin yoḳ-durur bu işe imkān
38. Ki ide cān-ı ʿāşıḳ terk-i cānān

kişi ḳulına ḳul olmak:

kişi ḳulına ḳul olmaḳ: Deyim
Mısra: **20**
Kula kulluk etmek.

19. Gehį̄ kendüye eydür olma bį̄-ʿār
20. Kişi ḳulına ḳul olmaḳ zihį̄ ʿār

reng ü būdan muşg ü gül dūr olmaz:

reng ü būdan muşg ü gül dūr olmaz: Atasözü

Mısra: **36**

Renksiz gül kokusuz misk olmaz.

35. Ne ḫoş dimişdür ol ʿışḳ-ıla rencūr

36. Ki reng ü būdan olmaz muşg ü gül dūr

derd çek:

derd çek: Deyim

Mısra: **14**

Sıkıntıya düşmek, zorluklar yaşamak.

13. Elüñle başuña alduñ belāyı

14. Yiridür çek bu derd ü ibtilāyı

ele vir:

ele vir: Deyim

Mısra: **10**

Suçlu bir kimseyi haber verip yakalatmak.

9. İşi sen perde ardından bitürdüñ

10. Dili virdüñ ele ebsem oturduñ

İşi perde ardından bitür:

İşi perde ardından bitür: Deyim

Mısra: **9**

İşi gizliden gizliye yapmak.

9. İşi sen perde ardından bitürdüñ

10. Dili virdüñ ele ebsem oturduñ

taşa çal:

ṭaşa çal: Deyim

Mısra: **18**

Taşa vurmak.

17. Degüldi sırça göñlüm seng ü ḫāre

18. Ki çalduñ ṭaşa ḳılduñ pāre pāre

Dizin

şemʿ-i dil-efrūz:

şemʿ-i dil-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gönlü aydınlatan mum.

1. Zeliḫā'yı çü dāye gördi pür-sūz
2. Dögüp başını çün şemʿ-i dil-efrūz

şemʿ-i dil-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Gönlü aydınlatan mum.

17. İçüñ micmer gibi pür-şuʿle vü sūz
18. Ṭaşuñ pür-tāb çün şemʿ-i dil-efrūz

başını dög:

başını dög: Deyim

Mısra: **2**

Başını (taştan taşa) vurmak.

1. Zeliḫā'yı çü dāye gördi pür-sūz
2. Dögüp başını çün şemʿ-i dil-efrūz

şemʿ-i cemʿ-i cān:

şemʿ-i cemʿ-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Topluluğun can yakan mumu.

3. Didi iy şemʿ-i cemʿ-i cānı müştāk
4. Cemālüñ şem'ine pervāne āfāḳ

ruḥ-ı dil-dār:

ruḫ-ı dil-dār: Kalıp İfade

Mısra: **8**

sevgilinin yüzü, sevgilinin yanağı.

7. Bi-ḥamdi'llāh viṣāl esbābıdur cemʿ
8. Ruḫ-ı dil-dār oldı cemʿüñe şemʿ

şemʿ ol:

şemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Duy, işit.

7. Bi-ḥamdi'llāh viṣāl esbābıdur cemʿ
8. Ruḫ-ı dil-dār oldı cemʿüñe

şemʿ

fürḳat Ḳıl:

fürḳat Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Ayırıp.

9. Cemāl-i şemʿ-i cemʿ-i vaṣl-ı pür-nūr
10. Ḳılup fürḳat ẓalāmın eyledi dūr

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Uzaklaştırmak.

9. Cemāl-i şemʿ-i cemʿ-i vaṣl-ı pür-nūr
10. Ḳılup fürḳat ẓalāmın eyledi dūr

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Dağınık olmak.

11. Bu cemʿiyyetde sen olduñ perişān
12. Neden sen şemʿ gibi dil-fürūzān

dāġ-ı āteş:

dāġ-ı āteş: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Aşk ateşinin yarası.

13. Yüregüñde nedür bu dāġ-ı āteş
14. Döker gözüñ giceden ṣubḥa dek yaş

yoġ ol:

yoġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek.

15. Niçün pervāne gibi yoḳ ḳarāruñ
16. Ne-y-içün şemʿ-veş yoġ oldı varuñ

āram ḳıl:

āram ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Durgunlaşmak, sakin olmak.

19. Dil-ārāmuñla cānuñ buldı ārām
20. Niçün ḳılmazsın āram iy dil-ārām

dāmen-i vaṣl:

dāmen-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Kavuşma eteği.

21. Elüñe çünki girdi dāmen-i vaṣl
22. Etegüñ pür-gül itdi gülşen-i vaṣl

pür-gül it:

pür-gül it: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gülle doldurmak.

21. Elüñe çünki girdi dāmen-i vaṣl
22. Etegüñ pür-gül itdi gülşen-i vaṣl

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Kavuşma bahçesi.

21. Elüñe çünki girdi dāmen-i vaṣl
22. Etegüñ pür-gül itdi gülşen-i vaṣl

ṭāliʿ-i ferḫunde:

ṭāliʿ-i ferḫunde: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Uğurlu, kutlu şans veya talih.

23. Ḫoş itdi ṭāliʿ-i ferḫunde saña
24. Ki sulṭānuñı ḳıldı bende saña

Hoş it:

Ḫoş it: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Güzel kılmak, güzelleştirmek.

23. Ḫoş itdi ṭāliʿ-i ferḫunde saña

24. Ki sulṭānuñı ḳıldı bende saña

bende kıl:

bende ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kul ve köle haline getirmek.

23. Ḫoş itdi ṭāliʿ-i ferḫunde saña
24. Ki sulṭānuñı ḳıldı bende saña

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Nasip olmak.

25. Kime ʿuşşāḳ içind'oldı müyesser
26. Ki maʿşūkı ola böyle musaḫḫar

musahhar ol:

musaḫḫar ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Boyun eğmiş, emre amade olmak.

25. Kime ʿuşşāḳ içind'oldı müyesser
26. Ki maʿşūkı ola böyle musaḫḫar

şükr eyle:

şükr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Şükr etmek.

27. Niçün bu ḥālüñe şükr eylemezsin
28. Mebādā fevt ola fursat dimezsin

fevt ol:

fevt ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Elden çıkarmak, yitirmek, elden kaçırmak.

27. Niçün bu ḥālüñe şükr eylemezsin
28. Mebādā fevt ola fursat dimezsin

inḳılāb-ı çarḫ-ı gerdūn:

inḳılāb-ı çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Dünyanın dönerken bir halden başka bir hale dönüşümü.

29. Bilürsin inḳılāb-ı çarḫ-ı gerdūn
30. Cihān ḥālin ider her dem digergūn

digergūn id:

digergūn id: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Değiştirmek.

29. Bilürsin inḳılāb-ı çarḫ-ı gerdūn
30. Cihān ḥālin ider her dem digergūn

leb-i cān:

leb-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Sevgilinin dudakları.

31. Leb-i cān perverüñde kāmuñı al
32. Ṣafā baḥrine ʿişret zevraḳın ṣal

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Bu nedenle.

33. Çü pend itdi bu yüzden aña dāye
34. Naṣāyiḥ dürlerin ṣaçdı ol aya

pend it:

pend it: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Öğüt vermek, nasihatte bulunmak.

33. Çü pend itdi bu yüzden aña dāye
34. Naṣāyiḥ dürlerin ṣaçdı ol aya

mihr-i ṭalʿat:

mihr-i ṭalʿat: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Parlak güneş II Sevgilinin güzel yüzünün parlaklığı.

35. Yaşı yılduzların ol mihr-i ṭalʿat

36. Ṣaçup miḥnet gögine virdi zi̱net

9. Cemāl-i şemʿ-i cemʿ-i vaṣl-ı pür-nūr

10. Ḳılup fürḳat ẓalāmın eyledi dūr

beyānı İd:

beyānı İd: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Belâgatın teşbih, mecaz, kinâye, istiâre gibi anlatım yollarını kullanarak söz söylemek.

37. Uzadup şemʿ-veş söze zebānı

38. İdüp göynüklü sözlerle beyānı

yaş dök:

yaş dök: Deyim

Mısra: **14**

Ağlamak.

13. Yüregüñde nedür bu dāġ-ı āteş

14. Döker gözüñ giceden ṣubḥa dek yaş

cemāl-i şemʿ-i cemʿ-i vaṣl-ı pür-nūr:

cemāl-i şemʿ-i cemʿ-i vaṣl-ı pür-nūr: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Nur dolu kavuşmanın tüm parlaklığının güzelliği.

Dizin

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gizli tutulan sır.

1. Didi iy dāye diñle dāsitānum

2. K’ola ẓāhir saña rāz-ı nihānum

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Ortaya çıkmak, husule gelmek, var olmak.

1. Didi iy dāye diñle dāsitānum
2. K'ola ẓāhir saña rāz-ı nihānum

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak, meydana çıkmak.

47. Yüzine bir naẓar ḳılsam ider kin̲
48. Olur alnında ẓāhir ṣūret-i çin̲

gel gör kim:

gel gör kim: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Gel gör ki.

3. Benüm ḥālüm nedür bilmezsin iy yār
4. Yüregüm yar gel gör kim neler var

ḫākister ol:

ḫākister ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Kül, ateş külü olmak.

5. Başum şevḳ odına ḫākister oldı
6. Buḫār-ı ʿışḳa cānum micmer oldı

micmer ol:

micmer ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

İçinde tütsü yakılan kap, buhurdan olmak.

5. Başum şevḳ odına ḫākister oldı
6. Buḫār-ı ʿışḳa cānum micmer oldı

buḫār-ı ʿışḳ:

buḫār-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Aşk buharı.

5. Başum şevḳ odına ḫākister

oldı

6. Buḫār-ı ʿışḳa cānum micmer oldı

10. Çü yoḳ maʿnā yüzinden vaṣl nūrı

ne aşşı:

ne aşşı: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ne faydası var.

9. Ne aşşı ḥāṣıl olmaḳ vaṣl ṣūri

10. Çü yoḳ maʿnā yüzinden vaṣl nūrı

ne aşşı: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Ne faydası var.

17. Çü degmez bir içim ṣu teşne cāna

18. Ne aşşı irmeden āb-ı revāna

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Elde edilmek, kazanılmak.

9. Ne aşşı ḥāṣıl olmaḳ vaṣl ṣūri

nev-bahār-ı vaṣl:

nev-bahār-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Kavuşma baharı için, uğruna.

11. Egerçi nev-bahār-ı vaṣl irdi

12. Veli̱kin gül yirine ḫār virdi

dāmān-ı vaṣl:

dāmān-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Kavuşma eteği.

13. Çi-gerd girdi ele dāmān-ı vaṣlı

14. Veli̱ ḫāṣıl degül maḳṣūd-ı aṣlı

ele gir:

ele gir: Deyim

Mısra: **13**

Pek kolay olmayan bir şeyi edinmek.

13. Çi-gerd girdi ele dāmān-ı vaṣlı
14. Velį ḫāṣıl degül maḳṣūd-ı aṣlı

maḳṣūd-ı aṣl:

maḳṣūd-ı aṣl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Asıl maksat, gerçek niyet.

13. Çi-gerd girdi ele dāmān-ı vaṣlı
14. Velį ḫāṣıl degül maḳṣūd-ı aṣlı

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Eş, denk olmak; birlikte olmak.

15. Boyı servine irmekden ne ḫāṣıl
16. Çü bir olmaya andan cāna ne ḥāṣıl

āb-ı revān:

āb-ı revān: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Akar su.

17. Çü degmez bir içim ṣu teşne cāna
18. Ne aṣṣı irmeden āb-ı revāna

seyr-i gül-şen:

seyr-i gül-şen: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gül bahçesi gezintisi.

19. Girüben dirmeyince güllerinden
20. Ṣafā virmez ıraḳdan seyr-i gül-şen

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Kavuşma bahçesi.

21. Açaldan gülşen-i vaṣlı baña yüz
22. Ruḫ u zülfin görelden gice gündüz

yüz aç:

yüz aç: Deyim

Mısra: **21**

Yüz açmak II yüz göstermek. Ortaya çıkmak, belirmek, baş göstermek; anlamak, idrak etmek.

21. Açaldan gülşen-i vaṣlı baña yüz
22. Ruḫ u zülfin görelden gice gündüz

göz dik:

göz dik: Deyim

Mısra: **23**

Dikkatle bakmak II Bir şeyi elde etmeyi aklına koymak, ele geçirmek istemek.

23. Diküp yılduz gibi göz ay yüzine
24. Ṣadef-veş gūş urdum dür sözine

gūş ur:

gūş ur: Deyim

Mısra: **24**

Kulak tutmak || Dinlemek, işitmek istemek.

23. Diküp yılduz gibi göz ay yüzine
24. Ṣadef-veş gūş urdum dür sözine

boynumı eg:

boynumı eg: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Boyun eğmek || İtaat etmek.

25. Egüp boynumı ḳaşı yayı gibi
26. Gözedürem yüzin ʿi̱d ayı gibi

ʿid ayı:

ʿi̱d ayı: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Bayram ayı, Ramazan ayında bayram zamanını gösteren ay, hilal.

25. Egüp boynumı ḳaşı yayı gibi

26. Gözedürem yüzin ʿi̱d ayı gibi

şavm-ı hicrān:

şavm-ı hicrān: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Ayrılık orucu.

27. Niçe yıldur ṭutardum ṣavm-ı hicrān
28. K'olaydum vaṣl-ı ʿidi-y-ile ṣādān

vaṣl-ı ʿid:

vaṣl-ı ʿid: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kavuşma bayramı; sevgili ile aşığın bir araya geleceği vakit II Hz. Yûsuf ile Zelihâ' nın kavuşacağı gün.

27. Niçe yıldur ṭutardum ṣavm-ı hicrān
28. K'olaydum vaṣl-ı ʿidi-y-ile ṣādān

ṣādān ol:

ṣādān ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Mutlu, sevinçli olmak.

27. Niçe yıldur ṭutardum ṣavm-ı hicrān
28. K'olaydum vaṣl-ı ʿidi-y-ile ṣādān

ḥalvā-yı ʿid:

ḥalvā-yı ʿi̱d: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Bayram helvası.

29. Göñül ṭıflı ḳalupdur şol ümi̱de
30. Ki ire şi̱r-i ter ḥalvā-yı ʿi̱de

şir-i ter:

şi̱r-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Taze süt.

29. Göñül ṭıflı ḳalupdur şol ümi̱de
30. Ki ire şi̱r-i ter ḥalvā-yı ʿi̱de

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Kırmızı dudak.

31. Leb-i laʿlinde ḥāżır tāze cüllāb

32. Çeker leb-teşne cānum sūz-ıla tāb

kāmet-i nahl:

ḳāmet-i naḫl: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Fidan boy.

33. Ḳomaz kim ḳāmet-i naḫline irem

34. İrişmiş lebleri ḫurmāsı direm

cām-ı laʿl:

cām-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Dudağının şarabı.

35. Ḳaçan kim cām-ı laʿlin ṣu-y-ıla yur

36. Benüm bāde gibi aġzum ṣulanur

aġzum ṣulanur:

aġzum ṣulanur: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ağız sulandırmak. İmrenmesine yol açmak, imrendirmek.

35. Ḳaçan kim cām-ı laʿlin ṣu-y-ıla yur

36. Benüm bāde gibi aġzum ṣulanur

ham ol:

ḫam ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Eğrilmek, bükülmek; iki büklüm olmak, sevgilinin eziyeti, kederiyle beli bükülmek.

39. Anuñ'çün āstḫn-veş ser-nigūnam

40. Kemer gibi olupdur ḳāmetüm ḫam

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Arkadaş olmak.

41. Olur çün pāyine dāmān hem-ser
42. Bu ġayret cān yaḳasın çāk eyler

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Yırtmak.

41. Olur çün pāyine dāmān hem-ser
42. Bu ġayret cān yaḳasın çāk eyler

tekellüm ḳıl:

tekellüm ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Söylemek, konuşmak.

43. Benümle ġonca-veş ḳılmaz tekellüm
44. Güler yüz gösterüp itmez teraḥḥum

teraḥḥum it:

teraḥḥum it: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Merhamet etmek, acımak.

43. Benümle ġonca-veş ḳılmaz tekellüm
44. Güler yüz gösterüp itmez teraḥḥum

āh it:

āh it: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Ah etmek, inlemek.

45. Dehānı tengi virmez ḫandeye rāh
46. Niçe dil girye ile itmesün āh

kin id:

ḳin id: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Kin beslemek.

47. Yüzine bir naẓar ḳılsam ider ḳin

48. Olur alnında ẓāhir ṣūret-i çiṉ

49. O çiṉe serzeniş liḳin ḫaṭādur
50. Ki reşk-i ṣūret-i Çiṉ ü Ḫuṭādur

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Bakmak.

47. Yüzine bir naẓar ḳılsam ider kiṉ
48. Olur alnında ẓāhir ṣūret-i çiṉ

ṭaş mı:

ṭaş mı: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Taş mı? Taştan mı?

55. Ne bilem bağrı ṭaş mıdur yā āhen
56. Ki nerm olmaz görüp ʿuşşāḳuñ āhın

ṣūret-i çiṉ:

ṣūret-i çiṉ: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Çin sureti.

47. Yüzine bir naẓar ḳılsam ider kiṉ
48. Olur alnında ẓāhir ṣūret-i çiṉ

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yumuşamak II Öfkesi, kızgınlığı, inadı geçmek.

55. Ne bilem bağrı ṭaş mıdur yā āhen
56. Ki nerm olmaz görüp ʿuşşāḳuñ āhın

reşk-i ṣūret-i Çiṉ:

reşk-i ṣūret-i Çiṉ: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Çin suretini kıskanma.

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Esir olmak.

59. İçi yandı vü didi aġlayup zār

60. Bu ḥāle olmasun kimse giriftār

vaṣl ol:

vaṣl ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Ulaşmak, kavuşmak.

61. Ne vaṣl olsun bu hicrāndan beterdür

62. Bu vaṣla göre hicrān nḳterdür

telhı vü şūrı:

telḫı vü şūrı: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Acı ve tuz.

63. Kişi çünkim çeker telḫı vü şūrı

64. Yig ola hecr-ile çekmek żarūrḫ

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Üstün olmak.

63. Kişi çünkim çeker telḫı vü şūrı

64. Yig ola hecr-ile çekmek żarūrḫ

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Tahammül etmek, dayanmak.

65. Hele göz görmeyince ṣabr ider dil

66. Velḫkin göz görürken ṣabr müşkil

yār-ı ṣādıḳ:

yār-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Sadık arkadaş.

67. Zeliḫā dāyesin çün gördi müşfiḳ

68. Bulup kendüye anı yār-ı ṣādıḳ

müjgān -ı hışm:

müjgān -ı hışm: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Öfkeli kirpikler.

51. Kemān ebrūların peyveste çatar

52. Dile müjgān ı hışm oḳını atar

şemʿ-i giryān ol:

şemʿ-i giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Ağlayan mum olmak.

7. Gözüm niç'olmasun çün şemʿ-i giryān

8. Ki yanar odlara micmer gibi cān

bir içim şu:

bir içim şu: Deyim

Mısra: **17**

Bir kadının çok güzel olduğunu belirten söz.

17. Çü degmez bir içim ṣu teşne cāna

18. Ne aṣṣı irmeden āb-ı revāna

ebrūların çat:

ebrūların çat: Deyim

Mısra: **51**

Öfkeyi belli edecek durum takınmak, kaşları birbirine yakınlaştırmak.

51. Kemān ebrūların peyveste çatar

52. Dile müjgān ı hışm oḳını atar

Dizin

yārlıḳ ḳıl:

yārlıḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Dostluk etmek II Lütfetmek, yardım etmek.

1. Didi iy dāye demdür yārlıḳ ḳıl

2. Ġam öldürmezdin öñ ġam-

ḫ∨ārlıḳ ḳıl

3. Eger irmezse senden bāb-ı himmet
4. Baturur zevraḳum girdāb-ı himmet

ġam-h∨ārlık kıl:

ġam-ḫ∨ārlıḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Gam çekmek, kederlenmek, tasalanmak, üzülmek.

1. Didi iy dāye demdür yārlıḳ ḳıl
2. Ġam öldürmezdin öñ ġam-ḫ∨ārlıḳ ḳıl

Kadem kıl:

Ḳadem ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Basmak, ayak basmak.

5. Ḳadem ḳıl rence var cānān ḳatına
6. İlet tenden ḫaber ol cān ḳatına

bāb-ı himmet:

bāb-ı himmet: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yardım kapısı.

3. Eger irmezse senden bāb-ı himmet
4. Baturur zevraḳum girdāb-ı himmet

yan yana:

yan yana: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Biri ötekinin yanında olarak, yan yana.

7. Benüm aġzumdan ol şīrīn-zebāna
8. Digil göynüklü sözler yan yana

girdāb-ı himmet:

girdāb-ı himmet: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yardım girdabı.

serv-i ser-keş:

serv-i ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Başıboş servi.

9. Eyitd'iy nāz-perver serv-i ser-keş

10. İgende itme serkeşlik perį-veş

serkeşlik it:

serkeşlik it: Kalıp İfade

Mısra: **10**

İnatçılık etmek.

9. Eyitd'iy nāz-perver serv-i ser-keş

10. İgende itme serkeşlik perį-veş

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Nurlanmak, ışık ile dolmak.

13. Cihān oldı cemālüñden münevver

14. Zihį ḥüsn ü cemālü'llāh ekber

ḥal ḳıl:

ḥal ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Halletmek, çözüme kavuşturmak.

17. Dehānuñ müşkilin dil ḥal ḳılımaz

18. Lebüñ sırrını ṣormadın bilimez

işler ol:

işler ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Yapılan şey, davranış, eylem.

19. Sözüñden bilinür aġzuñ dimişler

20. Olur ḥal manṭıḳ-ilr müşkil işler

şeydā ḳıl:

şeydā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Divane, müptela hale getirmek.

21. Cihān ḥalḳın ḳılur şeydā

girişmek

22. Ḳıyāmetler ḳılur peydā girişmek

peydā ḳıl:

peydā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ortaya çıkarmak, meydana getirmek.

21. Cihān ḥalḳın ḳılur şeydā girişmek

22. Ḳıyāmetler ḳılur peydā girişmek

levḥ-ı simin:

levḥ-ı sīmīn: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gümüş levha.

29. Beyāż-nāmedür ol levḥ-ı sīmīn

30. Sevād-ı ḫāme bu ṭuġrā-yı miskīn

sevād-ı ḫāme:

sevād-ı ḫāme: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Kalemin siyahlığı.

29. Beyāż-nāmedür ol levḥ-ı sīmīn

30. Sevād-ı ḫāme bu ṭuġrā-yı miskīn

ṭuġrā-yı miskin:

ṭuġrā-yı miskīn: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Misk kokulu tuğra.

29. Beyāż-nāmedür ol levḥ-ı sīmīn

30. Sevād-ı ḫāme bu ṭuġrā-yı miskīn

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Kırmızı dudak.

31. Leb-i laʿlüñ dil ü cān ḫūn behāsı

32. Gözüm merdümleri ḫālüñ fidāsı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Gönül ve can.

31. Leb-i laʿlüñ dil ü cān ḫūn behāsı

32. Gözüm merdümleri ḫālüñ fidāsı

yaġmā id:

yaġmā id: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Yağmalamak, talan etmek.

33. Urur ḫālüñ ḳamer alnına tamġa

34. İder ġamzeñ göñül mülkini yaġmā

mülk-i ḥüsn:

mülk-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Güzellik ülkesi.

37. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ pādişāhı

38. Ḳulaḳ ṭut dinle āh-ı dād-h∨āhı

pādişāhı ol:

pādişāhı ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Padişah olmak.

37. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ pādişāhı

38. Ḳulaḳ ṭut dinle āh-ı dād-h∨āhı

Kulaḳ ṭut:

Ḳulaḳ ṭut: Deyim

Mısra: **38**

Dinlemek.

37. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ pādişāhı

38. Ḳulaḳ ṭut dinle āh-ı dād-h∨āhı

āh-ı dād-h∨āh:

āh-ı dād-h∨āh: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Adalet isteyenin ahı, Adalet

talepkârının ahı.

37. Çün olduñ mülk-i ḥüsnüñ pādişāhı
38. Ḳulaḳ ṭut dinle āh-ı dād-h∨āhı

āh-ı bülbül:

āh-ı bülbül: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Bülbülün ahı.

39. İder teʿŝi̯r bir gün āh-ı bülbül
40. Virür evrāḳ-ı ḥüsnüñ yile iy gül

teʿŝir id:

teʿŝi̯r id: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Etki etmek.

39. İder teʿŝi̯r bir gün āh-ı bülbül
40. Virür evrāḳ-ı ḥüsnüñ yile iy gül

evrāḳ-ı ḥüsn:

evrāḳ-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Güzellik yaprakları.

39. İder teʿŝi̯r bir gün āh-ı bülbül
40. Virür evrāḳ-ı ḥüsnüñ yile iy gül

ʿimāret eyle:

ʿimāret eyle: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Bayındır eylemek.

41. Dilerseñ ḥüsn mülkinde emāret
42. Göñü vi̯rānesin eyle ʿimāret

kemend-ı ʿışḳ:

kemend-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Aşk kemend.

43. Zeli̯ḫā gerçi zi̯bā dil-rübādur
44. Kemend-ı ʿışḳuñ-ıla mübtelādur

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Göz yaşı.

49. İñilder derd-ile dōlāb gibi
50. Döker göz yaşını seylāb gibi

nāle eyle:

nāle eyle: Kalıp İfade

Mısra: **51**

İzlemek, feryat etmek.

51. Teni nāl oldı nāle eylemekden
52. Kesildi göñli içmekden yimekden

nāl ol:

nāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Çok zayıflamak, ipince bir hal almak.

51. Teni nāl oldı nāle eylemekden
52. Kesildi göñli içmekden yimekden

ḫūn-ı ciger:

ḫūn-ı ciger: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Ciğer kanı.

53. Yidügi lāle-veş ḫūn-ı cigerdür
54. İçinde dāġ-ı māder-zād vardur

dāġ-ı māder-zād:

dāġ-ı māder-zād: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Doğuştan yaralı.

53. Yidügi lāle-veş ḫūn-ı cigerdür
54. İçinde dāġ-ı māder-zād vardur

şemʿ-i cihān-tāb:

şemʿ-i cihān-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Cihanı aydınlatan mum.

55. Yüzüñe ḳarşu iy şemʿ-i cihān-tāb
56. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ḳaldı bi-tāb

Çerāġ-ı ṣubḥ:

Çerāġ-ı ṣubḥ: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Sabah vaktindeki aydınlık.

55. Yüzüñe ḳarşu iy şemʿ-i cihān-tāb
56. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ḳaldı bi-tāb

zekāt-ı ḥüsn:

zekāt-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Güzelliğin zekatı.

59. Zekāt-ı ḥüsnüñi virüp gedāña
60. Naẓar ḳılsañ demidür mübtelāña

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Bakmak.

59. Zekāt-ı ḥüsnüñi virüp gedāña
60. Naẓar ḳılsañ demidür mübtelāña

germ it:

germ it: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Hararetlendirmek, kızıştırmak.

61. Çi-ger dāye'tdi efsūn āteşin germ
62. Dil-i Yūsuf veli̯kin olmadı nerm

dil-i yūsuf:

dil-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Hz. Yusuf'un gönlü.

61. Çi-ger dāye'tdi efsūn āteşin germ
62. Dil-i Yūsuf veli̯kin olmadı nerm

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Yumuşamak ll Merhamet etmek.

61. Çi-ger dāye'tdi efsūn āteşin germ

62. Dil-i Yūsuf velı̧kin olmadı nerm

yile vir:

yile vir: Deyim

Mısra: **40**

Mahvetmek, savurmak, boşa harcamak.

39. İder teʿŝı̧r bir gün āh-ı bülbül

40. Virür evrāḳ-ı ḥüsnüñ yile iy gül

Dizin

yolum ur:

yolum ur: Deyim

Mısra: **2**

Yol kesmek.

1. Didi iy dāye sözüñ rı̧ve beñzer

2. Yolum urmaḳda özüñ dı̧ve beñzer

efsāne-i efsūna Ḳıl:

efsāne-i efsūna Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Sihirli destan olmak.

3. Ḳılup efsāne-i efsūna āġāz

4. Firı̧b itme baña olma füsūn-sāz

füsūn-sāz ol:

füsūn-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Büyülemek.

3. Ḳılup efsāne-i efsūna āġāz

4. Firı̧b itme baña olma füsūn-sāz

firib it:

firı̧b it: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hile yapmak, aldatmak.

3. Ḳılup efsāne-i efsūna āġāz
4. Firi̯b itme baña olma füsūn-sāz

reng-i ni̯reng:

reng-i ni̯reng: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Hile, düzen oyunu.

5. Vefā levḥine çekme reng-i ni̯reng
6. Ḥışār-ı ʿişmetüme urmaġıl seng

ġulām-ı zer-ḫari̯d:

ġulām-ı zer-ḫari̯d: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Altın alıcısı köle.

7. Çi-ger ʿālemde ḫüsn-ie feri̯dem
8. Zeli̯hā'ya ġulām-ı zer-ḫari̯dem

yüz döndür:

yüz döndür: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Yüz çevirmek, terketmek.

9. Ṭururam ḫidmetinde gice gündüz
10. Ne ḳulluḳ kim dise döndürmezem yüz

boyun eg:

boyun eg: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Boyun eğmek, kabul etmek, teslim olmak.

11. Egüp emrine boyun ḫāme gibi
12. Sözinden dürmezem yüz nāme gibi

iḥsān id:

iḥsān id: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Lutfetmek, iyilik etmek.

13. Zeli̯ḫā baña çoḳ iḥsān idüpdür
14. ʿAṭā vü luṭf-ı bi̯-pāyān

idüpdür

bi-pāyān luṭf-ı id:

bi̱-pāyān luṭf-ı id: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Sonsuz cömertlik etmek.

13. Zeli̱ḫā baña çoḳ iḥsān idüpdür
14. ʿAṭā vü luṭf-ı bi̱-pāyān idüpdür

zikrini ḳıl:

z̲ikrini ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Anmak, anılmak, yâd etmek.

15. Ölince ḳılsa dil z̲ikrini anuñ
16. İdemez biñde bir z̲ikrini anuñ

biñde bir:

biñde bir: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Binde bir, çok az.

15. Ölince ḳılsa dil z̲ikrini anuñ
16. İdemez biñde bir z̲ikrini anuñ

zikrini id:

z̲ikrini id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Anmak, anılmak, yâd etmek.

15. Ölince ḳılsa dil z̲ikrini anuñ
16. İdemez biñde bir z̲ikrini anuñ

ḫaṭā ol:

ḫaṭā ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Yanlış olmak, kusurlu olmak.

19. Degüldür ḥiç milletde revā ol
20. Olupdur cümle mezhebde ḫaṭā ol

dem-i ṣūr-ı sirāfil:

dem-i ṣūr-ı sirāfil: Kalıp İfade

Mısra: **21**

İsrafil surunun zamanı II Kıyamet günü Hz. İsrafil'in borusuna üfleyeceği zaman.

21. İçümde var dem-i ṣūr-ı Sirāfil

22. Ḳılur dil ṭıflına taʿlīm Cibrīl

taʿlim Kıl:

taʿlīm Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Eğitmek, öğretmek.

21. İçümde var dem-i ṣūr-ı Sirāfil

22. Ḳılur dil ṭıflına taʿlīm Cibrīl

meşhūr-ı āfāḳ:

meşhūr-ı āfāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Herkesçe bilinen.

23. Dedem-durur ẕebīḥu'llāh İsḥāḳ

24. ʿAṭam Yaʿḳūb'dur meşhūr-ı āfāḳ

menzil ol:

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bulunmak, yer almak.

27. İçüm Ḥaḳ ḫulletine oldı menzil

28. Ḳaçan mihrine ġayruñ ola māyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

27. İçüm Ḥaḳ ḫulletine oldı menzil

28. Ḳaçan mihrine ġayruñ ola māyil

hāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Elde etmek, edinmek.

29. K’idem ol manṣıbı ben daḫı ḥāṣıl
30. Uṣūlına idem ferʿini vāṣıl

vāṣıl id:

vāṣıl id: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kavuşturmak; ulaştırmak, eriştirmek.

29. K’idem ol manṣıbı ben daḫı ḥāṣıl
30. Uṣūlına idem ferʿini vāṣıl

ġul-i nefs:

ġul-i nefs: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Nefsin ahmaklığı.

33. Maʿāẕa’llāh ki ġul-i nefse uyam
34. Beyābān-ı ḍalāletde uyuyam

yol az:

yol az: Deyim
Mısra: **36**
Yolunu şaşırmak, yolunu kaybetmek.

35. Ḳalam ol kārbāndan zār u mehcūr
36. Olam menzilgehümden yol azup dūr

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Uzak olmak.

35. Ḳalam ol kārbāndan zār u mehcūr
36. Olam menzilgehümden yol azup dūr

işi İd:

işi İd: Kalıp İfade
Mısra: **32**
İş yapmak.

31. Gidem şol yola kim gitmişdür anlar
32. İdem şol işi kim itmişdür anlar

beyābān-ı ḍalālet:

beyābān-ı ḍalālet: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Sapkınlık çölü.

33. Maʿāẕa'llāh ki ġul-i nefse uyam

34. Beyābān-ı ḍalāletde uyuyam

Ḥişār-ı ʿişmet:

Ḥişār-ı ʿişmet: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Günahsızlık kalesi.

5. Vefā levḥine çekme reng-i niṛeng

6. Ḥışār-ı ʿişmetüme urmaġıl seng

yüz dür:

yüz dür: Deyim

Mısra: **12**

Surat asmak, yüz buruşturmak.

11. Egüp emrine boyun ḫāme gibi

12. Sözinden dürmezem yüz nāme gibi

Dizin

dikiş ṭut:

dikiş ṭut: Deyim

Mısra: **8**

Çok istenilen bir işin umulan şekilde gerçekleşmeyeceğini anlatan bir söz.

7. O rişte gibi boynın itmedi piṛç

8. Egerçi ḫāmdur ṭutmaz dikiş hiṛç

sūsen ḳıl:

sūsen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Susen çiçeği gibi olmak II Sivri ve uzun yapraklarından dolayı kılıç, mızrak ve hançere benzetilmesi bağlamında kullanılmıştır.

5. Dimedük söz ḳomadum Yūsuf'a ben

6. Dilümi sözde ḳıldum tiṛ sūsen

2. Ki olmadı aña yār-ı vefā-dār

boynın piç it:

boynın piç it: Deyim

Mısra: **7**

Boynunu bükmek.

7. O rişte gibi boynın itmedi piç

8. Egerçi ḫāmdur ṭutmaz dikiş hiç

Dizin

ḫaber-dār ol:

ḫaber-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bilgi sahibi olmak.

1. Zeliḫā oldı bu işden ḫaber-dār

2. Ki olmadı aña yār-ı vefā-dār

yār-ı vefā-dār ol:

yār-ı vefā-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Vefalı sevgili olmak.

1. Zeliḫā oldı bu işden ḫaber-dār

ʿunnāb-ı gül-gūn:

ʿunnāb-ı gül-gūn: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Gül renkli hünnap.

3. Siyeh bādāmdan ʿunnāb-ı gül-gūn

4. Ṣaçup gül-gūn yañaġın ḳıldı pür-ḫūn

pür-hūn ḳıl:

pür-ḫūn ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kan içinde bırakarak öldürmek.

3. Siyeh bādāmdan ʿunnāb-ı gül-gūn

4. Ṣaçup gül-gūn yañaġın ḳıldı pür-ḫūn

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Göz yaşı.

5. Şu gibi göz yaşın idüp revāne
6. Gelüp yüz urdı ol serv-i revāne

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Göz yaşı.

57. Fiġān idüp dir iy serv-i seḥį-ḳad
58. Beni ġarḳ itdi ḳıl göz yaşına sed

revāne id:

revāne id: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Akıtmak.

5. Şu gibi göz yaşın idüp revāne
6. Gelüp yüz urdı ol serv-i revāne

serv-i revāne:

serv-i revāne: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Servi gibi salına salına yürüyen (sevgili).

5. Şu gibi göz yaşın idüp revāne
6. Gelüp yüz urdı ol serv-i revāne

yüz ur:

yüz ur: Deyim
Mısra: **6**
Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

5. Şu gibi göz yaşın idüp revāne
6. Gelüp yüz urdı ol serv-i revāne

yüz ur: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yönelmek II Yüz sürmek, secdeye kapanmak.

7. Ayaġına urup sāye gibi yüz
8. Ciger sūzını şerḥ itd'ol dil-efrūz

şerḥ it:

şerḥ it: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Açmak II Açıklamak, yorumlamak.

7. Ayaġına urup sāye gibi yüz

8. Ciger sūzını şerḥ itd'ol dil-efrūz

ḫāk-i pāy:

ḫāk-i pāy: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ayak toprağı.

9. Didi iy ḫāk-i pāyüñ başuma tāc

10. Şeb-i Ḳadr'i ṣaçuñuñ cāna miʿrāc

Şeb-i Ḳadr:

Şeb-i Ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kadir gecesi II Sevgilinin saçlarının siyah ve değerli oluşu.

9. Didi iy ḫāk-i pāyüñ başuma tāc

10. Şeb-i Ḳadr'i ṣaçuñuñ cāna miʿrāc

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Işığın etrafında dönen kelebek gibi olmak || Aşık olmak.

13. Ruḫuñ şemʿine meh pervāne oldı

14. Güneş yüzüñ görüp dḭvāne oldı

dḭvāne ol:

dḭvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Deli divane olmak.

13. Ruḫuñ şemʿine meh pervāne oldı

14. Güneş yüzüñ görüp dḭvāne oldı

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Çılgın, divane, meczup olmak.

17. Göñül ay yüzüñe şeydā olupdur
18. Ġam-ı zülfüñle pür-sevdā olupdur

ay yüzü:

ay yüzü: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Ay yüz, yüzü ay gibi güzel olmak.

17. Göñül ay yüzüñe şeydā olupdur
18. Ġam-ı zülfüñle pür-sevdā olupdur

pür-sevdā ol:

pür-sevdā ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Sevda dolu olmak.

17. Göñül ay yüzüñe şeydā olupdur
18. Ġam-ı zülfüñle pür-sevdā olupdur

Ġam-ı zülf:

Ġam-ı zülf: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Zülfün gamı.

17. Göñül ay yüzüñe şeydā olupdur
18. Ġam-ı zülfüñle pür-sevdā olupdur

yir Ṭut:

yir Ṭut: Deyim

Mısra: **21**

Yerini tutmak; bir kişinin yerini almak, onu aratmamak.

21. Ṭutar gözümde yir ḳaddüñ ḫayāli
22. Şu üstinde şanasın serv ṭalı

peymāne ol:

peymāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kadeh olmak.

23. Lebüñ yādıyla dil ḳan-ıla ṭoldı
24. Gözüm ol bādeye peymāne oldı

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Şaşılır mı?

25. ʿAceb mi olsa ʿışḳuñ cān içinde
26. Olur genc-i revān vi̯rān içinde

dil ol:

dil ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Dile gelmek, konuşmak.

31. Tenümde her biten ḳıl dil olupdur
32. Miyānuñ medḥine ḳāyil olupdur

ḳāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Rıza göstermek, kabul etmek.

31. Tenümde her biten ḳıl dil olupdur
32. Miyānuñ medḥine ḳāyil olupdur

zār kıl:

zār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Ağlamak.

33. Gel iy gül bülbülüñi zār ḳılma
34. Ġarı̯büñ göñlini āzār ḳılma

āzār kıl:

āzār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
İncitmek, paylamak.

33. Gel iy gül bülbülüñi zār ḳılma
34. Ġarı̯büñ göñlini āzār ḳılma

serv-i gül-reng:

serv-i gül-reng: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Gül renkli servi.

35. Ḳıl āhumdan ḥaẕer iy serv-i gül-reng
36. K'irür ol dūddan āyīneñe jeng

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Avlamak.

43. Çü ṣayd itdüñ beni zülfüñ kemendin
44. Bıraḳ boynuma vü berḳ eyle bendin

berḳ eyle:

berḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Bağlamak.

43. Çü ṣayd itdüñ beni zülfüñ kemendin
44. Bıraḳ boynuma vü berḳ eyle bendin

ḥamāyil eyle:

ḥamāyil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Muska yazmak II Korumak.

45. Lebüñe degmesün diyü yavuz dil
46. Ḳolumı boynuña eyle ḥamāyil

esīri ol:

esīri ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Birinin tutsağı olmak.

47. Kemend-i zülfüñüñ oldum esīri
48. Ayaġa düşmişüñ ol dest-gīri

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Saç bağı.

47. Kemend-i zülfüñüñ oldum esīri

48. Ayaġa düşmişüñ ol dest-gīri

ayaġa düş:

ayaġa düş: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Ayağa kapanmak.

47. Kemend-i zülfüñüñ oldum esīri

48. Ayaġa düşmişüñ ol dest-gīri

serḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Açıklamak, etraflıca anlatmak.

49. Çü dil sūzın Zeliḫā şerḥ ider germ

50. Gül-i ḥamrā gibi Yūsuf ider şerm

gül-i ḥamrā:

gül-i ḥamrā: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Kırmızı gül.

49. Çü dil sūzın Zeliḫā şerḥ ider germ

50. Gül-i ḥamrā gibi Yūsuf ider şerm

şerm id:

şerm id: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Utanmak.

49. Çü dil sūzın Zeliḫā şerḥ ider germ

50. Gül-i ḥamrā gibi Yūsuf ider şerm

nilūfer-i ter:

nīlūfer-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Taze nilüfer.

51. Ḫacāletden ḳoyıldı üstine der

52. Ṣuya ġarḳ oldı ṣan nīlūfer-i ter

ġarḳ ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Boğulmak, batmak.

51. Ḫacāletden ḳoyıldı üstine der

52. Ṣuya ġarḳ oldı ṣan nı̱lūfer-i ter

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

İncinmek, mustarip olmak.

53. İçi gül ġonca gibi oldı derhem

54. Aḳıtdı berg-i gül üstine şeb-nem

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Gül yaprağı.

53. İçi gül ġonca gibi oldı derhem

54. Aḳıtdı berg-i gül üstine şeb-nem

şemʿ-i pür-tāb:

şemʿ-i pür-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Çok aydınlatan mum.

55. Zeli̱ḫā gördi kim ol şemʿ-i pür-tāb

56. Ḳılur nergislerin jāleyle si̱r-āb

si̱r-āb Ḳıl:

si̱r-āb Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Suya kanmak, susuzluğu bitmek.

55. Zeli̱ḫā gördi kim ol şemʿ-i pür-tāb

56. Ḳılur nergislerin jāleyle si̱r-āb

serv-i sehi-ḳad:

serv-i seḥi̱-ḳad: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Hoş endamlı servi.

57. Fiġān idüp dir iy serv-i

seḥi̱-ḳad
58. Beni ġarḳ itdi ḳıl göz yaşına sed

fiġān id:

fiġān id: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Feryat etmek, bağırmak.

57. Fiġān idüp dir iy serv-i seḥi̱-ḳad
58. Beni ġarḳ itdi ḳıl göz yaşına sed

ġarḳ it:

ġarḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Batırmak, boğmak.

57. Fiġān idüp dir iy serv-i seḥi̱-ḳad
58. Beni ġarḳ itdi ḳıl göz yaşına sed

sed ḳıl:

sed ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Engel olmak.

57. Fiġān idüp dir iy serv-i seḥi̱-ḳad
58. Beni ġarḳ itdi ḳıl göz yaşına sed

dür-bār ol:

dür-bār ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
İnci saçmak II Güzel sözler söylemek.

59. Yaşuñ baḥrine ḳoma k'ola dür-bār
60. Dehānuñ ḥoḳḳasından ol güher-bār

ḳaṭre-i āb:

ḳaṭre-i āb: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Su damlası.

61. Müjeñ ḫançerlerinden ḳaṭre-i āb
62. Ṭamar cānum olur pür-āteş ü tāb

pür-āteş ü tāb ol:

pür-āteş ü tāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Ateş dolu ve parlak olur.

61. Müjeñ ḫançerlerinden ḳaṭre-i āb
62. Ṭamar cānum olur pür-āteş ü tāb

muʿciz-i ḫüsn:

muʿciz-i ḫüsn: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Mucizevi güzellik.

63. Bilürem muʿciz-i ḫüsnüñdür āḫir
64. Ki od āŝārın eyler ṣuda ẓāhir

ẓāhir eyle:

ẓāhir eyle: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Göstermek.

63. Bilürem muʿciz-i ḫüsnüñdür āḫir
64. Ki od āŝārın eyler ṣuda ẓāhir

girye-ālūd ol:

girye-ālūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Göz olmak.

65. Meger āhumdan irişdi saña dūd
66. Ki çeşmüm böyle oldı girye-ālūd

giryān ol:

giryān ol: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Gözyaşı dökerek üzülmek, mahzun olmak.

67. Olurken cān gözi bu veche giryān
68. Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān

cān gözi:

cān gözi: Deyim
Mısra: **67**
İnsanda gözle görünmeyeni

gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

67. Olurken cān gözi bu veche giryān
68. Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān

göñül gözi:

göñül gözi: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Kalp gözü, basiret.

67. Olurken cān gözi bu veche giryān
68. Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Ne kadar, ne ölçüde.

67. Olurken cān gözi bu veche giryān
68. Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān

sūz-ı dili:

sūz-ı dili: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Gönül ateşi II Aşk acısı.

69. Zeliḫā'nuñ görüp sūz-ı dilini
70. Açar ʿöẕr itmege Yūsuf dilini

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Neşeli, sevinçli olmak.

67. Olurken cān gözi bu veche giryān
68. Göñül gözi ne deñlü ola ḫandān

ʿözr it:

ʿöẕr it: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Özrünü sunmak, af dilemek.

69. Zeliḫā'nuñ görüp sūz-ı dilini
70. Açar ʿöẕr itmege Yūsuf

dilini

genc-i revān:

genc-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Can hazinesi.

25. ʿAceb mi olsa ʿışḳuñ cān içinde
26. Olur genc-i revān vi̯rān içinde

virān ol:

vi̯rān ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yıkılmak, harap olmak.

25. ʿAceb mi olsa ʿışḳuñ cān içinde
26. Olur genc-i revān vi̯rān içinde

cān ol:

cān ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Gönül (içinde)olmak.

25. ʿAceb mi olsa ʿışḳuñ cān içinde
26. Olur genc-i revān vi̯rān içinde

ḳadrini ḳılmaz degül:

ḳadrini ḳılmaz degül: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Değerini bilmez değil, değerini, kıymetini bilir.

29. Vişālüñ ḳadrini ḳılmaz degül dil
30. O niʿmet şükrini ḳılmaz degül dil

şükrini ḳılmaz degül:

şükrini ḳılmaz degül: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Şükrünü yapmaz değil, şükrünü yapar.

29. Vişālüñ ḳadrini ḳılmaz degül dil
30. O niʿmet şükrini ḳılmaz degül dil

dilini aç:

dilini aç: Deyim

Mısra: **70**

Konuşmaya başlamak.

69. Zeli̱ḫā'nuñ görüp sūz-ı dilini

70. Açar ʿöẕr itmege Yūsuf dilini

Kulaġ ur:

Ḳulaġ ur: Deyim

Mısra: **15**

Kulak vermek, dinlemek.

15. Ḳulaġ uralı sözüñ dürlerine

16. Ṣadefdür si̱ne ʿışḳuñ gevherine

yolumı ur:

yolumı ur: Deyim

Mısra: **40**

Yol kesmek.

39. Beni ḫ∨āb içre ġāfil buldı iy māh

40. Yolumı düzd-i ġamzeñ urdı nā-gāh

Dizin

merdüm-i çeşm:

merdüm-i çeşm: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Göz bebeği.

3. Anuñ'çün merdüm-i çeşmüm döker yaş

4. Ki ʿışḳ-ıla degül-durur başı ḫoş

bed-nām ḳıl:

bed-nām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Kötü şöhretli.

5. Çü ġamun başdı ʿışḳuñ yolına gām

6. Beni uġrılıg-ıla ḳıldı bed-nām

düşmen ol:

düşmen ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Nefret etmek, hakkında kötü duygular beslemek.

7. Çü gördüm mihr yüzini

atamdan
8. Baña ḳardaşlarum hep oldı düşmen

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Uzaklaştırma.

11. Vaṭandan mekr-ile dūr eylediler
12. Atamdan bini mehcūr eylediler

mehcūr eyle:

mehcūr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ayrı düşürmek, ayırmak.

11. Vaṭandan mekr-ile dūr eylediler
12. Atamdan bini mehcūr eylediler

iẓhār ḳıl:

iẓhār ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Belirtmek, göstermek, ortaya çıkarmak.

13. Bugün mihrüñ yüzin sen ḳılduñ iẓhār
14. Ne bilem ki n'olısar āḫir-ı kār

āḫir-ı kār:

āḫir-ı kār: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İşin sonu.

13. Bugün mihrüñ yüzin sen ḳılduñ iẓhār
14. Ne bilem ki n'olısar āḫir-ı kār

ʿışḳ-ıla başı hoş degül:

ʿışḳ-ıla başı ḫoş degül: Deyim
Mısra: **4**
Aşktan yana pek iyi değil.

3. Anuñ'çün merdüm-i çeşmüm döker yaş
4. Ki ʿışḳ-ıla degül-durur başı ḫoş

Dizin

dịvāne ol:

dịvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Deliye dönmek.

5. Gönül zencịrüñe dịvāne oldı
6. Yüzüñ şemʿine cān pervāne oldı

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Işığın etrafında dönen kelebek olmak.

5. Gönül zencịrüñe dịvāne oldı
6. Yüzüñ şemʿine cān pervāne oldı

mihr-i münevver:

mihr-i münevver: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Aydınlık güneş.

7. Ruḫuñ şevḳıyla iy mihr-i münevver
8. Söyünmez şemʿ-i dil tā ṣubḥ-ı maḥşer

ṣubḥ-ı maḥşer

ṣubḥ-ı maḥşer:

ṣubḥ-ı maḥşer: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Mahşer sabahı.

7. Ruḫuñ şevḳıyla iy mihr-i münevver
8. Söyünmez şemʿ-i dil tā ṣubḥ-ı maḥşer

şemʿ-i dil:

şemʿ-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gönül mumu.

7. Ruḫuñ şevḳıyla iy mihr-i münevver
8. Söyünmez şemʿ-i dil tā ṣubḥ-ı maḥşer

ʿūd-ı cān:

ʿūd-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Hoş kokulu can ağacı.

9. Çü urduñ ʿūd-ı cāna germ āteş
10. Kerem ḳıl olma āteş gibi ser-keş

saḳḳā-yı eşk:

saḳḳā-yı eşk: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gözyaşı sakası.

13. Ṣaçar saḳḳā-yı eşküm yoluña ṣu
14. Urur ferrāş-ı zülfüm aña cārū

ferrāş-ı zülf:

ferrāş-ı zülf: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Saçının hizmetkarı.

13. Ṣaçar saḳḳā-yı eşküm yoluña ṣu
14. Urur ferrāş-ı zülfüm aña cārū

ʿāşıḳ ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sevdalanmak.

15. Göñül gül yüzüñe olalı ʿāşıḳ
16. Olupdur ṣubḥ-veş mihrüñde ṣādıḳ

ṣādık ol:

ṣādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Doğru, hakikatli, sadakatli, dürüst olmak.

15. Göñül gül yüzüñe olalı ʿāşıḳ
16. Olupdur ṣubḥ-veş mihrüñde ṣādıḳ

yoġ ol:

yoġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek.

17. Yoluñda ẕerre-veş yoġ olsa varı
18. Girü mihrüñle bāḳıdür

ḳarārı

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Can ve gönül.

19. Anı kim dost ola cān u dilden
20. Revā mı bilesin kendüñe düşmen

dost ol:

dost ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Tutulmak, aşık olmak, sevdalanmak.

19. Anı kim dost ola cān u dilden
20. Revā mı bilesin kendüñe düşmen

revā mı:

revā mı: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.

19. Anı kim dost ola cān u dilden
20. Revā mı bilesin kendüñe düşmen

düşmenligi eyle:

düşmenligi eyle: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Düşmanlık yapmak.

21. Kişi cānına düşmenligi eyler
22. Cihān mülkini cān olmasa n'eyler

cān ol:

cān ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gönül ol (mazsa).

21. Kişi cānına düşmenligi eyler
22. Cihān mülkini cān olmasa n'eyler

ʿāḳil ol:

ʿ***āḳil ol:*** Kalıp İfade

Mısra: **25**

Akıllı olmak.

25. İder mi ʿāḳil olan cānın āzār

26. Eliyle ḫırmenine kim ḳoya nār

āzār ider mi:

āzār ider mi: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Sövmer mi azarlar mı incinir mi?

25. İder mi ʿāḳil olan cānın āzār

26. Eliyle ḫırmenine kim ḳoya nār

āh eyle:

āh eyle: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Ah etmek.

27. Yavuz yil esdügin üstüñden iy māh

28. Dilemez dil anuñ’çün eylemez āh

bād-ı himmet:

bād-ı himmet: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Lütuf rüzgarı.

35. Eger irmezse senden bād-ı himmet

36. Alur ten zevraḳın girdāb-ı miḥnet

girdāb-ı miḥnet:

girdāb-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Eziyet, sıkıntı girdabı.

35. Eger irmezse senden bād-ı himmet

36. Alur ten zevraḳın girdāb-ı miḥnet

çāh-ı ġam:

çāh-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Gam kuyusu II Hz. Yusuf' un düşürüldüğü kuyu.

37. Ele irmezse zülfüñ rı̣smānı

38. Ḳalur dil çāh-ı ġamda cāvidānı̣

dil-i bı̣-ṣabr:

dil-i bı̣-ṣabr: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Sabırsız gönül.

41. Lebüñden ḫaste cāna kām virdüñ

42. Dil-i bı̣-ṣabruma ārām virdüñ

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Başıboş, inatçı, asi olmak.

9. Çü urduñ ʿūd-ı cāna germ āteş

10. Kerem ḳıl olma āteş gibi ser-keş

kerem ḳıl:

kerem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Cömertlik etmek, asalet göstermek.

9. Çü urduñ ʿūd-ı cāna germ āteş

10. Kerem ḳıl olma āteş gibi ser-keş

heykel kıl:

heykel ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Heykel haline getirmek.

45. Yigitsin alma ḳanum boynuña gel

46. Ḳoluñ ḳıl ḫaste cān boynına heykel

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim

Mısra: **43**

İş yapamaz hale gelmek, kuvvetten, itibardan düşmek.

43. Elüm ṭutmaz-ısañ düşdüm ayaġa

44. Lebüñ ṣunmazsañ irdi cān

ṭudaġa

kanum boynuña al:

ḳanum boynuña al: Deyim

Mısra: **45**

Ölümünün vebalini üzerine almak.

45. Yigitsin alma ḳanum boynuña gel

46. Ḳoluñ ḳıl ḫaste cān boynına heykel

yüzi yoḳ:

yüzi yoḳ: Deyim

Mısra: **4**

Yaptığı kötü bir işten dolayı bir şey isteyememe, cesareti yok.

3. Perį öykündügi-y'çün gül yüzüñe

4. Yüzi yoḳdur görünmege gözüñe

Dizin

güm-rāh ḳıl:

güm-rāh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Yolunu şaşırtmak, doğru yoldan ayırmak.

1. Cevābında didi Yūsuf ki iy māh

2. Ḳuluñam gerçi igen ḳılma güm-rāh

dil-dār-ı dil-bend:

dil-dār-ı dil-bend: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Gönlü kendine bağlamış olan kimse II Zelîhâ.

3. Baña güç itme iy dil-dār-ı dil-bend

4. Ḳulına güç buyırmadı Ḫudāvend

güç it:

güç it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Yük etmek, zorlaştırmak.

3. Baña güç itme iy dil-dār-ı dil-bend

4. Ḳulına güç buyırmadı

Ḫudāvend

lāyıḳdur ḳıl:

lāyıḳdur ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Yakışmak, münasip olmak.

5. Ḳo bini kendü ḳulluġım bileyin
6. Ne kim ḳulluġa lāyıḳdur ḳılayın

ḳul ol:

ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kul köle olmak.

7. Gerekmez ḳul olana ket-ḫudālıḳ
8. Ne lāyıḳdur gedāya pādişāhlıḳ

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Arkadaş, dost, sırdaş olmak.

9. Baña düşmez saña dem-sāz olmaḳ
10. ʿAzīzüñ ḫ∨ānına enbāz olmaḳ

enbāz ol:

enbāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Eş, benzer, ortak olmak.

9. Baña düşmez saña dem-sāz olmaḳ
10. ʿAzīzüñ ḫ∨ānına enbāz olmaḳ

ḳanını dök:

ḳanını dök: Deyim

Mısra: **13**

Öldürmek.

13. Yire ḳanını dökmek şol ḳuluñ ḥaḳ
14. K’urur şāhuñ nemekdānına barmaḳ

āzād id:

āzād id: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Serbest bırakmak, salıvermek.

19. Ḳulu ḳulluḳ ider ḳulluḳdan āzād
20. Evi ḳuluñ olur ḳulluḳla ābād

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

19. Ḳulu ḳulluḳ ider ḳulluḳdan āzād
20. Evi ḳuluñ olur ḳulluḳla ābād

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Emir etmek, buyurmak.

21. Velį şol ḳulluġı emr itme baña
22. Ki andan neng irişür ola saña

irişür ol:

irişür ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ulaşmak.

21. Velį şol ḳulluġı emr itme baña
22. Ki andan neng irişür ola saña

baş göge irgür:

baş göge irgür: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Umulmayan bir mutluluğa kavuşup sevinmek.

11. Göge irgürse bende ḳadr-ıla baş
12. Efendisi çanaġından yimez aş

elümden geldügince eyle:

elümden geldügince eyle: Deyim

Mısra: **16**

Gücüm yettiğince yapmak.

15. Ne ḫidmet ki diseñ fermān-berrem ben
16. Elümden geldügince eylerem ben

Dizin

āzād ḳıl:

āzād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Serbest, özgür bırakmak.

1. Zeliḫā girü dir iy tāze şimşād
2. Ḫudā ḳıldı boyuñ servini āzād

bende id:

bende id: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Köle etmek.

3. Kimüñ ḥaddidür iden anı bende
4. Ḳıla ol serv çün sāye figende

figende Ḳıl:

figende Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Çaresiz yapmak.

3. Kimüñ ḥaddidür iden anı bende
4. Ḳıla ol serv çün sāye figende

şemʿ-i şeker-hand:

şemʿ-i şeker-ḫand: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Tatlı gülüşlü mum II Sevgili.

5. Yaraşmaz saña iy şemʿ-i şeker-ḫand
6. Ayaġ üzre ṭurasın serv-mānend

taht-ı ʿizzet:

taḫt-ı ʿizzet: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Yücelik tahtı.

7. Otur sen taḫt-ı ʿizzetde melek-vār
8. Olayın ḫidmetüñde ben perestār

perestār ol:

perestār ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Hizmetçi olmak.

7. Otur sen taḫt-ı ʿizzetde melek-vār
8. Olayın ḫidmetüñde ben perestār

yir id:

yir id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yer etmek, iz bırakmak.

9. Yir idin sı̱nemüñ sı̱mı̱n serı̱rin
10. Lebümüñ nūş ḳıl şehdiyle şı̱rin

nūş ḳıl:

nūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
İçmek.

9. Yir idin sı̱nemüñ sı̱mı̱n serı̱rin
10. Lebümüñ nūş ḳıl şehdiyle şı̱rin

ḫitābı ḳıl:

ḫitābı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Söze başlamak.

13. Zelı̱ḫā ḳıldı çün böyle ḫitābı
14. Dönüp Yūsuf aña virdi cevābı

sādıḳ ol:

ṣādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sadakatli, dürüst olmak.

15. Olursañ subḥ-veş mihrümde ṣādıḳ
16. Gerek olmaḳ murāduma muvāfıḳ

muvāfıḳ ol:

muvāfıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Uygun olmak, münasip olmak.

15. Olursañ subḥ-veş mihrümde ṣādıḳ
16. Gerek olmaḳ murāduma muvāfıḳ

hevā-dār ol:

hevā-dār ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Hevesli, gönüllü, âşık olmak.

17. Çün olduñ serv tek ṭoġru hevā-dār
18. Ḫilāf itme sözüme iy vefādār

Ḫilāf it:

Ḫilāf it: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Karşı gelmek.

17. Çün olduñ serv tek ṭoġru hevā-dār
18. Ḫilāf itme sözüme iy vefādār

kendü ḥālümde ol:

kendü ḥālümde ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Yalnız olmak, tek olmak.

19. Ḳo bini kendü ḥālümde olayın
20. Ki yig bilür kişi kendü ḳolayın

ṭoġru ol:

ṭoġru ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Doğru ve dürüst olmak.

21. Olayın serv-tek yolumda ṭoġru
22. Ḳılayın aña ḫidmet iy perį-rū

hidmet Kıl:

ḫidmet Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Birine hizmet etmek, iş görmek, çalışmak.

21. Olayın serv-tek yolumda ṭoġru
22. Ḳılayın aña ḫidmet iy perį-

rū

31. Ṣınuḳ gönline birḳaç gün ider cebr
32. Ḳılur biñ zūr zār-ıla yine ṣabr

dost ol:

dost ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Tutulmak, aşık olmak, sevdalanmak.

27. Gönül kim mübtelā-yı dost olur
28. Murād aña rıżā-yı dost olur

terk id:

terk id: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Bırakmak, vazgeçmek.

29. Zeliḫā gözedüp yārüñ rıżāsın
30. Żarūrį terk ider kendü hevāsın

cebr id:

cebr id: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Zorlamak.

sabr Ḳıl:

ṣabr Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Sabretmek, tahammül etmek.

31. Ṣınuḳ gönline birḳaç gün ider cebr
32. Ḳılur biñ zūr zār-ıla yine ṣabr

rıżā-yı dost ol:

rıżā-yı dost ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Sevgilinin isteği olmak.

27. Gönül kim mübtelā-yı dost olur
28. Murād aña rıżā-yı dost olur

Dizin
hurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Sevinmek, mutlu olmak.

1. Meger bir dem ki dehr olmışdı ḫurrem
2. Ṣabā enfās-ı ʿİsā gibi ḫoş-dem

enfās-ı ʿİsā:

enfās-ı ʿİsā: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Hz. İsa'nın nefesi (Hz. İsa'nın ölüleri diriltme mucizesi bağlamında).

1. Meger bir dem ki dehr olmışdı ḫurrem
2. Ṣabā enfās-ı ʿİsā gibi ḫoş-dem

Hıżır şuyı:

Ḫıżır şuyı: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Ab-ı hayatı içtiği için ölümsüzlüğe kavuşan Peygamber ya da veli.Zor anlarında insanların yardımına koşar, başkalarının kılığına bürünebilir, olağanüstü özellikleri olan bir peygamber olarak düşünülür.

3. Ḫıżır ṣuyın sebīl itmiş bulutlar
4. Şecerler nār-ı Mūsī'den münevver

sebil it:

sebīl it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Bol bol vermek, dağıtmak.

3. Ḫıżır ṣuyın sebīl itmiş bulutlar
4. Şecerler nār-ı Mūsī'den münevver

nār-ı mūsi:

nār-ı mūsī: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hz. Musa ateşi.

3. Ḫıżır ṣuyın sebīl itmiş bulutlar
4. Şecerler nār-ı Mūsī'den münevver

cennet-āsā it:

cennet-āsā it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Cennet gibi yapmak.

5. Bahār itmiş cihānı cennet-āsā

6. Şükūfe olmış-ıdı ʿayn-ı ḥavrā

ʿayn-ı ḥavrā ol:

ʿayn-ı ḥavrā ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Âhû gözlü güzel olmak.

5. Bahār itmiş cihānı cennet-āsā

6. Şükūfe olmış-ıdı ʿayn-ı ḥavrā

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

9. Henüz olmışdı ḫaṭṭ-ı sebz ẓāhir

10. Daḫı eṭfāl gibi sāde-ḫāṭır

ḫaṭṭ-ı sebz:

ḫaṭṭ-ı sebz: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yeşil ayva tüyü.

9. Henüz olmışdı ḫaṭṭ-ı sebz ẓāhir

10. Daḫı eṭfāl gibi sāde-ḫāṭır

feth it:

feṭḥ it: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Açmak, ele geçirmek.

11. Ṣafā bābını feṭḥ itmişdi gülzār

12. Gülistān olmış-ıdı deşt ü kūhsār

deşt ü kūhsār ol:

deşt ü kūhsār ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Çöl ve dağ olmak.

11. Ṣafā bābını fetḥ itmişdi gülzār
12. Gülistān olmış-ıdı deşt ü kūhsār

bend-i ġam:

bend-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Gam bağı.

13. Güzeller ḳaddi gibi serv ü şimşād
14. Ṭurur gülşende bend-i ġamdan āzād

ḫurde-i zer:

ḫurde-i zer: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Altın parçası.

15. Ṭutardı gül elinde ḫurde-i zer
16. ʿArūs-ı gülşene olmışdı zi̯ver

ziver ol:

zi̯ver ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Süs olmak, süslenmek.

15. Ṭutardı gül elinde ḫurde-i zer
16. ʿArūs-ı gülşene olmışdı zi̯ver

ʿarūs-ı gülşen:

ʿarūs-ı gülşen: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gül bahçesinin gelini.

15. Ṭutardı gül elinde ḫurde-i zer
16. ʿArūs-ı gülşene olmışdı zi̯ver

ʿarūs-ı gülşen: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Gül bahçesinin gelini.

117. Müdevver şekili vü yüzi düz-idi
118. ʿArūs-ı gülşenüñ görür göziydi

zebān-ı dil-ber:

zebān-ı dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gönlü kendine çeken, güzelin dili.

19. Zebān-ı dil-bere beñzerdi bülbül

20. Ṣaçı reyḥānına dönmişdi sünbül

yüz bul:

yüz bul: Deyim

Mısra: **21**

İlgi ve yakınlık görmek II

Cesaret bulmak.

21. Dehān-ı yārdan yüz buldı ġonca

22. Anuñ'çün nāz-ıla başladı ġonca

dehān-ı yār:

dehān-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Sevgilinin ağzı.

21. Dehān-ı yārdan yüz buldı ġonca

22. Anuñ'çün nāz-ıla başladı ġonca

yād id:

yād id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Hatırlamak.

23. Gülüñ cevrini bülbül yād iderdi

24. Ser-i serve çıḳup feryād iderdi

feryād id:

feryād id: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Feryat etmek, inlemek.

23. Gülüñ cevrini bülbül yād iderdi

24. Ser-i serve çıḳup feryād iderdi

ser-i serv:

ser-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Servi ağacının başı.

23. Gülüñ cevrini bülbül yād iderdi
24. Ser-i serve çıḳup feryād iderdi

feryād Ḳıl:

feryād Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Feryat etmek.

25. Ḳılurdı ṭıfl-ı bülbül çünki feryād
26. Ṣalardı şāḫ-ı gülden mehdini bād

ṭıfl-ı bülbül:

ṭıfl-ı bülbül: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Bülbülün çocuğu.

25. Ḳılurdı ṭıfl-ı bülbül çünki feryād
26. Ṣalardı şāḫ-ı gülden mehdini bād

şāh-ı gül:

şāḫ-ı gül: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Gül padişahı.

25. Ḳılurdı ṭıfl-ı bülbül çünki feryād
26. Ṣalardı şāḫ-ı gülden mehdini bād

giryān it:

giryān it: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Ağlamak.

27. Hezārān ebr-veş itdükçe giryān
28. Olurdı ġoncalar gül gibi ḫandān

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gülmek, neşeli ve mutlu olmak.

27. Hezārān ebr-veş itdükçe giryān
28. Olurdı ġoncalar gül gibi ḫandān

bülbül Ḳıl:

bülbül Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Bülbül kılmak II Âşık etmek.

29. Ḳılur ḫ∨ānandalıḳ şevḳ-ıla bülbül

30. Ḳulaġ urmış u diñler ẕevḳ-ıla gül

Ḳulaġ ur:

Ḳulaġ ur: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Kulak vermek, dinlemek.

29. Ḳılur ḫ∨ānandalıḳ şevḳ-ıla bülbül

30. Ḳulaġ urmış u diñler ẕevḳ-ıla gül

āheng id:

āheng id: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Uymak, eşlik etmek.

31. Çekāvek bülbüle āheng iderdi

32. Nevāsı ʿāşıḳı dil-teng iderdi

dil-teng id:

dil-teng id: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Gönlü kederli, ıztıraplı olmak.

31. Çekāvek bülbüle āheng iderdi

32. Nevāsı ʿāşıḳı dil-teng iderdi

bezm-efrūz ol:

bezm-efrūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Meclisi aydınlatmak.

33. Şeḳāyıḳ ḥoḳḳası ʿanberle ṭolmış

34. Çerāġ-ı lāle bezm-efrūz olmış

Çerāġ-ı lāle:

Çerāġ-ı lāle: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Lalenin ışığı, lale kandili.

33. Şeḳāyıḳ ḥoḳḳası ʿanberle ṭolmış
34. Çerāġ-ı lāle bezm-efrūz olmış

leb-i āb-ı revān:

leb-i āb-ı revān: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Akarsuyun kenarı.

35. Elinden ḳomaz idi lāle cāmı
36. Leb-i āb-ı revān-ıdı maḳāmı

meşġūl ol:

meşġūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Uğraşmak, meşgul olmak.

37. Ḫalāyıḳ olmış-ıdı ʿişe meşġūl
38. Ḳılurdı ẕevḳ ü ʿişret bay u yoḫsul

bay u yoḫsul:

bay u yoḫsul: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Zengin ve fakir.

37. Ḫalāyıḳ olmış-ıdı ʿişe meşġūl
38. Ḳılurdı ẕevḳ ü ʿişret bay u yoḫsul

zevk ü ʿişret Kıl:

ẕevḳ ü ʿişret Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Zevk ü safa etmek ve eğlenmek.

37. Ḫalāyıḳ olmış-ıdı ʿişe meşġūl
38. Ḳılurdı ẕevḳ ü ʿişret bay u yoḫsul

zeliḫā-yı şeker-leb:

zeliḫā-yı şeker-leb: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Dudağı şeker gibi tatlı olan, tatlı dudaklı Zelîha II Tatlı dilli, hoş sohbet Zelîha.

43. Bu mevsimde Zeliḫā-yı şeker-leb
44. Ḳılurdı ẕevḳ u ʿişret rūz-tā-

şeb

zevḳ u ʿişret Ḳıl:

ẕevḳ u ʿişret Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Zevk ü safa etmek ve eğlenmek.

43. Bu mevsimde Zeliḫā-yı şeker-leb

44. Ḳılurdı ẕevḳ u ʿişret rūz-tā-şeb

meyl-i ʿişret ḳıl:

meyl-i ʿişret ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **45**

İşret arzusunda olmak.

45. Velį ḳılmazdı Yūsuf meyl-i ʿişret

46. Zeliḫā-y-ıla hįç itmezdi ṣoḥbet

ṣoḥbet it:

ṣoḥbet it: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Sohbet etmek.

45. Velį ḳılmazdı Yūsuf meyl-i ʿişret

46. Zeliḫā-y-ıla hįç itmezdi ṣoḥbet

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Örtülmek, gizlenmek.

47. Olurdı genc-veş künc içre mestūr

48. ʿİbādet ḫānesin eylerdi maʿmūr

maʿmūr eyle:

maʿmūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **48**

İmar etmek, bayındır hale getirmek.

47. Olurdı genc-veş künc içre mestūr

48. ʿİbādet ḫānesin eylerdi maʿmūr

ṣayru ol:

ṣayru ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Hasta olmak.

49. Düzetmişdi Zeli̱ḫā bir güzel bāġ
50. K'olurdı ṣayru girse içine ṣaġ

bāg-ı İrem mi:

bāg-ı İrem mi: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Cennet bahçesi mi?

51. İren dirdi aña bāg-ı İrem mi
52. İrem bāġına dimezdi irem mi

irem mi:

irem mi: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Erişeyim mi, ulaşayım mı?

51. İren dirdi aña bāg-ı İrem mi
52. İrem bāġına dimezdi irem mi

tūtıyā-yı çeşm-i āhū:

tūtıyā-yı çeşm-i āhū: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Ceylan gözünün sürme tozu.

57. Ġubārı tūtıyā-yı çeşm-i āhū
58. Giyāhı nesteren-reng ü semen-bū

nebāt-ı mihr:

nebāt-ı mihr: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Aşk bitkisi.

59. Feżāsı ʿişmet ehlinüñ penāhı
60. Nebāt-ı mihr idi yek-ser giyāhı

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Bahsetmek, konuşmak.

61. Ṣabā ṭoprağı mihrinden urur dem
62. Şimāli̱dür Mesi̱ḥ ü Hıżr'a hem-dem

āb-ı kevŝer:

āb-ı kevŝer: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Cennette bulunduğuna ve içenin bir daha susuzluk çekmeyeceğine inanılan kutsal su. Beyitte sevgilinin dudağı ab-ı kevsere benzetilmiştir.

63. Türābı āb-ı Kevŝerle sirişte
64. Ferişte ʿāşıḳ-ıdı ol behişte

āb-ı kevŝer: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Cennette bulunan kutsal havuzun suyu II Cana can katan, hayat veren, saf, temiz, tatlı su.

111. Çemen gül yüzlüler ḫaṭṭı gibi ter
112. Lebi gibi aḳan şu āb-ı Kevŝer

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Taze çimen, yeşillik.

65. Açılmış sebze-i ter tāze yapraḳ
66. Döşemiş ṣaḥnına ferş-i sitebraḳ

sebze-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Taze çimen, yeşillik.

99. Ṭutardı sebze-i ter sebz dı̤bā
100. Olurdı berg-i lāle āl tamġa

ferş-i sitebraḳ:

ferş-i sitebraḳ: Kalıp İfade

Mısra: **66**

(İstebrak: kumaş) Sırma ile dokunmuş bir cins kalın kumaşlı yer.

65. Açılmış sebze-i ter tāze yapraḳ
66. Döşemiş ṣaḥnına ferş-i sitebraḳ

ālūd ḳılmış mı:

ālūd ḳılmış mı: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Bulaşmış mı?

69. Ṭudağı nārven ḳılmış mı ālūd
70. Gül-i ḥaṭmi̱den olmış yir zer-endūd

gül-i ḥaṭmi:

gül-i ḥaṭmi̱: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Ebegümecigillerden, bahçelerde çok yetişen, yaz sonunda bol ve değişik renklerde çiçekler açan, tohumlarla üretilen, balgam söktürücü, boğaz ve bâdemcik iltihaplarını giderici hassalara sâhip, bir veya çok yıllık dayanıklı bitki.

69. Ṭudağı nārven ḳılmış mı ālūd
70. Gül-i ḥaṭmi̱den olmış yir zer-endūd

zer-endūd ol:

zer-endūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Altın yaldızlı, altınla kaplama.

69. Ṭudağı nārven ḳılmış mı ālūd
70. Gül-i ḥaṭmi̱den olmış yir zer-endūd

cedvel çek:

cedvel çek: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Yazma kitaplarda levhaların sayfa kenarlarına çizgi çekmek.

71. Gümüş evrāḳını ber-fek ḳılup ḥal
72. Ṣu çekmiş ṣafḥa-i gül-zāra cedvel

ṣafḥa-i gül-zār:

ṣafḥa-i gül-zār: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Gül bahçesi sayfası.

71. Gümüş evrāḳını ber-fek ḳılup ḥal
72. Ṣu çekmiş ṣafḥa-i gül-zāra cedvel

pāk id:

pāk id: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Temizlemek.

73. Çemen levḥin ṣabā çün pāk iderdi

74. Yazardı sebze ḫaṭṭ-ı lāciverdi

hatt-ı lāciverd:

ḫaṭṭ-ı lāciverd: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Lacivert çizgi, yazı.

73. Çemen levḥin ṣabā çün pāk iderdi

74. Yazardı sebze ḫaṭṭ-ı lāciverdi

levḥ-i simin:

levḥ-i sīmīn: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Gümüş göğüslü sayfa, temiz levha.

75. Oḳurlardı görüp ol levḥ-i sīmīn

76. Ezel naḳḳāşınuñ ṣunʿ-ı rumūzın

ṣunʿ-ı rumūz:

ṣunʿ-ı rumūz: Kalıp İfade

Mısra: **76**

İşaretler yaratma.

75. Oḳurlardı görüp ol levḥ-i sīmīn

76. Ezel naḳḳāşınuñ ṣunʿ-ı rumūzın

ruḥ-ı dil-ber:

ruḫ-ı dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Güzelin, sevgilinin yanağı.

77. Ruḫ-ı dil-ber gibi güller gülerdi

78. Dil-i ʿuşşāḳdan cānlar dilerdi

dil-i ʿuşşāk:

dil-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Aşıkların gönlü.

77. Ruḫ-ı dil-ber gibi güller gülerdi
78. Dil-i ʿuşşāḳdan cānlar dilerdi

çeşm-i dildār ol:

çeşm-i dildār ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Gönül alan göz.

79. Bi-ʿaynih nergis olmış çeşm-i dildār
80. Kimi maḫmūra beñzer kimi bi̯mār

ṭabib ol:

ṭabi̯b ol: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Doktor olmak.

83. Gelüp ti̯mār içün olup ṭabi̯b āb
84. Diler kim içüre bi̯māra cüllāb

nakş eyle:

naḳş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Süslemek, bezemek, nakışla işlemek.

85. Eline sünbül almış ḳıl ḳalemler
86. Gezüp gül-zār içini naḳş eyler

menzil eyle:

menzil eyle: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Konaklama yeri, kalacak yer haline getirmek.

87. Çenār eyler kenār-ı servi menzil
88. Ḳılur ḳolını boynına ḥamāyil

kenār-ı serv:

kenār-ı serv: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Servin kenarında.

87. Çenār eyler kenār-ı servi menzil
88. Ḳılur ḳolını boynına

ḥamāyil

ḥamāyil Ḳıl:

ḥamāyil Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Bağlamak, sarmak.

87. Çenār eyler kenār-ı servi menzil

88. Ḳılur ḳolını boynına ḥamāyil

zanbaḳ-ı ter:

zanbaḳ-ı ter: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Taze zambak.

89. Biter serv ayaġında zanbaḳ-ı ter

90. Ṣafāda ṣan beyāż-ı sāḳ-ı dil-ber

sengin-dil ol:

sengin-dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Taş kalpli, acımasız, merhametsiz olmak.

93. Ruṭab sengin-dil olmışdı çü Perviz

94. Leb-i Şirin gibi likin şeker-riz

leb-i Şirin:

leb-i Şirin: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Şîrîn'in dudağı.

93. Ruṭab sengin-dil olmışdı çü Perviz

94. Leb-i Şirin gibi likin şeker-riz

eṭfāl-ı gülşen:

eṭfāl-ı gülşen: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gül bahçesinin çocukları.

95. Ṣunar çün dāye-veş pistānın encir

96. Olur eṭfāl-ı gülşen şirden sir

sir ol:

şi̱r ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Doymak.

95. Ṣunar çün dāye-veş pistānın encir
96. Olur eṭfāl-ı gülşen şi̱rden si̱r

rahş-ı ṣafā:

raḫş-ı ṣafā: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Safa atı.

103. İder cevlān binüp raḫş-ı ṣafāya
104. Leṭāfet ṭopın aġdurdı semāya

berg-i lāle:

berg-i lāle: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Lale yaprağı II Zellîhâ'nın yanağı.

99. Ṭutardı sebze-i ter sebz di̱bā
100. Olurdı berg-i lāle āl tamġa

cevlān İd:

cevlān İd: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Dolaşmak.

103. İder cevlān binüp raḫş-ı ṣafāya
104. Leṭāfet ṭopın aġdurdı semāya

tamġa ol:

tamġa ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Damga, mühür, nişan olmak.

99. Ṭutardı sebze-i ter sebz di̱bā
100. Olurdı berg-i lāle āl tamġa

sūsen-i ter:

sūsen-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Taze susam çiçeği.

105. Eline kāse almış sūsen-i ter
106. Çiçeklerden ḳılur cerr

sim-ile zer

cerr kıl:

cerr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Toplamak, almak.

105. Eline kāse almış sūsen-i ter

106. Çiçeklerden ḳılur cerr sim-ile zer

ruh-ı ʿāşık:

ruḫ-ı ʿāşıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Âşığın yanağı.

107. Ruḫ-ı ʿāşıḳ gibi ayva yüzi zerd

108. Sefer çekmiş ü gelmiş yüzi pür-gerd

tıfl-ı ġonca:

ṭıfl-ı ġonca: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Tecrübesiz gonca.

109. Ṣabādan ṭıfl-ı ġonca yir ṭabānca

110. Ki yüzinde ḳalur āŝār-ı pençe

āŝār-ı pençe:

āŝār-ı pençe: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Pençe izleri.

109. Ṣabādan ṭıfl-ı ġonca yir ṭabānca

110. Ki yüzinde ḳalur āŝār-ı pençe

ḥavż-ı ʿāli:

ḥavż-ı ʿālį: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Büyük havuz.

113. İçinde vardı iki ḥavż-ı ʿālį

114. Ki ṭutar ḥavż-ı Kevŝer'den miŝāli

ḥavż-ı kevŝer:

ḥavż-ı kevŝer: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Kevser havuzu, cennette bulunan bir havuz II Hayat veren kaynak.

113. İçinde vardı iki ḥavż-ı ʿāliį
114. Ki ṭutar ḥavż-ı Kevŝer'den miŝāli

zaḥm-ı tişe:

zaḥm-ı tişe: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Balta yarası, baltanın ağaçta açtığı kesi.

119. Degül ẓāhir yüzinde zaḫm-ı tişe
120. ʿAceb düzmiş anı üstād-ı pişe

Şarāb-ı vaşl:

Şarāb-ı vaşl: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Kavuşma şarabı. II Kavuşmanın sarhoşluğu.

121. Derūnı sāde diller gibi ṣāfį
122. Şarāb-ı vaṣl gibi ṣuyı ṣāfį

ebr-i sevdā:

ebr-i sevdā: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Sevda bulutu.

123. Ruḫı dil-ber gibi ṣāf u muṣaffā
124. Yüzinde zülfi ʿaksi ebr-i sevdā

şūret-i ʿālem:

şūret-i ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Dünyanın görünüşü.

125. İçinde ṣūret-i ʿālem görinür
126. Meger āyįne-i ʿālem-nümādur

āyine-i ʿālem-nümā:

āyįne-i ʿālem-nümā: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Cihanı gösteren ayna, İskender'in aynası II Dünya gerçeklerini yansıtan şey.

125. İçinde ṣūret-i ʿālem görinür
126. Meger āyi̯ne-i ʿālem-nümādur

leb-i dil-ber:

leb-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Sevgilinin dudağı.

127. Kenārında açılmış ḫūb ter sebz
128. Leb-i dil-ber gibi eṭrāfı ser-sebz

çeşm-i giryān:

çeşm-i giryān: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Ağlayan göz.

129. Güzeller yüzi gibi şād u ḫandān
130. Veli̯kin ṭolu yaş çün çeşm-i giryān

pür-şehd id:

pür-şehd id: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Bal dolu etmek, balla doldurmak.

131. Çemen seyrine geldükc'ol peri̯-gi̯r
132. Birin pür-şehd ider birin ṭolu şi̯r

māh-ı felek-mehd:

māh-ı felek-mehd: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Gökyüzü beşiğinde ki ay.

133. Dem-ā-dem anda ol māh-ı felek-mehd
134. Birinden şi̯r ü birinden içer şehd

ḫurrem ü şād:

ḫurrem ü şād: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Mutlu ve mesut.

135. Çü Yūsuf istedi kim ḫurrem ü şād
136. Zeli̯ḫā ṣoḥbetinden ola

āzād

138. Olup bu bāġı ḳıldı aña menzil

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

135. Çü Yūsuf istedi kim ḫurrem ü şād
136. Zeliḫā ṣoḥbetinden ola āzād

menzil ḳıl:

menzil ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Yurt edinmek, konaklamak.

137. Zeliḫā sözine nā-çār ḳāyil
138. Olup bu bāġı ḳıldı aña menzil

ḳāyil ol:

ḳāyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Rıza göstermek, kabul etmek.

137. Zeliḫā sözine nā-çār ḳāyil

şāh-ı cevān-baḫt:

şāh-ı cevān-baḫt: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Bahtı açık padişah.

139. İki ḥavż arasında ḳurdı bir taḫt
140. K'oturdı anda bu şāh-ı cevān-baḫt

ḥüsn-i yūsuf:

ḥüsn-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Hz. Yusuf'un güzelliği.

141. Çü virdi ḥüsn-i Yūsuf bāga zi̯net
142. Gülistān içi oldı ʿayn-ı cennet

ʿayn-ı cennet ol:

ʿayn-ı cennet ol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Cennet gözü olmak.

141. Çü virdi ḥüsn-i Yūsuf bāga zi̯net
142. Gülistān içi oldı ʿayn-ı cennet

murġ-ı çemen:

murġ-ı çemen: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Bülbül II Bahçedeki kuş.

143. Oḳur murġ-ı çemen bu dāsitānı
144. Ki ḫoş bāgına lāyıḳ bāġbānı

bāg u būstān:

bāg u būstān: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Bağ ve bahçe.

145. Çün ola bāg u būstān cennet-eyvān
146. Gerekdür bāġbānı ḥūr u Rıḍvān

māh-ı cāri:

māh-ı cāri̯: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Genç sevgili.

153. Ḥavāri̯ gibi ol zi̯bā cevāri̯
154. Bezerler bāġ için çün māh-ı cāri̯

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Taze gül.

155. Gül-i ter gibi açılup ḳatında
156. Ṭururlar serv gibi ḫıdmetinde

kıyāmet Ḳop:

ḳıyāmet Ḳop: Deyim
Mısra: **158**
Bir yerde çok gürültü ve telaş olmak.

157. Zeli̯ḫā pes didi iy serv-ḳāmet
158. Ḳopar sen ḳıyām itseñ ḳıyāmet

ḳıyām it:

ḳıyām it: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Ayakta durmak, namazda ayakta durmak.

157. Zeliḫā pes didi iy serv-ḳāmet

158. Ḳopar sen ḳıyām itseñ ḳıyāmet

muvāfıḳ ol:

muvāfıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Uygun olmak, münasip olmak.

161. Beni çün görmedüñ kendüñe lāyık

162. Benümle bir dem olmaduñ muvāfıḳ

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **163**

İçmek.

163. Alup nūş eylemedüñ ṭolu cāmum

164. Ṭavāf eylemedüñ Beytü'l-Ḥarām'um

Tavāf eyle:

Ṭavāf eyle: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Etrafında dönmek, Kabe'nin etrafında dönmek.

163. Alup nūş eylemedüñ ṭolu cāmum

164. Ṭavāf eylemedüñ Beytü'l-Ḥarām'um

mihr-i dil-ārā:

mihr-i dil-ārā: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Gönlü süsleyen güneş II Sevgili.

165. Bu meh-rūlardan iy mihr-i dil-ārā

166. Kimi isterseñ it kendüñe hemtā

hemtā it:

hemtā it: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Eş, benzer, denk, müsâvî olmak.

165. Bu meh-rūlardan iy mihr-i dil-ārā
166. Kimi isterseñ it kendüñe hemtā

temettuʿ kıl:

temettuʿ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Kâr, fayda elde etmek.

167. Ḥelāl olsun bulardan ḳıl temettuʿ
168. Ne yüzden dirseñ it ḥāṣıl temettuʿ

Ḥelāl ol:

Ḥelāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Helal olmak.

167. Ḥelāl olsun bulardan ḳıl temettuʿ
168. Ne yüzden dirseñ it ḥāṣıl temettuʿ

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Neden, niçin.

167. Ḥelāl olsun bulardan ḳıl temettuʿ
168. Ne yüzden dirseñ it ḥāṣıl temettuʿ

ḥāṣıl it:

ḥāṣıl it: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Elde etmek, edinmek.

167. Ḥelāl olsun bulardan ḳıl temettuʿ
168. Ne yüzden dirseñ it ḥāṣıl temettuʿ

gönül murġı:

gönül murġı: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Gönül kuşu.

169. Girüp gül dir bularuñ gülşeninden
170. Göñül murġına ḳūt al ḫırmeninden

serv-i gülşen:

serv-i gülşen: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Gül bahçesinin servisi.

171. Ṣafā ḳaṣrını yap iy serv-i gülşen
172. Sütūn eyle bu sīmīn sāḳlardan

sütūn eyle:

sütūn eyle: Kalıp İfade
Mısra: **172**
Direk yapmak, dayanak yapmak.

171. Ṣafā ḳaṣrını yap iy serv-i gülşen
172. Sütūn eyle bu sīmīn sāḳlardan

vefā ḳıl:

vefā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Sevgi ve dostlukta sebat göstermek, sözünde durmak.

173. Vefā ḳılmış-iken devrān ṣafā sür
174. Geçer ḳalmaz bu devrān bī-vefādur

eyyām-ı cevāni:

eyyām-ı cevānī: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Gençlik günleri.

175. Bilürsin çünki eyyām-ı cevānī
176. Olur vaḳt-i neşāṭ u kām-rānī

kām-ı cānı:

kām-ı cānı: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Gönlün isteği.

177. Süre gör kām-ı cānı ṭolmadın cām
178. Ala gör cām-ıla eyyāmdan

kām

kām-ı cānı: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Gönlün isteği.

177. Süre gör kām-ı cānı ṭolmadın cām
178. Ala gör cām-ıla eyyāmdan kām

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Bu nedenle.

179. Bu yüzden Yūsuf'a idüp naṣi̯ḥat
180. Dönüp meh-rūlara ḳıldı vaṣıyyet

naṣiḥat id:

naṣi̯ḥat id: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Öğüt vermek, nasihat vermek.

179. Bu yüzden Yūsuf'a idüp naṣi̯ḥat

180. Dönüp meh-rūlara ḳıldı vaṣıyyet

vaṣıyyet kıl:

vaṣıyyet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Öğüt vermek ve vasiyet etmek.

179. Bu yüzden Yūsuf'a idüp naṣi̯ḥat
180. Dönüp meh-rūlara ḳıldı vaṣıyyet

vakt-i neşāṭ ol:

vaḳt-i neşāṭ ol: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Sevinç vakti olmak.

175. Bilürsin çünki eyyām-ı cevānı̯
176. Olur vaḳt-i neşāṭ u kām-rānı̯

gülistān kıl:

gülistān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Gül bahçesi hâline getirmek.

149. Ḳamu nārenc-ġabġab nār-pistān
150. Yüzi nūrı ḳılur nārı gülistān

çevgān İd:

çevgān İd: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Çevgan oyunu gibi oynamak.

101. Ṭutar nārenc-bün gülşende meydān
102. İder nārenci gūy u ṣāḫı çevgān

ḥal ḳıl:

ḥal ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Halletmek, çözüme kavuşturmak.

71. Gümüş evrāḳını ber-fek ḳılup ḥal
72. Ṣu çekmiş ṣafḥa-i gül-zāra cedvel

cennet-eyvān ol:

cennet-eyvān ol: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Cennet köşkü gibi.

145. Çün ola bāg u būstān cennet-eyvān
146. Gerekdür bāġbānı ḫūr u Rıḍvān

üstād-ı pişe:

üstād-ı pişe: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Sanat ustası.

119. Degül ẓāhir yüzinde zaḫm-ı tişe
120. ʿAceb düzmiş anı üstād-ı pişe

gül-i sūri:

gül-i sūrį: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Koyu pembe renkli pembe.

53. Degüldi āb-ıla gilden muṣavver
54. Gül-i sūrį-y-idi sūrı ser-ā-ser

beyāż-ı sāḳ-ı dil-ber:

beyāż-ı sāḳ-ı dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Güzelin baldırının beyazı.

89. Biter serv ayaġında zanbaḳ-ı ter
90. Ṣafāda ṣan beyāż-ı sāḳ-ı dil-ber

menzil-i āhū-yı tātār:

menzil-i āhū-yı tātār: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Tatar ceylanının yeri.

55. Zemįni menzil-i āhū-yı Tātār
56. Hevāsı müşk-bįz ü nāfe-kirdār

sefer çek:

sefer çek: Deyim
Mısra: **108**
Yolculuğa etmek.

107. Ruḫ-ı ʿāşıḳ gibi ayva yüzi zerd
108. Sefer çekmiş ü gelmiş yüzi pür-gerd

Dizin

sözimi ṭut:

sözimi ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Söz dinlemek.

1. Didi tenhā bulara ol perį-vār
2. Ki ṭutuñ sözimi zinhār zinhār

ḫidmet id:

ḫidmet id: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Hizmet etmek.

3. İdüñüz Yūsuf'a cān-ıla ḫidmet
4. Bilüñüz ḫidmetini cāna minnet

baş eg:

baş eg: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Buyruğa uymayı kabul etmek.

5. Egüp fermānına baş ḫāme gibi
6. Eli altında oluñ nāme gibi

lam ol:

lam ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Lam olmak, lam harfi gibi eğilmiş olmak II Boyları bükülmek.

7. Oluñ māyil elif ḳaddine çün lam
8. Ne kām idinse dimeñüz elif-lam

kām id:

kām id: Kalıp İfade
Mısra: **8**
İstemek.

7. Oluñ māyil elif ḳaddine çün lam
8. Ne kām idinse dimeñüz elif-lam

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade
Mısra: **9**
İçmek, yudumlamak.

9. Eger zehr ise ṣunduġı idüñ nūş
10. Eger düşnām iderse gūş uruñ ḫōş

nūş id: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İçmek, yudumlamak.

29. Kemer gibi ḳılup bilin der-āġūş
30. Lebi cāmın ideydi cān-ıla nūş

düşnām id:

düşnām id: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sövmek, azarlamak.

9. Eger zehr ise ṣunduġı idüñ nūş
10. Eger düşnām iderse gūş uruñ ḫōş

gūş ur:

gūş ur: Deyim

Mısra: **10**

Kulak tutmak || Dinlemek, işitmek istemek.

9. Eger zehr ise ṣunduġı idüñ nūş

10. Eger düşnām iderse gūş uruñ ḫōş

der-h∨āst Kıl:

der-ḫ∨āst Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

İstekte bulunmak, talep etmek.

11. Ṭuruban ḳulluġında serv-tek rāst

12. Ḳıluñ ḥāżır neyi isterse der-ḫ∨āst

yüzüñüz dür:

yüzüñüz dür: Deyim

Mısra: **13**

Surat asmak, yüz buruşturmak.

13. Yüzüñüz ġonca gibi dürmeñüz hiç

14. Benefşe gibi ḳılmañ boynuñuz piç

piç kıl:

piç ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Bükmek, kıvırmak.

13. Yüzüñüz ġonca gibi dürmeñüz hiç

14. Benefşe gibi ḳılmañ boynuñuz piç

serv-i gül-endām:

serv-i gül-endām: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gül endamlı, endamı güle benzeyen servi II Hz. Yûsuf.

15. Velį ol lāle-ruḫ serv-i gül-endām

16. Gice her ḳanġuñuzla ḳılsa ārām

ārām kıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Durgunlaşmak, sakin olmak.

15. Velį ol lāle-ruḫ serv-i gül-endām
16. Gice her ḳanġuñuzla ḳılsa ārām

el şun:

el şun: Deyim
Mısra: **17**
El uzatmak, el sürmek, dokunmak, yaklaşmak, sahip olmak.

17. İçüñüzden kime el şunsa ol gül
18. Daḫı el virmeden eyleñ taʿallül

taʿallül eyle:

taʿallül eyle: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yalandan bahâneler bularak bir işten kaçınmak.Mazeret sunmak.

17. İçüñüzden kime el şunsa ol gül
18. Daḫı el virmeden eyleñ taʿallül

el vir:

el vir: Kalıp İfade
Mısra: **18**
El uzatmak.

17. İçüñüzden kime el şunsa ol gül
18. Daḫı el virmeden eyleñ taʿallül

ḫaber-dār eyle:

ḫaber-dār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Haber vermek, haberli olmasını sağlamak, bir haberi birine bildirmek.

19. Gelüñ evvel beni eyleñ ḫaber-dār
20. Pes andan şoñra varuñ virüñ iḳrār

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **20**

Artık, bundan sonra.

19. Gelüñ evvel beni eyleñ ḫaber-dār
20. Pes andan ṣoñra varuñ virüñ iḳrār

tebdil id:

tebdīl id: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Değiştiren, bir halden başka bir hale getiren.

21. Bu-y-ıdı ḳıṣṣa kim ol demde taʿcīl
22. İdeydi kendüzine anı tebdīl

Kırān id:

Ḳırān id: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Yakınlaşma, bir araya gelme.

23. Girüp ol cāriye şekline bu māh
24. Ḳırān ideydi bu mihr-ile nā-gāh

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Toplamak, bir araya getirmek.

25. Şeref burcında mihr ü māh olup cemʿ
26. Yaḳa cān meclisinde vaṣl-ıla şemʿ

mihr ü māh:

mihr ü māh: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Güneş ve ay.

25. Şeref burcında mihr ü māh olup cemʿ
26. Yaḳa cān meclisinde vaṣl-ıla şemʿ

murād-ı cān:

murād-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Gönlün isteği, arzusu.

27. Bu ḥīleyle murād-ı cāna vāṣıl
28. Olup maḳṣūdını ideydi ḥāṣıl

ḥāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Ortaya çıkarmak; elde etmek.

27. Bu ḥi̱leyle murād-ı cāna vāṣıl
28. Olup maḳṣūdını ideydi ḥāṣıl

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Ulaşmak, birleşmek; kavuşmak.

27. Bu ḥi̱leyle murād-ı cāna vāṣıl
28. Olup maḳṣūdını ideydi ḥāṣıl

der-āġūş ḳıl:

der-āġūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kucaklamak.

29. Kemer gibi ḳılup bilin der-āġūş
30. Lebi cāmın ideydi cān-ıla nūş

nār-ı caḥi̱m:

nār-ı caḥi̱m: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Cehennem ateşi.

37. Ḳodı cennetde ḥūri̱lerle anı
38. Özi nār-ı caḥi̱me atdı cānı

fırāḳ-ı yār:

fırāḳ-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Sevgiliden ayrılık.

39. Fırāḳ-ı yārdür nār-ı cehennem
40. K'olur ʿışḳ ehlinüñ cānında müdġam

nār-ı cehennem:

nār-ı cehennem: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Cehennem ateşi.

39. Fırāḳ-ı yārdür nār-ı cehennem
40. K'olur ʿışḳ ehlinüñ cānında müdġam

müdġam ol:

müdġam ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
İç içe geçmek, kaynaşmak.

39. Fırāḳ-ı yārdür nār-ı cehennem
40. K'olur ʿışḳ ehlinüñ cānında müdġam

terk id:

terk id: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Bırakmak, vazgeçmek.

41. Ne ḫoşdur terk idüp ʿāşıḳ hevāsın
42. Her işde söyleye yārüñ rıżāsın

biryān Ḳıl:

biryān Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Kebab etmek.

43. Eger dirse ki hecrüm odına yan
44. Ḳıla ol od-ıla bağrını biryān

ṣabūri Ḳıl:

ṣabūrį Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Çok sabır göstermek, çok sabretmek.

45. Viṣālinden eger isterse dūrı
46. Ḳıla fürḳat bucağında ṣabūrį

kemāl-i ʿışḳ:

kemāl-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Aşkın mükemmelliği, olgunluğu.

47. Kemāl-i ʿışḳı ṣorarsañ fenādur
48. Fenāsı ʿāşıḳuñ terk-i

rıżādur

her kanġu:

her ḳanġu: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Herhangi bir kimse.

15. Velį ol lāle-ruḫ serv-i gül-endām

16. Gice her ḳanġuñuzla ḳılsa ārām

terk-i rıżā:

terk-i rıżā: Kalıp İfade

Mısra: **48**

İlahi kadere boyun eğmeyi terketmek.

47. Kemāl-i ʿışḳı ṣorarsañ fenādur

48. Fenāsı ʿāşıḳuñ terk-i rıżādur

cāna minnet bil:

cāna minnet bil: Deyim

Mısra: **4**

Bir iyilik karşısında kendini borçlu bilmek.

3. İdüñüz Yūsuf'a cān-ıla ḫįdmet

4. Bilüñüz ḫidmetini cāna minnet

eli altında ol:

eli altında ol: Deyim

Mısra: **6**

Bir şeyin her zaman kolayca kullanılabilecek yerde ve yakınlıkta olması.

5. Egüp fermānına baş ḫāme gibi

6. Eli altında oluñ nāme gibi

Dizin

ufūl it:

ufūl it: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Batmak, kaybolmak.

1. Ufūl itdi güneş çün kim ufuḳdan

2. Ḳamer gösterdi baş çįnį tutuḳdan

çarḫ-ı perniyān-pūş:

çarḫ-ı perniyān-pūş: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Nakışlı atlas giyen dünya.

3. Gice irişdi çarḫ-ı perniyān-pūş

4. Mehüñ ḫalḫālini ʿarż itdi ber-dūş

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Sunmak, takdim etmek; göstermek.

3. Gice irişdi çarḫ-ı perniyān-pūş

4. Mehüñ ḫalḫālini ʿarż itdi ber-dūş

ḳalb-i müştāḳ:

ḳalb-i müştāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sağlam yürek.

7. Şafaḳ pür-tāb olup çün ḳalb-i müştāḳ

8. Şeb irdi yaʿnį dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ

pür-tāb ol:

pür-tāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Işıkla dolmak, ışık saçmak.

7. Şafaḳ pür-tāb olup çün ḳalb-i müştāḳ

8. Şeb irdi yaʿnį dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ

dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ:

dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Aşığın ahının dumanı.

7. Şafaḳ pür-tāb olup çün ḳalb-i müştāḳ

8. Şeb irdi yaʿnį dūd-ı āh-ı ʿuşşāḳ

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Toplamak, bir araya getirmek.

9. Cemāli Yūsuf'uñ tāb urdı çün şem᾽

10. Perį̇ler oldılar pervāne-veş cem῾

şaf şaf: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Yan yana.

11. Gelüp taḫtı öñinde ṭutdılar ṣaf

12. Kenār-ı servde gūyā ki ṣaf ṣaf

kenār-ı serv:

kenār-ı serv: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Servin kenarında.

11. Gelüp taḫtı öñinde ṭutdılar ṣaf

12. Kenār-ı servde gūyā ki ṣaf ṣaf

cemāl-i yūsuf:

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Hz. Yusuf'un güzelliği.

13. Cemāl-i Yūsuf itdi anlara güm

14. Güneş ṭoġsa belį̇ maḥv olur encüm

ṣaf ṭut:

ṣaf ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Sıraya girmek, sıraya dizilmek.

11. Gelüp taḫtı öñinde ṭutdılar ṣaf

12. Kenār-ı servde gūyā ki ṣaf ṣaf

güm it:

güm it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Kaybetmek.

13. Cemāl-i Yūsuf itdi anlara güm

14. Güneş ṭoġsa belį̇ maḥv olur encüm

ṣaf ṣaf:

maḥv ol:

maḥv ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek.

13. Cemāl-i Yūsuf itdi anlara güm
14. Güneş ṭoġsa belį maḥv olur encüm

şemʿ-i şeker-ḫand:

şemʿ-i şeker-ḫand: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Tatlı gülüşlü mum II Sevgili.

19. Dir iy cān bezmine şemʿ-i şeker-ḫand
20. Şeker-ḫanduñla ʿālem oldı pür-ḳand

pür-ḳand ol:

pür-ḳand ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Şeker dolu olmak.

19. Dir iy cān bezmine şemʿ-i şeker-ḫand
20. Şeker-ḫanduñla ʿālem oldı pür-ḳand

ṭūti-i cān:

ṭūti-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Can papağanı.

21. Lebümden ṭūti-i cān ṭuʿmesin al
22. Şeker ʿaḳdini eyle şįrle ḥal

ḥal eyle:

ḥal eyle: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Karıştırmak, ilave etmek.

21. Lebümden ṭūti-i cān ṭuʿmesin al
22. Şeker ʿaḳdini eyle şįrle ḥal

işāret eyle:

işāret eyle: Kalıp İfade

Mısra: **23**

İşaret etmek || Haber vermek.

23. Biri ġamzeyle eylerdi işāret
24. Ki ḳāṣırdur ṣıfātuñda ʿibāret

25. Eyülere eyüsin eylük eyle
26. Gözümde menzil it merdümlük eyle

eylük eyle:

eylük eyle: Kalıp İfade
Mısra: **25**
İyilik etmek.

25. Eyülere eyüsin eylük eyle
26. Gözümde menzil it merdümlük eyle

merdümlük eyle:

merdümlük eyle: Kalıp İfade
Mısra: **26**
İnsanlık etmek; insana yaraşır biçimde davranmak.

25. Eyülere eyüsin eylük eyle
26. Gözümde menzil it merdümlük eyle

menzil it:

menzil it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Yer, mesken edinmek.

serv-i ḳabā-pūş:

serv-i ḳabā-pūş: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kaftan giyen servi II Sevgili.

27. Biri eydür ki iy serv-i ḳabā-pūş
28. Meh-i nev sünbülüñden ḥalḳa der-gūş

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Yeni ay, hilal II Sevgili

27. Biri eydür ki iy serv-i ḳabā-pūş
28. Meh-i nev sünbülüñden ḥalḳa der-gūş

ḥalḳa-i zülf:

ḥalḳa-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Zülüf halkası.

29. Olaldan ḥalḳa-i zülfüñle şeydā

30. Dil oldı ḥalḳa gibi bį-ser ü pā

seydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Çılgın, divane, meczup olmak.

29. Olaldan ḥalḳa-i zülfüñle şeydā

30. Dil oldı ḥalḳa gibi bį-ser ü pā

serv-i ḫırāmān:

serv-i ḫırāmān: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Salınarak yürüyen servi II sevgili.

33. Biri eydür ki iy serv-i ḫırāmān

34. Viṣālüm bāġına gir eyle seyrān

seyrān eyle:

seyrān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

33. Biri eydür ki iy serv-i ḫırāmān

34. Viṣālüm bāġına gir eyle seyrān

hilʿat-ı ḥüsn:

ḫilʿat-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Güzellik kaftanı.

37. Biri eydür senüñdür ḫilʿat-ı ḥüsn

38. Boyuña rāst geldi kisvet-i ḥüsn

kisvet-i ḥüsn:

kisvet-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Güzellik elbisesi.

37. Biri eydür senüñdür ḫilʿat-ı ḥüsn
38. Boyuña rāst geldi kisvet-i ḥüsn

rāst gel:

rāst gel: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Tasarlamadığı halde karşılaşmak, rastlamak, tesâdüf etmek.

37. Biri eydür senüñdür ḫilʿat-ı ḥüsn
38. Boyuña rāst geldi kisvet-i ḥüsn

kemer-bend eyle:

kemer-bend eyle: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kuşak, kemer bağı yapmak.

39. Ḳolumı boynuña eyler kemer-bend
40. Kemer-bend olsa ḫoş-durur ney-i ḳand

kemer-bend ol:

kemer-bend ol: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Kemer bağı olmak II Birlikte, yakın olmak, dost olmak.

39. Ḳolumı boynuña eyler kemer-bend
40. Kemer-bend olsa ḫoş-durur ney-i ḳand

ney-i ḳand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Şeker kamışı.

39. Ḳolumı boynuña eyler kemer-bend
40. Kemer-bend olsa ḫoş-durur ney-i ḳand

çeşm-i bed:

çeşm-i bed: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Kötü göz, kem göz II Nazar değmesi.

43. Berį olmaġa ḥüsnüñ çeşm-i

bedden
44. İdin meftūl-i zülfüm ṭavḳ-ı gerden

berį ol:

berį ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Uzak ol.

43. Berį olmaġa ḥüsnüñ çeşm-i bedden
44. İdin meftūl-i zülfüm ṭavḳ-ı gerden

ṭavḳ-ı gerden:

ṭavḳ-ı gerden: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Boyun gerdanlığı, kolyesi.

43. Berį olmaġa ḥüsnüñ çeşm-i bedden
44. İdin meftūl-i zülfüm ṭavḳ-ı gerden

meftūl-i zülf:

meftūl-i zülf: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Saçın büklümü, saçın buklesi.

43. Berį olmaġa ḥüsnüñ çeşm-i bedden
44. İdin meftūl-i zülfüm ṭavḳ-ı gerden

şemʿ-i dil-efrūz:

şemʿ-i dil-efrūz: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gönlü aydınlatan mum.

45. Biri eydür ki iy şemʿ-i dil-efrūz
46. Olupdur āteşüñden sį̄ne pür-sūz

pür-sūz ol:

pür-sūz ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Çok yanık olmak.

45. Biri eydür ki iy şemʿ-i dil-efrūz
46. Olupdur āteşüñden sį̄ne pür-sūz

teb ü tāb:

teb ü tāb: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Yanma, tutuşma, sıcaklık, sıkıntı, sızı.

47. Aḳıtmazsa viṣālüñ çeşmesi āb
48. Yaḳar cān ḫırmenini ol teb ü tāb

keşf-i hicābı id:

keşf-i ḥicābı id: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Perdeyi açmak.

49. Bu vech-ile idüp keşf-i ḥicābı
50. Açar her biri maḳṣūdına bābı

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Her biri.

49. Bu vech-ile idüp keşf-i ḥicābı
50. Açar her biri maḳṣūdına bābı

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Her biri.

51. Düzer her biri bir sözde terāne
52. Oḳur her biri bir yüzden fesāne

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Her biri.

51. Düzer her biri bir sözde terāne
52. Oḳur her biri bir yüzden fesāne

perde-i şerm:

perde-i şerm: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Utanç perdesi.

53. Açıldı ʿışḳ eliyle perde-i şerm
54. Dinildi her ne geldiyse dile germ

her ne:

her ne: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Neyi, hangisi.

53. Açıldı ʿışḳ eliyle perde-i şerm
54. Dinildi her ne geldiyse dile germ

engiz id:

engiz id: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Koparmak, karıştırmak.

55. Hezārān ʿişve vü engiz iderler
56. Odın diḳ-i füsūnuñ tiz iderler

tiz id:

tiz id: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Acele etmek, çabuk davranmak.

55. Hezārān ʿişve vü engiz iderler
56. Odın diḳ-i füsūnuñ tiz iderler

Su deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Şu kadar, şunca, şuncacık.

57. Şu deñlü eylediler mekr ü destān
58. Ki ger Hārūṭ görse ḳala ḥayrān

mekr ü destān eyle:

mekr ü destān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Hile ve efsane yapmak.

57. Şu deñlü eylediler mekr ü destān
58. Ki ger Hārūṭ görse ḳala ḥayrān

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **58**

Çok beğenmek.

57. Şu deñlü eylediler mekr ü destān
58. Ki ger Hārūṭ görse ḳala ḥayrān

teʿŝir ḳıl:

teʿŝir ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Etki yapmak, etkilemek.

59. Veli̱kin Yūsuf'a ḳılmadı teʿŝi̱r
60. Dilinde sözleri hi̱ç itmedi yir

yir it:

yir it: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Yer etmek. İyice yerleşmek; iz bırakmak.

59. Veli̱kin Yūsuf'a ḳılmadı teʿŝi̱r
60. Dilinde sözleri hi̱ç itmedi yir

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Seyretmek.

61. Bu güllerden anuñ vardı ferāġı
62. Temāşā eyler-idi özge bāġı

gülşen-i cennet:

gülşen-i cennet: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Cennetteki gül bahçesi.

63. Ḳoḳardı gülşen-i cennet gülini
64. O bāġuñ diñler-idi bülbülini

nūr-ı Ḥaḳḳ:

nūr-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Allah'ın nuru.

67. Yanardı nūr-ı Ḥaḳḳ-ıla çerāġı
68. Fürūġ-ı māhdan vardo

ferāġı

fürūġ-ı māh:

fürūġ-ı māh: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Ayın parlaklığı.

67. Yanardı nūr-ı Ḥaḳḳ-ıla çerāġı
68. Fürūġ-ı māhdan vardo ferāġı

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Başıboş, inatçı, asi olmak.

69. Olurdı şemʿ gibi gerçi serkeş
70. Velį lāle-veş olmadı pürāteş

pür-āteş ol:

pür-āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Ateş dolu, yakıcı olmak II

Hırslı, açgözlü olmak.

69. Olurdı şemʿ gibi gerçi serkeş
70. Velį lāle-veş olmadı pürāteş

yüzini dür:

yüzini dür: Deyim

Mısra: **71**

Yüzünü buruşturmak.

71. Yüzini ġonca gibi dürmezidi
72. Ṣabā gibi ḳatından sürmezidi

pend eyle:

pend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Nasihat etmek.

73. Dem-ā-dem bunlara pend eyler-idi
74. Füsūn yollarını bend eyleridi

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

73. Dem-ā-dem bunlara pend eyler-idi
74. Füsūn yollarını bend eyler-idi

keşf-i ḥaḳāyıḳ id:

keşf-i ḥaḳāyıḳ id: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Hakikatleri ortaya çıkarmak.

75. Ḳılup iẓhār esrār-ı deḳāyıḳ
76. İderdi bunlara keşf-i ḥaḳāyıḳ

esrār-ı deḳāyıḳ:

esrār-ı deḳāyıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Esrarların incelikleri.

75. Ḳılup iẓhār esrār-ı deḳāyıḳ
76. İderdi bunlara keşf-i ḥaḳāyıḳ

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Taze gül.

77. Gül-i ter gibi açup luṭf-ıla yüz
78. Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a olurdı ḳulavuz

iẓhār Kıl:

iẓhār Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Belirtmek, göstermek, ortaya çıkarmak.

75. Ḳılup iẓhār esrār-ı deḳāyıḳ
76. İderdi bunlara keşf-i ḥaḳāyıḳ

ḳulavuz ol:

ḳulavuz ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Yol göstermek, rehberlik etmek.

77. Gül-i ter gibi açup luṭf-ıla yüz

78. Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a olurdı ḳulavuz

55. Hezārān ʿişve vü engiz iderler
56. Odın dik-i füsūnuñ tiz iderler

Tarik-ı Hakk:

Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Allah yolu.

77. Gül-i ter gibi açup luṭf-ıla yüz
78. Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳ'a olurdı ḳulavuz

ṭañı ḳal:

ṭañı ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Şaşa kalmak, tona kalmak.

65. Anuñ kim māh gire ḫalvetine
66. Ne ṭañı ḳala Yūsuf ṣoḥbetine

saḳf-i zer-nigār:

saḳf-i zer-nigār: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Altın işlemeli tavan.

5. Bu saḳf-i zer-nigāruñ perde-dārı
6. Felek gūşına aṣdı gūşvārı

baş gösterdi:

baş gösterdi: Deyim
Mısra: **2**
Belirmek.

1. Ufūl itdi güneş çün kim ufuḳdan
2. Ḳamer gösterdi baş çıni tutuḳdan

dik-i füsūn:

dik-i füsūn: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Büyünün sıkıntısı.

bi-ser ü pā ol:

bi̯-ser ü pā ol: Deyim

Mısra: **30**

Sefil ve başarısız olmak; başsız ve ayaksız olmak.

29. Olaldan ḥalḳa-i zülfüñle şeydā
30. Dil oldı ḥalḳa gibi bi̯-ser ü pā

Dizin

<u>şāh-ı muṭlaḳ:</u>

şāh-ı muṭlaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Mutlak padişah.

3. Ki siz biz cümlemüz Ḥaḳ bendesiyüz
4. Ḳamu ol şāh-ı muṭlaḳ bendesiyüz

<u>ḥükm-i cān:</u>

ḥükm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Manevi vücudun hükmü, ruh ve kalbin hükmü.

5. K’anuñ emri-durur ʿālemde cārī̯
6. Ol itdi ḥükm-i cānı tende sārī̯

<u>sāri it:</u>

sārī̯ it: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sürdürmek.

5. K’anuñ emri-durur ʿālemde cārī̯
6. Ol itdi ḥükm-i cānı tende sārī̯

<u>dest-i ḳudret:</u>

dest-i ḳudret: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kudret eli.

7. Yoġurdı dest-i ḳudretle gilimüz
8. Uyardı ḫ∨āb-ı ġafletden dilümüz

<u>ḫ∨āb-ı ġaflet:</u>

ḫ∨āb-ı ġaflet: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Gaflet uykusundan uyanmak.

7. Yoġurdı dest-i ḳudretle gilimüz
8. Uyardı ḫ∨āb-ı ġafletden dilümüz

gil-i dil:

gil-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gönül mayası.

9. Gil-i dilde ḫıred toḫmını ṣaçdı
10. Maʿārif gülşeninde güller açdı

gülistān-ı ḥayāt:

gülistān-ı ḥayāt: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Hayatın gül bahçesi.

13. Gülistān-ı ḥayāt olmaġa tāze
14. Virüpdür iʿtidāli ḳış u yaza

tāze ol:

tāze ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Taze, yeşil olmak.

13. Gülistān-ı ḥayāt olmaġa tāze
14. Virüpdür iʿtidāli ḳış u yaza

bālā ḳıl:

bālā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Uzatmak.

15. Boyuñ servini ol bālā ḳılupdur
16. Gözüñ nergislerin biḫnā ḳılupdur

binā ḳıl:

biḫnā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Görmek, görünür kılmak.

15. Boyuñ servini ol bālā ḳılupdur
16. Gözüñ nergislerin biḫnā ḳılupdur

nūr-ı biniş:

nūr-ı bi̱niş: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Görme kabiliyetinin nuru.

17. Anuñ'çün çeşme virdi nūr-ı bi̱niş

18. Ki nedür böyle nūr-ı āferi̱niş

nūr-ı āferi̱niş:

nūr-ı āferi̱niş: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Yaratılış nuru.

17. Anuñ'çün çeşme virdi nūr-ı bi̱niş

18. Ki nedür böyle nūr-ı āferi̱niş

nāẕır ol:

nāẕır ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Bakmak.

19. Ola esrār-ı sırr-ı Ḥaḳḳ'a nāẕır

20. Göre āŝārını her yirde ḥāżır

esrār-ı sırr-ı Ḥakk:

esrār-ı sırr-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Allah'ın sırlarının gizemi.

19. Ola esrār-ı sırr-ı Ḥaḳḳ'a nāẕır

20. Göre āŝārını her yirde ḥāżır

zākir ol:

ẕākir ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Zikreden (kimse) olmak.

21. Görüp niʿmetlerini ẕākir ola

22. Baḳup ḥāline dāyim şākir ola

şākir ol:

şākir ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Şükreden olmak, şükretmek.

21. Görüp niʿmetlerini ẕākir

ola

22. Baḳup ḥāline dāyim şākir ola

bay u yoḫsul:

bay u yoḫsul: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Zengin ve yoksul.

23. Eger şāh u gedā ger bay u yoḫsul

24. Ḳamusı ol Ḫudāvend'e durur ḳul

şāh u gedā:

şāh u gedā: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Padişah ve dilenci.

23. Eger şāh u gedā ger bay u yoḫsul

24. Ḳamusı ol Ḫudāvend'e durur ḳul

yüz Ṭut:

yüz Ṭut: Deyim

Mısra: **26**

Yönelmek, meyletmek.

25. Çü bir ḳapu ḳulıyuz cümle düpdüz

26. Ṭutalum ol ḳapu ḳulluġina yüz

maʿbūd-ı muṭlaḳ:

maʿbūd-ı muṭlaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Şüphesiz, ibadet edilen ve ibadete layık olan II Allah.

29. ʿİbādet ġayrine anuñ degül ḥaḳ

30. Ḥaḳīḳat ḥaḳ-durur maʿbūd-ı muṭlaḳ

ṭāʿat id:

ṭāʿat id: Kalıp İfade

Mısra: **31**

İbadet etmek.

31. Gelüñ imdi idelüm aña ṭāʿat

32. Ki virdi ṭāʿatiy'çün bize ṭāḳat

şükrini Ḳıl:

şükrini Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Verilen bir nimetten ötürü Allah'a şükretmek, minnette bulunmak.

33. Çü sūsen-veş dilümüz ḳalmadın lāl
34. Ḳılalum şükrini anuñ be-her-ḥāl

yüz ur:

yüz ur: Deyim

Mısra: **35**

Yüz sürmek, bir şey istemek amacıyla bir kimsenin huzuruna çıkmak.

35. Uralum sāye gibi ṭopraġa yüz
36. Ki bizi sāye-veş ḳılmadı cānsuz

cānsuz ḳıl:

cānsuz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Hareketsiz, cansız.

35. Uralum sāye gibi ṭopraġa yüz
36. Ki bizi sāye-veş ḳılmadı cānsuz

mihr-i nūr:

mihr-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Nurlu güneş.

37. Çün urdı mihr-i nūrı cānda pertev
38. Ḳılalum secde aña çün meh-i nev

secde Ḳıl:

secde Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Secde etmek.

37. Çün urdı mihr-i nūrı cānda pertev
38. Ḳılalum secde aña çün meh-i nev

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yeni ay, hilal.

37. Çün urdı mihr-i nūrı cānda pertev

38. Ḳılalum secde aña çün meh-i nev

ser-gerdān ol:

ser-gerdān ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Şaşırmak; hayran olmak.

39. Niçe yil gibi ser-gerdān olavuz

40. Hevāya uyuban ḥayrān olavuz

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Çok beğenmek, kendinden geçmek, gözü kamaşmak.

39. Niçe yil gibi ser-gerdān olavuz

40. Hevāya uyuban ḥayrān olavuz

ser-dār it:

ser-dār it: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Komutan, baş etmek II Üstün kılmak, yüceltmek.

41. Ol itdi secde-y-içün sini ser-dār

42. Anuñ ġayrine itme secde zinhār

secde it:

secde it: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Secde etmek.

41. Ol itdi secde-y-içün sini ser-dār

42. Anuñ ġayrine itme secde zinhār

sācid ol:

sācid ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Secde eden olmak.

43. Ne vechi var k’olasın ġayre sācid
44. Ḫuṣūṣan k’ola mescūduñ cevāmid

mescūduñ ol:

mescūduñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
secde edilen olmak.

43. Ne vechi var k’olasın ġayre sācid
44. Ḫuṣūṣan k’ola mescūduñ cevāmid

maʿbūd ol:

maʿbūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Tapılmak, tapılan olmak.

45. Yaraşmaz cānlu büt olmaġa maʿbūd
46. Bu ḳanda kim ola eşbāh-ı bi-sūd

ser ü pā:

ser ü pā: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Baştan ayağa.

47. Niçün ḳorsın şu büt ayaġına ser
48. Ki öñinde ser ü pādur berāber

ḫayr id:

ḫayr id: Kalıp İfade
Mısra: **49**
İyilik etmek, hayra girmek.

49. Saña ne ḫayr ider ne şer ḳılur ol
50. Ne ḫod sen itdügüñ fiʿli bilür ol

şer kıl:

şer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Kötülük yapmak, şer yapmak.

49. Saña ne ḫayr ider ne şer ḳılur ol
50. Ne ḫod sen itdügüñ fiʿli bilür ol

şişe-i neng:

şişe-i neng: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Utanma şişesi.

51. Ṣorarsañ aṣlını bi̯-nefʿ bir seng

52. Ki anuñla uşanur şişe-i neng

defʿ eyle:

defʿ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Savmak, uzaklaştırmak kovmak.

55. Başından ṣavmayan kendü belāsın

56. Niçe defʿ eyleye ġayrüñ ḳażāsın

ʿāciz ol:

ʿāciz ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Güçsüz, çaresiz bir duruma düşmek.

57. Şu kim kendü işinde ola ʿāciz

58. Bitürmez ġayrüñ işin daḫı hergiz

sed ol:

sed ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Bir şeyin olmasına engel olmak.

61. Ḳażāsına kimesne olımaz sed

62. ʿAṭāsın kimse anuñ idemez red

red id:

red id: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek.

61. Ḳażāsına kimesne olımaz sed

62. ʿAṭāsın kimse anuñ idemez red

baş eg:

baş eg: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.

65. Egüpdür buyruġına baş felekler

66. Dökerler ḳorḫusından yaş melekler

çoġ id:

çoġ id: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Çok eden.

67. Cihānda az u ger çoġ iden oldur

68. Azı çoġ u çoġı yoġ iden oldur

fāʿil-i muḫtār:

fāʿil-i muḫtār: Kalıp İfade

Mısra: **69**

İstediğini yapabilen, seçkin II Allah.

69. Her işde fāʿil-i muḫtārdur ol

70. Ḥaḳīḳat cümle yoġ u vardur ol

yoġ ol:

yoġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Ortadan kalkmak, varlığı sona ermek.

73. Girü yoġ olısar bu cümle ʿālem

74. O ḳalısar-durur va'allahu aʿlem

bād-ı istiġnā:

bād-ı istiġnā: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Lüzumsuz, gereksiz rüzgâr.

75. Ese çün bād-ı istiġnāsı anuñ

76. Tozıda ḫirmenini ins ü cānuñ

iḫtişāşı Ḳıl:

iḫtişāşı Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Tutulmak, bağlanmak.

77. Dilerseñ ḳahrı yilinden ḫalāsı

78. Ḳıl anuñ tāʿatına iḫtişāşı

āŝār-ı seḥer-gāh:

āŝār-ı seḥer-gāh: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Seher vaktinin alametleri, belirtileri II Güneşin doğması.

79. Gice irince āŝār-ı seḥer-gāh

80. Naṣiḥat şemʿini uyardı ol māh

eşbāh-ı bi-sūd ol:

eşbāh-ı bi-sūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Faydasız boş cisimler olmak.

45. Yaraşmaz cānlu büt olmaġa maʿbūd

46. Bu ḳanda kim ola eşbāh-ı bi-sūd

yoġ id:

yoġ id: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.

67. Cihānda az u ger çoġ iden oldur

68. Azı çoġ u çoġı yoġ iden oldur

tirāş-ı tişe:

tirāş-ı tişe: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Baltadan yontmak.

53. Elinde ger bütüñ varmışsa ḳudret

54. Tirāş-ı tişeden çekmezdi zaḥmet

va'allahu aʿlem:

va'allahu aʿlem: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Allah daha iyi bilir. İnandık imân ettik.

73. Girü yoġ olısar bu cümle

ʿālem

74. O ḳalısar-durur va’allahu aʿlem

ayağına ser ḳo:

ayağına ser ḳo: Deyim

Mısra: **47**

Ayaklarına kapanmak, bağlılık bildirmek; bir kimse uğruna canını feda etmek.

47. Niçün ḳorsın şu büt ayaġına ser

48. Ki öñinde ser ü pādur berāber

başından şav:

başından şav: Deyim

Mısra: **55**

Defetmek, göndermek.

55. Başından ṣavmayan kendü belāsın

56. Niçe defʿ eyleye ġayrüñ ḳażāsın

ḳapu ḳulı:

ḳapu ḳulı: Deyim

Mısra: **25**

Görevli kimseler.

25. Çü bir ḳapu ḳulıyuz cümle düpdüz

26. Ṭutalum ol ḳapu ḳulluġina yüz

Dizin

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bahsetmek, konuşmak.

1. Çün urdı ṣubḥ bigi ṣıdḳ-ıla dem

2. Göñüllerde yir itdi mihri muḥkem

yir it:

yir it: Deyim

Mısra: **2**

Yer tutmak, iz bırakmak.

1. Çün urdı ṣubḥ bigi ṣıdḳ-ıla dem

2. Göñüllerde yir itdi mihri

muḥkem

defʿ eyle:

defʿ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Def etmek, uzaklaştırmak.

3. Ḍalālet ẓulmetini eyleyüp defʿ

4. Hidāyet rāyetini eyledi refʿ

refʿ eyle:

refʿ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kaldırmak.

3. Ḍalālet ẓulmetini eyleyüp defʿ

4. Hidāyet rāyetini eyledi refʿ

delālet eyle:

delālet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yol göstermek, rehberlik ve aracılık etmek.

5. Delālet eyledi çün ol Ḫıżır-şān

6. Bulurlar ẓulmet içre āb-ı ḥayvān

delālet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yol göstermek, rehberlik ve aracılık etmek.

25. Bize bu nefs-i ġūlı ḳılma güm-rāh

26. Delālet eyle ḥaḳḳa gösterüp rāh

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **6**

İçildiğinde ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan efsanevi hayat suyu.

5. Delālet eyledi çün ol Ḫıżır-şān

6. Bulurlar ẓulmet içre āb-ı ḥayvān

dem-i sırr-ı mesiḥā:

dem-i sırr-ı mesiḫā: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Hz. İsa'nın nefesi.

9. İrişdi çün dem-i sırr-ı Mesiḫā
10. Buları mürde iken ḳıldı iḥyā

ihyā kıl:

iḥyā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Canlandırmak, diriltmek.

9. İrişdi çün dem-i sırr-ı Mesiḫā
10. Buları mürde iken ḳıldı iḥyā

eŝer kıl:

eŝer ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

İz bırakmak.

11. Eŝer ḳıldı nesim-i ṣubḥ-ı īmān
12. Açıldı ol dem-ile ġonca-i cān

ġonca-i cān:

ġonca-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Can goncası.

11. Eŝer ḳıldı nesim-i ṣubḥ-ı īmān
12. Açıldı ol dem-ile ġonca-i cān

meyl ḳıl:

meyl ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Meyletmek, yönelmek.

13. Bularuñ gözi nergis-veş açıldı
14. Gül-i tevḥīde göñli meyl ḳıldı

halḳa-i bend:

ḥalḳa-i bend: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Kölelik halkası.

15. Çü geçdi güş-ı cāna ḥalḳa-i bend

16. Söze güş oldı bunlar ḥalḳa mānend

17. Olurlar cām-ı pendi eyleyüp nūş
18. Bu meh-rūya ġulām-ı ḥalḳa der-güş

güş-ı cān:

güş-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Can kulağı.

15. Çü geçdi güş-ı cāna ḥalḳa-i bend
16. Söze güş oldı bunlar ḥalḳa mānend

güş ol:

güş ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Kulak kesilmek, dinlemek.

15. Çü geçdi güş-ı cāna ḥalḳa-i bend
16. Söze güş oldı bunlar ḥalḳa mānend

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **17**
İçmek.

17. Olurlar cām-ı pendi eyleyüp nūş
18. Bu meh-rūya ġulām-ı ḥalḳa der-güş

ġulām-ı ḥalḳa der-güş:

ġulām-ı ḥalḳa der-güş: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Kulağı halkalı (küpeli) köle.

17. Olurlar cām-ı pendi eyleyüp nūş
18. Bu meh-rūya ġulām-ı ḥalḳa der-güş

şeker-pāş ol:

şeker-pāş ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Şeker saçmak.

19. Ŝenā-ile olup lebden şeker-pāş
20. Ayaġına ḳodılar Yūsuf'uñ baş

ayaġına baş ḳo:

ayaġına baş ḳo: Deyim

Mısra: **20**

Ayaklarına kapanmak, bağlılık bildirmek; bir kimse uğruna canını feda etmek.

19. Ŝenā-ile olup lebden şeker-pāş
20. Ayaġına ḳodılar Yūsuf'uñ baş

taʿlim-i din it:

taʿlīm-i dīn it: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Dini öğretmek.

21. Didiler kim bize taʿlīm-i dīn it
22. Ḳoma şekde bizi Ḥaḳḳ'a yaḳın it

yakın it:

yaḳın it: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yaklaştırmak.

21. Didiler kim bize taʿlīm-i dīn it
22. Ḳoma şekde bizi Ḥaḳḳ'a yaḳın it

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Açıklamak.

23. Nedür ḥaḳ dīnüñ erkānın beyān it
24. Bize ol sırr-ı pinhānı ʿayān it

sırr-ı pinhān:

sırr-ı pinhān: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gizli sır.

23. Nedür ḥaḳ dīnüñ erkānın beyān it
24. Bize ol sırr-ı pinhānı ʿayān it

ʿayān it:

ʿayān it: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Göstermek, açıklamak.

23. Nedür ḥaḳ dı̱nüñ erkānın beyān it
24. Bize ol sırr-ı pinhānı ʿayān it

güm-rāh ḳıl:

güm-rāh ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.

25. Bize bu nefs-i ġūlı ḳılma güm-rāh
26. Delālet eyle ḥaḳḳa gösterüp rāh

nefs-i ġūl:

nefs-i ġūl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Gül nefsi.

25. Bize bu nefs-i ġūlı ḳılma güm-rāh
26. Delālet eyle ḥaḳḳa gösterüp rāh

müsteʿid ol:

müsteʿid ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kabiliyetli olmak.

27. Görüp Yūsuf hidāyet irdi Ḥaḳ'dan
28. K'olurlar müsteʿid bu bir sebaḳdan

telkin-i şehādet id:

telḳı̱n-i şehādet id: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Şehadeti telkin etmek.

29. İdüpʿādetce telḳı̱n-i şehādet
30. Müselmān itdi bunları tamāmet

müselmān it:

müselmān it: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Müslüman etmek, Müslüman olmasını sağlamak.

29. İdüpʿādetce telḳı̱n-i şehādet
30. Müselmān itdi bunları tamāmet

taʿlim Kıl:

taʿlim Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Eğitmek, öğretmek.

31. Ḳılup taʿlim ol din-i Ḫalil'i

32. Tamām ögretdi āyin-i Ḫalil'i

din-i Halil:

din-i Ḫalil: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Hz. İbrahim'in dini II Hanif dini.

31. Ḳılup taʿlim ol din-i Ḫalil'i

32. Tamām ögretdi āyin-i Ḫalil'i

server-i din:

server-i din: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Din reisi.

33. Dehānın bunlaruñ ol server-i din

34. Şehādet şehdi-y-ile ḳıldı şirin

şirin kıl:

şirin ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Tatlı hale getirmek, tatlandırmak.

33. Dehānın bunlaruñ ol server-i din

34. Şehādet şehdi-y-ile ḳıldı şirin

bend-i zünnār:

bend-i zünnār: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Keşişlerin bellerine bağladıkları kıldan uzun kuşağın bağı.

39. Büti ṣırlar keserler bend-i zünnār

40. Bulurlar secde-i ser-riṣte-i kār

şikeste kıl:

şikeste ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Kırmak, etkisini azaltmak.

41. Tenin nefsüñ ḳılurlar çün şikeste

42. Daḫı meyl eylemezler büt-pereste

meyl eyle:

meyl eyle: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Yönelmek, eğilimli olmak.

41. Tenin nefsüñ ḳılurlar çün şikeste

42. Daḫı meyl eylemezler büt-pereste

ḳıble-i ervāḥ:

ḳıble-i ervāḥ: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Ruhların kıblesi.

43. Ṭutarlar ḳıble-i ervāḥa çün yüz

44. Yumarlar ʿālem-i eşbāhdan göz

yüz Ṭut:

yüz Ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Yönelmek, meyletmek.

43. Ṭutarlar ḳıble-i ervāḥa çün yüz

44. Yumarlar ʿālem-i eşbāhdan göz

ʿālem-i eşbāh:

ʿālem-i eşbāh: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Cisimler, varlıklar dünyası.

43. Ṭutarlar ḳıble-i ervāḥa çün yüz

44. Yumarlar ʿālem-i eşbāhdan göz

göz yum:

göz yum: Deyim

Mısra: **44**

Göz kapamak, yummak.

43. Ṭutarlar ḳıble-i ervāḥa çün yüz

44. Yumarlar ʿālem-i eşbāhdan göz

49. Ayaḳda bütler olmışlar nigūn-ser
50. Kemend olmış boyunlarında zünnār

beriler ol:

beṛiler ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Arınmak, temizlenmek.

47. Görür zünnārını kesmiş peṛiler
48. Büte ṭapmaḳdan olmışlar beṛiler

tesbiḥa id:

tesbi̱ḥa id: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Benzetme, kıyas etme.

51. Çeli̱pāyı idüp tesbi̱ḥa tebdi̱l
52. Kimi tekbi̱r eyler kimi tehli̱l

nigūn-ser ol:

nigūn-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Baş aşağı, tepetaklak olmak.

49. Ayaḳda bütler olmışlar nigūn-ser
50. Kemend olmış boyunlarında zünnār

tekbi̱r eyle:

tekbi̱r eyle: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Tekbir getirmek.

51. Çeli̱pāyı idüp tesbi̱ḥa tebdi̱l
52. Kimi tekbi̱r eyler kimi tehli̱l

kemend ol:

kemend ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
İp olmak, bağ olmak.

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **56**

Bu nedenle.

55. Bilür kim Yūsuf'uñ
taʿlīmidür ol
56. Bu yüzden gösterüpdür
anlara yol

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Bu nedenle.

89. Bu yüzden çoḳ söz açdı ol
şeker-bār
90. Diler ki açıla ol ġonca-leb
yār

yol göster:

yol göster: Deyim
Mısra: **56**
Kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek.

55. Bilür kim Yūsuf'uñ
taʿlīmidür ol
56. Bu yüzden gösterüpdür
anlara yol

serv-i bālā:

serv-i bālā: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Uzun boylu güzel.

61. Eyitdi Yūsuf'a iy serv-i
bālā
62. Dil-āşūb u dil-ārām u dil-
ārā

bedr-i kāmil ol:

bedr-i kāmil ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Dolunay olmak.

65. Cemālüñ ayı olmış bedr-i
kāmil
66. Olımazken yüzüñe meh
muḳābil

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.

65. Cemālüñ ayı olmış bedr-i
kāmil
66. Olımazken yüzüñe meh

muḳābil

bahşāyış kıl:

baḫşāyış ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Bağışlamak.

67. Ne baḫşāyış ḳılupdur saña Yezdān
68. Ki baḫş olur yüzüñde nūr-ı i̯mān

bahş ol:

baḫş ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

İhsan edilmek, bağışlanmak.

67. Ne baḫşāyış ḳılupdur saña Yezdān
68. Ki baḫş olur yüzüñde nūr-ı i̯mān

nūr-ı i̯mān:

nūr-ı i̯mān: Kalıp İfade

Mısra: **68**

İman nuru.

67. Ne baḫşāyış ḳılupdur saña Yezdān
68. Ki baḫş olur yüzüñde nūr-ı i̯mān

tesbi̯ḥ-i zülf:

tesbi̯ḥ-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Sevgilinin zülfünün tesbihi.

69. Gören tesbi̯ḥ-i zülfüñ iy perişān
70. Keser zünnārını olur müselmān

müselmān ol:

müselmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Müslüman olmak, imana gelmek.

69. Gören tesbi̯ḥ-i zülfüñ iy perişān
70. Keser zünnārını olur müselmān

çeşme-i nūr:

çeşme-i nūr: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Göz nuru, gözün parlaklığı.

71. Revān olmış yüzinden çeşme-i nūr
72. Cihānuñ yüzi ol nūr-ıla yüz yur

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Akıp gitmek, salınmak.

71. Revān olmış yüzinden çeşme-i nūr
72. Cihānuñ yüzi ol nūr-ıla yüz yur

munżam ol:

munżam ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Katılmak.

75. Cemālüñe leṭāfet munżam olmış
76. Dehānuñda melāḥat müdġam olmuş

müdġam ol:

müdġam ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

İç içe geçmek, kaynaşmak.

75. Cemālüñe leṭāfet munżam olmış
76. Dehānuñda melāḥat müdġam olmuş

müṣāḥib ol:

müṣāḥib ol: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Arkadaş, dost olmak.

77. Meger olduñ güzellerle müṣāḥib
78. Güzelligüñ anuñ'çün oldı ġālib

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Üstün, baskın gelmek.

77. Meger olduñ güzellerle müṣāḥib

78. Güzelligüñ anuñ’çün oldı ġālib

ʿaceb ol:

ʿaceb ol: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Şaşırmak, hayrete düşmek.

79. ʿAceb olmaya kim iy serv-ü gül-reng

80. Meŝeldür meyve alur meyveden reng

ḥüsn-i civār:

ḥüsn-i civār: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Civar güzelliği.

83. Ulularla düzet dāyim şümāruñ

84. Ki çoḳ āŝārı var ḥüsn-i civāruñ

merġūb ol:

merġūb ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen.

85. Anuñ’çün zülf-i müşḳin oldı merġūb

86. K’anı hem-sāye ḳıldı ḥadd-i maḥbūb

zülf-i müşk:

zülf-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Misk kokulu saç.

85. Anuñ’çün zülf-i müşḳin oldı merġūb

86. K’anı hem-sāye ḳıldı ḥadd-i maḥbūb

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

87. Çün egri ḳaşlarıyla oldı demsāz

88. Göz uġrı oldı lā-büd ġamze ġammāz

uġrı ol:

uġrı ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Hırsız olmak II Aklı çelmek, yoldan çıkarmak.

87. Çün egri ḳaşlarıyla oldı demsāz
88. Göz uġrı oldı lā-büd ġamze ġammāz

nihāl-i gül:

nihāl-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Gül fidanı

91. Velį ol serv-ḳad nį̄gūn-şemāyil
92. Nihāl-i gül gibi olmadı māyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **92**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

91. Velį ol serv-ḳad nį̄gūn-şemāyil
92. Nihāl-i gül gibi olmadı māyil

dil-teng kıl:

dil-teng ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Gönlü kederli, ıztıraplı, kederli olmak.

93. Dehānı ġoncası ḳılmışdı dil-teng
94. Ḥayādan ruḫları olmışdı gül-reng

gül-reng ol:

gül-reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Gül renkli olmak || Kırmızı olmak.

93. Dehānı ġoncası ḳılmışdı dil-teng
94. Ḥayādan ruḫları olmışdı gül-reng

söz aç:

söz aç: Deyim

Mısra: **89**

Bir konu üzerine konuşmaya başlamak.

89. Bu yüzden çoḳ söz açdı ol şeker-bār
90. Diler ki açıla ol ġonca-leb yār

nesim-i ṣubḥ-ı imān:

nesi̱m-i ṣubḥ-ı i̱mān: Kalıp İfade
Mısra: **11**
İnanç sabahının rüzgârı.

11. Eŝer ḳıldı nesi̱m-i ṣubḥ-ı i̱mān
12. Açıldı ol dem-ile ġonca-i cān

hadd-i maḥbūb:

ḥadd-i maḥbūb: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Sevgilinin yanağı.

85. Anuñ'çün zülf-i müşki̱n oldı merġūb
86. K'anı hem-sāye ḳıldı ḥadd-i maḥbūb

hem-sāye ḳıl:

hem-sāye ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Komşu etmek, birbirine yakın etmek.

85. Anuñ'çün zülf-i müşki̱n oldı merġūb
86. K'anı hem-sāye ḳıldı ḥadd-i maḥbūb

secde-i ser-rişte-i kār:

secde-i ser-rişte-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **40**
İş, kazanç ipinin ucunun secdesi.

39. Büti ṣırlar keserler bend-i zünnār
40. Bulurlar secde-i ser-rişte-i kār

gül-i tevḥid:

gül-i tevḥi̱d: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Tevhid gülü.

13. Bularuñ gözi nergis-veş

açıldı

14. Gül-i tevḥīde gönli meyl ḳıldı

meyve meyveden reng alur:

meyve meyveden reng alur:

Atasözü

Mısra: **80**

İnsanlar birbirinden kötü huylar kaparlar.

79. ʿAceb olmaya kim iy serv-ü gül-reng

80. Meŝeldür meyve alur meyveden reng

āyīn-i Ḫalīl:

āyīn-i Ḫalīl: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Hz İbrahi'in töreni II Hz İbrahim'in ateşe atılması ve ateşin onu yakmaması hadisesi.

31. Ḳılup taʿlīm ol dīn-i Ḫalīl'i

32. Tamām ögretdi āyīn-i Ḫalīl'i

cām-ı pendi ol:

cām-ı pendi ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Nasihat kadehi.

17. Olurlar cām-ı pendi eyleyüp nūş

18. Bu meh-rūya ġulām-ı ḥalḳa der-gūş

kavs-i yaḳīn:

ḳavs-i yaḳīn: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Sağlam yay.

37. Şehādet tīrini ḳavs-i yaḳīnden

38. Atup kīn aldılar diyü laʿīnden

Dizin

tekellüm eyle:

tekellüm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Konuşmak.

1. Zelīḫā gördi Yūsuf söylemez hīç

2. Yumup aġzını tekellüm eylemez hiç

5. Bizi ne ḳatı bi-miḳdār idersin
6. Ki bir söz eylemege ʿār idersin

aġzını yum:

aġzını yum: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ağzını kapatmak.

1. Zeliḫā gördi Yūsuf söylemez hiç
2. Yumup aġzını tekellüm eylemez hiç

söz eyle:

söz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Söz söylemek, konuşmak.

5. Bizi ne ḳatı bi-miḳdār idersin
6. Ki bir söz eylemege ʿār idersin

ḫāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Susmak.

3. Didi iy laʿl-leb siminbināgūş
4. Bizümle ġonca gibi olma ḫāmūş

gedāsı ol:

gedāsı ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Dilencisi olmak; kölesi olmak.

7. N'ola olduġ-ısa ʿışḳuñ gedāsı
8. Gedānuñ daḫı var-durur Ḫudāsı

ʿār id:

ʿār id: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Ayıp etmek, ayıplı iş yapmak.

sevmek mi:

sevmek mi: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Sevmek mi?

9. Günāhumuz seni sevmek mi āḫir

10. Ne var sevdükse olmaduġ a kāfir

kāfir ol:

kāfir ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Allah'ı ve dini inkar etmek, kafir olmak.

9. Günāhumuz seni sevmek mi āḫir

10. Ne var sevdükse olmaduġ a kāfir

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Şaşılır mı, tuhaf mı?

9. Günāhumuz seni sevmek mi āḫir

10. Ne var sevdükse olmaduġ a kāfir

iŝār eyle:

i̯ŝār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Dökmek, saçmak.

15. Dehānuñ ḥoḳḳasını aç ṣadef-vār

16. Cevāhir eyle cān bezmine i̯ŝār

āyet-i ḥüsn:

āyet-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Güzellik âyeti II Sevgilinin yüzü.

17. Bize ḳıl āyet-i ḥüsnüñi tefsi̯r

18. Lebüñ esrārın eyle cāna taʿbi̯r

tefsir ḳıl:

tefsi̯r ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Açıklamak.

17. Bize ḳıl āyet-i ḥüsnüñi tefsīr
18. Lebüñ esrārın eyle cāna taʿbīr

taʿbir eyle:

taʿbīr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yorumlamak, ifade etmek.

17. Bize ḳıl āyet-i ḥüsnüñi tefsīr
18. Lebüñ esrārın eyle cāna taʿbīr

delālet ol:

delālet ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Delil, işâret, nişan olmak.

19. Ola kim mürşid-i ḥüsnuñ delālet
20. İde azġun göñül bula hidāyet

tebessüm eyle:

tebessüm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Gülümsemek.

23. Tebessüm eyledi gül gibi Yūsuf
24. Tekellüm itdi bülbül gibi Yūsuf

tekellüm it:

tekellüm it: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Konuşmak, söylemek.

23. Tebessüm eyledi gül gibi Yūsuf
24. Tekellüm itdi bülbül gibi Yūsuf

ḫıṭābı it:

ḫıṭābı it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Seslenmek, ... -e karşı söylemek, söz yöneltmek.

25. Zeliḫā buldı çün ḥāżır cevābı
26. Söz açup itdi bu yüzden

ḫıṭābı

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Bu nedenle.

25. Zeli̱ḫā buldı çün ḥāżır cevābı

26. Söz açup itdi bu yüzden ḫıṭābı

söz aç:

söz aç: Deyim

Mısra: **26**

Bir konu üzerine konuşmaya başlamak.

25. Zeli̱ḫā buldı çün ḥāżır cevābı

26. Söz açup itdi bu yüzden ḫıṭābı

bi-miḳdār id:

bi̱-miḳdār id: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Değersiz, kıymetsiz yapmak.

5. Bizi ne ḳatı bi̱-miḳdār idersin

6. Ki bir söz eylemege ʿār idersin

mürşid-i ḥüsnuñ İd:

mürşid-i ḥüsnuñ İd: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Güzelliğinin rehberi etmek.

19. Ola kim mürşid-i ḥüsnuñ delālet

20. İde azġun göñül bula hidāyet

sözden ḳapu aç:

sözden ḳapu aç: Deyim

Mısra: **21**

Konu olan sözden bahsetmek.

21. Zeli̱ḫā çün bu sözden ḳapu açdı

22. Ḳodı ṣūret sözin maʿnāya geçdi

Dizin

ʿıḳd-ı lüʾlū:

ʿıḳd-ı lüʾlū: Kalıp İfade

Mısra: **2**

İnci gerdanlık.

1. Didi ne ḫoş dizilmiş iy perį-rū

2. İki laʿl arasında ʿıḳd-ı lüʾlū

süst ḳıl:

süst ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Gevşek, tembel olmak.

5. Eyitdi rişte-i cānı ḳılup süst

6. Niŝār eyler anı dest-i ecel cüst

gülşen-i ḫüsn:

gülşen-i ḫüsn: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Güzelliğin gül bahçesi.

3. Açılmış gülşen-i ḫüsnüñde güller

4. Leṭāfet şeb-neminde tāze vü ter

rişte-i cān:

rişte-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Can ipi II Beden, vücut, gönül.

5. Eyitdi rişte-i cānı ḳılup süst

6. Niŝār eyler anı dest-i ecel cüst

tāze vü ter:

tāze vü ter: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Yeni ve taze.

3. Açılmış gülşen-i ḫüsnüñde güller

4. Leṭāfet şeb-neminde tāze vü ter

niŝār eyle:

niŝār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Saçmak II Sunmak, takdim etmek.

5. Eyitdi rişte-i cānı ḳılup süst

6. Niŝār eyler anı dest-i ecel cüst

dest-i ecel:

dest-i ecel: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Ecelin eli.

5. Eyitdi rişte-i cānı ḳılup süst
6. Nişār eyler anı dest-i ecel cüst

pāk ol:

pāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Temizlenmek, arınmak.

7. Didügüñ gül olursa ābdan pāk
8. Fenā yilinden olur ʿāḳıbet ḫāk

hāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Toprak olmak. Ölüp toprağa karışmak.

7. Didügüñ gül olursa ābdan pāk
8. Fenā yilinden olur ʿāḳıbet ḫāk

sir-āb ol:

sḫr-āb ol: Deyim

Mısra: **9**

Susuzluğu gidermek.

9. Didi nergislerüñ sḫr-āb olmış
10. Yüzüñden cūy-ı ḥüsne āb ṭolmış

cūy-ı ḥüsn:

cūy-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Güzellik ırmağı.

9. Didi nergislerüñ sḫr-āb olmış
10. Yüzüñden cūy-ı ḥüsne āb ṭolmış

serāb ol:

serāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Şaşkın hale gelmek, hayal görmek.

11. Eyitd’olur serāb ol gördügüñ āb
12. Ṭutar ol nergisüñ gözini pür-ḫ∨āb

subḥ-ı maḥşer:

ṣubḥ-ı maḥşer: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Mahşer sabahı.

13. Ki açılmaz daḫı tā ṣubḥ-ı maḥşer
14. Ḳalur bi̯-nūr ol şemʿ-i münevver

şemʿ-i münevver:

şemʿ-i münevver: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Parlak, nurlu mum.

13. Ki açılmaz daḫı tā ṣubḥ-ı maḥşer
14. Ḳalur bi̯-nūr ol şemʿ-i münevver

ḳadd-i bālāñ:

ḳadd-i bālāñ: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Sevgilinin uzun boyu.

15. Didi bu ḳadd-i bālāñ iy perī̯-veş
16. Ne ḫoş serviydi ger olmasa ser-keş

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Başıboş, inatçı, asi olmak.

15. Didi bu ḳadd-i bālāñ iy perī̯-veş
16. Ne ḫoş serviydi ger olmasa ser-keş

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan servi (sevgili).

17. Eyitdi kim bu ser-keş serv-i çālāk
18. Olur bir gün ayaḳda sāye-

veş ḥāk

19. Kemend-ile kefen idüp anı bend
20. Ḳılısar taḫte-i tābūta peyvend

hāk ol:

ḥāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Toprak olma || Ölmek.

17. Eyitdi kim bu ser-keş serv-i çālāk
18. Olur bir gün ayaḳda sāye-veş ḥāk

taḫte-i tābūt:

taḫte-i tābūt: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Tahta tabut.

19. Kemend-ile kefen idüp anı bend
20. Ḳılısar taḫte-i tābūta peyvend

kefen id:

kefen id: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Kefen olmak.

19. Kemend-ile kefen idüp anı bend
20. Ḳılısar taḫte-i tābūta peyvend

bahār-ı ḥüsn:

bahār-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Güzellik baharı.

21. Didi irmiş bahār-ı ḥüsnüñ iy gül
22. Ki ṭolmış gülşenüñ reyḥān u sünbül

peyvend Ḳıl:

peyvend Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Bağlamak; ulaşmak, erişmek.

bād-ı zemistān:

bād-ı zemistān: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Kış rüzgârı.

23. Eyitdi çün ire bād-ı zemistān

24. Olur ol bülbül ü reyḥān perīşān

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Dağınık olmak.

23. Eyitdi çün ire bād-ı zemistān

24. Olur ol bülbül ü reyḥān perīşān

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Bu nedenle.

27. Bu yüzden bir niçe söz ü kelāmı

28. Geçer ortalarında tatlu acı

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Ne denli, ne kadar.

31. Ne deñlü ṭatlu istifsār k'itdi

32. Şeker lebden cevāb-ı telḫ işitdi

istifsār it:

istifsār it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Bir şey hakkında ayrıntılı bilgi öğrenmek istemek, sormak.

31. Ne deñlü ṭatlu istifsār k'itdi

32. Şeker lebden cevāb-ı telḫ işitdi

cevāb-ı telḫ:

cevāb-ı telḫ: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Gönül inciten cevap verme, kötü söz söyleme.

31. Ne deñlü ṭatlu istifsār k'itdi

32. Şeker lebden cevāb-ı telḫ

işitdi

peşimān ol:

peşi̱mān ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek.

33. Suʾālinden peşi̱mān oldı ol māh
34. Ṭuru geldi yirinden iderek āh

Ṭuru geldi:

Ṭuru geldi: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Ayağa kalkmak, hazırlanmak.

33. Suʾālinden peşi̱mān oldı ol māh
34. Ṭuru geldi yirinden iderek āh

āh id:

āh id: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

33. Suʾālinden peşi̱mān oldı ol māh
34. Ṭuru geldi yirinden iderek āh

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **37**

İz bırakmak, iyice yerleşmek.

37. Yir idüp derdini dermān içinde
38. Yatur ol külbe-i aḥzān içinde

külbe-i aḥzān:

külbe-i aḥzān: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Hüzünler kulübesi || Aşığın hüzünlü, kederli gönlü.

37. Yir idüp derdini dermān içinde
38. Yatur ol külbe-i aḥzān içinde

1. Meger bir dün ki dehr olmışdı ġamnāk
2. Gözi yılduzlaruñ olmışdı nemnāk

başa gel:

başa gel: Deyim
Mısra: **26**
Zor, meşakkatli bir durumla karşı karşıya kalmak.

25. Viriser ʿömr gibi yile āḫir
26. Ne geldügin başa kim bile āḫir

rūy-ı devrān:

rūy-ı devrān: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Dünyanın yüzeyi, yeryüzü II Her yer.

Dizin

5. Bulaşmış rūy-ı devrān ḳār u ḳīre
6. Cihān çün mūy-ı zenǧī tār u tīre

ġamnāk ol:

ġamnāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gamlı, kederli olmak.

1. Meger bir dün ki dehr olmışdı ġamnāk
2. Gözi yılduzlaruñ olmışdı nemnāk

mūy-ı zenǧī:

mūy-ı zenǧī: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Kıvırcık saç.

5. Bulaşmış rūy-ı devrān ḳār u ḳīre
6. Cihān çün mūy-ı zenǧī tār u tīre

nemnāk ol:

nemnāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Nemli, ıslak olmak II Gözyaşı dökmek, ağlamak.

diyār-ı rūm:

diyār-ı rūm: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Rum ülkesi, Anadolu.

7. Diyār-ı Rūm ṭolmış leşker-i zeng

8. Cihān mirʾātınuñ ṭutmiş yüzin jeng

leşker-i zeng:

leşker-i zeng: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Zenci asker.

7. Diyār-ı Rūm ṭolmış leşker-i zeng

8. Cihān mirʾātınuñ ṭutmiş yüzin jeng

devātı ol:

devātı ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Divit olmak, içine mürekkep konan ufak hokka, kap olmak.

11. Çü oldı ser-nigūn çarḫuñ devātı

12. Midād-ı şeb boyadı kāyinātı

midād-ı şeb:

midād-ı şeb: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Siyah, kara mürekkep.

11. Çü oldı ser-nigūn çarḫuñ devātı

12. Midād-ı şeb boyadı kāyinātı

rūy-ı mücrim:

rūy-ı mücrim: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Günahkârın yüzü.

13. Ḳararmışdı cihān çün rūy-ı mücrim

14. Dil-i ẓālim gibi olmışdı muẓlim

dil-i ẓālim:

dil-i ẓālim: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Zalimin gönlü.

13. Ḳararmışdı cihān çün rūy-ı mücrim
14. Dil-i ẓālim gibi olmışdı muẕlim

muẕlim ol:

muẕlim ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Kararmak, karanlık olma.

13. Ḳararmışdı cihān çün rūy-ı mücrim
14. Dil-i ẓālim gibi olmışdı muẕlim

mezraʿ-ı eflāk:

mezraʿ-ı eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gök arazisi.

15. Od urmış mezraʿ-ı eflāke dihḳān
16. Ki ḳalmış dūd içinde kendü devrān

mātem-zede ol:

mātem-zede ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Yaslı, yasa tutulmuş olmak.

21. Meger mātem-zede olmışdı ʿālem
22. Ki geymişdi ḳara ṭutmışdı mātem

dehr-i pire-zen:

dehr-i pi̯re-zen: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Aciz, yaşlı dünya.

25. İder derd-ile dehr-i pi̯re-zen āh
26. Ki āhından söyinür meşʿal-i māh

āh id:

āh id: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

25. İder derd-ile dehr-i pi̯re-zen āh
26. Ki āhından söyinür meşʿal-

i māh

meşʿal-i māh:

meşʿal-i māh: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Ayın meşalesi, ışığı.

25. İder derd-ile dehr-i pi̯re-zen āh
26. Ki āhından söyinür meşʿal-i māh

fark it:

farḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Ayırt etmek, ayırmak.

27. Ne māhuñ şemʿi ne mihrüñ çerāġı
28. Ḳarasından gözüñ farḳ itmez aġı

çarḫ-ı devvār:

çarḫ-ı devvār: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Daima dönen felek.

31. Ḳomış seyrānını bu çarḫ-ı devvār
32. Ŝevābit gibi ŝābit necm-i seyyār

necm-i seyyār:

necm-i seyyār: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Hareket halindeki yıldız.

31. Ḳomış seyrānını bu çarḫ-ı devvār
32. Ŝevābit gibi ŝābit necm-i seyyār

deng ü ḥayrān:

deng ü ḥayrān: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Hayran ve şaşkın.

33. Yitürmiş kendüzini niçe seyrān
34. Ki ḳalmış ḳuṭb gibi deng ü ḥayrān

nesim-i ṣubḥgāh:

nesi̱m-i ṣubḥgāh: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Sabah esintisi.

35. Nesi̱m-i ṣubḥgāhuñ cünbişi yoḳ

36. Seḥer bülbüllerinüñ nālişi yoḳ

bāng-i kūs-ı sulṭān-ı cihān-gi̱r:

bāng-i kūs-ı sulṭān-ı cihān-gi̱r: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Cihanı zapt eden sultanın davulunun sesi.

37. Ne bāng-i kūs-ı sulṭān-ı cihān-gi̱r

38. Ne tekbi̱r-i ḫorūs-ı māder-i pi̱r

tekbir-i ḫorūs-ı māder-i pir:

tekbi̱r-i ḫorūs-ı māder-i pi̱r: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yaşlı annenin horozunun tekbiri.

37. Ne bāng-i kūs-ı sulṭān-ı cihān-gi̱r

38. Ne tekbi̱r-i ḫorūs-ı māder-i pi̱r

güm ol:

güm ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Kaybolmak, yok olmak.

41. Ṭutar ḥalḳında itüñ ḥalḳa-i düm

42. Ki ḥulḳūmında feryādı olur güm

ḫāne-i ḫalḳ ol:

ḫāne-i ḫalḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Halkın evi ol.

43. Ḳarañuluḳda olmış ḫāne-i ḫalḳ

44. Niçe Pi̱jen çeh-i zindān-ı Ḍaḥḥāk

çeh-i zindān-ı Ḍaḥḥāk:

çeh-i zindān-ı Ḍaḥḥāk: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Dehhâk'ın zindanının kuyusu.

43. Ḳarañuluḳda olmış ḫāne-i ḫalḳ
44. Niçe Pi̯jen çeh-i zindān-ı Ḍaḥḥāk

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Çok dumanlı olmak.

45. Bu külḫende ne odun vardı ne od
46. ʿAceb bu kim cihān olmışdı pür-dūd

baḥr-i ḳir-gūn:

baḥr-i ḳi̯r-gūn: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Kara deniz.

9. Bu baḥr-i ḳi̯rgūn çün geldi mevce
10. Felekler zevraḳın ḳaldurdı evce

zir-i şeh-per it:

zi̯r-i şeh-per it: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kuşun kanadındaki en uzun tüyünün altı II Hükümdar, vezir vb. devlet adamlarının başlıklarının önüne taktıkları tüy.

39. Ḫorūs itmiş başını zi̯r-i şeh-per
40. Gözin yummış görüp üstinde ḫançer

ḥalḳa-i düm it:

ḥalḳa-i düm it: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Kuyruğun halkası yapmak.

41. Ṭutar ḥalḳında itüñ ḥalḳa-i düm
42. Ki ḥulḳūmında feryādı olur güm

kara gey:

ḳara gey: Deyim
Mısra: **22**
Matem elbisesine bürünmek.

21. Meger mātem-zede olmışdı ʿālem
22. Ki geymişdi ḳara ṭutmışdı mātem

Ḳara günlü:

Ḳara günlü: Deyim
Mısra: **23**
Kara günlü ll Kara bahtlı, bedbaht, talihsiz kimse.

23. Ḳara günlülerüñ baḫtına beñzer
24. Ḳara göñüllüler saḫtına beñzer

od ur:

od ur: Deyim
Mısra: **15**
Ateşlemek, ateşe vermek.

15. Od urmış mezraʿ-ı eflāke dihḳān
16. Ki ḳalmış dūd içinde kendü devrān

Dizin

āh-ı serd:

āh-ı serd: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Soğuk ah.

3. Ṭururdı āh-ı serd-ile füsürde
4. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi nı̱m-mürde

Çerāġ-ı ṣubḥ:

Çerāġ-ı ṣubḥ: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sabahın aydınlığı.

3. Ṭururdı āh-ı serd-ile füsürde
4. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi nı̱m-mürde

ṣafḥa-i sı̱m:

ṣafḥa-i sı̱m: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Gümüş levha veya sayfa.

5. Ṣaçardı ṣafḥa-i sı̱m üzre gevher
6. Gül-i ter jāleden baġlardı zı̱ver

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Taze gül.

5. Ṣaçardı ṣafḥa-i sịm üzre gevher
6. Gül-i ter jāleden bağlardı zịver

gül gül ol:

gül gül ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Pembe pembe allanmak.

7. Yaşından gül yüzi olmışdı gül gül
8. Fırāt u Dicle üzre ḳaşları pül

nār-ı ḥasret:

nār-ı ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Özlem ateşi.

9. Yaḳup bağrın kül itmiş nār-ı ḥasret
10. Dimāġına pür olmış dūd-ı miḥnet

kül it:

kül it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Kül etmek, yakmak.

9. Yaḳup bağrın kül itmiş nār-ı ḥasret
10. Dimāġına pür olmış dūd-ı miḥnet

dūd-ı miḥnet:

dūd-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Sıkıntı dumanı.

9. Yaḳup bağrın kül itmiş nār-ı ḥasret
10. Dimāġına pür olmış dūd-ı miḥnet

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Bol, çok olması.

9. Yaḳup bağrın kül itmiş nār-ı ḥasret
10. Dimāġına pür olmış dūd-ı

miḥnet

nāle eyle:

nāle eyle: Kalıp İfade

Mısra: **13**

İzlemek, feryat etmek.

13. Teni nāl'eylemekden nāl olmış
14. Ḳalem-veş içi sevdā-y-ıla ṭolmış

nāl ol:

nāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Çok zayıflamak, ipince bir hal almak.

13. Teni nāl'eylemekden nāl olmış
14. Ḳalem-veş içi sevdā-y-ıla ṭolmış

āh-ı dirahşān ol:

āh-ı diraḫşān ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Parlayan ah, inleme.

17. Olurdı berḳ-veş āh-ı diraḫşān
18. Gögüñ yüzin ḳılurdı āteş-efşān

āteş-efşān ḳıl:

āteş-efşān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Ateş saçmak.

17. Olurdı berḳ-veş āh-ı diraḫşān
18. Gögüñ yüzin ḳılurdı āteş-efşān

āh u feryād it:

āh u feryād it: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Ah ile feryat etmek.

19. Dem-ā-dem itdügince āh u feryād
20. Ṭozıdur keh-keşānuñ ḫırmenin bād

tezyin Ḳıl:

tezyiṉ Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Süslemek.

21. Ḳılup perviṉle tezyiṉ ay yüzini
22. Dökerdi yire yaşı yılduzını

ay yüzi:

ay yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Ay yüzlü.

21. Ḳılup perviṉle tezyiṉ ay yüzini
22. Dökerdi yire yaşı yılduzını

gülgüne-i nāb id:

gülgüne-i nāb id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Hâlis gül renkli etmek.

23. Yüzin gülgün ider gülgüne-i nāb
24. Veliṉ girmez gözine sürme-i ḫ∨āb

sürme-i ḫ∨āb:

sürme-i ḫ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Uykunun sürmesi.

23. Yüzin gülgün ider gülgüne-i nāb
24. Veliṉ girmez gözine sürme-i ḫ∨āb

gözine girmez:

gözine girmez: Deyim

Mısra: **24**

Uykusunun gelmemesi, uyuyamaması.

23. Yüzin gülgün ider gülgüne-i nāb
24. Veliṉ girmez gözine sürme-i ḫ∨āb

sir-āb id:

siṙ-āb id: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Suya kandırmak, doyurmak.

27. Cemāli gülşenin siṙ-āb iderdi
28. Yañaġı güllerin pür-tāb

iderdi

pür-tāb id:

pür-tāb id: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Işık ile doldurmak.

27. Cemāli gülşenin sı̱r-āb iderdi

28. Yañaġı güllerin pür-tāb iderdi

şir-i ġam:

şı̱r-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gam, keder aslanı.

29. Olurdı şı̱r-i ġam çünkim ḥavāle

30. Oḳurdı ter ġazeller ol ġazāle

ḥavāle ol:

ḥavāle ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Musallat olmak; gönderilmek, yollanmak II Baskı kurmak.

29. Olurdı şı̱r-i ġam çünkim ḥavāle

30. Oḳurdı ter ġazeller ol ġazāle

baġrın yaḳ:

baġrın yaḳ: Deyim

Mısra: **9**

Çok acı çektirmek.

9. Yaḳup baġrın kül itmiş nār-ı ḥasret

10. Dimāġına pür olmış dūd-ı miḥnet

Dizin

eşʿār-ı dil-sūz:

eşʿār-ı dil-sūz: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Dilsiz şiirler.

1. Niçe bunuñ gibi eşʿār-ı dil-sūz

2. Oḳur sūz-ıla ol māh-ı şeb-efrūz

māh-ı şeb-efrūz:

māh-ı şeb-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Geceyi aydınlatan ay II Zelîhâ.

1. Niçe bunuñ gibi eşʿār-ı dil-sūz

2. Oḳur sūz-ıla ol māh-ı şeb-efrūz

hiṭābı ḳıl:

ḫiṭābı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Sözün bir kimseye yöneltildiğini anlatmak için seslenmek.

3. Ṭolaşup geh zemi̱ne geh zamāne

4. Dönüp ḳıldı ḫiṭābı āsmāne

sipihr-i lāciverd:

sipihr-i lāciverd: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Koyu mavi gökyüzü.

5. Didi n'oldı iy sipihr-i lāciverdi̱

6. Ḳara baḫtuñ gibi yüzüñ ḳarardı

Kara baḫt:

Ḳara baḫt: Deyim

Mısra: **6**

Talihsizlik, kötü talih.

5. Didi n'oldı iy sipihr-i lāciverdi̱

6. Ḳara baḫtuñ gibi yüzüñ ḳarardı

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gözyaşı.

9. Ṣabāḥuñ çeşmesinde yoġ-ısa ṣu

10. Yiter saña gözüm yaşı yüzüñ yu

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gözyaşı.

15. Gözüm yaşına çarḫuñ batdı beñzer

16. Keñara zevraḳuñı atdı
beñzer

17. Kimüñ ġarḳ oldı deryā-yı
siyāha
18. Anuñ'çün sen boyanduñ
dūd-ı āha

dūd-ı nār-ı āh:

dūd-ı nār-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ah ateşinin dumanı.

13. Ya binüm gibi sen de oda
yanduñ
14. Ya dūd-ı nār-ı āhumla
boyanduñ

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Ahın dumanı.

17. Kimüñ ġarḳ oldı deryā-yı
siyāha
18. Anuñ'çün sen boyanduñ
dūd-ı āha

deryā-yı siyāh:

deryā-yı siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Siyah, kara deniz.

17. Kimüñ ġarḳ oldı deryā-yı
siyāha
18. Anuñ'çün sen boyanduñ
dūd-ı āha

belā-yı cāvidān mı:

belā-yı cāvidān mı: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Sonsuz bela mı?

23. Belā-yı cāvidān mıduñ
başuma
24. Ki geldüñ aġu ḳatmaġa
aşuma

ġarḳ ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Boğulmak, batmak.

çeng-i zāġ:

çeng-i zāġ: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Karga pençesi.

29. Yiterdi ben hümāya ġam duzaġı
30. Ne ṣalduñ üstüme bu çeng-i zāġı

pāyān olur mu:

pāyān olur mu: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Nihayet son olur mu?

31. ʿAceb bu miḥnete olur mu pāyān
32. Ya derdüm gibi bulınmaz mı dermān

bulavuz mı:

bulavuz mı: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Ulaşır mı?

33. Bu ẓulmetden bulavuz mı rehāyı
34. Gözümüze görinür rūşenāyi̱

çarḫ-ı sitemger:

çarḫ-ı sitemger: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Zalim felek.

35. Meger ḳaṣd itdi bu çarḫ-ı sitemger
36. K'ide bu dün ṣabāḥın rūz-ı maḥşer

kaṣd it:

ḳaṣd it: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Niyetlenmek, harekete geçmek.

35. Meger ḳaṣd itdi bu çarḫ-ı sitemger
36. K'ide bu dün ṣabāḥın rūz-ı maḥşer

rūz-ı maḥşer id:

rūz-ı maḥşer id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Mahşer günü etmek.

35. Meger ḳaṣd itdi bu çarḫ-ı sitemger

36. K’ide bu dün ṣabāḥın rūz-ı maḥşer

feryād u nāle:

feryād u nāle: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Feryâd ve inleyiş.

37. Niçe bunuñ gibi feryād u nāle

38. İder ayyūḳa irgürüp ʿalāle

ʿalāle İd:

ʿalāle İd: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Bağırmak, çağırmak.

37. Niçe bunuñ gibi feryād u nāle

38. İder ayyūḳa irgürüp ʿalāle

ayyūḳa irgür:

ayyūḳa irgür: Deyim

Mısra: **38**

(Ses için) çok yükselmek veya çok fazla çıkmak II Âşığın feryadının her taraftan duyulması; herkesçe bilinir olması.

37. Niçe bunuñ gibi feryād u nāle

38. İder ayyūḳa irgürüp ʿalāle

yiri gögi bir araya getür:

yiri gögi bir araya getür: Deyim

Mısra: **39**

Aşırı telaş yaratmak, ortalığı telaşa vermek.

39. Getürüp yiri gögi bir araya

40. İderken ser-zeniş ḫurşīd ü aya

ser-zeniş İd:

ser-zeniş İd: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Sitem etmek.

39. Getürüp yiri gögi bir araya

40. İderken ser-zeniş ḫurşīd ü aya

yār-ı maḥrem:

yār-ı maḥrem: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Sırları paylaşacak kadar yakın dost.

41. Ararken ḥāline bir yār-ı maḥrem

42. Ki dil derdin anuñla yana bir dem

zerd eyle:

zerd eyle: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Yüzünü sarartmak, soldurmak.

43. Baḳup şemʿi görür kendüye hem-derd

44. Yüzini ʿışḳ derdi eylemiş zerd

bağrı yağın erit:

bağrı yağın erit: Deyim

Mısra: **45**

İçinin yağını eritmek II Çok büyük üzüntüyü neden olmak.

45. Eritmiş bağrı yağın ʿışḳ nārı

46. Aḳıtmış yüz ṣuyın gözi bıñarı

yüz ṣuyı:

yüz ṣuyı: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gözyaşı.

45. Eritmiş bağrı yağın ʿışḳ nārı

46. Aḳıtmış yüz ṣuyın gözi bıñarı

dūd-ı miḥnet:

dūd-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Sıkıntı dumanı.

47. Görür bir kendü gibi oda yanmış

48. Ser-ā-ser dūd-ı miḥnetle boyanmış

ḥāl-i yār:

ḥāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Sevgilinin beni || Svgilinin yanağında bulunan ben.

49. Ḳararmış baġrı ḫāl-i yār gibi
50. Ṣararmış ʿārıż-ı bi̱mār gibi

55. Giceden ṣubḥa dek saʿy ü emekde
56. Vücūdı varını yoġ eylemekde

baġrı Ḳarar:

baġrı Ḳarar: Deyim
Mısra: **49**
Bağrı kararmak II Üzülmek.

49. Ḳararmış baġrı ḫāl-i yār gibi
50. Ṣararmış ʿārıż-ı bi̱mār gibi

ser-bāz ol:

ser-bāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Cesur olmak.

57. Olurken bu hevā yolında ser-bāz
58. Dil uzatmış ki açа ʿışḳdan rāz

ʿārıż-ı bi̱mār:

ʿārıż-ı bi̱mār: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Hastanın yanağı.

49. Ḳararmış baġrı ḫāl-i yār gibi
50. Ṣararmış ʿārıż-ı bi̱mār gibi

tiġ-ı maḥabbet:

tiġ-ı maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Muhabbet kılıcı.

59. Kesüben başını tiġ-ı maḥabbet
60. Dilin yaḳmış kül itmiş nār-ı ḥayret

yoġ eyle:

yoġ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yok etmek.

nār-ı ḥayret:

nār-ı ḥayret: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Hayret ateşi.

59. Kesüben başını tiġ-ı maḥabbet

60. Dilin yaḳmış kül itmiş nār-ı ḥayret

kül it:

kül it: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Yok etmek, mahvetmek.

59. Kesüben başını tiġ-ı maḥabbet

60. Dilin yaḳmış kül itmiş nār-ı ḥayret

bulınmaz mı:

bulınmaz mı: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Bulunmaz mı?

31. ʿAceb bu miḥnete olur mu pāyān

32. Ya derdüm gibi bulınmaz mı dermān

dil uzat:

dil uzat: Deyim

Mısra: **58**

Haddini aşarak birinin aleyhine söz söylemek.

57. Olurken bu hevā yolında ser-bāz

58. Dil uzatmış ki açа ʿışḳdan rāz

nāme-i aʿmāl:

nāme-i aʿmāl: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Ameller defteri.

25. Meger kim nāme-i aʿmālümüzsin

26. Ya şūm aḥvāl ü çirkin ḥālümüzsin

Kara günlü:

Ḳara günlü: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Kara günlü. ll Kara bahtlı, bedbaht, talihsiz kimse.

21. Ḳara ḳarılaruñ odsuz ocaġı
22. Ḳara günlülerüñ ḳutsuz bucaġı

Dizin

girye vü sūz ḳıl:

girye vü sūz ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ağlamak ve ızdırap çekmek.

1. Görüp şemʿüñ bu ḥālin ol dil-efrūz
2. Öñine geldi ḳıldı girye vü sūz

başına üş:

başına üş: Deyim
Mısra: **4**
Başına üşüşmek; yanına toplanmak, her tarafını sarmak.

3. Dir iy cānum gibi oda ṭutuşmış
4. Belā pervānesi başına üşmiş

ciger-sūz ol:

ciger-sūz ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gönlü yanmış, ciğeri yanmış olmak.

7. Meger ḥālümi gördüñ iy dil-efrūz
8. Ki özüñ göyinüp olduñ ciger-sūz

pür-şuʿle vü dūd ol:

pür-şuʿle vü dūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ateş ve duman ile dolmak.

9. Neden oldı içüñ pür-şuʿle vü dūd
10. Meger kim ʿışḳ yaḳdı başuma od

güç mi:

güç mi: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Güç mü, zor mu?

11. Nevā yaġmacısından güç mi gördüñ
12. Başuma od yaḳup ḳarşuma

durduñ

tig-ı ʿışk:

tig-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Aşk oku.

13. Başuma tig-ı ʿışḳ idüp nişāne

14. Geçürdi boynuñı çün rismāne

nişāne id:

nişāne id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Hedef hâline getirmek, hedef tahtası yapmak.

13. Başuma tig-ı ʿışḳ idüp nişāne

14. Geçürdi boynuñı çün rismāne

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gel şimdi II Dikkatini ver.

15. Gel imdi baş ḳoşalum olmaġıl ferd

16. Yanalum bir arada iki hem-derd

ferd ol:

ferd ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Eşsiz, benzersiz olmak.

15. Gel imdi baş ḳoşalum olmaġıl ferd

16. Yanalum bir arada iki hem-derd

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Beraber.

15. Gel imdi baş ḳoşalum olmaġıl ferd

16. Yanalum bir arada iki hem-derd

şerḥ id:

şerḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Açıklamak, etraflıca anlatmak.

17. Saña şerḥ ideyim ḥālüm zevālin
18. Ki göynüklü bilür göynüklü ḥālin

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Kavuşma bahçesi.

21. Sürenler gülşen-i vaṣlun ṣafāsın
22. Ne bilsün ḫār-ı hicrānuñ belāsın

ṣafāsın sür:

ṣafāsın sür: Deyim

Mısra: **21**

Bir durumun getirdiği, sağladığı olanaklardan yararlanmak.

21. Sürenler gülşen-i vaṣlun ṣafāsın
22. Ne bilsün ḫār-ı hicrānuñ belāsın

hār-ı hicrān:

ḫār-ı hicrān: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ayrılık dikeni.

21. Sürenler gülşen-i vaṣlun ṣafāsın
22. Ne bilsün ḫār-ı hicrānuñ belāsın

nūş-ı vaṣl:

nūş-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Kavuşma içkisi.

23. Çü nūş-ı vaṣl-ıla sen ʿiş idersin
24. Belālu dillerin niş n'idersin

ʿiş id:

ʿiş id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Eğlenmek, zevk ü sefa sürmek.

23. Çü nūş-ı vaṣl-ıla sen ʿiş idersin
24. Belālu dillerin niş̱in n'idersin

sim ü zerden ol:

sim ü zerden ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Gümüş ve altından olmak.

25. Senüñ taḫt oldı yirüñ sim ü zerden
26. Ben itdüm pisterüm ḫāk ü ḥacerden

ḫāk ü ḥacerden it:

ḫāk ü ḥacerden it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Toprak ve taştan yapmak.

25. Senüñ taḫt oldı yirüñ sim ü zerden
26. Ben itdüm pisterüm ḫāk ü ḥacerden

hem-derd ol:

hem-derd ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Dert ortağı, yoldaş olmak.

27. Benümle sen ḳaçan hem-derd olursın
28. Ki bir dem germ bir dem serd olursın

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Yumuşak olmak.

27. Benümle sen ḳaçan hem-derd olursın
28. Ki bir dem germ bir dem serd olursın

serd ol:

serd ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Sert olmak.

27. Benümle sen ḳaçan hem-derd olursın
28. Ki bir dem germ bir dem serd olursın

cerāḥat ol:

cerāḥat ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Yaralı olmak.

29. Senüñ oddan olur baġruñ cerāḥat

30. Benüm ol od ider cānumı rāḥat

rāḥat id:

rāḥat id: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Rahat etmek, huzur bulmak.

29. Senüñ oddan olur baġruñ cerāḥat

30. Benüm ol od ider cānumı rāḥat

degül mi:

degül mi: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Değil mi ? II Tasdik ettirme, onaylatma anlamında kullanılan bir söz.

33. Senüñ bir şuʿledür alan ḳarāruñ

34. Görinen od degül mi yoġı varuñ

dem ur:

dem ur: Deyim

Mısra: **35**

Nefes almak.

35. Benüm ol oddur uran cānuma dem

36. K'anuñ bir şuʿlesi-y-idi cehennem

ṣubḥ ol:

ṣubḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Sabah olmak, günün aydınlanması.

37. Senüñ şuʿleñ söyinür ṣubḥ olınca

38. Benüm odum yanar dilde ölince

āh it:

āh it: Kalıp İfade

Mısra: **40**

İç çekmek, figan etmek.

39. Senüñ bir üf-ile şuʿleñ söyinür

40. Ben āh itsem cihān oda göyinür

derd-i ʿışḳ:

derd-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Aşk derdi.

41. Degüldür derd-i ʿışḳ oda göyinmek

42. Gice yanup seḥergehden söyinmek

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Sevgilinin hayali.

45. Ḫayāl-i yārdur baña naẓargāh

46. Daḫı yüz gözlemezden bilür Allāh

āteş-i ʿışḳ:

āteş-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Aşk ateşi.

49. Bileydüñ āteş-i ʿışḳuñ ṣafāsın

50. Dile almaz-ıduñ anuñ belāsın

dilüñden düşürmez:

dilüñden düşürmez: Deyim

Mısra: **53**

Sürekli olarak aynı kişiden veya şeyden söz etmek, sık sık anmak.

53. Sen ol odı düşürmezsin dilüñden

54. Ulaşduñ daḫı ḳomazsın elüñden

el ucu:

el ucu: Deyim

Mısra: **55**

Küçük temas.

55. El ucuyla ṭutarsın ol odı sen
56. Bu odı cān içinde saḳlaram ben

gel gör ki:

gel gör ki: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Gelgelelim ki, ne var ki.

57. Dilüñ ucında sinüñ bir şerer var
58. Benüm gel gör ki gönlümde neler var

tiġ-ı ġayret:

tiġ-ı ġayret: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Gayret kılıcı.

59. Didüñ sen rāzuñı açduñ dehānuñ
60. Kesildi tiġ-ı ġayretle zebānuñ

fāş ḳıl:

fāş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Gizli olan bir şeyi ortaya çıkarmak, açığa vurmak, duyurmak.

61. Ölürsem ḳılmayam ben rāzumı fāş
62. Ki dirler virmeñüz rāzı virüñ baş

naġme-perdāz ol:

naġme-perdāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Nağme düzenlemek.

63. Bu sözlerden olurken naġme-perdāz
64. Olur ol şemʿa bir pervāne pervāz

pervāz ol:

pervāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Uçmak, yükselmek, dalgalanmak.

63. Bu sözlerden olurken naġme-perdāz

64. Olur ol şemʿa bir pervāne pervāz

perr ü bālin:

perr ü bālin: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Kanat.

65. Görince şemʿşūrıde'tdi ḥālin
66. Düşüp üstine yaḳdı perr ü bālin

ḥıṭābı ḳıl:

ḫıṭābı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Sözün bir kimseye yöneltildiğini anlatmak için seslenmek.

67. Zeliḫā gördi şemʿuñ yoḳ cevābı
68. Dönüp pervāneye ḳıldı ḫıṭābı

baş koş:

baş ḳoş: Deyim
Mısra: **15**
Baş başa vermek, birlikte hareket etmek.

15. Gel imdi baş ḳoşalum olmaġıl ferd
16. Yanalum bir arada iki hem-derd

göynüklü hālin göynüklü bilür:

göynüklü ḥālin göynüklü bilür: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yananın hâlinden yanan anlar; acı çekenin hâlini ancak acı çeken anlar.

17. Saña şerḥ ideyim ḥālüm zevālin
18. Ki göynüklü bilür göynüklü ḥālin

şemʿ-i cemʿ-ārāyisin:

şemʿ-i cemʿ-ārāyişin: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Topluluğun, meclisin ışığının süsü.

47. Bilürüz şemʿ-i cemʿ-ārāyi̯sin sen
48. Yanarsañ n'ola kim hercāyi̯sin sen

şemʿşūri̯de it:

şemʿşūri̯de it: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Perişan mum haline getirmek.

65. Görince şemʿşūri̯de'tdi ḥālin
66. Düşüp üstine yaḳdı perr ü bālin

cānum ol:

cānum ol: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Canı, ruhu olmak.

51. Ben añmazam ölürsem ʿışḳ odını
52. Ol oduñ cānum olmışdur odını

dile al:

dile al: Deyim
Mısra: **50**
Bir şey hakkında konuşmak.

49. Bileydüñ āteş-i ʿışḳuñ ṣafāsın
50. Dile almaz-ıduñ anuñ belāsın

baş vir:

baş vir: Deyim
Mısra: **62**
Canını feda et.

61. Ölürsem ḳılmayam ben rāzumı fāş
62. Ki dirler virmeñüz rāzı virüñ baş

rāzı virme:

rāzı virme: Deyim
Mısra: **62**
Sırrı vermemek, gizli tutulması gereken şeyi kimseye söylememek.

61. Ölürsem ḳılmayam ben rāzumı fāş
62. Ki dirler virmeñüz rāzı

virüñ baş

Dizin

nūr-ı didār:

nūr-ı dį̄dār: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yüzün, çehrenin ışığı, parlaklığı.

5. Tecellį̄ bunda ḳıldı nūr-ı dį̄dār
6. Ki bu nār oldı saña ʿayn-ı gülzār

tecelli ḳıl:

tecellį̄ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Görünmek, ortaya çıkmak.

5. Tecellį̄ bunda ḳıldı nūr-ı dį̄dār
6. Ki bu nār oldı saña ʿayn-ı gülzār

ʿayn-ı gülzār ol:

ʿayn-ı gülzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gül bahçesini pınarı olmak.

5. Tecellį̄ bunda ḳıldı nūr-ı dį̄dār
6. Ki bu nār oldı saña ʿayn-ı gülzār

ḫoşnūd ol:

ḫoşnūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Memnun olmak, gönlü hoş olmak, râzı olmak.

7. Bu oddan cānuñ oldı şöyle ḫoşnūd
8. Ki reyḥān u gül oldı şu’le-i dūd

şu’le-i dūd ol:

şu’le-i dūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Dumanın ışığı II Ateşin tütmesi.

7. Bu oddan cānuñ oldı şöyle ḫoşnūd
8. Ki reyḥān u gül oldı şu’le-i dūd

uçarsın

pervāz id:

pervāz id: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Uçmak.

9. Hevā-yı ışḳda pervāz idersin

10. Semender-vār od içre yürürsin

hevā-yı ışḳ:

hevā-yı ışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Aşk hevesi, aşk arzusu.

9. Hevā-yı ışḳda pervāz idersin

10. Semender-vār od içre yürürsin

ne içün:

ne içün: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Niçin.

11. Ne içün yār zaḫmından ḳaçarsın

12. Sinān-ı şuʿle öñinden uçarsın

sinān-ı şuʿle:

sinān-ı şuʿle: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Süngünün parıltısı.

11. Ne içün yār zaḫmından ḳaçarsın

12. Sinān-ı şuʿle öñinden uçarsın

bed-nām id:

bed-nām id: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Adını kötüye çıkarmak, dile düşürmek.

13. İşüñi puḫte iken ḫām idersin

14. Niçün ʿāşıḳları bed-nām idersin

taʿẓim ol:

taʿẓim ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Saygı göstermek, hürmet

etmek.

15. Saña olmaya bundan özge taʿẕīm
16. K'idesin cānı cānānuña teslim

teslim id:

teslim id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Teslim etmek, vermek.

15. Saña olmaya bundan özge taʿẕīm
16. K'idesin cānı cānānuña teslim

dem-i ʿışḳ:

dem-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Aşk nefesi.

19. Yüri iy sūḫte urma dem-i ʿışḳ
20. Ki bir demde bulınmaz ʿālem-i ʿışḳ

ʿālem-i ʿışḳ:

ʿālem-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Aşk alemi.

19. Yüri iy sūḫte urma dem-i ʿışḳ
20. Ki bir demde bulınmaz ʿālem-i ʿışḳ

şanur mı:

şanur mı: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Sanır mı?

21. Yaraşmaz saña urmaḳ ʿışḳ lāfın
22. Bu ʿışḳ için şanur mısın güẕāfın

daʿviyi id:

daʿviyi id: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Tartışmak, mücadele etmek.

23. Çıḳarsın daʿviyi idüp kenāra
24. Dilersin od-ıla itmek müdāre

müdāre it:

müdāre it: Kalıp İfade

Mısra: **24**

İyi geçinmek.

23. Çıḳarsın daʿvi̯yi idüp kenāra

24. Dilersin od-ıla itmek müdāre

ʿışḳ eri ol:

ʿışḳ eri ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Aşkın her zaman emrinde olmak.

25. Benüm gibi olayduñ ʿışḳ eri sen

26. N’iderdüñ ṣaḳınup bāl ü peri sen

bāl ü per:

bāl ü per: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Kanat.

25. Benüm gibi olayduñ ʿışḳ eri sen

26. N’iderdüñ ṣaḳınup bāl ü peri sen

ser-bāz ol:

ser-bāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Cesur olmak.

27. Siñan-ı şuʿlede ser-bāz olurduñ

28. Hevā-yı ʿışḳda şeh-bāz olurduñ

şeh-bāz ol:

şeh-bāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Doğan kuşu (gibi) olan (kimse) II Âşık.

27. Siñan-ı şuʿlede ser-bāz olurduñ

28. Hevā-yı ʿışḳda şeh-bāz olurduñ

hevā-yı ʿışḳ:

hevā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Aşk hevesi, aşk arzusu.

27. Siñan-ı şuʿlede ser-bāz olurduñ

28. Hevā-yı ʿışḳda şeh-bāz olurduñ

yok yire:

yok yire: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Gereği yokken.

29. Senüñ bir şuʿleye yoḳdur ḳarāruñ

30. N'iderdüñ ṭaġıdup yok yire varın

āh it:

āh it: Deyim

Mısra: **31**

Acı ile içini çekmek II beddua etmek; şikayet etmek.

31. Ben āh itsem ṭutar şuʿlem cihānı

32. Boyar odum duḫānı āsmānı

cān u ciger:

cān u ciger: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Gönül ve yürek.

33. Yanan bende oda cān u cigerdür

34. Senüñ bir muḫtaṣar bāl-ile perdür

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Gönül ve can.

37. Dil ü cānum ol oda micmer oldı

38. Tenüm ʿışḳ odına ḫākister oldı

micmer ol:

micmer ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

İçinde tütsü yakılan kap, buhurdan olmak.

37. Dil ü cānum ol oda micmer

oldı

38. Tenüm ʿışḳ odına ḫākister oldı

ḫākister ol:

ḫākister ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Kül, ateş külü olmak.

37. Dil ü cānum ol oda micmer oldı

38. Tenüm ʿışḳ odına ḫākister oldı

ʿışḳ āyet:

ʿışḳ āyet: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Aşk ayeti.

39. Niçe bunuñ gibi göynüklü sözler

40. Diyüp ʿışḳ āyetin eylerdi ezber

ezber eyle:

ezber eyle: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Ezberlemek.

39. Niçe bunuñ gibi göynüklü sözler

40. Diyüp ʿışḳ āyetin eylerdi ezber

çāre ol:

çāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Bir meseleyi halletmek, çözüm yolu bulmak.

45. Bulardan gördi çāre olmadı hiç

46. İşi zülfi gibi oldı piç-der-piç

piç-der-piç ol:

piç-der-piç ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Dolaşık, karışık.

45. Bulardan gördi çāre olmadı hiç

46. İşi zülfi gibi oldı piç-der-piç

hūn ol:

ḫūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Kan dolmak.

49. Anuñ kim baġrı ḫūn oldı seḥerden

50. Gözin şām u seḥer yummaz seherden

gözin yum:

gözin yum: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Gözünü kapamak, uyumak.

49. Anuñ kim baġrı ḫūn oldı seḥerden

50. Gözin şām u seḥer yummaz seherden

sükun it:

sükun it: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Durdurmak, hareketsiz hale getirmek.

51. Sükun itmezdi bir yirde ḳalaḳdan

52. Felekde cünbiş isterdi falaḳdan

siñan-ı şuʿle:

siñan-ı şuʿle: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Süngünün parıltısı.

27. Siñan-ı şuʿlede ser-bāz olurduñ

28. Hevā-yı ʿışḳda şeh-bāz olurduñ

yüregi şu sepil:

yüregi şu sepil: Deyim

Mısra: **44**

Duyduğu üzüntüyü hafifletecek bir haberle karşılaşmak, ferahlamak.

43. Görür hem-dem degül ne ol u ne bu

44. Sepilmedi yüregi odına şu

İşüñi puḫte iken ḫām id:

İşüñi puḫte iken ḫām id: Deyim

Mısra: **13**

Yapılmış işi bozmak.

13. İşüñi puḫte iken ḫām idersin
14. Niçün ʿāşıḳları bed-nām idersin

kendü dir ü kendü işid:

kendü dir ü kendü işid: Deyim
Mısra: **41**
Kendi kendine söylenir.

41. Velį kendü dir ü kendü işidür
42. Belį bu ʿāşıḳuñ dāyim işidür

Dizin

zāyil ol:

zāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yok olmak.

1. Çü gördi sākin olmaz ıżṭırābı
2. İçinden zāyil olmaz sūz u tābı

zāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Yok olmak.

87. Ṣafā vü ẕevḳa ola göñli māyil
88. Ḥicāb-ı zühd aradan ola zāyil

ıżṭırābı ol:

ıżṭırābı ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Dert, acı olur.

1. Çü gördi sākin olmaz ıżṭırābı
2. İçinden zāyil olmaz sūz u tābı

medḥ id:

medḥ id: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Övmek.

5. Duʿā vü medḥ idüp urdı yire yüz
6. Didi görmeye gül yüzüñ yavuz göz

dest-girüñ ol:

dest-gi̱rüñ ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Elinden tutmak. Yardım etmek; kayırmak.

7. Ḫudā olsun hemi̱şe dest-gi̱rüñ
8. Zevāle irmesün māh-ı müni̱rüñ

māh-ı müni̱r:

māh-ı müni̱r: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Parlak ay II Zelîhâ.

7. Ḫudā olsun hemi̱şe dest-gi̱rüñ
8. Zevāle irmesün māh-ı müni̱rüñ

zāri ḳıl:

zāri̱ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ağlamak.

9. Görince dāyesini ḳıldı zāri̱
10. Fiġān itdi ṣan ebr-i nev-bahāri̱

ebr-i nev-bahār:

ebr-i nev-bahār: Kalıp İfade
Mısra: **10**
İlkbahar bulutu.

9. Görince dāyesini ḳıldı zāri̱
10. Fiġān itdi ṣan ebr-i nev-bahāri̱

fiġān it:

fiġān it: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Acı ile bağırıp çağırmak, inlemek.

9. Görince dāyesini ḳıldı zāri̱
10. Fiġān itdi ṣan ebr-i nev-bahāri̱

ʿakl-ı kül:

ʿakl-ı kül: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Hüner, marifet, sanat.

11. Didi dermān gerek iy dāye senden
12. Ki ṭutar ʿaḳl-ı kül ser-māye sende

murġ-ı dil:

murġ-ı dil: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gönül kuşu.

15. Düşüpdür murġ-ı dil müşkil duzaġa
16. Elüm almaz-ısañ düşdüm ayaġa

yār-ı ṣādıḳ:

yār-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Sadık arkadaş.

17. Baña sen yār-ı ṣādıḳsın bilürem
18. Her işümde muvāfıḳsın bilürem

ġam-güsār ol:

ġam-güsār ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Dert ortağı olmak.

19. Nedi̯m oldur ki bulına deminde
20. Kişiye ġam-güsār ola ġamında

ġark ol:

ġark ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Boğulmak, batmak.

21. Belā deryāsına ġark olsa yārı
22. Gözetmez ṭoġru yār olan kenārı

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Sevgili olmak.

21. Belā deryāsına ġark olsa yārı
22. Gözetmez ṭoġru yār olan kenārı

bilgil

meded ḳıl:

meded ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak.

23. Demidür var-ısa çāreñ meded ḳıl
24. Beni ġarḳ itmedin göz yaşı sed ḳıl

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Göz yaşı.

23. Demidür var-ısa çāreñ meded ḳıl
24. Beni ġarḳ itmedin göz yaşı sed ḳıl

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Göz yaşı.

45. Ya göz yaşı ile seyl oldı bilgil
46. Ya bād-ı āh-ıla yil aldı

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Gözyaşı.

51. Ṣularsın göz yaşıyla sebzezārı
52. Ḳılursın nevḥa çün ebr-i bahāriٍ

sed ḳıl:

sed ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Engel olmak.

23. Demidür var-ısa çāreñ meded ḳıl
24. Beni ġarḳ itmedin göz yaşı sed ḳıl

ġark it:

ġarḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Batırmak, boğmak.

23. Demidür var-ısa çāreñ meded ḳıl

24. Beni ġarḳ itmedin göz yaşı sed ḳıl

neler it:

neler it: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Neler (neler) yapmak. II Türlü türlü işler eylemek.

25. Neler itdi baña gördüñ mi ol yār

26. Baña yār itdügini itmez aġyār

gördüñ mi:

gördüñ mi: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Gördün mü?

25. Neler itdi baña gördüñ mi ol yār

26. Baña yār itdügini itmez aġyār

yār it:

yār it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Sevgilinin yap- (dığını).

25. Neler itdi baña gördüñ mi ol yār

26. Baña yār itdügini itmez aġyār

aġyār it:

aġyār it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yabanıcı et (mez).

25. Neler itdi baña gördüñ mi ol yār

26. Baña yār itdügini itmez aġyār

āh u zāri it:

āh u zārį it: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Sevgilinin aşkından dolayı feryat etmek.

27. Varup yalvarup itsem āh u zārį

28. Gözüm yaşı gibi ṭutar kenārı

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Gözyaşı.

27. Varup yalvarup itsem āh u zārį̄

28. Gözüm yaşı gibi ṭutar kenārı

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Gözyaşı.

43. V'eger-ni çāre ḳılmazsañ bu derde

44. Beni ḳomaz gözüm yaşı yudar da

ḫāk ḳıl:

ḫāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Toprağa karışmak.

29. Öñinde sebze-veş ḳıldum yüzüm ḫāk

30. Baña meyl itmedi ol serv-i çālāk

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Çevik, eline ayağına çabuk servi (servi gibi boylu boslu güzel).

29. Öñinde sebze-veş ḳıldum yüzüm ḫāk

30. Baña meyl itmedi ol serv-i çālāk

meyl it:

meyl it: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Gönül vermek.

29. Öñinde sebze-veş ḳıldum yüzüm ḫāk

30. Baña meyl itmedi ol serv-i çālāk

māh-ı ruḫsār:

māh-ı ruḫsār: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Ay (gibi) yüz.

31. Ḳaçup insān çeşmümden perį̄-vār
32. Beni dį̄vān'itdi ol māh-ı ruḫsār

dį̄vāne it:

dį̄vāne it: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Çılgına çevirmek, deli etmek, mecnuna çevirmek.

31. Ḳaçup insān çeşmümden perį̄-vār
32. Beni dį̄vān'itdi ol māh-ı ruḫsār

mesrūr ḳıl:

mesrūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Memnun etmek, sevindirmek.

33. Viṣāli ile ḳılmaz cānı mesrūr
34. Cemāli şemʿi virmez bezmüme nūr

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Lal taşı gibi kırmızı dudak.

35. Leb-i laʿline ḥāżır tāze cüllāb
36. Çeker leb-teşne cānum sūz-ıla tāb

ne aṣṣı:

ne aṣṣı: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Ne faydası var.

37. Bizümle gerçi var hem-ḫānelıġı
38. Ne aṣṣı gitmedi bį̄gānelıġı

ne aṣṣı: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Ne faydası var.

53. Bulamazsın ṭozum ger olasın bād
54. Ne aṣṣı ṣoñra itmek āh ü feryād

bilişlik it:

bilişlik it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Bilmek, tanımak.

39. Bilişlik itmeyecek cān-ıla dil
40. Buluşmaḳdan ne ḥāṣıl āb-ıla dil

dermān id:

dermān id: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Çare, ilaç deva olmak.

41. Demidür kim baña dermān idesin
42. Bu müşkil işümi āsān idesin

dermān id: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Çare, ilaç deva olmak.

57. Ol işüñ çāresinde ḳaldı ḥayrān
58. Oñulmaz derde nice ide dermān

āsān id:

āsān id: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Kolaylaştırmak.

41. Demidür kim baña dermān idesin
42. Bu müşkil işümi āsān idesin

çāre kıl:

çāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Bir meseleyi halletmeye çalışmak, sorunu çözmeye çalışmak.

43. V'eger-ni çāre ḳılmazsañ bu derde
44. Beni ḳomaz gözüm yaşı yudar da

seyl ol:

seyl ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Sel olmak || Gözyaşı.

45. Ya göz yaşı ile seyl oldı bilgil
46. Ya bād-ı āh-ıla yil aldı

bilgil

bād-ı āh:

bād-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Ah rüzgârı.

45. Ya göz yaşı ile seyl oldı bilgil
46. Ya bād-ı āh-ıla yil aldı bilgil

derd-i yūsuf:

derd-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Yusuf'un (aşkının) derdi.

47. Tenümi ḫāk idiser derd-i Yūsuf
48. Yaḳar ṣoñra içüñ nār-ı teʾssüf

hāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Helak etmek, toprak hale getirmek.

47. Tenümi ḫāk idiser derd-i Yūsuf
48. Yaḳar ṣoñra içüñ nār-ı teʾssüf

nār-ı teʾssüf:

nār-ı teʾssüf: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Tasa ateşi.

47. Tenümi ḫāk idiser derd-i Yūsuf
48. Yaḳar ṣoñra içüñ nār-ı teʾssüf

ebr-i bahār:

ebr-i bahār: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Bahar bulutu.

51. Ṣularsın göz yaşıyla sebzezārı
52. Ḳılursın nevḥa çün ebr-i bahārį

nevḥa Ḳıl:

nevḥa Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Yüksek sesle ağlamak.

51. Ṣularsın göz yaşıyla sebzezārı
52. Ḳılursın nevḥa çün ebr-i bahāriٕ

bād ol:

bād ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Savrulmak.

53. Bulamazsın ṭozum ger olasın bād
54. Ne aṣṣı ṣoñra itmek āh ü feryād

āh ü feryād it:

āh ü feryād it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Acı ile iç çekerek haykırmak.

53. Bulamazsın ṭozum ger olasın bād
54. Ne aṣṣı ṣoñra itmek āh ü feryād

güş ol:

güş ol: Deyim

Mısra: **55**

Dinlemek.

55. Bu gül söylerdi dāye güş olurdı
56. İşidüp sözlerin medhüş olurdı

medhüş ol:

medhüş ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Divane olmak II Hayranlık duymak.

55. Bu gül söylerdi dāye güş olurdı
56. İşidüp sözlerin medhüş olurdı

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Deyim

Mısra: **57**

Çok beğenmek.

57. Ol işüñ çāresinde ḳaldı

ḥayrān

58. Oñulmaz derde nice ide dermān

62. Bular gösterdügi yola o gitmez

yārį it:

yārį it: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Yardım etmek.

59. Kişinüñ yāri itmeyince yārį

60. Ne zūr aṣṣı ider aña ne zārį

der-piç it:

der-pį̄ç it: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Bükmek.

63. Benefşe gibi başın itdi der-pį̄ç

64. Teʾemmül itdi ṭurdı giceden giç

aṣṣı id:

aṣṣı id: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Fayda etmek, kâfi gelmek.

59. Kişinüñ yāri itmeyince yārį

60. Ne zūr aṣṣı ider aña ne zārį

teʾemmül it:

teʾemmül it: Kalıp İfade

Mısra: **64**

İyice, etraflıca düşünme. Derin derin düşünme.

63. Benefşe gibi başın itdi der-pį̄ç

64. Teʾemmül itdi ṭurdı giceden giç

aṣṣı it:

aṣṣı it: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Fayda vermek, işe yaramak.

61. Bilürdi Yūsuf'a söz aṣṣı itmez

tedbir it:

tedbį̄r it: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Önlem almak; hazırlanmak.

65. Hem āḫir böyle tedbi̱r itdi dāye
66. K'ide hem-ser bu ḫurşi̱di ol aya

hem-ser id:

hem-ser id: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Arkadaş, dost etmek II Gam ve keder olmak.

65. Hem āḫir böyle tedbi̱r itdi dāye
66. K'ide hem-ser bu ḫurşi̱di ol aya

kaṣr-ı ʿāli:

ḳaṣr-ı ʿāli̱: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Büyük, yüce saray.

67. Yapa bir ḳaṣr-ı ʿāli̱ Mıṣr içinde
68. Ki olmaya naẓi̱ri ʿaṣr içinde

naẓiri ol:

naẓi̱ri ol: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Benzeri olmak.

67. Yapa bir ḳaṣr-ı ʿāli̱ Mıṣr içinde
68. Ki olmaya naẓi̱ri ʿaṣr içinde

taṣvi̱r it:

taṣvi̱r it: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Anlatmak, resim yapmak.

69. Der ü di̱vārını itdüre taṣvi̱r
70. Zer ü si̱m-āb-ile devrini taḥri̱r

būse eyle:

būse eyle: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Öpmek, öpücük kondurmak.

77. O diñler nāz-ıla gūyā bu söyler
78. Ṣunar bu leblerin ol būse

eyler

mümkin ol:

mümkin ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Mümkün olmak.

79. Ne ṣūret var-ısa ʿayş ü ṣafāda
80. Yazarlar mümkin olduḳça orada

aġzı ṣula:

aġzı ṣula: Deyim

Mısra: **83**

İmrenmek, beğenilen bir kişi veya şeye benzemeyi istemek, gıpta etmek.

83. Naẓar ḳılduḳça'aña aġzı ṣulana
84. Gözi ögrene vü göñli dölene

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Bakmak.

83. Naẓar ḳılduḳça'aña aġzı ṣulana
84. Gözi ögrene vü göñli dölene

göñli dölen:

göñli dölen: Deyim

Mısra: **84**

Gönlü huzura kavuşmak.

83. Naẓar ḳılduḳça'aña aġzı ṣulana
84. Gözi ögrene vü göñli dölene

Ṣafā vü zevḳ:

Ṣafā vü zevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Eğlenip neşelenmek.

87. Ṣafā vü zevḳa ola göñli māyil
88. Ḥicāb-ı zühd aradan ola zāyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

87. Ṣafā vü ẕevḳa ola göñli māyil
88. Ḥicāb-ı zühd aradan ola zāyil

cām-ı ṭarab:

cām-ı ṭarab: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Eğlence kadehi.

89. Göñül çün mest ola cām-ı ṭarabdan
90. Ḳarārı ḳalmaya şūr u şeġabdan

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

89. Göñül çün mest ola cām-ı ṭarabdan
90. Ḳarārı ḳalmaya şūr u şeġabdan

cām-ı ṭarabnāk:

cām-ı ṭarabnāk: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Neşe veren kadeh.

91. İçüp lāle gibi cām-ı ṭarabnāk
92. İde gül gibi ʿişmet perdesin çāk

çāk İd:

çāk İd: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Parçalamak, yırtmak.

91. İçüp lāle gibi cām-ı ṭarabnāk
92. İde gül gibi ʿişmet perdesin çāk

taḳrīr ḳıl:

taḳrīr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Sözle anlatmak, ifade ve beyan etmek.

95. Zeli̱hā'ya anı taḳri̱r ḳıldı
96. Bu ḥi̱leyle anı taġri̱r ḳıldı

taḥsi̱n ḳıl:

taḥsi̱n ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Övmek, takdir etmek.

97. Begendi fikrini anuñ nigāri̱n
98. Didi zi̱ fikr-i bikr ḳıldı taḥsi̱n

fikr-i bikr:

fikr-i bikr: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Yeni fikir, görüş.

97. Begendi fikrini anuñ nigāri̱n
98. Didi zi̱ fikr-i bikr ḳıldı taḥsi̱n

muḳarrer ol:

muḳarrer ol: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Kesin, şüphesiz, sağlam, karara bağlanmış olmak.

99. Bunuñ üstine rāy olmaz muḳarrer
100. Veli̱kin bile n'olmışdur muḳadder

ārām ḳıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Durgunlaşmak, sakin olmak.

101. Bu fikr-ile gice ḳıldılar ārām
102. Dil ārāmı-y-ıla yatdı dil-ārām

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim
Mısra: **16**
Ayağa kapanmak.

15. Düşüpdür murġ-ı dil müşkil duzaġa
16. Elüm almaz-ısañ düşdüm ayaġa

oturmış ol:

oturmış ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Oturmak.

73. Yazarlar birbiri yanında dāyim

74. Geh oturmış olalar gāh ḳāyim

Ḥicāb-ı zühd:

Ḥicāb-ı zühd: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Sofuluk perdesi.

87. Ṣafā vü ẕevḳa ola göñli māyil

88. Ḥicāb-ı zühd aradan ola zāyil

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Bu defa, bu kez.

93. Çü dāye gördi bu tedbi̱ri ṣāʾib

94. Didi irer bu kez maṭlūba ṭālib

elüm al:

elüm al: Deyim

Mısra: **16**

Elinden tutmak, yardım etmek.

15. Düşüpdür murġ-ı dil müşkil duzaġa

16. Elüm almaz-ısañ düşdüm ayaġa

taġrir ḳıl:

taġri̱r ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Aldatmak.

95. Zeli̱ḫā'ya anı taḳri̱r ḳıldı

96. Bu ḥi̱leyle anı taġri̱r ḳıldı

yire yüz ur:

yire yüz ur: Deyim

Mısra: **5**

Yere yüz sürmek, bir şey istemek için huzura çıkmak.

5. Duʿā vü medḥ idüp urdı yire

yüz

6. Didi görmeye gül yüzüñ yavuz göz

yüregi oyna:

yüregi oyna: Deyim

Mısra: **82**

Heyecanlanmak, kalbi çarpmak.

81. Ki dāyim gördügince Yūsuf anı

82. Yüregi oynaya ṭalbına cānı

Dizin

bünyād it:

bünyād it: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bina etmek, kurmak.

1. Bu kışṣa ḳaṣrını itdükde bünyād

2. İşitdük böyle taṣvi̯r itmiş üstād

taṣvir it:

taṣvi̯r it: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Resmetmek.

1. Bu kışṣa ḳaṣrını itdükde bünyād

2. İşitdük böyle taṣvi̯r itmiş üstād

ser-tiz Kıl:

ser-ti̯z Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Sivri uçlu, keskin yapmak.

3. Ḳılup ser-ti̯z ḫāme ti̯şesini

4. Bu resme ʿarż ḳılmış pi̯şesini

ʿarż kıl:

ʿarż ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Göstermek, teşhir etmek.

3. Ḳılup ser-ti̯z ḫāme ti̯şesini

4. Bu resme ʿarż ḳılmış pi̯şesini

irşād ḳıl:

irşād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yol göstermek.

5. Zeliḫā'ya çü dāye ḳıldı irşād
6. Ki cennet gibi bir ḳaṣr ide bünyād

bünyād id:

bünyād id: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Bina etmek, inşa etmek, kurmak.

5. Zeliḫā'ya çü dāye ḳıldı irşād
6. Ki cennet gibi bir ḳaṣr ide bünyād

maʿmūr eyle:

maʿmūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **7**

İmar etmek, bayındır hale getirmek.

7. Didi iy ḥūr bir ḳaṣr eyle maʿmūr
8. K'aña cennetden uçmaḳ isteye ḥūr

ʿāmil ol:

ʿāmil ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Amel eden, işleyen, icra eden kimse.

9. Bu rāy-ıla Zeliḫā oldı ʿāmil
10. Buyurdı kim buluñ bennā-yı kāmil

ʿāmil ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Amel eden, işleyen, icra eden kimse.

75. Gice vü gündüz ol üstād-ı kāmil
76. Bir ay ulayu oldı anda ʿāmil

bennā-yı kāmil:

bennā-yı kāmil: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kamil, olgun mimar.

9. Bu rāy-ıla Zeliḫā oldı ʿāmil
10. Buyurdı kim buluñ bennā-yı kāmil

çeşm-i devrān:

çeşm-i devrān: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Dünyanın gözü.

15. Naẓīrin görmemişdi çeşm-i devrān

16. İşin gören ḳalurdı deng ü ḥayrān

deng ü ḥayrān ḳal:

deng ü ḥayrān ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Sersem ve şaşkın durmak.

15. Naẓīrin görmemişdi çeşm-i devrān

16. İşin gören ḳalurdı deng ü ḥayrān

çüst ü cū id:

çüst ü cū id: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Arayıp sormak, araştırmak, aramak.

11. Cihānı çüst ü cū idüp gezerler

12. İrürler ḳanda bir kāmil sizerler

hem hem:

hem hem: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Hem ... hem ... biçiminde tekrarlanarak görevdeş sözleri, cümleleri eşitlik, pekiştirme, birlikte olma veya karşıtlık anlamlarıyla bağlayan bir bağlaç.

13. Bulurlar bir mühendis ʿibret-ārā

14. Ki hem naḳḳāş u hem üstād- bennā

ev ev:

ev ev: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Ev ev.

17. Yirüñ miḳdārını almışdı ev ev

18. Bilürdi ḫırmen-i eflāki cev cev

seng

ḫırmen-i eflāk:

ḫırmen-i eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Gök harmanı.

17. Yirüñ miḳdārını almışdı ev ev

18. Bilürdi ḫırmen-i eflāki cev cev

cev cev:

cev cev: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Tane tane, parça parça.

17. Yirüñ miḳdārını almışdı ev ev

18. Bilürdi ḫırmen-i eflāki cev cev

āheng İd:

āheng İd: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Uyum sağlamak.

19. İdeydi pişeye tişeyle āheng

20. Ḫamīr ü mūm olurdı āhen ü seng

āhen ü seng ol:

āhen ü seng ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Demir ve taş olmak.

19. İdeydi pişeye tişeyle āheng

20. Ḫamīr ü mūm olurdı āhen ü seng

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Erimek, yumuşamak.

21. Uraydı ḳatı ṭaşa tişesin germ

22. Olurdı ḫām kerpiç gibi ṭaş nerm

hirmen ol:

ḫirmen ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Harman olmak, birçok şeyden bir parça alıp yeni bir bileşim oluşturmak.

23. Yazarsa ḫūşe mermer ola ḫirmen
24. Ḳazarsa sengde gül ola gülşen

gülşen ol:

gülşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Bir yerin gül bahçesi haline gelmesi, güzelleşmesi.

23. Yazarsa ḫūşe mermer ola ḫirmen
24. Ḳazarsa sengde gül ola gülşen

pergār id:

pergār id: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Pergel etmek.

25. Yanında olmasa pergār-ı dürgār
26. İki barmaġını iderdi pergār

resm-i miṣṭār:

resm-i miṣṭār: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Cetvel çizgisi.

27. Ḳaçan ḫaṭ yazmaḳ isterdi ber-ā-ber
28. Düzerdi pençesinden resm-i miṣṭār

devvār ol:

devvār ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Durmadan dönmek, devretmek.

29. Çizeydi yirde çarḫ olurdı devvār
30. İşāret ḳılsa raḳs ururdı pergār

İşāret ḳıl:

İşāret ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Göstermek, istemek, işaret etmek.

29. Çizeydi yirde çarḫ olurdı devvār
30. İşāret ḳılsa raḳs ururdı

pergār

raḳs ur:

raḳs ur: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Dansetmek, oynamak.

29. Çizeydi yirde çarḫ olurdı devvār

30. İşāret ḳılsa raḳs ururdı pergār

kār-ı ḫāme:

kār-ı ḫāme: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Kalemin işi II Ustanın yeteneği.

31. Biter her bir ḳılıyla kār-ı ḫāme

32. Olur her ṭırnaġı bir kār-ı ḫāme

kār-ı ḫāme ol:

kār-ı ḫāme ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Kalemin iş olmak II Ustanın yeteneği olmak.

31. Biter her bir ḳılıyla kār-ı ḫāme

32. Olur her ṭırnaġı bir kār-ı ḫāme

kār-ı ʿālem:

kār-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Dünya işi.

33. Çizer bir ṭırnaġında kār-ı ʿālem

34. Yazar göz merdüminde naḳş-ı ādem

naḳş-ı ādem:

naḳş-ı ādem: Kalıp İfade

Mısra: **34**

İnsan şekli.

33. Çizer bir ṭırnaġında kār-ı ʿālem

34. Yazar göz merdüminde naḳş-ı ādem

taḫayyül eyle:

taḫayyül eyle: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Hayal etmek.

35. Taḫayyül eylese āb üzre āteş

36. Olurdı gözde ẓāhir ḫadd-i dil-keş

hadd-i dil-keş:

ḫadd-i dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **36**

(Sevgilinin) gönlü cezbeden yanağı.

35. Taḫayyül eylese āb üzre āteş

36. Olurdı gözde ẓāhir ḫadd-i dil-keş

ḫadd-i dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Gönlü cezbeden yanağı.

111. Yazılur naḳş-ı ḫāl ü ḫadd-i dil-keş

112. Olur dil ḫānesi gibi münaḳḳaş

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

35. Taḫayyül eylese āb üzre āteş

36. Olurdı gözde ẓāhir ḫadd-i dil-keş

pervāz eyle:

pervāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Uçmak.

37. Hevāda yazsa murg ol naḳş-pervāz

38. Ḳalem oḳın görüp eylerdi pervāz

resm id:

resm id: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Nakşetmek, resmetmek, şekiller çizmek.

39. Balıḳ şeklini ṣuda resm

iderdi

40. Görüp ḳullāb-i engüştin ḳaçardı

resm id: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Resmetmek, çizmek.

137. Bir āhū resm iderler ol çemende

138. Ġazāl-i Çi̯n gibi mülk-i Ḫoten'de

ḳullāb-i engüşt:

ḳullāb-i engüşt: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Parmağın çengeli.

39. Balıḳ şeklini ṣuda resm iderdi

40. Görüp ḳullāb-i engüştin ḳaçardı

taṣvir eyle:

taṣvi̯r eyle: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Resmetmek, betimlemek.

41. Eger kāġıtda taṣvi̯r eylese od

42. Ney-i ḫāme yanup olurdı pür-dūd

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Çok dumanlı olmak.

41. Eger kāġıtda taṣvi̯r eylese od

42. Ney-i ḫāme yanup olurdı pür-dūd

ney-i ḫāme:

ney-i ḫāme: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Kamış kalem.

41. Eger kāġıtda taṣvi̯r eylese od

42. Ney-i ḫāme yanup olurdı pür-dūd

ṣūret-i ṣi̯r:

ṣūret-i ş̧ir: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Aslanın şekli.

43. Yazaydı pi̧şe içre ṣūret-i ş̧ir

44. Yanına uġramaz ürkerdi naḫcı̧r

muḳarneṣ eyle:

muḳarneṣ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **46**

İşlenmiş, nakış nakış örülmüş.

45. Nuḳūşa ḳābil olsa çarḫ-ı aṭlas

46. Çıḳup ṭāḳını eylerdi muḳarneṣ

çarḫ-ı aṭlas:

çarḫ-ı aṭlas: Kalıp İfade

Mısra: **45**

İpekli kumaştan olan elbise.

45. Nuḳūşa ḳābil olsa çarḫ-ı aṭlas

46. Çıḳup ṭāḳını eylerdi muḳarneṣ

taḥsi̧nler it:

taḥsi̧nler it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Beğenmek, takdir etmek.

49. Zeli̧ḫā çün anuñ vaṣfın işitdi

50. Arayup bulana taḥsi̧nler itdi

kābil ol:

ḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Uygun olmak, münasip olmak.

45. Nuḳūşa ḳābil olsa çarḫ-ı aṭlas

46. Çıḳup ṭāḳını eylerdi muḳarneṣ

āsān ol:

āsān ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Kolay, zahmetsiz olmak.

51. Didi bu daʿvi̧ye maʿni̧ gerekdür

52. Dimek āsān olur güç

işlemekdür

56. Gelüp cān-ıla dir ḫidmet ḳılayın

kaṣr-ı ʿāli:

kaṣr-ı ʿālį: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Büyük saray.

53. Buyurdı kim yapa bir kaṣr-ı ʿālį
54. Ne deñlü istediyse virdi mālı

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Ne kadar, ne ölçüde.

167. Ne deñlü var-ısa ʿālemde taṣvįr
168. Der ü divārına olmışdı taḥrįr

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Ne kadar, ne ölçüde.

53. Buyurdı kim yapa bir kaṣr-ı ʿālį
54. Ne deñlü istediyse virdi mālı

hidmet ḳıl:

ḫidmet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Birine hizmet etmek, iş görmek, çalışmak.

55. Bilür ne deñlü varsa iş ḳolayın
56. Gelüp cān-ıla dir ḫidmet ḳılayın

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Ne kadar, ne ölçüde.

55. Bilür ne deñlü varsa iş ḳolayın

hāṣ u ʿām:

ḫāṣ u ʿām: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Seçkin kimseler ve halk, herkes.

57. Gelüp işlerdi Mıṣr'uñ ḫāṣ u ʿāmı
58. Olınca yapılup ḳaṣruñ tamāmı

ŝevr-i gerdūn:

ŝevr-i gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Feleğin öküzü || Burç.

59. Ṭaşurdı ŝevr-i gerdūn-ile her-gāh
60. Felekler mezraʿından keh-keşān kāh

cüft id:

cüft id: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Çift, eş etmek.

61. Zemi̱n ü āsmān gāvın idüp cüft
62. Gelüp işlerdi dihḳān-ı cihān müft

zemin ü āsmān:

zemi̱n ü āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Yer ve gök.

61. Zemi̱n ü āsmān gāvın idüp cüft
62. Gelüp işlerdi dihḳān-ı cihān müft

dihḳān-ı cihān:

dihḳān-ı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Cihan çiftçisi.

61. Zemi̱n ü āsmān gāvın idüp cüft
62. Gelüp işlerdi dihḳān-ı cihān müft

ferş-i simin:

ferş-i si̱mi̱n: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Gümüş yeryüzü.

63. Döşendi ferş-i si̱mi̱n niçe ferseng
64. Dehān-ı yār gibi derzi dil-teng

ḳılur pāk

dehān-ı yār:

dehān-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Sevgilinin ağzı.

63. Döşendi ferş-i sı̇mı̇n niçe ferseng

64. Dehān-ı yār gibi derzi dil-teng

kir eyle:

kir eyle: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Kirletmek.

73. Yapışmış iki balçıḳlı eliyle

74. Yüzin kir eylemiş bennā giliyle

sim ü zer:

sı̇m ü zer: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Gümüş ve altın.

65. Ser-ā-ser sı̇m ü zer dı̇vār ḫıştı

66. Gilinüñ gül ṣularıyla sirişti

üstād-ı kāmil:

üstād-ı kāmil: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Hünerli üstâd.

75. Gice vü gündüz ol üstād-ı kāmil

76. Bir ay ulayu oldı anda ʿāmil

pāk ḳıl:

pāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Arındırmak, temizlemek.

67. Eler ġırbı̇l-ile ṭoprāġın eflāk

68. Giderüp ṭaşların encüm

bād-ı şarşar:

bād-ı şarşar: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

79. Dağılur tı̇şesi ḍarbıyla

mermer

80. Ṣuyı ṣarṣar sanasın bād-ı ṣarṣar

manẕūr-ı āfāḳ:

manẕūr-ı āfāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Ufuklara bakmak.

81. Yapar birbiri içinde yidi ṭāḳ

82. Felek ṭāḳı gibi manẕūr-ı āfāḳ

bi-miŝl-i zamāne:

bi-miŝl-i zamāne: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Çağının emsalsizi, dengi eşi-benzeri olmayanı.

85. Biri biri içinde heft-ḫāne

86. Çü heft-evreng bi-miŝl-i zamāne

ābād it:

ābād it: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Bayındır hale getirmek.

89. Mübārek demde bir ḳaṣr itdi ābād

90. Ki ṭāḳ-ı çarḫ didi āferin-bād

ṭāḳ-ı çarḫ:

ṭāḳ-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Gök kubbe.

89. Mübārek demde bir ḳaṣr itdi ābād

90. Ki ṭāḳ-ı çarḫ didi āferin-bād

merd-i mükemmel:

merd-i mükemmel: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Mükemmel yiğit.

91. Çü tekmil itdi ol merd-i mükemmel

92. Felekler ṭāḳı oldı ʿaşr-ı kāmil

tekmil it:

tekmi̱l it: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Olgunlaştırmak, tamamlamak.

91. Çü tekmi̱l itdi ol merd-i mükemmel

92. Felekler ṭāḳı oldı ʿaşr-ı kāmil

ṣubḥ-ı iḳbāl:

ṣubḥ-ı iḳbāl: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Talihin, saadetin sabahı, aydınlığı.

93. Ṣafāsı ṣuffesinüñ ṣubḥ-ı iḳbāl

94. Feżāsı ḫānesinüñ künc-i āmāl

künc-i āmāl:

künc-i āmāl: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Köşe bucak işi.

93. Ṣafāsı ṣuffesinüñ ṣubḥ-ı iḳbāl

94. Feżāsı ḫānesinüñ künc-i āmāl

māh u mihr:

māh u mihr: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Ay ve güneş.

95. İşigi secdegāhı māh u mihrüñ

96. Deri püşt ü penāhı nüh sipihrüñ

mürūr id:

mürūr id: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Geçip gitmek.

97. Memerri mermer idi li̱k nūri

98. Mürūr idenlere virür sürūrı

maʿlūm ol:

maʿlūm ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Belirmek, meydana çıkmak, bilinir hale gelmek.

99. Olınmaz diḳḳat-ile derzi maʿlūm
100. Nitekim saṭḥ içinde ḫaṭṭ-ı mevḫūm

şemme-i zer ol:

şemme-i zer ol: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Altın parçası olmak.

101. Güneş ṭāḳında olmış şemme-i zer
102. Ḳapusında meh-i nev ḥalḳa-i der

ḥalḳa-i der:

ḥalḳa-i der: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Kapı halkası.

101. Güneş ṭāḳında olmış şemme-i zer
102. Ḳapusında meh-i nev ḥalḳa-i der

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Hilâl.

101. Güneş ṭāḳında olmış şemme-i zer
102. Ḳapusında meh-i nev ḥalḳa-i der

çarḫ-ı aḫḍar:

çarḫ-ı aḫḍar: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Yemyeşil gökyüzü.

105. İdüp ḥall lāciverdin çarḫ-ı aḫḍar
106. Şuʿā-ı ḫūr düzetmiş ḳıl ḳalemler

ḥall İd:

ḥall İd: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Süsleme yapmak II Tezhiple süslemek.

105. İdüp ḥall lāciverdin çarḫ-ı aḫḍar
106. Şuʿā-ı ḫūr düzetmiş ḳıl

ḳalemler

109. Ḫayāliḫ naḳşla olup içi tezyiḫn
110. Olur her beyti şiʿrüm gibi renǧin

Şuʿā-ı hūr:

Şuʿā-ı ḫūr: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Güneş ışını.

105. İdüp ḥall lāciverdin çarḫ-ı aḫḍar
106. Şuʿā-ı ḫūr düzetmiş ḳıl ḳalemler

tezyin ol:

tezyiḫn ol: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Süslemek, süslenilmek.

109. Ḫayāliḫ naḳşla olup içi tezyiḫn
110. Olur her beyti şiʿrüm gibi renǧin

renǧin ol:

renǧin ol: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Renklenmek, süslenmek.

naḳş-ı ḫāl:

naḳş-ı ḫāl: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Benin resmi.

111. Yazılur naḳş-ı ḫāl ü ḫadd-i dil-keş
112. Olur dil ḫānesi gibi münaḳḳaş

münaḳḳaş ol:

münaḳḳaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Süslenmiş, nakşedilmiş olmak.

111. Yazılur naḳş-ı ḫāl ü ḫadd-i dil-keş
112. Olur dil ḫānesi gibi münaḳḳaş

münaḳḳaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Süslenmiş, nakşedilmiş olmak.

139. Cevāhirle teni olmış münaḵḵaş
140. Gözinüñ şeb-çerāġı sanki āteş

ṭāvūs-ı zerrīn:

ṭāvūs-ı zerrīn: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Altın kanatlı tavus kuşu.

115. Düzüp ṣaḥnında bir ṭāvūs-ı zerrīn
116. Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin

muraṣṣaʿ eyle:

muraṣṣaʿ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **116**
İnci, mücevher vb. değerli taşlarla süslemek.

115. Düzüp ṣaḥnında bir ṭāvūs-ı zerrīn
116. Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin

muʿaṭṭar ol:

muʿaṭṭar ol: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Güzel kokulu olma.

117. İçin ṭoldurdılar müşk-ile ʿanber
118. Ki ṣalınduḳça ḳaṣr ola muʿaṭṭar

tebahtür eyle:

tebaḫtür eyle: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Salınarak yürümek.

119. Muraṣṣaʿ dümm-ile eyler tebaḫtür
120. Ṣalınduḳca ṣaçar eṭrāfına dür

ʿakl id:

ʿaḳl id: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Akıl etmek.

121. Düzeldi cā-be-cā billūrdan ḥavż
122. Ki vaṣfına anuñ ʿaḳl idemez ḫavż

zeyn id:

zeyn id: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Süslemek.

125. Öñinde zeyn iderler bir güzel bāġ
126. K'içine ṣayru girerse ola ṣaġ

ṣaġ ol:

ṣaġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Sağ ol, çok yaşa. Sağlıkla kal.

125. Öñinde zeyn iderler bir güzel bāġ
126. K'içine ṣayru girerse ola ṣaġ

nev-rūz ol:

nev-rūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Baharın ilk günü, ilkbahar.

127. Gören ṣanur anı Nev-rūz olmış

128. Çerāġ-ı lāle bezm-efrūz olmış

bezm-efrūz ol:

bezm-efrūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Meclisi aydınlatmak.

127. Gören ṣanur anı Nev-rūz olmış
128. Çerāġ-ı lāle bezm-efrūz olmış

Çerāġ-ı lāle:

Çerāġ-ı lāle: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Lalenin ışığı, lale kandili.

127. Gören ṣanur anı Nev-rūz olmış
128. Çerāġ-ı lāle bezm-efrūz olmış

lāle-i raʿnā:

lāle-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Hoş görülen lale.

129. Eritmişdi niçeler bağrı yağın
130. Yaḳınca lāle-i raʿnā çerāğın

āb-ı revān:

āb-ı revān: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Akarsu.

133. Ne çekmiş minnetin āb-ı revānın
134. Ne görmiş zaḥmetin bād-ı ḫazānın

bād-ı ḫazān:

bād-ı ḫazān: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Hazan rüzgarı.

133. Ne çekmiş minnetin āb-ı revānın
134. Ne görmiş zaḥmetin bād-ı ḫazānın

sebze-i ter:

sebze-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Taze çimen, yeşillik.

135. Açarlar laʿlden içinde güller
136. Zümürrüd rı̇zesinde sebze-i ter

mülk-i Hoten:

mülk-i Ḫoten: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Hoten (Doğu Türkistan'da miski ile ünlü bir şehir) mülkünü.

137. Bir āhū resm iderler ol çemende
138. Ġazāl-i Çı̇n gibi mülk-i Ḫoten’de

Ġazāl-i Çin:

Ġazāl-i Çı̇n: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Çin ahusu.

137. Bir āhū resm iderler ol çemende
138. Ġazāl-i Çı̇n gibi mülk-i

Ḫoten’de

141. Ṣaçar yire göbekden nāfe-i müşk
142. Döner ṣaḥrā-yi Çi̱n’e ṣuffe-i kūşk

nāfe-i müşk:

nāfe-i müşk: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Misk kesesi.

141. Ṣaçar yire göbekden nāfe-i müşk
142. Döner ṣaḥrā-yi Çi̱n’e ṣuffe-i kūşk

suffe-i kūşk:

ṣuffe-i kūşk: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Köşk yeri.

141. Ṣaçar yire göbekden nāfe-i müşk
142. Döner ṣaḥrā-yi Çi̱n’e ṣuffe-i kūşk

ṣaḥrā-yi Çi̱n:

ṣaḥrā-yi Çi̱n: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Çin çölü, ovası.

141. Ṣaçar yire göbekden nāfe-i müşk
142. Döner ṣaḥrā-yi Çi̱n’e ṣuffe-i kūşk

sāyebānı ol:

sāyebānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Gölgelik olmak.

143. Bir aġaç olmış anuñ sāyebānı
144. Ki görüp müntehā dir Sidre anı

baḫt-ı zeli̱ḫā:

baḫt-ı zeli̱ḫā: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Zeli̱ḫā'nın bahtı.

145. Olur ser-sebz çün baḫt-ı Zeli̱ḫā
146. Ṭurur gūyā ki cennet içre Ṭūbā

ser-sebz ol:

ser-sebz ol: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Yemyeşil olmak.

145. Olur ser-sebz çün baḫt-ı Zeliḫā

146. Ṭurur gūyā ki cennet içre Ṭūbā

<u>şāh-ı aḥdar:</u>

şāḫ-ı aḥḍar: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Yemyeşil şah.

149. Zümürrüdden düzerler şāḫ-ı aḫḍar

150. Açarlar laʿl ü dürden ter çiçekler

<u>laʿl ü dür:</u>

laʿl ü dür: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Lal taşı ve inci.

149. Zümürrüdden düzerler şāḫ-ı aḫḍar

150. Açarlar laʿl ü dürden ter çiçekler

<u>fāriġu'l-bāl ol:</u>

fāriġu'l-bāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Kanattan kurtulmuş II Her türlü dünyevi kayıttan kurtulmak bağlamında.

153. Bu ḳuşlar ol budaḳlar üzre ḫoş-ḥāl

154. Ḳonup uçmaḳdan olmış fāriġu'l-bāl

<u>rām ol:</u>

rām ol: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Uymak, boyun eğmek.

155. Vuḥūşı ḳaçmaz olur ādeme rām

156. Ṭuyūrın ṭutmaġa ḥācet degül dām

<u>Şarāb-ı vaṣl:</u>

Şarāb-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Kavuşma şarabı.

161. Güzeller yüzi gibi ḫūb u ṣāfį̄

162. Şarāb-ı vaṣl dil-ber gibi ṣāfį̄

dür-i şehvār:

dür-i şehvār: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Padişaha yaraşır inci.

163. İçi ḳum u ḳayır yirine yek-ser

164. Dür-i şehvār-ile pür-laʿl-i aḥmer

pür-laʿl-i aḥmer:

pür-laʿl-i aḥmer: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Kırmızı la'l taşı dolu.

163. İçi ḳum u ḳayır yirine yek-ser

164. Dür-i şehvār-ile pür-laʿl-i aḥmer

taḥrir ol:

taḥrį̄r ol: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Yazmak, deftere geçirmek, kaydetmek.

167. Ne deñlü var-ısa ʿālemde taṣvį̄r

168. Der ü divārına olmışdı taḥrį̄r

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Çok beğenmek.

169. Virürlerd'ol nigārı görmege cān

170. Gören ṣūret gibi olurdı ḥayrān

büt-ḫāne-i Çin:

büt-ḫāne-i Çį̄n: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Çin'in puthanesi: Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz

daima Çin'e nispet edilmiştir. Edebiyatta Çin, adeta resmin sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigar, nakış, suret vs. resimle ilgili kelimeler sık sık bir araya getirilir.

173. Kimi büt-ḫāne-i Çīn dir ü ḳordı
174. Kimisi ṣuḥf-ı Engelyūn oḳurdı

ṣuḥf-ı engelyūn:

ṣuḥf-ı engelyūn: Kalıp İfade
Mısra: **174**
İncil'in sayfaları.

173. Kimi büt-ḫāne-i Çīn dir ü ḳordı
174. Kimisi ṣuḥf-ı Engelyūn oḳurdı

taʿaccüb eyle:

taʿaccüb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Şaşırmak, hayret etmek.

175. Taʿaccüb eyleyüp dirdi görenler
176. Ḫıṭāyī naḳşa baḳup ḥarf uranlar

vażʿ-ı nādir:

vażʿ-ı nādir: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Eşi benzeri olmayan sanat eseri.

177. Ne ḳudret virdi insana o Ḳādir
178. Ki işler buncılayın vażʿ-ı nādir

ṣunʿ-ı Ḫudā:

ṣunʿ-ı Ḫudā: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Allah'ın yaratması.

179. Degül ādem işi ṣunʿ-ı Ḫudā'dur
180. Ḳatında naḳş-ı Çīn añmaḳ ḫaṭādur

nakş-ı Çin:

nakş-ı Çįn: Kalıp İfade

Mısra: **180**

Çin nakşı, resmi.

179. Degül ādem işi ṣunʿ-ı Ḫudā'dur

180. Ḳatında nakş-ı Çįn añmaḳ ḫaṭādur

yād ol:

yād ol: Kalıp İfade

Mısra: **182**

Hatırlanmak.

181. İletse Çįn'e bunuñ nüsḫasın bād

182. Daḫı Çįn nakşı adı olmaya yād

bāb ol:

bāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Kapı olmak.

185. Yazılsa vaṣfınuñ şerḥinde ebvāb

186. Sekiz cennet olurdı onda bir bāb

maʿmūr ol:

maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **187**

İmar edilmek, yapılmak.

187. Bu vech-ile çün ol beyt oldı maʿmūr

188. İrem bāġı utanup oldı mestūr

İrem bāġı:

İrem bāġı: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Cennet bahçesi.

187. Bu vech-ile çün ol beyt oldı maʿmūr

188. İrem bāġı utanup oldı mestūr

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Örtülmek, gizlenmek.

187. Bu vech-ile çün ol beyt oldı maʿmūr

188. İrem bāġı utanup oldı
mestūr

189. Uṣūl-i ḳaṣr çün oldı
mükemmel
190. Fürūʿına bu kerre urdılar
el

mükemmel ol:

mükemmel ol: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Güzel, âlâ olmak.

189. Uṣūl-i ḳaṣr çün oldı
mükemmel
190. Fürūʿına bu kerre urdılar
el

uṣūl-i ḳaṣr:

uṣūl-i ḳaṣr: Kalıp İfade
Mısra: **189**
Köşkün temeli.

189. Uṣūl-i ḳaṣr çün oldı
mükemmel
190. Fürūʿına bu kerre urdılar
el

bu kerre:

bu kerre: Kalıp İfade
Mısra: **190**
Bu defa.

189. Uṣūl-i ḳaṣr çün oldı
mükemmel
190. Fürūʿına bu kerre urdılar
el

kaṣr-ı ṭāḳ:

ḳaṣr-ı ṭāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Kemerli köşk.

191. Niçesi ferʿ kim aṣlından
aʿli
192. Bu ḳaṣr-ı ṭāḳdan maḳṣūd
aṣlı

bünyād ol:

bünyād ol: Kalıp İfade
Mısra: **193**
Bina edilmek, inşa edilmek.

193. Pes ol naḳş u nigāre oldı
bünyād
194. Ki dāye eylemişdi aña
irşād

irşād eyle:

irşād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Doğru yolu göstermek, aydınlatmak.

193. Pes ol naḳş u nigāre oldı bünyād

194. Ki dāye eylemişdi aña irşād

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Her bir.

31. Biter her bir ḳılıyla kār-ı ḫāme

32. Olur her ṭırnaġı bir kār-ı ḫāme

yapılup olınca:

yapılup olınca: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Yapılıp olduğu zaman.

57. Gelüp işlerdi Mıṣr'uñ ḫāṣ u ʿāmı

58. Olınca yapılup ḳaṣruñ tamāmı

gül şuları:

gül şuları: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Gül suyu.

65. Ser-ā-ser sı̱m ü zer dı̱vār ḫıştı

66. Gilinüñ gül şularıyla sirişti

Ḫamir-i mūm:

Ḫamı̱r-i mūm: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Mum Hamuru.

77. Ururdı tı̱şesin çün bi-müdārā

78. Ḫamı̱r-i mūm olurdı seng-i ḫārā

seng-i hārā ol:

seng-i ḫārā ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Mermer taş olur.

77. Ururdı tı̱şesin çün bi-

müdārā

78. Ḫamīr-i mūm olurdı seng-i ḫārā

25. Yanında olmasa pergār-ı dürgār

26. İki barmağını iderdi pergār

biri biri:

biri biri: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Birbirine, biri diğerine.

85. Biri biri içinde heft-ḫāne

86. Çü heft-evreng bī-mislī-i zamāne

bāl ü perrin:

bāl ü perrin: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Kanat.

115. Düzüp ṣaḥnında bir ṭāvūs-ı zerrīn

116. Muraṣṣaʿ eylediler bālü perrin

ḫaṭṭ-ı mevḫūm:

ḫaṭṭ-ı mevḫūm: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Hayali çizgi, hayali hat.

99. Olınmaz diḳḳat-ile derzi maʿlūm

100. Nitekim saṭḥ içinde ḫaṭṭ-ı mevḫūm

üstād-ı bennā:

üstād-ı bennā: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Yapı ustası.

13. Bulurlar bir mühendis ʿibret-ārā

14. Ki hem naḳḳāş u hem üstād- bennā

pergār-ı dürgār ol:

pergār-ı dürgār ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Dülger pergeli.

ʿaşr-ı kāmil ol:

ʿaşr-ı kāmil ol: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Dokuza bir sayısı ilave ederek on yapmak, ona tamamlamak.

91. Çü tekmil itdi ol merd-i mükemmel
92. Felekler ṭāḳı oldı ʿaşr-ı kāmil

nigārı görmege cān vir:

nigārı görmege cān vir: Deyim

Mısra: **169**

Sevgiliyi görmek için her şeyi hatta can bile vermek.

169. Virürlerd'ol nigārı görmege cān
170. Gören ṣūret gibi olurdı ḥayrān

şuyı ṭurna gözidür şan:

şuyı ṭurna gözidür şan: Deyim

Mısra: **124**

Duru, berrak su.

123. Feraḥdan çeşmi ḥavżuñ yaş-ıla pür
124. Ṣafāda şuyı şan ṭurna gözidür

Dizin

beyt-i evvel:

beyt-i evvel: Kalıp İfade

Mısra: **1**

İlk ev.

1. Müretteb oldı çünkim beyt-i evvel
2. Çekildi saḳfına ḥulleyle cedvel

müretteb ol:

müretteb ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bezenmek, düzenlenmek.

1. Müretteb oldı çünkim beyt-i evvel
2. Çekildi saḳfına ḥulleyle cedvel

mürekkeb id:

mürekkeb id: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Karıştırmak.

3. Sevād-ı dị̇deden idüp mürekkeb

4. Der ü dị̇vāre yazdılar müretteb

sevād-ı dị̇de:

sevād-ı dị̇de: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Gözün karası. Gözbebeği.

3. Sevād-ı dị̇deden idüp mürekkeb

4. Der ü dị̇vāre yazdılar müretteb

kemāl-i ḥüsn:

kemāl-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Güzelliğin mükemmelliği.

5. Zeli̱ḫā-y-ıla Yūsuf ṣūretini

6. Kemāl-i ḥüsn içinde heyʿetini

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Toplamak, bir araya getirmek.

7. Degül bir yirde cemʿ olmış u degmiş

8. Biri birine ḳarşu boynın egmiş

boynın eg:

boynın eg: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Boyun eğmek, kabullenmek.

7. Degül bir yirde cemʿ olmış u degmiş

8. Biri birine ḳarşu boynın egmiş

biri birine:

biri birine: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Birbirine.

7. Degül bir yirde cemʿ olmış u degmiş

8. Biri birine ḳarşu boynın egmiş

1. Müretteb oldı çünkim beyt-i evvel
2. Çekildi saḳfına ḥulleyle cedvel

naḳş-ı bi-cān ol:

naḳş-ı bi-cān ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Cansız resim.

9. Bu anuñ gül yüzine ḳarşu ḥayrān
10. Niçe ḥayrān ki olmış naḳş-ı bi-cān

Dizin

tertib ol:

tertib ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Düzene konmak, bir araya getirmek.

kendüzini bil:

kendüzini bil: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ne yaptığının ne söylediğinin farkında olmamak.

1. İkinci ḫāne çünkim oldı tertib
2. Yine ol iki ṣūret oldı terkib

11. Bunuñ ol lebleri şevḳ-ıla ser-mest
12. Bilimez kendüzini nist yā hest

terkib ol:

terkib ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Bir araya gelmek, birleşmek.

1. İkinci ḫāne çünkim oldı tertib
2. Yine ol iki ṣūret oldı terkib

cedvel Çek:

cedvel Çek: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Çizgi çekmek II Dümdüz çizgi çizmek.

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Beraber, birlikte.

3. Zeliḫā-y-ıla Yūsuf bir arada

4. İkisi daḫı gül gibi küşāde

āyine ol:

āyi̯ne ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Ayna olmak.

5. Biri birisine āyi̯ne olmış

6. Biri birinde kendüzini bulmış

biri birisi:

biri birisi: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Birbirine.

5. Biri birisine āyi̯ne olmış

6. Biri birinde kendüzini bulmış

biri biri:

biri biri: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri.

5. Biri birisine āyi̯ne olmış

6. Biri birinde kendüzini bulmış

yaġma ol:

yaġma ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Yağmalanacak, talan edilecek.

9. Anun yaġma olup ṣabr u ḳarārı

10. Bunuñ tārāca gitmiş yoġ u varı

deste ol:

deste ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Demet olmak.

11. İki reyḥān u sünbül deste olmış

12. Gül-ile ġonca der-peyveste olmış

maʿmūr

2. Ol iki naḳş-ıla eṭrāf pür-nūr

ḫal ol:

ḫal ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Hallolmak, çözümlenmek, sonuçlanmak.

13. Velį birbirine uzatmamış el

14. Arada ʿuḳdeler var olmamış ḫal

Şeref burcı:

Şeref burcı: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Şeref burcu; bahtlı vakit, kavuşma vakti.

3. Gelüp bir yire Yūsuf'la Zeliḫā

4. Şeref burcında mihr ü māh güyā

der-peyveste ol:

der-peyveste ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Bitişmek.

11. İki reyḥān u sünbül deste olmış

12. Gül-ile ġonca der-peyveste olmış

dest-bāzi İd:

dest-bāzį İd: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Oyun oynamak.

5. İder birbirisiyle dest-bāzį

6. Ḳılur būs u kenāre çāre-sāzį

Dizin

beyt-i maʿmūr ol:

beyt-i maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Kâbe'ye benzemek.

1. Üçüncü ev çün oldı beyt-i

çāre-sāzi Ḳıl:

çāre-sāzį Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Çare bulan, çare bulucu etmek.

5. İder birbirisiyle dest-bāzį̱

6. Ḳılur būs u kenāre çāre-sāzį̱

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Beraber.

7. Bir arada iki maʿşūḳ u ʿāşıḳ

8. Biri birisine yār u muvāfıḳ

der-miyān it:

der-miyān it: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Ortaya koymak.

9. Eline almış anuñ bu elini

10. O bunuñ der-miyān itmiş bilini

ġamz eyle:

ġamz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gözle, kaşla işâret etme, göz kırpma.

11. Bu aña ġamzesiyle ġamz eyler

12. Buña ol şį̱ve-y-ile remz eyler

remz eyle:

remz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Gizlice işaret etmek, ima etmek.

11. Bu aña ġamzesiyle ġamz eyler

12. Buña ol şį̱ve-y-ile remz eyler

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

15. Olur dördünci ḫāne çünkim ābād

16. Ururlar ol iki taṣvį̱re bünyād

ʿişret eyle:

ʿ***işret eyle:*** Kalıp İfade

Mısra: **17**

Yemek içmek; eğlenmek.

17. Zeli̯ḫā-y-ıla Yūsuf ʿişret eyler

18. Oturup bir çemende ṣoḥbet eyler

sohbet eyle:

ṣoḥbet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Sohbet etmek, birlikte vakit geçirmek.

17. Zeli̯ḫā-y-ıla Yūsuf ʿişret eyler

18. Oturup bir çemende ṣoḥbet eyler

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Taze gül.

19. Açılmışlar çemende ṣan gül-i ter

20. Ṭutuban lāle gibi laʿl sāġar

sāḳi ol:

sāḳi ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

İçki sunan kimse olmak.

21. Olup birbirinüñ laʿline sāḳi

22. İderler birbiriyle ʿayş-i bāḳi

ʿayş-i bāḳi İd:

ʿayş-i bāḳi İd: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Sonsuz işret meclisi etmek.

21. Olup birbirinüñ laʿline sāḳi

22. İderler birbiriyle ʿayş-i bāḳi

nūş kıl:

nūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

İçmek.

23. Bu anuñ cām-ı laʿlin nūş ḳılmış

24. Bunuñ ol neşvesinden cūş ḳılmış

cām-ı laʿl:

cām-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Dudağının şarabı.

23. Bu anuñ cām-ı laʿlin nūş ḳılmış

24. Bunuñ ol neşvesinden cūş ḳılmış

cām-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Lal taşı gibi kırmızı kadeh. II Sevgilinin kırmızı dudağı.

39. Bu olmış anuñ-ıla dūş-ber-dūş

40. Bunuñ ol cām-ı laʿlin eylemiş nūş

cūş ḳıl:

cūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Coşmak, kendinden geçecek duruma gelmek.

23. Bu anuñ cām-ı laʿlin nūş ḳılmış

24. Bunuñ ol neşvesinden cūş ḳılmış

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Bakmak.

25. Ne şekker-leb ki ol yirde dölendi

26. Naẓar ḳılsa aña aġzı ṣulana

aġzı ṣulan:

aġzı ṣulan: Deyim

Mısra: **26**

Hoşlanılan, beğenilen bir şeyi edinme isteğini duymak.

25. Ne şekker-leb ki ol yirde dölendi

26. Naẓar ḳılsa aña aġzı ṣulana

aġzı ṣulan: Deyim

Mısra: **91**

Hoşlanılan, beğenilen bir şeyi edinme isteğini duymak.

91. Görüp şekker lebin aġzı ṣulanur

92. Gidemez çevre yanını
ṭolanur

29. Beşinci ḫāne çün oldı
müzeyyen
30. Yine ol iki naḳş oldı
mübeyyen

küşāde Kıl:

küşāde Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Açmak.

27. Aḳıdup aġzınuñ ṣuyın çü
bāde
28. Ḳıla sāġar gibi aġzı küşāde

sakfi ol:

saḳfi ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Tavan, çatı, dam olmak.

31. Der ü diṿār u saḳfi oldı
gülşen
32. Zeliḫā ile Yūsuf ṣūretinden

müzeyyen ol:

müzeyyen ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Süslenmek, bezenmek.

29. Beşinci ḫāne çün oldı
müzeyyen
30. Yine ol iki naḳş oldı
mübeyyen

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
İstekli, hevesli, arzulu olmak.

33. Olup birbirine cān-ıla
māyil
34. Boyunlarında ḳolları
ḥamāyil

mübeyyen ol:

mübeyyen ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
*Meydana çıkarılmak, açıkça
söylenmek.*

vecde gel:

vecde gel: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Kendinden geçmek, coşkunluk yaşamak.

35. Bunuñ öñinde ol gelmişdi vecde

36. Bu ḳılmış-ıdı ol miḥrāba secde

secde kıl:

secde ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Secde etmek.

35. Bunuñ öñinde ol gelmişdi vecde

36. Bu ḳılmış-ıdı ol miḥrāba secde

ṭavḳ it:

ṭavḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Geçirmek, dolamak.

37. Bunuñ zülfi anuñ gūşında ḥalḳa

38. Bu ṭavḳ itmiş anuñ zülfini ḥalḳa

dūş-ber-dūş ol:

dūş-ber-dūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Omuz omuza olmak.

39. Bu olmış anuñ-ıla dūş-ber-dūş

40. Bunuñ ol cām-ı laʿlin eylemiş nūş

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **40**

İçmek.

39. Bu olmış anuñ-ıla dūş-ber-dūş

40. Bunuñ ol cām-ı laʿlin eylemiş nūş

pā-best ol:

pā-best ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Ayağı bağlı kalmak ||

Yürüyememek.

41. Bu anuñ zülfi’le pā-best olmış
42. Bunuñ ol bādesinden mest olmış

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Sarhoş olmak.

41. Bu anuñ zülfi’le pā-best olmış
42. Bunuñ ol bādesinden mest olmış

ʿİmāret ol:

ʿİmāret ol: Kalıp İfade
Mısra: **43**
İmar edilmek, bayındır hale getirilmek.

43. ʿİmāret oldı çün altıncı ḫāne
44. Yine ol iki naḳş oldı nişāne

naḳş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Bir yerde belirli bir iz bırakmak, yer etmek.

43. ʿİmāret oldı çün altıncı ḫāne
44. Yine ol iki naḳş oldı nişāne

taṣvir ol:

taṣvi̯r ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Resmini yapmak, betimlemek.

45. Zeli̯ḫa-ile Yūsuf naḳşı yir yir
46. Der ü di̯vār u saḳfe oldı taṣvi̯r

der ü divār:

der ü di̯vār: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Kapı ve duvar.

45. Zeli̯ḫa-ile Yūsuf naḳşı yir yir
46. Der ü di̯vār u saḳfe oldı taṣvi̯r

muʿāniḳ ol:

muʿāniḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Kucaklaşmak, sarılmak.

47. Biri biriyle olmışlar muʿāniḳ
48. Nihāl ü serv ü şimşāda muvāfıḳ

biri biri:

biri biri: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Birbiri, biri diğeri.

47. Biri biriyle olmışlar muʿāniḳ
48. Nihāl ü serv ü şimşāda muvāfıḳ

Ḥamāyil ḳıl:

Ḥamāyil ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Büyülemek, tılsımlamak.

49. Ḥamāyil ḳılmış ol buña ḳolını
50. Kemer-veş bu anuñ ḳoçmış bilini

yüz ur:

yüz ur: Deyim
Mısra: **51**
Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak.

51. Bu yüz urmış anuñ āyi̱nesine
52. Çeküp başmış bu anı si̱nesine

si̱nesine baş:

si̱nesine baş: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Bağrına basmak.

51. Bu yüz urmış anuñ āyi̱nesine
52. Çeküp başmış bu anı si̱nesine

diş ur:

diş ur: Kalıp İfade
Mısra: **53**

Dişine vurmak. Isırmak, dişlemek.

53. Bu şeftālūsına anuñ diş urmış
54. Bunuñ ol sịb-i sịmịnin ışırmış

sib-i simin:

sịb-i sịmịn: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Gümüş elma II Sevgilinin çenesi.

53. Bu şeftālūsına anuñ diş urmış
54. Bunuñ ol sịb-i sịmịnin ışırmış

der-āġūş id:

der-āġūş id: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Kucaklamak.

55. Bu anı ol bunı idüp der-āġūş
56. Cihān u cānı ḳılmışlar ferāmūş

ferāmūş ḳıl:

ferāmūş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Unutmak II Vazgeçmek, peşini bırakmak.

55. Bu anı ol bunı idüp der-āġūş
56. Cihān u cānı ḳılmışlar ferāmūş

münevver ol:

münevver ol: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Nurlanmak, ışık ile dolmak.

57. Yidinci ḫāne çün oldı münevver
58. Yine ol iki naḳş oldı muṣavver

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Resimlerle süslenmek.

57. Yidinci ḫāne çün oldı

münevver

58. Yine ol iki naḳş oldı muṣavver

65. Olup ṭavḳ u kemer sāḳ-ıla sāʿid

66. Hübūṭ itmiş birisi biri ṣāʿid

muḳārin ol:

muḳārin ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Yaklaşmak, yakın olmak.

63. Ḳamer olup muḳārin āftāba

64. Ṣoyınmışlar girüp bir cāme-ḫvāba

leb-be-leb ol:

leb-be-leb ol: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Dudak dudağa olmak.

67. Olurlar leb-be-leb çün bāde vü cām

68. Ḳoçuşurlar yaturlar çün elif-lām

sāʿid ol:

sāʿid ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Kutlu, uğurlu olmak.

65. Olup ṭavḳ u kemer sāḳ-ıla sāʿid

66. Hübūṭ itmiş birisi biri ṣāʿid

ḫarc id:

ḫarc id: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Harcamak, tüketmek, sarfetmek.

69. Bu resme dürlü ṣanʿat ḫarc iderler

70. Ne sūret varsa anda derc iderler

hübūṭ it:

hübūṭ it: Kalıp İfade

Mısra: **66**

İnmek II Dünyaya gelmek.

derc id:

derc id: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Araya sıkıştırmak, toplamak.

69. Bu resme dürlü ṣanʿat ḫarc iderler

70. Ne sūret varsa anda derc iderler

nezāre kıl:

neẕāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Bakmak, seyretmek.

71. Çü ṣūret virdiler naḳş u nigāre

72. Nigārin geldi ḳıld'aña neẕāre

teferrüc kıl:

teferrüc ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Bakmak, seyretmek.

75. Teferrüc ḳıldı ol büt ṭaşın için

76. Görür Mıṣr içre bir büt-ḫāne-i Çin

büt-ḫāne-i Çin:

büt-ḫāne-i Çin: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Çin'in puthanesi II Çin ülkesi, Mani dininin en çok yayıldığı yerdir. Mani'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının da pek güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz daima Çin'e nispet edilmiştir. Edebiyatta Çin, adeta resmin sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigar, nakış, suret vs. resimle ilgili kelimeler sık sık bir araya getirilir

75. Teferrüc ḳıldı ol büt ṭaşın için

76. Görür Mıṣr içre bir büt-ḫāne-i Çin

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Bakmak.

81. Olur çün naḳş-ı dīvārına nāẓır

82. Görür gönlindekini anda

ẓāhir

nakş-ı divār:

naḳş-ı ḏivār: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Duvardaki resim.

81. Olur çün naḳş-ı ḏivārına nāẓır

82. Görür göñlindekini anda ẓāhir

muʿayyen ol:

muʿayyen ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Belli, gözle görünür olmak.

83. Ne ḥālet kim geçerdi ḫāṭırından

84. Ḳamusın gördi naḳş olmış muʿayyen

mirʾāʾt-ı mücellā:

mirʾāʾt-ı mücellā: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Parlak ayna.

85. N'ola göñlindekin gördiyse peydā

86. Ki ḏivār idi mirʾāʾt-ı mücellā

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.

87. Olurdı gözgüsi aña muḳābil

88. Ḳılur birbirinüñ naḳşını ḥāṣıl

ḥāṣıl Ḳıl:

ḥāṣıl Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Peyda etmek, elde etmek, edinmek.

87. Olurdı gözgüsi aña muḳābil

88. Ḳılur birbirinüñ naḳşını ḥāṣıl

maġrūr ol:

maġrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Gururlanmak, kibirlenmek.

93. Bile yanında çün kendüyi gördi

94. Aña maġrūr olup kendüyi gördi

tezyin id:

tezyi̱n id: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Süslemek II Hazırlamak, düzenlemek.

95. Görüp ol vaż‘ı şād oldı nigāri̱n

96. K’ideler ṭāḳ u ḳaṣr içini tezyi̱n

tezyi̱n id: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Süslemek II Hazırlamak, düzenlemek.

99. Pes andan ṣoñra emr itdi nigāri̱n

100. K’ideler ṭāḳ u ḳaṣr içini tezyi̱n

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Emir etmek, buyurmak.

99. Pes andan ṣoñra emr itdi nigāri̱n

100. K’ideler ṭāḳ u ḳaṣr içini tezyi̱n

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Artık, öyleyse.

99. Pes andan ṣoñra emr itdi nigāri̱n

100. K’ideler ṭāḳ u ḳaṣr içini tezyi̱n

cārūb İd:

cārūb İd: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Süpürge etmek, süpürge haline getirmek.

101. Ḳılur kāküllerini deste her

ḫūb

102. İderler sünbül ü reyḥānı cārūb

āvi̯ze İd:

āvi̯ze İd: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Asmak, avize yapmak.

105. İdüp āvi̯ze zülfinüñ kemendin

106. Yaḳar ten micmerinde cān sipendin

dibā-yı Çin:

di̯bā-yı Çi̯n: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Çin ipeğinden dokunmuş kumaş.

111. Ururlar yire bütler gül yüzini

112. Döşerler yaʿni̯ kim di̯bā-yı Çi̯ni̯

bāb-ı ḫāne:

bāb-ı ḫāne: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Evin kapısı.

113. Güzeller zülfi bāb-ı ḫānelerde

114. Aṣar Mekk'örtisin büt-ḫānelerde

zülf-i dil-ber:

zülf-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Sevgilinin saçı.

115. Düzüp zenci̯r-i ʿanber zülf-i dil-ber

116. Dil-i ʿuşşāḳdan ḳandi̯l aṣarlar

zencir-i ʿanber:

zenci̯r-i ʿanber: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Güzellerin saç örgüsü, saç zinciri.

115. Düzüp zenci̯r-i ʿanber zülf-i dil-ber

116. Dil-i ʿuşşāḳdan ḳandi̯l

aṣarlar

119. Olur her ṭāḳ bir ebrū-yı dil-ber
120. Felek ṭāḳına rifʿatde ber-ā-ber

dil-i ʿuşşāḳ:

dil-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Aşıkların gönlü.

115. Düzüp zenǧir-i ʿanber zülf-i dil-ber
116. Dil-i ʿuşşāḳdan ḳandīl aṣarlar

ṣaf ṣaf:

ṣaf ṣaf: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Yan yana.

117. Ṭurur dīvārda ṣaf ṣaf cevārī
118. Bu cennet dārıdur anlar ḥavārī

ebrū-yı dil-ber ol:

ebrū-yı dil-ber ol: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Sevgilinin kaşı ol.

Karañluḳ mı ol:

Ḳarañluḳ mı ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Karanlık mı olur?

123. Ḫaṭā didüm ki n'eyler ẓulmet anda
124. Ḳarañluḳ mı olur bāġ-ı cinānda

bāġ-ı cinān:

bāġ-ı cinān: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Cennet bahçesi.

123. Ḫaṭā didüm ki n'eyler ẓulmet anda
124. Ḳarañluḳ mı olur bāġ-ı cinānda

müretteb ol:

müretteb ol: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Düzenlenmek, sıralanmak.

125. Ṣafā esbābı hep olmış müretteb

126. Hemi̱n eksük nigār-ı şekkeri̱n-leb

nigār-ı şekkeri̱n-leb:

nigār-ı şekkeri̱n-leb: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Şeker dudaklı güzel.

125. Ṣafā esbābı hep olmış müretteb

126. Hemi̱n eksük nigār-ı şekkeri̱n-leb

envār-ı didār ol:

envār-ı di̱dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Sevgilinin güzel yüzünün nurları olmak.

127. Veli̱ olmayıcaḳ envār-ı di̱dār

128. Olur ʿuşşāḳa cennet vādi̱-i nār

vādi-i nār ol:

vādi̱-i nār ol: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Ateş vadisi olmak.

127. Veli̱ olmayıcaḳ envār-ı di̱dār

128. Olur ʿuşşāḳa cennet vādi̱-i nār

bünyād ur:

bünyād ur: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Temel atmak; inşa etmek II Çizmek, kaleme almak.

15. Olur dördünci ḫāne çünkim ābād

16. Ururlar ol iki taṣvi̱re bünyād

yir yir:

yir yir: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Birçok yerde.

45. Zeliḫa-ile Yūsuf naḳşı yir yir
46. Der ü dı̈vār u saḳfe oldı taṣvı̈r

ter it:

ter it: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Islatmak II Süslemek; boyamak.

103. Gül-ābıyla fezāsın itdiler ter
104. Ki yaʿnı̈ gül yanaḳdan ṣaçdılar der

deste Kıl:

deste Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Tutam yapmak.

101. Ḳılur kāküllerini deste her ḫūb
102. İderler sünbül ü reyḥānı cārūb

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Mutlu ve huzurlu olmak.

95. Görüp ol vażʿı şād oldı nigārı̈n
96. K'ideler ṭāḳ u ḳaṣr içini tezyı̈n

ağzınuñ şuyın akıd:

ağzınuñ şuyın aḳıd: Deyim
Mısra: **27**
İmrendirmek.

27. Aḳıdup ağzınuñ ṣuyın çü bāde
28. Ḳıla sāġar gibi ağzı küşāde

Dizin

şādık ol:

şādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Doğru, hakikatli, sadakatli, dürüst olmak.

1. Meger bir dem ki ṣubḥ olmışdı ṣādıḳ
2. Ṣafā bulmış hevādan ḳalb-i

ʿāşıḳ

5. Hevā āyi̯nesi olmış muḳābil
6. Dil-i ʿārif gibi envāra ḳābil

kalb-i ʿāşık:

ḳalb-i ʿāşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Aşığın kalbi.

1. Meger bir dem ki ṣubḥ olmışdı ṣādıḳ
2. Ṣafā bulmış hevādan ḳalb-i ʿāşıḳ

dil-i ʿārif:

dil-i ʿārif: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Ârifin gönlü, irfan sahibinin gönlü.

5. Hevā āyi̯nesi olmış muḳābil
6. Dil-i ʿārif gibi envāra ḳābil

ʿarūs-ı çarh:

ʿarūs-ı çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gökyüzünün gelini II Güneş.

3. ʿArūs- çarḫ düzmiş kendüzini
4. Yuyup altun ṣuyı birle yüzini

gülşen ol:

gülşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gül bahçesi olmak.

7. Bu āyi̯ne çü ṣāf-ıdı vü rūşen
8. Cemāli ʿaksi-y-ile oldı gülşen

gülşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gül bahçesi olmak.

13. Dem-i ṣubḥ-ıla ʿālem oldı gülşen

muḳābil ol:

muḳābil ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Karşısına çıkmak, karşı karşıya gelmek.

14. Cihān cānān cemāli gibi rūşen

germ bāzār
12. Ki olmış müşterį cāndan ḫarįdār

metāʿ-ı ḥüsn:

metāʿ-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Güzellik elbisesi, güzellik malı.

9. Metāʿ-ı ḥüsn ṣatmaġa cihāna
10. Ṭurup bāzār ṭutmışdı zamāne

metāʿ-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Güzellik elbisesi, güzellik malı.

145. Cemālim ʿarż idüp germ itdi bāzār
146. Metāʿ-ı ḥüsnine ister ḫarįdār

bāzār ķıl:

bāzār ķıl: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Pazar kurmak, alışveriş yapmak.

11. Güneş ķılmış seḥerden germ bāzār
12. Ki olmış müşterį cāndan ḫarįdār

ḫarįdār ol:

ḫarįdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Müşteri olmak II Talip olmak.

11. Güneş ķılmış seḥerden germ bāzār
12. Ki olmış müşterį cāndan ḫarįdār

dem-i ṣubḥ:

dem-i ṣubḥ: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Sabahı vakti.

13. Dem-i ṣubḥ-ıla ʿālem oldı gülşen
14. Cihān cānān cemāli gibi rūşen

serv-i gül-endām:

serv-i gül-endām: Kalıp İfade
Mısra: **15**

Gül endamlı, endamı güle benzeyen servi II Zelîhâ.

15. Seḥerden ṭurdı ol serv-i gül-endām
16. Cihān-efrūz u cān-sūz u dil-ārām

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

47. Sürer gülgūne ol ter gül yüzine
48. Ki şi̱ri̱n görine yāri gözine

ṭāḳ-ı çarḥ:

ṭāḳ-ı çarḥ: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Gök kubbe.

19. Ḳaşı yayın ḳurınca ol meh-i nev
20. Cebi̱ni ṣaldı ṭāḳ-ı çarḥa pertev

ārāyiş it:

ārāyiş it: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Süslemek. ‖ Yenilemek, tazelemek.

21. Gül-ābıyla yuyup ter gül yüzini
22. Düzüp ārāyiş itdi kendüzini

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

21. Gül-ābıyla yuyup ter gül yüzini
22. Düzüp ārāyiş itdi kendüzini

ezelden ol:

ezelden ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Eskiden beri aynı şekilde sürmek, süregelmek.

25. Veli̱kin resmdür olmış ezelden
26. Ki nāzüklük olur nāzük güzelden

nāzüklük ol:

nāzüklük ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Naziklik olur.

25. Velı̇kin resmdür olmış ezelden
26. Ki nāzüklük olur nāzük güzelden

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Ne kadar, ne ölçüde.

29. Güzel ne deñllü olsa ḥālet-engı̇z
30. Dil-i nāẕırda olur şevḳ odı tı̇z

ḥālet-engiz ol:

ḥālet-engiz ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

İnsanı türlü hâl ve şekillere sokan durum, vaziyet oldu.

29. Güzel ne deñllü olsa ḥālet-engı̇z
30. Dil-i nāẕırda olur şevḳ odı tı̇z

dil-i nāẕır:

dil-i nāẕır: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Bakanın gönlü.

29. Güzel ne deñllü olsa ḥālet-engı̇z
30. Dil-i nāẕırda olur şevḳ odı tı̇z

şevḳ ol:

şevḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

İstekli, hevesli olmak.

29. Güzel ne deñllü olsa ḥālet-engı̇z
30. Dil-i nāẕırda olur şevḳ odı tı̇z

tezyin it:

tezyı̇n it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Süslemek.

31. Cemāli bāġın itdi şöyle tezyi̯n
32. Ki cennet bāġbānı itdi taḥsi̯n

taḥsin it:

taḥsi̯n it: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Takdir etmek, beğenmek.

31. Cemāli bāġın itdi şöyle tezyi̯n
32. Ki cennet bāġbānı itdi taḥsi̯n

ʿanber-i ter:

ʿanber-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Taze anber kokusu.

35. Ḳatuban ʿanber-i ter müşk-i Çi̯n'e
36. Ḳılur boynına zülfin ʿanberi̯ne

müşk-i Çi̯n:

müşk-i Çi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Çin miski.

35. Ḳatuban ʿanber-i ter müşk-i Çi̯n'e
36. Ḳılur boynına zülfin ʿanberi̯ne

ʿanberine Kıl:

ʿanberi̯ne Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Güzel kokmak || Sevgilinin güzel kokan saçı olmak.

35. Ḳatuban ʿanber-i ter müşk-i Çi̯n'e
36. Ḳılur boynına zülfin ʿanberi̯ne

zülf-i pür-çi̯n:

zülf-i pür-çi̯n: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Kıvrım kıvrım saç.

39. Gelüp gül ruḫlarına zülf-i pür-çi̯n
40. Diyār-ı Rūm içinde

gösterür Çi̱n

diyār-ı rūm:

diyār-ı rūm: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Rum ülkesi, Anadolu.

39. Gelüp gül ruḫlarına zülf-i pür-çi̱n
40. Diyār-ı Rūm içinde gösterür Çi̱n

nāvek-endāz Ḳıl:

nāvek-endāz Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Ok atmak, okçu olmak.

41. Ḳılup kirpüklerini nāvek-endāz
42. Çekindi gözlerine sürme-i nāz

sürme-i nāz:

sürme-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Naz sürmesi.

41. Ḳılup kirpüklerini nāvek-endāz
42. Çekindi gözlerine sürme-i nāz

siyāh it:

siyāh it: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Siyah yapmak, siyaha boyamak.

43. Çeküp nergislerine sürmesini
44. Siyāh itmişdi merdümler evini

kavs-ı ḳuzaḥ Ḳıl:

ḳavs-ı ḳuzaḥ Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gökkuşağı haline getirmek II Sevgilinin kaşları gökkuşağına benzetilmiştir.

45. Ḥıżāb-ıla çeküp ḳaşı miŝālin
46. Ḳılur ḳavs-ı ḳuzaḥ ʿi̱düñ hilālin

yir yir:

yir yir: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Yer yer, ara ara.

51. Ḳodı yüzine yir yir

ʿanberi̱n ḫāl

52. Ki ide yāre ʿarż-ı ṣūret-i ḫāl

durur bu

ḳaṣd eyle:

ḳaṣd eyle: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Niyetlenmek; öldürmeye çalışmak.

53. Demek ister ki ḫālüm gibi yandum

54. Degül ḳaṣd eyledüm kendüme kendüm

kurretü'l-ʿayn ol:

ḳurretü'l-ʿayn ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Göz nuru olmak.

57. Lebi laʿline ḫāli virdi bir zeyn

58. Ki oldı cān gözine ḳurretü'l-ʿayn

dāne-i gendüm:

dāne-i gendüm: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Buğday tanesi.

55. Od urduñ ḫırmenüme sen perı̱-rū

56. Göyinmiş dāne-i gendüm-

mi̱l Çekin:

mi̱l Çekin: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Mil, çelik kalem.Göze sürme çekmeye mahsûs âlet.

59. Çekindi ay yüzine Nı̱l'dem mi̱l

60. Cemāl-i Mıṣr'ın ābād itdi ol Nı̱l

ay yüzi:

ay yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Ay yüz, yüzü ay gibi güzel.

59. Çekindi ay yüzine Nı̱l'dem mı̱l
60. Cemāl-i Mıṣr'ın ābād itdi ol Nı̱l

ay yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Ay yüz, yüzü ay gibi güzel.

63. Ne çeksün ḫaṭṭ-ı nı̱l ol ay yüzine
64. Meger mı̱l idi bed-ḫ∨āhuñ gözine

cemāl-i mıṣr:

cemāl-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Mısır ülkesini yüzü güzeli.

59. Çekindi ay yüzine Nı̱l'dem mı̱l
60. Cemāl-i Mıṣr'ın ābād itdi ol Nı̱l

ābād it:

ābād it: Kalıp İfade
Mısra: **60**
İmar etmek || Yüzünü güldürmek, mesut etmek.

59. Çekindi ay yüzine Nı̱l'dem mı̱l
60. Cemāl-i Mıṣr'ın ābād itdi ol Nı̱l

mil-i sürme:

mı̱l-i sürme: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Göze sürme çekecek âlet.

61. Degüldi ḳaṣdı aya nı̱l sürme
62. Elinden düşmiş-idi mı̱l-i sürme

ḫaṭṭ-ı nil:

ḫaṭṭ-ı nı̱l: Kalıp İfade
Mısra: **63**
(Sevgilinin yüzündeki) mavi, lacivert renkli ayva tüyleri.

63. Ne çeksün ḫaṭṭ-ı nı̱l ol ay yüzine
64. Meger mı̱l idi bed-ḫ∨āhuñ gözine

ḫūn-ı ʿuşşāḳ:

ḫūn-ı ʿuşşāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Aşıkların kanı.

65. Yoġurmış ḫūn-ı ʿuşşāḳ-ıla ḥınnā

66. Elin ol ḳan-ıla itmiş muḥannā

muḥannā it:

muḥannā it: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Kınalı etmek.

65. Yoġurmış ḫūn-ı ʿuşşāḳ-ıla ḥınnā

66. Elin ol ḳan-ıla itmiş muḥannā

eline geç:

eline geç: Deyim

Mısra: **67**

Kazanmak, edinmek, elde etmek, rastlamak, bulmak.

67. Eline geçdi yüz destān u nḫreng

68. Ki sḫm-i ḥām oldı laʿle hem-reng

sḫm-i ḥām:

sḫm-i ḥām: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Saf gümüş.

67. Eline geçdi yüz destān u nḫreng

68. Ki sḫm-i ḥām oldı laʿle hem-reng

hem-reng ol:

hem-reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Aynı renkli olmak.

67. Eline geçdi yüz destān u nḫreng

68. Ki sḫm-i ḥām oldı laʿle hem-reng

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Dolunay.

69. Yazar ḥınnā-y-ıla avcını düpdüz
70. Meh-i bedrüñ ṭutar yüzini yılduz

nakş it:

nakş it: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Resmini, tasvîrini yapmak, resmini çizmek.

71. ʿAceb nakş itmiş-idi ol nigārin
72. Şafaḳgün olmış-ıdı māh-ı sim̱in

māh-ı simin ol:

māh-ı sim̱in ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Gümüşe benzeyen ay haline gelmek.

71. ʿAceb nakş itmiş-idi ol nigārin
72. Şafaḳgün olmış-ıdı māh-ı sim̱in

rengin ol:

reng̱in ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Renklenmek, süslenmek.

75. Gümüş barmaġı laʿḻin olsa ḫoşdur
76. Ki zi̱rā ḫāme reng̱in olsa ḫoşdur

tāze vü ter:

tāze vü ter: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Taptaze, tazecik.

77. Geyüp reng̱in ḳabālar tāze vü ter
78. Buḫūr itdi özine ʿūd u ʿanber

buḫūr it:

buḫūr it: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Tütsü etmek, tütsülemek.

77. Geyüp reng̱in ḳabālar tāze vü ter

78. Buḫūr itdi özine ʿūd u ʿanber

83. Ġalat didüm bir-idi içi ṭaşı
84. Ġıl ü ġışında berį-idi içi ṭaşı

reng ü būy:

reng ü būy: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Renk ve koku.

79. Ḫaṭā didüm n'ider ol reng ü būyı
80. Buḫūr andan alurdı ḫoş ḳoḳuyı

cāme-i dibā:

cāme-i dį̄bā: Kalıp İfade
Mısra: **85**
İpekli elbise.

85. Görindi cāme-i dį̄bā içinde
86. Ṣanasın naḳş-ı Çį̄n dį̄bā içinde

münaḳḳaş kıl:

münaḳḳaş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Süslenmiş.

81. Giyüp zer-keş ḳabā ol serv-i ser-keş
82. İçin sāde ḳılur ṭaşın münaḳḳaş

naḳş-ı Çį̄n:

naḳş-ı Çį̄n: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Çin nakşı, resmi.

85. Görindi cāme-i dį̄bā içinde
86. Ṣanasın naḳş-ı Çį̄n dį̄bā içinde

Ġıl ü ġış:

Ġıl ü ġış: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Garaz ve düşmanlık.

māh-ı münevver:

māh-ı münevver: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Parlak ay.

87. Girı̯bānı içinde ol semen-ber
88. Bulut içinde ṣan māh-ı münevver

gülgūn ol:

gülgūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Gül renkli olmak.

89. Olur gülgūn yaḳadan yüzi raḫşān
90. Şafaḳdan ṣan ṭoġar ḫurşı̯d-i tābān

ḫurşı̯d-i tābān:

ḫurşı̯d-i tābān: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Parlak güneş.

89. Olur gülgūn yaḳadan yüzi raḫşān
90. Şafaḳdan ṣan ṭoġar ḫurşı̯d-i tābān

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Taze gül.

91. Yaḳasın çünki serper ol gül-i ter
92. Açar dı̯vān-ı ḥüsninden varaḳlar

dı̯vān-ı ḥüsn:

dı̯vān-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Güzellik divanı.

91. Yaḳasın çünki serper ol gül-i ter
92. Açar dı̯vān-ı ḥüsninden varaḳlar

serv-i nāzen:

serv-i nāzen: Kalıp İfade
Mısra: **95**
İnce yapılı, nârin servi ağacı.

95. Çü serv-i nāzenı̯n ola semen-ten
96. Yaraşur göñlüñ ola berg-i gülden

semen-ten ol:

semen-ten ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Yasemin kokusu saçanII

Zelîhâ.

95. Çü serv-i nāzeṉin ola semen-ten

96. Yaraşur göñlüñ ola berg-i gülden

mihr-i yār:

mihr-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Güneş gibi sevgili.

99. Umardı ol ḳırān ḥükmiyle bu māh

100. Muḳārin ola mihr-i yāra nā-gāh

muḳārin ol:

muḳārin ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Yaklaşmak, yakın olmak.

99. Umardı ol ḳırān ḥükmiyle bu māh

100. Muḳārin ola mihr-i yāra nā-gāh

ʿıḳd-ı leāʾl:

ʿıḳd-ı leāʾl: Kalıp İfade

Mısra: **101**

İnci gerdanlık.

101. Görür gūşında ol ʿıḳd-ı leāʾliṉ

102. Ṣuya düşmiş ṣanur ʿaks-i hilāli

ʿaks-i hilāl:

ʿaks-i hilāl: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Ayın yansıması.

101. Görür gūşında ol ʿıḳd-ı leāʾliṉ

102. Ṣuya düşmiş ṣanur ʿaks-i hilāli

sivār-ı zer:

sivār-ı zer: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Altın bilezik.

105. Sivār-ı zer olup devrini dāyir
106. Çeker āb üstine āteş devāyir

dāyir ol:

dāyir ol: Kalıp İfade
Mısra: **105**
Dönmek, devretmek.

105. Sivār-ı zer olup devrini dāyir
106. Çeker āb üstine āteş devāyir

sāʿid ol:

sāʿid ol: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Kutlu, uğurlu olmak.

107. Olur zerrin sivār u sim sāʿid
108. Biri birine taḥsinde müsāʿid

biri biri:

biri biri: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Birbirine, biri diğerine.

107. Olur zerrin sivār u sim sāʿid
108. Biri birine taḥsinde müsāʿid

ṭavk-ı zerrin:

ṭavḳ-ı zerrin: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Altın gerdanlık.

109. Ṣanur gören ḳolında zer sivārın
110. Gümüş māhi taḳınmış ṭavḳ-ı zerrin

halhāl-ı hilāli:

ḫalḫāl-ı hilāli: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Hilalin halhalı.

111. Ṭaḳar sāḳına ḫalḫāl-ı hilāli
112. Ki māh-ı nev ṭutar andan miŝāli

tārāc ḳıl:

tārāc ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Yağmalamak, talan etmek.

117. Ḥıṭā vü Çi̱n ilin ḳılmaġa tārāc

118. Ḳomışdı ḫırmen-i müşk üzre zer tāc

ḫırmen-i müşk:

ḫırmen-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Misk harmanı; miskin çok bulunduğu yer.

117. Ḥıṭā vü Çi̱n ilin ḳılmaġa tārāc

118. Ḳomışdı ḫırmen-i müşk üzre zer tāc

laʿl-i āb-dār:

laʿl-i āb-dār: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Parıltılı, ışıltılı inci, dudak.

119. Ṣaçılmış dürr ü laʿl-i āb-dārı

120. Meger ḳılmışdı başına niŝārı̱

niŝārı̱ ḳıl:

niŝārı̱ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Saçmak.

119. Ṣaçılmış dürr ü laʿl-i āb-dārı

120. Meger ḳılmışdı başına niŝārı̱

laʿli̱n Ḳıl:

laʿli̱n Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Lal taşı renginde olmak.

121. Ḳılup tācını laʿli̱n ol perı̱-veş

122. Başına ʿışḳ elinden yaḳdı āteş

işāret kıl:

işāret ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **127**

İşaret etmek, göstermek.

127. Ṣaçına ġamzesi ḳılmış işāret
128. Ḫıṭā vü Çiṉ illin ḳılmaġa ġāret

ġāret ḳıl:

ġāret ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Yağma etmek, zarar vermek.

127. Ṣaçına ġamzesi ḳılmış işāret
128. Ḫıṭā vü Çiṉ illin ḳılmaġa ġāret

top Kıl:

ṭop Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Top, çevgan topu, guy yapmak.

129. Ḳılup zülfini çevgān ġabġabın ṭop
130. Bıraġur Şām'a fitne Rūm'a āşūb

gülşen-i ḥüsn:

gülşen-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Güzelliğin gül bahçesi.

131. Ṣalındı gülşen-i ḥüsnüñ içinsw
132. Semen ceybinde vü gül āstiṉde

ḥāṣıl kıl:

ḥāṣıl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Elde etmek, edinmek.

135. Yüzi ayına āyiṉe muḳābil
136. Olup çün ʿaks-i ḥüsnin ḳıldı ḥāṣıl

ʿaks-i ḥüsnin ol:

ʿaks-i ḥüsnin ol: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Güzelliğin yansıması olur.

135. Yüzi ayına āyiṉe muḳābil
136. Olup çün ʿaks-i ḥüsnin ḳıldı ḥāṣıl

meşhūr-ı āfāḳ:

meşhūr-ı āfāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Her tarafta tanınmak.

137. Pes oldı gün gibi meşhūr-ı āfāḳ

138. Yüzine māh-rūlar oldı müştāḳ

pes ol:

pes ol: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Bitti, nihayete erdi, sonlandı.

137. Pes oldı gün gibi meşhūr-ı āfāḳ

138. Yüzine māh-rūlar oldı müştāḳ

müştāk ol:

müştāḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Âşık olmak.

137. Pes oldı gün gibi meşhūr-ı āfāḳ

138. Yüzine māh-rūlar oldı müştāḳ

Ġurūr-ı ḥüsn:

Ġurūr-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Güzellik kibiri.

141. Ġurūr-ı ḥüsn-ile egdi külāhı

142. Güneşe ẕerre dimez māha māḥi

ḫırmen-i meh:

ḫırmen-i meh: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Ay harmanı.

143. Felekler mezraʿını kāha almaz

144. Gözine ḫırmen-i meh ḫūşe gelmez

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Söylemek.

145. Cemālim ʿarż idüp germ itdi bāzār

146. Metāʿ-ı ḥüsnine ister ḫarīdār

147. Diledi lāle-veş cām eyleye nūş
148. K'anuñla gül gib'ide vaḳtını ḫoş

germ it:

germ it: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Hararetlendirmek, kızıştırmak.

145. Cemālim ʿarż idüp germ itdi bāzār
146. Metāʿ-ı ḥüsnine ister ḫarīdār

nūş eyle:

nūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **147**
İçmek.

147. Diledi lāle-veş cām eyleye nūş
148. K'anuñla gül gib'ide vaḳtını ḫoş

hoş id:

ḫoş id: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Güzel etmek, hoş etmek.

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

149. Gözi nergis gibi çünkim ola mest
150. Ola bāde gibi yār-ile hem-dest

bāde ol:

bāde ol: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Şarap olmak.

149. Gözi nergis gibi çünkim ola mest
150. Ola bāde gibi yār-ile hem-dest

perde-i şerm:

perde-i şerm: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Utanç perdesi.

151. Ḥicāb olmaya tākim perde-i şerm
152. Murādı neyse yāre söyleye nerm

Hicāb ol:

Ḥicāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Perdelemek, örtmek, kapatmak.

151. Ḥicāb olmaya tākim perde-i şerm
152. Murādı neyse yāre söyleye nerm

gül-i nāzük-beden:

gül-i nāzük-beden: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Nazik vücut, zarif beden gül II Zelîhâ.

17. Büt-i zerrīn-ḳabā sīmīn-bināgūş
18. Gül-i nāzük-beden serv-i ḳabā-pūş

serv-i kabā-pūş:

serv-i ḳabā-pūş: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Kaftan giyen servi II Zelîhâ.

17. Büt-i zerrīn-ḳabā sīmīn-bināgūş
18. Gül-i nāzük-beden serv-i ḳabā-pūş

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Hilâl II Zelîhâ.

19. Ḳaşı yayın ḳurınca ol meh-i nev
20. Cebīni ṣaldı ṭāḳ-ı çarḫa pertev

semen-bār ol:

semen-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Yasemin kokulu saçan II Zelîhâ.

49. Sefi̱dāc urdı yüzine semen-vār
50. Sehi̱ serv-i revān oldı semen-bār

ʿunnābgūn Ḳıl:

ʿunnābgūn Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Hünnap (kırmızı) renkli yapmak. Renginden dolayı sevgilinin gözlerinin kırmızılığı buna benzetilmiştir.

73. Boyayup ḳana barmaḳ oḳlarını
74. Ḳılur ʿunnābgūn funduḳlarını

kırān it:

ḳırān it: Kalıp İfade
Mısra: **98**
İki yıldız aynı burçta bir araya gelmek.

97. Görinür ʿārıżında gūşvāre
98. Meh-ile ṣan ḳırān itmiş sitāre

laʿli̱n ol:

laʿli̱n ol: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Kırmızı renkli olmak.

75. Gümüş barmaġı laʿli̱n olsa ḫoşdur
76. Ki zi̱rā ḫāme rengi̱n olsa ḫoşdur

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Hilâl, yeni ay.

111. Ṭaḳar sāḳına ḫalḫāl-ı hilāli̱
112. Ki māh-ı nev ṭutar andan miṡāli

berg-i gülden ol:

berg-i gülden ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Gül yaprağından yapılmış.

95. Çü serv-i nāzeni̱n ola semen-ten

96. Yaraşur göñlüñ ola berg-i gülden

115. Başına urdı bir tāc-ı muṣannāʿ
116. Ser-ā-ser dürr ü gevherle muraṣṣaʿ

serv-i ser-keş:

serv-i ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Başıboş servi II Zelîhâ.

81. Giyüp zer-keş ḳabā ol serv-i ser-keş
82. İçin sāde ḳılur ṭaşın münaḳḳaş

büt-i zerrin-ḳabā:

büt-i zerrin-ḳabā: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Altın elbiseli sevgili.

17. Büt-i zerrin-ḳabā simin-bināgūş
18. Gül-i nāzük-beden serv-i ḳabā-pūş

ʿayār-ı naḳd:

ʿayār-ı naḳd: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Servetin ölçüsü, değeri.

139. Baḳup mirʾātd ol niḳū-şemāyil
140. ʿAyār-ı naḳdını çün bildi kāmil

ağız ol:

ağız ol: Kalıp İfade
Mısra: **114**
Ağız haline gelmek.

113. Egilmiş ayaġını öpmek ister
114. Ne ḥırsı var k'ağız olmış ser-ā-ser

tāc-ı muṣannāʿ:

tāc-ı muṣannāʿ: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Süslü tac.

teʾemmül id:

teʾemmül id: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Etraflıca düşünmek.

93. Tenine göñlegine'den teʾemmül

94. Ṣanur ṣāfį̄ ṣu ṭolmış lāle vü gül

güzel yüze ne düzgün:

güzel yüze ne düzgün: Atasözü

Mısra: **24**

Güzel yüze allık, makyaj gerekmez.

23. Gerekmezdi çi-ger yüzine düzgün

24. Meŝeldür bir güzel yüze ne düzgün

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

49. Sefį̄dāc urdı yüzine semen-vār

50. Sehį̄ serv-i revān oldı semen-bār

ʿarż-ı ṣūret-i ḥāl id:

ʿarż-ı ṣūret-i ḥāl id: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Durumun ne olduğunu göstermek.

51. Ḳodı yüzine yir yir ʿanberį̄n ḫāl

52. Ki ide yāre ʿarż-ı ṣūret-i ḥāl

Dizin

meclis-i ḫāṣ:

meclis-i ḫāṣ: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Kişinin kendine has meclisi.

1. Buyurdı kim ḳuruldı meclis-i ḫāṣ

2. Muġannį̄ oldı Zühre māh raḳḳāṣ

muġanni ol:

muġannį̄ ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Şarkıcı olmak.

1. Buyurdı kim ḳuruldı meclis-i ḫāṣ
2. Muġannį oldı Zühre māh raḳḳāṣ

nuḳl-i aḫter ol:

nuḳl-i aḫter ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Yıldız mezesi olmak.

3. Olup çįnį ṭabaḳdan nuḳl-i aḫter
4. Şafaḳ bāde meh-i nev oldı sāġar

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yeni ay, hilal.

3. Olup çįnį ṭabaḳdan nuḳl-i aḫter
4. Şafaḳ bāde meh-i nev oldı sāġar

sāġar ol:

sāġar ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Kadeh olmak.

3. Olup çįnį ṭabaḳdan nuḳl-i aḫter
4. Şafaḳ bāde meh-i nev oldı sāġar

müheyyā ol:

müheyyā ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Hazırlanmak.

5. Olup meclis müheyyā ol gül-endām
6. Eline lāle gibi çün alur cām

laʿl-i nāb:

laʿl-i nāb: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Saf kırmızı dudak.

7. Gelür göñline yārüñ laʿl-i nābı
8. Aḳar gözi bıñarınuñ şarābı

gözi bıñarı:

gözi bıñarı: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Göz pınarı.

7. Gelür göñline yārüñ laʿl-i nābı

8. Aḳar gözi bıñarınuñ ṣarābı

göz ḳabaġı:

göz ḳabaġı: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Göz kapağı.

9. Ne mey kim sāġar aġzından içerdi

10. Hem-ān-dem göz ḳabaġından ṣaçardı

gözinüñ yaşı:

gözinüñ yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Gözyaşı.

11. Aḳup yaşı gözinüñ ḳana döndi

12. Elinde cām-ı laʿlin ḳana boyandıü

cām-ı laʿl:

cām-ı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Dudak kadehi.

11. Aḳup yaşı gözinüñ ḳana döndi

12. Elinde cām-ı laʿlin ḳana boyandıü

cūş id:

cūş id: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Coşan taşan.

13. Leb-i şi̱ri̱ni̱ şevḳıyla idüp cūş

14. Şarāb-ı telḫı̱ şerbet-vār ider nūş

leb-i şirin:

leb-i şi̱ri̱n: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Tatlı dudak.

13. Leb-i şi̱ri̱ni̱ şevḳıyla idüp cūş

14. Şarāb-ı telḫı̱ şerbet-vār ider

nūş

15. Meger ol ḥūr nūş itdükçe sāġar
16. Lebinden mey alurdı āb-ı Kevŝer

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İçmek, yudumlamak.

13. Leb-i şīrīni şevḳıyla idüp cūş
14. Şarāb-ı telḫı şerbet-vār ider nūş

āb-ı kevŝer:

āb-ı kevŝer: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Kevser ırmağının suyu.

15. Meger ol ḥūr nūş itdükçe sāġar
16. Lebinden mey alurdı āb-ı Kevŝer

Şarāb-ı telḫ:

Şarāb-ı telḫ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Acı şarap.

13. Leb-i şīrīni şevḳıyla idüp cūş
14. Şarāb-ı telḫı şerbet-vār ider nūş

cürʿa-i mül:

cürʿa-i mül: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Şarabın kadehte kalan ve toprağa dökülen son yudumu.

17. Ṣaçup ḳanlu yaşın çün cürʿa-i mül
18. Ṣürāḫī-vār iderdi cānı ġulġul

nūş it:

nūş it: Kalıp İfade
Mısra: **15**
İçmek.

ġulġul id:

ġulġul id: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Bağrışıp çağrışmak, şamata etmek.

17. Ṣaçup ḳanlu yaşın çün cürʿa-i mül
18. Ṣürāḫį-vār iderdi cānı ġulġul

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Dolmak.

19. Görüp ḥālin içi acıdı beñzer
20. Ki ḳan-ıla pür oldı çeşm-i sāġar

çeşm-i sāġar:

çeşm-i sāġar: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Kadehin gözü.

19. Görüp ḥālin içi acıdı beñzer
20. Ki ḳan-ıla pür oldı çeşm-i sāġar

ser-hoş ol:

ser-ḫoş ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Sarhoş olmak, kendinden geçmek.

21. Eline cām alınca oldı ser-ḫoş
22. İçine āb u bāde urdı āteş

āteş ur:

āteş ur: Deyim

Mısra: **22**

Ateş vurmak. Yakmak, ateşe vermek II Keder, sıkıntı vermek.

21. Eline cām alınca oldı ser-ḫoş
22. İçine āb u bāde urdı āteş

ḥırmen-i ʿaḳlı:

ḫırmen-i ʿaḳlı: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Akıl harmanı.

23. Başına çıḳdı çünkim nār-ı bāe
24. Ṣavurdı ḫırmen-i ʿaḳlını bāde

tāb-ı mül ḳıl:

tāb-ı mül ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Şarabın ışığı, parıltısı olmak.

25. Yañaġın tāb-ı mül ḳıldı ḳızıl gül
26. Dilini ẕevḳ-ı bāde itdi bülbül

ẕevḳ-ı bāde:

ẕevḳ-ı bāde: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Şarap zevki.

25. Yañaġın tāb-ı mül ḳıldı ḳızıl gül
26. Dilini ẕevḳ-ı bāde itdi bülbül

bülbül it:

bülbül it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Bülbül gibi şakır hale getirmek II Aşık.

25. Yañaġın tāb-ı mül ḳıldı ḳızıl gül
26. Dilini ẕevḳ-ı bāde itdi bülbül

nūş-ı mey:

nūş-ı mey: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Şarap içmek.

27. Çü ḫoş-dem oldı cānı nūş-ı meyden
28. Muḥayyer oldı gūşı gūş-ı neyden

ḫoş-dem ol:

ḫoş-dem ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Mutlu olmak, sevinmek, güzel vakit geçirmek.

27. Çü ḫoş-dem oldı cānı nūş-ı meyden
28. Muḥayyer oldı gūşı gūş-ı

neyden

ḫoş-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Mutlu olmak, sevinmek, güzel vakit geçirmek.

29. Cemāli lāle gibi ḫurrem oldı

30. Benefşe zülfi gibi ḫoş-dem oldı

güş-ı ney:

güş-ı ney: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Ney dinlemek.

27. Çü ḫoş-dem oldı cānı nūş-ı meyden

28. Muḥayyer oldı güşı güş-ı neyden

muḥayyer ol:

muḥayyer ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Hayret etmek, şaşırmak.

27. Çü ḫoş-dem oldı cānı nūş-ı meyden

28. Muḥayyer oldı güşı güş-ı neyden

ḫurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Mutlu olmak.

29. Cemāli lāle gibi ḫurrem oldı

30. Benefşe zülfi gibi ḫoş-dem oldı

ser-mest ol:

ser-mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Sarhoş olmak.

31. Çü ser-mest oldı fettā gözi gibi

32. İçi pür-nūr oldı yüzi gibi

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Nurla dolu olmak.

31. Çü ser-mest oldı fettā gözi gibi
32. İçi pür-nūr oldı yüzi gibi

Ḥayāl-i neng ü ʿārı:

Ḥayāl-i neng ü ʿārı: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Utanma ve şöhret fikri.

33. Ḥayānuñ perdesini açdı yüzden
34. Ḥayāl-i neng ü ʿārı şaldı yüzden

sāḳi ol:

sāḳi ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Saki, içki sunan olmak.

35. Çaġırdı Yūsuf'ı ḫalvet ḳatına
36. K'ola sāḳi vişāli soḥbetine

iṭāʿat İd:

iṭāʿat İd: Kalıp İfade
Mısra: **37**
İtaat etmek.

37. İdüp cānıyla emrine iṭāʿat
38. Öñine geldi ol ḫurşid-ṭalʿat

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Su ve toprak.

39. Ḫavāṣṣı āb u gilden gül yüzi dür
40. Cebin ü ṭalʿatı "nūrun ʿalā nūr"

nūrun ʿalā nūr:

nūrun ʿalā nūr: Ayet
Mısra: **40**
"Nur üstüne nur", Kur'ân-ı Kerîm, Nûr (24)/35.

39. Ḫavāṣṣı āb u gilden gül yüzi dür
40. Cebin ü ṭalʿatı "nūrun ʿalā nūr"

Ḥırāmān ol:

Ḫırāmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Salınarak, nazla yürümek.

43. Ḫırāmān oldı serv-i gül-endām
44. Bile ardınca Yūsuf kām u nā-kām

serv-i gül-endām:

serv-i gül-endām: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Gül endamlı, endamı güle benzeyen servi II Hz. Yûsuf.

43. Ḫırāmān oldı serv-i gül-endām
44. Bile ardınca Yūsuf kām u nā-kām

kām u nā-kām:

kām u nā-kām: Kalıp İfade

Mısra: **44**

İster istemez.

43. Ḫırāmān oldı serv-i gül-endām
44. Bile ardınca Yūsuf kām u nā-kām

ṣaḥn-ı sarāy:

ṣaḥn-ı sarāy: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Sarayın meydanı.

45. Ḳılup ṭāvūs-ı gülşen ol hümāyı
46. Temāşā itdürür ṣaḥn-ı sarāyı

temāşā it:

temāşā it: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gezip dolaşmak, seyretmek.

45. Ḳılup ṭāvūs-ı gülşen ol hümāyı
46. Temāşā itdürür ṣaḥn-ı sarāyı

nār-ı bāde:

nār-ı bāde: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Şarap ateşi.

23. Başına çıḳdı çünkim nār-ı bāe
24. Ṣavurdı ḫırmen-i ʿaḳlını bāde

tāvūs-ı gülşen Ḳıl:

ṭāvūs-ı gülşen Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gül bahçesinin tavusu haline gelmek.

45. Ḳılup ṭāvūs-ı gülşen ol hümāyı
46. Temāşā itdürür ṣaḥn-ı sarāyı

tapusın id:

ṭapusın id: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Hürmet etmek.

41. Gelüben Yūsuf idince ṭapusın
42. Elin alup açar ḳaṣruñ ḳapusın

başına çıḳ:

başına çıḳ: Deyim
Mısra: **23**
Sarhoş olmak.

23. Başına çıḳdı çünkim nār-ı bāe
24. Ṣavurdı ḫırmen-i ʿaḳlını bāde

Dizin

hırāmān ol:

ḫırāmān ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Salına salına yürümek.

1. Sarāya girdi ol cānān ḫırāmān
2. Ṣan oldı ravżada Rıḍvān ḫırāmān

hurşid-i raḫşān:

ḫurşid-i raḫşān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Parlak Güneş.

3. Ruḫı tābıyla ol ḫurşid-i raḫşān
4. İder mermerleri laʿl-i

Bedaḫşān

laʿl-i bedaḫşān İd:

laʿl-i bedaḫşān İd: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Bedahşan yakutu olmak II Bedahşan, Yarkent ile Kabil arasında kalan bölgenin ismi olup değerli taşlarıyla ünlüdür.

3. Ruḫı tābıyla ol ḫurşīd-i raḫşān
4. İder mermerleri laʿl-i Bedaḫşān

gül-bün-i nev:

gül-bün-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Taze gül fidanı.

5. Ne yire kim cemāli ṣaldı pertev
6. Bitürdi lāle-i ter gül-bün-i nev

lāle-i ter:

lāle-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Taze lale.

5. Ne yire kim cemāli ṣaldı pertev
6. Bitürdi lāle-i ter gül-bün-i nev

neẓāre it:

neẓāre it: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Bakmak, seyretmek, temaşa etmek.

7. Ne mermer ferşe kim itdi neẓāre
8. Ḫadengi ḳıldı bağrın pāre pāre

pāre pāre kıl:

pāre pāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Parça parça etmek, parçalamak.

7. Ne mermer ferşe kim itdi neẓāre
8. Ḫadengi ḳıldı bağrın pāre

pāre

13. Cemāli ʿaksi düşdi ṣu içine
14. Ṣu yüzi döndi levḥ-ı naḳş-ı Çiṉ'e

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ne kadar, ne ölçüde.

9. Ne deñlü varsa revzenler ser-ā-ser
10. Göz açup gül yüzi nūrın deñerler

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Sunmak; göstermek.

11. Yüzin ʿarż itdi ḥavża ol periṯ-rū
12. Ruḫınuñ pertevinden ditredi ṣu

levḥ-ı naḳş-ı Çiṉ:

levḥ-ı naḳş-ı Çiṉ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Çin levhasının nakışı.

ḫadeng-i ġamze:

ḫadeng-i ġamze: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Sevgilinin yan bakış oku.

19. Ḥaẕer ḳıldı ḫadeng-i ġamzesinden
20. Ki ʿaks-i kākülinden geydi cevşen

Ḥaẕer ḳıl:

Ḥaẕer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Çekinmek.

19. Ḥaẕer ḳıldı ḫadeng-i ġamzesinden
20. Ki ʿaks-i kākülinden geydi cevşen

ʿaks-i kākül:

ʿaks-i kākül: Kalıp İfade
Mısra: **20**

Saçının yansıması.

19. Ḥaẕer ḳıldı ḫadeng-i ġamzesinden
20. Ki ʿaks-i kākülinden geydi cevşen

dāne dāne: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Tek tek.

23. Dirüp ter güllerinden dāne dāne
24. Ḳoyup gülzārı ḳıldı ʿazm-i ḫāne

seyr it:

seyr it: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Dolaşmak.

21. Dolanup sebze-veş ḥavżuñ kenārın
22. Birez seyr itdi ṣaḥn-ı sebzezārın

ʿazm-i hāne kıl:

ʿazm-i ḫāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Eve gitmek.

23. Dirüp ter güllerinden dāne dāne
24. Ḳoyup gülzārı ḳıldı ʿazm-i ḫāne

ṣaḥn-ı sebzezār:

ṣaḥn-ı sebzezār: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Çimenliğin yüzeyi, bahçe.

21. Dolanup sebze-veş ḥavżuñ kenārın
22. Birez seyr itdi ṣaḥn-ı sebzezārın

Dizin

burc-ı şeref:

burc-ı şeref: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ululuk, azamet burcu; gökyüzünün en üst burcu.

1. Aġar evvelki ṭāḳa ol semen-sāy
2. Doġar burc-ı şerefde şanki

dāne dāne:

bedr ay

naḳş-ı Çin:

naḳş-ı Çin: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Çin nakşı, resmi.

3. Görüp ṭutmış ser-ā-ser ṭāḳ içini

4. Ḫıṭāyi ṣūretiyle naḳş-ı Çini

neẓāre id:

neẓāre id: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Bakmak, seyretmek.

5. Der ü divāre idince neẓāre

6. Gözi ṭuş oldı ol naḳş-i nigāra

naḳş-i nigār:

naḳş-i nigār: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sevgilinin resmi.

5. Der ü divāre idince neẓāre

6. Gözi ṭuş oldı ol naḳş-i nigāra

ṭuş ol:

ṭuş ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Rast gelmek, karşılaşmak.

5. Der ü divāre idince neẓāre

6. Gözi ṭuş oldı ol naḳş-i nigāra

resm it:

resm it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Resim haline getirme, resim çizme.

7. Ki resm itdirmiş-idi aña dāye

8. Muḳārin ḳılmaġa ḫurşidi aya

muḳārin ḳıl:

muḳārin ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yakın kılmak.

7. Ki resm itdirmiş-idi aña dāye

8. Muḳārin ḳılmaġa ḫurşidi aya

sūret-i Çin:

ṣūret-i Çin: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Çin sureti.

9. Görür naḳş olmış iki ṣūret-i Çin

10. Kim anı görse Mānī ide taḥsin

nakş ol:

naḳş ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

İşlemek, resmetmek.

9. Görür naḳş olmış iki ṣūret-i Çin

10. Kim anı görse Mānī ide taḥsin

taḥsin id:

taḥsin id: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Beğenmek, takdir etmek, övmek.

9. Görür naḳş olmış iki ṣūret-i Çin

10. Kim anı görse Mānī ide taḥsin

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Akıp gitmek. Salınmak.

11. Gören anı ṣanurdı cānı vardur

12. Revān olmış teninde ḳanı vardur

göz dik:

göz dik: Deyim

Mısra: **13**

Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

13. Nire varursa diker yüzine göz

14. Ṣanasın döndürürdi ol yaña yüz

yüz döndür:

yüz döndür: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Yüz çevirmek.

13. Nire varursa diker yüzine göz
14. Ṣanasın döndürürdi ol yaña yüz

mirʾāt-ı mücellā:

mirʾāt-ı mücellā: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Parlak ayna.

17. Meger ḳaṣr idi mirʾāt-ı mücellā
18. Ki ʿaksi bunlaruñ ḳıldı hüveydā

hüveydā ḳıl:

hüveydā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Açıklamak, belli kılmak.

17. Meger ḳaṣr idi mirʾāt-ı mücellā
18. Ki ʿaksi bunlaruñ ḳıldı hüveydā

kufl-ı āhen:

ḳufl-ı āhen: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Demir kilit.

19. Geçüp evvel o bir zerrīn ḳapudan
20. Ḳapuya urdı muḥkem ḳufl-ı āhen

nāẓır ol:

nāẓır ol: Argo

Mısra: **22**

Bakmak.

21. Görür çün ḫāne ḫālį̄ yār ḥāżır
22. Ḥużūr-ıla olur dil-dāra nāẓır

gönlinde olan:

gönlinde olan: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gönlünde olan (şey).

23. Ṭabaḳdan örtüyü açup götürdi

24. Dile gönlinde olanın getürdi

dile getür:

dile getür: Deyim
Mısra: **24**
Anlatmak, söylemek.

23. Ṭabaḳdan örtüyü açup götürdi
24. Dile gönlinde olanın getürdi

Dizin

tiġ-ı miḥnet:

tiġ-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Eziyet kılıcı II Sevgilinin eziyeti.

31. Başumdan eksük olmaz tiġ-ı miḥnet
32. Gözümden zāyil olmaz şevḳ-ı ḥasret

maẓhar-ı nūr-ı İlāhi:

maẓhar-ı nūr-ı İlāhi: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Allah nuruna mazhar olmuş, layık olmuş.

1. Didi iy maẓhar-ı nūr-ı İlāhi
2. Cemālüñ bāġınuñ Ṭūbā giyāhı

mihr-i sipihr-i āşyān:

mihr-i sipihr-i āşyān: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Bilinen talih güneşi.

3. Yüzüñ mihr-i sipihr-i āşyāni
4. Ṭozuñ cānum gözine rūşenāyi

gülbün-i gülzār:

gülbün-i gülzār: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Gül bahçesinin fidanı.

5. Boyuñdur gülbün-i gülzārı cānuñ
6. Lebüñdür māyesi rūḥ-ı revānuñ

rūḥ-ı revān:

rūḥ-ı revān: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Hayat, yaşam kaynağı.

5. Boyuñdur gülbün-i gülzārı cānuñ

6. Lebüñdür māyesi rūḥ-ı revānuñ

ṭiri ol:

ṭiri ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ok olmak.

9. Boyum ṭiri olupdur ya ġamuñdan

10. Gözümüñ çeşmesi deryā ġamuñdan

ruh-ı rūşen:

ruḥ-ı rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Parlak yanak.

15. Düşersem sen ruḥ-ı rūşenden ayru

16. Güneş nūrı gelür baña ḳarañu

ayru ol:

ayru ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Ayrı kalmak, uzak düşmek, ayrılmak.

17. Olursañ dostum sen benden ayru

18. Ölürsem olmayam ben senden ayru

ayru ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Ayrı kalmak, uzak düşmek, ayrılmak.

17. Olursañ dostum sen benden ayru

18. Ölürsem olmayam ben senden ayru

gözüm ṭoymaz:

gözüm ṭoymaz: Deyim

Mısra: **19**

Çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra

daha çoğunu istememek.

19. Gözüm ṭoymaz yüzüñe baḳsa yüz gün
20. Gedānuñ gözi ṭoymaz olsa Ḳārūn

gözi ṭoymaz:

gözi ṭoymaz: Deyim
Mısra: **20**
Çok istenen bir şeyin yeterli miktarı elde edildikten sonra daha çoğunu istememek.

19. Gözüm ṭoymaz yüzüñe baḳsa yüz gün
20. Gedānuñ gözi ṭoymaz olsa Ḳārūn

Kārūn ol:

Ḳārūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Musa Peygamber'in zamanında yaşamış, malının ve servetinin çokluğuyla ün salmış bir şahıs. Musa Ḳārūn ol II Peygamber'in yardımıyla kimya ilmine vâkıf olmuş ve bu sayede servet sahibi olmuştur. Musa Peygamber tarafından kendisine teklif edilen vergiyi ya da zekâtı vermediği için onun bedduasıyla malı ve serveti yerin dibine geçmiştir. Şahsın adı ve hikâyesi Tevrat'ta geçmektedir. Bağlamda servet ve zenginlik sembolü olarak kullanılmıştır.

19. Gözüm ṭoymaz yüzüñe baḳsa yüz gün
20. Gedānuñ gözi ṭoymaz olsa Ḳārūn

ḫırmen-i māh:

ḫırmen-i māh: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Ay harmanı.

21. Benüm āhum odından her seḥer-gāh
22. Yanar gök mezraʿı vü ḫırmen-i māh

baş ḳoy:

baş ḳoy: Deyim
Mısra: **29**
Bir amaca yönelmek, bütün

varlığıyla kendini vermek.

29. Ġamuñ pervānesine ḳoyalı baş
30. Dehānuñ şemʿ-veş oldı pür-āteş

pür-āteş ol:

pür-āteş ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Ateş dolu olmak, çok yakıcı olmak.

29. Ġamuñ pervānesine ḳoyalı baş
30. Dehānuñ şemʿ-veş oldı pür-āteş

eksük olmaz:

eksük olmaz: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Her zaman bulunur olmak.

31. Başumdan eksük olmaz tiġ-ı miḥnet
32. Gözümden zāyil olmaz şevḳ-ı ḥasret

şevḳ-ı ḥasret:

şevḳ-ı ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Özlem arzusu.

31. Başumdan eksük olmaz tiġ-ı miḥnet
32. Gözümden zāyil olmaz şevḳ-ı ḥasret

zāyil ol:

zāyil ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Yok olmak.

31. Başumdan eksük olmaz tiġ-ı miḥnet
32. Gözümden zāyil olmaz şevḳ-ı ḥasret

bağrum ḳarar:

bağrum ḳarar: Deyim
Mısra: **34**
Bağrı yanmak, çok susamış olmak II Çok istemek, özlemek.

33. Yüzüñ mihri-y-ile beñzüm ṣarardı

34. Beñüñ derdi-y-ile bağrum ḳarardı

35. Sevād-ı zülfüñ ayrılmaz gözümden
36. Gicemi seçmez oldum gündüzümden

sevād-ı zülf:

sevād-ı zülf: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Saçının siyahlığı.

35. Sevād-ı zülfüñ ayrılmaz gözümden
36. Gicemi seçmez oldum gündüzümden

ātеş-i cāna boyan:

ātеş-i cāna boyan: Deyim
Mısra: **27**
Gönül ateşiyle yanmak.

27. Fırāḳuñ āteş-i cāna boyandı
28. Ciger bu derd-ile ḳana boyandı

ḫırmen-i meh:

ḫırmen-i meh: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Ay harmanı.

37. Duḫānumdan felek oda boyandı
38. Ṭutışdı ḫırmen-i meh oda yandı

kana boyan:

ḳana boyan: Deyim
Mısra: **28**
Kan içinde bırakmak, yaralanmak.

27. Fırāḳuñ āteş-i cāna boyandı
28. Ciger bu derd-ile ḳana boyandı

seçmez ol:

seçmez ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Ayırt etmez olmak.

Dizin
bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Can bahçesi.

1. Didi iy bāġ-ı cānuñ tāze servi

2. Cihān gülzārınuñ ẕıbā tezervi

şekl-i nādir:

şekl-i nādir: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Nadir şekilli.

5. Yüzüñe meh diyen iy şekl-i nādir

6. Dimiş vech-i şebeh gün gibi ẓāhir

vech-i şebeh:

vech-i şebeh: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Benzerlik yönü, ortak nokta.

5. Yüzüñe meh diyen iy şekl-i nādir

6. Dimiş vech-i şebeh gün gibi ẓāhir

ḥalḳa-i mi̱m:

ḥalḳa-i mi̱m: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sevgilinin küçük ve güzel ağzı II Mim harfinin halkası.

7. Dehānuñ ḥalḳa-i mi̱m u ḳaşuñ nūn

8. Cihān leylāları zülfüñe mecnūn

göñül gözi:

göñül gözi: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Kalp gözü, manevi olgunluğun insana verdiği uyanıklık hali, gerçeği görme, idrak kabiliyeti.

9. Göñül gözi cemālünden münevver

10. Nesi̱müñden dimāġ-ı cān muʿaṭṭar

dimāġ-ı cān:

dimāġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **10**

İnsanın şuuru, zihni.

9. Gönül gözi cemālünden münevver
10. Nesı̇müñden dimāġ-ı cān muʿaṭṭar

ḫāk-i pāy:

ḫāk-i pāy: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Ayak toprağı.

11. Gözüme ḫāk-i pāyüñ tūtiyādur
12. Tenüm ṭopraġ u ʿışḳuñ kı̇myādur

mey-i ʿışḳ:

mey-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Aşk şarabı.

13. Mey-i ʿışḳa gözüm pervāne oldı
14. Ġamuñ gencine dil vı̇rāne oldı

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Işığın etrafında dönen kelebek olmak II âşık olmak II Büyük bir bağlılıkla yanından hiç ayrılmamak, her isteğini yapmaya hazır olmak.

13. Mey-i ʿışḳa gözüm pervāne oldı
14. Ġamuñ gencine dil vı̇rāne oldı

vı̇rāne ol:

vı̇rāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Harabeye dönmek.

13. Mey-i ʿışḳa gözüm pervāne oldı
14. Ġamuñ gencine dil vı̇rāne oldı

cefālar eyle:

cefālar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Cefa etmek, eziyet etmek; peşinden sürüklemek.

15. Cefālar eyleseñ biñ biñ degül yüz
16. Birinden incinüp döndürmezem yüz

yüz döndür:

yüz döndür: Deyim
Mısra: **16**
Yüz çevirmek, vazgeçmek, terk etmek, ilgiyi kesmek.

15. Cefālar eyleseñ biñ biñ degül yüz
16. Birinden incinüp döndürmezem yüz

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Ne kadar, ne ölçüde.

17. Bilürsin kim uṣanmaz ʿāṣıḳuñ var
18. Ne deñlü cevr iderseñ eylegil var

cevr id:

cevr id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Cefa çektirmek, eziyet etmek.

17. Bilürsin kim uṣanmaz ʿāṣıḳuñ var
18. Ne deñlü cevr iderseñ eylegil var

var eyle:

var eyle: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Yapmak, meydana getirmek.

17. Bilürsin kim uṣanmaz ʿāṣıḳuñ var
18. Ne deñlü cevr iderseñ eylegil var

cānum Çıḳar:

cānum Çıḳar: Deyim
Mısra: **19**
Ölürüm, can veririm.

19. Çıḳarsa ʿışḳuñuñ derdiyle cānum
20. Bite mihr-i giyā s̱inemde ḫānum

mihr-i giyā:

mihr-i giyā: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Sevgi otu denilen bir tür nebat.

19. Çıḳarsa ʿışḳuñuñ derdiyle cānum

20. Bite mihr-i giyā sı̱nemde ḫānum

cān-ı pāk:

cān-ı pāk: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Temiz (saf) ve sadık can.

21. Hevāñ odı yaḳarsa āb u ḫāküm

22. Yapa ʿışḳuñ bināsın cān-ı pāküm

hāk eyle:

ḫāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Toprak etmek, öldürmek.

23. Beni ḫāk eylese ḳaddüñ hevāsı

24. Başumdan gitmese ʿışḳuñ belāsı

şarāb-ı hoş-gūvār:

şarāb-ı ḫoş-gūvār: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Lezzetli şarap.

25. İçürdüñ bir şarāb-ı ḫoş-gūvārı

26. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

rūz-ı maḥşer:

rūz-ı maḥşer: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Mahşer günü, kıyamet günü.

25. İçürdüñ bir şarāb-ı ḫoş-gūvārı

26. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

cām-ı elest:

cām-ı elest: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Elest kadehi II Kur'an-ı

Kerim'de bildirildiği üzere Allah'ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu, "Elestü bi-rabbiküm" Ben sizin Rabbiniz değil miyim? sorusunun kısaltılmış şekli.

27. Lebüñden cān k'içe cām-ı elesti
28. Dem-i maḥşer olur gözine mesṯi

dem-i maḥşer:

dem-i maḥşer: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kıyamet zamanı.

27. Lebüñden cān k'içe cām-ı elesti
28. Dem-i maḥşer olur gözine mesṯi

mesti ol:

mesṯi ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kendinden geçmek.

27. Lebüñden cān k'içe cām-ı elesti
28. Dem-i maḥşer olur gözine mesṯi

sensüz ol:

sensüz ol: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Sevgiliden ayrı olmak,onun yanında olamamak kastedilmektedir.

33. Eger sensüz olursam bir nefes ben
34. Görem cān gülsitānını ḳafes ben

paşmaġı Ṭama atıl:

paşmaġı Ṭama atıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Kendisinden üstün bir başkasının ortaya çıkmasıyla değer ve saygıdan düşmek, kıymetini yitirmek.

3. Çü ṭoġdı gün gibi bedri cemālüñ
4. Ṭama atıldı paşmaġı hilālüñ

keşf id:

keşf id: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Ortaya çıkarmak.

1. Bu yüzden keşf idüp gül gibi rāzı
2. Ḳodı nāz'itdi bülbül-veş niyāzı

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bu nedenle.

1. Bu yüzden keşf idüp gül gibi rāzı
2. Ḳodı nāz'itdi bülbül-veş niyāzı

niyāzı it:

niyāzı it: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarmak, yakarmak, rica etmek, dua etmek.

1. Bu yüzden keşf idüp gül gibi rāzı
2. Ḳodı nāz'itdi bülbül-veş niyāzı

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Ondan sonra.

5. Pes andan alup ol şāhuñ viŝāḳın
6. Açar ḳaṣruñ üçünci çārṭāḳın

ʿarūs-ı nev:

ʿarūs-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Yeni gelin.

7. ʿArūs-ı nev gibi pür-bi̱m ü ümmi̱d
8. Üçünci ḫāneye ʿazm itdi Nāhi̱d

ʿazm it:

ʿazm it: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Çalışmak, uğraşmak.

7. ʿArūs-ı nev gibi pür-bi̯m ü ümmi̯d
8. Üçünci ḫāneye ʿazm itdi Nāhi̯d

bāb-ı ümi̯d:

bāb-ı ümi̯d: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Ümit kapısı. İstenilen, arzu edilen bir şeyin gerçekleşmesi beklentisiyle özlenen durum.

9. Urup ḳaṣruñ Semerḳandi̯ kili̯din
10. Açar dil ḫānesi bāb-ı ümi̯din

ṭūmar-ı derd:

ṭūmar-ı derd: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Üzüntü tomarı, üzüntü yükü.

11. Açup ṭūmar-ı derd ü ġuṣṣasını
12. Uzadur zülfi gibi ḳıṣṣasını

ḥikāyet İd:

ḥikāyet İd: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Anlatmak, nakletmek.

13. İdüp bir vech-ile daḫı ḥikāyet
14. Cefā-yı yārdan ḳıldı şikāyet

şikāyet ḳıl:

şikāyet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Şikayet etmek, yakınmak.

13. İdüp bir vech-ile daḫı ḥikāyet
14. Cefā-yı yārdan ḳıldı şikāyet

cefā-yı yār:

cefā-yı yār: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Sevgilinin cefası.

13. İdüp bir vech-ile daḫı ḥikāyet
14. Cefā-yı yārdan ḳıldı şikāyet

cefākār ol:

cefākār ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Cefâ etme, eziyet verme.

15. Didi iy ʿömr gibi bi̯-vefā yār

16. Niçün devrān gibi olduñ cefākār

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Diken olmak.

23. Gül-ile ḫār olur nūş-ile ni̯ş

24. Ne çāre çünki taḳdi̯rüñ-durur iş

lutf-ı ṣafā:

lutf-ı ṣafā: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Huzur veren lütuf.

17. Ṭaşuñ āyi̯ne-veş luṭf-ı ṣafādur

18. İçüñ ṣu gibi pür-seng ü cefādār

niş ol:

ni̯ş ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Zehir olmak.

23. Gül-ile ḫār olur nūş-ile ni̯ş

24. Ne çāre çünki taḳdi̯rüñ-durur iş

hār-ı cefā:

ḫār-ı cefā: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Eziyet dikeni.

19. Çi-ger gül gibi pür-reng ü ṣafāsın

20. Veli̯kin ṭoptolu ḫār-ı cefāsın

ne çāre:

ne çāre: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Çaresi yok, elden ne gelir.

23. Gül-ile ḫār olur nūş-ile ni̯ş

24. Ne çāre çünki taḳdi̯rüñ-durur iş

bülbül-i dil:

bülbül-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Gönül kuşu.

25. Görelden gül yüzüñi̧ bülbül-i dil
26. Pür oldı gülşen-i cān ġulġul-ı dil

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Dolmak.

25. Görelden gül yüzüñi̧ bülbül-i dil
26. Pür oldı gülşen-i cān ġulġul-ı dil

gülşen-i cān:

gülşen-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Canın gül bahçesi.

25. Görelden gül yüzüñi̧ bülbül-i dil
26. Pür oldı gülşen-i cān ġulġul-ı dil

ġulġul-ı dil:

ġulġul-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Gönlün çığlığı, haykırışı.

25. Görelden gül yüzüñi̧ bülbül-i dil
26. Pür oldı gülşen-i cān ġulġul-ı dil

sāz-ı ʿışḳ:

sāz-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Aşk sazı.

27. Olaldan sāz-ı ʿışḳuñla hem-āvāz
28. Gözüm yaşı-durur sırruma hem-rāz

hem-āvāz ol:

hem-āvāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Sesi birbirine uygun, ahenkli

olmak.

27. Olaldan sāz-ı ʿışḳuñla hem-āvāz
28. Gözüm yaşı-durur sırruma hem-rāz

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gözyaşı.

27. Olaldan sāz-ı ʿışḳuñla hem-āvāz
28. Gözüm yaşı-durur sırruma hem-rāz

gülgūn id:

gülgūn id: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Gül renkli, pembe yapmak.

29. Yaşum gülgūn idüp mey gibi derdüñ
30. Delüpdür baġrumı ney gibi derdüñ

dil-i neyistān:

dil-i neyistān: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Kamışlığın sazlığın ortası.

31. Ġamuñ ṭırında ol dil-i neyistān
32. İçi pür-ġonca gibi ḳanlu peykān

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Ahın dumanı.

33. Ursın dil neyistānına āteş
34. Olursın dūd-ı āhum gibi ser-keş

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Başıboş, inatçı, asi olmak.

33. Ursın dil neyistānına āteş
34. Olursın dūd-ı āhum gibi ser-keş

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Yırtmak.

35. Ġamuñ çāk eyledi ṣabrum yaḳasın
36. Niçe cevr odına cānum yaḳasın

dil-i pür-derd:

dil-i pür-derd: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Çok dertli gönül.

41. Dil-i pür-derde yoḳ dil-dārlıġuñ
42. Göñül alınca-y-ımış yārlıġuñ

dil-i miskin:

dil-i miskįn: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Zavallı gönül II Âşığın gönlü.

43. Dil-i miskįni alınca iversin
44. Alup ṭurrañ gibi başdan ṣavarsın

başdan şav:

başdan şav: Deyim

Mısra: **44**

Başından savmak II Bir kimseyi bahane bularak yanından uzaklaştırmak, atlatmak, defetmek.

43. Dil-i miskįni alınca iversin
44. Alup ṭurrañ gibi başdan ṣavarsın

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Mutlu olmak.

45. Düşelden derdüñe dil olmadı şād
46. Elüñden yine saña eylerem dād

dād eyle:

dād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Şikayet etmek, sızlanmak, feryat etmek.

45. Düşelden derdüñe dil olmadı şād
46. Elüñden yine saña eylerem dād

İntikam almak; öç almak.

49. Revā mı intiḳām itmek revā mı
50. Bu dünyādur ḳoya mı intiḳāmı

bi-neng ü nām it:

bi-neng ü nām it: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Utanmasız (diye) şöhret etmek, hayasız (diye) adını duyurmak.

47. Beni bi-neng ü nām itmek dilersin
48. Meger kim intiḳām itmek dilersin

revā mı:

revā mı: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu?

49. Revā mı intiḳām itmek revā mı
50. Bu dünyādur ḳoya mı intiḳāmı

intiḳām it:

intiḳām it: Kalıp İfade
Mısra: **48**
İntikam almak; öç almak.

47. Beni bi-neng ü nām itmek dilersin
48. Meger kim intiḳām itmek dilersin

revā mı: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu?

49. Revā mı intiḳām itmek revā mı
50. Bu dünyādur ḳoya mı intiḳāmı

intiḳām it: Kalıp İfade
Mısra: **49**

koya mı:

ḳoya mı: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Vazgeçer mi? Bırakır mı?

49. Revā mı intiḳām itmek revā mı

50. Bu dünyādur ḳoya mı intiḳāmı

yād Kıl:

yād Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Hatırlamak.

51. Ḳılurlar b̲i-vefālıḳ derdini yād

52. Bu şūr-eng̲iz şiʿri ḳıldı inşād

inşād ḳıl:

inşād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Şiir yazma, şiir söyleme.

51. Ḳılurlar b̲i-vefālıḳ derdini yād

52. Bu şūr-eng̲iz şiʿri ḳıldı inşād

gözüñüñ ucı-y-ıla baḳ:

gözüñüñ ucı-y-ıla baḳ: Deyim

Mısra: **38**

Başını çevirmeden yandan bakma.

37. Ḳıyarsañ bini öldürmege nā-ḥaḳ

38. Gözüñüñ ucı-y-ıla bir ḳıya baḳ

Dizin

serv-i gülzār-ı melāhat:

serv-i gülzār-ı melāhat: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Güzellik bahçesinin servisi II Hz. Yûsuf.

1. Didi iy serv-i gülzār-ı melāhat

2. ʿİz̲āruñ menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet

menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet:

menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Güzellik suyunun kaynağı.

1. Didi iy serv-i gülzār-ı melāhat
2. ʿİẕāruñ menbaʿ-ı āb-ı leṭāfet

gülzārı ḳıl:

gülzārı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Gül bahçesi olmak.

3. Cemālüñ Ḫaḳ cinān gülzārı ḳıldı
4. Yüzüñi gördü vü gülzārį ḳıldı

gülzāri ḳıl:

gülzārį ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Gül bahçesi olmak.

3. Cemālüñ Ḫaḳ cinān gülzārı ḳıldı
4. Yüzüñi gördü vü gülzārį ḳıldı

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Aşk derdi, gamı.

5. Görelden gül yüzüñ iy lāle-ruḫsār
6. Ġam-ı ʿışḳuñla olmışdur yirüm ḫār

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Diken olmak.

5. Görelden gül yüzüñ iy lāle-ruḫsār
6. Ġam-ı ʿışḳuñla olmışdur yirüm ḫār

kem ol:

kem ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Azalmak, eksik olmak.

7. Gülistānuñdan azmış bülbülüñem
8. Ḳoma iy gül ki ola bülbülüñ kem

dem-beste ḳıl:

dem-beste ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Dudağı kapalı, suskun.

9. Beni ġonca lebüñ dem-beste ḳıldı

10. Ruḫuñ şevḳıyla içi nār oldı

nār ol:

nār ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

İçi yanmak, yanağının aşkıyla perişan olmak.

9. Beni ġonca lebüñ dem-beste ḳıldı

10. Ruḫuñ şevḳıyla içi nār oldı

yüzüm sür:

yüzüm sür: Deyim

Mısra: **13**

Kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek.

13. Ḳo yüzüm süreyin pāyuña iy gül

14. Bilürsin gül ayaġında gerek kül

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **15**

(Sevgilinin) saç kıvrımı.

15. Kemend-i zülfüñüñ ol dest-gīri

16. Ayaġa düşmişüñ ol dest-gīri

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim

Mısra: **16**

Ayağa kapanmak.

15. Kemend-i zülfüñüñ ol dest-gīri

16. Ayaġa düşmişüñ ol dest-gīri

hevā-yi zülf:

hevā-yi zülf: Kalıp İfade

Mısra: **17**

(Sevgilinin) saçının arzusu, hevesi; (sevgilinin) saçının sevgisi.

17. Hevā-yi zülfüñ ü ḳaddüñ nigārā
18. Felek-vār itdi bini ẕi̯r ü bālā

zir ü bālā it:

ẕi̯r ü bālā it: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Aşağı yukarı etmek.

17. Hevā-yi zülfüñ ü ḳaddüñ nigārā
18. Felek-vār itdi bini ẕi̯r ü bālā

kıyāmet Ḳop:

ḳıyāmet Ḳop: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Bir yerde çok gürültü ve telaş olmak.

19. Ḳopardı başuma ḳaddüñ ḳıyāmet
20. Göñülde ekdi ḫālüñ toḫm-ı miḥnet

tohm-ı miḥnet:

toḫm-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Dert, gam tohumu.

19. Ḳopardı başuma ḳaddüñ ḳıyāmet
20. Göñülde ekdi ḫālüñ toḫm-ı miḥnet

pir ol:

pi̯r ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Yaşlı olmak.

21. Yigitlikde semen-tek pi̯r oldum
22. Diken gibi nişān-ı ti̯r oldum

nişān-ı tir ol:

nişān-ı ti̯r ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Okun hedefi haline getirmek.

21. Yigitlikde semen-tek pi̯r oldum
22. Diken gibi nişān-ı ti̯r oldum

serd ḳıl:

serd ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Soğutmak.

23. Hevā ṭabʿın ḳılur āhum yili serd
24. Felek āyi̯nesin ʿaks-i ruḫum zerd

ʿaks-i ruḫ:

ʿaks-i ruḫ: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Yanağın yansıması, ışıltısı.

23. Hevā ṭabʿın ḳılur āhum yili serd
24. Felek āyi̯nesin ʿaks-i ruḫum zerd

raḥm eyle:

raḥm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Merhamet etmek, acımak.

25. Ciger pür-derd ü dil pür-ġamdur iy dost
26. Eger raḥm eyler-iseñ demdür iy dost

yārlık kıl:

yārlıḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Dostluk etmek II Lütfetmek, yardım etmek.

27. Demidür yārlıġuñ yārlıḳ ḳıl
28. Ġam öldürdi beni ġam-ḫ∨ārlıḳ ḳıl

ġam-h∨ārlık kıl:

ġam-ḫ∨ārlıḳ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Gam çekmek, kederlenmek, tasalanmak, üzülmek.

27. Demidür yārlıġuñ yārlıḳ ḳıl
28. Ġam öldürdi beni ġam-ḫ∨ārlıḳ ḳıl

38. Şürūʿ itdi bu şiʿre ʿāşiḳāne

ne bil:

ne bil: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Nasıl bilebilir, ne bilsin.

29. İriş derdüme kim dermānde ḳaldum

30. Ne bilem nire varam ḳanda ḳaldum

yana yana:

yana yana: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Tekrar tekrar yanmak, yanarak.

37. Göñül derdini dirken yana yana

38. Şürūʿ itdi bu şiʿre ʿāşiḳāne

Şürūʿ it:

Şürūʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Başlamak.

37. Göñül derdini dirken yana yana

yana yana kül ol:

yana yana kül ol: Deyim

Mısra: **12**

Yürek acısıyla varını yoğunu bitirmek.

11. Fırāḳuñ āteşi irişdi cāna

12. Kül oldum derdün-ile yana yana

Dizin

ḫatm id:

ḫatm id: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Tamamlamak, bitirmek, sona erdirmek.

1. Oḳıyup ḫatm ider çün bu kitābı

2. Bir evden daḫı eyler feṯḥ-i bābı

feṯḥ-i bābı eyle:

feṯḥ-i bābı eyle: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Kapı açmak II Sevgiliye ulaşmak.

1. Oḳıyup ḫatm ider çün bu kitābı
2. Bir evden daḫı eyler feṯḥ-i bābı

naḫl-i şeker-bār: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Şeker saçan hurma ağacı.

7. Didi iy serv-ḳad sı̱mı̱n-beden yār
8. Cinān bāġındaki naḫl-i şeker-bār

ḳavs-i ʿanber-efşān:

ḳavs-i ʿanber-efşān: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Anber saçan yay.

3. Çün ol Mirrı̱ḫ-çeşm ü tı̱r-müjgān
4. Hilāl ebrūsı ḳavs-i ʿanber-efşān

serv-i ḫırāmān:

serv-i ḫırāmān: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Salınarak yürüyen servi || Hz. Yûsuf.

13. Ḳo ser-keşligi iy serv-i ḫırāmān
14. Göñül gülzārını gel eyle seyrān

ṭūmār-ı derd:

ṭūmār-ı derd: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Üzüntü tomarı, üzüntü yükü.

5. Beşinci beyte girür yāri-y-ile
6. Oḳur ṭūmār-ı derdin zāri-y-ile

serv-i rʿānā:

serv-i rʿānā: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Güzel, hoş servi.|| Hz. Yûsuf.

15. Açup nergislerüñ iy serv-i rʿānā
16. Cemālüm lāle-zārın ḳıl

naḫl-i şeker-bār:

temāşā

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Dolunay.

23. Güneş ruḫsārumuñ tābı meh-i bedr

24. Ṣaçum zünnārınun tārı şeb-i ḳadr

şeb-i ḳadr:

şeb-i ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kadir gecesi.

23. Güneş ruḫsārumuñ tābı meh-i bedr

24. Ṣaçum zünnārınun tārı şeb-i ḳadr

mülket-i cem:

mülket-i cem: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Cem'in ülkesi.

43. Lebüm cāmı deger yüz mülket-i Cem

44. Şikenci zülfümüñ biñ genc-i ʿālem

ġurre-i ʿīd:

ġurre-i ʿīd: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Bayram ayı (hilali).

29. Hilāl ebrūlarum oldı felek-ḳadr

30. Miyānı ġurre-i ʿīd ü şeb-i Ḳadr

şeb-i Ḳadr:

şeb-i Ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Kadir gecesi.

29. Hilāl ebrūlarum oldı felek-ḳadr

30. Miyānı ġurre-i ʿīd ü şeb-i Ḳadr

pir-i çarh:

pīr-i çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Feleğin üstadı.

19. Ṭutup gözlük yirine mihr ü māhı

20. Yüzüme pīr-i çarḫ eyler nigāhı

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Hilâl.

25. Öñümde gün yire sürer cebīni

26. Meh-i nev ḫırmenümüñ ḫūşe-çīnī

dāne-i ḥüsn:

dāne-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Güzellik tanesi.

33. Gözümdür sāḳī-i peymāne-i ḥüsn

34. Dirilür ḫırmenümde dāne-i ḥüsn

cān-ı ġarībān:

cān-ı ġarībān: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Gariban can.

35. Giriftār olmaġa cān-ı ġarībān

36. Zenaḫdānum olupdur çāh-ı mihmān

genc-i ʿālem:

genc-i ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Dünya hazinesi.

43. Lebüm cāmı deger yüz mülket-i Cem

44. Şikenci zülfümüñ biñ genc-i ʿālem

ḥasb-i ḥāli:

ḥasb-i ḥālī: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Görüşüp konuşma.

51. Ṣaçarken dürc-i laʿlinden leāʾli

52. Bu şiʿri derc ḳıldı ḥasb-i ḥāliẕ

derc kıl:

derc ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Kitaba koymak, kaydetmek.

51. Ṣaçarken dürc-i laʿlinden leāʾli

52. Bu şiʿri derc ḳıldı ḥasb-i ḥāliẕ

perhiz eyle:

perhiẕ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Mânen yasaklanan şeylerden kendini çekmek, uzak tutmak.

41. Gözümden mest-durur eyle perhiẕ

42. Ki ṭutar ġamzelerden ḫançer-i tiẕ

Hadeng-i ġamze:

Ḫadeng-i ġamze: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Sevgilinin yan bakış oku.

39. Ḫadeng-i ġamzeme cānlar nişānlar

40. Ḳaşum yayına gelmez tozca cānlar

gözüm yaş:

gözüm yaş: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Gözyaşı.

9. Niçün iy serv-ḳadlar içre ser-ḫayl

10. Gözüm yaşına servüñ eylemez meyl

meyl eyle:

meyl eyle: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yönelmek, eğilimli olmak.

9. Niçün iy serv-ḳadlar içre ser-ḫayl

10. Gözüm yaşına servüñ eylemez meyl

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Gözyaşı.

11. Boyuñ servi gele diyü kenāraa

12. Gözüm yaşı dönüpdür cūybāra

seyrān eyle:

seyrān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Gezmek.

13. Ḳo ser-keşligi iy serv-i ḫırāmān

14. Göñül gülzārını gel eyle seyrān

temāşā ḳıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme.

15. Açup nergislerüñ iy serv-i rʿānā

16. Cemālüm lāle-zārın ḳıl temāşā

ins ü cān:

ins ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **17**

İnsanlar ve cinler.

17. Benüm gibi perį-ruḫ ins ü cānda

18. Ne gördüñ ne görisersin cihānda

mihr ü māh:

mihr ü māh: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Güneş ve ay.

19. Ṭutup gözlük yirine mihr ü māhı

20. Yüzüme pįr-i çarḫ eyler nigāhı

nigāhı eyle:

nigāhı eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Bakmak.

19. Ṭutup gözlük yirine mihr ü māhı
20. Yüzüme pīr-i çarḫ eyler nigāhı

dārū-yı cān:

dārū-yı cān: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Can veren ilaç.

27. Yüzüm cennet gülinüñ gülşenidür
28. Lebüm dārū-yı cānuñ maḫzenidür

felek-ḳadr ol:

felek-ḳadr ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Değerli, şanlı felek olmak.

29. Hilāl ebrūlarum oldı felek-ḳadr
30. Miyānı ġurre-i ʿīd ü şeb-i Ḳadr

sāḳi-i peymāne-i ḥüsn:

sāḳī-i peymāne-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Güzellik kadehinin içki sunanı.

33. Gözümdür sāḳī-i peymāne-i ḥüsn
34. Dirilür ḫırmenümde dāne-i ḥüsn

giriftār ol:

giriftār ol: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Esir olmak.

35. Giriftār olmaġa cān-ı ġarīḫān
36. Zenaḫdānum olupdur çāh-ı mihmān

çāh-ı mihmān ol:

çāh-ı mihmān ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Misafir kuyusu olmak.

35. Giriftār olmaġa cān-ı ġarīḫān
36. Zenaḫdānum olupdur çāh-ı

mihmān

hem-tāy ol:

hem-tāy ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Herhangi bir varlıkla denk olmak, eşit olmak.

37. Küleh-pūşuma öykünmez ṭolu ay
38. Hilāl olmaz meger bendüme hem-tāy

hançer-i tiz:

ḫançer-i tiz: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Keskin hançer.

41. Gözümden mest-durur eyle perḫiz
42. Ki ṭutar ġamzelerden ḫançer-i tiz

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Taze gül.

45. Güler yüzüm ḳoḳulmaduḳ gül-i ter
46. Açılmaduḳ dehānum ṭolu sāġar

diş ur:

diş ur: Deyim

Mısra: **48**

Isırmak, tadına bakmak.

47. Henüz düşdi lebüm ḫurmāsına beñ
48. Bilüdüñ niçe şirindür diş ursañ

ferhād ḳıl:

ferhād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Ferhād (gibi) yaptı IIFerhād; Fars ve Osmanlı edebiyatlarının en ünlü aşk kahramanı.

49. Lebüm şiriñligi ile yayıldı
50. Niçe Ḫusrevleri Ferhād ḳıldı

dürc-i laʿl:

dürc-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Lal taşından yapılmış mücevher kutusu II Dudak.

51. Ṣaçarken dürc-i laʿlinden leāʾli

52. Bu şiʿri derc ḳıldı ḥasb-i ḥāliį

Dizin

bedr-i ḥüsn:

bedr-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Güzellik dolunayı (Parlaklığı dolayısıyla sevgilinin yüzüne teşbih edilir.)

1. Didi iy ḳaşı bedr-i ḥüsne ġurre

2. Ṣaḳın bu ḥüsn-i ġarrāy'ola ġırre

ḥüsn-i ġarrā:

ḥüsn-i ġarrā: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Parlak güzellik.

1. Didi iy ḳaşı bedr-i ḥüsne ġurre

2. Ṣaḳın bu ḥüsn-i ġarrāy'ola ġırre

ġırre ol:

ġırre ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Kibirlenmek.

1. Didi iy ḳaşı bedr-i ḥüsne ġurre

2. Ṣaḳın bu ḥüsn-i ġarrāy'ola ġırre

beḳāsı ol:

beḳāsı ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Sürekliliği olmak.

3. Güzelligüñ bilürsin yoḳ vefā̃sı

4. Aḳar ṣudur geçer olmaz beḳāsı

akar şu:

aḳar şu: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Akar su II Çabucak geçen güzellik.

3. Güzelligüñ bilürsin yoḳ vefāsı
4. Aḳar şudur geçer olmaz beḳāsı

küsūfı ol:

küsūfı ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Güneş tutulması olsa.

7. Eger bedr ay ise bulur ḫusūfı
8. Güneş olsa irür bir gün küsūfı

kıymet ol:

ḳıymet ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Değer verilmek.

11. Olur her nesneye vaḳtinde ḳıymet
12. Geçicek vaḳt ḳılmaz kimse raġbet

raġbet kıl:

raġbet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

İlgilenmek, meşgul olmak.

11. Olur her nesneye vaḳtinde ḳıymet
12. Geçicek vaḳt ḳılmaz kimse raġbet

nāzük ol:

nāzük ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Güzel, ince, narin, zarif olmak.

13. Egerçi nāzük olur tāze yapraḳ
14. Ḳaçan kim ṣola olur toz u ṭopraḳ

toz u ṭopraḳ ol:

toz u ṭopraḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Toz ve toprak olmak.

13. Egerçi nāzük olur tāze yapraḳ

14. Ḳaçan kim ṣola olur toz u ṭopraḳ

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Taze gül.

15. Baş üzre götrülür evvel gül-i ter
16. Ṣolıcaḳ olur ayaḳlarda ebter

baş üzre:

baş üzre: Kalıp İfade
Mısra: **15**
(Aşığın) başı üzre. Belirtilen istekleri içtenlikle yapmayı kabul etmeyi anlatan bir söz.

15. Baş üzre götrülür evvel gül-i ter
16. Ṣolıcaḳ olur ayaḳlarda ebter

ebter ol:

ebter ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Bir işe yaramayan, faydasız.

15. Baş üzre götrülür evvel gül-i ter
16. Ṣolıcaḳ olur ayaḳlarda ebter

bāġ-ı cemāl:

bāġ-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Güzellik bağı.

19. Ḳo iy gül kim öte ḳarşuñda bülbül
20. Ṭola bāġ-ı cemālüñ şūr u ġulġul

çarḫ-ı ġaddār:

çarḫ-ı ġaddār: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Merhametsiz, zalim felek.

21. Bilürsin bi̯-vefādur çarḫ-ı ġaddār
22. Ne gül ḳor u ne bülbül āḫir-i kār

demsāz
26. Ġazel ṭarzında oldı naġme-perdāz

āḫir-i kār:

āḫir-i kār: Kalıp İfade
Mısra: **22**
İşin sonu.

21. Bilürsin bi̱-vefādur çarḫ-ı ġaddār
22. Ne gül ḳor u ne bülbül āḫir-i kār

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

25. Olurken mesnevi̱ ḳavliyle demsāz
26. Ġazel ṭarzında oldı naġme-perdāz

naġme-perdāz ol:

naġme-perdāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Nağme düzenlemek II Şiir söylemek.

25. Olurken mesnevi̱ ḳavliyle demsāz
26. Ġazel ṭarzında oldı naġme-perdāz

yile aldanma:

yile aldanma: Deyim
Mısra: **6**
Herkese güvenme.

5. Güzellik ʿahdine ṣaḳın inanma
6. Yile aldanma vü ṣuya ṭayanma

Dizin

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Dolunay.

1. Ṭurup andan Zeli̱ḫā-yı Züḥal-ḳadr
2. Bile yanınca Yūsuf çün meh-i bedr

hoş-dem ḳıl:

ḫoş-dem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hoş nefesli haline getirmek.

3. Yidinci ṭāḳa girdi şād u ḫurrem

4. Ḳoḫusından hevāsın ḳıldı ḫoş-dem

eyvān-ı keyvān:

eyvān-ı keyvān: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Zuhal'in sarayı.

5. Şeref buldı yüzinden çünki eyvān

6. Görüş reşk itd'aña eyvān-ı Keyvān

reşk it:

reşk it: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Gıpta etmek, imrenmek ‖ Haset etmek, kıskandırmak.

5. Şeref buldı yüzinden çünki eyvān

6. Görüş reşk itd'aña eyvān-ı Keyvān

çarh-ı aṭlas:

çarh-ı aṭlas: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Atlas göğü II Bütün cisim ve varlıklardan arınmış, içinde hiçbir yıldız bulunmayan göğün dokuzuncu katı.

7. Derūnı sāde-diller gibi ḫālį

8. Ki ṭutar çarh-ı aṭlasdan miŝāli

ʿaḳl-ı heyūlā:

ʿaḳl-ı heyūlā: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Varlığın özü; ilk cevher olan akıl.

9. İçi ʿaḳl-ı heyūlāyį gibi pāk

10. Ne pāy-ı vehm var ne dest-i idrāk

dest-i idrāk:

dest-i idrāk: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kavrama, anlayış gücü.

9. İçi ʿaḳl-ı heyūlāyi̯ gibi pāk
10. Ne pāy-ı vehm var ne dest-i idrāk

dār-ı ʿayş:

dār-ı ʿayş: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Eğlence evi.

11. Deri bağladı dār-ı ʿayşı açdı
12. Ŝenā dürrini Yūsuf üzre ṣaçdı

murād-ı cān:

murād-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gönlün isteği, arzusu.

13. Murād-ı cānına irişdi bildi
14. Şeker dilden Zeli̯ḫā şükr ḳıldı

şükr ḳıl:

şükr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Allah'a duyulan minneti dile getirme.

13. Murād-ı cānına irişdi bildi
14. Şeker dilden Zeli̯ḫā şükr ḳıldı

ayaġına ṭolaş:

ayaġına ṭolaş: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Kişinin yaptığı hata kendisine engel olmak.

15. Ayaġına ṭolaşdı zülfi bigi
16. Eyitdi iy ṣınuḳ göñlüm seyiki

darb-ı cefā:

ḍarb-ı cefā: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Cefa darbesi.

17. Yiter urduñ baña ḍarb-ı cefāyı
18. Demidür k'içüresin mūmyāyı

22. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ola bi̯-nūr

mehcūr ol:

mehcūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Uzaklaşmak, ayrı düşmek.

19. Niçe bir olayın mehcūr senden
20. Yavuz göz gibi dāyim dūr senden

bi̯-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Işıksız, nursuz olmak.

27. N'ola māh-ısañ olma mihrden dūr
28. Ki mihr olmayıcaḳ māh ola bi̯-nūr

Çerāġ-ı ṣubḥ:

Çerāġ-ı ṣubḥ: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Sabahın aydınlığı.

21. Gözüm rūşen yüzüñden ger ḳala dūr
22. Çerāġ-ı ṣubḥ gibi ola bi̯-nūr

mesrūr id:

mesrūr id: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Sevindirmek, memnun etmek.

23. Demidür cānumı mesrūr idesin
24. Ḳarañu göñlümi pür-nūr idesin

bi-nūr ol:

bi̯-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Işıksız olmak II Kör olmak.

21. Gözüm rūşen yüzüñden ger ḳala dūr

pür-nūr id:

pür-nūr id: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Nurlandırmak, aydınlatmak.

23. Demidür cānumı mesrūr idesin

24. Ḳarañu göñlümi pür-nūr
idesin

meyl it:

meyl it: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Gönül bağlamak ‖ Sevmek, aşık olmak.

25. Benüm mihrüme meyl it iy
perį̄-çihr
26. Ki ḫoşdur bir arada māh ile
mihr

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Beraber.

25. Benüm mihrüme meyl it iy
perį̄-çihr
26. Ki ḫoşdur bir arada māh ile
mihr

māh ile mihr:

māh ile mihr: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Ay ve güneş.

25. Benüm mihrüme meyl it iy
perį̄-çihr
26. Ki ḫoşdur bir arada māh ile
mihr

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Uzak olmak.

27. N'ola māh-ısañ olma
mihrden dūr
28. Ki mihr olmayıcaḳ māh ola
bį̄-nūr

mihr ol:

mihr ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Güneş ol(mayınca).

27. N'ola māh-ısañ olma
mihrden dūr
28. Ki mihr olmayıcaḳ māh ola
bį̄-nūr

nāz id:

nāz id: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Cilve yapmak.

29. Cefāñı çoḳ vefāñı az idersin

30. Bilürüz nāzeniṉsin nāz idersin

kebg-i deriṯ-vār:

kebg-i deriṯ-vār: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Çil kuşu gibi.

33. Eyü nāz eyledüñ kebg-i deriṯ-vār

34. Yiter kibr it peleng-i Berberiṯ-vār

nāz it:

nāz it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Naz etmek, nazlanmak.

31. Egerçi nāzeniṉ nāz itse ḫoşdur

32. Veliṯ nāzın daḫı az itse ḫoşdur

nāz eyle:

nāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Nazlanmak; övünmek.

33. Eyü nāz eyledüñ kebg-i deriṯ-vār

34. Yiter kibr it peleng-i Berberiṯ-vār

az it:

az it: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Azaltmak, kısmak.

31. Egerçi nāzeniṉ nāz itse ḫoşdur

32. Veliṯ nāzın daḫı az itse ḫoşdur

kibr it:

kibr it: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Kendini başkalarından üstün görmek.

33. Eyü nāz eyledüñ kebg-i

derį̄-vār
34. Yiter kibr it peleng-i
Berberį̄-vār

peleng-i berberį̄-vār:

peleng-i berberį̄-vār: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Berberî panteri gbi.

33. Eyü nāz eyledüñ kebg-i
derį̄-vār
34. Yiter kibr it peleng-i
Berberį̄-vār

gönül al:

gönül al: Deyim
Mısra: **37**
Birini kendine aşık etmek, gönlünü çelmek.

37. Göñül almaġa yiter çatma
ḳaşuñ
38. Vireyim cānum al tek
çatma ḳaşuñ

çatma ḳaş:

çatma ḳaş: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Çatık kaşlı.

37. Göñül almaġa yiter çatma
ḳaşuñ
38. Vireyim cānum al tek
çatma ḳaşuñ

ṣayd it:

ṣayd it: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Avlamak.

39. Ḳaşuñ yayını çatma iy
cihān-gį̄r
40. Göñül ṣayd itmege ḥācet
degül tį̄r

ṣayd it: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Avlamak.

41. Çü ṣayd itdüñ beni zülfüñ
kemendin
42. Bıraḳ boynuma vü berk
eyle bendin

berk eyle:

berk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Bağlamak.

41. Çü ṣayd itdüñ beni zülfüñ kemendin

42. Bıraḳ boynuma vü berk eyle bendin

fitne-engiz ol:

fitne-engiz ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Fitne koparmak, fesat çıkarmak.

43. Olurken zülfi gibi fitne-engiz

44. Diline geldi bu şiʿr-i dil-āviz

cānum vir:

cānum vir: Deyim

Mısra: **38**

Can vermek; ölmek.

37. Göñül almaġa yiter çatma ḳaşuñ

38. Vireyim cānum al tek çatma ḳaşuñ

zelihā-yı züḥal-ḳadr:

zeliḫā-yı züḥal-ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Zühal kıymetinde olan Zelîhâ.

1. Ṭurup andan Zeliḫā-yı Züḥal-ḳadr

2. Bile yanınca Yūsuf çün meh-i bedr

pāy-ı vehm:

pāy-ı vehm: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Korku ayağı.

9. İçi ʿaḳl-ı heyūlāyi gibi pāk

10. Ne pāy-ı vehm var ne dest-i idrāk

cefāñı çok id:

cefāñı çoḳ id: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Eziyeti çok yapmak.

29. Cefāñı çoḳ vefāñı az

idersin

30. Bilürüz nāzeni̱nsin nāz idersin

vefāñı az id:

vefāñı az id: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Bağlılığını, sevgini. az etmek.

29. Cefāñı çoḳ vefāñı az idersin

30. Bilürüz nāzeni̱nsin nāz idersin

Şeref bul:

Şeref bul: Deyim

Mısra: **5**

Şeref bulmak, şereflenmek.

5. Şeref buldı yüzinden çünki eyvān

6. Görüş reşk itd'aña eyvān-ı Keyvān

Dizin

telaṭṭuf id:

telaṭṭuf id: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Nazik davranmak, lütuf ve incelikle muamele etmek.

1. Aradan gitdi çün şerm-i tekellüf

2. Didi Yūsuf idüp dürlü telaṭṭuf

şemʿ-i rūşen:

şemʿ-i rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Parlak mum.

3. Ki igen olma germ iy şemʿ-i rūşen

4. Zebānuñı ṣaḳın sūz-ı derūndan

şemʿ-i rūşen: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Parlak mum.

11. Ḥaẕer ḳıl tünd-bād-ı mdʿṣiyetden

12. Ki tā söyünmesün ol şemʿ-i rūşen

sūz-ı derūn:

sūz-ı derūn: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Gönül yangını II Aşk derdi.

3. Ki igen olma germ iy şemʿ-i rūşen
4. Zebānuñı ṣaḳın sūz-ı derūndan

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Yırtmak, parçalamak.

7. Gel itme ʿişmetüñüñ perdeşin çāk
8. Ṣaḳın kim gül gibi yüzüñ olur ḫāk

ḫāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Toprak olma || Ölmek.

7. Gel itme ʿişmetüñüñ perdeşin çāk
8. Ṣaḳın kim gül gibi yüzüñ olur ḫāk

ṭaşa çal:

ṭaşa çal: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Taşa vurmak II Kırmak, parçalamak.

9. Ḳo ṭaşa çalma ġayret şişesini
10. Oda yaḳma mürüvvet pişesini

Hazer ḳıl:

Ḥaẕer ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Çekinmek.

11. Ḥaẕer ḳıl tünd-bād-ı mdʿṣiyetden
12. Ki tā söyünmesün ol şemʿ-i rūşen

penbe-i ḫuşk:

penbe-i ḫuşk: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Kuru pamuk.

13. Ṭapuñ tı̨z-āteş ü ben penbe-i ḫuşk
14. Hevā-yi tündsin ben nāfe-i müşk

penbe-i ḫuşk: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Kuru pamuk.

15. Yaraşmaz penbe-i ḫuşk-ile āteş
16. Degül müşküñ hevā-y-ile başı ḫoş

nāfe-i müşk:

nāfe-i müşk: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Misk kesesi.

13. Ṭapuñ tı̨z-āteş ü ben penbe-i ḫuşk
14. Hevā-yi tündsin ben nāfe-i müşk

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Uymak, boyun eğmek.

17. Eger pendümü ṭutup olasın rām
18. Dil-ārāmuñla cānuñ bula ārām

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Kavuşma bahçesi.

19. Diresin gülşen-i vaṣlum gülini
20. Ḳoḫasın deste deste sünbülini

deste deste:

deste deste: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Tutam tutam, demet demet.

19. Diresin gülşen-i vaṣlum gülini
20. Ḳoḫasın deste deste sünbülini

dādār-ı ḳadim:

dādār-ı ḳadi̯m: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Başlangıcı olmayan Allah.

21. İdüp bu ʿahd ü sevgend-i ʿazi̯mi

22. İçüp yād itdi Dādār-ı ḳadi̯m'i

ṭāḳ-ı bi-sütūn:

ṭāḳ-ı bi̯-sütūn: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Sütunsuz (direksiz) kemer II

Direksiz gök, felek.

25. Keremden cüft ḳıldı kāf u nūnı

26. Yaratdı işbü ṭāḳ-ı bi̯-sütūnı

yād it:

yād it: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Hatırlamak, anmak.

21. İdüp bu ʿahd ü sevgend-i ʿazi̯mi

22. İçüp yād itdi Dādār-ı ḳadi̯m'i

pür-nūr ḳıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Aydınlatmak, nur ile doldurmak.

29. Cemāli şemʿini pür-nūr ḳıldı

30. Göñül pervānesin mesrūr ḳıldı

cüft ḳıl:

cüft ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Çift kılmak.

25. Keremden cüft ḳıldı kāf u nūnı

26. Yaratdı işbü ṭāḳ-ı bi̯-sütūnı

mesrūr ḳıl:

mesrūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Memnun etmek, sevindirmek.

29. Cemāli şemʿini pür-nūr ḳıldı

30. Gönül pervānesin mesrūr ḳıldı

sırr-ı ḥüsn:

sırr-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Güzelliğin sırrı.

31. Cihānda sırr-ı ḥüsni ḳıldı peydā

32. Pür oldı ḳūy-ı ʿışḳ āşūb u ġavġā

peydā ḳıl:

peydā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Ortaya çıkarmak, meydana getirmek.

31. Cihānda sırr-ı ḥüsni ḳıldı peydā

32. Pür oldı ḳūy-ı ʿışḳ āşūb u ġavġā

ḳūy-ı ʿışḳ:

ḳūy-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Aşk kuyusı II Aşk yeri.

31. Cihānda sırr-ı ḥüsni ḳıldı peydā

32. Pür oldı ḳūy-ı ʿışḳ āşūb u ġavġā

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Dolmak.

31. Cihānda sırr-ı ḥüsni ḳıldı peydā

32. Pür oldı ḳūy-ı ʿışḳ āşūb u ġavġā

maʿşūḳ ḳıl:

maʿşūḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Sevilen olmak.

33. Kimi maʿşūḳ ḳıldı kimi ʿāşıḳ

34. Kimini ṣubḥ-veş mihrinde ṣādıḳ

ʿāşıḳ ḳıl:

ʿ***āşıḳ ḳıl:*** Kalıp İfade

Mısra: **33**

Aşık olmak.

33. Kimi maʿşūḳ ḳıldı kimi ʿāşıḳ
34. Kimini ṣubḥ-veş mihrinde ṣādıḳ

meftūn id:

meftūn id: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Aşık etmek, aklını başından almak.

35. Kimin meftūn kimin fitne iden ol
36. Kimin Leylā kimin Mecnūn iden ol

fitne id:

fitne id: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Fitne çıkarmak.

35. Kimin meftūn kimin fitne iden ol
36. Kimin Leylā kimin Mecnūn iden ol

leylā id:

leylā id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Leyla etmek.

35. Kimin meftūn kimin fitne iden ol
36. Kimin Leylā kimin Mecnūn iden ol

āb-ı viṣāl:

āb-ı viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Vuslat suyu, kavuşma suyu.

37. Kimin nār-ı firāḳa yandurupdur
38. Kimin āb-ı viṣāle ḳandurupdur

mecnūn id:

mecnūn id: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Mecnun etmek.

35. Kimin meftūn kimin fitne iden ol
36. Kimin Leylā kimin Mecnūn iden ol

nār-ı firāḳ:

nār-ı firāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Ayrılık ateşi.

37. Kimin nār-ı firāḳa yandurupdur
38. Kimin āb-ı viṣāle ḳandurupdur

tekmīl id:

tekmīl id: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Yerine getirmek çalışmak.

39. İder hecriyle ʿuşşāḳını tekmīl
40. Pes andan hecr eyler vaṣla tebdīl

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Ondan sonra.

39. İder hecriyle ʿuşşāḳını tekmīl
40. Pes andan hecr eyler vaṣla tebdīl

hecr eyle:

hecr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Ayrılmak.

39. İder hecriyle ʿuşşāḳını tekmīl
40. Pes andan hecr eyler vaṣla tebdīl

gülzār ol:

gülzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Gül bahçesi olmak.

45. Ḫalīlu'llāh ḥaḳḳı k'açа dīdār
46. Olurdı pertevinden nār gülzār

yaʿḳūb-ı müştāḳ:

yaʿḳūb-ı müştāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Yakup'un arzusu.

47. Zebiḥu'llāh İsḥāḳ'uñ ḥaḳı-y'çün

48. Atam Yaʿḳūb-ı müştāḳuñ ḥaḳı-y'çün

ṣabr eyle:

ṣabr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Sabretmek, tahammül etmek.

49. Ki ṣabr eyle baña vāṣıl olasın

50. Murād-ı cānuñı ḥāṣıl ḳılasın

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Ulaşmak, birleşmek; kavuşmak.

49. Ki ṣabr eyle baña vāṣıl olasın

50. Murād-ı cānuñı ḥāṣıl ḳılasın

ḥāṣıl kıl:

ḥāṣıl ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Peyda etmek, elde etmek, edinmek.

49. Ki ṣabr eyle baña vāṣıl olasın

50. Murād-ı cānuñı ḥāṣıl ḳılasın

murād-ı cān:

murād-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Gönlün isteği, arzusu.

49. Ki ṣabr eyle baña vāṣıl olasın

50. Murād-ı cānuñı ḥāṣıl ḳılasın

laʿl-i cām:

laʿl-i cām: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Şarap kırmızısı ll Şarap renkli dudak.

51. Vire kām-ı dilüñi laʿl-i cāmum

52. Ḥelāl ola sana Beytü'l - Ḥarām'um

kām-ı dil:

kām-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Gönlün isteği, mutluluğu.

51. Vire kām-ı dilüñi laʿl-i cāmum

52. Ḥelāl ola sana Beytü'l - Ḥarām'um

beytü'l Ḥarām:

beytü'l Ḥarām: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Kutsal mekan II Kabe.

51. Vire kām-ı dilüñi laʿl-i cāmum

52. Ḥelāl ola sana Beytü'l - Ḥarām'um

Ḥelāl ol:

Ḥelāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Helal olmak.

51. Vire kām-ı dilüñi laʿl-i cāmum

52. Ḥelāl ola sana Beytü'l - Ḥarām'um

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Tahammül etmek, dayanmak.

53. Eger ṣabr idesin iy naḫl-ı zībā

54. Ḳoruḳ ḥelvā ola vü ḫār ḫurmā

nahl-ı zibā:

naḫl-ı zībā: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Süslü, gösterişli fidan.

53. Eger ṣabr idesin iy naḫl-ı ziḫbā
54. Ḳoruḳ ḥelvā ola vü ḫār ḫurmā

Ḳoruḳ ḥelvā ola:

Ḳoruḳ ḥelvā ola: Deyim
Mısra: **54**
Ham üzüm zamanla helva olur II Sabretmesini bilen kişi olmayacak gibi görünen işlerde bile başarı kazanır.

53. Eger ṣabr idesin iy naḫl-ı ziḫbā
54. Ḳoruḳ ḥelvā ola vü ḫār ḫurmā

taḥammül ḳıl:

taḥammül ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Dayanmak, katlanmak.

55. Bilürsin öñ dikendür soñra güldür
56. Taḥammül ḳıl daḫı vaḳti degüldür

taḥammül ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Dayanmak, katlanmak.

61. Taḥammül ḳıl bu ḥāle ṣabr yegdür
62. Birez gün daḫı cāna cebr yegdür

hār-ı hicrān:

ḫār-ı hicrān: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Ayrılık dikeni.

57. Birez çek ḫār-ı hicrānuñ belāsın
58. Gül-i vaṣluñ ki tā ḳadrin bilesin

gül-i vaṣl:

gül-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Kavuşma gülü II Sevgiliye kavuşmayı simgeleyen gül.

57. Birez çek ḫār-ı hicrānuñ belāsın
58. Gül-i vaṣluñ ki tā ḳadrin

bilesin

yeg ol:

yeg ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Daha iyi, daha üstün.

59. Gügercin kim tuzaġa giç düşdi

60. Yeg ola serçeden kim tiz üşdi

taʿcil eyle:

taʿcil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Acele etmek.

63. Ki taʿcil eylemek şeyṭān işidür

64. Teʾennį ṣabr-ıla raḥmān işidür

şerm-i tekellüf:

şerm-i tekellüf: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Yapmacık utanma.

1. Aradan gitdi çün şerm-i tekellüf

2. Didi Yūsuf idüp dürlü telaṭṭuf

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Hararetlenmek II Aşk ateşinin artması).

3. Ki igen olma germ iy şemʿ-i rūşen

4. Zebānuñı ṣaḳın sūz-ı derūndan

tünd-bād-ı maʿşiyet:

tünd-bād-ı maʿşiyet: Kalıp İfade

Mısra: **11**

İsyan kasırgası.

11. Ḥaẕer ḳıl tünd-bād-ı mdʿşiyetden

12. Ki tā söyünmesün ol şemʿ-i rūşen

hevā-yi tünd:

hevā-yi tünd: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Şiddetli arzu.

13. Ṭapuñ tḭz-āteş ü ben penbe-i ḫuşk

14. Hevā-yi tündsin ben nāfe-i müşk

Çerāg-efrūz-ı bezm-i kün fe-kān dur:

Çerāg-efrūz-ı bezm-i kün fe-kān dur: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Buyruk meclisinin aydınlığı II Kün fe-kân: (Allah) ol dedi ve oldu.

23. Anun ḥaḳḳı ki fermānı revādur

24. Çerāg-efrūz-ı bezm-i kün fe-kān dur

başı hoş:

başı ḫoş: Deyim

Mısra: **16**

Anlaşma, sevişme.

15. Yaraşmaz penbe-i ḫuşk-ile āteş

16. Degül müşküñ hevā-y-ile başı ḫoş

ʿahd ü sevgend-i ʿazḭmi İd:

ʿahd ü sevgend-i ʿazḭmi İd: Deyim

Mısra: **21**

Yemin etmek.

21. İdüp bu ʿahd ü sevgend-i ʿazḭmi

22. İçüp yād itdi Dādār-ı ḳadḭm'i

Dizin

çarḫ-ı felek:

çarḫ-ı felek: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Feleğin çarkı, baht, talih, çarkıfelek.

29. Döner çarḫ-ı felek dōlāba beñzer

30. Geçer ḳalmaz bu çāġlar āba beñzer

nigār-ı serv-ḳadd:

nigār-ı serv-ḳadd: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Servi boylu sevgiliI Hz. Yûsuf.

1. Girü eydür Zeliḫā iy şeker-leb

2. Nigār-ı serv-ḳadd ü sīm-ġabġab

zehr-i hecr:

zehr-i hecr: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ayrılığının zehri.

3. Buyurma baña ṣabr-ıla ʿilācı

4. Ki zehr-i hecrdendür ṣabr acı

şerbet-i ḳand:

şerbet-i ḳand: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Şeker şerbeti II Hz. Yûsuf.

5. Lebüñden cān umarken şerbet-i ḳand

6. Ḳaçan zehrine ṣabruñ ola ḫursend

ḫursend ol:

ḫursend ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Kanaatkar olmak, kısmetine razı olmak, yetinmek.

5. Lebüñden cān umarken şerbet-i ḳand

6. Ḳaçan zehrine ṣabruñ ola ḫursend

taḥammül ḳıl:

taḥammül ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Dayanmak, katlanmak.

7. Taḥammül ḳılmaġa ḳalmadı ḳudret

8. Dil-i miskīnde yoḳdur ṣabra ṭāḳat

dil-i misk:

dil-i misk: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Zavallı gönül.

7. Taḥammül ḳılmaġa ḳalmadı ḳudret

8. Dil-i miskı̇nde yoḳdur ṣabra ṭāḳat

11. İrişmişdür ṭudaġa cān-ı pür-ġam
12. Daḫı ṣabr itmege ḳalmadı çārem

tāb ola mı:

tāb ola mı: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Güç, kuvvet, takat olur mu?

9. Ola mı teşne-lebde hı̇ç ol tāb
10. Ki içmeye ṭururken ḳarşuda āb

ne ḥāṣıl:

ne ḥāṣıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ne çıkar!, ne olur!

13. Dehānundan alur dil vaʿdeler çoḳ
14. Ne ḥāṣıl çünki göze görinür yoḳ

cān-ı pür-ġam:

cān-ı pür-ġam: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Çok dertli gönül.

11. İrişmişdür ṭudaġa cān-ı pür-ġam
12. Daḫı ṣabr itmege ḳalmadı çārem

göze görin:

göze görin: Deyim
Mısra: **14**
Göze görünmek, açık olmak.

13. Dehānundan alur dil vaʿdeler çoḳ
14. Ne ḥāṣıl çünki göze görinür yoḳ

ṣabr it:

ṣabr it: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Sabır göstermek, tahammül etmek.

gülistān-ı cemāl:

gülistān-ı cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Güzelliğinin gül bahçesi.

15. Olup pügül gülistān-ı cemālüñ
16. Ṭolu ter meyvedür bāġ-ı viṣālüñ

bāġ-ı viṣāl:

bāġ-ı viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Kavuşma bahçesi.

15. Olup pügül gülistān-ı cemālüñ
16. Ṭolu ter meyvedür bāġ-ı viṣālüñ

ele gir:

ele gir: Deyim

Mısra: **19**

Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.

19. Ele çün girdi furṣat iy perį-gįr
20. Kerem ḳıl eyleme ḫayr işi teʾḫįr

teʾḫįr

teʾḫir eyle:

teʾḫįr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Sonraya bırakmak.

19. Ele çün girdi furṣat iy perį-gįr
20. Kerem ḳıl eyleme ḫayr işi teʾḫįr

kerem ḳıl:

kerem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Cömertlik etmek, asalet göstermek.

19. Ele çün girdi furṣat iy perį-gįr
20. Kerem ḳıl eyleme ḫayr işi teʾḫįr

ne bil:

ne bil: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Nasıl bilebilir, ne bilsin.

25. Ne bilem gün ne yüzden doġa yarın
26. Bozar taḳdīr-i Ḥaḳ tedbīr kārın

ne yüzden:

ne yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Neden, niçin; hangi sebeple.

25. Ne bilem gün ne yüzden doġa yarın
26. Bozar taḳdīr-i Ḥaḳ tedbīr kārın

taḳdīr-i Ḥaḳ:

taḳdīr-i Ḥaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Allah'ın takdiri.

25. Ne bilem gün ne yüzden doġa yarın
26. Bozar taḳdīr-i Ḥaḳ tedbīr kārın

aḳar şu:

aḳar şu: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Akar su II Çabucak geçen ömür.

27. Aḳaar ṣudur geçer bu ʿayş çaġı
28. Elüñdeyiken ḳoma yire ayaġı

küze-i pür:

küze-i pür: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Su dolu testi.

31. Elüñde küze pürken iç ü içür
32. Bilürsin tīz boşalur küze-i pür

ʿayş ü ʿişret:

ʿayş ü ʿişret: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Zevk ve sefa, yeme içme.

33. Ne-içün ʿayş ü ʿişretden ḳaçarsın
34. Benümle ẕevḳ ü ṣoḥbetden

ḳaçarsın

15. Olup pügül gülistān-ı cemālüñ
16. Ṭolu ter meyvedür bāġ-ı viṣālüñ

zevḳ ü ṣoḥbet:

ẕevḳ ü ṣoḥbet: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Eğlence ve sohbet.

33. Ne-içün ʿayş ü ʿişretden ḳaçarsın
34. Benümle ẕevḳ ü ṣoḥbetden ḳaçarsın

bugün bitür işüm ferdāya ṣalma:

bugün bitür işüm ferdāya ṣalma:
Atasözü
Mısra: **23**
Bugünün işini yarına bırakma.

23. Bugün bitür işüm ferdāya ṣalma
24. Güneşsin sen viṣālüñ aya ṣalma

pürgül ol:

pürgül ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gül dolu olmak.

ḫayr işe teʾḫir ṣıġmaz:

ḫayr işe teʾḫir ṣıġmaz: Atasözü
Mısra: **21**
Hayırlı işin bir an evvel yapılması gerekir.

21. Dimişler ḫayr işe teʾḫir ṣıġmaz
22. Olacaḳ nesneye tedbīr ṣıġmaz

Dizin

esbāb-ı tevaḳḳuf:

esbāb-ı tevaḳḳuf: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Bekleyen sebepler.

1. Cevābın virdi Yūsuf bi-tekellüf
2. Eyitdi vardur esbāb-ı tevaḳḳuf

esbāb-ı tevaḳḳuf: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Bekleyen sebepler.

185. Düzerken ḥi̯leler teʾḫi̯re Yūsuf

186. Ararken gözi esbāb-ı tevaḳḳuf

haberdār ol:

ḫaberdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Bilgi sahibi olmak.

5. Bilürsin kim ʿAzi̯z olsa ḫaberdār

6. Nice eyler beni ḫ∨ār u dil-efgār

h∨ār u dil-efgār eyle:

ḫ∨ār u dil-efgār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Aşağılık ve aşık bilir.

5. Bilürsin kim ʿAzi̯z olsa ḫaberdār

6. Nice eyler beni ḫ∨ār u dil-efgār

mihr-i raḫşān:

mihr-i raḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Parlak güneş.

7. Bürehme ti̯ġ-ıla çün mihr-i raḫşān

8. Ṣoyar ten kisvetin ḳor cānı ʿuryān

rūz-ı ḳıyāmet:

rūz-ı ḳıyāmet: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Kıyamet günü.

9. Zihi̯ ḫaclet ki çün rūz-ı ḳıyāmet

10. Zinā idenlere ola ġarāmet

zinā id:

zinā id: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Nikâhsız olarak cinsî münasebette bulunmak.

9. Zihi̯ ḫaclet ki çün rūz-ı ḳıyāmet

10. Zinā idenlere ola ġarāmet

ġarāmet ol:

ġarāmet ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Ceza olmak.

9. Zihį̄ ḫaclet ki çün rūz-ı ḳıyāmet

10. Zinā idenlere ola ġarāmet

cezālar İd:

cezālar İd: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Cezalandırmak.

11. Beni anlara ser-defter yazarlar

12. İderler cānuma dürlü cezālar

ṣabr ol:

ṣabr ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Sabretmek.

13. Çü yarın aña ṣabr olmaz müyesser

14. Bugün ṣabr eylemek ḫoşdur muḳarrer

ṣabr eyle:

ṣabr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Sabretmek, tahammül etmek.

13. Çü yarın aña ṣabr olmaz müyesser

14. Bugün ṣabr eylemek ḫoşdur muḳarrer

dil-riş ol:

dil-riş ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Gönlü yaralamak, kederlendirmek.

15. Girü eydür Zeliḫā çekme tesvį̄ş

16. ʿAzį̄z'üñ ḳorḫusından olma dil-rį̄ş

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gönül ve can.

17. Benümle tek dil ü cāndan sen ol yār

18. Ḳayurma ʿālem olsa cümle aġyār

cām-ı dil-keş:

cām-ı dil-keş: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Gönül çekici kadeh.

19. Lebüñden cāna ṣun bir cām-ı dil-keş

20. Ṣarāb-ı vaṣl-ıla ḳıl cānumı ḫoş

Ṣarāb-ı vaṣl:

Ṣarāb-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Kavuşma şarabı II

Kavuşmanın sarhoşluğu.

19. Lebüñden cāna ṣun bir cām-ı dil-keş

20. Ṣarāb-ı vaṣl-ıla ḳıl cānumı ḫoş

hoş kıl:

ḫoş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Hoşuna gitmek, hoş görmek.

19. Lebüñden cāna ṣun bir cām-ı dil-keş

20. Ṣarāb-ı vaṣl-ıla ḳıl cānumı ḫoş

hirāsān ol:

hirāsān ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Korkmak, çekinmek.

21. ʿAzi̯z'üñ işini bitürmek āsān

22. Anuñ ḫavfından olmaġıl hirāsān

Kıyāmetler ḳop:

Ḳıyāmetler ḳop: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Kıyamet günü gelmek II Bir yerde çok gürültü ve telaş

olmak.

27. Ḳıyāmetler ḳopa vü çalına sūr
28. Yata bezm-i ʿademde cānı maḫmūr

bezm-i ʿadem:

bezm-i ʿadem: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Hiçlik meclisi.

27. Ḳıyāmetler ḳopa vü çalına sūr
28. Yata bezm-i ʿademde cānı maḫmūr

rūz-ı maḥşer:

rūz-ı maḥşer: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Mahşer günü, kıyamet günü.

29. Yazılmaya ḫumārı rūz-ı maḥşer
30. Ḳopa nergis gibi yirden girān-ser

ẕikr-i iḥsān:

ẕikr-i iḥsān: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Bağışların, ihsanların zikri.

31. Ḫudāvendüñi̱ sen yigrek bilürsin
32. Hemi̱şe ẕikr-i iḥsānın bilürsin

leʾime it:

leʾi̱me it: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Alçaklık etmek.

37. Leʾi̱me itmedense ḫayr u ṭāʿat
38. Keri̱m öñinde yig ḳılmak ḫıyānet

genc-i bi-renc:

genc-i bi̱-renc: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Zahmetsizce erişilen hazine.

39. Benüm var bir defi̱nem ṭopṭolu genc
40. İçinde bi̱-girāndur genc-i bi̱-renc

fidā ḳıl:

fidā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Feda etmek. Kıymak, gözden çıkarmak.

41. Vireyin var günāhuña fidā ḳıl

42. Anı Ḥaḳ yolına ḫalḳa ʿaṭā ḳıl

ʿaṭā ḳıl:

ʿaṭā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Bağışlamak, ihsan etmek.

41. Vireyin var günāhuña fidā ḳıl

42. Anı Ḥaḳ yolına ḫalḳa ʿaṭā ḳıl

sim ü zer:

sim ü zer: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Gümüş ve altın.

43. Ḳażā seline sim ü zerden it sed

44. Belā-yı cānuñı ḳıl māl-ile red

sed it:

sed it: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Engellemek.

43. Ḳażā seline sim ü zerden it sed

44. Belā-yı cānuñı ḳıl māl-ile red

red ḳıl:

red ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Reddetmek, kabul etmemek.

43. Ḳażā seline sim ü zerden it sed

44. Belā-yı cānuñı ḳıl māl-ile red

belā-yı cān:

belā-yı cān: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Can belası, can sıkıntısı.

43. Ḳażā seline sı̱m ü zerden it sed
44. Belā-yı cānuñı ḳıl māl-ile red

hāşe li'llāh:

ḫāşe li'llāh: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Allah korusun anlamında iyi dilek sözü.

45. Girü Yūsuf didi kim ḫāşe li'llāh
46. Kim olam nefse uyup şöyle güm-rāh

güm-rāh ol:

güm-rāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Yolu şaşırmak.

45. Girü Yūsuf didi kim ḫāşe li'llāh
46. Kim olam nefse uyup şöyle güm-rāh

hevā-yi nefs:

hevā-yi nefs: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Nefis istekleri.

49. Hevā-yi nefs içün bir cismi bı̱-cān
50. İden kimse ḳaçan ola Müselmān

ʿazı̱z-i mışr ol:

ʿazı̱z-i mışr ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Mısır'ın Azizi olmak.

51. Ḫuṣāṣan kim ʿAzı̱z-i Mışr ola ol
52. Ki görür hayrın anuñ bay u yoḫsul

bay u yoḫsul:

bay u yoḫsul: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Zengin ve fakir.

51. Ḫuṣāṣan kim ʿAzı̱z-i Mışr ola ol
52. Ki görür hayrın anuñ bay u

yoḫsul

aṣl-ı kerimüñ:

aṣl-ı kerįmüñ: Ayet

Mısra: **54**

İnsanın asil aslı (İsra Suresi "Âdemoğlunu kerem sahibi (şerefli) kıldık" olan 70. ayetine atfen).

53. Atasıdur anasıdur yetįmüñ
54. Görürler luṭfın ol aṣl-ı kerįmüñ

perverde-i iḥsān:

perverde-i iḥsān: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Lütuf ile büyütülmüş.

55. Anuñ perverde-i iḥsānıyam ben
56. Ne dirse bende-i fermānıyam ben

bende-i fermān:

bende-i fermān: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Bir emre kul köle olmak, birisinin emri altına girmek, itaat etmek.

55. Anuñ perverde-i iḥsānıyam ben
56. Ne dirse bende-i fermānıyam ben

rāżi ol:

rāżį ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Kabul etmek.

57. Ṭutam k'olam bugün ḳatline rāżį
58. Yarın maḥşerde çün Ḥaḳ ola ḳāḍį

kāḍi ol:

ḳāḍį ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Hakim ola.

57. Ṭutam k'olam bugün ḳatline rāżį
58. Yarın maḥşerde çün Ḥaḳ ola ḳāḍį

ʿözr id:

ʿözr id: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Özür dilemek.

59. Ne yüz-ile ṭuram ben ḥażretinde
60. Ne söz diyem ne ʿöẕr idem ḳatında

cān vir:

cān vir: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Ölmek, ruhunu teslim etmek.

63. Bize cān virmede almadı rişvet
64. Ḳaçan rişvetle ʿafv ide cināyet

ʿafv id:

ʿafv id: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Affetmek, bağışlamak.

63. Bize cān virmede almadı rişvet
64. Ḳaçan rişvetle ʿafv ide cināyet

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Hazırlıklı, tedbirli olmak.

65. Şu dem k'öñinde sen ḥāżır olursın
66. Ne kim itdüñ-ise bir bir bulursın

ne it:

ne it: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Ne yapacağını bilememek.

65. Şu dem k'öñinde sen ḥāżır olursın
66. Ne kim itdüñ-ise bir bir bulursın

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Tek tek, Birer birer.

65. Şu dem k’öñinde sen ḥāżır olursın
66. Ne kim itdüñ-ise bir bir bulursın

ḥākim-i muṭlaḳ:

ḥākim-i muṭlaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Her şeyi hikmetle yaratan, tam hikmet sahibi olan, Allah.

69. Ciḫana ḥākim-i muṭlaḳ-durur ol
70. Neyi kim ḥükm iderse ḥaḳ-durur ol

ḥükm id:

ḥükm id: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Yönetmek, idare etmek.

69. Ciḫana ḥākim-i muṭlaḳ-durur ol
70. Neyi kim ḥükm iderse ḥaḳ-durur ol

gülistān-ı ṣafā:

gülistān-ı ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Mutluluğun gül bahçesi.

71. Girü eydür Zeli̱ḫā iy semen-bū
72. Gülistān-ı ṣafāda serv-i gül-bū

serv-i gül-bū:

serv-i gül-bū: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Gül kokulu servi II Zeli̱ḫā.

71. Girü eydür Zeli̱ḫā iy semen-bū
72. Gülistān-ı ṣafāda serv-i gül-bū

çāre ḳıl:

çāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Çare olmak; çare bulmak.

73. Eger var-ısa dermān ḫaste cāna
74. Demidür çāre ḳıl itme bahāne

bahāne it:

bahāne it: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek.

73. Eger var-ısa dermān ḫaste cāna
74. Demidür çāre ḳıl itme bahāne

çāre-sāzi id:

çāre-sāzį id: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Çare bulan, çare bulucu etmek.

75. Yıter zülfüñ gib'itdün ḥįle-bāzį
76. Demidür k'ide laʿlüñ çāre-sāzį

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Çeşit çeşit.

77. Baña meylüñ yoġ-ısa iy perį-rū
78. Nedür bu pes bahāne dürlü dürlü

teʿallül it:

teʿallül it: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Bahane uydurmak.

79. Sözüñ yüz dürlü ḳıma iy yüzi gül
80. Degülseñ ḥįle-bāz itme teʿallül

bahāne id:

bahāne id: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Herhangi bir şeyi sebep olarak ileri sürmek.

81. Kim ider ḥįle-bāz olan bahāne
82. Kim ider rāst-bāz olan bahāne

hile-bāz ol:

ḥi̯le-bāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Hileci olmak.

81. Kim ider ḥi̯le-bāz olan bahāne

82. Kim ider rāst-bāz olan bahāne

rāst-bāz id:

rāst-bāz id: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Okun düz gitmesini sağlayan alet olmak.

81. Kim ider ḥi̯le-bāz olan bahāne

82. Kim ider rāst-bāz olan bahāne

bahāne ol:

bahāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Araç, vasıta olmak.

81. Kim ider ḥi̯le-bāz olan bahāne

82. Kim ider rāst-bāz olan bahāne

kec-revlik it:

kec-revlik it: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Eğri gidişli, düşüncesi ve gidişi kötü olmak.

83. Yiter ferzi̯n gibi kec-revlik itdüñ

84. Yolumı fi̯l bendiyle bekitdüñ

esb-i neşāṭ:

esb-i neşāṭ: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Sevinç atı.

87. Vefā meydānınuñ esb-i neşāṭın

88. Sürüpdür ḥile şaṭrancı bisāṭın

hokḳa-bāzi ḳıl:

ḥoḳḳa-bāzi̯ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Aldatmak.

89. Dehānuñ gibi ḳılma ḥoḳḳa-bāzi̯

90. Boyuñ servi gibi it rāst-sāzi̯

sütūn-ı ḫayme-veş:

sütūn-ı ḫayme-veş: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Çadır gibi direk.

91. Bu ḥi̯le çāderin demdür düresin

92. Sütūn-ı ḫayme-veş ṭoġru durasın

fit'-teʾḥi̯ri āfāt:

fit'-teʾḥi̯ri āfāt: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Gecikmekte felaketler vardır; mümkünse yaplacak işi bir an önce yapmak hayırlıdır.

95. Geçer bu dimeñ işitmekle evḳāt

96. Geçürme vaḳtı fit'-teʾḥi̯ri āfāt

pür-tāb ol:

pür-tāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Işıkla dolmak, ışık saçmak.

99. Cihān dūd-ı dilümden oldı pür-tāb

100. Senüñ gelmez gözüñe ḳaṭrece āb

dūd-ı dil:

dūd-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Gönül dumanı.

99. Cihān dūd-ı dilümden oldı pür-tāb

100. Senüñ gelmez gözüñe ḳaṭrece āb

serv-i gül-endām:

serv-i gül-endām: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Gül endamlı, endamı güle benzeyen servi (boylu güzel; sevgili) II Hz. Yūsuf.

103. Benüm kāmumı iy serv-i gül-endām

104. Bu gün virmeñ gerek sen

kām u nā-kām

kām u nā-kām:

kām u nā-kām: Kalıp İfade

Mısra: **104**

İster istemez II İstekli isteksiz.

103. Benüm kāmumı iy serv-i gül-endām
104. Bu gün virmeñ gerek sen kām u nā-kām

ġāret kıl:

ġāret ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Yağma etmek, zarar vermek.

107. Zeliḫā eydür iy ʿİbrį-ʿibāret
108. ʿİbārāt-il vaḳtüm ḳılma ġāret

raḥm eyle:

raḥm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Merhamet etmek, acımak.

111. Ḳoluñ boynuma ṣal raḥm eyle cānum
112. Vʿeger-ni ölürem boynuña ḳanum

dem-i vaṣl:

dem-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Kavuşma zamanı.

113. Dem-i vaṣluñla germ olmazasa ger dil
114. Bıraġūr ortaya ḫancer ṣovuḳ dil

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Taze gül II Genç güzel.

115. Ṣoḳup baġruma sūsen gibi ḫancer
116. Tenüm ḳana boyayım çün gül-i ter

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Taze gül II Genç güzel.

143. Didi kendüñe ḳıyma iy semen-ber
144. Yazuḳ açılmadın ṣolmaḳ gül-i ter

terk eyle:

terk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Bırakmak, vazgeçmek.

117. İçüme lāle gibi hecr dāġın
118. Urup terk eyleyem sen ʿömr bāġın

ḳurban id:

ḳurban id: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Kurban etmek.

119. ʿAzi̯z öñüñde bula bini bi̯-cān
120. Benüm cānum'çün ide sini ḳurban

hicāb-ı ten:

hicāb-ı ten: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Beden örtüsü, engeli.

121. Hicāb-ı ten aradan çün ola dūr
122. Ola cān vaṣl-ı rūḥāniyle mesrūr

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Uzak olmak.

121. Hicāb-ı ten aradan çün ola dūr
122. Ola cān vaṣl-ı rūḥāniyle mesrūr

vaṣl-ı rūḥān:

vaṣl-ı rūḥān: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Ruhani (ruhen) kavuşma.

121. Hicāb-ı ten aradan çün ola dūr
122. Ola cān vaṣl-ı rūḥāniyle mesrūr

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Memnun olmak.

121. Hicāb-ı ten aradan çün ola dūr

122. Ola cān vaṣl-ı rūḥāniyle mesrūr

berg-i sūzen-veş:

berg-i sūzen-veş: Kalıp İfade

Mısra: **127**

İğne gibi yaprak.

127. Uzatmış berg-i sūzen-veş dilini

128. Gülüñ ḥall itmek-içün müşkilini

ḥall it:

ḥall it: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Halletmek, bir sorunu çözmek.

127. Uzatmış berg-i sūzen-veş dilini

128. Gülüñ ḥall itmek-içün müşkilini

revāne Kıl:

revāne Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Yaya, yolcu kılmak.

133. Ḳılur ḥalḳına ol tīġı revāne

134. Diler kim ṣu içüre teşne cāne

baḥr-i ʿışḳ:

baḥr-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Aşk denizi.

135. Çü baḥr-i ʿışḳa ṭalmışd'ol perī-rū

136. Boġazına irişdi lā-cerem ṣu

ġark ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Boğulmak, batmak.

139. Ḥızırlıḳ itdi vü irişdi çün berḳ
140. Ḳomadı k'ola cismi zevraḳı ġarḳ

degül mi:

degül mi: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Değil mi?

145. Degül mi ḫayf kim bu serv-i çālāk
146. Düşüp ola ayaḳda sāye-veş ḫāk

ḫāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Toprak olma || Ölmek.

145. Degül mi ḫayf kim bu serv-i çālāk
146. Düşüp ola ayaḳda sāye-veş ḫāk

naḳd-i vaṣl:

naḳd-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Kavuşma akçesi.

147. Murāduñ naḳd-i vaṣl-ise naẕarda
148. Çıḳarma naḳdi elden ol ḥaẕerde

hevā-yi şevḳ:

hevā-yi şevḳ: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Arzu ve istek havası, yeli.

157. Olup dil ġonçası gül gibi ḫandān
158. Hevā-yi şevḳ ider servini lerzān

lerzān id:

lerzān id: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Titremek.

157. Olup dil ġonçası gül gibi ḫandān
158. Hevā-yi şevḳ ider servini lerzān

berg-i bi̯d:

berg-i bi̯d: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Söğüt yaprağı.

159. Ṣalındı şöyle ol serv-i semen-ber
160. Ki berg-i bi̯d gibi düşdi ḫaner

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Bu kadar çok, bu şekilde.

163. Bu deñlü yüz bulup çün aldı destūr
164. Didi kendüye kim maḳṣūda dest ur

yüz bul:

yüz bul: Deyim
Mısra: **163**
Kendisine gösterilen hoşgörüden yararlanma yoluna gidip şımarmak, hoşa gitmeyen davranışlarda bulunmak; ilgi ve yakınlık görmek.

163. Bu deñlü yüz bulup çün aldı destūr
164. Didi kendüye kim maḳṣūda dest ur

dişin bile:

dişin bile: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak.

165. Dişin biledi ḫurmā-yı lebine
166. Elini ṣundı si̯b-i ġabġabına

hurmā-yı leb:

ḫurmā-yı leb: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Dudağının hurması.

165. Dişin biledi ḫurmā-yı lebine
166. Elini ṣundı si̯b-i

ġabġabına

sib-i ġabġab:

sịb-i ġabġab: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Elma gerdanlı II Sevgilinin elma gibi güzel olan gerdanı.

165. Dişin biledi ḫurmā-yı lebine
166. Elini ṣundı sịb-i ġabġabına

şekkerinden ḳıl:

şekkerinden ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Şekerli, tatlı olmak.

167. Öpüp kām aldı şekker leblerinden
168. Dehānın ḳıldı şịrịn şekkerinden

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Gül yaprağı.

169. Alup üstine servin ol semen-ten
170. Döşer altına pister berg-i gülden

ṭavḳ ḳıl:

ṭavḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Halka yapmak, halka gibi dolamak.

171. Uzadup sāʿid ü sāḳını pür-şevḳ
172. Birin eyler kemer birin ḳılur ṭavḳ

hedef ḳıl:

hedef ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Hedef yapmak.

173. Hedef ḳıldı oḳa yāḳūt kānın
174. Ṣadef ḳıldı güher şevḳıyla cānın

Ṣadef ḳıl:

Ṣadef ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **174**

Sedefler oluşturmak II Gözyaşı dökmek.

173. Hedef ḳıldı oḳa yāḳūt kānın
174. Ṣadef ḳıldı güher şevḳıyla cānın

müdārā id:

müdārā id: Kalıp İfade

Mısra: **184**

Yüze gülme, dost gibi davranma.

183. Zeliḫā germ germ eyler teḳāżā
184. Ṭutar bu nerm nerm idüp müdārā

ḫavf-i yezdān:

ḫavf-i yezdān: Kalıp İfade

Mısra: **179**

Allah korkusu.

179. Veli̱ düşüp içine ḫavf-i Yezdān
180. Eli si̱m-āb gibi oldı lerzān

ağyār ol:

ağyār ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Düşman ve yabancı olmak.

17. Benümle tek dil ü cāndan sen ol yār
18. Ḳayurma ʿālem olsa cümle ağyār

lerzān ol:

lerzān ol: Kalıp İfade

Mısra: **180**

Titremek.

179. Veli̱ düşüp içine ḫavf-i Yezdān
180. Eli si̱m-āb gibi oldı lerzān

yir altı ol:

yir altı ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yeraltı olsun.

25. İçüp cürʿa gibi ḳanın ḳara yir

26. Ḳara yir altı olsun cismine yir

109. Yiter yapduñ murādum yolına sed
110. Ḳapundan müsteḥaḳḳum eyleme red

nerm nerm:

nerm nerm: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Yumuşak yumuşak.

183. Zeli̱ḫā germ germ eyler teḳāżā
184. Ṭutar bu nerm nerm idüp müdārā

zināyı ḳıl:

zināyı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Evlilik bağı ile bağlı olmayan kadınla erkek arasındaki cinsel ilişki, nikâhsız birleşme.

47. Olup āṣi̱ ḳılam evvel zināyı
48. Virem ḳan dökmege ṣoñra rıżāyı

āṣi ol:

āṣi̱ ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
İsyan etmek, başkaldırmak.

47. Olup āṣi̱ ḳılam evvel zināyı
48. Virem ḳan dökmege ṣoñra rıżāyı

teḳāżā eyle:

teḳāżā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Başa kakmak, serzenişte bulunmak.

183. Zeli̱ḫā germ germ eyler teḳāżā
184. Ṭutar bu nerm nerm idüp müdārā

red eyle:

red eyle: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Reddetmek, kabul etmemek.

germ germ:

germ germ: Kalıp İfade

Mısra: **183**

Coşkulu coşkulu.

183. Zeliḫā germ germ eyler teḳāżā

184. Ṭutar bu nerm nerm idüp müdārā

nefs-i hakkāk:

nefs-i ḥakkāk: Kalıp İfade

Mısra: **178**

Sanatkâr nefsi.

177. Urup ol dürre tiz elmās bi-bāk

178. Güher delmek dilerdi nefs-i ḥakkāk

yir kıl:

yir ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Yer, yurt edinmek, bir yerde karar kılmak.

175. Veli Yūsıf nişāna urmadı tir

176. Ṣadef ḳarnını gevher ḳılmadı yir

kemer eyle:

kemer eyle: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Kemer yapmak.

171. Uzadup sāʿid ü sāḳını pür-şevḳ

172. Birin eyler kemer birin ḳılur ṭavḳ

handān ol:

ḫandān ol: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Gülücü, gülen olmak.

157. Olup dil ġonçası gül gibi ḫandān

158. Hevā-yi şevḳ ider servini lerzān

teʿallül eyle:

teʿallül eyle: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Yalandan bahâneler bularak bir işten kaçınma.

Cömert olmak.

105. Oḳur çün şevḳla destānın bu bülbül
106. O gül yüzlü girü eyler teʿallül

35. Leʾim-ile çıḳışmaḳ güçdür iy yār
36. Kerįm olduḳda şāh āsān olur kār

Ḥıżırlıḳ it:

Ḥıżırlıḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Hızırlık etmek

139. Ḥıżırlıḳ itdi vü irişdi çün berḳ
140. Ḳomadı kʾola cismi zevraḳı ġarḳ

kār ol:

kār ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Fayda elde etmek, kazanmak.

35. Leʾim-ile çıḳışmaḳ güçdür iy yār
36. Kerįm olduḳda şāh āsān olur kār

kerįm ol:

kerįm ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Cömert olma.

33. Anuñ medḥinde dirsin pür-keremdür
34. Kerįm olduḳda sulṭāñuñ ġamdur

kerįm ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**

ḫıyānet ḳıl:

ḫıyānet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Hainlik, vefasızlık yapmak.

37. Leʾime itmedense ḫayr u ṭāʿat
38. Kerįm öñinde yig ḳılmak ḫıyānet

bi-cān İd:

bį-cān İd: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Cansız, ruhsuz, kendini kaybetmiş olmak.

49. Hevā-yi nefs içün bir cismi bį-cān
50. İden kimse ḳaçan ola Müselmān

müselmān ol:

müselmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Müslüman, İslam dîninden olmak.

49. Hevā-yi nefs içün bir cismi bį-cān
50. İden kimse ḳaçan ola Müselmān

ḥile-bāzi it:

ḥįle-bāzį it: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Aldatmak, oyun yapmak.

75. Yiter zülfüñ gib'itdün ḥįle-bāzį
76. Demidür k'ide laʿlüñ çāre-sāzį

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça olmak.

113. Dem-i vaṣluñla germ olmazasa ger dil
114. Bıraġūr ortaya ḫancer ṣovuḳ dil

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Göğsü yasemin gibi beyaz olan servi boylu (sevgili) II Zeliḫā.

159. Ṣalındı şöyle ol serv-i semen-ber
160. Ki berg-i bįd gibi düşdi ḫaner

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Gül (gib)i yüzü II Hz. Yūsuf.

105. Oḳur çün şevḳla destānın bu bülbül
106. O gül yüzlü girü eyler teʿallül

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Çevik, eline ayağına çabuk servi II Servi gibi boylu boslu güzel III Zelîhâ.

145. Degül mi ḫayf kim bu serv-i çālāk
146. Düşüp ola ayaḳda sāye-veş ḫāk

mevc-i pūlād:

mevc-i pūlād: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Çelik (gibi sert) dalga.

137. Boġazına irişdi mevc-i pūlād
138. Yirinden durdı Yūsuf tiz çün bād

yüz dürlü ḳıl:

yüz dürlü ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Yüz çeşit yapmak.

79. Sözüñ yüz dürlü ḳıma iy yüzi gül
80. Degülseñ ḥile-bāz itme teʿallül

rāst-sāzi it:

rāst-sāzi it: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Rast makamı gibi uygun yapmak.

89. Dehānuñ gibi ḳılma ḥoḳḳa-bāzi
90. Boyuñ servi gibi it rāst-sāzi

nefse uy:

nefse uy: Deyim
Mısra: **46**
Bedenin isteklerine uymak, günah işlemek.

45. Girü Yūsuf didi kim ḫāşe

li’llāh
46. Kim olam nefse uyup şöyle güm-rāh

piyāde ḳal:

piyāde ḳal: Deyim
Mısra: **85**
Yaya kalmak.

85. Piyāde ḳaldı dil çün ṣabr atından
86. Ḳodum sen şāh öñinde ruḫlarum ben

Dizin
suʾāl id:

suʾāl id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Soru sormak.

1. Suʾāl idüp Zeliḫā’ya dir iy ḫūr
2. Nedür bu perdenüñ ardında mestūr

pür-müşk-i ezfer:

pür-müşk-i ezfer: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Güzel misk kokulu.

3. Didi bir bütdür altundan muṣavver
4. Ṭaşı cevher içi pür-müşk-i ezfer

ayaġına yüz sür:

ayaġına yüz sür: Deyim
Mısra: **6**
Ayağına yüz sürmek; saygı ifade etmek için birinin huzurunda eğilmek.

5. Benüm maʿbūdum oldur gice gündüz
6. Ayaġına sürerem dem-be-dem yüz

ʿizzet kıl:

ʿizzet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Kıymet ve itibar göstermek.

7. Anuñ taʿẓīmini vācib bilürem
8. Aña her vech-ile ʿizzet

ḳıluram

15. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
16. İçinde baḥr-i ḥayret eyledi cūş

nāẕır ol:

nāẕır ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bakmak.

9. Düzetdüm perde ardında yir aña
10. Ki nāẕır olmaya bu işde baña

baḥr-i ḥayret:

baḥr-i ḥayret: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Hayret,şaşkınlık denizi.

15. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
16. İçinde baḥr-i ḥayret eyledi cūş

ḫışm id:

ḫışm id: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Kızmak, öfkelenmek.

13. Ne ḥāl-ise yüzinden utanuram
14. Bana ḫışm ide diyü üşenürem

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Coşmak.

15. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
16. İçinde baḥr-i ḥayret eyledi cūş

gūş eyle:

gūş eyle: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Dinlemek, kulak vermek.

perde-i ġaflet:

perde-i ġaflet: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gaflet perdesi.

17. Açıldı perde-i ġaflet gözinden
18. Ḥicāb-ı maʿṣıyet gitdi yüzinden

Ḥicāb-ı maʿṣıyet:

Ḥicāb-ı maʿṣıyet: Kalıp İfade
Mısra: **18**
İsyan ayıbı.

17. Açıldı perde-i ġaflet gözinden
18. Ḥicāb-ı maʿṣıyet gitdi yüzinden

şemʿ-i ser-keş:

şemʿ-i ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dik başlı, itaatsiz mum II Hz. Yûsuf.

19. Didi ne ḥāldür iy şemʿ-i ser-keş
20. Ki cānum ḫırmenine ṣaldı āteş

şerm it:

şerm it: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Utanmak.

21. Sen itdüñ şerm bir pare ḳayadan
22. Beni gör kim utanmazam Ḫudā'dan

göre ṭur:

göre ṭur: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Görebilmek.

23. Senüñ Rabbüñ ne işidür ne görür
24. Benüm Rabbüm işidür göre ṭurur

serv-i semen-ten:

serv-i semen-ten: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Yasemin gibi beyaz vücutlu, servi gibi uzun boylu güzel II

Hz. Yûsuf.

25. Didi vü ṭurdı ol serv-i semen-ten
26. Elif ḳaddin ayırdı lām-elifden

şemʿ-i kāfūr:

şemʿ-i kāfūr: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Beyaz renkli güzel kokulu mum II Sevgilinin yüzü.

27. Başın sı̇mı̇n maḳaṣdan şemʿ-i kāfūr
28. Ḫalāş itdi vü oldı içi pür-nūr

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Nurla dolu olmak.

27. Başın sı̇mı̇n maḳaṣdan şemʿ-i kāfūr
28. Ḫalāş itdi vü oldı içi pür-nūr

Halāş it:

Ḫalāş it: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Bırakmak, kurtulmak.

27. Başın sı̇mı̇n maḳaṣdan şemʿ-i kāfūr
28. Ḫalāş itdi vü oldı içi pür-nūr

taʿcil ḳıl:

taʿcı̇l ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Acele etmek.

29. Ḳaçup yil gibi çün taʿcı̇l ḳıldı
30. Ne ḳapuya ki el urdı açıldı

Kādir-i Ḳayyūm:

Ḳādir-i Ḳayyūm: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Her şeyin yok olmamasının tek sebebi olan (Allah'ın) kudreti.

31. Meger ol Ḳādir-i Ḳayyūm u Fettāh
32. Kilide barmağın ḳılmışdı

miftāḥ

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Yaralar çizmek, parçalamak.

35. Urup çün dāmenini ṭutdu bi̯-bāk

36. Çeküp gül gibi itdi dāmenin çāk

ġonca-i ter:

ġonca-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Taze (yeni açmış) gonca II Hz. Yûsuf.

37. Deri̯de pi̯rehen çün ġonca-i ter

38. Elinden çıḳdı ol serv-i semen-ber

serv-i semen-ber:

serv-i semen-ber: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Göğsü yasemin gibi beyaz olan servi boylu II Hz. Yûsuf.

37. Deri̯de pi̯rehen çün ġonca-i ter

38. Elinden çıḳdı ol serv-i semen-ber

çāk Ḳıl:

çāk Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Yırtmak.

41. Ḳılup dest-i ġarāmet yaḳasın çāk

42. Yüzin ol serv itdi sebze-veş ḫāk

ḫāk it:

ḫāk it: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Toprak etmek. II Sermek.

41. Ḳılup dest-i ġarāmet yaḳasın çāk

42. Yüzin ol serv itdi sebze-veş ḫāk

murġ-ı nim-bismil:

murġ-ı nįm-bismil: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Acı içinde çırpınan kuş II
Zelîhâ'nın gönlü bağlamında.

43. Çü murġ-ı nįm-bismil mużṭarib-ḥāl
44. Olup göñli ḳuşı urur per ü bāl

per ü bāl ur:

per ü bāl ur: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Kanat çırpmak.

43. Çü murġ-ı nįm-bismil mużṭarib-ḥāl
44. Olup göñli ḳuşı urur per ü bāl

göñli ḳuşı:

göñli ḳuşı: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Gönül kuşu.

43. Çü murġ-ı nįm-bismil mużṭarib-ḥāl
44. Olup göñli ḳuşı urur per ü bāl

mużṭarib-ḥāl ol:

mużṭarib-ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Iztırap çeken bir vaziyete olmak.

43. Çü murġ-ı nįm-bismil mużṭarib-ḥāl
44. Olup göñli ḳuşı urur per ü bāl

dest-i ġarāmet:

dest-i ġarāmet: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Diyet, bedel gücü.

41. Ḳılup dest-i ġarāmet yaḳasın çāk
42. Yüzin ol serv itdi sebze-veş ḫāk

miftāḥ ḳıl:

miftāḥ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Anahtar haline getirmek.

31. Meger ol Ḳādir-i Ḳayyūm u Fettāḥ
32. Kilide barmaġın ḳılmışdı miftāḥ

el u ayaḳ ʿamelden düşüp ḳal:

el u ayaḳ ʿamelden düşüp ḳal: Deyim
Mısra: **40**
Eli ayağı tutmamak, bir iş yapamayıp yığılıp kalmak, beklemek.

39. Zeliḫā gördi ṣaydı çıḳdı elden
40. Düşüp ḳaldı el u ayaḳ ʿamelden

ardına düş:

ardına düş: Deyim
Mısra: **33**
Bir kimseyi tâkip etmek, peşinden veya yolundan gitmek, arkasına düşmek.

33. Zeliḫā ardına düşdi vü gitdi
34. Yidinci ḳapunuñ içinde yitdi

el ur:

el ur: Deyim
Mısra: **30**
El vurmak, değmek II Bir işi yapmaya yanaşmak, girişmek.

29. Ḳaçup yil gibi çün taʿcil ḳıldı
30. Ne ḳapuya ki el urdı açıldı

Dizin
ʿazimet it:

ʿazimet it: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gitmek, yönelmek.

1. Meger bir ʿankebūt itmiş ʿazimet
2. K'ide taḥṣil-i ḳūt u bula ḳuvvet

per ü bāl:

per ü bāl: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Kanat.

5. Ḳurur eṭrāfına ağını fi'l-ḥāl
6. Ki tā uçmaya açuban per ü bāl

11. Uçup şehbāz per açup şikāre
12. Ḳalur ağı yirinde pāre pāre

ṣarf id:

ṣarf id: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Harcamak.

7. Ol işe ṣarf ide varca lüʿābın
8. Ṣanur kim feṭḥ ḳıldı ṣayd bābın

pāre pāre:

pāre pāre: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Parça parça.

11. Uçup şehbāz per açup şikāre
12. Ḳalur ağı yirinde pāre pāre

feṭḥ ḳıl:

feṭḥ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Fethetmek, açmak.

7. Ol işe ṣarf ide varca lüʿābın
8. Ṣanur kim feṭḥ ḳıldı ṣayd bābın

ʿankebūt-ı zār:

ʿankebūt-ı zār: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Zayıf örümcek.

13. Benem ol ʿankebūt-ı zār u rencūr
14. Ki maḳṣaddan düşüp dūr oldı bi-zūr

per aç:

per aç: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Kanat açmak.

bi-zūr ol:

bi-zūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**

Güçsüz olmak.

13. Benem ol ʿankebūt-ı zār u rencūr
14. Ki maḳṣaddan düşüp dūr oldı bi̯-zūr

dūr düş:

dūr düş: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ayrı düşmek, uzak kalmak.

13. Benem ol ʿankebūt-ı zār u rencūr
14. Ki maḳṣaddan düşüp dūr oldı bi̯-zūr

reg-i cān:

reg-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Can damarı, şah damarı.

15. Reg-i cānum ḳırıldı āh çün tār
16. Şikārum ḳaçdı ben ḳaldum dil-efgār

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Boyun eğmek, kendini başkasının buyruğuna bırakmak.

17. Çekindi ḳaçdı şehbāz olmadı rām
18. Elümde ḳaldı dāmen pāre çün dām

taḥṣi̯l-i ḳūt id:

taḥṣi̯l-i ḳūt id: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Azık ele geçirmek.

1. Meger bir ʿankebūt itmiş ʿazi̯met
2. K'ide taḥṣi̯l-i ḳūt u bula ḳuvvet

ayaḳ götür:

ayaḳ götür: Deyim
Mısra: **3**
Ayak götürmek II İlerlemek, çekip gitmek.

3. Bu fikr-ile ṭurur ayaḳ götürür

4. Görür bir yirde bir şehbāz oturur

gözi gönli ṭoy:

gözi gönli ṭoy: Deyim
Mısra: **9**
Aç gözlü davranmamak, kanaat etmek.

9. Gözi gönli ṭoyup şād otururken
10. Yimek fikrinde āzād otururken

Dizin

dehān-ı heft-ser:

dehān-ı heft-ser: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Altı kafalı ağız.

1. Çıḳar Yūsuf çün ol şeşder içinden
2. Dehān-ı heft-ser ejder içinden

ḥıdmetini eyle:

ḥıdmetini eyle: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Hizmet etmek.

5. Yine resmince eyler ḥıdmetini
6. Ne ise gözler eski ʿādetini

naẓar eyle:

naẓar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Bakmak.

7. ʿAzīz eyler naẓar nergis gözine
8. Diker yılduz gibi göz ay yüzine

göz dik:

göz dik: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

7. ʿAzīz eyler naẓar nergis gözine
8. Diker yılduz gibi göz ay yüzine

süʿāli

pür-tāb ol:

pür-tāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Işıkla dolmak, ışık saçmak.

9. Görür lāle gibi pür-tāb olmış

10. Şitāb-ıla içine tāb ṭolmış

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Dağınık olmak.

11. Ṣaçı sünbülleri olmış perişān

12. Yañaġı gülleri derden dür-efşān

suʿāli eyle:

suʿāli eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Soru sorar.

13. Görür çün zülfinüñ āşüfte ḥāli

14. Ne ḥāl oldı diyü eyler

ne ḥāl ol:

ne ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Ne hâlde, hangi vaziyette olmak.

13. Görür çün zülfinüñ āşüfte ḥāli

14. Ne ḥāl oldı diyü eyler

süʿāli

defʿ Ḳıl:

defʿ Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gidermek, ortadan kaldırmak, yok etmek, bertaraf etmek.

15. Ḳılur ḫoş vech-ile Yūsuf anı defʿ

16. Şikāyet rāyetini eylemez refʿ

refʿ eyle:

refʿ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Kaldırmak.

15. Ḳılur ḫoş vech-ile Yūsuf anı defʿ
16. Şikāyet rāyetini eylemez refʿ

keşf eyle:

keşf eyle: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak.

17. Dehānı ġoncasını keşf eylemez rāz
18. Ḳomaz ġamz ide ġamze ile ġammāz

ġamz id:

ġamz id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Ara bozuculuk, söz taşıma, gammazlık, münâfıklık yapmak.

17. Dehānı ġoncasını keşf eylemez rāz
18. Ḳomaz ġamz ide ġamze ile ġammāz

ʿarūs-ı sırr:

ʿarūs-ı sırr: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Gizemli gelin.

19. ʿArūs-ı sırruñ açmayup niḳābın
20. Virür ḥüsn-i edeble ḫoş cevābın

ḥüsn-i edeb:

ḥüsn-i edeb: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Güzel edeb.

19. ʿArūs-ı sırruñ açmayup niḳābın
20. Virür ḥüsn-i edeble ḫoş cevābın

ʿaziz eyle:

ʿaẕīz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Değerli, saygın eylemek.

21. ʿAzi̯z eyler yine dürlü telaṭṭuf
22. Alur girer sarāya bi̯-tevaḳḳuf

deste-i zanbaḳ:

deste-i zanbaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Zambak demeti.

23. Ṭutar çün deste-i zanbaḳ elini
24. Yürür ol serv-ḳadd-ile ṣalını

nihāl-i bāġ:

nihāl-i bāġ: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Bahçenin fidanı.

25. Nihāl-i bāġ-ıla şāh-ı gül-i ter
26. Zeli̯ḫā gülşenine çün girürler

şāh-ı gül-i ter:

şāh-ı gül-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Taze gülün sultanı.

25. Nihāl-i bāġ-ıla şāh-ı gül-i ter
26. Zeli̯ḫā gülşenine çün girürler

cān-ı zelihā:

cān-ı zeli̯ḫā: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Zeliha'nın canı II Yusuf kıssasının kadın karakteri.

27. ʿAzi̯z-ile görüp anı Zeli̯ḫā
28. Düşer ti̯z āteşe cān-ı Zeli̯ḫā

şikāyet it:

şikāyet it: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Şikayet etmek, yakınmak.

29. Ṣanur Yūsuf varup itdi şikāyet
30. Ol itdügi işi ḳıldı ḥikāyet

hikāyet ḳıl:

ḥikāyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Hikaye etmek, anlatmak.

29. Ṣanur Yūsuf varup itdi şikāyet
30. Ol itdügi işi ḳıldı ḥikāyet

itdügi iş:

itdügi iş: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Yaptığı eylem.

29. Ṣanur Yūsuf varup itdi şikāyet
30. Ol itdügi işi ḳıldı ḥikāyet

fiġān it:

fiġān it: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Eyvah etmek.

33. Fiġān itdi çü ḳumrı̤ ol ḳamer-veş
34. Dilinden berḳ gibi ṣaçdı āteş

çihre-i rāz:

çihre-i rāz: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Sır yüzü.

35. Giderdi gül gibi yüzden ḥicābın
36. Götürdi çihre-i rāzuñ niḳābın

dürūġ-āmiz id:

dürūġ-āmı̤z id: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Yalanla karışık etmek.

37. Dürūġ-āmı̤z idüp evvel gözini
38. Boyar tezvı̤r-ile ṣıdḳuñ yüzini

pā-māl it:

pā-māl it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Ayaklar altına almak, çiğnemek II Hakir duruma düşürmek, perişan etmek.

39. Yüzin yırtup ṣaçın yold'itdi pā-māl
40. ʿAzı̤z'üñ yüzine yapışdı

fi’l-ḥāl

43. Virürsin egriye zülfüñ gibi yüz
44. İdersin anı hem-ser gice gündüz

degül mi:

degül mi: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Değil mi?

41. Didi vācib degül midür ġarāmet
42. Aña kim ide ḫāneñde ḫıyānet

hem-ser İd:

hem-ser İd: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Arkadaş olmak.

43. Virürsin egriye zülfüñ gibi yüz
44. İdersin anı hem-ser gice gündüz

ḫıyānet id:

ḫıyānet id: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Hainlik etmek, ihanet etmek.

41. Didi vācib degül midür ġarāmet
42. Aña kim ide ḫāneñde ḫıyānet

gözden şav:

gözden şav: Deyim
Mısra: **45**
Gönülden çıkarmak, artık sevmez ve anmaz olmak; görmek istememek.

45. Seni gözden ṣavar işler bitürür
46. Bucaḳda ṭurre-veş başlar yitürür

yüz vir:

yüz vir: Deyim
Mısra: **43**
İlgi, yakınlık göstermek.

bağruña baş:

baġruña baṣ: Deyim

Mısra: **47**

Kucaklamak.

47. Kemān-veş egrüyi baġruña baṣma
48. Ki oḳ virür senüñ ḳarşuñda ḫaṣma

peykān-ı ġam:

peykān-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Gam temreni II Sevgilinin kirpikleri.

49. İder peykān-ı ġamla sini dil-riẕş
50. Belā oḳlarına siẕneñ ḳılur riẕş

dil-riş İd:

dil-riẕş İd: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Yüreği yaralı etmek.

49. İder peykān-ı ġamla sini dil-riẕş
50. Belā oḳlarına siẕneñ ḳılur riẕş

riş kıl:

riẕş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Yaralamak.

49. İder peykān-ı ġamla sini dil-riẕş
50. Belā oḳlarına siẕneñ ḳılur riẕş

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Bu nedenle.

51. Bu yüzden çoḳ söz açd'ol tiẕr-ġamze
52. Düşünmedi ʿAziẕ itdügi remze

söz aç:

söz aç: Deyim

Mısra: **51**

Bahis konusu etmek, söylemek.

51. Bu yüzden çoḳ söz açd'ol tiẕr-ġamze
52. Düşünmedi ʿAziẕ itdügi

remze

55. Didügüñ sözlerin sırrın ʿayān it
56. Neye kim vāḳıf olduñsa beyān it

remze it:

remze it: Kalıp İfade
Mısra: **52**
İşaret etmek.

51. Bu yüzden çoḳ söz açd'ol ṭi̯r-ġamze
52. Düşünmedi ʿAzi̯z itdügi remze

zeli̯ḫā-yi şeker-bār:

zeli̯ḫā-yi şeker-bār: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Şeker yağdıran Zeli̯ḫā.

57. Duʿā idüp Zeli̯ḫā-yi şeker-bār
58. Didi baḫtun hemi̯şe ola bi̯dār

ʿayān it:

ʿayān it: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Göstermek, ortaya çıkarmak.

55. Didügüñ sözlerin sırrın ʿayān it
56. Neye kim vāḳıf olduñsa beyān it

duʿā id:

duʿā id: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Dua etmek. Allah'a yalvarmak, niyaz etmek.

57. Duʿā idüp Zeli̯ḫā-yi şeker-bār
58. Didi baḫtun hemi̯şe ola bi̯dār

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Açıklamak.

bidār ol:

bi̯dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Uyanık olmak, uykusuz kalmak.

57. Duʿā idüp Zeli̯ḫā-yi şeker-bār

58. Didi baḫtun hemi̯şe ola bi̯dār

oġul id: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Evlat edinmek; evladı yerine koymak.

63. Bu ʿİbri̯ ḳul kim idindüñ oġul sen

64. Bahā ṣayduñ dimedüñ aña ḳul sen

<u>ḫ∨āb-ı ġaflet:</u>

ḫ∨āb-ı ġaflet: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Gaflet uykusu.

61. Gözümi ḫ∨āb-ı ġaflet almış-ıdı

62. Ferāġat baḥrine dil ṭalmış-ıdı

ḫ∨āb-ı ġaflet: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Gaflet uykusu.

73. Bu ḥaletde irür ʿayn-ı ʿināyet

74. Gözümden zāyil olur ḫ∨āb-ı ġaflet

<u>oġul id:</u>

<u>hırmen-i nesrin:</u>

ḫırmen-i nesri̯n: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Yabangülü harmanı.

65. Gelür uġrı gibi bāli̯nüm üzre

66. Yatur ḫoş ḫırmen-i nesri̯nüm üzre

<u>gülistān-ı viṣāl:</u>

gülistān-ı viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Vuslat gülistanı; sevgiliye kavuşulan gül bahçesi.

67. Ben uyurken murādı bu ki nā-gāh

68. Gülistān-ı viṣālüme kese

rāh

tārāc id:

tārāc id: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Yağmalamak, talan etmek.

69. Yimişin bāġumuñ dire tamāmet

70. Güli tārāc ide reyḥānı ġāret

ʿayn-ı ʿināyet:

ʿayn-ı ʿināyet: Kalıp İfade

Mısra: **73**

İnayet, yardım kaynağı; ihsan nazarı.

73. Bu ḥaletde irür ʿayn-ı ʿināyet

74. Gözümden zāyil olur ḫ∨āb-ı ġaflet

zāyil ol:

zāyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Yok olmak.

73. Bu ḥaletde irür ʿayn-ı ʿināyet

74. Gözümden zāyil olur ḫ∨āb-ı ġaflet

gözüm aç:

gözüm aç: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Uyanmak II Farkına varmak.

75. Yüzini çünki gördüm gözüm açdum

76. Gelüp tiryāk umana zehr ṣaçdum

hiz eyle:

ḫiẓ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Yerinden sıçramak, kalkmak.

77. Çü ben ḫiẓ eyledüm üftān ü ḫiẓān

78. Öñümden yil gibi oldı giriẓān

girizān ol:

giriẕān ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Kaçmak, uzaklaşmak.

77. Çü ben ḫiẕ eyledüm üftān ü ḫiẕān
78. Öñümden yil gibi oldı giriẕān

kaçar dur:

ḳaçar dur: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Kaçmak, kurtulmak.

81. Çü gördüm kim ḳaçar durdum yügürdüm
82. Düşüp sāye gibi ardına sürdüm

şitāb ol:

şitāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Acele etmek, çabuk gitmek, seğirtmek.

83. Olup ardınca yil gibi şitāb
84. Revān oldum çü seyl-i nev-bahārān

seyl-i nev-bahārān:

seyl-i nev-bahārān: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Baharların seli.

83. Olup ardınca yil gibi şitāb
84. Revān oldum çü seyl-i nev-bahārān

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Akıp gitmek. Salınmak.

83. Olup ardınca yil gibi şitāb
84. Revān oldum çü seyl-i nev-bahārān

düzd-i bi-bāk:

düzd-i bi̱-bāk: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Korkusuz hırsız.

85. Ḳapudan çıḳmadın ol düzd-i bi̯-bāk
86. İrüp ṭutdum etegin cüst ü çālāk

kām u nā-kām:

kām u nā-kām: Kalıp İfade
Mısra: **87**
İster istemez.

87. Çekindi çıḳd'elümden kām u nā-kām
88. Şu vaḫşi̯ ḳuş gibi kim çāk ide dām

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Yırtmak, parçalamak.

87. Çekindi çıḳd'elümden kām u nā-kām
88. Şu vaḫşi̯ ḳuş gibi kim çāk ide dām

çāk-i pirāhen:

çāk-i pi̯rāhen: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Gömleğin yırtığı.

93. Açupdur çāk-i pi̯rāhen dehānın
94. İder bu ḳavlümüñ rūşen beyānın

beyānın İd:

beyānın İd: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Anlatmak, açık ve güzel söylemek, ifade etmek.

93. Açupdur çāk-i pi̯rāhen dehānın
94. İder bu ḳavlümüñ rūşen beyānın

siyāset it:

siyāset it: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Cezalandırmak.

95. Eger bu ḳula itmezseñ siyāset
96. Biri daḫı görür ider şenāʿat

senāʿat id:

şenāʿat id: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Kötülük, fenâlık etmek.

95. Eger bu ḳula itmezseñ siyāset
96. Biri daḫı görür ider şenāʿat

bu kerre:

bu kerre: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Bu defa.

97. Bu kerre eylemezseñ aña tehdiḍ
98. İder bir derʿasında daḫı teşdiḍ

tehdid eyle:

tehdiḍ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Korkutma, caydırma ve göz dağı verme, birisini korkutma.

97. Bu kerre eylemezseñ aña tehdiḍ
98. İder bir derʿasında daḫı teşdiḍ

teşdid İd:

teşdiḍ İd: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Şiddetlendirmek, şiddetini arttırmak.

97. Bu kerre eylemezseñ aña tehdiḍ
98. İder bir derʿasında daḫı teşdiḍ

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

99. Bunı vācib-durur bend eyleyesin
100. Tenin ḍarb-ıla ger şend eyleyesin

bend-i girān:

bend-i girān: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Sağlam, kurtulması zor zincir.

101. Ayaġına urup bend-i girānı
102. Ṣalasın gūşe-i zindāna anı

iş it: Kalıp İfade

Mısra: **103**

İş yapmak, çalışmak.

103. Bir iş it aña kim ḫalḳ ala ʿibret
104. Düşe Mıṣr içine ḳahruñla heybet

gūşe-i zindān:

gūşe-i zindān: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Zindan köşesi.

101. Ayaġına urup bend-i girānı
102. Ṣalasın gūşe-i zindāna anı

ʿaziz-i mıṣr:

ʿazi̱z-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Mısır azizi, Zeliha'nın kocası.

105. ʿAzi̱z-i Mıṣr işitdi çün bu sözi
106. İçine düşdi ġayret odı közi

ʿibret al:

ʿibret al: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Ders almak, ibret almak.

103. Bir iş it aña kim ḫalḳ ala ʿibret
104. Düşe Mıṣr içine ḳahruñla heybet

nār-ı ġayret:

nār-ı ġayret: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Kıskançlık ateşi.

107. Neyistāna ṣanasın od düşdi
108. Derūnı nār-ı ġayretle ṭutışdı

iş it:

nār-ı ḥiddet:

nār-ı ḥiddet: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Öfke ateşinden.

111. İçinden nār-ı ḥiddet ṭaşa geldi

112. Ġażabdan gāh durdı gāh oturdı

neşter ol:

neşter ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Keskin ve sivri uçlu bir bıçak hâline gelmek.

113. Teninde her ḳıl oldı tīz neşter

114. Yanından ne ṭursın diyü dürter

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Baş çeken; dik başlı, inatçı kimse.

115. Olur āteş gibi çün tünd ser-keş

116. Ṣaçar ejder gibi aġzından āteş

tīr-i melāmet:

tīr-i melāmet: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Kınama, ayıplama oku.

117. Atup her bir ḳılı tīr-i melāmet

118. Dilini ḳıldı şemşīr-i melāmet

şemşīr-i melāmet ḳıl:

şemşīr-i melāmet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Kınanma kılıcı haline getirmek.

117. Atup her bir ḳılı tīr-i melāmet

118. Dilini ḳıldı şemşīr-i melāmet

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Her bir.

117. Atup her bir ḳılı ṯir-i melāmet

118. Dilini ḳıldı şemşīr-i melāmet

vāḳıf ol:

vāḳıf ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

İdrak etmek, kavramak.

55. Didügüñ sözlerin sırrın ʿayān it

56. Neye kim vāḳıf olduñsa beyān it

ṭapu id:

ṭapu id: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hizmet etmek, birine kulluk etmek.

3. ʿAzīz'e şeş gelür ḳapu öñinde

4. Ṣaçup ḳalmaz ider ṭapu öñinde

Dizin

iş it:

iş it: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Kötülük yapmak.

1. Eyitdi Yūsuf'a n'itdüm saña ben

2. Ki bu vech-ile iş itdüñ baña sen

iş it: Kalıp İfade

Mısra: **267**

İş yapmak, davranmak.

267. Didi ne işidi bu iş ki itdüñ

268. Uyuban ġūle yañlış yola gitdüñ

yavuzlıḳ it:

yavuzlıḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Kötülük, fenalık etmek.

3. Senüñ ḥaḳḳuñda ne yavuzlıḳ itdüm

4. Budur ben bildügüm kim
uzlıḳ itdüm

uzlık it:

uzlıḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Yumuşak davranmak, uyuşmak, barışmak.

3. Senüñ ḥaḳḳuñda ne yavuzlıḳ itdüm
4. Budur ben bildügüm kim
uzlıḳ itdüm

nişār it:

nişār it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Saçmak, serpmek, dağıtmak.

5. Nişār itdüm yoluña genc ü māli
6. Ḳılup gençinemüñ küncini ḫālį

hāli Ḳıl:

ḫālį Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Boşaltmak; uzaklaştırmak.

5. Nişār itdüm yoluña genc ü māli
6. Ḳılup gençinemüñ küncini ḫālį

kul ḳıl:

ḳul ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Köle yapmak.

7. Ṣatun aldum seni vü ḳılmadum ḳul
8. Göñül virdüm saña idindüm oġul

göñül vir:

göñül vir: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Gönül vermek, sevmek, meyletmek.

7. Ṣatun aldum seni vü ḳılmadum ḳul
8. Göñül virdüm saña idindüm oġul

oġul id:

oġul id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Evlat edinmek; evladı yerine koymak.

7. Ṣatun aldum seni vü ḳılmadum ḳul
8. Göñül virdüm saña idindüm oġul

kār u bār:

kār u bār: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Kazanç, elde edilen şey.

9. Ḳılup teslīm öñüñde kār u bārı
10. Elüñe virmiş-idüm iḫtiyārı

teslim Ḳıl:

teslīm Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Teslim olmak, emaneti geri vermek.

9. Ḳılup teslīm öñüñde kār u bārı
10. Elüñe virmiş-idüm iḫtiyārı

vefā-dār ḳıl:

vefā-dār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Vefalı, sadık olmak.

11. Zeliḫā'yı saña ḳıldum vefā-dār
12. Ben oldum saña bende ol perestār

ben ol:

ben ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Ben (köle) oldum II Mısır Azizi.

11. Zeliḫā'yı saña ḳıldum vefā-dār
12. Ben oldum saña bende ol perestār

iḥsānlar it:

iḥsānlar it: Kalıp İfade

Mısra: **14**

İyilikler etmek, yardımlar

etmek.

13. Yoluñda yil gibi varum dağıtdum
14. Senüñ ḥaḳḳuñda çoḳ iḥsānlar itdüm

bu mı:

bu mı: Kalıp İfade
Mısra: **16**
bu muydu? böyle miydi? böyle mi olacaktı?

15. Niçe yol-ıdı işbu yol ki gitdüñ
16. ʿİvaż bu mıydı ol iḥsāna k'itdüñ

isāʾet it:

isāʾet it: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Kötü iş işleme, kötülük etme.

17. Benüm iḥsānuma itdüñ isāʾet
18. ʿAfāke'llāh zihį luṭf u mürüvvet

hoş it:

ḫoş it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Hoş etmek, iyi etmek.

19. Kişilik ancaḳ olur ne ḫoş itdüñ
20. Yidüñ ṭuzın u ṭuzluġın uşatduñ

kişilik ol:

kişilik ol: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İnsanlık olur.

19. Kişilik ancaḳ olur ne ḫoş itdüñ
20. Yidüñ ṭuzın u ṭuzluġın uşatduñ

deyr-i pür-āfet:

deyr-i pür-āfet: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Afet dolu dünya.

21. Binā olalı bu deyr-i pür-āfet
22. Yine iḥsāndur iḥsāna

mükāfāt

27. Eser ḫışmı yili çü bād-ı ṣarṣar

28. Vücūdı zevraḳın ġarḳ itmek ister

binā ol:

binā ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

İnşa olmak.

21. Binā olalı bu deyr-i pür-āfet

22. Yine iḥsāndur iḥsāna mükāfāt

ġarḳ it:

ġarḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Batırmak, boğmak.

27. Eser ḫışmı yili çü bād-ı ṣarṣar

28. Vücūdı zevraḳın ġarḳ itmek ister

gūş ur:

gūş ur: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Kulak vermek, Dinlemek.

25. ʿAziẓ'üñ sözine gūş urdı Yūsuf

26. Ġażab baḥrini ṭaşmış gördi Yūsuf

sebük-bār ol:

sebük-bār ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Dert yükü taşımayan, düşünce ve gamdan uzak (olan kişi).

29. Eyitdi iy ʿAziẓ olma sebük-bār

30. Günāhum yoḳ-durur ḳılma beni ḫ∨ār

bād-ı ṣarṣar:

bād-ı ṣarṣar: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

ḫ∨ār ḳıl:

ḫ∨ār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Hor, adice, aşağı, değersiz olmak.

29. Eyitdi iy ʿAziz olma sebük-bār

30. Günāhum yoḳ-durur ḳılma beni ḫ∨ār

taṣdik kıl:

taṣdiḳ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Onaylamak.

33. Didügi ḥaḳ degül bil bunı taḥḳiḳ

34. Sözinde ṣıdḳ yoḳdur ḳılma taṣdiḳ

ne ola:

ne ola: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Ne olur, ne çıkar?

35. Ne ola ʿavratuñ ʿaḳlı sözi ne

36. Er oldur k'uymaya ʿavrat sözine

meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ:

meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ: Atasözü

Mısra: **38**

Doğruluğunda şüphe olmayan bir şey için söylenen bir tabirdir.

37. Degüldür ḥaḳ bularuñ sözi muṭlaḳ

38. Meger Ḥaḳ bir diyeler yā yoġurt aḳ

iḥsān ekdüm ü küfrān bitürdüm:

iḥsān ekdüm ü küfrān bitürdüm: Atasözü

Mısra: **23**

İyilik ettim kötülük gördüm.

23. Ben iḥsān ekdüm ü küfrān bitürdüm

24. Çü bi-ḥāṣıldı pür-toḫmum yitürdüm

pehlū-yı çeb:

pehlū-yı çeb: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Sol taraf II Kaburga.

39. Yaradılmış-durur pehlū-yı çebden
40. Bulara rāstlıḳ yoḳ ol sebebden

ṭoġrulmak ol:

ṭoġrulmak ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Doğrulmak ol(maz).

41. Bular egri-durur ṭoġr'olmaḳ olmaz
42. Eyegü uvanur ṭoġrulmak olmaz

toġr'olmaḳ olmaz:

ṭoġr'olmaḳ olmaz: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Doğru, düz olmak olmaz.

41. Bular egri-durur ṭoġr'olmaḳ olmaz
42. Eyegü uvanur ṭoġrulmak olmaz

kendü id:

kendü id: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Kendi yapıp.

43. Ḫıyānet kim didi kendü idüpdür
44. Ḫıyānet yolına kendi gidüpdür

pirehen-çāk ol:

pi̱rehen-çāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Yırtık gömlek olmak.

45. Çi-ger gül gibi oldum pi̱rehen-çāk
46. Veli̱kin dāmenümdür serv-tek pāk

yüzüm aḳ alnum açuḳ:

yüzüm aḳ alnum açuḳ: Deyim

Mısra: **47**

Çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmamak.

47. Ḳamer gibi yüzüm aḳ

alnum açuḳ
48. Güneş gibi çöregümde çigim yoḳ

çöregümde çigim yoḳ:

çöregümde çigim yoḳ: Deyim
Mısra: **48**
İşinde hile yok.

47. Ḳamer gibi yüzüm aḳ alnum açuḳ
48. Güneş gibi çöregümde çigim yoḳ

ḳadrüm ol:

ḳadrüm ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Değeri olmak.

49. Benüm ne ḳadrüm ola bir avuç ḫāk
50. Veli̱kin ṣu gibi göñlüm-durur pāk

āteş-āsā ol:

āteş-āsā ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Ateş gibi yakıcı olmak.

51. Bu ḫāke ti̱z olma āteş-āsā
52. Ki ben ābi̱yem ü bādi̱ Zeli̱ḫā

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Bülbül gibi olan II Aşık kimse.

53. Görelden yüzümi bülbül olupdur
54. Gülistānum içi ġulġul olupdur

ġulġul ol:

ġulġul ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Gürültü olmak.

53. Görelden yüzümi bülbül olupdur
54. Gülistānum içi ġulġul olupdur

hevādār ol:

hevādār ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Hevesli, meyilli, tutkun olmak.

55. Ḳalup zülfüm kemendinde giriftār
56. Boyum servine olmışdur hevādār

āşüfte ol:

āşüfte ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Perişan olmak.

57. Görüp sünbüllerüm āşüfte oldı
58. Dimāġı dūd-ı sevdā ile ṭoldı

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Sevda dumanı.

57. Görüp sünbüllerüm āşüfte oldı
58. Dimāġı dūd-ı sevdā ile ṭoldı

meftūn id:

meftūn id: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Aşık etmek, aklını başından almak.

61. Oḳur günde baña biñ dürlü efsūn
62. Diler fitneyle cānum ide meftūn

āb u dāne it:

āb u dāne it: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Su ve tane etmek.

65. ʿİẕār ü ḫālin itdi āb u dāne
66. Ki göñlüm ḳuşın ide murġ-ı ḫāne

murġ-ı ḫāne id:

murġ-ı ḫāne id: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Ev kuşu etmek.

65. ʿİẕār ü ḫālin itdi āb u dāne
66. Ki göñlüm ḳuşın ide murġ-

ı ḫāne

miḥnetümle

74. Yanardum nār-ı derd-i ḥasretümle

āb u dāne:

āb u dāne: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Su ve ekmek II Kısmet, rızık.

67. Ḳara zülfinde mekr ağını gördüm

68. Ol āb u dānenüñ terkini urdum

bezm-i vaṣl:

bezm-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Kavuşma meclisi, kavuşmak.

77. Ḳıġırdı bezm-i vaṣla bini tenhā

78. Cemāli ḫ∨ānını ḳıldı müheyyā

kūşe-i ġurbet:

kūşe-i ġurbet: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Gurbet köşesi.

71. Oturup kūşe-i ġurbetde ḥālį

72. Yüridüm tūşe-i derd ü melālį

müheyyā ḳıl:

müheyyā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Hazırlamak.

77. Ḳıġırdı bezm-i vaṣla bini tenhā

78. Cemāli ḫ∨ānını ḳıldı müheyyā

nār-ı derd-i ḥasret:

nār-ı derd-i ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Hasret derdinin ateşi.

73. Boyanup kendü derd ü

gülu-gir ol:

gülu-gir ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Boğazdan zor geçmek.

81. Bilürdüm loḳmasın olur gülu-gi̱r
82. Gözüm açmadum ol ḫ∨āna çü kef-gi̱r

diş bile:

diş bile: Deyim
Mısra: **85**
Dişlerini keskin hale getirmek; hırslanmak, kötülük yapmak istemek.

85. Biledi diş ki la'linden ala kām
86. Diledi iş bite ben olmadum rām

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Uymak, boyun eğmek.

85. Biledi diş ki la'linden ala kām
86. Diledi iş bite ben olmadum rām

fürūzān id:

fürūzān id: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Aydınlık, parlak olmak.

87. Çü gördüm germ odın ider fürūzān
88. Gözüm yaşı gibi oldum giri̱zān

fürūzān id: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Aydınlık, parlak olmak.

131. Çü ʿavrat mekr odın ide fürūzān
132. Ḳılur biñ şi̱r-i ner baġrını biryān

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Gözyaşı.

87. Çü gördüm germ odın ider fürūzān
88. Gözüm yaşı gibi oldum giri̱zān

va’llāhü aʿlem

girizān ol:

girizān ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Kaçmak, uzaklaşmak.

87. Çü gördüm germ odın ider fürūzān

88. Gözüm yaşı gibi oldum girizān

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Yırtmak.

91. İrüp dāmānuma dırnaġı ildi

92. Çeküp pirāhenümi çāk ḳıldı

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Âlemin padişahı, sevgili.

93. Budur vāḳıʿ olan iy şāh-ı ʿālem

94. Didüm ben bildügüm va’llāhü aʿlem

vākıʿ ol:

vāḳıʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Vuku bulmak, uğramak, meydana gelmek.

93. Budur vāḳıʿ olan iy şāh-ı ʿālem

94. Didüm ben bildügüm va’llāhü aʿlem

vāḳıʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Vuku bulan, olan.

219. Bize bu ġonca sırrını ʿayān it

220. Bu vāḳıʿ olan aḥvāli beyān it

va’llāhü aʿlem:

va’llāhü aʿlem: Kalıp İfade

Mısra: **94**

En doğrusunu Allah bilir.

93. Budur vāḳıʿ olan iy şāh-ı

ʿālem

94. Didüm ben bildügüm
va’llāhü aʿlem

Feryat etmek.

97. Yine nāle idüp feryād ḳıldı
98. Ḫudā’nuñ birligini yād ḳıldı

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Tamamlamak, nihayete erdirmek.

95. Tamām itdi sözin çün ol perį-veş
96. Zeliḫā’nuñ içine düşdi āteş

nāle id:

nāle id: Kalıp İfade
Mısra: **97**
İnlemek.

97. Yine nāle idüp feryād ḳıldı
98. Ḫudā’nuñ birligini yād ḳıldı

āteş düş:

āteş düş: Deyim
Mısra: **96**
Ateş düşmek, yakmak, ızdırap vermek.

95. Tamām itdi sözin çün ol perį-veş
96. Zeliḫā’nuñ içine düşdi āteş

yād ḳıl:

yād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Zikretmek, söylemek.

97. Yine nāle idüp feryād ḳıldı
98. Ḫudā’nuñ birligini yād ḳıldı

feryād ḳıl:

feryād ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **97**

kand-ı mükerrer:

ḳand-ı mükerrer: Kalıp İfade
Mısra: **99**

Tekrar tekrar kaynatılarak özenle yapılmış şeker, tatlı

99. Bu acılıḳla ol ḳand-ı mükerrer
100. İçer ṣu gibi sevgendi mükerrer

halk it:

ḫalḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Yaratmak, yoktan var etme.

101. Anuñ Ḥaḳkı ki ḫalḳ itdi cihānı
102. Yaratdı bu zemi̱n ü āsmānı

zemin ü āsmān:

zemi̱n ü āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Yer ve gök.

101. Anuñ Ḥaḳkı ki ḫalḳ itdi cihānı
102. Yaratdı bu zemi̱n ü āsmānı

ʿarūs-ı āsmān:

ʿarūs-ı āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Gökyüzünün gelini II Güneş.

105. Felek mehdi vü ebrüñ dāyesiy'çün
106. ʿArūs-ı āsmān pi̱rāyesiy'çün

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Gözyaşı, girye.

107. Yirüñ dāġıyla baġrı başı-y-içün
108. Ṣunuñ zārıyla gözi yaşı-y-içün

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Gözyaşı, girye.

127. Çerāġ-ı kizbi çün rūşen ḳıla zen
128. Virür gözi yaşından aña revġan

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **250**

Gözyaşı.

249. Zeli̱ḫā'dan esipdür fitne yili

250. Gözi yaşıdur anuñ fitne si̱li

ṭob-ı muʿallak:

ṭob-ı muʿallaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Havada asılı duran top.

109. Yidi ṭob-ı muʿallaḳ ʿibreti'çün

110. Ṭoḳuz ḳaṣr-ı muṭabbaḳ zi̱neti'çün

ḳaṣr-ı muṭabbaḳ:

ḳaṣr-ı muṭabbaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **110**

İmar edilmiş köşk, saray.

109. Yidi ṭob-ı muʿallaḳ ʿibreti'çün

110. Ṭoḳuz ḳaṣr-ı muṭabbaḳ zi̱neti'çün

ṣaḥn-ı pāk:

ṣaḥn-ı pāk: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Sevgilinin temiz göğüs meydanı.

111. Bisāṭ-ı pāki-y-içün ṣaḥn-ı pāküñ

112. Yüzi ṣuyı'çün aḳan ni̱l-i pāküñ

bisāṭ-ı pāki:

bisāṭ-ı pāki: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Temiz örtü.

111. Bisāṭ-ı pāki-y-içün ṣaḥn-ı pāküñ

112. Yüzi ṣuyı'çün aḳan ni̱l-i pāküñ

nil-i pāk:

ni̱l-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Saf Nil Nehri.

111. Bisāṭ-ı pāki-y-içün ṣaḥn-ı

pāküñ

112. Yüzi ṣuyı’çün aḳan nı̱l-i pāküñ

yüzi ṣuyı’çün:

yüzi ṣuyı’çün: Kalıp İfade

Mısra: **112**

-nin sâyesinde, onun yüksek hatırı için, şerefi, mevkii hürmetine.

111. Bisāṭ-ı pāki-y-içün ṣaḥn-ı pāküñ

112. Yüzi ṣuyı’çün aḳan nı̱l-i pāküñ

Şeh-i mışr:

Şeh-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Mısr'ın sultânı.

113. ʿAzı̱z’ün ʿizzeti vü cāhı-y-içün

114. Şeh-i Mışr’uñ ulu dergāhı-y-içün

zāri it:

zārı̱ it: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Ağlamak, inlemek.

115. Pey-ā-pey içdi andı itdi zārı̱

116. Aḳıtdı acı yaş gözi bıñarı

gözi yaş:

gözi yaş: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Gözleri yaşarmak, ağlamak.

117. Gözi yaşlar döküp ḳopardı fitne

118. Ki Yūsuf’dan ḳopupdur gerd-i fitne

gerd-i fitne:

gerd-i fitne: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Fitne tozu.

117. Gözi yaşlar döküp ḳopardı fitne

118. Ki Yūsuf’dan ḳopupdur gerd-i fitne

hem hem:

hem hem: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Her ikisi de geçerli olan iki durumu anlatan bağlaç.

119. Hem ier daʿvi̯yi hem içer andı

120. Sen ol bi̯-ʿaḳl eri gör kim inandı

tezvi̯r ol:

tezvi̯r ol: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Yalan olmak II Yok olmak.

121. Beli̯ çünkim ola daʿvāsı tezvi̯r

122. Güvāhı bi̯-güvāhuñ and olur dir

and ol:

and ol: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Yemin etmek.

121. Beli̯ çünkim ola daʿvāsı tezvi̯r

122. Güvāhı bi̯-güvāhuñ and olur dir

sevgend ol:

sevgend ol: Kalıp İfade

Mısra: **123**

And, yemin olmak.

123. Çü şāhid olmasa olurdı sevgend

124. ʿAceb bu şāhide ḳarşu içer and

sevgend ol: Kalıp İfade

Mısra: **125**

And, yemin olmak.

125. Olur kez̲z̲āb olanuñ işi sevgend

126. Çü bir söz söyleye içer niçe and

şāhid ol:

şāhid ol: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Hazır bulunmak, tanık olmak.

123. Çü şāhid olmasa olurdı

sevgend

124. ʿAceb bu şāhide ḳarşu içer and

123. Çü şāhid olmasa olurdı sevgend

124. ʿAceb bu şāhide ḳarşu içer and

kezzāb ol:

kezz̲āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Pek yalancı olmak, çok yalan söylemek.

125. Olur kezz̲āb olanuñ işi sevgend

126. Çü bir söz söyleye içer niçe and

Çerāġ-ı kizb:

Çerāġ-ı kiz̲b: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Yalanın mumu.

127. Çerāġ-ı kiz̲bi çün rūşen ḳıla zen

128. Virür gözi yaşından aña revġan

and iç:

and iç: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Yemin etmek.

125. Olur kezz̲āb olanuñ işi sevgend

126. Çü bir söz söyleye içer niçe and

rūşen ḳıl:

rūşen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Aydınlatmak, ışıtmak.

127. Çerāġ-ı kiz̲bi çün rūşen ḳıla zen

128. Virür gözi yaşından aña revġan

and iç: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Yemin etmek.

rūşen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **222**

Aydınlatmak, parlatmak.

221. Bu fitn'odını kim yaḳdı nihānį
222. Yüzüñ nūrı gibi rūşen ḳıl anı

ṭuraġın eyle: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Durmak, duraklamak.

129. Bu revġanla çü cerb ide çerāġın
130. Ḳarār u ṣabruñ od eyler ṭuraġın

cerb id:

cerb id: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Yağlamak, semizlemek.

129. Bu revġanla çü cerb ide çerāġın
130. Ḳarār u ṣabruñ od eyler ṭuraġın

şir-i ner:

şįr-i ner: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Erkek aslan.

131. Çü ʿavrat mekr odın ide fürūzān
132. Ḳılur biñ şįr-i ner bağrını biryān

Karār u ṣabr:

Ḳarār u ṣabr: Kalıp İfade
Mısra: **130**
Tahammül ve dayanma.

129. Bu revġanla çü cerb ide çerāġın
130. Ḳarār u ṣabruñ od eyler ṭuraġın

biryān Ḳıl:

biryān Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Kebap etmek, kebap gibi yakmak.

131. Çü ʿavrat mekr odın ide fürūzān
132. Ḳılur biñ şįr-i ner bağrını

ṭuraġın eyle:

biryān

işāret

girye-i sevgend:

girye-i sevgend: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Yemin göz yaşı.

133. ʿAzi̯z ol girye-i sevgendi gördi

134. Ne işitdi ise inandı ṭurdı

reg-i cān:

reg-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Can damarı, şah damarı.

141. Reg-i cānına çün ʿūd urdı zaḫme

142. Süñük gibi gire her çūp laḫme

siyāset id:

siyāset id: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Cezalandırmak.

139. Diledi Yūsuf'a ide siyāset

140. Adam isterdi kim ide işāret

naḥs-i ekber:

naḥs-i ekber: Kalıp İfade

Mısra: **144**

En büyük uğursuz.

143. Bu ḥāletde görindi bir bed-aḫter

144. K'alur andan nuḥūset Naḥs-i ekber

işāret id:

işāret id: Kalıp İfade

Mısra: **140**

İşaret etmek.

139. Diledi Yūsuf'a ide siyāset

140. Adam isterdi kim ide

mevcūd ol:

mevcūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Var olmak, bulunmak.

145. Sözi od u yüzi dūd özi bi̯-sūd
146. Sücūd itmiş degül olalı mevcūd

sücūd it:

sücūd it: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Secde etmek.

145. Sözi od u yüzi dūd özi bi̯-sūd
146. Sücūd itmiş degül olalı mevcūd

dāġ-ı tezvi̯r:

dāġ-ı tezvi̯r: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Koğuculuk dağı.

149. Yüzinde dāġ-ı tezvi̯ri̯ mükerrer
150. Ḫaṭā üzre çekilmiş ḫaṭṭa beñzer

sezāsın eyle:

sezāsın eyle: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Yaraşır, uygun, lâyık olmak.

151. Didi ṭut Yūsuf'ı eyle sezāsın
152. Ol itdügi işüñ görsün cezāsın

itdügi iş:

itdügi iş: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Yaptığı eylem.

151. Didi ṭut Yūsuf'ı eyle sezāsın
152. Ol itdügi işüñ görsün cezāsın

zindān eyle:

zindān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Bir yeri yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz bir duruma getirmek.

153. Aġır bend-ile yirin eyle zindān
154. Olınca āşikāre sırr-ı

pinhān

sırr-ı pinhān:

sırr-ı pinhān: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Gizli sır.

153. Ağır bend-ile yirin eyle zindān
154. Olınca āşikāre sırr-ı pinhān

āşikāre ol:

āşikāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Ortaya çıkmak, görünür olmak.

153. Ağır bend-ile yirin eyle zindān
154. Olınca āşikāre sırr-ı pinhān

āheng it:

āheng it: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Ahenk etmek, düzenlemek.

155. Yitişdi Yūsuf' ol merd-i bi̯-neng
156. Çeküp zindān yolına itdi āheng

yüzini ṭut:

yüzini ṭut: Deyim

Mısra: **158**

Yüzünü çevirmek.

157. Boyandı Yūsuf'uñ çün derdi cāna
158. Duʿā yüzini ṭutdı āsmāna

merd-i bi-neng:

merd-i bi̯-neng: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Utanmaz kişi.

155. Yitişdi Yūsuf' ol merd-i bi̯-neng
156. Çeküp zindān yolına itdi āheng

bāb-ı ümid:

bāb-ı ümi̯d: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Ümit kapısı. İstenilen, arzu edilen bir şeyin gerçekleşmesi beklentisiyle özlenen durum.

159. Ḫalāyıḳdan yapup bāb-ı ümi̱din
160. Diler Ḫāliḳ'dan ol ḳapu kili̱din

egri ol:

egri ol: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Eğri olmak.

171. Anı kim ṭoġru itdüñ egri olmaz
172. Anı k'egri yaratduñ ṭoġru olmaz

dānā-yı esrār-ı nihān:

dānā-yı esrār-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Gizli sırların alimi.

161. Dir iy dānā-yı esrār-ı nihānı̱
162. Göñüller ġonçasınuñ rāz-dānı

ṭoġru it:

ṭoġru it: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Doğrultmak.

171. Anı kim ṭoġru itdüñ egri olmaz
172. Anı k'egri yaratduñ ṭoġru olmaz

hiç bir:

hi̱ç bir: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Hiçbir.

163. Saña gizlü degüldür hi̱ç bir rāz
164. Dürūġ u rāstdur ḳapuñda mümtāz

ṭoġru ol:

ṭoġru ol: Kalıp İfade
Mısra: **172**
Doğru ve dürüst olmak.

171. Anı kim ṭoġru itdüñ egri olmaz

172. Anı k’egri yaratduñ ṭoġru olmaz

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Nurla doldurmak, aydınlatmak.

173. Benüm ṣıdḳum yüzin pür-nūr eyle

174. Dürūġ u şek niḳābın dūr eyle

dūr eyle:

dūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **174**

Uzaklaştırmak.

173. Benüm ṣıdḳum yüzin pür-nūr eyle

174. Dürūġ u şek niḳābın dūr eyle

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Gizli tutulan sır.

175. Gider yüzden ṭumanını gümānuñ

176. Yüzin aç gün gibi rāz-ı nihānuñ

Ḫalāṣ it:

Ḫalāṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **177**

Kurtarmak.

177. Ḫalāş it dāmenüm töhmet elinden

178. Yaḳam ḳurtarıvir miḥnet elinden

sevḳ it:

sevḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Sevk etmek, yöneltmek.

185. ʿAceb sevḳ itdi anı ḥikmetü’llāh

186. Ki ṭuş olur bu ġavġā üzre-nā-gāh

ṭuş ol:

ṭuş ol: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Karşılaşmak, rast gelmek.

185. ʿAceb sevḳ itdi anı ḥikmetü'llāh

186. Ki ṭuş olur bu ġavġā üzre-nā-gāh

tıfl-ı nādān:

ṭıfl-ı nādān: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Cahil, küçük çocuk.

187. Elinde bile üç aylıḳ bir oġlan

188. Daḫı kendüyi bilmez ṭıfl-ı nādān

ġulġul id:

ġulġul id: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Bağrışıp çağrışmak, şamata etmek.

193. Çi-ger bülbül gibi iderdi ġulġul

194. Tekellüm eylemezdi li̱k çün gül

tekellüm eyle:

tekellüm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Söylemek, konuşmak.

193. Çi-ger bülbül gibi iderdi ġulġul

194. Tekellüm eylemezdi li̱k çün gül

gözini dik:

gözini dik: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Gözünü dikmek, bakışlarını yöneltmek.

195. Bu ḥāli göricek açdı yüzini

196. ʿAzi̱z'üñ yüzine dikdi gözini

fiġān id:

fiġān id: Kalıp İfade

Mısra: **197**

Feryat etmek, bağırmak.

197. Fiġān idüp didi iy ʿāḳıl ādem

198. Ḳo taʿcįli teʾmmül eyle bir dem

hatarnāk ol:

ḫaṭarnāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **200**

Tehlikeli, korkulu olmak.

199. Ḫaṭarlu işi işleme ġażabnāk

200. Ġażab-nāküñ olur işi ḫaṭarnāk

sezā-vār-ı ʿuḳūbet:

sezā-vār-ı ʿuḳūbet: Kalıp İfade

Mısra: **201**

Eziyet görmeye layık.

201. Degül Yūsuf sezā-vār-ı ʿuḳūbet

202. Yaraşmaz ol güle ḫār-ı ʿuḳūbet

hār-ı ʿuḳūbet:

ḫār-ı ʿuḳūbet: Kalıp İfade

Mısra: **202**

Eziyet dikeni.

201. Degül Yūsuf sezā-vār-ı ʿuḳūbet

202. Yaraşmaz ol güle ḫār-ı ʿuḳūbet

ihsān it:

iḥsān it: Kalıp İfade

Mısra: **204**

İyi ve cömert davranmak.

203. Bulamazsın sen anuñ gibi mevlā

204. Anuñ ḥaḳḳında iḥsān itseñ evlā

fermān-ı İlāhi:

fermān-ı İlāhį: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Allah'ın emri.

205. Meger irişdi fermān-ı İlāhį

206. Ki virür ṭıfl-ı se-māha güvāhį

nev-bāde-i būstān-ı ʿibret:

nev-bāde-i būstān-ı ʿibret: Kalıp İfade
Mısra: **212**
Ders alma bahçesinin taze şarabı.

211. Görür oğlanda kim var söze ḳuvvet
212. Dir iy nev-bāde-i būstān-ı ʿibret

ālāyiş-i şi̱r:

ālāyiş-i şi̱r: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Süt bulaşığı.

213. Daḫı aġzuñda var ālāyiş-i şi̱r
214. Dilüñ sözde urur şi̱rāne şimşi̱r

faẕ̇l-ı yezdān:

faẕ̇l-ı yezdān: Kalıp İfade
Mısra: **215**
Allah'ın fazlı, lütfu.

215. Saña çün virdi ḳudret faẕ̇l-ı Yezdān
216. Zebānuñ urdı söz ṭopına çevgān

gül-i gülzār-ı ḳudret ḳıl:

gül-i gülzār-ı ḳudret ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **217**
Kudret gül bahçesin gülü olmak.

217. Yüzüñ ḳıldı gül-i gülzār-ı ḳudret
218. Dilüñi̱ bülbül-i bāġ-ı feṣāḥet

bülbül-i bāġ-ı feṣāḥet:

bülbül-i bāġ-ı feṣāḥet: Kalıp İfade
Mısra: **218**
Mânâ bahçesinin bülbülü.

217. Yüzüñ ḳıldı gül-i gülzār-ı ḳudret
218. Dilüñi̱ bülbül-i bāġ-ı feṣāḥet

ʿayān it:

ʿ***ayān it:*** Kalıp İfade

Mısra: **219**

Açıklamak, ortaya koymak, aşikar etmek.

219. Bize bu ġonca sırrını ʿayān it
220. Bu vāḳıʿ olan aḥvāli beyān it

beyān it:

beyān it: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Açıklamak.

219. Bize bu ġonca sırrını ʿayān it
220. Bu vāḳıʿ olan aḥvāli beyān it

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Bu kadar, bu kadar çok.

225. Yiter bu deñlü keşf-i rāz ḳılmaḳ
226. Ne ḥācet kendümi ġammāz ḳılmaḳ

keşf-i rāz ḳıl:

keşf-i rāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Sırrı açığa çıkarmak.

225. Yiter bu deñlü keşf-i rāz ḳılmaḳ
226. Ne ḥācet kendümi ġammāz ḳılmaḳ

ġammāz ḳıl:

ġammāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **226**

Fitneci yapmak.

225. Yiter bu deñlü keşf-i rāz ḳılmaḳ
226. Ne ḥācet kendümi ġammāz ḳılmaḳ

yüzi ḳara:

yüzi ḳara: Deyim

Mısra: **227**

Yüzü kara; utanacak bir durumu olan (kimse).

227. Hemişe yüzi ġammāzuñ ḳaradur
228. Kişi ġammāz olmaḳ ne revādur

yüzi ḳara: Kalıp İfade
Mısra: **283**
Utanılacak bir durumu olan.

283. Ṣaçuñ yenginden çün yüzi ḳarasın
284. Gözüñ yaşıyla yu yüzüñ ḳarasın

ġammāz ol:

ġammāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **228**
Birisine iftira ederek zarar veren, münafık, fitneci olmak.

227. Hemişe yüzi ġammāzuñ ḳaradur
228. Kişi ġammāz olmaḳ ne revādur

müşk-i Çin:

müşk-i Çin: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Çin miski.

229. Anuñ'çün müşk-i Çin oldı siyeh-rū
230. Ki yüz perde içinde gösterür bū

siyeh-rū ol:

siyeh-rū ol: Kalıp İfade
Mısra: **229**
Yüzü kara, günahkar, utanmaz olmak.

229. Anuñ'çün müşk-i Çin oldı siyeh-rū
230. Ki yüz perde içinde gösterür bū

izhār id:

izhār id: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek, aşikar etmek.

231. Anuñ'çün ağıza düşmiş-durur dil

232. Ki ol iẓhār ider ketm
itdügin dil

ketm it:

ketm it: Kalıp İfade
Mısra: **232**
Saklamak, gizli tutmak.

231. Anuñ'çün ağıza düşmiş-
durur dil
232. Ki ol iẓhār ider ketm
itdügin dil

ġonça-i bāġ:

ġonça-i bāġ: Kalıp İfade
Mısra: **235**
Bahçenin goncası.

235. Anuñ'çün tāze-rūdur
ġonça-i bāġ
236. Ki gizler rāzı ṣaḳlar
perdeyi ṣaġ

bezm-i selāṭinde ol:

bezm-i selāṭinde ol: Kalıp İfade
Mısra: **238**
Sultanlar meclisi olmak.

237. Çü muṭrın gözedür
sāzında perde
238. Olur bezm-i selāṭinde
naẓarda

ġamz eyle:

ġamz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **239**
Gözle, kaşla işâret etme, göz kırpma.

239. Degül ġamz eylemek
maḳṣūdum ammā
240. Bu deñlü itmek olur sırrı
peydā

bu deñlü ol:

bu deñlü ol: Kalıp İfade
Mısra: **240**
Bu kadar, bu kadar çok olur.

239. Degül ġamz eylemek
maḳṣūdum ammā
240. Bu deñlü itmek olur sırrı
peydā

peydā it:

peydā it: Kalıp İfade

Mısra: **240**

Meydana getirmek; belirmek, görünmek.

239. Degül ġamz eylemek maḳṣūdum ammā
240. Bu deñlü itmek olur sırrı peydā

pes ü piş:

pes ü piş: Kalıp İfade

Mısra: **242**

Arka ve ön.

241. İşşinii Yūsuf'uñ var eyle teftīş
242. Ara dāmānınuñ çākin pes ü piş

çāk-ı dāmen ol:

çāk-ı dāmen ol: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Eteği yırtık olmak.

243. Ger oldıysa öñinde çāk-ı dāmen
244. Zeliḫā gül gibidür pāk-dāmen

gūş it:

gūş it: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Dinlemek.

245. Urupdur Yūsuf aña mekr ḫārın
246. Anuñ gūş itme bülbül gibi zārın

hükūmet Ḳıl:

ḥükūmet Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **251**

İdare etmek, yönetmek.

251. Ḳılup ol ṭıfl-ı se-māha ḥükūmet
252. İder ḫoş vech-ile faṣl-ı ḫuṣūmet

faṣl-ı ḫuṣūmet:

faṣl-ı ḫuṣūmet: Kalıp İfade

Mısra: **252**

Düşmanlık, kıskançlık devri.

251. Ḳılup ol ṭıfl-ı se-māha ḥükūmet
252. İder ḫoş vech-ile faṣl-ı ḫuṣūmet

ḫoş İd:

ḫoş İd: Kalıp İfade
Mısra: **252**
Mutlu etmek, sevindirmek.

251. Ḳılup ol ṭıfl-ı se-māha ḥükūmet
252. İder ḫoş vech-ile faṣl-ı ḫuṣūmet

ḥiṭābı it:

ḥiṭābı it: Kalıp İfade
Mısra: **253**
Söz söylemek, söz yöneltmek.

253. Çün itd'ol şir-ḫ∨āre bu ḫiṭābı
254. ʿAziz'üñ sākin oldı ıżṭırābı

ıżṭırābı ol:

ıżṭırābı ol: Kalıp İfade
Mısra: **254**
Dert, acı olur.

253. Çün itd'ol şir-ḫ∨āre bu ḫiṭābı
254. ʿAziz'üñ sākin oldı ıżṭırābı

çāk ol:

çāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **258**
Yırtılmak, parçalanmak.

257. Ṭolanur Yūsuf'ı gül gibi çālāk
258. Görür ardından olmış pirehen çāk

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade
Mısra: **269**
Uzun boylu servi. II Servi ağacı.

269. Urup ol serv-i āzāda bu ḳaydı
270. Yaḳin bildüm ki sen itdüñ

bu keydi

yaḳin bil:

yaḳ̱in bil: Kalıp İfade

Mısra: **270**

Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

269. Urup ol serv-i āzāda bu ḳaydı
270. Yaḳ̱in bildüm ki sen itdüñ bu keydi

çeşm-i fettān:

çeşm-i fettān: Kalıp İfade

Mısra: **271**

Fitne çıkaran göz.

271. Bu fitne çeşm-i fettānuñ işidür
272. Kimesne itmedi anuñ işidür

bed-nām it:

bed-nām it: Kalıp İfade

Mısra: **273**

Kötü şöhretli etmek.

273. Ne-y-içün kendüñi bed-nām itdüñ
274. İşüñi puḫte-y-iken ḫām itdüñ

ḫām it:

ḫām it: Kalıp İfade

Mısra: **274**

İki büklüm etmek.

273. Ne-y-içün kendüñi bed-nām itdüñ
274. İşüñi puḫte-y-iken ḫām itdüñ

ẓulm İd:

ẓulm İd: Kalıp İfade

Mısra: **275**

Zulmetmek, eziyet vermek.

275. İdersin ẓulm dirsin ġayre ẓālim
276. Ḳılursın cürmüñ-ile ḫalḳı mücrim

mücrim Ḳıl:

mücrim Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **276**

Günahkar, suçlu olmak.

275. İdersin ẓulm dirsin ġayre ẓālim
276. Ḳılursın cürmüñ-ile ḫalḳı mücrim

ġaddār ol:

ġaddār ol: Kalıp İfade

Mısra: **277**

Acımasız, insafsız, merhametsiz davranmak.

277. Eyü gādr eyledüñ ġaddār olduñ
278. Gözüñ gibi yiter mekkār olduñ

gādr eyle:

gādr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **277**

Zulmetmek, kötü muamelede bulunmak.

277. Eyü gādr eyledüñ ġaddār olduñ
278. Gözüñ gibi yiter mekkār olduñ

mekkār ol:

mekkār ol: Kalıp İfade

Mısra: **278**

Hilekar olmak.

277. Eyü gādr eyledüñ ġaddār olduñ
278. Gözüñ gibi yiter mekkār olduñ

dil-teng ol:

dil-teng ol: Kalıp İfade

Mısra: **279**

Gönlü daralmak, kederli, sıkıntılı olmak, içi sıkılmak.

279. Olup ġonça dehānuñ gibi dil-teng
280. Ḫacāletden yüzüñi eyle gül-reng

gül-reng eyle:

gül-reng eyle: Kalıp İfade

Mısra: **280**

Gül renkli, kırmızı.

279. Olup ġonça dehānuñ gibi dil-teng
280. Ḫacāletden yüzüñi eyle gül-reng

gözüñ yaşı:

gözüñ yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **284**
Göz yaşı.

283. Ṣaçuñ yenginden çün yüzi ḳarasın
284. Gözüñ yaşıyla yu yüzüñ ḳarasın

yüzüñ ḳara:

yüzüñ ḳara: Kalıp İfade
Mısra: **284**
Utanılacak durum.

283. Ṣaçuñ yenginden çün yüzi ḳarasın
284. Gözüñ yaşıyla yu yüzüñ ḳarasın

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **285**
Tek tek, birer birer.

285. Ne geldiyse diline geldi bir bir
286. Acı dillerle atdı aġulu tīr

nişāne id:

nişāne id: Kalıp İfade
Mısra: **287**
Hedef hâline getirmek, hedef tahtası yapmak.

287. Zeliḫā'nuñ idüp cānın nişāne
288. Melāmet oḳların ḳıldı revāne

revāne ḳıl:

revāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **288**
Göndermek, yola koymak.

287. Zeliḫā'nuñ idüp cānın nişāne
288. Melāmet oḳların ḳıldı revāne

ġadr it:

ġadr it: Kalıp İfade

Mısra: **289**

Haksızlık etmek, bir kimsenin zarara uğramasına sebep olmak.

289. Pes andan Yūsuf'a ġadr itdi bi̱-ḥad

290. Nevāziş gösterüp luṭf itdi bi̱-ʿad

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **289**

Ondan sonra.

289. Pes andan Yūsuf'a ġadr itdi bi̱-ḥad

290. Nevāziş gösterüp luṭf itdi bi̱-ʿad

luṭf it:

luṭf it: Kalıp İfade

Mısra: **290**

İyi davranmak, hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.

289. Pes andan Yūsuf'a ġadr itdi bi̱-ḥad

290. Nevāziş gösterüp luṭf itdi bi̱-ʿad

serv-i gül-ruḫ:

serv-i gül-ruḫ: Kalıp İfade

Mısra: **291**

Gül yanaklı servi (boylu sevgili).

291. Didi iy pāk-dāmen serv-i gül-ruḫ

292. Seri̱r-i ʿiffet üzre şāh-ı ferruḫ

şāh-ı ferruḫ:

şāh-ı ferruḫ: Kalıp İfade

Mısra: **292**

Uğurlu padişah.

291. Didi iy pāk-dāmen serv-i gül-ruḫ

292. Seri̱r-i ʿiffet üzre şāh-ı ferruḫ

seri̱r-i ʿiffet:

serîr-i ʿiffet: Kalıp İfade

Mısra: **292**

Namus tahtı, iffet tahtı.

291. Didi iy pāk-dāmen serv-i gül-ruḫ

292. Serîr-i ʿiffet üzre şāh-ı ferruḫ

kerem kıl:

kerem ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **293**

Cömertlik etmek, asalet göstermek.

293. Kerem ḳıl açma bu sözden dehānı

294. Bu yüzden kimseye ḳılma beyānı

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **294**

Bu nedenle.

293. Kerem ḳıl açma bu sözden dehānı

294. Bu yüzden kimseye ḳılma beyānı

beyānı kıl:

beyānı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **294**

Bildirmek, anlatmak, söylemek.

293. Kerem ḳıl açma bu sözden dehānı

294. Bu yüzden kimseye ḳılma beyānı

setr eyle:

setr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **295**

Örtmek, kapamak, gizlemek.

295. Bu sırrı setr eyle perde-pūş ol

296. Dilüñe alma bu rāzı ḫamūş ol

yıprak ol:

yıpraḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **298**

Yıpranmış olmak.

297. Ne ḫoşdur ġonca gibi aġzı yummaḳ
298. Gerekmez gül gib'olmaḳ aġzı yıpraḳ

şekl-i nādir:

şekl-i nādir: Kalıp İfade
Mısra: **301**
Ender şekilli.

301. Hemi̱n besdür saña iy şekl-i nādir
302. Ki baña ṭoġrılu̱ġuñ oldı ẓāhir

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **302**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

301. Hemi̱n besdür saña iy şekl-i nādir
302. Ki baña ṭoġrılu̱ġuñ oldı ẓāhir

meşġūl ol:

meşġūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **304**
Uğraşmak, meşgul olmak.

303. Didi bu sözi girdi ḫalvetine
304. Yine meşġūl oldı ṣoḫbetine

ḥāli ol:

ḥāli ol: Kalıp İfade
Mısra: **305**
Tenhalaşmak, boşalmak.

305. Yanında olmış-iken ḥāli bellü
306. Zeli̱ḫā-y-ıla oldı yaġlu ballu

bi-ġayret ol:

bi̱-ġayret ol: Kalıp İfade
Mısra: **307**
Çaba harcamamak, ekstra çabaya gerek kalmamak.

307. Yaraşmaz erlere bi̱-ġayret olmaḳ
308. Çü ġayret olmaya yig

ʿavrat olmaḳ

308. Çü ġayret olmaya yig
ʿavrat olmaḳ

ʿavrat ol:

ʿavrat ol: Kalıp İfade
Mısra: **308**
Eş olmak.

307. Yaraşmaz erlere bi̯-ġayret olmaḳ
308. Çü ġayret olmaya yig ʿavrat olmaḳ

ʿavrat ol: Kalıp İfade
Mısra: **349**
Kadın olsun.

349. Er olsun ʿavrat olsun ṭoġrısı bu
350. Dimek müşkil eyü oldur yavuz bu

ġayret ol:

ġayret ol: Kalıp İfade
Mısra: **308**
Gayret göstermek, çabalamak.

307. Yaraşmaz erlere bi̯-ġayret olmaḳ

ṣabr ḳıl:

ṣabr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **311**
Sabretmek, tahammül etmek.

311. Egerçi kişi ḫoşdur ṣabr ḳıla
312. Degül ol ḥadde kim bu sed yıḳıla

zen-i mekkāre:

zen-i mekkāre: Kalıp İfade
Mısra: **313**
Hileci, düzenbaz kadın.

313. Zen-i mekkāredür bu seddi bozan
314. Niçe sedd-i Sikender bozdı bu zen

sedd-i sikender:

sedd-i sikender: Kalıp İfade
Mısra: **314**
İskender bu köprüyü yaparak

halkı Yecüc Mecüc'un zulmünden kurtarmıştır.

313. Zen-i mekkāredür bu seddi bozan
314. Niçe sedd-i Sikender bozdı bu zen

emin ol:

emiṉ ol: Kalıp İfade
Mısra: **318**
İnanmak, güvenmek.

317. Çü bildüñ aṣlını bu dāsitānuñ
318. Ṣaḳın olma emiṉ mekrinden anuñ

keydi metin:

keydi̇ meti̇n: Kalıp İfade
Mısra: **319**
"...Benim tuzağım sağlamdır." anlamında âyetten bir bölüm II Ben onlara mühlet veriyorum. Muhakkak ki benim tuzağım sağlam ve kuvvetli bir tuzaktır (Kalem, 68/45).

319. Ki mekri muḥkem ü keydi̇ metiṉdür
320. Bulardan dūr olah Ḥaḳḳ'a yaḳındur

tiġ-ı niṟeng:

tiġ-ı niṟeng: Kalıp İfade
Mısra: **321**
Hile kılıcı.

321. Çekerler ġamzelerden tiġ-ı niṟeng
322. Ciger ḳanın iderler yüzlere reng

reng id:

reng id: Kalıp İfade
Mısra: **322**
Hile yapmak, oyun yapmak.

321. Çekerler ġamzelerden tiġ-ı niṟeng
322. Ciger ḳanın iderler yüzlere reng

bi-şek ol:

bi̇-şek ol: Kalıp İfade
Mısra: **324**

Şüphesiz olmak.

323. Yirüñ yüzinde evvel ḳan dökilmek
324. Bu ʿavratlar ucından oldı bi̱-şek

ḫamūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **296**
Susmak.

295. Bu sırrı setr eyle perde-pūş ol
296. Dilüñe alma bu rāzı ḫamūş ol

ḳātil ol:

ḳātil ol: Kalıp İfade
Mısra: **325**
Cana kıymak, birini öldürmek.

325. Bulardan ötrü ḳātil oldı Ḳābil
326. Bulardan ötrü maḳtūl oldı Hābil

perde-pūş ol:

perde-pūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **295**
Perdeyle örtmek.

295. Bu sırrı setr eyle perde-pūş ol
296. Dilüñe alma bu rāzı ḫamūş ol

maḳtūl ol:

maḳtūl ol: Kalıp İfade
Mısra: **326**
Öldürülmüş, katledilmiş olmak.

325. Bulardan ötrü ḳātil oldı Ḳābil
326. Bulardan ötrü maḳtūl oldı Hābil

nāḳışātü'l-ʿaḳlı ve'd-din:

nāḳışātü'l-ʿaḳlı ve'd-di̱n: Hadis
Mısra: **327**
"Kadınların aklı ve dini eksiktir" meâlli bir hadis.

327. Bulardur nāḳışātü'l-ʿaḳlı ve'd-di̱n
328. Ṭaşı ṣıdḳ u ṣafā içi ṭolu

ḫamūş ol:

kịn

330. Süleymān'uñ virür mührini dịve

sıdḳ u ṣafā:

ṣıdḳ u ṣafā: Kalıp İfade

Mısra: **328**

Doğruluk ve saflık.

327. Bulardur nāḳışātü'l-ʿaḳlı ve'd-dịn

328. Ṭaşı sıdḳ u ṣafā içi ṭolu kịn

ive ive:

ive ive: Kalıp İfade

Mısra: **329**

Hızlı hızlı, acele acele.

329. İşin fkr itmez işler ive ive

330. Süleymān'uñ virür mührini dịve

fkr it:

fkr it: Kalıp İfade

Mısra: **329**

Düşünmek.

329. İşin fkr itmez işler ive ive

nār eyle:

nār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **334**

Ateşe çevirmek; cehenneme atmak.

333. Cihānı Ādem'e ṭar eylediler

334. Siyāvūş'uñ yirin nār eylediler

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **335**

Işıkla dolmak.

335. Ṭaşı nūr oldı bunlaruñ içi nār

336. Elinde tāze gül dāmānı pür-ḫār

tāze gül:

tāze gül: Kalıp İfade

Mısra: **336**

Yeni açılmış gül.

335. Ṭaşı nūr oldı bunlaruñ içi nār
336. Elinde tāze gül dāmānı pür-ḫār

hārūt-ı bābil:

hārūt-ı bābil: Kalıp İfade
Mısra: **338**
Babil' in sihir yapan büyük meleği.

337. Bular çün depredeler siḥr-ile dil
338. Ṣalar baş aşaġa Hārūt-ı Bābil

baş aşaġa:

baş aşaġa: Kalıp İfade
Mısra: **338**
Başı aşağı gelmiş, ters yüz.

337. Bular çün depredeler siḥr-ile dil
338. Ṣalar baş aşaġa Hārūt-ı Bābil

pür-āhū id:

pür-āhū id: Kalıp İfade
Mısra: **341**
Âh dolu gönül olmak.

341. Niçe bi-ʿaybı pür-āhū iderler
342. Niçe arslamları āhū iderler

āhū id:

āhū id: Kalıp İfade
Mısra: **342**
Ceylan yapmak.

341. Niçe bi-ʿaybı pür-āhū iderler
342. Niçe arslamları āhū iderler

ṣad-ṣāh Ḳıl:

ṣad-ṣāh Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **344**
Binlerce şah olmak.

343. Ururlar ġamzeler tirini küstāḫ
344. Ḳılurlar şāne-veş başını

ṣad-ṣāḫ

355. Yavuzlaruñ yüzi pür-dūd olsun
356. Eyülerden Ḫudā ḫoşnud olsun

er ol:

er ol: Kalıp İfade
Mısra: **349**
Erkek olsun.

349. Er olsun ʿavrat olsun ṭoġrısı bu
350. Dimek müşkil eyü oldur yavuz bu

tūşe-i derd:

tūşe-i derd: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Dert azığı.

71. Oturup kūşe-i ġurbetde ḥāliḫ
72. Yüridüm tūşe-i derd ü melāliḫ

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **355**
Çok dumanlı olmak.

355. Yavuzlaruñ yüzi pür-dūd olsun
356. Eyülerden Ḫudā ḫoşnud olsun

andı iç:

andı iç: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Yemin etmek.

119. Hem ier daʿviḫyi hem içer andı
120. Sen ol biḫ-ʿaḳl eri gör kim inandı

hoşnud ol:

ḫoşnud ol: Kalıp İfade
Mısra: **356**
Memnun olmak, gönlü hoş olmak, râzı olmak.

sen it:

sen it: Kalıp İfade

Mısra: **169**

İkinci teklik şahıs zamiri II Allah.

169. Felek mi̱zānını ṭoġru sen itdüñ

170. Hilāli böyle egri sen yaratduñ

sen it: Kalıp İfade

Mısra: **270**

Sen yaptın II Zeli̱ḫā yaptı.

269. Urup ol serv-i āzāda bu ḳaydı

270. Yaḳi̱n bildüm ki sen itdüñ bu keydi

taʿrifi ol:

taʿri̱fi ol: Kalıp İfade

Mısra: **310**

Tarif, açıklama olmak.

309. Ḥiṣārıdur kişinüñ sedd-i ġayret

310. Erüñ taʿri̱fi olur ḥadd-i ġayret

teʾmmül eyle:

teʾmmül eyle: Kalıp İfade

Mısra: **198**

İyice düşünmek.

197. Fiġān idüp didi iy ʿāḳıl ādem

198. Ḳo taʿci̱li teʾmmül eyle bir dem

sedd-i ġayret:

sedd-i ġayret: Kalıp İfade

Mısra: **309**

Gayret engeli.

309. Ḥiṣārıdur kişinüñ sedd-i ġayret

310. Erüñ taʿri̱fi olur ḥadd-i ġayret

hadd-i ġayret:

ḥadd-i ġayret: Kalıp İfade

Mısra: **310**

Gayret sınırı.

309. Ḥiṣārıdur kişinüñ sedd-i ġayret

310. Erüñ taʿri̱fi olur ḥadd-i

ġayret

ʿibāret

224. Eyitdi ʿārife besdür işāret

ṭıfl-ı se-māh:

ṭıfl-ı se-māh: Kalıp İfade

Mısra: **206**

Üç aylık çocuk.

205. Meger irişdi fermān-ı İlāhį̈

206. Ki virür ṭıfl-ı se-māha güvāhį̈

ṭıfl-ı se-māh: Kalıp İfade

Mısra: **251**

Üç aylık çocuk.

251. Ḳılup ol ṭıfl-ı se-māha ḥükūmet

252. İder ḫoş vech-ile faṣl-ı ḫuṣūmet

teftiş eyle:

teftiş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **241**

Sorup araştırmak.

241. İşşinii Yūsuf'uñ var eyle teftį̈ş

242. Ara dāmānınuñ çākin pes ü pį̈ş

tūṭi-i şekker-ʿibāret:

ṭūṭį̈-i şekker-ʿibāret: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Tatlı cümle kuran papağanı II

Üç aylık çocuk.

223. Girü ol ṭūṭį̈-i şekker-

bulardan dūr olan Ḥaḳḳ'a yaḳındur:

bulardan dūr olan Ḥaḳḳ'a yaḳındur: Atasözü

Mısra: **320**

İyi dost edinmek gerek,

kötülerden uzak olanlar

Allah'a yakın olurlar.

319. Ki mekri muḥkem ü keydį̈ metį̈ndür

320. Bulardan dūr olah Ḥaḳḳ'a yaḳındur

eyü şanduġuñı yoldaşından şor:

eyü şanduġuñı yoldaşından şor:

Atasözü

Mısra: **352**

Kişinin iyi olup olmadığını arkadaşından sormak gerekir.

351. Kişinüñ içi bilinmez ṭaşından
352. Eyü ṣanduġuñı ṣor yoldaşından

barmak elde düz degüldür:

barmaḳ elde düz degüldür: Kalıp İfade

Mısra: **353**

Parmak elde düz durmaz.

353. Nitekim barmaḳ elde düz degüldür
354. Zamāne ḫalḳı hep düpdüz degüldür

ağzını açdı vü gözini yumdı:

ağzını açdı vü gözini yumdı: Deyim

Mısra: **265**

Öfkelenip bütün kaygıları bir yana bırakarak ağzına geleni söylemek.

265. Gözini yumdı vü aġzını açdı
266. Zeliḫā'ya dilinden zehr ṣaçdı

cihānı Ādem'e ṭar eyle:

cihānı Ādem'e ṭar eyle: Deyim

Mısra: **333**

Cennette Âdemi sıkıntıya sokmak.

333. Cihānı Ādem'e ṭar eylediler
334. Siyāvūş'uñ yirin nār eylediler

çeşmi kan çanağı ol:

çeşmi ḳan çanağı ol: Deyim

Mısra: **135**

Kaderden dolayı gözü çok kızarmış olmak, çok ağlamak.

135. Olup ḫışmıyla çeşmi ḳan çanağı
136. Eli ditredi ṣarardı yañağı

fitne başı altındadur:

fitne başı altındadur: Deyim

Mısra: **264**

Bozgunculuğun çıkmasına o sebep olmuştur.

263. Bu egrilik işidür ol kemānuñ

264. Bu fitne başı altındadur anuñ

fitne kop:

fitne ḳop: Deyim

Mısra: **117**

Bozgunculuk yapmak.

117. Gözi yaşlar döküp ḳopardı fitne

118. Ki Yūsuf'dan ḳopupdur gerd-i fitne

Ögin divşür:

Ögin divşür: Deyim

Mısra: **209**

Aklını başına toplamak.

209. Ögin divşürdi ʿaḳlın cemʿḳıldı

210. Ḫaṭā-y-idügin ol itdügi bildi

yaġlu ballu ol:

yaġlu ballu ol: Deyim

Mısra: **306**

Araları çok iyi olmak.

305. Yanında olmış-iken ḥāli bellü

306. Zeliḫā-y-ıla oldı yaġlu ballu

Dizin

melāmet ol:

melāmet ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Ayıplanmak, kınanmak.

5. Melamet ehlidür ʿāşıḳ hemişe

6. Melāmet olmadur ʿuşşāḳa pişe

melāmet ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Ayıplanmak, kınanmak.

9. Nedür ʿışḳuñ işi şūriḍe

olmaḳ

10. Melāmet olup il ü şehre ṭolmaḳ

9. Nedür ʿışḳuñ işi şūrı̇de olmaḳ

10. Melāmet olup il ü şehre ṭolmaḳ

kemāli ol:

kemāli ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Tamamlanmak, olgunlaşmak.

7. Melāmetle olur ʿışḳuñ kemāli

8. Melāmetlıḳdur ehl-i ʿışḳ ḥāli

tāze eyle:

tāze eyle: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Tazelemek, yeniden canlandırmak.

13. Melāmet ʿışḳ derdin tāze eyler

14. Bu ġavġāyı bülend-āvāze eyler

ehl-i ʿışḳ:

ehl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Aşk ehli, âşık.

7. Melāmetle olur ʿışḳuñ kemāli

8. Melāmetlıḳdur ehl-i ʿışḳ ḥāli

bülend-āvāze eyle:

bülend-āvāze eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Gür ve yüksek bir sesle, haykırmak.

13. Melāmet ʿışḳ derdin tāze eyler

14. Bu ġavġāyı bülend-āvāze eyler

şūride ol:

şūrı̇de ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Perişan olmak.

bāzār-ı ʿışḳ:

bāzār-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Aşk pazarı.

15. Melāmet ṣaḥnesi bāzār-ı ʿışḳuñ

16. Melāmet ṣayḳalı jengār-ı ʿışḳuñ

jengār-ı ʿışk:

jengār-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Aşkın pası.

15. Melāmet ṣaḥnesi bāzār-ı ʿışḳuñ

16. Melāmet ṣayḳalı jengār-ı ʿışḳuñ

faḫr ol:

faḫr ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

İftihar etmek; övünmek.

17. Melāmet ʿāşıḳa virmez melālet

18. Ki ʿışḳ ehline faḫr olur melāmet

neng ü nām:

neng ü nām: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Şan ve şöhret.

19. Ṣorarsañ ʿışḳ işi bed-nāmlıḳdur

20. Gözetmek neng ü nāmı ḫāmlıḳdur

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Sinirlenmek, öfkelenmek.

23. Zeliḫā'nuñ çü germ oldı hevāsı

24. Düşüp çıñrar elinden ʿışḳ ṭası

gül-i ʿışk:

gül-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Aşkın gülü.

25. Açıldı çünki bāğında gül-i ʿışḳ

26. Gülistānında ötdi bülbül-i ʿışḳ

27. Yöresi ḳanlu yaşdan oldı pür-gül
28. Fiġān u nālesi ḳumrį vü bülbül

bülbül-i ʿışḳ:

bülbül-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Aşk bülbülü.

25. Açıldı çünki bāġında gül-i ʿışḳ
26. Gülistānında ötdi bülbül-i ʿışḳ

fiġān u nāle:

fiġān u nāle: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Feryat ve inilti.

27. Yöresi ḳanlu yaşdan oldı pür-gül
28. Fiġān u nālesi ḳumrį vü bülbül

ḳanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Kanlı gözyaşı.

27. Yöresi ḳanlu yaşdan oldı pür-gül
28. Fiġān u nālesi ḳumrį vü bülbül

fāş ol:

fāş ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Açmak, herkesçe bilinir hale getirmek.

31. Bu sır oldı çü il şehrde fāş
32. Bunı söyledi her evbāş u ḳallāş

pür-gül ol:

pür-gül ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Gül ile dolu olmak.

melāmet eyle:

melāmet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Ayıplamak, kınamak, yermek.

45. Zeli̱hā'yı melāmet eylediler
46. Dile aldılar adın söylediler

melāmet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Ayıplamak, kınamak, yermek.

137. Bular bu sözleri çün söylediler
138. Zeli̱hā'yı melāmet eylediler

dile al:

dile al: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Zikr etmek.

45. Zeli̱hā'yı melāmet eylediler
46. Dile aldılar adın söylediler

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Türlü türlü, çeşit çeşit.

47. Getürürler başıan dürlü işler
48. İderler dürlü dürlü serzenişler

serzenişler İd:

serzenişler İd: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Sitem, şikayet etmek.

47. Getürürler başıan dürlü işler
48. İderler dürlü dürlü serzenişler

bed-nām ol:

bed-nām ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Adı kötüye çıkmak.

49. Üşüp dirler Zeli̱hā oldı bed-nām
50. Diline aldı anı ḫāṣ-ıla ʿām

söz ol:

söz ol: Deyim

Mısra: **51**

Dedikodu yapılmak veya bir iş hoş karşılanmamak.

51. Düşüp ağızlara söz oldı adı
52. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

söz ol: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Dedikodu yapılmak veya bir iş hoş karşılanmamak.

71. Düşüp ağızlara söz oldı adı
72. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

ağızlara düş:

ağızlara düş: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Dilden dile konuşulmak.

51. Düşüp ağızlara söz oldı adı
52. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

ağızlara düş: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Dilden dile konuşulmak.

71. Düşüp ağızlara söz oldı adı
72. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

yavuz ol:

yavuz ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Fena, kötü olmak.

51. Düşüp ağızlara söz oldı adı
52. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

yavuz ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Fena, kötü olmak.

71. Düşüp ağızlara söz oldı adı
72. Ḳamu dillerde yavuz oldı adı

ḳul ol:

ḳul ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Kul köle olmak.

57. Kişi ḳulına ḳul olmaḳ zihį

ʿār

58. Ḫuṣūṣan kim aña ol olmaya yār

61. Bunuñ buyruġına fermān-ber olmaz

62. Gelüp hem sır oluban hem-ser olmaz

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Sevgili olmak.

57. Kişi ḳulına ḳul olmaḳ zihį̄ ʿār

58. Ḫuṣūṣan kim aña ol olmaya yār

yār ol: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Sevgili olmak.

129. Bize ger yār olaydı ol perį̄-vār

130. Gözine girmez-idi dār u deyyār

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Arkadaş olmak.

61. Bunuñ buyruġına fermān-ber olmaz

62. Gelüp hem sır oluban hem-ser olmaz

sır ol:

sır ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Sır olmak.

61. Bunuñ buyruġına fermān-ber olmaz

62. Gelüp hem sır oluban hem-ser olmaz

fermān-ber ol:

fermān-ber ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Ferman götürmek, haber götürmek.

Kara ṭoprāġ:

Ḳara ṭopraġ: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Kara toprak.

63. Yüzine baḳmaz u dutmaz sözini

64. Ḳara ṭopraġa ṣaymaz gül yüzini

piç id:

piẕ id: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Kıvrım kıvrım etmek.

67. Benefşe gibi bu boynın ider piẕ

68. O nergis-veş buña ḳılmaz naẓar hiẕ

haridār ol:

ẖariẕdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Müşteri olmak II Talip olmak.

65. Bu cān virdi aña oldı ẖariẕdār

66. O bundan ötrü cāndan oldı biẕ-zār

naẓar ḳıl:

naẓar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Bakmak.

67. Benefşe gibi bu boynın ider piẕ

68. O nergis-veş buña ḳılmaz naẓar hiẕ

bi-zār ol:

biẕ-zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Bıkmış, usanmış.

65. Bu cān virdi aña oldı ẖariẕdār

66. O bundan ötrü cāndan oldı biẕ-zār

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Bayındır ev II Ka'be.

73. Güneş yüzinden ol virmez buña nūr

74. K’ola göñli ḫarābı beyt-i maʿmūr

Söylemek.

85. Bu aña ʿarż ide dürlü niyāzı
86. Bu nāzüklenüp ol ide nāzı

ḫandān u ḫurrem ol:

ḫandān u ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Mutlu ve neşeli olmak.

75. Ne ġamdan ġonça-veş k’ola bu derhem
76. Olur gül gibi ol ḫandān u ḫurrem

nāzı id:

nāzı id: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Nazlanmak.

85. Bu aña ʿarż ide dürlü niyāzı
86. Bu nāzüklenüp ol ide nāzı

nāçār ol:

nāçār ol: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Çaresiz kalmak, başka çıkar yol bulamamak.

79. Ne müşkildür ki kişi ola nāçār
80. Vefāsuz dil-bere cāndan nevā-dār

iş ol:

iş ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
İş olmak.

87. Egerçi yoḳ-durur dünyāda teşvīş
88. Velīkin olmaya bundan beter iş

ʿarż id:

ʿarż id: Kalıp İfade
Mısra: **85**

ferāġı ol:

ferāġı ol: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Azat olma, kurtulma.

89. K’ura baġrına ʿāşıḳ ṭaġca dāġı
90. Ola maʿşūḳınuñ andan ferāġı

ḫurrem ol:

ḫurrem ol: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Sevinmek, ferahlamak.

91. Vefāsuz yār-ıla ol ḫurrem olmaz
92. Açılmaz göñli gözi yüzi gülmez

ʿaceb ol:

ʿaceb ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Acayip, şaşırtıcı, tuhaf olmak.

95. Egerçi böyledür ʿādet ezelden
96. ʿAceb olmaz vefāsuzlıḳ güzelden

her bir:

her bir: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Her bir.

97. Velį ḥadd-ile ḳılmaḳ anı ḫoşdur
98. Ki her bir nesnenüñ uranı ḫoşdur

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Şaşılır mı?

103. ʿAceb mi ol aña görinmese ḫoş
104. Ki olmaz degme ṣūret naḳş-ı dil-keş

nakş-ı dil-ʿāviz ol:

naḳş-ı dil-ʿāvįz ol: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Gönlü cezbeden resim olmak II Sevgilinin gönlü cezbeden sureti, görünüşü.olmak

109. Eger olursa ol naḳş-ı dil-ʿāvįz
110. Urur cān ḫırmenine āteş-i

tı̱z

āteş-i tiz:

āteş-i tı̱z: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Keskin ateş.

109. Eger olursa ol naḳş-ı dil-ʿāvı̱z
110. Urur cān ḫırmenine āteş-i tı̱z

nakş-ı dil-keş ol:

naḳş-ı dil-keş ol: Kalıp İfade
Mısra: **111**
Gönül çelen bir manzara olmak II Gönül büyüleyen görüntü veya resim olmak.

111. V'eger olmasa ṣūret naḳş-ı dil-keş
112. Görindükde göze gelmez dile ḫoş

naḳş-ı dil-keş ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Gönül çelen bir manzara IIGönül büyüleyen görüntü veya resim.

123. Göreydi nirde olur ḫaṭṭ-ı meh-veş
124. Bileydi ḳanda olur naḳş-ı dil-keş

naḳş-ı dil-keş ol: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Gönül cezbedici resim olmak.

103. ʿAceb mi ol aña görinmese ḫoş
104. Ki olmaz degme ṣūret naḳş-ı dil-keş

göze gel:

göze gel: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Göze gelmemek, herhangi bir değeri olmamak.

111. V'eger olmasa ṣūret naḳş-ı dil-keş
112. Görindükde göze gelmez dile ḫoş

hūb-rū ol:

ḫūb-rū ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Güzel yüzlü olmak.

113. Çün olur ḫūb-rū niḳū-şemāyil
114. Ki olmaz tāb-ı merdüm aña māyil

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

113. Çün olur ḫūb-rū niḳū-şemāyil
114. Ki olmaz tāb-ı merdüm aña māyil

çeşme çeşme:

çeşme çeşme: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Oluk oluk.

115. Niçe lüʾlüʾ-veş ü şiŗiŋ-kirişme
116. Cigerden ḳan aḳıdur çeşme çeşme

maḥbūb ol:

maḥbūb ol: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Sevilmek.

119. Ne maḥbūb olsun ol kim ānı yoḳdur
120. Ḳamu ṣūret-durur kim cānı yoḳdur

şāh-ı ferruḫ:

şāh-ı ferruḫ: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Kutlu sultan II Zelihâ.

121. Bizi bir kez göreyd'ol şāh-ı ferruḫ
122. Daḫı döndürmez-idi ġayriye ruḫ

bir kez:

bir kez: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.

121. Bizi bir kez göreyd'ol

şāh-ı ferruḫ

122. Daḫı döndürmez-idi ġayriye ruḫ

ḫaṭṭ-ı meh-veş:

ḫaṭṭ-ı meh-veş: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Ayva tüyleri gibi.

123. Göreydi nirde olur ḫaṭṭ-ı meh-veş

124. Bileydi ḳanda olur naḳş-ı dil-keş

nirde ol:

nirde ol: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Nerede olur?

123. Göreydi nirde olur ḫaṭṭ-ı meh-veş

124. Bileydi ḳanda olur naḳş-ı dil-keş

hemtā idin:

hemtā idin: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Eş, benzer, denk etmek.

125. Zeliḫā'yı idinmediyse hemtā

126. Bizi görse bilürdi ol semen-sā

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Can ve gönül.

131. Sürerdi bizde cān u dil ṣafāsın

132. Bulurdı bizde ʿuşşāḳuñ nevāsın

ayş ü şādi eyle:

ayş ü şādį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Eğlence, zevk yapmak ve sevinçli olmak.

135. Bizümle eyler-idi ayş ü şādį

136. Virürdi vü olurdı ḫoş murādı

murādı ol:

murādı ol: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Arzusu, isteği, dileği olmak.

135. Bizümle eyler-idi ayş ü şādi̯

136. Virürdi vü olurdı ḫoş murādı

gökçeklik ol:

gökçeklik ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Güzellik olmak.

105. Güc-ile degme ggz gökçeklik olmaz

106. Yüce naʿleyn boya yükseklik olmaz

yükseklik ol:

yükseklik ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Yükselik olmak.

105. Güc-ile degme ggz gökçeklik olmaz

106. Yüce naʿleyn boya yükseklik olmaz

kılca ol:

ḳılca ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Kıl kadar olmak.

81. Ol anuñ'çün çeke ṭaġlarca derdi

82. Anuñ ḳılc'olmaya göñlinde gerdi

tāb-ı merdüm:

tāb-ı merdüm: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Göz bebeğinin ışığı.

113. Çün olur ḫūb-rū niḳū-şemāyil

114. Ki olmaz tāb-ı merdüm aña māyil

hāṭırı ol:

ḫāṭırı ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Hatırı, değeri olmak.

107. Kişinüñ ḫāṭırı olmaz elinde
108. Ne ṣūret kim görindi evvelinde

ḥadd-ile ḳıl:

ḥadd-ile ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Dereceledirmek mertebelendirmek.

97. Veli̱ ḥadd-ile ḳılmaḳ anı ḫoşdur
98. Ki her bir nesnenüñ uranı ḫoşdur

başını şaḳlayan şavaşa varmaz:

başını şaḳlayan şavaşa varmaz:
Kalıp İfade
Mısra: **12**
Başını saklayan savaşamaz II Cesaretsiz olan savaşamaz.

11. Çıḳamaz ʿışḳ-ıla ʿār ehli başa
12. Başını ṣaḳlayan varmaz ṣavaşa

iltifāt it:

iltifāt it: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Bakmak, ilgilenmek.

101. Meger kim gelmedi şi̱ri̱n gözine
102. Anuñ'çün iltifar itmez sözine

aġzı dadın bil:

aġzı dadın bil: Deyim
Mısra: **44**
Güzel şeylerden anlamak.

43. İşitmemişler-idi ʿışḳ adın
44. Biri bilmezdi daḫı aġzı dadın

ayaġına dolaş:

ayaġına dolaş: Deyim
Mısra: **70**
Ayağına dolaşmak; iş yapmakta olan birine engel olmak.

69. Geçer sāye gibi ṣaġ u ṣolına

70. Dolaşur ṣaçı gibi ayağına

91. Vefāsuz yār-ıla ol ḫurrem olmaz
92. Açılmaz göñli gözi yüzi gülmez

fermānına baş indür:

fermānına baş indür: Deyim
Mısra: **78**
Emrine uymak, itaat etmek.

77. Zeliḫd ḳulluġınd'anuñ ḳaravaş
78. Ol indürmez bunuñ fermānına baş

Dizin

ḫaberdār ol:

ḫaberdār ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Bilgi sahibi olmak.

1. Zeliḫā oldı bu işden ḫaberdār
2. Bu acı sözler itdi cānına kār

ʿışḳ-ıla başa Çıḳ:

ʿışḳ-ıla başa Çıḳ: Deyim
Mısra: **11**
Aşka gücü yetmez.

11. Çıḳamaz ʿışḳ-ıla ʿār ehli başa
12. Başını ṣaḳlayan varmaz ṣavaşa

şoḫbet it:

şoḫbet it: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Sohbet etmek, konuşmak, vakit geçirmek.

5. Buları cemʿ ḳıldı ṣoḫbet itdi
6. Şehāne bir ulu cemʿiyyet itdi

yüzi gül:

yüzi gül: Deyim
Mısra: **92**
Feraha kavuşmak.

cemʿ ḳıl:

cemʿ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**

Toplanmak, bir araya gelmek.

5. Buları cemʿ ḳıldı ṣoḥbet itdi
6. Şehāne bir ulu cemʿiyyet itdi

cemʿiyyet it:

cemʿiyyet it: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Birleşmiş, toplanmış.

5. Buları cemʿ ḳıldı ṣoḥbet itdi
6. Şehāne bir ulu cemʿiyyet itdi

yer yer:

yer yer: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Zaman zaman.

7. Ulu ḫātūnları Mıṣr'uñ ser-ā-ser
8. Gelüp oturdılar meclisde yer yer

ṣadr-ı ʿāli:

ṣadr-ı ʿālī: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yüce makamlı, yüksek mevkili.

9. Yiri her birinüñ bir ṣadr-ı ʿālī
10. Döşenmiş altına zerrīn nihālī

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Her biri.

9. Yiri her birinüñ bir ṣadr-ı ʿālī
10. Döşenmiş altına zerrīn nihālī

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Her biri.

15. Ṣanasın her biri bir şemʿ-i sīmīn
16. Başından şuʿlesidür tāc-ı zerrīn

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Herbiri, ayrı ayrı II Mısırlı kadınlar.

19. Düzünmiş u ḳuşanmış her birisi
20. Ḳamer gün ruḫlarınuñ müşteriṣi

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Her biri.

37. Çi-ger her biri bir cānāne-y-idi
38. Oda ḳöze düşüp pervāne-y-idi

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Herbiri II Kadınlar.

41. Yürürler meclis içinde periṣ-vār
42. Ḫırāmān her biri kebg-i deriṣ-vār

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **107**
Her biri.

107. Ṣorarsañ her biri bir şişe cüllāb
108. Ṣafāda dürr-i meknūn laʿl-i ḫoş-āb

tertīb-i ḫoş:

tertīb-i ḫoş: Kalıp İfade
Mısra: **11**
İyi düzenli.

11. Düzüp tertīb-i ḫoş vażʿ-ı muvāfıḳ
12. Geyür her birisi kendüye lāyıḳ

vażʿ-ı muvāfıḳ:

vażʿ-ı muvāfıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Acayib, garip durum.

11. Düzüp tertīb-i ḫoş vażʿ-ı muvāfıḳ
12. Geyür her birisi kendüye lāyıḳ

her birisi:

her birisi: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Belgisiz zamir.

11. Düzüp tertīb-i ḫoş vażʿ-ı muvāfıḳ

12. Geyür her birisi kendüye lāyıḳ

15. Ṣanasın her biri bir şemʿ-i sı̱mı̱n
16. Başından şuʿlesidür tāc-ı zerrı̱n

el ü ayaḳ:

el ü ayaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **14**
El ve ayak.

13. Muraṣṣaʿtāc u zerrı̱n gūşvāre
14. El ü ayaḳ ṭolu ḫalḫāl u yāre

siḥr eyle:

siḥr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Büyülemek.

17. Meger kim eyledi siḥr ol perı̱-veş
18. Ki yandı bunlaruñ başında āteş

şemʿ-i simin:

şemʿ-i sı̱mı̱n: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Gümüş renkli mum.

15. Ṣanasın her biri bir şemʿ-i sı̱mı̱n
16. Başından şuʿlesidür tāc-ı zerrı̱n

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sevgilinin güle benzeyen yüzü.

3. Diledi göñli bunlardan ala kı̱n
4. Düzüp gül yüzi gibi ḥı̱le rengı̱n

tāc-ı zerrin:

tāc-ı zerrı̱n: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Altın taç.

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Serv/selvi fidanı.

21. Gül-i ter gibi cümle nāzeni̯n-ten

22. Nihāl-i serv gibi pāk-dāmen

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Taze gül.

21. Gül-i ter gibi cümle nāzeni̯n-ten

22. Nihāl-i serv gibi pāk-dāmen

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Dolunay II Parlak ve göz alıcı sevgili.

23. Bu ortada Zeli̯ḫā-yı felek-ḳadr

24. Ṣanasın encüm içinde meh-i bedr

dāne-i dür:

dāne-i dür: Kalıp İfade

Mısra: **25**

İnci tanesi II Gözyaşı.

25. Düzülmiş ruḫlarına dāne-i dür

26. Ḳılur ol dürle genc-i ḥüsnini pür

pür Kıl:

pür Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Doldurmak.

25. Düzülmiş ruḫlarına dāne-i dür

26. Ḳılur ol dürle genc-i ḥüsnini pür

genc-i ḥüsn:

genc-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Güzelliğinin hazinesi.

25. Düzülmiş ruḫlarına dāne-i dür
26. Ḳılur ol dürle genc-i ḥüsnini pür

belürsiz ol:

belürsiz ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Belirsiz olmak, görünmemek, kaybolmak II etkisini, hükmünü kaybetmek.

29. Zeliḫā nūrı ḳıldı bunları kim
30. Güneş ṭoġsa belürsiz olur encüm

şaf şaf:

şaf şaf: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Yan yana, sıra sıra.

31. Cevāriḫler ṭurur ḳarşuda ṣaf ṣaf
32. Ḥavāriḫler gib'urup sḫineye kef

ter ü tāze:

ter ü tāze: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Taptaze.

35. Ter ü tāze ḳamu maḥbūb u merġūb
36. Seḥer vaḳtinde berg-i gül gibi ḫūb

berg-i gül:

berg-i gül: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Gül yaprağı.

35. Ter ü tāze ḳamu maḥbūb u merġūb
36. Seḥer vaḳtinde berg-i gül gibi ḫūb

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Hazır durumda bulunmak.

39. Ḳaçan istese olurlardı ḥāżır
40. Getürürlerdi ne istese bir bir

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Tek tek, birer birer.

39. Ḳaçan istese olurlardı ḥāżır
40. Getürürlerdi ne istese bir bir

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Tek tek, birer birer.

115. Nevāziş eyleyüp bir bir Zeliḫā
116. Buları ḳıldı ḫoş-ḫāṭır Zeliḫā

kebg-i deri-vār:

kebg-i deri̯-vār: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Çil kuşu gibi.

41. Yürürler meclis içinde peri̯-vār
42. Ḫırāmān her biri kebg-i deri̯-vār

cevlān id:

cevlān id: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Dolaşmak.

43. Gezüp tāvūs-veş cevlān iderler
44. ʿAbi̯r-i terle müşk-efşān iderler

müşk-efşān id:

müşk-efşān id: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Misk saçmak.

43. Gezüp tāvūs-veş cevlān iderler
44. ʿAbi̯r-i terle müşk-efşān iderler

ʿabir-i ter:

ʿabi̯r-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Taze hoş koku.

43. Gezüp tāvūs-veş cevlān iderler
44. ʿAbi̯r-i terle müşk-efşān

iderler

47. Yanar oda şu deñlü ʿūd aġacı
48. Ki ḫarc olur aña Hind'üñ ḫarācı

muʿaṭṭar eyle:

muʿaṭṭar eyle: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Güzel koku yaymak, güzel kokutmak.

45. Yaḳup micmer içinde ʿūd u ʿanber
46. Büriyüp bezmi eyler muʿaṭṭar

müheyyā ol:

müheyyā ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Hazırlanmak.

49. Müheyyā oldı bezm-i ḫusrev-āne
50. Niʿam envāʿı bişdi bi-kerāne

şu deñlü:

şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Şu kadar, şunca.

47. Yanar oda şu deñlü ʿūd aġacı
48. Ki ḫarc olur aña Hind'üñ ḫarācı

bezm-i ḫusrev-āne:

bezm-i ḫusrev-āne: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Hükümdarlara yakışır şekilde meclis, ziyafet.

49. Müheyyā oldı bezm-i ḫusrev-āne
50. Niʿam envāʿı bişdi bi-kerāne

harc ol:

ḫarc ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Harcanmak, yitip tükenmek.

simāṭ-ı çarḫ:

simāṭ-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Felek sofrası.

53. Simāṭ-ı çarḫ oldı süfre-i ḫ∨ān

54. Ḥamel biryān içinde mihr ü meh nān

dibā-yı zer-keş:

dībā-yı zer-keş: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Altınla işlenmiş kumaş.

57. Geyüp levzīnden dībā-yı zer-keş

58. Pilāv olmışdı bir maḥbūb-ı ser-keş

maḥbūb-ı ser-keş:

maḥbūb-ı ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Dik başlı sevgili.

57. Geyüp levzīnden dībā-yı zer-keş

58. Pilāv olmışdı bir maḥbūb-ı ser-keş

pilāv ol:

pilāv ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Pilav gibi (tane tane) olmak.

57. Geyüp levzīnden dībā-yı zer-keş

58. Pilāv olmışdı bir maḥbūb-ı ser-keş

fülfül-i ter:

fülfül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Taze, ıslak karabiber.

59. Yüzinde dāne dāne fülfül-i ter

60. Ruḫ-ı dil-berde müşkīn ḫāle beñzer

dāne dāne:

dāne dāne: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Tek tek.

59. Yüzinde dāne dāne fülfül-i ter

60. Ruḫ-ı dil-berde müşkįn ḫāle beñzer

za'ferānı
82. Leb-i ma'şūḳdan nūşįn revānı

ruh-ı dil-ber:

ruḫ-ı dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Sevgilinin yanağı.

59. Yüzinde dāne dāne fülfül-i ter
60. Ruḫ-ı dil-berde müşkįn ḫāle beñzer

leb-i ma'şūḳ-veş:

leb-i ma'şūḳ-veş: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Sevilen gibi dudağı.

61. Ruḫ-ı 'āşıḳ gibi rengįn-müza'fer
62. Leb-i ma'şūḳ-veş pür-şehd ü şekker

ruḫ-ı 'āşıḳ:

ruḫ-ı 'āşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Âşığın yanağı.

61. Ruḫ-ı 'āşıḳ gibi rengįn-müza'fer
62. Leb-i ma'şūḳ-veş pür-şehd ü şekker

cūy-ı revġan:

cūy-ı revġan: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Yağ ırmağı.

63. Pür olmış cūy-ı revġandan miyānı
64. Ki murġ'ābįye dönmiş mākiyānı

ruḫ-ı 'āşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Âşığın yanağı.

81. Ruḫ-ı 'āşıḳdan alup

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**

Dolmak.

63. Pür olmış cūy-ı revġandan miyānı
64. Ki murġ'ābi̯ye dönmiş mākiyānı

mükerrer ol:

mükerrer ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Tekrar edilmek, tekrarlanmak.

65. Ṣaçılmış zerdenüñ üstine şekker
66. Şekerle le̯ẕẕeti olmış mükerrer

beyāż-ı ʿārıż:

beyāż-ı ʿārıż: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Yanağın beyazlığı, beyaz yanak.

73. Beyāż-ı ʿārıżın ʿarż itdi çörek
74. Yazıldı üstine ḫamsü'l-mübārek

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Sunmak, takdim etmek; göstermek.

73. Beyāż-ı ʿārıżın ʿarż itdi çörek
74. Yazıldı üstine ḫamsü'l-mübārek

barmaḳ Ṭut:

barmaḳ Ṭut: Deyim
Mısra: **75**
İşaret etmek.

75. Ṭutup barmaḳ çörek şükre elini
76. Duʿāya ağız açmış ḥalḳa çi̯ni̯

baş indür:

baş indür: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Baş eğmek, saygı göstermek için önünde eğilmek.

77. Baş indürür ayaġa kelle

şekker
78. El urup sāḳiler baġrın ezerler

ḳuvvet-i cān:

ḳuvvet-i cān: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Ruhun kuvveti.

79. Ṭaʿām u ḳūt-ı cism ü ḳuvvet-i cān
80. Virürdi ḫoş ḳoḫular rūḥa reyḥān

ḳūt-ı cism:

ḳūt-ı cism: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Bedenin gücü.

79. Ṭaʿām u ḳūt-ı cism ü ḳuvvet-i cān
80. Virürdi ḫoş ḳoḫular rūḥa reyḥān

leb-i maʿşūḳ:

leb-i maʿşūḳ: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Sevgilinin dudağı.

81. Ruḫ-ı ʿāşıḳdan alup zaʿferānı
82. Leb-i maʿşūḳdan nūşin revānı

leb-i dil-ber:

leb-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Sevgilinin dudağı.

83. Bişürmişler-idi ḥelvā-yı rengin
84. Leb-i dil-ber gibi ziba vü şirin

leb-i dil-ber: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Sevgilinin dudağı.

95. Leb-i dil-ber gibi senbūse-i ter
96. Ki olmış içi pür pisteyle şekker

ceyş-i ʿāli:

ceyş-i ʿālį: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Yüce asker.

85. Diyeydüñ ḳaṣr-ıdı ol ceyş-i ʿālį

86. Ki balçıḳ yirineydi yaġ u balı

yaġ u bal:

yaġ u bal: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Yağ ve bal.

85. Diyeydüñ ḳaṣr-ıdı ol ceyş-i ʿālį

86. Ki balçıḳ yirineydi yaġ u balı

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

87. Şeker ḳālıblarıyl'örüldi bünyād

88. Bu şįrįnlikle ol ḳaṣr oldı ābād

pālūde-i ter:

pālūde-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Taptaze.

89. O ḳaṣruñ ṣaḥnına pālūde-i ter

90. Yüzin ferş eylemiş zį-ḫūb derḫor

ferş eyle:

ferş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Döşemek, sermek, kaplamak.

89. O ḳaṣruñ ṣaḥnına pālūde-i ter

90. Yüzin ferş eylemiş zį-ḫūb derḫor

helvā-yi ter:

ḥelvā-yi ter: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Taze helva.

91. Yaparlar ḳubbeler ḥelvā-yi terden
92. Münaḳḳaş dürlü dürlü naḳşlardan

Taze senbuse tatlısı.

95. Leb-i dil-ber gibi senbūse-i ter
96. Ki olmış içi pür pisteyle şekker

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Çeşit çeşit.

91. Yaparlar ḳubbeler ḥelvā-yi terden
92. Münaḳḳaş dürlü dürlü naḳşlardan

şekker ol:

şekker ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Şeker gibi tatlı olmak.

95. Leb-i dil-ber gibi senbūse-i ter
96. Ki olmış içi pür pisteyle şekker

münevver ḳıl:

münevver ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Aydınlatmak.

93. Deriçe açmış-ıdı ḥalḳa çiniḫ
94. Münevver ḳılmaġa ḳaṣruñ içini

Şarāb-ı vaṣl:

Şarāb-ı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Kavuşma şarabı II
Kavuşmanın sarhoşluğu.

97. Şeker şerbetleri şirin ü sāfiḫ
98. Şarāb-ı vaṣl gibi cāna şāfiḫ

senbūse-i ter:

senbūse-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **95**

kendüden geç:

kendüden geç: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Kendinden geçmek II Erimek.

99. Meger kim kendüden geçmişdi şekker
100. Ki eylerler gül-āb-ıla yüzin ter

ter eyle:

ter eyle: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Islatmak.

99. Meger kim kendüden geçmişdi şekker
100. Ki eylerler gül-āb-ıla yüzin ter

sib-i Ṣıfāhān:

sib-i Ṣıfāhān: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Isfahan elması.

101. Ṭabaḳlar sim ü zerden içi yek-sān
102. Ṭolu engūr-idi sib-i Ṣıfāhān

meyve-i ter:

meyve-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Taze meyve.

103. Dimezven meyve-i ter ḫūb u nā-yāb
104. Sepeler meyve yirine ṭolu āb

taṣavvur id:

taṣavvur id: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Zihinde canlandırmak, şekillendirmek.

105. Bunı her göz kim ideydi taṣavvur
106. Ki ṣāfi ṣu-y-ıla ide seped pür

medḥ id:

medḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Övmek.

113. Duʿā vü medḥ idüp

ḳaldurdılar ḫ∨ān

114. Yirince oldı her tertīb ü erkān

yirince ol:

yirince ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Yerinde, uygun olmak.

113. Duʿā vü medḥ idüp ḳaldurdılar ḫ∨ān

114. Yirince oldı her tertīb ü erkān

nevāziş eyle:

nevāziş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Gönül almak, iltifat etmek.

115. Nevāziş eyleyüp bir bir Zelīḫā

116. Buları ḳıldı ḫoş-ḫāṭır Zelīḫā

hoş-hāṭır ḳıl:

ḫoş-ḫāṭır ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Hatırı hoş olmak.

115. Nevāziş eyleyüp bir bir Zelīḫā

116. Buları ḳıldı ḫoş-ḫāṭır Zelīḫā

zaḥmetler ol:

zaḥmetler ol: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Yormak, sıkıntı ve eziyet vermek.

117. Didi ḫoş geldüñüz zaḥmetler oldı

118. Dil ü cāndan bize minnetler oldı

minnetler ol:

minnetler ol: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Şükürler olsun.

117. Didi ḫoş geldüñüz zaḥmetler oldı

118. Dil ü cāndan bize minnetler oldı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Gönül ve can.

117. Didi ḫoş geldüñüz zaḥmetler oldı

118. Dil ü cāndan bize minnetler oldı

kerem id:

kerem id: Kalıp İfade

Mısra: **119**

İhsanda bulunmak.

119. Kerem idüp getürdüñüz ḳademler

120. Yüzüm üstine başduñuz ḳademler

Ġıdā-yı rūḥ-ı ḥayvān:

Ġıdā-yı rūḥ-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Hayvanî ruhun gıdası.

121. Ġıdā-yı rūḥ-ı ḥayvānį dirildi

122. Ṣafā-yı bezm-i rūḥānį ḳurıldı

meclis-i mey:

meclis-i mey: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Şarap, içki meclisi.

123. Ḳurıldı meclis-i mey ʿāşıḳāne

124. İrişdi güş-ı eflāke terāne

güş-ı eflāk:

güş-ı eflāk: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Feleklerin kulağı.

123. Ḳurıldı meclis-i mey ʿāşıḳāne

124. İrişdi güş-ı eflāke terāne

ʿömr-i bāḳi:

ʿömr-i bāḳį: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Sonsuz hayat.

125. Ṣıġandı ayaġa el urdı sāḳį

126. Ki vire rāḥ rūḥa ʿömr-i

bāḳį

nakl it:

naḳl it: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Anlatmak, söylemek.

127. Semen-berler sürüp sį̈mį̈n ayaġı

128. Aña naḳl itdiler şį̈rį̈n ṭudaġı

şāh-ı gül:

şāḫ-ı gül: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Gül padişahı.

129. Alup sāḳį ele laʿlį̈n piyāle

130. Biter ṣan şāḫ-ı gül üstinde lāle

elden ele var:

elden ele var: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Elden ele geçmek II Dolaşıp durmak.

131. Ayaḳ elden ele varup pey-ā-pey

132. Teselsül buldı devr-i sāgar-ı mey

devr-i sāgar-ı mey:

devr-i sāgar-ı mey: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Şarap kadehinin dönüşü/zamanı.

131. Ayaḳ elden ele varup pey-ā-pey

132. Teselsül buldı devr-i sāgar-ı mey

deryā-yı laʿl:

deryā-yı laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Kırmızı yakut denizi.

133. Güneş zevraḳda ol deryā-yı laʿlį̈n

134. ʿAceb cūşa getürdi meclis ehlin

cūşa getür:

cūşa getür: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Coşturmak, heyecanlandırmak.

133. Güneş zevraḳda ol deryā-yı laʿl̤in

134. ʿAceb cūşa getürdi meclis ehlin

cūşa getür: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Coşturmak, heyecanlandırmak.

157. Ciger ḳanını mey cūşa getürdi

158. Ḥayānuñ perdesin yüzden götürdi

naġme-i nūş:

naġme-i nūş: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Tatlı, hoş ses.

135. Zem̱in ṭoldı ser-ā-ser naġme-i nūş

136. Zamānı naġme-i nūş itdi bi̱-hūş

naġme-i nūş: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Tatlı ahenkli ses.

135. Zem̱in ṭoldı ser-ā-ser naġme-i nūş

136. Zamānı naġme-i nūş itdi bi̱-hūş

bi-hūş it:

bi̱-hūş it: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Aklını başından almak, sersemletmek; deli etmek.

135. Zem̱in ṭoldı ser-ā-ser naġme-i nūş

136. Zamānı naġme-i nūş itdi bi̱-hūş

ʿayş-i bāḳi̱:

ʿayş-i bāḳi̱: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Sonsuz işret meclisi.

137. Gümüş sāʿidlü si̱m̱in-sāḳ sāḳi̱

138. Ṭutar zerri̱n ayaḳlar ʿayş-i bāḳi̱

ağzı açuḳ ḳal:

ağzı açuḳ ḳal: Deyim

Mısra: **140**

Hayretten şaşmak, şaşırıp kalmak.

139. Görüp sāḳį cemālin bāde rūşen
140. Açuḳ ḳalmışdı aġzı ḥayretinden

ağzı şulan:

ağzı şulan: Deyim

Mısra: **141**

İmrenmek, beğenmek, gıpta etmek.

141. Leb-i laʿline ḳarş'aġzı şulanur
142. Olup ser-geşte bezm için ṭolanur

leb-i laʿl:

leb-i laʿl: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Kırmızı dudak.

141. Leb-i laʿline ḳarş'aġzı şulanur
142. Olup ser-geşte bezm için ṭolanur

ser-geşte ol:

ser-geşte ol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Aklı karışmış hâlde bir yerden bir yere savrulmak, kendini kaybedip yollara düşmek.

141. Leb-i laʿline ḳarş'aġzı şulanur
142. Olup ser-geşte bezm için ṭolanur

tevāżuʿ ol:

tevāżuʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **145**

Alçak gönüllü olmak.

145. Şurāḥį pür tevāżuʿ olmış-ıdı
146. İçi mey şevḳı-y-ıla ṭolmış-ıdı

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Gözyaşı.

147. Döküp cām ayağında gözi yaşın
148. Ḳoyup ser-keşligi egmişdi başın

başın eg:

başın eg: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Başını eğmek, boynunu bükmek.

147. Döküp cām ayağında gözi yaşın
148. Ḳoyup ser-keşligi egmişdi başın

geh geh:

geh geh: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Bazı bazı, ara sıra, arada bir.

149. Başından düşmiş-idi kelle-pūşı
150. İderdi vecd olup geh geh ḫurūşį

hurūşi ol:

ḫurūşį ol: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Coşmak.

149. Başından düşmiş-idi kelle-pūşı
150. İderdi vecd olup geh geh ḫurūşį

vecd İd:

vecd İd: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Heyecan, hayranlık, sevgi vb. bir duygu ile coşarak kendinden geçmek.

149. Başından düşmiş-idi kelle-pūşı
150. İderdi vecd olup geh geh ḫurūşį

leb-ber-leb ol:

leb-ber-leb ol: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Dudak dudağa olmak.

153. Ḳadeh bādeyle çün leb-ber-leb oldı
154. Leb-ā-leb cām-ı zerrı̇n laʿl ṭoldı

cām-ı zerrin:

cām-ı zerrı̇n: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Altın kadeh.

153. Ḳadeh bādeyle çün leb-ber-leb oldı
154. Leb-ā-leb cām-ı zerrı̇n laʿl ṭoldı

nāle ḳıl:

nāle ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **155**
İnlemek, feryat etmek.

155. Ḳaçan sūz-ıla ḳılsa nāy nāle
156. Semāʿa girdi germ olup piyāle

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **156**
Kızışmak II Pazarlık bağlamına.

155. Ḳaçan sūz-ıla ḳılsa nāy nāle
156. Semāʿa girdi germ olup piyāle

el-ʿayşü bāki:

el-ʿayşü bāḳı̇: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Yıllar boyunca çok yaşa.

159. Çü ṣundı bāde ḥūrı̇-çihre sāḳı̇
160. Görüp rıḍvān didi el-ʿayşü bāḳı̇

müdām ol:

müdām ol: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Daim olmak, sürekli olmak.

161. Müdām olsun diyen ʿömrüñ sürūrı
162. Müdām ile yusun dilden

fütūrı

169. Çü ney şerḥ itdi nār-ı iştiyāḳı
170. Oda yaḳdı Ṣıfāhān u ʿIrāḳı

āheng ṭut:

āheng ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **164**
Aynı âhenge katılmak, âhenge iştirak etmek, refâkat etmek.

163. Müġanniler elinden iñledi çeng
164. Felek evcinde Zühre ṭutdu āheng

nār-ı iştiyāḳ:

nār-ı iştiyāḳ: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Özlem ateşi.

169. Çü ney şerḥ itdi nār-ı iştiyāḳı
170. Oda yaḳdı Ṣıfāhān u ʿIrāḳı

ser-āġaz eyle:

ser-āġaz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Söze başlamak.

167. Ser-āġaz eyleyüp kūçek dehenler
168. İrişür rāḥatü'l-ervāḥa tenler

rāst ḳıl:

rāst ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Doğru şekilde tertip etmek, hazırlamak.

175. Çü muṭrıb rāst ḳıldı perdede sāz
176. Bu şiʿre sūz-ile ḳıldı ser-āġaz

şerḥ it:

şerḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Açıklamak, yorumlamak.

ser-āġaz ḳıl:

ser-āġaz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Başlangıç noktası yapmak.

175. Çü muṭrıb rāst ḳıldı perdede sāz
176. Bu şiʿre sūz-ile ḳıldı ser-āġaz

başmaġını İdin:

başmaġını İdin: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Ayakkabı edinmek.

27. İdinüp māh-ı nevden başmaġını
28. Yuḳaru ḳor güneşden yaşmaġını

māh-ı nev:

māh-ı nev: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Hilâl, yeni ay.

27. İdinüp māh-ı nevden başmaġını
28. Yuḳaru ḳor güneşden yaşmaġını

nūrı ḳıl:

nūrı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Nurlandırmak, aydınlatmak.

29. Zeliḫā nūrı ḳıldı bunları kim
30. Güneş ṭoġsa belürsiz olur encüm

süfre-i ḫvān ol:

süfre-i ḫvān ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Sofra olmak.

53. Simāṭ-ı çarḫ oldı süfre-i ḫvān
54. Ḥamel biryān içinde mihr ü meh nān

Safā-yı bezm-i rūḥāni:

Ṣafā-yı bezm-i rūḥānį: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Ruhani meclisin zevki.

121. Ġıdā-yı rūḥ-ı ḥayvānį dirildi

122. Ṣafā-yı bezm-i rūḥānį̇ ḳurıldı

pür id:

pür id: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Doldurmak.

105. Bunı her göz kim ideydi taṣavvur
106. Ki ṣāfį̇ ṣu-y-ıla ide seped pür

dürr-i meknūn:

dürr-i meknūn: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Dizilmiş inci.

107. Ṣorarsañ her biri bir şişe cüllāb
108. Ṣafāda dürr-i meknūn laʿl-i ḫoş-āb

laʿl-i hoş-āb:

laʿl-i ḫoş-āb: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Parlak la'l II Parlak kırmızı renk.

107. Ṣorarsañ her biri bir şişe cüllāb
108. Ṣafāda dürr-i meknūn laʿl-i ḫoş-āb

cānına kār it:

cānına kār it: Deyim
Mısra: **2**
Çok etkilenmek, bir şeyden çok çekmek.

1. Zeliḫā oldı bu işden ḫaberdār
2. Bu acı sözler itdi cānına kār

engüşt-i ḥayret ağızlarda kal:

engüşt-i ḥayret ağızlarda ḳal: Deyim
Mısra: **166**
Hayretle parmağını ısırmak.

165. Deger çün nevbet-ile nāya furṣat
166. Ağızlarda ḳalur engüşt-i ḥayret

hoş gel:

ḫoş gel: Deyim

Mısra: **117**

Yeni gelen birini karşılamak için söylenen bir sözdür.

117. Didi ḫoş geldüñüz zaḫmetler oldı

118. Dil ü cāndan bize minnetler oldı

Dizin

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Emir etmek, buyurmak.

3. Eyitdi her ne emr itdüñse bir bir

4. Varup öñinde itdüm anı taḳrīr

her ne:

her ne: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Neyi, hangisi.

3. Eyitdi her ne emr itdüñse bir bir

4. Varup öñinde itdüm anı taḳrīr

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Tek tek, Birer birer.

3. Eyitdi her ne emr itdüñse bir bir

4. Varup öñinde itdüm anı taḳrīr

taḳrīr it:

taḳrīr it: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Anlatmak, ifade etmek.

3. Eyitdi her ne emr itdüñse bir bir

4. Varup öñinde itdüm anı taḳrīr

sūzen-i tīz ḳıl:

sūzen-i tīz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Keskin, sivri iğne (gibi) yaptım II İğneleyici sözler söyleme bağlamındadır.

5. Dilümi sözde ḳıldum sūzen-i tı̱z
6. Dimedük söz ḳomadum fitne-engı̱z

dām eyle:

dām eyle: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Tuzak haline getirmek.

7. Egerçi dāne dökdüm eyledüm dām
8. Velı̱ ol murg-ı vaḥşı̱ olmadı rām

murg-ı vaḥşi:

murg-ı vaḥşı̱: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Vahşi, yabani kuş II Hz. Yûsuf kastedilmektedir.

7. Egerçi dāne dökdüm eyledüm dām
8. Velı̱ ol murg-ı vaḥşı̱ olmadı rām

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Uymak, boyun eğmek.

7. Egerçi dāne dökdüm eyledüm dām
8. Velı̱ ol murg-ı vaḥşı̱ olmadı rām

gül yüzlü:

gül yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Gül yüzlü, yüzü gül gibi olan

13. Görüp bülbül-veş ol gül yüzlü yāri
14. Hezārān lāle ile ḳıldı zārı̱

zāri kıl:

zārı̱ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Ağlamak.

13. Görüp bülbül-veş ol gül

yüzlü yāri

14. Hezārān lāle ile ḳıldı zārį

ayağına düş:

ayağına düş: Deyim

Mısra: **15**

Ayağına kapanmak, yalvarmak.

15. Ayaġına düşüben zülfi gibi

16. Eyitdi iy ṣınuḳ göñlüm seyiki

İki ʿālem:

İki ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **19**

İki dünya || Dünya ve ahiret'ten oluşan iki alem.

19. İki ʿālemde göñlümüñ murādı

20. Ġam-ı ʿışḳuñ-durur göñlüme şādį

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Aşk derdi, gamı.

19. İki ʿālemde göñlümüñ murādı

20. Ġam-ı ʿışḳuñ-durur göñlüme şādį

bu kerre:

bu kerre: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Bu defa.

23. Beni maḥrūm gönderme bu kerre

24. Kerem yüzini döndürme bu kerre

bu kerre: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Bu defa.

23. Beni maḥrūm gönderme bu kerre

24. Kerem yüzini döndürme bu kerre

yüzini döndür:

yüzini döndür: Deyim

Mısra: **24**

Yüzünü çevirmek, ilgilenmemek.

23. Beni maḥrūm gönderme bu kerre
24. Kerem yüzini döndürme bu kerre

hān u mān:

ḫān u mān: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Ev bark, mal mülk.

25. Senüñ'çün ḫān u mān terkini urdum
26. Devā umdum ṭapuñda derd gördüm

Ġam u āşūb:

Ġam u āşūb: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Dert ve kavga.

27. Senüñ'çün bu ġarı̱b illerde ḳaldum
28. Ġam u āşūb deryāsına ṭaldum

belā-yı ʿışḳ:

belā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Aşk belası II Aşk derdi, sıkıntısı.

31. Belā-yı-ʿışḳ-ıla bi̱-çāre ḳılduñ
32. Beni ilden ile āvāre ḳılduñ

bi-çāre ḳıl:

bi̱-çāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Çaresiz bırakmak, zavallı hale getirmek.

31. Belā-yı-ʿışḳ-ıla bi̱-çāre ḳılduñ
32. Beni ilden ile āvāre ḳılduñ

ilden ile:

ilden ile: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Elden ele, o yerden o yere II Diyar diyar.

31. Belā-yı-ʿışḳ-ıla bi̯-çāre ḳılduñ
32. Beni ilden ile āvāre ḳılduñ

āvāre ḳıl:

āvāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Zavallı, başıboş bir hâle getirmek.

31. Belā-yı-ʿışḳ-ıla bi̯-çāre ḳılduñ
32. Beni ilden ile āvāre ḳılduñ

dāġ-ı maḥabbet:

dāġ-ı maḥabbet: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Aşk yarası, âşığın gönlünü dağlayan yara, aşk.

33. Baña yitmez mi'di dāġ-ı maḥabbet
34. Ne-y-idi başuma bu derd ü miḥnet

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Dert ve sıkıntı.

33. Baña yitmez mi'di dāġ-ı maḥabbet
34. Ne-y-idi başuma bu derd ü miḥnet

her gün:

her gün: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Her gün, daima.

35. Ne-y-içün arturasın her gün āhum
36. Seni sevmek midür āḫir günāhum

sevmek mi:

sevmek mi: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Sevmek midir, sevmek bu mudur?

35. Ne-y-içün arturasın her gün āhum
36. Seni sevmek midür āḫir

günāhum

çāre-sāzi ḳıl:

çāre-sāzi ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Çare bulan, çare bulucu etmek.

37. Düzerken mesnevi ḳavliyle sāzi

38. Ġazel ṭarzında ḳıldı çāre-sāzi

Dizin

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Yumuşamak ll Merhamet etmek.

1. Zeliḫā gördi kim nerm oldı yāri

2. Açıldı güldi göñli lālezārı

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Ondan sonra.

3. Pes andan Yūsuf'ı zeyn eyledi tiz

4. Gülistānı nitekim bād-ı şeb-ḫiz

zeyn eyle:

zeyn eyle: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Süslemek.

3. Pes andan Yūsuf'ı zeyn eyledi tiz

4. Gülistānı nitekim bād-ı şeb-ḫiz

bād-ı şeb-ḫiz:

bād-ı şeb-ḫiz: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Geceleri esen rüzgar.

3. Pes andan Yūsuf'ı zeyn eyledi tiz

4. Gülistānı nitekim bād-ı şeb-ḫiz

Ḥarir-i sebz:

Ḫarîr-i sebz: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Yeşil ipek kumaş.

5. Ṣarup başına nūrānį̄ ʿimāme

6. Ḫarį̄r-i sebzden geydürdi câme

Ḳabā-yı sebz: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Yeşil cübbe, kaftan.

19. Ḳabā-yı sebzle ol māhı zį̄bā

20. Leṭāfet gülşeninde serv-i raʿnā

māh-ı zibā:

māh-ı zį̄bā: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Güzel ay II Hz. Yûsuf.

7. Ḳabā-yı sebz-ile ol māh-ı zį̄bā

8. Leṭāfet gülşeninde serv-i raʿnā

serv-i raʿnā:

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Güzel,hoş servi.

7. Ḳabā-yı sebz-ile ol māh-ı zį̄bā

8. Leṭāfet gülşeninde serv-i raʿnā

Ḳabā-yı sebz:

Ḳabā-yı sebz: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Yeşillik kaftanı, cübbesi.

7. Ḳabā-yı sebz-ile ol māh-ı zį̄bā

8. Leṭāfet gülşeninde serv-i raʿnā

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Güzel, hoş servi II Hz. Yûsuf.

19. Ḳabā-yı sebzle ol māhı zį̄bā

20. Leṭāfet gülşeninde serv-i raʿnā

ser-i gisū:

ser-i gi̱sū: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Saçın ucu.

9. Ser-i gi̱sūsını şāneyle düzdi

10. Büküben ṭurrasına tāb virdi

ser-i gi̱sū: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Saçın ucu.

21. Ser-i gi̱sūsını şāneyle dirdi

22. Büküben ṭurre-ile tāb virdi

Şeb-i Ḳadr:

Şeb-i Ḳadr: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Kadir gecesi.

13. Başında aḳ ʿimāme ḫūb u zi̱bā

14. Şeb-i Ḳadr içre nūr inmişdi gūyā

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Bayındır ev II Ka'be.

15. İner şan beyt-i maʿmūr üstine nūr

16. Cihān beytin ider ol nūr maʿmūr

maʿmūr id:

maʿmūr id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

İmar etmek.

15. İner şan beyt-i maʿmūr üstine nūr

16. Cihān beytin ider ol nūr maʿmūr

māh-ı tamāme:

māh-ı tamāme: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Tam ay.

17. Ḳara ṣaç üzre nūrāni̱ ʿimāme

18. Urur ṭaʿne gice māh-ı tamāme

sevdāsı düş:

sevdāsı düş: Deyim

Mısra: **23**

(Gönle) bir kişinin aşkının yerleşmesi ve ona karşı arzu oluşması.

23. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine
24. Cihānı ṭi̯re ḳıldı cān gözine

ay yüzi:

ay yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Ay gibi parlak yüzlü.

23. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine
24. Cihānı ṭi̯re ḳıldı cān gözine

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Kalp gözü. İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç.

23. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine
24. Cihānı ṭi̯re ḳıldı cān gözine

tire kıl:

ṭi̯re ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Karartmak, bulanıklaştırmak.

23. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine
24. Cihānı ṭi̯re ḳıldı cān gözine

ṭi̯re ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Karartmak.

11. Ṣaçı sevdāsı düşdi ay yüzine
12. Cihānı ṭi̯re ḳıldı cān gözine

nişān ol:

nişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

İz, işaret veya bir belirtisi olmak.

27. Miyān bendini ḳuşatdı miyāne
28. Nişān olmaġ-içün ol bi̯-

nişāne

her birisi:

her birisi: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Her biri.

31. Ḳamaşdurur gözi laʿli vü dürri

32. Nedür her birisi bir necm-i dürr̤i

necm-i dürri:

necm-i dürr̤i: Kalıp İfade

Mısra: **32**

İnci gibi olan yıldızlar.

31. Ḳamaşdurur gözi laʿli vü dürri

32. Nedür her birisi bir necm-i dürr̤i

laʿl-i hoş-āb:

laʿl-i ḫoş-āb: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Parlak la'l II Parlak kırmızı renk.

33. Leb-i dil-berdi ṣan her laʿl-i ḫoş-āb

34. Güherler didügüm şemʿ-i cihān-tāb

leb-i dil-ber:

leb-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Sevgilinin dudağı.

33. Leb-i dil-berdi ṣan her laʿl-i ḫoş-āb

34. Güherler didügüm şemʿ-i cihān-tāb

şemʿ-i cihān-tāb:

şemʿ-i cihān-tāb: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Cihanı aydınlatan mum.

33. Leb-i dil-berdi ṣan her laʿl-i ḫoş-āb

34. Güherler didügüm şemʿ-i cihān-tāb

nakş-ı zibā:

naḳş-ı ẕibā: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Süslü nakış.

35. Kemerle zeyn olup ol naḳş-ı ẕibā

36. Olur ṣan aya menzil burc-ı Cevzā

zeyn ol:

zeyn ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Bezenmek, süslenmek.

35. Kemerle zeyn olup ol naḳş-ı ẕibā

36. Olur ṣan aya menzil burc-ı Cevzā

burc-ı cevzā:

burc-ı cevzā: Kalıp İfade

Mısra: **36**

İkizler burcu.

35. Kemerle zeyn olup ol naḳş-ı ẕibā

36. Olur ṣan aya menzil burc-ı Cevzā

menzil ol:

menzil ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Menzil, konaklama yeri olmak.

35. Kemerle zeyn olup ol naḳş-ı ẕibā

36. Olur ṣan aya menzil burc-ı Cevzā

ser-i zülf:

ser-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Saç ucu.

39. Miyānı didügüm ṣūretde maʿnį̄

40. Ser-i zülfinde bir mūy-ıdı yaʿnį̄

murġ-ı cān:

murġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Gönül kuşu.

43. Düzetdi zülf ü ḫālin dām u dāne

44. Ṣaçını murġ-ı cāna āşiyāne

hamāyil ḳıl:

ḫamāyil ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Bağlamak, sarmak.

45. Ridāsın boynına ḳıldı ḫamāyil
46. Gire her tārına yüz cān u biñ dil

zülf-i ber-dūş:

zülf-i ber-dūş: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Omuzun üzerindeki saç.

47. Ridā-yi ḥüsni yaʿnį zülf-i ber-dūş
48. Fidā her bir ḳılına bį̄n ridā-pūş

ridā-yi ḥüsn:

ridā-yi ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Güzellik örtüsü.

47. Ridā-yi ḥüsni yaʿnį zülf-i ber-dūş
48. Fidā her bir ḳılına bį̄n ridā-pūş

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Her bir.

47. Ridā-yi ḥüsni yaʿnį zülf-i ber-dūş
48. Fidā her bir ḳılına bį̄n ridā-pūş

İrem bāġı:

İrem bāġı: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Cennet bahçesi.

51. Naẓar ḳıldı İrem bāġı o yüze
52. Yüzi ḳalmadı görinmege göze

naẓar ḳıl:

naẕar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Bakmak.

51. Naẕar ḳıldı İrem bāġı o yüze

52. Yüzi ḳalmadı görinmege göze

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **53**

İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu.

53. Lebi dādın işidüp āb-ı ḥayvān

54. Ḳarañuda ḳılur kendüyi pinhān

pinhān ḳıl:

pinhān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Gizlemek.

53. Lebi dādın işidüp āb-ı ḥayvān

54. Ḳarañuda ḳılur kendüyi pinhān

mümkin ol:

mümkin ol: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Mümkün olmak.

55. Ne ẕi̯net kim ola mümkin cihānda

56. Zeli̯ḫā Yūsuf'a itmişidi anda

zeyn it:

zeyn it: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Süslemek.

57. Bu tertı̯b-ile ḫoş zeyn itdi anı

58. İver yüzin gören virmege cānı

ṭaʿn id:

ṭaʿn id: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Şaşırmak.

59. Eline virdi bir zer āftābe
60. Ki nūrı ṭaʿn iderdi āftāba

63. Ki ẕ̧irā Yūsuf'uñ nūr-ı cemāli
64. Cihānda ḳomamışdı künc-i ḫāl̡i

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Dolmak.

61. Degül müşk ü gül-āb-ıla pür olmış
62. İçine ṣu yirine müşk ṭolmış

şāḫ-ı ġonca:

şāḫ-ı ġonca: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Goncanın şahı II Padişah, sultan.

67. Eline aldı bir sẕ̧imẕ̧inlegençe
68. Bitürdi tāze nergis şāḫ-ı ġonca

nūr-ı cemāl:

nūr-ı cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Güzelliğin nuru.

63. Ki ẕ̧irā Yūsuf'uñ nūr-ı cemāli
64. Cihānda ḳomamışdı künc-i ḫāl̡i

māh-ı gül-endām:

māh-ı gül-endām: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Gül boylu ay II Hz. Yûsuf.

69. Düşüp ardınca ol māh-ı gül-endām
70. Giderdi sāye gibi ġam-ber-ġam

künc-i ḫāl:

künc-i ḫāl: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Halvet köşesi.

cān-ı şirin:

cān-ı şi̱ri̱n: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Tatlı can.

71. Bu şi̱ri̱nlik-ile ol nāzeni̱ni

72. Gören yur cān-ı şi̱ri̱nden elini

rūy-ı zi̱bā: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gül yüzlü II Hz. Yûsuf.

77. Bu nūr u ferr-ile ol rūy-ı zi̱bā

78. Ḫırāmān oldı ṣan ṭāvūs-ı raʿnā

Şebih ol:

Şebi̱h ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Benzemek.

73. Şebi̱h oldı Zeli̱ḫā cānı mūya

74. Eriyüp yüregi dönmişdi ṣuya

ṭāvūs-ı raʿnā:

ṭāvūs-ı raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Göz alıcı tavus kuşu II Hz. Yûsuf.

77. Bu nūr u ferr-ile ol rūy-ı zi̱bā

78. Ḫırāmān oldı ṣan ṭāvūs-ı raʿnā

yaḳın ol:

yaḳın ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Yaklaşmak.

75. Diler ibri̱ḳa gire ṣu yirine

76. Ki birez yaḳın ola dil-berine

Hırāmān ol:

Ḫırāmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Salınarak, nazla yürümek.

77. Bu nūr u ferr-ile ol rūy-ı zi̱bā

78. Ḫırāmān oldı ṣan ṭāvūs-ı

rūy-ı zi̱bā:

raʿnā

refʿ id:

refʿ id: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Kaldırmak.

79. Hicābı refʿ idüp keşf itdi dḏidār

80. Güneş yüzinden itdi baḫş envār

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Keşfetmek, açığa çıkarmak, göstermek.

79. Hicābı refʿ idüp keşf itdi dḏidār

80. Güneş yüzinden itdi baḫş envār

baḫş it:

baḫş it: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Bağışlamak, ihsan etmek.

79. Hicābı refʿ idüp keşf itdi dḏidār

80. Güneş yüzinden itdi baḫş envār

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Sunmak, takdim etmek; göstermek.

81. Cemālin perdesinden ʿarż itdi nā-gāh

82. Ṭulūʿ itdi şanasın bedr olup māh

Ṭulūʿ it:

Ṭulūʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Doğmak, ortaya çıkmak; varlık göstermek.

81. Cemālin perdesinden ʿarż itdi nā-gāh

82. Ṭulūʿ itdi şanasın bedr olup māh

bedr ol:

bedr ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Dolunay olmak, tamamlanmak.

81. Cemālin perdesinden ʿarż itdi nā-gāh

82. Ṭulūʿ itdi ṣanasın bedr olup māh

bedr-i nühüfte:

bedr-i nühüfte: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Gizlenmiş dolunay.

83. Ẓuhūra geldi ol bedr-i nühüfte

84. Cemāli lālezārı nev-şüküfte

Ẓuhūra gel:

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

83. Ẓuhūra geldi ol bedr-i nühüfte

84. Cemāli lālezārı nev-şüküfte

hem-hāne-i gül:

hem-ḫāne-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Gülün arkadaşı, gül gibi.

85. İki sünbül ṣaçı hem-ḫāne-i gül

86. İki şekker lebi hem-şīre-i mül

aça aça:

aça aça: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Aça aça.

87. Cemāli tāze güller aça aça

88. Etegi müşk ü ʿanber ṣaça ṣaça

ṣaça ṣaça:

ṣaça ṣaça: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Saçarak, bir şeyi ortalığa dağıtıp dökerek.

87. Cemāli tāze güller aça aça
88. Etegi müşk ü ʿanber ṣaça ṣaça

berḳ ur:

berḳ ur: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Şimşek çakmak, şimşek çakar gibi parıldamak.

89. Ruḫınuñ güllerinden berḳ urur nūr
90. Cihānuñ yüzini ol nūr-ıla yur

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Su ve toprak.

99. Gören dirdi yüzini bu perį-zād
100. Degüldi āb u gilden olmış ābād

āb u gil: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Su ve toprak.

101. Bu āb u gil ṣıfatından biridür
102. Melekdür bu yaḫud nesl-i perįdür

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Bayındır hale gelmek, imar olmak.

99. Gören dirdi yüzini bu perį-zād
100. Degüldi āb u gilden olmış ābād

nesl-i peri:

nesl-i perį: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Peri neslidir.

101. Bu āb u gil ṣıfatından biridür
102. Melekdür bu yaḫud nesl-i perįdür

beşer mi:

beşer mi: Kalıp İfade

Mısra: **104**

İnsan mı?

103. Ne göze kim görinse ol perį̄-gį̄r

104. Beşer midür bu mā-hāẕā beşerdir

hüsn-i kitāb:

ḥüsn-i kitāb: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Güzellik kitabı.

105. Beyān olmaz anuñ ḥüsn-i kitābı

106. Dil-ile şerḥ olınmaz faṣl u bābı

beyān ol:

beyān ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Açıklamak, ifade etmek.

105. Beyān olmaz anuñ ḥüsn-i kitābı

106. Dil-ile şerḥ olınmaz faṣl u bābı

şerḥ ol:

şerḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Açıklamak, yorumlamak; açık açık anlatmak, izah etmek.

105. Beyān olmaz anuñ ḥüsn-i kitābı

106. Dil-ile şerḥ olınmaz faṣl u bābı

sekiz cennet:

sekiz cennet: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Cennetin sekiz kapısı.

107. Yazılsa ḥüsninüñ şerḥinde ebvāb

108. Sekiz cennet olaydı anda bir bāb

bāb ol:

bāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Kapı olmak.

107. Yazılsa ḥüsninüñ şerḥinde

ebvāb

108. Sekiz cennet olaydı anda bir bāb

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Bu şekilde, böyle.

109. Bu deñlü vaṣf olur ol cevher-i pāk

110. Kiʿacz iẓhār ider vaṣfında idrāk

cevher-i pāk:

cevher-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Temiz öz, temiz yaradılış.

109. Bu deñlü vaṣf olur ol cevher-i pāk

110. Kiʿacz iẓhār ider vaṣfında idrāk

vaṣf ol:

vaṣf ol: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Nitelikleri belirtilmek, vasf edilmek.

109. Bu deñlü vaṣf olur ol cevher-i pāk

110. Kiʿacz iẓhār ider vaṣfında idrāk

iẓhār id:

iẓhār id: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Açığa vurmak, belirtmek, göstermek.

109. Bu deñlü vaṣf olur ol cevher-i pāk

110. Kiʿacz iẓhār ider vaṣfında idrāk

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Gönül ve can.

117. Dil ü cānın bularuñ şevḳ-ı diḏār

118. Alup cismini eyler naḳş-ı diḏvār

58. İver yüzin gören virmege cānı

şevḳ-ı dīdār:

şevḳ-ı dīdār: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Sevilen kişiyi görme arzusu.

117. Dil ü cānın bularuñ şevḳ-ı dīdār

118. Alup cismini eyler naḳş-ı dīvār

reng ü bū:

reng ü bū: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Renk ve koku.

119. O gülzāruñ irişüp reng ü būsı

120. Buları şöyle mest itdi ḳoḫusı

naḳş-ı dīvār eyle:

naḳş-ı dīvār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Duvara yapılan resim eylemek.

117. Dil ü cānın bularuñ şevḳ-ı dīdār

118. Alup cismini eyler naḳş-ı dīvār

mest it:

mest it: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Sarhoş etmek.

119. O gülzāruñ irişüp reng ü būsı

120. Buları şöyle mest itdi ḳoḫusı

cānı vir:

cānı vir: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Can vermek, ölmek.

57. Bu tertīb-ile ḫoş zeyn itdi anı

iḳdām eyle:

iḳdām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Çabalamak.

121. Çün ol şevḳ arasında her dil-ārām
122. Turuncın kesmek için eyler iḳdām

farḳ it:

farḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Ayırt etmek, ayırmak.

123. Turuncından elini itmeyüp farḳ
124. Kesüp barmaḳların ḳana ider ġarḳ

ġarḳ id:

ġarḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Batırmak, boğmak.

123. Turuncından elini itmeyüp farḳ
124. Kesüp barmaḳların ḳana ider ġarḳ

dendān-ı ʿibret:

dendān-ı ʿibret: Kalıp İfade
Mısra: **125**
İbretli diş.

125. Işırup ellerin dendān-ı ʿibret
126. Keser barmaḳlarını tiġ-ı ḥasret

tiġ-ı hasret:

tiġ-ı ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Hasret, özlem kılıcı.

125. Işırup ellerin dendān-ı ʿibret
126. Keser barmaḳlarını tiġ-ı ḥasret

Kalem idin:

Ḳalem idin: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Kalem haline getirmek.

127. Meger yazmaġa hüsni defterinden
128. Ḳalem idindiler barmaḳlarından

nām-ı mihri müretteb:

nām-ı mihri müretteb: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Tertip edilmiş aşkın ismi.

129. Ḳalem barmaḳdan u ḳandan mürekkeb
130. Yazarlar nām-ı mihri müretteb

mücedvel ol:

mücedvel ol: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Cetvelle çizilmiş olmak II
Ölçmek biçmek.

131. Mücedvel oldı ḳandan ṣafḥa-i miṃ
132. Meh-i bedr oldı gūyæ levḥ-i taḳviṃ

ṣafḥa-i mim:

ṣafḥa-i miṃ: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Sevgilinin ağzı, dudağı.

131. Mücedvel oldı ḳandan ṣafḥa-i miṃ
132. Meh-i bedr oldı gūyæ levḥ-i taḳviṃ

sim-i ḫām:

sim-i ḫām: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Saf gümüş.

133. ʿAceb yazı-y-ıdı vü ṭurfe niṛeng
134. Ki sim-i ḫām oldı laʿl-gūn reng

laʿl-gūn reng ol:

laʿl-gūn reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Parlak kırmızı renkli olmak.

133. ʿAceb yazı-y-ıdı vü ṭurfe niṛeng
134. Ki sim-i ḫām oldı laʿl-gūn reng

şafaḳ-gūn ol:

şafaḳ-gūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Şafak renkli olmak.

135. Avuçlarınuñ içi ṭoldı çün ḫūn
136. Meh-i bedrüñ yüzi oldı şafaḳ-gūn

meh-i bedr:

meh-i bedr: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Dolunay.

135. Avuçlarınuñ içi ṭoldı çün ḫūn
136. Meh-i bedrüñ yüzi oldı şafaḳ-gūn

muḥannā ḳıl:

muḥannā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Kınalı, kınalanmış olmak.

137. Meger kim ol dem-idi ʿurs-ı ẕ̲ibā
138. Ki bunlar ellerin ḳıldı muḥannā

cūy-ı ḫūn:

cūy-ı ḫūn: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Kan ırmağı II Çok fazla ıstırabın sebep olduğu gözyaşı.

139. Aḳuban ellerinden cūy-ı ḫūn̲in
140. Turunc-ı zerdi ḳıldı s̲ib-reng̲in

hadd-i gül-nār:

ḫadd-i gül-nār: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Nar çiçeği renkli yüz/yanak.

141. Zenaḫ s̲ibinden irür bunlara nār
142. Ki nārence döner her ḫadd-i gül-nār

āl eyle:

āl eyle: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Kırmızı yapmak, kırmızılaştırmak.

143. Ne āl eyledi ol gül-gūn ʿiẕ̲ārı
144. Ki gösterdi turuncı virdi

nārı

149. Bunı Ḥaḳ kendü nūrından yaratdı
150. Bu yüzden ḳudretin iẓ̱hār itdi

nesl-i beşer:

nesl-i beşer: Kalıp İfade
Mısra: **146**
İnsanoğlu, insan soyu.

145. Zeli̱ḫā'ya didiler k'iy peri̱-zād
146. Degül nesl-i beşer bu serv-i āzād

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Bu nedenle.

149. Bunı Ḥaḳ kendü nūrından yaratdı
150. Bu yüzden ḳudretin iẓ̱hār itdi

izhār it:

iẓ̱hār it: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Göstermek; açığa vurmak.

sunʿ ol:

ṣunʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **151**
Meydana getirme, kaleme alma, yaratma kabiliyeti.

151. Ne ṣunʿ olur bu noḳṣāndan muḳaddes
152. Zihi̱ ṣāniʿ taʿālā vü teḳaddes

ṣāniʿ taʿālā:

ṣāniʿ taʿālā: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Her şeyi sanatla yaratan Allah.

151. Ne ṣunʿ olur bu noḳṣāndan muḳaddes
152. Zihi̱ ṣāniʿ taʿālā vü teḳaddes

şāh-ı yegāne:

şāh-ı yegāne: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Biricik padişah II Hz. Yûsuf.

155. Eyitdi budur ol şāh-ı yegāne
156. Ki ben ʿışḳı-y-ıla olam fesāne

fesāne ol:

fesāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Masal, asılsız hikaye olmak.

155. Eyitdi budur ol şāh-ı yegāne
156. Ki ben ʿışḳı-y-ıla olam fesāne

sulṭān-ı ʿālem:

sulṭān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Âlemin sultanı II Hz. Yûsuf.

159. Bu āfet-durur ol sulṭān-ı ʿālem
160. Fidā bir ḳılına biñ cān-ı ʿālem

cān-ı ʿālem:

cān-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **160**

Alemin canı.

159. Bu āfet-durur ol sulṭān-ı ʿālem
160. Fidā bir ḳılına biñ cān-ı ʿālem

ağıza düş:

ağıza düş: Deyim

Mısra: **161**

Halk içinde ağza düştü, ayıplandı anlamına gelen kalıp ifade.

161. Düşüben dil gibi her ağıza ben
162. İşitdüm dürlü söz yad u bilişden

bülbül-i zār ḳıl:

bülbül-i zār ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **163**

İnleyen bülbül olmak || Aşık olmak.

163. Beni bu gül ḳılupdur bülbül-i zār
164. Bu gülzāruñ ucındandur yirüm ḫār

feraḥnāk ol:

feraḥnāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Sevinçli olmak.

165. Nesi̯m-i vaṣl-ıla oldum feraḥnāk
166. Ki ḳıldum ġonca gibi perdemi çāk

nesi̯m-i vaṣl:

nesi̯m-i vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Kavuşma esintisi, kavuşma rüzgârı.

165. Nesi̯m-i vaṣl-ıla oldum feraḥnāk
166. Ki ḳıldum ġonca gibi perdemi çāk

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **166**
Yırtmak, parçalamak.

165. Nesi̯m-i vaṣl-ıla oldum feraḥnāk
166. Ki ḳıldum ġonca gibi perdemi çāk

baş kıl:

baş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **167**
İncitmek II Kırmak.

167. Bu ḳıldı ġonca gibi bağrumı baş
168. Bunuñ'çün gül gib'itdüm sırrumı fā̆ş

fā̆ş it:

fā̆ş it: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Ortaya çıkarmak.

167. Bu ḳıldı ġonca gibi bağrumı baş
168. Bunuñ'çün gül gib'itdüm sırrumı fā̆ş

nişāne ḳıl:

nişāne ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Hedef etmek.

169. Boyum cevriyle döndürdi kemāne
170. Melāmet oḳına ḳıldı nişāne

niyāzı eyle:

niyāzı eyle: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Yalvarıp yakarmak, dua etmek.

171. Ne deñlü eyledümse ben niyāzı
172. Bu ol deñlü baña arturdı nāzı

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Ne kadar, ne ölçüde.

171. Ne deñlü eyledümse ben niyāzı
172. Bu ol deñlü baña arturdı nāzı

ol deñlü:

ol deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **172**
O denli, o kadar.

171. Ne deñlü eyledümse ben niyāzı
172. Bu ol deñlü baña arturdı nāzı

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Ne kadar, ne ölçüde.

177. Bu ne deñlü ki eyler telḫ ü nefr̤in
178. Gelür biri birinden baña şi̤r̤in

ḫāk eyle:

ḫāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **173**
Toprak etmek.

173. Yüzümi sebze gibi eyledüm ḫāk

174. Baña baş egmedi bu serv-i çālāk

baş eg:

baş eg: Deyim

Mısra: **174**

Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.

173. Yüzümi sebze gibi eyledüm ḫāk
174. Baña baş egmedi bu serv-i çālāk

il:

il: -

Mısra: **175**

Ülke.

175. Cemāl ü ḥüsn ilinüñ serveridür
176. N'ola ser-keşlik iderse yiridür

ser-keşlik id:

ser-keşlik id: Kalıp İfade

Mısra: **176**

İtaat etmemek, dik başlılık göstermek, inat etmek.

175. Cemāl ü ḥüsn ilinüñ serveridür
176. N'ola ser-keşlik iderse yiridür

telh ü nefrin eyle:

telḫ ü nefṛin eyle: Kalıp İfade

Mısra: **177**

Lanet ve acı olmak.

177. Bu ne deñlü ki eyler telḫ ü nefṛin
178. Gelür biri birinden baña şiṛin

biri biri:

biri biri: Kalıp İfade

Mısra: **178**

Birbiri, biri diğeri.

177. Bu ne deñlü ki eyler telḫ ü nefṛin
178. Gelür biri birinden baña şiṛin

kaḥr u cefā:

kaḥr u cefā: Kalıp İfade

Mısra: **181**

Keder ve eziyet olmak.

181. Eger luṭf ola ger kaḥr u cefādur

182. Ne kim baña gelür bundan ṣafādur

luṭf ol:

luṭf ol: Kalıp İfade

Mısra: **181**

İyilikde bulunmak.

181. Eger luṭf ola ger kaḥr u cefādur

182. Ne kim baña gelür bundan ṣafādur

yüz yıl:

yüz yıl: Kalıp İfade

Mısra: **183**

Yüz yıl.

183. Yüzüm döndürmezem yüz yıl yolından

184. Baña birdür bu yolda ḫār u gül-şen

az eyle:

az eyle: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Az yapmak.

185. Cefāsın çoġ u luṭfın az eyler

186. Bilür çoḳ sevdügümi nāz eyler

nāz eyle:

nāz eyle: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Nazlanmak; övünmek.

185. Cefāsın çoġ u luṭfın az eyler

186. Bilür çoḳ sevdügümi nāz eyler

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Can ve gönül.

189. Bilür kim bir cefā-keş ʿāşıḳıyam
190. Yolında cān u dilden ṣādıḳıyam

cevr it:

cevr it: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Eziyet etmek.

191. Aña lāyıḳ çi-ger luṭf u vefādur
192. Benüm cānuma cevr itmek sezādur

anda it:

anda it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Orada yapmış II Dünyada yapmış.

55. Ne zi̱net kim ola mümkin cihānda
56. Zeli̱ḫā Yūsuf'a itmişidi anda

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Kurtulmuş servi boylu sevgili II Hz. Yûsuf.

91. Yüridi nāz-ıla ol serv-i āzād
92. Ṣalındı ṣanki bāġ içinde şimşād

serv-i āzād: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Kurtulmuş servi II Hz. Yûsuf.

145. Zeli̱ḫā'ya didiler k'iy peri̱-zād
146. Degül nesl-i beşer bu serv-i āzād

kendüzine gel:

kendüzine gel: Deyim
Mısra: **98**
Aklın kendine gelmesi, ayılmak, şuursuz halden şuurlu hale geçmek.

97. Ne ādem kim naẓar ṣalsa yüzine
98. Niçe gün gelmez-idi kendüzine

ʿurs-ı ẕibā:

ʿurs-ı ẕibā: Kalıp İfade
Mısra: **137**
Süslü düğün yemeği.

137. Meger kim ol dem-idi ʿurs-ı ẕibā
138. Ki bunlar ellerin ḳıldı muḥannā

levḥ-i taḳvīm:

levḥ-i taḳvīm: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Takvim sayfası.

131. Mücedvel oldı ḳandan ṣafḥa-i mīm
132. Meh-i bedr oldı gūyæ levḥ-i taḳvīm

meh-i bedr ol:

meh-i bedr ol: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Parlak ay olmak.

131. Mücedvel oldı ḳandan ṣafḥa-i mīm
132. Meh-i bedr oldı gūyæ levḥ-i taḳvīm

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade
Mısra: **174**
Çevik, eline ayağına çabuk servi II Servi gibi boylu boslu güzel III Hz. Yûsuf..

173. Yüzümi sebze gibi eyledüm ḫāk
174. Baña baş egmedi bu serv-i çālāk

hem-şīre-i mül:

hem-şīre-i mül: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Aynı şıradan yapılmış şarap.

85. İki sünbül ṣaçı hem-ḫāne-i gül
86. İki şekker lebi hem-şīre-i mül

turunc-ı zerd:

turunc-ı zerd: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Sarı turunc.

139. Aḳuban ellerinden cūy-ı ḫūnḫin

140. Turunc-ı zerdi ḳıldı sḫib-rengḫin

sib-rengin kıl:

sḫib-rengḫin ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Renkli elma olmak.

139. Aḳuban ellerinden cūy-ı ḫūnḫin

140. Turunc-ı zerdi ḳıldı sḫib-rengḫin

ʿaklı zāyil ol:

ʿaḳlı zāyil ol: Deyim

Mısra: **116**

Aklını yitirmek, aklı başından gitmek.

115. Görünmişdi çün ol şekl [ü] şemāyil

116. Bularuñ olmış-ıdı ʿaḳlı zāyil

yüzüm döndür:

yüzüm döndür: Deyim

Mısra: **183**

Vazgeçmek, bırakmak, terk etmek.

183. Yüzüm döndürmezem yüz yıl yolından

184. Baña birdür bu yolda ḫār u gül-şen

yüzi ḳalma:

yüzi ḳalma: Deyim

Mısra: **52**

Yüzü kalmamak, bir kimseye karşı pek mahcup bulunmak ve ondan artık bir şey isteyecek hâli kalmamak.

51. Naẓar ḳıldı İrem bāġı o yüze

52. Yüzi ḳalmadı görinmege göze

Dizin

her bir:

her bir: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hepsi, tüm.

3. Cemāli bādesinden ol dil-ārām

4. Bularuñ her birine şundı bir cām

peymāne-i ʿışk:

peymāne-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Aşk kadehi II Aşk şarabı.

5. Arada devr idüp peymāne-i ʿışḳ

6. Pür oldı şevḳ-ıla ḫum-ḫāne-i ʿışḳ

devr id:

devr id: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Dönüp dolaşmak (kendi etrafında) hareket etmek ‖ 'Devr-i meclis' ; kadeh dolaştırma.

5. Arada devr idüp peymāne-i ʿışḳ

6. Pür oldı şevḳ-ıla ḫum-ḫāne-i ʿışḳ

hum-hāne-i ʿışḳ:

ḫum-ḫāne-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Aşk meyhanesi.

5. Arada devr idüp peymāne-i ʿışḳ

6. Pür oldı şevḳ-ıla ḫum-ḫāne-i ʿışḳ

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Dolmak.

5. Arada devr idüp peymāne-i ʿışḳ

6. Pür oldı şevḳ-ıla ḫum-ḫāne-i ʿışḳ

nefh-i şūr:

nefḫ-i şūr: Kalıp İfade

Mısra: **8**

İsrafil'in kıyamette çalacağı

borunun üflemesi, kıyamet kopması.

7. Ne cāna kim ol āb urmışdı āteş
8. Ḳalupdur nefẖ-i ṣūr urınca ser-ẖoş

rūz-ı maḥşer:

rūz-ı maḥşer: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Mahşer günü, kıyamet günü.

9. Ne cām olur bu cām-ı ʿışḳ-ı Bārį̄
10. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ẖumārı

tiġ-ı ʿışḳ:

tiġ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Aşk kılıcı.

13. Urup başını tį̄ġ-ı ʿışḳa bį̄-bį̄m
14. Ḳılur cānān öñinde cānı teslį̄m

teslim Ḳıl:

teslį̄m Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Teslim etmek II Ölmek.

13. Urup başını tį̄ġ-ı ʿışḳa bį̄-bį̄m
14. Ḳılur cānān öñinde cānı teslį̄m

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Her biri, tek tek II Mısırlı kadınlar.

15. Egerçi her birinüñ baḥri taşdı
16. Kiminüñ mevci geldi başdan aşdı

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Her biri.

43. Zeli̯ẖā'yı iderler-idi rüsvā
44. Bu kez her biri oldı bir Zeli̯ẖā

18. Ṣafā-yı cān-ıla mesrūr oldı

başdan aş:

başdan aş: Deyim

Mısra: **16**

Baştan aşmak, her tarafı kaplamak.

15. Egerçi her birinüñ baḥri taşdı

16. Kiminüñ mevci geldi başdan aşdı

Safā-yı cān:

Şafā-yı cān: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Gönül şenliği, huzuru.

17. Geçüp ten zaḥmetinden dūr oldı

18. Ṣafā-yı cān-ıla mesrūr oldı

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Uzak olmak.

17. Geçüp ten zaḥmetinden dūr oldı

18. Ṣafā-yı cān-ıla mesrūr oldı

nūr-ı tecelli:

nūr-ı tecelli̱: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Tecelli ışığı, görünen aydınlık.

19. Düşünce üstine nūr-ı tecelli̱

20. Göyündi geçdi ṣankim nūr-ı Mūsi̱

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Sevinçli, mutlu, memnun.

17. Geçüp ten zaḥmetinden dūr oldı

nūr-ı mūsi:

nūr-ı mūsi̱: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Hz. Mûsa'nın nurı.

19. Düşünce üstine nūr-ı tecelli̱

20. Göyündi geçdi ṣankim nūr-

ı Mūsį

25. Delürdi bir niçesi oldı şeydā
26. Metāʿ-ı ṣabrını ʿışḳ itdi yaġmā

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Hayran olmak, çok beğenmek.

23. Kimi ḥayrān olup bį-hūş ḳaldı
24. Şarāb-ı şevḳ-ıla medhūş ḳaldı

metāʿ-ı ṣabr:

metāʿ-ı ṣabr: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Sabır sermayesi.

25. Delürdi bir niçesi oldı şeydā
26. Metāʿ-ı ṣabrını ʿışḳ itdi yaġmā

Ṣarāb-ı ṣevḳ:

Ṣarāb-ı ṣevḳ: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Aşk şarabı.

23. Kimi ḥayrān olup bį-hūş ḳaldı
24. Şarāb-ı şevḳ-ıla medhūş ḳaldı

yaġmā it:

yaġmā it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Yağmalamak.

25. Delürdi bir niçesi oldı şeydā
26. Metāʿ-ı ṣabrını ʿışḳ itdi yaġmā

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Çılgın, divane, meczup olmak.

divāne ol:

dḭvāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Deli divane olmak.

27. Görünce ol mehi dḭvāne oldı

28. Cemāl-i şemʿine pervāne oldı

cemāl-i şemʿ:

cemāl-i şemʿ: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Mumun güzelliği.

27. Görünce ol mehi dḭvāne oldı

28. Cemāl-i şemʿine pervāne oldı

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Işığın etrafında dönen kelebek gibi olmak || Aşık olmak.

27. Görünce ol mehi dḭvāne oldı

28. Cemāl-i şemʿine pervāne oldı

cüst ü çālāk:

cüst ü çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Çabuk ve çevik.

29. Ṣoyup ṣabrın yaḳasın ʿışḳ eli pāk

30. Geyürdi ġam ṭōnını cüst ü çālāk

Ṭulūʿ it:

Ṭulūʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Doğmak, ortaya çıkmak; varlık göstermek.

31. Ṭulūʿ itdi çün ol ḫurşḭd raḫsān

32. Bular encüm gib'oldı nā-bedḭdār

nā-bedidār ol:

nā-bedḭdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Görünmez olmak.

31. Ṭulūʿ itdi çün ol ḫurşīd raḫsān
32. Bular encüm gib'oldı nā-bedīdār

yoġ it:

yoġ it: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Yok etmek.

33. Güneş gibi açup gülgūn ʿiẕārın
34. Bularuñ ẕerre-veş yoġ itdi varın

cemāl-i yūsuf:

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Hz. Yusuf'un yüzü.

35. Cemāl-i Yūsuf açdı tāze gülzār
36. Buları eyledi bülbül gibi zār

zār eyle:

zār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Ağlamak, inlemek.

35. Cemāl-i Yūsuf açdı tāze gülzār
36. Buları eyledi bülbül gibi zār

perişān ol:

perīşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Dağınık olmak.

37. Kimisi gül gibi oldı perīşān
38. Kiminüñ ġonca gibi ṭold'içi ḳan

şevḳ-i cemāl:

şevḳ-i cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Yüz güzelliğinin arzusu, coşkusu.

39. Kimin şevḳ-i cemāl itmiş-idi lāl
40. Kimin bend-i ḫayāl itmiş-idi lāl

lāl it:

lāl it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Susturmak, dilsiz bırakmak.

39. Kimin şevḳ-i cemāl itmiş-idi lāl

40. Kimin bend-i ḫayāl itmiş-idi lāl

lāl it: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Susturmak, dilsiz bırakmak.

39. Kimin şevḳ-i cemāl itmiş-idi lāl

40. Kimin bend-i ḫayāl itmiş-idi lāl

bend-i ḫayāl:

bend-i ḫayāl: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Zihinde canlandırılan bir kimsenin suretinin sevgisi II Hz. Yûsuf'un suretine duyulan sevgi.

39. Kimin şevḳ-i cemāl itmiş-idi lāl

40. Kimin bend-i ḫayāl itmiş-idi lāl

melāmet id:

melāmet id: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Ayıplamak, kınamak.

41. Zeliḫā'yı iderlerken melāmet

42. Bu kerre kendüler oldı melālet

melālet ol:

melālet ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Gamlı olmak.

41. Zeliḫā'yı iderlerken melāmet

42. Bu kerre kendüler oldı melālet

rüsvā id:

rüsvā id: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Rezil etmek.

Aynı, bir olmak.

43. Zeli̱ḫā'yı iderler-idi rüsvā
44. Bu kez her biri oldı bir Zeli̱ḫā

43. Zeli̱ḫā'yı iderler-idi rüsvā
44. Bu kez her biri oldı bir Zeli̱ḫā

bu kerre:

bu kerre: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Bu defa.

41. Zeli̱ḫā'yı iderlerken melāmet
42. Bu kerre kendüler oldı melālet

cām-ı ʿışḳ-ı bāri̱:

cām-ı ʿışḳ-ı bāri̱: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Yaratıcının aşkının kadehi.

9. Ne cām olur bu cām-ı ʿışḳ-ı Bāri̱
10. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Bu kez, bu defa.

43. Zeli̱ḫā'yı iderler-idi rüsvā
44. Bu kez her biri oldı bir Zeli̱ḫā

cām ol:

cām ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Kadeh olmak.

9. Ne cām olur bu cām-ı ʿışḳ-ı Bāri̱
10. K'ayılmaz rūz-ı maḥşerde ḫumārı

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**

ṭāḳat getür:

ṭāḳat getür: Deyim

Mısra: **12**

Dayanmak.

11. İrişdi başlarına çün bu ḥālet

12. Getürmedi kimi ol ḥāle ṭāḳat

Dizin

<u>haridār ol:</u>

ḫarịdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Müşteri olmak II talep etmek, (bir şeye) eğilim göstermek.

1. Çün ola bir metāʿa çoḳ ḫarịdār

2. Olur ḳıymet ziyāde germ bāzār

<u>bāzār ol:</u>

bāzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Alışveriş etmek.

1. Çün ola bir metāʿa çoḳ ḫarịdār

2. Olur ḳıymet ziyāde germ bāzār

<u>efzūn ol:</u>

efzūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Çok, fazla olmak.

3. Ḳaçan kim cevheịrler olsa efzūn

4. Bulur artuḳ bahālar dürr-i meknūn

<u>dürr-i meknūn:</u>

dürr-i meknūn: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Parlak inci, dizilmiş inci.

3. Ḳaçan kim cevheịrler olsa efzūn

4. Bulur artuḳ bahālar dürr-i meknūn

<u>ʿāşık ol:</u>

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Sevdalanmak.

5. Kişi bir māh-rūya olsa ʿāşıḳ
6. Hezārān cān-ıla yolına ṣādıḳ

hākim ol:

ḥākim ol: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Hükmetmek, egemen olmak.

7. Anı bir kimse daḫı sevse nā-gāh
8. İki iḳlı̇me ḥākim olsa ol şāh

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sevgilinin güzellik mumu etrafında dönen kelebek olmak II Sevgili etrafında dönen âşık olmak.

9. O şem ʿa bir daḫı pervāne olsa
10. O māha bir daḫı dı̇vāne olsa

pervāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Işığın etrafında dönen kelebek olmak II âşık olmak II Büyük bir bağlılıkla yanından hiç ayrılmamak, her isteğini yapmaya hazır olmak.

123. Bu māha kim-durur dı̇vāne olmaz
124. Bu şemʿa kim-durur pervāne olmaz

divāne ol:

dı̇vāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bağlanmak ‖ Delirmek, kendinden geçmek.

9. O şem ʿa bir daḫı pervāne olsa
10. O māha bir daḫı dı̇vāne olsa

dı̇vāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Deli divane olmak || Aşkından delirmek.

123. Bu māha kim-durur dı̇vāne olmaz
124. Bu şemʿa kim-durur pervāne olmaz

bu kerre:

bu kerre: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Bu defa.

11. Bu kerre cān u dilden ṭālib olur
12. Hezār evvelki deñlü rāġıb olur

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **11**
İstemek, talep etmek.

11. Bu kerre cān u dilden ṭālib olur
12. Hezār evvelki deñlü rāġıb olur

cān u dil:

cān u dil: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Can ve gönül.

11. Bu kerre cān u dilden ṭālib olur
12. Hezār evvelki deñlü rāġıb olur

rāġıb ol:

rāġıb ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
İstekli olmak.

11. Bu kerre cān u dilden ṭālib olur
12. Hezār evvelki deñlü rāġıb olur

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Bu defa, bu kez.

17. Bu kez rāḥat bilür derd ü belāyı
18. Belā-yı ʿışḳ-ıla sürer ṣafāyı

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Bu defa, bu kez.

43. Bu kez kim oldı Yūsuf germ bāzār

44. Görenler ʿışḳına oldı ḫārį̄dār

belā-yı ʿışḳ:

belā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Aşk belası.

17. Bu kez rāḥat bilür derd ü belāyı

18. Belā-yı ʿışḳ-ıla sürer ṣafā̃yı

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Ne kadar, ne ölçüde.

19. Ağır gelmez ne deñlü çökse endūh

20. Çeker yükini olsa kūh-ber-kūh

ağır gel:

ağır gel: Deyim

Mısra: **19**

Gücüne gitmek, onuruna dokunmak.

19. Ağır gelmez ne deñlü çökse endūh

20. Çeker yükini olsa kūh-ber-kūh

kūh-ber-kūh ol:

kūh-ber-kūh ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Dağdan dağa olmak.

19. Ağır gelmez ne deñlü çökse endūh

20. Çeker yükini olsa kūh-ber-kūh

ehl-i ʿirfān:

ehl-i ʿirfān: Kalıp İfade

Mısra: **21**

İrfan sahibi, bilgili.

21. Dimiş bir nükte daḫı ehl-i ʿirfā̃n

22. Düzüp söz riştesine dürr ü mercān

dürr ü mercān:

dürr ü mercān: Kalıp İfade

Mısra: **22**

İnci ve mercan II Âşığın gözyaşları ile kanlı gözyaşları.

21. Dimiş bir nükte daḫı ehl-i ʿirfān

22. Düzüp söz riştesine dürr ü mercān

bülbül ol:

bülbül ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Güzel sesiyle bilinen kuş olmak II Aşık olmak.

23. Ki bir gülşende olsa iki bülbül

24. Ṭutar āfāḳ içini şūr u ġulġul

şūr u ġulġul:

şūr u ġulġul: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Gürültü ve şamata.

23. Ki bir gülşende olsa iki bülbül

24. Ṭutar āfāḳ içini şūr u ġulġul

germ id:

germ id: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Isıtmak, hararetlendirmek II Aşırı derecede duygulanmak.

25. İkisi birbirini germ iderler

26. Yaḳup dağı vü ṭaşı nerm iderler

nerm id:

nerm id: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Yumuşatmak.

25. İkisi birbirini germ iderler

26. Yaḳup dağı vü ṭaşı nerm iderler

şeydā ol:

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Çılgın, divane, meczup olmak.

27. Egerçi kim ezelden de

Zeliḫā

28. Olupdur Yūsuf'uñ ʿışḳıyla şeydā

33. Ki ẕirā hem-dem-idi gice gündüz

34. Görür günde yüzin biñ kez degül yüz

şeydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Aşık, tutkun.

127. Ne göñülden geçe bu serv-i raʿnā

128. Delürüp ṣu gibi olmaya şeydā

biñ kez: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Bin kez, pek çok kere.

39. Eger biñ kez yollında vire cānı

40. Gine dirdi ki bulduñ rāygānı

riʿāyet ḳıl:

riʿāyet ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Riayet etmek, uymak, rıza göstermek.

31. Bahāsın gevherinüñ bilmez-idi

32. Aña göre riʿāyet ḳılmaz-idi

kadri bilin:

ḳadri bilin: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Kıymeti, değeri bilinmek.

35. Kişinüñ ḳadri eldeyken bilinmez

36. Yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz

biñ kez:

biñ kez: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Bin kez, pek çok kere.

cānı vir:

cānı vir: Deyim

Mısra: **39**

Can vermek, ölmek; bir şeyi,

hayatını onun uğruna feda edecek kadar çok istemek.

39. Eger biñ kez yollında vire cānı
40. Gine dirdi ki bulduñ rāygānı

ḳadrini bil:

ḳadrini bil: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Değerini bilmek, yararlanmak.

41. Anuñ'çün ḳadrini bilmezsin anuñ
42. Ki zi̯rā ḳadri olmaz rāygānuñ

kadri ol:

ḳadri ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Değeri, kıymeti olmak.

41. Anuñ'çün ḳadrini bilmezsin anuñ
42. Ki zi̯rā ḳadri olmaz rāygānuñ

hāridār ol:

ḫārid̲ār ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Müşteri, talep eden, isteyen olmak; gönül vermek, istemek.

43. Bu kez kim oldı Yūsuf germ bāzār
44. Görenler ʿışḳına oldı ḫārid̲ār

müşteri̯ ol:

müşteri̯ ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
İstekli olmak.

45. Güneş yüzine oldı müşteri̯ māh
46. Ṣaçı bendine düşdi bende vü şāh

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Çok beğenmek, kendinden geçmek, gözü kamaşmak.

47. Baḳanlar gün yüzine oldı

ḥayrān

48. Niçe ḥayrān ki oldı naḳş-ı bi̯-cān

cemāl-i yūsuf:

cemāl-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Hz. Yusuf'un güzelliği.

49. Ruḫı ālın görenler ḳalduġı lāl

50. Cemāl-i Yūsuf' oldı şāhid-i ḥāl

şāhid-i ḥāl ol:

şāhid-i ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Hâlin, durumun şahidi, tanığı olmak.

49. Ruḫı ālın görenler ḳalduġı lāl

50. Cemāl-i Yūsuf' oldı şāhid-i ḥāl

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Artmak, fazlalaşmak.

51. Zeli̯ḫā'nuñ olup ʿışḳı ziyāde

52. Vücūd-ı ḫırmenini virdi bāda

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Artmak, fazlalaşmak.

53. Ziyād'oldı içinde şevḳ-ı Yūsuf

54. Dimāġ-ı cānı ṭoldı ẕevḳ-ı Yūsuf

vücūd-ı ḫırmen:

vücūd-ı ḫırmen: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Harmanın varlığı.

51. Zeli̯ḫā'nuñ olup ʿışḳı ziyāde

52. Vücūd-ı ḫırmenini virdi bāda

şevḳ-ı yūsuf:

şevḳ-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Hz. Yūsuf' un arzusu, isteği.

53. Ziyād'oldı içinde şevḳ-ı Yūsuf
54. Dimāġ-ı cānı ṭoldı ẕevḳ-ı Yūsuf

zevḳ-ı yūsuf:

ẕevḳ-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Yûsuf'un zevki.

53. Ziyād'oldı içinde şevḳ-ı Yūsuf
54. Dimāġ-ı cānı ṭoldı ẕevḳ-ı Yūsuf

dimāġ-ı cān:

dimāġ-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **54**

İnsanın şuuru, zihni.

53. Ziyād'oldı içinde şevḳ-ı Yūsuf
54. Dimāġ-ı cānı ṭoldı ẕevḳ-ı Yūsuf

berḳ ur:

berḳ ur: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Şimşek çakmak, şimşek çakar gibi parıldamak.

55. İçinden şöyle urdı ʿışḳ odı berḳ
56. Ki ṭoldı şuʿlsinden ġarb tā şarḳ

terk ḳıl:

terk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Terk etmek, vazgeçmek.

59. Göñülde şöyle ḳıldı mihrini berl
60. Ki bir görmege biñ cānın ḳılur terk

kūy-ı melāmet:

kūy-ı melāmet: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Kınanmışlık köşesi II

Sevgilinin yanı.

65. Ṭutuñ ʿışḳında her ḥālümi maʿẕūr
66. Beni kūy-ı melāmetden ḳıluñ dūr

dūr ḳıl:

dūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Uzak tutmak, uzaklaştırmak.

65. Ṭutuñ ʿışḳında her ḥālümi maʿẕūr
66. Beni kūy-ı melāmetden ḳıluñ dūr

nādānlıḳ eyle:

nādānlıḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Cahillik eylemek.

67. Benüm ḥālümde ṭop nādānlıḳ eyleñ
68. Baña yāri ḳıluñ yārānlıḳ eyleñ

yāri ḳıl:

yāri ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Sevgili etmek, yar etmek.

67. Benüm ḥālümde ṭop nādānlıḳ eyleñ
68. Baña yāri ḳıluñ yārānlıḳ eyleñ

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Dost olmak, yardımcı olmak.

69. Demidür kim benümle yār olasız
70. Ġam oñdurmazdın öñ ġam-ḫvār olasız

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Yardım etmek, yararlı olmak, dost olmak.

89. Dil ü cāndan benümle yār olasız
90. ʿİvaż bir işüñüze yüz bulasız

ġam-hˇār ol:

ġam-ḫˇār ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Dert ortağı olmak.

69. Demidür kim benümle yār olasız

70. Ġam oñdurmazdın öñ ġam-ḫˇār olasız

vefādār ol:

vefādār ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Vefalı olmak, sadık olmak.

73. Ṣafā vaḳtinde çoḳ bulur kişi yār

74. Velį yār ol-durur k'ola vefādār

zāri id:

zārį id: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Ağlamak, inlemek.

75. Belā deryāsına düşdükde yārii

76. Kenāre çıḳmaya vü ide zārį

el bir id:

el bir id: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Birlikte hareket etmek, el birliği yapmak.

77. Ayaḳ başuñ gelüñ el bir idelüm

78. Bu ʿuḳāe ḥalline tedbį̄r idelüm

tedbį̄r id:

tedbį̄r id: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Tedbir almak, önlem almak.

77. Ayaḳ başuñ gelüñ el bir idelüm

78. Bu ʿuḳāe ḥalline tedbį̄r idelüm

ağız bir eyle:

ağız bir eyle: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Ağzı aynı etmek II Ağız birliği

etmek. Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşmak, söz birliği etmek.

79. Gelüñ aġız bir eyleñ el üşürüñ
80. Bu murġ-ı vaḫşiyi dāma düşürüñ

el üşür:

el üşür: Deyim
Mısra: **79**
El birliği yapma, işe el atma.

79. Gelüñ aġız bir eyleñ el üşürüñ
80. Bu murġ-ı vaḫşiyi dāma düşürüñ

murġ-ı vaḥşi:

murġ-ı vaḫşi: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Vahşi, yabani kuş II Hz. Yûsuf kastedilmektedir.

79. Gelüñ aġız bir eyleñ el üşürüñ
80. Bu murġ-ı vaḫşiyi dāma düşürüñ

murġ-ı ḫāne eyle:

murġ-ı ḫāne eyle: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Ev kuşu yapmak II Kuşu evcilleştirmek.

81. Düzüñ bend-ile buña dām u dāne
82. Ola kim eyleyesiz murġ-ı ḫāne

ola kim:

ola kim: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Ola ki /Olur da

81. Düzüñ bend-ile buña dām u dāne
82. Ola kim eyleyesiz murġ-ı ḫāne

ola kim: Kalıp İfade
Mısra: **83**
Ola ki /Olur da

83. Ola kim māyil ola nuṣḥ u

pende

84. Boyun vire ol āhū bu kemende

ola kim: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Ola ki /Olur da

85. Gehį daʿvācı oluñ gāh ḳāḍį

86. Ola kim söze uya ola rāżį

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

83. Ola kim māyil ola nuṣḥ u pende

84. Boyun vire ol āhū bu kemende

daʿvācı ol:

daʿvācı ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Şikayetçi olmak.

85. Gehį daʿvācı oluñ gāh ḳāḍį

86. Ola kim söze uya ola rāżį

rāżi ol:

rāżį ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Razı olmak, kabul etmek.

85. Gehį daʿvācı oluñ gāh ḳāḍį

86. Ola kim söze uya ola rāżį

rām eyle:

rām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Boyun eğdirmek, itaat ettirmek II (Sevgiliyi) kendine bağlamak.

87. Eger fermānuma rām eyleyesiz

88. Lebin cān bezmine cām eyleyesiz

cām eyle:

cām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Kadeh etmek. || Şarap etmek.

87. Eger fermānuma rām eyleyesiz
88. Lebin cān bezmine cām eyleyesiz

89. Dil ü cāndan benümle yār olasız
90. ʿİvaż bir işüñüze yüz bulasız

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Gönül ve can.

89. Dil ü cāndan benümle yār olasız
90. ʿİvaż bir işüñüze yüz bulasız

dil ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Gönül ve can.

111. Bu bende Ḫusrev-i iḳlīm-i cāndur
112. Dil ü cān mülkine hükmi revāndur

başum üzre İd:

başum üzre İd: Deyim
Mısra: **92**
Başım üzre (Baş üstüne) olmak II Buyurduğunuzu yaparım, emredersiniz, peki efendim. "Başımla beraber."

91. Düzüp dün gün yirüñüz başum üzre
92. İdem ḫidmetlerüñüz başum üzre

yüz bul:

yüz bul: Deyim
Mısra: **90**
İlgi ve yakınlık görmek.

yük ur:

yük ur: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Yük yüklemek.

93. V'eger-ni gelmez-ise sizden eylük
94. Yüküm üstine bārį urmañuz yük

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Tamamlamak, nihayete erdirmek.

97. Tamām itdi sözin çün ol gül-endām
98. Utandurdı buları ḳıldı ilzām

ilzām ḳıl:

ilzām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Bir tartışmada kuvvetli delil ve fikirlerle karşısındakini cevap veremez duruma getirme, susturma, susmaya mecbur etme.

97. Tamām itdi sözin çün ol gül-endām
98. Utandurdı buları ḳıldı ilzām

ḥayret aldı:

ḥayret aldı: Deyim

Mısra: **99**

Şaşırıp kalmak, hayrete kapılmak.

99. Bu ḫātūnlar içini ḥayret aldı
100. Ḳamusı şerm deryāsına ṭaldı

āġāz İd:

āġāz İd: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Seslenmek, söylenmek.

101. İdüben ʿöẕr ü istiġfāra āġāz
102. Nevā-yı maʿẕeretde düzdiler sāz

nevā-yı maʿẕeret:

nevā-yı maʿẕeret: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Mazeret makamı.

101. İdüben ʿöẕr ü istiġfāra āġāz
102. Nevā-yı maʿẕeretde

düzdiler sāz

bānū-yı ʿālem:

bānū-yı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Dünya kadını.

103. Didiler cümle iy bānū-yı ʿālem

104. Ḳamu fiʿlüñ sözüñ gibi müsellem

her ne eyle:

her ne eyle: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Her ne yaparsan yap.

105. Bunuñ'çün her ne eylerseñ yaraşur

106. Ne söz kim bize söylerseñ yaraşur

işdür eyle:

işdür eyle: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Eylem, davranış yapmak.

107. Ḫaṭā-y-ıla bir işdür eyledük biz

108. Kerem sizüñ kerāmet eyleñüz siz

kerāmet eyle:

kerāmet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Cömertlik, lütuf, iyilik eylemek.

107. Ḫaṭā-y-ıla bir işdür eyledük biz

108. Kerem sizüñ kerāmet eyleñüz siz

her ne id:

her ne id: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Ne yaparsa yapsın.

109. Buña her ne iderseñ vechi vardur

110. Ki cān dürcine yek-dāne güherdür

Husrev-i iḳlim-i cān:

Ḫusrev-i iḳlīm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Gönül ikliminin hükümdarı.

111. Bu bende Ḫusrev-i iḳlīm-i cāndur

112. Dil ü cān mülkine hükmi revāndur

elüñe gir:

elüñe gir: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Elde edilmek, ulaşılmak.

113. Elüñe girmiş-iken ṣaḳla zinhār

114. Ṣaḳın ḳuldur diyüben eyleme ʿār

ʿār eyle:

ʿār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Utanmak, çekinmek, sakınmak.

113. Elüñe girmiş-iken ṣaḳla zinhār

114. Ṣaḳın ḳuldur diyüben eyleme ʿār

melāmet ol:

melāmet ol: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Ayıplanmak, kınanmak.

117. Bunı niçün seven olsun melāmet

118. Görüp sevmeyene vācib ġarāmet

cān vir:

cān vir: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Ölmek, ruhunu teslim etmek.

119. Göñül n'olsun buña cān virmelüdür

120. Ṣaçı ḳüfrine īmān virmelüdür

cān vir: Deyim

Mısra: **121**

Çok istemek.

121. Buña cān virmeyen ṣanma beşerdür

122. Beşerden ṣūretā maʿnen ḥacerdür

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Coşmak; ısınmak, ateşli olmak, hararetlenmek.

125. Ne dil göre bunı vü olmaya germ
126. Ne sengįn-ḫāṭır ola k'olmaya nerm

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Yumuşamak ll Merhamet etmek.

125. Ne dil göre bunı vü olmaya germ
126. Ne sengįn-ḫāṭır ola k'olmaya nerm

sengin-ḫāṭır ol:

sengįn-ḫāṭır ol: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Taş gönüllü olmak.

125. Ne dil göre bunı vü olmaya germ
126. Ne sengįn-ḫāṭır ola k'olmaya nerm

pir-i çarḫ:

pįr-i çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Feleğin sultanı II Güneş.

131. Ṭutup gözlük yirine mihr ü māhı
132. Yüzine pįr-i çarḫ eyler nigāhı

nigāhı eyle:

nigāhı eyle: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Bakmak.

131. Ṭutup gözlük yirine mihr ü māhı
132. Yüzine pįr-i çarḫ eyler nigāhı

çarḫ-ı zamān:

çarḫ-ı zamān: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Zamanın bahtı, talihi, devranı.

133. İki gözle degül çarḫ-ı zamānuñ
134. Gözi dört ola görmez miŝlin anuñ

ʿışḳ-ı yūsuf:

ʿışḳ-ı yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Hz. Yûsuf'un aşkı.

57. Yuyup cān levḥinüñ naḳşın Zeliḫā
58. Muṣavver ʿışḳ-ı Yūsuf oldı gūyā

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Çizilmiş olma.

57. Yuyup cān levḥinüñ naḳşın Zeliḫā
58. Muṣavver ʿışḳ-ı Yūsuf oldı gūyā

serv-i raʿnā:

serv-i raʿnā: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Güzel servi, servi boylu II Hz. Yûsuf.

127. Ne göñülden geçe bu serv-i raʿnā
128. Delürüp ṣu gibi olmaya ṣeydā

gözi ol:

gözi ol: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Gözü olmak.

133. İki gözle degül çarḫ-ı zamānuñ
134. Gözi dört ola görmez miŝlin anuñ

başum üzre:

başum üzre: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Başım üzre (Baş üstüne): Buyurduğunuzu yaparım, emredersiniz, peki efendim..

"Başımla beraber."

91. Düzüp dün gün yirüñüz başum üzre
92. İdem ḫidmetlerüñüz başum üzre

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Aydınlanmak, nurlanmak; açığa çıkmak, görünür olmak.

61. Çü ʿözri rūşen oldı ḥāli peydā
62. Dönüp ḫātūnlara didi Zeliḫā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Görünmek, ortaya çıkmak.

61. Çü ʿözri rūşen oldı ḥāli peydā
62. Dönüp ḫātūnlara didi Zeliḫā

şöyle ḳıl:

şöyle ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Şunun gibi, şuna benzer biçimde kılmak.

59. Göñülde şöyle ḳıldı mihrini berl
60. Ki bir görmege biñ cānın ḳılur terk

yārānlıḳ eyle:

yārānlıḳ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Yardım eden, dost olan, sevgili olan.

67. Benüm ḥālümde ṭop nādānlıḳ eyleñ
68. Baña yāri ḳıluñ yārānlıḳ eyleñ

naḳş-ı bi-cān ol:

naḳş-ı bi̱-cān ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Cansız resim oldu II Cansız suret olmak, cansız görünmek.

47. Baḳanlar gün yüzine oldı ḥayrān
48. Niçe ḥayrān ki oldı naḳş-ı bi̯-cān

yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz:

yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz:
Atasözü
Mısra: **36**
Değerli varlıklardan yakınları yararlanamaz.

35. Kişinüñ ḳadri eldeyken bilinmez
36. Yirinde gevhere raġbet ḳılınmaz

boyun vir:

boyun vir: Deyim
Mısra: **84**
Teslim olmak, itaat etmek.

83. Ola kim māyil ola nuṣḥ u pende
84. Boyun vire ol āhū bu kemende

germ bāzār ol:

germ bāzār ol: Deyim
Mısra: **43**
Pazarlığın kızışması.

43. Bu kez kim oldı Yūsuf germ bāzār
44. Görenler ʿışḳına oldı ḫārı̯dār

Dizin

pend id:

pend id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Nasihat etmek, öğüt vermek.

1. Didiler pend idüp iy serv-i ser-keş
2. Zeli̯ḫā ābdur sen olma āteş

serv-i ser-keş:

serv-i ser-keş: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Dik başlı servi II Hz. Yûsuf.

1. Didiler pend idüp iy serv-i ser-keş
2. Zeli̯ḫā ābdur sen olma āteş

serv-i ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Dik başlı servi II Hz. Yûsuf.

89. Ṣaḳın iy sāye-perver serv-i ser-keş

90. Yirüñ zindān içinde olur āteş

āteş ol:

āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Ateş olmak.

1. Didiler pend idüp iy serv-i ser-keş

2. Zeli̱ḫā ābdur sen olma āteş

āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Ateş olmak.

89. Ṣaḳın iy sāye-perver serv-i ser-keş

90. Yirüñ zindān içinde olur āteş

āb u āteş ol:

āb u āteş ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Su ve ateş olmak.

3. Ki bir yirde olıcaḳ āb u āteş

4. İder birbirinüñ ḥālin müşevveş

müşevveş İd:

müşevveş İd: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Dağınık, perişan halde olmak.

3. Ki bir yirde olıcaḳ āb u āteş

4. İder birbirinüñ ḥālin müşevveş

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Uymak, boyun eğmek.

7. Niçün sen emrine rām olmayasın

8. Anuñla cān ṣafāsın sürmeyesin

ārām ḳıl:

ārām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Durgunlaşmak, sakin olmak.

9. Ṭapuñ çün serv-ḳaddür ol gül-endām
10. Gül-ile serv ḫoşdur ḳılsa ārām

cām-ı mül:

cām-ı mül: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Şarap kadehi, şarap.

11. Bu gülzār içre bi-ḫār gül yoḳ
12. Ḫumār u derdsüz bir cām-ı mül yoḳ

bahār-ı ḥüsn:

bahār-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Güzellik baharı.

17. Ḳo dirsünler gülüñ bāġında-y-iken
18. Bahār-ı ḥüsninüñ çāġında-y-iken

nevālar Ḳıl:

nevālar Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ses çıkarmak, ezgili bir biçimde söylemek.

21. Ḳo iy gül kim öte bülbül yanuñda
22. Ḳıla dürlü nevālar gül-şenüñde

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

23. Gel bir dem gide bu şūr u ġulġul
24. Bu bāġ içre ne gül ḳala ne bülbül

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Bu defa, bu kez.

25. Gide gül-zār ḫāristān ola bāġ

26. Bu kez bülbül yirine ḳonmaya zāġ

ġonca-i pāk:

ġonca-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Saf tomurcuk.

31. Ḳanı sinüñ gibi bir ġonca-i pāk

32. K'eyü ad-ıla ide p̱irehen çāk

bāġ-ı hüsn:

bāġ-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Güzellik bahçesi.

27. Olalı bāġ-ı ḥüsnüñ nev-bahārı

28. Açılmşdur çi ger çoḳ lālezārı

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Parçalamak, yırtmak.

31. Ḳanı sinüñ gibi bir ġonca-i pāk

32. K'eyü ad-ıla ide p̱irehen çāk

nev-bahārı ol:

nev-bahārı ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

İlkbahar olmak.

27. Olalı bāġ-ı ḥüsnüñ nev-bahārı

28. Açılmşdur çi ger çoḳ lālezārı

hāristān ol:

ḫāristān ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Dikenlik (yer) olmak, dönmek.

25. Gide gül-zār ḫāristān ola bāġ

26. Bu kez bülbül yirine ḳonmaya zāġ

teslim id:

tesl̲im id: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Teslim etmek, vermek.

33. Eyü aduñ iderler cümle tesl̲im

34. Başuña and içerler cümle iḳl̲im

ġāfil ol:

ġāfil ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.

37. Göñül yumşaḳlığından ġāfil olma

38. İgende kūh-veş seng̲in-dil olma

sengin-dil ol:

seng̲in-dil ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Taş kalpli, acımasız, merhametsiz olmak.

37. Göñül yumşaḳlığından ġāfil olma

38. İgende kūh-veş seng̲in-dil olma

māyil ol:

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Meyletmek.

39. Kişide ṣu gibi yumşak gerek dil

40. Ki her dem ola alçaḳlıġa māyil

māyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **226**

İstekli, hevesli, arzulu olmak.

225. Kesildi elleri uzatdılar dil

226. Dil ü cāndan olup tezv̲ire māyil

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Ne kadar, ne ölçüde.

41. Ne deñlü yüksek olsa kişi el-ḥaḳ

42. Gerek-durur göñülden ola alcaḳ

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **263**

Ne kadar, ne ölçüde.

263. Ne deñlü söyledüñse itmedi güş

264. Yumup ġonca dehānın oldı ḫāmūş

yüksek ol:

yüksek ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Yüksek olmak, üstün olmak.

41. Ne deñlü yüksek olsa kişi el-ḥaḳ

42. Gerek-durur göñülden ola alcaḳ

alcaḳ ol:

alcaḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Alçak gönüllü olmak, kendini olduğundan daha aşağı düzeyde sayma durumu.

41. Ne deñlü yüksek olsa kişi el-ḥaḳ

42. Gerek-durur göñülden ola alcaḳ

ḫāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Toprak olma || Ölmek.

43. Senüñ sāyeñ umup iy serv-i çālāk

44. Zeliḫā oldı ʿışḳuñ yolına ḫāk

pest ḳılmadı’sa:

pest ḳılmadı’sa: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Hor görmediyse, gözden düşmediyse.

47. Ne var ḥācet seni ḳılmadı’sa pest

48. İgen ḥācetlülerden çekme
gel dest

49. Gücüñ yitdükçe ḥācetler
revā ḳıl
50. Gücüñ yitmezse ḥayr-ıla
duʿā ḳıl

dest çek:

dest çek: Deyim
Mısra: **48**
El çekmek, vazgeçmek.

47. Ne var ḥācet seni
ḳılmadı'sa pest
48. İgen ḥācetlülerden çekme
gel dest

bedr-i cemāl:

bedr-i cemāl: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Dolunay gibi olan yüz.

51. N'ola bedr-i cemāl'olduñsa
ġurre
52. İgen bu ḥüsn-i ġarrāy'olma
ġırre

revā ḳıl:

revā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Uygun görmek.

49. Gücüñ yitdükçe ḥācetler
revā ḳıl
50. Gücüñ yitmezse ḥayr-ıla
duʿā ḳıl

ġurre ol:

ġurre ol: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Gururlanmak, övünmek.

51. N'ola bedr-i cemāl'olduñsa
ġurre
52. İgen bu ḥüsn-i ġarrāy'olma
ġırre

duʿā ḳıl:

duʿā ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Ar. is. Allah'a yalvarma, niyaz.

ḥüsn-i ġarrā:

ḥüsn-i ġarrā: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Parlak güzellik.

51. N'ola bedr-i cemāl'olduñsa ġurre

52. İgen bu ḥüsn-i ġarrāy'olma ġırre

ġırre ol:

ġırre ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Kibirlenmek.

51. N'ola bedr-i cemāl'olduñsa ġurre

52. İgen bu ḥüsn-i ġarrāy'olma ġırre

hadden geç:

ḥadden geç: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Haddi aşmak, normal durumdan çıkmak.

53. İgen ḥadden geçürme ʿizz ü nāzı

54. Ki her nāzuñ olur ṣoñra niyāzı

ḥadden geç: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Haddi aşmak, normal durumdan çıkmak.

77. Velį ḥadden geçicek miḥnet ü şūr

78. Dem olur kişi cānından elin yur

niyāzı ol:

niyāzı ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Dileği, isteği olmak.

53. İgen ḥadden geçürme ʿizz ü nāzı

54. Ki her nāzuñ olur ṣoñra niyāzı

ḥırmen-i māh:

ḥırmen-i māh: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Ay harmanı.

57. Ṣaḳın ʿuşşāḳuñ āhından

seḥergāh

58. Ki ol oda döyemez ḫırmen-i māh

pā-māl ol:

pā-māl ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Çiğnenmek.

61. Olupdur sāye-veş yoluñda pā-jwmāl

62. Ayaġa düşmişüñdür gel elin al

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim

Mısra: **62**

Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek, kıymetini kaybetmek, hakir olmak.

61. Olupdur sāye-veş yoluñda pā-jwmāl

62. Ayaġa düşmişüñdür gel elin al

dest-gir ol:

dest-gir ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Yardımcı olmak, yardım etmek, himmet etmek

63. Ayaḳda ḳoma anı dest-gir ol

64. Şikeste ḫāṭırın ṣor dil-pezir ol

dil-pezir ol:

dil-pezir ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Gönlün beğendiği olmak || Makbul olmak.

63. Ayaḳda ḳoma anı dest-gir ol

64. Şikeste ḫāṭırın ṣor dil-pezir ol

İki ʿālem:

İki ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **65**

İki dünya || Dünya ve ahiret'ten oluşan iki alem.

65. İki ʿālemde vaṣluñdur murādı

66. Viṣālüñ şerbetidür aġzı dadı

çeşme-i cān:

çeşme-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Can veren, can bağışlayan çeşme.

67. Lebinüñ çeşme-i cāndur mizācı

68. Olupdur hecrüñ aġusından acı

acı ol:

acı ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Acı olmak, acılaşmak.

67. Lebinüñ çeşme-i cāndur mizācı

68. Olupdur hecrüñ aġusından acı

hār-ı ġam:

ḫār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Gam dikeni.

69. İçi ġonca gibi ṭolmış-durur ḳan

70. Yüregi ḫār-ı ġamdan ṭı̈r ü peykān

ḫār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **162**

Gam, keder dikeni.

161. İçinden oldı gül gibi perı̈şān

162. Yüregi ḫār-ı ġamdan ṭoldı peykān

dil uzat:

dil uzat: Deyim

Mısra: **72**

Kötü söz söylemek, kötülemek.

71. N'ola sūsen gibi ol ʿanberı̈n-ḫāl

72. Dil uzatmasa saña ṣanmaġıl lāl

dil uzat: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Kötü söz söylemek, kötülemek.

225. Kesildi elleri uzatdılar dil

226. Dil ü cāndan olup tezvīre māyil

ʿamelsüz it:

ʿamelsüz it: Kalıp İfade

Mısra: **74**

İş, davranış olmadan yapmak.

73. Elin tek ṭutdı-y-ısa ṣanma elsüz

74. Anuñ buyruġını itme ʿamelsüz

taḥammül eyle:

taḥammül eyle: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Sabretmek, dayanmak.

75. Seni sevdügi-y-içün iy güzel gül

76. Ne cevr eyler-iseñ eyler taḥammül

cevr eyle:

cevr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Eziyet etmek.

75. Seni sevdügi-y-içün iy güzel gül

76. Ne cevr eyler-iseñ eyler taḥammül

dem ol:

dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Zamanı gelmek. Vaktin dolduğu an.

77. Velī ḥadden geçicek miḥnet ü şūr

78. Dem olur kişi cānından elin yur

muḳarrer ol:

muḳarrer ol: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Karar verilmiş, kesinleşmiş.

79. Muḳarrer olsa ġarḳ olmaḳ belāsı

80. Ayaġ altına ḳor aġlın atası

ġarḳ ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Boğulmak, batmak.

79. Muḳarrer olsa ġarḳ olmaḳ belāsı

80. Ayaġ altına ḳor aġlın atası

yüzini döndür:

yüzini döndür: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Yüzünü döndürmek, çevirmek.

85. Ṣaḳın kim döndürür yüzini senden

86. Gözüñe ḫār olur tāze gülşen

hār ol:

ḫār ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Diken olmak.

85. Ṣaḳın kim döndürür yüzini senden

86. Gözüñe ḫār olur tāze gülşen

post yüzdür:

post yüzdür: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Derisini yüzdürmek.

87. Bunuñ gibi de çün muẕṭar ola dost

88. Yine öz dostından yüzdürür post

şol ḳadar:

şol ḳadar: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Şu kadar.

95. Ṭurursın şol ḳadar iy tünd ü ser-keş

96. Ki tevsen ṭabʿuñ olur rām u dil-ḫoş

rām u dil-ḫoş ol:

rām u dil-ḫoş ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Boyun eğen ve gönlü hoş olmak.

95. Ṭurursın şol ḳadar iy tünd ü ser-keş

96. Ki tevsen ṭabʿuñ olur rām u dil-ḫoş

gülbün-i ter:

gülbün-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Taze gül ağacı II Hz. Yûsuf.

91. Yirüñ gülzār iken iy gülbün-i ter

92. İderler lāle gibi ḫāk-pister

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan servi (sevgili) II Hz. Yûsuf.

43. Senüñ sāyeñ umup iy serv-i çālāk

44. Zeliḫā oldı ʿışḳuñ yolına ḫāk

ne var:

ne var: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Şaşılır mı, tuhaf mı?

47. Ne var ḥācet seni ḳılmadı'sa pest

48. İgen ḥācetlülerden çekme gel dest

başuña and iç:

başuña and iç: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Üzerine yemin etmek.

33. Eyü aduñ iderler cümle teslim

34. Başuña and içerler cümle iḳlim

dil-keş ol:

dil-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Gönül çekmek, cezbetmek.

101. Anuñ ḥüsni saña gelmese merġūb

102. N'ola kim dil-keş olmaz degme maḥbūb

hümāyūn ol:

hümāyūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Kutlu, kutsal, mesut, mübârek olmak.

105. N'ola baḫtı hümāyūn oldı-y-ısa
106. ʿAzīz-i Mıṣr'a ḫātūn oldı-y-ısa

ʿaziz-i mısr:

ʿazīz-i mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Mısır'ın Azizi.

105. N'ola baḫtı hümāyūn oldı-y-ısa
106. ʿAzīz-i Mıṣr'a ḫātūn oldı-y-ısa

ḫātūn ol:

ḫātūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Eş olmak.

105. N'ola baḫtı hümāyūn oldı-y-ısa
106. ʿAzīz-i Mıṣr'a ḫātūn oldı-y-ısa

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Padişah olmak, sultan olmak.

107. Güzellik mülkine şāh olmadı ya
108. Sipihr-i ḥüsne māh olmadı ya

şāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Padişah olmak, sultan olmak.

243. Çi-ger ḥüsn iline şāh oldı Yūsuf
244. Melāḥat çarḫına māh oldı Yūsuf

sipihr-i ḥüsn:

sipihr-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Güzellik göğü.

107. Güzellik mülkine şāh olmadı ya

108. Sipihr-i ḥüsne māh olmadı ya

sipihr-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Güzellik göğü.

111. Melāmet kişverine biz emi̱rüz

112. Sipihr-i ḥüsnde mihr-i münı̱rüz

mihr-i münı̱r:

mihr-i münı̱r: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Parlak güneş.

111. Melāmet kişverine biz emi̱rüz

112. Sipihr-i ḥüsnde mihr-i münı̱rüz

şeker-ḫā ol:

şeker-ḫā ol: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Şeker çiğneyen II Tatlı söyleyen, tatlı sözlü ol.

113. Çü biz ṭūṭı̱-veş olavuz şeker-ḫā

114. Yumar aġzını ḫacletden Zeli̱ḫā

top u çevgān:

ṭop u çevgān: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Top ve ucu eğri değnek.

115. Bu meydānda bizümdür ṭop u çevgān

116. Aña düşmez bizümle ṭuta meydān

meydān ṭut:

meydān ṭut: Deyim

Mısra: **116**

Meydana çıkmak. Guy u çevgan oynamak üzere oyun meydanına gelmek.

115. Bu meydānda bizümdür ṭop u çevgān

116. Aña düşmez bizümle ṭuta meydān

serir-i ḥüsn:

serîr-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Güzellik tahtı.

117. Egerçi ol daḫı başına şehdür

118. Serîr-i ḥüsnde ṣāḥib-külehdür

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Arkadaş olmak.

119. Velîkin ḳanı māh u ḳanda perviṉ

120. Ḳaçan hem-ser ola şekkerle şîrîṉ

lāf ur:

lāf ur: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek; böbürlenmek, övünmek.

121. Aña düşmez ki bizümle ura lāf

122. Ḳanı zer-dūz u ḳanı būriyā-bāf

ʿayş ü bāḳi ḳıl:

ʿayş ü bāḳî ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **125**

Zevk u safâda ve ebedî olmak.

125. Ḳo anı ḳıl bizümle ʿayş ü bāḳî

126. Bizi ḳıl bāde-i vaṣluña sāḳî

bāde-i vaṣl:

bāde-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Kavuşma şarabı.

125. Ḳo anı ḳıl bizümle ʿayş ü bāḳî

126. Bizi ḳıl bāde-i vaṣluña sāḳî

sāḳi ḳıl:

sāḳî ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Kadeh, içki sunan olmak.

125. Ḳo anı ḳıl bizümle ʿayş ü bāḳį

126. Bizi ḳıl bāde-i vaṣluña sāḳį

vaṣl-ı cām:

vaṣl-ı cām: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Kavuşma kadehi.

127. Senüñle vaṣl-ı cāmın idelüm nūş

128. Cihān u cānı ḳılalum ferāmūş

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade

Mısra: **127**

İçmek, yudumlamak.

127. Senüñle vaṣl-ı cāmın idelüm nūş

128. Cihān u cānı ḳılalum ferāmūş

ferāmūş ḳıl:

ferāmūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Unutmak II Vazgeçmek, peşini bırakmak.

127. Senüñle vaṣl-ı cāmın idelüm nūş

128. Cihān u cānı ḳılalum ferāmūş

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Gönül ve can.

131. Cüvān-iken cihānuñ leẕẕetin sür

132. Dil ü cān-ıla cānān ṣoḥbetin sür

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **226**

Gönül ve can.

225. Kesildi elleri uzatdılar dil

226. Dil ü cāndan olup tezvįre māyil

ʿişret eyle:

ʿ***işret eyle:*** Kalıp İfade

Mısra: **137**

İçmek, eğlenmek.

137. Zamān el virdügince eyle ʿişret

138. Geçürme vaḳt furṣatdur ġaniṃet

bi-hūş kıl:

bi̱-hūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Sarhoş etmek, kendinden geçirmek.

139. Şu sözlerden ki cānı ḳıla bi̱-hūş

140. Füsūn u siḥr di̱gin ide pür-cūş

füsūn u siḥr:

füsūn u siḥr: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Sihir ve büyü.

139. Şu sözlerden ki cānı ḳıla bi̱-hūş

140. Füsūn u siḥr di̱gin ide pür-cūş

pür-cūş id:

pür-cūş id: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Coşkulu hale getirmek, coşturmak.

139. Şu sözlerden ki cānı ḳıla bi̱-hūş

140. Füsūn u siḥr di̱gin ide pür-cūş

dürlü dürlü:

dürlü dürlü: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Çeşit çeşit.

141. İderler dürlü dürlü meḳr ü tezvi̱r

142. Umarlar siḥr-ile māh ola teshi̱r

meḳr ü tezvir İd:

meḳr ü tezvi̱r İd: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Hile, düzen ve yalan dolan

uydurmak.

141. İderler dürlü dürlü meḳr ü tezvīr
142. Umarlar siḥr-ile māh ola teshīr

teshir ol:

teshīr ol: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Ele geçirme, emri altına alma, kendine tâbi kılma, zaptetme.

141. İderler dürlü dürlü meḳr ü tezvīr
142. Umarlar siḥr-ile māh ola teshīr

mekr ü telbis:

mekr ü telbīs: Kalıp İfade
Mısra: **143**
Hile ve oyun yapmak, hile yaparak aldatmak.

143. Açarlar mekr ü telbīsüñ kitābın
144. Oḳurlar ol kitābuñ faṣl u bābın

faṣl u bāb:

faṣl u bāb: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Fasıl ve bölüm.

143. Açarlar mekr ü telbīsüñ kitābın
144. Oḳurlar ol kitābuñ faṣl u bābın

germ id:

germ id: Kalıp İfade
Mısra: **145**
Isıtmak.

145. Umarlar kim ideler Yūsuf'ı germ
146. Ḳılarlar ḫāṭırını mūm-veş nerm

nerm Ḳıl:

nerm Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **146**
Merhametli, yumuşak etmek.

145. Umarlar kim ideler Yūsuf'ı germ

146. Ḳılarlar ḫāṭırını mūm-veş nerm

279. Ḳoyup zindāna yirin eyle āteş
280. Ki nerm ola bu āhen-dil perį̄-veş

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Sinirlenmek, öfkelenmek.

147. Ṣanurlar Yūsuf'ı germ oldı ġāyet
148. Bulara ḫāṭırı nerm oldı ġāyet

nerm ol:

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Yumuşamak ll Merhamet etmek.

147. Ṣanurlar Yūsuf'ı germ oldı ġāyet
148. Bulara ḫāṭırı nerm oldı ġāyet

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **280**
Yumuşamak.

nerm ol: Kalıp İfade
Mısra: **283**
Yumuşamak.

283. Belį̄ nerm olmayınca ṭabʿ-ı pūlād
284. İdemez tį̄ġ anuñ işinden üstād

mesken İd:

mesken İd: Kalıp İfade
Mısra: **150**
Mesken etmek, yurt edinmek.

149. Ne bilsünler kim ol serv-i semen-ten
150. İdinmez gül gibi ḫār içre mesken

İrem bāġ:

İrem bāġ: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Cennet bahçesi.

151. O bir ḳuşdur ki ḳonmaz degme yire
152. İrem bāġın yir idinmeye yire

yir idin:

yir idin: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Yer edinmek, yerleşmek.

151. O bir ḳuşdur ki ḳonmaz degme yire
152. İrem bāġın yir idinmeye yire

pervāz id:

pervāz id: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Kanat açmak.

153. Hümādur ol ider göklerde pervāz
154. Ḳaçan murġ-ı ḳafesle ola dem-sāz

murġ-ı ḳafes:

murġ-ı ḳafes: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Kafes kuşu II Gönül.

153. Hümādur ol ider göklerde pervāz
154. Ḳaçan murġ-ı ḳafesle ola dem-sāz

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

153. Hümādur ol ider göklerde pervāz
154. Ḳaçan murġ-ı ḳafesle ola dem-sāz

nevā-sāz ol:

nevā-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **155**
Çalgıcı olmak.

155. Bular bülbül gibi olur nevā-sāz
156. Virür her perdeden bir dürlü āvāz

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Tek tek, birer birer.

159. İşidüp bunlaruñ bir bir sözini

160. Dönüp Ḥaḳ'dan yana ṭutdı yüzini

yüzini ṭut:

yüzini ṭut: Deyim

Mısra: **160**

Yüzünü çevirmek, yüzünü dönmek; yönelmek.

159. İşidüp bunlaruñ bir bir sözini

160. Dönüp Ḥaḳ'dan yana ṭutdı yüzini

perişān ol:

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Dağınık olmak.

161. İçinden oldı gül gibi perişān

162. Yüregi ḫār-ı ġamdan ṭoldı peykān

perişān ol: Kalıp İfade

Mısra: **211**

Dağınık olmak.

211. Ṣaçı gibi perişān oldı Yūsuf

212. Ṣalup başını ḥayrān oldı Yūsuf

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **163**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

163. Meger cān gözi buldı rūşenāyi

164. Ki añdı ṣarṣar-ı ḳahr-i Ḫudā'yi

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **195**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

195. Ḳılur cān gözini ol bir naẓar kūr
196. Maḳāmın Ḥaḳ cenābından ḳılur dūr

münācāt İd:

münācāt İd: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Allah'a yakarmak, yakarışta bulunmak.

167. İdüp ol yüce dergāha münācāt
168. Elin ḳaldurdı ḳıldı ʿarż-ı ḥācāt

ʿarż-ı ḥācāt ḳıl:

ʿarż-ı ḥācāt ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Arzu ve isteklerini Allah'ın huzurunda dile getirmek.

167. İdüp ol yüce dergāha münācāt
168. Elin ḳaldurdı ḳıldı ʿarż-ı ḥācāt

elin ḳaldur:

elin ḳaldur: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Dua etmek üzere eli kaldırmak.

167. İdüp ol yüce dergāha münācāt
168. Elin ḳaldurdı ḳıldı ʿarż-ı ḥācāt

dāver ü dānā-yı esrār:

dāver ü dānā-yı esrār: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Padişah ve âlim sırlar.

169. Didi iy dāver ü dānā-yı esrār
170. Ḳoma bu ben żaʿi̯fi ʿāciz ü ḫ∨ār

penāh-ı perde-i ʿişmet-nişi:

penāh-ı perde-i ʿişmet-niş̧i: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Günahsızlık iğnesinin perdesinin koruyucusu.

171. Penāh-ı perde-i ʿişmet-

nişinsin

172. Enis-i ḫalvet-i ʿuzlet-güzinsin

enis-i ḫalvet-i ʿuzlet-güzinsin:

enis-i ḫalvet-i ʿuzlet-güzinsin:
Kalıp İfade
Mısra: **172**
Yalnızlık köşesine çekilen, tenha yerde bulunan dost.

171. Penāh-ı perde-i ʿişmet-nişinsin
172. Enis-i ḫalvet-i ʿuzlet-güzinsin

emin it:

emin it: Kalıp İfade
Mısra: **177**
Korumak, güvende tutmak.

177. Beni mekrinden anlaruñ emin it
178. Dilümi zikr ü fikrüñ hem-nişin it

hem-nişin it:

hem-nişin it: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Can dostu, yakın arkadaş olmak.

177. Beni mekrinden anlaruñ emin it
178. Dilümi zikr ü fikrüñ hem-nişin it

zikr ü fikr:

zikr ü fikr: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Zikretmek ve düşünmek.

177. Beni mekrinden anlaruñ emin it
178. Dilümi zikr ü fikrüñ hem-nişin it

kaṣd-ı menāhi id:

ḳaṣd-ı menāhį id: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Yasak şeylere niyet etmek.

181. Dilerler kim idem ḳaṣd-ı menāhį
182. Bulara sen vir inṣāfı İlāhį

Ḫalāṣ it:

Ḫalāṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **184**

Kurtarmak.

183. Beni ḳurtarıvir miḥnetlerinden
184. Ḫalāṣ it cānumı zaḥmetlerinden

kūşe-gir it:

kūşe-gir it: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Köşeyi tutmak.

185. Çıḳar ortalarından kūşe-gir it
186. Ferāġat kūşesinde tūşe-gir it

tūşe-gir it:

tūşe-gir it: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Ölmeyecek kadar yiyecek tutmak.

185. Çıḳar ortalarından kūşe-gir it
186. Ferāġat kūşesinde tūşe-gir it

zindān id:

zindān id: Kalıp İfade

Mısra: **189**

Zindan etmek, hapsetmek.

189. Yirümi rāżıyam zindān ideler
190. Baña ḳurtulmaġa dermān ideler

dermān id:

dermān id: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Çare, ilaç deva olmak.

189. Yirümi rāżıyam zindān ideler
190. Baña ḳurtulmaġa dermān ideler

temāşā ḳıl:

temāşā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Seyre çıkmak, gezmek, dolaşmak.

193. Anuñ'çün kim kişi açup gözini
194. Temāşā ḳılsa nā-maḥrem yüzini

naẕar Ḳıl:

naẕar Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **195**
Bakmak.

195. Ḳılur cān gözini ol bir naẕar kūr
196. Maḳāmın Ḥaḳ cenābından ḳılur dūr

Hak cenāb:

Ḥaḳ cenāb: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Cenab-ı Allah.

195. Ḳılur cān gözini ol bir naẕar kūr
196. Maḳāmın Ḥaḳ cenābından ḳılur dūr

dūr ḳıl:

dūr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Uzak tutmak, uzaklaştırmak.

195. Ḳılur cān gözini ol bir naẕar kūr
196. Maḳāmın Ḥaḳ cenābından ḳılur dūr

Ḥaẕer ḳıl:

Ḥaẕer ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **197**
Çekinmek.

197. Ḥaẕer ḳıl nefs ü şeyṭānuñ sözinden
198. Gözüñi ṣaḳla nā-maḥrem yüzinden

Halāṣ ol:

Ḥalāṣ ol: Kalıp İfade
Mısra: **200**
Kurtulmak.

199. Çü zindān istedi Yūsuf Ḫudā'dan
200. Ḥalāṣ olmaġa bu müşkil

belādan

203. Eger olsaydı Ḥaḳ'dan
ʿāfiyet-ḫvāh
204. Meh-i eflāküñ olmazdı
yiri çāh

müstecāb it:

müstecāb it: Kalıp İfade
Mısra: **201**
Kabul etmek.

201. Duʿāsın müstecāb itdi
Ḫudāvend
202. Yirini eyledi zindān-ıla
bend

çāh ol:

çāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Kuyu olmak.

203. Eger olsaydı Ḥaḳ'dan
ʿāfiyet-ḫvāh
204. Meh-i eflāküñ olmazdı
yiri çāh

bend eyle:

bend eyle: Kalıp İfade
Mısra: **202**
Bağlamak, zincirlemek, tutsak etmek.

201. Duʿāsın müstecāb itdi
Ḫudāvend
202. Yirini eyledi zindān-ıla
bend

gāh u bi-gāh:

gāh u bi-gāh: Kalıp İfade
Mısra: **207**
Vakitli vakitsiz.

207. Kişiye vācib olur gāh u
bi-gāh
208. Ki ola faż̈l-ı Ḥaḳ'dan
ʿāfiyet-ḫvāh

meh-i eflāk:

meh-i eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **204**
Feleklerin ayı.

vācib ol:

vācib ol: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Gerekme, yapılması dinen gerekli olan.

207. Kişiye vācib olur gāh u bi̱-gāh

208. Ki ola faẕ̇l-ı Ḥaḳ̇’dan ʿāfiyet-ẖ∨āh

fażl-ı Hak:

faẕ̇l-ı Ḥaḳ̇: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Allah'ın lütfu, iyiliği, cömertliği.

207. Kişiye vācib olur gāh u bi̱-gāh

208. Ki ola faẕ̇l-ı Ḥaḳ̇’dan ʿāfiyet-ẖ∨āh

ʿāfiyet-h∨āh ol:

ʿāfiyet-ẖ∨āh ol: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Sağlık, esenlik istemek.

207. Kişiye vācib olur gāh u bi̱-gāh

208. Ki ola faẕ̇l-ı Ḥaḳ̇’dan ʿāfiyet-ẖ∨āh

ʿāfiyet-ẖ∨āh ol: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Sağlık, esenlik istemek.

203. Eger olsaydı Ḥaḳ̇’dan ʿāfiyet-ẖ∨āh

204. Meh-i eflāküñ olmazdı yiri çāh

ḥayrān ol:

ḥayrān ol: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Çok beğenmek, kendinden geçmek; bağlanmak.

211. Ṣaçı gibi perḭşān oldı Yūsuf

212. Ṣalup başını ḥayrān oldı Yūsuf

sükūt ol:

sükūt ol: Kalıp İfade

Mısra: **215**

Susmak.

215. Sükūt olur diyüp aḥmaḳ

cevābı

216. Yumup aġzını itmedi ḫitābı

ḫitābı it:

ḫitābı it: Kalıp İfade

Mısra: **216**

Söz söylemek, söz yöneltmek.

215. Sükūt olur diyüp aḥmaḳ cevābı

216. Yumup aġzını itmedi ḫitābı

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Yaralar çizmek, parçalamak.

219. Çeküp çāk itmedi ʿiffet ḥicābın

220. Yüzinden açmadı ʿişmet niḳābın

ḳaṣd-ı naḥcir eyle:

ḳaṣd-ı naḥçir eyle: Kalıp İfade

Mısra: **221**

Av niyeti yapmak.

221. Niçe kim eylediler ḳaṣd-ı naḫçir

222. Ol āhūlara avlanmadı bu şir

ayak baş:

ayaḳ baş: Deyim

Mısra: **224**

Ayak basmak.

223. Görürler kim el irmez dāmenine

224. Ayaḳ başmaġa ḳomaz gülşenine

nūr-ı vaṣl:

nūr-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **227**

Vuslat, kavuşma nuru.

227. Çü nūr-ı vaṣldan ye’s itdi bunlar

228. Güneş yüzine ḫuffāş oldı yek-ser

ye’s it:

ye's it: Kalıp İfade

Mısra: **227**

Üzülmek.

227. Çü nūr-ı vaṣldan ye's itdi bunlar

228. Güneş yüzine ḫuffāş oldı yek-ser

huffāş ol:

ḫuffāş ol: Kalıp İfade

Mısra: **228**

Yarasa (gibi aydınlığı görmeyen) olmak.

227. Çü nūr-ı vaṣldan ye's itdi bunlar

228. Güneş yüzine ḫuffāş oldı yek-ser

engiz kıl:

engiz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **229**

Koparan, kargaşa çıkaran kılmak.

229. Zeliḫā'ya ḳılurşar dürlü engiz

230. İderler yil virüp ḫışm odını tiz

yil vir:

yil vir: Deyim

Mısra: **230**

Teşvik etmek.

229. Zeliḫā'ya ḳılurşar dürlü engiz

230. İderler yil virüp ḫışm odını tiz

tiz İd:

tiz İd: Kalıp İfade

Mısra: **230**

Acele etmek, çabuk davranmak.

229. Zeliḫā'ya ḳılurşar dürlü engiz

230. İderler yil virüp ḫışm odını tiz

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade

Mısra: **232**

Neden oldu?

231. Didiler saña yazuḳ iy perį̄-vār
232. Ne olduñ bu cefākāra hevādār

yār ol:

yār ol: Kalıp İfade
Mısra: **234**
Sevgili olmak.

233. Saña Ḥaḳ bir vefāsuz yār virmiş
234. Ne yār olsun bu bil k'aġyār virmiş

raḥm ḳıl:

raḥm ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **236**
Merhamet etmek, acımak.

235. Viṣālüñ gevheri ḳadrini bilmez
236. Görüp zaḫmın firāḳuñ raḥm ḳılmaz

nāz eyle:

nāz eyle: Kalıp İfade
Mısra: **238**
Nazlanmak.

237. Eline girdi sinüñ gibi gevher
238. Daḫı ḥālini bilmez nāz eyler

viṣāli-i yār:

viṣāli-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **239**
Sevgiliye kavuşma.

239. Viṣāli-i yāre gerçi müsteḥaḳ çoḳ
240. Velį̄ ol ḫ∨āna senden müsteḥaḳ yoḳ

müsteḥaḳ ol:

müsteḥaḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **241**
Layık olmak, hak etmek.

241. Çün olduñ müsteḥaḳ ḥirmān hemāndur
242. Ki istiḥḳāḳ u ḥirmān tevʾemāndur

māh ol:

māh ol: Kalıp İfade

Mısra: **244**

Ay olmak.

243. Çi-ger ḥüsn iline şāh oldı Yūsuf

244. Melāḥat çarḫına māh oldı Yūsuf

māh ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Ay olmak.

107. Güzellik mülkine şāh olmadı ya

108. Sipihr-i ḥüsne māh olmadı ya

ne aṣṣı:

ne aṣṣı: Kalıp İfade

Mısra: **246**

Ne faydası var.

245. Ṭutalum ʿāleme ṭolmış żıyāsı

246. Ne aṣṣı çün saña yoḳ rūşenāsı

söz yoḳ:

söz yoḳ: Kalıp İfade

Mısra: **247**

Kusur yok!, laf yok.

247. Güzelliginde söz yoḳdur güzeldür

248. Vefāsuzlıḳda lākin bi-bedeldür

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **250**

Sevda dumanı.

249. Müheyyā leblerinde tāze ḥelvā

250. Saña irmez meger kim dūd-ı sevdā

āb-ı ḥayvān:

āb-ı ḥayvān: Kalıp İfade

Mısra: **253**

İçeni ölümsüzlüğe ulaştırdığına inanılan hayat suyu II Sevgilinin dudağı.

253. Pür olmış cām-ı laʿli āb-ı ḥayvān
254. Virürsin ḳarşusında teşne-leb cān

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **253**
Dolmak.

253. Pür olmış cām-ı laʿli āb-ı ḥayvān
254. Virürsin ḳarşusında teşne-leb cān

cām-ı laʿl:

cām-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **253**
Dudak kadehi.

253. Pür olmış cām-ı laʿli āb-ı ḥayvān
254. Virürsin ḳarşusında teşne-leb cān

bād-ı ḥazān:

bād-ı ḫazān: Kalıp İfade
Mısra: **260**
Hazan rüzgarı.

259. Bu gülşen kim saña būy irmez andan
260. Ne ṣaḳlarsın gülin bād-ı ḫazāndan

degül mi:

degül mi: Kalıp İfade
Mısra: **262**
Değil mi?

261. Ḳomaz ser-keşligin çün serv-i āzād
262. Beşer nesli degül mi bu perį̄-zād

güş it:

güş it: Kalıp İfade
Mısra: **263**
Dinlemek.

263. Ne deñlü söyledüñse itmedi güş
264. Yumup ġonca dehānın oldı ḫāmūş

ḫāmūş ol:

ḫāmūş ol: Kalıp İfade
Mısra: **264**
Susmak.

263. Ne deñlü söyledüñse itmedi gūş
264. Yumup ġonca dehānın oldı ḫāmūş

güftār eyle:

güftār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **266**
Söz söylemek, konuşmak.

265. Meger ādem dilin bilmez perį-vār
266. Anuñ'çün eylemez bizümle güftār

kūze-i germ it:

kūze-i germ it: Kalıp İfade
Mısra: **267**
Sıcağın testisi etmek.

267. Söze aġzumuz itdük kūze-i germ
268. Ol āhen gibi gönlin itmedi nerm

nerm it:

nerm it: Kalıp İfade
Mısra: **268**
Yumuşatmak.

267. Söze aġzumuz itdük kūze-i germ
268. Ol āhen gibi gönlin itmedi nerm

saḫt-rū ol:

saḫt-rū ol: Kalıp İfade
Mısra: **271**
Sert yüzlü, asık suratlı olmak.

271. Çü āhen gibi oldı saḫt-rū ol
272. Var āteş gibi sen de saḫt-hū ol

saḫt-rū ol: Kalıp İfade
Mısra: **272**
Sert yüzlü, asık suratlı olmak.

271. Çü āhen gibi oldı saḫt-rū

ol

272. Var āteş gibi sen de saḫt-hū ol

sindān-ı zamān:

sindān-ı zamān: Kalıp İfade

Mısra: **277**

Zamanın örsü.

277. Çü sindān-ı zamāndur yimez ol derd

278. Ne ḥāṣıl kim dögesin āheniñ serd

ne ḥāṣıl:

ne ḥāṣıl: Kalıp İfade

Mısra: **278**

Ne çıkar!, ne olur!

277. Çü sindān-ı zamāndur yimez ol derd

278. Ne ḥāṣıl kim dögesin āheniñ serd

āteş eyle:

āteş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **279**

Ateşe vermek, yakmak.

279. Ḳoyup zindāna yirin eyle āteş

280. Ki nerm ola bu āhen-dil perīveş

vaż‘ id:

vaż‘ id: Kalıp İfade

Mısra: **282**

Vaaz vermek.

281. Yanup miḥnet odına bula līnet

282. Ne vaż‘ iderseñ ola ḳābiliyyet

kābiliyyet ol:

ḳābiliyyet ol: Kalıp İfade

Mısra: **282**

Kabiliyet olmak; yetenekli olmak.

281. Yanup miḥnet odına bula līnet

282. Ne vaż‘ iderseñ ola ḳābiliyyet

ṭabʿ-ı pūlād:

ṭabʿ-ı pūlād: Kalıp İfade

Mısra: **283**

Çeliğin tabiatı.

283. Belį nerm olmayınca ṭabʿ-ı pūlād

284. İdemez tįġ anuñ işinden üstād

tįġ İd:

tįġ İd: Kalıp İfade

Mısra: **284**

Kılıç yapmak.

283. Belį nerm olmayınca ṭabʿ-ı pūlād

284. İdemez tįġ anuñ işinden üstād

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **285**

Bu nedenle.

285. Bu yüzden çoḳ ġarāyib söylediler

286. Sözi söze ulayup şoyladılar

mużṭar ol:

mużṭar ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Çaresiz kalmak, yapmak zorunda bulunmak.

87. Bunuñ gibi de çün mużṭar ola dost

88. Yine öz dostından yüzdürür post

hāk-pister İd:

ḫāk-pister İd: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Topraktan döşek.

91. Yirüñ gülzār iken iy gülbün-i ter

92. İderler lāle gibi ḫāk-pister

anı mı:

anı mı: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Onu mu ? II Hz. Yûsuf'u mu?

103. Cihān içre güzel ol mıdur ancaḳ
104. Hemi̱n anı mı yaratdı ol Ḥaḳ

ol mı:

ol mı: Kalıp İfade
Mısra: **103**
O mu? II Hz. Yûsuf?

103. Cihān içre güzel ol mıdur ancaḳ
104. Hemi̱n anı mı yaratdı ol Ḥaḳ

serv-i semen-ten:

serv-i semen-ten: Kalıp İfade
Mısra: **149**
Yasemin gibi beyaz vücutlu, servi gibi uzun boylu güzel II Hz. Yûsuf.

149. Ne bilsünler kim ol serv-i semen-ten
150. İdinmez gül gibi ḫār içre mesken

serv-i āzād:

serv-i āzād: Kalıp İfade
Mısra: **261**
Kurtulmuş servi boylu sevgili II Hz. Yûsuf.

261. Ḳomaz ser-keşligin çün serv-i āzād
262. Beşer nesli degül mi bu perī̱-zād

bāġı ol:

bāġı ol: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Bahçesi olmak.

129. Güzellik çaġı ola ḥüsni bāġı
130. Ne-y-içün yanmaya ʿişret çerāġı

eline gir:

eline gir: Deyim
Mısra: **237**
Eline geçmek, elde etmek.

237. Eline girdi sinüñ gibi gevher
238. Daḫı ḥālini bilmez nāz

eyler

serv-i ḫırāmān ol:

serv-i ḫırāmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Salınarak yürüyen servi olmak

II Hz. Yûsuf.

165. Anuñ'çün oldı ol serv-i ḫırāmān

166. Sögüt yapraġı mānendinde lerzān

başa var:

başa var: Deyim

Mısra: **270**

Başa çıkmak, galip gelmek.

269. Yavuzlıḳdan bu yorulmaz arılmaz

270. Aña eylük-ile başa varılmaz

şarşar-ı ḳahr-i Ḫudā:

şarşar-ı ḳahr-i Ḫudā: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Hüda'nın öfkesinin kasırgası.

163. Meger cān gözi buldı rūşenāyi̯

164. Ki añdı ṣarṣar-ı ḳahr-i Ḫudā'yi

saña ne:

saña ne: Kalıp İfade

Mısra: **258**

Ne yapacaksın, sana ne gerek var!

257. Ṭutalum başı irmiş āsmāne

258. Elüñ irmeyicek andan saña ne

gönül alçaḳlıġın eyle:

gönül alçaḳlıġın eyle: Deyim

Mısra: **36**

Kibirli gösterişsiz olma, mütevazi olma.

35. N'ola pāyuñ bülend-ise ʿalem-vār

36. Gönül alçaḳlıġın eyle ḳıdem-vār

söz başdan aş:

söz başdan aş: Deyim

Mısra: **210**

Gereğinden fazla konuşmak.

209. Çü bunlar Yūsuf'a uydı ulaşdı

210. Üzüp uladılar söz başdan aşdı

yalan yañlış:

yalan yañlış: Deyim

Mısra: **188**

Yanlış şeylerle dolu.

187. Daḫı gösterme bunlaruñ yüzini

188. İşitdürme yalan yañlış sözini

zamān el vir:

zamān el vir: Deyim

Mısra: **137**

Vakit bulmak.

137. Zamān el virdügince eyle ʿişret

138. Geçürme vaḳt furṣatdur ġanı̇met

yüzini dürdi bük:

yüzini dürdi bük: Deyim

Mısra: **213**

Yüzünü buruşturmak, surat asmak.

213. Yüzini dürdi bükdi nāme gibi

214. Öñine ṣaldı başını ḫāme gibi

Dizin

zülf-i şeb-dı̇z:

zülf-i şeb-dı̇z: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Simsiyah (gece) saç.

1. Bu gülgūn ruḫlar-ıl'ol zülf-i şeb-dı̇z

2. Dögüp ölçerdi çün bād-ı seḥer-ḫı̇z

bād-ı seḥer-hiz:

bād-ı seḥer-ḫı̇z: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Seher vaktinde çıkan rüzgar.

1. Bu gülgūn ruḫlar-ıl'ol zülf-i şeb-diẕ
2. Dögüp ölçerdi çün bād-ı seḥer-ḫiẕ

zir ü bālā:

zi̇r ü bālā: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Aşağı ve yukarı II Yer ve gök.

3. Eşer yortar bular çün zi̇r ü bālā
4. Hemi̇n bu deñlü fehm eyler Zeli̇ḫā

fehm eyle:

fehm eyle: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Anlamak.

3. Eşer yortar bular çün zi̇r ü bālā
4. Hemi̇n bu deñlü fehm eyler Zeli̇ḫā

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Bu kadar, bu kadar çok.

3. Eşer yortar bular çün zi̇r ü bālā
4. Hemi̇n bu deñlü fehm eyler Zeli̇ḫā

ḥabs ol:

ḥabs ol: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Bir yerde dışarı çıkamayacak şekilde kapalı kalmak.

5. Ki ten zindānına ḥabs olmadın cān
6. Ele girmez ṣafā-yı vaṣl-ı cānān

ṣafā-yı vaṣl-ı cānān:

ṣafā-yı vaṣl-ı cānān: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Sevgiliye kavuşmanın mutluluğu.

5. Ki ten zindānına ḥabs olmadın cān
6. Ele girmez ṣafā-yı vaṣl-ı

cānān

ele gir:

ele gir: Deyim

Mısra: **6**

Eliyle tutmak, avcuna almak II eEde etmek, ulaşmak, yakalamak.

5. Ki ten zindānına ḥabs olmadın cān
6. Ele girmez ṣafā-yı vaṣl-ı cānān

Ġurūb it:

Ġurūb it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Batmak, görünmez olmak.

7. Ġurūb itme gerek zindāna ol mihr
8. Ki dil gögine bedr-i vaṣl aça çihr

bedr-i vaṣl:

bedr-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Kavuşma dolunayı.

7. Ġurūb itme gerek zindāna ol mihr
8. Ki dil gögine bedr-i vaṣl aça çihr

bāb-ı viṣālin aç:

bāb-ı viṣālin aç: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Kavuşma kapısının açılması.

9. Yatursa bend ü zindān içre Yūsuf
10. Açar bāb-ı viṣālin bi-tevaḳḳuf

cān çek:

cān çek: Kalıp İfade

Mısra: **11**

İstemek, arzulamak.

11. Gerek ol cān çeke zindān cefāsın
12. Ki bile ṣuffe-i vaṣluñ ṣafāsın

ṣuffe-i vaṣl:

ṣuffe-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Kavuşma sefası.

11. Gerek ol cān çeke zindān cefāsın
12. Ki bile ṣuffe-i vaṣluñ ṣafāsın

ġūl-i nefs:

ġūl-i nefs: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Nefsin ahmaklığı.

13. Meger itmişdi ġūl-i nefs güm-rāh
14. Anuñ'çün meh yirin itmek diler çāh

güm-rāh it:

güm-rāh it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Dalalete düşürme, doğru yoldan saptırmak.

13. Meger itmişdi ġūl-i nefs güm-rāh
14. Anuñ'çün meh yirin itmek diler çāh

yirin it:

yirin it: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Yer edinmek.

13. Meger itmişdi ġūl-i nefs güm-rāh
14. Anuñ'çün meh yirin itmek diler çāh

noḳṣān-ı ʿışḳ:

noḳṣān-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Aşkın kusuru.

15. Velį ḥaḳ bu ki itmez bu ḍalālet
16. Anuñ noḳṣān-ı ʿışḳına delālet

kemāl-i ʿışḳ:

kemāl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Aşkın mükemmelliği, olgunluğu.

17. Kemāl-i ʿışḳ-ıla olmışdı maḥv ol
18. Ne ʿaḳlı vardı kim añlaya sehv ol

maḥv ol:

maḥv ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Harap olmak.

17. Kemāl-i ʿışḳ-ıla olmışdı maḥv ol
18. Ne ʿaḳlı vardı kim añlaya sehv ol

nāḳış it:

nāḳış it: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Eksik yapmak, tamamen yapmamak, hakkıyla eda etmemek, yerine getirmemek.

19. Ḫudā ʿaḳlını nāḳış itmiş-idi
20. Olanca ʿaḳlı daḫı gitmiş-idi

ʿaḳlı git:

ʿaḳlı git: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Kendini kaybetmek, delirmek, bilincini yitirmek.

19. Ḫudā ʿaḳlını nāḳış itmiş-idi
20. Olanca ʿaḳlı daḫı gitmiş-idi

Ġarib-i şehr-i ʿışḳ:

Ġarīb-i şehr-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Aşk şehrinin zavallısı.

23. Ġarīb-i şehr-i ʿışḳ idi Zelīḫā
24. Ġarīḳ-i baḥr-i ʿışḳ idi Zelīḫā

Ġarik-i baḥr-i ʿışḳ:

Ġarīḳ-i baḥr-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Aşk denizinin boğulmuşu.

23. Ġarīb-i şehr-i ʿışḳ idi Zelīḫā
24. Ġarīḳ-i baḥr-i ʿışḳ idi Zelīḫā

ġarib ol:

ġarįb ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Garip, zavallı, çaresiz olmak.

25. Olur lā-büd ġarįb olanlar aʿmā

26. Ġarįbüñ ḥāli ḫod gün gibi peydā

aʿmā olan:

aʿmā olan: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Kör olan, görmeyen.

25. Olur lā-büd ġarįb olanlar aʿmā

26. Ġarįbüñ ḥāli ḫod gün gibi peydā

ne yüzden ol:

ne yüzden ol: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Nasıl olursa olsun.

27. Meded isterdi ne yüzden olursa

28. Ṣanurdı el-meded kimden bulursa

zülf-i yār:

zülf-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Sevgilinin saçı.

29. Ḫalāṣ içün ṭolaşur zülf-i yāre

30. Resen ṣanup elin ṣunardı māre

iş id:

iş id: Kalıp İfade

Mısra: **32**

İnsanlığın yararına olan herhangi bir şeyi yapmak, başarmak.

31. Ne yola gösterürlerse giderdi

32. Ne iş kim ögredürlerdi iderdi

kūy-ı vaṣl:

kūy-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Kavuşma semti, sevgilinin semti.

33. Diseler kūy-ı vaṣla budurur yol
34. Giderd'olsa cehennem çāhı da ol

çāhı ol:

çāhı ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Kuyu olmak.

33. Diseler kūy-ı vaṣla budurur yol
34. Giderd'olsa cehennem çāhı da ol

fark it:

farḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Ayırt etmek, ayırmak.

35. Eyüden yatluyı farḳ itmezidi
36. Ne ols'işler eyü yatlu dimezdi

ne olsa:

ne olsa: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Ne olursa olsun.

35. Eyüden yatluyı farḳ itmezidi
36. Ne ols'işler eyü yatlu dimezdi

fikr ol:

fikr ol: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Düşünmek, akıl yürütmek.

41. Bu söz üstine çün fikr oldı āḫir
42. Zeliḫā oldı ol işe mübāşir

mübāşir ol:

mübāşir ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Ulaştıran, müjdeleyen olmak.

41. Bu söz üstine çün fikr oldı āḫir
42. Zeliḫā oldı ol işe mübāşir

zindān eyle:

zindān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Bir yeri yaşanmaz, zevk alınmaz hale getirmek.

43. Ki zindān eyleye Yūsuf yirini

44. Ṣala seng içine cān gevherini

zindān id:

zindān id: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Zindan etmek, hapsetmek.

45. Yirin zindān ide gül ġoncasınuñ

46. Yüregin ḳan ide gül ġoncasınuñ

ḳan id:

ḳan id: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Yaralamak, kanatmak.

45. Yirin zindān ide gül ġoncasınuñ

46. Yüregin ḳan ide gül ġoncasınuñ

ḍalālet it:

ḍalālet it: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Doğru yoldan ayrılmak.

15. Velį ḥaḳ bu ki itmez bu ḍalālet

16. Anuñ noḳṣān-ı ʿışḳına delālet

fütūrı ol:

fütūrı ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Kederlenmek, ümitsizliğe düşmek.

21. Sebeb yiter buña ʿaḳluñ ḳuṣūrı

22. Degül lāzım k'ola ʿışḳuñ fütūrı

gül ġoncası:

gül ġoncası: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Gonca, gülün açılmamış hali II Sevgili III Hz. Yûsuf.

45. Yirin zindān ide gül ġoncasınuñ
46. Yüregin ḳan ide gül ġoncasınuñ

gül ġoncası: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gonca, gülün açılmamış hali II Sevgili III Hz. Yûsuf.

45. Yirin zindān ide gül ġoncasınuñ
46. Yüregin ḳan ide gül ġoncasınuñ

Dizin

dem-ālūd ol:

dem-ālūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Kana bulanmak.

3. Yañaġı lāle-veş olmış dem-ālūd
4. Gözi nergis gibi olmış nem-ālūd

nem-ālūd ol:

nem-ālūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Nemli olmak.

3. Yañaġı lāle-veş olmış dem-ālūd
4. Gözi nergis gibi olmış nem-ālūd

zülf-i muṣavver:

zülf-i muṣavver: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Resmedilmiş, tasvir edilmiş saç.

5. Olup zülf-i muṣavver ḥüzni dūdı
6. Gülinde ẓāhir olmış ḥüzn odı

dūdı ol:

dūdı ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Duman olmak.

5. Olup zülf-i muṣavver ḥüzni

dūdı

6. Gülinde ẓāhir olmış ḥüzn odı

zāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak, meydana çıkmak.

5. Olup zülf-i muṣavver ḥüzni dūdı

6. Gülinde ẓāhir olmış ḥüzn odı

diz çökdi:

diz çökdi: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Diz çökmek, eğilmek.

9. ʿAzīz'üñ geldi diz çökdi öñinde

10. Ḳodı ortaya ne varsa öginde

āh ḳıl:

āh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Ah etmek, inlemek.

11. Geh aġlamsındı vü geh āh ḳıldı

12. Ruḥı şemʿi gibi yandı yaḳıldı

zebān-ı ḥāl:

zebān-ı ḥāl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Hal dili II Herhangi bir şeyi davranışlarıyla gösterme, fiilleriyle anlatma.

13. Zebān-ı ḥāl-ile sūsen-veş ol māh

14. Melālinden ʿAzīz'i ḳıldı āgāh

āgāh ḳıl:

āgāh ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Haberdar etmek.

13. Zebān-ı ḥāl-ile sūsen-veş ol māh

14. Melālinden ʿAzīz'i ḳıldı

āgāh

21. Yañaġuñ gülleri olmış teġayyür

22. Şaçuñ sünbüllerinde var tekessür

bāġ-ı cānān:

bāġ-ı cānān: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Sevgilinin bahçesi.

17. Didi iy bāġ-ı cānān nev-bahārı

18. Yüzüñ berk ü ṣaçuñ ebr-i bahārį

gerd-i ġam:

gerd-i ġam: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Keder, hüzün tozu.

23. Gözüñ nergislerinde yine nem var

24. Yüzüñ āyįnesinde gerd-i ġam var

ebr-i bahāri:

ebr-i bahārį: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Bahar bulutu.

17. Didi iy bāġ-ı cānān nev-bahārı

18. Yüzüñ berk ü ṣaçuñ ebr-i bahārį

keşf eyle:

keşf eyle: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak.

27. Gel iy ġonca-dehen keşf eyle rāzuñ

28. Nedür iy serv-i nāzum di niyāzuñ

teġayyür ol:

teġayyür ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Halden hale geçmek, değişmek.

serv-i nāz:

serv-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Naz servisi II Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili.

27. Gel iy ġonca-dehen keşf eyle rāzuñ
28. Nedür iy serv-i nāzum di niyāzuñ

defʿin kıl:

defʿin ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Defetmek, ortadan kaldırmak.

29. Melālüñ aṣlı neydügin bilelüm
30. Eger mümkin ise defʿin ḳılalum

şāh-ı vālā:

şāh-ı vālā: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Yüce mertebeli padişah II Zelîhâ'nın kocası.

35. Duʿā idüp didi iy şāh-ı vālā
36. Muṭābıḳ olduġınc'isme müsemmā

duʿā id:

duʿā id: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Dua etmek. Allah'a yalvarmak, niyaz etmek.

35. Duʿā idüp didi iy şāh-ı vālā
36. Muṭābıḳ olduġınc'isme müsemmā

muṭābıḳ ol:

muṭābıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Uygun olmak, uygun düşmek.

35. Duʿā idüp didi iy şāh-ı vālā
36. Muṭābıḳ olduġınc'isme müsemmā

ʿaziz ol:

ʿazi̱z ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Değerli, izzetli olmak.

37. Aduñ gibi ʿazi̱z olġıl

cihānda
38. Ola fermānuña rām ins ü cān da

Övmek.

39. Birez medḥ itdi sürdi eski derdi
40. Ḳodı efsāneyi efsūna girdi

ins ü cān:

ins ü cān: Kalıp İfade
Mısra: **38**
İnsanlar ve cinler.

37. Aduñ gibi ʿazi̯z olġıl cihānda
38. Ola fermānuña rām ins ü cān da

şerḥ eyle:

şerḥ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Açıklamak, anlatmak.

41. Didi sözüm nice şerḥ eyleyeyin
42. Saña sözüm ne dille söyleyeyin

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Uymak, boyun eğmek.

37. Aduñ gibi ʿazi̯z olġıl cihānda
38. Ola fermānuña rām ins ü cān da

aġzum aç:

aġzum aç: Deyim
Mısra: **43**
Ağzımı açmak II Konuşmak.

43. Ki aġzum açmaġa yoḳdur mecālüm
44. Yitürdüm ġonca gibi ḳi̯l ü ḳālüm

medḥ it:

medḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **39**

kil ü ḳāl:

ḳīl ü ḳāl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Dedikodu, boş söz, lakırdı

43. Ki ağzum açmağa yoḳdur mecālüm
44. Yitürdüm ġonca gibi ḳīl ü ḳālüm

nār-ı ġayret:

nār-ı ġayret: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Kıskançlık ateşi.

45. Dilüm yaḳdı kül itdi nār-ı ġayret
46. Dil-efgār itdi bini ḫār-ı ġayret

kül it:

kül it: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Kül etmek, yakmak.

45. Dilüm yaḳdı kül itdi nār-ı ġayret
46. Dil-efgār itdi bini ḫār-ı ġayret

hār-ı ġayret:

ḫār-ı ġayret: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gayret dikeni.

45. Dilüm yaḳdı kül itdi nār-ı ġayret
46. Dil-efgār itdi bini ḫār-ı ġayret

dil-efgār it:

dil-efgār it: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Gönlü yaralamak.

45. Dilüm yaḳdı kül itdi nār-ı ġayret
46. Dil-efgār itdi bini ḫār-ı ġayret

yüz biñ kez:

yüz biñ kez: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Yüz bin defa, pek çok kez.

49. Degül bir günde yüz biñ kez ölürem

50. Gözüm yaşına bir gün boğuluram

gözüm yaşı:

gözüm yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Gözyaşı.

49. Degül bir günde yüz biñ kez ölürem
50. Gözüm yaşına bir gün boğuluram

ağızlara düş:

ağızlara düş: Deyim

Mısra: **53**

Dilden dile konuşulmak.

53. Düşüp ağızlara bed-nām oldum
54. ʿAceb rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām oldum

bed-nām ol:

bed-nām ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Namı kötü olmak, kötü adla anılmak.

53. Düşüp ağızlara bed-nām oldum
54. ʿAceb rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām oldum

rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām ol:

rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām ol: Deyim

Mısra: **54**

Avama ve havassa rezil etmek; herkese rezil etmek.

53. Düşüp ağızlara bed-nām oldum
54. ʿAceb rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām oldum

bir araya gel:

bir araya gel: Deyim

Mısra: **55**

Bir yerde buluşup görüşmek, toplanmak.

55. Bir araya gelicek iki kişi
56. Añarlar ben ġarįbe olan işi

olan iş:

olan iş: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Edilen, yapılan davranış, olay.

55. Bir araya gelicek iki kişi
56. Añarlar ben ġarı̱be olan işi

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Mutlu ve huzurlu olmak.

57. Ne ḥalüme gülüp şād olayın ben
58. Bu ḳahr-ıla içüp zehr öleyin ben

er ü ʿavrat:

er ü ʿavrat: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Erkek ve kadın.

59. Er ü ʿavrat görürler bini maḥrūm
60. Ṣanurlar oldum ol fettāna meftūn

meftūn ol:

meftūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.

59. Er ü ʿavrat görürler bini maḥrūm
60. Ṣanurlar oldum ol fettāna meftūn

ʿİzār-ı şevk:

ʿİz̲ār-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **61**

(Sevgilinin) Yanağının arzusu. || (Sevgilinin) Yanağının parıltısı.

61. ʿİz̲ār-ı şevḳı-y-ıla ġamdayam ben
62. Anuñ'çün ṣu gibi şūrı̱deyem ben

pür-ḫūn ol:

pür-ḫūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Gönlü kanla dolmak II Çok fazla acı çekmek.

65. Bu ġayretden yüregüm ḳan

dolupdur

66. İçüm ġonca gibi pür-ḫūn olupdur

bi̱mār ol:

bi̱mār ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Hasta olmak II Keder vermek.

67. Yaḳın ḳaldı ki düşüp döşege zār

68. Olam nergislerüm mānendi bi̱mār

biryān ḳıl:

biryān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Kebap etmek, kebap gibi yakmak.

71. Bu derdüm odı baġrum ḳıldı biryān

72. Beni dermānde ḳoma eyle dermān

dermān eyle:

dermān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Şifa vermek.

71. Bu derdüm odı baġrum ḳıldı biryān

72. Beni dermānde ḳoma eyle dermān

kulaġa gir:

ḳulaġa gir: Deyim

Mısra: **76**

Duyulmak.

75. Yalan gerçek işidildi bu ḳıṣṣa

76. Bu sözden her ḳulaġa girdi ḥıṣṣa

gerçek oldı mı:

gerçek oldı mı: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gerçek oldu mu?

77. Dimezler ki ʿaceb oldı mı gerçek

78. Yalan dirse kimi dir kimi gerçek

74. Felekler ṭāḳı bu āvāze ṭoldı

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Bu kadar, bu kadar çok.

79. Zamāne ḫalḳı isterler bahāne

80. Yiter bu deñlü söz bir dāsitāne

iş ol:

iş ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Başına iş gelmek; zor durumda kalmak, kötü bir duruma gelmek.

83. Baña Yūsuf ucından oldı bu iş

84. Ol oldı muʿcib-i ġavġā-yı teşvīş

iş ol: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Olay gerçekleşmek.

73. Bu iş olmaḳ gerekmezdi çün oldı

teşvīş ġavġā-yı muʿcib-i ol:

teşvīş ġavġā-yı muʿcib-i ol: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Karıştırma kavgasının sebep olanı olmak.

83. Baña Yūsuf ucından oldı bu iş

84. Ol oldı muʿcib-i ġavġā-yı teşvīş

ṭurmaḳ ol:

ṭurmaḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Durmak, kalmak.

85. Benümle ol bir evde ṭurmaḳ olmaz

86. Bir arada ṭurup oturmaḳ olmaz

ṭurmaḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Durmak, kalmak.

87. Ḳapuñda ṭurmaḳ olmaz ayruḳ ol ḳul
88. Ya ben ṭurmaḳ gerekdür bunda yā ol

bir arada:

bir arada: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Beraber.

85. Benümle ol bir evde ṭurmaḳ olmaz
86. Bir arada ṭurup oturmaḳ olmaz

oturmaḳ ol:

oturmaḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Oturmak.

85. Benümle ol bir evde ṭurmaḳ olmaz
86. Bir arada ṭurup oturmaḳ olmaz

yā yā:

yā yā: Kalıp İfade
Mısra: **88**
İkili karşılaştırmaları ifade etmek için kullanılan bir bağlaç.

87. Ḳapuñda ṭurmaḳ olmaz ayruḳ ol ḳul
88. Ya ben ṭurmaḳ gerekdür bunda yā ol

tebdil kıl:

tebdi̱l ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Değiştirmek.

89. Dilin benden dilerseñ kim çeke il
90. Sarāyı ḳıl aña zindāna tebdi̱l

Ḥıyānet id:

Ḥıyānet id: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Hainlik etmek, ihanet etmek; güveni kötüye kullanmak, aldatmak.

95. Ḥıyānet iden oldur böyle

rüsvā
96. Olur zindān aña ölince
meʾvā

meʾvā ol:

meʾvā ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Yurt, mesken olmak.

95. Ḫıyānet iden oldur böyle
rüsvā
96. Olur zindān aña ölince
meʾvā

temāşā id:

temāşā id: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Görmek, izlemek, seyretmek.

97. Temāşā ide şehrüñ ḫalḳı
anı
98. Yüzinde ḫāyinüñ ḳalmaya
ḳanı

bühtān it:

bühtān it: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Bir kimseyi yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla itham etmek, iftirâ etmek.

103. Diyeler itmişüz miskįne
bühtān
104. Bu ḥāl añıldugınca dine
bühtān

dinç ol:

dinç ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Müsterih olmak, sakin olmak.

105. Keseler dillerin bir pāre
benden
106. Ḳulaġum dinç ola rāḥat
olam ben

rāḥat ol:

rāḥat ol: Kalıp İfade
Mısra: **106**
Mutlu ve huzurlu olmak.

105. Keseler dillerin bir pāre
benden
106. Ḳulaġum dinç ola rāḥat
olam ben

perişān ḳıl:

perişān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Perişan etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek.

109. Diyüp bu sözleri ol mihr-i raḫşān
110. Yaşı yılduzların ḳıldı perişān

mihr-i raḫşān:

mihr-i raḫşān: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Parlak güneş II Zelîhâ.

109. Diyüp bu sözleri ol mihr-i raḫşān
110. Yaşı yılduzların ḳıldı perişān

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Selvi ağacının fidanı II Zelîhâ.

25. Cemālüñ muṣḥafın naḳşın bozar nem
26. Nihāl-i servüñüñ ḳaddin büker ġam

serv-i gül-reng:

serv-i gül-reng: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Gül renkli servi II Zelîhâ.

33. Şeker tengin açup ol serv-i gül-reng
34. Virür söz nev-ʿarūsı yüzine reng

il çek:

il çek: Deyim
Mısra: **89**
El çekmek II İlgisini kesmek, vazgeçmek.

89. Dilin benden dilerseñ kim çeke il
90. Sarāyı ḳıl aña zindāna tebdil

gözini süz:

gözini süz: Deyim

Mısra: **7**

Baygın ve anlamlı bakmak.

7. Gözini süzmiş ü ağzını bozmış
8. Ṣaçınuñ her ḳılın bir ḥi̯le düzmiş

İlüñ ağzına kimse düşmesün hiç:

İlüñ ağzına kimse düşmesün hiç̣:

Kalıp İfade

Mısra: **81**

Elin ağzına kimse düşmesin hiç.

81. İlüñ ağzına kimse düşmesün hi̯ç
82. Başına kimsenüñ il üşmesün hi̯ç

kimsenüñ başına il üşmesün hiç:

kimsenüñ başına il üşmesün hiç̣:

Kalıp İfade

Mısra: **82**

Kimsenin başına el üşüşmesin hiç.

81. İlüñ ağzına kimse düşmesün hi̯ç
82. Başına kimsenüñ il üşmesün hi̯ç

adum söylenil:

adum söylenil: Deyim

Mısra: **47**

Adım çıktı II Adım dilden dile geçti.

47. Ol oğlan-ıla adum söylenildi
48. Zeli̯ḫā aña ʿāşıḳdur dinildi

ağzını boz:

ağzını boz: Deyim

Mısra: **7**

Kötü sözler söylemek.

7. Gözini süzmiş ü ağzını bozmış
8. Ṣaçınuñ her ḳılın bir ḥi̯le düzmiş

beni bu derd alısar:

beni bu derd alısar: Deyim

Mısra: **69**

Beni bu dert öldürecek.

69. Beni bu derd āḫir alısardur
70. Ḫayālüm gözlerüñde ḳalısardur

dillerin kes:

dillerin kes: Deyim
Mısra: **105**
Susmak, konuşmamak.

105. Keseler dillerin bir pāre benden
106. Ḳulaġum dinç ola rāḥat olam ben

döşege düş:

döşege düş: Deyim
Mısra: **67**
Yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.

67. Yaḳın ḳaldı ki düşüp döşege zār
68. Olam nergislerüm mānendi bi̱mār

ortaya Ḳo:

ortaya Ḳo: Deyim
Mısra: **10**
Açıklamak.

9. ʿAzi̱z'üñ geldi diz çökdi öñinde
10. Ḳodı ortaya ne varsa öginde

Dizin

fikr-i bikr kıl:

fikr-i bikr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Yeni fikiri, görüşü olmak.

5. Didi taḥsi̱n ne fikr-i bikr ḳılduñ
6. Yüzüñ gibi müvecceh fikr ḳılduñ

fikr ḳıl:

fikr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Düşünmek.

5. Didi taḥsi̱n ne fikr-i bikr ḳılduñ
6. Yüzüñ gibi müvecceh fikr

ḳılduñ

fikr eyle:

fikr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Düşünmek, tefekkür etmek.

7. Cemālüñ gibi rūşen reʾyüñ iy māh
8. Eyü fikr eylemişsin bāreke'llāh

fikr it:

fikr it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Düşünmek.

9. Beni daḫı bu fikr itmişdi der-pi̯ç
10. Veli̯ didügüñe düşünmedim hi̯ç

şāh-ı ferruh:

şāh-ı ferruḫ: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Kutlu sultan II Zelihâ.

11. Begendüm bu sözüñ iy şāh-ı ferruḫ
12. Murāduñdan senüñ dürmezem ruḫ

ruh dür:

ruḫ dür: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Yüz dürmek II Surat asmak, yüz buruşturmak.

11. Begendüm bu sözüñ iy şāh-ı ferruḫ
12. Murāduñdan senüñ dürmezem ruḫ

öyle ol:

öyle ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

O şekilde gerçekleşme, vuku bulma.

13. Niçe gönlün dilerse öyle olsun
14. Ne gelse ḫāṭıruña söyle olsun

söyle ol:

söyle ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Söyle yap.

13. Niçe göñlün dilerse öyle olsun

14. Ne gelse ḫātıruña söyle olsun

teslim kıl:

teslīm ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Teslim etmek.

15. Saña teslīm ḳıldum Yūsuf'ı ben

16. Nice lāyıḳ görürsen eylegil sen

lāyıḳ gör:

lāyıḳ gör: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Uygun görmek, yakıştırmak.

15. Saña teslīm ḳıldum Yūsuf'ı ben

16. Nice lāyıḳ görürsen eylegil sen

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Saç bağı.

17. Kemend-i zülfüñ-ile boynı bağlu

18. Ḳuluñ-durur gerek öldür gerek ḳo

boynı bağlu:

boynı bağlu: Deyim

Mısra: **17**

İtaatkar.

17. Kemend-i zülfüñ-ile boynı bağlu

18. Ḳuluñ-durur gerek öldür gerek ḳo

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Bu kadar, bu kadar çok.

21. Bu deñlü gördi anda çünki ruḫṣat

22. Murādına Zeliḫā buldı furṣat

ḥükminde eyler

20. Dimez āteş elinde penbe n'eyler

sücūd it:

sücūd it: -

Mısra: **25**

Secde etmek, namaz kılmak.

25. Sücūd itdi duʿālar ḳıldı tāze

26. Namūz ögretdi yaʿnį serv-i nāza

sarāy-ı ḫāṣ:

sarāy-ı ḫāṣ: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Hususi saray, özel köşk.

27. Sürūr-ile sarāy-ı ḫāṣa girdi

28. Ḳatına Yūsuf'ı ḫalvet çaġırdı

duʿālar kıl:

duʿālar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Dualar etmek.

25. Sücūd itdi duʿālar ḳıldı tāze

26. Namūz ögretdi yaʿnį serv-i nāza

deriye ṣıġmaz ol:

deriye ṣıġmaz ol: Deyim

Mısra: **24**

Çok kibirli olmak anlamında bir deyim.

23. Dehānı ġoncası açıldı güldi

24. Sevincinden deriye ṣıġmaz oldı

ḥükminde eyle:

ḥükminde eyle: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Emirinde, yönetimde olmak.

19. Bu mihrüñ ol mehi

serv-i nāz:

serv-i nāz: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Naz servisi (Nazlı nazlı salınan

servi boylu sevgili).

25. Sücūd itdi duʿālar ḳıldı tāze
26. Namūz ögretdi yaʿnį serv-i nāza

bāreke'llāh:

bāreke'llāh: Deyim
Mısra: **8**
Allah mübarek etsin!

7. Cemālüñ gibi rūşen reʾyüñ iy māh
8. Eyü fikr eylemişsin bāreke'llāh

gönli açıl:

gönli açıl: Deyim
Mısra: **2**
Ferahlamak, huzur bulmak.

1. ʿAzį̄z andan işitdi çün bu sözi
2. Açıldı göñli güldi yüzi gözi

Dizin
serv-i naḫl:

serv-i naḫl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Gül fidanı II Hz. Yūsuf.

1. Didi iy serv-i naḫl ü nāz-perver
2. Ḳo nāzüklügi bize bār u ber vir

bār u ber:

bār u ber: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Yemiş ve meyve.

1. Didi iy serv-i naḫl ü nāz-perver
2. Ḳo nāzüklügi bize bār u ber vir

baş eg:

baş eg: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek.

3. Bugünden gayrı egmezseñ baña baş
4. Yirüñ od eylerem iy serv-i

ser-keş

serv-i ser-keş:

serv-i ser-keş: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Başıboş servi II Hz. Yūsuf.

3. Bugünden gayrı egmezseñ baña baş
4. Yirüñ od eylerem iy serv-i ser-keş

od eyle:

od eyle: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Ateşe vermek.

3. Bugünden gayrı egmezseñ baña baş
4. Yirüñ od eylerem iy serv-i ser-keş

sözüm ṭut:

sözüm ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Söz dinlemek, öğüdüne uymak.

5. Tenüñde cān gibi ḥükmüm revāndur
6. Sözüm ṭutmaz-ısañ saña ziyāndur

pāyende ol:

pāyende ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kalıcı ve daimi olmak.

7. ʿAzi̯z'üñ ʿizzeti pāyende olsun
8. Hemi̯şe gün gibi tābende olsun

tābende ol:

tābende ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Parlamak, parıl parıl olmak.

7. ʿAzi̯z'üñ ʿizzeti pāyende olsun
8. Hemi̯şe gün gibi tābende olsun

ḥvān-ı luṭf:

ḫ∨ān-ı luṭf: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Cömertlik sofrası.

11. Ki ger ḳanuñı ḥınnā-veş yoġuram

12. Gerekse ḫ∨ān-ı luṭf-ıla ṭoyuram

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Emir etmek, buyurmak.

13. Ne emr itsem diyemez kimse lāyı

14. İdemez fiʿlüme çün ü çirāyı

çün ü çirāyı İd:

çün ü çirāyı İd: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Nasıl ve niçin sormak.

13. Ne emr itsem diyemez kimse lāyı

14. İdemez fiʿlüme çün ü çirāyı

eflāk id:

eflāk id: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Gökyüzü etmek II Aşırı genişletmek, abartmak bağlamında.

15. Dilersem gün gib'idem yirüñ eflāk

16. Dilersem sāye-veş yirüñ idem ḫāk

hāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Toprak etmek II Öldürmek, perişan etmek.

15. Dilersem gün gib'idem yirüñ eflāk

16. Dilersem sāye-veş yirüñ idem ḫāk

tünd-rūlık it:

tünd-rūlıḳ it: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Öfkeli, karamsar olmak.

17. Gel imdi ayruḳ itme tünd-rūlıḳ

18. Eyü olmaz bilürsin tünd-
ḫūlıḳ

gel imdi:

gel imdi: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gel şimdi II Dikkatini ver.

17. Gel imdi ayruḳ itme tünd-
rūlıḳ
18. Eyü olmaz bilürsin tünd-
ḫūlıḳ

eyü ol:

eyü ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
İyi olmak.

17. Gel imdi ayruḳ itme tünd-
rūlıḳ
18. Eyü olmaz bilürsin tünd-
ḫūlıḳ

terk it:

terk it: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Bırakmak, vazgeçmek.

23. Eyü ʿādet degül terk it
cefāyı
24. Göñül bir it benümle sür
ṣafāyı

bir it:

bir it: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Bir etmek, tek bir parça haline getirmek.

23. Eyü ʿādet degül terk it
cefāyı
24. Göñül bir it benümle sür
ṣafāyı

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Uymak, boyun eğmek.

25. Rıżā-y-ıla baña olmaz-ısañ
rām
26. Seni rām eylerem ben kām
u nā-kām

kām u nā-kām:

kām u nā-kām: Kalıp İfade

Mısra: **26**

İster istemez II istekli isteksiz.

25. Rıżā-y-ıla baña olmaz-ısañ rām

26. Seni rām eylerem ben kām u nā-kām

rām eyle:

rām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **26**

İtaat etmek, boyun eğmek.

25. Rıżā-y-ıla baña olmaz-ısañ rām

26. Seni rām eylerem ben kām u nā-kām

virāne id:

vi̯rāne id: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Yıkmak, yakmak, dağıtmak.

27. Urup boynuña zülfüñ gibi zenci̯r

28. Yirüñ vi̯rāne idem iy peri̯-gi̯r

çāh ol:

çāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Kuyu olmak.

29. Zenaḫdānuñ gibi çāh ola yirüñ

30. Bilesin ḫālini bu ben esi̯rüñ

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Üstün olmak.

31. Yig ola çekmedin zindān cefāsın

32. Süresin gülşen-i vaṣlum ṣafāsın

gülşen-i vaṣl:

gülşen-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Kavuşma bahçesi.

31. Yig ola çekmedin zindān cefāsın

32. Süresin gülşen-i vaṣlum

ṣafāsın

hoş uzlıġ-ıla ṭaşdan güher çıḳar:

ḫoş uzlıġ-ıla ṭaşdan güher çıḳar: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İyi yumuşaklık ile taştan inci çıkar.

19. Çıḳar başdan kişi yavuzlıġ-ıla
20. Çıḳar ṭaşdan güher ḫoş uzlıġ-ıla

başdan Çıḳ:

başdan Çıḳ: Deyim
Mısra: **19**
Kötü yola sapmak, doğru yoldan ayrılıp uygunsuz işlere yönelmek.

19. Çıḳar başdan kişi yavuzlıġ-ıla
20. Çıḳar ṭaşdan güher ḫoş uzlıġ-ıla

Dizin

tamām id:

tamām id: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Tamamlanmış, bitmiş.

1. Tamām idüp Zeliḫā bu ḫiṭābı
2. Virür Yūsuf şu bildügüñ cevābı

nevmid ol:

nevmiḍ ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Karamsar olmak, ümitsizliğe düşmek.

3. Cevābında Zeliḫā ḫışma geldi
4. Ḳatı nevmiḍ olup cānı buñaldı

hevā-yı nefs:

hevā-yı nefs: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Nefsin arzusu.

5. Hevā-yı nefs-ile şişdi ḳabardı
6. Yile virmek diler ol tāze

verdi

10. Ḳılalar ġonca-veş yirini zindān

tiz ol:

tiz ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Çabuk olmak, gerçekleşmek.

7. Ġażabdan tiz olup ol fitne-engiz

8. İşāret eyledi ḫādimlere tiz

zindān Kıl:

zindān Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Hayatı dayanılmaz kılmak.

9. K'ideler cān gibi cismini ʿuryān

10. Ḳılalar ġonca-veş yirini zindān

İşāret eyle:

İşāret eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

İşaret etmek || Haber vermek.

7. Ġażabdan tiz olup ol fitne-engiz

8. İşāret eyledi ḫādimlere tiz

bād-ı şarşar:

bād-ı şarşar: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr.

19. Ḳabā-yı sebzin üstinden şoyarlar

20. Döker şan tāze berki bād-ı şarşar

ʿuryān id:

ʿuryān id: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Çıplak bırakmak.

9. K'ideler cān gibi cismini ʿuryān

müy-ı siyāh:

müy-ı siyāh: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Siyah saç.

21. Açup sünbül gibi mūy-ı siyāhın
22. Alurlar lāle-veş başdan külāhın

zārį id: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Ağlamak, inlemek.

25. İledürler bu bend-ile nigārı
26. Görüp anı ider zencį̇r zārį̇

Ḳabā-yı sebz:

Ḳabā-yı sebz: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Yeşillik kaftanı, cübbesi.

19. Ḳabā-yı sebzin üstinden ṣoyarlar
20. Döker ṣan tāze berki bād-ı ṣarṣar

feryād ide ide:

feryād ide ide: Kalıp İfade
Mısra: **29**
İnleye inleye.

29. Bunı dirlerdi feryād ide ide
30. Ki her ser-keş ġulām u şūḫ-dį̇de

dį̇vāne ol:

dį̇vāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Delirmek, kendinden geçmek.

23. Geçüp zülfi gibi boynına zencį̇r
24. Olur dį̇vāne vaʿdinde perį̇-gį̇r

enbāz ol:

enbāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Ortak olmak.

31. Ola mevlā'sınuñ ḫ∨ānına enbāz
32. Serā-perde içinde deprede sāz

zāri id:

ḥarim-i ḥürmet:

ḥarīm-i ḥürmet: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Haysiyetli, şerefli harem.

33. Ayaḳ başa ḥarīm-i ḥürmetine

34. Gire hem ṣoḥbetinüñ ḫalvetine

ayak bas:

ayaḳ baş: Deyim

Mısra: **33**

Ayak basmak.

33. Ayaḳ başa ḥarīm-i ḥürmetine

34. Gire hem ṣoḥbetinüñ ḫalvetine

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Seyretmek.

39. İren eṭrāfdan eyler temāşā

40. Gören eydürdi ḥāşā şümme ḥāşā

bed-hū ol:

bed-ḫū ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Kötü huylu, huysuz olmak.

41. Bu ṣūretlü perī-rū ola bed-ḫū

42. Kim inanur buña ne söz-durur bu

ḫūb u meh-veş ol:

ḫūb u meh-veş ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Ay yüzlü güzel olmak II Hz.Yūsuf.

47. Anuñ kim ola yüzi ḫūb u meh-veş

48. Olur ḫūyı yüzinden daḫı dil-keş

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Salınan servi, uzun boylu sevgili II Hz.Yūsuf.

17. Ṭutup fermānını ḫādimler

anuñ

18. Ṣoyarlar ḥullesin serv-i revānuñ

51. Anuñ'çün didi sulṭān-ı şerı̱ʿat

52. Güzel yüzlüden isteñ olsa ḥācet

dil-keş ol:

dil-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Gönül cezbedici II Hz.Yūsuf.

47. Anuñ kim ola yüzi ḫūb u meh-veş

48. Olur ḫūyı yüzinden daḫı dil-keş

ḥācet ol:

ḥācet ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Gerekmek, lazım olmak.

51. Anuñ'çün didi sulṭān-ı şerı̱ʿat

52. Güzel yüzlüden isteñ olsa ḥācet

zişti ol:

zişti ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Kötü, çirkin olmak.

49. Anuñ kim ziştdür aṣlı sirişti

50. Ḫuyından gökçek olur rūyı zişti

māh-ı serv-ḳāmet:

māh-ı serv-ḳāmet: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Servi boylu ay yüzlü II Hz.Yūsuf.

53. Bu ḥāl-ile o māh-ı serv-ḳāmet

54. Gezer şehr içini bir gün tamāmet

sulṭān-ı şeriʿat:

sulṭān-ı şerı̱ʿat: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Şeriatının hükümdarı.

teşhir id:

teşḫīr id: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Büyüleme, etkileme, ele geçirme.

55. Gezerler şehri çün teşḫīr iderler

56. Ṣoñıcı māha çāhı yir iderler

yir id:

yir id: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Yer etmek, iz bırakmak.

55. Gezerler şehri çün teşḫīr iderler

56. Ṣoñıcı māha çāhı yir iderler

külbe-i aḥzān:

külbe-i aḥzān: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Hüzünler kulübesi || Aşığın hüzünlü, kederli gönlü.

57. İledüp ol güli zindān içine

58. Ḳoyarlar külbe-i aḥzān içine

mihmān ol:

mihmān ol: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Misafir olmak.

61. Ḳonup zindāna bu māh oldı mihmān

62. Utandı yir dibine geçdi zindān

māh-ı naḫşeb:

māh-ı naḫşeb: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Nahşeb ayı (İbn Mukanna adlı sihirbazın Nahşeb'de bir kuyudan sihr yoluyla semaya aksettirdiği bu ay altmış gün semada görünürmüş).

63. Ṣanasın çāha girdi māh-ı Naḫşeb

64. Olur zindān anuñla çāh-ı Naḫşeb

çāh-ı naḫşeb ol:

çāh-ı naḫşeb ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Nahşeb şehrinde İbn Mukanna

tarafından yaptırılan ve içinden büyülü bir ay tulû eden meşhur kuyu olmak II İbn Mukanna namıyla maruf olan hakîm İbn Ata'nın Maveraünnehr'de kâin "Nahşeb" beldesi civarında ve "Siyam" dağı eteğinde bir kuyudan sîm-âb vesair mevâddan bitterkip sihir ve şi'abda ile doğdurduğu aydır ki güya bu ay iki mah müddet her gece kuyudan tulû ederek dört saatlik mesafeyi tenvir edermiş. Nahşeb ile kuyunun arası iki saatlik mesafe imiş. Kuyuya da "câh-ı nahşeb" denilir.

63. Ṣanasın çāha girdi māh-ı Naḫşeb
64. Olur zindān anuñla çāh-ı Naḫşeb

zindān-ı çāh:

zindān-ı çāh: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Kuyu zindanı.

65. Görüp zindāniler yüzin bu māhuñ
66. Unutdılar ġamın zindān-ı çāhuñ

şir ü şeker:

şir ü şeker: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Süt ve şeker.

67. İçüp şir ü şeker şirin sözinden
68. Mübārek fāl açarlar gün yüzinden

ʿid ü sūre İd:

ʿid ü sūre İd: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Bayram ve düğün.

69. İderler gice gündüz ʿid ü sūre
70. Döner zindān içi dārü's-sürūre

eşk-i şādi ol:

eşk-i şādi ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Sevinç gözyaşı.

71. Aḳan göz yaşı olur eşk-i şādį

72. Virür dūd-ı ciger būy-ı murādı

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Göz yaşı.

71. Aḳan göz yaşı olur eşk-i şādį

72. Virür dūd-ı ciger būy-ı murādı

būy-ı murād:

būy-ı murād: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Murat kokusu.

71. Aḳan göz yaşı olur eşk-i şādį

72. Virür dūd-ı ciger būy-ı murādı

dūd-ı ciger:

dūd-ı ciger: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ciğer dumanı, gönül dumanı.

71. Aḳan göz yaşı olur eşk-i şādį

72. Virür dūd-ı ciger būy-ı murādı

kayd-ı irādet:

ḳayd-ı irādet: Kalıp İfade

Mısra: **73**

İrade bağı.

73. Ayaḳlarındaġı ḳayd-ı irādet

74. Boyunlarındaġı ṭavḳ-ı saʿādet

ṭavḳ-ı saʿādet:

ṭavḳ-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Mutluluk halkası, gerdanlığı.

73. Ayaḳlarındaġı ḳayd-ı irādet

74. Boyunlarındaġı ṭavḳ-ı saʿādet

hoşnūd ol:

ḫoşnūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Memnun olmak.

75. Yirinden her biri olmışdı ḫoşnūd
76. Çıḳup git diseler olurdı bi-ḫod

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Her bir, ayrı ayrı.

75. Yirinden her biri olmışdı ḫoşnūd
76. Çıḳup git diseler olurdı bi-ḫod

bi-hod ol:

bi-ḫod ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Kendinden geçmek.

75. Yirinden her biri olmışdı ḫoşnūd
76. Çıḳup git diseler olurdı bi-ḫod

yig gel:

yig gel: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Yeğ tutmak: Benzerlerinden üstün tutmak, yeğlemek, tercih etmek.

77. Sevüp zindān içini göñli cāndan
78. Gözine yig gelürdi gülsitāndan

cennet ol:

cennet ol: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Çok güzel, iç açıcı, huzur verici yer haline gelmek.

79. Belį cennet olur Rıḍvān maḳāmı
80. Olur cān ravżası cānān maḳāmı

maḳāmı ol:

maḳāmı ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Mekânı hâline gelmek.

79. Belį cennet olur Rıḍvān maḳāmı
80. Olur cān ravżası cānān maḳāmı

gül-ruḫsār-ı dil-dār:

gül-ruḫsār-ı dil-dār: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Gül yanaklı güzel.

81. Ne yirde k'ola gül-ruḫsār-ı dil-dār
82. Eger külḫan olursa ola gülzār

yirde ol:

yirde ol: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Bir mahalde yada zeminde bulunma, var olma.

81. Ne yirde k'ola gül-ruḫsār-ı dil-dār
82. Eger külḫan olursa ola gülzār

külḫan ol:

külḫan ol: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Hamam ocağı olmak.

81. Ne yirde k'ola gül-ruḫsār-ı dil-dār
82. Eger külḫan olursa ola gülzār

gülzār ol:

gülzār ol: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Gül bahçesi olmak.

81. Ne yirde k'ola gül-ruḫsār-ı dil-dār
82. Eger külḫan olursa ola gülzār

cevr eyle:

cevr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Eziyet etmek.

85. Ki igen cānuma cevr eylemesün
86. Bu cānānuma ḳatı söylemesün

gönlince ol:

gönlince ol: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Biriyle aynı fikirde olmak.

87. Nice isterse ol gönlince olsun
88. Dime sen yoḳ ne kim isterse bulsun

el çek:

el çek: Deyim

Mısra: **91**

Elini çekmek, bir şeyi bırakmak II Vazgeçmek, uzaklaşmak.

91. Gümüş sāḳından el çeksün demür ġul
92. Yiter ol gence ejderhā-yı kākül

ejderhā-yı kākül:

ejderhā-yı kākül: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Kakül büyük yılanı.

91. Gümüş sāḳından el çeksün demür ġul
92. Yiter ol gence ejderhā-yı kākül

ʿibādet id:

ʿibādet id: Kalıp İfade

Mısra: **94**

İbadet etmek.

93. Düzetsün aña bir maḫṣūṣ ḫalvet
94. Ki ide anda ʿādetçe ʿibādet

tertīb ḳıl:

tertīb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Düzenlemek.

95. Yimesün içmesün tertīb ḳılsun
96. Yusun arıtsun u tehzīb ḳılsun

tehzib ḳıl:

tehzīb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Süslemek.

95. Yimesün içmesün tertīb ḳılsun
96. Yusun arıtsun u tehzīb ḳılsun

rengīn eyle:

rengīn eyle: Kalıp İfade
Mısra: **97**
Renklendirmek, renkli kılmak.

97. Ḳabāsın eylesün gül gibi rengīn
98. Geyürsin lāle gibi tāc-ı laʿlīn

tāc-ı laʿl:

tāc-ı laʿl: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Kırmızı tac.

97. Ḳabāsın eylesün gül gibi rengīn
98. Geyürsin lāle gibi tāc-ı laʿlīn

mifreş it:

mifreş it: Kalıp İfade
Mısra: **99**
İpekten yapmak.

99. Melekdür aña sündüs mifreş itsün
100. Sitebraḳ'dan bisāṭın dil-keş itsün

dil-keş it:

dil-keş it: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Gönül çekici hale getirmek.

99. Melekdür aña sündüs mifreş itsün
100. Sitebraḳ'dan bisāṭın dil-keş itsün

muʿaṭṭar id:

muʿaṭṭar id: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Güzel koku ile kokulandımak.

101. Buḫūr-ıla idüp yirin muʿaṭṭar
102. Gül-āb-ıla yöresin eylesün ter

ter eyle:

ter eyle: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Tazelemek. parlatmak.

101. Buḫūr-ıla idüp yirin muʿaṭṭar

102. Gül-āb-ıla yöresin eylesün ter

iṭāʿat id:

iṭāʿat id: Kalıp İfade

Mısra: **103**

İtaat etmek, boyun eğmek.

103. Niçe buyurdı'sa idüp iṭāʿat

104. Yirine ḳodılar emrin tamāmet

fāriġ ol:

fāriġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

El çekmek, uzak durmak, vazgeçmek,

105. Ferāġat menzilin çün buldı Yūsuf

106. Ḥużūr itdi vü fāriġ oldı Yūsuf

Ḥużūr it:

Ḥużūr it: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Huzur bulmak, huzura kavuşmak.

105. Ferāġat menzilin çün buldı Yūsuf

106. Ḥużūr itdi vü fāriġ oldı Yūsuf

fikr ḳıl:

fikr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Düşünmek.

107. Zeliḫā'nuñ belāsın fikr ḳıldı

108. Añup andan ḫalāṣı şükr ḳıldı

şükr ḳıl:

şükr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Allah' duyulan minneti dile getirme.

107. Zeliḫā'nuñ belāsın fikr ḳıldı
108. Añup andan ḫalāṣı şükr ḳıldı

gözini dik:

gözini dik: Deyim

Mısra: **109**

Gözünü dikmek, bakışlarını yöneltmek.

109. Diküp dil Kaʿbe'sine cān gözini
110. Yire seccāde-veş sürer yüzini

şemʿ-i cemʿ:

şemʿ-i cemʿ: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Meclis mumu.

111. Ruḫı pür-nūr şemʿ-i cemʿ gibi
112. Geçer miḥrāb öñine şemʿ gibi

mānend-i dāyim:

mānend-i dāyim: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Devamı gibi.

113. Gözi merdümleri mānend-i dāyim
114. Olur ebrū-yı miḥrāb içre ḳāyim

kāyim ol:

ḳāyim ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Devam eden, sürüp giden, var olan.

113. Gözi merdümleri mānend-i dāyim
114. Olur ebrū-yı miḥrāb içre ḳāyim

ebrū-yı miḥrāb:

ebrū-yı miḥrāb: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Mihrap kaşı.

113. Gözi merdümleri mānend-i dāyim
114. Olur ebrū-yı miḥrāb içre ḳāyim

iṭāʿat İd:

iṭāʿat İd: Kalıp İfade
Mısra: **115**
İtaat etmek.

115. İder ṭāʿat makāmında iṭāʿat
116. Ḳıyām itdi namāz'ol serv-ḳāmet

Ḳıyām it:

Ḳıyām it: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Ayağa kalkmak.

115. İder ṭāʿat makāmında iṭāʿat
116. Ḳıyām itdi namāz'ol serv-ḳāmet

tāze ḳıl:

tāze ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Yenilemek, canlandırmak, tazelemek.

117. Riyāżat sebzezārın tāze ḳıldı
118. Niyāz-ı Ḥaḳḳ'a bi̯-endāze ḳıldı

bi-endāze kıl:

bi̯-endāze ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Sayısız, ölçüsüz gerçekleştirmek II Pek çok (sayıda/miktarda) yapmak.

117. Riyāżat sebzezārın tāze ḳıldı
118. Niyāz-ı Ḥaḳḳ'a bi̯-endāze ḳıldı

niyāz-ı Ḥaḳḳ:

niyāz-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Bir dileğin yerine getirilmesi için Allah'a yalvarma, yakarma, rica etme.

117. Riyāżat sebzezārın tāze ḳıldı

118. Niyāz-ı Ḥaḳḳ'a bi̱-endāze ḳıldı

meşġūl ol:

meşġūl ol: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Uğraşmak, meşgul olmak.

119. Ḥużūr-ı ḳalb-ile meşġūl oldı

120. Ḳabūl-i Ḥaḳḳ-ıla maḳbūl oldı

Ḥużūr-ı ḳalb:

Ḥużūr-ı ḳalb: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Gönül rahatlığı.

119. Ḥużūr-ı ḳalb-ile meşġūl oldı

120. Ḳabūl-i Ḥaḳḳ-ıla maḳbūl oldı

Ḳabūl-i Ḥaḳḳ:

Ḳabūl-i Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Allah'ın karşılaması.

119. Ḥużūr-ı ḳalb-ile meşġūl oldı

120. Ḳabūl-i Ḥaḳḳ-ıla maḳbūl oldı

maḳbūl ol:

maḳbūl ol: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Kabul edilmek; beğenilmek, hoşa gitmek.

119. Ḥużūr-ı ḳalb-ile meşġūl oldı

120. Ḳabūl-i Ḥaḳḳ-ıla maḳbūl oldı

ḥāşā şümme ḥāşā:

ḥāşā şümme ḥāşā: Kalıp İfade

Mısra: **40**

"Bu mümkün değil, Allah göstermesin, lâfı bile edilmez, tövbe" anlamında kullanılan Arapça ifade II Asla, kat'iyen. Bir durum veya davranışın kesinlikle kabul edilmediğini

bildirir.

39. İren eṭrāfdan eyler temāşā
40. Gören eydürdi ḥāşā şümme ḥāşā

gül budaġı:

gül budaġı: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Gül dalı II Hz. Yūsuf.

89. Ayaġından gidersün bend ü baġı
90. Murādınca ṣalınsun gül budaġı

demür bende çek:

demür bende çek: Deyim
Mısra: **11**
Kelepçe vurmak, zincirle bağlamak.

11. Demür bende çekeler sı̇m sāḳın
12. Daḫı ne dirse ṭutalar yasaḳın

fāl aç:

fāl aç: Deyim
Mısra: **68**
Fal bakmak.

67. İçüp şı̇r ü şeker şı̇rı̇n sözinden
68. Mübārek fāl açarlar gün yüzinden

yir dibine geç:

yir dibine geç: Deyim
Mısra: **62**
Çok utanmak.

61. Ḳonup zindāna bu māh oldı mihmān
62. Utandı yir dibine geçdi zindān

Dizin

fikr ḳıl:

fikr ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Düşünmek.

1. ʿAceb ġāfildür ādem oġlı miskı̇n
2. Ki ṣoñın fikr ḳılmaz işler

öñin

10. Peşi̱mān olur ol işden āḫ̱ir

añlayan añlar:

añlayan añlar: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Anlayacak olanın anlaması.

5. Öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar

6. Bu sözde maʿnı̱ çok añlayan añlar

mübāşir ol:

mübāşir ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ulaştıran, müjdeleyen olmak.

9. Olur ḫ̱ışm-ıla bir işe mübāşir

10. Peşi̱mān olur ol işden āḫ̱ir

āḫ̱ir ol:

āḫ̱ir ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Sona ermek.

9. Olur ḫ̱ışm-ıla bir işe mübāşir

peşimān ol:

peşi̱mān ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Pişman olmak. Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek.

11. Peşi̱mān olmaġ-ıla işi bitmez

12. Peşi̱mānlıḳ zamāna aṣṣı itmez

peşi̱mān ol: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülmek.

193. Ziyān itdi elinden çıḳdı maḳṣūd

194. Peşi̱mān oldı li̱ḳin itmedi sūd

aşşı it:

aşşı it: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Fayda vermek, işe yaramak.

11. Peşi̱mān olmaġ-ıla işi bitmez
12. Peşi̱mānlıḳ zamāna aṣṣı itmez

miḥnet İd:

miḥnet İd: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Acı yüklenmek, cefa, eziyet, ıstırap çekmek.

15. Ġażab odına sepmez ḥilm ṣūyın
16. İder başına miḥnet kendü ḫūyın

āteş-i ġam:

āteş-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gam ateşi.

17. Yaḳar bed-ḫūyuñ için āteş-i ġam
18. Kişinüñ kendü ḫūyıdur cehennem

āteş-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **257**
Gam ateşi.

257. İçinde āteş-i ġam şöyle yanmış
258. Cinān n'olur ki cānından uṣanmış

ʿişyān id:

ʿişyān id: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Karşı gelme, itâatsizlik etme, baş kaldırmak || Allah'a karşı gelmek.

19. Görür iḥsān ider ʿişyān ʿacebdür
20. ʿAcebdür ʿādet-i insān ʿacebdür

ʿādet-i insān:

ʿādet-i insān: Kalıp İfade
Mısra: **20**
İnsanın geleneği.

19. Görür iḥsān ider ʿişyān ʿacebdür
20. ʿAcebdür ʿādet-i insān

ʿacebdür

şükrini ḳıl:

şükrini ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Verilen nimetten dolayı Tanrı'ya minnette bulunmak.

21. Elinde olanuñ ḳadrini bilmez
22. Yidügi niʿmetüñ şükrini ḳılmaz

şükrini ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **190**

Verilen nimetlerden ötürü Allah'a şükretmek, minnette bulunmak.

189. Çü vuṣlat ḳadrini bilmezdi ol māh
190. O niʿmet şükrini ḳılmazdı hergāh

ḥaḳḳ-ı niʿmet:

ḥaḳḳ-ı niʿmet: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Allah'ın kullarına bağışladığı lütuf, iyilik, ihsan.

23. Kişi ḳanı ki bile ḥaḳḳ-o niʿmet
24. Ne bilsün degme ādem ḳadr ü ḳıymet

ne bil:

ne bil: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Nasıl bilebilir, ne bilsin.

23. Kişi ḳanı ki bile ḥaḳḳ-o niʿmet
24. Ne bilsün degme ādem ḳadr ü ḳıymet

Sıġa mı:

Şıġa mı: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Yakışır mı, uyar mı?

27. Çü küfrān-ile küfrüñ ṣıġası bir
28. Ṣıġa mı bu ṣıfat İslāma āḫir

dil-i insān:

dil-i insān: Kalıp İfade

Mısra: **29**

İnsan gönlü, dili.

29. Dil-i insāna ġaflet ġālib oldı

30. Maʿāşi̧ye anuñ’çün rāġib oldı

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Üstün, baskın gelmek.

29. Dil-i insāna ġaflet ġālib oldı

30. Maʿāşi̧ye anuñ’çün rāġib oldı

rāġib ol:

rāġib ol: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Rağbet etmek, ilgi göstermek.

29. Dil-i insāna ġaflet ġālib oldı

30. Maʿāşi̧ye anuñ’çün rāġib oldı

kāḫ-ı mecāzi̧:

kāḫ-ı mecāzi̧: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Hayali köşk.

31. Alupdur ḳalbini kāḫ-ı mecāzi̧

32. Ki ider ṭıfl-veş ḫāk-ile bāzi̧

bāzi id:

bāzi̧ id: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Oyun oynamak.

31. Alupdur ḳalbini kāḫ-ı mecāzi̧

32. Ki ider ṭıfl-veş ḫāk-ile bāzi̧

pir ol:

pi̧r ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Yaşlı olmak.

33. Ḳomaz oġlanlıġını pi̧r olur er

34. Meŝeldür pi̧r-i nā-bāliġ

muḳarrer

küfrden küfrān eşeddür:

küfrden küfrān eşeddür: Atasözü
Mısra: **25**
Gördüğü lütuf ve insaniyeti unutmak, küfürden daha kötüdür.

25. Dimişler küfrden küfrān eşeddür
26. Maʿāşi̯ içre bu ʿışyān eşeddür

pi̯r-i nā-bāliġ muḳarrer:

pi̯r-i nā-bāliġ muḳarrer: Atasözü
Mısra: **34**
Bülüğ çağına ulaşmamış; her ne kadar yaşlı olsa da çocuksu hareket eden insanlar için söylenir.

33. Ḳomaz oğlanlığını pi̯r olur er
34. Meŝeldür pi̯r-i nā-bāliġ muḳarrer

pir-i ʿāḳil ol:

pi̯r-i ʿāḳil ol: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Bilge ihtiyar olmak.

35. Kişi yaşıyla ʿāḳil-bāliġ olmaz
36. Olur çoḳ pi̯r-i ʿāḳil bāliġ olmaz

ġaflet uyḫusı:

ġaflet uyḫusı: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Gaflet uykusu. II İdraksizlik, bilgisizlik, habersizlik.

37. Ṭutupdur ġaflet uyḫusı gözini
38. Anuñ'çün bilmez ādem kendüzini

cān-ı ādem:

cān-ı ādem: Kalıp İfade
Mısra: **39**
İnsanoğlu hayatı.

39. Ḳalupdur ḫ∨āb içinde cān-ı ādem
40. Ḫayāl ü ḫ∨ābdur aḥvāl-i

ādem

41. Niçe kim cāme-ḫ∨āb-ı tendedür cān
42. Ol uyḫudan uyanmaz ʿayn-i insān

Hayāl ü h∨āb:

Ḫayāl ü ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Uyku ve rüya.

39. Ḳalupdur ḫ∨āb içinde cān-ı ādem
40. Ḫayāl ü ḫ∨ābdur aḥvāl-i ādem

aḥvāl-i ādem:

aḥvāl-i ādem: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Adem'in hal, durum, vaziyeti.

39. Ḳalupdur ḫ∨āb içinde cān-ı ādem
40. Ḫayāl ü ḫ∨ābdur aḥvāl-i ādem

cāme-h∨āb-ı ten:

cāme-ḫ∨āb-ı ten: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Vücudun uyku elbisesi.

ʿayn-i insān:

ʿayn-i insān: Kalıp İfade
Mısra: **42**
İnsan gözü.

41. Niçe kim cāme-ḫ∨āb-ı tendedür cān
42. Ol uyḫudan uyanmaz ʿayn-i insān

ʿayn-i ġāfil:

ʿayn-i ġāfil: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Gafilin gözü.

43. Uyanur uyḫudan çün ʿayn-i ġāfil
44. Görür ʿāḳıl didügin ʿayn-i ġāfil

ʿayn-i ġāfil: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Gafilin gözü.

43. Uyanur uyḫudan çün ʿayn-i ġāfil
44. Görür ʿāḳıl didügin ʿayn-i ġāfil

<u>ʿayn-i ʿaḳl:</u>

ʿayn-i ʿaḳl: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Akıl gözü.

45. Ṭutar çün ʿayn-i ʿaḳlı ʿayn-i ġaflet
46. Seçilmez ʿayn-i ʿaḳl u ʿayn-i ġaflet

ʿayn-i ʿaḳl: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Akıl gözü.

45. Ṭutar çün ʿayn-i ʿaḳlı ʿayn-i ġaflet
46. Seçilmez ʿayn-i ʿaḳl u ʿayn-i ġaflet

<u>ʿayn-i ġaflet:</u>

ʿayn-i ġaflet: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Gafillik gözü.

45. Ṭutar çün ʿayn-i ʿaḳlı ʿayn-i ġaflet
46. Seçilmez ʿayn-i ʿaḳl u ʿayn-i ġaflet

ʿayn-i ġaflet: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Gafillik gözü.

45. Ṭutar çün ʿayn-i ʿaḳlı ʿayn-i ġaflet
46. Seçilmez ʿayn-i ʿaḳl u ʿayn-i ġaflet

<u>nakş ol:</u>

nakş ol: Kalıp İfade
Mısra: **47**
İşlenmek.

47. Meger nisyān-ile nakş oldı insān
48. Ki oldı nefs-i insān ayn-i nisyān

<u>nefs-i insān:</u>

nefs-i insān: Kalıp İfade

Mısra: **48**

İnsan nefsi.

47. Meger nisyān-ile naḳş oldı insān
48. Ki oldı nefs-i insān ayn-i nisyān

ayn-i nisyān ol:

ayn-i nisyān ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Unutuş pınarı olmak.

47. Meger nisyān-ile naḳş oldı insān
48. Ki oldı nefs-i insān ayn-i nisyān

nisyān ol:

nisyān ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Unutmak, unutulmak.

49. Eger insānda nisyān olmayaydı
50. Melek olaydı insān olmayaydı

melek ol:

melek ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Melek gibi olmak II Güzel iyi huylu olmak.

49. Eger insānda nisyān olmayaydı
50. Melek olaydı insān olmayaydı

insān ol:

insān ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

İnsan olmak.

49. Eger insānda nisyān olmayaydı
50. Melek olaydı insān olmayaydı

Şitā-yi hecr:

Şitā-yi hecr: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ayrılığın kışı.

55. Yaḳar ʿışḳ āteşi miḥnet

çeker çoḳ
56. Şitā-yi hecr-ile miḥnet
çeker çoḳ

bahāristān-ı vaṣl:

bahāristān-ı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Kavuşma çimenliği.

57. Görür gözi bahāristān-ı vaṣlı
58. Gider yanından anuñ bāb-ı faṣlı

ʿömr-i fānį:

ʿömr-i fānį: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Geçici hayat.

59. Dimez var her bahāruñ bir ḫazānı
60. Eser yil gibidür bu ʿömr-i fānį

gül-zār-ı vaṣl:

gül-zār-ı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **61**
(Sevgiliye) kavuşma bahçesi.

61. Zeliḫā Yūsuf'uñ gül-zār-ı vaṣlın
62. Görüp añmazdı hicrān-ı faṣlın

hicrān-ı faṣl:

hicrān-ı faṣl: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Ayrılık mevsimi.

61. Zeliḫā Yūsuf'uñ gül-zār-ı vaṣlın
62. Görüp añmazdı hicrān-ı faṣlın

mübeddel ol:

mübeddel ol: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Başka bir şekle konulmak, değiştirilmek.

63. Dimezdi kim geçer bu faṣl bir gün
64. Olur hecre mübeddel vaṣl bir gün

başına gel:

başına gel: Deyim

Mısra: **65**

Başına isabet etmek II Başına (...) gelmek. Kötü bir durumla karşı karşıya kalmak.

65. Başına geldi āḫir ummaduġı
66. Ne itdi kendüye gör oñmaduġı

ne it:

ne it: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Ne yapacağını bilememek.

65. Başına geldi āḫir ummaduġı
66. Ne itdi kendüye gör oñmaduġı

neler eyle:

neler eyle: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Neler yapmak, neler etmek.

67. Eliyle ayağına balta urdı
68. Neler eyler kişi kendüye gördi

viṣāl-i dāmen:

viṣāl-i dāmen: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Kavuşma dameni.

69. Viṣāl-i dāmenin elden cıḳardı
70. Yaḳasın hecr eline kendü virdi

elden cıḳar:

elden cıḳar: Deyim

Mısra: **69**

Yitirilmek, kaybedilmek; elinden gitmek.

69. Viṣāl-i dāmenin elden cıḳardı
70. Yaḳasın hecr eline kendü virdi

ayaġa düş:

ayaġa düş: Deyim

Mısra: **71**

Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek, kıymetini kaybetmek, hakir olmak.

71. İşi dāmen gibi düşdi ayaġa
72. Başın sāye gibi şoḳdı bucaġa

ḥüsn-i yūsuf:

ḥüsn-i yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Hz.Yusuf'un güzelliği.

73. Elinden çıḳdı çünkim ḥüsn-i Yūsuf
74. Gülistānını şoldurdı teʾessüf

elinden çıḳ:

elinden çıḳ: Deyim
Mısra: **73**
Elden kaçmak, sahip olamamak.

73. Elinden çıḳdı çünkim ḥüsn-i Yūsuf
74. Gülistānını şoldurdı teʾessüf

ırağ ol:

ırağ ol: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Uzaklaşmak.

75. Güneş yüzi ırağ oldı gözinden
76. Gicesin seçmez oldı gündüzinden

seçmez ol:

seçmez ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Ayırt etmez olmak.

75. Güneş yüzi ırağ oldı gözinden
76. Gicesin seçmez oldı gündüzinden

ʿayn-i külḫan ol:

ʿayn-i külḫan ol: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Kor halinde yanan ateşin gözü oldu; hamam ocağı olmak.

77. Çün ol gül gitdi ḫāli ḳaldı

gülşen

78. Gözine oldı gülşen ʿayn-i külḫan

kelāl̤i ol:

kelāl̤i ol: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Yorgunluk, bıkkınlık, usanç olmak.

79. Görüp ol gül yüzin gülşende ḫālı̤

80. Melāliyle olurdı göñli kelālı̤

ārāyiş ḳıl:

ārāyiş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Süslemek, bezemek.

81. Ne ārāyiş ḳıla gülzār içinde

82. Ki ter gül gide ḳala ḫār içinde

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Ağlayıp inlemek.

83. Niçe zār olmaya bülbül yirini

84. Göre gülşende ḫālı̤ gül yirini

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Parçalamak, yırtmak.

85. Yaḳasın çāk iderdi dest-i miḥnet

86. Gülin nemnāk iderdi eşk-i ḥasret

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Parçalamak, yırtmak.

151. Girı̤bān gibi idüp sı̤nesin çāk

152. Ḳılurdı yüzini dāmen gibi ḫāk

dest-i miḥnet:

dest-i miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Dert eli.

85. Yaḳasın çāk iderdi dest-i miḥnet

86. Gülin nemnāk iderdi eşk-i ḥasret

nemnāk id:

nemnāk id: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Islak hale getirmek, ıslatmak, nemlendirmek.

85. Yaḳasın çāk iderdi dest-i miḥnet

86. Gülin nemnāk iderdi eşk-i ḥasret

eşk-i ḥasret:

eşk-i ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Hasret gözyaşı.

85. Yaḳasın çāk iderdi dest-i miḥnet

86. Gülin nemnāk iderdi eşk-i ḥasret

çāk kıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Yırtmak, parçalamak.

87. Ṭaraldugınca ġamdan cānı ġamnāk

88. Yaḳa n'olur ḳılurdı sı̱nesin çāk

güzergāh eyle:

güzergāh eyle: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Dolaşmak, seyir halinde olmak.

89. Ġam u şādi̱ görüp çıḳmaġa hergāh

90. Açup gögsini eylerdi güzergāh

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Gözyaşı, girye.

91. Çü gül yüzini yırtardı semen-vār
92. Gözi yaşından olurdı semen-bār

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **154**
Gözyaşı, girye.

153. Olur her dögmesi bir baġrı başı
154. Düzülür dügme gibi gözi yaşı

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **196**
Gözyaşı, girye.

195. Eliyle ḫırmenini yile virdi
196. Gözi yaşıyla varın seyle virdi

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **311**
Gözyaşı, girye.

311. Yolın balçıḳ iderse gözi yaşı
312. Ḳaluban ḫar gibi ṣalmaya başı

semen-bār ol:

semen-bār ol: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Yasemin kokulu saçmak.

91. Çü gül yüzini yırtardı semen-vār
92. Gözi yaşından olurdı semen-bār

müşk-i Çin:

müşk-i Çin: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Çin miski.

93. Gehį sünbül gibi ṣaçın yolardı
94. Ki müşk-i Çin'le dāmānı ṭolardı

ceyş-i ġam:

ceyş-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **95**
Gam askeri, ordusu.

95. İderdi ceyş-i ġamla ceng ü ḥarbi

96. Dögüp gögsin çalardı çeng ü ḥarbi

çeng ü ḥarb:

çeng ü ḥarb: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Cenk ve harp; savaş.

95. İderdi ceyş-i ġamla ceng ü ḥarbi
96. Dögüp gögsin çalardı çeng ü ḥarbi

dūd-ı āhı:

dūd-ı āhı: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Ah gamı.

97. ʿAlemler ḳaldururdı dūd-ı āhı
98. Görüp heybet alurdı ġam siyāhı

ṣaf ṭut:

ṣaf ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Sıraya girmek, sıraya dizilmek.

99. Çeküp müjgānı tīġın ṣaf ṭutardı
100. Girişüp birbiribe ḳan dökerdi

göze gel:

göze gel: Deyim

Mısra: **101**

Göz önüne gelmek, gözde canlanmak.

101. Gelüp göze ḫayāl-i zülf-i merġūl
102. Olurdı ġam siyāhından ḳaravul

karavul ol:

ḳaravul ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Gözcü, nöbetçi olmak.

101. Gelüp göze ḫayāl-i zülf-i merġūl
102. Olurdı ġam siyāhından ḳaravul

nāv-dān-ı ġam:

nāv-dān-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kederden meydana gelen yarıklar, izler.

103. Belā bāġında ḳurdı ḳadd dōlāb

104. Sirişki nāv-dān-ı ġamda seylāb

gil id:

gil id: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Çamur etmek.

107. Gözinüñ yaşı eṭrāfın ider gil

108. Ḳılur ol gül nihāli pāy-der-gil

pāy-der-gil Ḳıl:

pāy-der-gil Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Ayağı çamurda olmak II Dertli olmak.

107. Gözinüñ yaşı eṭrāfın ider gil

108. Ḳılur ol gül nihāli pāy-der-gil

ʿ**İmāret it:**

ʿ***İmāret it:*** Kalıp İfade

Mısra: **109**

Bayındır ve mamur hâle getirmek.

109. ʿİmāret itmek ister dil ḫarābın

110. Anuñ-içün gil eylerdi türābın

ʿ***İmāret it:*** Kalıp İfade

Mısra: **112**

Bayındır ve mamur hâle getirmek.

111. Anı bilmez ḫarāb olsa dil-i pāk

112. ʿİmāret itmez anı āb-ıla ḫāk

hecr-i dil-ber:

hecr-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Sevgiliden ayrı düşme.

113. Ṭutardı hecr-i dil-ber mātemini
114. Yeñiler dem-be-dem eski ġamını

gülgūn eyle:

gülgūn eyle: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Kızıllaştırmak, gül rengine dönüştürmek.

115. Urup gülgūn yüzin eylerdi nīli
116. Başardı mıṣr-ı ḥüsnin yaşı seyli

mıṣr-ı ḥüsn:

mıṣr-ı ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **116**
Güzellik Mısrı.

115. Urup gülgūn yüzin eylerdi nīli
116. Başardı mıṣr-ı ḥüsnin yaşı seyli

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Şu kadar, şunca.

117. Şu deñlü kim urup yüzin dögerdi
118. Benefşe gibi gül yüzi gögerdi

çāre it:

çāre it: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Çare bulmak, derman olmak.

125. Dir-idi sen saña itdüñ ne çāre
126. Yüregüñ kendü ṭīġuñ itdi yāre

yāre it:

yāre it: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Yara açmak.

125. Dir-idi sen saña itdüñ ne çāre
126. Yüregüñ kendü ṭīġuñ itdi yāre

başuña belāyı al:

başuña belāyı al: Deyim
Mısra: **128**
Başına dert almak.

127. Güç-ile istedüñ bulduñ ḳażāyı
128. Elüñle başuña alduñ belāyı

nişāne ol:

nişāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Hedef olmak.

129. Belā oḳlarına olduñ nişāne
130. Sen itdüñ kendü cānuña kime ne

ādem it:

ādem it: Kalıp İfade
Mısra: **131**
Yok etmek.

131. Eliyle kendüye itdügin ādem
132. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

ʿālem İd:

ʿālem İd: Kalıp İfade
Mısra: **132**
(Tüm) âlem edemez.

131. Eliyle kendüye itdügin ādem
132. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **132**
Toplamak, bir araya getirmek.

131. Eliyle kendüye itdügin ādem
132. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

ḫūnin ol:

ḫūnin ol: Kalıp İfade
Mısra: **133**
Kanlı olmak.

133. Göñül ḥınnā gibi olmışdı ḫūnin

134. Ele girince ol zi̯bā nigārin

zāri̯ ḳıl:

zāri̯ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Ağlamak.

135. Nicesi ḳılmaya dil ṭıflı zāri̯

136. K'elinden añsuzın çıḳdı şikārı

efġān id:

efġān id: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Feryat etmek, haykırmak.

137. Dir-idi raʿd-veş efġān iderdi

138. Bulut gibi gözin giryān iderdi

giryān id:

giryān id: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Ağlatmak.

137. Dir-idi raʿd-veş efġān iderdi

138. Bulut gibi gözin giryān iderdi

ḳanlu yaş:

ḳanlu yaş: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Kan dolu gözyaşı.

139. Döküp ḳanlu yaşın eylerdi zāri̯

140. Ṭolardı lāleden servüñ kenārı

ḳanlu yaş: Kalıp İfade

Mısra: **304**

Kan dolu gözyaşı.

303. Ḥarāmi̯den ḫalāṣ idince başı

304. Niçe dökdüm bu yolda ḳanlu yaşı

zāri̯ eyle:

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **139**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

139. Döküp ḳanlu yaşın eylerdi zārį

140. Ṭolardı lāleden servüñ kenārı

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Dönen çark || Dünya.

141. İderdi nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

142. Şafaḳ-tek dāmeni olurdı gülgūn

nāleler İd:

nāleler İd: Kalıp İfade

Mısra: **141**

İnlemek, feryat etmek.

141. İderdi nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

142. Şafaḳ-tek dāmeni olurdı gülgūn

gülgūn ol:

gülgūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Gül renkli, kırmızı renkli olmak.

141. İderdi nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

142. Şafaḳ-tek dāmeni olurdı gülgūn

ayaḳ baṣ:

ayaḳ baṣ: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Ayak basmak.

143. Ṭutup gezdügi yirleri gezerdi

144. Ne yire kim ayaḳ başmış sezerdi

seg-i ṣayyād-veṣ:

seg-i ṣayyād-veṣ: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Avcı gibi köpek.

145. Urup yüzin ḳoḫulardı

ṭozını

146. Seg-i ṣayyād-veş āhū izini

nāle eyle:

nāle eyle: Kalıp İfade

Mısra: **150**

İnlemek,feryat etmek.

149. Getürüp ol gülendāmın ḫayāle

150. Ḳabāsını ḳo.ar eylerdi nāle

ḫāk Ḳıl:

ḫāk Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Toprağa karıştırmak II Perişan etmek.

151. Girībān gibi idüp sīnesin çāk

152. Ḳılurdı yüzini dāmen gibi ḫāk

taʿẓim id:

taʿẓim id: Kalıp İfade

Mısra: **159**

Hürmet etmek, saygı göstermek.

159. Gözine geh sürüp iderdi taʿẓīm

160. Añup sāʿidlerin eylerdi pür-sīm

pür-sim eyle:

pür-sīm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **160**

Gümüş ile doldurmak.

159. Gözine geh sürüp iderdi taʿẓīm

160. Añup sāʿidlerin eylerdi pür-sīm

nişān-ı mū-miyān:

nişān-ı mū-miyān: Kalıp İfade

Mısra: **161**

Beli kıl gibi ince olan güzelin görünümü.

161. Nişān-ı mū-miyānından araya

162. Getürürdi kemer-bendin araya

ḳalurdı

āhū-yı müşkīn:

āhū-yı müşkīn: Kalıp İfade

Mısra: **165**

Misk kokulu ceylan.

165. Añup ol āhū-yı müşkīn kemendin
166. Kemend eylerdi cān boynına bendin

kemend eyle:

kemend eyle: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Bağlamak.

165. Añup ol āhū-yı müşkīn kemendin
166. Kemend eylerdi cān boynına bendin

tāc-ı zerrīn:

tāc-ı zerrīn: Kalıp İfade

Mısra: **167**

Altın taç.

167. Eline tāc-ı zerrīn alur-ıdı
168. Güher-veş gözleri anda

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade

Mısra: **170**

Arkadaş olmak.

169. Dir-idi zārı-y-ıla ḳanı ol gün
170. K'olurdı saña hem-ser serv-i gülgūn

būy-ı ʿanber:

būy-ı ʿanber: Kalıp İfade

Mısra: **172**

Anber kokusu.

171. Yanup öñüñde ol rūşen çerāġuñ
172. Ṭolardı būy-ı ʿanberle dimāġuñ

tāc eyle:

tāc eyle: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Taç eylemek.

175. Öperdi başına tāc eyler-idi
176. Ṣaña nice itmeyin ʿizzet dir-idi

nice it:

nice it: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Nasıl yapmak, ne yapmak.

175. Öperdi başına tāc eyler-idi
176. Ṣaña nice itmeyin ʿizzet dir-idi

sa̱ġu sa̱ġup:

sa̱ġu sa̱ġup: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Ölünün arkasından parayla tutulan kadın yüksek sesle ağlamak, ağıt söylemek II Ağlayıp, inlemek, feryat etmek.

179. Dökerdi yaşlarınuñ kevkebini
180. Ṣayardı sa̱ġu sa̱ġup kebkebini

Şeref burcı:

Şeref burcı: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Şeref burcu; bahtlı vakit, kavuşma vakti.

181. O meh-rūnuñ çü kefşi kebkebisin
182. Şeref burcında devlet kevkebisin

dā̱ġ-ı hasret ol:

dā̱ġ-ı ḥasret ol: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Özlemin yarası olmak.

183. Olur her kebkebi mi̱ḫ-ı maḥabbet
184. Nişān-ı naʿli olur dā̱ġ-ı ḥasret

nişān-ı naʿl:

nişān-ı naʿl: Kalıp İfade
Mısra: **184**
Nal izi, ayak izi.

183. Olur her kebkebi mi̱ḫ-ı maḥabbet
184. Nişān-ı naʿli olur dā̱ġ-ı

ḥasret

hālet eyle:

ḥālet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Vecd etmek II Tanrı'nın tecelli mekanı olan kalpte zuhur eden manaları yaşama, murakebe, içe/iç dünyaya yönelme.

185. Görüp her ḥāletin bir ḥālet eyler

186. Hevā hengāmesinde ālet eyler

ālet eyle:

ālet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Bir işe ve bir şeye bir kimseyi ve bir şeyi vasıta, aracı etmek.

185. Görüp her ḥāletin bir ḥālet eyler

186. Hevā hengāmesinde ālet eyler

mātem İd:

mātem İd: Kalıp İfade

Mısra: **188**

Yasa bürünmek, yas tutmak.

187. Ṭutup her eskisiy'çün bir yeñi ġam

188. İder ger birisiy'çün başḳa mātem

bedel kıl:

bedel ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **192**

Birini diğerine tercih etmek.

191. Ḫudā aldı elinden niʿmetini

192. Bedel ḳıldı fırāḳa vuṣlatını

ziyān it:

ziyān it: Kalıp İfade

Mısra: **193**

Ziyan etmek, zarara uğramak.

193. Ziyān itdi elinden çıḳdı maḳṣūd

194. Peşīmān oldı līkin itmedi sūd

sūd it:

sūd it: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Fayda, kazanç sağlamak.

193. Ziyān itdi elinden çıḳdı maḳṣūd
194. Peşi̱mān oldı li̱kin itmedi sūd

kendü düşen ağlamaz:

kendü düşen ağlamaz: Atasözü

Mısra: **197**

"Kendi zararına kendisi neden olanın yakınmaya hakkı olmaz" anlamında kullanılan atasözü.

197. Egerçi kendü düşen ağlamazdı
198. Bunuñ giryeyle gözi çıḳayazdı

gözi çık:

gözi çıḳ: Deyim

Mısra: **198**

Gözü çıkmak, içerden dışarıya varmak.

197. Egerçi kendü düşen ağlamazdı
198. Bunuñ giryeyle gözi çıḳayazdı

ṣabr id:

ṣabr id: Kalıp İfade

Mısra: **200**

Tahammül etmek, dayanmak.

199. Bilürdi ṣabrdur derdine dermān
200. Veli̱kin ṣabr idemezdi her ān

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **201**

Elde etmek, kazanmak.

201. Egerçi ṣabr-ıla ḥāṣıl olur kār
202. Veli̱kin ʿışḳ içinde ṣabr olur ʿār

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **332**

Elde etmek, kazanmak.

331. Ki ʿāşıḳ ṣabr-ıl'olur yāre vāṣıl
332. Olur ṣabr-ıla her maḳṣūd ḥāṣıl

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **363**
Elde etmek, kazanmak.

363. Olur ṣabr-ıla ḥāṣıl devlet-i vaṣl
364. Gerek tedr̤īc-ile devlet budur aṣl

ṣabr ol:

ṣabr ol: Kalıp İfade
Mısra: **202**
Sabretmek.

201. Egerçi ṣabr-ıla ḥāṣıl olur kār
202. Veli̱kin ʿışḳ içinde ṣabr olur ʿār

ṣabr ol: Kalıp İfade
Mısra: **333**
Sabretmek.

333. Egerçi ṣabr olur aġudan acı
334. Veli̱ derd ehlinüñ olur ʿilācı

ṣabr ol: Kalıp İfade
Mısra: **339**
Sabretmek.

339. Aġacı ol yimişüñ oldı çün ṣabr
340. Ümi̱d anuñ'çün oldı telḫ̱ çün ṣabr

ṣabr ol: Kalıp İfade
Mısra: **340**
Sabretmek.

339. Aġacı ol yimişüñ oldı çün ṣabr
340. Ümi̱d anuñ'çün oldı telḫ̱ çün ṣabr

ṣabr ol: Kalıp İfade
Mısra: **379**
Sabretmek.

379. Niçe ṣabr ola hicrān acısına
380. Taḥammül mi olur cān acısına

206. Gözine ṣoḳdı her kirpügi biñ ḫār

cemāl-i yār:

cemāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **203**

Sevgilinin güzel yüzü.

203. Cemāl-i yāre ögretmişdi gözin

204. Görürdi her seḥer gül gibi yüzin

maḫrem ol:

maḫrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Gizli olmak, saklanmak; içli dışlı olmak, sırdaş olmak.

207. Ṣafā-yı vaṣl-ıla olmışdı maḥrem

208. Olamaz-ıdı ġam hecriyle hem-dem

bülbül-i zār ol:

bülbül-i zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Ağlayan inleyen bülbül olmak.

205. Bu kez kim hecr-il'oldı bülbül-i zār

206. Gözine ṣoḳdı her kirpügi biñ ḫār

Ṣafā-yı vaṣl:

Ṣafā-yı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **207**

Kavuşma neşesi.

207. Ṣafā-yı vaṣl-ıla olmışdı maḥrem

208. Olamaz-ıdı ġam hecriyle hem-dem

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Bu defa, bu kez.

205. Bu kez kim hecr-il'oldı bülbül-i zār

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **208**

Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

207. Ṣafā-yı vaṣl-ıla olmışdı maḥrem
208. Olamaz-ıdı ġam hecriyle hem-dem

zār ü giryān ol:

zār ü giryān ol: Kalıp İfade
Mısra: **210**
Ağlayıp inlemek.

209. Ne müşkildür viṣāle ögrenen cān
210. Ola hicrān ġamıyla zār ü giryān

āşnālıḳ ol:

āşnālıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **212**
Bildiklik olmak, tanışık olmak.

211. Anuñ'çün dirler olduḳda cüdālıḳ
212. N'olaydı olmayay'dı āşnālıḳ

erzān ol:

erzān ol: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Kolay elde edilebilir, ucuz olmak.

213. Ḳabā-yı vaṣl olurdı cāna erzān
214. Eger pişinde olmayay'dı hicrān

Ḳabā-yı vaṣl:

Ḳabā-yı vaṣl: Kalıp İfade
Mısra: **213**
Kavuşma cübbesi.

213. Ḳabā-yı vaṣl olurdı cāna erzān
214. Eger pişinde olmayay'dı hicrān

hicrān ol:

hicrān ol: Kalıp İfade
Mısra: **214**
Ayrı olmak.

213. Ḳabā-yı vaṣl olurdı cāna erzān

214. Eger pişinde olmayay’dı hicrān

Kara baht:

Ḳara baḫt: Kalıp İfade

Mısra: **218**

Talihsizlik, kötü talih.

217. Sögüp geh ṭāliʿine ol ḳamer-fer

218. Ḳara baḫtına virürdi ḳarışlar

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **219**

Ahın dumanı.

219. Gice gibi boyandı dūd-ı āha

220. İderdi serzeniş ḫurşīd ü māha

serzeniş İd:

serzeniş İd: Kalıp İfade

Mısra: **220**

Sitem etmek.

219. Gice gibi boyandı dūd-ı āha

220. İderdi serzeniş ḫurşīd ü māha

başını ur:

başını ur: Kalıp İfade

Mısra: **221**

Baş vurmak II Dövünmek.

221. Ururdı başını dīvāra ol büt

222. İşitmezdi ne virürlerse ögüt

dām Ḳıl:

dām Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Tuzak yapmak.

223. Ḳılur murġ-ı ḫayāle gözlerin dām

224. Başından yim dökerdi ol dil-ārām

murġ-ı ḫayāl:

murġ-ı ḫayāl: Kalıp İfade

Mısra: **223**

Hayal kuşu.

223. Ḳılur murġ-ı ḫayāle gözlerin dām
224. Başından yim dökerdi ol dil-ārām

eşk-i erġavāni:

eşk-i erġavānį: Kalıp İfade

Mısra: **225**

Erguvan renkli gözyaşı.

225. ʿAceb baḥr-idi eşk-i erġavānį
226. Ki bir mevc-ile örterdi cihānı

rūy-ı rūzigār:

rūy-ı rūzigār: Kalıp İfade

Mısra: **227**

Rüzgarın yüzü.

227. Gözi görmezdi rūy-ı rūzigārı
228. Bir olmışdı aña leyl ü nehārį

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade

Mısra: **228**

Aynı, bir olmak.

227. Gözi görmezdi rūy-ı rūzigārı
228. Bir olmışdı aña leyl ü nehārį

bāġ ol:

bāġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **230**

Bahçe olmak.

229. Urudı sį̄nesine āteşį̄n dāġ
230. Ser-ā-ser lāle-zār olurdı ol bāġ

ṭūmār-ı simin:

ṭūmār-ı sį̄mį̄n: Kalıp İfade

Mısra: **233**

Gümüş tomar.

233. Yeñinde sāʿidi ṭūmār-ı sį̄mį̄n
234. Ki mihr urmışdı aña dāġ-ı

müşkin

dāġ-ı müşkin:

dāġ-ı müşkin: Kalıp İfade

Mısra: **234**

Misk kokulu yara.

233. Yeñinde sāʿidi ṭūmār-ı sīmīn

234. Ki mihr urmışdı aña dāġ-ı müşkin

hāl-i yār:

ḫāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **235**

Sevgilinin beni || Sevgilinin yanağında bulunan ben.

235. Görüp dāġın añardı ḫāl-i yārin

236. Gidermezdi elinden yādgārın

māhı ol:

māhı ol: Kalıp İfade

Mısra: **240**

Ay olmak.

239. Ḳalur gögsinde ol dāġuñ siyāhı

240. Maḥabbet burcınuñ olmışdı māhı

lāle-i sīmīn:

lāle-i sīmīn: Kalıp İfade

Mısra: **242**

Gümüş (beyaz) lale.

241. Çü kāfūr üzre müşkīn dāġ ḳondı

242. Gül-i ter lāle-i sīmīne döndi

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **242**

Taze gül.

241. Çü kāfūr üzre müşkīn dāġ ḳondı

242. Gül-i ter lāle-i sīmīne döndi

dāġ-ı siyeh:

dāġ-ı siyeh: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Siyah yara.

243. Olup ter sịnede dāġ-ı siyeh ḫuşk

244. Yatur ṣan penbe üzre nāfe-i müşk

nāfe-i müşk:

nāfe-i müşk: Kalıp İfade

Mısra: **244**

Misk kesesi.

243. Olup ter sịnede dāġ-ı siyeh ḫuşk

244. Yatur ṣan penbe üzre nāfe-i müşk

āteş-i dil:

āteş-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **248**

Gönül ateşi.

247. Meger kim sịne-çāki revzen olmış

248. K'içine āteş-i dil dūdı ṭolmış

nakş it:

nakṣ it: Kalıp İfade

Mısra: **253**

İşlemek, nakşetmek.

253. Tenin nakṣ itdi dāġ u dūd rengi

254. Ol āhū oldı ṭaġı ġam pelengi

pelengi ol:

pelengi ol: Kalıp İfade

Mısra: **254**

Çizgili ya da benekli kumaştan veya kaplan derisinden olmak.

253. Tenin nakṣ itdi dāġ u dūd rengi

254. Ol āhū oldı ṭaġı ġam pelengi

peleng-i berberi:

peleng-i berberi: Kalıp İfade

Mısra: **255**

Berberî panteri.

255. Teni gerçi peleng-i

berberi̯dür

256. Ḫırāmān olıcaḳ kebg-i deri̯dür

kebg-i deri̯:

kebg-i deri̯: Kalıp İfade

Mısra: **256**

Dere kekliği, güzel sesli büyük keklik, nazlı edayla yürümesiyle anılır.

255. Teni gerçi peleng-i berberi̯dür

256. Ḫırāmān olıcaḳ kebg-i deri̯dür

yana yana:

yana yana: Kalıp İfade

Mısra: **259**

Tekrar tekrar yanmak, yanarak.

259. Kül oldı hecr odıyla yana yana

260. Bıçaḳ irişdi çünkim üstüḫ∨āna

kül ol:

kül ol: Kalıp İfade

Mısra: **259**

Kul köle olmak.

259. Kül oldı hecr odıyla yana yana

260. Bıçaḳ irişdi çünkim üstüḫ∨āna

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade

Mısra: **264**

Üstün olmak.

263. Çü ben cān acısın her gün görürven

264. Ölüm yig olsa bu dirligümden

yig ol: Kalıp İfade

Mısra: **370**

Üstün olmak.

369. Açılmaz iş birez bağlanmayınca

370. Yig olur kim gele devlet geñince

kaṣd id:

ḳaṣd id: Kalıp İfade

Mısra: **267**

Bilerek bir işe girişmek, niyetlenmek.

267. Diyüp bu sözler'ider kendüye ḳaṣd
268. Ki ura neşteri cāna ide faṣd

faṣd id:

faṣd id: Kalıp İfade

Mısra: **268**

Kan almak.

267. Diyüp bu sözler'ider kendüye ḳaṣd
268. Ki ura neşteri cāna ide faṣd

levḥ-i beḳā:

levḥ-i beḳā: Kalıp İfade

Mısra: **269**

Beka/devamlılık levhası.

269. Vücūdı naḳşını levḥ-i beḳādan
270. Yuyup cānını ḳurtara belādan

çeşm-i hūn-riz:

çeşm-i ḫūn-riẕ: Kalıp İfade

Mısra: **271**

Kan dökücü gözler.

271. Gehį sūsen gibi ol çeşm-i ḫūn-riẕ
272. Dayardı sįnesine ḫançer-i tįẕ

hançer-i tiz:

ḫançer-i tįẕ: Kalıp İfade

Mısra: **272**

Keskin hançer.

271. Gehį sūsen gibi ol çeşm-i ḫūn-riẕ
272. Dayardı sįnesine ḫançer-i tįẕ

kemend-i zülf:

kemend-i zülf: Kalıp İfade

Mısra: **274**

Sevgilinin saç bağı.

273. Gehį sünbül gibi ol serv-i gül-reng
274. Kemend-i zülfin eyler boynına teng

teng eyle:

teng eyle: Kalıp İfade
Mısra: **274**
Dar hâle getirmek, darlaştırmak.

273. Gehį sünbül gibi ol serv-i gül-reng
274. Kemend-i zülfin eyler boynına teng

kūtāh İd:

kūtāh İd: Kalıp İfade
Mısra: **276**
Kısaltmak, kesmek.

275. Diler zülfin daḳup boynına ol māh
276. İde zülfi gibi ʿömrini kūtāh

pertāb id:

pertāb id: Kalıp İfade
Mısra: **280**
Atmak, fırlatmak.

279. Çıḳar ṭamına ḳaṣruñ pāsbān-vār
280. Ki pertāb ide kendüyi nigūn-sār

yüzin sür:

yüzin sür: Kalıp İfade
Mısra: **282**
Yüz sürmek, ayaklara kapanmak, huzurda baş eğmek.

281. Bu ḥāl içinde-y-iken irdi dāye
282. Ayaġına yüzin sürdi çü sāye

halhāl ḳıl:

ḫalḫāl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **283**
Ayak bileziği yapmak.

283. Ayaḳlarına ḳolın ḳıldı ḫalḫāl
284. Yüzin yırtup ṣaşını yoldı

fi’l-ḥāl

289. Dürişdi her ne itdi ise itdi
290. Bu māhı yine burcına iletdi

āh eyle:

āh eyle: Kalıp İfade
Mısra: **285**
Ah etmek.

285. Fiġān u zārı-y-ıla eyleedi āh
286. Ḳomadı kim düşe burcından ol māh

fiġān u zār:

fiġān u zār: Kalıp İfade
Mısra: **285**
Ağlayıp inlemek.

285. Fiġān u zārı-y-ıla eyleedi āh
286. Ḳomadı kim düşe burcından ol māh

her ne it:

her ne it: Kalıp İfade
Mısra: **289**
Her ne yapsan, ne yaparsan.

naṣiḥat it:

naṣiḥat it: Kalıp İfade
Mısra: **291**
Nasihat etmek, öğüt vermek.

291. Öñinden oturup itdi naṣiḥat
292. Didi işit ne söyler pīr-i ḥikmet

pir-i ḥikmet:

pīr-i ḥikmet: Kalıp İfade
Mısra: **292**
Bilgeliğin üstadı.

291. Öñinden oturup itdi naṣiḥat
292. Didi işit ne söyler pīr-i ḥikmet

Tarik-ı ʿışḳ:

Ṭarīḳ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **293**

Aşk yolu.

293. Ṭarīḳ-ı ʿışḳa çün başduñ ḳadem sen
294. İşit erḳānını benden atam sen

Ṭarīḳ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **323**
Aşk yolu.

323. Ṭarīḳ-ı ʿışḳ zādı derd ü miḥnet
324. Bi-ḥamdi'llāh ki zāduñ bī-nihāyet

ḳadem baş:

ḳadem baş: Kalıp İfade
Mısra: **293**
Ayak basmak.

293. Ṭarīḳ-ı ʿışḳa çün başduñ ḳadem sen
294. İşit erḳānını benden atam sen

cünbiş ol:

cünbiş ol: Kalıp İfade
Mısra: **300**
Kımıldanma, hareket etme II Zevk ve eğlence, cünbüş olmak.

299. N'ola ger ʿavrat-ısam görmişem iş
300. Olur merdāne ʿavratlarda cünbiş

ḫalāṣ id:

ḫalāṣ id: Kalıp İfade
Mısra: **303**
Kurtarmak.

303. Ḥarāmīden ḫalāṣ idince başı
304. Niçe dökdüm bu yolda ḳanlu yaşı

ḫam ol:

ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **307**
Eğilmek, bükülmek.

307. Bu yol gerdinden olmışdur bilüm ḫam
308. Bu yolda kişiye yük yük

çöker ġam

313. Ḳarañu ḳılsa öñin dūd-ı āhı

314. Yaḳuban sı̱ne odın gözleye rāhı

yük yük:

yük yük: Kalıp İfade

Mısra: **308**

Çok fazla , taşınamayacak kadar çok parça.

307. Bu yol gerdinden olmışdur bilüm ḫam

308. Bu yolda kişiye yük yük çöker ġam

ḫār-ı belā:

ḫār-ı belā: Kalıp İfade

Mısra: **317**

Bela dikeni.

317. Taḥammül vaḳtıdur ḫār-ı belāya

318. Ḳarāruñ gül gibi virme hevāya

balçıḳ id:

balçıḳ id: Kalıp İfade

Mısra: **311**

Çamur olmak.

311. Yolın balçıḳ iderse gözi yaşı

312. Ḳaluban ḫar gibi ṣalmaya başı

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **321**

Ne kadar, ne ölçüde.

321. Ne deñlü serzeniş gördi ṣabādan

322. Yüzin döndürmedi rāh-ı hevādan

dūd-ı āhı ḳıl:

dūd-ı āhı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **313**

Ah gamı haline gelmek.

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **373**

Ne kadar, ne ölçüde.

373. Velį ne deñlü olur ṣabr-ı ʿāşıḳ
374. Diline niçe ide cebr ʿāşıḳ

ne deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **377**
Ne kadar, ne ölçüde.

377. Ne deñlü ṭura od içinde barmaḳ
378. Deñiz üstine olur mı oturmaḳ

yüzin döndür:

yüzin döndür: Kalıp İfade
Mısra: **322**
Yüz çevirmek.

321. Ne deñlü serzeniş gördi ṣabādan
322. Yüzin döndürmedi rāh-ı hevādan

rāh-ı hevā:

rāh-ı hevā: Kalıp İfade
Mısra: **322**
Arzu, istek yolu.

321. Ne deñlü serzeniş gördi ṣabādan
322. Yüzin döndürmedi rāh-ı hevādan

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **323**
Dert ve sıkıntı.

323. Ṭarįḳ-ı ʿışḳ zādı derd ü miḥnet
324. Bi-ḥamdi’llāh ki zāduñ bį-nihāyet

bi-ḥamdi’llāh:

bi-ḥamdi’llāh: Dua İfadesi
Mısra: **324**
Allah'a şükür olsun, Allah'ın yardımıyla.

323. Ṭarįḳ-ı ʿışḳ zādı derd ü miḥnet
324. Bi-ḥamdi’llāh ki zāduñ bį-nihāyet

menzil-i ʿuşşāk:

menzil-i ʿuşşāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **326**

Aşıkların menzil ettiği yer.

325. Hemi̱n kendüñe hem-rāh ü münāsib

326. Bulup ol menzil-i ʿuşşāḳa ṭālib

Ḳarār u ṣabr:

Ḳarār u ṣabr: Kalıp İfade

Mısra: **328**

Tahammül ve dayanma.

327. Ḥarāmi̱den dilerseñ ḳurtıla baş

328. Ḳarār u ṣabrı eyle yār ü yoldaş

yār ü yoldaş eyle:

yār ü yoldaş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **328**

Sevgili ve yol arkadaşı.

327. Ḥarāmi̱den dilerseñ ḳurtıla baş

328. Ḳarār u ṣabrı eyle yār ü yoldaş

hem-rāh ol:

hem-rāh ol: Kalıp İfade

Mısra: **330**

Yoldaş olmak.

329. Dilerseñ kim murāduñı bulasın

330. Gerek kim ṣabr-ıla hem-rāh olasın

vāṣıl ol:

vāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **331**

Ulaşmak, erişmek.

331. Ki ʿāṣıḳ ṣabr-ıl'olur yāre vāṣıl

332. Olur ṣabr-ıla her maḳṣūd ḥāṣıl

ʿilācı ol:

ʿilācı ol: Deyim

Mısra: **334**

İlaç olmak II Bir sıkıntıdan kurtarmak, rahatlatmak,

huzura kavuşturmak.

333. Egerçi ṣabr olur aġudan acı
334. Velį derd ehlinüñ olur ʿilācı

āremide ol:

āremįde ol: Kalıp İfade
Mısra: **335**
Rahatta olmak.

335. Olursañ ṣabr-ıla ger āremįde
336. Ümįdüm var ki iresin ümįde

bār-ı ümid:

bār-ı ümįd: Kalıp İfade
Mısra: **338**
Ümit meyvesi.

337. Bulınur ṣabr-ıla varı ümįdüñ
338. Diraḫtı ṣabrdur bār-ı ümįdüñ

ʿaceb mi:

ʿaceb mi: Kalıp İfade
Mısra: **341**
Şaşılır mı?

341. ʿAceb mi bār-ı ümmįd olsa acı
342. Virür acı yimiş aġu aġacı

bār-ı ümmid:

bār-ı ümmįd: Kalıp İfade
Mısra: **341**
Ümidin yükü, ağırlığı ||.
Ümidin meyvesi.

341. ʿAceb mi bār-ı ümmįd olsa acı
342. Virür acı yimiş aġu aġacı

acı ol:

acı ol: Kalıp İfade
Mısra: **341**
Acı olmak, acılaşmak.

341. ʿAceb mi bār-ı ümmįd olsa acı
342. Virür acı yimiş aġu aġacı

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **343**

Nefes vermek, ferahlatmak.

343. Çü miḥnet ṣarṣarı dem ura nā-gāh

344. Düşüp öñince lerzān ola çü kāh

lerzān ol:

lerẕān ol: Kalıp İfade

Mısra: **344**

Titremek II Korku, sinir vb. sebeplerle heyecanlanmak, paniklemek.

343. Çü miḥnet ṣarṣarı dem ura nā-gāh

344. Düşüp öñince lerzān ola çü kāh

mānend-i kūhsār:

mānend-i kūhsār: Kalıp İfade

Mısra: **345**

Dağ gibi.

345. Kişi sengin gerek mānend-i kūhsār

346. Gerekmez yil gibi olmaḳ sebüksār

sebüksār ol:

sebüksār ol: Kalıp İfade

Mısra: **346**

Akılsız olmak.

345. Kişi sengin gerek mānend-i kūhsār

346. Gerekmez yil gibi olmaḳ sebüksār

ṣabr etegine ayaġı Çeküp:

ṣabr etegine ayaġı Çeküp: Deyim

Mısra: **348**

Sabır eteğini ayağına giymek II Sabretmek.

347. Niçe ŝābit-ḳademdür gözle ṭaġı

348. Çeküpdür ṣabr etegine ayaġı

bi-ṣabr ol:

bi-ṣabr ol: Kalıp İfade

Mısra: **349**

Sabırsız olmak.

349. Gözet bi̯-ṣabr olup hergāh n’eyler
350. Hevā sāzendesi çalmadın oynar

taḥammül id:

taḥammül id: Kalıp İfade
Mısra: **351**
Tahammül etmek, dayanmak.

351. Gerek bir yıl taḥammül ide bülbül
352. Ki ḫār-u ḫuşk içinde bula ter gül

ney-i ḫuşk:

ney-i ḫuşk: Kalıp İfade
Mısra: **353**
Kurumuş, kurutulmuş ney II Aşk derdiyle elem keder içerisinde olan âşık.

353. Bulur ṣabr-ıla ter şekker ney-i ḫuşk
354. Olur ṣabr-ıla ḫūn-ı ḫuşk ter müşk

hūn-ı huşk:

ḫūn-ı ḫuşk: Kalıp İfade
Mısra: **354**
Kurumuş kan.

353. Bulur ṣabr-ıla ter şekker ney-i ḫuşk
354. Olur ṣabr-ıla ḫūn-ı ḫuşk ter müşk

müşk ol:

müşk ol: Kalıp İfade
Mısra: **354**
Misk olmak.

353. Bulur ṣabr-ıla ter şekker ney-i ḫuşk
354. Olur ṣabr-ıla ḫūn-ı ḫuşk ter müşk

dil-i kān:

dil-i kān: Kalıp İfade
Mısra: **355**
Gönlü kan dolmak II Çok acı çekmek, üzülmek, kırılmak.

355. Dil-i kān ṣabr-ıl’olur pür-güherden

356. Ṣadef ḳarnı ṭolu lüʾlüʾ-i terden

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan
358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

pür-güherden ol:

pür-güherden ol: Kalıp İfade
Mısra: **355**
Mücevher dolu olmak.

355. Dil-i kān ṣabr-ıl'olur pür-güherden
356. Ṣadef ḳarnı ṭolu lüʾlüʾ-i terden

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan
358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

lüʾlüʾ-i ter:

lüʾlüʾ-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **356**
Parlak, taze inci.

355. Dil-i kān ṣabr-ıl'olur pür-güherden
356. Ṣadef ḳarnı ṭolu lüʾlüʾ-i terden

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan
358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

ṣabr eyle:

ṣabr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **357**
Sabretmek, dayanmak.

seng-i siyeh:

seng-i siyeh: Kalıp İfade
Mısra: **358**
Siyah taş.

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan
358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

laʿl-i bedaḫşān ol:

laʿl-i bedaḫşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **358**
Bedahşan yakutu olmak.

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan
358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

ḳaṭre-i āb:

ḳaṭre-i āb: Kalıp İfade

Mısra: **359**

Su damlası.

359. İçer çün zehr-i ṣabri ḳaṭre-i āb

360. Ṭoñar olur ṣadefde dürr-i ḫoş-āb

zehr-i ṣabr:

zehr-i ṣabr: Kalıp İfade

Mısra: **359**

Sabrın zehri.

359. İçer çün zehr-i ṣabri ḳaṭre-i āb

360. Ṭoñar olur ṣadefde dürr-i ḫoş-āb

dürr-i ḫoş-āb ol:

dürr-i ḫoş-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **360**

Hoşafın incisi olmak II Hoşaf tanesi olmak; sevgi duyulan değerli kimse, şey ve beğenilen kıymetli nesne olmak.

359. İçer çün zehr-i ṣabri ḳaṭre-i āb

360. Ṭoñar olur ṣadefde dürr-i ḫoş-āb

Ṣabır kıl:

Ṣabır ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **361**

Sabretmek; sabret.

361. Ṣabır ḳıl kim her işüñ başıdur ṣabr

362. Maḥabbet ḫastesinüñ işidür ṣabr

devlet-i vaṣl:

devlet-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **363**

Kavuşmak saadeti, kavuşma mutluluğu.

363. Olur ṣabr-ıla ḥāṣıl devlet-i vaṣl

364. Gerek tedrīc-ile devlet budur aṣl

seyl-i miḥnet:

seyl-i miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **366**

Eziyet seli.

365. Kime yil gibi tiẕ uġrarsa devlet
366. Geçer ardından irür seyl-i miḥnet

tiz ol:

tiẕ ol: Kalıp İfade
Mısra: **368**
Acele etmek.

367. Gerek devlet gele üftād ü ḫiẕān
368. Segirdi gelse tiẕ olur güriẕān

esrār-ı ḥikmet:

esrār-ı ḥikmet: Kalıp İfade
Mısra: **371**
Bilgelik sırları.

371. Niçe bunuñ gibi esrār-ı ḥikmet
372. Didi ol meh-ruḫa bu tiṛ-i fıṭnat

tir-i fıṭnat:

tiṛ-i fıṭnat: Kalıp İfade
Mısra: **372**
Kavrayış oku.

371. Niçe bunuñ gibi esrār-ı ḥikmet
372. Didi ol meh-ruḫa bu tiṛ-i fıṭnat

ṣabr-ı ʿāṣık ol:

ṣabr-ı ʿāṣıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **373**
Aşığın sabrı ol.

373. Veliٔ ne deñlü olur ṣabr-ı ʿāṣıḳ
374. Diline niçe ide cebr ʿāṣıḳ

cebr id:

cebr id: Kalıp İfade
Mısra: **374**
Zorlamak, mecbur etmek.

373. Veliٔ ne deñlü olur ṣabr-ı ʿāṣıḳ
374. Diline niçe ide cebr ʿāṣıḳ

cebr it:

cebr it: Kalıp İfade

Mısra: **376**

Zorlamak, güçlük çıkarmak.

375. Birez bu sözler-ile ol gül-endām

376. Ḳıluban cānına cebr itdi ārām

ārām Ḳıl:

ārām Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **376**

Sakin ol.

375. Birez bu sözler-ile ol gül-endām

376. Ḳıluban cānına cebr itdi ārām

oturmaḳ olur mı:

oturmaḳ olur mı: Kalıp İfade

Mısra: **378**

Oturmak olur mu?

377. Ne deñlü ṭura od içinde barmaḳ

378. Deñiz üstine olur mı oturmaḳ

taḥammül mi ol:

taḥammül mi ol: Kalıp İfade

Mısra: **380**

Dayanılır mı?

379. Niçe ṣabr ola hicrān acısına

380. Taḥammül mi olur cān acısına

ʿāşıḳ ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **381**

Sevdalanmak.

381. Ṭutamaz ʿāşıḳ olan ṣabr-ıla ḫū

382. Yanar od-ıla cemʿ olmaz aḳar ṣu

ḥayrān ḳal:

ḥayrān ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Çok beğenmek.

3. Öñin işler ḳalur ṣonıñda ḥayrān

4. Olur ḥayretde dāyim cān-ı nā-dān

cān-ı nā-dān:

cān-ı nā-dān: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Cahil gönül.

3. Öñin işler ḳalur ṣonıñda ḥayrān

4. Olur ḥayretde dāyim cān-ı nā-dān

ḥayretde ol:

ḥayretde ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Şaşırmak, şaşırıp kalmak, ne yapacağını bilmemek.

3. Öñin işler ḳalur ṣonıñda ḥayrān

4. Olur ḥayretde dāyim cān-ı nā-dān

Öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar:

Öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar:

Atasözü

Mısra: **5**

Bir şeyin öncesini bilmeyen sonunu garip bulur.

5. Öñin añlamayan ṣoñını ṭañlar

6. Bu sözde maʿnį çok añlayan añlar

revzen ol:

revzen ol: Kalıp İfade

Mısra: **247**

Pencere olmak.

247. Meger kim sįne-çāki revzen olmış

248. K'içine āteş-i dil dūdı ṭolmış

ḥayāl-i zülf-i merġūl:

ḥayāl-i zülf-i merġūl: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Kıvrılmış saçın hayali.

101. Gelüp göze ḥayāl-i zülf-i merġūl

102. Olurdı ġam siyāhından ḳaravul

elinde olan:

elinde olan: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Sahip olmak, tasarrufu altında olmak.

21. Elinde olanuñ ḳadrini bilmez
22. Yidügi niʿmetüñ şükrini ḳılmaz

bāb-ı faṣl:

bāb-ı faṣl: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Mevsimin bölümü.

57. Görür gözi bahāristān-ı vaṣlı
58. Gider yanından anuñ bāb-ı faṣlı

ceng ü ḫarbi İd:

ceng ü ḫarbi İd: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Savaş etmek.

95. İderdi ceyş-i ġamla ceng ü ḥarbi
96. Dögüp gögsin çalardı çeng ü ḥarbi

gil eyle:

gil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Çamur haline getirmek.

109. ʿİmāret itmek ister dil ḫarābın
110. Anuñ-içün gil eylerdi türābın

dil-i pāk:

dil-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Saf, temiz gönül.

111. Anı bilmez ḫarāb olsa dil-i pāk
112. ʿİmāret itmez anı āb-ıla ḫāk

harāb ol:

ḫarāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Yıkılmak, tahrip olmak.

111. Anı bilmez ḫarāb olsa dil-i pāk
112. ʿİmāret itmez anı āb-ıla ḫāk

kime ne:

kime ne: Kalıp İfade
Mısra: **130**
"Başkasını ilgilendirmez" anlamında kullanılan bir söz.

129. Belā oḳlarına olduñ nişāne
130. Sen itdüñ kendü cānuña kime ne

başı ol:

başı ol: Kalıp İfade
Mısra: **153**
Başı olmak, önde gelen olmak.

153. Olur her dögmesi bir baġrı başı
154. Düzülür dügme gibi gözi yaşı

serv-i gülgūn:

serv-i gülgūn: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Gül örtülü, pembe yüzlü servi II Hz. Yûsuf.

169. Dir-idi zārı-y-ıla ḳanı ol gün
170. K'olurdı saña hem-ser serv-i gülgūn

miḫ-ı maḥabbet ol:

miḫ-ı maḥabbet ol: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Muhabbet bağı olmak, muhabbet çivisi olmak.

183. Olur her kebkebi miḫ-ı maḥabbet
184. Nişān-ı naʿli olur dāġ-ı ḥasret

cüdālıḳ ol:

cüdālıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **211**
Ayrı düşmek, ayrı olmak.

211. Anuñ'çün dirler olduḳda

cüdālıḳ

212. N’olaydı olmayay’dı āşnālıḳ

ḫ∨ār u pür-ġam ol:

ḫ∨ār u pür-ġam ol: Kalıp İfade

Mısra: **216**

Değersiz ve çok dertli olmak.

215. Ne gücdür devlete ögrenmiş ādem

216. Düşe devletden ola ḫ∨ār u pür-ġam

ḫuşk ol:

ḫuşk ol: Kalıp İfade

Mısra: **243**

Kurumak.

243. Olup ter sı̱nede dāġ-ı siyeh ḫuşk

244. Yatur ṣan penbe üzre nāfe-i müşk

serv-i gül-reng:

serv-i gül-reng: Kalıp İfade

Mısra: **273**

Gül renkli servi II Zelîhâ.

273. Gehı̱ sünbül gibi ol serv-i gül-reng

274. Kemend-i zülfin eyler boynına teng

bıçaḳ üstüḫ∨āna irişdi:

bıçaḳ üstüḫ∨āna irişdi: Deyim

Mısra: **260**

Bıçak kemiğe dayandı.Çekilen zahmet artık dayanılamayacak bir duruma gelmek, artık katlanılmaz olmak.

259. Kül oldı hecr odıyla yana yana

260. Bıçaḳ irişdi çünkim üstüḫ∨āna

sen it:

sen it: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Sen (kendin) yaptın II Zelîha.

129. Belā oḳlarına olduñ nişāne

130. Sen itdüñ kendü cānuña

kime ne

Hırāmān ol:

Ḫırāmān ol: Kalıp İfade
Mısra: **256**
Salınmak, salınarak yürümek.

255. Teni gerçi peleng-i berberi̯dür
256. Ḫırāmān olıcaḳ kebg-i deri̯dür

ḳulaġuzsız ḳuş uçmaz:

ḳulaġuzsız ḳuş uçmaz: Atasözü
Mısra: **296**
Önder gerek, öndersiz bir iş yapılamaz.

295. Bu yol bir yol-durur issüz ḳuş uçmaz
296. Bilürsin ḫod ḳulaġuzsız ḳuş uçmaz

aḳar şu yanar od-ıla cemʿ olmaz:

aḳar şu yanar od-ıla cemʿ olmaz: Atasözü
Mısra: **382**
Su ile ateş bir arada bulunmaz; iki zıt bir arada durmaz.

381. Ṭutamaz ʿāşıḳ olan ṣabr-ıla ḫū
382. Yanar od-ıla cemʿ olmaz aḳar ṣu

cehennem kişinüñ kendü ḫūyıdur:

cehennem kişinüñ kendü ḫūyıdur: Atasözü
Mısra: **18**
Cehennemlikler ateşlerini kendi huysuzlukları yüzünden bulmuşlardır.

17. Yaḳar bed-ḫūyuñ için āteş-i ġam
18. Kişinüñ kendü ḫūyıdur cehennem

her işüñ ṣabr başıdur:

her işüñ ṣabr başıdur: Atasözü
Mısra: **361**
Her işin başı sabırdır. İnsanlar işlerinde ancak sabırla başarıya ulaşabilirler.

361. Ṣabır ḳıl kim her işüñ

başıdur ṣabr

362. Maḥabbet ḫastesinüñ işidür ṣabr

ağu diller vir:

ağu diller vir: Deyim

Mısra: **124**

Hoşa gitmeyen söz söylemek, acı konuşmak.

123. Elin ḳalduruban urur dizine

124. Virürdi ağu diller kendüzine

bāliġ ol:

bāliġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ulaşmak.

35. Kişi yaşıyla ʿāḳil-bāliġ olmaz

36. Olur çoḳ pīr-i ʿāḳil bāliġ olmaz

ʿāḳil-bāliġ ol:

ʿāḳil-bāliġ ol: Deyim

Mısra: **35**

Büluğ yaşına ulaşmak.

35. Kişi yaşıyla ʿāḳil-bāliġ olmaz

36. Olur çoḳ pīr-i ʿāḳil bāliġ olmaz

cānını kurtar:

cānını ḳurtar: Deyim

Mısra: **270**

Canına kıymak, kendini öldürmek.

269. Vücūdı naḳşını levḥ-i beḳādan

270. Yuyup cānını ḳurtara belādan

çalmadın oyna:

çalmadın oyna: Deyim

Mısra: **350**

Bir işe çok istekli görünmek.

349. Gözet bī-ṣabr olup hergāh n'eyler

350. Hevā sāzendesi çalmadın

oynar

devletden düş:

devletden düş: Deyim

Mısra: **216**

Servet ve mutluluğunu yitirmek.

215. Ne gücdür devlete ögrenmiş ādem

216. Düşe devletden ola ḫ∨ār u pür-ġam

ele gir:

ele gir: Deyim

Mısra: **134**

Pek kolay olmayan bir şeyi edinmek.

133. Göñül ḥınnā gibi olmışdı ḫūniṉ

134. Ele girince ol ẕibā nigāriṉ

hırmenini yile vir:

ḫırmenini yile vir: Deyim

Mısra: **195**

Boşuna harcamak; harmanını savurmak.

195. Eliyle ḫırmenini yile virdi

196. Gözi yaşıyla varın seyle virdi

kan yud:

ḳan yud: Deyim

Mısra: **357**

Pek çok sıkıntı, ıstırap çekmek.

357. Ḳatılıḳlara ṣabr eyler yudar ḳan

358. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

karışlar vir:

ḳarışlar vir: Deyim

Mısra: **218**

Hakkında kötü şeyler söylemek, beddua etmek, karış vermek.

217. Sögüp geh ṭāliʿine ol ḳamer-fer

218. Ḳara baḫtına virürdi ḳarışlar

mātemini Ṭut:

mātemini Ṭut: Deyim

Mısra: **113**

Yas tutmak.

113. Ṭutardı hecr-i dil-ber mātemini

114. Yeñiler dem-be-dem eski ġamını

ögüt vir:

ögüt vir: Deyim

Mısra: **222**

Birine kötülük gelmesin diye söylenen nasihat sözü.

221. Ururdı başını dīvāra ol büt

222. İşitmezdi ne virürlerse ögüt

yaḳasın al:

yaḳasın al: Deyim

Mısra: **277**

Kendini kurtarmak.

277. Yaḳasın almaġa miḥnet elinden

278. Uzadurdı ecel tīġına gerden

Dizin

yūsuf-ı ḫurşīd-i tābān:

yūsuf-ı ḫurşīd-i tābān: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Parlak Güneş olan Hz. Yûsuf.

1. Gice çün Yūsuf-ı ḫurşīd-i tābān

2. Girüp zindān-ı ġarba oldı pinhān

zindān-ı ġarb:

zindān-ı ġarb: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Batı zindanı (Batı dünyası, Mısırlıların ölülerini gömdükleri, zindanların bulunduğu yer; Nil nehrinin batısı bağlamında).

1. Gice çün Yūsuf-ı ḫurşīd-i tābān

2. Girüp zindān-ı ġarba oldı pinhān

pinhān ol:

pinhān ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gizli, saklı olmak.

1. Gice çün Yūsuf-ı ḫurşi̯d-i tābān
2. Girüp zindān-ı ġarba oldı pinhān

perişān kıl:

periş̱ān ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Perişan etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek.

3. Zeli̯ḫā-yı felek gözden döküp ḳan
4. Yaşı yılduzların ḳıldı periş̱ān

dūd-ı āh-ı ʿuşş̱āḳ:

dūd-ı āh-ı ʿuşş̱āḳ: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Aşığın ahının dumanı.

5. Dün irdi yaʿni̯ dūd-ı āh-ı ʿuşş̱āḳ
6. Ḳarardı zülf-i dil-ber gibi āfāḳ

zülf-i dil-ber:

zülf-i dil-ber: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sevgilinin saçı.

5. Dün irdi yaʿni̯ dūd-ı āh-ı ʿuşş̱āḳ
6. Ḳarardı zülf-i dil-ber gibi āfāḳ

zülf-i yār:

zülf-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Sevgilinin saçı.

7. Zeli̯ḫā zülf-i yārin yād iderdi
8. Ḳara baḫtın añup feryād iderdi

yād id:

yād id: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Hatırlamak.

7. Zeli̯ḫā zülf-i yārin yād iderdi
8. Ḳara baḫtın añup feryād

iderdi

12. Bulut mānendi baġrı pāre pāre

feryād id:

feryād id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Bağırmak, çağırmak.

7. Zeliḫā zülf-i yārin yād iderdi

8. Ḳara baḫtın añup feryād iderdi

pāre pāre:

pāre pāre: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Parça parça.

11. Felek tek oldı yüzi pür-sitāre

12. Bulut mānendi baġrı pāre pāre

Ḳara baḫt:

Ḳara baḫt: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Kötü talih, şanssızlık.

7. Zeliḫā zülf-i yārin yād iderdi

8. Ḳara baḫtın añup feryād iderdi

eşk-i şafaḳgūn:

eşk-i şafaḳgūn: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Şafak renkli, kızıl gözyaşı.

13. Ṭutup dāmānını eşk-i şafaḳgūn

14. Ḳılurdı nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

pür-sitāre ol:

pür-sitāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Yıldızlarla dolu olmak.

11. Felek tek oldı yüzi pür-sitāre

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Dönen felek.

Gözyaşı, girye.

13. Ṭutup dāmānını eşk-i şafaḳgūn
14. Ḳılurdı nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

149. Ḳılur ter gözi yaşı leblerini
150. Ezer acı şu-y-ıla şekkerini

nāleler Ḳıl:

nāleler Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İnlemek.

13. Ṭutup dāmānını eşk-i şafaḳgūn
14. Ḳılurdı nāleler çün çarḫ-ı gerdūn

dāmen-i çarḫ:

dāmen-i çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Feleğin eteği.

17. Batar gözi yaşına dāmen-i çarḫ
18. Pür olur lālelerden gülşen-i çarḫ

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gözyaşı, girye.

17. Batar gözi yaşına dāmen-i çarḫ
18. Pür olur lālelerden gülşen-i çarḫ

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **149**

gülşen-i çarḫ:

gülşen-i çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gökyüzünün gül bahçesi.

17. Batar gözi yaşına dāmen-i çarḫ
18. Pür olur lālelerden gülşen-i çarḫ

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

17. Batar gözi yaşına dāmen-i çarḫ

18. Pür olur lālelerden gülşen-i çarḫ

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

115. Güneş-tek nūra ġarḳ olmış cemāli

116. Pür olmış nūrı-y-ıla ol ḥavāliḭ

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Göz yaşı.

19. Şafaḳ oldı ciger-ḫūn göz yaşından

20. Felek pür-āb-ıla baġrı başından

ciger-ḫūn ol:

ciger-ḫūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Yüreği kan dolmak II Acı çekmek.

19. Şafaḳ oldı ciger-ḫūn göz yaşından

20. Felek pür-āb-ıla baġrı başından

girye vü sūz:

girye vü sūz: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ağlama ve yanma; gözyaşı ve ateş II Eziyet, ızdırap, acı.

21. Meger şemʿ-idi ol māh-ı şeb-efrūz

22. Ki olur girye vü sūz içre tā rūz

rūz ol:

rūz ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gündüz olmak.

21. Meger şemʿ-idi ol māh-ı şeb-efrūz
22. Ki olur girye vü sūz içre tā rūz

yakıcı feryat eden.

25. Çü āh u nāle-i dil-sūz iderdi
26. Giceyi āhı odı rūz iderdi

āb u āteş:

āb u āteş: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Su ve ateş.

23. Gözi vü göñli ṭolu āb u āteş
24. Ṭururdı od u ṣu içre perī-veş

rūz id:

rūz id: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Gündüz (gibi) yapmak.

25. Çü āh u nāle-i dil-sūz iderdi
26. Giceyi āhı odı rūz iderdi

od u şu:

od u şu: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Ateş ve su.

23. Gözi vü göñli ṭolu āb u āteş
24. Ṭururdı od u ṣu içre perī-veş

gice ol:

gice ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Gece olmak.

27. Duḫānından güni gice olurdı
28. Dünin fikr eyle gör nice olurdı

āh u nāle-i dil-sūz id:

āh u nāle-i dil-sūz id: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Ah eden ve gönül yakan, gönül

gice ol: Kalıp İfade
Mısra: **159**
Gece olmak.

159. Günüm gice olupdur u gicem gün
160. ʿAceb olmış-durur ḥālüm digergün

fikr eyle:

fikr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Düşünmek, tefekkür etmek.

27. Duḫānından güni gice olurdı
28. Dünin fikr eyle gör nice olurdı

nice ol:

nice ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Çok (vakittir).

27. Duḫānından güni gice olurdı
28. Dünin fikr eyle gör nice olurdı

artuḳ ol:

artuḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Fazla olmak.

29. Gice artuḳ olur ʿuşşāḳuñ āhı
30. Gicedür ʿāşıḳuñ dūd-ı siyāhı

artuḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Fazla olmak.

31. Gice yanar ḳararur cān-ı ʿāşıḳ
32. Gice artuḳ olur efġān-ı ʿāşıḳ

dūd-ı siyāh:

dūd-ı siyāh: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Kara duman II Âşığın ahından çıkan duman.

29. Gice artuḳ olur ʿuşşāḳuñ āhı
30. Gicedür ʿāşıḳuñ dūd-ı siyāhı

cān-ı ʿāşık:

cān-ı ʿāşık: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Âşığın canı, gönlü.

31. Gice yanar ḳararur cān-ı ʿāşıḳ

32. Gice artuḳ olur efġān-ı ʿāşıḳ

efġān-ı ʿāşık:

efġān-ı ʿāşık: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Aşığın feryadı.

31. Gice yanar ḳararur cān-ı ʿāşıḳ

32. Gice artuḳ olur efġān-ı ʿāşıḳ

Şeb-i hicr:

Şeb-i hicr: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Ayrılık gecesi.

33. Teninde ʿāşıḳuñ her tāze dāġı

34. Şeb-i hicrüñ olur rūşen çerāġı

çerāġı ol:

çerāġı ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Çıra olmak, çıra olup etrafı aydınlatmak.

33. Teninde ʿāşıḳuñ her tāze dāġı

34. Şeb-i hicrüñ olur rūşen çerāġı

ġam ol:

ġam ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Üzülmek.

35. Gice gündüz olur bunlar ġam içre

36. Çekerler bir yeñi ġam herdem içre

ġam Çek:

ġam Çek: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Tasalanmak, üzülmek.

35. Gice gündüz olur bunlar ġam içre
36. Çekerler bir yeñi ġam herdem içre

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Görünmek, ortaya çıkmak.

39. Olur bir tāze dāġ her ṣubḥ peydā
40. Anuñ'çün didiler el-leylü ḥublā

el-leylü ḥublā:

el-leylü ḥublā: Atasözü
Mısra: **40**
Geceler gebedir, yarın güzel veya kötü şeyler olabilir.

39. Olur bir tāze dāġ her ṣubḥ peydā
40. Anuñ'çün didiler el-leylü ḥublā

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Ferahlatmak, nefes vermek.

41. Gice yüklü-durur çün ṣubḥ urur dem
42. Ṭoġurur ḫalḳa ṣādiḫ ʿāṣıḳa ġam

ber-hurdār id:

ber-ḫurdār id: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Mutlu, mesut etmek.

45. Bu ana kimi ber-ḫurdār ide
46. Ki böyle yavrusın ḫūn-ḫ∨ār ide

hūn-h∨ār id:

ḫūn-ḫ∨ār id: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Kan içmek, kan dökmek, zalim olmak.

45. Bu ana kimi ber-ḫurdār ide
46. Ki böyle yavrusın ḫūn-ḫ∨ār ide

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Uzak olmak.

49. Nigār-ı māh-rūdan oldı çün dūr
50. Ḳarañu gice gibi oldı bi-nūr

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Uzaklaşmak, uzak olmak.

137. Bulur bir gūşeyi cānāna yaḳın
138. Teninden dūr olur ol cāna yaḳın

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **163**
Uzaklaşmak, uzak durmak.

163. Olur çün gün yüzüñden gündüzin dūr
164. Ḳalur dil semʿ-veş her ṣubḥ bi-nūr

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **167**
Uzak olmak.

167. Yüzüñ gündüz yüzümden dūr olupdur
168. Güneş gibi niḳābuñ nūr olupdur

nigār-ı māh-rū:

nigār-ı māh-rū: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Ay yüzlü sevgili.

49. Nigār-ı māh-rūdan oldı çün dūr
50. Ḳarañu gice gibi oldı bi-nūr

bi-nūr ol:

bi-nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Işıksız olmak.

49. Nigār-ı māh-rūdan oldı çün dūr
50. Ḳarañu gice gibi oldı bi-nūr

sarāy-ı ḥüsn:

sarāy-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Güzellik sarayı.

51. Sarāy-ı ḥüsni ḫālį ḳaldı şehsüz

52. Gice gibi ḳarardı içi mehsüz

makām it:

maḳām it: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Yurt edinmek, mesken olarak benimsemek.

53. Yiyüp derd-ile miḥnet tūşesini

54. Maḳām itmişdi ḥasret gūşesini

kūh-ı derd:

kūh-ı derd: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Dert dağı.

55. Çöküp üstine kūh-ı derd ü endūh

56. Boyanmış dūd-ı endūh-ile çün kūh

dūd-ı endūh:

dūd-ı endūh: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Gam, keder bulutu II Çok sıkıntılı olmak.

55. Çöküp üstine kūh-ı derd ü endūh

56. Boyanmış dūd-ı endūh-ile çün kūh

mey-i şevḳ:

mey-i şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Arzu, istek şarabı.

57. Mey-i şevḳ-ile olur ʿaḳllı zāyil

58. Yatur sāye gibi bį-hūş u bį-dil

zāyil ol:

zāyil ol: Kalıp İfade

Mısra: **57**

Yok olmak.

57. Mey-i şevḳ-ile olur ʿaḳllı zāyil
58. Yatur sāye gibi bi̯-hūş u bi̯-dil

nām-ı yūsuf:

nām-ı yūsuf: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Hz. Yusûf un adı.

61. Diline gelmezz illā nām-ı Yūsuf
62. Dil-i bi̯-ṣabrınuñ ārāmı Yūsuf

dil-i bi̯-ṣabr:

dil-i bi̯-ṣabr: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Sabırsız gönül.

61. Diline gelmezz illā nām-ı Yūsuf
62. Dil-i bi̯-ṣabrınuñ ārāmı Yūsuf

kendüye gel:

kendüye gel: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Kendine gelmek, aklı başına gelmek.

65. Bir iki dem ki kendüye gelürdi
66. Dilin bu nevʿa efsāne alurdı

dil-dār-ı nāzük:

dil-dār-ı nāzük: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Narin sevgili II Hz. Yûsuf.

67. Dir-idi n'eyler ol dil-dār-ı nāzük
68. Döyer mi zaḥmete ol yār-i nāzük

döyer mi:

döyer mi: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Dayanır mı tahammül eder mi?

67. Dir-idi n'eyler ol dil-dār-ı nāzük
68. Döyer mi zaḥmete ol yār-i

nāzük

virdi mi:

virdi mi: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Verdi mi?

69. Teġayyür virdi mi zindān belāsı

70. Gülin şoldurdı mı zindān hevāsı

soldurdı mı:

şoldurdı mı: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Doldurdu mu, sararttı mı?

69. Teġayyür virdi mi zindān belāsı

70. Gülin şoldurdı mı zindān hevāsı

görür mi:

görür mi: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Görür mü, tanık olur mu?

71. Gice nergisleri uyḫu görür mi

72. Güneş gibi seḥergehden ṭurur mı

ṭurur mı:

ṭurur mı: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Durur mu, bekler mi?

71. Gice nergisleri uyḫu görür mi

72. Güneş gibi seḥergehden ṭurur mı

şir-āb eyle:

şir-āb eyle: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Suya kandırmak, susuzluğunu gidermek.

73. Yüzin yusa eline kim ḳoyar āb

74. Kim eyler gülşen-i ḥüsnini şir-āb

gülşen-i ḥüsn:

gülşen-i ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Güzelliğin gül bahçesi.

73. Yüzin yusa eline kim ḳoyar āb

74. Kim eyler gülşen-i ḥüsnini sı̱r-āb

münevver eyle:

münevver eyle: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Aydınlatmak.

79. Kim eyler şemʿ-i bāl̤inin münevver

80. ʿAceb yumşaḳ mı ki altında pister

şemʿ-i bālin:

şemʿ-i bāl̤in: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Mumdan yastık.

79. Kim eyler şemʿ-i bāl̤inin münevver

80. ʿAceb yumşaḳ mı ki altında pister

yumşaḳ mı:

yumşaḳ mı: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Yumuşak mı?

79. Kim eyler şemʿ-i bāl̤inin münevver

80. ʿAceb yumşaḳ mı ki altında pister

yorġan ol:

yorġan ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Yorgan olmak.

81. Ben olaydum aña pister n’olaydı

82. Ḳolum yaṣduḳ ṣaçum yorġan olaydı

sūz-ı dil:

sūz-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Gönül yangını.

83. Birez sūz-ı dil-ile söyledi germ

84. Hevā hengāmesini eyledi germ

sūz-ı dil: Kalıp İfade

Mısra: **166**

Gönül ateşi.

165. Yanaram şemʿ-veş ḳarşuñda iy māh
166. Degülsin sūz-ı dil ḥālinden āgāh

germ eyle:

germ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Hararetlendirmek, coşkunluk, şevk vermek.

83. Birez sūz-ı dil-ile söyledi germ
84. Hevā hengāmesini eyledi germ

tābistān-ı ḥasret:

tābistān-ı ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Hasret yazı.

85. Ḳatı germ oldı tābistān-ı ḥasret
86. Ḳomadı ṣabr cūyında ruṭūbet

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Sıcak olmak.

85. Ḳatı germ oldı tābistān-ı ḥasret
86. Ḳomadı ṣabr cūyında ruṭūbet

cūy-ı ṣabruñ ābı git:

cūy-ı ṣabruñ ābı git: Kalıp İfade

Mısra: **87**

Sabır nehri susuz kalmak, sabrı gitmek.

87. Ṣoġuldı cūy-ı ṣabruñ ābı gitdi
88. Zeliḫā'nuñ ḳarār u tābı gitdi

iḫtiyārı elden git:

iẖtiyārı elden git: Kalıp İfade

Mısra: **89**

İradesi elinden gitmek; iradesi üzerindeki kontrolünü kaybetmek.

89. Ṭururaḳ gitdi elden iẖtiyārı
90. Dağıldı nām u neng ü kār u bārı

nām u neng:

nām u neng: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Şan ve şöhret.

89. Ṭururaḳ gitdi elden iẖtiyārı
90. Dağıldı nām u neng ü kār u bārı

kār u bār:

kār u bār: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Kazanç, elde edilen şey.

89. Ṭururaḳ gitdi elden iẖtiyārı
90. Dağıldı nām u neng ü kār u bārı

şeb-revāne ḳıl:

şeb-revāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Gece karanlığı renginde olmak.

91. Libāsın ḳıldı ol meh şeb-revāne
92. Ṭutup zindān yolın oldı revāne

revāne ol:

revāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Yola koyulmak, gitmek.

91. Libāsın ḳıldı ol meh şeb-revāne
92. Ṭutup zindān yolın oldı revāne

bād-ı nev-bahāri:

bād-ı nev-bahārį: Kalıp İfade

Mısra: **95**

İlkbahar rüzgarı.

95. Revān olup çü bād-ı nev-bahārį

96. Aḳar mānend-i seyl-i kūh-sārį̄

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Akıp gitmek. Salınmak.

95. Revān olup çü bād-ı nev-bahārį̄

96. Aḳar mānend-i seyl-i kūh-sārį̄

mānend-i seyl-i kūh-sārį:

mānend-i seyl-i kūh-sārį̄: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Dağ gibi, büyük su baskını, sel gibi.

95. Revān olup çü bād-ı nev-bahārį̄

96. Aḳar mānend-i seyl-i kūh-sārį̄

āgāh Ḳıl:

āgāh Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Haberdar etmek.

99. İrer zindān ḳapusına çün ol māh

100. Ḳılur zindāncıyı derdinden āgāh

dilin bağla:

dilin bağla: Deyim

Mısra: **101**

"Dilini bağlamak"; Bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söyleyemez duruma getirmek, susmak zorunda bırakmak.

101. Dillin bağlar virür nefs ārżūsın

102. Pes andan açdurur zindān ḳapusın

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Ondan sonra.

101. Dillin bağlar virür nefs ārżūsın

102. Pes andan açdurur zindān ḳapusın

gözi görmez ol:

gözi görmez ol: Deyim

Mısra: **103**

Çok beğendiği veya istediği bir şeyden başkası ile ilgilenmemek.

103. Gözi görmez olur çünkim bulur sı̱m

104. Belı̱ görmez olur göz kim olur sı̱m

görmez ol:

görmez ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kör olmak.

103. Gözi görmez olur çünkim bulur sı̱m

104. Belı̱ görmez olur göz kim olur sı̱m

sim ol:

sı̱m ol: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Gümüş olmak II Âşığın göz yaşının rengi bağlamında.

103. Gözi görmez olur çünkim bulur sı̱m

104. Belı̱ görmez olur göz kim olur sı̱m

temāşā eyle:

temāşā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Seyretmek.

105. Girür zindān içine çün Zeli̱ḫā

106. Iraḳdan eyler ol māhı temāşā

nazar kıl:

naẕar ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Bakmak.

107. Naẕar ḳılur yüzine ḳarşuraḳdan

108. Belı̱ seyri olur māhuñ

ıraḳdan

111. Görür bu serv-ḳāmet māh-ruḫsār
112. Yüzinde cemʿ olmış nūr-ıla nār

seyri ol:

seyri ol: Kalıp İfade
Mısra: **108**
Gidişi olmak, yürüyüşü olmak.

107. Naẓar ḳılur yüzine ḳarşuraḳdan
108. Beliẕ seyri olur māhuñ ıraḳdan

ġarḳ ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Boğulmak, batmak.

115. Güneş-tek nūra ġarḳ olmış cemāli
116. Pür olmış nūrı-y-ıla ol ḥavāliẕ

ḥazerde ol:

ḥaẕerde ol: Kalıp İfade
Mısra: **110**
Çekinmek, sakınmak.

109. Muḳarrebler olur dāyim ḫaṭarda
110. Anuñ'çün ḳurbdan olur ḥaẕerde

kandiẕl-i miḥrāb:

ḳandiẕl-i miḥrāb: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Mihrap meşalesi.

117. Ṭurur miḥrāba ḳarşu ol ḳamer-tāb
118. Ruḫı pür-tāb çün ḳandiẕl-i miḥrāb

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Toplamak, bir araya getirmek.

tiġ-i ġamze:

ṭiġ-i ġamze: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Sevgilinin yan bakış kılıcı.

119. Ṭutar gögsini ṭiġ-i ġamzesine
120. Anuñ'çün çāk ider miḥrāb-ı sīne

meh-i nev eyle:

meh-i nev eyle: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Hilal (gibi) yapmak.

123. Ki eyler ḳāmetin ḫam çün meh-i nev
124. Ṣalup yir yüzine gün gibi pertev

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Parçalamak, yırtmak.

119. Ṭutar gögsini ṭiġ-i ġamzesine
120. Anuñ'çün çāk ider miḥrāb-ı sīne

yir yüzi:

yir yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Yeryüzü, dünya.

123. Ki eyler ḳāmetin ḫam çün meh-i nev
124. Ṣalup yir yüzine gün gibi pertev

kāyim ol:

ḳāyim ol: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Devam etmek.

121. Ki olur şemʿ-veş ḫıdmetde ḳāyim
122. Güneş gibi cemāli nūrı dāyim

zülf-i girih-gir:

zülf-i girih-gir: Kalıp İfade

Mısra: **125**

(Sevgilinin) dolaşık ve düğümlü saçı.

125. Bilin bükdükçe ol zülf-i

girih-gīr

126. Eger ṣan gül budaġın bād-ı şeb-gīr

bād-ı şeb-gīr:

bād-ı şeb-gīr: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Sabah vakti rüzgarı II Bad-ı saba.

125. Bilin bükdükçe ol zülf-i girih-gīr

126. Eger ṣan gül budaġın bād-ı şeb-gīr

nakş ol:

nakş ol: Kalıp İfade

Mısra: **128**

İşlemek, resmetmek.

127. Sürür secde yirine gül yañaġın

128. Bisāṭı nakş olur ṣan ṣūret-i Çīn

ṣūret-i Çīn:

ṣūret-i Çīn: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Çin resmi, Çin görünüşü.

127. Sürür secde yirine gül yañaġın

128. Bisāṭı nakş olur ṣan ṣūret-i Çīn

baş aşaġa:

baş aşaġa: Deyim

Mısra: **131**

Başı aşağı gelmiş, ters yüz II Yenilen düşmanın bayraklarının siyah bir beze sarılı ve baş aşağa getirilmesi.

131. Ṣalar geh baş aşaġa gün benefşe

132. Olur gül-ruḫları gül-gūn benefşe

benefşe ol:

benefşe ol: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Menekşe olmak.

131. Ṣalar geh baş aşaġa gün benefşe

132. Olur gül-ruḫları gül-gūn benefşe

141. Didi ben n'eyledüm gördüñ mi iy vāh
142. Ki bu māhuñ yirini eyledüm çāh

āyine-i ġayb:

āyįne-i ġayb: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Gaybı gören ayna.

133. Yüzi āyįnesini ḳor dizine
134. Baḳar āyįne-i ġaybuñ yüzine

gördüñ mi:

gördüñ mi: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Gördün mü?

141. Didi ben n'eyledüm gördüñ mi iy vāh
142. Ki bu māhuñ yirini eyledüm çāh

ḳāniʿ ol:

ḳāniʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Kanaat etmek, yeterli bulmak.

135. Bu nūrı çün Zeliḫā gördi lāmiʿ
136. Iraḳdan baḳmaġa olmadı ḳāniʿ

çāh eyle:

çāh eyle: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Kuyu yapmak.

141. Didi ben n'eyledüm gördüñ mi iy vāh
142. Ki bu māhuñ yirini eyledüm çāh

iy vāh:

iy vāh: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Eyvah!

āh eyle:

āh eyle: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Ah etmek.

143. Nedāmet ṭaşların gögsine urdı

144. Birez āh eyledi gögsin geçürdi

nāle kıl:

nāle ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **145**

İnlemek, feryat etmek.

145. Dili zārį̄ vü cānı nāle ḳıldı

146. Semenzārını nergis lāle ḳıldı

lāle kıl:

lāle ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Lale çiçeği.

145. Dili zārį̄ vü cānı nāle ḳıldı

146. Semenzārını nergis lāle ḳıldı

teng-i şeker:

teng-i şeker: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Şekerlik, şeker yükü.

147. Çıḳarup acısın teng-i şekerden

148. Ḳoparurdı ruṭablar naḫl-i terden

nahl-i ter:

naḫl-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **148**

Yeni yetişmiş ağaç.

147. Çıḳarup acısın teng-i şekerden

148. Ḳoparurdı ruṭablar naḫl-i terden

ter Kıl:

ter Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Nemlendirmek, ıslatmak.

149. Ḳılur ter gözi yaşı leblerini

150. Ezer acı şu-y-ıla şekkerini

şemʿ-i şafā:

şemʿ-i şafā: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Safa mumu.

153. Ki iy şemʿ-i ṣafā māh-ı şeb-efrūz
154. Güneş yüzüñ gibi mihrüñ cihān-sūz

māh-ı şeb-efrūz:

māh-ı şeb-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Geceyi aydınlatan ay.

153. Ki iy şemʿ-i ṣafā māh-ı şeb-efrūz
154. Güneş yüzüñ gibi mihrüñ cihān-sūz

māh-ı şeb-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Geceyi aydınlatan ay II Hz. Yusûf.

21. Meger şemʿ-idi ol māh-ı şeb-efrūz
22. Ki olur girye vü sūz içre tā rūz

irağ ol:

irağ ol: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Uzaklaşmak.

155. Irağ olalı gün yüzüñ gözümden
156. Gicem rūşen olupdur gündüzümden

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Aydınlanmak, nurlanmak.

155. Irağ olalı gün yüzüñ gözümden
156. Gicem rūşen olupdur gündüzümden

şeb-i sūr:

şeb-i sūr: Kalıp İfade

Mısra: **158**

Düğün gecesi.

157. Gicede vāṣılam gündüzde mehcūr

158. Günüm mātem güni
gicem şeb-i sūr

digergün ol:

digergün ol: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Değişmek, başka bir şekil almak.

159. Günüm gice olupdur u gicem gün
160. ʿAceb olmış-durur ḥālüm digergün

şūm it:

şūm it: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Kötü iş yapmak.

161. Hümāyūn ṭāliʿum şūm itdi ʿışḳuñ
162. Hümā-y-idüm beni būm itdi ʿışḳuñ

būm it:

būm it: Kalıp İfade
Mısra: **162**
Baykuş etti.

161. Hümāyūn ṭāliʿum şūm itdi ʿışḳuñ
162. Hümā-y-idüm beni būm itdi ʿışḳuñ

nūr ol:

nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Nurlu olma, aydınlık olma, parlak olma.

167. Yüzüñ gündüz yüzümden dūr olupdur
168. Güneş gibi niḳābuñ nūr olupdur

bizār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Usanmak, bıkmak.

169. Gicesin gördi rāciḥ gündüzinden
170. Gözüm bi̯zār oldı gün yüzinden

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **171**

Gizli sır.

171. Kişi gündüz görür rāz-ı nihānı

172. Benüm gündüz gözüm görmez cihānı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Gönül ve can.

173. Dil ü cān bülbülin ʿışḳ itdi ḫuffāş

174. Neler göre daḫı bu oñmaduḳ baş

ḫuffāş it:

ḫuffāş it: Kalıp İfade

Mısra: **173**

Yarasa etmek.

173. Dil ü cān bülbülin ʿışḳ itdi ḫuffāş

174. Neler göre daḫı bu oñmaduḳ baş

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Memnun olmak.

175. Sevād-ı şeble cānum oldı mesrūr

176. Sevād oldı gözüme menbaʿ-ı nūr

sevād-ı şeble:

sevād-ı şeble: Kalıp İfade

Mısra: **175**

Gece siyahlığında.

175. Sevād-ı şeble cānum oldı mesrūr

176. Sevād oldı gözüme menbaʿ-ı nūr

menbaʿ-ı nūr:

menbaʿ-ı nūr: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Işık, parlaklık kaynağı.

175. Sevād-ı şeble cānum oldı mesrūr
176. Sevād oldı gözüme menbaʿ-ı nūr

sevād ol:

sevād ol: Kalıp İfade
Mısra: **176**
Kararmak.

175. Sevād-ı şeble cānum oldı mesrūr
176. Sevād oldı gözüme menbaʿ-ı nūr

terciḥ it:

terciḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Uygun görüp seçmek, üstün tutmak.

177. Ṭurur zülfüñ yüzüñ üstinde hergāh
178. Giceyi ṭān mı terciḥ itsem iy māh

ṭān mı:

ṭān mı: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Şaşılır mı?

177. Ṭurur zülfüñ yüzüñ üstinde hergāh
178. Giceyi ṭān mı terciḥ itsem iy māh

ḥişār-ı āsmān:

ḥişār-ı āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **181**
Göğün kalesi.

181. Dolaşdı çün ḥışār-ı āsmānı
182. Geçürdi nevbetin meh pāsbānı

yār-i nāzük:

yār-i nāzük: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Narin sevgili II Hz. Yûsuf.

67. Dir-idi n’eyler ol dil-dār-ı nāzük
68. Döyer mi zaḥmete ol yār-i nāzük

ḫaṭarda ol:

ḫaṭarda ol: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Tehlikede olmak || Günaha girme tehlikesinde olmak.

109. Muḳarrebler olur dāyim ḫaṭarda

110. Anuñ'çün ḳurbdan olur ḫazerde

ben ol:

ben ol: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Ben (Zeliḫā) olmak.

81. Ben olaydum aña pister n'olaydı

82. Ḳolum yaṣduḳ ṣaçum yorġan olaydı

gül yañaġı:

gül yañaġı: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Gül yanak, gül yüz.

127. Sürür secde yirine gül yañaġın

128. Bisāṭı naḳş olur ṣan ṣūret-i Çiçin

sürḫın ez:

sürḫın ez: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Kırmızı mürekkep ezmek, kırmızı mürekkep hazırlamak.

151. Çü eşki kātibi sürḫın ezerdi

152. Gül evrāḳına bu sözi yazardı

miḥrāb-ı sine:

miḥrāb-ı sine: Kalıp İfade

Mısra: **120**

Göğsün mihrabı.

119. Ṭutar gögsini tiġ-i ġamzesine

120. Anuñ'çün çāk ider miḥrāb-ı sine

maġrib Ḳıl:

maġrib Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Batı yapmak.

129. Çeker geh ġonca-veş başın yaḳaya

130. Ḳılur maġrib giriḫbānını aya

göz bağı:

göz bağı: Deyim

Mısra: **180**

Sihir, büyü.

179. Bu māh efsānesin şöyle uzatdı

180. Ki dün göz bağı efsūnın düketdi

Dizin

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Ferahlatmak.

1. Dem urdı ṣıdḳ-ıla bād-ı seḥergāh

2. Ki ol demde söyindi meşʿal-i māh

bād-ı seḥergāh:

bād-ı seḥergāh: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Seher yeli.

1. Dem urdı ṣıdḳ-ıla bād-ı seḥergāh

2. Ki ol demde söyindi meşʿal-i māh

meşʿal-i māh:

meşʿal-i māh: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Ayın meşalesi, ışığı.

1. Dem urdı ṣıdḳ-ıla bād-ı seḥergāh

2. Ki ol demde söyindi meşʿal-i māh

güş-ı çarḫ:

güş-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Feleğin kulağı II Dünya.

3. Ḫorūs āvāzı gūş-ı çarḫa ṭoldı
4. Seḥer bülbülleri dem-sāz oldı

9. Görür kim gök aġardı zār oldı
10. Yüzine baḳmadın bi̯zār oldı

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

3. Ḫorūs āvāzı gūş-ı çarḫa ṭoldı
4. Seḥer bülbülleri dem-sāz oldı

bi̯zār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Bıkmış, usanmış.

9. Görür kim gök aġardı zār oldı
10. Yüzine baḳmadın bi̯zār oldı

kūs-ı sulṭāni̯:

kūs-ı sulṭāni̯: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Hükümdar mehterhanesine mahsus büyük davul.

5. Mışır'da kūs-ı sulṭāni̯ çalındı
6. Meger kim ḳalʿası Şām'uñ alındı

hi̯ṭāb eyle:

ḫi̯ṭāb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Sözü birine veya birilerine yöneltmek, seslenmek.

11. ʿİtāb-ile ḫi̯ṭāb eylerdi çarḫa
12. Ḳulaġın ṭolduru söylerdi çarḫa

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Ağlamak.

Dizin
kej-revlik it:

kej-revlik it: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Eğri gidişli, düşüncesi ve gidişi kötü, tuttuğu yol çarpık olan.

5. Yüri ferzin gibi kej-revlik itme

6. Virüp beydaḳlaruñ oynuñ ṭaġıtma

İki yüzlülük it:

İki yüzlülük it: Kalıp İfade

Mısra: **9**

İki yüzlü II Riyakar.

9. İki yüzlülük itme rāst-bāz ol

10. Bizi bi-çāre ḳılma çāre-sāz ol

rāst-bāz ol:

rāst-bāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Okun düz gitmesini sağlayan nesne olmak.

9. İki yüzlülük itme rāst-bāz ol

10. Bizi bi-çāre ḳılma çāre-sāz ol

bi-çāre ḳıl:

bi-çāre ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Çaresiz bırakmak, zavallı hale getirmek.

9. İki yüzlülük itme rāst-bāz ol

10. Bizi bi-çāre ḳılma çāre-sāz ol

çāre-sāz ol:

çāre-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Çare bulan, çare bulucu olmak.

9. İki yüzlülük itme rāst-bāz ol

10. Bizi bi-çāre ḳılma çāre-sāz ol

hurşid ol:

ḫurşid ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Güneş gibi olmak.

11. Baña cānān cemāli oldı ḫurşid

12. Viṣāli vaḳti-durur ṣubḥ-ı ümmi̯d

subḥ-ı ümmid:

ṣubḥ-ı ümmi̯d: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Ümit sabahı.

11. Baña cānān cemāli oldı ḫurşi̯d
12. Viṣāli vaḳti-durur ṣubḥ-ı ümmi̯d

semʿ-i żıyāyi̯:

şemʿ-i żıyāyi̯: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Mumun ışığı.

13. Yiter yārüñ yüzinde rūşenāyi̯
14. Gerekmez baña ol şemʿ-i żıyāyi̯

hande id:

ḫande id: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Gülmek.

17. Görüp ḥālüm idersin baña ḫande
18. Ne ḥālüñe idersin ḫande sen de

ḫande id: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gülmek.

17. Görüp ḥālüm idersin baña ḫande
18. Ne ḥālüñe idersin ḫande sen de

sulṭān-ı hāver:

sulṭān-ı ḫāver: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Doğu'nun hükümdarı (Güneş).

19. Gelüpdür üstüñe sulṭān-ı ḫāver
20. Çeküp tı̯ğını ḳanuñ dökmek ister

ādem ol:

ādem ol: Kalıp İfade
Mısra: **21**

İnsan olmak.

21. Mürüvvetsüz olur ġayretsüz ādem
22. Mürüvvet sende anuñ'çün durur kem

bi-ġayret ol:

bi-ġayret ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Çaba harcamamak, ekstra çabaya gerek kalmamak.

23. Niçe bi-ġayret olduñ iy siyeh-rū
24. Siyeh-rūlarda olmazmış eyü ḫū

eyü ol:

eyü ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
İyileşmek.

23. Niçe bi-ġayret olduñ iy siyeh-rū
24. Siyeh-rūlarda olmazmış eyü ḫū

zinet İd:

zi-net İd: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Süslemek.

25. İdersin nev-ʿarūs-ı māhı zi-net
26. İledürsin annı ṣoḥbet-be-ṣoḥbet

nev-ʿarūs-ı māh:

nev-ʿarūs-ı māh: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Yeni gelin gibi ay.

25. İdersin nev-ʿarūs-ı māhı zi-net
26. İledürsin annı ṣoḥbet-be-ṣoḥbet

terk id:

terk id: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Bırakmak, vazgeçmek.

29. Duyılduñ bunda yurduñ terk idersin
30. Göçersin Şām'dan Rūm'a

gidersin

rūm ol:

rūm ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Anadolu'nun ileri gelenleri olmak.

31. Gerekse yiri Rūm olsun gerek Şām
32. İgen müşkildür olmaḳ kişi bed-nām

Şām ol:

Şām ol: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Şam (şehri) olmak.

31. Gerekse yiri Rūm olsun gerek Şām
32. İgen müşkildür olmaḳ kişi bed-nām

bed-nām ol:

bed-nām ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Adı kötüye çıkmak.

31. Gerekse yiri Rūm olsun gerek Şām
32. İgen müşkildür olmaḳ kişi bed-nām

nāle it:

nāle it: Kalıp İfade

Mısra: **35**

İnlemek, feryat etmek.

35. Birez gerdūn elinden nāle itdi
36. Dökerek gözi yaşın döndi gitdi

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Gözyaşı.

35. Birez gerdūn elinden nāle itdi
36. Dökerek gözi yaşın döndi gitdi

Dizin

manẓar-ı zer:

manẓar-ı zer: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Altın pencere.

3. Felek ṭāḳına açdı manẓar-ı zer

4. Yirüñ zindānını ḳıldı münevver

münevver ḳıl:

münevver ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Aydınlatmak.

3. Felek ṭāḳına açdı manẓar-ı zer

4. Yirüñ zindānını ḳıldı münevver

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Uzaklaşmak, uzak olmak.

7. Çün oldı dūr yārüñ gün yüzinden

8. Meh-i nev gibi geçdi kendüzinden

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Orada.

7. Çün oldı dūr yārüñ gün yüzinden

8. Meh-i nev gibi geçdi kendüzinden

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Yeni ay, hilal.

99. Aña dek kim kemāl-i mihr-i pertev

100. Ṣalup maḥv itdi varın çün meh-i nev

sarāy-ı ḫāṣ:

sarāy-ı ḫāṣ: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Hususi saray, özel köşk.

9. Sarāy-ı ḫāṣdan zindāna ḳarşu

10. Açar revzenler ol serv-i semen-bū

serv-i semen-bū:

serv-i semen-bū: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Yasemin kokulu servim II Hz. Yūsuf.

9. Sarāy-ı ḫāṣdan zindāna ḳarşu
10. Açar revzenler ol serv-i semen-bū

lerzān ol:

lerzān ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Titremek, korkudan titremek.

13. Teni̱ lerzān olur si̱m-āb gibi
14. Girür ol manẓara mehtāb gibi

ḳafes ol:

ḳafes ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Kafes olmak.

17. Öñinde ger ḳafes olmasa ol māh
18. Uçardı murġ-ı vaḥşi̱ gibi nā-gāh

murġ-ı vaḥşi̱:

murġ-ı vaḥşi̱: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Vahşi kuş II Zeli̱ḫā.

17. Öñinde ger ḳafes olmasa ol māh
18. Uçardı murġ-ı vaḥşi̱ gibi nā-gāh

gözler dik:

gözler dik: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Dikkatle bakmak.

21. Diküp manẓar gibi zindāna gözler
22. Ḫayāl-i manẓarın rindāne gözler

Hayāl-i manẓar:

Ḫayāl-i manẓar: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Görülen yerin hayali.

21. Diküp manẓar gibi zindāna gözler
22. Ḫayāl-i manẓarın rindāne gözler

kām al:

kām al: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Umduğunu ve istediğini elde etmek, dilediği biçimde zevk almak, keyfini çıkarmak; arzusuna kavuşmak.

23. Yüzi māhından almaġa ḳafes kām
24. Göz olmış cümle-i endām çün dām

cümle-i endām:

cümle-i endām: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Vücudun bütünü.

23. Yüzi māhından almaġa ḳafes kām
24. Göz olmış cümle-i endām çün dām

tir-i naẓar:

ṯir-i naẓar: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Bakış oku II Kötülük getirdiğine inanılan uğursuz bakış.

25. Delinmiş sı̱nesi ṯir-i naẓardan
26. Delük olmış bu ten mānend-i cevşen

mānend-i cevşen:

mānend-i cevşen: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Zırh gibi duran, zırha benzer.

25. Delinmiş sı̱nesi ṯir-i naẓardan
26. Delük olmış bu ten mānend-i cevşen

delük ol:

delük ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**

Çok dokunmak, içine işlemek.

25. Delinmiş sịnesi tịr-i naẓardan
26. Delük olmış bu ten mānend-i cevşen

ḥāżır eyle:

ḥāżır eyle: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Hazırlamak, hazırda bulundurmak.

27. Ḳafes düzmiş ü ḥāżır eylemiş ḳayd
28. Ḫayāl-i murġın ister k'eyleye ṣayd

Hayāl-i murġ:

Ḫayāl-i murġ: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Kuşun hayali.

27. Ḳafes düzmiş ü ḥāżır eylemiş ḳayd
28. Ḫayāl-i murġın ister k'eyleye ṣayd

ṣayd eyle:

ṣayd eyle: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Avlamak ‖ Aşka düşürmek.

27. Ḳafes düzmiş ü ḥāżır eylemiş ḳayd
28. Ḫayāl-i murġın ister k'eyleye ṣayd

dịvāne eyle:

dịvāne eyle: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Deli etmek.

31. Ḳafes içinde dimez dām n'eyler
32. Kişiyi ʿışḳ ḫod dịvāne eyler

ṭūti ol:

ṭūtị ol: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Papağan (gibi) olmak.

33. Şeker-leb yārini añup Zelịḫā
34. Ḳafesde oldı ṭūtị gibi gūyā

ṭāliʿ-i şūm:

ṭāliʿ-i şūm: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Kötü, uğursuz talih.

35. Dir-idi iy dirīġā ṭāliʿ-i şūm
36. Gözüm ol ay yüzinden oldı maḥrūm

maḥrūm ol:

maḥrūm ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Yoksun kalmak .

35. Dir-idi iy dirīġā ṭāliʿ-i şūm
36. Gözüm ol ay yüzinden oldı maḥrūm

ay yüzi:

ay yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Ay yüz, yüzü ay gibi güzel.

35. Dir-idi iy dirīġā ṭāliʿ-i şūm
36. Gözüm ol ay yüzinden oldı maḥrūm

mehcūr id:

mehcūr id: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Vazgeçmek, terk etmek.

41. Tenüm mehcūr idüp cān meclisinden
42. Beni dūr itdi cānān meclisinden

dūr it:

dūr it: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Uzaklaştırmak, uzak eylemek.

41. Tenüm mehcūr idüp cān meclisinden
42. Beni dūr itdi cānān meclisinden

müyesser ol:

müyesser ol: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Nasip olmak.

49. Müyesser olmadı dīdāar görmek

50. Hemi̱n besdür der ü di̱vār görmek

der ü divār:

der ü di̱vār: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Kapı ve duvar.

49. Müyesser olmadı di̱dāar görmek
50. Hemi̱n besdür der ü di̱vār görmek

ele gir:

ele gir: Deyim

Mısra: **52**

Elde etmek, ulaşmak, erişmek.

51. Çü māhı görmezüz burcın görelüm
52. Güher girmez ele dürcin görelüm

menzil-ārā ol:

menzil-ārā ol: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Cihanı süsleyen olmak.

53. Ne yire k'ola ol meh menzil-ārā
54. Olur Ḫuld-ı beri̱nden daḫı aʿlā

Ḫuld-ı beri̱n:

Ḫuld-ı beri̱n: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Kutsal cennet.

53. Ne yire k'ola ol meh menzil-ārā
54. Olur Ḫuld-ı beri̱nden daḫı aʿlā

aʿlā ol:

aʿlā ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Daha yüce olma, güzel olma.

53. Ne yire k'ola ol meh menzil-ārā
54. Olur Ḫuld-ı beri̱nden daḫı aʿlā

gül-istān İd:

gül-istān İd: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Gül bahçesine çevirmek.

55. İder zindānı gül yüzi gül-istān

56. Olur ol ġonca-lebsüz bāġ zindān

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Güle benzeyen yüzü. Gül yüzü.

55. İder zindānı gül yüzi gül-istān

56. Olur ol ġonca-lebsüz bāġ zindān

zindān ol:

zindān ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Hapsolmak.

55. İder zindānı gül yüzi gül-istān

56. Olur ol ġonca-lebsüz bāġ zindān

sāyebānı ol:

sāyebānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Gölgesi olmak, koruyucusu olmak.

59. Ol ev başında var devlet nişānı

60. Ki bu ḫurşīdüñ oldı sāyebānı

āşyānı ol:

āşyānı ol: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Yuva olmak.

61. Sürer pāyına çün yüz āstānı

62. Olur devlet hümāsı āşyānı

revāḳ-ı ṭāḳ:

revāḳ-ı ṭāḳ: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Kubbe çardağı.

63. Olur dīvārı püşṭībān-ı devlet

64. Revāḳ-ı ṭāḳı eyvān-ı

saʿādet

eyvān-ı saʿādet:

eyvān-ı saʿādet: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Mutluluk köşkü.

63. Olur dı̇vārı püştı̇bān-ı devlet
64. Revāḳ-ı ṭāḳı eyvān-ı saʿādet

tapuda ol:

ṭapuda ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Kapıda, eşikde olmak.

67. Mülāzımdur saʿādet ol ḳapuda
68. İder ḫidmet olur her gün ṭapuda

her gün:

her gün: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Her gün, daima.

67. Mülāzımdur saʿādet ol ḳapuda
68. İder ḫidmet olur her gün ṭapuda

ḫidmet İd:

ḫidmet İd: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Hizmet etmek.

67. Mülāzımdur saʿādet ol ḳapuda
68. İder ḫidmet olur her gün ṭapuda

maʿmūr id:

maʿmūr id: Kalıp İfade

Mısra: **69**

İmar etmek, bayındır hale getirmek, geliştirip güzelleştirmek.

69. Cemāli ḳanġı beyti k’ide maʿmūr
70. Olur her revzeni bir mihr-i pür-nūr

mihr-i pür-nūr ol:

mihr-i pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Çok aydınlık, parlak güneş olmak.

69. Cemāli ḳanġı beyti k'ide maʿmūr

70. Olur her revzeni bir mihr-i pür-nūr

tiġ-ı mihr:

tiġ-ı mihr: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Güneş kılıcı.

71. Uraydı tiġ-ı mihri buña yāre

72. Olaydum ẕerre gibi pāre pāre

pāre pāre ol:

pāre pāre ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Parça parça olmak, parçalanmak.

71. Uraydı tiġ-ı mihri buña yāre

72. Olaydum ẕerre gibi pāre pāre

reşk it:

reşk it: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Kıskanmak; gıpta ile bakmak.

75. Nice reşk itmeyem ben ol zemīne

76. Ki ol servüñ irüpdür sāyesine

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Gözyaşı, girye.

77. Siler geh dāmenine gözi yaşın

78. Sürer geh başmaġı altına başın

muʿaṭṭar eyle:

muʿaṭṭar eyle: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Güzel kokulu yapan, o hale getiren.

79. Ṣaçı çi̱ni ṣaçar müşk-ile ʿanber
80. Dimāġın eyler ol būdan muʿaṭṭar

nakş ol:

nakş ol: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Resmetmek, işlemek.

81. Ne yir kim nakş olur kebkeblerinden
82. Saʿādet āsmānıdur muʿayyen

seyrān eyle:

seyrān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **86**
izlemek, gezip dolaşmak.

85. Gice iderdi yine ʿazm-i zindān
86. Varup cān gülşenin eylerdi seyrān

bāzār eyle:

bāzār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Pazarlık etmek.

87. Varup di̱dār-ile eylerdi bāzār
88. Virürdi manẓarından Mıṣr'a envār

bāzār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Pazarlık etmek.

89. İdüp di̱vār-ile gündüzde güftār
90. Gice di̱dār-ile eylerdi bāzār

güftār İd:

güftār İd: Kalıp İfade
Mısra: **89**
Söyleşmek, konuşmak.

89. İdüp di̱vār-ile gündüzde güftār
90. Gice di̱dār-ile eylerdi bāzār

şevḳ-ı didār:

şevḳ-ı dı̣dār: Kalıp İfade

Mısra: **91**

(Sevgilinin) yüzünü görme arzusu.

91. Alup ṣu gibi gönlin şevḳ-ı dı̣dār
92. İçinden eyler-idi nāle vü zār

nāle vü zār eyle:

nāle vü zār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Ağlayıp inlemek.

91. Alup ṣu gibi gönlin şevḳ-ı dı̣dār
92. İçinden eyler-idi nāle vü zār

ṣāyim ol:

ṣāyim ol: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Oruçlu olmak.

93. Olurdı hecr ile her günde ṣāyim
94. Düni vaṣl-ıla Ḳadr olmışdı dāyim

Kadr ol:

Ḳadr ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Kadir gecesi gibi değerli olmak.

93. Olurdı hecr ile her günde ṣāyim
94. Düni vaṣl-ıla Ḳadr olmışdı dāyim

āşüfte ḥāli ol:

āşüfte ḥāli ol: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Hâli perişan olmak.

95. Olup günden güne āşüfte ḥāli
96. Bu ḥāl-ile geçerdi māh u sāli

günden güne:

günden güne: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Gün geçtikçe, git gide, her gün

biraz daha.

95. Olup günden güne āşüfte ḥāli
96. Bu ḥāl-ile geçerdi māh u sāli

māh u sāl:

māh u sāl: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Ay ve yıl.

95. Olup günden güne āşüfte ḥāli
96. Bu ḥāl-ile geçerdi māh u sāli

gözine girmez ol:

gözine girmez ol: Deyim
Mısra: **97**
Gözüne görünmedi, hiçe saydı.

97. Gözine girmez oldı dār ü deyyār
98. İçinden çıḳmaz oldı ṣūret-i yār

ṣūret-i yār:

ṣūret-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Sevgilinin sureti.

97. Gözine girmez oldı dār ü deyyār
98. İçinden çıḳmaz oldı ṣūret-i yār

çıkmaz ol:

çıḳmaz ol: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Çıkamamak, olduğu yerde kalmak.

97. Gözine girmez oldı dār ü deyyār
98. İçinden çıḳmaz oldı ṣūret-i yār

kemāl-i mihr-i pertev:

kemāl-i mihr-i pertev: Kalıp İfade
Mısra: **99**
Parlak güneşin olgunluğu.

99. Aña dek kim kemāl-i mihr-i pertev
100. Ṣalup maḥv itdi varın çün

meh-i nev

101. Ḫayāl-i yār-ile hem-ḫāne oldı
102. Cihāndan cān-ıla bi̯gāne oldı

aña dek:

aña dek: Kalıp İfade
Mısra: **99**
O zamana kadar.

99. Aña dek kim kemāl-i mihr-i pertev
100. Ṣalup maḥv itdi varın çün meh-i nev

Hayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Yarin hayali II Hz. Yûsuf.

101. Ḫayāl-i yār-ile hem-ḫāne oldı
102. Cihāndan cān-ıla bi̯gāne oldı

maḥv it:

maḥv it: Kalıp İfade
Mısra: **100**
Mahvetmek, yok etmek, harap etmek.

99. Aña dek kim kemāl-i mihr-i pertev
100. Ṣalup maḥv itdi varın çün meh-i nev

bi̯gāne ol:

bi̯gāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
İlgisini kesmek, ilgisiz olmak.

101. Ḫayāl-i yār-ile hem-ḫāne oldı
102. Cihāndan cān-ıla bi̯gāne oldı

hem-ḫāne ol:

hem-ḫāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **101**
Aynı evde bulunmak.

cān gözini dik:

cān gözini dik: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Gönül gözü ile dikkatlice bakmak.

103. Diküp cānān yüzine cān gözini
104. Bulup yārin yitürmüş kendüzini

kendüzini yitür:

kendüzini yitür: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kendini kaybetmek.

103. Diküp cānān yüzine cān gözini
104. Bulup yārin yitürmüş kendüzini

gözi görmez:

gözi görmez: Deyim

Mısra: **105**

Önemsememek, ilgilenmemek, dikkati ve ilgisi tek bir varlıkta olmak.

105. Gözi görmezdi illā yār yüzin
106. İşitmezdi ḳulaġ'aġyar sözin

fark eyle:

farḳ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Fark etmek, farkına varmak; anlamak, sezmek.

107. Gözi farḳ eylemezdi ṣol u ṣaġı
108. Eli durmazdı ṭutmazdı ayaġı

ayaġı ṭutmaz:

ayaġı ṭutmaz: Deyim

Mısra: **108**

Bacakları tutmaz olmak; yürüyemeyecek duruma gelmek.

107. Gözi farḳ eylemezdi ṣol u ṣaġı
108. Eli durmazdı ṭutmazdı ayaġı

eli durmaz:

eli durmaz: Deyim

Mısra: **108**

İş yapabilecek durumda olmamak.

107. Gözi farḳ eylemezdi ṣol u ṣaġı
108. Eli durmazdı ṭutmazdı ayaġı

nakş-ı Çin:

nakş-ı Çin: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Çin nakşı, resmi.

109. Bu ḥāliyle ne maʿdūm u ne mevcūd
110. Ṭurur ol naḳş-ı Çin çün sāye bi-ḫod

raġbet it:

raġbet it: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Rağbet etmek, ilgi göstermek.

113. Yimege içmege itmezdi raġbet
114. Ġıdā-yı rūḥdan almışdı lezzet

Ġıdā-yı rūḥ:

Ġıdā-yı rūḥ: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Ruhun gıdası.

113. Yimege içmege itmezdi raġbet
114. Ġıdā-yı rūḥdan almışdı lezzet

yimekden içmekden kesil:

yimekden içmekden kesil: Deyim

Mısra: **118**

İştahı kalmamak, üzüntüden yemek yiyemez duruma gelmek.

117. Geçüp ḥayvān gibi ten beslemekden
118. Kesilmiş-idi içmekden yimekden

kemāle ir:

kemāle ir: Kalıp İfade

Mısra: **119**

Olgunlaşmak.

119. Kemāle irmedin gümrāhlıġı
120. Teninden var-iken āgāglıġı

günlerde bir gün:

günlerde bir gün: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Günlerden bir gün, geçmiş zamana ait herhangi bir gün.

121. Olur günlerde bir gün faṣda ḥācet
122. Gelüp cerrāḥ ider cismin cerāḥat

hācet ol:

ḥācet ol: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Gerekli olmak, lazım olmak.

121. Olur günlerde bir gün faṣda ḥācet
122. Gelüp cerrāḥ ider cismin cerāḥat

cerāḥat id:

cerāḥat id: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Ameliyat etmek, yaralamak.

121. Olur günlerde bir gün faṣda ḥācet
122. Gelüp cerrāḥ ider cismin cerāḥat

nihāl-i ʿāc:

nihāl-i ʿāc: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Fil dişi fidanı.

123. Bitürür bir dem içre ḳolı bağı
124. Nihāl-i ʿācdan mercān budağı

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Dolmak, dolu duruma gelmek; çoğalmak, artmak.

127. Pür olmış dostdan şöyle reg ü post
128. Ki çıkmaz postdan illā

gine dost

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Dolmak.

131. Ṣafāsı ʿışḳ bezminüñ ne ḫoşdur

132. K'olur peymāne-i ten şevḳ-ıla pür

postdan dost çıkmaz:

postdan dost çıkmaz: Deyim

Mısra: **128**

Deriden dost olmaz.

127. Pür olmış dostdan şöyle reg ü post

128. Ki çıkmaz postdan illā gine dost

yār-ile ol:

yār-ile ol: Kalıp İfade

Mısra: **129**

Dost, sevgili ile olmak.

129. Kişi şöyle gerek yār-ile olmaḳ

130. Boşalup kendüzi yār-ile ṭolmaḳ

peymāne-i ten:

peymāne-i ten: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Ten kadehi II Vücud, cisim, beden.

131. Ṣafāsı ʿışḳ bezminüñ ne ḫoşdur

132. K'olur peymāne-i ten şevḳ-ıla pür

cām-ı şevḳ:

cām-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Arzu kadehi.

133. Zeliḫā cām-ı şevḳ-ıla olup mest

134. Ḥariḟ-i ʿışḳ-ıla olmışdı hem-dest

mest ol:

mest ol: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Sarhoş olmak.

133. Zeli̱ḫā cām-ı şevḳ-ıla olup mest
134. Ḥari̱f-i ʿışḳ-ıla olmışdı hem-dest

hem-dest ol:

hem-dest ol: Kalıp İfade
Mısra: **134**
El ele vermek, beraber olmak; arkadaş olmak.

133. Zeli̱ḫā cām-ı şevḳ-ıla olup mest
134. Ḥari̱f-i ʿışḳ-ıla olmışdı hem-dest

Harif-i ʿışḳ:

Ḥari̱f-i ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **134**
Aşka dost, arkadaş.

133. Zeli̱ḫā cām-ı şevḳ-ıla olup mest
134. Ḥari̱f-i ʿışḳ-ıla olmışdı hem-dest

hevā-yı tāc u taḫt:

hevā-yı tāc u taḫt: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Tac ve taht arzusu II Makam arzusu.

135. Gidüp başdan hevā-yı tāc u taḫtı
136. Hevā odına yaḳmış raḫt u baḫtı

başdan gid:

başdan gid: Kalıp İfade
Mısra: **135**
Başından gitmek: Rahatsızlık duyulan bir kişi veya durumun rahatsız olan kişiden uzaklaşması.

135. Gidüp başdan hevā-yı tāc u taḫtı
136. Hevā odına yaḳmış raḫt u baḫtı

raḫt u baḫt:

raḫt u baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **136**
Mal ve mülk.

135. Gidüp başdan hevā-yı tāc u taḫtı
136. Hevā odına yaḳmış raḫt u baḫtı

nakş u nḭreng:

nakş u nḭreng: Kalıp İfade
Mısra: **138**
Süs ve görüntü.

137. Vücūdı meyvesinden būy-ıla reng
138. Gidüp ḳalmamış-ıdı naḳş u nḭreng

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Aşk derdi, gamı.

139. Maḥabbet naḳşı-y-ıla içi ṭolmış
140. Ġam-ı ʿışḳa düşüp yek-reng olmış

yek-reng ol:

yek-reng ol: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Tek renk olmak, bütünleşmek, iç içe olmak.

139. Maḥabbet naḳşı-y-ıla içi ṭolmış
140. Ġam-ı ʿışḳa düşüp yek-reng olmış

berg-i nāzım:

berg-i nāzım: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Şiirin yaprakları II Söz.

141. Nihāl-i serv dökmiş berg-i nāzım
142. Unutmış ʿandelḭb-i dil niyāzın

ʿandelib-i dil:

ʿandelḭb-i dil: Kalıp İfade
Mısra: **142**
Gönül bülbülü II Aşık, seven.

141. Nihāl-i serv dökmiş berg-i nāzım
142. Unutmış ʿandelḭb-i dil

niyāzın

kemāl-i ʿışḳ:

kemāl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Aşkın mükemmelliği, olgunluğu.

143. Kemāl-i ʿışḳ-ıla çün ola birlik
144. Niyāz u nāz ḳalmaz anda dirlik

birlik ol:

birlik ol: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Bir olmak, aynileşmek, hemhâl olmak.

143. Kemāl-i ʿışḳ-ıla çün ola birlik
144. Niyāz u nāz ḳalmaz anda dirlik

niyāz u nāz:

niyāz u nāz: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Yalvarma ve yakarma.

143. Kemāl-i ʿışḳ-ıla çün ola birlik
144. Niyāz u nāz ḳalmaz anda dirlik

derc it:

derc it: Kalıp İfade

Mısra: **146**

Yazmak, kaydetmek.

145. Bulan gençinesin ol dürr-ile pür
146. Ġazel dürcinde derc itmiş birez dür

kendüzinden geç:

kendüzinden geç: Deyim

Mısra: **8**

Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak.

7. Çün oldı dür yārüñ gün yüzinden
8. Meh-i nev gibi geçdi kendüzinden

ʿazm-i zindān id:

ʿazm-i zindān id: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Zindana gitmeye karar vermek.

85. Gice iderdi yine ʿazm-i zindān
86. Varup cān gülşenin eylerdi seyrān

püşṭibān-ı devlet ol:

püşṭibān-ı devlet ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Devlet desteği olmak.

63. Olur dı̇vārı püşṭı̇bān-ı devlet
64. Revāḳ-ı ṭāḳı eyvān-ı saʿādet

nevālar İd:

nevālar İd: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Seslenmek.

19. Ḳafes içinde bu bülbül düzüp yir
20. İder gül yādına dürlü nevālar

göz ol:

göz ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Göz gibi olmak II göz göz olmak. Üzerinde birçok göz, delik oluşmak veya bulunmak.

23. Yüzi māhından almaġa ḳafes kām
24. Göz olmış cümle-i endām çün dām

ser-nigūn ol:

ser-nigūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Ters dönmek, baş aşağı, tepetaklak olmak II Talihsiz, bahtsız olmak.

73. Olaydum ser-nigūn revzenlerinden
74. Güneş yüzin göreydüm bārı̇ rūşen

nihāl-i serv:

nihāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Serv/selvi fidanı.

141. Nihāl-i serv dökmiş berg-i nāzım
142. Unutmış ʿandelīb-i dil niyāzın

kan şaçıl:

ḳan şaçıl: Deyim

Mısra: **125**

Çokça kan dökülmek.

125. Ne yire kim ḳolınadn ḳan ṣaçıldı
126. Ḳalemsüz Yūsuf'uñ adı yazıldı

Dizin

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Her biri.

5. Muḳarreb her biri sulṭān ḳatında
6. Gice gündüz olurlar ṣoḥbetinde

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Ayrı ayrı, beheri.

9. İder mey gibi ʿayşın bunlaruñ telḫ
10. Meh-i bedr iken olur her biri selḫ

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Her biri

25. Olur her birine bir ḥāl vāḳiʿ
26. Biri ʿayn-i żarar birisi nāfiʿ

şoḫbetinde ol:

şoḫbetinde ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sohbetinde bulunmak.

5. Muḳarreb her biri sulṭān ḳatında
6. Gice gündüz olurlar ṣoḥbetinde

çeşm-i bed:

çeşm-i bed: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kötü göz, kem göz.

7. İrişür çeşm-i bed bunlara nā-gāh
8. Ki az cismiyle çoḳ ḫışm eyleyüüp şāh

ḫışm eyle:

ḫışm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Öfkelenmek, kızmak.

7. İrişür çeşm-i bed bunlara nā-gāh
8. Ki az cismiyle çoḳ ḫışm eyleyüüp şāh

telḫ İd:

telḫ İd: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Acıtmak.

9. İder mey gibi ʿayşın bunlaruñ telḫ
10. Meh-i bedr iken olur her biri selḫ

meh-i bedr selḥ ol:

meh-i bedr selḫ ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Dolunayı hilal hâline gelmek; mutlu zamanların yerini kötü günler almak.

9. İder mey gibi ʿayşın bunlaruñ telḫ
10. Meh-i bedr iken olur her biri selḫ

Ṣafā vü zevḳ:

Ṣafā vü zevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Eğlence ve zevk.

11. Bulamaz aġzı dadın çāşnį-gįr
12. Ṣafā vü zevḳ ḫvānından olur sįr

sir ol:

sįr ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Doymak.

11. Bulamaz aġzı dadın çāşnį-gįr
12. Ṣafā vü ẕevḳ ḫ∨ānından olur sįr

çeşm-i sāġar:

çeşm-i sāġar: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Kadehin gözü.

13. Dil-i sāḳį olur çün çeşm-i sāġar
14. İçi lāle gibi ḳan-ıla ṭolar

dil-i sāḳi ol:

dil-i sāḳį ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Kadeh sunan gönül.

13. Dil-i sāḳį olur çün çeşm-i sāġar
14. İçi lāle gibi ḳan-ıla ṭolar

gülzār-ı ṣafā:

gülzār-ı ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Mutluluk bahçesi.

15. Sürer bunları gülzār-ı ṣafādan
16. Virür zindān-ı miḥnet içre mesken

zindān-ı miḥnet:

zindān-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Gam zindanı.

15. Sürer bunları gülzār-ı ṣafādan
16. Virür zindān-ı miḥnet içre mesken

derd ü miḥnet:

derd ü miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Dert ve sıkıntı.

17. Görüp devrān elinden derd ü miḥnet
18. Çekerler ḥabs-i zindān niçe müddet

ḥabs-i zindān:

ḥabs-i zindān: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Zindana hapsolmak.

17. Görüp devrān elinden derd ü miḥnet
18. Çekerler ḥabs-i zindān niçe müddet

āşnāyi İd:

āşnāyį İd: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dostluk etmek.

19. İderler Yūsuf-ıla āşnāyį
20. Bulurlar gün yüzinden rūşenāyį

baş Çek:

baş Çek: Deyim
Mısra: **21**
Liderlik etmek II İsyan etmek, itaat etmemek.

21. Çeküp ġaflet yaḳasın içine baş
22. Yaturlar bir gice bu iki yoldaş

baḥr-i ḫayāl:

baḥr-i ḫayāl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Hayal denizi.

23. Girerler çünki iḳlįm-i miṡāle
24. Ṭalar ġavvāṣ-ı cān baḥr-i ḫayāle

ġavvāṣ-ı cān:

ġavvāṣ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Can dalgıcı.

23. Girerler çünki iḳlįm-i miṡāle
24. Ṭalar ġavvāṣ-ı cān baḥr-i ḫayāle

vāḳiʿ ol:

vāḳiʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Gerçekleşme, vuku bulma,

meydana gelme.

25. Olur her birine bir ḥāl vāḳiʿ
26. Biri ʿayn-i żarar birisi nāfiʿ

ʿayn-i żarar:

ʿayn-i żarar: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Zarar görmüş; ziyanın, kaybın kendisi.

25. Olur her birine bir ḥāl vāḳiʿ
26. Biri ʿayn-i żarar birisi nāfiʿ

taḳrir id:

taḳrīr id: Kalıp İfade
Mısra: **32**
İfade etmek.

31. Gelürler Yūsuf'a ol ḥāli dirler
32. Ne kim düş gördiler taḳrīr iderler

baḥr-i fikr:

baḥr-i fikr: Kalıp İfade
Mısra: **33**
Fikir denizi.

33. Birez dem baḥr-i fikre ṭaldı Yūsuf
34. Taʿaccüb ḳıldı başın ṣaldı Yūsuf

taʿaccüb kıl:

taʿaccüb ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Şaşmak, hayret etmek.

33. Birez dem baḥr-i fikre ṭaldı Yūsuf
34. Taʿaccüb ḳıldı başın ṣaldı Yūsuf

başın şal:

başın şal: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Başını eğmek.

33. Birez dem baḥr-i fikre ṭaldı Yūsuf
34. Taʿaccüb ḳıldı başın ṣaldı Yūsuf

ḥāl ol:

ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Durum olmak.

35. Ne ḥāl olacaġın bunlara bildi

36. Düşin ol veçh-ile taʿbīr ḳıldı

ber-dār ol:

ber-dār ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Asılmak, idam edilmek.

37. Birine didi sen ber-dār olursın

38. Birine didi ber-ḫurdār olursın

ber-hurdār ol:

ber-ḫurdār ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Mesut olmak, muradına ermek.

37. Birine didi sen ber-dār olursın

38. Birine didi ber-ḫurdār olursın

vaşıyyet it:

vaşıyyet it: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Öldükten sonra herhangi bir şeyin yapılmasını istemek.

39. Vaṣıyyet itdi didi iy vefā-dār

40. Ḳatuñda bitecek bir ḥācetüm var

dem-sāz ol:

dem-sāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

41. Ṣafā bezminde çün dem-sāz olasın

42. Şehe söz añmaġa furṣat bulasın

söz añ:

söz añ: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Söz anlamak, laftan anlamak.

41. Ṣafā bezminde çün dem-

sāz olasın

42. Şehe söz añmaġa furṣat bulasın

dād id:

dād id: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Sızlanmak II İmdad dilemek, adalet istemek.

43. Benüm bi̱-dādum anda dād idesin

44. Bu ẓulme ola kim bir dād idesin

dād id: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Adaletle, iyilikle muamele etmek.

43. Benüm bi̱-dādum anda dād idesin

44. Bu ẓulme ola kim bir dād idesin

ẓulm ol:

ẓulm ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Haksızlık yapılmak, zulüm edilmek.

45. Diyesin ẓulm olmış bir ġari̱be

46. Niṣāb-ı maʿdeletden bi̱-naṣi̱be

niṣāb-ı maʿdelet:

niṣāb-ı maʿdelet: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Hakkına düşen, adalet hissesi.

45. Diyesin ẓulm olmış bir ġari̱be

46. Niṣāb-ı maʿdeletden bi̱-naṣi̱be

güşe-i zindān:

güşe-i zindān: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Zindan köşesi.

47. Ki ḳalmış güşe-i zindānda mehcūr

48. Çeh-i zindānda olmış zār u maḳhūr

zār u maḳhūr ol:

zār u maḳhūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Ağlamış ve kahrolunmuş, helâk edilmiş.

47. Ki ḳalmış güşe-i zindānda mehcūr

48. Çeh-i zindānda olmış zār u maḳhūr

Çeh-i zindān:

Çeh-i zindān: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Zindan çukuru.

47. Ki ḳalmış güşe-i zindānda mehcūr

48. Çeh-i zindānda olmış zār u maḳhūr

şıġa mı:

şıġa mı: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Yakışır mı, uyar mı?

49. Bu iş ʿadline sulṭānuñ şıġa mı

50. Senün ʿahdüñde ẓulm itmek revā mı

zulm it:

ẓulm it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Zulüm etmek, eziyet etmek.

49. Bu iş ʿadline sulṭānuñ şıġa mı

50. Senün ʿahdüñde ẓulm itmek revā mı

revā mı:

revā mı: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.

49. Bu iş ʿadline sulṭānuñ şıġa mı

50. Senün ʿahdüñde ẓulm itmek revā mı

bu yüzden:

bu yüzden: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Bu nedenle.

51. Bu yüzden her ne söz didiyse Yūsuf
52. Teḳabbül itdi bir bir bi̱-tekellüf

her ne:

her ne: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Her ne, her ne olursa olsun, her şey.

51. Bu yüzden her ne söz didiyse Yūsuf
52. Teḳabbül itdi bir bir bi̱-tekellüf

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Tek tek, birer birer.

51. Bu yüzden her ne söz didiyse Yūsuf
52. Teḳabbül itdi bir bir bi̱-tekellüf

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Kurtulmak, serbest kalmak.

53. Didi āzād olursam ben kemi̱ne
54. Ne ḳulluḳ kim didüñ ḳoyam yirine

ʿale'r-reʾs:

ʿale'r-reʾs: Deyim
Mısra: **55**
"Baş ve göz üstüne" başüstüne, peki II Baş üstüne, istenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan bir söz.

55. Bitürem işüñi senüñ ʿale'r-reʾs
56. Murāduñ ḥāṣıl ola eyleme yeʾs

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Elde etmek, kazanmak.

55. Bitürem işüñi senüñ ʿale’r-reʾs
56. Murāduñ ḥāṣıl ola eyleme yeʾs

yeʾs eyle:

yeʾs eyle: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Ümitsizliğe düşmek.

55. Bitürem işüñi senüñ ʿale’r-reʾs
56. Murāduñ ḥāṣıl ola eyleme yeʾs

muḥkem it:

muḥkem it: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Sabit etmek, sağlamlaştırmak.

57. Bu ʿahdi anuñ-ıla muḥkem itdi
58. Vefā-hengāmı geldükde unutdı

ʿabd-i ḫaṣı ol:

ʿabd-i ḫaṣı ol: Kalıp İfade
Mısra: **60**
Has kul olmak.

59. Çıḳup çün buldı zindāndan ḫalāṣı
60. Yine sulṭānuñ oldı ʿabd-i ḫaṣı

peymān it:

peymān it: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Yemin etmek.

61. Öginden gitdi ol itdügi peymān
62. ʿAceb ġālib-durur insāna nisyān

nisyān ol:

nisyān ol: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Unutmak, unutulmak.

63. Eger insāna nisyān olmayaydı
64. Melek olaydı insān olmayaydı

insān ol:

insān ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

İnsan olmak.

63. Eger insāna nisyān olmayaydı
64. Melek olaydı insān olmayaydı

melek ol:

melek ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Melek gibi olmak II Güzel iyi huylu olmak.

63. Eger insāna nisyān olmayaydı
64. Melek olaydı insān olmayaydı

tevessül ḳıl:

tevessül ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Sarılmak, teslim olmak.

65. Çü Yūsuf ḳıldı aġyāra tevessül
66. Cefā-yı yāre ḳılmadı taḥammül

taḥammül ḳıl:

taḥammül ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Dayanmak, katlanmak.

65. Çü Yūsuf ḳıldı aġyāra tevessül
66. Cefā-yı yāre ḳılmadı taḥammül

cefā-yı yār:

cefā-yı yār: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Sevgilinin cefası.

65. Çü Yūsuf ḳıldı aġyāra tevessül
66. Cefā-yı yāre ḳılmadı taḥammül

nihāl-i vaʿd:

nihāl-i vaʿd: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Vaad fidanı.

67. Birez müddet daḫı maḥbūs ḳaldı
68. Nihāl-i vaʿdden meʾyūs ḳaldı

teḳabül it: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Karşılık vermek.

51. Bu yüzden her ne söz didiyse Yūsuf
52. Teḳabbül itdi bir bir bi̯-tekellüf

ola kim:

ola kim: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Ola ki.

43. Benüm bi̯-dādum anda dād idesin
44. Bu ẓulme ola kim bir dād idesin

düşin taʿbir kıl:

düşin taʿbi̯r ḳıl: Deyim
Mısra: **36**
Rüya yorumlamak.

35. Ne ḥāl olacaġın bunlara bildi
36. Düşin ol veçh-ile taʿbi̯r ḳıldı

iklim-i miŝāl:

iḳli̯m-i miŝāl: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Rüya ülkesi.

23. Girerler çünki iḳli̯m-i miŝāle
24. Ṭalar ġavvāṣ-ı cān baḥr-i ḫayāle

Dizin
bāzi it:

bāzi̯ it: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Oynamak, eğlenmek.

1. Meger bir gün ki çarḫuñ ḥoḳḳa-bāzı
2. Duḫānı̯ ḫayme ḳurdı itdi

teḳabül it:

bāzi̯

naṭʿ-ı sipihr:

naṭʿ-ı sipihr: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Feleğin örtüsü.

3. Ṭoḳuz ḥoḳḳa ḳodı naṭʿ-ı sipihre

4. İdindi māh ü mihre iki mühre

mühre id:

mühre id: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kağıtları cilalamak, parlak, pürüzsüz ve kolay yazılır duruma getirmek için kullanılan, billûr veya istiridye kabuğundan yapılmış yuvarlak alet edinmek.

3. Ṭoḳuz ḥoḳḳa ḳodı naṭʿ-ı sipihre

4. İdindi māh ü mihre iki mühre

biñ biñ:

biñ biñ: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Binlerce, pek çok.

5. İdüp bu mührelerle cüst ü bāzi̯

6. İder her işde biñ biñ ḥi̯le-bāzi̯

hile-bāzi̯ İd:

ḥi̯le-bāzi̯ İd: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Aldatmak, oyun yapmak.

5. İdüp bu mührelerle cüst ü bāzi̯

6. İder her işde biñ biñ ḥi̯le-bāzi̯

pür-mühre eyle:

pür-mühre eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yuvarlak cisimle doldurmak.

7. Geh açar mühresini gāh gizler

8. Sipihrüñ dāmenin pür-mühre eyler

efsūn-ı ḫ∨āb:

efsūn-ı ḫ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Uyuku sihri.

11. Birez demden oḳur efsūn-ı ḫ∨ābı

12. Ṭutar ḫalḳuñ yüzin uyḫu niḳābı

ḫile eyle:

ḫile eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Hile yapmak.

13. Gözin insānuñ uyḫu birle baġlar

14. Ki tā görmeyeler ne ḫile eyler

uyḫusı ol:

uyḫusı ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Uykusu olmak.

15. Yidürür bunlara afyūn meh-tāb

16. Ḳalur uyḫusı olmayan da bi-tāb

ḳurd u ḳuş:

ḳurd u ḳuş: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Kurt ve kuş II Herkes hatta kurt ve kuş bile bağlamında kullanılmıştır.

17. Felek uyḫu evine perde gerdi

18. Yirinde ḳurd u ḳuş uyḫuya vardı

kūr eyle:

kūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Kör etmek.

19. Çi-ger ten gözin uyḫū kūr eyler

20. Veli̇kin cān gözin pür-nūr eyler

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **20**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

19. Çi-ger ten gözin uyḫū kūr eyler

20. Veli̯kin cān gözin pür-nūr eyler

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Nurla doldurmak, aydınlatmak.

19. Çi-ger ten gözin uyḫū kūr eyler

20. Veli̯kin cān gözin pür-nūr eyler

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

23. Ḳaçan uyḫuya varur ādemi-zād

24. Gider bend-i taʿalluḳ olur āzād

bend-i taʿalluḳ:

bend-i taʿalluḳ: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Dünyevî bağ.

23. Ḳaçan uyḫuya varur ādemi-zād

24. Gider bend-i taʿalluḳ olur āzād

ārāyişinden ol:

ārāyişinden ol: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Süs olmak.

25. Olur sāde cihān ārāyişinden

26. Yüzin yur āb u gil ālāyişinden

āb u gil:

āb u gil: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Su ve toprak.

25. Olur sāde cihān ārāyişinden

26. Yüzin yur āb u gil ālāyişinden

h∨āb eyle:

ḫ∨āb eyle: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Uyumak.

27. Ferişte-siṙet eyler ādemi ḫ∨āb
28. ʿAceb ʿālem-durur bu ʿālem-i ḫ∨āb

ʿālem-i ḫ∨āb:

ʿālem-i ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Uyku alemi || Rüyâ.

27. Ferişte-siṙet eyler ādemi ḫ∨āb
28. ʿAceb ʿālem-durur bu ʿālem-i ḫ∨āb

seyrān İd:

seyrān İd: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

29. Anuñ'çün uyḫuya vardukça insān
30. İder bir laḥẓada biñ dürlü seyrān

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Haberdar olmak.

31. Bulur meşrıḳda-y-iken maġribe rāh
32. Girü maġribd'olur meşriḳa āgāh

istiḳbāl Ḳıl:

istiḳbāl Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Karşılamak.

33. Bilinür māżiṙler fi'l-ḥāl aña
34. Ḳılur müstaḳbel istiḳbāl aña

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Gizlenmek.

35. Gezer ʿālem için çıḳmaz yirinden
36. Biri mestūr olamaz gözlerinden

perde-i ḥ∨āb:

perde-i ḥ∨āb: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Uyku örtüsü.

39. Olur çün perde-i ḥ∨āb içre insān
40. Ġilāfından çıḳar āyi̯ne-i cān

insān ol:

insān ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

İnsan olmak.

39. Olur çün perde-i ḥ∨āb içre insān
40. Ġilāfından çıḳar āyi̯ne-i cān

āyi̯ne-i cān:

āyi̯ne-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Gönül aynası.

39. Olur çün perde-i ḥ∨āb içre insān
40. Ġilāfından çıḳar āyi̯ne-i cān

ṣāfi vü rūşen ol:

ṣāfi vü rūşen ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Temiz ve parlak olmak.

43. Taʿallüḳ jengi çün gide yüzinden
44. Güneş gibi olur ṣāfi vü rūşen

ṣāfi ol:

ṣāfi ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Duru, temiz olmak.

45. Bu āyi̯ne çü ṣāfi ola bi̯-reyb
46. Ḳılur cilve ʿarūs-ı şāhid-i

ġayb

48. Olur bir laḥẓada anda muṣavver

ʿarūs-ı şāhid-i ġayb:

ʿarūs-ı şāhid-i ġayb: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Görülmeye şahidin gelini.

45. Bu āyi̯ne çü ṣāfi ola bi̯-reyb
46. Ḳılur cilve ʿarūs-ı şāhid-i ġayb

kārgāh-ı āferiniş:

kārgāh-ı āferi̯niş: Kalıp İfade
Mısra: **49**
Yaradılış yeri.

49. Görinür kārgāh-ı āferi̯niş
50. Geniş olur açılur rāh-ı bi̯niş

cilve Ḳıl:

cilve Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Tecelli etmek, görünmek.

45. Bu āyi̯ne çü ṣāfi ola bi̯-reyb
46. Ḳılur cilve ʿarūs-ı şāhid-i ġayb

rāh-ı biniş:

rāh-ı bi̯niş: Kalıp İfade
Mısra: **50**
İzi belli olmayan yol.

49. Görinür kārgāh-ı āferi̯niş
50. Geniş olur açılur rāh-ı bi̯niş

muṣavver ol:

muṣavver ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Resmedilme, çizilme.

47. Cihānda olmış olacaḳ ne kim var

geniş ol:

geniş ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Geniş olmak.

49. Görinür kārgāh-ı āferi̯niş
50. Geniş olur açılur rāh-ı bi̯niş

efsāne ḳıl:

efsāne ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Efsane etmek.

51. Ṣayıḳlar bu göñül uyḫuya ṭaldı

52. Füsūn aldı bizi efsāne ḳıldı

taʿbirin it:

taʿbīrin it: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Yorumlamak, açıklamak.

55. Görülmedük düşüñ taʿbīrin itme

56. Murāda başla taḳrirüñ uzatma

ʿişret İd:

ʿişret İd: Kalıp İfade

Mısra: **58**

İşret etmek; eğlenme ve içki içme.

57. Şebistānında sulṭān gice ḫalvet

58. İderken bir iki yār-ile ʿişret

sāḳi-i hvāb:

sāḳi-i ḫvāb: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Uyku sunan.

59. Ṣunar sāġar eline sāḳi-i ḫvāb

60. İder nergislerin ol bāde sīr-āb

sir-āb İd:

sīr-āb İd: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Suyla doldurmak, suya kanmış hale getirmek.

59. Ṣunar sāġar eline sāḳi-i ḫvāb

60. İder nergislerin ol bāde sīr-āb

buhār-ı bāde:

buḫār-ı bāde: Kalıp İfade

Mısra: **61**

Şarap buğusu.

61. Buḫār-ı bāde çün gözine ṭoldı
62. Gözi sı̱r-āb-ı nergis-veş süzüldi

sı̱r-āb-ı nergis-veş:

sı̱r-āb-ı nergis-veş: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Nergis gibi suya kanmış.

61. Buḫār-ı bāde çün gözine ṭoldı
62. Gözi sı̱r-āb-ı nergis-veş süzüldi

seyrān ḳıl:

seyrān ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Gezmek, dolaşmak II
Seyretmek.

63. Gülistān-ı miŝāli ḳıldı seyrān
64. Reyāḥı̱n-i ḫayāle ḳaldı ḥayrān

gülistān-ı miŝāl:

gülistān-ı miŝāl: Kalıp İfade
Mısra: **63**
Gül bahçesi gibi.

63. Gülistān-ı miŝāli ḳıldı seyrān
64. Reyāḥı̱n-i ḫayāle ḳaldı ḥayrān

ḥayrān kal:

ḥayrān ḳal: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Çok beğenmek.

63. Gülistān-ı miŝāli ḳıldı seyrān
64. Reyāḥı̱n-i ḫayāle ḳaldı ḥayrān

reyāḥin-i ḫayāl:

reyāḥı̱n-i ḫayāl: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Hayalin reyhanı.

63. Gülistān-ı miŝāli ḳıldı seyrān
64. Reyāḥı̱n-i ḫayāle ḳaldı ḥayrān

eṭraf-ı mıṣr:

eṭraf-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Mısır'ın çevresi.

65. Görür eṭraf-ı Mıṣr'uñ cennet olmış

66. Ki Nı̱l'üñ cūyı Kevŝer ṣuyı olmış

cennet ol:

cennet ol: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Cennete benzemek.

65. Görür eṭraf-ı Mıṣr'uñ cennet olmış

66. Ki Nı̱l'üñ cūyı Kevŝer ṣuyı olmış

ṣuyı ol:

ṣuyı ol: Kalıp İfade

Mısra: **66**

(Kevser) suyu olmak.

65. Görür eṭraf-ı Mıṣr'uñ cennet olmış

66. Ki Nı̱l'üñ cūyı Kevŝer ṣuyı olmış

kenār-ı nil:

kenār-ı nı̱l: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Nil Nehri'nin kenarı.

67. Kenār-ı Nı̱l'i ṭutmiş sebze düpdüz

68. Gögüz germiş ü otlar iki öküz

kenār-ı nı̱l: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Nil nehrinin kenarı.

79. Baḳup öküzleri seyrān iderken

80. Kenār-ı Nı̱l'i seyr idüp giderken

gögüz germiş:

gögüz germiş: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Göğüs germek II Bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak.

67. Kenār-ı Nı̱l'i ṭutmiş sebze düpdüz
68. Gögüz germiş ü otlar iki öküz

her biri:

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **69**
Her biri.

69. Ne öküz her biri bir pı̱le beñzer
70. Zemı̱n-peymā zamān-rev kūh-peyker

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Her biri, ayrı ayrı hepsi.

75. Semirmiş her biri yaġ-ıla ṭolmış
76. Her öküz yaġdan bir ṭaġ olmış

her biri: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Her biri.

91. Ṣayılur ḳarnınuñ var üstüẖ∨ānı
92. Ḳurılmış her biri miḥnet kemānı

çarḫ-ı gerdūn:

çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Dönen felek.

71. Görüp zūrın iñiler çarḫ-ı gerdūn
72. Olur aġzında burc-ı sünbüle un

burc-ı sünbül:

burc-ı sünbül: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Başak burcu.

71. Görüp zūrın iñiler çarḫ-ı gerdūn
72. Olur aġzında burc-ı sünbüle un

un ol:

un ol: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Un gibi olmak.

Çift, eş etmek.

71. Görüp zūrın iñiler çarḫ-ı gerdūn
72. Olur aġzında burc-ı sünbüle un

73. Birin bulsaydı diḥḳān-ı zamāne
74. İderdi cüft gāv-ı āsmāne

diḥḳān-ı zamāne:

diḥḳān-ı zamāne: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Devrin köylüsü.

73. Birin bulsaydı diḥḳān-ı zamāne
74. İderdi cüft gāv-ı āsmāne

ṭaġ ol:

ṭaġ ol: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Dağ olmak, dağlaşmak.

75. Semirmiş her biri yaġ-ıla ṭolmış
76. Her öküz yaġdan bir ṭaġ olmış

gāv-ı āsmāne:

gāv-ı āsmāne: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Gökyüzünün öküzü.

73. Birin bulsaydı diḥḳān-ı zamāne
74. İderdi cüft gāv-ı āsmāne

meges-rān eyle:

meges-rān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Yelpaze etmek.

77. Siñekler yimemege gözi yaġın
78. Meges-rān eylemiş iki ḳulaġın

cüft İd:

cüft İd: Kalıp İfade
Mısra: **74**

seyrān id:

seyrān id: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Seyretmek, temâşâ etmek.

79. Baḳup öküzleri seyrān iderken

80. Kenār-ı Nḭl'i seyr idüp giderken

seyr id:

seyr id: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Seyretmek, bakmak.

79. Baḳup öküzleri seyrān iderken

80. Kenār-ı Nḭl'i seyr idüp giderken

bi-āb ol:

bḭ-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Susuz kalmak.

81. Görür kim Nḭl'ün ırmaġı ṣoġuldı

82. Güneş-tek çeşmesi bḭ-āb oldı

rūd-ı bḭ-sūd:

rūd-ı bḭ-sūd: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Susuz nehir, boş nehir.

83. Ḳurudı ṣuyı ḳaldı rūd-ı bḭ-sūd

84. Çü nḭl ü āsmān u rūd şeh-rūd

güm ḳıl:

güm ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Kaybetmek, yok etmek.

85. İçer ḳum u ḳayır ṣuyın ḳılur güm

86. Olur cūyuñ içi cāy-ı teyemmüm

cāy-ı teyemmüm ol:

cāy-ı teyemmüm ol: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Teyemmüm yeri olmak.

85. İçer ḳum u ḳayır ṣuyın ḳılur güm

86. Olur cūyuñ içi cāy-ı teyemmüm

pil-i şaṭranc:

pi̯l-i şaṭranc: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Satranç fili.

89. Başında biñ belā ṣadrında ṣad renc

90. Muṣavver üstüḫ∨ān ṣan pi̯l-i şaṭranc

sāye-i ebr:

sāye-i ebr: Kalıp İfade

Mısra: **93**

Bulut gölgesi.

93. Düşerse üstine ger sāye-i ebr

94. Yıḳılur ol yüke itmez bili ṣabr

ṣabr it:

ṣabr it: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Sabır göstermek, tahammül etmek.

93. Düşerse üstine ger sāye-i ebr

94. Yıḳılur ol yüke itmez bili ṣabr

helāk id:

helāk id: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Mahvetmek, yok etmek.

99. Helāk idüp dersin çāk iderler

100. İçüp ḳanın derisin ḫāk iderler

çāk id:

çāk id: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Parçalamak, yırtmak.

99. Helāk idüp dersin çāk iderler

100. İçüp ḳanın derisin ḫāk iderler

ḫāk id:

ḫāk id: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Helak etmek, toprak hale getirmek.

99. Helāk idüp dersin çāk iderler

100. İçüp ḳanın derisin ḫāk iderler

dās-ı gerdūn:

dās-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Dünya orağı.

105. Ne biçmiş dās-ı gerdūn gerdenini

106. Ne diḥkān-ı cihān dögmiş tenini

diḥkān-ı cihān:

diḥkān-ı cihān: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Cihan çiftçisi.

105. Ne biçmiş dās-ı gerdūn gerdenini

106. Ne diḥkān-ı cihān dögmiş tenini

nihāl-i ser-firāz:

nihāl-i ser-firāz: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Başı yüksekte bir fidan, benzerlerine göre daha üstün bir fidan.

107. Daḫı gün yaḳmamış gül gibi tāze

108. Boyı beñzer nihāl-i ser-firāze

ṛize ṛize ol:

ṛize ṛize ol: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Parça parça olmak.

109. Başında vü elinde tuġ u nize

110. Teni zaḫm-ıla olmış ṛize ṛize

huşk ol:

ḫuşk ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Kurumak.

113. İçinde dānesi yoḳ ḳatı şolmış
114. Ṣusuzlıḳdan ṣararmış ḫuşk olmış

huşk eyle:

ḫuşk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Kurutmak.

117. Bu yidi tāze başa ol yidi ḫuşk
118. Ṭolaşup kendi gibi eyledi ḫuşk

heybet al:

heybet al: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Korkmak.

119. Düşinden heybet alup Ṣāh uyandı
120. Bu düş teşvīşi cānına boyandı

cānı ḳılca ḳal:

cānı ḳılca ḳal: Deyim
Mısra: **122**
Bedeni kıl kadar kalmak II İncecik kalmak, çok zayıflamak.

121. Gözinden uyḳu gitdi fikre ṭaldı
122. Ṣabāḥ olınca cānı ḳılca ḳaldı

Sabāh ol:

Ṣabāḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Güneş doğup ortalık aydınlanmak.

121. Gözinden uyḳu gitdi fikre ṭaldı
122. Ṣabāḥ olınca cānı ḳılca ḳaldı

seḥer-ḥiz ol:

seḥer-ḥiz ol: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Erken uyanmak.

123. Güneş gibi olup Sulṭān seḥer-ḥiz

124. Çıḳup taḫtına dḭvān eyledi tḭz

divān eyle:

dḭvān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Divan kurmak; devlet işlerini, halkın sorunlarını görüşmek üzere meclis toplamak.

123. Güneş gibi olup Sulṭān seḥer-ḫḭz
124. Çıḳup taḫtına dḭvān eyledi tḭz

ne deñlü varsa:

ne deñlü varsa: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Bütün, olanca.

125. Ne deñlü varsa Mışr içre muʿabbir
126. Ṣorup bildi vü cemʿ eyledi bir bir

cemʿ eyle:

cemʿ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Toplanmak.

125. Ne deñlü varsa Mışr içre muʿabbir
126. Ṣorup bildi vü cemʿ eyledi bir bir

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Tek tek, bir bir.

125. Ne deñlü varsa Mışr içre muʿabbir
126. Ṣorup bildi vü cemʿ eyledi bir bir

taḳrir eyle:

taḳrḭr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Açıklamak, izah etmek, anlatmak.

127. Düşini eyledi bunlara taḳrḭr
128. Didi bu düşi eyleñ baña

taʿbi̱r

taʿbir eyle:

taʿbi̱r eyle: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Yorumlamak.

127. Düşini eyledi bunlara taḳri̱r

128. Didi bu düşi eyleñ baña taʿbi̱r

ḳādir ol:

ḳādir ol: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Gücü yetmek, muktedir olmak.

131. Cevāba ḳādir olmaz biri hergiz

132. Ḳalur bu ḫ∨āb içinde cümle ʿāciz

ağız bir id:

ağız bir id: Deyim

Mısra: **133**

Ağız birliği etmek, söz birliği yapmak, birlikte hareket etmek.

133. Dirilüp cümle ağız bir iderler

134. Bu düşüñ yoḳ-durur taʿbi̱ri dirler

Ḫayāl ü vehm:

Ḫayāl ü vehm: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Hayal ve kuruntu.

135. Ḫayāl ü vehm ḳılmış bunı terki̱b

136. Degüldür ʿaḳl-ı ṣırf işi bu terti̱b

terki̱b ḳıl:

terki̱b ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **135**

Bir bütün oluşturmak, birleştirmek, bütünleştirmek.

135. Ḫayāl ü vehm ḳılmış bunı terki̱b

136. Degüldür ʿaḳl-ı ṣırf işi bu terti̱b

ʿaḳl-ı ṣırf:

ʿ***aḳl-ı ṣırf:*** Kalıp İfade

Mısra: **136**

Sade çıplak akıl.

135. Ḫayāl ü vehm ḳılmış bunı terkīb

136. Degüldür ʿaḳl-ı ṣırf işi bu tertīb

ʿakl işi ol:

ʿ***aḳl işi ol:*** Kalıp İfade

Mısra: **137**

Akıl işi değil.

137. Anı kim ʿaḳl işi olmay hergiz

138. Nice ḥall eylesün insān-ı ʿāciz

insān-ı ʿāciz:

insān-ı ʿāciz: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Aciz insan.

137. Anı kim ʿaḳl işi olmay hergiz

138. Nice ḥall eylesün insān-ı ʿāciz

ḥall eyle:

ḥall eyle: Kalıp İfade

Mısra: **138**

Çözmek,çözülmek, karışık bir meselenin içinden çıkmak.

137. Anı kim ʿaḳl işi olmay hergiz

138. Nice ḥall eylesün insān-ı ʿāciz

hışm it:

ḫışm it: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Kızmak, gazap etmek.

139. Bu sözden geldi Sulṭān'a melālet

140. Sürüp bunşarı ḫışm itdi be-ġāyet

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **141**

Emir etmek, buyurmak.

141. Girü emr itdi kim teftīş

olunsun
142. Muʿabbir n’irde var-ısa bulunsın

teftiş ol:

teftiş ol: Kalıp İfade
Mısra: **141**
Araştırılmak, soruşturulmak.

141. Girü emr itdi kim teftiş olunsun
142. Muʿabbir n’irde var-ısa bulunsın

farḳ-baḫş ol:

farḳ-baḫş ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Fakirlik ihsan edilir.

37. Dimiler farḳ-baḫş olur nübüvvet
38. Biri rüʾyā-yi ṣāliḥdür tamāmet

bāzi İd:

bāzi İd: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Oyun, eğlence, lehv yapmak.

5. İdüp bu mührelerle cüst ü bāzi
6. İder her işde biñ biñ ḥile-bāzi

olmış olacak:

olmış olacaḳ: Kalıp İfade
Mısra: **47**
Oldu olacak, hiç olmazsa, bari, olmuşken.

47. Cihānda olmış olacaḳ ne kim var
48. Olur bir laḥẓada anda muṣavver

bir elden:

bir elden: Deyim
Mısra: **129**
Topluca, tamamıyla.

129. İşidince düşi bular birelden
130. Aruġ öküz gibi ḳaldı ʿamelden

Dizin

ḫācet ol:

ḫācet ol: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Gerekmek, lazım olmak.

1. Bu düş taʿbīrine çün ḥācet oldı

2. Muʿabbir olana çoḳ raġbet oldı

raġbet ol:

raġbet ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

İstek ve alaka göstermek, beğenip istemek.

1. Bu düş taʿbīrine çün ḥācet oldı

2. Muʿabbir olana çoḳ raġbet oldı

muʿabbir ol:

muʿabbir ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Rüya tabir eden.

1. Bu düş taʿbīrine çün ḥācet oldı

2. Muʿabbir olana çoḳ raġbet oldı

ʿahd-i yūsuf:

ʿahd-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Yûsuf'un sözü.

3. Düşer sāḳī ögine ʿahd-i Yūsuf

4. İder teʾḥīrine anuñ teʾessüf

teʾessüf İd:

teʾessüf İd: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Acımak, üzülmek, yerinmek, yazıklanmak.

3. Düşer sāḳī ögine ʿahd-i Yūsuf

4. İder teʾḥīrine anuñ teʾessüf

destūr al:

destūr al: Kalıp İfade

Mısra: **6**

İzin almak.

5. Varur fi'l-ḥāl Sulṭān ḫıdmetine
6. Alur destūr girür ḫalvetine

baḫr-i fikr:

baḫr-i fikr: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Fikir denizi.

7. Görür Sulṭān baḫr-i fikre ṭalmış
8. İçin ol gördügi düş fikri almış

fikri al:

fikri al: Kalıp İfade
Mısra: **8**
Düşüncesinde yer tutmuş.

7. Görür Sulṭān baḫr-i fikre ṭalmış
8. İçin ol gördügi düş fikri almış

dil-riş ḳıl:

dil-riş ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Gönlü yaralı, kederli etmek.

9. Didi şāha özüñi ḳılma dil-riş
10. Bu düş taʿbīri içün çekme teşvīş

māhir ol:

māhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Mahir, hünerli, becerikli olmak.

11. Ki var zindān içinde bir muʿabbir
12. Ne düş olursa taʿbīrine māhir

ne ḥācet:

ne ḥācet: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Neden, ne sebepten.

15. Didi Sulṭān ne söz-durur icāzet
16. Eyü sözi ṭanışmaġa ne ḥācet

er ol:

er ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Yiğit, mert olmak.

19. Şular kim her işüñ ḳaydın yimişler

20. Er ol baş yar tek iş bitür dimişler

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Sunmak; göstermek.

23. Birez taḳṣīrinüñ ʿöẕrin diledi

24. Pes andan neyse ʿarż itdi murādı

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Ondan sonra.

23. Birez taḳṣīrinüñ ʿöẕrin diledi

24. Pes andan neyse ʿarż itdi murādı

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Tek tek, Birer birer.

25. İdince ol düşi taḳrīr bir bir

26. Didi Yūsuf bunuñ taʿbīri ẓāhir

takrir İd:

taḳrīr İd: Kalıp İfade

Mısra: **25**

İfade etmek.

25. İdince ol düşi taḳrīr bir bir

26. Didi Yūsuf bunuñ taʿbīri ẓāhir

işāret eyle:

işāret eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

İşaret etmek || Haber vermek.

29. Zebān-ı ḥāl-ile eyler işāret

30. Beyān eyler ne olısar
ʿalāmet

zebān-ı ḥāl:

zebān-ı ḥāl: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Hal dili II Gönül dili.

29. Zebān-ı ḥāl-ile eyler işāret
30. Beyān eyler ne olısar
ʿalāmet

beyān eyle:

beyān eyle: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Açıkça göstermek, beyan etmek.

29. Zebān-ı ḥāl-ile eyler işāret
30. Beyān eyler ne olısar
ʿalāmet

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Ne olursa.

29. Zebān-ı ḥāl-ile eyler işāret
30. Beyān eyler ne olısar
ʿalāmet

cān ḳulaġı:

cān ḳulaġı: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Can kulağı; büyük bir dikkatle dinleme.

31. Velį ḥāżır gerekdür cān ḳulaġı
32. Ki ṣolından gerek farḳ ide saġı

farḳ id:

farḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Ayırmak.

31. Velį ḥāżır gerekdür cān ḳulaġı
32. Ki ṣolından gerek farḳ ide saġı

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Elde etmek, kazanmak.

33. Maʿişet aṣlıdur gāv-ile ḫūşe

34. Olur ḥāṣıl bularuñ birle tūşe

ucuzlıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Değersizleşmek, kıymeti geçmek.

41. Bu düş ḥükmi bu-durur key işitgil

42. Ki ucuzlıḳ ola evvel yidi yıl

semiz ol:

semiz ol: Kalıp İfade

Mısra: **37**

(Eti) yağ bağlamak II Besili II Kilo almak.

37. Semiz olsa öküz ser-sebz ḫūşe

38. Ucuzlıḳ ola il çoġ ola tūşe

huşk ol:

ḫuşk ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Kurumak.

39. Çü ḫūşe ḫuşk ola vü öküz arıḳ

40. Ekin olmaya vü il ola ḳızlıḳ

ucuzlık ol:

ucuzlıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Değersizleşmek, kıymeti geçmek.

37. Semiz olsa öküz ser-sebz ḫūşe

38. Ucuzlıḳ ola il çoġ ola tūşe

ekin ol:

ekin ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Toprağa tohum atmak veya gömmek.

39. Çü ḫūşe ḫuşk ola vü öküz arıḳ

40. Ekin olmaya vü il ola ḳızlıḳ

ḳızlıḳ ol:

ḳızlıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Kıtlık olmak.

39. Çü ḫūşe ḫuşk ola vü öküz arıḳ

40. Ekin olmaya vü il ola ḳızlıḳ

yazı yüzi:

yazı yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Kır, ova.

43. Ekinler şöyle ṭola yazı yüzi

44. Ki anbāruñ ṭola göñli vü gözi

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Şu kadar, şunca.

45. Şu deñlü ola āb u dāne efzūn

46. Ki ṭola niʿmet-ile ṭās-ı gerdūn

āb u dāne:

āb u dāne: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Su ve ekmek II Kısmet, rızık.

45. Şu deñlü ola āb u dāne efzūn

46. Ki ṭola niʿmet-ile ṭās-ı gerdūn

efzūn ol:

efzūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Çok, fazla olmak.

45. Şu deñlü ola āb u dāne efzūn

46. Ki ṭola niʿmet-ile ṭās-ı gerdūn

ṭās-ı gerdūn:

ṭās-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Dünya taşı, gökyüzü.

45. Şu deñlü ola āb u dāne efzūn
46. Ki ṭola niʿmet-ile ṭās-ı gerdūn

ḳaḥṭ ol:

ḳaḥṭ ol: Kalıp İfade
Mısra: **48**
Kıtlık olması.

47. Bu yıllar ḥükmi çün bula nihāyet
48. Yidi yıl daḫı ḳaḥṭ ola be-ġāyet

beter ol:

beter ol: Kalıp İfade
Mısra: **50**
Çok daha fena olmak.

49. Ne gökden yaġa vü ne bite yirden
50. Beter ola cihān ḫalḳı beterden

ebr-i bahār:

ebr-i bahār: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Bahar bulutu.

51. Güler beñzi ṣola ebr-i bahāruñ
52. Ṣoġıla gözi yaşı cūy-bāruñ

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **52**
Gözyaşı, girye.

51. Güler beñzi ṣola ebr-i bahāruñ
52. Ṣoġıla gözi yaşı cūy-bāruñ

nem ol:

nem ol: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Hafif ıslaklık, hafif yaşlık olması.

53. Ṣusuzlıḳdan ḳurıya şöyle ʿālem
54. Ki gözden ġayri yirde olmaya nem

ne deñlü:

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Ne denli, ne kadar.

55. Ne deñlü göz yaşını dökseler germ
56. Ḳatı baġrını yirüñ itmeye nerm

ne deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Ne kadar, ne ölçüde.

65. Ki rāvį̇ her ne deñlü olsa gerçek
66. Yig ola sözi issinden işitmek

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **55**

Göz yaşı.

55. Ne deñlü göz yaşını dökseler germ
56. Ḳatı baġrını yirüñ itmeye nerm

nerm it:

nerm it: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Yumuşatmak.

55. Ne deñlü göz yaşını dökseler germ
56. Ḳatı baġrını yirüñ itmeye nerm

şāh-ı nį̇k-nām:

şāh-ı nį̇k-nām: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Nâmı iyi olan, iyi nam kazanmış padişah.

57. Düşüñ taʿbį̇rini Yūsuf ġulāma
58. Diyüp gönderdi şāh-ı nį̇k-nāma

taʿbiri eyle:

taʿbį̇ri eyle: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Yorumlamak.

59. İşitdüginde sulṭān didi

maʿḳūl

60. Budur taʿbi̯ri düşüñ
k’eylemiş ol

Ġam-ı ḫ∨āb:

Ġam-ı ḫ∨āb: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Uyuku derdi.

61. Ġam-ı ḫ∨āb-ıla olmışken
girān-ser
62. Açıldı cān gözi çün nergis-i
ter

girān-ser ol:

girān-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Mağrur, gururlu, kendini beğenmiş olmak.

61. Ġam-ı ḫ∨āb-ıla olmışken
girān-ser
62. Açıldı cān gözi çün nergis-i
ter

nergis-i ter:

nergis-i ter: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Taze nergis.

61. Ġam-ı ḫ∨āb-ıla olmışken
girān-ser
62. Açıldı cān gözi çün nergis-i
ter

gerçek ol:

gerçek ol: Kalıp İfade
Mısra: **65**
Doğru olmak.

65. Ki rāvi̯ her ne deñlü olsa
gerçek
66. Yig ola sözi issinden
işitmek

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Üstün olmak.

65. Ki rāvi̯ her ne deñlü olsa
gerçek
66. Yig ola sözi issinden
işitmek

işin it:

işin it: Kalıp İfade

Mısra: **67**

İşini yap.

67. Şular kim didiler ḥikmet işin it

68. Dimişler ḥikmeti Loḳmān'dan işit

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade

Mısra: **62**

İnsanda gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden mânevî güç, uyanıklılık, basîret.

61. Ġam-ı ḫ∨āb-ıla olmışken girān-ser

62. Açıldı cān gözi çün nergis-i ter

ne ne:

ne ne: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Önüne geldiği kelimeyi olumsuzlayan ikilik bağlacı.

49. Ne gökden yaġa vü ne bite yirden

50. Beter ola cihān ḫalḳı beterden

çoġ ol:

çoġ ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Çok olan şey, çok şey, fazla.

37. Semiz olsa öküz ser-sebz ḫūşe

38. Ucuzlıḳ ola il çoġ ola tūşe

kaydın yi:

ḳaydın yi: Deyim

Mısra: **19**

İsteğini, emrini yerine getirmek.

19. Şular kim her işüñ ḳaydın yimişler

20. Er ol baş yar tek iş bitür dimişler

gönli gözi ṭol:

gönli gözi ṭol: Deyim

Mısra: **44**

Gözü tok olmak, iyice doymak.

43. Ekinler şöyle ṭola yazı yüzi

44. Ki anbāruñ ṭola göñli vü gözi

serv-i reyāḥiṉ: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Reyhanın selvisi II Sevgilinin endamı.

3. Boyuñ serv-i reyāḥiṉ ḳuds-i ḥikmet

4. Sözüñden rūḥ-ı ḳudsiٔ ṭutdı ġayret

Dizin

bülbül-i bāġ-ı maʿāni:

bülbül-i bāġ-ı maʿāniٔ: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Mana bahçesinin bülbülü.

1. Didi iy bülbül-i bāġ-ı maʿāniٔ

2. Dilüñ esrār-ı ġaybuñ tercemānı

kuds-i hikmet:

ḳuds-i ḥikmet: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Bilgeliğin kutsallığı.

3. Boyuñ serv-i reyāḥiṉ ḳuds-i ḥikmet

4. Sözüñden rūḥ-ı ḳudsiٔ ṭutdı ġayret

esrār-ı ġayb:

esrār-ı ġayb: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Gayb aleminin gizi.

1. Didi iy bülbül-i bāġ-ı maʿāniٔ

2. Dilüñ esrār-ı ġaybuñ tercemānı

gencine-i esrār:

gencٔine-i esrār: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Sırlar hazinesi.

5. Dilüñ gencٔine-i esrāra miftāḥ

6. Cemālüñ ġayb deycūrında

serv-i reyāhin:

mişbāḥ

pinhān ol:

pinhān ol: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Gizli, saklı olmak.

7. Niçe bir sāye-veş pinhān olasın
8. Gerek kim gün gibi tāban olasın

tāban ol:

tāban ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Parlamak, yansımak, gözükmek.

7. Niçe bir sāye-veş pinhān olasın
8. Gerek kim gün gibi tāban olasın

efser-i sulţān:

efser-i sulţān: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Sultanın tacı.

9. İrişdi vaḳt k'iy tābende gevher
10. Viresin efser-i Sulţān'a zi̯ver

ārāste İd:

ārāste İd: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Süslemek, bezemek.

11. İdüp ārāste bezm-i vefāyı
12. Çü sāḳi̯ şundı bu cām-ı şafāyı

bezm-i vefā:

bezm-i vefā: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Vefa meclisi.

11. İdüp ārāste bezm-i vefāyı
12. Çü sāḳi̯ şundı bu cām-ı şafāyı

cām-ı şafā:

cām-ı şafā: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Neşe ve zevk şarabı.

11. İdüp ārāste bezm-i vefāyı
12. Çü sāḳį şundı bu cām-ı ṣafāyı

germ ol:

germ ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Coşmak, hararetlenmek II Cana yakın, içten, dostça olmak.

13. Umardı Yūsuf'ı germ ola ġāyet
14. Sözine eyleyüp cān-ıla raġbet

raġbet eyle:

raġbet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **14**
İstemek, beğenmek, istekle karşılamak.

13. Umardı Yūsuf'ı germ ola ġāyet
14. Sözine eyleyüp cān-ıla raġbet

Kadem ḳıl:

Ḳadem ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Ayak basmak || Girmek, gelmek, uğramak.

15. Ḳadem ḳıl rence gel Sulṭdn ḳatına
16. İrür cismin anuñ cān ṣoḥbetine

ayaġ üstine dur:

ayaġ üstine dur: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Ayakta durmak, hazır beklemek.

17. Sevincinden ayaġ üstine dura
18. Taḥammül şişesini ṭaşa ura

raġbet it:

raġbet it: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Rağbet etmek, ilgi göstermek.

19. Veliḳin gösterüp Yūsuf

ferāġat
20. Viṣāline şehüñ itmedi raġbet

tevekkül eyle:

tevekkül eyle: Kalıp İfade
Mısra: **21**
İşlerini Allah'a bırakma, Allah'a güvenme.

21. Tevekkül eyleyüp faẕl-ı İlāh'a
22. Ḫaber bu vech-ile gönderdi şāha

faẕl-ı İlāh:

faẕl-ı İlāh: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Allah'ın lütfu, iyiliği, cömertliği.

21. Tevekkül eyleyüp faẕl-ı İlāh'a
22. Ḫaber bu vech-ile gönderdi şāha

ḫiḍmet eyle:

ḫiḍmet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Hizmet etmek.

23. Didi var şāha bizden eyle ḫiḍmet
24. Eyit böyle m'olur ḥaḳḳ-ı ra'iyyet

böyle m'ol:

böyle m'ol: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Böyle, bu şekilde mi olur.

23. Didi var şāha bizden eyle ḫiḍmet
24. Eyit böyle m'olur ḥaḳḳ-ı ra'iyyet

böyle m'ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Böyle, bu şekilde mi olur.

25. Reʿāyā-yı raʿiyyet böyle m'olur
26. Şeh olanda ʿadālet böyle m'olur

böyle m'ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**

Böyle olur mu?

25. Reʿāyā-yı raʿiyyet böyle m'olur
26. Şeh olanda ʿadālet böyle m'olur

reʿāyā-yı raʿiyyet:

reʿāyā-yı raʿiyyet: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hükümdar idaresi altında bulunan halk.

25. Reʿāyā-yı raʿiyyet böyle m'olur
26. Şeh olanda ʿadālet böyle m'olur

Şeh olanda:

Şeh olanda: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Padişah olan kişi.

25. Reʿāyā-yı raʿiyyet böyle m'olur
26. Şeh olanda ʿadālet böyle m'olur

meʾyūs ol:

meʾyūs ol: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Ümitsiz, karamsar bir duruma düşmek, üzülmek.

27. Revā mı ʿadldem meʾyūs olam ben
28. Niçe bir ẓulm-ile maḥbūs olam ben

revā mı:

revā mı: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.

27. Revā mı ʿadldem meʾyūs olam ben
28. Niçe bir ẓulm-ile maḥbūs olam ben

maḥbūs ol:

maḥbūs ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Hapsedilmek, bir yere kapatılmak.

27. Revā mı ʿadldem meʾyūs olam ben
28. Niçe bir ẓulm-ile maḥbūs olam ben

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Haberdar olmak.

29. Benüm ḥālümden āgāh olmaya şāh
30. Gerek her ḥālden şāh olan āgāh

şāh ol:

şāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Padişah olmak, saltanatın başına geçmek.

29. Benüm ḥālümden āgāh olmaya şāh
30. Gerek her ḥālden şāh olan āgāh

götrildi mi:

götrildi mi: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Ortadan kaldırıldı mı ?

31. Ḳapusında şehüñ götrildi mi dād
32. Ki oldı pāy-i ʿadlinde bu bi̯-dād

bi-dād ol:

bi̯-dād ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Adaletsiz, zalim olmak.

31. Ḳapusında şehüñ götrildi mi dād
32. Ki oldı pāy-i ʿadlinde bu bi̯-dād

pāy-i ʿadl:

pāy-i ʿadl: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Adalet, doğruluk hissesinde.

31. Ḳapusında şehüñ götrildi mi dād
32. Ki oldı pāy-i ʿadlinde bu bi̯-dād

36. Niçe oldı baña bu işi bilsün

ʿimāret id:

ʿimāret id: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Mamur etmek, şenlendirmek.

33. Eger var-ısa sulṭānda bu himmet

34. K'ide göñlüm ḫarābını ʿimāret

teftiş ḳıl:

teftiş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Sorup araştırmak.

35. Benüm aḥvālümi teftīş ḳılsun

36. Niçe oldı baña bu işi bilsün

niçe ol:

niçe ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Çok olmak.

35. Benüm aḥvālümi teftīş ḳılsun

işi it:

işi it: Kalıp İfade

Mısra: **37**

İşi, davranışı yaptılar.

37. O ḫatūnlar kim itdiler bu işi

38. Benüm cānuma urdılar bu nīşi

cemʿ id:

cemʿ id: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Toplamak.

39. Ŝüreyyā gibi bir yire idüp cemʿ

40. Şeh ursun sözlerine meh gibi şemʿ

anı ḳıl:

anı ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Onu yapmak.

41. Sebeb nedür benüm

ḥabsüme bilsün
42. Ne ʿadline ṣıġarsa anı ḳılsun

rūḥ-ı ḳuds:

rūḥ-ı ḳuds: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Hz. Cebrail.

3. Boyuñ serv-i reyāḥi̯n ḳuds-i ḥikmet
4. Sözüñden rūḥ-ı ḳudsi̯ ṭutdı ġayret

ḥaḳḳ-ı ra'iyyet:

ḥaḳḳ-ı ra'iyyet: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Halkın hakkı.

23. Didi var şāha bizden eyle ḫiḏmet
24. Eyit böyle m'olur ḥaḳḳ-ı ra'iyyet

Dizin

peyk ol:

peyk ol: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönmek.

1. İşitdi bu sözi çün ol cevān-merd
2. Yine peyk oldı çün bād-ı cihān-gerd

bād-ı cihān-gerd:

bād-ı cihān-gerd: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Dünyayı dolaşan rüzgar.

1. İşitdi bu sözi çün ol cevān-merd
2. Yine peyk oldı çün bād-ı cihān-gerd

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Tek tek, birer birer.

3. Gelüp sulṭān ḳatına bi̯-tevaḳḳuf
4. Didi bir bir ne kim didiyse

Yūsuf

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Üzüntülü, muztarip, incinmiş olmak.

5. Bu sözlerden şeh oldı ḳatı derhem
6. Çıḳup dı̯vāna emr itdi hemān-dem

emr it:

emr it: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Emir etmek, buyurmak.

5. Bu sözlerden şeh oldı ḳatı derhem
6. Çıḳup dı̯vāna emr itdi hemān-dem

himmet eyle:

himmet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Yardım etmek.

7. Şu ḫātūnlar ki himmet eylediler
8. Anuñ ḥaḳḳında ġıybet eylediler

ġıybet eyle:

ġıybet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Herkesin arasında, orta yerde gıybet etmek, birisinin dedikodusunu yapmak.

7. Şu ḫātūnlar ki himmet eylediler
8. Anuñ ḥaḳḳında ġıybet eylediler

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Toplamak, bir araya getirmek.

9. Zeli̯ḫā-y-ıla bile cemʿ olalar
10. Gelüp şeh meclisinde şemʿ olalar

şemʿ ol:

şemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Duy, işit.

9. Zeliḫḫā-y-ıla bile cemʿ olalar
10. Gelüp şeh meclisinde şemʿ olalar

Şeb-i deycūr: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Karanlık gece.

13. Şeb-i deycūra töhmet ola rūşen
14. Biline mekr odı yandıysa kimden

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Gizli tutulan sır.

11. Uzadup şemʿ-veş söz ü zebānı
12. İdeler keşf bu rāz-ı nihānı

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Aydınlanmak, nurlanmak.

13. Şeb-i deycūra töhmet ola rūşen
14. Biline mekr odı yandıysa kimden

keşf İd:

keşf İd: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Açmak, kaldırmak.

11. Uzadup şemʿ-veş söz ü zebānı
12. İdeler keşf bu rāz-ı nihānı

iṭāʿat İd:

iṭāʿat İd: Kalıp İfade

Mısra: **15**

İtaat etmek, boyun eğmek, buyruğa uymak, söz dinlemek.

15. İdüp fermān-ı Sulṭān'a iṭāʿat
16. Gelürler ḫidmet-i Şāh'a

Şeb-i deycūr:

tamāmet

fermān-ı sulṭān:

fermān-ı sulṭān: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Padişah buyruğu.

15. İdüp fermān-ı Sulṭān'a iṭāʿat
16. Gelürler ḫidmet-i Şāh'a tamāmet

ḫidmet-i Şāh:

ḫidmet-i Şāh: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Padişahın hizmeti.

15. İdüp fermān-ı Sulṭān'a iṭāʿat
16. Gelürler ḫidmet-i Şāh'a tamāmet

teftiş it:

teftiş it: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Sormak, soruşturmak, araştırmak.

17. Şeh itdi Yūsuf'uñ ḥālini teftiş
18. Eyitdi ṭoġrı söyleñ n'olduġın iş

Şāh-ı cevān-baḫt:

Şāh-ı cevān-baḫt: Kalıp İfade
Mısra: **19**
Dünyanın bahtı açık sultanı.

19. Didiler cümle iy Şāh-ı cevān-baḫt
20. Saña tāc āftāb u āsmān taḫt

egri otur ṭoġru söyle:

egri otur ṭoġru söyle: Atasözü
Mısra: **21**
"Durum ne olursa olsun, doğru olan, gerçek olan söylenmeli" anlamında kullanılır.

21. Dimişler ṭoġru söyle egri otur
22. Bugün dünyāysa yarın āḫiretdür

kem ü kāst:

kem ü kāst: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Eksiksiz ve kusursuz.

25. Yüzi gibi sözinde yoḳ kem ü kāst
26. Ḫuyı ḫoşdur boyı gibi sözi rāst

ney-i ḳand:

ney-i ḳand: Kalıp İfade

Mısra: **31**

Şeker kamışı II Hz. Yūsuf.

31. Bize ṭoġrı görindi ol ney-i ḳand
32. İçerüz ṭoġrulıḳla başına and

ġavvāş-ı hevesnāk:

ġavvāş-ı hevesnāk: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Havas dalgıç.

29. Ṣadef ḳarnında ġavvāş-ı hevesnāk
30. Anuñ mānendi bulmaz bir dür-i pāk

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Hazır olmak.

33. Zeliḫā daḫı ḥāżır olmış-ıdı
34. Ne söylerlerse nāẓır olmış-ıdı

dür-i pāk:

dür-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Temiz, saf inci.

29. Ṣadef ḳarnında ġavvāş-ı hevesnāk
30. Anuñ mānendi bulmaz bir dür-i pāk

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Bakmak, seyretmek.

33. Zeliḫā daḫı ḥāżır olmış-ıdı
34. Ne söylerlerse nāẓır olmış-ıdı

Ġam-ı ʿışḳ:

Ġam-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Aşk derdi, gamı.

35. Ġam-ı ʿışḳıyla çekmişdi riyāżet

36. Kederden ḳalbi pāk olmışdı ġāyet

riyāżet çek:

riyāżet çek: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Dünya lezzetlerinden sakınmak suretiyle nefsini terbiye eden kişi.

35. Ġam-ı ʿışḳıyla çekmişdi riyāżet

36. Kederden ḳalbi pāk olmışdı ġāyet

pāk ol:

pāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Temiz olmak.

35. Ġam-ı ʿışḳıyla çekmişdi riyāżet

36. Kederden ḳalbi pāk olmışdı ġāyet

pūte-i ḥayret:

pūte-i ḥayret: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Şaşkınlık potası II Pota (kuyumcuların içinde maden erittikleri kap).

37. Eriyüp pūte-i ḥayretde her gün

38. Demir ḳalbi ṣızup olmışdı altun

altun ol:

altun ol: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Altın(dan) olmak.

37. Eriyüp pūte-i ḥayretde her gün

38. Demir ḳalbi ṣızup olmışdı altun

teftiş ol:

teftiş ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Araştırılmak, soruşturulmak.

39. Çü andan daḫı teftiş oldı bu iş
40. İçinden pertev-i mihr urdı cünbiş

pertev-i mihr:

pertev-i mihr: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Güneş ışıltısı.

39. Çü andan daḫı teftiş oldı bu iş
40. İçinden pertev-i mihr urdı cünbiş

ṣubḥ-ı ṣādıḳ:

ṣubḥ-ı ṣādıḳ: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Doğruluk sabahı.

41. Urup ṣıdḳ-ıla dem çün ṣubḥ-ı ṣādıḳ
42. Olur ṣıdḳını ol māhuñ muṣaddıḳ

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Nefes savurmak.

41. Urup ṣıdḳ-ıla dem çün ṣubḥ-ı ṣādıḳ
42. Olur ṣıdḳını ol māhuñ muṣaddıḳ

muṣaddıḳ ol:

muṣaddıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Tasdik etmek.

41. Urup ṣıdḳ-ıla dem çün ṣubḥ-ı ṣādıḳ
42. Olur ṣıdḳını ol māhuñ muṣaddıḳ

iḳrār-ı muṭlaḳ İd:

iḳrār-ı muṭlaḳ İd: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Kesin kabul etmek.

43. İder cürmine çün iḳrār-ı muṭlaḳ

44. Ṭolar ʿālem ṣadā-yı ḥaṣḥaṣa'l-ḥaḳ

ṣadā-yı ḥaṣḥaṣa'l-ḥaḳ:

ṣadā-yı ḥaṣḥaṣa'l-ḥaḳ: Ayet

Mısra: **44**

Onlar da: "Hâşa! Allâh için söylemek gerekirse, onun yaptığı hiçbir kötülük bilmiş, görmüş değiliz."dediler. O sırada vezirin eşi: "Şimdi gerçek meydana çıktı…" (Yusuf Suresi 51. ayetten)

43. İder cürmine çün iḳrār-ı muṭlaḳ

44. Ṭolar ʿālem ṣadā-yı ḥaṣḥaṣa'l-ḥaḳ

ihsān it:

iḥsān it: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Yardım etmek, iyilikte bulunmak, bağışlamak.

51. Ne iḥsān itse anuñ ḥaḳḳını ṣāh

52. Hezār ol deñlüye lāyıḳdur ol māh

ol deñlü:

ol deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **52**

O denli, o kadar, o kadar çok.

51. Ne iḥsān itse anuñ ḥaḳḳını ṣāh

52. Hezār ol deñlüye lāyıḳdur ol māh

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Âlemin padişahı.

53. İşitdi bu sözi çün şāh-ı ʿālem

54. Açıldı gün gib'oldı şād u ḫurrem

şād u hurrem ol:

şād u ḫurrem ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Mutlu ve sevinçli olmak.

53. İşitdi bu sözi çün şāh-ı ʿālem
54. Açıldı gün gib'oldı şād u ḫurrem

toġru ol:

ṭoġru ol: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Doğru, düzgün, münasip, mantıklı olmak.

55. Sevindi Yūsuf'uñ ṭoġr'olduġına
56. Bu ṭoġrulıḳla şöhret bulduġına

melāmet eyle:

melāmet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Ayıplamak, kınamak, yermek.

57. Melāmet eyleyüp sürdi buları
58. Ḳatından ḫārlıḳla çıḳdı varı

İşāret eyle:

İşāret eyle: Kalıp İfade
Mısra: **59**
İşaret etmek || Haber vermek.

59. İşāret eyledi pes şāh-ı devrān
60. Ki çıḳa çāhdan ol māh-ı tābān

şāh-ı devrān:

şāh-ı devrān: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Devrin padişahı.

59. İşāret eyledi pes şāh-ı devrān
60. Ki çıḳa çāhdan ol māh-ı tābān

gülistān-ı vefā:

gülistān-ı vefā: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Vefa gül bahçesi.

61. Ṣafā gülzārınuñ tāze gülleri
62. Gülistān-ı vefānuñ bülbülleri

māh-ı tābān:

māh-ı tābān: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Ay ışığı II Hz. Yūsuf.

59. İşāret eyledi pes şāh-ı devrān

60. Ki çıḳa çāhdan ol māh-ı tābān

bizden ol:

bizden ol: Kalıp İfade

Mısra: **24**

(Zeliḫā ve kadınlar) Bizden (dolayı) oldu.

23. Biz ol meh-rūda görmedük yavuzlıḳ

24. Yavuzlıḳ bizden oldı andan uzlıḳ

benden ol:

benden ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Benden (Zeliḫā) oldu.

47. Aña ne oldı-y-ısa benden oldı

48. Ne buldıysa benüm mekrümle buldı

ne ol:

ne ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

"Ne oldu" anlamına kullanılan soru zamiri.

47. Aña ne oldı-y-ısa benden oldı

48. Ne buldıysa benüm mekrümle buldı

başına and İçer:

başına and İçer: Deyim

Mısra: **32**

Adına yemin etmek.

31. Bize ṭoġrı görindi ol ney-i ḳand

32. İçerüz ṭoġrulıḳla başına and

Dizin

cān-ı şirin:

cān-ı şirin: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Tatlı can.

1. Budur bu dehr içinde resm ü āyi̯n
2. Ki acısuz bulınmaz cān-ı şi̯ri̯n

şām-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Sıkıntı akşamı.

9. Nihāyet buldı çünkim şām-ı miḥnet
10. Ṭulūʿ itdi seḥergāh-ı saʿādet

laʿl-i bedaḫşān:

laʿl-i bedaḫşān: Kalıp İfade
Mısra: **5**
Bedahşan yakutu.

5. Ne ḳatılıḳ çeker laʿl-i Bedaḫşān
6. Virince reng aña ḫurşi̯d-i tābān

Ṭulūʿ it:

Ṭulūʿ it: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Doğmak.

9. Nihāyet buldı çünkim şām-ı miḥnet
10. Ṭulūʿ itdi seḥergāh-ı saʿādet

ḫurşid-i tābān:

ḫurşi̯d-i tābān: Kalıp İfade
Mısra: **6**
Parlak güneş.

5. Ne ḳatılıḳ çeker laʿl-i Bedaḫşān
6. Virince reng aña ḫurşi̯d-i tābān

seḥergāh-ı saʿādet:

seḥergāh-ı saʿādet: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Mutluluğun seher vakti.

9. Nihāyet buldı çünkim şām-ı miḥnet
10. Ṭulūʿ itdi seḥergāh-ı saʿādet

şām-ı miḥnet:

taʿẕīm ü iclāl id:

taʿẕīm ü iclāl id: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Hürmet ve tazim göstermek.

11. Buyurdı şeh k'idüp taʿẓīm ü iclāl

12. K'ide erkān-ı Mıṣr ol şāha iḳbāl

erkān-ı mıṣr:

erkān-ı mıṣr: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Mısır'ın ileri gelenleri.

11. Buyurdı şeh k'idüp taʿẓīm ü iclāl

12. K'ide erkān-ı Mıṣr ol şāha iḳbāl

iḳbāl id:

iḳbāl id: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Yüceltmek, mutluluğa erişmek, eriştirmek.

11. Buyurdı şeh k'idüp taʿẓīm ü iclāl

12. K'ide erkān-ı Mıṣr ol şāha iḳbāl

iṭāʿat id:

iṭāʿat id: Kalıp İfade

Mısra: **15**

İtaat etmek, boyun eğmek, buyruğa uymak, söz dinlemek.

15. Şehüñ buyruġına idüp iṭāʿat

16. Ḳılurlar Yūsuf'a envāʿ-ı ʿizzet

niŝār eyle:

niŝār eyle: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Saç, dağıt.

19. Niŝār eylerler üstine firāvān

20. Ḳalur yılduz içinde māhtābān

hidmet İd:

ḫidmet İd: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Hizmet etmek.

21. Düşüp öñine iltürler sarāya
22. İderler ḫidmet ol ferruḫ-liḳāaya

istiḳbāl ḳıl:

istiḳbāl ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Karşılamak.

23. Yaḳın geldügini sulṭān çü bildi
24. İnüp taḫtından istiḳbāl ḳıldı

ʿizzetler it:

ʿizzetler it: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Ağırlamak; saygı göstermek.

25. Geçürüp taḫtına ʿizzetler itdi
26. Kenārına çeküp raġbetler itdi

raġbetler it:

raġbetler it: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Değer, kıymet etmek.

25. Geçürüp taḫtına ʿizzetler itdi
26. Kenārına çeküp raġbetler itdi

teşrif-i hāş:

teşrif-i ḫāṣ: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Hususi şereflendirmek.

27. Bulur çün şeh ḳatında iḫtiṣāṣı
28. Virürler egnine teşrīf-i ḫāṣı

taḳririn it:

taḳrīrin it: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Anlatmak, ders vermek.

31. Düşinüñ başladı taḳrīrin itdi
32. Güzel vech-ile taʿbīrin işitdi

taḳrīrin it: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Anlatmak, ders vermek.

51. Didi şeh çün bu ḫoş tedbīri eytdüñ

52. Müvecceh fikr idüp taḳrīrin itdüñ

kızlık ol:

ḳızlıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Kıtlık olmak.

33. Çü sulṭān bildi kim ḳızlıḳ olısar

34. Degük yoḫsul ki baylar ac olısar

ac ol:

ac ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Yoksul, fakir, muhtaç olmak.

33. Çü sulṭān bildi kim ḳızlıḳ olısar

34. Degük yoḫsul ki baylar ac olısar

tedbīr it:

tedbīr it: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Önlem almak, hazırlanmak.

37. Gerekdür şimdiden tedbīr itmek

38. Gerekmez bu işi teʾḫīr itmek

teʾḫīr it:

teʾḫīr it: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Sonraya bırakma, geciktirme.

37. Gerekdür şimdiden tedbīr itmek

38. Gerekmez bu işi teʾḫīr itmek

fażl-ı yezdān:

fażl-ı yezdān: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Allah'ın fazlı, lütfu.

39. Didi Yūsuf ki var bu derde dermān

40. ʿİnāyet eyler-ise faẕl-ı Yezdān

ʿİnāyet eyle:

ʿİnāyet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **40**

İyilikte bulunmak, ihsan etmek.

39. Didi Yūsuf ki var bu derde dermān
40. ʿİnāyet eyler-ise faẕl-ı Yezdān

tedbiṛ ol:

tedbiṛ ol: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Önlem olmak.

41. Budur tedbiṛ olduḳda ucuzluḳ
42. Maʿişet ehli bulduġında uzluḳ

meşġūl id:

meşġūl id: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Belli bir işle uğraşma, meşgul olma.

43. Münādiḏler ṣalalar her diyāre
44. Ki meşġūl ide ḫalḳı kişt ü kāre

ḥāṣıl id:

ḥāṣıl id: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Ortaya çıkarmak; elde etmek.

45. Eküp dāne ideler ḫūşe ḥāṣıl
46. Ḳılalar ḳızlıġ-içün tūşe ḥāṣıl

ḥāṣıl Ḳıl:

ḥāṣıl Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Elde etmek, edinmek.

45. Eküp dāne ideler ḫūşe ḥāṣıl
46. Ḳılalar ḳızlıġ-içün tūşe ḥāṣıl

ḥāṣıl ol:

ḥāṣıl ol: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Elde edilmek, kazanılmak.

47. Ne kim ḥāṣıl olur żabṭ eyleyeler
48. Çoġın ṣaḳlayalar azın yiyeler

żabṭ eyle:

żabṭ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Zapt etmek, tutmak.

47. Ne kim ḥāṣıl olur żabṭ eyleyeler
48. Çoġın ṣaḳlayalar azın yiyeler

ʿālim ol:

ʿālim ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Bilgili olmak.

49. Velį lāzım-durur bir iş ere kim
50. Her iş aṣlın bile vü ola ʿālim

fikr id:

fikr id: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Düşünmek.

51. Didi şeh çün bu ḫoş tedbįri eytdüñ
52. Müvecceh fikr idüp taḳrįrin itdüñ

āḫir ol:

āḫir ol: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Sona ermek.

53. Girü taḥṣįline sen ol mübāşir
54. Senüñ emrüñle olsun evvel āḫir

sözüñden çıḳma:

sözüñden çıḳma: Deyim

Mısra: **55**

Bütün davranışlarda birinin isteklerine, öğütlerine, sözlerine uymak.

55. Ne dirseñ son sözüñden çıḳmayanlar
56. Senüñ yapduġuñ işi yıḳmayalar

yapduġuñ işi:

yapduġuñ işi: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Yaptığın iş, davranış, eylem.

55. Ne dirseñ son sözüñden çıḳmayanlar
56. Senüñ yapduġuñ işi yıḳmayalar

tekellüf it:

tekellüf it: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Zorluk çıkarmak, zahmet vermek.

57. Tekellüf itdi Yūsuf didi iy şāh
58. Benüm boynuma bu iş inşāʾ-allāh

inşāʾ-allāh:

inşāʾ-allāh: Dua İfadesi
Mısra: **58**
"Allah dilerse, Allah nasip ettiyse" anlamlarında dilek anlatan bir söz.

57. Tekellüf itdi Yūsuf didi iy şāh
58. Benüm boynuma bu iş inşāʾ-allāh

ʿināyet id:

ʿināyet id: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Lutfetmek, ihsan etmek.

59. Ümiḏüm var ki Ḥaḳ ide ʿināyet
60. Belādan ḳurtaram ḫalḳı tamāmet

iltizām it:

iltizām it: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Tercih etmek.

61. Çü Yūsuf iltizām itdi bu kāra
62. Be-ġāyet ḫūb geldi şehr-

yāra

ser-efrāz

66. Ḳamu erkāndan anı ḳıld mümtāz

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Mutlu ve huzurlu olmak.

63. Sevindi ḳatı sulṭān şād oldı

64. Gidüp ġuṣṣa feraḥla içi ṭoldı

mümtāz ḳıl:

mümtāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Seçkin, üstün yapmak.

65. Pes andan Yūsuf'ı ḳıldı ser-efrāz

66. Ḳamu erkāndan anı ḳıld mümtāz

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Ondan sonra.

65. Pes andan Yūsuf'ı ḳıldı ser-efrāz

66. Ḳamu erkāndan anı ḳıld mümtāz

erkān-ı devlet:

erkān-ı devlet: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Devletin ileri gelenleri.

67. Buyurdı kim ḳamu erkān-ı devlet

68. İdeler emrine anuñ iṭāʿat

ser-efrāz ḳıl:

ser-efrāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Yüceltmek, yükseltmek.

65. Pes andan Yūsuf'ı ḳıldı

iṭāʿat İd:

iṭāʿat İd: Kalıp İfade

Mısra: **68**

İtaat etmek, boyun eğmek,

buyruğa uymak, söz dinlemek.

67. Buyurdı kim ḳamu erkān-ı devlet
68. İdeler emrine anuñ iṭāʿat

emr id:

emr id: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Emir etmek.

69. Ol iḳlīmüñ şerīfi vü vaẕīʾi
70. Ne emr iderse olalar muṭīʿi

muṭīʿi ol:

muṭīʿi ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Teslim olmak, boyun eğmek, birinin egemenliğini kabul etmek.

69. Ol iḳlīmüñ şerīfi vü vaẕīʾi
70. Ne emr iderse olalar muṭīʿi

diyār-ı mışr:

diyār-ı mışr: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Mısır diyarı.

71. Diyār-ı Mışr'a ḥākim ola muṭlaḳ
72. Ne fermān itse vācib ola ṭutmaḳ

ḥākim ol:

ḥākim ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Hükmetmek, egemen olmak.

71. Diyār-ı Mışr'a ḥākim ola muṭlaḳ
72. Ne fermān itse vācib ola ṭutmaḳ

fermān it:

fermān it: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Ferman etmek, buyurmak, emretmek.

71. Diyār-ı Mışr'a ḥākim ola muṭlaḳ
72. Ne fermān itse vācib ola ṭutmaḳ

vācib ol:

vācib ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Gerekme, yapılması dinen gerekli olan.

71. Diyār-ı Mıṣr'a ḥākim ola muṭlaḳ
72. Ne fermān itse vācib ola ṭutmaḳ

erkān-ı dįvān:

erkān-ı dįvān: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Divan üyeleri.

75. Öñine düşdiler erkān-ı dįvān
76. Yanınca kimi atlu kimi yayan

Öñine düş:

Öñine düş: Deyim

Mısra: **75**

Öne düşmek: birine yol göstermek için kılavuzluk yapmak.

75. Öñine düşdiler erkān-ı dįvān
76. Yanınca kimi atlu kimi yayan

saḳf-i semā:

saḳf-i semā: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Gök kubbe.

77. İletdiler anı bir ḫoş sarāya
78. Ki ferşi ṭaʿn urur saḳf-i semāya

teraḳḳį it:

teraḳḳį it: Kalıp İfade

Mısra: **81**

İlerleme, yükselme.

81. Ki Yūsuf itdi gün günden teraḳḳį
82. Sözine ḫāṣ u ʿām itdi telaḳḳį

hāṣ u ʿām:

ḫāṣ u ʿām: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Herkes.

81. Ki Yūsuf itdi gün günden terakḳḳį
82. Sözine ḫāṣ u ʿām itdi telakḳḳį

telakḳḳį it:

telakḳḳį it: Kalıp İfade
Mısra: **82**
Bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış.

81. Ki Yūsuf itdi gün günden terakḳḳį
82. Sözine ḫāṣ u ʿām itdi telakḳḳį

kadrin ol:

ḳadrin ol: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Değeri, kıymeti olmak.

83. Dem-ā-dem raġbeti şāhuñ ziyāde
84. Olup ḳadrin ider māhuñ ziyāde

ziyāde id:

ziyāde id: Kalıp İfade
Mısra: **84**
Arttırmak.

83. Dem-ā-dem raġbeti şāhuñ ziyāde
84. Olup ḳadrin ider māhuñ ziyāde

efzūn id:

efzūn id: Kalıp İfade
Mısra: **85**
Artırmak, çoğaltmak.

85. Bu māhuñ çünkim ider ḳadrin efzūn
86. ʿAzįz-i Mıṣr'uñ oldı ṭāliʿi dūn

ʿaziz-i mıṣr:

ʿazįz-i mıṣr: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Mısır'ın Azizi.

85. Bu māhuñ çünkim ider ḳadrin efzūn
86. ʿAzįz-i Mıṣr'uñ oldı ṭāliʿi

dūn

89. Kime manṣıbla devrān virdi rifʿat
90. Ki varın baḫt idüp virmedi żillet

ṭāliʿi ol:

ṭāliʿi ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Kısmet, kader, baht olmak.

85. Bu māhuñ çünkim ider ḳadrin efzūn
86. ʿAzīz-i Mıṣr'uñ oldı ṭāliʿi dūn

devri döndi:

devri döndi: Atasözü
Mısra: **87**
Zaman geçmek.

87. Anuñ çarḫı bozıldı devri döndi
88. Berāt-ı ʿazli aña dehr ṣundı

zillet id:

żillet id: Kalıp İfade
Mısra: **90**
Küçülmek, hakir duruma düşme.

deyr-i mihr:

deyr-i mihr: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Güneş kilisesi.

91. Bilürsiñ saña bu nükte hemīndür
92. Ki devrān deyr-i mihr ü zūr-gīndür

eflāk eyle:

eflāk eyle: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Göğe iletmek.

93. Kimüñ eyler yirin gün gibi eflāk
94. Kiminüñ sāye gibi menzilin ḫāk

ḥāl-i dehre:

ḥāl-i dehre: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Dünyanın durumu, vaziyeti.

95. Ne ḫoş ʿāḳıl-durur şol kişi bārį

96. Ki ḥāl-i dehre itmez iʿtibārı

iʿtibārı it:

iʿtibārı it: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Değer vermek, saygı göstermek, önem vermek.

95. Ne ḫoş ʿāḳıl-durur şol kişi bārį

96. Ki ḥāl-i dehre itmez iʿtibārı

çarḫ-ı devrān:

çarḫ-ı devrān: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Dönen felek.

97. Görür bu çarḫ-ı devrān inḳılābın

98. Zamānun sürʿati vü ıżṭırābın

tünd ü ser-keş ol:

tünd ü ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Haşin ve itaatsiz olmak.

99. Ne iḳbālinden olur tünd ü ser-keş

100. Ne idbārından urur cāna āteş

āteş ur:

āteş ur: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Ateş vurmak. Yakmak, ateşe vermek II Keder, sıkıntı vermek.

99. Ne iḳbālinden olur tünd ü ser-keş

100. Ne idbārından urur cāna āteş

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Hilâl II Hz. Yūsuf.

3. Ṭoḳuz ay ana ḳarnında

yudar ḳan

4. Ṭoġar bir gün meh-i nev gibi oġlan

envāʿ-ı ʿizzet Ḳıl:

envāʿ-ı ʿizzet Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Ululuğun her türlüsünü yapmak.

15. Şehüñ buyruġına idüp iṭāʿat

16. Ḳılurlar Yūsuf'a envāʿ-ı ʿizzet

berāt-ı ʿazl:

berāt-ı ʿazl: Kalıp İfade

Mısra: **88**

İşten çıkma belgesi.

87. Anuñ çarḫı bozıldı devri döndi

88. Berāt-ı ʿazli aña dehr şundı

Dizin

ʿazizi ol:

ʿazi̯zi ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Mısır Şahı'nın hazinedarı olmak.

1. Ne dil kim dil-berinden yoḳ naṣi̯bi

2. Olur ol kendü şehrinüñ ʿazi̯zi

viṣāl-i yār:

viṣāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Sevgiliye kavuşma.

3. Viṣāl-i yārdan ol k'olmaya şād

4. Ġam u şādi̯den olur cānı āzād

viṣāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Sevgiliye kavuşma.

59. ʿAzi̯z-i Mıṣr-ıla devletde-y-idi

60. Viṣāl-i yār-ile ʿişretde-y-idi

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Mutlu olmak.

3. Viṣāl-i yārdan ol k’olmaya şād

4. Ġam u şādi̱den olur cānı āzād

mātem ol:

mātem ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yas, matem hâline gelmek.

7. Olursa ʿālem içi ʿurs u bayrām

8. Aña mātem olur her ṣubḥ u her şām

āzād ol:

āzād ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Serbest bırakılmak, kurtulmak.

3. Viṣāl-i yārdan ol k’olmaya şād

4. Ġam u şādi̱den olur cānı āzād

belāda ol:

belāda ol: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Dert, sıkıntı, huzursuzluk, mihnet olmak.

11. Cihān ḫalḳı eger olsa belāda

12. Anuñ göñlinde ġam olmaz ziyāde

şād mı ol:

şād mı ol: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Mutlu mu olur?

5. Açılmaz ʿandeli̱büñ güli gülsüz

6. Kişi de şād mı olur göñülsüz

ziyāde ol:

ziyāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Fazla olmak.

11. Cihān ḫalḳı eger olsa belāda

12. Anuñ göñlinde ġam olmaz ziyāde

15. Cihān u cāndan ol kim ola bi̯zār
16. Ḳaçan ide ġam u şād-ıla bāzār

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Aynı, bir olmak.

13. Ġam ü şādi̯ görinür aña düpdüz
14. Bir olur gözlerine gice gündüz

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Dost olmak, arkadaşlık etmek.

17. Belā evtārı-y-ıla düzedüp sāz
18. Zeli̯ḫā bezm-i ġamda oldı demsāz

bi̯zār ol:

bi̯zār ol: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Bıkmış, usanmış.

15. Cihān u cāndan ol kim ola bi̯zār
16. Ḳaçan ide ġam u şād-ıla bāzār

bezm-i ġam:

bezm-i ġam: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Gam, keder meclisi.

17. Belā evtārı-y-ıla düzedüp sāz
18. Zeli̯ḫā bezm-i ġamda oldı demsāz

bāzār id:

bāzār id: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Pazarlık etmek.

āşyān-ı dehr:

āşyān-ı dehr: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Dünyanın kuş yuvası.

19. Gözine āşyān-ı dehr olur teng
20. Velį olmışdı murġ-ı miḥnet-āheng

teng ol:

teng ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

Dar olmak.

19. Gözine āşyān-ı dehr olur teng
20. Velį olmışdı murġ-ı miḥnet-āheng

eksük ol:

eksük ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Noksan, eksik veya bozuk, sıkıntılı olmak.

21. İçinden eksük olmadı melāli
22. Ḫayāl-i yārdan olmazdı ḫālį

eksük ol: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Noksan, eksik veya bozuk, sıkıntılı olmak.

25. Dilinden gitmez-idi ẕikr-i Yūsuf
26. İçinden eksük olmazdı teʾessüf

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Yarin hayali.

21. İçinden eksük olmadı melāli
22. Ḫayāl-i yārdan olmazdı ḫālį

ḫāli ol:

ḫālį ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Ayrı, uzak olmak.

21. İçinden eksük olmadı

melāli

22. Ḫayāl-i yārdan olmazdı ḫālį

27. Maḥabbet odı yaḳduġınca cānın

28. İçerdi göz yaşın baġrı ḳanın

perişān eyle:

perişān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Sıkıntılı ve kederli eylemek.

23. Ṣaçı sevdāası almışdı ḳarārın

24. Perişān eylemişdi rūzigārın

dün ü gün:

dün ü gün: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Gece gündüz.

29. Dün ü gün eyleyüp feryād u zārį

30. Geçürdi ḥasret-ile rūzigārı

zikr-i yūsuf:

ẕikr-i yūsuf: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Hz. Yūsuf'un ismini anmak.

25. Dilinden gitmez-idi ẕikr-i Yūsuf

26. İçinden eksük olmazdı teʾessüf

feryād u zārį eyle:

feryād u zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Feryat figan etmek, ağlamak, inlemek.

29. Dün ü gün eyleyüp feryād u zārį

30. Geçürdi ḥasret-ile rūzigārı

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Göz yaşı.

zinet İd:

zi̱net İd: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Süslemek.

33. İderdi bāġ u ḳaṣrın şöyle zi̱net

34. Ki görse reşk iderdi bāġ-ı cennet

reşk eyle:

reşk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Kıskanmak.

37. İçi ṭoptolu ġılmān u cevāri̱

38. Görüp anları reşk eyler ḥavāri̱

reşk id:

reşk id: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Kıskanmak.

33. İderdi bāġ u ḳaṣrın şöyle zi̱net

34. Ki görse reşk iderdi bāġ-ı cennet

ʿ**azi̱z-i mıṣr:**

ʿ***azi̱z-i mıṣr:*** Kalıp İfade

Mısra: **39**

Mısır'ın Azizi.

39. ʿAzi̱z-i Mıṣr oluban sāye-güster

40. Niḥāl-i servin itmiş sāye-perver

bāġ-ı cennet:

bāġ-ı cennet: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Cennet bahçesi.

33. İderdi bāġ u ḳaṣrın şöyle zi̱net

34. Ki görse reşk iderdi bāġ-ı cennet

ʿ***azi̱z-i mıṣr:*** Kalıp İfade

Mısra: **46**

Mısır'ın Azizi.

45. Aña deñlü ki oldı münḳalib ḥāl

46. ʿAzi̱z-i Mıṣr'ı devrān itdi pā-māl

ʿaziz-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Mısır'ın Azizi.

49. ʿAziz-i Mışr başındaydı devlet
50. Çü devlet gitdi geldi başa miḥnet

ʿaziz-i mışr: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Mısır'ın Azizi.

59. ʿAziz-i Mışr-ıla devletde-y-idi
60. Viṣāl-i yār-ile ʿişretde-y-idi

sāye-güster ol:

sāye-güster ol: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gölge eden, gölge salan olmak II Koruyan olmak.

39. ʿAziz-i Mışr oluban sāye-güster
40. Niḥāl-i servin itmiş sāye-perver

sāye-perver it:

sāye-perver it: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Gölgelendirmek, gölge vermek, korumak.

39. ʿAziz-i Mışr oluban sāye-güster
40. Niḥāl-i servin itmiş sāye-perver

niḥāl-i serv:

niḥāl-i serv: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Selvi fidanı.

39. ʿAziz-i Mışr oluban sāye-güster
40. Niḥāl-i servin itmiş sāye-perver

cemʿ it:

cemʿ it: Kalıp İfade

Mısra: **41**

Toplamak.

41. Dirilüp genc cemʿ itmişdi māli
42. Ne cemʿe varsa şemʿ idi

cemāli

seyr ü temāşā Ḳıl:

seyr ü temāşā Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Bakmak ve seyretmek.

43. Ḳılurdı dem-be-dem seyr ü temāşā
44. Ṣafā vü ʿayş esbābı müheyyā

Ṣafā vü ʿayş:

Ṣafā vü ʿayş: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Zevk ü safa II Gönül huzuru ve eğlence.

43. Ḳılurdı dem-be-dem seyr ü temāşā
44. Ṣafā vü ʿayş esbābı müheyyā

münḳalib ol:

münḳalib ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Dönmek, değişmek.

45. Aña deñlü ki oldı münḳalib ḥāl
46. ʿAzīz-i Mıṣr'ı devrān itdi pā-māl

pā-māl it:

pā-māl it: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Ayaklar altına almak, çiğnemek.

45. Aña deñlü ki oldı münḳalib ḥāl
46. ʿAzīz-i Mıṣr'ı devrān itdi pā-māl

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Bu defa, bu kez.

47. Bu kez baḫtı atından ḳaldı yayaḳ
48. Zamāne el ṭutarken aldı ayaḳ

bu deñlü:

bu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Bu şekilde, bu kadar.

51. Bu deñlü miḥnet ü renc ü belāda

52. Ġamı göñlinüñ olmadı küşāe

küşāde ol:

küşāde ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Açılmış, açık, ferah olmak.

51. Bu deñlü miḥnet ü renc ü belāda

52. Ġamı göñlinüñ olmadı küşāe

her biri:

her biri: Kalıp İfade

Mısra: **58**

Her biri.

57. Añardı şol demi kim ḫoş dem-idi

58. Niçe dem her biri bir ʿālem-idi

ʿi̱d ü nevrūz:

ʿi̱d ü nevrūz: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Bayram ve Nevruz.

61. Mübārek laḥẓası vü vaḳti pi̱rūz

62. Düni Ḳadr-idi güni ʿi̱d ü Nevrūz

fāl aç:

fāl aç: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Fal bakmak.

65. Alup cān lezzetin şi̱ri̱n sözinden

66. Mübārek fāl açardı gün yüzinden

zāri eyle:

zāri̱ eyle: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

67. Añardı bunları eylerdi zāri̱

68. Ṭolardı ḳan-ıla gözi bıñarı çāre

zārį eyle: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Ağlamak, ağlayıp inlemek.

81. Gözi bu resme oldı zār-kārį

82. Bu şiʿri oḳıyup eylerdi zārį

ne çāre:

ne çāre: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Çaresi yok, elden ne gelir.

69. Dir-idi kendüye iy yüzi ḳara

70. Elüñle sen saña itdüñ ne çāre

elüñle sen saña itdüñ:

elüñle sen saña itdüñ: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Kendi kendine yaptın.

69. Dir-idi kendüye iy yüzi ḳara

70. Elüñle sen saña itdüñ ne çāre

zār ol:

zār ol: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ağlayıp inlemek.

71. Sen itdüñ kendü gülzāruñ yirin ḫār

72. Yiridür k'olasın bülbül gibi zār

āh ü zārį çek:

āh ü zārį çek: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Ah çekmek, ağlamak, inlemek.

73. Sen itdügüñ saña kim ide bārį

74. Yiridür çek ölince āh ü zārį

düşmen it:

düşmen it: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Düşmanlaştırmak.

75. Saña sen itdügüñ itmeye

düşmen

76. Ne bed-ter düşmen ola saña senden

düşmen ol:

düşmen ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Düşman olmak, düşmanlık etmek.

75. Saña sen itdügüñ itmeye düşmen

76. Ne bed-ter düşmen ola saña senden

eliyle it:

eliyle it: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Kendi kendisine yapmak, kendi davranışları sonucunda yine kendine zarar vermek.

77. Eliyle kendüye itdügin ādem

78. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

cemʿ ol:

cemʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Toplamak, bir araya getirmek.

77. Eliyle kendüye itdügin ādem

78. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

ādem İd:

ādem İd: Kalıp İfade

Mısra: **78**

İnsan yapar, eder.

77. Eliyle kendüye itdügin ādem

78. İdemez cemʿ olursa cümle ʿālem

kanlu yaşı:

ḳanlu yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Kanlı gözyaşı.

79. Dir-idi ṣaġup aġlar-ıdı

80. Aḳuban ḳanlu yaşı çaġlar-ıdı

ʿurs u bayrām ol:

ʿurs u bayrām ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Düğün ziyafeti ve bayram olur.

7. Olursa ʿālem içi ʿurs u bayrām
8. Aña mātem olur her ṣubḥ u her şām

murġ-ı miḥnet-āheng ol:

murġ-ı miḥnet-āheng ol: Kalıp İfade
Mısra: **20**
Kederli sesle dolu olan kuş olmak.

19. Gözine āşyān-ı dehr olur teng
20. Velį olmışdı murġ-ı miḥnet-āheng

sen it:

sen it: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Sen (kendin) yaptın II Zelîha.

71. Sen itdüñ kendü gülzāruñ yirin ḫār
72. Yiridür k'olasın bülbül gibi zār

sen it: Kalıp İfade
Mısra: **75**
Sen (kendin) yaptın II Zelîha.

75. Saña sen itdügüñ itmeye düşmen
76. Ne bed-ter düşmen ola saña senden

sen it: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Sen (kendin) yaptın II Zelîha.

73. Sen itdügüñ saña kim ide bārį
74. Yiridür çek ölince āh ü zārį

kim id:

kim id: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Kim yapar.

73. Sen itdügüñ saña kim ide bārį
74. Yiridür çek ölince āh ü zārį

çāre

zār-kārį ol:

zār-kārį ol: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Ağlayan olmak.

81. Gözi bu resme oldı zār-kārį
82. Bu şiʿri oḳıyup eylerdi zārį

Dizin

ḥāl ü kāl:

ḥāl ü ḳāl: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Vaziyet ve söz II Hal ve hareket.

1. Niçe yıllar bu-y-ıdı ḥāl ü ḳāli
2. Bu ḥāl-ile geçerdi māh ü sāli

cānı yan:

cānı yan: Deyim
Mısra: **53**
Canı yanmak; çok acı duymak, aşk acısı çekmek.

53. Bayaġı od-ıla yanmışdı cānı
54. Ol eski derde boyanmışdı cānı

māh ü sāl:

māh ü sāl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Ay ve yıl.

1. Niçe yıllar bu-y-ıdı ḥāl ü ḳāli
2. Bu ḥāl-ile geçerdi māh ü sāli

yüzi ḳara:

yüzi ḳara: Deyim
Mısra: **69**
Utanmaz, ayıplı, kusurlu.

69. Dir-idi kendüye iy yüzi ḳara
70. Elüñle sen saña itdüñ ne

māh ü sāl: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Ay ve yıl.

179. Bu ḥāl üstine geçdi māh ü sāli

180. Düketdi ḳalmadı çün genc ü māli

ġāret

6. Bahār esbābını aldı tamāmet

devr-i zamāne:

devr-i zamāne: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Zamanın döngüsü.

3. Meger bir gün ki bu devr-i zamāne

4. Degişürdi bahārını ḫazāna

bād-ı zemistān:

bād-ı zemistān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Kış rüzgârı.

7. İrüp bāġį gibi bād-ı zemistān

8. Ḳılur cemʿiyyetin bāġuñ perişān

ġāret Ḳıl:

ġāret Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Yağma etmek, zarar vermek.

5. Ḳılup bāġ-ı ḫazān gülzārı ġāret

6. Bahār esbābını aldı tamāmet

perişān Ḳıl:

perişān Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Perişan etmek, dağıtmak, karmakarışık etmek.

7. İrüp bāġį gibi bād-ı zemistān

8. Ḳılur cemʿiyyetin bāġuñ perişān

bāġ-ı ḫazān:

bāġ-ı ḫazān: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Sonbaharın bahçesi.

5. Ḳılup bāġ-ı ḫazān gülzārı

tiġ-ı pūlād:

tiġ-ı pūlād: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Çelik kılıç.

11. Sögüt yapraġı çekdi tiġ-ı pūlād
12. Ṣuya giderdi siṃiṇ cevşenin bād

naḳd-i ṣafā:

naḳd-i ṣafā: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Mutluluk sermayesi.

13. Çıḳar naḳd-i ṣafā bāġuñ elinden
14. Gider laʿlıṇ kemer kūhuñ bilinden

toz u ṭoprak:

toz u ṭoprak: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Toz ve toprak.

15. Döşemişken yire ol tāze yapraḳ
16. Ayaḳ altında olur toz u ṭoprak

ayaḳ altında ol:

ayaḳ altında ol: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Ayakların altında olmak.

15. Döşemişken yire ol tāze yapraḳ
16. Ayaḳ altında olur toz u ṭoprak

bād-ı ferrāş:

bād-ı ferrāş: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Silip süpüren rüzgar.

17. Çemen ferşini dürdi bād-ı ferrāş
18. Döşedi lāle ṭoprak yaṣdanup ṭaş

ʿarūs-ı nev-bahār:

ʿarūs-ı nev-bahār: Kalıp İfade
Mısra: **19**
İlkbahar'ın gelini.

19. ʿArūs-ı nev-bahāruñ mātemine
20. Boyanmışdı ḳamu mātem ġamına

bāġ u būstān:

bāġ u būstān: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Bağ ve bahçe.

21. Döşendi ḳuru ṭoprak bāġ u būstān

22. Dikenden geydi çul bāġ u gülistān

bağrına ṭaş ur:

bağrına ṭaş ur: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Derdini kimseye açmaksızın her türlü acıya katlanmak.

25. Ṣuyuñ ṭoldı gözi yaş yüregi baş

26. Yürür şūrḫide urup bağrına ṭaş

bilini bük:

bilini bük: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Belini bükmek; güçsüz bırakmak.

27. Bu ġam yüzin ṣarardup zaʿferānuñ

28. Bilini bükmiş-idi ergavānuñ

serv ü şimşād ol:

serv ü şimşād ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Serv ve şimşir ağacı olmak.

29. Bu derd-ile olurdı serv ü şimşād

30. Ṣuda zencḫire çekdi ayaġın bād

zencḫire çek:

zencḫire çek: Kalıp İfade

Mısra: **30**

Zincirle bağlamak.

29. Bu derd-ile olurdı serv ü şimşād

30. Ṣuda zencḫire çekdi ayaġın bād

Taşa çal:

Ṭaşa çal: Deyim

Mısra: **38**

Yere fırlatmak, fırlatıp atmak, gözden çıkarmak.

37. Görür sūsen geçürdi ʿayş çāġın
38. Ṭaşa çaldı vü uşatdı ḳabaġın

gök yüzi:

gök yüzi: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gök, gökyüzü.

39. Uçar gök yüzine gül-berg-i ḫandān
40. Yil üzre nitekim taḫr-ı Süleymān

gül-berg-i handān:

gül-berg-i ḫandān: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gülen, açılmış, sevimli gül yaprağıII Sevgilinin gül gibi pembemsi renkte sevimli, güleç yüzü.

39. Uçar gök yüzine gül-berg-i ḫandān
40. Yil üzre nitekim taḫr-ı Süleymān

bimār ol:

bi̯mār ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Hasta olmak.

41. Muḫālif yire uġramışdı gülzār
42. Ki beñzi ṣararup olmışdı bi̯mār

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

İncinmek, mustarip olmak.

45. Benefşe derd-ile olmışdı derhem
46. Göge boyanmış u ṭutmışdı mātem

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

73. Oluban ṯir-i ḳaddi dās-veş ḫam
74. Ṣınup ḳaşı kemānı oldı derhem

mātem ṭut:

mātem ṭut: Kalıp İfade
Mısra: **46**
Yas tutmak.

45. Benefşe derd-ile olmışdı derhem
46. Göge boyanmış u ṭutmışdı mātem

nāle vü zār it:

nāle vü zār it: Kalıp İfade
Mısra: **48**
İnlemek ve ağlamak.

47. Gidüben gül yirini ṭutdı çün ḫār
48. Nevāsın bülbül itdi nāle vü zār

zār eyle:

zār eyle: Kalıp İfade
Mısra: **51**
Ağlamak, inlemek.

51. Buña kim eylemez bülbül gibi zār
52. Gide yār ü ḳala yirinde aġyār

yirini al:

yirini al: Kalıp İfade
Mısra: **53**
Yerini almak, yerini tutmak, yerine geçmek.

53. Alup bülbül yirini būm-ile zāġ
54. Ḫarābe yire döndi gülşen ü bāġ

çarḫ-ı fānį:

çarḫ-ı fānį: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Geçici/fani felek, dünya II Fani dünya hayatı.

55. Niçe gaddārsın iy çarḫ-ı fānį

56. Ki ḫārsitān idersin gülsitānı

57. Alup zāġ u zaġan bülbül yirini
58. Dikenlerde ḳala bülbül yirini

hārsitān id:

ḫārsitān id: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Dikenlik, çalılık.

55. Niçe gaddārsın iy çarḫ-ı fānį̄
56. Ki ḫārsitān idersin gülsitānı

faṣl-ı nev-rūz:

faṣl-ı nev-rūz: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Nevruz mevsimi, ilkbahar.

59. Yigitlik mevsimidür faṣl-ı Nev-rūz
60. Mübārek laḥẓası vü vaḳti pį̄rūz

zāġ u zaġan:

zāġ u zaġan: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Karga ve çaylak.

57. Alup zāġ u zaġan bülbül yirini
58. Dikenlerde ḳala bülbül yirini

eyyām-ı pir:

eyyām-ı pį̄r: Kalıp İfade
Mısra: **61**
İhtiyarlık günleri, yaşlılık.

61. Ḫazān vaḳti-durur eyyām-ı pį̄rį̄
62. Ölüm vaḳti ṣoñında zemherį̄ri

yirini al:

yirini al: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Yerini almak, yerini tutmak, yerine geçmek.

esbāb-ı ʿarūs:

esbāb-ı ʿarūs: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Gelinlik için gerekenler.

63. Yile virdi çü esbāb-ı ʿarūsı
64. ʿAcūze oldı dehrüñ nev-ʿarūsı

yile vir:

yile vir: Kalıp İfade

Mısra: **63**

Heba etmek, havaya gitmek, boşa gitmek.

63. Yile virdi çü esbāb-ı ʿarūsı
64. ʿAcūze oldı dehrüñ nev-ʿarūsı

nev-ʿarūsı ol:

nev-ʿarūsı ol: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Gelini olmak.

63. Yile virdi çü esbāb-ı ʿarūsı
64. ʿAcūze oldı dehrüñ nev-ʿarūsı

çarḫ-ı kühen:

çarḫ-ı kühen: Kalıp İfade

Mısra: **69**

Köhne, eski felek.

69. ʿAceb naḳş oynadı çarḫ-ı kühen pīr
70. Ki oldı çççç rengīḳırgūn şīr

naḳd-i cevāni:

naḳd-i cevānī: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Gençlik sermayesi.

71. Elinden çıḳdı çün naḳd-i cevānī
72. Ayaġın aldı żaʿf-ı nā-tüvānī

żaʿf-ı nā-tüvāni:

żaʿf-ı nā-tüvānī: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Çaresizliğin zayıflığı.

71. Elinden çıḳdı çün naḳd-i cevānī
72. Ayaġın aldı żaʿf-ı nā-tüvānī

tir-i ḳadd:

ṯīr-i ḳadd: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Boyun oku, sevgilinin ok gibi boyu.

73. Oluban ṯīr-i ḳaddi dās-veş ḫam

74. Ṣınup ḳaşı kemānı oldı derhem

78. Ṣaçıldı nā-gehānį üstine un

leşker-i rūm:

leşker-i rūm: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Rum askeri, Anadolu askeri.

81. Ḥabeş mülkini ṭutdı leşker-i Rūm

82. Uçuban zāġ ḳondı yirine būm

hāṣıl-ı ʿömri:

ḥāṣıl-ı ʿömri: Kalıp İfade

Mısra: **75**

Ömrün neticesi.

75. Çü biçdi ḥāṣıl-ı ʿömrini eflāk

76. Vücūdınuñ ögütdi dānesin pāk

būm-ı şūm:

būm-ı şūm: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Uğursuz baykuş.

83. İşitmedi cevān u görmedi pįr

84. Ki būm-ı şūm ala zāġdan yir

āsiyāb-ı çarḫ-ı gerdūn:

āsiyāb-ı çarḫ-ı gerdūn: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Feleğin dönen değirmeni II Zaman.

77. Dönerlen āsiyāb-ı çarḫ-ı gerdūn

Ḫarāb ol:

Ḫarāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Yıkılmak, tahrip olmak.

85. Ḫarāb olmışdı ḥüsni gülsitānı
86. Anuñ'çün oldı būmuñ āşiyānı

151. Hevā-yı ʿışḳ-ıla ḫoş-ıdı başı
152. Anuñ'çün mevc ururdı gözi yaşı

āşiyānı ol:

āşiyānı ol: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Yuva, ev olmak.

85. Ḫarāb olmışdı ḥüsni gülsitānı
86. Anuñ'çün oldı būmuñ āşiyānı

kemān id:

kemān id: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Eğmek, iki büklüm yapmak.

87. Kemān idüp boyın gözi yaşın tār
88. Ḳażā oḳların atar çarḫ-ı ġaddār

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Gözyaşı, girye.

87. Kemān idüp boyın gözi yaşın tār
88. Ḳażā oḳların atar çarḫ-ı ġaddār

çarḫ-ı ġaddār:

çarḫ-ı ġaddār: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Merhametsiz, zalim felek.

87. Kemān idüp boyın gözi yaşın tār
88. Ḳażā oḳların atar çarḫ-ı ġaddār

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **152**
Gözyaşı, girye.

tir-i taḳdir:

ṭi̯r-i taḳdi̯r: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Takdir oku; kader oku.

89. Uçurdı zāġın anuñ ṭi̯r-i taḳdi̯r

90. İdindi būm bāġı ḥüsnini yir

Ḳadi̯d ol: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Çok zayıf olmak, kurumak, bir deri bir kemik kalmak .

91. Ḳadi̯d olmış-ıdı çün ḳadd-i servi

92. Uçup gitmişdi üstinden tezervi

yir İd:

yir İd: Kalıp İfade

Mısra: **90**

İyice yerleşmek.

89. Uçurdı zāġın anuñ ṭi̯r-i taḳdi̯r

90. İdindi būm bāġı ḥüsnini yir

kadd-i servi:

ḳadd-i servi: Kalıp İfade

Mısra: **91**

Servi boylu (sevgili).

91. Ḳadi̯d olmış-ıdı çün ḳadd-i servi

92. Uçup gitmişdi üstinden tezervi

Ḳadid ol:

Sebih ol:

Şebi̯h ol: Kalıp İfade

Mısra: **94**

Benzemek.

93. Bozıldı gitdi ne ḫāli ne ḫaddi

94. Şebi̯h olmışdı ḫalḫāline ḳaddi

yāsemin-reng ol:

yāsemi̯n-reng ol: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Yasemin renkli II Beyaz renkli.

99. ʿAceb bāzi̯ idi vü ṭurfa ni̯reng

100. Benefşe zülfi oldı

yāsemi̱n-reng

bāġbān-ı dehr-i ġaddār:

bāġbān-ı dehr-i ġaddār: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Cefakâr dünyanın bahçivanı.

101. Meger kim bāġbān-ı dehr-i ġaddār

102. Benefşe yirin itdi yāsemi̱nzār

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Şu kadar, şunca.

103. İçinden işledükçe bağrı başı

104. Şu deñlü aḳdı gözden ḳanlu yaşı

ḳanlu yaşı:

ḳanlu yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Kanlı gözyaşı.

103. İçinden işledükçe bağrı başı

104. Şu deñlü aḳdı gözden ḳanlu yaşı

göz ḳarası:

göz ḳarası: Kalıp İfade

Mısra: **105**

Gözün siyah kısmı.

105. Ki yudı sürme gibi göz ḳarasın

106. Sefi̱dāc oldı ol sürme ṣanasın

sefi̱dāc ol:

sefi̱dāc ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Üstübec olmak. Boyacılıkta kullanılan beyaz, madenî bir madde; pudra, beyaz pudra

105. Ki yudı sürme gibi göz ḳarasın

106. Sefi̱dāc oldı ol sürme ṣanasın

semenzār ol:

semenzār ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Yasemin bahçesi olmak.

107. Yiri nergislerüñ oldı semenzār

108. Dökilmeyüp ḳalan kirpükleri ḫār

Ḫarāb it:

Ḫarāb it: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Yıkmak, viran etmek.

109. Yıḳılmışdı imām üstine miḥrāb

110. Ḫarāb itmişdi bünyādın meger āb

ṭāḳ-ı kec-nihād:

ṭāḳ-ı kec-nihād: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Yıkık, bozuk kubbe.

111. Bu ṭāḳ-ı kec-nihād altında her dem

112. Ḳara geymiş ṭutardı çeşmi mātem

dem-i şādi:

dem-i şādiḫ: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Sevinç, mutluluk zamanı.

113. Dem-i şādiḫde ʿişretde hemişe

114. Siyeh-pūş olmaġ-ıdı aña pişe

siyeh-pūş ol:

siyeh-pūş ol: Kalıp İfade

Mısra: **114**

Siyah elbiselerle örtünmek II

Yas tutmak.

113. Dem-i şādiḫde ʿişretde hemişe

114. Siyeh-pūş olmaġ-ıdı aña pişe

mātem-i hicrān-ı dil-ber ol:

mātem-i hicrān-ı dil-ber ol: Kalıp İfade

Mısra: **115**

Gönül alan güzelin matemi olmak.

115. Çün oldı mātem-i hicrān-ı dil-ber
116. Çıḳardı yas ṭonını ser-ā-ser

pür-çin ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Çatmak.

125. Ḳaşından düşdi ol nāzla olan çin
126. Siper-veş ḳıldı pür-çin yüzi için

Ḫilāf-ı ʿādet:

Ḫilāf-ı ʿādet: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Geleneğin karşıtı.

119. Belį Hind'üñ bu-durur resm ü kişi
120. Ḫilāf-ı ʿādet üzre işler işi

kin id:

kin id: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Kin beslemek.

127. Ḳaçan ʿāşıḳlarına kin iderdi
128. Ḳaşın biñ nāz-ıla çin çin iderdi

nāzla ol:

nāzla ol: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Naz, işve ile olan.

125. Ḳaşından düşdi ol nāzla olan çin
126. Siper-veş ḳıldı pür-çin yüzi için

çin çin id:

çin çin id: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Büklüm büklüm etmek.

127. Ḳaçan ʿāşıḳlarına kin iderdi
128. Ḳaşın biñ nāz-ıla çin çin iderdi

pür-çin ḳıl:

āḫir-ı kār:

āḫir-ı kār: Kalıp İfade

Mısra: **130**

İşin sonunda, nihayetinde.

129. Meger itdüklerini dehr-i ġaddār
130. Yüzine urdı bir bir āḫir-ı kār

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Tek, tek II Bir bir.

129. Meger itdüklerini dehr-i ġaddār
130. Yüzine urdı bir bir āḫir-ı kār

āyin eyle:

āyin eyle: Kalıp İfade

Mısra: **131**

Hoş göstermek, adet haline getirmek, kanun gibi yapmak.

131. Anuñla ṭurfa āyin eylemişdi
132. Yüzinüñ rūmını çin eylemişdi

çin eyle:

çin eyle: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Kıvrılmasını sağlamak, büklümleştirmek.

131. Anuñla ṭurfa āyin eylemişdi
132. Yüzinüñ rūmını çin eylemişdi

çin-i ḫuşki:

çin-i ḫuşki: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Kurumuş (saç) kıvrım II Ruhsuz kıvrım.

133. Velikin çininüñ yoġ-ıdı müşki
134. Çü müşki yoḳ n'iderler çin-i ḫuşki

ʿİzār u ʿārızı ol:

ʿİẕār u ʿārżı ol: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Yüz ve yanak olmak.

137. ʿİẕār u ʿārżı olsa n'ola çi̯n

138. Ki bozmışdı ḫazān gül-zārı için

pür-çin id:

pür-çi̯n id: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Kıvrım kıvrım etmek.

139. Beli̯ çünkim ese bādı ḫazānuñ

140. Yüzin pür-çi̯n ider āb-ı revānuñ

āb-ı revān:

āb-ı revān: Kalıp İfade

Mısra: **140**

Akar su.

139. Beli̯ çünkim ese bādı ḫazānuñ

140. Yüzin pür-çi̯n ider āb-ı revānuñ

nāle it:

nāle it: Kalıp İfade

Mısra: **142**

Feryat etmek.

141. Bu-durur bir daḫı sır anda peydā

142. Ki āh u nāle itdükçe Zeli̯ḫā

cünbiş-i tāb:

cünbiş-i tāb: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Yaratılışı eğlenceli, çoşkulu olan.

143. Virürdi bād-ı āhı cünbiş-i tāb

144. Olurdı pür-şiken ol ʿārż-ı āb

bād-ı āh:

bād-ı āh: Kalıp İfade

Mısra: **143**

Ah rüzgarı.

143. Virürdi bād-ı āhı cünbiş-i tāb

144. Olurdı pür-şiken ol ʿārıż-ı āb

ʿārıż-ı āb ol:

ʿārıż-ı āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **144**

Su gibi yanak.

143. Virürdi bād-ı āhı cünbiş-i tāb
144. Olurdı pür-şiken ol ʿārıż-ı āb

derd-i ʿışḳ:

derd-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **147**

Aşk derdi.

147. Ki yāri derd-i ʿışḳıyla Zeliḫā
148. Egerçi pīr idi vü nā-tüvānā

şūr u ġavġā:

şūr u ġavġā: Kalıp İfade

Mısra: **149**

Şamata, gürültü ve kavga.

149. Başından gitmiş-idi şūr u ġavġā
150. Pür olmışdı dimāġı dūd-ı sevdā

dūd-ı sevdā:

dūd-ı sevdā: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Sevda dumanı.

149. Başından gitmiş-idi şūr u ġavġā
150. Pür olmışdı dimāġı dūd-ı sevdā

pür ol:

pür ol: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Dolmak.

149. Başından gitmiş-idi şūr u ġavġā
150. Pür olmışdı dimāġı dūd-ı sevdā

hevā-yı ʿışḳ:

hevā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Aşk havası II Aşk arzusu.

151. Hevā-yı ʿışḳ-ıla ḫoş-ıdı başı
152. Anuñ’çün mevc ururdı gözi yaşı

başı hoş:

başı ḫoş: Deyim

Mısra: **151**

Keyfi yerinde, mutlu.

151. Hevā-yı ʿışḳ-ıla ḫoş-ıdı başı
152. Anuñ’çün mevc ururdı gözi yaşı

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade

Mısra: **152**

Dalga vurmak.

151. Hevā-yı ʿışḳ-ıla ḫoş-ıdı başı
152. Anuñ’çün mevc ururdı gözi yaşı

bād-ı hevā:

bād-ı hevā: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Arzu ve heves yeli.

153. Budur ḫod devr içinde resm ü āyiṉ
154. Ṣu yüzini ḳılur bād-ı hevā çiṉ

çin ḳıl:

çiṉ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Buruşturmak.

153. Budur ḫod devr içinde resm ü āyiṉ
154. Ṣu yüzini ḳılur bād-ı hevā çiṉ

bād-ı ḫazān:

bād-ı ḫazān: Kalıp İfade

Mısra: **156**

Sonbahar rüzgarı.

155. Geçüp çaġı bozıldı ḥüsni bāġı

156. Meger bād-ı ḫazāndan irdi yaġı

157. Ki esbāb-ı taḥammül oldı yaġmā
158. Ṭaġıldı her ne var pinhān u peydā

esbāb-ı taḥammül:

esbāb-ı taḥammül: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Tahammül/katlanma sebebi.

157. Ki esbāb-ı taḥammül oldı yaġmā
158. Ṭaġıldı her ne var pinhān u peydā

yaġmā ol:

yaġmā ol: Kalıp İfade
Mısra: **157**
Talan ve yağma olmak.

157. Ki esbāb-ı taḥammül oldı yaġmā
158. Ṭaġıldı her ne var pinhān u peydā

her ne var:

her ne var: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Her ne varsa, tamamı, hepsi.

Ham ol:

Ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Eğrilmek, bükülmek II İki büklüm olmak.

161. Ḫam oldı serv ḳaddi bār-ı ġamdan
162. Hilāle döndi inceldi elemden

bār-ı ġam:

bār-ı ġam: Kalıp İfade
Mısra: **161**
Gam yükü.

161. Ḫam oldı serv ḳaddi bār-ı ġamdan
162. Hilāle döndi inceldi elemden

harç id:

ḫarç id: Kalıp İfade

Mısra: **176**

Harcamak.

175. Ṣorardı Yūsuf'uñ bilürdi ḥālin

176. O yolda ḫarç iderdi mülk ü mālın

dil-şād eyle:

dil-şād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **177**

Gönlünü hoş etmek, mutlu etmek.

177. Ḫaber verenleri eylerdi dil-şād

178. Ki unutmayup anı ideler yād

yād id:

yād id: Kalıp İfade

Mısra: **178**

Hatırlamak.

177. Ḫaber verenleri eylerdi dil-şād

178. Ki unutmayup anı ideler yād

genc ü māl:

genc ü māl: Kalıp İfade

Mısra: **180**

Gençlik ve servet.

179. Bu ḥāl üstine geçdi māh ü sāli

180. Düketdi ḳalmadı çün genc ü māli

Kulaġında vü boynında olan:

Ḳulaġında vü boynında olan: Kalıp İfade

Mısra: **181**

Kullağında ve bpyanunda olan II Kulağa ve boyna takılan değerli takılar.

181. Ḳulaġında vü boynında olanı

182. Ḫaber alur virürdi müjdegāniٖ

maḫrūm it:

maḥrūm it: Kalıp İfade

Mısra: **185**

Birinin istediği şeyi vermemek veya istediğini elde etmesine engel olmak, yoksun bırakmak.

185. Velį andan daḫı baḫt itdi maḥrūm

186. Neler eyler kişiye tāliʿ-i şūm

tāliʿ-i şūm:

tāliʿ-i şūm: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Kötü, uğursuz talih.

185. Velį andan daḫı baḫt itdi maḥrūm

186. Neler eyler kişiye tāliʿ-i şūm

neler eyle:

neler eyle: Kalıp İfade

Mısra: **186**

Neler yapmak, neler etmek.

185. Velį andan daḫı baḫt itdi maḥrūm

186. Neler eyler kişiye tāliʿ-i şūm

yek-tā ol:

yek-tā ol: Kalıp İfade

Mısra: **164**

Tek olmak. Benzersiz olmak.

163. Kemer gibi bili bükildi gūyā

164. Kemer-bendinde bir ḫalḳ'oldu yek-tā

baḫt-ı vārūn:

baḫt-ı vārūn: Argo

Mısra: **167**

Uğursuz talih, kötü kader.

167. Ki vuṣlat ḫānesinden baḫt-ı vārūn

168. Anı ḫalḳa gibi itmişdi bį̇rūn

birūn it:

bį̇rūn it: Kalıp İfade

Mısra: **168**

Çoğaltmak, arttırmak.

167. Ki vuṣlat ḫānesinden baḫt-ı vārūn
168. Anı ḥalḳa gibi itmişdi biṙūn

ḥulle-i istebraḳ:

ḥulle-i istebraḳ: Kalıp İfade
Mısra: **10**
Sırmayla işlenmiş kalın ipekten mamul cennet giysisi.

9. Aġaçlaruñ döküben yapraġını
10. Ṣoyar ol ḥulle-i istebraḳını

elinden Çıḳ:

elinden Çıḳ: Deyim
Mısra: **13**
Elden kaçmak, sahip olamamak.

13. Çıḳar naḳd-i ṣafā bāġuñ elinden
14. Gider laʿlıṉ kemer kūhuñ bilinden

ayaġı başına hem-rāh ol:

ayaġı başına hem-rāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **166**
Ayağı başına arkadaş olmak II Vücudu iki büklüm olup; boyu yere yakın olamak.

165. Anuñ'çün ḫalḳa-veş ḳaddi bükildi
166. Ayaġı başına hem-rāh oldı

baş aş:

baş aş: Deyim
Mısra: **172**
Başını kaldırıp düşünmek.

171. Bulaydum diyo ol gevher yitügin
172. Baş aşmışdı arardı yaʿnı̇ öñin

dehr-i ġaddār:

dehr-i ġaddār: Kalıp İfade
Mısra: **129**
Acımasız dünya.

129. Meger itdüklerini dehr-i ġaddār
130. Yüzine urdı bir bir āḫir-ı

kār

taḫt-ı süleymān:

taḫt-ı süleymān: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Hz. Süleyman'ın makamı. Hz. Süleyman beyitte olduğu gibi Klasik edebiyatta da ululuk ve iktidar sembolüdür.

39. Uçar gök yüzine gül-berg-i ḫandān
40. Yil üzre nitekim taḫr-ı Süleymān

ḳirgūn ol:

ḳirgūn ol: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Katran renkli olmak.

69. ʿAceb naḳş oynadı çarḫ-ı kühen pīr
70. Ki oldı ççç rengi ḳirgūn şīr

ham ol:

ḫam ol: Kalıp İfade
Mısra: **73**
Eğrilmek, bükülmek; iki büklüm olmak.

73. Oluban tīr-i ḳaddi dās-veş ḫam
74. Şınup ḳaşı kemānı oldı derhem

yāseminzār it:

yāsemīnzār it: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Yasemin bahçesi haline getirmek.

101. Meger kim bāġbān-ı dehr-i ġaddār
102. Benefşe yirin itdi yāsemīnzār

kara yüz yunmaġ-ıla aġarmaz:

ḳara yüz yunmaġ-ıla aġarmaz:
Atasözü
Mısra: **96**
Bilerek yapılan hatalar sonradan düzeltilmez.

95. Meŝeldür söylenür illerde düpdüz
96. Ki Yunmaġ-ıla aġarmaz

ḳara yüz

yüzine ur:

yüzine ur: Deyim

Mısra: **130**

Kabahatini, kusurunu yüzüne karşı söyleyip kendisini ayıplamak.

129. Meger itdüklerini dehr-i ġaddār
130. Yüzine urdı bir bir āḫir-ı kār

Dizin

hevā-yı ʿışḳ:

hevā-yı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Aşk havası II Aşk arzusu.

1. Zeliḫā ḳaldı çün ney gibi ʿuryān
2. Hevā-yı ʿışḳ elinden zār u giryān

zār u giryān:

zār u giryān: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Ağlama ve inleme.

1. Zeliḫā ḳaldı çün ney gibi ʿuryān
2. Hevā-yı ʿışḳ elinden zār u giryān

maḥzūn ol:

maḥzūn ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Kederlenmek, üzülmek, hüzünlenmek.

3. Çü tenhālıḳdan oldı cānı maḥzūn
4. Elif ḳaddini ḳıldı bār-ı ġam nūn

bār-ı ġam:

bār-ı ġam: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Gam yükü.

3. Çü tenhālıḳdan oldı cānı maḥzūn
4. Elif ḳaddini ḳıldı bār-ı ġam

nūn

nūn ḳıl:

nūn ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Nun harfi II Metinde şekli itibariyle kullanılmış; nun gibi eğik, bükük olmak.

3. Çü tenhālıḳdan oldı cānı maḥzūn
4. Elif ḳaddini ḳıldı bār-ı ġam nūn

ʿazm-i dergāh İd:

ʿazm-i dergāh İd: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Padişahın huzuruna çıkmak.

5. Şu arada ki Yūsuf gāh u bi-gāh
6. İderdi leşker-ile ʿazm-i dergāh

bünyād it:

bünyād it: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Bina etmek, kurmak.

7. Ḳamışdan bir gömelte itdi bünyād
8. Çü mūsi̯ḳār pür-zārı̯ vü feryād

ney-şekker ol:

ney-şekker ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Şeker kamışı olmak.

11. Meger kim ʿışḳ ẕevḳın anda bulmış
12. Ki her tı̯r aña bir ney-şekker olmış

āġāz ḳıl:

āġāz ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Söze, konuşmaya başlamak.

13. Nevā-yı ney nevāya ḳılsa āġāz
14. Olur dehri ney āvāzına demsāz

nevā-yı ney:

nevā-yı ney: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Ney sesi.

13. Nevā-yı ney nevāya ḳılsa āġāz
14. Olur dehri ney āvāzına demsāz

demsāz ol:

demsāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Dost olmak, arkadaşlık etmek.

13. Nevā-yı ney nevāya ḳılsa āġāz
14. Olur dehri ney āvāzına demsāz

yol bul:

yol bul: Deyim

Mısra: **15**

Bir menzile ulaşmak için uygun yolu, yöntemi bulmak; vesile, araç bulmak.

15. Ney içine çü āhı yol bulurdı
16. Yanup ney ḫāme-veş pür-dūd olurdı

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Dumanla dolmak II Gam, keder dolu.

15. Ney içine çü āhı yol bulurdı
16. Yanup ney ḫāme-veş pür-dūd olurdı

şerḥ ol:

şerḥ ol: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Açıklamak, yorumlamak.

17. Var-ıdı Yūsuf ̔uñ bir eblaḳ atı
18. Tevārīḫ içre şerḥ olmaz ṣıfātı

rūz-ı zamān:

rūz-ı zamān: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Devrin günü.

21. Teninden nūr ẓulmetden nişāne
22. Ber-ā-ber çün şeb u rūz-ı zamāne

farḳ ol:

farḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Fark edilmek, ayırt edilmek.

23. Çi-ger seyrinde farḳ olmaz zamāndan
24. Velį sürʿatde bu mümtāz andan

dāyir ol:

dāyir ol: Deyim
Mısra: **27**
Dönmek, devretmek.

27. Felek-vār ola çün meydānda dāyir
28. Hilālinden olur seyyāre ẓāhir

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

27. Felek-vār ola çün meydānda dāyir
28. Hilālinden olur seyyāre ẓāhir

güş-vāre ol:

güş-vāre ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Küpe olmak.

31. Ayaġından atılsa na'l-pāre
32. Olurdı güş-ı çarḫa güş-vāre

güş-ı çarḫ:

güş-ı çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Feleğin kulağı II Dünya.

31. Ayaġından atılsa na'l-pāre
32. Olurdı güş-ı çarḫa güş-vāre

pāre-i ḫāk:

pāre-i ḫāk: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Toprak parçası.

33. Çıḳup naʿli içinden pāre-i ḫāk

34. Meh-i nev gibi olur tāc-ı eflāk

tāc-ı eflāk ol:

tāc-ı eflāk ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Feleklerin tacı olmak.

33. Çıḳup naʿli içinden pāre-i ḫāk

34. Meh-i nev gibi olur tāc-ı eflāk

peyk-i ṣabā:

peyk-i ṣabā: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Sabah rüzgarının habercisi.

39. Urur peyk-i ṣabānuñ gözine toz

40. Ayaġı tozın ider sürme ılduz

ılduz id:

ılduz id: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Yıldız etmek.

39. Urur peyk-i ṣabānuñ gözine toz

40. Ayaġı tozın ider sürme ılduz

ʿ**araḳ-riz ol:**

ʿ***araḳ-riz ol:*** Kalıp İfade

Mısra: **42**

Ter içinde kalmak.

41. Yuḳaruya bulut gibi aġar tiz

42. Velį bu yorulup olmaz ʿaraḳ-riz

ter kıl:

ter ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Nemlendirmek, ıslatmak.

43. Yilerse biñ yıl ışlatmaz tüyin der

44. Deniz geçseydi ḳılmaz ṭuynaġın ter

raʿd ol:

raʿd ol: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Gök gürlemek.

45. Seḥi̱l ursa olurdı raʿd gūyā

46. Ayaġından olurdı berḳ peydā

peydā ol:

peydā ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Ortaya çıkmak.

45. Seḥi̱l ursa olurdı raʿd gūyā

46. Ayaġından olurdı berḳ peydā

nāle id:

nāle id: Kalıp İfade

Mısra: **51**

İnlemek.

51. Yol üstinde birez nāle iderdi

52. Duʿā vü medḥ idüp dönüp giderdi

duʿā vü medḥ id:

duʿā vü medḥ id: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Dua ve övgü etmek.

51. Yol üstinde birez nāle iderdi

52. Duʿā vü medḥ idüp dönüp giderdi

gāh u bi̱-gāh:

gāh u bi̱-gāh: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Sıralı sırasız, vakitli vakitsiz.

5. Şu arada ki Yūsuf gāh u bi̱-gāh

6. İderdi leşker-ile ʿazm-i dergāh

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Hilâl.

33. Çıḳup naʿli içinden pāre-i ḫāk
34. Meh-i nev gibi olur tāc-ı eflāk

nev-cā eyle:

nev-cā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Yeni yer yapmak.

29. Hilāline ḳaçan Yūsuf baṣar pā
30. Dü peyker burcın eyler māh nev-cā

seḫil ur:

seḫil ur: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Sahile vurmak.

45. Seḫil ursa olurdı raʿd gūyā
46. Ayaġından olurdı berḳ peydā

Dizin

luʿbet-bāz-ı gerdūn:

luʿbet-bāz-ı gerdūn: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Dünya hokkabazı.

1. Meger bir gün ki luʿbet-bāz-ı gerdūn
2. Zamānuñ luʿbetin ḳıldı digergūn

digergūn kıl:

digergūn ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Değişmek, başkalaşmak ‖ Perişan olmak.

1. Meger bir gün ki luʿbet-bāz-ı gerdūn
2. Zamānuñ luʿbetin ḳıldı digergūn

pür-ṣūret it:

pür-ṣūret it: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Çok suretli olmak.

3. Cihān büt-ḫānesin pür-ṣūret itdi
4. O ṣūret birle çarḫı zīnet itdi

zi̯net it:

zi̯net it: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Süslemek.

3. Cihān büt-ḫānesin pür-ṣūret itdi

4. O ṣūret birle çarḫı zi̯net itdi

put-ḫāne-i ʿışḳ:

put-ḫāne-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Aşk puthanesi.

7. Girüp put-ḫāne-i ʿışḳa Zeli̯ḫā

8. Ḫayāl-i yārin iderdi temāşā

put-ḫāne-i Çi̯n:

put-ḫāne-i Çi̯n: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Çin puthanesi.

5. Felek naḳḳāşı çi̯ni ṭāḳuñ için

6. Ḳılur pür-naḳş çün put-ḫāne-i Çi̯n

temāşā id:

temāşā id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

İzlemek, hayranlıkla seyretmek.

7. Girüp put-ḫāne-i ʿışḳa Zeli̯ḫā

8. Ḫayāl-i yārin iderdi temāşā

pür-naḳş Ḳıl:

pür-naḳş Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Süslü hale getirmek.

5. Felek naḳḳāşı çi̯ni ṭāḳuñ için

6. Ḳılur pür-naḳş çün put-ḫāne-i Çi̯n

Ḫayāl-i yār:

Ḫayāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Yarin hayali.

7. Girüp put-ḫāne-i ʿışḳa Zeli̯ḫā

8. Ḫayāl-i yārin iderdi temāşā

13. Bu kez kim dūd-ı miḥnetle boyandı
14. Kül oldı ḥasret odlarına yandı

ʿādet idin:

ʿādet idin: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Alışkanlık haline getiren kişi.

11. Anuñ ḳulluġın idinmişdi ʿādet
12. Öñinde dün gün eylerdi ʿibādet

bu kez:

bu kez: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Bu defa, bu kez.

13. Bu kez kim dūd-ı miḥnetle boyandı
14. Kül oldı ḥasret odlarına yandı

ʿibādet eyle:

ʿibādet eyle: Kalıp İfade
Mısra: **12**
İbadet etmek.

11. Anuñ ḳulluġın idinmişdi ʿādet
12. Öñinde dün gün eylerdi ʿibādet

kül ol:

kül ol: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Kul köle olmak.

13. Bu kez kim dūd-ı miḥnetle boyandı
14. Kül oldı ḥasret odlarına yandı

dūd-ı miḥnet:

dūd-ı miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Sıkıntı dumanı.

ayaġında baş ko:

ayaġında baş ḳo: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Ayağına kapanmak; bağışlanma diler hâle bürünmek.

15. Varup ol büt ayaġında ḳodı baş
16. Öñinde yüz yire ḳodı döküp yaş

maʿbed-i dil:

maʿbed-i dil: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Gönlün ibadet ettiği yer.

17. Didi iy maʿbed-i dil maḳṣad-ı cān
18. Demidür k'idesin derdüme dermān

maḳṣad-ı cān:

maḳṣad-ı cān: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Canın gayesi.

17. Didi iy maʿbed-i dil maḳṣad-ı cān
18. Demidür k'idesin derdüme dermān

dermān ide:

dermān ide: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Şifa vermek, iyileştirmek.

17. Didi iy maʿbed-i dil maḳṣad-ı cān
18. Demidür k'idesin derdüme dermān

taʿātüñde ol:

taʿātüñde ol: Kalıp İfade

Mısra: **19**

İbadet etmek, takva olmak.

19. Gice vü gündüz olup taʿātüñde
20. Geçürdüm ʿömrümi ḫidmetüñde

yük yük:

yük yük: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Her bir parça yük; parça parça.

21. Ṭapuñdan görmemişem bir gün eylük
22. Belālar geldi şu başuma yük yük

irag̱ ol:

irag̱ ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Uzaklaşmak.

23. Irag̱ oldum vaṭandan miḥnet-ile
24. Yanaram şimdi nār-ı ḥasret-ile

nār-ı ḥasret:

nār-ı ḥasret: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Özlem ateşi.

23. Irag̱ oldum vaṭandan miḥnet-ile
24. Yanaram şimdi nār-ı ḥasret-ile

rūz-ı rūşen:

rūz-ı rūşen: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Aydınlık gün.

25. Gözüm gevherleri çıḳdı elümden
26. Ḳarañudur öñümde rūz-ı rūşen

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Salınan servi II Uzun boylu sevgili.

27. Ḳılup serv-i revānumı tüvānā
28. Gözüm nergislerini eyle bi̯nā

tüvānā Kıl:

tüvānā Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **27**
Güç ve kuvvet sahibi yapmak.

27. Ḳılup serv-i revānumı tüvānā
28. Gözüm nergislerini eyle

bi̱nā

29. Niçe sāye gibi bi̱-nūr olayım
30. Nigārum gibi yüzünden dūr olayım

binā eyle:

bi̱nā eyle: Kalıp İfade
Mısra: **28**
İnşa etmek, yapmak.

27. Ḳılup serv-i revānumı tüvānā
28. Gözüm nergislerini eyle bi̱nā

bi-nūr ol:

bi̱-nūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Işıksız, nursuz olmak.

29. Niçe sāye gibi bi̱-nūr olayım
30. Nigārum gibi yüzünden dūr olayım

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Uzak olmak.

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **104**
Uzak olmak.

103. Cihdn luṭfuñ yüzinden oldı pür-nūr
104. Revā mı ben olam ol nūrdan dūr

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Uzak olmak.

115. Şu sāye gibi k'ola nūrdan dūr
116. Yüzin ṭopraġa sürdi zār ü mehcūr

yire yüz sürmek:

yire yüz sürmek: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Yere yüz sürmek, ayağına kapanmak II Hürmetinden ayağına eğilip yüzünü sürmek.

33. Murādum yoḳ anı görmekden artuḳ
34. Öñinde yire yüz sürmekden artuḳ

temāşā-yı cihān:

temāşā-yı cihān: Kalıp İfade
Mısra: **35**
Dünyayı seyretmek, müşâhede etmek.

35. Ġaraż gözden temāşā-yı cihāndur
36. Cihānuñ zeyni ḫod ol bāġ-ı cāndur

bāġ-ı cān:

bāġ-ı cān: Kalıp İfade
Mısra: **36**
Can bahçesi.

35. Ġaraż gözden temāşā-yı cihāndur
36. Cihānuñ zeyni ḫod ol bāġ-ı cāndur

hem-ser ol:

hem-ser ol: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Arkadaş olmak.

37. Dimezem servine hem-ser olayın
38. Yüzin bir göreyim andan ölayin

hāşāk ü hārı ḳıl:

ḫāşāk ü ḫārı ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **39**
Çer çöp ve diken.

39. Gile hem-ser ḳılup ḫāşāk ü ḫārı
40. Yüzin ṭoprāġa sürdi ḳıldı zārį̄

zāri ḳıl:

zārį̄ ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **40**
Ağlamak.

39. Gile hem-ser ḳılup ḫāşāk ü ḫārı
40. Yüzin ṭoprāġa sürdi ḳıldı zārį̄

yüzin ṭoprağa sür:

yüzin ṭoprağa sür: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Toprağa yüz sürmek; yere kapanmak.

39. Gile hem-ser ḳılup ḫāşāk ü ḫārı

40. Yüzin ṭoprağa sürdi ḳıldı zārį

nāle vü āh id:

nāle vü āh id: Kalıp İfade

Mısra: **41**

İnlemek ve ah etmek.

41. Bu ḥāletde iderken nāle vü āh

42. Ẓuhūra geldi āŝār-ı seḥer-gāh

āŝār-ı seḥer-gāh:

āŝār-ı seḥer-gāh: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Seher vaktinin alametleri, belirtileri II Güneşin doğması.

41. Bu ḥāletde iderken nāle vü āh

42. Ẓuhūra geldi āŝār-ı seḥer-gāh

Ẓuhūra gel:

Ẓuhūra gel: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Meydana gelmek, ortaya çıkmak, gün yüzüne çıkmak.

41. Bu ḥāletde iderken nāle vü āh

42. Ẓuhūra geldi āŝār-ı seḥer-gāh

sulṭān-ı ḫāver:

sulṭān-ı ḫāver: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Doğu'nun hükümdarı (Güneş).

43. Süvār olmaġ-içün sulṭān-ı ḫāver

44. Uruldı ḫınk-ı çarḫa zeyn-i pür-zer

süvār ol:

süvār ol: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Ata binen olmak, at sürücüsü olmak II Padişah seçilmek.

43. Süvār olmaġ-içün sulṭān-ı ḫāver

44. Uruldı ḫınk-ı çarḫa zeyn-i pür-zer

zeyn-i pür-zer:

zeyn-i pür-zer: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Altınla dolu süs.

43. Süvār olmaġ-içün sulṭān-ı ḫāver

44. Uruldı ḫınk-ı çarḫa zeyn-i pür-zer

ḫınk-ı çarḫ:

ḫınk-ı çarḫ: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Feleğin,bahtın kır atı.

43. Süvār olmaġ-içün sulṭān-ı ḫāver

44. Uruldı ḫınk-ı çarḫa zeyn-i pür-zer

feryād it:

feryād it: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Yüksek sesle haykırmak; şikayet etmek.

49. Yolı üzre durup u feryād itdi

50. Añup bi̯-dād-ı ʿışḳuñ dād itdi

dād it:

dād it: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Adaletli olmak, haksızlık yapmamak.

49. Yolı üzre durup u feryād itdi

50. Añup bi̯-dād-ı ʿışḳuñ dād itdi

bi-dād-ı ʿışḳ:

bi̯-dād-ı ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Aşkın adaletsizliği.

49. Yolı üzre durup u feryād itdi
50. Añup bi̱-dād-ı ʿışḳuñ dād itdi

āh it:

āh it: Kalıp İfade
Mısra: **57**
Ah etmek, haykırmak, nara atmak.

57. Ḳara baḫtını añup āh itdi
58. Dökerek göz yaşın döndi vü gitdi

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Göz yaşı.

57. Ḳara baḫtını añup āh itdi
58. Dökerek göz yaşın döndi vü gitdi

külbe-i aḥzān:

külbe-i aḥzān: Kalıp İfade
Mısra: **59**
"Hüzünler kulübesi" içinde sevgili için gam çekilen kulübe II Zelîhâ'nın kamıştan evi.

59. Girüp ol külbe-i aḥzāna maḥzūn
60. Oturdı çeşmi pür-nem bağrı pür-ḫūn

yakin bil:

yaḳi̱n bil: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

61. Yaḳi̱n bildi ki ṭaşdan nesne bitmez
62. Ḳuru ṭaşa ʿibādet aṣṣı itmez

aṣṣı it:

aṣṣı it: Kalıp İfade
Mısra: **62**
Fayda vermek, işe yaramak.

61. Yaḳi̱n bildi ki ṭaşdan nesne bitmez

62. Ḳuru ṭaşa ʿibādet aṣṣı itmez neng

büt id:

büt id: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Put etmek.

65. Getürdi ortaya ol ḳuru ṭaşı
66. Ki büt idüp öñinde ḳodı başı

ay yüzlü:

ay yüzlü: Kalıp İfade
Mısra: **67**
Ay yüzlü.

67. Didi ay yüzlü saḫt dil-seng
68. Saña ṭoḳundı şındı şişe-i neng

şişe-i neng:

şişe-i neng: Kalıp İfade
Mısra: **68**
Utanma şişesi.

67. Didi ay yüzlü saḫt dil-seng
68. Saña ṭoḳundı şındı şişe-i neng

seng-i miḥnet:

seng-i miḥnet: Kalıp İfade
Mısra: **72**
Gam, keder taşı.

71. Ṭuraġum oldı sengistān-ı ẕillet
72. Yaġar her gün başuma seng-i miḥnet

şad-pāre ḳıl:

şad-pāre ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **74**
Lime lime kılmak, parça parça kılmak.

73. Diyüp bu sözleri yandı yaḳıldı
74. Büti ṭaşa şalup şad-pāre ḳıldı

nakş-ı Çini:

nakş-ı Çini: Kalıp İfade
Mısra: **76**
Çin ülkesinin nakşı, süsü.

75. Nedāmet ṭaşına urup başını
76. Ufatdı Çi̯n bütin ol naḳş-ı Çi̯ni̯

dergāh-ı pāk:

dergāh-ı pāk: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Kutsi, mübarek dergâh.

77. Ṭutup cān gözin ol dergāh-ı pāke
78. Ṭażarruʿ itdi yüzin sürdi ḫāke

cān gözi:

cān gözi: Kalıp İfade
Mısra: **77**
Kendi, şahsı II Kişideki sezgi gücü, gönül gözü.

77. Ṭutup cān gözin ol dergāh-ı pāke
78. Ṭażarruʿ itdi yüzin sürdi ḫāke

Ṭażarruʿ it:

Ṭażarruʿ it: Kalıp İfade
Mısra: **78**
Yalvarmak.

77. Ṭutup cān gözin ol dergāh-ı pāke
78. Ṭażarruʿ itdi yüzin sürdi ḫāke

gözi yaşı:

gözi yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **79**
Gözyaşı, girye.

79. Alup gözi yaşıyla dest-namāzı
80. Ḳılur secde ider Ḥaḳḳ'a niyāzı

secde Kıl:

secde Ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **80**
Secde etmek.

79. Alup gözi yaşıyla dest-namāzı
80. Ḳılur secde ider Ḥaḳḳ'a niyāzı

niyāzı id:

niyāzı id: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Yalvarmak; dua etmek.

79. Alup gözi yaşıyla dest-namāzı
80. Ḳılur secde ider Ḥaḳḳ'a niyāzı

raḥm it:

raḥm it: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Merhamet etmek, acımak, şefkat göstermek.

83. Didi ḥālüme baḳ raḥm it İlāhį
84. Ki sensin pādişehler pādişāhı

ḳādir-i muṭlaḳ:

ḳādir-i muṭlaḳ: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Dilediğini yapmakta serbest olan, tek kudret sahibi.

85. Cihāda ḳādir-i muṭlaḳ ṭapuñdur
86. Ḳalan maʿbūd-ı bāṭıl Ḥaḳ ṭapuñdur

maʿbūd-ı bāṭıl:

maʿbūd-ı bāṭıl: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Bâtıl din mensuplarının tanrılaştırıp taptıkları varlık veya nesne.

85. Cihāda ḳādir-i muṭlaḳ ṭapuñdur
86. Ḳalan maʿbūd-ı bāṭıl Ḥaḳ ṭapuñdur

ne istersen ḳıl:

ne istersen ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Ne istersen yaparsın.

89. Elüñdedür ne istersen ḳılursın
90. Kime nedür gereklüsin bilürsin

Çerāġ-ı ʿaḳl:

Çerāġ-ı ʿaḳl: Kalıp İfade

Mısra: **95**

Akıl mumu.

95. Çerāġ-ı ʿaḳl senden nūr aldı

96. K'anuñla bezm-i cān maʿmūr oldı

bezm-i cān:

bezm-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **96**

Can meclisi.

95. Çerāġ-ı ʿaḳl senden nūr aldı

96. K'anuñla bezm-i cān maʿmūr oldı

maʿmūr ol:

maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **96**

İmar edilmek, yapılmak.

95. Çerāġ-ı ʿaḳl senden nūr aldı

96. K'anuñla bezm-i cān maʿmūr oldı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **97**

Gönül ve can.

97. Dil ü cānuñ ḳatuñda kāmı maʿlūm

98. Ne ʿarż itsem saña iʿlāmı maʿlūm

ʿarż it:

ʿarż it: Kalıp İfade

Mısra: **98**

Arz etmek, sunmak.

97. Dil ü cānuñ ḳatuñda kāmı maʿlūm

98. Ne ʿarż itsem saña iʿlāmı maʿlūm

münevver eyle:

münevver eyle: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Nurlandırmak, aydınlatmak.

99. Uyarduñ çünki ʿaḳlumuñ çerāġın

100. Münevver eyledüñ cānum ṭuraġın

pür-nūr eyle:

pür-nūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **101**

Aydınlatmak, bir şeyi değerli hale getirmek.

101. Gözüm şemʿin daḫı pür-nūr eyle
102. Göñül bezmin daḫı mesrūr eyle

mesrūr eyle:

mesrūr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Sevindirmek.

101. Gözüm şemʿin daḫı pür-nūr eyle
102. Göñül bezmin daḫı mesrūr eyle

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Nurla dolu olmak.

103. Cihdn luṭfuñ yüzinden oldı pür-nūr
104. Revā mı ben olam ol nūrdan dūr

revā mı:

revā mı: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.

103. Cihdn luṭfuñ yüzinden oldı pür-nūr
104. Revā mı ben olam ol nūrdan dūr

biñ biñ:

biñ biñ: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Binlerce, pek çok.

105. Yaratduñ bunca maḫlūḳı emeksüz
106. ʿAṭālar eyledüñ biñ biñ dileksüz

ʿaṭālar eyle:

ʿaṭālar eyle: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Bağışlamak, ihsanda bulunmak, lutfetmek.

105. Yaratduñ bunca maḫlūḳı emeksüz
106. ʿAṭālar eyledüñ biñ biñ dileksüz

kerem ol:

kerem ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Lütfun, cömertliğin olması.

107. Kerem ol-ıdı kim itdüñ sebebsüz
108. ʿAṭā budur ki olmışdır ṭalebsüz

sebebsüz it:

sebebsüz it: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Sebep olmadan yaptın.

107. Kerem ol-ıdı kim itdüñ sebebsüz
108. ʿAṭā budur ki olmışdır ṭalebsüz

ṭalebsüz ol:

ṭalebsüz ol: Kalıp İfade

Mısra: **108**

İstemeden, dilemeden olmak.

107. Kerem ol-ıdı kim itdüñ sebebsüz
108. ʿAṭā budur ki olmışdır ṭalebsüz

dūr ḳıl:

dūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Uzak tutmak, uzaklaştırmak.

109. Ẓalām-ı şekki dilden dūr ḳılduñ
110. Yaḳīn nūrı-y-ıla pür-nūr ḳılduñ

pür-nūr ḳıl:

pür-nūr ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Aydınlatmak, ışık vermek, nur

ile doldurmak.

109. Ẓalām-ı şekki dilden dūr ḳılduñ
110. Yaḳ̱in nūrı-y-ıla pür-nūr ḳılduñ

fark id:

farḳ id: Kalıp İfade
Mısra: **112**
Ayırmak.

111. Gider bu ẓulmeti daḫ̱ı gözümden
112. Ki farḳ idem gicemi gündüzümden

cemāl-i yār:

cemāl-i yār: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Sevgilinin güzel yüzü II Hz. Yūsuf'un güzel yüzü.

113. Cemāl-i yār ola öñümde rūşen
114. Seçem zülfi dünin yüzi güninden

Zalām-ı şekki:

Ẓalām-ı şekki: Kalıp İfade
Mısra: **109**
Şüphe karanlığı.

109. Ẓalām-ı şekki dilden dūr ḳılduñ
110. Yaḳ̱in nūrı-y-ıla pür-nūr ḳılduñ

rūşen ol:

rūşen ol: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Aydınlanmak.

113. Cemāl-i yār ola öñümde rūşen
114. Seçem zülfi dünin yüzi güninden

yola çık:

yola çıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek.

119. Gelüp bir gün geçerken yine Yūsuf
120. Zeliḫā yola çıḳdı biḫ-tevaḳḳuf

Ḳuddūs-ı pāk:

Ḳuddūs-ı pāk: Kalıp İfade
Mısra: **122**
Yüce Allah.

121. Yüzin ʿacz-ile sürdi tıre ḫāke
122. Ŝenā oḳıdı ol Ḳuddūs-ı pāke

Ḥudāvend-i cihān:

Ḥudāvend-i cihān: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Cihanın hükümdarı.

123. Didi ḥamd ol Ḥudāvend-i cihāna
124. Ki vāḳıfdur ḳamu rāz-ı nihāna

ḥamd ol:

ḥamd ol: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Hamd olsun.

123. Didi ḥamd ol Ḥudāvend-i cihāna
124. Ki vāḳıfdur ḳamu rāz-ı nihāna

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Gizli tutulan sır.

123. Didi ḥamd ol Ḥudāvend-i cihāna
124. Ki vāḳıfdur ḳamu rāz-ı nihāna

şāh eyle:

şāh eyle: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Padişah eylemek.

125. Kimini bende-y-iken şāh eyler
126. Kimin şāh-iken eyler bende-i der

bende-i der eyle:

bende-i der eyle: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Kapı kölesi etmek.

125. Kimini bende-y-iken şāh eyler

126. Kimin şāh-iken eyler bende-i der

eflāk eyle:

eflāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **127**

Göğe iletmek.

127. Kimin eyler yirin gün gibi eflāk

128. Kimin yüzin ḳılur sāye gibi ḫāk

hāk ḳıl:

ḫāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **128**

Toprağa karıştırmak II Perişan etmek.

127. Kimin eyler yirin gün gibi eflāk

128. Kimin yüzin ḳılur sāye gibi ḫāk

teʾŝiṙ it:

teʾŝiṙ it: Kalıp İfade

Mısra: **130**

Etki yapmak, etkilemek.

129. Ne söz kim söyledi Yūsuf işitdi

130. O sözler sūzı key teʾŝiṙ itdi

tāb ü tüvān:

tāb ü tüvān: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Güç ve kuvvet.

131. Didi bir ḳula bu tesbiḥ-ḫ∨ānı

132. Ki bende ḳomadı tāb ü tüvānı

hal ḳıl:

ḥal ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Halletmek, çözüme kavuşturmak.

133. Alup ḥürmetle ḫalvet-ḫāneme gel
134. Ṣorup ḥālin ḳılalum müşkilin ḥal

sebū-yı ʿişmet:

sebū-yı ʿişmet: Kalıp İfade
Mısra: **70**
Günahsızlık testisi, kabı.

69. Başuma bunca miḥnet sen getürdüñ
70. Sebū-yı ʿişmetüme sen urduñ

sen it:

sen it: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Sen yap- II Allah.

93. Ṣanevber ḳaddini bālā sen itdüñ
94. Gözin nergislerüñ bi̱nā sen itdüñ

sen it: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Sen yap- II Allah.

93. Ṣanevber ḳaddini bālā sen itdüñ
94. Gözin nergislerüñ bi̱nā sen itdüñ

sengistān-ı zillet ol:

sengistān-ı z̲illet ol: Kalıp İfade
Mısra: **71**
Hakirlik taşlığı oldu.

71. Ṭuraġum oldı sengistān-ı z̲illet
72. Yaġar her gün başuma seng-i miḥnet

Öñinde yüz yire ḳo:

Öñinde yüz yire ḳo: Deyim
Mısra: **16**
Önünde secde etmek, çok eğilmek.

15. Varup ol büt ayaġında ḳodı baş
16. Öñinde yüz yire ḳodı

döküp yaş

Dizin

iʿlām ḳıl:

iʿlām ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Bildirmek, haber vermek.

1. Girüp çün Yūsuf'a ḳıldılar iʿlām

2. Didi fi'l-ḥāl ol şāh-ı nikū-nām

şāh-ı nikū-nām:

şāh-ı nikū-nām: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Saygın padişah II Hz. Yūsuf.

1. Girüp çün Yūsuf'a ḳıldılar iʿlām

2. Didi fi'l-ḥāl ol şāh-ı nikū-nām

Ŝenā vü ḥamd id:

Ŝenā vü ḥamd id: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Övü ve şükür etmek.

7. Zeli̯ḫā çün girür Yūsuf ḳatına

8. Ŝenā vü ḥamd ider Ḥaḳ ḥażretine

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **9**

Ondan sonra.

9. Pes andan gül gibi güldi açıldı

10. Şeker dilden duʿā vü medḥ ḳıldı

duʿā vü medḥ ḳıl:

duʿā vü medḥ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Dua ve övgüde bulunmak.

9. Pes andan gül gibi güldi açıldı

10. Şeker dilden duʿā vü medḥ ḳıldı

taʿaccüb ḳıl:

taʿaccüb ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Şaşmak, hayret etmek.

11. Taʿaccüb ḳıldı Yūsuf ḥāl ü ḳālin
12. Ṣorup keşf itdi bir bir vaṣf-ı ḥālin

ḥāl ü ḳāl:

ḥāl ü ḳāl: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Vaziyetin sözü, hâl dili.

11. Taʿaccüb ḳıldı Yūsuf ḥāl ü ḳālin
12. Ṣorup keşf itdi bir bir vaṣf-ı ḥālin

keşf it:

keşf it: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Açmak, göstermek, ifşa etmek.

11. Taʿaccüb ḳıldı Yūsuf ḥāl ü ḳālin
12. Ṣorup keşf itdi bir bir vaṣf-ı ḥālin

bir bir:

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Tek tek, Birer birer.

11. Taʿaccüb ḳıldı Yūsuf ḥāl ü ḳālin
12. Ṣorup keşf itdi bir bir vaṣf-ı ḥālin

bir bir: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Tek tek, birer birer.

51. Didi neyse murāduñ bi̯-tevaḳḳuf
52. Baña bir bir di olmasun tekellüf

vaṣf-ı ḥāl:

vaṣf-ı ḥāl: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Durumun vasfı.

11. Taʿaccüb ḳıldı Yūsuf ḥāl ü ḳālin
12. Ṣorup keşf itdi bir bir vaṣf-ı ḥālin

ʿayān eyle:

ʿayān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Açıklamak, ortaya koymak, âşikâr etmek.

13. Didi kimsin nedür nāmuñ nişānuñ
14. ʿAyān eyle bize rāz-ı nihānuñ

rāz-ı nihān:

rāz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Gizli tutulan sır.

13. Didi kimsin nedür nāmuñ nişānuñ
14. ʿAyān eyle bize rāz-ı nihānuñ

güzide ḳıl:

güzide ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Seçmek.

15. Eyitdi kim benem ol renc-dide
16. Ki ḳıldum sini ʿālemde güzide

terk it:

terk it: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Bırakmak, vazgeçmek.

17. Cihān mülkini terk itdüm bahāña
18. Göñül mülkini vaḳf itdüm bahāña

vaḳf it:

vaḳf it: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Adamak, bir şeyin bütününü bir işe vermek.

17. Cihān mülkini terk itdüm bahāña
18. Göñül mülkini vaḳf itdüm bahāña

der-āġūş ḳıl:

der-āġūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Kucaklamak.

23. Çü devlet şāhidin ḳılduñ der-āġūş

24. Bizi ẕillet gibi ḳılduñ ferāmūş

ferāmūş kıl:

ferāmūş ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Unutmak.

23. Çü devlet şāhidin ḳılduñ der-āġūş

24. Bizi ẕillet gibi ḳılduñ ferāmūş

terahḥum eyle:

teraḥḥum eyle: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Acımak, merhamet etmek.

25. Çü Yūsuf bildi kimdür ol dil-efgār

26. Teraḥḥum eyledi vü aġladı zār

būm-ı miḥnet:

būm-ı miḥnet: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Gam, keder, sıkıntı yeri/toprağı.

27. Eyitdi n'oldı saña iy Zeliḫā

28. Ki ḳılmış būm-ı miḥnet sini meʾvā

meʾvā ḳıl:

meʾvā ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Yurt, mesken etmek.

27. Eyitdi n'oldı saña iy Zeliḫā

28. Ki ḳılmış būm-ı miḥnet sini meʾvā

meh-i bedrüñ selḫ ol:

meh-i bedrüñ selḫ ol: Kalıp İfade

Mısra: **29**

Dolunayı hilal hâline gelmek II Mutlu zamanların yerini kötü günler almak.

29. Meh-i bedrüñ neden selḫ

oldı böyle

30. Cemālüñ bāġı n’içün ṣoldı böyle

Şarāb-ı şevḳ:

Şarāb-ı şevḳ: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Aşk şarabı.

33. Ol āvāzuñ ṣafāsında gidüp hūş

34. Şarāb-ı şevḳ içinden eyledi cūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Coşmak.

33. Ol āvāzuñ ṣafāsında gidüp hūş

34. Şarāb-ı şevḳ içinden eyledi cūş

naḳd-i cevāni:

naḳd-i cevānį: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Gençlik sermayesi.

37. Didi Yūsuf ḳanı naḳd-i cevānį

38. Eyitdi reh-zen-i hecr aldı anı

reh-zen-i hecr:

reh-zen-i hecr: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Ayrılığın haydutu.

37. Didi Yūsuf ḳanı naḳd-i cevānį

38. Eyitdi reh-zen-i hecr aldı anı

tāb-ı ḥasret:

tāb-ı ḥasret: Kalıp İfade

Mısra: **40**

Özlem ateşi.

39. Didi lāle ʿiẕāruñ ābı n’oldı

40. Eyitdi tāb-ı ḥasret birle ṣoldı

ham eyle:

ḫam eyle: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Eğri hale getirmek.

43. Didi kim eyledi ḫam serv-i nāzuñü
44. Eyitdi bār-ı hecr-i cān-güdāzuñ

bār-ı hecr-i cān-güdāz:

bār-ı hecr-i cān-güdāz: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Can yakan ayrılığın kederi.

43. Didi kim eyledi ḫam serv-i nāzuñü
44. Eyitdi bār-ı hecr-i cān-güdāzuñ

sünbül-i reyḥān:

sünbül-i reyḥān: Kalıp İfade

Mısra: **45**

Hoş, güzel kokulu sümbül II
Hoş kokulu saç.

45. Didi ol sünbül-i reyḥān niç'oldı
46. Eyitdi bāġbān-ı dehr yoldı

sünbül-i reyḥān: Kalıp İfade

Mısra: **47**

Hoş, güzel kokulu sümbül II
Hoş kokulu saç.

47. Didi ol sünbül-i reyḥān niç'oldı
48. Eyitdi bāġbān-ı dehr yoldı

bāġbān-ı dehr:

bāġbān-ı dehr: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Dünya bahçıvanı.

45. Didi ol sünbül-i reyḥān niç'oldı
46. Eyitdi bāġbān-ı dehr yoldı

bāġbān-ı dehr: Kalıp İfade

Mısra: **48**

Dünya bahçıvanı.

47. Didi ol sünbül-i reyḥān niç'oldı
48. Eyitdi bāġbān-ı dehr yoldı

gūş eyle:

gūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Dinlemek, kulak vermek.

49. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
50. İçinden merḥamet baḥri idüp cūş

cūş id:

cūş id: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Coşmak, taşmak, kaynamak.

49. Çü Yūsuf eyledi bu sözleri gūş
50. İçinden merḥamet baḥri idüp cūş

cūş id: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Coşmak, taşmak, kaynamak.

121. Hevā-yı ṣıdḳ irdi fevc-ber-fevc
122. Teraḥḥüm baḥri urdı cūş idüp mevc

tekellüf ol:

tekellüf ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Zorluk çıkmak.

51. Didi neyse murāduñ bi-tevaḳḳuf
52. Baña bir bir di olmasun tekellüf

mültezim ol:

mültezim ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Devlet gelirlerinden birinin toplanmasını belli şartlarla üstüne alan kişi olmak.

55. Veli şol şart-ıla direm anı ben
56. Ki and içüp olasın mültezim sen

taṣdiʿ id:

taṣdiʿ id: Kalıp İfade

Mısra: **60**

Rahatsızlık vermek.

59. V’eger-ni yoḳsa bitmek ḥācetümiz
60. Ne ḥācet kim söze taṣdiḳ idevüz

yād id:

yād id: Kalıp İfade
Mısra: **61**
Hatırlamak.

61. Didi Yūsuf idüp evvel ḳasem yād
62. Anuñ adına k’urdı dehre bünyād

gül-i ḫandān:

gül-i ḫandān: Kalıp İfade
Mısra: **64**
Açılmış gül II Sevgili.

63. Od içre lāle vü reyḥān bitürdi
64. Dikenlerde gül-i ḫandān bitürdi

maḳṣūd id:

maḳṣūd id: Kalıp İfade
Mısra: **65**
İstemek, dilemek, arzulamak.

65. Ki her ḥācet ki maḳṣūd idesin sen
66. Elümden geldügince bitürem ben

elümden geldügince:

elümden geldügince: Kalıp İfade
Mısra: **66**
Gücüm yettiğince yapmak.

65. Ki her ḥācet ki maḳṣūd idesin sen
66. Elümden geldügince bitürem ben

yol bul:

yol bul: Deyim
Mısra: **67**
Bir menzile ulaşmak için uygun yolu, yöntemi bulmak; vesile, araç bulmak.

67. Çü maḳṣūdına yol buldı Zeliḫā
68. Feraḥla ṭoldı şād oldı

Zeliḫā

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **68**

Mutlu ve huzurlu olmak.

67. Çü maḳṣūdına yol buldı
Zeliḫā
68. Feraḥla ṭoldı şād oldı
Zeliḫā

el ḳaldur:

el ḳaldur: Kalıp İfade

Mısra: **70**

El açmak II Dua etmek amacıyla.

69. Didi senden budur maḳṣūdum evvel
70. Ki Ḥaḳ dergāhına ḳaldurasın el

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Gönül ve can.

71. Dil ü cāndan ḳılup ʿarż-ı tażarruʿ
72. İdesin ṣıdḳ-ıla Ḥaḳḳ'dan tevaḳḳuʿ

ʿarż-ı tażarruʿ ḳıl:

ʿarż-ı tażarruʿ ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **71**

Yalvarmak.

71. Dil ü cāndan ḳılup ʿarż-ı tażarruʿ
72. İdesin ṣıdḳ-ıla Ḥaḳḳ'dan tevaḳḳuʿ

tevaḳḳuʿ İd:

tevaḳḳuʿ İd: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ümit etmek.

71. Dil ü cāndan ḳılup ʿarż-ı tażarruʿ
72. İdesin ṣıdḳ-ıla Ḥaḳḳ'dan tevaḳḳuʿ

tāb u tüvān:

tāb u tüvān: Kalıp İfade

Mısra: **73**

Güç ve kuvvet.

73. Ki ire cismümüñ tāb u tüvānı

74. Vire baña Ḫudā ḥüsn ü cevānį̇

ḥüsn ü cevāni:

ḥüsn ü cevānį̇: Kalıp İfade

Mısra: **74**

Güzellik ve gençlik.

73. Ki ire cismümüñ tāb u tüvānı

74. Vire baña Ḫudā ḥüsn ü cevānį̇

maʿmūr ol:

maʿmūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **75**

İmar edilmek, yapılmak.

75. Yine cismüm sarāyı ola maʿmūr

76. Yine şemʿ-i cemālüm ola pür-nūr

şemʿ-i cemāl:

şemʿ-i cemāl: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Sevgilinin mum gibi aydınlık yüzü.

75. Yine cismüm sarāyı ola maʿmūr

76. Yine şemʿ-i cemālüm ola pür-nūr

pür-nūr ol:

pür-nūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Nurla dolmak, aydınlanmak.

75. Yine cismüm sarāyı ola maʿmūr

76. Yine şemʿ-i cemālüm ola pür-nūr

münevver id:

münevver id: Kalıp İfade

Mısra: **77**

Nurlandırmak.

77. Münevver ide Ḫaḳ

nergislerümi

78. Alup kāfūrı vire ʿanberümi

83. Ḳabūl itdi duʿāsın Ḥaḳ taʿālā

84. Gül-i ter gibi açıldı Zeliḫā

āb-ı bekā:

āb-ı beḳā: Kalıp İfade

Mısra: **80**

Ölümsüzlük suyu.

79. Çü Yūsuf maṭlabını bildi anuñ

80. Açup ser-çeşmesin āb-ı beḳānuñ

Kabūl it:

Ḳabūl it: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Kabul etmek, razı olmak.

83. Ḳabūl itdi duʿāsın Ḥaḳ taʿālā

84. Gül-i ter gibi açıldı Zeliḫā

dergāh-ı Ḥudā:

dergāh-ı Ḫudā: Kalıp İfade

Mısra: **81**

Allah'ın dergahı.

81. Elin ḳaldurdı dergāh-ı Ḫudā'ya

82. Dilin depretdi ṣıdḳ-ıla duʿāya

gül-i ter:

gül-i ter: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Taze gül II Genç güzel.

83. Ḳabūl itdi duʿāsın Ḥaḳ taʿālā

84. Gül-i ter gibi açıldı Zeliḫā

Ḥaḳ taʿālā:

Ḥaḳ taʿālā: Kalıp İfade

Mısra: **83**

Yüce Allah.

ser-efrāz ol:

ser-efrāz ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

Üstün olmak, seçkin olmak,

mümtaz olmak.

85. Boyı servi yine oldı ser-efrāz
86. Yine girdi gözine sürme-i nāz

sürme-i nāz:

sürme-i nāz: Kalıp İfade
Mısra: **86**
Naz sürmesi.

85. Boyı servi yine oldı ser-efrāz
86. Yine girdi gözine sürme-i nāz

tāze ol:

tāze ol: Kalıp İfade
Mısra: **87**
Tazelenmek, yinelenmek.

87. Yigitlik gülsitānı tāze oldı
88. Cemāl-i ḥüsni bi̯-endāze oldı

bi-endāze ol:

bi̯-endāze ol: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Ölçüsüz olmak II Pek çok, çok fazla olmak.

87. Yigitlik gülsitānı tāze oldı
88. Cemāl-i ḥüsni bi̯-endāze oldı

cemāl-i hüsn:

cemāl-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **88**
Yüz güzelliği, güzel yüz.

87. Yigitlik gülsitānı tāze oldı
88. Cemāl-i ḥüsni bi̯-endāze oldı

cemāl-i ḥüsn: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Yüz güzelliği, güzel yüz.

93. Cemāl-i ḥüsni evvelden yig oldı
94. Feraḥ oldı yitügin çünki buldı

şeb-i tār:

şeb-i tār: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Karanlık gece.

89. Ṭulū'itdi seḥer gitdi şeb-i tār

90. Ṣatup kāfūrı aldı müşk-i Tātār

Ṭulū' it:

Ṭulū' it: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Doğmak, ortaya çıkmak; varlık göstermek.

89. Ṭulū'itdi seḥer gitdi şeb-i tār

90. Ṣatup kāfūrı aldı müşk-i Tātār

müşk-i tātār:

müşk-i tātār: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Tatar miski.

89. Ṭulū'itdi seḥer gitdi şeb-i tār

90. Ṣatup kāfūrı aldı müşk-i Tātār

nuḳre-i hāmūn:

nuḳre-i ḫāmūn: Kalıp İfade

Mısra: **91**

İşlenmemiş ham gümüş.

91. Şikenci nuḳre-i ḫāmūn açıldı

92. Yine ṭāvūs-ı ḥüsni cilve ḳıldı

ṭāvūs-ı ḥüsn:

ṭāvūs-ı ḥüsn: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Güzelliğin tavus kuşu.

91. Şikenci nuḳre-i ḫāmūn açıldı

92. Yine ṭāvūs-ı ḥüsni cilve ḳıldı

cilve ḳıl:

cilve ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **92**

Görünmek, ortaya çıkmak; dikkat çekici şekilde hareket

etmek.

91. Şikenci nuḳre-i ḫāmūn açıldı
92. Yine ṭāvūs-ı ḥüsni cilve ḳıldı

var mı: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Var mı, mevcut mu?

95. Girü Yūsuf didi kim iy gül-endām
96. Daḫı var mı murāduñ eyle iʿlām

yig ol:

yig ol: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Üstün olmak.

93. Cemāl-i ḥüsni evvelden yig oldı
94. Feraḥ oldı yitügin çünki buldı

iʿlām eyle:

iʿlām eyle: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Bildirmek, anlatmak.

95. Girü Yūsuf didi kim iy gül-endām
96. Daḫı var mı murāduñ eyle iʿlām

feraḥ ol:

feraḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **94**
Ferahlamak, huzur bulmak.

93. Cemāl-i ḥüsni evvelden yig oldı
94. Feraḥ oldı yitügin çünki buldı

cüft id:

cüft id: Kalıp İfade
Mısra: **98**
Çift, eş etmek.

97. Didi yoḳdur murādum andan özge
98. Ki cüft idinmeyesin benden özge

var mı:

hem-ser id:

hem-ser id: Kalıp İfade

Mısra: **99**

Evlendirmek.

99. Beni hem-ser idesin kendüzüñe
100. Dikem yılduz gibi göz ay yüzüñe

göz dik:

göz dik: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Göz koymak; bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak.

99. Beni hem-ser idesin kendüzüñe
100. Dikem yılduz gibi göz ay yüzüñe

ay yüzü:

ay yüzü: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Ay yüz, yüzü ay gibi güzel olmak.

99. Beni hem-ser idesin kendüzüñe
100. Dikem yılduz gibi göz ay yüzüñe

bānū ol:

bānū ol: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Kadın, hanım olmak.

101. Cemālüñ gülşenine yol bulam ben
102. Sarāy-ı vaṣluña bānū olam ben

sarāy-ı vaṣl:

sarāy-ı vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **102**

Kavuşma sarayı.

101. Cemālüñ gülşenine yol bulam ben
102. Sarāy-ı vaṣluña bānū olam ben

serv-i bülend:

serv-i bülend: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Sevgilinin uzun boyu.

103. Ḳoyam başumı taḫtuñ pāyesine
104. Yatam serv-i bülendüñ sāyesine

hem-dem ol:

hem-dem ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Eş, dost olmak.

105. Dil-efgāra viṣālüñ ura merhem
106. Lebüñ ṭūṭişi ola cāna hem-dem

revān ol:

revān ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Akıp gitmek.

107. Revān olduḳça luṭfuñ cūybārı
108. Ḳıla şād-āb ṣolmış sebzezārı

şād-āb Ḳıl:

şād-āb Ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **108**

Suya kanmış kılmak, bol bol su vermek.

107. Revān olduḳça luṭfuñ cūybārı
108. Ḳıla şād-āb ṣolmış sebzezārı

fikr it:

fikr it: Kalıp İfade

Mısra: **110**

Düşünmek.

109. Çü Yūsuf bu temennāyı işitdi
110. Ṣalup başını öñine fikr itdi

nidā-yı ġayb:

nidā-yı ġayb: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Gaipten gelen ses .

111. Nidā-yı ġayba gūşı ḥāżır

oldı

112. Gözi dergāh-ı Ḥaḳḳ'a nāẓır oldı

ḥāżır ol:

ḥāżır ol: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Hazır olmak.

111. Nidā-yı ġayba gūşı ḥāżır oldı

112. Gözi dergāh-ı Ḥaḳḳ'a nāẓır oldı

dergāh-ı Ḥaḳḳ:

dergāh-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Allah'ın dergahı.

111. Nidā-yı ġayba gūşı ḥāżır oldı

112. Gözi dergāh-ı Ḥaḳḳ'a nāẓır oldı

nāẓır ol:

nāẓır ol: Kalıp İfade

Mısra: **112**

Bakmak.

111. Nidā-yı ġayba gūşı ḥāżır oldı

112. Gözi dergāh-ı Ḥaḳḳ'a nāẓır oldı

fermān-ı Ḥaḳḳ:

fermān-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Allah'ın emri, buyruğu.

113. Çeküp fermān-ı Ḥaḳḳ'a intiẓārı

114. Cevābında ne lā didi ne ārį

intiẓārı Çek:

intiẓārı Çek: Kalıp İfade

Mısra: **113**

Bekleme, bekleyiş, gözleme.

113. Çeküp fermān-ı Ḥaḳḳ'a intiẓārı

114. Cevābında ne lā didi ne ārį

Sadā-yı perr-i cibril:

Ṣadā-yı perr-i cibrīl: Kalıp İfade

Mısra: **116**

Cebrail'in kanadının sesi.

115. He vü yoḳ dimeyüp dururken ol māh
116. Ṣadā-yı perr-i Cibrīl irdi nā-gāh

şāh-ı şerefnāk:

şāh-ı şerefnāk: Kalıp İfade

Mısra: **117**

Şerefli padişah.

117. Peyāmį buña iy şāh-ı şerefnāk
118. Selām eyler saña ol Įzįd-i pāk

Izid-i pāk:

Įzįd-i pāk: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Aziz olan Allah.

117. Peyāmį buña iy şāh-ı şerefnāk
118. Selām eyler saña ol Įzįd-i pāk

selām eyle:

selām eyle: Kalıp İfade

Mısra: **118**

Selam vermek.

117. Peyāmį buña iy şāh-ı şerefnāk
118. Selām eyler saña ol Įzįd-i pāk

temennā eyle:

temennā eyle: Kalıp İfade

Mısra: **120**

İstemek, dilemek.

119. Daḫı eydür ki ʿacziyle Zeliḫā
120. Saña çün eyledi ʿarżı temennā

mevc ur:

mevc ur: Kalıp İfade

Mısra: **122**

Dalgalanmak.

121. Hevā-yı ṣıdḳ irdi fevc-ber-fevc

122. Teraḥḥüm baḥri urdı cūş
idüp mevc

124. Niḳāḥ itdüm saña ʿArş
üzre anı

sūz-ı nihān:

sūz-ı nihān: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Gizli ateş.

123. Eŝer itdi anuñ sūz-ı nihānı
124. Niḳāḥ itdüm saña ʿArş
üzre anı

ʿakd id:

ʿaḳd id: Kalıp İfade
Mısra: **125**
Nikah kıymak.

125. Gerek kim sen de şerʿ
üzre idüp ʿaḳd
126. Açasın bāb-ı iḥsānuñ
dem-i naḳd

eŝer it:

eŝer it: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Tesir etmek, etki etmek.

123. Eŝer itdi anuñ sūz-ı nihānı
124. Niḳāḥ itdüm saña ʿArş
üzre anı

dem-i naḳd:

dem-i naḳd: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Zaman sermayesi.

125. Gerek kim sen de şerʿ
üzre idüp ʿaḳd
126. Açasın bāb-ı iḥsānuñ
dem-i naḳd

niḳāḥ it:

niḳāḥ it: Kalıp İfade
Mısra: **124**
Evlendirmek, nikahlamak.

123. Eŝer itdi anuñ sūz-ı nihānı

bāb-ı iḥsān:

bāb-ı iḥsān: Kalıp İfade
Mısra: **126**
Lütuf, iyilik kapısı.

125. Gerek kim sen de şerʿ üzre idüp ʿaḳd
126. Açasın bāb-ı iḥsānuñ dem-i naḳd

ʿayn-ı ʿināyet:

ʿayn-ı ʿināyet: Kalıp İfade
Mısra: **127**
İnayet, yardım kaynağı; ihsan nazarı.

127. İdüp ʿayn-ı ʿināyetden naẓarlar
128. Ola ol ʿaḳdden ẓāhir güherler

naẓarlar İd:

naẓarlar İd: Kalıp İfade
Mısra: **127**
Acıyarak, merhamet ederek bakmak.

127. İdüp ʿayn-ı ʿināyetden naẓarlar
128. Ola ol ʿaḳdden ẓāhir güherler

ẓāhir ol:

ẓāhir ol: Kalıp İfade
Mısra: **128**
Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

127. İdüp ʿayn-ı ʿināyetden naẓarlar
128. Ola ol ʿaḳdden ẓāhir güherler

dūr ol:

dūr ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Uzak olmak.

41. Didi nergislerüñ n'içün-durur kūr
42. Didi sen gülden olduġı-içüñ dūr

serv-i nāz:

serv-i nāz: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Naz servisi (Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili).

43. Didi kim eyledi ḫam serv-i

nāzuñü
44. Eyitdi bār-ı hecr-i cān-güdāzuñ

elin ḳaldur:

elin ḳaldur: Kalıp İfade
Mısra: **81**
Dua etmek üzere eli kaldırmak.

81. Elin ḳaldurdı dergāh-ı Ḫudā'ya
82. Dilin depretdi ṣıdḳ-ıla duʿāya

hevā-yı ṣıdḳ:

hevā-yı ṣıdḳ: Kalıp İfade
Mısra: **121**
Doğruluk hevesi.

121. Hevā-yı ṣıdḳ irdi fevc-ber-fevc
122. Teraḥḥüm baḥri urdı cūş idüp mevc

and iç:

and iç: Deyim
Mısra: **56**
Yemin etmek, ant içmek.

55. Veli̱ şol şart-ıla direm anı ben
56. Ki and içüp olasın mültezim sen

dehre bünyād ur:

dehre bünyād ur: Deyim
Mısra: **62**
Hiç ölmeyecekmiş gibi davranmak, âleme bir kural, esas koymak.

61. Didi Yūsuf idüp evvel ḳasem yād
62. Anuñ adına k'urdı dehre bünyād

yile var:

yile var: Deyim
Mısra: **19**
Boş yere geçmek, çabucak geçip gitmek.

19. Yigitligüm yoluñda yile vardı
20. İrişdi pi̱rlik derdi çökerdi

Dizin

emr-i Hudāvend:

emr-i Ḫudāvend: Kalıp İfade

Mısra: **1**

Allah'ın emri.

1. Çü Yūsuf bildi kim emr-i Ḫudāvend

2. Budur k'ide Zeliḫā-y-ıla peyvend

peyvend id:

peyvend id: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Ulaşmak, erişmek.

1. Çü Yūsuf bildi kim emr-i Ḫudāvend

2. Budur k'ide Zeliḫā-y-ıla peyvend

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Ondan sonra.

3. Pes andan bir dügün bünyādın itdi

4. Cihān miŝlin ne göriser ne gördi

bünyādın it:

bünyādın it: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Düzenlemek.

3. Pes andan bir dügün bünyādın itdi

4. Cihān miŝlin ne göriser ne gördi

Şeh-i mışri:

Şeh-i mışrį: Kalıp İfade

Mısra: **5**

Güzellik Mısır'ının sultanı II Hz. Yûsuf.

5. Şeh-i Mışrį vü erkānın tamāmet

6. Getürüp eyledi ʿālį żıyāfet

żıyāfet eyle:

żıyāfet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Şölen vermek, ziyafet vermek, sunmak.

5. Şeh-i Mışrį vü erkānın tamāmet
6. Getürüp eyledi ʿālį żıyāfet

tamām ol:

tamām ol: Kalıp İfade
Mısra: **7**
Bitmek, sona ermek, tamamlanmak.

7. Tamām oldı dügün tertįbi bitdi
8. Gereklü neyse hep yirine yitdi

nikāḥ ol:

nikāḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **9**
Nikah kıyılmak, evlenmek.

9. Nikāḥ oldı Ḫalįl'üñ dįni üzre
10. Benį İsrāʾįl'ün āyįni üzre

beni İsrāʾil:

benį İsrāʾįl: Kalıp İfade
Mısra: **10**
İsrailoğulları.

9. Nikāḥ oldı Ḫalįl'üñ dįni üzre
10. Benį İsrāʾįl'ün āyįni üzre

şāh-ı sipāhi:

şāh-ı sipāhį: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Askerlerin şahı.

11. Mübārek-bād idüp şāh-ı sipāhį
12. Niŝār-efşān olur meh tā-be-māhį

mübārek-bād id:

mübārek-bād id: Kalıp İfade
Mısra: **11**
Hayırlı uğurlu olsun demek, tebrik etmek.

11. Mübārek-bād idüp şāh-ı sipāhį
12. Niŝār-efşān olur meh tā-be-māhį

cihāz-ı bi-kerān:

cihāz-ı bi̱-kerān: Kalıp İfade

Mısra: **13**

Sınırsız çeyiz.

13. Zeli̱ḫā'ya cihāz-ı bi̱-kerānı

14. İdüp gönderdi ḳaṣr-ı ḫāṣṣa anı

ḳaṣr-ı ḫāṣṣa İd:

ḳaṣr-ı ḫāṣṣa İd: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Hususi saray yapıp.

13. Zeli̱ḫā'ya cihāz-ı bi̱-kerānı

14. İdüp gönderdi ḳaṣr-ı ḫāṣṣa anı

zeyn ḳıl:

zeyn ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **15**

Süslemek.

15. Cemālin ḳıldılar meşşāṭalar zeyn

16. Kemān ebrūsı oldı ḳābe ḳavseyn

perde-i ḫaṣṣ:

perde-i ḫaṣṣ: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Hususi örtü.

17. Zeli̱ḫā perde-i ḫaṣṣ içre ḥāżır

18. Göñül gözi cemāl-i yāre nāẓır

cemāl-i yār:

cemāl-i yār: Kalıp İfade

Mısra: **18**

Sevgilinin güzey yüzü.

17. Zeli̱ḫā perde-i ḫaṣṣ içre ḥāżır

18. Göñül gözi cemāl-i yāre nāẓır

sūz-ı nihān:

sūz-ı nihān: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Gizli âteş ‖ Yürek yangını.

19. Eriyüp intiẓār odıyla cānı

20. Yaḳardı yüregin sūz-ı

nihānı

ḥāl

24. Ḫayāl-i ḫ∨āb ola mı işbu aḥvāl

pür-āb id:

pür-āb id: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Gözyaşı ile doldurmak.

21. Sürūr-ile ṭolup göñli sevādı

22. Gözin pür-āb iderdi eşk-i şādį

eşk-i şādi:

eşk-i şādį: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Mutluluk gözyaşı.

21. Sürūr-ile ṭolup göñli sevādı

22. Gözin pür-āb iderdi eşk-i şādį

mużṭarib-ḥāl ol:

mużṭarib-ḥāl ol: Kalıp İfade

Mısra: **23**

Iztırap çeken bir vaziyete olmak.

23. Gehį iderdi olup mużṭarib-

Ḫayāl-i ḫ∨āb ola mı:

Ḫayāl-i ḫ∨āb ola mı: Kalıp İfade

Mısra: **24**

Uyku hayali olur mu?

23. Gehį iderdi olup mużṭarib-ḥāl

24. Ḫayāl-i ḫ∨āb ola mı işbu aḥvāl

şir-āb ola mı:

şir-āb ola mı: Kalıp İfade

Mısra: **25**

Suya kanmış olur mu?

25. Bu ṣudan teşne dil şir-āb ola mı

26. Dil ü cān sebzesi şādāb ola mı

dil ü cān:

dil ü cān: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Gönül ve can.

25. Bu ṣudan teşne dil sı̱r-āb ola mı
26. Dil ü cān sebzesi şādāb ola mı

şādāb ola mı:

şādāb ola mı: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Suya doymuş ola mı II Mutlu, memnun olur mu?

25. Bu ṣudan teşne dil sı̱r-āb ola mı
26. Dil ü cān sebzesi şādāb ola mı

cin ü ins:

cin ü ins: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Cin ve insan.

27. Bu ḥāl içinde-y-iken irdi aḫşam
28. Yirinde cinn ü ins itdiler ārām

ārām it:

ārām it: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Dinlenmek, rahat ve huzur içinde olmak.

27. Bu ḥāl içinde-y-iken irdi aḫşam
28. Yirinde cinn ü ins itdiler ārām

hüveydā ol:

hüveydā ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Ortaya çıkmak, belli olmak, görülmek.

29. Hilāl oldı hüveydā çün ufuḳdan
30. ʿArūs-ı nev gibi çıḳdı tutuḳdan

ʿarūs-ı nev:

ʿarūs-ı nev: Kalıp İfade
Mısra: **30**
Yeni gelin.

29. Hilāl oldı hüveydā çün

ufuḳdan

30. ʿArūs-ı nev gibi çıḳdı tutuḳdan

niḳāb ol:

niḳāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Örtü, peçe olmak.

31. Yüzin göstermeyüp kevkeb gözine

32. Şafaḳ gülgūn niḳāb oldı yüzine

menzil-ārā ol:

menzil-ārā ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Cihanı süsleyen ay yüzlü güzel (Zelîhâ) oldu.

33. Ṭururken perde içinde Zeliḫā

34. Meh-i bi̯-perde oldı menzil-ārā

meh-i bi-perde:

meh-i bi̯-perde: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Açık Ay.

33. Ṭururken perde içinde Zeliḫā

34. Meh-i bi̯-perde oldı menzil-ārā

ḥayrān Ḳal:

ḥayrān Ḳal: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Hayran olmak.

35. Zeliḫā gördi çün Yūsuf yüzini

36. Ḳalup ḥayrān yitürdi kendüzini

kendüzini yitür:

kendüzini yitür: Kalıp İfade

Mısra: **36**

Kendini kaybetmek.

35. Zeliḫā gördi çün Yūsuf yüzini

36. Ḳalup ḥayrān yitürdi kendüzini

kemāl-i ʿışḳ:

kemāl-i ʿışḳ: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Aşkın mükemmelliği, olgunluğu.

37. Görüp Yūsuf daḫı anuñ bu ḥālin
38. Kemāl-i ʿışḳ içinde ḥāl ü ḳālin

ḥāl ü ḳāl:

ḥāl ü ḳāl: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Vaziyetin sözü, hâl dili.

37. Görüp Yūsuf daḫı anuñ bu ḥālin
38. Kemāl-i ʿışḳ içinde ḥāl ü ḳālin

muvāfıḳ ol:

muvāfıḳ ol: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Münasip, uygun olmak.

41. İrüp birbirne maʿşūḳ u ʿāşıḳ
42. İki gülbün gibi olur muvāfıḳ

mekr-i müddeʿi:

mekr-i müddeʿi: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Davacının hilesi.

43. İrişdi birbirine ol iki yār
44. Ne mekr-i müddeʿi ne ḫavf-i aġyār

ḫavf-i aġyār:

ḫavf-i aġyār: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Başkalarının korkusu.

43. İrişdi birbirine ol iki yār
44. Ne mekr-i müddeʿi ne ḫavf-i aġyār

kābe ḳavseyn ol:

ḳābe ḳavseyn ol: Ayet

Mısra: **16**

"İki yay aralığı kadar..." olmak . Necm suresi 53/9. ayetten

iktibastır.

15. Cemālin ḳıldılar meşşāṭalar zeyn
16. Kemān ebrūsı oldı ḳābe ḳavseyn

nîšār-efşān ol:

nîšār-efşān ol: Kalıp İfade
Mısra: **12**
Saçı serpmek.

11. Mübārek-bād idüp şāh-ı sipāhį
12. Nîšār-efşān olur meh tā-be-māhį

Dizin

ʿsıdḳ ol:

ʿşıdḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Sadakat olur.

1. Olur ʿışḳ ehlinüñ sermāyesi ʿṣıdḳ
2. Cemāl-i ʿāşıḳuñ pįrāyesi ṣıdḳ

cemāl-i ʿāşıḳ:

cemāl-i ʿāşıḳ: Kalıp İfade
Mısra: **2**
Aşığın güzel yüzü.

1. Olur ʿışḳ ehlinüñ sermāyesi ʿṣıdḳ
2. Cemāl-i ʿāşıḳuñ pįrāyesi ṣıdḳ

ṣādıḳ ol:

ṣādıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **3**
Sadakatli, dürüst olmak.

3. Ḳaçan ʿāşıḳ ola ʿışḳında ṣādıḳ
4. Olur maʿşūḳ āḫir aña ʿāşıḳ

ʿāşıḳ ol:

ʿāşıḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **4**
Sevdalanmak.

3. Ḳaçan ʿāşıḳ ola ʿışḳında ṣādıḳ
4. Olur maʿşūḳ āḫir aña ʿāşıḳ

dil-efrūz

cemāl-i ṣubḥ:

cemāl-i ṣubḥ: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Sabahın güzel yüzü.

5. Zeliḫā Yūsuf'a kim ʿāşıḳ-ıdı
6. Cemāl-i ṣubḥ gibi ṣādıḳ-ıdı

dem ur:

dem ur: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Ferahlatmak, nefes vermek.

7. Çün urdı ṣubḥ gibi ṣıdḳ-ıla dem
8. Olur mihri anuñ meşhūr-ı ʿālem

teʾŝir İd:

teʾŝir İd: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Etki etmek.

11. İder teʾŝir anuñ göñline ol sūz
12. K'olur pervāne ol şemʿ-i dil-efrūz

şemʿ-i dil-efrūz:

şemʿ-i dil-efrūz: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Gönlü aydınlatan mum.

11. İder teʾŝir anuñ göñline ol sūz
12. K'olur pervāne ol şemʿ-i dil-efrūz

pervāne ol:

pervāne ol: Kalıp İfade

Mısra: **12**

Işığın etrafında dönen kelebek olmak.

11. İder teʾŝir anuñ göñline ol sūz
12. K'olur pervāne ol şemʿ-i dil-efrūz

ḳandil ol:

ḳandil ol: Kalıp İfade

Mısra: **14**

Kandil olmak.

13. Dili ḳandi̯l-veş tāb-ıla ṭoldı
14. Ḳaşı ṭāḳında bir ḳandi̯l oldı

göz dik:

göz dik: Deyim
Mısra: **15**
Göz koymak II Sevgiliye yakın olmayı arzulamak.

15. Zeli̯ḫā'nuñ diküp gül yüzine göz
16. Gözin yüzinden ırmaz gice gündüz

gül yüzi:

gül yüzi: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Güle benzeyen yüzü. Gül yüzü.

15. Zeli̯ḫā'nuñ diküp gül yüzine göz
16. Gözin yüzinden ırmaz gice gündüz

ġālib ol:

ġālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **17**
Üstün, baskın gelmek.

17. Çün oldı Yūsuf'a ol şevḳ ġālib
18. Metāʿ-ı ʿışḳa cāndan oldı ṭālib

metāʿ-ı ʿışḳ:

metāʿ-ı ʿışḳ: Kalıp İfade
Mısra: **18**
Aşk sermayesi. II Aşk.

17. Çün oldı Yūsuf'a ol şevḳ ġālib
18. Metāʿ-ı ʿışḳa cāndan oldı ṭālib

ṭālib ol:

ṭālib ol: Kalıp İfade
Mısra: **18**
İstemek, talep etmek.

17. Çün oldı Yūsuf'a ol şevḳ ġālib
18. Metāʿ-ı ʿışḳa cāndan oldı ṭālib

ʿışḳ-ı mecāzi̱:

ʿışḳ-ı mecāzi̱: Kalıp İfade
Mısra: **21**
Mecazî aşk, beşerî aşk.

21. Yuyup ʿışḳ-ı mecāzi̱den elin pāk
22. Ḥaḳi̱ḳı ʿışḳ yolında olur ḫāk

ḫāk ol:

ḫāk ol: Kalıp İfade
Mısra: **22**
Toprak olma || Ölmek.

21. Yuyup ʿışḳ-ı mecāzi̱den elin pāk
22. Ḥaḳi̱ḳı ʿışḳ yolında olur ḫāk

cilve ḳıl:

cilve ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Görünmek, ortaya çıkmak.

23. Mecāzi̱ perde çün gözden açıldı

24. Ḥaḳi̱ḳat nev-ʿarūsı cilve ḳıldı

hurşid-i ḥakikat:

ḫurşi̱d-i ḥaḳi̱ḳat: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Hakikat güneşi.

25. Çü ḫurşi̱d-i ḥaḳi̱ḳat oldı ṭāliʿ
26. İçinde nūrı Ḥaḳḳ'uñ oldı lāmiʿ

tāliʿ ol:

ṭāliʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Doğmak.

25. Çü ḫurşi̱d-i ḥaḳi̱ḳat oldı ṭāliʿ
26. İçinde nūrı Ḥaḳḳ'uñ oldı lāmiʿ

lāmiʿ ol:

lāmiʿ ol: Kalıp İfade
Mısra: **26**
Parlayan olmak, parlamak.

25. Çü ḫurşi̯d-i ḥaḳi̯ḳat oldı ṭāliʿ
26. İçinde nūrı Ḥaḳḳ'uñ oldı lāmiʿ

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Hilâl II Zeli̯ḫā.

27. Ḥaḳi̯ḳi̯ mihr çünkim ṣaldı pertev
28. Mecāzi̯ maḥv oldı çün meh-i nev

maḥv ol:

maḥv ol: Kalıp İfade
Mısra: **28**
Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek.

27. Ḥaḳi̯ḳi̯ mihr çünkim ṣaldı pertev
28. Mecāzi̯ maḥv oldı çün meh-i nev

ḫalvet ol:

ḫalvet ol: Kalıp İfade
Mısra: **29**
Yalnız kalmak, tenhaya çekilmek.

29. Meger bir gice Yūsuf oldı ḫalvet
30. Zeli̯ḫā ṣoḥbetine ḳıldı raġbet

raġbet kıl:

raġbet ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **30**
İlgilenmek, meşgul olmak.

29. Meger bir gice Yūsuf oldı ḫalvet
30. Zeli̯ḫā ṣoḥbetine ḳıldı raġbet

temāşa eyle:

temāşa eyle: Kalıp İfade
Mısra: **31**
Seyretmek, izlemek.

31. Temāşa eyleyürek ḥüsni bāġın
32. Kenāra çekdi çün ol gül

budaġın

nihāl-i gül:

nihāl-i gül: Kalıp İfade

Mısra: **33**

Gül fidanı.

33. Nihāl-i gül gibi indürmeyüp baş
34. Zeli̯ḫā serv gibi oldı serkeş

baş in:

baş in: Deyim

Mısra: **33**

Baş eğmek, boyun eğmek.

33. Nihāl-i gül gibi indürmeyüp baş
34. Zeli̯ḫā serv gibi oldı serkeş

ser-keş ol:

ser-keş ol: Kalıp İfade

Mısra: **34**

Başıboş, inatçı, asi olmak.

33. Nihāl-i gül gibi indürmeyüp baş
34. Zeli̯ḫā serv gibi oldı serkeş

ibrām it:

ibrām it: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Can sıkacak derecede ısrar etmek, üstüne düşmek; zorlamak.

35. Niçe k'ibrām itdi olmadı rām
36. Yanından ḳaçdı āḫir ol dilārām

rām ol:

rām ol: Kalıp İfade

Mısra: **35**

Uymak, boyun eğmek.

35. Niçe k'ibrām itdi olmadı rām
36. Yanından ḳaçdı āḫir ol dilārām

serv-i çālāk:

serv-i çālāk: Kalıp İfade

Mısra: **37**

Çevik, eline ayağına çabuk, tez canlı olan servi (sevgili) II Hz Yûsuf.

37. Yanından ḳaçdı çün ol serv-i çālāk
38. Yitüp dāmānın itdi gül gibi çāk

çāk it:

çāk it: Kalıp İfade

Mısra: **38**

Yırtmak, parçalamak.

37. Yanından ḳaçdı çün ol serv-i çālāk
38. Yitüp dāmānın itdi gül gibi çāk

tebessüm eyle:

tebessüm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **39**

Gülümsemek.

39. Tebessüm eyleyürek ġonca-āsā
40. Dönüben Yūsuf'a didi Zeliḫā

çāk eyle:

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **42**

Yırtmak.

41. Egerçi bundan öñ iy tāze gülşen
42. Senüñ dāmānuñı çāk eyledüm ben

çāk eyle: Kalıp İfade

Mısra: **199**

Yırtmak.

199. Niçün eyler yaḳasın ġoncalar çāk
200. Başına sebzeler n'oldı ḳoyar ḫāk

çāk ḳıl:

çāk ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **43**

Yırtmak, parçalamak.

43. Etegüm sen de ḳılduñ çāk işde

44. İkimüz daḫı bir olduḳ bu işde

bir ol:

bir ol: Kalıp İfade

Mısra: **44**

Aynı, bir olmak.

43. Etegüm sen de ḳılduñ çāk işde
44. İkimüz daḫı bir olduḳ bu işde

nūr-ı Ḥaḳḳ:

nūr-ı Ḥaḳḳ: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Allah'ın nuru.

45. Çü gördi Yūsuf'uñ vardur ferāġı
46. Yanupdur nūr-ı Ḥaḳḳ-ıla çerāġı

ʿibādet ḫāne:

ʿibādet ḫāne: Kalıp İfade

Mısra: **48**

İbadethane II İbadet edilen yeri.

47. Anuñ'çün başḳa bir kāşāne yapdı
48. Ne kāşāne ʿibādet ḫāne yapdı

menbā-ı nūr:

menbā-ı nūr: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Işık, parlaklık kaynağı.

49. Girür bir gūşede ol menbā-ı nūr
50. Olur sāye gibi giceyle mestūr

mestūr ol:

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Örtülmek, gizlenmek.

49. Girür bir gūşede ol menbā-ı nūr
50. Olur sāye gibi giceyle mestūr

mestūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **136**

Örtülmek, gizlenmek.

135. Güneş gibi virürken ʿāleme nūr
136. Yir altınd'oldı sāye gibi mestūr

ebr-i bahārį: Kalıp İfade

Mısra: **205**

Bahar bulutu.

205. Ne derde uġradı ebr-i bahārį
206. Döküp göz yaşın eyler böyle zārį

tahammül İd:

taḥammül İd: Kalıp İfade

Mısra: **54**

Tahammül etmek, dayanmak.

53. Zihį ḥasret ki bir bį-çāre bülbül
54. İde biñ ḫār cevrine taḥammül

giryān ol:

giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Ağlamak.

55. Yuda her ḫār elinden ġonca-veş ḳan
56. Olup ebr-i bahārį gibi giryān

ebr-i bahāri:

ebr-i bahārį: Kalıp İfade

Mısra: **56**

Bahar bulutu.

55. Yuda her ḫār elinden ġonca-veş ḳan
56. Olup ebr-i bahārį gibi giryān

giryān ol: Kalıp İfade

Mısra: **191**

Ağlamak.

191. Ḳanı bir göz ki giryān olmamışdur
192. Ciger mi var ki biryān olmamışdur

kendüyi bilmez:

kendüyi bilmez: Kalıp İfade

Mısra: **59**

Kendini bilmez olmak.

59. Daḫı kendüyi bilmezken feraḥdan
60. Dilin ḳurtarmadın bend ü teraḥdan

perişān eyle:

perişān eyle: Kalıp İfade

Mısra: **62**

Sıkıntılı ve kederli eylemek.

61. İrişe nā-gehān bādı ḫazānuñ
62. Perişān eyleye cemʿini anuñ

bezm-i viṣāl:

bezm-i viṣāl: Kalıp İfade

Mısra: **64**

Kavuşma meclisi.

63. Güli gide ḳala ḫārı nihālüñ
64. Söyine şemʿi ol bezm-i viṣālüñ

vaṣl-ı yār:

vaṣl-ı yār: Kalıp İfade

Mısra: **65**

Sevgiliye kavuşma.

65. Zeliḫā çün irişdi vaṣl-ı yāre
66. Oñuldı merhem-i vaṣl-ıla yāre

merhem-i vaṣl:

merhem-i vaṣl: Kalıp İfade

Mısra: **66**

Kavuşma merhemi.

65. Zeliḫā çün irişdi vaṣl-ı yāre
66. Oñuldı merhem-i vaṣl-ıla yāre

şād ol:

şād ol: Kalıp İfade

Mısra: **67**

Mutlu olmak.

67. Olup mesrūr gönli ḫāṭırı şād
68. Cihān ḳayġularından cānı āzād

ḥükm-i bi-çün:

ḥükm-i bi-çün: Kalıp İfade

Mısra: **70**

Emsalsiz emir.

69. Bu ḥāl-ile geçer bir niçe yıl çün

70. İrişdi nā-gehānį ḥükm-i Bį-çün

zulmet-i şām-ı cüdāyi:

zulmet-i şām-ı cüdāyį: Kalıp İfade

Mısra: **72**

Ayrılık akşamının karanlığı.

71. Ki vaṣl eyyāmı bula intihāyi

72. İrişe ẓulmet-i şām-ı cüdāyį

taʿcil it:

taʿcįl it: Kalıp İfade

Mısra: **76**

Acele ettirmek; çabuklaştırmak, hızlandırmak.

75. Rikāba baṣduġı dem irdi Cibrįl

76. Didi seyrāna yol yoḳ itme taʿcįl

muḳadder ol:

muḳadder ol: Kalıp İfade

Mısra: **78**

Takdir edilmek, alna yazılmak.

77. Rikābe bir ayaġın daḫı baṣmaḳ

78. Muḳadder olmamışdur bil muḥaḳḳaḳ

naḳd-i cān:

naḳd-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **79**

Can sermayesi.

79. Şu naḳd-i cān ki ṣaḳlarduñ anı berk

80. Alur urup yoluñı reh-zen-i-merg

naḳd-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **100**

Can sermayesi.

99. Didi gūyā görininçe ol

alma

100. Vir almayı vü naḳd-i cānı alma

naḳd-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **103**

Can sermayesi.

103. Çü teslı̇m etdi Yūsuf naḳd-i cānı

104. Degişdi gül-şen-i cāna cihānı

ḫırāmı it:

ḫırāmı it: Kalıp İfade

Mısra: **84**

Salınmak, naz ve edalı şekilde yürümek.

83. Başından nefs atınuñ al licāmı

84. Tecerrüd ʿālemind'itsün ḫırāmı

nālān ol:

nālān ol: Kalıp İfade

Mısra: **85**

İnlemek.

85. Niçe bir ten yoluñda ola nālān

86. Ḳo itsün sebzezār-ı ḳudsi seyrān

sebzezār-ı ḳudsi:

sebzezār-ı ḳudsi: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Kutsal bahçe.

85. Niçe bir ten yoluñda ola nālān

86. Ḳo itsün sebzezār-ı ḳudsi seyrān

seyrān it:

seyrān it: Kalıp İfade

Mısra: **86**

Gezinti yapmak, gezmek.

85. Niçe bir ten yoluñda ola nālān

86. Ḳo itsün sebzezār-ı ḳudsi seyrān

beşāret it:

beşāret it: Kalıp İfade

Mısra: **88**

Mutlu olmak.

87. İrişdi Yūsuf'a çün bu işāret
88. İçini pür-sürūr itdi beşāret

emr-i yezdān:

emr-i yezdān: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Allah'ın emri.

89. Yaḳı̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān
90. Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān

yaḳin bil:

yaḳı̱n bil: Kalıp İfade

Mısra: **89**

Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme.

89. Yaḳı̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān
90. Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān

mülk-i ten:

mülk-i ten: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Beden mülkü.

89. Yaḳı̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān
90. Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān

ḥākim-i cān:

ḥākim-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **90**

Gönül hakimi.

89. Yaḳı̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān
90. Çeke el mülk-i tenden ḥākim-i cān

el Çek:

el Çek: Deyim

Mısra: **90**

İlgisini kesmek, vazgeçmek.

89. Yaḳı̱n bildi ki irdi emr-i Yezdān
90. Çeke el mülk-i tenden

ḥākim-i cān

93. Vaṣıyyet itdi didi dād eyle
94. Cihānı dād-ıla ābād eyle

vāriŝ-i mülk:

vāriŝ-i mülk: Kalıp İfade
Mısra: **91**
Mülkün mirasçısı.

91. Çaġırdı vāriŝ-i mülküñ birini
92. Aña teslı̇m idüp kendü yirini

dād eyle:

dād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Adaletle, iyilikle muamele etmek.

93. Vaṣıyyet itdi didi dād eyle
94. Cihānı dād-ıla ābād eyle

teslim id:

teslı̇m id: Kalıp İfade
Mısra: **92**
Teslim etmek, vermek.

91. Çaġırdı vāriŝ-i mülküñ birini
92. Aña teslı̇m idüp kendü yirini

ābād eyle:

ābād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **94**
İmar etmek, bayındır hale getirmek.

93. Vaṣıyyet itdi didi dād eyle
94. Cihānı dād-ıla ābād eyle

vaṣıyyet it:

vaṣıyyet it: Kalıp İfade
Mısra: **93**
Öldükten sonra herhangi bir şeyin yapılmasını istemek.

pür-sib ol:

pür-sı̇b ol: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Elma dolmuştu.

95. Elinde Cebreʾil'üñ vardı bir sịb
96. Anuñla bāġ-ı Ḫuld olmışdı pür-sịb

169. Düşüp sāye gibi serv-i revānı
170. Yüzin ṭoprağa urdı virdi cānı

bāġ-ı Ḫuld:

bāġ-ı Ḫuld: Kalıp İfade
Mısra: **96**
Cennet bahçesi.

95. Elinde Cebreʾil'üñ vardı bir sịb
96. Anuñla bāġ-ı Ḫuld olmışdı pür-sịb

revāne ol:

revāne ol: Kalıp İfade
Mısra: **102**
Akıp gitmek; sürmek, devam etmek.

101. Beḳā bāġınuñ irdi būyı cāna
102. O bāġuñ yolına oldı revāne

cānı vir:

cānı vir: Deyim
Mısra: **98**
Can vermek, ölmek.

97. Eline Yūsuf'uñ çün ṣundı anı
98. Alup ḳoḳdı hem-ān-dem virdi cānı

cānı vir: Kalıp İfade
Mısra: **170**
Can vermek, ölmek.

teslim it:

tesliṃ it: Kalıp İfade
Mısra: **103**
Emaneti geri vermek.

103. Çü tesliṃ etdi Yūsuf naḳd-i cānı
104. Degişdi gül-şen-i cāna cihānı

gül-şen-i cān:

gül-şen-i cān: Kalıp İfade

Mısra: **104**

Canın gül bahçesi.

103. Çü teslı̇m etdi Yūsuf naḳd-i cānı

104. Degişdi gül-şen-i cāna cihānı

ser-sebz ü şād-āb ol:

ser-sebz ü şād-āb ol: Kalıp İfade

Mısra: **106**

Yemyeşil ve canlı, suya doymuş olmak.

105. Beḳası çeşmesinden irişüp āb

106. Olur cān sebzesi ser-sebz ü şād-āb

vāḳiʿ ol:

vāḳiʿ ol: Kalıp İfade

Mısra: **107**

Vuku bulmak, uğramak, meydana gelmek.

107. Bu ḥāl olınca vāḳiʿ nā-gehānı̇

108. Yir ehlinüñ göge girdi figānı

göz yaş:

göz yaş: Kalıp İfade

Mısra: **109**

Gözyaşı.

109. Deñiz gibi döküp göz yaşlarını

110. Kimi göksin döger kimi başını

gögsin döger:

gögsin döger: Deyim

Mısra: **110**

Acıyla bağrını yumruklamak, feryat etmek, çok üzülmek.

109. Deñiz gibi döküp göz yaşlarını

110. Kimi göksin döger kimi başını

göz yaşı:

göz yaşı: Kalıp İfade

Mısra: **111**

Göz yaşı.

111. Yire yaġmur gibi göz yaşı yaġdı
112. Bulut gibi dütünler göge aġdı

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **123**
Göz yaşı.

123. Bulutlar göz yaşını eyleyüp sil̲
124. Düşe ṭura yürürdi āh idüp Nil̲

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **193**
Göz yaşı.

193. Gözet gör nergisi kim göz yaşını
194. Döküp maḥzūn-durur egmiş başını

göz yaşı: Kalıp İfade
Mısra: **206**
Gözyaşı.

205. Ne derde uġradı ebr-i bahārı̲
206. Döküp göz yaşın eyler böyle zārı̲

dūd-ı āh:

dūd-ı āh: Kalıp İfade
Mısra: **113**
Ahın dumanı.

113. Felekler dūd-ı āh-ıla boyandı
114. Ṣabāḥuñ ḫırmeni odlara yandı

mihr ü meh:

mihr ü meh: Kalıp İfade
Mısra: **115**
Güneş ve ay.

115. Ele alup iki ṭaş mihr ü mehden
116. Dögerdi gögsini gerdūn çü ḫırmen

gögsini döger:

gögsini döger: Deyim
Mısra: **116**
Acıyla bağrını yumruklamak, feryat etmek, çok üzülmek.

115. Ele alup iki ṭaş mihr ü mehden
116. Dögerdi gögsini gerdūn çü ḫırmen

Şu deñlü:

Şu deñlü: Kalıp İfade
Mısra: **117**
Şu kadar, şunca, şuncacık.

117. Şu deñlü dögmiş-idi kendüyi gök
118. Ki olmışdı heb endāmı anuñ gök

gök ol:

gök ol: Kalıp İfade
Mısra: **118**
Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi olmak.

117. Şu deñlü dögmiş-idi kendüyi gök
118. Ki olmışdı heb endāmı anuñ gök

figān-ı raʿd:

figān-ı raʿd: Kalıp İfade
Mısra: **119**
Gök gürlemesi, gök gürültüsünün inlemesi.

119. Figān-ı raʿd ṭutmışdı cihānı
120. Yaḳa yazmışdı ṭāḳ-ı āsmānı

ṭāk-ı āsmān:

ṭāḳ-ı āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Gök kubbe.

119. Figān-ı raʿd ṭutmışdı cihānı
120. Yaḳa yazmışdı ṭāḳ-ı āsmānı

yaka yaz:

yaḳa yaz: Kalıp İfade
Mısra: **120**
Yakmak, ateşe vermek. II Acı çektirmek, ızdırap vermek.

119. Figān-ı raʿd ṭutmışdı cihānı
120. Yaḳa yazmışdı ṭāḳ-ı

āsmānı

fiġān it:

fiġān it: Kalıp İfade

Mısra: **121**

Acı ile bağırıp çağırmak, inlemek.

121. Fiġān itdükçe k’aġzı açılurdı
122. Deminden yire odlar ṣaçılurdı

sil eyle:

sil eyle: Kalıp İfade

Mısra: **123**

Sel eylemek.

123. Bulutlar göz yaşını eyleyüp sil
124. Düşe ṭura yürürdi āh idüp Nil

düşe ṭur:

düşe ṭur: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Düşe kalka, sendeleyerek.

123. Bulutlar göz yaşını eyleyüp sil
124. Düşe ṭura yürürdi āh idüp Nil

āh id:

āh id: Kalıp İfade

Mısra: **124**

Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

123. Bulutlar göz yaşını eyleyüp sil
124. Düşe ṭura yürürdi āh idüp Nil

nūş id:

nūş id: Kalıp İfade

Mısra: **125**

İçmek, yudumlamak.

125. Bu zehri çarḫ ṭāsından idüp nūş
126. İçi acıdı deryā eyleyüp cūş

cūş eyle:

cūş eyle: Kalıp İfade

Mısra: **126**

Coşmak.

125. Bu zehri çarḫ ṭāsından idüp nūş

126. İçi acıdı deryā eyleyüp cūş

fiġān id:

fiġān id: Kalıp İfade

Mısra: **132**

Feryat etmek, bağırmak.

131. İçin dil ṭıflınuñ aldı çü ḳorḳu

132. Fiġān idiüp didi ne ḥāldür bu

şāh-ı ʿālem:

şāh-ı ʿālem: Kalıp İfade

Mısra: **133**

Cihan padişahı II Hz. Yûsuf.

133. Didiler şāh-ı ʿālem virdi raḫtın

134. Degişdi taḫte-i tābūta taḫtın

taḫte-i tābūt:

taḫte-i tābūt: Kalıp İfade

Mısra: **134**

Tahta tabut.

133. Didiler şāh-ı ʿālem virdi raḫtın

134. Degişdi taḫte-i tābūta taḫtın

gūş it:

gūş it: Kalıp İfade

Mısra: **137**

Dinlemek.

137. Bu sözi çünki gūş itdi Zeliḫā

138. Ṣanasın zehr nūş itdi Zeliḫā

nūş it:

nūş it: Kalıp İfade

Mısra: **138**

İçmek.

137. Bu sözi çünki gūş itdi Zeliḫā

138. Ṣanasın zehr nūş itdi Zeliḫā

143. Yatup ḳaldurmadı başını üç gün
144. Geçen bilmezdi gün midür yaḫud dün

söz id:

söz id: Kalıp İfade
Mısra: **139**
Söz etmek, bahsetmek.

139. Bu acı söz idince cānına kār
140. Ṭuramadı yıḳıld'ol serv-i gül-bār

āgāh ol:

āgāh ol: Kalıp İfade
Mısra: **147**
Haberdar olmak.

147. Yine āgāh olur çün ol ḫaberden
148. Beter olur bugün ḥāli beterden

serv-i gül-bār:

serv-i gül-bār: Kalıp İfade
Mısra: **140**
Güller saçan servi ‖ Zeliha.

139. Bu acı söz idince cānına kār
140. Ṭuramadı yıḳıld'ol serv-i gül-bār

beter ol:

beter ol: Kalıp İfade
Mısra: **148**
Çok daha fena olmak.

147. Yine āgāh olur çün ol ḫaberden
148. Beter olur bugün ḥāli beterden

gün mi:

gün mi: Kalıp İfade
Mısra: **144**
Gündüz mü?

şemme-i hūş:

şemme-i hūş: Kalıp İfade

Mısra: **150**

Akıl kokusu ulaşmak; aklın pek cüzi miktarı, pek az şeyi gelmek II Akıl biraz yerine gelmek.

149. Yatur üç gün yine bi̯-ʿaḳl u medhūş

150. Gelür üç gün geçicek şemme-i hūş

maʿlūm eyle:

maʿlūm eyle: Kalıp İfade

Mısra: **151**

Öğrenmek, haber almak.

151. Yine bu ḥāli eyler çünki maʿlūm

152. Yatur üç gün ne mevcūd u ne maʿdūm

pes andan:

pes andan: Kalıp İfade

Mısra: **153**

Ondan sonra.

153. Pes andan ṣoñra ʿaḳlın eyledi cemʿ

154. Gözi yaşlu vü bağrı başlu çün şemʿ

gözi yaşlu:

gözi yaşlu: Kalıp İfade

Mısra: **154**

Gözü yaşlı.

153. Pes andan ṣoñra ʿaḳlın eyledi cemʿ

154. Gözi yaşlu vü bağrı başlu çün şemʿ

yād ḳıl:

yād ḳıl: Kalıp İfade

Mısra: **155**

Hatırlamak, aklına getirmek.

155. Ruḫı şemʿini yārüñ yād ḳıldı

156. Birez ol od-ıla yandı yaḳıldı

yād eyle:

yād eyle: Kalıp İfade

Mısra: **157**

Hatırlamak, anmak.

157. Cemāli gül-şenin çün yād eyler
158. Birez bülbül gibi feryād eyler

feryād eyle:

feryād eyle: Kalıp İfade
Mısra: **158**
Feryat etmek.

157. Cemāli gül-şenin çün yād eyler
158. Birez bülbül gibi feryād eyler

zārilıġ eyle:

zārįlıġ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **160**
Ağlamak.

159. Boyı servini egüp ol semen-ber
160. Birez ḳumrį bigi zārįlıġ eyler

bülbül-i zār:

bülbül-i zār: Kalıp İfade
Mısra: **161**
İnleyen bülbül.

161. Mezārına gelüp ol bülbül-i zār
162. İçi ġonça gibi pür-ḫūn dil-efgār

Harāb ol:

Ḫarāb ol: Kalıp İfade
Mısra: **164**
Yıkılmak, tahrip olmak.

163. Görür ol genci ḫāk altında mestūr
164. Ḫarāb olmış yatur ol beyt-i maʿmūr

beyt-i maʿmūr:

beyt-i maʿmūr: Kalıp İfade
Mısra: **164**
İmar edilmiş mesken.

163. Görür ol genci ḫāk altında mestūr
164. Ḫarāb olmış yatur ol beyt-i maʿmūr

āh eyle:

āh eyle: Kalıp İfade
Mısra: **165**
Ah etmek.

165. Urup ṭopraġa yüzin eyledi āh
166. Ki ol āh-ıla yandı ḫırmen-i māh

ḫırmen-i māh:

ḫırmen-i māh: Kalıp İfade
Mısra: **166**
Ay harmanı.

165. Urup ṭopraġa yüzin eyledi āh
166. Ki ol āh-ıla yandı ḫırmen-i māh

pür-dūd ol:

pür-dūd ol: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Çok dumanlı olmak.

167. Bu māhuñ ḫırmenine düşdi çün od

168. Vücūd-ı āsmānı oldı pür-dūd

vücūd-ı āsmān:

vücūd-ı āsmān: Kalıp İfade
Mısra: **168**
Göğün bedeni.

167. Bu māhuñ ḫırmenine düşdi çün od
168. Vücūd-ı āsmānı oldı pür-dūd

serv-i revān:

serv-i revān: Kalıp İfade
Mısra: **169**
Salınan servi II Hz. Yûsuf.

169. Düşüp sāye gibi serv-i revānı
170. Yüzin ṭopraġa urdı virdi cānı

halḳa ur:

ḫalḳa ur: Kalıp İfade
Mısra: **171**
Sarmak,, çevresini kuşatmak,

yolunu kesmek.

171. Felek bir ejdehā-tek ḥalḳa urmış
172. Cihānı yuṭmaġ-içün baş götürmiş

piç ü ham:

pi̱ç ü ḫam: Kalıp İfade
Mısra: **175**
Bukle, kıvrım.

175. Giriftāruz anuñ pi̱ç ü ḫamında
176. Niçe bizüm gibi kim bir deminde

devr-i çarḫ:

devr-i çarḫ: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Dünyanın dönmesi II Zamanın geçmesi.

177. Ne gülbün dikdi dehrüñ bāġbānı
178. Ki devr-i çarḫ yile virmedi anı

yile vir:

yile vir: Kalıp İfade
Mısra: **178**
Savurmak, boşuna harcamak.

177. Ne gülbün dikdi dehrüñ bāġbānı
178. Ki devr-i çarḫ yile virmedi anı

māder-i ḫāk:

māder-i ḫāk: Kalıp İfade
Mısra: **179**
Toprak ana.

179. Ne oġlan besledi bu māder-i ḫāk
180. Kʿanı yutmadı ejderhā-yı eflāk

ejderhā-yı eflāk:

ejderhā-yı eflāk: Kalıp İfade
Mısra: **180**
Feleklerin ejderhası.

179. Ne oġlan besledi bu māder-i ḫāk
180. Kʿanı yutmadı ejderhā-yı

eflāk

187. Aña her bir gice bir ḳara gündür
188. Bu yılduzlar yüreginde dögündür

māder-i dehr:

māder-i dehr: Kalıp İfade
Mısra: **182**
Dünyanın anası.

181. Felek ṭāsında içmişdür niçe zehr
182. Boyanmışdur ḳaraya māder-i dehr

ciger mi var:

ciger mi var: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Yürek mi var?

191. Ḳanı bir göz ki giryān olmamışdur
192. Ciger mi var ki biryān olmamışdur

Ṣabāh ol:

Ṣabāḥ ol: Kalıp İfade
Mısra: **183**
Güneş doğup ortalık aydınlanmak.

183. Ṣabāḥ olmaz ki ol odlara yanmaz
184. Gice geçmez ki āhıyla boyanmaz

biryān ol:

biryān ol: Kalıp İfade
Mısra: **192**
Kebap olmak, kebap gibi kızarmak.

191. Ḳanı bir göz ki giryān olmamışdur
192. Ciger mi var ki biryān olmamışdur

her bir:

her bir: Kalıp İfade
Mısra: **187**
Her bir.

başını eg:

başını eg: Kalıp İfade

Mısra: **194**

Başını öne doğru eğmek II Hüzünden başını eğmek.

193. Gözet gör nergisi kim göz yaşını
194. Döküp maḥzūn-durur egmiş başını

mātem ṭut:

mātem ṭut: Kalıp İfade

Mısra: **195**

Yasa bürünmek, yas içinde olmak.

195. Ne oldı kim benefşe ṭutdı mātem
196. Başın ṣaldı öñine oldı derhem

ne oldı:

ne oldı: Kalıp İfade

Mısra: **195**

Ne oldu? Bir şey mi oldu?

195. Ne oldı kim benefşe ṭutdı mātem
196. Başın ṣaldı öñine oldı derhem

derhem ol:

derhem ol: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Üzüntülü, mustarip, incinmiş olmak.

195. Ne oldı kim benefşe ṭutdı mātem
196. Başın ṣaldı öñine oldı derhem

başın ṣal:

başın ṣal: Kalıp İfade

Mısra: **196**

Başını yere doğru eğmek; düşünmek.

195. Ne oldı kim benefşe ṭutdı mātem
196. Başın ṣaldı öñine oldı derhem

pāre pāre:

pāre pāre: Kalıp İfade

Mısra: **197**

Parça parça.

197. Dil-i lāle nedendür pāre pāre
198. Gözi pür-eşk ü gönli pür-sitāre

dil-i lāle:

dil-i lāle: Kalıp İfade
Mısra: **197**
Lalenin gönlü.

197. Dil-i lāle nedendür pāre pāre
198. Gözi pür-eşk ü gönli pür-sitāre

kül ol:

kül ol: Kalıp İfade
Mısra: **202**
Kül olmak.

201. Ne oda düşdi bu bi̱-çāre bülbül
202. Ki böyle yanup oldı bir avuç kül

zāri eyle:

zāri̱ eyle: Kalıp İfade
Mısra: **206**
Ağlamak, ağlayıp inlemek.

205. Ne derde uġradı ebr-i bahāri̱
206. Döküp göz yaşın eyler böyle zāri̱

raʿd id:

raʿd id: Kalıp İfade
Mısra: **207**
Söylemek, anlatmak.

207. Ne gördi raʿd ider böyle fiġānı
208. Niçün pür-nārdur böyle dehānı

kimse mi:

kimse mi: Kalıp İfade
Mısra: **211**
Kimse mi, biri mi?

211. Düşüp bu oda yanmaz kimse mi var
212. Bu derd-ile boyanmaz kimse mi var

kimse mi: Kalıp İfade

Mısra: **212**

Kimse mi?

211. Düşüp bu oda yanmaz kimse mi var

212. Bu derd-ile boyanmaz kimse mi var

meşhūr-ı ʿālem ol:

meşhūr-ı ʿālem ol: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Herkes tarafından tanınmak.

7. Çün urdı ṣubḥ gibi ṣıdḳ-ıla dem

8. Olur mihri anuñ meşhūr-ı ʿālem

rikāb-ı zindegāni:

rikāb-ı zindegānį: Kalıp İfade

Mısra: **82**

Hayat üzengisi.

81. Bu meydānda niçe bir pūte vü tek

82. Rikāb-ı zindegānįden ayaḳ çek

ayaḳ çek:

ayaḳ çek: Deyim

Mısra: **82**

İlgiyi kesmek, gitmez olmak.

81. Bu meydānda niçe bir pūte vü tek

82. Rikāb-ı zindegānįden ayaḳ çek

yoluñı ur:

yoluñı ur: Deyim

Mısra: **80**

Yolunu kesmek.

79. Şu naḳd-i cān ki ṣaḳlarduñ anı berk

80. Alur urup yoluñı reh-zen-i-merg

ʿaḳlın cemʿ eyle:

ʿaḳlın cemʿ eyle: Deyim

Mısra: **153**

Aklını başına toplamak, kendine gelmek.

153. Pes andan ṣoñra ʿaḳlın

eyledi cemʿ

154. Gözi yaşlu vü bağrı başlu çün şemʿ

baş götür:

baş götür: Deyim

Mısra: **172**

Başını yukarı kaldırmak.

171. Felek bir ejdehā-tek ḥalḳa urmış

172. Cihānı yuṭmaġ-içün baş götürmiş

elin çek:

elin çek: Deyim

Mısra: **52**

Elini çekmek, uzak durmak.

51. Çü buldı cān beher āsāyişinden

52. Elin çekdi cihān ālāyişinden

elin yu:

elin yu: Deyim

Mısra: **21**

Vazgeçmek, el çekmek.

21. Yuyup ʿışḳ-ı mecāzi̱den elin pāk

22. Ḥaḳi̱ḳı ʿışḳ yolında olur ḫāk

kanlu yaşa boyan:

ḳanlu yaşa boyan: Deyim

Mısra: **210**

Kanlı yaş içinde kalmak, kıpkırmızı olmak.

209. Niçün ṣubḥuñ yüregi oda yandı

210. Şafaḳ ḳanlu yaşa n'oldı boyandı

kendüzine gel:

kendüzine gel: Deyim

Mısra: **145**

Ayılmak, aklı başına gelmek.

145. Üçünci gün gelür çün kendüzine

146. Ṣorup ḥāli baḳar ḫalḳuñ yüzine

Dizin

tamām ol:

tamām ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Eksiksiz, tam olmak, tamamlanmak.

1. Bi-ḥamdi’llāh ki bu naẓm-ı girāmį

2. Tamām oldı bu nāme oldı nāmį

nāmi ol:

nāmį ol: Kalıp İfade

Mısra: **2**

Namlı, isimli olmak.

1. Bi-ḥamdi’llāh ki bu naẓm-ı girāmį

2. Tamām oldı bu nāme oldı nāmį

vaḳt ol:

vaḳt ol: Kalıp İfade

Mısra: **3**

Zamanı gelmek.

3. Ḥaḳįḳatda tamām ol vaḳt olur bu

4. K’ola maḳbūl sulṭān-ı melek-ḫū

sulṭān-ı melek-ḫū:

sulṭān-ı melek-ḫū: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Melek huylu padişah.

3. Ḥaḳįḳatda tamām ol vaḳt olur bu

4. K’ola maḳbūl sulṭān-ı melek-ḫū

maḳbūl ol:

maḳbūl ol: Kalıp İfade

Mısra: **4**

Kabul edilmek; beğenilmek, hoşa gitmek.

3. Ḥaḳįḳatda tamām ol vaḳt olur bu

4. K’ola maḳbūl sulṭān-ı melek-ḫū

ʿaks-i tāb:

ʿaks-i tāb: Kalıp İfade

Mısra: **6**

Parıltının yansıması.

5. Ne sulṭān dı̇n ü devlet āftābı

6. Güneş ol āftābuñ ʿaks-i tābı

cān u cihān: Kalıp İfade

Mısra: **10**

Can ve dünya || Bütün her şey.

9. Bugün ol cān-ıla ʿālem diridür

10. Aña cān u cihān dirsem yiridür

şāh-ı cihān:

şāh-ı cihān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Alemin, dünyanın padişahı

7. Degül şāh-ı cihān cān u cihāndur

8. Vücūdı mücib-i emn ü emāndur

mücib-i emn ü emān:

mücib-i emn ü emān: Kalıp İfade

Mısra: **8**

Güven ve huzurun sebebi.

7. Degül şāh-ı cihān cān u cihāndur

8. Vücūdı mücib-i emn ü emāndur

cān u cihān:

cān u cihān: Kalıp İfade

Mısra: **7**

Can ve dünya II Bütün her şey.

7. Degül şāh-ı cihān cān u cihāndur

8. Vücūdı mücib-i emn ü emāndur

semend-i devlet:

semend-i devlet: Kalıp İfade

Mısra: **11**

Saltanat atı II Hükümdarlık makamı.

11. Semend-i devletine çarḫ meydān

12. Saʿādet gūyına şemşı̇ri

çevgān

13. Eger olmasa tı̱ġ-ı āheni̱n sed
14. Kim eylerdi fitne Yeʾcūcını red

tiġ-ı āhenin:

tı̱ġ-ı āheni̱n: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Demir kılıç.

13. Eger olmasa tı̱ġ-ı āheni̱n sed
14. Kim eylerdi fitne Yeʾcūcını red

sed ol:

sed ol: Kalıp İfade
Mısra: **13**
Engel olmak.

13. Eger olmasa tı̱ġ-ı āheni̱n sed
14. Kim eylerdi fitne Yeʾcūcını red

red eyle:

red eyle: Kalıp İfade
Mısra: **14**
Reddetmek, kabul etmemek.

13. Eger olmasa tı̱ġ-ı āheni̱n sed
14. Kim eylerdi fitne Yeʾcūcını red

berḳ-ı tiġ:

berḳ-ı tı̱ġ: Kalıp İfade
Mısra: **15**
Kılıcın şimşeği.

15. Elinde berḳ-ı tı̱ġı çün ura tāb
16. Olur ḫūn-ı ʿadüv bārān-ı seyl-āb

bārān-ı seyl-āb:

bārān-ı seyl-āb: Kalıp İfade
Mısra: **16**
Sel yağmur.

15. Elinde berḳ-ı tı̱ġı çün ura tāb
16. Olur ḫūn-ı ʿadüv bārān-ı seyl-āb

hūn-ı ʿadüv ol:

ḫūn-ı ʿadüv ol: Kalıp İfade

Mısra: **16**

Düşman kanı olur.

15. Elinde berḳ-ı tiġı çün ura tāb

16. Olur ḫūn-ı ʿadüv bārān-ı seyl-āb

Hicāb ol:

Ḥicāb ol: Kalıp İfade

Mısra: **17**

Perde olmak, engel olmak.

17. Ḥicāb olmasa ger ḫışmı seḥābı

18. Yaḳardı ʿālem için ẓulm tābı

minber ol:

minber ol: Kalıp İfade

Mısra: **20**

Cami içinde genellikle mihrabın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatibin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsüsü olmak.

19. Ḫaṭīb üstinde mehḥin oḳur ezber

20. Anuñ'çün ḳadri ʿālī oldı minber

ābād ol:

ābād ol: Kalıp İfade

Mısra: **21**

Bayındır hale gelmek, imar olmak.

21. Olup ābād adıyla her iḳlīm

22. Müşerref oldı adıyla zer ü sīm

müşerref ol:

müşerref ol: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Şereflenmek.

21. Olup ābād adıyla her iḳlīm

22. Müşerref oldı adıyla zer ü sīm

zer ü sim:

zer ü sīm: Kalıp İfade

Mısra: **22**

Altın ve gümüş.

21. Olup ābād adıyla her iḳlīm
22. Müşerref oldı adıyla zer ü sīm

biḥār-ı luṭf:

biḥār-ı luṭf: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Lütuf denizleri.

23. Biḥār-ı luṭfına ġarḳ oldı ʿālem
24. Bahār-ı ḫulḳı ḳıldı dehri ḫoş-dem

ġarḳ ol:

ġarḳ ol: Kalıp İfade
Mısra: **23**
Boğulmak, batmak.

23. Biḥār-ı luṭfına ġarḳ oldı ʿālem
24. Bahār-ı ḫulḳı ḳıldı dehri ḫoş-dem

bahār-ı ḫulḳ:

bahār-ı ḫulḳ: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Huy, tabiat baharı.

23. Biḥār-ı luṭfına ġarḳ oldı ʿālem
24. Bahār-ı ḫulḳı ḳıldı dehri ḫoş-dem

hoş-dem kıl:

ḫoş-dem ḳıl: Kalıp İfade
Mısra: **24**
Hoş nefesli haline getirmek.

23. Biḥār-ı luṭfına ġarḳ oldı ʿālem
24. Bahār-ı ḫulḳı ḳıldı dehri ḫoş-dem

seḥāb-ı keff:

seḥāb-ı keff: Kalıp İfade
Mısra: **25**
Köpek bulutu.

25. Seḥāb-ı keffi çün aḳıtdı seyl-āb
26. Emel bāġını ol āb itdi sīr-āb

sịr-āb it:

sịr-āb it: Kalıp İfade

Mısra: **26**

Suya doyurmak, sulamak.

25. Seḥāb-ı keffi çün aḳıtdı seyl-āb
26. Emel bāġını ol āb itdi sịr-āb

ḫurşịd-i raḫşān:

ḫurşịd-i raḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Parlak güneş. II Sevgilinin yüzü.

27. Çün eyler terbiyet ḫurşịd-i raḫşān
28. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

terbiyet eyle:

terbiyet eyle: Kalıp İfade

Mısra: **27**

Terbiye etmek.

27. Çün eyler terbiyet ḫurşịd-i raḫşān
28. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

laʿl-i bedaḫşān:

laʿl-i bedaḫşān: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Bedahşan yakutu.

27. Çün eyler terbiyet ḫurşịd-i raḫşān
28. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

seng-i siyeh ol:

seng-i siyeh ol: Kalıp İfade

Mısra: **28**

Siyah taş olur.

27. Çün eyler terbiyet ḫurşịd-i raḫşān
28. Olur seng-i siyeh laʿl-i Bedaḫşān

meh-i nev:

meh-i nev: Kalıp İfade

Mısra: **32**

Yeni ay, hilal.

31. Güneş gibi ṣalaldan dehre pertev
32. Olupdur bedr-i kāmil her meh-i nev

bedr-i kāmil ol:

bedr-i kāmil ol: Kalıp İfade
Mısra: **32**
Dolunay olmak.

31. Güneş gibi ṣalaldan dehre pertev
32. Olupdur bedr-i kāmil her meh-i nev

neẕāre eyle:

neẕāre eyle: Kalıp İfade
Mısra: **34**
Seyretmek, bakmak, temaşa etmek.

33. Benem ancaḳ arada bi-sitāre
34. K'iraḳdan eyler ol nūra neẕāre

sulṭān-ı ʿālem:

sulṭān-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **37**
Âlemin sultanı.

37. Ṣalaldan sāye ol sulṭān-ı ʿālem
38. Ne ḫoş asūde oldı cān-ı ʿālem

cān-ı ʿālem:

cān-ı ʿālem: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Evrenin canı, yaşam kaynağı.

37. Ṣalaldan sāye ol sulṭān-ı ʿālem
38. Ne ḫoş asūde oldı cān-ı ʿālem

asūde ol:

asūde ol: Kalıp İfade
Mısra: **38**
Rahat, huzurlu olmak.

37. Ṣalaldan sāye ol sulṭān-ı ʿālem
38. Ne ḫoş asūde oldı cān-ı

ʿālem

41. O şeh ḳulluġına indürmeyen baş
42. Ṣanevber-vār ola yek-ser içi yaş

zıll-ı İlāhi:

ẓıll-ı İlāhį: Kalıp İfade
Mısra: **39**
"Allah'ın gölgesi" hükümdarlar için kullanılır.

39. Güneşden yigdür ol ẓıll-ı İlāhį
40. Giderme sāyesin bizden İlāhį

maḥabbet ol:

maḥabbet ol: Kalıp İfade
Mısra: **45**
Sevmek.

45. Ne dilde k'olmaya aña maḥabbet
46. Ola lāle gibi yapraġı miḥnet

baş indür:

baş indür: Kalıp İfade
Mısra: **41**
Baş eğmek, baş indirmek.

41. O şeh ḳulluġına indürmeyen baş
42. Ṣanevber-vār ola yek-ser içi yaş

serv-i āzād ol:

serv-i āzād ol: Kalıp İfade
Mısra: **44**
Kurtulmuş servi ağacı olmak.

43. Öñinde ṭoġru ḳulluḳ itmeyen ḳul
44. Olursa serv-i āzād olmasun ol

yaş ol:

yaş ol: Kalıp İfade
Mısra: **42**
Islanmak.

miḥnet ol:

miḥnet ol: Kalıp İfade

Mısra: **46**

Eziyet, bela olmak.

45. Ne dilde k’olmaya añа maḥabbet

46. Ola lāle gibi yapraġı miḥnet

Kurusun:

Ḳurusun: Dua İfadesi

Mısra: **50**

“Kurusun!” beddua, ilenme sözü.

49. Zemı̇n būsıyla kim itmezse leb-ter

50. Ḳurusun ger olursa çeşme-i ḥor

çeşme-i ḥor ol:

çeşme-i ḥor ol: Kalıp İfade

Mısra: **50**

Hakir göz olur.

49. Zemı̇n būsıyla kim itmezse leb-ter

50. Ḳurusun ger olursa çeşme-i ḥor

maḳhūr ol:

maḳhūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **51**

Mahvolmak, çok üzülmek, perişan olmak.

51. Öñinde düşmeni maḳhūr olsun

52. Yanında dostı hem mesrūr olsun

mesrūr ol:

mesrūr ol: Kalıp İfade

Mısra: **52**

Sevinçli, mutlu, memnun.

51. Öñinde düşmeni maḳhūr olsun

52. Yanında dostı hem mesrūr olsun

bedr eyle:

bedr eyle: Kalıp İfade

Mısra: **53**

Dolunay haline gelmek.

53. Hemişe ol mehi bedr eyle yā Rab
54. Günin ʿid ü dünin Ḳadr eyle yā Rab

Ḳadr eyle:

Ḳadr eyle: Kalıp İfade
Mısra: **54**
Kadir gecesi (gibi) eylemek.

53. Hemişe ol mehi bedr eyle yā Rab
54. Günin ʿid ü dünin Ḳadr eyle yā Rab

rām it:

rām it: Kalıp İfade
Mısra: **55**
Boyun eğmek.

55. Cihān ser-keşlerin emrine rām it
56. İki ʿālemde maḳṣūdın tamām it

İki ʿālemde:

İki ʿālemde: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Dünya ve ahiret.

55. Cihān ser-keşlerin emrine rām it
56. İki ʿālemde maḳṣūdın tamām it

tamām it:

tamām it: Kalıp İfade
Mısra: **56**
Tamamlamak, nihayete erdirmek.

55. Cihān ser-keşlerin emrine rām it
56. İki ʿālemde maḳṣūdın tamām it

ʿakl u dil:

ʿaḳl u dil: Kalıp İfade
Mısra: **58**
Akıl ve gönül.

57. Senüñ ḥüsnüñ ki muʿcizdür Ḫudā'dan
58. Alupdur ʿaḳl u dil ben

mübtelādan

Yedi bin yedi yüz yetmiş yedi II 7777

59. Bu dürc-i naẓm içinde derc olan dür
60. Yidi biñ yidi yüz yitmiş yididür

dürc-i naẓm:

dürc-i naẓm: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Şiir kutusu.

59. Bu dürc-i naẓm içinde derc olan dür
60. Yidi biñ yidi yüz yitmiş yididür

derc ol:

derc ol: Kalıp İfade
Mısra: **59**
Toplanmak, bir araya gelmek II Yazılmak.

59. Bu dürc-i naẓm içinde derc olan dür
60. Yidi biñ yidi yüz yitmiş yididür

yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi:

yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi: Kalıp İfade
Mısra: **60**

naẓm-ı girāmi:

naẓm-ı girāmį: Kalıp İfade
Mısra: **1**
Kıymetli şiir.

1. Bi-ḥamdi'llāh ki bu naẓm-ı girāmį
2. Tamām oldı bu nāme oldı nāmį

ḳulluḳ it:

ḳulluḳ it: Kalıp İfade
Mısra: **43**
Allah'a karşı yükümlü olduğu sorumluluklarını yerine getirmek.

43. Öñinde ṭoġru ḳulluḳ itmeyen ḳul
44. Olursa serv-i āzād olmasun

ol

leb-ter it:

leb-ter it: Kalıp İfade

Mısra: **49**

Dudağın teri olmak.

49. Zemi̱n būsıyla kim itmezse
leb-ter
50. Ḳurusun ger olursa çeşme-i
ḥor